JERÓNIMO DE GUADALUPE (Jer.)

In Hosseam Prophetam commentaria... / authore R.P. Hieronymo Guadalupense... hieronymiano... ; accesserunt Petri Matthaei scholia & illustrationes... -- Lugduni : Sumptibus Petri Landry, 1586

[56], 909 [i.e. 911], [110] p., |4, 2|-3|8, a-z8, A-Z8, 2A-2R8, 2S7 ; 8º

Marca de imp. en port. -- Apostillas marginales. -- Error de pág., p. 303-304 repetidas

1. Biblia. A.T. Oseas-Comentarios 2. Biblia. T.Z. Oseas-Iruzkinak I. Matthieu, Pierre, contrib. II. Título

R-6511

mo ella reſpondieſſe que no
poquito de azeyte para vn
dole el propheta q̃ pidieſſe preſta
das por toda ſu vezindad muchas vaſijas, y
cerrãdoſe en ſu caſa con ſus hijos derra-
maſſe vn poquito de aquel olio en cada va-
o de aq̃llos: porq̃ por virtud de Dios, ello ſe
multiplicaria de tal manera, que vuieſſe pa-
ra pagar las deudas, y para paſſar deſpues la
vida. Aſsi lo hizo la buena muger: y aſsi ſe
cũplio lo q̃ el ꝓpheta le dixo. Pues q̃ es eſto
ſino figura clara de lo q̃ obra eſta virtud? Por
que ſin dubda por pobre que eſte vn anima,
ſi cõ todo eſſo no le faltare vn poco deſte o-
lio de miſericordia: y vſare de la induſtria de
ſta muger: derramãdo vn poco del en las ne
ceſsidades delos pobres, haziẽdo eſto cõ tan
to que no ſepa la mano ſiniestra lo q̃
tenga por cierto q̃ ſe multi
cho, q̃ a
Los p
merito deſte repar-
deudas de to
q̃el

tumorada. Para lo qual nos dexo Dios buē remedio enlas manos delos pobres, que son los banqueros desta haziēda, los portadores desta mercaderia, y el arca delos theſoros de Chriſto, y la tierra fertil en que ſembro Iſaac que da ciento por vno. Por do parece que la condicion deſtos bienes es guardarſe quādo los derramas, y perderſe quando deſordenadamente los guardas. De ſuerte que aquello ſolamēte es tuyo que diſte por [illegible]alma, y todo lo que aqui dexa[illegible]es, quiça perdiſte. Pues que mas era meneſter (tupuesta la fe deſtas verdades) para dar los hombres quāto tienē por tan grādes eſperanças, pues lo que la palabra de Dios promete es de [illegible]are mas cierto, que lo que enlas manos ſe tiene? Ge. 26.

§. VI.

¶ Mas toda via allende deſtos prouechos y bienes tan grandes, añadire otros particulares, para los quales tambien vale mucho eſta virtud. Vno de los quales es ſocorro de Dios opportuno enlas tribulac[illegible] ſin dubda es deuido con mucha [illegible]

IN HOSEAM

PROPHETAM COMMENTARIA

DOCTISSIMA, CHRISTIANÆ PHILOSOPHIÆ PRÆCEPTIS PIE ACCOMMODATA:

Adiectis obseruationibus Euangeliorum concionibus congruis, cum Parabolis elegantissimis.

AVTHORE

R.P. HIERONYMO GVADALVPENSE Theologo Hieronymiano, primo Regij Collegij Diui Laurentij vulgò dicti *del Escorial* Professore, & Consultore S. Inquisitionis Cæsaraugustanæ.

AD S.C.M. PHILIPPI II. REGIS HISPAN.

Accesserunt Petri Matthæi Scholia & illustrationes.

Tres locupletissimi Indices rerum & materiarum seriem demonstrabunt.

Romanæ Ecclesiæ iudicio subiecta sunto omnia.

LVGDVNI,

SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M.D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO.

INVICTISSIMO, AC POTENTISSIMO HISPANIARVM. REGI CATHOLICO, PHILIPPO, EIVS nominis secundo:

FRATER HIERONYMVS GVADALVpensis ordinis Diui Hieronymi. S. D.

***

CONSVEVERE incliti reges, & potentissimi principes, sumptuosos, fœcũdissimósque hortos conserere, quorum amœnitate, ac pulchra, tum arborũ, tum florũ varietate suas soluerent curas, tædiũque forense sopirent, atque nihil priꝰ demirata est antiquitas, quam hortos regũ Adonidis, Alcinoi, Cyri, Assueri. Demum, vt multos silẽtio prætereã, Salomon ait, Feci hortos, & pomaria, & conseui ea, cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarẽ syluam lignorum germinantium, In eũdem modum tuę Maiestatis amplitudo, inuictissime rex, ac singulare Orthodoxę fidei, & Ecclesiæ Catholicæ propugnaculum, hortum

colere decreuit, ſua magnificentia dignum dictis longè celebriorem, multóque mirabiliorem hortis Heſperidum, & penſilibus Semiramidis reginæ inter ſeptem mira narratis, in quo perfũctus negotiis tot prouinciarum, & regnorum, quorum immenſam molẽ ſolus Atlanticis humeris ſuſtines, animũ relaxares, & delitias quęreres nõ corporeas, quas cito hominis faſtidit animus, quippe qui à Deo Opt. Max ad multò meliores cõditus fuerit, ſed ſpirituales, quib. ea vis ineſt, vt quãto ſępius ac preſsius inſpiciũtur, hoc magis ac magis placeãt, & ad maiorẽ auiditatẽ animi excitent appetentiam. Eſt autem hortus hic tuus, monaſterium diui Laurẽtij per totum orbem celeberrimum, quod à primis fundamentis, rẽgiis ſumptibus, & Philippæa celſitudine dignis erexiſti. Philippæa dico celſitudine. Cuius enim, vel Chriſtianiſsimi regis, vel potentiſsimi, tã ardens eſſet in Deũ pietas? cuius principis, etiã ditiſſimi magnificẽtia adeo ſuarũ opum, ſuíque profuſa inueniri poſſet, vt tantũ opus aggredi auderet & aggreſſum nõ medio curſu ob immẽſitatem pelagi vela contraheret, ſed inexhauſto animo, ad ſumma vſque perducere contẽderet? prętereaquã Philippi regis, aut paribus fidei religionis, & affectus in diuinum cultum aliiſq; innumeratis dotibus cumulata? Quid

dicam de

dictã de inaudita diligentia,& ardentissimo studio,quibus, velut quibusdã faculis diuini amoris succensus , hunc hortum satagis exornare? Quot sanctorũ reliquias ex Italia, Gallia,Germania,aliisq; remotissimis regionibus congeris, & congestis, piissimum impendis cultũ,quámque decebat, à Christianissimo rege expectare, veneratiõẽ? Equidem quoties tot verendas sanctorũ exuuias, & suspicienda hæc monumenta intueor,raptus in ingentem admirationem, & pauorẽ, verba eximij patriarchæ Iacobi proferre cõpellor, Verè Dominus est in loco isto. Quam terribilis est locus iste,non est hic aliud,nisi domus Dei,& porta cœli.Si enim sanctus ille patriarcha ,quoniã viderat scalam culmine cœlos tãgentem, per eamque angelos ascendentes,& descendentes , ac Dominum eidem innixum,pauens,in hæc verba prorupit,cur & nos,videntes diuina hæc sanctorũ pignora quam ornatissimè per quosdam gradus scalæ distributa,non affirmabimus,ipsos cœlos,imo ipsum cœlorum regem attingere & multa cœlestiũ heroũ agmina è supremo cœli fastigio collabi , vt venerabundi crucẽ, clauum,& spinas ibi reconditas exosculẽtur, quibus Assertor noster inferorum principẽ, eiúsq; satellites deuincens,hominibus cœli ianuam reserauit? Cur etiam non dicemus,

ſpiritus illos angelicos deſcendere conglobatos, vt duobus mille, & amplius hic repoſitis ſpoliis conciuium ſuorum, dignum impartiantur honorem, & gratulationem. Gratias immortales agant regna, prouinciæ, inſulę, & nationes, quotquot Philippi regis latiſsimo ſubiiciuntur imperio, Deo Opt. Max. ac maxime tu ô fœliciſsima Hiſpania, quod his calamitoſis, multiſque lachrymis deplorãdis temporibus, cum miſeri homines execranda hæreſum peſte infecti, ſacris ſeruorum eius reliquiis cultum denegant exhibẽdum, & quod vel dicere piaculum eſt, & audire exhorrent aures, cum illas maledictis inſectantur, & conculcare non verentur, adepta ſis, diuina clemẽtia, hũc Chriſtianiſsimum regem, cuius induſtria, & conſilio in te floret Chriſtianę fidei puritas, & in tantam Catholici regis potentiam, tam incorruptam fidem, tam candidam pietatem, tam ſinceram religionem, tam exactam animi integritatẽ contulit, tantamque erga te beneuolentiam vt regia munificentia cum ingenti ſolicitudine coniuncta, ſanctorum reliquias per totum orbem exquirat, & ad te importari ſtudeat. Agnouit enim Catholica tui regis Maieſtas, magnum illas tibi patrocinium allaturas, & Deorum tutelariũ munere functuras impoſterum, atque iis, velut quibuſdã ſplen-

didiſſimis,

didiſsimis,firmiſſimiſq;preſidiis te illuſtriorẽ reddendam,& ſtabiliorem. Demum,vt huic horto nihil deeſſet ornatus,lectiſsimo,& clariſsimo martyri diuo Laurentio nuncupato, & te ô Hiſpania ad extremum honoris apicem eueherer,ſpiritualibúſque diuitiis collocupletaret,àſummis pontificibus Pio IIII. Pio V.fœlicis recordationis, necnon à Gregorio XIII. quem nunc ſuperſtitem moderatorem habet Eccleſia digniſsimum, impetrauit innumeratas indulgẽtias,multáque Iubilæa quibuſuis in eius ampliſsimo tẽplorem ſacram celebrantibus, vel audientibus, aut ſtatis anni temporibus illud viſitatũ adeuntibus. Reſtabat,hoc viridarium tot monumentis ſanctorum inſigne, tanto indulgentiarum theſauro conſpicuum, ac tam magnifica mole præclarum,arboribus etiã frondoſis & fructiferis exornari,quarum folia animi oculos ſuo virore oblectarẽt, & fructus animum etiã ipſum cœleſti ſuauitate replerent. Sunt arbores iſtæ viri religioſi, vitæ integritate,& morum candore præſtantes,qui aſpirantes ad meliora,Deo ſe vouerũt,& addixerũt religioni. Neque cuipiam mirumvideatur,quod homines arbores appellauerim quãdo & profanæ, & ſacræ literæ illis hoc nomen indiderunt. Ariſtoteles namque hominem arborem inuerſam appellat,cuius ra

dix eſt caput. Ioannes Baptiſta ad homines loquitur, Iam ſecuris ad radicem poſita eſt. Et Salomõ. Vbi ceciderit lignum, ibi manebit, Apoſtolus etiã fideles Eccleſiæ filios vocat oleaſtros inſertos in oliuam. Quid plura? Diuinus vates Ezechiel iuxtà fluuium de tẽplo egredientem multas arbores vidit, & fructu vberrimo, & virentibus frondibus decoratas. Quę arbores, iuxta communẽ ſanctorũ patrum explanationem, viros Chriſtiana pietate excultos adumbrant. Fructus vero candidas virtutum actiones, quibus proferendis pro virili dant operã. Folia autẽ, ex diui Hieronymi ſententia, ſunt verborũ monita, quibus ad cœleſtia conſcendimus. Et quamuis nemo ambigat, omnes religiones in Hiſpania eſſe hortos Dei pulcherrimos, conſitos multis arboribus id genus, nam ſi quæ languiſſe, & à primęuo vitæ ſplendore degeneraſſe videbantur, tuo ſtudio antiquæ patrum puritati ſunt reſtitutæ: religionem tamen diui Hieronymi prę cęteris elegiſti, & illi hunc amœniſsimum hortum excolẽdum tradidiſti, multiſque beneficiis, & ſingulari pietate es proſecutus, quoniam à teneris annis expertus fueras, præter regularẽ obſeruãtiam, & ſolitariã tranquilitatem, in ea vigere diuini officij cultũ, & quod in cœlis faciunt ſancti cũ Angelis, diuinis laudibus noctu, diuq;

incum-

incumbere decantandis, erga quem diuinum cultum, tam ardens est tui Catholici animi pietas, vt grauissimis tuis curis solum hoc solatium interponas, horis interesse Canonicis, & psallentium religiosorum chorũ audire, maximas iudices esse delitias. Quærenti nãq; quid agat Catholica regis Philippi Maiestas, nõ aliud respondendũ inuenio, quã aut publicis, aut priuatis regnorũ negotiis discutiẽdis vacat, aut orationi. Sed vnde Catholico Regi tam vehemẽs in orationem Deo offerendã affectus? Paucis dicã, Quoniã quãti momenti sint preces principis ad Deũ, pro regni incolumitate fusæ, quantúmque ab immenso diuinarum miserationum pelago obtineant, ne nos funditus Deus euertat ob peccata populi, quę eius stomachũ quotidie mouent, & ad sumẽdum de hominibus supplicium acerbissimum prouocant, agnouit. Dum princeps Moses, bellum gerentibus Hebræis aduersus Amalech, magna animi contentione orans, manus leuabat ad Deũ vincebant filij Israel, quando vero manus remittebat, superior erat Amalech. Orat rex Ezechias pro populo custodiente legẽ Dei, & illum exaudiuit Dominus, & placatus est. Orat & rex Salomon, sapientia omnes mortales longe antecellens, *flexis* genibus in conspectu totius cœtus *Israelis*, & palmis in

cœlum leuatis deprecatur Dominum pro regni ſtabilitate, pro ſalute populi, pro peccatis hominum, ac multa alia, quæ longum eſſet recenſere, petiuit à Domino, & gratiſſimam ſibi fuiſſe hanc orationem oſtendit. Nam vix Salomon finem orandi fecerat, & ignis deſcendens de cœlo, deuorauit holocauſta, & victimas, & Maieſtas Domini templum impleuit. Orat etiam & Catholicus Rex Philippus, eius exercitu cum Turcis, & hæreticis in mari, & in terra dimicãte & acerbiora hoſtibus Eccleſiæ vulnera oratio Catholici Regis infligit, quam militum ſæuientium arma, & magis cogit vnus rex, inimicos Chriſti dare terga orando, quam multæ copiæ haſtis, & gladiis oppugnando. Et quemadmodum Moſes manus fulciebat adminiculo Aaronis, & Hur, vt orationem protraheret, donec populus eius de Amalech reportaret victoriam, In eundem modũ tu inuictiſsime rex, & acerrime Chriſtianæ fidei Aſſertor, omnes religiones crebris epiſtolis excitas, vt ſuas tũis ſupponentes orationes, Deum deprecentur pro pace Eccleſiæ, pro concordia principum Chriſtianorum, pro extirpatione hæreſum, & vt tibi ſuum cœleſtem Spiritum ſuggerere dignetur, cuius virtute munitus, & ſplendore illuſtratus, tua regna valeas rectè moderari. Sed ad id, vnde digreſſa eſt, re-

deas

deat oratio. Cùm arbores, quas in hoc horto plantaueras, irrigatione indigere perſpexiſſes, ne vnquam areſcerẽt, ſed indies vberiorem ferrent fructum, tua ampliſsima Maieſtas imitata Salomonem, piſcinas aquarum extruxit diuinæ ſapientiæ, vt eſſet hic hortus irriguus. Collegium enim verè regium ædificaſti, in quo religioſi, à viris, & eruditione, & ingenio pręſtantibus adaquati, ſcientię aquã imbiberent, ac poſtea, velut fructiferæ arbores, commendandos, & ſpectabiles virtutum ederent fructus, ſuiſque verbis declamantes ad populum, ceu vmbriferis frondibus, homines ab ęſtu vitiorum protegerent, eorumque ſpiritualibus morbis mederentur. Accitus & ego ſum, licet meritis longè inferior, vt cultoris etiã huius horti fungens munere, ex flumine diuinæ ſapiẽtię, ipſa nãq; ait, Ego, quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio, exiui de paradiſo, quam ſitella noſtri ingenij valeret, haurirem aquam ad has arbores irrigandas, hoc eſt, Scripturam ſacram profiterer. Et inter cæteros prophetas, quos minores vocant, vatem Hoſſeam primum explanandum ſuſcepi, id efflagitantibus chariſsimis diſcipulis, quorũ ingenia, inſtar feraciſsimi agri, vberrimos reddere fructus, ſum expertus. Hi & calcaria mihi crebrò ſubdiderũt, vt lucubrationes has in lucem emitterem. Quorũ

piis votis obtemperandum censui, quàm uis facinus vehementer audax, & periculosæ,(quod aiũt)aleę ob virulentas inuidorum linguas,me aggredi conspiciebam,qui Lynceis oculis in alienis scriptis ansam quærũt, vt calumnientur, & detrahant. Hos tamen Scyllæos canes obturata aure transibo, ne eorum latratus ab instituto me auocet cursu. Cui ergo aptè primitias meorum studiorum dicaturus eram nisi tuę Catholicæ Maiestati? Cui, inquam aptius, quàm Domino meo Regi de mea religione tam bene merito? Cui dico aptissimè, nisi huius amplissimi horti,& Domino, & fundatori? Verebar tamen, ne nostra tenuitas tuæ Maiestati non satisfaceret. Verum cum in muneribus,non rei oblatæ pretium, sed offerentis animus sit spectandus, quod & Dominus significauit apud Leuiticum dicens, Si obtuleris munus primitiarum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis eas igne, etsi hos nostros labores, frũctus immaturos esse video, amplissimo tamen animo,optimóque ac flãmis charitatis succensos offerri, certo sciens, non animum deieci, sed tuæ Catholicæ Maiestati eos cõsecrare ausus sum. De cuius patrocinio si ego homunculus, misellus, qui minus sum, quam nihil, & omni auxilio destitutus

tutus, diffiderem, animo ſuccumberem. Longè enim experimento didici, quantum morſibus inuidorum pateam, præterea ad te tanquam ad ſacrum aſylum confugiens, & tuæ Maieſtatis pedibus prouolutus exoro, vt his primitiis meorum ſtudiorum tuæ amplitudini libatis, te benignum exhibeas & ea ſuſcipias humanitate, qua literarum ſtudioſos proſequi ſolitus es. Quemadmodum enim feræ in montibus Melanis canes venaticos, ipſoſque venatores deſpicientes, illis ſe offerunt intrepidæ, quoniam, canibus inſectantibus ad rupis cuiuſdam cacumen, vt tradit Ariſtoteles, confugiunt, ad quam cum peruenerint perſequi feras deſiſtunt, & ad venatores mœſti redeunt, In eundem modum me dentes Alpinorum canum nullo terrore afficiũt, quoniam eorum latratibus agitatus, ad te in ſupremo, excelciſsimóque regiæ potentiæ vertice collocatum confugio: vt ſub vmbra alarum tuarum me protegas. Et certe ſi mihi exploratum fuerit, hæc mea ſcripta tuæ Maieſtati non ingrata contingere, ingentes animos facies, vt vltra progrediar ad alia perficienda, quæ iam ſum exorſus, tuæ quoque maieſtatis celſitudini dicanda. Sed tempus eſt, vt canam receptui. In publica enim uorum regnorum commoda peccem, ſi lon

giorem

giorem texam orationem, Christianissime rex. Quem asserendæ christianæ religioni quam diutissime Deus seruet incolumem. Viue fœlix, quemadmodum supplices quotidie Dominum deprecamur, vt tua regna fœliciora viuant. Viue Nestoreos annos, vt Hispania, imo totus Christianorum orbis rectius gubernetur

* * *

DE HVIVS OPERIS ILLVSTRATIONE ET APPROBATIONE EPISTOLA PETRI MATTHÆI.

AD EXIMIVM ET ORNATISSIMVM VIRVM DOMINVM PETRVM LANDRY.

IVre postliminij Hieronymus Guadalupensis aliquot dies apud nostras Musas cõmoratus, tuos (Vir Clarissime) lares repetit, fronte exporrecta & multò magis quã antea suspiciẽdus. Nihil nisi magnũ, insigne, nouũ & eruditũ pocuit, sępiúsque me mirari fecit quomodo tottanteque Doctrinarum opes in vno homine deliciarentur. Ne autẽ indonatus à me recederet, vt pensum mihi traditũ tua liberalitate absoluerem, ego illum variis præcinxi floribus in florentissimo Reipublicę literarię horto selectis, quibus splendidior et illustrior in publicam lucem prodiret.

Cum

Cũ enim ſua ſcripta omni quaſi diſci-
plinarum genere referta cõſpexiſſem,
optimũ fore duxi, ſingula ſingulari ſuo
honori referre, locóſque paſſim addu-
ctos ſuis authoribus & natiuis capiti-
bus reddere, quò hac rerum varietate
lectori beneuolo prouiſum eſſet. Arri-
ſit multum mihi labor iſte meus, quod
difficultati ſuauia quædam oblecta-
menta miſceret. Accinctus itaque ope-
ri omnia in proprias claſſes digeſſi, &
vnicuique quod ſuum erat ex æqui bo-
niquè profeſſo largior. Ecce ſummi
Enciclopędiæ ordines, multũ ſibiipſis
cõgratulãtur, quod Guadalupẽſi præ-
conio præclariores illuceſcant, quód-
que huius ſancti Vatis Hoſſeæ nomine
nuncãtur, Theologi, Iuriſperiti, Medici,
Oratores, Philoſophi, Hiſtorici, Poë-
tæ, Artium præceptores, egregiã hic cõ-
ponunt harmoniam in publicum lite-
rarum decus & ornamentum. Morum
& Virtutis conſpicua dogmata pandũt

quod

quod noxium est ibi damnatur, quod vtile ibi inuenitur. Nihil hic venabitur quod meliorem nō reddat Lectorem. Ignorātię velis captus est aliquis, obser uet rutilos veræ sapientię radios quę etiam se mirè demittit ad captum rudis & infirmi populi, quilibet enim ad tāta misteria fidei gubernaculo & diuini nu minis auspiciis fit docilis. Torqueatur quis Venereis facibus, videat populum adulterum tanto odio à viro suo prose quutū derelictū & merore tabescentē. Mœret aliquis, hic solamen doloris ac cipiat, Dolor est medecina doloris. Re gum, Principum, Prælatorum, Magi stratus, Subditorū, quam in speculo conspicientur officia. Mentes cœcas ca liginosásque illustrat, hæc omnia vesti gia tuta facit, nihil immaturū incertū, abortiuū, præcóxue admittit. Non im merito huius præclari Doctoris erudi tione gloriatur Hispania, neque enim vulgaris est spes de sua pietate cōcepta

neq; vulgares fructus quos ipsũ paritu
rũ aliquãdo esse Deo fauẽte cõfidit, in
Regioillo Collegio Inuictissimi Monar
chę, quod varia pægmata, insignia stru
ctura theatra & asarota, adeo nõ exor-
nãt vt Religiosi huius Viri Eruditio, cu
ius laudibus exarandis parcius progre-
dior, qui enim altius eũ laudare propo
neret is certatis ope Dædalea nititur
pẽnis (vt de Pindaro canebat Horatius)
vitreo daturus nomina põto. Illud vnũ
liberè fatebor me nescio quo magnete
mirificè erga hũc authorẽ fuisse affectũ
ab eo fęlici die quo sua reuoluẽda mi-
hi concessisti opera, prima, vt reor, sed
quę magni artificis specimen ferunt,
in quę cum obiter inciderem singu-
larem eius ac diuinam prope ingenij
vim plurimum admirabar cui etsi ma-
gnam natura facultatem dedit illum
tamen in dicendo sui cœli nunquam
non putabam Principẽ. Quamobrem
vt alacriùs amplecterentur à viris stu-
diosis

dioſis, ego eximiarum ſententiarū, & locorum celebriorū aliquot Chiliadas reruimque ſibi inuicem adherentium annotationes adſcripſi, quęquidē non ingrata exiſtimo pio candidóque lectori, tibiq; nec inſipida, cuius hortatu qualiacunque ſunt tantū Doctorē cōmitantur cui malui tenuia hęc quam nulla dare, & minime dubito quin hęc mediocria animo lętiſſimo ſit acceptu rus propenſi noſtri animi tū in ipſum tum in Literarum ſędulos cultores exi mia teſtimonia. Etſi fortaſſis nō deeſſe cenſeā vitiligatores & parum ęqui cenſores qui hūc laborem meum inanem & fruſtraneum iudicabūt, illos omnes attamen floci faciam fructumque locupletiſſimum videbor percepiſſe ſi illis minus placens viris ęquioris ſtaterę grata omnia eſſe experiar. Attamen ne ſalebroſo & huiuſmodi hominum iudicio impingerē in hoc ſcribēdi genere ſtudiorum meorū rationi inuſitato

neq; vulgares fructus quos ipsũ paritu
rũ aliquãdo esse Deo fauẽte cõfidit, in
Regioillo Collegio Inuictissimi Monar
chę, quod varia pægmata, insignia stru
cturæ theatra & asarota, adeo nõ exor-
nãt vt Religiosi huius Viri Eruditio, cu
ius laudibus exarandis parcius progre-
dior, qui enim altius eũ laudare propo
neret is certatis ope Dædalea nititur
pẽnis (vt de Pindaro canebat Horatius)
vitreo daturus nomina põto. Illud vnũ
liberè fatebor me nescio quo magnete
mirificè erga hũc authorẽ fuisse affectũ
ab eo fęlici die quo sua reuoluẽda mi-
hi concessisti opera, prima, vt reor, sed
quę magni artificis specimen ferunt,
in quę cum obiter inciderem singu-
larem eius ac diuinam prope ingenij
vim plurimum admirabar cui etsi ma-
gnam natura facultatem dedit illum
tamen in dicendo sui cœli nunquam
non putabam Principẽ. Quamobrem
vt alacriùs amplecterentur à viris stu-
diosis

dioſis, ego eximiarum ſententiarū, & locorum celebriorū aliquot Chiliadas rerumque ſibi inuicem adherentium annotationes adſcripſi, quęquidē non ingrata exiſtimo pio candidóque lectori, tibiq; nec inſipida, cuius hortatu qualiacunque ſunt tantū Doctorē cōmitantur cui malui tenuia hęc quam nulla dare, & minime dubito quin hęc mediocria animo lętiſſimo ſit acceptu rus propenſi noſtri animi tū in ipſum tum in Literarum ſędulos cultores exi mia teſtimonia. Etſi fortaſſis nō deeſſe cenſeā vitiligatores & parum ęqui cenſores qui hūc laborem meum inanem & fruſtraneum iudicabūt, illos omnes attamen floci faciam fructumque locupletiſſimum videbor percepiſſe ſi illis minus placens viris ęquioris ſtaterę grata omnia eſſe experiar. Attamen ne ſalebroſo & huiuſmodi hominum iudicio impingerē in hoc ſcribēdi genere ſtudiorum meorū rationi inuſitato

néve nimium mihi Suffenius viderer, consilio & nominis aut horitate R. P. ac Domini Petri de Bolo Theologi præstantissimi & singulari beneuolentia literarum votis fauentissimi Doctoris, vsus sum apud quem tantum gratiæ consequutus est meus labor vt illum non modo approbare verũetiam &commendare dignatus sit. Cætera explicatius per se apparebunt. Bene Vale.

APPROBATIO ADDITIONVM ET SCHOLARIVM.

COmmentariorum liber R.P.F. Hieronymi Guadalupensis in HOSSEAE *Vaticinium orthodoxis annotationibus & scholiis Petri Matthæi Sequani valde illustratus & multiplici eruditione exornatus Catholicus est, ac Proinde dignus qui in publicam totius Ecclesiæ vtilitatem euulgetur. 18. Augusti. 15. 8. 6.*

F. Petrus de Bolo
Theologus Parisiensis.

vſque ad ſumma perducere contendo. Quæ enim ad inſtituendos mores mihi magis videbantur accommoda ſuper literalem ſenſum extruo. Quod ſtudium nõ parũ mihi negotij facelsit, quamuis decẽ & octo retro annis in illud noctu, diuque incubuerim. Perſpexeram enim, diuum Chryſoſtomum, Origenem, Ambroſium Auguſtinum, cæteroſque Eccleſiæ proceres in hac paleſtra maximè deſudaſſe. Literam autem ſic diſpungo, vt illam non torqueam, aut traham repugnantem, ſed ea ſolum apponam, quæ ſua ſponte ipſa dare, & vltro offerre videbatur, obtulit autem non pauca. Quemadmodum enim ex eodem caudice plures naſcuntur rami, quorum quiſque vberes profert fructus, & idem malum punicum multa continet grana, Sic eadem propoſitio, ſiue theſis Scripturæ, ne dicam vacua, quantumuis minima plures edit obſeruationes morum, quas alij appendices vocant, Hiſpani verò, nec ab re, conceptus appellant. Vt autem eas tibi redderemus venuſtiores, perlectis iterum, atque iterum multis expoſitoribus, tum priſcis, tum neotericis & quotquot inuenire potui, velut apicula per omnia circunuolitans, demeſſui ſelectiora, ex quibus alia ſum philoſophatus, poſtea excogitaui nonnulla, & de meo addidi: quæ ſpiritus ſupernus ſuggerere dignatus eſt. Ad quarum etiam obſeruationum ornatum, ne quis quæreretur, quod eas relinquerim nudas, verſicolores, theſſellas, non ſolum è ſanctis doctoribus verum & è profanis hiſtoricis, & Ethnicis philoſophis legi, vt veluti muſaicum opus contexerem. Aliam etiam operam huic nõ imparem tibi præſtare ſtudeo quibus enim Euãgeliis totius anni obſeruationes: quas excogitauerimus, ſint accommodandæ oſtendo. Opus certe mihi improbum, etſi alicui ſuperuacaneum, aut ſaltem

pauciorib⁹ prosequẽdum verbis, visum fuerit, meminerit is, nos hac in parte tyrones suscepisse instituendos qui hoc labore maximè indigent, & à nobis illud magnopere efflagitarunt: non milites veteranos qui hæc suis viribus assequi possunt: & ad altiora aspirantes velut infima despiciunt, quamuis si legerint nonnihil, & iucunditatis, & commodi illis hunc laborem allaturum spero. Iure igitur humanitatis à te postulamus mi lector, vt sedulitatem nostram & laborem boni consulas & iactantiæ non vertas, si quando grauissimorum virorum sententiam: à nobis videris refelli. Non enim refellimus vt censoris munus inter viros singulari sapientia conspicuos, & de literis benemeritos nobis arrogemus, hoc Deus auertat. Absit hinc procul arrogantia, absit inuidia, absit contemptus, fateor me omnibus inferiorem, & indignum, vt tantorum virorum exosculer vestigia sed cum Dominus apud Leuiticum præceperit, Cum messeris segetes terræ tuę, non tundebis vsque adsolum superficium terræ, nec remanentes spicas colliges, nec in vinea tua racemos, & grana decidentia cõgregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes, & ager iste, & vinea hæc adumbrant Scripturas sacras, messores autem, & vinitores Ecclesiæ doctores, qui quamuis feraciss imum hunc agrum acutissimis suorum ingeniorum falcibus demetunt, manipulos tamen colligendos mihi pauperrimo relinquerunt, & aliquam agri partem, & metendam & repurgandam. inimicus enim homo aliqua superseminauit zizania, & respersit purum triticum lolio quæ eradicare, & foras eiicere, ad munus spectat Theologi professoris. Dignetur spiritus cœlestis nostræ illabi menti quando nostris humeris hãc prouinciã imposuit obedientia reuglaris, vt eius

APPROBATIO ADMODVM REVERENDI PATRIS, FRATRIS IOANNIS DE TRVGILLO, VIRI DOCTISsimi, & prioris monasterij Diui Hieronymi Regij apud Madritum.

IVSSIS tuis obtemperans, Pater amplissime, totius nostri ordinis moderator & columen, legi fragmenta quedam in Hosseam admodum reuerendi patris, fratris Hieronymi Guadalupensis, meo quidem iudicio, erudita, & elaborata, in sensu literæ eruendo dexteritas, in morali, vt vocant, cœpto operi culmen imponens, ingenij fœlicitas satis lucent. Opus equidem dignum lectu, & quod typis iure optimo possit excudi. Facile enim deprehendas ex his paucis, velut ex vnguibus, vt aiunt, leonem. Mantuæ die. 28. Anno à Christo nato. 1580.

Fr. Ioannes à Ttrugilo prior monasterij diu Hieronymi Regij apud Madritum.

FACVL-

FACVLTAS DATA AVCTORI AB ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO D. DOMINO ANDREA SANCTOS Archiepiſcopo digniſsimo Cæſarauguſtano, vt hæc commentaria typis excudantur.

ANdreas Sanctos Dei, & Apoſtolicæ ſedis gratia Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, Regiúſque conſiliarius, &c. Viſa cenſura, & approbatione admodum Reuerendi domini Doctoris Petri Cerbuna, noſtrę metropolitanæ Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ Prioris, damus licentiã imprimendi in tota noſtra diœceſi Reuerendi patris fratris Hieronymi Guadalupenſis, ordinis diui Hieronymi cõmentaria in Hoſſeam prophetã. Dat. in villa de Caſpe die decima menſis Februarij, Anno Domini Milleſimo, quingentiſsimo, octuagesimo primo.

A. Archiepiſcopus Cæſarauguſtauus.

Mandato Illuſtriſsimi Domini mei Archiepiſcopi.

Ioannes Creſpo Secretarius.

APPROBA-

APPROBATIO DOMINI PETRI A CERBVNA, VIRI DOCTISSIMI, ET INTEGERRIMI LIBERALIUM artium magistri, & sacrę Theologię doctoris Metropolitanæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ dignissimi prioris, & quondam sacrę Thæologię primarij professoris, primum in Ilerdensi, postea Hoscensi Academiis.

***

Commentaria in Hosseam Prophetam religiosissimi patris, fratris Hieronymi Guadalupensis meæ censuræ concredita ab Illustrissimo, & Reuerendissimo. D. D. Andrea Sanctos, huius sanctæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Archiepiscopo, syncera circunspectione & accurata consideratione, vt muneri iniuncto, fido, & tuto iudicio satisfacerem, perlegi. In quibus multa præclara certe, pia, orthodoxa, atque eruditionis plena continere arbitror. Doctissimus siquidem auctor, stylo facili, et, quoad res patitur, pura, ornataque verborum proprietate, vna cum diui Prophetæ copiosa, & absoluta interpretatione, varia etiam, ac difficilia vtriusque testamenti testimonia, eorumque mysteria recondita, vero, & germano sensu iuxtà sacrorum Conciliorum, & sunmorum Pontificum doginata, & sanctiones sanctorumque patrum, & doctorum tam antiquorum, quàm recentiorum sanam doctrinam, & receptam sententiam, pluribus hæreticorum erroribus refutatis, elucidat, ac diligenter explicat. Ad bominum autem vitam Christianè, & Catholicè instituendam

dam plurima fructuosa, & iucunda lectionis ex sacra Scriptura, & scriptoribus Ecclesiasticis tradit, interpositis ex authoribus externis exemplis, sententiis, dictis, & factis selectissimis, quæ fidelibus, & bonis moribus appositè accõmodantur. Ea verò omnia vtilissima planè erunt diuini verbi prædicatoribus ad conciones concionandas, quas festis diebus, & alijs ad populum habere consueuerunt Cum igitur hæc ita sint, nihilque aduersum fidei, & religioni nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ in hoc opere viderim: dignum iudico, vt excusum in lucem per orbem prodeat Quo author diuinis, & humanis disciplinis apprimè eruditus, ad maiora edenda, quæ nos ab eo expectare posse nouit, alliciatur. Cæsaraugustæ. 18. Ianuarij. 1581.

Doctor Petrus Cerbuna.

MICHAEL

MICHAEL DE ANINYON CAESARAVGVSTANVS,

DECRETORVM DOCTOR, ET SANCTI OFFICII CONSVLTOR,

in laudem, & commendationem Commentariorum Reuerendi admodum, atque Doctissimi Patris, F. Hier. à Guadalupe, Ordinis Hieronymiani, super Hosseæ vatem.

EPIGRAMMA.

NOmine in Hosseæ, ac cunctis sermonibus eius
Significata fuit Spes, & amanda salus.
Fornicis vxoris notat hoc copulatio, proles,
Parabolæ, & reliquæ, sunt vbi mille nodi.
Quos ita dissoluit liber hic, vt dona salutis,
Quisquis, eo lecto, discat, & omne bonum.
Gloria sit Christo, Guadalupo gratia patri
Hieronymo authori: qui reserauit ea
Moribus, exemplis, literis, virtute sequutus
Hieronymum, & propria Religione patrem.
Qui saluari igitur speras, & scandere cœlos,
Alter vt Hosseas, hunc lege (crede) librum.

FRATER

F. FRANC. MVNOZ, MONASTERII DIVI BARTHOLOMÆI REGII DELVPIANA HIERONYMIANI PROFESSVS, IN LAVdem, & commendationem Commentariorum Reuerendi admodum, atque Doctissimi Patris, F. Hieron. à Guadulupe, Ordinis Hieronymiani, super Hosseæ, Epigramma.

PErcußit Moſes virga durißima ſaxa,
E quibus eduxit, Nectaris inſtar, aquas.
Pectora tunc populi ingrati ſitibunda repleuit.
Vtque ſitim placat, nulla querela fuit.
Aegyptum miſeram, currus Pharaonis, & Arma.
Vnda tumens voluit fluctibus in mediis,
Mox tamen, vt virga acceßit, Moſeſq; profunda
Increpuit fidus cærula, ſicca patet.
Sic liber Hoſſeæ multos terrere videtur,
Nec poſſe euolui dicere turba ſolet
Difficilem fateor, facilem ſed virga reducet,
Qua tu ſi tangas, cuncta patere puta.
Hæc Commenta voco virgam, qua obſcura fugantur,
Qua nec vexabit quæſtio difficilis.
Non Aenigmaticus ſermo, non nubila quæque
Terrorem incutient, ſi hæc tibi virga ſauet.
Ergo age tu, quicunque velis, ſublimia noße,
Et fixis oculis cernere ſacra cupis
Accipe Hieronymi noſtri certißima fila,
Corruet & prorſus Dædalus arte ſua.

F. FRAN-

F. FRANCISCVS FERNANDEZ HIERONYMIANVS, ET MONASTERII SANCTÆ ENGRATIÆ PROFESSVS IN LAVDEM HVIVS OPERIS.

ynthius aduenienſ radiis illuſtrat Apollo,
Aethera, quæ noctu luce carere vides.
Heſperiæ noſtræ quo clarior illa maneret,
Hoc dedit egregium Guadalupenſis opus.

Sydereos fontes optans haurire Mineruæ,
Crimina qui cordis ſæpe lauare ſolent.
Declamatoris cupiens attingere munus,
Hunc pete, nec longo tempore magnus eris.

Heſperus, vt noctis venientibus emicat vmbris,
Et veluti fulget lucifer ante diem,
Sic ſuperat omnes doctos grauitate docendi,
Culmina qui ſophiæ, iam tetigiſſe putant.

Effulget, veluti inter cœli ſydera Phœbus
Excelſum cuius nomen ad aſtra volat.
Hunc legat, admoneo quicunque fauentibus Euris,
Appetit æthereas ſumere corde dapes.

F. Fra

Fratris Franciſci A Meſſana Hieronymiani, & profeſſi monaſterij ſancti Bartholomæi Regij de Lupiana Hendecaſyllabum Phaleucium in laudem Authoris.

AVDES aggrediar? fauere præſtat
Vaguis, ingenium ruit, Minerua
Eſt inuita, monet Silere prorſus
Heus dulces Helicone, vos Sorores,
Vos ſeruo properate, campus ingens-
Vernat ecce datur, colore florum
Ornatus vario: magis nec vsquam
Vos vidi per amœna rura feſtas
Ducentes choreas, adeſte, grates
Soluetis mihi noſtra ſingularem
Hunc atlas habet, hoc nec, ô vetuſtas,
Illuſtres tibi diues inuidemus.
Exprompens Sacra Spiritus Tonantis
Eſtuat, ſimul ebibiſſe iam iam
Obumbrata Dei videtur, hauſto
Nimbo, quo fuerant patres locuti,
Illomet, vel opus legatis iſtud.
Mirandum quid erit, quid intueri
Virgentem populos, leuique duros
Mutantem ſcopulos labore, nectar
Effundentem, animaſque pertrahentem?
Gaudet Religio patriſque cernit
Verum prototypum. Quid intonantem,
Aſtantemque ſcholis, erit videre?
Diuinum redolet loquens odorem.
Ad nos è ſuperis, datum, putamus,
Latemur, nimis atra cum procella
Voluat tempora, Græca cum Latinis
Permutans, miſeris leuamen affert,
En cunctis opus hoc loquatur vnum.
Nomen grande refers, polis celebre,
Hoc eſt lex Sacra, iura noſtra vincit:
Nos ſerpemus hunc ſinuat tacere.

INDEX

INDEX EVANGELICVS

IN GRATIAM PIORVM DOCTISSIMORÚMQUE diuini verbi declamatorum facili ordine digestus, quo ostenditur quibusnam Euangeliorum locis qui per anni curriculum tractari possunt, quadrent obseruationes spectantes ad instituendos mores in his commentariis contentæ, ex quibus conciones ornare & amplificare valebunt, non solum Prædicatores verum etiam omnes qui ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, Christóque mentes venandas plebem hortari & pascere datum est, quales sunt Parrochi quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porrò nullum ferè in sacrosanctæ Missæ, sacrificio legitur Euangelium cui vberrimam dicendi copiam non suppetat vel more oratorio fusè & copiosè vel scholastico breuiter & acutè, ita vt sufficienter animum explere liceat.

ADVENTVS.

Pro Dominica prima. Lucæ 21.

IST obseruatio in hæc verba, Erunt signa in Sole & Luna rursum. 52.399.563.

2 In hæc verba. Arescentibus hominibus. 531.518.642.564.

3 In hæc verba, Tunc videbunt filium hominis. 205.454.475.475.700.

4 In hæc verba, videbunt filium hominis venientem cum potestate. 808.

5 In hæc verba, His autem fieri incipientibus. 45.152 417.855.

Pro secunda Dominica. Matth. 11.

1 In hæc verba, Cum audisset Ioannes. 772.

3 In hæc verba, Ite & renunciate Ioanni, quæ vidiſtis. 878.
4 In hæc verba, Quid exiſtis in deſertum videre 698.
2 In hæc verba, Ecce qui mollibus veſtiuntur. 249.

Pro tertia. Matth. 11.

1 In hæc verba, Ego vox clamãtis in deſerto. 262. 249. 248

Pro quarta Lucæ 3.

1 In hæc verba, Anno quinto decimo imperij. 285.
2 In hæc verba, procurante Pontio Pilato. 592. 845.
3 In hæc verba, ſub principibus Anna, & Caipha 288.
4 In hæc verba, factum eſt verbum domini ſuper Ioannem filium Zachariæ. 800. 26. 29. 903.
5 In hæc verba, prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. 89. 633.
6 In hæc verba, parate viam domino. 458.
7 In hæc verba, videas enim à Pilato extero. 118.

Pro Natiuitate Domini Lucæ 2.

1 In hæc verba, aſcendit Ioſeph in Bethlehem. 563. 174. 288.
2 In hæc verba, eo quod eſſet Ioſeph de domo & familia Dauid. 902.
3 In hæc verba, Maria peperit filium. 686.
4 In hæc verba, pannis eum inuoluit. 144.
5 In hæc verba, non erat ei locus in diuerſorio. 562.
6 In hæc verba, erant paſtores in regione eadem. 488.

In die S. Stephani. Matth. 23.

1 In hæc verba, veniet ſuper vos omnis ſanguis. 481.
2 In hæc verba, Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis prophetas. 655.

Pro Circunciſione Domini Lucæ. 2.

1 In hæc verba, poſtquam conſumati ſunt dies octo. 361. 744. 559. 94.
2 In hæc verba, venerunt circunciaere puerum. 187.
3 In hæc verba, vocatum eſt nomen eius Ieſus. 104.

Pro Epiphania Domini. Matth. 2.

In hæc verba, ſic enim ſcriptum eſt, In Bethlehem Iudæ. 18.

In hæc

1 In hæc verba Ecce Magi ab oriente. 774.
2 In hæc verba, cũ nat° esset Iesus in diebus Herodis. 43.
3 In hæc verba, venimus cum muneribus. 646.
4 In hæc verba, turbatus est Rex Herodes. 863.563.585. 421.198.
5 In hæc verba, congregans omnes principes. 424.115.
6 In hæc verba, videntes stellam. 788.
7 In hæc verba inuenerunt puerum. 144.
8 In hæc verba, per aliam viam reuersi sunt. 458.862.455.

Dominica infra octauas Epiphaniæ. Luc. 2.

In hæc verba, inuenerunt illum in templo in medio, &c. 45. 566.636.

Dominica in octaua Epiphaniæ.

In hæc verba, venit Iesus à Galilea. 210.b.

Dominica prima post octauas Epiphaniæ. Ioan. 2.

In hæc verba, deficiente vino. 501.

Dominica quarta post octauas Epiphaniæ. Math. 13.

In hæc verba, cum autem dormirent omnes. 43.
In hæc verba, vis, imus & colligamus zizania. 714.886.

Dominica in Septuagesima. Matth. 20.

1 In hæc verba, exiit primo mane, &c. 556.872.
2 In hæc verba, conducere operarios. 553.
3 In hæc verba, ite in vineam meam, &c. 558.559.287.
4 In hæc verba, cum venissent ergo, qui circa vndecimam, horam venerant, acceperunt singulos denarios. 837. 165.
5 In hæc verba multi sunt vocati, &c. 889.159.

Dominica in Sexagesima. Luc. 8.

1 In hæc verba, exiit seminare semen suum. 335.292.337.
2 In hæc verba, aliud cecidit secus viam. 254.567.692.
3 In hæc verba, spinæ simul exortæ. 737.

2 In hæc verba, ait illis secreto. 22.
1 In hæc verba, ecce ascendimus, &c. 565.
3 In hæc verba, tradetur enim gentibus. 644.737.b.

Feria quarta cinerum, Matth. 6.

1 In hæc verba, nolite fieri sicut hypocritæ. 197.771.
2 In hæc verba, vnge caput tuum, &c. 625.798.
3 In hæc verba, nolite thesaurizare, 615.

Feria sexta in capite ieiunij. Matth. 3.

1 In hæc verba, diliges amicum tuum. 221.848.
2 In hæc verba, diligite inimicos vestros. 78.
3 In hæc verba, si offers munus ad altare, &c. 179.

Dominica prima in Quadragesima. Matth. 4.

1 In hæc verba, ductus est Iesus à spiritu. 485.
2 In hæc verba, accedens tentator dixit ei, &c. 614.
3 In hæc verba, dic vt lapides isti panes fiant. 455.601.
4 In hæc verba, statuit eum super pinnaculum. 782.601.
5 In hæc verba, tunc reliquit eum diabolus. 625.

Feria quinta. Matth. 15.

1 In hæc verba, Miserere mei domine, &c. 559.333.77.237.
2 In hæc verba, quæ non respondit ei. 278.311.279.
3 In hæc verba, dimitte eam, &c. 515.
4 In hæc verba, non sum missus. 172.158.47.

Feria sexta Ioan. 5.

1 In hæc verba, ecce sanus factus es. 232.
2 In hæc verba, noli amplius peccare. 210.
3 In hæc verba, ne deterius tibi contingat. 262.

Dominica secunda in Quadragesima. Matth. 17.

1 In hæc verba, Assumpsit Petrum, & Iacobum. 836.333.23.
2 In hæc verba, duxit eos in montem. 158.

3 In hæc verba, Domine bonum est nos hic esse. 455. 84.
4 In hæc verba, adhuc eo loquente. 232.710.846
5 In hæc verba, audientes discipuli ceciderunt. 854.

Feria tertia. Matth. 23.

In hæc verba, super cathedram Moysi. 59.

Feria quarta Lucæ. 16.

In hæc verba, homo quidam erat dives. 758751.210. 108.
In hæc verba, induebatur purpura, &c. 288251.
In hæc verba, stulte hac nocte, &c. 465.317.133.
In hæc verba, cupiebat Lazarus saturari de micis. 886.

Fria sexta Matt. 21.

1 In hæc verba, accurrens cecidit super collum eius. 143. 168. 134.
2 In hæc verba, adolescentior filius. 522.
In hæc verba, pater da mihi portionem, &c. 167.168.
3 In hæc verba, gaudium est angelis, &c. 181.276.
4 In hæc verba, in se autem reuersus. 493.
5 In hæc verba, cupiebat filius ille. 476.557.
6 In hæc verba, quanti mercenarij, &c. 236.
7 In hæc verba, surgam, & ibo ad patrem. 740.203.
8 In hæc verba, ego hic fame pereo. 679.
90 In hæc verba ibo ad patrem meum. 890.
11 In hæc verba, cum adhuc longe esset. 221.288.

Dominica tertia in Quadragesima. Luc. 11.

1 In hæc verba, cum eiecisset dæmonium. 16.
2 In hæc verba, Iesus autem vt vidit cogitationes eorum. 459.
3 In hæc verba, Si in digito dei eiicio demonia. 109.
4 In hæc verba, omne regnum in se diuisum desolabitur. 174.130.
5 In hæc verba, cum immundus exierit spiritus. 519.
6 In hæc verba, tunc vadit, & assumit. 777.
7 In hæc verba, erunt nouissima hominis istius. 791.
8 In hæc verba, extollens vocem quædam mulier. 89

Feria tertia Matth. 18.

In hæc verba, si peccauerit in te frater tuus. 409.190. 189.

Feria quarta. Math. 15.

In hæc verba, quare discipuli tui transgrediuntur. 811.

Feria sexta. Ioan. 4.

1 In hæc verba, Iesus autem fatigatus ex itinere. 332
2 In hæc verba, fiet in eo fons aquæ salientis. 831. 549

Sabbatho. Ioan. 7.

1 In hæc verba, adducunt scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio. 541.
2 In hæc verba, vnus post vnum exibant. 15.564.
3 In hæc verba, vade & iam noli amplius peccare. 230.
In hæc verba, inclinans se scribebat. 700.

Dominica quarta in Quadragesima. Ioan. 6

1 In hæc verba, ascendit Iesus in montem. 835.
2 In hæc verba, subiit Iesus & sedebat. 836.
3 In hæc verba, cum subleuasset Iesus oculos. 347.197.
4 In hæc verba, vnde ememus panes. 826.515.
4 In hæc verba, facite homines discumbere. 595.
5 In hæc verba, est puer vnus hic. 501
6 In hæc verba, accepit Iesus panes. 735.
7 In hæc verba, suspiciens in cœlum. 221.
8 In hæc verba, distribuit Iesus discũbentibs. 478.577.
9 In hæc verba, hic est vere propheta. 242.

Feria quarta. Ioan. 9.

In hæc verba, præteriens Iesus. 230
In hæc verba, fecit lutum ex sputo. 645.

Feria sexta. Ioan. 11.

In hæc verba, erat q idam languens Lazarus. 269.

Dominica in Passione. Ioan. 8.

1 In

1 In hæc verba, qui ex deo eſt, verba Dei audit. 36.
2 In hæc verba, ſi filij Abrahæ eſtis. 29.
3 In hæc verba, ſi quis ſermonem meum ſeruabit. 181. 74.
4 In hæc verba, nunquid tu maior es patre noſtro. 49.
5 In hæc verba, vos inhonoraſtis me. 74.

Dominica in ramis palmarum. Math. 21.

In hæc verba, ſedens ſuper aſinam & pullum. 399.

Feria quinta. Ioan. 13.

1 In hæc verba, ſciens Ieſus quia venit. 418. 385.
2 In hæc verba, cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo. 304. 303. 151. 404. 692.
2 In hæc verba, in finem dilexit eos. 881.
3 In hæc verba, linteo præcinxit ſe. 598.
4 In hæc verba, cœpit lauare pedes. 46 621.
5 In hæc verba, venit itaque ad Simonem Petrum. 172. 334. 595.
6 In hæc verba, non lauabis in æternum. 299.
7 In hæc verba, ſi non lauero te. 20. 808. 52. 108. 218.
8 Item, quod ſtuduerit multis modis & viis reuocare Iudam â peccato. 691.
In hæc verba, & cum intinxiſſet panem dedit ei. 726.

Feria ſexta in Paraſceue. Ioan. 18. & 19.

1 In hæc verba egreſſus eſt Ieſus. 562.
2 In hæc verba, Simon dormis 317.
3 In hæc verba venerunt in locum, qui dicitur Golgota. 169.
4 In hæc verba, Iudas autem quærebat opportunitatem. 94.
5 In hæc verba, Relicto eo omnes fugerunt. 7. 772. 254.
6 In hæc verba facti ſunt amici Herodes & Pilatus. 175.
7 In hæc verba, S. statim gallus cantauit. 231.
8 In hæc verba, ſtabat populus ſpectans. 613.
9 In hęc verba, ſi hunc dimittis, nō es amicus Cęſaris. 738.
10 In hæc verba, Amen, Amen dico vobis. 781.

In die Paſchæ. Mar. 16.

In hęc verba viderunt iuuenem ſedētem, &c. 174. 178. 177. 558.

Feria ſecunda.Luc.24.

In hæc hæc verba,Et ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. 74.
In hæc verba,qui ſunt hi ſermones. 257.
In hæc verba,tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem. 385.
In hęc verba,de Ieſu Nazareno qui fuit vir propheta.18.253.
In hæc verba,ô ſtulti & tardi corde,&c. 698.a
In hæc verba,Nonne oportebat Chriſtum pati. 554
In hæc verba,oportebat pati Chriſtum. 291.303.
In hæc verba,incipiens à Moſe.682. 704.
In hæc verba,accepit panem,&c. 618.
In hæc verba,nónne cor noſtrum ardens erat. 97.23.

Dominica prima poſt Paſcha.Ioan.10.

In verba,& poſt dies octo. 364.

Dominica ſecunda.Ioan.10.

In hæc verba,Ego ſum paſtor bonus. 646.
In hæc verba,bonus paſtor animam ſuam. 592.
In hæc verba,qui non intrat per hoſtium. 462.

Dominica tertia.Ioan.16.

In hæc verba,modicum & non videbitis me. 417.

Feria ſecunda in rogationibus.Luc.11.

In hæc verba,ſi quid petieritis patrem in nomine meo. 153

In die Aſcenſionis.Mar.16.

In hæc verba,euntes in mundum vniuerſum. 759.47. 599.

In die Pentecoſtes.Ioan.14.

In hæc verba,ſi quis diligit me ſermonem,&c.26.36. 778.
In hæc verba,repleti ſunt ſpiritu ſancto. 121.

In die Trinitatis.Luc.6.

In hæc verba,baptizantes eos in nomine patris & filij, &c. 89.866

In die Sacramenti. Ioan.6.

hæc verba, caro mea vere est cibus & sanguis meus vere est potus. 905.

Dominica prima post Corpus Christi. Luc.14.

hæc verba, exi cito in plateas. 575.

Dominica tertia post Pentecosten. Luc.15.

hæc verba, gaudium est coram angelis super. 89. 278. 108. 634. 326. 614.

Dominica octaua post Pentecosten. Luc.16.

hæc verba, habebat villicum. 791.
hæc verba, quid faciam quia Dominus meus. 291.
hæc verba, accipe cautionem tuam. 110.
hæc verba, redde rationem villicationis tuæ. 489.
hæc verba, laudauit dominus villicum iniquitatis. 614.

Dominica non post Pentecosten.

hæc verba, cum appropinquasset Iesus Ierusalem. 297.
hæc verba, videns ciuitatem fleuit super illam. 893. 846. 426. 348. 210. 296. 798.

Dominica decima post Pentecosten. Luc. 18.

verba, duo homines ascendebant in templum. 725.
hæc verba, non sum sicut cæteri hominum. 49. 811. 524.
hæc verba, ieiuno bis in sabbatho. 262. 773.
hæc verba, non sum velut hic publicanus.
hæc verba, nolebat nec oculos leuare ad cœlum. 219.
hæc verba, hic iustificatus descendit. 827.

Pro duodecima. Luc.10.

hæc verba, accidit autem vt sacerdos.
hæc verba, Samaritanus autem quidam iter faciens. 701.
hæc verba, infundens vinum & oleum super vulnera eius. 721.
hæc verba, alligauit vulnera eius. 827.

Dominica decima tertia post Pentecosten. Luc.17.

hæc verba, occurrerunt ei decem viri leprosi. 771.
hæc verba, vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus est, regressus est magnificans, &c. 242.

Pro Dominica decima quarta. Matth.6.

In

In hæc verba, primum quærite regnum dei. 4

Pro Dominica decimaquinta. Luc. 7.

1 In hæc verba, ecce, defunctus efferebatur. 332.
2 Quam cum vidiſſet dominus, miſericordia motus

Pro Dominica decima nona. Matth. 22.

In hæc verba, ligatis manibus, &c.
In hæc verba, amice quomodo huc intraſti. 6

Pro Dominica vigeſima prima poſt Pentecoſten. Ma

In hæc verba, iuſſit rex venundari vxorem & filios ei
In hæc verba, procidens autem ſeruus ille.
In hæc verba, ſeruus nequam. 8
In hæc verba, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri
cordibus veſtris. 601. 60
In hæc verba, nonne oportuit te miſereri conſer
389.
In hæc verba, ſic & pater me.
In hæc verba, iratus eſt dominus.

Pro Dominica vigeſima ſecunda poſt Pentecoſten. Ma

1 In hæc verba, abeuntes Phariſæi. 614.
2 Magiſter ſcimus quia verax es.

Pro Dominica vigeſima quarta poſt Pentecoſten. Ma

1 In hæc verba, cum videritis abominationem. 13
2 In hæc verba, nō relinquetur hic lapis ſuper lapi
3 In hæc verba, væ autem prægnantibus.

In die ſancti Andreæ. Math.

In hæc verba, venite poſt me, & faciam vos.

In die ſancti Thomæ. Ioan. 20.

In hæc verba, ſtetit in medio diſcipulorum.

In die Purificationis beatæ Mariæ Luc.2.

1æc verba, vt darent hostiam. 757.246.
1æc verba, Simeon venit in spiritu. 782.
1æc verba, Ecce, homo erat in Ierusalem. 743.267.
1æc verba, homo iste iustus, ac timoratus. 854.

Pro Annunciatione beatæ Mariæ. Luc.1.

In hæc verba, Missus est angelus in ciuitatem. 729.
In hæc verba, Aue gratia plena. 327.
In hæc verba, concipies & paries filium. 96.
In hæc verba, cogitabat qualis esset ista salutatio, 16.
In hæc verba, quomodo fiet istud. 90. 541. 498. 145. 652.
In hæc verba, quæ cum audisset turbata est. 557.
In hæc verba, ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum. 751.

Pro Martyribus tempore Paschali.

æc verba, si quis in me non manserit. 8[illegible]8.
æc verba, omnem palmitem in me non ferentem fru-
ctum. 587.

ie sanctorum Apostolorum. Philippi & Iacobi Ioan.41.

æc verba, in domo patris mei mansiones multæ sunt. 853.

In exaltatione sanctæ Crucis. Ioan.12.

æc verba, Amen, Amen dico vobis. 219.
æc verba, exaltari oportet filium hominis. 896.

In die sancti Ioannis Baptistæ. Luc.1.

æc verba, vxor tua Elizabeth pariet tibi filium. 98.
æc verba, congratulabantur ei. 653.
æc verba, vocabant eum nomine patris sui Zachariam. 569.
æc verba, nequaquam sed vocabitur Ioannes. 653.
æc verba, quisputas puer iste erit. 506.

In die

In die Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Math. 16.

1 In hæc verba, beatus es ſimon Bariona.

In die viſitationis beatæ Mariæ. Luc. 2.

1 In hæc verba, exurgens Maria abiit.
2 In hæc verba, depoſuit potentes de ſede.

In die beatæ Mariæ Magdalenæ. Luc. 7.

1 In hæc verba, mulier quæ erat in ciuitate peccatri
630. 165. 176.
2 In hæc verba Attulit alab aſtrum.
3 In hæc verba, ſtans retro ſecus pedes eius.
4 In hæc verba, lachrymis cœpit rigare. *519.*
5 In hæc verba, hic ſi eſſet propheta. *586.*
6 In hæc verba, remittuntur ei peccata.

In die ſancti Iacobi Apoſtoli. Math. 20.

1 In hæc verba, neſcitis quid petatis.
2 In hæc verba, poteſtis bibere calicem quem eg
rus ſum?

In Aſſumptione beatæ Mariæ. Luc. 10.

In hæc verba, ſedens ſecus pedes domini.

In die ſancti Bartholomæi.

In hæc verba, Et cum dies factus eſſet.

In die decollatiois ſancti Ioannis Baptiſtæ.

In hæc verba, vinxit Herodes Ioannem.
In hæc verba, non licet tibi habere vxorem.
In hæc verba, Herodias autem inſidiabatur illi.

In Natiuitate beatæ Mariæ Matth. 18.

In hæc verba, liber generationis Ieſu Chriſti fili
504.

In hæc verba, iudas genuit Phares & Zaram de Thamar. 29. 159. 556. 545.

In die ſancti Matth. 9.

1 In hæc verba, Sequere me, 173. 740.
2 In hæc verba, Et ſurgens ſecutus eſt eum. 86.
3 In hæc verba, Et factum eſt diſcumbente eo. 627. 734.
4 In hæc verba, non opus eſt valentibus Medicus. 586.
5 In hæc verba, euntes autem diſcite. 698.

In die ſancti Michaelis. Matth. 10.

In hæc verba, aduocans Ieſus paruulum. 26.

In die ſancti Lucæ. Luc. 10.

In hæc verba, in quamcunque domum intraueritis. 562.

In die S. Simonis & Iudæ Ioan. 15.

In hæc verba, hæc mando vobis. 150.

In die omnium ſanctorum. Matth. 5.

1 In hæc verba, aperiens os ſuum. 16.
2 In hæc verba, beati pauperes ſpiritu. 225. 775. 208. 564. 243. 357.
3 In hæc verba, beati qui lugent quoniam. 277. 297.
4 In hæc verba, beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. 329.
5 In hæc verba, beati miſericordes. 828. 704.
6 In hæc verba, beati qui perſecutionem, &c. 303. 554. 644.
7 In hæc verba, beati eritis cum maledixerint vobis. 150. 230. 310. 291.
8 In hæc verba, gaudete & exultate. 372.

Pro communi Apoſtolorum. Ioan. 15. & Matth. 10.

1 In hæc verba ecce nos relinquimus omnia. 345.
2 In hæc verba, ecce ego mitto vos. 264. 315. 333.
3 In hæc verba, hoc eſt præceptum meum. 304. 345.

In hæc

Pro confessoribus.

In hæc verba, ecce nos reliquimus omnia. 160.234.372.
In hæc verba, si sciret pater familias. 317.
In hæc verba, sint lumbi vestri, &c. 392.
In hæc verba, beati illi serui, quos cum venerit dominus. 803.

pro Doctoribus.

1 In hæc verba, vos estis sal terræ. 48.199.392.
2 In hæc verba, quod si sal euanuerit. 637.
3 In hæc verba, vos estis lux mundi. 392.424.

In Dedicatione Ecclesiæ. Luc. 19.

In hæc verba, Zachæe festinans descende. 86.

SVNT & aliæ multæ id genus obseruationes ad componendos mores in hoc libro dictis non inferiores, quas peculiaribus anni concionibus non aptauit auctor, sed aptandas reliquit Marti benigni lectoris, tum quia ex locorum communium ratione, & rerum occurrentium materia, quisque facile eas aptare poterit, tum ne prolixitas voluminis tædium pareret.

F. FRA.

F. HIERONYMI GVADALVPENSIS THEOLOGI PROFESSORIS, ET ORDINIS DIVI HIERONYMI IN HOSSEAM PROPHETAM commentaria.

ARGVMENTVM Vaticinij Hoſſeę.

ANTEA *quam explanationem aggrediamur argumentum huius Vaticinij præfiçere ſtatui, vt perpaucis complectamur, quæ fuſius in his oraculis expendit Hoſſeas, deinde quo vtatur dicendi, & elocutionis genere etiam aperiemus. Quoniã hæc duo non parum conducunt ad arcana huius Vatis percipienda. Eſt autem hoc argumentum, Facta diuiſione populi Iudæorum ſub Roboam filio Salomonis, vt Hiſtoria Regum refert, decem Tribubus impius Hieroboam filius Nabath imperauit, is cum metueret, ne, aſcendente populo in templum Ieroſolymitanum, vt Deum coleret, tribus dictæ deficerent, & ad Dauidicum redirent regnum, grauiſſimè impius in Deum eſſe cœpit. Nam duos vitulos aureos fabricauit, quorum alterũ in Dan, alterum in Bethel collocauit. Hinc impietas idololatria in decẽ Tribus irrepſit: & idola finitimarum gentium ſeruire docuit, atque in extremam iniquitatem prolapſæ, omnibus criminum actionibus permiſerunt habenas, quamobrem variis ſubiiciuntur & acer-* 1. Re. 12

bissimis calamitatibus. Diuina namque prouidentia, & regno spoliantur, & facultatibus. Primus eos debellauit Syrorum Rex, deinde Phoa Assyriorum Rex maximum tributum exegit post hunc, Theglaphalasar, cum multas vrbes, euertisset, partem incolarum interfecit, partémque in captiuitatem redigit, postea Salmanasar paribus affecit incommodis vrbes, quæ prius vastatæ non fuerant, atque exercitu in obsidionem explicato, vna cum habitatoribus Samariam cepit, decemq; Tribuum reliquias in Assyriorum terram abduxit postremus vero Rex Sennacherib, cum bellum contra Iudæam mouisset, & vrbes quasdam subiugasset, Ierusalemq; obsidere tentasset, plaga diuinitus illata, exercitum perdidit. Hæc sunt quæ diuinus vates Hosseas in munus Propheticum accitus, mentis oculis longe prospiciens, prædicere iubetur populo Iudæorum, vt prædictionum metu ad meliorem frugem se conuerterent. Ad postremum, præcinit Iudæorum populum post tot labores, atque tam diutina exilia in patriam rediturum, templumq; sibi restituendum, & hanc templi, & Ierusalem restitutionem integram, atque stabilem futuram, ita vt nusquam rursus in diuersa regna, aut diuersas factiones dissoluantur, sed firmissimo concordiæ vinculo copulati, vni Regi, & populorum Pastori parentes, eiusque legibus colla submittentes, æternæ fœlicitatis compotes euadant.

Quo

Quo vſus fuerit dicendi genere, & elocutionis forma Hoſſeas.

QVOD autem ſpectat ad dicendi genus, & elocutionis formam, mira breuitate, elgantiſſimè tamen explicuit D. Hieronymus, dum hunc Vatem vocat commaticum, & quaſi per ſententias loquentem. Ac ſi apertius dicat, Vario vtitur, ac multiplici dicendi genere, nam breuibus chartis multas, atque maximas res complectitur, & innumeris affectibus plenus eloquitur. Quæ omnia illum reddunt obſcuriorem. Agit enim hominem grauiſſimis affectibus concitatum, tantámque præ ſe fert animi affectionem: vt ea nulla in humanis mentibus excogitari poſſit concitatior. Perſonam quippe ſuſtinet viri, vxoris amantiſſimi, quæ tanti amoris oblita, illum deteſtanda adulterij iniuria afficiat, cuius dolori tanta eſt acerbitas, vt ei nullum humanæ leges modum inuenire potuerint, neque ipſa diuina lex vllum impoſuerit modum, quo minus animus vindictæ cupidus expleatur. Ergo ſi quis propriam vxorem, quam ſemper ſummo amore eſt proſecutus, maximiſque beneficiis cumulauit, in adulterio palam deprehenderit, quo dolore vir ingratiſſimæ, & impudicæ fœminæ iſtius matrimonio copulatus afficietur? quanta ſcandeſcet ira? quis tantæ acerbitatis, & cruciatus vaſtitatem poterit animo metiri, nedum verbis expendere? Verum, cum maximus, atque vehementiſſimus amoris nexus, quo huic iniquæ eſt coniunctus, vltionis impetum retardet, quis valebit explicare, quibus perturbationibus, ac moleſtiſſimis cogitationibus vir agitetur? Cum ergo hanc agat amantis perſonam. Vates Hoſſeas, vario atque conciſo genere dicendi vtitur, quamobrem & illum venuſtiſſimè Diuus Hieronymus commaticum appellat, & quaſi per ſententias loquentem. Sed hæc melius percipientur in ipſa Vatis explanatione.

CAPVT I.

VERBVM *Domini quod factum eſt ad Hoſſee filium Beeri.* Id dubium vertitur apud Hebræos, an præfationem iſtam ſiue exordium vaticinij præfecit Vates Hoſſeas, an vero Eſdras, Quidam exiſtimant hanc, omnéſque præfationes

Prophetarum ab Esdra fuisse appositas, alij autem secus opinantur, nempe ab ipsis Vatibus fuisse confectas. Ita refert diuus Hieronymus, quid tamen veriùs iudicauerit, non explicuit, sed sub dubio reliquit. Quæstio sanè est, vt existimo, non omnino inutilis, & superuacanea; imò apprimè necessaria, vt quis cuiusque scripturæ partis fuerit author, agnoscamus, quamobrem eam in vtramque partem discutiemus: ac deinde quid verius sit iudicandum, pro nostri ingenij mediocritate statuemus. Et certè si Doctores grauissimos, & Ecclesiæ proceres consultat quis ab Esdra titulos Prophetarum fuisse factos facilè credet. Nam cùm dicti sancti Patres conueniant, Scripturæ sacræ libros, post eorundem combustionem, in templo Ierosolymitano per Babylonios ab Esdra fuisse, diuino spiritu suggerente, rescriptos, non videbitur à veritate alienum asserere, præfationes Prophetarum ab eodem Esdra esse confectas: & antea oracula Prophetarum titulis, & inscriptionibus caruisse. Primo, diuus Hieronymus, in Prologo Galeato, si eius est, inquit, Certum est, Esdram scribam, legisque Doctorem, post captam Ierosolymam, & instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas repetisse, quibus nunc vtimur, cum ad illud vsque tempus iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuerint. Igitur ex hac Hieronymiana sententia Esdras diuinam legem nouis literis rescripsit, quoniam antiquæ Hebræorum in vsu non erant. Eandem sententiam amplectitur diuus Augustinus lib. secundo de Mirabilibus sacræ Scripturæ. c. 33. in hunc modum dicens, Esdras, Dei sacerdos combustam à Chaldæis in archiuis templi, restituit legem, nempe qui eodem spiritu, quo ante scripta fuerat, plenus fuit. Item Ambrosius lib. 10. Epistolarum, Epist. 82. Esdræ mentionem faciens, inquit, Qui memoria scripturas reddidit. Diuus Chrisostomus etiam in c. 5. Epistolæ ad Hebræos, expendens hæc verba; Perfectorum autem est solidus cibus, ait, Incensi sunt libri, inspirauit iterum alium virum, vt mirabiles illas scripturas repararet, Esdram dico. Consentit etiam cum Chrisost. Theodoretus, in Præfatione Cantici Canticorum. In eadem sententia est Abulensis. Deuteron. c. 3. q. 3. Accedit his authoritas historiographorũ. Eusebius enim, & Nicephorus referunt, ab Esdra scripturæ sacræ libros fuisse reparatos. Igitur si Scriptura sacra per Esdram restituta est, non erit ab re fateri titulos Prophetarum ab eodem fuisse adhibitos. Præterea, tituli Psalmorum, vt

inquit

inquit Diuus Thomas in Pſal. 6. facti ſunt ab Eſdra, quem & multi alij ſequuntur, ergo & tituli aliorum Prophetarũ. Eadem enim ſententia de vtriſque ferenda eſt, neque facilè cauſam inueniemus, ob quam titulos Pſalmis adhibuerit Eſdras, vaticiniis autem aliorum Prophetarum nõn item. Videtur hanc ſententiam ſequi multa Hebræorum Rabinorum turba, vti in principio diximus, qui Prophetas omnes ab Eſdra titulatos indubitanter aſſeuerant. Non tamen oppoſitæ ſententiæ deſunt defenſores, atque, vt inter ipſos Rabinos diſſenſionem eſſe agnoſcamus, citare non grauabor verba Iacobi Benhaiim de regno Thuncti, quæ in hunc modum habent, Sententia illorum longè eſt à me, nec enim adduci poſſum, vt credam, & labiis confitear, Eſdram, ſcribam, legis diuinæ librum, atque libros Prophetarum dubios, corruptos, & confuſos inueniſſe, quin, magis ſententia mea hæc eſt, quòd Eſdras, & collegæ eius inuenerint Biblia ſacra integra, & illæſa, quodque Eſdras iudicio ſuo cognouerit, qui libri ſcripti eſſent, per ſapientiam illam excellentem, & quare quædam literæ ſcriberentur, quædam verò non, quare etiam dictiones quædam extraneæ ſcriptæ eſſent, dimiſitque eas in ipſo textu, vt ſcriptæ erant, adiiciens in margine veluti gloſſam, quæ naturam vocabuli extranei explicarent. Hæc. R. Iacob. Ex cuius ſententia certum eſt, Eſdram nec verbum minimum textui ſacræ legis addidiſſe, igitur neque titulos Prophetarum. Vrget, & non parum pro hac ſententia, huiuſmodi titulos, perinde ac ſi textus eſſent, conſertos, & ſine aliqua diuiſione inueniri in Bibliis, quod non eſſet, ſi ab alio eſſent compoſiti. Hæc ſunt argumenta, quæ vtrique ſententiæ ad fidem conciliandam videntur fortiora Verum ſi rem mentis oculis inſpiciamus, nequaquam ab Eſdra titulos Prophetarum eſſe compoſitos iudicabimus, ſed indubitanter aſſeremus, ab ipſis authoribus vaticiniorum, etiam præfationes eſſe appoſitas. Quam ſententiam, tùm rationibus, tùm grauiſſimorum patrum teſtimonio fulciemus. Et prima ratio ſit, Non vnus, atque idẽ inuenitur, ſed varius præfationis, ſeu tituli modus, interdũ enim exordiuntur Vates ab hac voce, Viſio, interdum ab hac, Onus, interdum ab hac, verba, in numero multitudinis: Viſio Iſaiæ, filij Amos, exordium eſt Iſaiæ. Naum vero, & Abacuc, Onus Niniue, Onus quod vidit Abacuc, Ieremias, Verba Ieremiæ. Hæc titulorum, & inſcriptionum varietas myſterium tangit. Non enim dicendum eſt temere &

sine causa, varios esse diuinos vates in titulis, imò cœlesti numine ducti, sua variarunt exordia, & alius ab hac voce, visio, incæpit, alius ab hac, onus, vt statim dicturi sumus, dum explanandis his vocibus, visio, onus, *Verbum*, nauabimus operam. Dicemus igitur, ipsi vates agnoscentes suorum oraculorum conditionem, illis titulos præfecerunt. Quis enim melius potuit cognoscere, an eius prophetia esset visio, quàm ipse Isaias? an prophetia Abacuc esset onus, quam ipse Abacuc? Præsertim cum huiuscemodi varietas ad commouendos hominum animos, ad quos oracula Dominus destinabat, vt iam dicturi sumus, multum habeat momenti. Præterea, omnibus compertum est, ante Esdram sacros vates sua edidisse oracula, cum illi tempore præcesserint. Quæram ergo, an tunc prophetiæ titulis caruerint, necne? caruisse non est dicendum, alioquin iam Deus Opt. Max. in re maxime necessaria defecisse videretur, qualis est Scripturæ sacræ complementum. Quis enim non videat, quantum ornamenti, & perfectionis tituli addant vaticiniis prophetarum? Igitur, si titulos habuerunt ante Esdram, non Esdras primus illos composuit, sed ipsi vates præfeserunt, & apposuerunt. Comperiemus etiam, veram esse hanc sententiam, si animaduertamus ab omnibus expositoribus vatum, titulos exponi, perinde ac si verba sint ipsorum prophetarum. Testis est Diuus Chrysostomus multis in locis, ac maximè Homil. 5. de Ozia. Et Homil. 3. de Pœnitentia, vbi ait, Omnibus prophetis mos est, regum tempora exprimere. Prophetis dixit, non Esdræ. Acrursum Homil. 3. de Pœnitenti, inquit, Dic Isaia, visionẽ quam vidisti? Alia præmisisti, alia dicis. Incipiens enim dicis, Visio super Iudæam. Non ergo incœpit Esdras ex mẽte D. Chrysostomi, sed ipse Isaias. Amplectuntur etiam hanc sententiam Theophylactus, & Theodoretus Naum. c. 1. qui exponentes hanc vocem lemma, licet perperam, vt postea dicemus, in hunc modum habent, Theodoretus, Assumptionem vocat Ptopheta mentis raptum, & à rebus humanis traductionem. Rapta, inquit, mens mea à Deo, quæ Niniue essent ventura, præuidit. Et Theophylactus, Repentinam mentis detentionem, lemma vocauit Naum. Igitur ipse Naum ex horum Doctorum sententia titulum fecit, non alius. D. quoque Augustinus non ab hac opinione dissentire videtur, quando lib. 18. de Ciuitate Dei. c. 3 in hunc modum ait, Tres prophetæ de minoribus, Abdias, Naum, & Abacuc nec sua tempora dicunt ipsi

Chrysost.

Theophi.

Theodor.

August.

nec,

nec in Chronicis Euſebij,& Hieronymi, quando prophetauerint,inuenitur.Quaſi peculiare obſeruat Diuus Auguſtinus,hos tres Vates ſua tempora non dixiſſe.Alij ergo,ô Auguſtine,tempora in titulis,quos ſuis oraculis præpoſuerunt, dixerunt.Demum,vt multos omittam, lege Diuum Hieronymum,& inuenies titulos à vigilantiſſimo Doctore explicari in prophetis,tanquam rem ipſorum prophetarum,non Eſdræ , quem etiam explicandi modum ſeruat magnus Baſilius apud Iſaiam.Non ergo eſt , cur Eſdram authorem titulorum prophetarum eſſe dicamus , ſed quòd ipſorum oraculorum authores,ſuos etiam titulos condiderunt. Reſtat ad rationes oppoſitas reſpondere. Ad primam , quæ multorum Sanctorum Patrum congerit teſtimonia,fatemur ingenuè,legem diuinam per Eſdram cæleſti numine afflatum eſſe reſtitutampoſt illius combuſtionem,vt tradit tanta authorum turba , cui non aſſentire , impium ducimus, non tamen inde ſequitur,prius oracula prophetarum titulis caruiſſe,imò oppoſitum conſequi videtur , nempe quòd Eſdras diuinitus eoſdem titulos,quos ipſi vates fecerant , poſtea appoſuerit.Vnde ſi apud aliquem doctorem inueniatur, ab Eſdra præfatos titulos eſſe compoſitos,ſic eſt exponendus,quòd Eſdras reſtituerit,non illos primus compoſuerit. Videtur apertè huic expoſitioni fauere Diuus Auguſtinus. Nam citato loco de Mirabilibus ſacræ Scripturæ,ait,Eſdram legem eodem ſpiritu reſtituiſſe , quo antea ſcripta fuerat. Ex his verbis ſic ſumo argumentum , Eodem ſpiritu , quo lex fuerat ſcripta per Eſdram,eſt reſtituta.Igitur, neque latum vnguem à priori Scriptura diſceſſit , ſed omnia , ſicut prius erant ſcripta,reſcripſit. Ad ſecundam rationem , quæ authoritati grauiſſimi Doctoris ſancti Thomæ nititur, licet negari poſſet ab Eſdra compoſitos titulos Pſalmorum , & dici , non ex propria ſententia id aſſeueraſſe ſanctum Doctorem , ſed aliorum opinionem retuliſſe , fateamur titulos Pſalmorum compoſitos ab Eſdra, quamuis Diuus Chryſoſtomus dubitare videatur.Nam in proœmio ſecundo Pſalmorum,ait,Pſalmos ab Eſdra,vel Ezechia fuiſſe congregatos.Ecce,quaſi dubitans ſub diſiunctione loquitur,ab Eſdra, vel Ezechia. Cum deducis, Ergo etiam Eſdras compoſuit titulos prophetarum,eadem enim , de vtriſque videtur ratio.Negamus,& conſecutionem , & puritatem. Non enim pari pede currunt tituli Pſalmorum , & aliorum prophetarum.Nam tituli Pſalmorum ſeiuncti ſunt ab ipſis Pſalmis,

Hieronym.

Baſilius.

tituli vero prophetarum aliorum, ita textui concatenari, & inserti, vt extra textum esse non sit dicendum. Vnde doctissimi viri obseruant, titulis Psalmorum non esse temerè fidendum, quippe qui, & apud Latinos, & apud Græcos vitiatissimi sint, quod in titulis aliorum prophetarum non inuenies, quamobrem & illis indubitata adhibenda fides. Ad tertiam rationem, desumptam ex testimoniis Rabbinorum respondemus contemnendam esse eorum sententiam. Gens enim est multis oppleta erroribus, & Ecclesiæ, & Christi hostes atrocissimi. Vnde & sententia Rabini Iacobi Benhaiim reiicienda est, & velut temeraria damnanda, qua affirmat librum sacræ legis non fuisse combustum, nec per Esdram restitutum, sed integrum & illæsum ab Esdra, & eius collegis inuentum. Reclamat enim hoc esse falsum tanta à nobis sanctorum Patrum citatorum authoritas. Sed quoniam crebro inter zizania triticum inuenitur, fatemur, quod asserit Rabbi Iacobus Benhaiim, nempe non Biblia sacra corrupta, dubia, atque confusa fuisse inuenta ab Esdra, eaque repurgasse, sed sicut aiunt Diui, Hieronymus, Chrysostomus, & cæteri, combusta fuerunt, ac postea per Esdram restituta. Nam si, vt inquit Diuus Augustinus, eodem spiritu, quo prophetæ scripserunt, plenus fuit Esdras, ergo omnia, quæ illi ediderunt, potuit, & valuit, diuino numine eius intellectum illustrante referibere. Non igitur eguit mendosis codicibus, ad restandam legem. Si enim, Plinio teste, fons Bœotiæ memoriam homini ex eo bibenti affert, cur non & idem potuit naturæ author, & conditor, qui fons est aquæ viuæ salientis in vitam æternam Esdræ præstare, in eiusque memoria reponere, quidquid antea scripsere prophetæ? Verum de his satis.

VERBVM *Domini, quod factum est ad Hoßee, filium Beeri.* His verbis attentionem captat audientium, & docilitatem, & fidem noster vates. Attentos reddit auditores, dum ait, Dominum verbum facere. Nunquam enim accidit, vt Deus temerè, aut iocosè, aut otiosè loquatur, sed eius sermo rei magni momenti est. Hinc diuinus Moses, cæterique prophetæ, vt humanos animos attentos reddant, sermonem Dei relaturi, hac vtuntur loquendi forma, Locutus est Dominus ad me, dicens, Hæc dicit Deus, Et dixit Dominus, Verbum Domini. Obseruat hoc multis in locis Diuus Hieronymus, ac maxime apud Ieremiam, in hunc modum dicens, Hæc dicit Dominus, Propterea semper infertur in prophetis

Hiero. in cap. 18. ætn.

phetis, ne contemnantur, quia verba prophetarum: sed admoneantur, iugiter Dei esse sermones, quos loquuntur. Reddítque nos attentiores illa vox, *Domini*, pro qua Hebræi habent nomen tetragrammatō ineffabile, Iehouah quod nomen omnipotenti Deo, & ei, qui vere Deus est, semper tribuitur, & non alteri. De quo nomine, cum tàm multa passim à grauibus autoribus sint edita, silentio ea præterire decreui. Qui tamen animum explere voluerit, adeat Ioannem Rauclinum Forcensem, autorem certe non pœnitendum, libro. 2. de Verbo mirifico, cap. 19. & 20. & Petrum Galatinū, lib. 2. de Arcanis Scripturæ sacræ, cap. 10. Fidem etiam dicendis conciliat hoc Vatis exordium. Est enim Deus verax, vt inquit Apostolus. Obseruandum etiam est, Vatem nostrū non dicere, Visio Hoseæ, in quem modum exordiuntur Isaias & Abdias. Neque inquit, Onus, quod vidit Hoseas, in quem modum Abacuc, & alij exordiuntur. Neque censendum est, nullum discrimen inter hæc varia vatum exordia versari. Opinantur nonnulli, prophetiam visionem vocari, tum ob eius certitudinem, tum ob eius excellentiam. Inter ea quippe, quæ sentiendi facultate percipiuntur, nulla iudicamus certiora, quàm quæ oculis sunt subiecta fidelibus. Cùm ergo prophetia cognitio certissima sit, visio merito nuncupatur. Præterea, cum inter sentiendi facultates, spiritualior sit videndi facultas quamobrem & cæteris excellētior, prophetia visionis sibi vendicat nomen, vt intelligamus, eam esse cognitionem spiritualem, atque quàm præstātissimam. Magnus tamen Basilius secus opinatur. Nam cap. 2. Isaiæ hoc assignat discrimen inter visionem, & *Verbum Domini*. Tum, inquit, prophetæ visionem appellant, cum de rebus præsentibus illis est sermo, tunc autem *Verbum Domini*, cum de rebus futuris sunt habituri sermonem. Displicet nōnullis hæc Basilij sentētia, & salua pace tanti viri, nec ab re, cum prophetæ verbum Domini appellent de rebus præsentibus agentes, & visiones etiam Dei dicant, cum de rebus futuris vaticinantur. Alij inter hæc tria, visionem, *Verbum Domini*, onus aliam constituunt differentiam. Nam cum prophetia referri possit, vel in illius autorem, vel in recipientem, vel in eos, ad quos destinantur oracula, si in autorem referatur, qui Deus est, *Verbum Domini* appellatur, quocunque modo vati fuerit suggesta, siue imaginibus, spectrisque obiectis, siue verbis expresse dictatis, aut quauis alia reuelatione interna suscipiatur. Præceptum enim, siue manda-

Ioā. Rauclin.

Galatinus.

Rom. 13.

tum vati iniunctum, *Verbum Domini* nuncupatur. Si ad personam diuina oracula susscipientem, prophetia referatur, nẽ pe ad vatem, cui arcanum Dei consilium creditur, siue sit futuri temporis, siue præsentis, cum diuino dono illud prospiciat, iure optimo videns appellatur vates, prophetiáque visio dicitur, quoquo modo suggesta sit, siue imaginibus, siue verbis. Vtcunque enim res demonstretur, videri, & perspici à vate dicitur, quando diuini concilij conscius est. At vero quo prophetia spectat ad eam personam, aduersus quam edita est, siue publicum, siue priuatus homo sit, siue ciuitas, aut regnum, Onus dicitur. Nõ displicet hæc distinctio, & fatemur ita esse, quod prophetia relata ad Deum ipsius autorem, *Verbum Domini* dicitur, ad prophetam visio, ad eum in quem condita est, onus. Nodus tamen adhuc insolutus est. Nam cum in omni prophetia, tria hæc inueniantur, Deus sugerens, vates susscipiens, is in quem mittitur. cur propheræ varij sint in titulis, quærimus, & cur alius exordiatur ab hac voce visio, alius ab hac, *Verbum Domini*. D. Hieronymus quæstionem videtur diuimere c. 23. Ieremiæ, &. c. 1. Isaiæ, in hunc modum dicens. Vbicunque Dominus prospera pollicetur, siue post comminationẽ meliora promittit, vbi visio dicitur, at certe *Verbum Domini*. Verum rursus ab eo quæram, cur magis Isaias hoc vtatur loquendi tropo visio, quàm *Verbum Domini*. Id enim temere contigisse, nequaquá dicendum est. Mihi crebro huius rei causam indaganti occurrit, sacros vates, mores eorum hominum attendisse, in quos sua oracula destinabant, quos si rebelles & incredulos esse perspiciebant, ad conciliandam dicendis fidem. & emoliendam duritiem cordi eorum, testabantur se vidisse, quæ referebant. Vnum ex Ezechiele adducam in huius rei confirmationem testimoniũm. Exorsus est hic diuinus vates à visione. Apertisunt, inquit, cœli, & vidi visiones Dei. Ac deinde cap. 2. Hæc visio similitudinis gloriæ Domini, & vidi. Considera autem, quid statim subiungat Dominus, Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, filij dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te, increduli & subuersores sunt tecum. Ecce quo pacto, ob incredulitatem, & duritiam populi tonat Ezechiel, Vidi visiones Dei. In quem modum etiam ob eandem rationem exorsus est Isaias. Cum vero vates afturi erãt cum hominibus ad faciliorib⁹ adhibendã fidẽ vaticiniis, satis esse iudicabãt, sic exordiri, *Verbum Domini*. De hac autem voce, onus, siue

pondus

pondus,opinor, veram esse Diui Hieronymi sententiam, quam multis in locis inculcat,nempe verbum Hebraicum maca,vel onus, vel pondus intelligi potest, & vbicunque præpositum fuerit,minarum plena sunt, quæ dicuntur, & graue est,quod Dominus comminatur,& plenumponderis, & laboris,& importabile. Adhibēt Theophylactus & Theodoretus,& alij huic voci onus,& pondus, alias expositiones,legentes,pro onere,& pōdere lemma,id est,assumptionem,quod Spiritussancti gratia, prophetas aprehendebat, eosque detinens & ab humanis separans,peripsos loquebatur futura. Vnde lemma,repentina mentis detentio est, & à rebus humanis traductio,siue captio. Et vocatur sic prophetia,vel quòd à Deo accipiatur,vel quia à rebus humanis traducat vatem ad diuinas reuelationes. Hæc Theophilactus, & Theodoretus,quos alij etiam recentiores sequuntur, reiicienda tamen sunt,& Hieronymiana amplectenda sentētia,vox enim Hebraica maca pondus significat,non assumptionem. Est etiam obseruandum ex eodem Diuo Hieronymo,multum differre apud vates,Pondus fit ad aliquem, & pondus contra aliquem,Cum dicitur pondus fieri ad aliquem,verbi gratia ad Israel,non contra aliquem, graue quidem est,quia pondus appellatur, sed consolationis aliquid habet, vt abud Malachiam. Onus Domini ad Israel in manu Malachię. Aliud est enim quando ad illum,vel illum scribimus,aliud quando contra illum,vel illum scribimus,quia in altero pars amicitiæ in altero inimicitiarū aperta cōfessio est. Præterea obseruādū est,nō solū dici,*Verbū Domini ad Hoseam*,sed in hunc modū,*Quod factū est ad Hoseā*. Aliqui existimant hic latere mysterium,& sub hoc verbo,*Quod factum est*, duo esse implicata,alterum est,Vatem suis dictis maximam autoritatem conciliasse,alterum vero,detegi,hunc Vatem esse commendabilem,Aliud est enim ad aliquem Deū fuisse locutum, & aliud, factum fuisse verbum Domini ad aliquem. Nusquam inueniemus,factum esse verbum Domini ad Mosem,aut Aaronem,sed in hunc modum, Locutus est Dominus ad Mosem,aut, dixit Dominus ad Aaronem, vel dixit Mosi, siue Aaroni. Qua loquendi forma ostendebat Dominus legem Mosaicam sub conditione esse latam,si audirent nempe Dominum,& præcepta eius custodissent,futurum esse populum eius. Detegebat enim hic loquendi modus,cæremonias,& sacrificia veteris legis finem habitura,ac reuocanda in aliud longe dignius. Hinc non decebat, vt cū illa

In proœmio Abacuc,& Isaiæ. 13. & Iere. 13

Theophilacti, & Theodoreti sentētia Naū 1. reiicitur

Naū, & Aba. c. 1.

Hieronym. Mal. 1.

illa asserebatur, diceretur, Factum est verbum Domini ad
Gen. 15. Mosem. Nam cum hoc apponitur, fieri nequit, vt mutetur, aut reuocetur. Cum itaque audimus, *Verbum Domini quod factum est*, sic certe est intelligendum, ac si iam factum esset. Et quoniam huiusmodi erant, quæ à prophetis prædicabantur frequenter, sæpius apud illos legimus, *Verbum quod factū est* ad hunc, vel illum prophetam. Igitur vt intelligerent hi,
Gen. 4. ad quos diuina oracula destinabantur, esse certo complenda, & nullo modo mutanda quæ præcinebantur, atque non esse solum comminationes, sed vt ita loquar, assertiuas prophetias, ac si iam facta essent, vtuntur vates hoc loquendi
Num. 23. modo, *Factum est*. Ad hæc commendatur vates Hosseas hoc verbo. Nam si Scripturas omnes diligenter euoluamus, nusquam reperiemus, verbum Domini factum esse, nisi adviros pietate, & sanctitate insignes. Primum, Abrahamo dictum est, cū expostularet, quòd vernaculus hæres eius esset futurus, Factus, est sermo Domini ad Abraham, Non erit hic hæres tuus. De Ioanne etiam Baptista legimus. *Factum est*
Luc. 3. *verbum Domini* super Ioannem. Ad malos etiam & iniquos homines inueniemus, quod locutus Dominus fuerit, vt ad Cain, & ad Balaam. Erit itaque germanus sensus huius loci, *Factum est verbum Domini*. Sermo Domini, siue prophetia, sic enim vertit Paraphrastes Chaldæus, nam *verbum*, hic proferme accipitur & prophetia. Nec displicet, si iuxta Domini Caietani sententiam hunc locum dispungamus, qui hæc eadem verba apud Lucam, *Factum est verbum Domini* super Ioannem, ita dispungit, dicens, Appellatur diuina inspiratio, instructio, atque missio, *Verbum Domini*. Possumus ergo sic explanare, *Verbum Domini Factum est ad* Hoseæ, Inspiratus, siue
Isai. 6. missus est à Domino Hosseas. Legimus enim in Scriptura, prophetas à Domino mitti. Isaiæ ait Dominus, Quem mittam? Et dixit, Vade. & dices populo huic. Ieremiæ etiam inquit, Ad omnia quæ mittam te ibis. Denique crebro inuenie mus in oraculis prophetarum hunc loquendi modum, Vnde
Ezec. 1. apud Ezechielem de iniquis prophetis dicitur, Vidēt vana, & diuinant mendatium, & dicunt, Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos. Sed iam audiamus, quem Dominus
Ezech. 3. mittat, siue instruat, vel ad quem verbum fecerit. *Ad Hoseæ filium Beeri*. Consuenit Scriptura, cum aliqui nomine conueniunt, non nihil adcere ad adimendam dubitationem, & vt certo cognoscamus personam de qua sermo est, nihilque hoc magis aperit, quam patris nomen simul attexere. Est

ho

hoc nimis frequens in Scriptura, non immoremur in citandis teſtimoniis. Ne igitur quis decipiatur nominis multiplicitate, & æquiuocatione, & certo cognoſcamus, quis ſit hic Hoſſeas, additur cuiuſnam filius ſit nempe *Beeri*. Fuit enim alius Hoſſeas, vltimus rex Iſraelitarum, cuius pater vocabatur Hela quem tempore præceſſit noſter vates Hoſſeas. Nam hic incœpit ſuum edere vaticinium, ſub regibus Ioatham, & Ozia, & Achaz. Rex autem Hoſſeas cœpit regnare ſuper Iſrael ſe primo anno regis Achaz, qui regnabat ſuper Iudam, vt Regum tradit hiſtoria. *Filium Beeri*. Ac ſi apertius dicat, Nõ attendit Spiritus cœleſtis, vt ſua impartiatur dona, quæ homines attendunt, puta nobilitatem, generiſque amplitudinem, non potentiam, & diuitias, infirma mundi ſolet eligere, & ignobilia, vt inquit Apoſtolus. Hinc relicto rege Hoſſea, verbum fecit ad Hoſſee filium Beeri. Eſt & aliud hic obſeruandum ex Diuo Hieronymo cap. 1. Sophoniæ, Cuiuſcunque Prophetæ pater, aut auus ponuntur in titulo, illos quoque fuiſſe prophetas. Vnde Amos, qui dixerat non ſum propheta, neque filius prophetæ, ſed paſtor caprarum patris nomen in titulo non habet, quamuis Burgenſis ſuper hunc locum, & Ieremiæ. 1. negat hanc obſeruationem in vllo probato ſcriptore inueniri. Sed quantum ipſe à veritatis ſcopo aberrauerit, Diui Hieronymi docet teſtimonium, cum quo etiam conſentit Dauid Rabbi Chanchi ſuper hunc locum, autor certe inter Hebræos probatiſſimus. Obſeruandum etiam eſt ex Diuo Hieronymo, cuius vatis certa patria non explicatur, aut vrbs, illum fuiſſe Ieroſolymitanum, niſi apertè ex tribus, vel generis ratione aliud intelligi poſſit. Reuocatur in dubium de quanam tribu fuerit Hoſſeas. Et variæ ſunt ſententiæ. Diuus Hieronymus, Hiſtoria Scolaſtica, Epiphanius Hiſtoriographus, Iſidorus vna cum Gloſſa, tradunt illum fuiſſe de tribu Iſachar, & Bethlehemitem. Hæbræi tamen, & Nicolaus Lyranus colligunt ex nomine patris Beeri, fuiſſe de tribu Ruben, Legitur enim vir nomine Beera tempore regum hic poſitorum, Nec obſtat varia nominis cadentia, quod alter Beeri, alter Beera ſit appellatus. Quia nomina propria Hebraica, quamuis eundem ſignificent, variari ſolent interdum in fine, vt Iethro, idem eſt, quod Iether, ſic Beeri, & Beera, eundem hominem ſignificant. Quod ſi quis verum eſſe iudicauerit, apertum eſt Hoſſeam fuiſſe verum maiorum ſplendore conſpicuum, & nobilitatis genere decoratum. Erat enim Beera princeps

4. *Re.* 16. & 17.

Hier. 1. *Sopho.*

1. *Par.* 1.

tribus

tribus Ruben.

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

VErbum *Domini quod factum*. Multa hic habes implicata. Primũ, admonet locus iste, talia decere esse verba nostra, vt audientium capiant attentionem, dandamque nobis pro virili operam, vt cum loquimur, verba nostra digna sint quòd ab aliis audiantur, non autem contemnantur, siue reprehendantur, Propterea namque ponitur in exordio cuiusnam hoc verbum sit, videlicet *Domini*, qui non garrulus est, nec temere loquitur, aut otiosè, sed cum oportet, cum decet cum ratio postulat, cum necessum est, &cæt. Vtinam & nos Deum nostrum in hoc imitaremur. Nulla enim ex re magis cognoscitur homo, quam ex oratione. Quemadmodum nu-
Simile. mus aureus ex pondere, & tinnitu exploratur, ita homo maximè cognoscitur ex grauitate verborum. Hinc optimè Democritus Philosophus apud Laertium ait, orationem esse vitæ simulacrum, quandamque velut hominis vmbram. Quid hac sententia dici potuit verius? in quo enim speculo, melius, expressiusque relucet figura corporis, quam in oratione animi repręsentatur imago: Stultus fatua loquetur, inquit Isaias. Sapiens apud Ecclesiasticum ait, Sapiens in verbis producet seipsum. Quid his verbis significatur, nisi sermonem degere, quis homo sit, an stultus, an sapiens? Vide quo pacto Sanctus Iob priusquam loqueretur, verba statera ponderabat, & quæ virum decebat fari iustum, & sapientem è pectore hauriebat, Qui me audiebant, inquit, expectabant sententiam meam, intenti tacebamt ad consilium meum, verbis meis addere, nihil audebant, si quando ridebam ad eos, non credebant. Singula verba expendamus. Qui te audiebãt sancte Iob, quid expectabant? Num verba detrahentia? Absit. Num ociosa? Nequaquam. Quid ergo? Sententiam, inquit & consilium. Sententiam vtique non reiiciendam, sed commendandam, consilium, non iniquum, sed bonum, & candidum, & ita verba metiebatur, vt superfluum non proferet. Agnouit quippe v[illegible]am esse sententiam Hesiodi dicentis, Orationem non aliter, quam pretiosissimum thesaurum esse parcissimè depromendam. Et quod rursus docet Paulus Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonu

bonus ad ædificationem fidei: vt det gratiam audientibus. Vnde optimè ſubiungit, Si quando ridebam, non credebant. Nunquam enim in me, neque in actione, neque in ſermone quid riſu dignum inuenerunt homines. O modeſtiam ſingularem, & omnibus Chriſtianis imitandam, vt Sponſæ Chriſti nomine digna ſit. Labia enim, inquit Sponſus, tua, ſicut vitta coccinea, & eloquium tuum dulce. Quid per labia intelligit, quæ inſtrumenta ſunt vocis, niſi verba? vnde & Regius Pſaltes ait, Pone Domine oſtium circumſtantiæ in labiis meis, ne declinet cor meum in verba malitiæ. Hæc labia componit cum vitta: quia quemmadmodum vitta conſtringit crines, ne incompoſiti defluant, ita pius homo labia ſua ligat, & cohibet, ne quid iniquum, aut ſordidum, aut inutile loquatur, & in perniciem propriam, vel aliorum defluãt, & diſſoluatur. Bene etiam non cum omni vitta confert, ſed cum coccinea, qui color charitatis vmbra, & ſimbolum eſt. Multos enim inuenies, proh dolor, qui verba conſtringunt vitta inuidiæ, nolunt enim proximum commendare, licet ob merita & virtutem cum commendandum inſpiciant. Alij cum cuipiam poſſint cõſulere, lucernam ſub modio abſcondunt, & conſulere negligunt. Vtique horum labia ſicut vitta ſunt, non tamen coccinea, non enim rubent charitate, cum linguam frenant, hinc & iniqua, & execranda vitta hæc, Tacere vis frater? vide quæ taceas. Nam ſi eloquium tuum dulce eſſe poteſt, & non amarum, cur tacebis? cur ſilentium tuum non reprehẽdam, ſi verbis prodeſſe poteris? tacendum, & loquendum admonet cœlſtis Sponſus, vittam coniungens cum eloquio dulci. Caue, ne extendas linguam tuam arcum, rem amaram: vt quempiam ſagittes, ſed da, operam, vt lingua proſis, & loquere. Audis ſiquidẽ Dominum Deum tuum eſſe loquutum, *Verbum*, inquit, *Domini factum eſt*. Laudo, ſi cum Philoſopho dicas locuturus, anteaquam verba proferas, Lingua quo vadis, verum ſi eam non infectam veneno inſpicias, & vulnus inflicturam, ſed potius medicinam allaturam, tacere impium eſt. Videbat Vates Ezechiel in littore fluminis multa ligna conſita, quorum folia erant in medicinam, nullumque folium defluebat ex eis. Quid arbores iſtæ adumbrant, niſi viros pietate excultos: qui aquis baptiſmi irrigati, folia debent proferre pulcherrima, id eſt, verba loqui, quæ mederi poſſint, non vulnus inferre? Et ſi talia ſint, producant folia, loquantur, non enim illis loqui prohibet Deus. Caueant autem, ne defluat folium aliquod ex eis, hoc eſt,

Cant. 4.

Pſa. 140.

Pſa. 73.

Ezec. 47.

verbum

verbum loquantur in terram decidens, comedendum, quod iniquum sit, porcis inferni, pendeant ab ipsa arbore, nec terram tangant, sed auolantes Philomelæ cœlestes, in ramisque in sedentes, dicant, Conuersatio huius hominis in cœlis est. O quam pulchra ista folia sunt, nullus defluit folium ex eo.

2. Reg. 3. Talis arbor fuit sanctus Samuel, de quo inquit Scriptura, Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, id est, nullum verbum protulit Samuel, quod esset vanum, & inane In eundem modum, & Deum tuum arborem esse comperies, quam

Apo. 22. Ioannes in Apocalypsi depingit, folia ferentem in sanitatem gentium, Si enim modo audis illum verba facere, quid quærit his foliis lignum vitæ, nisi mederi vulneribus sui populi?

Pro festo Annunciationis. Quadrat obseruatio hæc in Euangelium de Annuntiatione, in ea verba, Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset angelica salutatio. Cur non loqueris, sed cogitas, qualis fuerit salutatio ista ô integerrima virgo: certe quia nostri, verba non esse temere proferenda, priúsque in corde cogitandum, quid loquendum sit. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ. 3. Quadragesimæ, in

Pro Dominica. 3. quadragesimæ. in ea verba, Cum eiecisset demonium locutus est mutus. Quid hic docet Christus, nisi tunc nobis loquendum, quando diabolus non latet in pectore? Si enim is suggerat verba, quæ loquemur, nisi obscena, turpia, praua? &c. Quę homines ne audiant, aures occludent, & fugient. Item in hæc verba, Alij dicebãt, In Beelzebub Principe demoniorum eiicit dęmonia. Per subiectionem aptanda est obseruatio, in hunc modum, O perfidi Pharisæi cur tam faciles estis, & proni, ad proferenda verba? An ignoratis ea solum dicenda, quæ iusta sunt, nihilque magis pectoris penetrale aperire, vt cognoscatur homo, quam sermonem? Quadrat etiam in Euange-

Professo omnium sanctorũ. lium de Omnibus Sanctis in ea verba, Aperiens os suum, docebat eos, Ac si apertius dicat, Digito comprimẽda sunt labia, claudendum os, tuncque aperiendum, cum quid boni iusmus dicturi, au. docturi, aliàs silendum. Vas enim, quod

Num. 19. caret operculo, & ligatura de super, immundum est, & omnia effutiens, & temere ianuam oris aperiens, ingratus

Iacob. 1. est Domino. Vnde Iacobus inquit, Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. Et regius Psal. es, Vir linguosus non dirigetur in terra.

Psal. 139.

§ Secundò docet hic locus, ea, quæ ore proferimus, esse opere complenda. Inuenies multorum verba inania, quæ dicta sunt, nunquam tamen facta sunt. Audis de Deo secus

neinpe,

nempe verbum Domini, non quod ſolum dictũ eſt, ſed quòd factum eſt. Sic & apud Eſaiam, rurſus inquit Dominus, Verbum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud. Et quomodo proſperabitur Domine? Attende venuſtiſſimam ſimilitudinem, Quomodo, inquit, deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & inf⁹ndit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panẽ comedenti, Sic erit verbũ meũ. Solent homines, cũ loquuntur cũ Magnatib. & Principibus, ſtudere, vt adimpleãt quod dixerunt, timẽt. n. ne infidi, & mẽdaces habeantur. Horũ verba: ſimilia ſunt igni, qui alta petit, ſurſum acẽdit, ad homines videlicet, in vertice honoris collocatos non eſt verbũ eorũ ſimile pluuię quę ima quęrit: & irrigat, terrã nempe, quàm pedibus calcamus: & elementorũ infimũ eſt. Sic enim ad homines infirmos locuti fuerint, pro nihilo ducunt non facere, quæ dixerunt, non deſcendit ad hos verbũ, vt faciant quæ loquũtur. Secus audis de Deo tuo ô homo: age illi gratias, ꝙ verbũ eius pluuia ſit: quamuis n. extremę fęcis ſis, quãuis omnium deiectiſſimus: & velut terra calcatus, ſi quid pollicetur, non diffidas, audis ſi quidem verbum Domini, non ſolum dictum: ſed etiam factum. Tu etiam ſi quid dixeris, da operã, vt fiat, ne tibi obiiciatur, quod de hominibus dicentibus, & non facientibus dixit Phocion, eſſe videlicet ſimiles cupreſſis, quæ cum ſint ſublimes, ac pulchræ nullum edunt fructum. Quemadmodum flumina non retro redeunt, aut refluunt, Sic homo, cum quid dixit, & facere fas eſt, non debet retrocedere, ſed ſicut de Deo legimus, Ipſe dixit: & facta ſunt, ita de eo dicatur, Dixit & factum eſt: Et quemadmodum in ore leonis inuenit Sanſon fauum mellis: ita in ore tuo non ſolus inueniatur aër vocis, ſed fauus ſuauis operis, vt tibi dicere poſſit cœleſtis Sponſus, Fauus diſtillans labia tua Sicut Domini propitiatorium duos habebat Cherubinos: illud, & ſe mutuo reſpicientes, ſic homo & dicere & facere: mutuo ſe reſpiciẽtia: & ſe, & eum ad quem verba fecit, debet habere, quorum alis eius fama protegatur: ne obmendacium vilis iudicetur. Oſtendit Iudas certe adimplenda, quæ dicuntur: quando non inuenta Thamar: vt illi promiſſum redderet hœdum, dicebat, Sibi habeat, certe mendacij arguere nos non poteſt, ego miſi hœdum quem promiſeram, & tu non inueniſti eam. Quadrat obſeruatio in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba, In Bethleem Iudæ,

Eſa. 55.

Iudi. 14.

Cant. 4.

Exo. 37.

Gene. 38.

Matt. 2.

Obſeruatio in Euã gelium Epipha

Sic enim scriptum est per Prophetam, Et tu Bethleem, &c. Cur? quia scriptum est, ita fiet ô Scribæ & Sacerdotes? quia fidelis dominus in omnibus verbis suis, si dixit, faciet. Hinc & oracula Prophetarum verba dicuntur facta, & non solum dicta. Quadrat & in Feriam secundam Dominicæ resurrectionis, in ea verba, De Iesu Nazareno qui fuit vir Prophe ta, potens in opere & sermone. Cur fuit potens in opere, & sermone? quia eius verba, dicta & facta sunt.

In feriã secundã Resurrectionis.

¶ Tertio docet iudices aduersus peccatores: ne solùm verbis comminatoriis agant: adhibenda supplicia sunt, fiant verba, exigant pœnas iuxta leges sancitas. Ne Iudæi sibi persuaderent comminationes tantum esse, quæ profert Vates, subiungit, *Verbum quod factum est.* Peccant primi parẽtes, & postquam eiecti sunt de paradiso, legis à Deo collocatos Cherubinos ante eum habentes enses flammeos: atque versatiles ad custodiendam viam ligni vitæ. Quid hic docet Deus, nisi legibus adiungendos esse ministros, qui puniant transgressores? Non solum posuit angelos, qui vociferarentur, gladios versatiles, hoc est, vt nonnulli exponunt, vertentes se ad custodiendum lignum vitæ posuit in manibus eorũ: quia ciem gladij debet vertere equus iudex in malefactores: vt trucidet, & iugulet: si lex proposcerit. Et obserua non à Deo positos homines cum gladiis in custodiam, sed angelos, vt discas non contemnere iudices, cum puniunt, aut eos crudeles voces, quando primos legum executores audis angelos fuisse. Magis ergo putate angelum videre: quem hominem, cum vides iudicem ferre sententiam mortis in latronem, homicidam, adulterum: &c. Consecrastis manus vestras Domino: dixit Moses filiis Leui, cum occidissent triginta tria millia peccatorum. Legis etiam apud Numeros concessum à Domino Phinees pactum sacerdotij sempiternum: quia perfodit peccatorem. Hinc Apostolus inquit de iudice, Non sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit. Non ait Apostolus: Loquax, aut comminans, sed Vindex in iram. Quemadmodum mare corpora mortua à se reiicit, & ad littus propellit, Ita Respublica recte gubernata homines delinquentes, qui mortui in Scriptura appellantur, Sinite mortuos sepellire mortuos suos. Ac rursum, nomen habes, quòd viuas, & mortuus es, debet à se expellere, & pœnis coercere, vt cæteri timeant similia peccata committere, si homines mare huius seculi nauigantes, & vela criminibus pandentes

Genes 3.

Exod. 32.

Num. 25.

Rom. 13.

Matt. 8.

Apoc. 3.

solum

ſolùm vento vocis,& minarum aëre, è peccati pelago ſubducerentur. De iis enim ait Dominus, impij, quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, fortaſſis ſatis eſſet agere cum illis verbis comminatoriis. Verum cum pœnis vix à malo reuocentur, cur verbis facta non ſunt iungenda? Cur ſi homines contra præceptum Apoſtoli faciunt dicentis, Admone illos principibus,& poteſtatibus ſubditos eſſe dicto obedire, non apponentur ſupplicia: vt qui minas contẽpſerunt: experiantur & pœnam? Vtique ciuitas non ſubiicitur bellatoribus, ſi agnouerit ſe oppugnari tormẽtis vacuis, & ſolùm tonitrua edentibus. A diungendi ferrei globi ſunt, & intra machinas includendi, quorum impetu, & ictu ruant turres, quiq́ue demoliantur muros. Comminationes, tormẽta bellica ſunt, verum ſi illis non apponas pœnas, nunquam ſubiicies iniquos homines virtuti, & à peſſimis viis reuocabis. Dolendum eſt ipſas feras obedire voci hominum, homines tamen non obedire voci Dei, & legum eius. Quoties mecum reputo, delphinos voci hominis paruiſſe, imo pueri. Nam teſte Plinio ad vocem pueri nominẽ Puteolos: quocunque dici tempore fuiſſet ab eo inclamatus, quamuis occultus, atque abditus, ex imo aduolabat Delphinus, paſtúſque è manu, præbebat aſcenſuro deorſum, receptúmque per magnum æquor ferebat, ſimili modo reuehens pluribus annis,& hominum ſaxea corda contemplor: qui ad vocem Dei aures obturant, neque parere, niſi plagis inflictis; volũt, in lacherimas ſolutus dico: O ferea pectora, ô de ſilice ſciſa præcordia hominũ, ô duritiem execrãdam, cur quod ferę præſtant hominibus: & pueris, non præſtabunt homines Deo ſuo, cum multo præſtantiora beneficia ſint ab eo accepturi, quam puer Puteolos accepit à Delphino? Ille enim ſolùm per mare vexit: vbi periculum corporis imminebat, & ad littus reducebat in quo nec meliorem, nec beatiorem vitam inueniebat: quam antea habuerat. At ſi Deus te vocat, & aſcendere cupit ſuper animum tuum, quid quærit, niſi reducere per pelagus huius ſeculi, ne mediis inuoluaris fluctibus peccatorum, donec portũ attingas cœleſtis gloriæ, vbi Deo fruẽs angelicam agas vitam? Cur ergo voci Dei non parebis? Sed vt obedias, obſerua: oracula prophetarum non eſſe ſolùm verba dicta: ſed verba facta,& poſt verba comminatoria, ſequenda ſupplicia, ſi verbis non obtẽperaueris, eaq; acerbiſſima,& atrociſſima. Hinc Scriptura obdurata hominũ corda adamantina vocat. Aures ſuas aggrauauerũt, ne audirent:

Iſa. 17.

Tit. 3.

Simile.

Lib. 9. c. 8

dirent,& cor suum posuerunt,vt adamantem, ait Dominus
Zach. 7. apud Zachariã. Quid est esse corda adamantina?Respondeat
ipsa adamantis natura,Adamas solum sanguine hircino rũ-
Plin.li.28. pitur,nec aliter quàm recẽti, calidoque maceratur. Tu ergo
cap.4. peccator,qui,instar hirci fœdissimi, vitam agis, quamobrem
& cum hœdis ad sinistrã constituendus, si obdurato sis cor-
de:attende quod solet Deus sanguinem peccatoris haurire,
id est,acerba adhibere supplicia,vt cor illius emolliant,& ip
Leui.16. se resipiscat.In huius etiam rei typum apud Leuiticũ præci-
pit Dominus,offerri duos hircos pro peccato:quorum alter
viuus mittebatur in solitudinem,postquam posita vtraque
manu sacerdotis super caput eius,confessus fuerat sacerdos
omnes iniquitates filiorum Israel,& vniuersa delicta,atque
peccata, alter vero mactabatur pro peccato populi,& eius
sanguis inferebatur intra velum. Quid enim hircus adum-
brat,nisi peccatorem,vti diximus?qui tũc viuus euadit, cum
auditis comminationibus Domini à sacerdote,vel in auricu
lari confessione:vel in concionib.ad desertũ pœnitentiæ fer-
tur,vt patrata defleat peccata,& pro illis satisfaciat.Quòd si
hæc facere peccator contempserit:timeat audiens,quòd hir-
cus non petens solitudinem,occidebatur,idest,peccator non
se ad meliorem frugem conuertens post comminatoria ver-
ba,acerbissimas pœnas daturus est.Cuius etiam sanguis me-
rito infertur intra velũ,vt aspergat oraculum,quia adaman-
tina hominũ corda æquum est,mollia reddantur, vt in eorũ
tabulis diuina exarentur præcepta,effusionem sanguinis an
te oculos habentia,quam Deus è peccatoribus solet haurire,
Pro man- illos pœnis afficiens.Quadret obseruatio in Euangeliũ pro
dato. mandato in ea verba,Si non lauero te, non habebis partem
mecum.Et respondit Petrus,Domine non tantũ pedes meos:
sed & manus,& caput.Cur Petrus statim post comminatio-
nem Domini:quãuis prius dixerat,Non lauabis in æternum,
obtẽperauit?Certe quia agnouerat verba Dominiita esse cõ
minatoria:vt illis pœnam iungat, si homo in inobedientia
Matt.22. persistat.Quadrat & in Euangeliũ Dominicę vigesimę secun
dæ post Trinitatem,in hæc verba:Ligatis manibus, & pedi-
bus mittite eum in tenebras exteriores.Vides enim quo pa-
cto non solùm verba dixerit,sed supplicia adhibuerit.Qua-
Luc.21. drat etiã in Euangeliũ Dñicę primę Aduẽtus,in ea verba:Tũc
Pro Domi videbunt filiũ hominis venientẽ cũ potestate magna.Magna
nica.1. proculdubio potestas est comminationibus, quas peccato-
Aduẽtu. res contẽpserunt,facta attexere:& cruciatus coniungere.Di-

scant

homines non contemnere diuinas cominationes.

Quartò, docet hic locus non eandem cum omnibus eſſe ſeruandam locutionis formam, non eundem conuerſationis modum ſine diſcrimine exhibendum cunctis. Audis, ſiquidem Deum optimum maximum, peculiarem impartiri ſuis famulis, & amicis loquendi modum. Ad eos enim ſolũ legimus ſic eſſe locutum, Factus eſt ſermo Domini, vel, verbum Domini, quod factum eſt, ad iniquos autem, & prauos homines inuenimus Deum eſſe locutum, vt ad Cain, & Balaam, ſicuti literam diſpungentes diximus. Certe optime inquit Regius Pſaltes, Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Nã ſi familiares regis terræ iure optimo magnifacerent, ſi rex cum illis acturus, non communi ſed peculiari, cæteriſq; incognito vteretur loquendi tropo, dic ſodes, quanti eſt eſtimanda Domini Dei tui regis angelorũ ſingularis confabulatio, quã cæteris denegans ſuis ſolũ familiaribus impartitur? Docuit egregiè Diuus Gregorius Deum vti ad amicos ſuos peculiari ſermone dicẽs, Per ſe quidẽ omnipotẽs Deus, ſummus videlicet, & incircumſcriptus ſpiritus magnis viris & ſpiritualibus ſpiritualiter loquitur, cum ſpirituali locutione eorũ mentibus indicat & agenda, quę agant, & loquẽda, quę ſciãt. Sic proculdubio loquebatur ad Moſem. Ait enim Scriptura, Loquebatur Dñs ad Moſem facie ad faciem, hoc eſt, familiariſſimè. Vnde ſequitur, Sicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Audi & rurſum, quod dicat Dominus locuturus cum Moſe amico ſuo, Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquẽtem ad te: conſtitueſque terminos populo per circuitum, & dices ad eos, Cauete ne aſcendatis in montem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Cur Domine interdicis populo ſermonẽ quẽ habiturus es ad Moſem? Vt opinor duo ſemper hominibus ante oculos mentis habenda in hac prohibitione incluſiſti, primum, pretioſam eſſe tuam cõuerſationem & minimè concedendam, ſequentibus cõmunem vulgi vitam, tantúmq; elargiendam iis, qui cæteros vitæ integritate antecellunt. Cur peccatores quæruntur, quod non experiuntur, nec inueniunt, dulcedinem illam, de qua inquit Regius Pſaltes, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo? An ignorant, non dari conuerſationem diuinam admittentibus mundi, & diaboli conuerſationem? Quis aquam roſaceam, aut quamuis aliam odoriferam fundet, aut reponet in vaſis cænoſis, aut immundis?

Gen. 4. *Num.* *Gre. l. 2.* *Exod. 19.* *Pſal 118.*

Quid diuina cõuersatio est: nisi pretiosissimum odoramentum: quam qui vel summis labiis deguſtat: ſtatim inquit: Ani
Cant. 5. c. ma mea liquefacta est: vt Dilectus locutus est; Cur ergo Deus illam hominibus inquinatis fœtidis peccatorum ſordibus cõmunem faciet? Pretiosa est inquit Diuus Bernardus: conſolatio diuina: & non datur admittentibus alienam
Psal. 80. Hinc & Regius Psaltes ait de famulo Dei: ſub typo Ioſeph: Cum exiret de terra Ægypti: linguam quam non nouerat: audiuit. Quid terra Ægypti est? Dicant Diuus Auguſtinus:
August. Remigius, & alij, Terra Ægypti tenebræ: poteſtas diaboli: &
Remigius peccata ſunt. Exeamus de hac terra: relinquamus peccata: & abiiciamus opera tenebrarum: mundemus corda noſtra: & abluamus ſordes animi aquis maris: pœnitentiam videlicet agẽtes, hanc enim mare rubrũ adumbrat: & poſt hæc linguã Dei: qua ſe ſuis exhibet amicis familiarem: audiemus. Alioquin meminerimus à Domino præceptum: Homo ſiue iumentum tangens montem: in quo confabulor cum amico meo Moſe: lapidibus opprimetur: & confodietur iaculis. Homo videlicet qui veteris hominis inſequitur veſtigia: quiq; cõputret: vt iumentũ in ſtercore ſuorum vitiorum: is non au
Exod. 19 diet Deum loquentem: ac amicum: & familiarem. Quinpotius ſi audire contendat: crepitus lapidum deſideriorum ſuorum irrationabiliũ erunt impedimento: ne quã diuinæ loquelæ dulcedinẽ percipiat. Alterum in hac peculiari locu-
2. Conſideratio. tione Domini implicatum: eſt quo pacto diuina bonitas omnem lapidem moueat: vt homines ad ſuam familiaritatem alliciat. Nunquã enim Dominus lætiorem vultũ iuſtis oſtẽdit: ac pluribus fauoribus proſequitur quã cum viderit alios peccatores à ſe recedere. Solet autem hoc facere: vt ſic ſaltẽ eos ad inuidiã prouocet. Cum enim Deus peccatorem caſtigare decernit: coram eo extollit iuſtum. Quia enim nouerat diabolum inuidũ: commendat iuſtitiam Iob coram eo: ꝙ nõ ſit ei ſimilis in terra: Iuſtus inquit: ac timẽs Deũ. Solẽt principes tunc maximè fideles milites diligere: & extollere: cum omnes alios viderint infideles. Vos: ait Chriſtus Apoſtolis: eſtis: qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: ideo in regeneratione ſedebitis ſuper ſedes, &c. Communis
Pro Qui: q. ageſi. eſt hæc obſeruatio multis Euangeliis. Quadrat primò: in Euangelium Quinquageſimę: in ea verba: Aſſumpſit duodecim diſcipulos Ieſus: & ait illis ſecreto: Ecce aſcendimus Ieroſolymam: &c. Cur ſecreto alloquitur Apoſtolos? Vt doceat non eſſe iniquum: habere familiares amicos: cum quibus peculiari

peculiari agas loquendi forma. Sic agebat Christus cum Apostolis referans sacramenta agonis sui. Sed illi quia fortassis tunc non peruenerant ad perfectam familiaritatem Christi: ait Sanctus Lucas: Ipse nō intelligebātur: quę dicebātur & erat verbū istud absconditū: &c. Quadrat & in Euangeliū de Trāsfigutatione. Vides enim: quo pacto à cæteris segregatis tribus Apostolis Petro: Iacobo: & Ioanni transfiguratus multa ostendit beneuolentiæ singularis signa. Item aptari potest feriæ secundæ Resurrectionis: his nempe verbis: Nonne cor nostrum ardens erat: dum nobis loqueretur in via? Cur ardens erat cor vestrum o Apostoli Christi conuersatione? Certe credo: quia vsus tunc fuit ea loquendi forma, qua vti solet acturus cum amicis: & familiaribus: Quis enim dubitat eam esse vehementer ignitam: & ardentissimam.

Pro Transfiguratio.

Pro fer. 2. Resurrectionis.

¶ Quintò obserua cum multa verba: & non vnum tantū sint oracula vatis Hoseæ: ac si vnum tantum esset: appellari verbum, *Verbum* inquit: *quod factum est ad Hoseam.* Cur non ait Verba quæ facta sunt? Respondes verbum sumi in presentiarum pro prophetia. Ita est. Id veruntamen quærimus: cur prophetia vocetur verbum quando multa verba complecti tur Mysterium latet: vt opinor. Consueuit amor leuiora facere onera præceptorum: sicut contra defectus amoris: siue timor ea reddit multò grauiora: quàm sint. Audi quid dicat Scriptura de Iacob: Seruiuit pro Rachel septē annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Quemadmodum tenuis: ventus vela impetens nauis: licet ferro sit onusta: facile mouet: & velocissimè fert: & grandia saxa machinis ædificationum quocunque volumus: torquemus: & leuamus: In eundem modum amor machina est: & vela: quæ reddunt mandata nobis iniuncta: quàm facillima. Ita corpus pondere: sicut animus amore fertur: quocunque fertur inquit Diuus Augustinus. Ac rursum: Ad omne opus bonum ducit amor Dei. Contra timor: & defectus amoris parua & leuia reddit magna: & grauia: Quemadmodum Echenei paruus admodum piscis cum sit: si carinis adhæreat, naues à cursu retardat, & segnius ire facit, quamnisexigua ferat, & exonerata sit: Sic qui non amat: & timet licet minima imponas ei præcepta: grauia iudicat præ timore: & quod vnum est: multiplicat. Præcepit Deus primis parētibus solū comederēt de ligno scientię boni & mali. Vide autē vt fœmina vnū præceptū multiplex

Gen. 29.

Simile.

Aug. li. 11 de ciuit. Dei. c. 28.

Simile

Gen. 3. faciat, dicens serpenti, Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud. Quãdo dic fœmina, Deus iussit, ne tangeretis lignum scientiæ? Solum comedere interdixit, non tangere. Certè quia non amore, sed timore potius mortis legem seruandam iudicasti, ex vno duo mandata feciſti. Vtinam dilexisses Deum magis, quam timuisses, tunc enim dilectio, & si multa præcepisset, & grauia, leuia, & pauca indicare impulisset. Ignorasti mulier, quid petat Spiritus ille supernus ab Sponsa sua? nempe labia velut vitta coccinea? Ita enim postea dixit in Canticis, Sicut vitta coccinea labia tua. Quod est munus vitæ? Ligare, & cingere, vt pau-

Cant. 3. ciora, & tolerabiliora videãtur, quæ cingimus. Fascem enim lignorũ anteaquã cingulo, vel funiculo connexa sint, & plu-

Simile. ra videntur esse, & grauiora, quàm quis ferre queat. Quid dilectio est? Respondeat Apostolus, Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Igitur si vinculum

Col. 3. charitatis est hoc vinculũ in labiis nostris sit. Vnde & merito vittã coccineã labia suę spõsę Deus appellat, quia illa verbis colligit, & constringit, quæ sibi præcipiuntur, nõ autem laxat, & explicat. Vide an labia Regis Psaltis vitta fuerint coccinea. Quomodo, inquit, dilexi legem tuam Domine. Nũ

Psal. 118. quid non sexcentæ tredecim leges erant, quas seruare tenebaris bone rex? Cur ergo legẽ vocas. 613 præcepta? Quoniam dilexi legẽ tuã Domine. Ac si apertius dicat: Dilectione velut vitta coccinea præcepta alligo: vt facilius feram, & pauciora iudicem. Amor est machina: qua sine magno labore, quæ alias grauia essent: leuo ad extruendum spirituale ædificium. Charitas pro velis mihi est: vt non tardo cursu: & segniter applicem ad portum. Vide etiam quo pacto vates Hosseas multa, quæ in toto hoc vaticinio præcipit Dominus quasi vnum sit, verbum appellat: non verba. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium Pentecostes: in ea verba. Si quis

Pro Pentecoste. diligit me, sermonem meum seruabit: & qui non diligit: sermones meos non seruat. Ac si explicatius dixisset. Sermones

Io. c. 14. sunt: & leges his, qui non diligunt me, qui vero diligit: sermonem meum seruabit, id est, multos sermones: vnicum sermonem: & leuem reputabit. Quadrat & in festum sancti Ia-

Pro festo S. Iacobi. copi: & Diui Ioannis ante portam Latinam: in ea verba Assertoris nostri: Potestis bibere Calicem: quem ego bibiturus sum? Quid hoc Domine? Cãlicem vocas grauissimum: & acerbissimum tuæ Crucis: & mortis agonem? O quam magnus esset Calix: qui hauriri: & potari non posset vigint

horis

horis. Quid ſi interuallo triginta trium annorum ſemper eſſet ori bibentis appoſitus. vt totus hauriretur? Pientiſſime Ieſu, quid tota vita tua fuit, niſi attrociſſima Crux? Quot cõtumelias: quot iniusias: quot egeſtatis: & laboris incommoda pertuliſti? Ad hæc, quis expendere queat immenſitatem cruciatuum, & tormentorum tuorum quam in patibulo Crucis paſſus es? Et hæc omnia calicem vocas? Non ſic Regius Pſaltes, ſed ſpiritu longe ante præuidens: vaſtiſſimũ: & læuiſſimũ mare appellat: Veni in altitudinẽ maris: & tempeſtas demerſit me: infixus ſum in limo profundi: &c. Cur ergo tu modo mare vocas calicem? Certe docuiſti nunc nos: quid efficiat dilectio, quantáque ſit vis amoris. Hic te compulit, vt quaſi parũ pro hominibus ſit paſſurus: vocare, quod mare eſt: calicem, & ſatis occultè: & acutè ſignificaſti: quid leue: & facilè reddit quicquid præceperis: etiam mortem exquiſitis tormentis inflictam ferre: amor videlicet. Inſere igitur noſtris pectoribus amorem tui ſancti nominis: vt quicquid pro te tulerimus: & quicquid præceperis: calicem vocemus, cuius potus hauſtu faciliu eſt. *Pſal. 68.*

¶ Sextò: *Ad Hoſſeam: filium Beeri.* Non temerè: & ſine cauſa explicat ſpiritus ille cœleſtis: quiſnam fuerit pater vatis Hoſſeæ: nempe *Beeri.* Multa hic inueniesimplicata: Primum vt probe cognoſcas, quis fuerit hic vates. Si enim non appoſuiſſet patrem eius: forteſſis quis ſuſpicaretur potentia deceptus: ac nobilitate: generiſque amplitudine: hunc Hoſſeam eſſe: qui rex fuit vltimus in Iſrael. Potentia enim maiorum: ſplendor: diuitiæ: atque alia id genus mortalium hominum oculos rapere ſolent: vt in aliquem conferant beneficia. Secus autem Deus optimus maximus: pauperes: & deſpectos ſuis dotibus ſolet cumulare. Hinc: relicto rege: hominem inferioris ſortis ad donum euehit prophetiæ. Videte fratres: ait Apoſtolus, vocationem veſtram: quia non multi potentes: non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus: vt fortia quæque confundat: vt non glorietur omnis caro. Carnem igitur ſequuntur: qui ad dona viros eligunt diuitiis inſignes: & maiorum geſtis conſpicuos. Ne igitur glorietur caro: ſed ſpiritus: Deum imitantes: ad reponenda dona deſpectos homines eligamus. Cæci Phariſæi à Deo nobilitatem eſſe præferendam iudicabant: humileſq; cõtemnendos. Fallebantur tamẽ: dicentes: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum? ſed turba hæc: quæ non nouit legem. O cæcitatẽ Phariſæorũ deplorandã. Erraris oſtulti: *1. Cor. 1.*

si præponendã à Dño nobilitatem sanguinis creditis. Ecce
Similè. relinquitur rex Hosseas: & priuatus homo creatur vates. Nõ ne in paruissimis conchis inueniuntur pretiosa margarita: non autem in Cete grãdibus? Nonne balsamum protiosissimũ exigua reddunt arbusta: non autem cedri libani? Nõne in conuiuio Ioseph: ferculum minimi Beniamin auctum est
Gen. 53. quintuplo: præ omnium maiorum fratrum ferculis. Margarita ergo pretiosa: hoc est: diuina dona quæramus crebro in hominibus extremæ classis iuxta vulgi opinionem. Hi enim cum Beniamin solent: à Deo accipere multo plura: & digniora: quam illi: quos mũdus indicat esse maiores. Sed quo
Pro festo S. Michaelis. tendunt hæc omnia fratres mihi? Ne infirmos: & minores despiciamus. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium Sancti Michaelis: in ea verba Math. 18. Aduocãs Iesus paruulũ: statuit in medio eorum. Locus medius dignior est: & præstãtior: atque hunc solet Deus deferre minimis iuxta mundi iudicia. non autem maximis.

¶ Septimò. *Ad Hosseam filiũ Beeri.* Obserua: crebro inueniri in Scriptura attexta nomina patrũ cum nominibus filiorũ: causã adhibuimus: ne nominis multiplicitate deciperemur vti nuper diximus de Hossea vate Hossea rege Israel. Rẽ tamẽ hãc altius mihi cõsiderãti: nõnulla vltra hoc se offerũt
Pro. 5. dominica aduentus obseruatione dignissima. Primũ: probi parẽtes: & iusti attexũ tur cum nominibus filiorũ: vt alliciãtur filij exẽplo suorũ maiorũ ad imitandã eorum probitatem, patriosq; cõmendandos referant mores. Sic dum apud Lucã Ioãnis meminit Scriptura: apponit: filiũ esse Zachariæ, qui iustus fuerat corã Dño: id est sanctissimus. Placet enim viris doctis: hũc loquẽ-
Gen. 10. di tropũ esse Hebraismũ, sicut apud Genesim Nẽbrot dicitur robustus venator corã Dño: id est: maximus venator: cum enim careant Hebræi superlatiuis: hoc Ablatiuo, *Coram Domino*: explicant Superlatiui significationẽ. In eundẽ modũ dicitur Zacharias iustus ante Deũ: id est: iustissimus. Sed ad obseruationẽ redeamus. Rationi consentaneũ est: filios semper esse præcinctos ad insequenda vestigia integritatis suorum
Gen. 30. maiorum. Et quemadmodum Iacob oues duxit ad solitudinẽ: & virgas decorticatas posuit in canalibus aquæ: vt virgarum varietate conspecta fœtus ederent colore varios, & maculosos: In eundem modũ debẽt filij: suorũ maiorum egregia gesta, decorticare: eorũque cõtẽplatione accendi: vt eorum facta ad paternam imitationem variis virtutibus splendeant. Audite me inquit Isaias: qui sequimini: quod

iustum

iustum est, & quæritis Dominum, Attendite ad petram vnde scisi estis, & ad cauernam laci, de qua præcisi estis. Attendite ad Abraam patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos, &c. Quid aliud intendit his verbis vates sacer Isaias, quam exhortari filios Israel ad imitandam fidem patris sui Abraham, & puritatem matris Saræ? Vnde egregia, & venustissima similitudine vocat Abrahamum petram, propter fidei firmitatem, & obedientiam stupendam. Nullo enim vento filialis amoris, aut patriæ, aut cognationis motus est, vt non obediret Deo dicenti, Egredere de terra tua, & cognatione tua, &c. Ac rursum, Tolle filium tuum vnigenitum, & offeres eum in holocaustum, &c. Ait igitur. Attendite ad petram, vnde excisi estis. Quæ nam est hæc petra? Smaragdus pretiosus, vel inæstimabile margaritum, quo cœlum est exornandum, sic enim in Apoc. ait D. Ioannes. Cœlum his lapidibus pretiosis esse decoratum. Ac si apertiùs dixisset Isaias, Cauete, ne vos sitis lateres viles, sanguine peccatorum madentes, de quibus ait Dominus Ezechieli, Sume tibi laterē, & describes in eo ciuitatem Ierusalem, & ordinabis aduersus eam obsidionem, &c. Quid hic later adumbrat, nisi filios *Israel*? quibus probro vertit, non esse smaragdum excisum ab Abrahamo, dignum cœlesti ædificio, sed laterem perpetuò bello in inferno deuastandum, & conterendum? Dedecet enim filios à probitate degenerare parentum. Non sic vates Hosseas, non sic, sed stetit insequendis sui patris vestigiis. Si enim Beeri, quia Deo gratus existit, dono est honoratus propheriæ, etiam filius Hosseas idem à Domino obtinuit donum, & fortassis multo locupletiùs, & exuberantius. Boni enim filij est, non solum maiorum æmulari candorem, verùm & eorum virtutes propria vincere virtute. Beeri enim non extant oracula, sicut Hosseæ. Nec huius rei aliam possum inuenire causam, quàm quod fortassis digniora erant hominum memoria, & luculentiora vaticinia Hosseæ vaticiniis Beeri. Quod si rursum quæras: Cur digniora vaticinia Hosseæ? Respondeo, quia fortassis eius merita maiora. Quod si obiicias dona gratiarum non dari à Deo pro meritis, quia gratia omne debitum excludit, vt inquit D. Thomas, & est concors sententia omnium sanctorum patrum, vnde & Assertor noster inquit, peccatores damnatos in gehennam dicturos, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus? Respondemus ex eodem D. Thoma per paucis, vt multa, quæ hic dici poterant, missa faciamus, bona opera

12. q. III. ar. 1. ad 2. Matth. 7. 2. 2. quæ. 177. ar. 1. ad 3.

non

non mereri gratiam aliquam directè, nihil tamen obstat, & indirectè sint adiumento ad gratiam obtinendam. Hinc & rursus D. Thom. eiusque fidelis commentator Caietanus, 2.2.q. ar.4. quærentes, Vtrùm bonitas morum requiratur ad prophetiam, licet dicant hominem peccato mortali irretitum posse donum habere prophetiæ, non omnino reiiciunt quasi superuacaneam morum puritatem, imò asserunt, si consideremus morum candorem secundum passiones animæ, & actiones exteriores, impediri hominem à dono prophetiæ; per morum malitiam. Sed de his satis, & ad lapidem à nobis motum redeamus. Quemadmodum flumina quamuis in principio parua sint, & pisces non producant, quia tamen accessu gurgitum, & aquarum crescunt, postea quo longius labuntur, pluribus piscibus abundant, In eundem modum homines, qui quasi aqua dilabuntur, vt inquit Scriptura, quo plura imbibunt, & præclariora maiorum facta, debent magis splendere virtutibus. Et quemadmodum inuictissimus Carolus eius nominis quintus imperator hunc titulum præfecit suis stemmatibus, Plus Vltra, quia vltra valuas Herculeas, plus quàm sui progenitores, Indos debellans, ditionem, & imperium suum extendit, Sic & nos vltra parentum nostrorum probitatem progrediamur, dicentes cum illo eloquentiæ fonte, Cicerone, Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt si prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ suæ, pudeatque, nos tenebras criminum obfundere splendori progenitorum nostrorum. Dent etiam pro virili operam parentes, vt posteris sint virtutibus exemplum, non vitiorum, alioquin eos comprehendet imprecatio Regij Psaltis, In memoriam redeat iniquitas patrum eius, & peccatum matris eius non deleatur. Nouerintque progenitores, acta sua non parum habere momenti, vt ad sui imitationem posteros alliciant. Hinc de Zacharia rege filio Ieroboam dicitur, Fecit Zacharias, quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres eius, non recessit à peccatis Ieroboam. O lamentandam hominum sortem, quàm faciles sunt ad amplectenda paternæ iniquitatis exempla, contra vero quàm desides: vt in eorũ gesta illustria incũbant. Non sic viuamus fratres mei, sed si prauos mores paternos nouerimus, auertamus oculos, ne imitemur, sciẽtes, & si eos imitati fuerimus, vltra nostram damnationem, maiorum in inferno, si iam decesserunt, fore cruciatus acerbiores, ob iniquitatis exemplum, quod posteris dederunt. Quis hoc audiens quamuis

Simile.

Simile

Cic. in oratio. contra Catilinã.

Psal. 108.

4. Re. 15.

filicea

silicea habeat præcordia, non se abstinebit ab imitatione paterni peccati, dicens: Nolo progenitoribus meis pœnas inferorum augere? Contra vero, si recte vixerunt maiores nostri, eos nobis proponamus ante oculos mentis imitandos, vt nonnihil voluptatis, & gloriæ, si in cœlesti regno sunt: percipiant. Certum enim est, huiusmodi imitatione augeri gloriam eorum. Quis namque maiores natu gestis: & virtutibus insignes: vt se illis gratum saltem exhibeat: non studebit: quoquo valeat modo: maiori eos perfundere alacritate? Quadrat hæc obseruatio in Euangelia attexentia nomina filiorum cum nominibus maiorum, vt Euangelium Dominicæ quartæ Aduentus, in ea verba, Factum est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ. Cur filius Zachariæ esse perhibetur Ioannes? Proculdubio, vt patrios retulisse mores agnoscamus: imò & multò sanctiorem fuisse Ioannē patre. Nam Zacharias propheta: Ioannes plusquàm propheta. Zacharias homo iustus, Ioannes autem angelus vocatur. Hic enim est: de quo scriptum est, Ecce mitto angelum meum: &c. Quadrat etiam in Euangelia Annuntiationis: & Natiuitatis Diuæ Virginis, & Iesu Christi. Ibi enim ponitur: Ioseph fuisse de domo Dauid. Ac rursum, filij Dauid, filij Abraham. Cur patres cum filiis scribuntur? Inter alia: vt agnoscas, an filij tales extiterint: quales patres. Ad hæc: venuste aptari potes Dominicæ quintæ Quadragesimæ. Si filij: inquit Assertor noster: Abrahæ estis, opera Abrahę facite. Decet enim filios, puros hæreditare maiorum mores.

Pro Dominica. 4. Aduētus.

Pro Annūciatione, Natiuitate Virginis almæ, & Christi.

Pro Dominica de passione.

¶ Octauò, *Filium Beeri.* Docet: honorandos esse homines nominibus suorum maiorum, si rebus gestis extiterint præclari. Si quem nominamus aut eius mentio fit, & progenitores illius bonum de se specimen præbuerunt: non pigeat eos in memoriam hominum reuocare. Sic apud Tobiam Raguel reuocabat, dicens: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni, & optimi viri filius es. Nam si homines gustantes fructum dulcem: & palato suauem: statim arborem commendant: & terram: quæ illum profert: & scire cupiunt eius nomen: quantò magis debent homines, desiderare scire nomina parentum: ex quibus viri aliqua virtute præstantes orti sunt: quando parentes non aliud sunt: quam arbor nobilissima: & Dei agricultoris plantatio pretiosissima: duobus constans ramis: viro scilicet, & fœmina ferentibus fructum Deo, & hominibus suauissimum, filios nempe integritate morum fulgentes. Viderat Saul, Dauid ingenti animi fortitudine

Tob. 7.

Simile

1. Re. 17.

viciſſe

Philistæum,& statim quæsiuit ab Abner, an cognosceret eius progenitores,nec quieuit donec ab ipso Dauide de certamine reuertente quæsiuit,De qua stirpe es ô Adolescens? Qui continuò & patrem,& patriam pandit, dicens, Filius serui tui Isai Betlehemitæ ego sum.Sed dolendum est,& sine multis lachrymis dicere non possum, nonnullos inuenies, vtinam autem & multi non essent,qui dedecus, & ignominiam parentum:licet abditissima sit,ex ipsis visceribus hauriunt terræ, si eorum filium audiunt commendari, vt eius honori notam inurant. Hi similes sunt feruis:qui suo spiritu è terræ cauernis serpentes,& viperas extrahunt,laniunt: & mandunt.Spiritu enim diabolico crimina iamdudum sopita, & ab hominum memoria abolita suis comedunt dentibus: & linguis. Sed quid dico hos maledicos conferens cum ceruis?Multò peiores sunt. Nam ceruis hausturn viperinum venenum non nocet:sed confert ad salutem: detractores autem crebro veneno alieni dedecoris suas animas interficiunt. Quis enim non videat,grauius offendere Deũ optimum maximum:& animos auditorum: eos: qui aliena flagitia apertè dicunt,quàm eos qui commiserunt? Vtinam isti homines effrenes secum reputarent, quid Dominus voluerit apud Deuteronomium significare præcipiens,Quando obsederis ciuitatem,vt expugnes eam,nõ succides arbores:de quibus vesci potest:nec securibus per circuitũ debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo: nec potest bellantium contra te augere numerum. Quid arbores istæ fructiferæ adumbrant, nisi homines coniugij legibus addictos?Matrimonium enim:vti diximus, arbor nobilissima est, & ita matrimonium vocat Guillermus Parisiensis,agens de hoc sacramento. Has arbores, si prolem commendabilem protulerunt:is enim est arborum fructus: nequaquam decet securibus linguarum vastare, denudareque earum obscura facta, quando fructus vesci potest: hoc est: fili imitandi,quòd probi sunt.Atque vt Dominus ad huius rei obseruationem animo nostros inducat: attende: quam subiungat rationem: Quoniam huiuscemodi arbores non pugnant contra te. Certe iniustum est: aduersus eum hominem bellum gerere: qui tibi non nocet. Maiores alicuius iam decesserunt:cur mortuos lancea tuæ linguæ impetes? An ignoras homines detegentes mortuorum crimina crudeliores feris iudicari? Crebro enim feræ mortuis parcunt:quoniam sibi nihil damni inferre possunt. Cur igitur tu,

Similc. Plin. li. 28. c. 9. fine.

Deut. 20.

Guilielm. Parisiẽsis.

ru, feris immanior: in eum: qui te lædere non potest: rabidore desæuis? O immanitatem vincentem sæuitiam Hyrcanę tigridis. Lege Scripturæ sacræ volumina: & discès quando alicuius parentes sunt in memoriam reuocandi, nempe cum dote aliqua eximia sunt exornati. Quære à Diuo Hieronymo: quando parentes: aut aui ponuntur in titulis prophetarum? Et respondet: Quando prophetiæ dono splenduerunt; sin autem, silentio præmittuntur. Quorsum hoc? Vt discas homines honorare suorum maiorum dotibus: &c. Quadrat obseruatio in Euangelia præcedentis obseruationis: nos aptare omittimus, quoniam quisque facilè aptare potest.

Pro Euangelij præcedentis obseruationis.

In diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechiæ regũ Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israel.

¶ Vt optime inquit Cyrillus multis in locis, quando locum aliquem in Scripturis rectè intelligere volumus, tria diligenter sunt consideranda. Tempus quando scriptum est: quod dicitur: persona, quæ dicit: vel per quam: vel de qua dicitur: & res propter quam, aut de qua scribitur. Sic enim absque errore sensum verum poterimus inuestigare. Ob ignorantiam temporis Hymenæus: & Alexander putauerunt iam factam esse resurrectionem: vt tradit Apostolus in ea: quæ extat ad Timotheum Epistola. Personam esse cognoscendam: de qua sermo est: optimè significauit eunuchus reginæ Candacis: dicens Philippo, Quæso Domine, de quo propheta loquitur de se, an de alio? Diuus etiam Paulus volens personam Saluatoris intelligi, inquit, In quem dicuntur hæc: de alia tribu est: manifestum est, quòd de Iuda ortus est Dominus. Quod autem rei notitia necessario requiratur, inde discemus: quòd res: quæ de Saluatore scribuntur: verbi causa, Ecce virgo concipiet. Et sicut ouis ductus est ad occisionem, ad neminem sanctorum referri possunt: quare ad Christum propriè referuntur. Hanc etiam ob causam egregiè inquit Diuus Chrysostomus Homi. 5. de Ozia, omnibus prophetis mos est: regum tempora exprimere. Atque Diuus Hieronymus Isai. 1. ait, In titulis prophetarum commemorantur Persona, verbi gratia Isaias, aut Ieremias. Causa, vt Hebræorum vitia resecet, aut aliquid prænuntiet, aut vt mœrentem populum consoletur. Tempus, sub quibus regibus prophetiam ediderit: vt, Visio Isaiæ filij Amos: quam vidit super Iudam, & Ierusalem: in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, regum Iuda. Demum: vt multos alios Docto res ingenio, & literis præstantes missos faciam, Christianus

Cyrillus li. 8. Thesau ri. c. 2. & li. 9. c. 4. 10. & 3.

2. Thi. 3.

Acto. 8.

Ad Heb.

Isai. 7. & 53.

Chryso.

Hierony.

Diu-

Christian. Druthmerus apud Matthæum, in Proœmio ait: In omnium librorum principiis tria quærenda sunt. Tempus: Locus: Persona. Hinc & vates Hosseas in hoc titulo hæc tria complectitur, Tempus, locum, & Personas: ad quas scribitur Prophetia, dicens. *In diebus Oziæ, Ioatham, Achaz &c.*

¶Non est præterea silentio prætermittendum: cur vates Hosseas hac vtatur loquendi forma: Fuit in diebus: siue tempore horum, aut illorum regum: qua & alij vtuntur vates: non autem hac, Hoc, vel illo anno egressionis filiorum Israel de Ægypto, Hoc, vel illo anno ab orbe condito: in quē modum Hebræi supputare consueuerunt. Legimus vtique, Numer. 1. Numer. 1. Tempus supputari ab egressione filiorum Israel de terra Ægypti. Anno altero, inquit Scriptura, egressionis filiorum Israel de Ægypto. Atque 3. Regum cap. 6. referens Scriptura, quo tempore cœpit Salomon ædificare templum, in hunc modum inquit: Quadrigentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti: in anno quarto mense Zio: ipse est mensis secundus regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. Atqui si diuini vates in hoc maximè studium incumbunt: vt ædificent Deo viuenti templum spirituale: quale homines esse debent: iuxta verbum Apostoli: Templum Dei sanctum est: quod estis vos: cur, hoc supputandi ordine relicto: regia solum attexuntur tempora? Respondemus: Deum optimum maximum voluisse: nos esse admonitos hac locutionis forma: oracula prophetarum esse maximè memoriæ commendanda: ac frequenti commemoratione repetenda: ne vnquam memoria excidant. Omnibus enim perspicuum est: regum memoriam, & communis, & diutius constare: atque in ore hominum magis versari, quàm aliam temporis supputationem: cum reges eorúmque gesta frequentissimè in ore hominum versentur. Etenim promptiùs est, quo rege: quàm quo anno: quouè tempore quid acciderit. Si quæram. Quis rex expugnauit Toletum? Statim respondebis. Illefonsus. Quis Hispalim? Ferdinandus. Qui reges primum obtinuerunt Indos occidentales? Nullus Hispaniæ incola ignorat fuisse Catholicos reges Ferdinandum, & Elisabeth. Verùm si quæram: Quonā anno à natiuitate Assertoris nostri? Dices: Non memini. Ad hæc vaticiniis regum tempora attexuntur, vt eorum rationes ad reges ipsos: atque ad regnorum negotia præcipuè pertinere cognoscamus.

Item obseruandum est: quo loquendi tropo hic vsus est noster

noster vates, nempè: *In diebus Oziæ, Ioatham, &cæt.* Non ait, In tempore, siue temporibus Oziæ: Ioatham. Quorsum potius ait: *In diebus* quàm in tempore? Respondebit aliquis sciolus, vulgare esse in sacris Bibliis diem sumi pro tempore. Testes sunt Diuus Hieronymus, capit. 19. Isaiæ, expendens hæc verba, In die illa erit altare Domini in medio terræ. Vbi ait. Diem autem pro tempore accipe. Et Diuus Augustinus libro secundo contra Manichæos, capite 3. de 1. capite Geneseos. Et qui linguam Hæbraicam, vel summis labiis degustauerit, quasi alta mysteria, nimiumque retrusa referans dicet, nos supervacaneam excitasse quæstionem ob ignorantiam significationis vnius voculæ Iom, quæ Hebraica est, & Latinè sonat diem: interdum naturalem viginti quatuor horarum, vt Geneseos. cap. 1. Factum est vespere: & mane dies vnus. Interdum lationem solis super terram secundum quod aliud est dies, aliud nox: in quem modum eodem ca. 1. Geneseos dicitur, Vocauitque Deus lucem diem. Quòd si in numero multitudinis dicas: iomim, hoc est, dies, tunc significat annos etiam: & tempus: vt docet Paginus in suo thesauro linguæ sanctæ. Hic ergo iuxta dictam significationem: idem est dicere, *In diebus*: ac si dicas, In tempore, siue tẽporibus Oziæ, Ioatham. Sunt qui propius scopum attigisse videntur, dicentes, hoc loco dies pro temporibus vsurpari, ea figura, quam Græci metonimiam vocant. Constant namque tempora diebus potissimum, ex diebus enim menses, atque anni conficiuntur. Verum his omnibus non videtur nodus explicatus. Quærimus enim, cur, cum dicere potuisset: In temporibus, metonymico tropo vtens dixerit, *In diebus*: Dicere enim id temere & inconsulto accidisse, alienum procul dubio a ratione est. Habent namque in sacris literis figuratæ locutiones præter suos sales nonnihil semper mysterij. Sed hoc in obseruationibus ad mores spectantibus discutiemus.

D. Hiero.

D. Aug.

Gen. 1.

¶ *In diebus Oziæ Ioatham.* Quoniã verbum Domini egimus solùm factum esse in tempore Oziæ, Ioatham, consequitur veram esse sententiam Sanctorum Patrum asserentium: Prophetas sacros non semper diuino numine esse afflatos, neque sine intermissione temporis sua oracula edidisse, sed aliquando prophetiæ donũ habebant, aliquando eo carebant. Ita Chrysostomus in c. 2. Isaiæ: & D. Greg. Homil. 1. in Ezechielem: cuius verba sunt, Spiritus propheticus neque semper, neq; eodem modo animum tangit. D. etiam Hieron. ait:

D. Chrys. Gregor. Hieron. In 35. ca. Ezechiæ.

In prophetis subinde additur, Factus est sermo domini: quia ob humanã fragilitatem, & vitę huius necessitates interdum
Ioan.1. prophetiæ spiritus recedebat ab eis. Propterea Ioannes Baptista loquitur: Super quem videris Spiritum sanctũ in specie columbæ descendentem, & manentẽ in eo, ipse est. Nunquam enim esset propriũ Christo, quòd additur: & manentẽ in eo, nisi ab aliis nonnunquam recederet. Hæc Diuus Hieronymus. *In diebus Oziæ Ioatham*: Si tempora quibus reges isti regni sunt potiti, disquiramus eos centum & tredecim annis regnasse. Nam iuxta Regum historiam Ozias qui & Azarias dicitur regnauit super Iudam annis. 52. post hunc filius eius Ioatham annis. 16. post quem Achaz etiam annis. 16. Deinde Ezechias filius Achaz annis. 29. qui anni si coniugantur: sunt. 113. Videtur autem difficile creditu vixisse Hosseam tot annis: atque tot regum tempore prophetasse.
4.Reg.15 4.Reg.19 4.Re.18.
Rupertus Tuitiensis Respondent nonnulli, vatem Hosseam solum attigisse extremos annos Ieroboam filij Ioas regis Israel, qui regnãte Ozia in Iuda: iam regnauerat 27. annis, & primos annos regni Ezechiæ. Sic enim exorditur eius prophetia, Voca, enim exorditur eius prophetia: Voca nomẽ eius Iezrael, quoniam adhuc modicũ: & visitabo sanguinem Iezrael super domum Hoc autem fere continuo post mortem eiusdem Ieroboam completum est: quia succedens illi filius eius Zacharias regnauit tantum sex mensibus; & percussit atque interfecit eũ Sellum, regnauitque pro eo. In quem modum si horum regum tempora computes, nõdum quinquaginta annis Hosseam prophetasse comperies. Hebræi tamen non negant tanto tempore Hosseam vixisse, quinimo arbitrantur longissimam attigisse senectam. Quam Hebræorum sententiam videtur amplecti Diuus Hieronymus. Ait quippe, Hosseam prophetam, & ante captiuitatem Israël: & post captiuitatem ius vaticinatum, & tam vicinam: quam præsentem: & præteritam vidisse, & denuntiasse venturam & luxisse ingruentem: & in emendationem Iudæ retexuisse præterita, *in diebus Oziæ*. Quis qualisque fuit hic rex: & cæteri, qui sequuntur, respondeat tibi Scriptura: Sedecim, inquit, annorum erat
2.Par.26. Ozias, cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalem. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini iuxta omnia: quę fecerat Amasias pater eius & exquisiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis, & videntis Deũ, cũq; requireret Dñm, direxit eũ in omnibus,
2.Par.27. &c. *Ioatham* filius Oziæ fecit ẽt quod rectũ erat coram Dño,

iuxta

iuxta omnia quæ fecerãt Ozias pater ſuus, corroboratusq; eſt, eo q; direxiſſet vias ſuas corã Dño Deo ſuo. *Achaz.* Viginti annorũ erat: cũ regnare cœpiſſet: & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem. Non fecit rectum in conſpectu Domini ſicut Dauid pater eius, ſed ambulauit in viis regum Iſraël, inſuper & ſtatuas fudit Baalim, &c. Perlege totum caput. 28. 2. lib. Paralip. & inuenies *Achaz* iſtum multis fuiſſe peccatis irretitum, ac propterea non ſolum ipſum: verum & eius populum fuiſſe punitum. Nam vndecimo anno regni eius decẽ tribus, quæ appellabantur Iſraël, captæ ſunt à Salmanaſar rege Caldæorum, & in Medorum montibus collocatæ. *Ezechias* quoque fecit, inquit Scriptura: quod erat placitum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. *Et in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael.* Aſſignatur pater regis Ieroboam, nempe Ioſias, ne quis decipiatur credens fuiſſe hunc Ieroboam, qui fecit vitulos aureos. Is enim filius fuit Nabath, vt Regum tradit hiſtoria, hic autem filius Ioas, iniquus veruntamen, & quemadmodum nomine conuenit cum altero Ieroboam execrando, ita & moribus non diſſimilis. Vnde de eo inquit Scriptura, Feçit Ieroboam filius Ioas, quod malum eſt coram Domino, non receſſit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrael. Demum perſpicuum eſt, ſi Hoſſeas tempore dictorum regum prophetauit, fuiſſe eius contemporaneos Iſaiam, Iohelem, Amos, Abdiam, Ionam, & Micheam. Quod obſeruandum duximus vt agnoſcas quantum optauerit Deus huius gentis conuerſionem, quando non vnum, aut alterum, ſed plures ad eam miſit prophetas, & diſcas execrabiles eſſe reges iſtos eorum que populum, & ſatis commeritas ſuſtinuiſſe pœnas, ſi quidem tot comminationibus non reſipuerunt.

2. *Par.* 28

4. *Re.* 13.

4. Re. 14. F.

Obſeruationes ad inſtituendos mores,

IN *diebus Oziæ: Ioatham, &c.* Innumerata ad morum compoſitionem ſub his verbis latent. Nos non omnia ſed aliqua enodemus: ne faſtidium prolixitas pariat. Primò, hac locutionis forma: *In diebus Oziæ, Ioatham, &c.* vti literam diſpungentes diximus, voluit Deus nos admonitos diuina oracula eſſe maximè memoriæ commendanda, ac frequenti commemoratione repetenda: ne vnquam memoria excidant. Continent enim prophetiæ diuina mandata: quidque Deo gratum ſit, & quid ingratum: ac propterea: vt illi placeamus, debe-

mus semper illas ante oculos mentis habere. Quemadmo-
Simile. dum qui sortiti sunt aciem oculorum obtusam, semper se-
cum afferunt specilla, vt oculis superponentes clarius cer-
nant, & exactius res cognoscant. Sic & nos, ne nos precipites
demus in voragines inexplicabiles peccatorum, & in acer-
bissima supplicia: quæ Deus per prophetas suos comminatur
debemus ante oculos mentis oracula prophetarum gestare.
Et sicut specilla quæcunque oculis obiiciunt conspicienda,
sui reddunt coloris, si enim illa fuerint rubea, aut viridia, quę
intuemur apparent etiam rubea aut viridia & ad hæc, maio
ra, quã sint esse videntur: ita vt minuta creuisse, conspecta spe
cillis iudicemus. Sic quidquid facturi sumus, aut desideraturi
medio diuinorum præceptorũ faciamus, & desideremus, &
nequaquam exiguas pœnas nos daturos cogitemus, si pręce
pta Dñi transgressi fuerimur, fallimur enim. Videbis mul-
tos, proh dolor, parui facere, commitere peccata venialia, vti
nam autem & nõ parui faciant crimina mortifera & lethalia,
dicentes: Quid hoc est? veniale est. Si oculis suis apponerent
legem Dei, & pœnarum incõmoda, quę pro peccatis per suos
vates comminatur Deus: & tandem passuri sunt, si nõ resipis-
cant, non exigua iudicarẽt, sed maxima sibividerentur. Vide,
an Deus optim. Maxim. hoc voluerit significare apud
Deut. 6. B. Deuteronomium dicens. Erunt verba hæc quæ ego præcipio
tibi hodie, in corde tuo, eruntq; & mouebuntur inter oculos
tuos. Quid enim est, erũt inter oculos tuos, nisi nihil facies,
nihil concupisces, nisi prius per specilla legis meæ illud
conspexeris? Vnde & alij pro erunt inter oculos tuos, ver-
tunt Erunt monimenta inter oculos tuos. Audi, & Regium
Psal. 118. A. Psaltem hæc specilla ante oculos habentem. Tunc non cõ-
fundar, inquit, cum perspexero in omnib. mãdatis tuis. Hoc
est diuina mandata mihi sunt pro specillis: vt quid bonum
sit: cognoscam ad apperendum, & quid malum ad fugien-
dũ. Ea solum iudico bona, quę mandata Dei bona iudicant.
Non pœnas debitas peccatoribus pro delictis extenuo, sed
perspicio per mandata tua Dñe, vt earũ magnitudinem per-
Pro Domi- cipiam, & committere perhorrescã peccata. Quadrat obser-
nica de uatio in Euangelium Dñicæ de Passione, in ea verba: Qui ex
Passione. Deo est: verba Dei audit. Quo pacto sunt audienda? Certè
vt nihil faciamus, quin prius ante oculos nostros appona-
Pro festo mus, velut quædam specilla pretiosa legem Dei. Item in E-
Penteco. uangeliũ Pẽtecostes in hæc verba: Si qs diligit me, sermonẽ
meum seruabit. Quomodo sermonem tuum seruaturi sunt:

qui

qui te diligunt? Vtique vtentes eo pro ſpecillis, &c.

Secundo tempora regum diuinis vaticiniis attexuntur, quoniam illa maxime ad reges ſpectant, regibuſque incumbit, vt, quæ per ſuos vates loquitur Deus, compleantur. v.g. comminatur Deus ſe vindictam ſumpturum per vatem aliquem ob peccata populi, vel regis? Procul dubio regis eſt, dare operã, vt homines conuertantur à viis ſuis peſſimis, legemq; Dei cuſtodiant, ne digna factis rependat. Hinc quoties reges creabantur apud Hæbræos in eorũ vnctione ponebãt librum legis in manu eorum. Sic legimus poſitum librum legis in manu Ioas regis, Iuda. Eduxerunt filium regis, inquit Scriptura & impoſuerunt ei diadema, dederúntq; in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum regem. Audi etiã qui rex Niniue fecerit prophetãte Iona, Peruenit verbum ad regem Niniue, & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis, & principum eius dicens, Homines, & iumẽta, & boues, & pecora non guſtent quicquam, nec paſcãtur, &c. & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, ab iniquitate quæ eſt in manibus eorũ exemplo etiam eſt rex Ioſaphat mittens doctores, & ſacerdotes qui circumeuntes cunctas vrbes, Iuda docerent populum legem Dei. Vtinam & hac noſtra tẽpeſtate videremus reges & principes in hoc maximè ſtudium incumbere, vt lex Domini cuſtodiretur: & quoties diuini verbi precones, hi enim prophetatum fungũtur munere in publicis declamationibus peccata reprehendunt, imitantes regem Niniue, primum ipſi conuertérentur ad meliorem frugem, ac deinde ſtuderent, vt populus ſibi ſubiectus etiam conuerteretur ad Dominum. Nihil enim hac cura eſt præſtantius ad ſtabiliendum firmandúmq; regnum. Vnde poſteaquã hunc laborẽ ſuo populo impẽdit Ioſaphat, vide, quid ſubiungat Scriptura. Factus eſt pauor Domini ſuper omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Iuda nec audebant bellare cõtra Ioſaphat. Sed & Philiſtæi Ioſaphat munera deferebant & veſtigal argenti. Arabes quoq; adducebant pecora arietũ ſeptem millia ſeptingentos, & hircos totidẽ. Creuit ergo Ioſaphat, & magnificatus eſt vſq; in ſublime. Quemadmodum quò terra feracior eſt, & vberior, maiori indiget aquarum abundantia ad ferendum fructum ne ſiti rigatio deſit, & cultus, noxiores herbas producit, atq;

4. Paralip. 23.

Ionæ. 3.

2. Paralip.

Simile

acriores tribulos, contra vero si irrigua sit, meliores profert fructus. In eundem modum reges & principes, magis indigent imbre diuini verbi, & cultura, vt fructuosi sint, valeant que fructus edere bonorum operum alioquin timendum est quoniam nocentiores sunt, & sibi, & reipublicæ. Nam cùm diuitiæ suppetant, & potentia non desit, efferæ natiores sunt, & licentiores ad explendam omnem animi libidinem. Sed dolendum est, cum principes, & reges auidius debeant audire concionatores perferentes verbum Dei, illi eos ægrius ferunt; & si quando ad se declamaturi sunt, prius ora occludunt, & minis deterrẽt, ne libere diuina verba loquantur. Non facimus copiam fandi concionatoribus quicquid in buccam venerit aduersus reges, verum si modeste, & ea qua decet reuerentia verba faciant, cur concionatores non sunt æquo animo ferendi? Quid concionatores sunt, nisi medici spirituales? Quid diuina verba, nisi cœlestia pharmaca? Quid principes & reges, nisi caput reipublicæ? Quid nisi cor? Quid nisi oculi? Igitur si caput pharmaco eget, quoniam eius morbus periculosior est, illi prius subueniendum est, ne vnacũ capite totũ corpus pereat. Si oculus aliquo puluere excæcatur, ne totum corpus tenebrosum reddatur, primum mundandum est, Si ad cor peccati venenum tendit, illi præcæteris membris theriacha verbi Dei potrigẽda est Sanato enim corde facile alia mẽbra ad amissam redeunt sanitatem. Hinc præcipit Dñs apud Ezechielem ad offerenda in tẽplo sacrificia, & audiendos sacerdotes Princeps in medio erit aliorũ, cum ingredientibus ingredietur, & cũ egredientibus egredietur. Cur in medio iubet Dñs esse principẽ, nisi vt cognoscat se esse cor populi, quod medium obtinet locum, & ideo magis egere salute animi, quã, tum verbis sacerdotis, tum sacrificiis oblatis adipiscitur princeps? Quemadmodum ille peritior sagittarius est, qui cor impetit, & transfigit feræ sagitta, Sic & ille concionator Domino gratior est, qui cor populi, nempe regem, & principẽ sagitta diuini verbi attingit, & vulnerat, vt moriatur mundo, & diabolo, & viuat Deo. Meminerint concionatores, dici sibi à Deo opt. max. quod Isaac dixit Esau, Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras. Cũmq; venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer, vt comedam, & benedicat tibi anima mea. Nam quid Esau adumbrat aliud, quam concionatorem? Huic præcipit Dominus, sumere arma, pharetram, & arcum. Non inquit hastam, & gladidium

Ezec. 46.

Simile

Genes. 27.

dium, & pugionem, sed pharetram, & arcum. Sagittis enim vult transfigi venationem, quoniam longe debent esse venatores Euangelici, non prope feras, quas venari desiderant hoc est, longe debent esse à moribus hominum, non iisdem criminibus irretiri, quibus sunt implicati, homines, quibus verba faciunt. Quomodo enim concionator auarus reprehendet auaritiam? Quomodo libidini venereæ deditus, damnabit carnis voluptatem? Nonne istos obiurgans Apostolus inquit, Qui prædicas non mœchandum, mœcharis, non furandum furaris? Sumat ergo pharetram concionator, & arcum quia sagitis hæc venatio exercenda est, id est, longe absit à vitiis in suis concionibus obiurgandis, si homines ferinis moribus imbutos capere cupit Ad hæc, arcu, & sagittis hæc venatio fit, quæ distantes feras percutiunt, non iuxta se existentes, quia concionatores non debent esse nimium familiares iis, quos apprehendere student sagittis suarum concionum. Vnde & merito subiungit, Egredere foras. Ac si apertius dicat non velut cum domesticis tibi agendum est. Egredere foras. Et cuiusnam rei gratia egressurus es? Procul dubio nõ ad texedas confabulationes, nõ ad conuiuia, sed solum venationis causa. Subditur, Cumque venatu aliquid tuleris Vt feram apprehendat venator, quam partem corporis sagitta figere intendit? Certè dexter sagittarius cor impetere conatur, non pedes. Sic cocionator maxime ad cor populi debet verba dirigere, hoc est, ad principes. Non dicimus pedes esse despiciendos, homines videlicet infimæ classis, sed primum impetendum cor, siue caput, quo saucio facile capiũtur & pedes. Nonne inquit Ieremias, maximè ductos in captiuitatem à Nabuchodonosor rege Babylonis Iechoniam regem Iuda, & omnes optimates eius? Cur ergo si diabolus, cuius est vmbra Nabuchodonosor, principes victos habet cathenis delictorum, non dabit pro virili operam concionator, vt hos venetur, & ad Dominum adducat, & pro tanta venatione benedictionem à Domino accipiat? Merito igitur explicat noster vates Hoseas in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ regũ &c. se fuisse vaticinatũ. Quoniã reges terra feracior, caput & cor populi sunt, hinc & magis colendi & seminandi, prius sanandi, prius sagitta verbi Dei figendi, vt ad Deum adducantur. Non enim, vt egregie dixit Plutarchus, aliud debet esse rex, & princeps, quam imago Dei cuncta administrantis. Quadrat

Rom. 1.

Ierem. 27.

Plutarchus.

obſeruatio in Euangelium Dominicæ 4. Aduentus, in ea verba, Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris procurante Pontio Pilato Iudæam, terrarcha autem Herode &c. Quorſum dicturus Euangeliſta, factum eſſe verbū Domini ſuper Ioannem, eúmq; prædicaturum baptiſmum pœnitentiæ, & clamaturum, Parate viam Domini, &c. tot reges & principes attexit? Vt reges & principes arrigāt aures, & intelligāt ad ſe præcipuè ſermonem dirigi. Hinc etiā & diuini vates conſueuerunt, in ipſo ſtatim veſtibulo oraculorū ſuorum attexere regum tempora, in quibus prophetarunt.

Pro quarta Dominica Aduentus.

¶ Tertio, *In diebus Oziæ: Ioatham, &c.* Non ab re quæritur, cur præ temporibus aliorum hominum, regum tempora dies vocentur? Et certé hic loquendi tropus multa implicauit. Primo, ſi, teſte Ariſtotele, dies eſt Solis latio ſuper terram, & Dominus omnium rerum artifex in creatione mundi diuiſit lucem à tenebris, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem, ſignificat ſpiritus ille cœleſtis, dum regum tempora dies vocat, docere regum geſta eſſe clara, & ſplendore lucis ornata eoſque quos ad culmen regni Deus euexit nihil agere obſcurum, & tenebroſum. Ad hæc ſi reges in diebus ſunt & præcipuum lucis diurnæ munus eſt, fugare tenebras, munus regium quod erit, niſi abigere à Republica tenebras peccatorum, & dare operam, vt ſplendore coruſcet virtutum? Debent reges ſemper dicere cum Apoſtolo Dies appropinquauit, abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus. Quid eſt, dies appropinquauit, niſi ſtatus gratiæ hominibus illuxit? Ortus eſt enim Sol iuſtitiæ Chriſtus, qui ait, Quādiu in mūdo ſum luxum mūdi. Cur ergo homines inuoluētur tenebris peccatorū? Nōne qui male agit, odit lucem? Induamur igitur arma lucis, id eſt, virtutes, quæ arma dicuntur, quoniam hominem muniunt, lucis vero quoniam lumine rationis decorant. Sicut in die honeſte ambulemus, hoc eſt, quemadmodum exigit dies, in qua homo ſtudet, ita ſe componere, vt coram aliis honeſtus appareat. In nocte autem non ſic, quæ licentiam tribuit, vt verbis vtar Caietani expendentis hunc locū, qualitercunq; eundi. Sed quæres, Cur magis regum tempora debent eſſe dies, quā aliorum hominū? Paucis reſpōdeo, quoniam omnes ad reges ora conuertunt. Et quemadmodū facies in portu ſubl[illegible]æ, magna flamma paucis cremiis excita ta, nauibus per mare errabundis multum auxilij ferunt, Sic & reges aliis periclitantibus ob tenebras vitiorum lumen ſunt.

6. Topic. 3. f.

Rom. 13. 6.

Ioan. 9.

Simile.

ſunt, vt ad portum applicent ſalutis. Si autem reges in tenebris ſint, quo pacto alios illuminabũt? Item regum tempora dies vocantur, vt oſtendat ſpiritus ille cœleſtis, vitam regum plenam eſſe curis, & ſolicitudinibus, quæ illis ſomnum interdicunt nam ſi tempus vitæ regum appellandum dies eſt, igitur regibus vigilandum eſt, non dormiendum. Qui enim dormiunt, vt inquit Apoſtolus, nocte dormiunt, non in die, poſſunt certè fortaſſis alijquorum humeris non eſt impoſitum onus gerendi rempublicam, in vtramq; aurem dormire, ſed reges, qui tot negocia ſuſtinent quomodo capere ſomnum, quomodo in lecto quieſcere poſſunt; Oſtendit hoc venuſtiſſime Parmenio, famulus regis Philippi Macedo, qui dormiente interdiu rege, dum Græci ad hoſtium regium cõuenirent & indigne ferrent, ac regem incuſarent, quòd ob illius ſommolentiam, non ſtatim admiterentur ad colloquium, regem excuſans dixit, Ne miremini, ſi nunc dormit Philippus, nam cum vos dormiretis, hic vigilabat. Apud inſulam Theſſalios vinum fit, referente Plinio, quo hauſto ſomnus fugatur. In eundem modum a regibus poculum multarum curarum ſomnum excutere debet Hinc egregie Plato inquit, Magiſtratus profecto nocte in vrbibus vigilãtes malis hominibus, tum hoſtibus, tum ciuibus terrori ſunt, amandi, honorandique iuſtis, & temperatis. Vides quo pacto prohibuerit diuinus ille Plato creari magiſtratus homines ſomno deditos? Quemadmodũ ſi nauicularius vigilat, quamuis cæteri in naui dormiant, non eſt periculum, cõtra vero, eo dormiente, licet cæteri vigilent, nauis in magno periculo eſt conſtituta, In eundem modum dormiente rege regnum horruit. Exierat noctu Sponſa per ciuitatem, & vide quid ait, inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Qui ſunt iſti vigiles? Certe principes, & præſules, qui velut in die agentes, ſemper inuigilare debent, & quamuis oculi corporis ſomnum capiant, cor eorum vigilare æquum eſt, vt Sponſæ Chriſti nomine digni ſint, quæ apud Cantica ait, Ego dormio, & cor meum vigilat. Animo intuere, an ſic vigilauerit rex ille Pharao, quamuis oculi eius ſomno preſſi eſſent, quando in ſomnio famem regni ſui pręuidit ſub vmbra ſeptem bouum & ſpicarum. Quorſum putas ſolum regi prænunciari, idque in ſomno futuram cibi indigentiam? Quoniam ſic debent reges proſpicere commodis regni ſui, vt exnimia ſolicitudine, qua hæc in corde reuoluunt, oriatur, vt etiam in ſomniis cernant, quod ad regni attinet

1. Theſſa 5. b.

Simile

Plin. lib. 14. c. 18.

Plato. de legi. c. 7.

Simile.

Cant. 5.

can. 5.

Gen. 41.

vtilitatem. Non enim solent homines somniare, nisi quæ vigilantes animo versarunt. Hoc & Deus significauit interrogãs Iob, Quis dedit gallo intelligentiam? Nam quid gallus adũbrat nisi principes, & reges, ac præsules? Quẽadmodum enim gallus gallinaceus inuigilat, & nocturni temporis horas discutit, vnde & vigilantiæ symbolũ, vt tradidit antiquitas gallus est, quod cæteris auibus dormientibus ex eius nocturno cãtu eum vigilare deprehendimus, ac si diuina prouidentia excitandis mortalibus in opera genuerit illũ, Ita & principes eandem solicitudinem præstent, par est, sibi subiectis. Sunt enim galli in honore, diuitiis, potentia, &c. Hispane dicimus, El Rey es el gallo. Oportet ergo eum esse vigilem. Neque solũ reges vigilare debẽt, sed etiã ij oẽs, quorũ humeris imposita est prouincia gubernãdi alios. Hinc & eos Scriptura crebro vocat vigiles, & speculatores. Tu vero vigila, ait Apostolus, Timotheo, & Episcopo Sardis. Esto vigilans, & cõfirma cætera, quæ moritura erant, id est, subditos ad lapsum faciles & ad mortẽ animæ. Ac si apertius dicat. Quomodo reges: & præsules dormire securi possunt gubernãtes homines pronos ad culpam? Timeant, ne ipsis dormientibus: & nõ vigilantibus, inimicus superseminet zizania. Inter omnia animantia duo inueniemus contrariæ naturæ: leonem nempe & leporẽ, nã leo intrepidus est. Vnde & Scriptura, inquit: Iustus requiescit, sicut leo, lepus vero timidus. Vnde: & adagiũ, Lepore timidior. Et Demosthenes in Aschinẽ Leporis vitam viuebas, timens ac tremẽs. At hæc duo animalia cũ alterũ impaui dum sit, scilicet leo, alterũ timidissimũ puta lepus, vtrũq; apertis oculis dormit. Hãc esse leporis naturã docuit Plinius. Leoni etiam & hoc ab eadẽ natura inditũ esse certum est. Vnde quia leo semper habet oculos parentes, multi existimarunt illum nũquam dormire, vt refert Manethon Ægyptius in libro quem Herodoto dedicauit. Hac ratione ducti veteres sapientes per leonem regem significabant, vnde & leo rex animalium nuncupatur Igitur ex leone, rege animantiũ expertium rationis discant reges animalium participũ rationis, velut ipsa natura decẽte, vigilanter attẽdere custodiendis gregibus suis. Nõ enim natura nocte claudere oculos dedit leoni, sed aperuit, vt & reges oculos aperiẽdos solicitudine, nõ claudendos ignauia agnoscãt, intrepideq;, nõ secus, ac leonina fortitudine oues sibi cõmissas defendẽdas. Impẽdẽt autẽ exacti illis hãc curã, si ad imitationẽ leporis oculos sẽper habeãt apertos

Iob. 28. d.

Simile.

2. Timot. 4.

Matth. 13

Simile

Plin. li. 11. cap. 37.

Manethõ

ob

ob timorē quaſi mētes quod pro illis aliquādo Deo ſunt reddituri rationē Itáq; perfectū regiæ ſolicitudinis ſymbolum erit leo & lepus vigilantes, leo ob animi fortitudinē ad protegendum gregem, lepus ob timorem, ne ſua culpa aliquis pereat ex grege. Videtur mihi hoc implicaſſe diuus Paulus. Obedite, inquit, præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim pervigilant: quaſi rationem, pro animabus veſtris reddituri. Nam quid eſt: pervigilant, niſi quaſi leones, & lepores oculos non claudunt: vt fortitudine cum tremore coniuncta vos cuſtodiant? Vnde bene ſubiungitur, Quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quadrat obſeruatio primo in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba: Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis. Cur in diebus inquit? Quia regum tempora dies eſſe decet. Item: Ecce quando Chriſtus in populo naſci dignatur, nempe quando tempus regis illum gubernantis dies eſt: non nox. Secundo, quadrat in Euangelium Dominicæ. 4. poſt Epiphaniam, in hæc verba. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, &c. Per apoſtrophem. Quid facitis ô homines? cur dormitis, & non vigilatis: vt bene cuſtodiatis agrum ſeminatum? Deus eſt, non nox: vigilate ergo, &c. Tertio aptari poteſt Euangelio pro Virginibus: his verbis, Dormitauerunt omnes: & dormierunt. Excutite ô virgines ſomnolentiam, &c.

Hebr. 13.

Pro Epiphania Domini.

Pro Dominicæ. 4. poſt Epiphaniã.

Pro virginibus.

¶ Quarto: *In diebus Oziæ, Ioatham, &c.* Si ordinem horum regum attendamus: prior tempore fuit Ieroboam aliis regibus hic attextis. Nam viceſimo ſeptimo anno regni regis Ieroboam cœpit regnare rex Ozias: qui & Azarias dicitur: vt Regum tradidit hiſtoria. Cauſam ergo merito quærimus, ob quam iuniores illi præferuntur. Nam ordo rerum, & ratio ipſa poſcere videtur: præferendum eſſe ſeniorem tempore. Ad hæc, ſi Potentiam, & amplitudinem regni inſpiciamus, longe potentior, & amplior fuit Ieroboam: ſiquidem decem tribus illi obtigerant: aliis vero vna tantum viribus Iuda: vt Prophera Abias Silonites prædixerat: ac decem ſciſſuris pallii ſui demonſtrauerat. Cum igitur Ieroboam & ætate maior, & maieſtate potentior extiterit, cur in poſtremo loco poſitus eſt? Exiſtimant nonnulli propterea præfigi reges Iuda regibus Iſrael, quia regnum Iudæ, quod Dauid eſt: legitime exiit: regnum autem Iſrael ſciſſum à domo Dauid rapina erat, idololatriæ cultus: non templo Domini, ſed vitulis aureis ſeruiens. Idcirco reges Iſrael indigni iudicantur, quod

4. li. Reg. c. 5.

3. li. Reg. c. 11. f.

Rupertus Tuitiẽſis.

in

in titulo sanctarum Scripturarum, licet ampliores fuerint, præponantur illis regibus: qui non adeo nocentes fuerant, & peccatorum sordibus inquinati. Non displicet ratio. Sed quid hoc ad morum institutionem? Multum sanè. Discesenim ex hoc loco viros innocentiores esse præferendos nocentioribus: quamuis ætate, opibus: & potentia præcellant. Præponderat enim iis vita incorruptior. Nam si teste Aristotele, honorare re vera solus bonus dignus est: igitur & boni iniquis præponendi. Dixit Philosophus Antiphanes, Iusti mores peculium sunt pretiosissimum. Cognouit & hoc vates Hosseas: ac propterea non secus ac rem pretiosissimam præ tulit innocentiam regum Iuda: regibus Israel. Tradit diuus Augustinus olim populum Romanum coluisse sicut duos deos: virtutem, & honorem, quibus duo templa constituerunt: eaque coniunctissima, ad templum tamen honoris non patebat aditus nisi iis: qui prius virtutis templum fuerant ingressi, quo significabant solum virtutem præbere ascensum ad honorem. Cum ergo Ieroboam templum virtutis neque à limine salutasset, alios reges virtutis studiosos illi prætulit Hosseas. Audi etiam & quos maxime honorabat rex Dauid, Mihi, inquit, nimis honorati sunt amici tui Deus. Non ait seniores non: potentiores, non ditiores, sed, qui. Amici tui Deus, qui virtutibus sunt decorati. Nemo enim ignorat hos esse Dei amicos. Dicat & Diuus Paulus, qui sunt honore afficiendi, Honor & pax omni operanti bonū. Igitur si Ieroboam non operabatur bonum, & alij reges in studium virtutum incumbebant, cur non erant præferendi? Nec mihi obiicias, inter reges Iuda etiam esse Achaz qui iniquus fuit. Is enim vnus est, alij autem omnes, Ozias nepe, Ioatham, & Ezechias virtutem complexi sunt. Agnouit certe hic sacer vates veram esse sententiam philosophi Antisthenis, qui interrogatus: quæ res portenderet ciuitatibus exitium? respondit, Cum in his nullum esse potest bonorū, ac malorum discrimen, sentiens eam Rempub. non posse consistere, vbi nec esset honos virtuti, nec pœna scelerosis. Hinc & ipse virtuti honorem tribuit vates. Quemadmodū exiguus smaragdus, siue adamas pluris æstimatur quam rupes, & saxum magnum. Sic & vir virtute insignitus pluris est habendus: licet pauperior sit, & iunior, quam ditior, & senior, si is est peccatorum sordibus contaminatus. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ infra octauas Epiphaniæ, in hæc verba. Inuenerunt illum in templo sedentem in

4. Ethico. 3. c.

5. lib. de ciuit. Dei. c. 12.

Psal. 18.

Ro. 2. b.

Similes.

Pro Dominica infra octa. Epiphan.

in medio doctorum. Quid facitis ô doctores: & ſeniores? vbi eſt ſcientia veſtra? vbi canicies & ætas? Nonne hæc ſunt præferenda pueritiæ? Cur ergo medium locum puero datis? Docent hoc facto anteponendam virtutem: quam agnouerunt eſſe in puero Ieſu, ac ideo illi medium locum deferunt, qui dignior eſt; honoratiórque.

Præterea diſces ex hac eadem ratione, prius eſſe corripiendos meliores: quam qui effrænes ſunt ad peccata, pluribúſque implicati criminibus. Exemplo aperiam mentem meam. Sunt duo homines, aut tres plures, egent omnes pariter correctione, qui nam primò ſunt corripiendi, aut cuius vulnus prius reſecandum ferro obiurgationis & correctionis? Certè qui melior eſt. Nam ſi, vt Scholaſtici tradunt, & ita procul dubio verum eſt, correctio eſt quædam eleemoſyna ſpiritualis, & actus charitatis, ſi meliores prius ſunt nobis diligendi, igitur & prius corripiendi. Quod tu intelligere: debes dũ modo cętera ſint paria, ne labamur in quęſtiones inextricabiles, & minutas argutias ſophiſtarum: verbi gratia ſi ſit prælatus: vel ſubditus: qui corripiendus eſt, &c. Sed probemus dictam concluſionem ex dictis: & geſtis per vatẽ *Hoſſeam*. Quid ſunt oracula prophetarum: niſi commonitiones diuinæ, correctiones, & obiurgationes à cœleſti numine dilapſæ: vt homines male actorum pœniteat, & ad meliorem frugem conuertantur? Has autem minas, quibus primum indixit Hoſſea? Certum eſt: regibus Iuda, qui non pari pede ad malum currebant cum Ieroboam rege Iſrael. Igitur exemplum nobis dedit Scriptura, vt quemadmodum ipſa corripit, & nos corripiamus. Sicut aureum ornamentum: ac margaritis intextum conamur magis mundare, ſi aliqua forte ſit infectum, quam ſaccum cilicium. In eundem modum viris lapſis: quo ſunt meliores, illis magis eſt ſubueniendũ. Quis non videat lapides eccleſiæ pretioſos, ſi ſordes contrahant: prius eſſe purgandos: quam viles latères, qui colorem, & odorem retinẽt carnis: & ſanguinis; Quadrat obſeruatio in Euangelium pro mandato & lotione pedum: in hæc verba, Cœpit lauare pedes diſcipulorum. Quærunt enim ſancti Patres: cuiuſnam Apoſtoli cœperit lauare pedes primo. Et reſpondet Diuus Auguſtinus, Petrum fuiſſe cæteris in hoc miniſterio præpoſitum, dicens: Quis enim neſciat primum Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum? Nos ergo inferamus ex verbis diui Auguſtini: Igitur Petro quia melior, & dignior, & primus Apoſtolorum erat, primo impẽdit Chriſtus lotionis

D. Tho. 2.2.q.33. art.1.c.

Simil.

Pro mandato & lotione pedum.

lotionis ministerium. Non nos laret, multos ecclesiæ proceres non esse in hac sententia: vt Origenem, Chrysost. Theophylact. Euthymium, & alios: quibus videtur Assertorem nostrum à Iuda incepisse. Verum similitudo, qua id contendũt probare Chrysostomus, & Origenes, nempe quod instar optimi medici ab infirmioribus decuit exordiri curationem: qualis erat Iudas, non conuinceret Augustinum, qui indubitanter asseuerat sumptum à Petro exordium, quod erat primus omnium meritis: ac propterea in primo loco collocandus.

¶ Sexto, est alia ratio, ob quam primo regibus Iuda est vaticinatus Hosseas, nempe quia hic vates Hierosolymitanus erat: decuit ergo primo ad suos, quales erant reges Iuda, sua destinare oracula: deinde ad exterum regem, Israel videlicet. Vnde discces ex hoc loco, semper esse seruandum charitatis ordinem: in nostrósque prius esse officia conferenda: nec solum in nostros, sed deinde in alios, si valemus: sicut nobis est exemplo vates iste. Cant. 2. Significauit hoc apud Canticа Sponsa dicens: cœlestem Sponsum ordinasse in ea charitatem. Nam quid est: Ordinauit in me charitatem, nisi alios aliis in dilectione esse præferẽdos? Vnde egregie diuus Bernardus expendens hunc locum, inquit, Etenim in bene affectata mente: non dubium, quin dilectioni hominis dilectio Dei præponatur; & in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus: parentes autem germanius propter naturam, & Sic Deus opt. max. posteaquam crebro commendarat charitatem in parentes, fratres, & patrios apud Deuteronomiũ, docet deinde peregrinos, & aduenas non esse à charitate excludendos. Hinc nec ab re quærunt Scholastici, An sit ordo in charitate, & vtrum sit magis diligendus ille qui nobis est magis coniunctus. Et merito ad vtrũque affirmatiue respondent. Inuenies duplex genus hominum: qui in charitate deficiunt. Quidam suorum obliuiscuntur, & in exteros tantum conferunt officia. Hi similes sunt oculis: qui sibi coniuncta non valent intueri, sed quæ ab ipsis sunt separata. Violant isti dilectionis leges: nam intensio dilectionis est ex coniunctione dilecti ad diligentem. Cum ergo ad suos sit coniunctio, vel naturalis originis; quæ consanguineos respicit, vel communicationis ciuilis: aut patriæ: quæ conciues & patrios complectitur, perperam agunt, qui suos diligere negligunt, cum sibi coniuncti sint. Non sic suos despiciebat Apostolus, sed ardenter diligebat, quando inquit ægre ferens quod

Cant. 2.

Bernard. sermo 50 in Cantic.

Deut. 14. & c. 15.

D. Tho. 2.2.q.26. ar. 1. & 8.

Simil.

quod sui non receperant Christum, Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ. Ex dictis percipies quam venuste explicuerit Scriptura conditionem, & vim amoris, dum illum ignem vocat. Ignem veni mittere in terram, ait Assertor noster, & quid volo, nisi vt ardeat? Certũ est per ignem intellexisse charitatem. Sed cur charitas ignis appellatur? Quia sicut idem ignis in propinquiora fortius agit, quàm in remotiora, ita etiam charitas feruentius diligit aliqua ratione propinquos, quam remotos. Inuenies quoque nõnullos, qui, relictis exteris, tantum suis beneficos se exhibent. Hi etiam à recto charitatis tramite deuij sunt. Nam si possunt, etiã alienis benefaciẽdũ est. Vnde Apostolus, Operemur bonum ad omnes. Non vtiq; ait solum ad propinquos, sed ad omnes, ne exteros excludas: si illis prodesse potes. Nonne audis Hoseam vaticinatum ad reges Iuda, & ad regem Israel, hoc est, ad sibi cõiunctos, & etiam ad extraneos: Cur ergo tu extraneos despicies? Insequere etiam sancti Iob vestigia: qui & exteros fouere curabat. Foris, inquit, nõ manſit peregrinus, ostiũ meum viatori patuit. Non ait, Foris nõ mansit cognatus, sed peregrinus. Neq; inquit, Ostiũ meũ consanguineo patuit, sed viatori, quoniam exteros etiã officiis prosequebatur. Competit obseruatio in Euangeliũ pro mulliere Chananæa, in hæc verba Assertoris nostri, Non sum missus nisi ad oues, quæ perierũt domus Israel. Id est, primũ missus sum ad oues Israel, vt optime exponit diuus Hieron. De quà re vide diuum Tho. 3. p. q. 42. ar. 1. in corp. Verum, nec propter hoc exteram gẽtem contempsit, siquidem Mat. vltimo dixit discipulis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Quo facto exteros in officiis non esse contemnendos demonstrauit.

Roma. 9.

Luc. 12. a.

Gal. vlt.

Iob. 31. d.

Euangel. pro Cananea.

Pro Assẽsione Domini.

¶ Septimo, *in diebus Oziæ, Ioatham.* Certè, vti dispungentes literam diximus: omnes isti reges Iuda, vno dempto Achaz, Domino seruierunt. Igitur si prophetarum oracula comminationes sunt diuinæ in peccatores, cur ad bonos reges isti vates mittitur: Opinor, vt hinc arrigant aures, qui populum suscipiunt gubernandum, oculósque mentis aperiãt. Non enim satis est, gubernatorem penes se recte viuere, sed etiam iunctum munus est: vt quos regit, recte viuant. Populus bonis regibus subiectus, peccatis erat irretitus, & ob populi peccata arguuntur reges à Prophetis. Audiant præsules,

&

& principes, quid Deus dicit seruo suo Mosi, Vade, descende: peccauit populus tuus. Quid hoc Domine mi? Nonne loquebaris ad Mosem, sicut solet loqui amicus ad amicum? Ipse tecum est in monte, non peccauit. Cur ergo illum tuo priuas colloquio diuino, quo nihil est iocũdius? Vt timeant gubernatores, & agnoscant, ob populi peccatum reiiciendos à facie, & conspectu Dei. Si enim Moses qui nullam habuit culpam, dum peccauit populus, relegatur à facie Dei, quid erit de gubernatoribus, quorum negligentia populus peccat? Audi etiam quid ipse Moses dicat Aaroni, cum populus peccauit, Quid tibi fecit populus iste, vt induceres super eum peccatum grande; Cur ô Moses omne peccati pondus reiicis in Aaronem? Nonne populus Aaronem commouit petens deos: qui præcederent eos? Ita est verum Aaronem dure obiurgat, vt discant populi moderatores, ab eis omnia peccata plebis esse exigenda. Quis hoc audiens, non toto corpore, instar argenti viui, contremiscit? Vtinam hæc infigeretur cordibus eorum, qui ampliores gubernationes ambiunt, vt suam cupidinem frænarent. Competit obseruatio in Euangelium. Vos estis sal terræ.

Exod. 28. b.

Exod. 32. c.

Pro Euangel. Vos estis sal terræ.

¶ Octauo, *In diebus Oziæ, Ioatham, &c.* Dum audis ad reges, qui rectum fecerant coram Domino Deo suo: mitti prophetas, qui illos reprehenderent, noli tu superbire, quasi nihil facias reprehensione dignum. Nam tunc maxime reprehendendus est homo, cum audet dicere, Recte viuo, iustus sum? Nonne in Angelis Deus reperit prauitatem? Quanto magis in te reperiet: qui habitas domum luteam, qui terrenum habes fundamentum, consumeris, velut à tinea: Egregie Eliphas Themanites ait Iob, non esse liberos & immunes à prauitate homines, quòd habitent domos luteas. Nã quid à luto potest expectari, nisi sordes, fœtor, puluis excæcans: Quid nisi hinc & inde ruinæ ab hostibus inuisibilibus factæ? Quid enim fragilius luto? Quid contemptibilius, quandoquidem pedibus conculcatur? Si igitur homo intra domum luteam est, timeat, ne sordibus carnis sit inquinatus, ne fœtorem exhalet libidinis, ne puluere inanis iactantiæ cæcus fiat, ne diabolus aliquid iniquis suggestionibus, velut quibusdam machinis bellicis destruxerit. Quòd si adhuc nihil in se inuenit reprehensione dignum, quod creditu difficile est, iterum dico, timeat, audiens hæc verba, consumetur, velut à tinea. Tinea nãque nisi vestis explicetur, non inuenitur, & occulta damnum facit. Explicet homo cordis latebras

Iob. 4.

bras, rimetur abdita conſcientiæ, & ſe deiiciet, criſtáſq; depo
ſitionã inueniet quid reprehendendũ ſit. Diuus Paulus: ſan- *1. Cor. 4.*
ctitatis exemplar, cuius animũ gratiæ cœleſtis auxilio Deus
præmunierat, ait. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc
iuſtificatus ſum. Sanctus Iob clamat, Si iuſtificare me volue- *Iob. 9. C.*
ro, os meum condemnabit me, ſi innocentem me oſtende-
ro, prauum me comprobabit. Quid plura? Ecce reges Oziam *Hominis*
Ioatham, Ezechias commendat hic Scriptura, & adhuc pro- *iuſti con-*
phetam ad eos mittit Dñs: qui reprehendat, obiurget, & mi- *ſideratio.*
netur, & homo inuenietur, qui in ſua ſanctitate confidat? O
cecitatem ingentem! ô amentiam deplorandam! Quadrat
obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ poſt Pente-
coſtem, in ea verba Phariſæi, Non ſum, ſicut cæteri homi-
num, raptores, iniuſti, adulteri, &c. O Phariſæe ſuperbe, ſi cõ
ſideraſſes, quo pacto Deus ad reges iuſtos, Oziam, Ioatham,
& Ezechiam prophetam miſit: qui illos reprehẽderet, aliquid
in te reprehenſione dignum inueniſſes: & non ſuperbires.

¶ Nono, *Indiebus Ioatham & Achaz.* Bonus pater Ioathã,
iniquus tamen filius eius Achaz. Vide quantum ſit diſcri-
minis inter patrem: & filium. Non ergo miremur, ſi ex probis
parentibus iniqui oriantur filij. Sic ex Noë Cam; ex Adamo
Cain: ex Iſaac Eſau: ex Dauide Abſalon: & Amon. Quemad *Varius na-*
modum enim ex eadem terra oritur triticum, & tribulus: Sic *turæ effe-*
ex eodem patre boni, maliq; filij naſcuntur. Quadrat in E- *ctus in pa-*
uangelium Dominicæ de Paſſione in hæc verba: Nunquid *retũ prole.*
tu maior es patre noſtro Abrahã? Quid gloriamini: ô perfidi
Iudæi de patre veſtro Abrahamo: cum ex bonis parentibus
ſoleant oriri iniqui filij? Rex namque Ioatham commenda-
tur in Scriptura ob probitatem: filius tamen eius peſſimus
fuit, Achaz videlicet.

¶ Decimo, *Achaz Ezechiæ.* Obſerua, quis fuerit Achaz. V- *2. Par. 28*
ti diximus, multa patrauit peccata; eaque deteſtanda. Vnde
de eo dicit Scriptura, poſtquam ingentia crimina eius con-
numerarat. Ad iracundiam prouocauit Dominum Deum pa
trum ſuorum. Intuere etiam: quis Ezechias extiterit. Certè *2. Par. 29*
non eſt inſecutus veſtigia iniquitatis patriæ: ſed fecit quod
erat placitum in conſpectu Domini: iuxta omnia, quæ fece-
rat Dauid pater eius. O commedandum virum quem ad ſui
imitationem non potuit allicere impietas paterna. Quid hic
te docet frater mihi ſpiritus illæ cœleſtis? Duo proculdubio
memoriæ commendanda. Alterum eſt, nequaquã eſſe ab ho-
mine referendos iniquos patrios mores, ſed amplectandam

esse virtutem, oculósque conuertendos ad maiores, vt si
Imitanda virtutis aut gloria quem virtutibus insignem inuenerit: illum sibi proponat imitandum. Hinc probro vertitur Achaz, quod non fecerit rectum coram Domino, sicut Dauid pater eius contra vero laudatur Ezechias, quòd in sequendis vestigiis, qui vir fuit omni virtutum suppellectile exornatus steterit. Vides quem posteris proponat ante oculos ex maioribus: vt eos imitentur? Vtique Ezechiæ oculis non subiicitur pater Achaz, sed Dauid, qui vitæ integritate fulgebat. Alterum hic implicatum est, nequaquam filiis dedecori dandum, quòd parentes, aut maiores eorum non probe vixerint, si ipsi probi
Simile. sint, & candidos imbibant mores. Quemadmodum non despicies fructum arboris, si suauis, & dulcis sit, quamuis omnes arboris rami sint spinosi: vti contingit in pyris, neque vestes sericas contemnis: licet vermes, quos bombyces appel-
Simile. lant, eas texant. In eundem modum: quamuis parentes alicuius sint pleni spinis criminum: & vermibus laniantibus conscientiam, si eorum fructus bonus est: & ob suam pulchritudinem laudandus, nempe filij, cur, dic sodes: est despiciendus? Collige tu fructum: & relinque aculeos pungentes. Honora holosterica: & vermes non afficias honore. Num spreuit Deus Ezechiam ob peccata Achaz patris eius? Quare ergo tu hominem despicies ob peccata maiorum suorum quadrat obseruatio in Euangeliũ pro Natiuitate diuæ Virginis mariæ, Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar. Quid hoc est? Quo pacto passus est Christus, trahere originem ex mu-
Regium præluere maioribus liere impudica Thamar? Vt ostendat, quod maiorum peccata non sunt impedimento filiis quominus afficiantur honore: si virtutũ dotibus fuerint cumulati, quando Christus progenitores habuit secundum carnem peccatores.

¶ Vndecimo, *In diebus Oziæ Ioatham, Achaz, Ezechiæ.* Obserua longanimitatem & patientiam Dei tui: qui non quam primum peccant homines: vindictam sumit de illis, sed multo prius tempore comminatur per prophetã suũ: vt reuocent gradum à viis suis pessimis: & ne inducat super
Psal. 59. eos malum. O quam vera est sententia Regij Psaltis, Dedisti significationem timentibus nomen tuum: vt fugiant à facie arcus. Prius enim prophetes suos significat: & aperit pœnas, quas passuri sunt peccatores. Et quorsum? Vt fugiamus. Nõ enim desiderat mortẽ peccatorum, sed quòd conuertantur, & viuant. Ideo extendit arcum, non tamẽ statim punit sagittis potentiæ suæ nos impetens. Hinc rursum dicitur, Deus iu-

dex

dex iudex iuſtus, fortis, & patiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies? Ac ſi apertius dicat, Magna eſt patientia Dei, Qui cum iudex ſit: & iuſte ob peccata hominum eos perdere poſſit, non ſtatim perdit; ſed patienter eos expectat, vt conuertantur. Inuenies multos iudices, qui fortes non ſunt ad ſumendam vindictam de peccatoribus: intercedit enim appellatio, non deſunt fautores reo: quos repellere non audet iudex. Hic patiens iudex eſt: nõ tamẽ fortis; ſed imbecillus. Secus autẽ de Deo legis. Iuſtus, inquit, eſt fortis: quia poſſet ſtatim punire, differt tamen: quia patiens. Quis enim ſaluus eſſet: ſi peccatores patienter non expectaret ad pœnitentiã? Non Paulus qui Chriſtũ perſequebatur Petrus: qui Chriſtũ negauit, &c. Hinc merito ſubiungitur: Nũquid iraſcitur per ſingulos dies: vt ſcilicet eodem die quo peccant homines; illos puniat? Nequaquam: ſed diu expectat. Vide autem, quid addat Pſaltes: Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetẽdit, & parauit illum. O patientiam Dei cõmendandam: & admirandam. Non ait: Iam gladio ſuo iugulat, ſed vibrauit, neque inquit: Iã ſagittas eiaculatur, ſed Arcũ tetendit: & parauit. Quemadmodũ pater ſimulat ſe iratũ aduerſus delinquentem filium, flagellum arripit, expoliari iubet, quaſi flagellaturus: & hæc omnia facit: vt timorem incutiat filio: Ita eundem modum Deus crebro comminatur, & ſe exhibet peccatoribus veluti præcinctum ad animaduerſionem: expectat tamen, & differt vltionem ſumere. Vide quod regum tempora tranſeunt: Oziæ: Ioatham, Achaz, Ezechiæ, priuſquam plectantur peccatores. Audi etiam, quã ro tẽpore expectauit, antea quã mundũ ob peccata hominũ diluuio perderet. Cùm quingentorum eſſet annorũ Noë, iuſſus eſt fabricare arcam, & centum annis expectauit Dominus. Nam inquit Scriptura, Erat Noë ſexcentorum annorum, quando diluuij aquæ inundauerunt ſuper terrã. Cur Domine tanto tempore diſſimulas? Certè vt nos doceas lente feſtinandũ ad vindictã. Inuenies multos homines ſimiles catapultis, quæ ſimul videntur & tonitruũ edere: & hominẽ iactis globis ferreis interficere, vna enim cùm comminationibus ſeueriſſimas adhibent pœnas: & quam primum homo peccat, acerbiſſime plectunt. Hiſpanę, *No ſe la an hecho, quando ya ſe an pagado* Audiant iſti prẽter ea, quę dixim⁹ q̃d dicat Sponſa apud Cãtica de cœleſti ſpõſo, Crura eius columnæ marmoreæ, quę fundate ſũt ſuper baſes aureas Ac ſi dicat, pedes eius nõ eſſe faciles ad motũ, ſed graues; imò grauiſſimi mo-

Pſal. 7.

Tarda Dei vindicta.

Simile.

Geneſ. 7.

Simile.

Aduerſus vitiorum impetus.

dum

enim grauius auro. Quo loquendi tropo significatur, lente gradu tendere non celeri ad inferendum supplicium delinquentibus, quamobrem & maximè amabilis cœlestis dilectus. Competit obseruatio in Euangelium Dominicæ primæ Aduentus in hæc verba, Erunt signa in Sole & Luna. Quorsum Domine tanto antea tempore iudicium futurum prædicis, & signa præcedentia? Quia lentissime tendit ad irrogandam pœnam. Timeant tamen peccatores: quia si non conuertantur: grauius puniuntur. Illa enim peccata sunt grauiora: & arctioti pœna plectenda, quæ diutius animam detinent alligatam, vt habetur extra de Consue. c. Cùm tanto. Aptari etiam potest Euangelio pro Mandato: his verbis: Si non lauero te, nõ habebis partem mecum. Cur prius Domine minaris: quam punias? Quia ad puniendum: lente eundum est non celeriter.

Extr. de cõsue. c. cum tanto.

¶ Duodecimo. Docet hæc longa Domini patiẽtia, & tanto tempore expectans conuersionem huius gentis, quanta fuerit eius malitia, si quidem longanimitate Dei sui abusi sunt, & toties tamque diu admoniti, non resipuerũt. Vtinam & nos non eos simus imitati, qui crebro per concionatores vocamur, admonemur, corripimur, & aures obturamus. Consolatur etiam hic locus concionatores: ne animum deiiciãt; si ipsis declamantibus, non conuertantur homines ad meliorem frugem quando legunt hunc Vatem in hac palestra maximè desudasse: & surdis cecinisse: vt dicitur.

Principium loquendi Dominum in Hosseæ.

DEculiarem exordiendi modum: à cæteris quo vatibus longe diuersum sibi vendicat Hosseas; nam apud neminem vatum simile inueniemus exordium, neque ob aliud ita exordiri existimo: nisi vt maiorem à nobis captet attentionem. quæ enim inusitata sunt, quam primum à viro spectatæ authoritatis dicuntur, attentius ab hominibus audiuntur. Obseruant etiam nonnulli: neque ab re: hac loquẽdi forma, *Dominus loquitur*, vel, *Dominus locutus est in aliquo* significari, tunc sermonem fieri de vaticinio, atque spiritu prophetico: vt ille: Nunquid in Mose, aut per Mosem solum loçutus est Dominus? Nonne & in nobis similiter locutus est? Ac ille: potens Dñs locutus est in me. Vnde in hæc verba Psal. 84. loquatur in me Dñs. Cassiodor. ait, Vides ꝓphetã potẽ

Num. 12.

Psal. 84.

sentiam hoc dicto fuisse declaratam? Intus enim loquitur Dominus, id est: Spiritus sanctus, vt Psalmista foris fari possit videatur. Neque tantum hoc loquendi tropo significatur sermonem esse propheticum, verum etiam esse internum, quòd loquatur Dominus intus in corde, non forinsecus. Hinc antiqui patres, Remigius, Cassiodorus, Euthymius, & diuus Hieronymus explanantes citata verba Psalmi. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus, dicunt de interna locutione, quæ fit in corde, ibi esse sermonem. Neque piget, omissis cæteris, referre verba diui Hieronymi. Multi putant inquit, quando loquitur Moses, & dicit, Hæc dicit Dominus & Isaias, & cæteri, & cùm dicitur, Factum est verbum Domini ad Isaiam, siue ad Ezechielem prophetam, quoniam forinsecus sermo fiat, & per istas aures audiat propheta, quòd loquitur à Domino. Non est ita. Denique & Dominus quid loquitur ad Iudæos & Pharisæos? Qui habet aures audiendi audiat & Isaias ait, Dominus addidit mihi auriculam, quoniam non habebam illam auriculam, quæ in corde est, addidit mihi, vt Dei possim audire sermones, & quodcunque propheta audit, audit in corde. Hæc ex commentario in Psal. 84. tituli diui Hieronymi. Sed esto in his verbis, *Principium loquendi Dominum*, siue Domino siue Domini, quod idem est, quamuis magis placet esse in genetiuo, in quem modum habet translatio diui Hieronymi, de interna locutione est sermo: adhuc tamen multifariam exponitur. Primo sic, Dominus inter omnes prophetas primum locutus est in Hoseæ, & postea ad cæteros vates. Hæc tamen explanatio non videtur veritati consentanea. Quoniam Abdias, vnus de sequentibus vatibus, multo tempore præcessit Hoseam nam fuit tempore regis Achab, eiusque domus dispensator, si Hieronymo fides est adhibenda, secus enim sentit Epiphanius, qui Quinquagenarij dignitatem gessisse ait apud regem Israel Ochoziam. Ab Achab autem vsque ad Oziam, sub quo vaticinatus est Hoseas, centum & duo fluxerunt anni, vt facile quisque colligere poterit ex Regum historia. Ad hæc multi alij prophetæ extiterunt, in quibus sine dubio locutus est Dominus, quorum notissimi sunt Samuel, & Dauid, Helias, & Heliseus, qui Hoseam non paucis præcessere diebus. Igitur dicta expositio non videtur attingere veritatis scopum. Propterea Hebræi secus dispungunt, quos multi etiam ex Latinis, & Græcis sequuntur, nec non quidam ex recentioribus. Dispungunt autem in hunc mo- 3. Reg. 18. *Theodo. Hieronym. Lyranus.*

dum. *Principium loquēdi: &c*, id est, quæ sequuntur, primū ad Hosseam Dñs locutus est vel: vt egregiè Theodoretus exponit, Nihil ante hoc ipsum mihi præcepit Dñs. Non displicet hæc explanatio, quāuis, & aliorū mihi magis arrideat sic dispungentiū. Primum locutus est Dñs in Hossea, eorum videlicet vatū, qui sub prædictis regibus prophetarūt. Nā & Isaias, & Iohel: & Amos, & Ionas, & Michæas, sub eisdem regibus vaticinati sunt. Non est deinde silentio prætermittenda obseruatio Diui Hieronymi, nempe quòd non legimus, *Principium loquendi Domini ad Hosseā*, sed, *in Hossea*. Aliud est enim *loqui Dominū in Hossea*, aliud *ad Hosseam*. In Hosseam, nō ipsi loquitur Hosseæ, sed per Hosseam ad alios. Ad Hosseam vero loquēs, ad ipsum significatur conferre sermonē. Annotat etiam Rupertus aliud discrimē inter loqui in Hossea. Loquitur Dominus ad Hosseam, vel ad alium quempiā, cùm verba sua mittit per angelicā, siue per quamlibet aliam speciē. Loquitur in aliquo: cùm sine aliqua specie extrinsecus apparente loquitur in corde eius, per occultam suæ virtutis inspirationem.

Rupertus & D. Hieronimus.

Obseruationes ad morum compositionem spectantes.

Principium loquendi Domini in Hossea. Non dedicit vates Hosseas, quòd primus inter cæteros vates fuerit electus, imò quasi peculiare munus sibi contulerit Dominus tonans *Principium loquendi Domini ad reges Oziam, Ioatham, &c.* in me fuit. Et meritò primatum istum magnificat, & oculis nostris subiicit contemplandum. Nam sacris Bibliis, qui primum aliqua in te Deo inseruit incipiunt maximè annotantur. Si enim principes Galaad sanxerunt, vt qui primus cœpisset dimicare, magis honoraretur, futurusque esset populi dux. Et in eundem modū re Dauid creauit ducē sui exercitus. Dixit enim, Omnis qui i primis percusserit Iebuzæum, erit princeps, & dux. Et qui Ioab primus ascendit, factus est dux. Quanto melius Deus optimus maximus eos, qui primi sunt ad amplectendam virtutem, præ cæteris afficiet honore? Si Plinius cæterique rerum historias texentes primos rerum inuentores laudibus prosequuntur: quanto pulchrius est commendare viros, qui primi viam alicuius arripuerunt virtutis? Hinc apud Genesim celebratur Enos, quod cœperit inuocare nomē Dñi. Et cer-

Iudic. 10.

1. Par. 10.

Henoch nomini diuini primus cœpit. Gen. 4.

non ob aliud, niſi vt in memoriam noſtram reuocet, quanti æſtimet Deus primos executores earum rerum, quæ ad cultum ſuum ſpectant. Quemadmodum enim arietem ducem gregis quem aggregarium appellant, cæteri ſequuntur, In eundem modũ multi mirantur primarium in aliqua virtute quaſi ducem. Hic eſt diuinus magnes alios ad commẽdabiles actiones attrahens: eſt vela quibus nauis multos homines ducit per æquor huius ſeculi ad portũ optatum regni cœleſtis. Quid plura Iſti viri primarij ſunt præcoces fructus, qui gratiores, pulchriores, & dulciores ſunt palato diuino, *Es la fruta temprana que viene de la Vera de Plaſencia*: in qua regione ardentiores radij Solis terram reddunt præ aliis temperatiorem. Sic & viros primum à Domino excitatos ad virtutis actionem feruentioribus ſuæ charitatis radiis impetit, vt ardentius ſe offerãt ad ſeruiendum Deo ſuo, cæterosq; antecellant. Hinc apud Michæam ait Deus, Præcoces ficus, id eſt, primarias, & quæ alias ficus maturitate præueniant; deſiderauit anima mea Nam, quid aliud hac ſignificat ſimilitudine, quam optare, vt ſint homines, qui primos ſe exhibeant ad adimplenda, quæ virtutis, & diuini cultus ſunt? Adumbrant hos eximios viros, & ante alios ad virtutem præcinctos Rubeniti, & Gaddati, quibus dixit Ioſue, Vos tranſite fratres veſtros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis donec det Dominus requiem fratribus veſtris trans Iordanem. Sunt enim qui ingenti animi fortitudine muniti vexilla portantes anteeũt, ne alij animũ deiiciant, & terga vertant. Et quẽadmodũ patriarcha Iacobi miſit Iudã ante ſe in Ægyptum, vt nuntiaret Ioſeph, quod manebat, & expectabat eũ apud Ieſſen, ita & Deus hos viros primarios mittit, vt referant, vbi ipſe ipſe eſt, nempe apud virtutis oppidum. Hinc Aſſertor noſter noluit ſilentio præterire, dum Apoſtolorum nomina rexuntur, quis primus ſecutus illum fuerit, Ait enim apud Matthæũ, Primus Symõ, qui dicitur Petrus. Et apud Ioãnem meminit Scriptura, quod Ioannes venerit primus ad monumentũ. Poteſt etiam aptari Euãgelio Dominicæ Septuageſimæ, his verbis, Exiit primo mane cõducere operarios. Fœlices enim, qui ante alios ſunt primi operarij vineæ Domini, quæ iuxta Chryſoſtomi expoſitionem virtus eſt.

Similia

Simile.

Simile.

Michæ. 7.

Ioſue. c. 1. & Num. 32.

Simile

Gen. 46.

Matth. 4 & Luc. 6

¶ Secundò, *Loquendi Domini in Hoſſea.* Obſerua bone vir, ac maxime tu, qui concionatoris munere fungeris, quale ſit ratum, & concionatorum munus, nempe eſſe vaſa in quibus reponit Deus aquã ſapiẽtiæ diuinæ, vt aliis porrigãt

concionatorum dignitas.

ad extinguendã animi sitim,& abluendas peccatorum sordes, esse horrea in quibus triticum reconditur ad alendos hominum animos: esse fercula, in quibus deferuntur spirituales dapes. Propterea dicitur *in Hossea*, nõ ad Hosseam, vt egregiè obseruauit Diuus Hieronymus. Ne igitur mireris, si concionator, qui ciphus, & vas est cũ aliis propinet aquã & cibum diuinum, ipse nõ bibat, neq; absumat cibum. Quẽ-admodum enim vasa non bibunt, & fercula non comedunt, quãuis aliis potũ offerant, & dapes, Sic multi concionatores corripiunt reprehendunt, admonent, docẽt alios, se autem non corripiunt, neq; docent. Sed quid tua frater mi? Considera eos esse vasa, bibe tu, & comede quæ apponuntur tibi. Num cũ esca corporis, & aqua proponitur, expectas & comedas, quod prius fercula ipsa comedant: & bibant? Nõ sane Quare ergo delicatior eris ad escas spirituales? Num quia animi cibus vilior est? O amentiã deplorãdã. Fateor fratres mei æquũ esse concionatores, qui fercula sunt, prius biberent, & comederent, quæ aliis tradunt bibenda, & comeda: vt vel sic saltem agnosceretis vobis non porrigi venena, sed lautatissimas cœli dapes. Verũ si ipsi indigni sunt, licet siti & fame pereant, tu nõ pereas, sed pota, & mãduca. Aqua procul dubio ex illo cœlestis sapientiæ fonte hauritur, cibus tam dulcis, & suauis est, vt angeli etiã magnifaciant. Te ergo exoro refice animum tuum, sed ad vos conuertatur oratio, o diuini verbi declamatores. Dicite per viscera Christi, cur cum in domo patris vestri multi mercenarij abundent panibus, vos fame peritis? Decet ne vobis obiicere, Ponite corda vestra super vias vestras, seminastis multũ, aliis videlicet, & vobis intulistis parũ, comedistis, & non estis satiati, aliis enim deferebatis cibos, bibistis, tanquam vasa & non estis inebriati, &c. Nonne hoc tormento Tantali torqueri, est: fame, & siti pereuntis inter ipsas aquas, & dapes? O spectaculum miserandum. Verum causas quæramus tanti damni. Inter alias hanc principem locum obtinere iudico. Nõ cogitant isti concionatores, si qui sunt, vtinam autẽ non multi essent, se esse morti obnoxios, & postea reddituros rationem. Non animaduertunt se esse vasa terrea, & fictilia, & qua hora non putant conterenda. Fortassis si hoc ante oculos haberent, aqua, quam aliis porrigũt in concionibus, se transfunderet, corpusq; totum, & animũ eorum penetraret prius, ita vt facerent, quæ docẽt. Quemadmodũ aqua fontis apud oppidũ Hispaniæ nomine Antequera, in vasis terreis, & fictili-

Simile.

Luce.15.e

Aggæi.1.

Tantalus inter aquas sitiens.

Simile

& fictilibus recõdita, quòd ſubtiliſſima ſit: totam ſe transfundit, ipſaq; vaſa penetrat, quãobrẽ, vt ſeruetur, in vaſis æneis reponitur, Ita & Euangelici declamatores mores quos prædicãt, imbiberent, ſi animo reuoluerent, eſſe cõminuendos, ſicut conteritur lagena figuli contritione perualida. Quia cum fercula fuerint diuinarũ eſcarũ, alios inuitarũt ad epulas ipſi vero ieiuni manſerunt. Vtinã vt comederent, attenderent, quale vas, & patina fuerit ille Ioãnes Baptiſta, qui vt homines alliceret ad abſumẽdos cibos ad bibendam aquam dictã, cum eſſet prius in eius pectore, ita tota ſe trãſfundebat, ita totum corpus, & animum eius penetrarat, vt eluci per quaſdam ſubtiliſſimas rimas, per omnes artus eius eruimperet. Vnde interrogatus, quis eſſet, reſpõdit, Ego vox clamãtis in deſerto. Nõ ait, Ego vociferor, ego clamo, ſed ego vox. Non enim ſolo ore prædicabat, ſed quicquid in ipſo erat, vox erat, oculi vox, manus vox, veſtis vox, totus denique vox erat: quia totus pœnitentiam, & ſanctitatem exhalabat, transfundebat ſe aqua, quæ erat in pectore, & penetrabat omnia mẽbra, vt aliis porrigeret ſine rubore. Oculi lachrymas fundebant: os loquebatur ad ædificationem: veſtis oſtendebat luxum eſſe fugiendum: &c, Æquum eſt, o concionatores oculi animi contemplemini vocationem veſtram. Vaſa enim eſtis diuinæ ſapientiæ, ac propterea non decet vos eſſe ieiunos, deinde ſi vaſa Dei, decet etiam vos mundos eſſe ab omni inquinamento peccati, vt vos audientes non aquam per vos ablatam contemnant. Intuemini, quòd in vobis loquitur Deus dum arcana Scripturæ reſeratis vtinam & loquatur ad vos, vt mundi ſitis, & digna Deo vos vaſa exhibeatis, ne cibos populus faſtidiat. Verũ ſi ſordida ſint vaſa, quid ad bibẽtes? Si fercula ciborum immunda quid ad comedentes? Non vrget fames, non cruciat ſitis, nã ſi iſta eſſet, comederent, & biberent. Quemadmodum delicatus eſſet homo ad puteum: ſiue fontem ſitibundus accedens ſi bibere nollet quoniam in imo & profuncto lutum cernit, & ſporciciam, atque ille multis obiurgationibus inſectandus qui ſordes in ſolo fontis iacentes cieret, ne alij biberẽt, in eundẽ modum reprehẽdendi ſunt qui oculos coniiciunt in ſordes animi concionatorum, vt ad implere contemnant, quæ docent, & qui peccata prædicatoris voluũt, & cõmouẽt, ne eorum dictis pareant auditores. Summa igitur ſit, Obſeruent concionatores, vt vaſa munda ſint, quod in eis loquitur Dominus. Et populus, ne dicta per eos contemnant,

Iſai. 30. e

Pro Dominica. 3. ad uenias.

Similc.

Mores nihil doctrinæ detrahunt.

sissordidi fuerint, quod per eos quasi per quædam ferecula ad se defertur cibus, Competit in Euangelium, Vos estis sal terræ, Non inquit Asserror noster: Vos estis vasa salis, sed sal, vt discant prius seipsos docere. Quadrat etiã in feriam tertiam post Dominicam secundam Quadragesimæ, in hæc verba, Super cathedram Moysi sederunt principes, & Pharisæi. omnia ergo quæ dixerint vobis, seruate: & facite: verũ secundũ opera eorum nolite facere. Meminisse quippe debetis: doctores: & cõcionatores esse instrumenta dapifera. Hinc legitis Dominum locutum in vaticinibus, vt in Hossea, non ad Hosseam, ne ob imputam concionatoris vitam, puram contemnatis doctrinam.

Pro: doctoribus.

¶ Tertiò, *Dominus in Hossea.* Demus hoc Ruperti animaduersioni: loquitur Dñs in aliquo vti audis in Hossea: cum loquitur in corde eius per se, occulta suæ virtutis inspiratione. Vide ergo quanti faciat Deus salutem animarum nostrarum, quando per seipsum, & non per interpositam personã quamuis angelicam vates suos alloquitur, sugerens, quæ illis dicenda sunt. Vtique solent reges, famulos non per se visitare, si in morbum inciderint, sed alios conseruos ad hoc mittunt secus audis de Deo tuo, qui per se ipsum ægrotos inuisit, vt tibi ostendat, quanti debeas æstimare salutem tuã & fratrum tuorum. Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris: ait apud Ieremiam. Disces etiam ex hoc loco nõ respicere tot honoris puncta, quot homines respicere solẽt, siquidem Deus tuus, qui posset per Angelos loqui ad homines, illis relictis, per se ipsum loqui dignatur ad eos, Audiãt etiam isti superbi homunculi: regem cœli Christum adiisse Ioannem Baptistam: vt ab eo baptizaretur in Iordane, ne ad ignobiliores se: & pauperiores ire dedignentur.

Iere. 15. d

¶ *Et dixit Dominus ad Hossee, Vade: sume tibi vxorem fornicationum: & fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra à Domino.*

¶ Anteaquam locum istum explanemus, obseruandæ sunt tres voces hic appositæ: coniunctio nẽpe *Et*, verbum *Vade*: atque pronomen, *Tibi*: vt illum exactius valeamus intelligere. Tradunt sancti: & antiqui patres vernaculum esse linguæ Hebraicæ: vti frequenter coniunctione *et*, ita vt interdum abundet, & in non necessariis: vt in nostra apparet lingua: videatur inserta. Ita Origenes Homil. 9. Num. Et Augustinus Psalmus 4. ait: Familiare est Scripturis in quibus prophetæ locuti sunt: *et* superfluere: Nam sæpe inuenies ita cœptum,

Et

Et dixit Dominus ad illum. Et factum est verbum Domini ad Ezechiel. Et in Psal. 4. Et scitote, quoniam mirificauit Dominus. Quæ iunctura coniunctionis, cum sententia non præcesserit: & sequens annectatur, mirabiliter fortasse insinuat prolationem veritatis in voce cum ea visione, quæ fit in corde, esse coniunctam. Hæc Augustinus. Sed apertius lib. 2. loquutus est in Exod. vbi inquit, Et coniunctio ita ponitur, vt detracta plenam faciat intelligentiam. Vt in Exodo, Si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione eorum, & dabunt singuli redemptionem animæ suæ Domino, & non erit eis in ruina. Bis coniunctio & redundat in hac etiam sententia est Euthy. multis in locis, sed præcipuè apud Ioannem. cap. 7. ait, Coniunctio &, in Hebraico idiomate frequenter abundat, vt Ioan. 5. Vos putatis, in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Et Psal. 24. Propter nomen tuum Domine, & propitiare peccato meo, multum est enim. Demum idē sentit Oecume. ad Rom. 2. Verum hæc tantorum patrum sententia cautè accipienda est. Habet enim vnaquæque lingua suos peculiares loquendi tropos, qui apud alias linguas vitiosi videntur Igitur coniunctio & hic posita, vel abundat cum nihil præcesserit, & ab illa exordiatur vates, vel iuxta sententiam Diui Augustini citatam, mirabiliter insinuat prolationem veritatis in voce, cum ea visione, quæ fit in corde, esse coniunctam. Consentit cum hac Expositione Diuus Gregorius Homil. 2 in Ezechielem, dicens, Non raro prophetæ per coniunctionem & sermonem exordiuntur, & scimus, quòd sermo coniunctionalis non iungitur sermoni sequenti, sed præcedenti. Qua in re intuendum est; quia sicut nos corporalia, sic & prophetæ sensu spiritualia aspiciunt, eisque & illa sunt præsentia, quæ nostræ ignorantiæ absentia videntur. Vnde fit, vt in mente prophetarum: ita coniuncta sint exterioribus interiora, quatenus simul vtraque videant, simúlque in eis fiat, & intus verbum, quod audiunt, & foras quod dicunt. Hac ratione inchoauit Ezechiel, dicens, Et factum est in tricesimo anno. Hæc Diuus Gregorius. Possumus etiam in hoc loco coniunctionem &, sumere pro coniunctione illatiua igitur. In quem modum non raro sumitur in sacris Bibliis, vt apud Genesim c. 15. Et leuauit Abraham oculos suos: Et ponitur pro igitur. Secundò quoque Reg. c. 4. Et acceperunt farinam, comecerúntque in ollam: & accepit pro igitur. Sic etiam Rom. 8. Si filij, & id est: ergo hæredes,

cautela in prophet. interpret.

Ezech. 1.

hæredes, Atque Acto. 10. Eleemosynæ tuæ ascenderunt in conspectu Dei, & id est, igitur, mitte viros. Sic etiam in præsenti loco, *Et dixit Dominus*, id est, igitur dixit Dominus. Altera dictio hic apposita, & maxime obseruianda, est verbum, *Vade*, quæ aliæque similes non tam corporis, & pedum motum, incessúmque imperant, & significant in Scriptura secundum aliquos: quàm animi promptitudinem, & attentionem, atque ad ea quæ subsequuntur præparationem, vt: Vade ad formicam ô piger, hoc est, formicæ sedulitatem attente contemplare, & imitare. Et in Psal. Venite, disperdamus eos de terra. Atque apud Isaiam: Venite, & ambulebus in luce Domini. Sic & hic: *Vade*, id est, esto promptus, & præcinctus, præparate. Non displicet hæc dispunctio. Magis tamen arridet mihi sententia dicentium hac Hebraismo, seu loquendi forma exprimi celeritatem ad aliquid faciendum, vt apud Genesim, Venite faciamus ciuitatem, & turrim. Venite, id est, celeres simus, non trahamus moras. Sic & hic, *Vade*, hoc est: ne differas: incunctanter: & celeriter, sine mora. Alia dictio hic obseruanda est pronomen *Tibi*. Satis enim esset dicere, *Sume vxorem fornicariam*: quorsum ergo additur: Tibi? Ac rursum paulò post subiunget: Fac tibi filios fornicationum: cũ satis esset dicere, Fac filios fornicationum. Video nonnullos philosophari ex hoc pronomine tibi, dicentes esse appositũ: tum ad exprimendum amorem: quo Hosseas erat prosecuturus vxorem, & filios fornicarios: tum vt intelligamus de ipso vate Hossea, non de alio esse sermonem. Verum in hunc modum dispungere, est citra germanum literæ sensum verba facere: & fortassis illam maxime torquere. Vt igitur hunc locum, aliósque Scripturæ similes intelligere valeamus: obseruandum est: hunc loquendi tropum iuxta aliquorum Expositionem. Accipe tibi, sume tibi, fac tibi, & alios id genus esse Hebraismos: idémque significare: ac si non essent apposita huiusce modi pronomina, Mihi, Tibi, vt apud Genesim, Fac tibi arcam de lignis leuigatis, idem est, ac si dicas sine pronomine *tibi*: Fac arcam de lignis leuigatis. In eundem modum apud Isaiam: Sume tibi librum grande, & apud Ezechie. Sume tibi laterem. Sic & hic, *Accipe tibi vxorem*: explanandus est locus, ac si careat pronomine, Tibi, vnde & quidam sine pronomine vertunt in hunc modum, vade, & duc vxorem fornicariam. Inueniemus etiam huiusce modi pronomina redũdare in Hispano idiomate, vt cum dicimus, *Yo lo me lo se* idem est ac si dicamus *Yo lo se*. Sic etiam expen-

Prou. 6.
Psal. 82.
Isai. 23.
Gene. 11.
Gene. 6.
Isai. 8. a.
Ezec. 4.

untd

dunt Hebræi illũ locũ Canticorum, Si ignoras te ô pulcherrima mulierum. Hebraice enim magis videtur ſonare tibi, quàm te, & ſic quidã vertunt: Si ignoras tibi. Nos verumtamen æditionẽ vulgatã exoſculantes, & ſequentes: ſi iuxta ſententiam dictã Hebræorum eno dicamus, idem eſt dicere, ſi ignoras te ac ſi dicamus Hiſpane: *Si no te lo ſabes*, quod eſt dicere, *ſi no lo ſabes*. Non me latet: multos hic philoſophari de ignoratione ſuimet, aſſerentes à cœleſti Sponſo traditã hic eſſe normã, qua quis ſe ipſum poſſit agnoſcere. Quã expoſitionem licet Hebræi, & Hebraizantes carpant, & irrideant: aeclamantes torqueri literam: nam cum Sponſa quæreret domicilium Sponſi dicens: Indica mihi, vbi cubas, vbi paſcas: nihil ad hoc cognoſcendum ignoratio ſui facere videtur. Parcius tamen laxare debuiſſent fræna ſuis venenatis linguis in Sanctorum Patrum dicta, non enim tam longè à veritate deuiant: vt ipſi ſomniant. Sed de his ſatis, & ad lapidem motum redeamus. Cũ huiuſcemodi pronomina, Mihi, Tibi, Sibi, & alia inculcant Scripturæ, non eſt dicendum ſuperfluè vnquam poni, ſemper enim coniunguntur ad maiorem rei vehementiam, & exaggerationem. Vnde maiorem Emphaſin habet: *Accipe tibi vxorem*, quàm accipe vxorem, atque illud: *Fac tibi arcam*, quàm fac arcam: ſicuti ſi Hiſpane dicas, *Yo me lo ſe*, vehementioris eſt affectus, & amplioris energiæ, quàm ſi dicas, *Yo lo ſe Sume tibi vxorem fornicationum*. Obſeruauit egregiè Diuus Hieronymus, vocem Hebraicam Zenunim, numeri eſſe multitudinis: non ſingularis, hoc eſt, fornicationum: non fornicationis, in quem modum vertunt ſeptuaginta. Multo tamen melius in numero multitudinis. Significatur enim, hanc fœminam, non vtcunque fuiſſe fornicariam: aut vno tantum fornicationis ſcelere contaminatam, ſed multis ſtuprorum notis: ac variæ turpitudinis labe affectam, quæ cum multis coierit: videlicet publicam meretricem. Dubium tamen maximum eſt: an ita res ſe habuerit, quod vxorem fornicationibus implicatam duxerit hic vates: an vero ſolum id viſione acceperit prophetica, vel aliquo ſpectro, ſiue imagine. De hac re variæ ſunt ſententię. Chaldæus paraphraſtes exiſtimat, hoc ſolum contigiſſe parabolicè, & in viſione prophetica, quem ſequuntur doctiſſimi Hebræorum, vt Moſes Ægyptius, & Rabbi Moſes. Tradunt enim iſti regulam ad intelligenda arcana Scripturæ ſacræ in hunc modum, Si quid durius, & à perſonarum decore, atque dignitate abhorrens in ſacris offendatur libris, id non re ip-

Cant. 1.

ſa,

sa: atque actu factum fuisse, sed aut somnio, aut visione, atq; mentis elatione fuisse representatum, vt quod Isaias ad vxorem vatem accedere iussus sit, & procreato ex illo comple xu filio nomen Selal fuerit impositum. Ac rursum, Nudum, & discalciatum incedisse. Illud etiã Ieremiæ, lora ac neruos parasse, & collo suo aptasse. Ezechielem quoque vxoris charissimæ mortem vidisse, cum illi dixit Dominus: Ecce ego au feram à te desiderium oculorum tuorum Et quod 350. dies siniſtro latere incubuerit. Lyranus credit Diuum Hierony. in ea fuisse sententia: vt mulier hæc non fuerit fornicaria fornicatione corporis, sed mentis: quia fuit idololatra. & gẽtilis. Occasionem fortassis sumpsit ex expositione eius super hunc locum. Nam postquam adductis exemplis ethnicorũ reuocantium homines libidini deditos ad studium scientiæ, vt Xenocratis, qui Polemonem luxuriosissimum iuuenem, & inter psaltrias, atque tibicines, & impudicas mulieres ebrium, & hædera coronatum fecit obedire sapientiæ, & Socratis: qui Phædonem de lupanari ob crudelitatem, & auaritiam Domini multorum libidini seruientem: in academiam transtulit, probauerat non esse mirum, quod Hosseas meretricem in vxorem acceperit, vt ex mala bonam faceret, præsertim cum non ob causam luxuriæ, neque propria fecerit voluntate, sed Dei paruerit imperio. Ait idem Diuus Hieronymus. Hæc aduersum Ethnicos, & eos, qui Ethnicorum sunt similes, dixerimus. Cæterum nostris, tamen volunt suscipere veritatem, illud breuiter ostendamus, ex eo quod dicitur, Quia *Fornicans fornicabitur*, &c. non tam propheram iunctum esse meretrici: quam omne hominum genus à societate Domini recessisse. Hæc Diuus Hieronymus, verum epud Ezechielem in calce capitis. 4. aperit suam mentem clarius, dicens, hoc figuram fuisse Synagogę, vel Ecclesiæ: & non vere iuxta literam perpetratum. Addit autem, ne hanc esse eius sententiam dubitemus, hæc verba, Quod ipsum exponentes prophetam plenius disseruimus. Vides ergo, quam aperte Hieronymus teneat; hoc de vxore fornicaria tantum parabolicè esse intelligendum. Inuenio tamen, secus decreuisse in prologo huius vatis Hosseæ, vbi ait, fornicariam appellaria non è locatione corporis meretricem, sed gentilem Deum ignorantem. Ex quo loco sumpsisse videtur Lyranus, quod diximus. Brito in expositione citati p. ologi Hieronymiani opinatur Hieronymum, hanc fœminã non solum esse gentilem, sed etiam vere

Isa. 64.
Vai. 20.
Iere. 27.
Exec. 4.

esse

eſſe meretricem. Vnde tum inquit Hieronymus in dicto prologo. Fornicariam itaque non elocati corporis meretricem, ſubintelligendum eſſe ait, tantũ, vt vtraque, & corporis, & animæ fornicatione turpẽ extitiſſe intelligemus. Colligit autem hoc ſentire D. Hieronymum, ex his; quæ expendens hunc vatis Hoſſeæ locũ dicit, & à nobis adducta ſunt. Ego vero qui non ſolũ modò, verum & multis retro annis percipiendæ doctrinæ admirabili Diui Hieronymi operam nauo, & à Lyrano, & à Britone diſſentire ſanctũ Doctorem cõperio: ac ſalua pace tantorum virorum, vtrumque impoſtorem eſſe inuenio, aut quid ſenſerit, non perceperunt. Nam & hic, & in prologo ſubobſcure locutus eſt, in fine autem capitis. 4. Ezechielis apertiſſime inquit, hoc de vxore fornicaria non fuiſſe iuxta literam perpetratum. Rupertus vtramque quaſi probabilem attexit ſententiam: vel quod res ita ſe habuit, vel quod ſpiritualiter, id eſt, per viſum, ſiue per exceſſum hoc geſtum eſt. Conſentiunt Diuus Auguſtinus, & Diuus Thomas, vere ab Hoſſe ductam fuiſſe meretricem in vxorem, atque Theodoretus grauiter inuehitur in eos, qui non ita re contigiſſe dicunt, ſed ſolum ſpiritualiter. Fateor, quæſtionem iſtam diu male habuiſſe animum meum eumque fluctuaſſe, ob varias tantorum patrum ſententias, & neque modo quid verius iudicauerim, ſtatuere audeo. Contentus eſto mi lector frui opera noſtra: quæ & collegit antiquorum, recentiorumque ſententias, & oculis tuis ſubiicit, vt eligas; quod malueris, vtrumque enim probabile eſſe non dubito: quamuis alterum tanquam probabilius animus meus amplectitur homo ſum, fortaſſis & fallor. Sed eſto ita ſit, quòd Hoſſeas meretricem duxerit vxorem, duo hinc dubia alia oriuntur. Alterum eſt: an peccauerit Hoſſeas accedens ad hanc meretricem. Alterum vero, an diſpenſauerit Deus cum Hoſſea in præcepto de non mœchando. Certum eſt, ſi Deus iuſſit, Hoſſeam non peccaſſe. Deus enim, vt ait Iacobus: intentator malorum eſt, & ita tenet Diuus Thomas multis in locis. Ad alterum de diſpenſatione reſpondemus nullo modo fuiſſe diſpenſatum cum Hoſſea, in præcepto de non mœchando, quoniam prius contraxit matrimonium cum meretrice, quàm cum illa coierit. Vnde non dixit Dominus Hoſſeæ, habe rem veneream cum fornicaria, ſed *Sume tibi vxorem.* Igitur rem habuit cum propria vxore, & non commiſit fornicationem. Ita Diuus Auguſtinus, Et Abulenſis apud Exodum merito reiicit opinionem, & ſolutionem

Aug. lib. 22. contra Fauſtum Manich. c. 80.

Eſt in 6. tomo. D. Th. 2. 2. q. 10. 4. art. 4. ad 2. & in 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3.

tionem Diui Thomæ. 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. qui ibi exquirit modum, quo liberet à peccato Hoseam, & hunc excogitauit, quòd Deus tanquam Dominus huius mulieris tradidit illam Hoseæ citra matrimonium fœcundandam. Multo enim melius est, dicere meretricem Hoseæ copulatam matrimonio, *Fac tibi filios fornicatorum*. Non est sensus, quòd fornicata sit post matrimonium hæc mulier, sed bifariam possumus dispungere, vt egregiè obseruat Diuus Hieronymus, Primò, quod fornicariæ priores de fornicatione susceptos recipiat filios. Deinde quòd ex meretrice generet filios. Qui idcirco fornicationis appellantur filij, quòd sint de meretrice generati. *Quia fornicans fornicabitur terra a Domino*. Rationem reddit Deus Opt Max. ob quam tam acerbam rem iusserit suo vati, nempe ducere vxorem fornicariam, non quia contempserit honorem eius, & bonæ opinionis candorem, sed ad significandum, Iudæos recessisse à cultu Dei sui, & adorasse deos alienos. Et cum prophetæ vti soleant verbis, & signis, nunc signis agitur: quia efficaciora sunt, & vehementiora ad commouendos hominum animos. Prophota Hoseas refert Deũ, vxor fornicaria Synagogam, filij fornicarij Iudæos, quos genuit Synagoga. Sed literam dispungamus. Non inquit, *Fornicata est terra à Domino*, sed *Fornicans fornicabitur*, vt grauitatem peccati detegat, quam solent vates ob oculos nostros ponere ad maiorem terrorem. Obseruandum enim est, hunc loquendi tropum per verborum repetitionem frequentissimũ esse apud Hebræos, vt Expectans expectaui Dominũ, Exultatione exultabunt, Benedicens benedicam, Eũtes ibãt, atq; hic, *Fornicans fornicabitur*. Et significat, vt egregiè obseruat Euthy. intẽsionẽ quandã, & validiorẽ sentẽtiæ cõfirmationẽ, vt Videns vidi, id est, optimè vidi, Cognoscẽdo cognoui, id est, exquisitè cognoui: Benedicens benedicã: id est, præstabo magna abundantia, vel cumulatissimè benedicã. Sic & apud Genesim pro multiplicabo ærũnas tuas, Hebraice est, multiplicando multiplicabo, id est, cumulatissimè multiplicabo. Et apud Exodum, vidi afflictionem populi mei, Hebraice est, videndo vidi, id est, omnino vidi: Sic, *Fornicans fornicabitur*, id est, fœtidissimè, seu multum est fornicata, vel valde scortata. Obseruauit & hoc Diuus Hieronymus in c. 16. Ezechielis, dicens: Duplicatio pondus facit orationis: vt Decora facta es vehementer nimis: eo quod ad pulchritudinis magnitudinem, addi vltra nihil possit. Præterea animaduertendum est; Dominum vsum esse futuro tempore, non præsenti. Non enim

q. 35. & super prologum Genes. cap. 7.

Euthym. Psal. 39. & Ps. 131.

Gene. 3.

Exod. 3.

enim ait: *Fornicans fornicatur*, ſed *Fornicans fornicabitur*, quod nõ tãm temporis, quàm aſſeuerationis, & certitudinis rationem habet. Nam cum quid, aut certiſſimum eſſe, aut perpetuum, autin cõmuni vſu, & conſuetudine poſitũ ſignificare volunt Hebræi: id futuri temporis verbo annuntiant. Ad hæc, obſeruandum eſt, non dici, *Fornicans fornicabitur homo*, ſed *terra*. Non eſt dubium, quin per terram homines intelligat Scriptura ea figura: quam Græci metonymiam appellant, tum quia homines terram incolunt, tum quia ex terra ſunt fabricati. Sic Pſal. 63. Omnis terra adoret te Deus, id eſt, omnis homo. Et apud Iſaiam: Auribus percipe terra, id eſt, homo. Cauſam tamen ob quam hic Scriptura, & multis aliis locis homines terram vocet, non erit ab re querere. Opinor autem, homines terram appellari ad augendam criminis magnitudinem, & fœditatem: atque hominum ingratitudinem. Ac ſi ante oculos noſtros poſuerit contemplandos, quinam ſint: qui fornicantur: non vtique creatura cœleſtis, ſed terrena: quæ omnium infima eſt. Conſidera etiam à quo fornicatur, nempe à Deo: qui excelſiſſimus eſt, & terra ſcabellum pedum eius. Neque inquit, Omnis terra, ſed terra: Demus hoc Hieronymianæ expoſitioni. Poteſt, inquit, ex eo, quòd non eſt additum, omnis terra, nunc Iudæa accipi: vel propriè Samaria, & Iſrael, id eſt, decem tribus; quæ eo tempore, quo hæc dicebantur: à Domino receſſerant. Gloſſa tamen ordin. ſolum decem tribus intelligit per terram, non autem Iudæam. Parum refert, ſatis eſt, intelligamus non omnem terram fuiſſe fornicatam, ſed aliquam, quod obſeruatione dignum eſt ad componendos mores: vt poſtea dicemus. *Fornicationem* vero hic vocat idololatriam. In quem modum crebro ſumitur in ſacris Bibliis, vt apud Ezechielem; Tu autem fornicata es in nomine tuo, id eſt, coluiſti idola: Idem apud Ieremiam, Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Atque apud Numeros ob vitulum aureum à populo adoratum inquit Moſes, Filij veſtri portabunt fornicationem veſtram, id eſt idololatriam. Obſeruant etiam Hebræi non ſolum idolorum cultum appellari fornicationem, ſed omnem à Deo receſſum, & rebellionem. Sed perſpicuum eſt, hic ſumi fornicationem pro idololatria, quod & ſequentia demonſtrabunt.

Pſal. 63. *Iſa. 1.*

Fidei fornicatio.

Iſa. 66. a.

Exec. 16. *Ierem. 3.* *Nu. 4. f.*

Obſeruationes ad mores.

Vade, id est, celeriter, & sine mora. Bone Deus, cur tantam celeritatem postulas à vate tuo? Quid quæso magis eget moroso cõsilio, quàm status electio? Quod si in omni statu: anteaquã homo deliberet, præcedere debet consultatio: & animo reuoluendum prius est, quod eligere vult: quanto maius cum de matrimonio agitur, quod onus grauissimum, ne dicam, importabile est? Audi quid Socrates responderit, interrogatus à quodam adolescente, vtrum melius censeret. vxorem ducere, an non ducere? Vtrũque feceris, pœnitebit: *Coniugij comm.* indicans coniugium magnas secum ferre molestias, ad quas perferendas prius est animus præparandus. Matrimonium nãque comitatur perpetua sollicitudo, iuges vxoris quærelæ, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus, incertus liberorum euẽtus, aliaque innumera incommoda. *Gene. 4.* Testes huius rei sunt Lamech ab vxoribus obiurgatus: *Gen. 16. b,* Abraham reprehensus à Sara ob Agar, & dure accipiens, quod vxor Sara eiiciat è domo sua Ismaelem: *& c. 21. b.* Iob audiens à coniuge, Adhuc permanes in simplicitate tua benedic Deo & morere. *Iob. 2. a.* Demum Dauid: vt multos prætereã, despectus à Michol. *2. Re. 6. d* Quid plura? Propterea inquit Apostolus: Tribulationẽ carnis habebunt huiusmodi. Solutus es abvxore, noli quærere vxorem. *1. Cor. 7. c* Reddit autem grauius hoc præceptũ optimè Deus esse primũ quod iubes. Cur Domine tam durũ primum imponis iugum? Precipe quid mitius: vt postea æquo animo ferat maiora. *Simile.* Nã quẽadmodũ exiguus ignis extingui tur magna superposita strue lignorum: sic spiritus hominis suffocatur, si in principio grauia iniungantur præcepta: vnde adolescenti quærenti: Quid faciendo vitam æternam possidebo? nõ primum dixisse: vende quæ habes, sed quod leuius erat: Serua mandata. Hinc & apud Isaiam de Messia dicitur *Isai. 42.* Linum fumigans non extinguet, hoc est, imbecillitatem: & fragilitatem considerabit, atque infirmitatem hominis attẽdet, ne scintilla spiritus, quæ ardere inceperat, ingenti congerie lignorum iniecta, pereat, paulatim sufflabit: & minuta imponet donec ignis vires sumpserit, & potis sit maiora cõburere. *Principium loquendi* ais: & quasi non sit difficile factu, in principio præcipis. *Vade sume vxorem fornicariam.* Quid acerbius iniungi poterat, quàm alienos eosque ex fornicaria natos in proprios recipere filios? Quid durius, quam ducere in vxorem meretricem? Et quod amplius demiramur, est, ad tantum onus ferendum celeritatem postulare

gulare. Cur tantam celeritatem postulas ad exequenda tua mandata? Duo hic inuenio implicata: Alterum est, voluisse Deum nostram, hoc facto reprehendere segnitiem, & torporem nostrum qui nimium desides sumus ad adimplenda eius mandata, quantumuis leuia sint. Subijciamus oculis nostris grauitatem istius præcepti, & celeritatem exquisitam à Domino: vt excutiamus omnem torporem, & promptitudinem Hoseæ imitemur. Vidisti virum velocem in opere suo? inquit Sapiens: coram regibus stabit, neque erit ante ignobiles. Exhibe igitur te velocem ad faciendum, quod tibi præcepit Deus rex cœlestis, vt dignus sis quod stes coram eo, & non ante ignobiles dæmones videlicet. Cur præcor non eandem præstabimus Deo agilitatem ad sua iussa complenda: quam diabolo præstitimus? Conscientia nostra testis est, quam agiles, & præcincti sumus ad patranda peccata. Nondum ira fores animi pulsat & iam illi damus manus, pedes, ensem, linguam, & alia bellica instrumenta. Ad primum luxuriæ motum, fœminam ad explendam libidinem inquirimus. Non remoramur gulam: sed quam primum os appetit cibum, tribuimus, &c. Cur ergo non eandem Domino aliquid præcipienti diligentiam reddemus? Summa igitur sit, Cùm audis dictum vati: *Vade*, id est, celeriter obtempera, dictum etiam à Deo tibi puta: Exequere sine mora & festinanter præcepta mea. Competit in Euangelium de Visitatione Dominæ Virginis: in hæc verba: Exurgens Maria: abiit cum festinatione. Cur festina abis ô facerrima virgo? Cognouisti certe à Deo postulari celeritatem. Vnde Hoseæ ait, *Vade, Gcal.* Cæterum, quoniam lapidem mouimus de difficultate huius primi præcepti impositi vati, ne quis ad diuinam imitationem acerba in principio conuersionis homini ei imponat, quòd maximè spectat ad institutos nouitium in religionibus, qui maiora viribus incipientibus, & nuper conuersis solent imponere. Animaduertant, se non esse deos: vt possint ad supportanda onera cõferre peculiare gratiæ auxilium, ne grauitate oneris succũbant nouitij, sicut Deus proculdubio contulit vati Hoseæ. Si id præstare possent: dicerem illis, quòd Augustinus inquit Deo, Da quod iubes: & iube quod vis. Si autem homines sunt: & gratiam donare non possunt, non vltra vires homines onerent. Video: paruulis nõnũquã tã grauia imponi, vt sub eorũ onere gemerent fortassis gigantes. Conspicio à plantis denuo

Indulgendum aliquando ætati.

transfatis ex de deserto seculi ad hortum religionis: & ab his, quæ multa irrogatione indigent: ne arescant, & radices mittant, perfectissimos exquiri fructus. O execrandam cæcitatem! Bone Deus, quis à tenera stirpe, recensque fata maturissimos postulat fructus? Nonne extremæ dementiæ est, id petere, antequam adolescat? De huiusmodi hominibus ait cœlestis sponsus: Soror nostra parua est: & vbera non habet. Quare ergo: aesi iam grandæua esset: & vbera haberet ad alios lactandos: illi difficillima præcipimus? Sic cum illis agere, ô fratres mei: vos autem alloquor, qui nouitios instituendos suscepistis in religione: vt Apostolus ait. Tanquam paruulis in Christo: ait, Lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis. Nec quia in principio rem grandem: & nimis difficilem præcepit Deus, vati: vobis relinquit exemplum: vt in hoc sequamini vestigia eius, quando præcipere vestrum est: gratiam autem dare, non vestrum, sed Dei est, ad suffurendum. *Vade*. Præterea hac voce inculcat Deus quam diligentiam: & solicitudinem adhibere debeamus ad extrahendos proximos de miserando statu peccati. In quo negotio nũquã procrastinandum est, sed cum ingenti celeritate illis subueniendum est: quando in
Deut. 9. magno periculo versantur. Audi, quid dicat Moses sibi à Do
B. mino præceptum: Surge, descende cito: quia populus tuus: quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt viam, quam demõstrasti eis. Non ait Deus descende lente, aut pedetim, sed cito: quia quam celerrimè danda est opera, vt vulnus pec-
Isai. 8. cati sanetur. Hinc apud Isaiam dicitur: Messiæ nomen esse,
A. Accelera, spolia detrahere: festina prædari. Quæ sunt hęc spõsalia, nisi homines vincti sub diaboli potestate? Quis prædandus, nisi dæmon? At hæc spolia non cunctatur detrahet Messias, sed cum ingẽti acceleratione, & festinatione. Quorsum cum acceleratione? Quia talis est peccati status: vt timendum sit, in eo permanere. Agnouit hoc Apostolus: ac propterea ait, Deus paucis conteret satanam sub pedibus vestris velociter. Cur velociter ô Apostole? Quia cito adero, vt opem feram ad conterendum Satanam. Non enim decet,
S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 8. moras trahere ad illum conterẽdum. Hinc & D. Tho. ait, nec per modicũ tẽpus licere in peccato morari: & quẽlibet tenet peccatũ statim deserere, iuxta illud. Quasi à facie colubri fu-
Eccle. 3. ge peccatum. Venustissima certe similitudine explicat Sapiens, q̃ celeriter exeũdũ sit hominib. de horrẽdo peccati statu. Quẽadmodũ. n. si quis à vipera mordeatur, statim ne p eat, re-

media quæruntur, & ſi differantur, actum eſt de percuſſo. In eúdé modum, quâ primum ſerpens antiquus vulnus inflixit animæ quærēda eſt medicina, ne miſer homo incurrat mortē gehénæ. Hinc diſces, quorſum in ſacris Bibliis diabolus vocetur ſcorpio, vipera, regulus volās, aſpis draco, &c. nempe quia non ſecus, vt inflicto vuneri ab his venenatis ſerpentibus ſtatim mederi conaris ob ingens periculum mortis imminens: Sic homo ne intereat morſibus diaboli qui peccata ſunt debet ſedulo, & ſine mora adhibere medicinā. Hinc graviſſimi doctores vltra periculū decedendi in lethali crimine ac conſequenter æternæ dānationis, quærunt, vtrū quotieſcunq; peccatū memoriæ occurrerit: homo illud deteſtari, ſi non fuerit contritione dilutū, & reſpondent Alexander de Ales. 4. p. q. 68. memb. 2. art. 2. & Richardus in. 4. diſt. 14. art. 9. q. 1. Gabriel eadem diſt. ac multi alij, quod quotieſcunque peccatum cōmiſſum memoriæ ſe practicè offerat, tenetur homo de illo dolere etiam ſi remiſſum fuerit, & à fortiori ſi non fuerit remiſſum. Tunc autem practicè peccatum memoriæ occurrit, quando aut tanquam opere exequendum aut tanquā delectatione in eius cognitione fiſtendo occurrit. Quam ſententiam videtur etiam amplecti Diuus Thomas in. 4, diſt. 17. q. 3. art. 3. quæſtiunc. 4. Ait enim quod homo tenetur ad contritionem, quando peccata memoriæ occurrunt, præcipuè: dum in periculo mortis exiſtit. Scio Caietanū Quolib. 2. q. 3. diſtinctionē adducere quod præceptū de cōtritione partim eſt affirmatiuū, partim negatiuū, ac dicere quòd quatenus affirmatiuū obligat ad actū ſcilicet ad doloré ſemper, ſed nō ad ſemper, ſicut & cætera præcepta affirmatiua nempe in caſu neceſſitatis, vt cum quis adminiſtrat vel recipit ſacramentum, vel in articulo mortis. Quatenus autem eſt negatiuum, obligat ad non manendum in inimicitia Dei ſemper, & ad ſemper, & ad ſtatim, ſicut & alia præcepta negatiua. Video etiam: fratrem Dominicum de Soto, virū non minori pietate quam doctrina inſignem, negare, eſſe præceptum peculiare de contritione, in. 4. diſt. 17. q. 2. ar. 6. atq; in hac ſententia ſecutum eſſe ſaltem ex parte doctiſſimum magiſtrum ſuum fratrem Franciſcum de Victoria, qui præ cæteris doctoribus ſcholaſticis noſtri ſeculi benemerius eſt de doctrina ſcholaſtica. Is enim quaſi conſepultam iam grauiſſimi, ac piiſſimi doctoris Diui Thomæ doctrinam iterum ſuſcitauit, & laruas illas barbaricas meritò

Immo. peccatis n. medicabile vulnus.

Aſſidua peccati cōtritio.

F. F. Victoriæ cōmendatio.

despiciendas longe ab schola relegauit, quamuis non defuerint eiusdem magistri de Victoria discipuli tanto magistro digni, qui ab eius opinione dissenserint, & fuerint secuti aliquo pacto Alexandrum, Richardum Gabrielem, ac cæteros contrariæ factionis à nobis citatos. Imo inter Victoria & Soto vti tetigimus discrimen est. Victoria enim omnino negat esse aliquod præceptum de contritione. Vnde ex eius sententia, qui nunquam pœnituerit patrati criminis lethalis, damnabitur quidem ob illius commissionem, sed non quia non pœnituit. Soto vero incluſam, & implicatam esse ait contritionem sub præcepto de confitendo semel in anno, & in articulo mortis. Cæterum nos de contritione quærimus à totogenere, & in communi, non arctando illam pro tẽpore legis Euangelicæ, sed absolutè loquendo, in quolibet tempore. etiam legis naturæ quærimus, an fuerit præceptum de contritione, & quando obligabat? Et media via nobis incedendum esse iudico. Dicere enim cum Alexandro, & eius sequacibus teneri hominẽ ad contritionem peccati etiam si fuerit dimissum, rigidum esse opinor. Asserere autem nullũ de contritione esse præceptũ, vt asserit Victoria, cum bona venia tanti viri, cuius pedibus humiliter me prosterno, à ratione alienũ duco. Dicendum igitur est, semper fuisse peculiare præceptum de cõtritione. Hæc quidem sententia mihi magis arridet, quã & vnica solum ratione probabo, ne longius diuager. Pœnitentia, vt ipse frater Dominicus de Soto multis in locis fatetur, virtus est supernaturalis, quatenus detestatio est offensæ Dei non solum in lege Euangelica, verum etiam in lege veteri, imo in lege naturæ necessaria, quãdo illa ostendebat, Deũ aliquibus sacrificiis esse colendũ, ac humanis sceleribus offendi quãobrẽ & de eius offensis dolendum, & pœnitendum. Et lex scripta toties inculcat, Agite pœnitentiam, vt apud Iob, Ieremiam: Ezechielem, reliquos q; vates. igitur aliquod tempus assignandũ est in lege naturæ: & in lege veteri, in quo virtus hæc in suos exeat actus, & operationes. Quæro ergo à doctissimis viris Victoria, & Soto in lege naturæ, & scripta quando obligabat? Certe non est recurrendum ad auricularem confessionem, quæ semel in anno est sub præcepto tantũ in lege Euangelica: non autem in lege naturæ. & scripta. Dicere quod obligabat tunc, imminente articulo mortis, aut casu necessitatis, nescio, quis tam cæcus sit, vt non videat hoc esse subterfugere. non soluere argumentũ. Demus hominẽ esse, qui non incurrat casum necessitatis

Refutatur sententia Victoris de contritione

Iob. 22 a. Ierem. 8. & 18. Ezech. 18

cessitaris, quod maxime possibile est, mirum esset ne dicam nisu dignum, hunc hominem non esse obnoxium pœnitentiæ, vsq; ad extremam vitæ lineam, ac dari in homine virtutē, quæ solum in articulo mortis in suos prodeat actus, cum in lege Euāgelica fateantur, præceptum esse semel in anno & in articulo mortis de pœnitentia. Cur quæso semel in anno, in lege gratiæ magis est singulare præceptum, de contritione, quam in lege veteri? Num quia hoc tempore magis sunt obliuiosi, & minus pollent homines memoria? aut quia hoc tempore Euangelij grauiora committuntur peccata, quam in lege scripta, ac ideo celeriori egent remedio? Certè sicut semel in anno dicunt præceptum de contritione obligare, idque iustissime, ita in lege scripta differre illud vsque ad mortem, iniustissimum iudico. Ante igitur mortem assignandum est tempus peculiare præcepto de pœnitentia congruum.

Hæc ratio me compellit vna cum consuetudine Scripturæ sacræ tenere, semper fuisse præceptum peculiare ab aliis distinctum de contritione. Sed quæres, Quando ergo obligabat? Respōdeo quando memoriæ occurrebant peccata nō dimissa. Atq; ne homines omnino sua obliuioni traderent crimina, benignitas Dei, vel per se solum ob oculos illa hominibus obiiciebat contemplanda, vt illa detestarētur, vel vates mitebat, qui in memoriam reuocarent. Quis dubitat dicente Nathā Dauidi peccatum, quod patrarat aduersus Viriam, si rex non pœnituisset, ac doluisset, respondens: Peccaui Dño, nouum de impœnitentia commisisse peccatum, ac illum punitione dignū. Quis non videat, cum Dominus ait apud Ieremiam, Nullus est, qui agat pœnitentiā super peccat suo dicens quid peccati impœniteniæ arguere Iudæos? Si enim ad postremum vitæ diem possent reseruare contritionem, non quæreretur Dominus antea de hominum impœnitentia. Vnde diuus Hieronymus hunc locum explanans ait, Nec sufficit eis contra Dominū dereliquisse, & locutos esse blasphemiam, sed omnes instar equorum, & feruido cursu ad prælium ruentium, nō recogitant super peccato suo. Igitur quotiescunque Dominus per se: aut per suos vates peccata hominum commemorabat, propterea commemorabat. vt illis inspectis, dolerent, quod si facere neglexissent, nouum contraxisse peccatum omissionis de non pœnitendo, certo credo.

Peccata memoriæ renouatio dolotis.

2. Reg. 12

Ierem. 8.

Accedit his: festum Expiationis semel in anno celebrari: vt ex cap. 16. & 23. Leuitici constat, in quo peccata vniuersa & omnes iniquitates filiorum Israel confitebatur sacerdos imponens super caput hirci emissarij: à Domino; præcipi filiis Israel, Affligetis animas vestras. Ac rursum sacerdotibus: Erit vobis hoc legitimum sempiternum vt oretis pro filiis Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Quę omnia non solum Hebræi, verum etiam & nostri expendentes hunc locum, referunt eò tendere, vt male actorum Iudæos pœniteret, & pro cõmissis veniam impetrarent. Vnde Abulensis optime ait festum expiationis esse ob expiationem verorũ peccatorũ quãtum ad culpam, & quantum ad pœnã: eo quòd secundum leges huius diei inducebantur homines ad dolendum de peccatis suis cum deberent omnes affligi in illa die, vt habetur in litera, & etiam quia in illa die homines orabãt pro remissione peccatorum suorum. Hæc Abulensis, cui & Lyranus consentit dicens, Confiteatur sacerdos omnes iniquitates filiorum Israel, nõ explicando omnia in particulari, quia impossibile erat tunc fieri, tum propter breuitatẽ tẽporis, tum quia sacerdos non omnia peccata populi sciebat: sed in generali, sicut facimus in cõfessione facta in principio Missæ. Diuus etiam Augustinus libro de Speculo peccatoris explanans hæc verba Leuit: 23. Omnis anima quæ nõ fuerit afflicta die hac, ait: Notanda sunt attentius verba ista diuina. Anima inquit, quæ non fuerit afflicta, subaudi, per disciplinam: per morum correctionem: per pœnitẽtiæ satisfactionem, per cordis contritionem, per conscientiæ purificationem. Ecce quã apertè Augustinus locũ Leuitici citatum explicat de pœnitentia. Demũ & D. Tho. 1. 2. q. 101. ar. 4. ad 9. ait, Per festum expiationis, significatur emundatio à peccatis populi Christiani. Igitur in ea vmbra, siue figura aliquid erat cõtritionẽ implicãs, cum inter rem & figuram debeat seruari proportio, & similitudo. Hæc fusius quã instituera m, sum prosecutus, quoniam frater Dominicus de Soto negat, citatis capitibus Leuitici. 16. & 23. esse inclusam peccatorum contritionem, cum omnes expositores eorum & ipse textus reclament. Neq; quod adducit doctus vir, per afflictionem significari, nõ peccatorum contritionem, sed ieiunium, & corporis macerationem, est ad rem: cum ieiunium & corporis macer atio sint opera pœnalia, ac consequenter satisfactoria pro peccatis. Ieiunium ergo, & maceratio aperte detegunt contritionem. Vno itaque verbo, In festo

Leuit. 16. & 23.

Augusti. tom. 9. in de speculo peccatoris.

expiationis

expiationis præceptum erat de contritione.

Peccatum animæ crudelis hospes.

Sed esto: non sit peculiare præceptum de contritione, quisquæso: diu audet tam crudelem hospitem, quantum est peccatum, intra cordis penetrale retinere? Quis mentis compos saltem cõtritione non diluet peccatũ, iam quod differat cõfiteri vsque ad tempus præfixum ab Ecclesia? Audiant isti homines qui adeo sunt vecordes, & suæ salutis immemores Dominum dicere, Vates hoc est, celeriter, vt periculum, in quo peccator est detegat, Quadrat obseruatio in Euangeliũ feriæ. 6. post Dominicam 3 Quadragesimæ in hæc verba, Iesus autem fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Cur pientissime Iesu fatigaris itinere? Cur concito gradu properas ad mulierẽ peccatricem Samaritanã? Certe vt doceas adhibendam celeritatem vt peccatores à peccati via reuocemus. Sic etiam properabat ad discipulos suos euntes Emaus, dicitur enim, Appropinquabat autem illis, cum iam desperauerant.

Psal.

¶ *Sume tibi vxorem fornicationem.* Scriptum, est Nimis honorificati sunt amici tui Deus, quare ergo sic despicis tui vatis honorem, vt ei iubeas ducere meretricem vxorem? Quid præcipere poteras, quod maiorem notam honori tui vatis inureret? Decet ne, seruos tuos tantũ deiici? Decet, vt hinc discant homines, quanti Deus faciat salutem animæ proximorum suorum, siquidem ille post habet honorem famulorum suorum. O fœlices homines, qui æquo animo ferunt iacturã sui honoris, vt proximos ad meliora conuertant. Sic Apostolus patitur stultum vocari, purgamenta huius mũdi fieri omniũ peripsema, vt proximos suos ad Christum alliceret. Sic & sanctus Moses proprium cõtempsit honorẽ. Nam pro mittẽti Deo cumulatius honoris culmen, dicentiq;, Dimitte me: vt irascatur furor meus contra eos, & deleã eos, faciamque in gentem magnam, despecto tanto honoris apice, dixit orans, Cur Domine irascitur furor tuus contra populum: &c. Hæc audiant, qui pro minimo puncto, honoris cuncta subuertunt, clamãtes, O honoris mei iacturam, Summa igitur sit. Docet hoc facto Deus salutem proximi præponẽdã esse proprio honori. Sic & ipse Christus ante posuit, Vocabitur namque Samaritanus non ad hoc respondit, referens cõuiuium, quinimo blande alloquitur, Si quis sermonem meũ seruauerit, nõ videbit mortem in æternum, quærebat enim salutem Iudæorum.

1. Cor. 4. c Peripsema id. e. reiectamentũ.

Exodi. 32

Pro Dominica in Passione.

Mulier fornicans fornicabitur terr. a Rationem reddit, cur tam

probrosam rem iusserit. Non ergo temere, & sine causa præcipit. Redarguit eos homines, qui non ratione, sed sola voluntate ducuntur, dicentes, Sit pro ratione voluntas, à quibus si quæras, quare aliquid præceperint, non erubescũt respondere, Quia sic volo, sic iubeo; O responsionẽ indignã homine rationis participe, cum, teste Aristotele, ratio debeat in homine dominari. Vnde egregie rursum ait hic philosophorũ princeps, rationem moueri ab appetitu, atque ab ipso vinci, motum esse contra naturam Erubeãt ergo, qui sine ratione mouentur, agere quicquam contra naturam, & audiãt? Deum, qui nihil sine ratione agere potest, rationẽ reddere sui facti, siue præcepti. Admonet preterea hæc rationis redditio, non esse omnino & sine causa honorẽ profundendũ, & despiciendum. Est enim honor, vt inquit diuus Thomas maximum bonum inter bona externa, quem nõ solum omnes appetunt: verum & inter iucundissima censent, si Aristoteli fides est adhibenda. Quod & Assertor noster docuit quando inhonoratus conquæstus est. Vos inhonorastis me. Certè si nihil pendendus esset honor, Christus non protulisset, Vos inhonorastis me.

5. Ethic. 6. 3. de anim a tex. 57.

2. 2. q. 103 ar. 1. ad 2

8. Et hi. c. 8.

1. Reth. 11.

Ioan. 8.

¶ *Fornicans fornicabitur.* Consueuit Deus Opt. Max. vindictam ab hominibus ob eorum peccata sumpturus, prius suã iustificare causam, atque patientiam, & longanimitatem suã ob oculos nostros ponenere, tum vt iuste punire cognoscamus, tum vt frænet hominum pronitatẽ, qui nimiũ faciles sunt, ne dicã, præcipites ad puniendũ delinquentes. Hinc multitudinẽ peccatorum huius populi recensẽt, eosq; diu expectasse cõmemorat, dicens: *Fornicans fornicabitur*, hoc est non semel aut iterum est fornicata, sed multum creuit eorũ fornicatio, iam inundauit eorum peccatum. Sic apud Genesim mundum aquis euersurus, quid pertulerit, patefacit Scriptura, Vidẽs, inquit, Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cũcta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, &c. Non inquit, videns quod malitia, sed: quod multa. Neq; inquit aliqua cogitatio, sed cuncta, neque aliquo tempore sed omni. Ac si apertius dicat, sẽ non tanta esset malitia ac tantũ inueterata, dissimularem amplius expectarẽ. Sed quid vltra ferã, & dissimulẽ: Sic & apud Isaiã magnitudinẽ suę patiẽtię demõstrat, Dñs sicut fortis egredietur, sicut vir pręliator suscitabit zelũ, vociferabitur & clamabit sup inimicos suos & cõfortabitur. Tacui sẽp inimicus

Gen. 6.

Isai. 42. c.

micos patiẽs fui, ſicut parturiens loquar. Ac ſi dicat, Nullus miretur, ſi iã ſæuire incipiam, & gladiũ meæ ſeueritatis eximam, nam longam patientiam, æquum eſt, ſequatur & ſeueritas. Inuenies multos: qui vix vnam, aut alteram contumeliam ferunt, dicentes cum Eſau, En ſupplantauit me altera vice: *Ya me à hecho dos: no me hara la tercera*, hi nimium vitrei ſunt: quando nõ valent ſuſtinere tertiam iniuriam. Iſti non loquuntur, vt parturientes, in quem modum audis, loqui Deum, ſicut parturiens: inquit, loquar. Et quid eſt, loqui ſicut parturientem? Duo hoc verbo implicauit, dolorẽ videlicet, & longam patientiã. Nam parturientes, & acerbiſſimo cruciantur dolore, & pariunt quod multo antea intus ſeruauerant. Sic Deus non alacritate perfuſus punit: vt multi faciunt: qui punitione gaudent: contra quos rurſum ait Deus, dolore cordis tactus intrinſecus, nõ gaudio affectus, Delebo hominem quẽ formaui: Parit etiam: quia poſt longam patientiam oſtẽdet iniquis: quantæ animaduerſionis ſententiam intus in animo ſeruauerit. Sed quãuis tarditatẽ vltionis pœnarũ grauitate compenſet, non quã primum homines delinquunt, eos punit, ſed diu expectat, vt conuertantur. Hinc & diuus Iacobus ait: Sit autem omnis homo tardus ad iram, debet homo ad puniendũ imitari teſtudinis pigritiã, quæ lentiſſime graditur. Eſt namque vera illa ſententia Pittaci philoſophi: Venia vltione melior eſt: quia illa mitis eſt ingenij: hæc autem ferini. Hinc etiã & Scriptura cõmẽdat Moſem, quod fuerit mitiſſimus, atque Aſſertor noſter inquit, Si peccauerit in te frater tuus ſepties dimitte illi. Caue autem ô peccator obſtinate, & time, longanimitate & patientia Dei tui abuti. Audis enim, poſt longam diſſimulationem eum ad ſumendum ſupplicium eſſe præcinctum. Quod & elegãter ſanctus Iob in his verbis ſignificauit: Deridetur iuſti ſimplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tẽpus ſtatutum. Quid enim hic vocat ſimplicitatem niſi patientiam? Et quis hic iuſtus præcæteris eſt, niſi Chriſtus? De eo ait enim Zacharias, Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus. Qui bene: vt inquit Gregorius, lampas dicitur: eſt enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Contempta vero eſſe perhibetur apud cogitationes diuitũ id eſt, ſuperborũ peccatorum: quoniam ad temperatam huius lãpadis lucem, & radios, quibus illuminare quærit: vt veram veritatis agnoſcant, & teneant, non comburere, oculos

Bis me offendit nõ tertiabit.

Gene. 6.

Iacobi. 1.

Frangat clementia pœnam.

Num. 12.

Luc. 17.

Iob 12.

Zac. 9. c.

Lib. 21. Mor. 17.

Ioan. 1.

los claudunt,& duriores fiunt. Audiant tamen isti, vt contremiscant: quod sequitur, Parata ad tempus statutum. Quod
Psal. 74. sit hoc tempus, dicat ipse per Psalmistam: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Lampas ergo quæ nunc contemnitur, ad statutum tempus ventura præparatur: quia ipse peccata aliquando iudicabit, qui nunc peccantium derisiones portat, & tanto tunc durius districtionem exerit, quanto nunc vocandis peccatoribus suam leuius patientiam sternit. Nemo igitur hanc lampadem, cum latet, despiciat, ne contẽptores suos, cum de cœlo fulserit, exhoraret. Cui enim nunc ardet ad veniam, tunc proculdubio ardebit ad pœnam. Competit obseruatio in Euangelium pro festo conuersionis Magdalenæ, in hæc verba, Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. Peccatrix, inquit, id est, multis peccatis irretita.
Conuertãtur & viuant. Non ergo quamprimum peccauerat, puniuit, sed diu expectauit, vt ad meliorem frugem se conuerteret, *fornicans fornicabitur*. Non ait, *Fornicans* fornicatur, aut fornicata est, sed *fornicabitur*, quo verbo explicat, non solum diu peccasse, sed adhuc permanere in proposito iniquo peccandi. Ecce quid maxime Deus respiciat, & quærat in peccatore, nempe quod ponat finem peccatis, non quòd progrediatur vltra. *Hinc*
Gen. 11. a. aduersus ædificatores turris Babylonicæ exaggerat propositum permanendi in peccato. Cœperunt, inquit, hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Et Sanctus Samuel admonet Iudæos, ne in peccato
1. Reg. 12. d. persistant, dicens, Si perseueraueritis in malitia, & vos, & rex vester pariter peribitis. Ac rursum Deus comminatur: Erunt in vastitatem & in rapinam cunctis aduersariis suis, eo quod
4. Re. 21. fecerint malum coram me, & perseuerauerint irritantes me. Demum obserua: quid dicat apud Ezechielem, Ego vias tuas in capite tuo dedi, & non feci, iuxta scelera tua in om-
Exe. 16. e. nibus abominationibus tuis: hoc est, puniui te, sed adhuc maiora supplicia mereberis, non tamen pro meritis pœnas reddidi? solum enim quærebam: vt respiceres. Vnde pro his verbis, Non feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis, ex Hebræo sic vertere possemus: Ne perficeres nefarium cogitatum tuum omnibus abominationibus tuis.
Dei misericordia initium dirigendi pu-
Simile. Quemadmodum quamdiu nauis mare sulcat, & per æquor fertur, à ventis impetitur: & procellis iactatur: donec in portum penetret, vbi secura est, & ab omni periculo immunis. Sic homines, dum vlterius nauigant mare criminum amarissimum, à Deo concutiuntur temperasse calamitatum, vt

peccare

peccare desinant. Hinc Isaias ait, Cor impij quasi mare fer-
uens, quod quiescere non potest. Et diuus Gregorius: Dum
adhuc licentia supersest, eius iram, qui vbique est, mores in
melius commutando fugiamus, solum quippe animaduersio
illa non inueniet, quem correctio abscondit. Sic mulier Cha-
nanæa à finibus tyri, & Sidonis prius egreditur, quam adeat
Christum, pro filia misericordiam consecutura, vt nos
discamus à peccatis cessandum, si veniam consequi volu-
mus. *Lib. 10. Moral. c. 17.*

§ *Fornicabitur terra à Domino.* Metonymicos hominem ter-
ram vocat: vnde idem est dicere, *Fornicabitur terra*, quod For-
nicabitur homo. Emphasim tamen habet vocare hominem
terram. Nam hoc verbo, & exaggeratur Dei patientia, & de-
tegitur contumeliæ Deo irrogatæ magnitudo. Solent homi-
nes: cum afficiuntur iniuria, coniicere oculos in contumeliæ
illatorem: atque ex eius abiectione iniuriam sibi illatam ex-
tollere, & magnificere, ne dimittant, aut condonent. Et quē-
admodum libra quo alteram lancem habet magis deiectam, *Simile.*
eo altera magis sursum effertur, Sic quo persona contume-
liam inferens est inferioris conditionis, eo iniuria censetur
grauior: hominémque reddit difficiliorem ad indulgendum,
& promptiorem ad vindicandum se. Audiant isti, qui adeo
sunt delicati: quis Deo contumeliam ingerat, terra videli-
cet, quæ omnium creaturarum infima est, quæ indigna etiam
est ob tam latum discrimen personarum connubio tanti Do
mini exercituum. Hæc fidem non seruat Deo suo. Nec se- *Terra a-*
mel aut iterum dissimulauit adulterium, sed millies istius *dulteria.*
impudicæ meretricis indignæ tot ac tantis beneficiis: quot
in illam contulerat. Nullus ergo nobilitatem suorum maio-
rum obiiciat, ne ignoscat, non diuitias opponat, vt se vindi-
cet, &c. Ecce Deus nobilior, potentior, ditior, &c. & diu per-
tulit contumelias, easque grauissimas, quod vt cognoscas, eas
vocat fornicationes. Occludat etiam aures suggerenti ge-
neris amplitudinem: opes personæ conditionem: vt ad vin-
dictam excitet, proponens sibi etiam præter Deum suum, i-
mitandum regium Psaltem, cui cum Abisai conferens am- 2. Re. 16.
plitudinem regiam cum abiectione Semei conuiciantis Da-
uid, diceret vt ad vindictam alliceret, Quare maledicit ca-
nis hic morituru domino meo regi? Vadam, & amputabo
caput eius. Respondit Rex, Quid mihi & vobis est filij Sar-
uiæ? Dimitte eum, vt maledicat: &c. Docuit etiam non com-
mouendum hominem ad vindictam, potentia, & diuitiis, &

generis

generis splendore, ipsa natura: dum regem apum præ cæteris apibus edidit forma egregia, duplo maiore, ac multum nitore differentem, non aculeo, sed sola armatum maiestate. Cur quæso, apum imperatori natura aculeum negauit, cum pluribus dotibus, quam cæteras apes illum ornauerit? Certè vt doceat, quo quis est potentior, & maior, eo ad vindictam decere esse magis inermem. Quadrat in Euangelium feriæ sextæ ante primam Dominicam Quadrag. in hæc verba, Diligite inimicos vestros. Quid si multas arrogauerit contumelias? Quamuis millibus affecerit iniuriis: siquidem audis Deum multas pertulisse. Quid si iniuriarum illator sit multo inferioris classis? Etiam si sit tam vilis, quantum est terra, quando legis terram fornicatam à Domino, *Fornicabitur terra à Domino.* Terram vocat peccatores, iniqua peccandi cõsuetudine irretitos, non homines, cum homines sint: quia indigni sunt: quod homines vocentur, qui non secundum rationem hominis viuunt. Hinc crebro peccatores terram appellat Scriptura. Cumq; videlicet Deus terram esse corruptã, ait apud Genesim. Et explicans de homine peccatore esse sermonem, subdit: Omnis quippe caro corruperat viam suã, Sic & apud Isaiam, Auribus percipe terra. Præterea peccatores terram vocat, vt hinc discas, cui supplicio sint obnoxij, nempe quòd deuorandi sunt à serpente inferni iuxta sententiam latam apud Genesim: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Per terram enim diuus Ambr. & Chrysost. peccatores intelligunt: quos deuorat diabolus. Tertio Terram vocat peccatores obstinatos: vt hinc cognoscamus eos, velut viles despiciendos: conculcandos, & floccipendendos. Quid enim vilius terra, quam pedibus calcamus? Hinc apud Ieremiam dicitur. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas. Quadrat in Euangelium de Purificatione diuæ Virginis, in hæc verba: Ecce homo erat in Hierusalem: & homo iste. Cur bis repetit Simeonem esse hominem? Vt scias non vocandum terram, perinde ac peccatores indignos nomine hominis, non esse cibum serpentis antiqui, sed dignum angelorum consortio: non contemnendum, sed maxime honorandum.

Plin. lib. 11 c. 16. & 17.

Princeps duro careat inclitus æstro.

Temere homines nomen sibi vendicat qui non secundũ rationem viuit.

Genes. 6.

Isai. 1. a.

Genes. 3.

Iere. 2. g.

¶ *Fornicabitur terra.* Non ait, omnis terra, vt obseruat diuus Hieronymus, quia tribus Iuda non colebat idola, sed verum Deum adorabat. Duo hinc hauriuntur ad morum cõpositionem, primum, hinc splẽdet misericordia Dei: qui arcano suo consilio cum homines se ingurgitant peccatis, semper aliquos

liquos viros iuſtos,& ſanctitate fulgentes conſueuit inter
iquos ſeruare,ob quos non funditus peccatores euertit.
ic Noc ſeruatur inter homines multis peccatis implicatos,
Loth inter nefandos Sodomæ habitatores,Iob in terra Hus
Chaldæorum,Helias cum ſeptem millibus viris, qui non
curuauerũt genua ſua ante Baal.Hinc Apoſtolus ait Philip-
enſibus:Omnia facite ſine murmurationibus, & hæſitatio-
ibus:vt ſitis ſine quærela:& ſimplices filij Dei, ſine repre-
henſione in medio nationis prauæ,&peruerſæ:inter quos lu
ceris ſicut luminaria in mundo,verbũ vitæ continẽtes. Quẽ
ádmodũ,orta tẽpeſtate in mari,aut ob denſiſſimas noctis te
nebras,ne homines nauigantes,aut iter facientes pereãt,bo
ni ciuitatis rectores in aliqua excelſa turri ponunt lumina-
ria,ad quorũ lucem agnoſcant,qui in periculo ſunt,qua ſibi
eundũ eſt,& tandẽ euadant pericula:In eundẽ modũ bonus
rector vniuerſi in viris iuſtis,velut in eminentibus turribus
verbũ vitæ collocat:quod lucerna eſt ſplẽdidiſſima.Lucerna
pedibus meis verbũ tuum,&lumen ſemitis meis,ait Dauid,
ad cuius radios oculos conuertentes peccatores degentes in
tenebris vitiorũ,agnoſcant in quanto periculo ſunt cõſtitu-
ti,& qua tendere poſſint in ciuitatẽ ſupernam Ieruſalem.At
ſi huiuſmodi munus præſtare Philippenſes mundo,ait Apo
ſtolus:hinc etiã in Canticis cœleſtis Sponſus inquit:Sicut li
ũ inter ſpinas:ſic amica mea inter filias.Aptiſſima ſimilitu
dine ſignificat:quo pacto ſint viri ſanctitate conſpicui inter
iniquos,quẽadmoddũ roſa ſiue lilium inter ſpinas.Quid enim
peccatores ſunt:niſi ſpinæ dignæ flãmis,&cõbuſtione?Quid
iuſti ſpinæ pungentes,& lacerantes viros iuſtos? Cur igitur
Deus eas nõ vaſtat,& perdit?Quia iuſti ſunt inter eos,velut
lilia,& ob lilia diſſimulat aliquando cũ ſpinis.Et quẽadmo-
dũ ſuauis odor roſarũ & liliorũ abigit fœtorem: ſuáque vin
cit virtute.Sic candidæ actiones iuſtorum, & orationes ſua
ſua grãtia ſuperant graueolentiã,& putorẽ peccatorũ.Sic de
iuſtis inquit apud Ezechielem:In odorẽ ſuauitatis ſuſcipiã
vos.Et in Apocalyp. viginti quatuor ſeniores phialas aureas
habent plenas odoramentorũ, quæ ſunt orationes Sancto-
rum. Cur orationes Sanctorum dicuntur odoramenta? Vt
intelligas,quid emolumenti conferant peccatoribus:videli-
cet à conſpectu Domini propellere malum odorem actionũ
ſuarũ,ne iratus de eis vindictam ſumat. In huius rei typum
fecit Salomon in templo fabricauit candelabra aurea;ornata
floribus liliorum. Quid enim templum illud adumbrat

A peccatorũ vora gine ſeruari.

Iob. 1.

3. Re. 1

Philip. 2.

Simile.

Nauigantium pharus.

Pſal.

Cant. 2.

Exo. 30. 8.

Apoc. 5. 8.

niſi

nisi Ecclesiam? Et Salomonem quis dubitat vmbram fuisse Christi? In hoc igitur Christi templo viri pij, qui candelabra sunt lucentia bonis operibus, lilia etiam sunt quorum odor suauissimus fugat fœtorem iniquitatum peccatorũ, ne quis credat inter iniquos à Domino non seruari aliquos viros iustos. Competit obseruatio in Euangelium Dominicæ 3. Quadragesimæ, in hæc verba, Extollens vocem quædam mulier, dixit, Beatus venter qui te portauit. Vides enim inter calumniantes Pharisæos, qui spinæ erant aduersum Christum: velut lilium pulcherrimum & odoriferum: fœminam prorumpere in laudem Christi. Deinde hoc verbo, *terra* & non *omnis terra*, implicat Dominus despectionem: & contemptum exempli commendabilis. Nam cum terra esset, quæ Deum verum solùm coleret: & adoraret vt terra Iuda, adhuc erãt fornicantes à Domino Ac si dicat Deus: Quis æquo animo ferat terram fornicantem, cum videat illã oculis suis terram non fornicantem, cuius bonum exemplum imitari debuisset? Timeamus fratres mei non amplecti sanctorum, & piorum hominum exempla: Deo enim rationem reddituri sumus, cur non probos homines imitemur.

Flos virtutis nunquã marcescit inter vitia

¶ *Et abijt, & accepit Gomer filiam Diblaim, & concepit, & peperit ei filium.*

VErbum *abijt*, diuino dicto sedulo paruisse Prophetam, significat, igentique diligentia Dei præcepto obediisse. *Gomer* nomen est accepto vxoris: *Diblaim* vero patris est nomen, vt annotauit Lyranus: vel nomẽ loci: in quo nata fuit: sic enim in scriptura dicuntur filiæ Ierusalem, filiæ Sion mulieres inde natæ, existimo tamen verius, esse nomen patris. Et quoniam in Bibliis Sacris crebræ sunt propriorum nominum allusiones ad verba: à quibus illa nomina deducuntur, vt Cain interpretatur: possessio: quia possedi, inquit Eua, hominem per Deum, hoc est, cum auxilio Domini: nam cana possedit significat: Iudas laudans: quia te laudabunt fratres tui. Iada enim est: laudauit, Eua chaua, id est, vita: quia mater fuit cunctorum viuentium, Iacob, deceptor, siue supplantatur: quia apprehenso calcaneo Esau ipsum decepit. Quæ nomina ideo interpretatione adhibita sunt posita quia maximè mystica sunt, & huiusmodi vim præcipuè

Aut quorum patrũ nomina vtilia mysteriis.

:ecipuè ſuſtinent typum futurorum. Quæritur, an hæc no
ina *Gomer & Diblaim*, ob aliquod ſignum: & portentum po
ta ſint, philoſophãtur enim in illis multi ex expoſitoribus:
: quamuis contendant aliqui, nomina ab hominibus im-
oſita crebro imponi ob recordationem aut præteritarum,
ut præſentium rerum: vt Benoni impoſuit filio recens na-
o mater nomen ob vehementem, ac læthalem doloré, quo
n eius partu angebatur, ob futurum tamen aut rerum, aut
et ſonarum euentum dicunt nulla ab hominibus nomina-
mponi, cum ſolus Deus futurorum habeat cognitionem. Vn
: hæc nomina *Gomer & Diblaim*, non ob aliquod ſignum po
ta fuerunt, nam euentum huius rei ignorarunt parentes,
ut qui eis nomina impoſuerunt. Nihil tamen abſurdi inue-
io, ſi dicamus dicta nomina, diuino ſuggerente ſpiritu: tum
rori futurę Hoſeę: tum eius patri, ac nepotibus indita fuiſ-
e, licet tunc latuerit arcanum myſterij. Solet enim plerum-
ue Deus multa facere: quorum cauſa, cùm fiunt homines la
et: vt in lotione pedum diſcipulorum contigiſſe videmus.
Vnde petro dixit Chriſtus. Quod ego facio tu neſcis modo:
cies autem poſtea. Cæterùm Chaldæus Paraphraſtes facile
b hoc quæſtione ſe eximit. Nam totum hoc negotium trã-
ulit ad allegoriam, & non ita re contigiſſe arbitratur, ſed
æc nomina *Gomer & Diblaim*, eſſe fictitia, quem ſequuntur
ulti etiam ex doctiſſimis Hebræorum: vt iam diximus. *Go-*
er autem dicunt ſignificare conſumptionẽ, & *Diblaim* duas
alatas, id eſt, duas maſſas caricarum. Et obſeruat Diuus
Hieronymus, hanc maſſam caricarum in hunc modum effi-
i in Paleſtina. Eam in morem laterum figurantes calcant, at
ue compingunt vt diu illæſa permaneat, in quem modum
x Vandalia, ac maximè Corduba afferunt hę ficorum pala-
æ. In expoſitione vero, & ſignificatione harum rerum non
onueniunt expoſitores. Quidam exiſtimant, his duabus pa
atis adumbrari voluptates corporis & animæ, quæ gene-
erant: & pariunt Gomer, id eſt: conſumptionem, & interi-
ũ. Ac ſi apertius oſtendat Deus, quid voluptatũ multitudo,
uib. filij Iſrael laxarunt habenas, illis peperit: nẽpe conſum-
tionem eorum D. Hieron. quẽ ſequitur Rupertus: videtur
ntelligere per Gomer Iſraelem conſumatam infornicatione
ſſe, atque perfectam filiam voluptatis, quæ fruẽtibus ſuauis
idetur: & dulcis. Quãobrẽ & filiã *Diblaim* appellatur, id eſt:
aricarum, quæ dulces in guſtu ſunt. Sunt qui in aliud allu-
ſionis genus hanc vocem *Diblaim* detorqueant. Dicunt

enim significare duas ficus aridas, atque his adumbrari vtrumque regnum Israelitarũ, & Iudæorum debile, & viribus exhaustum, atque ob sua peccata esse arens, & *Gomer* certum pœnarum genus imminere, ac tandem perficienda supplicia, quæ Dominus fuerat comminatus, *Gomer* namque consumptionem siue perfectionem rei significat. Hęc iam à nobis in vtramque partem disputata sunt, quantum attinet ad historiam, & nullam reiiciamus explanationem, quoniam omnia mysteriis plena sunt, vt in obseruationibus dicemus.

¶ *Et concepit, & peperit ei filium.* Certum est, non potuisse parere, si prius conceptio non præcessisset. Quorsum ergo dicitur, *Et concepit*? Quis vnquam vidit partum sine conceptione præcedente? Significauit Deus, & conceptum, & partum attexens huius fœminæ, ingentem fuisse obstinationem, & duritiem huius populi. Nam cum videret ventrẽ mulieris intumescere, atque clamante propheta, ob eius conuersionem id geri, ductámq; fornicariã, non resipuerunt. Detegitur etiam hic Dei optimi patientia, qui tam longas eis inducias dedit, vt ad se conuerterentur. *Et peperit ei filium*, non filiam, quo innuitur, supplicia non leuia, sed grauissima, & longissima esse huic populo irroganda à Deo. Nam mas symbolum est fortitudinis, & roboris, siquidem masculorum corpus in omni animantium genere, cum calidius, ac siccius sit natura, plenũ est, & quasi pallium densum, tum ad visum, tum ad tactum, & ad quãcunque rem fortius, vt Hippocrates docet. Atque Aristoteles tradit: omnem masculum secundum naturam longioris esse vitæ quàm fœminam: fortioremque atque maiorem. Explicat etiam, vt hoc demus Lyrano: quo perit: nempe ex Hossea, non ex alio: propterea enim inquit: *Peperit ei*, licet non in omni translatione additur ille datiuus ei. Nam & Diuus Hieronymus & Septuaginta vertunt sine datiuo, *Concepit & peperit filium*, Constat igitur esse Hebraismum, atque exponendam: quemadmodum exposuimus hanc superius, *Sume tibi vxorem*, Verum quoniam, & Lyranus, & recentiores sic dispungunt, *Peperit ei*, id est ex eo propheta, Et non nihil implicat obseruatione ad mores dignum, vt dicturi sumus, non contemnamus explanationem.

Mas fortitudinis symbolũ. Li. de glãdibus & dicta Hippoc.

Arist. de longit. & breuit. vitæ. ca. 3. d. & lib. de Physiognom. d.

Obseruationes ad mores.

A *Biit.* Non se excusauit vates, non moras traxit, non distulit, neq; grauitatem præcepti oculis Dei obiecit:

eit: ſed tacens abiit & ſedulo quod ei iuſſum eſt, compleuit. Legimus crebro in ſacris Bibliis pios etiam homines voluiſſe, iugum obedientiæ diuinæ excutere. Moſes ait Domino, Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. Ieremias, Ah, ah Domine Deus, Ecce neſcio loqui. Vates Ezechiel excuſationes affert, ne comedat panem pollutum & coctum ſtercore humano. Ananias, ne adiret Paulum, Domine audiui à multis de viro, hoc quanta mala fecerit ſanctis tuis in Ieruſalem: & hic poteſtatem habet à principibus ſacerdotum alligandi omnes, qui inuocant nomen tuum. Quid plura? Ipſe princeps Apoſtolorum, cum ei præcepiſſet Dominus, ex viſis quadrupedibus, & ſerpentibus comedere: & occidere, Reſpondit: Abſit Domine: quia nunquam manducaui omne commune, & immundum noſter autem vates neque verbum protulit, quòd inobedientiam saperet: neque ſolùm eſt executus opere iniunctum præceptum, ſed etiam neque exequi diſtulit. Duo enim ſunt hoc verbo, *Abijt*, implicata, obedientia nempe, & ſedulitas ad complendum, quòd iniungitur. Vnde non ait, *Et habijt*, vt ſit locutio præſentis temporis, ſed præteriti, *abijt*, quæ diligentiam inuoluit, quando non diſtulit, aut in aliud tempus tranſtulit adimplendum. Docet igitur Hoſeas ſuo exemplo iuſſis Dei eſſe parendum, neque in aliud tempus eſſe differendam obedientiæ executionem: fortaſſis enim ſi differamus, cùm voluerimus: implere non poterimus. Locus eſt communiſſimus, propterea non multis extendemus: ſed paucis tranſcurramus. Cauendum eſt non obedire Deo: eiuſque vicem gerentibus. Vnde Moſes ait, En propono vobis maledictionem, ſi non audieritis mandata Domini Dei veſtri. Ecce quã graui addi cuntur ſupplicio inobediẽtes: nempe in maledictioni Dei, qua quid grauius & acerbius poteſt homini contingere? Si enim benedictio Dei omnium bonorum fons eſt, quid quæſo erit maledictio Dei, niſi omnium malorum cauſa? Audi etiam quid Ioſue dicitur. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis ſermonibus, quos præceperis ei, moriatur. Vides quanti ſit facienda inobedientiæ! Non iuquit: Et non obedierit, ſermonibus tantum, ſed cunctis, vt intelligat nulli ſermoni contradicendum. Inuenies multos præſtare obedientiam, ſi quæ præcipiuntur, vel facilia ſunt, vel illis grata, ſi vero difficilia ſint, acerba: vel ingrata, ob murmurãt, obedire recuſant, cõtra quos ait Scriptura. Qui nõ obedierit

Exod. 4. *Ierem. 1.* *Ezech. 4.* *Actor. 9.* *Deut. 11. f* *Ioſue. 1. d*

omnibus sermonibus, quæcunque illa sint, dura, molesta,
Bernard. difficilia, &c. Vnde & egregie diuus Bernardus, Non attendit vetus obediens, quale sit quod præcipitur, hoc solo contentus, quia præcipitur. Sed qua pœna plectendi sunt, qui nō obedierint? Moriatur, inquit. Nónne satis esset, inobedientē
Mors inobedientiæ merces. multare pecunia? Minimè. Nónne satis flagellare, aut exulare? Nequaquam. Moriatur, ait. Quid miraris? Nónne vir inobediēs ori Dei interfectus est à Leone? Quid igitur expectabimus, si rebelles fuerimus, & inobedientes, nisi nos interficiendi ab illo crudeli Leone, de quo D. Petrus, Aduersarius vester diabolus, tanquam Leo rugiens circuit, quærens quē
3. Reg. 13. deuoret? Grande malum inobedientia fratres mei, ac propterea Apostolus præcipit, In promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam. Perpende verbum illud, in promptu,
2. Cor. 10. quod non addidisset diuus Paulus, si non agnouisset, ingens malum esse inobedientiam. Contra vero commēdatur Noe, quod in omnibus Deo paruerit. Fecit, inquit Scriptura, omnia quæ mandauerat ei Dominus. Omnia, inquit, nihil prætermisit. Certè inter omnia, quæ gubernatores à subditis postulare debent, maximè obediētia est. In cuius rei typum
Iudi. 8. F Gedeon rogatus à filiis Israel, vt eorum dominaretur, respondit, Date mihi inaures ex præda vestra. Cur non petis Gedeon multa alia ex præda hostium, siquidē, vt tradit Scriptura, multa alia abstulerunt ab illis ornamenta, aurea, torques, monilia vestes purpureas &c? Cognouisti certè, quid maximè sit necessarium ad gubernandos subditos, videlicet vt præbeant aures ad obediendum. Inaures enim, quæ aures adornant, obedientiam adumbrant, & dictis prælatorum, & principum esse obaudiendum significant, iuxta il-
Psal. 17. g lud, In auditu auris obediuit mihi. Et Apostolus, Admone
ad Tit. 3. illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire. Elt etiam obseruandum quas inaures petat, non vtique quas ipsi habebant, sed quas ab hostibus abstulerant. Cur magis hostium, quam suas? Iudico significari debere nos eandem Deo, & ministris eius præstare obedientiam, quàm mundo & principi tenebrarum præstitimus, ideo hostium
Nititur in vitium semper petit inaures. Vtinam tam desides & ignaui essemus ad pa-
rendum peccatis, quantum sumus ad obediendum Deo,
Num. 22. Vix enim caro, & mundus, & diabolus, aliquid præcipit, & statim festinamus ad compendium, & si aliquantulam mo-
G. ram trahamus, princeps Satanas nos reprehendit obiiciens, quod Balach Balaam, Misi nuntios, vt vocarent te, cur non

tim veniſti ad me? Nuntij vero ſunt iniquæ ſuggeſtiones, quibus facile paremus. Heu quoties bone Deus, ploramus, ingemiſcimus ſuſpiramus, quia oblatam occaſionem ad peccandum non arripuimus, quod diabolo prompte obedire eſt dolemus enim quod pigri fuerimus, ad exequendum eius mãdata. Dicite autẽ mihi, quis ſic plorat ob negligentiam & torporẽ quem habuit ad ſeruiendũ Deo, aut quia occaſionẽ amiſit ad aliquod bonũ? Auferamus ergo ornamentum aurium noſtrarum videlicet obedientiam, & eam Dño conſecremus. Quod vt libentius faciamus, conſideremus, quid ex inauribus oblatis fecerit Gedeon; nempe Ephod, hoc eſt ſuperhumerale quo induebatur ſacerdos. Non fecit annulos aureos ad ornandum ſe, non torquem, aut alia id genus, quibus, ſolẽt homines ad culmẽ principatus euecti ad oſtendẽdã maieſtatem ſuam decorare ſeipſos, ſed ſuperhumerale ſacerdotis, quo multa implicauit, & ad ſubditos, & ad gubernatores ſpectantia. Primo, docuit: quid ſubditi debeant ante oculos habere, ne ad parẽdum difficiles ſint, nempe eorum obedientiã eſſe Deo conſecratam. Hinc ex inauribus fit Ephod, quod idumentũ erat cultui Dei dedicatum. Docuit etiam rem eſſe pretioſiſſimã obedientiam in conſpectu Dei, quando non ex vili materia, puta ex ferro, aut plumbo, aut ex ære factũ eſt Ephod, ſed ex auro omnium metallorũ pretioſiſſimo. Quod ſemper ante oculos debẽt habere ſubditi, ne paruipendant obedientiam. Inſtruit etiam principes, & prælatos quã prudentes, & cauti eſſe debeant in præcipiendo, & non temere, ac ſine diſcrimine, & delectu eſſe iniungẽda præcepta. Prius enim cuiuſque ſubditorum vires ſunt attendendę, quam onus præcepti imponant, vt agnoſcãt, an vires ſupetant ſubdito adferendum, ne onere ſuccumbat. Hinc ſuperhumerale fit ſacerdoti ex inauribus, quod & ſuper ſuos humeros portabat ſacerdos, atque in eo nomina filiorum Iſrael in prætioſis lapidibus ſculpta. Debet enim rector aliorum ſuper ſuos humeros ſumere prius onus, quod aliis imponere decernit, vt ex ſe diſcat, an alij ſufferre valeant: atque ne ſubditos contemnat, quaſi viliores ſe, nomina ſubditorum in lapidibus pretioſis iubet Deus inſcribi: vt hinc diſcant, ſubditos non eſſe deſpiciendos, & nõ ſecus, ac rem pretioſiſſimam Dei habendos. Docuit etiam hac voce, *Abiit* Hoſſeas non ſolum obedientiam, verum & ſedu-

Exod. 28. b.

Aulicorũ luxus.

litatem, fugiendámque omnem segnitiem ad exequendum quod præcipitur, In eundem modum Patriarchæ Abrahmi diligentiam ad explendum quod illi præceperat quamuis grauissimum erat nempe circumcisio, nostris oculis subiicit Scriptura, Circuncidit, inquit, carnem præputij eorum statim in ipsa die sicut præceperat ei Dominus. Statim: ait, non enim segnis erat ad executionem diuini præcepti. Audi etiam & Apostolum præstantem eandem solicitudinem. Cum placuit inquit, ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam vt reuelaret filium suum in me: vt euangelizarem illum in gentibus: continuo non acquieui carni & sanguini, sed abij in Arabiam. Continuo ait. Atque ne leue esse, quod præcipitur, suspiceris: subiungit, & despexisse carnem & sanguinem: hoc est, vel omnes affectus carnis, vel sibi coniunctos consanguinitatis copula: & longam peregrinationem, nempe peragrasse Arabiam. Demum: vt omnem torporem abiicias, & fugias segnitiem, obserua, quo inualit, & perdit ignis Domini. Deuorauit extremam castrorum partem ignis Domini accensus, dicitur apud Numeros. Non vtique legis combustam primam partem, non mediam: sed extremam castrorum. Et qui erant in hac extrema castrorum parte? Certè pigriores & negligentiores ad obsequendum Deo, hi ob suam desidiam pœnas dant. Vellem hoc attendant, qui extremos esse non erubescunt in adimplendis diuinis præceptis, quorum tantã esse multitudinem, dolendum est: inuenies enim multos expectare, vt diebus festis audiant rem sacram horam vndecimam: tempore Quadragesimæ si animus mundandus est confessione auriculari, prius fere transit tempus ab Ecclesia præfixum. O negligentiam multis lachrimis deplorandam. Quadrat obseruatio in festum sancti Matthæi, in hæc verba: Et surgens secutus est eum. Vides quo pacto non moras traxit: sed statim obediuit Matthæus? Competit etiam in festum Dedicationis Ecclesiæ, in hæc verba, Zachæe festinans descende. Qui non cunctanter sed festinãs descendit.

Segnities obedientiæ nouerca.

Gen. 17. d

Gala. 1. d

Num. 11.

Torpor homini in procurandis animæ necessariis

Et *abiit*: Quo poterat abire vates? Nonne Dominus vtique præsens est? Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiã? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades. Ac rursum Isaias, Cœlũ sedes mea, terra autẽ scabellũ pedum meorum. Quomodo ergo dicit, *Et abiit*: cum à Deo recedere nõ posset? Nescio quid hic olfacio, videtur mihi significare Spiritus ille cælestis non esse vatem Hosseam in

Psal. 138.

Isai. 66.

eorũ

eorum numero ſcribendum, qui vnum in facie promittunt, abſentes tamen ſecus faciunt. Hinc quaſi abſens eſſet, ait Scriptura, *Et Abiit.* Ac ſi apertius dicat non erat Hoſeas ſimilis Iano quem bifrontem deluſa gentilitas pingit qui enim promittunt: aliquid ſe facturos, & poſtea non faciunt bifrontes ſunt appellandi cum Iano. Non ſic Hoſeas, ſed abiit, & accepit Gomer adimplens diuinum præceptum. *In homines duplices. Simile.*

Et accepit Gomer. Nequaquã eſt ſilentio prætermittendum cum Deus iuſſit ducere meretricem vxorem: non aſſignaſſe Gomer, quam vates accepit, ſed abſolute dixit *Sume tibi vxorem fornicationum.* Cur Deus non hanc peculiariter nominauit Credo vt doceret in deligenda vxore, & quolibet ſtatu non eſſe nimis homines arctandos, aut inferendam vim, ſed libere relinquendos. Vtinam hoc attenderent parẽtes cogentes filios & filias, vt peculiari perſonæ nubant. Audiant iſti à Domino præceptum vati, ducere vxorem non tamen ad hanc, illam accipiendam compulſum, ſed liberum hominem reliquit, & merito. Cũ enim res apprime neceſſaria in matrimonio amor ſit, qui & opes & ſplẽdorẽ generis, ac reliqua id genus in connubio maxime deſiderata longe antecellit, is primum quærendus eſt, & ſi eius nexu coniuges non vinciuntur, cætera deſpicienda ſunt. Non aſſerimus omnino homines ad ducendam vxorem relinquendos ſuæ voluntati, vt ad libitum eligant vxores, ſed non eſſe nimis compellẽdos vt hanc nominatim ducant. Æquum enim eſt, parentes proſpiciant commodis filiorum, & prohibeant, ne cuipiam nubant, ſi ita viderint expedire. In quem modum & ipſe Deus nonnulla interdicit matrimonia vt apud Deuteronomium prohibet cum alienigenis coniungere matrimonia filios Iſrael, atque Patriarcha Abrahamus noluit filium ſuum Iſaac accipere vxorem de filiabus Chananæorum. *Parentum ſeueritas in contrahẽdis filiorum matrimoniis. Amor coniugij baſis Deu. 7. Gen. 24.*

¶ *Et accepit Gomer filiam Diblaim.* Hæc nomina impoſita ob euentũ futurorum multa inculcãt, quæ & quotidie peccatores experiantur. Arrigant igitur aures qui patrãdis, peccais permittunt habenas, quoniam elegantiſſime eorum culpæ, & pœnæ hic implicantur. Primum ſequamur Hieronymianam expoſitionem, *Diblaim.* Duas palatas caricarum pinguium ſignificat, quas in Paleſtina in morem laterum figurant, calcant: atque compingunt, vt diu illæſæ permaneant. Iſtæ vero palatæ ſiue maſſæ caricarum, duo genera voluptatum adumbrant, quibus homines ſe dedunt, nempe voluptatum corporis, & animæ. Bene autem has voluptates

componit cum caricis, quæ suaues, & dulces sunt fruentibus. Peccata enim, dum committuntur, dulcedine quadam cõmittentes afficiunt, atque suauitate. Explet peccator suam veterem libidinem? Voluptate tunc perfunditur ingenti. Furatur rem alienam? Commodo delectatur. Sumit vindictam de hoste? Bone Deus quantam capit lætitiam. Neque solum caricarum inquit esse palatas, sed addit pinguium diuus Hieronymus, quo verbo grauitatem criminum detegit. Non enim quibuscumque voluptatibus se tradidit hic populus, sed grauissimis ac propterea eos vocat caricas pingues. Neq; etiam ait vnam, aut alteram caricam, sed palatas quæ multitudinem continent caricarum, Considerat enim Deus & grauitatem, & multitudinem criminum, quibus nos implicamus. Sed nimia dulcedo peccatorum quid parit? Gomer, hoc est, consumptionem, & interitum. Nullus ergo suauitate peccati alliciatur, quando illa suauitas interitum parit. Peccatũ cum consumatum fuerit, generat mortẽm, ait diuus Iacobus. Et Paulus, Quem fructum habuistis tunc in illis in quibus nũc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Ac paulopost, Stipẽdia peccati mors. Quod pluribus, elegantissime tamen expẽditur apud Iob. Nam de peccatore ait Sophar Naamathites. Cum dulce fuerint in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua, parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo, panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. Dulce sane inuenit in ore suo peccatũ peccator: quia suauis est ei iniquitas, dum patratur, & ob suauitatem parcit illi. Nõ enim malum obiicit, imo celat sub lingua sua, vt longior, & diuturnior sit dulcedo. Ea enim, quæ nimis palato placent, ne cito absumantur, sed paulatim, abscondere solemus sub lingua, *Como vn poco de alcorca*. Sed attende peccator, quem finem habeat tua dulcedo. Panis eius in vtero, hoc est: satietas temporalis delectationis in fine retributionis verteretur in amaritudinẽ inauditam, quam vocat fel aspidum. Quia quemadmodum fel aspidum crudelissimè suo necat veneno ita peccatum animum interficit. Vides quo pacto panis, hoc est, cibus peccati, aliud in ore sapit sed aliud in vtero est Transitoriæ enim delectationis lætitia dulcis est, cum hic quasi mandando agitur, sed amarescit in vtero, quia peracta lætitia deglutitur ad pœnam & interitum. Quam primũ namque peccatum lethale est peractum, saltem animus interit, iam quod corpus statim nõ incurrat mor. Vnde nõ ait, Extrinsecus verteretur

Peccati limes interitus.

Iacobi 1.

Rom. 6. *d*

Iob. 20.

Simile.

Peccatum animis ci bus.

in fel

in fel aſpidum, ſed intriſecus, vt de morte ſpirituali intelligas eſſe ſermonem. Certe ſi quis à me quærat, Quidnam eſt peccator? Dicam, eſſe ſepulchrum intus habens animum mortuum, atque acerbiſſimo mortis genere peremptum, quale eſt ab aſpidibus interimi. Eſt etiam obſeruandum in hac venuſtiſſima ſimilitudine, dum venenum aſpidum vocat peccatũ, quod de aſpidis natura tradit Plinius, nempe quod aſpis coniuga ſemper vagatur, neque niſi cum compare vita eſt, quod & ſignificat Sopar dicens in numero multitudinis, vertetur in fel aſpidum, non aſpidis in ſingulari, quia & corpus & anima mortem opperiunt, quando peccatum committit homo duas ibi aſpides inuenies, Alteram lethali veneno interficientem animam, Alteram corpus, licet hæc corporis mors differatur, veniet tamen, quando non cogitabit miſer peccator. Tradit etiam Plinius aduerſus hunc peſtilentiſſimum ſerpentem, non eſſe aliud remedium, quam præcelerem fugam, & amnibus quoque arceri, Igitur peccatum vocans fel aſpidũ Sophar, docuit celeriter fugiendum eſſe à facie peccati, neque ad arcendam hanc ſpiritualem aſpidem aliud eſſe remedium, quàm interponere fluuium aquarum pœnitentiæ, dicentes cum Regio Pſalte, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legẽ tuam. Ad rem itaque redeamus, Ecce quæ ſit filia *Diblaim*, hoc eſt, voluptatum, *Gomer*: id eſt, conſumptio, ſiue interitus. Et qualis eſt hic interitus? Crudeliſſimus: ac propterea vocatur illatus ab aſpidibus. Quadrat obſeruatio in Euangelium feſti Trinitatis: in hæc verba, Baptizantes eos in nomine Patris: & Filij: & Spiritusſancti. Cur aqua ſunt abluendi: vt cognoſcãt poſt palatas caricarum, id eſt dulcium voluptatũ, ſub hoc nomine *Diblaim* adũbratas, accipiendam ſibi vxorem *Gomer* hoc eſt: interitum ab aſpidibus venenatis inflictum, niſi omnes aquæ baptiſmi circumuallentur. Quadrat & in 4. Dominicam Aduentus, in hæc verba: Prædicans baptiſmum pœnitentiæ. Cur prædicat Ioannes baptiſmum pœnitentiæ? Quia his aquis arcemus à nobis venenũ aſpidum inferni. Item in illud, Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Quorſum gaudetis o angeli? Quoniã videmus peccatorem tranantem fluuium pœnitentiæ: & ſic morſum aſpidum inferni effugere, & poſt dulces eius voluptates nõ accipere in coniugem *Gomer*, id eſt: interitum.

Definitio Peccatoris

Plinius lib. 8. c. 23

Pœnitentiæ lethalis. Vulneris præſentiſſimũ remedium.

¶ *Et accepit Gomer filiam Diblaim.* Matrem cum filia coniungit, nempe *Diblaim* cum *Gomer*. Non enim dixit ſolum,

Accepit Gomer: sed, quæ sit eius mater apposuit, dicens filiam Diblaim. Cur matrem cum filia connectit? Opinor, frater mi, vt aperias mentis oculos, & quoties peccata te alliciunt, nō intelligas esse vxorem sterilem, semper enim parit pœnam culpa. Igitur quoties tentatis: conuerte oculos ad prolem, quam tibi generabis, nempe ad tormenta, quæ ob peccatum patratum es passurus, & sic frænabis appetitum. Fœlix, qui cum Gomer, id est, pœna peccati contrahit matrimonium, hoc est semper, eam secum in mente habet: cum ea dormit, cum ea loquitur, non secus ac vir cum vxore. Hinc D. Bernardus in speculo monachorum admonet aliquid facturos dicant prius sibi ipsis, si modo moriturus esses, faceres istud? si homo consideraret se moriturum non peccaret? Quoniam vt ait Apostolus, statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, in quo peccatores pœnis pro delictis addicentur. Hanc vxorem Gomer sibi copulauerat D. Hieronymus: siquidem aiiebat, Siue comedam, siue bibam semper in auribus meis sonat, Surgite mortui, venite ad iudicium.

Memento nouissima & in æternum non peccabis.

¶ Et accepit Gomer filiam Diblaim: Quoniam multi Hæbræorum dicunt Diblaim significare duas ficus aridas, & iis adumbrari ob sua peccata vtrumque regnum Israelitarum, & Iudæorum esse debile, & viribus exhaustum, & Gomer certum pœnarum genus, obserua qualem reddant hominem sua peccata nempe imbecillū, & timidum. Fugit impius, nemine persequente, ait Sapiens. Et apud Leuiticum comminatur Deus Iudæis, si peccauerint, & legem suam derelinquerint, Terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, dabo pauorem in cordibus eorum. Quemadmodum nihil magis reddit hominem fortem, & impauidum: quàm vitæ puritas: Sic nihil magis debilitat, quàm peccatum. Iustus quasi leo confidens absq; terrore erit inquit Sapiens. Igitur non fidant reges, & regna: potentia, diuitiis, militum fortitudine, munitione locorum, amplitudine regni: &c. Hæc enim omnia debilia sunt: si Deus pugnet contra ea, pugnat autē si eorum habitatores effrænes sint ad peccata. Quamobrem, imminente bello: prius quærat principes debellare peccata sui regni, quā exteros hostes, illa enim attrociores inimici sunt, & truculentius inferunt bellum. Quis non miretur potentiam: & amplitudinem regni Iudæorum, & fortitudinem bellatorum eius? Salomon, ait Scriptura, erat in ditione sua habens omnia regna secum à flumine terræ Philistiim vsque ad terminum Ægypti

Prou. 28. a
Leui. 26. f
Simile.
Pro. 28. a
Hic murus aheneus esto, Nil conscire sibi: nulla pallescere culpa.
3. Re. 4. c.

Nunc

Nunc vero audis ob ſua delicta componi cum duabus ficis aridis, quibus nihil vilius, & debilius eſt. Hinc Sapiens ait, Propter peccata terræ multi principes eius. Nunc enim vnus, deinde alius atque alius regno potitur. *Prou. 28.*

¶ *Et accepit Gomer filiam Diblaim.* Dignus eſt D. Hieronymus, vt aliquam hauriamus obſeruationem ex eius explanatione. His verbis ait ſanctus doctor ſignificari, Iſraelem conſumatã eſſe in fornicatione, atque perfectã filiã voluptatis. *Gomer*, enim conſumatã atque perfectã ſignificat. Tria ergo hic ſunt amplicata, Primũ ſtudium, & ſedulitas peccatorum ad perficienda peccata, & omni ex parte conſumanda, vtinã parem laborẽ ſumerent ad perficienda bona opera. Sed hoc intereſt inter viros pios, & iniquos in malis, & bonis operibus perficiendis, quòd boni omnia bona opera abſoluere conantur, mala vero ſi quando facere volunt, imperfecta relinquunt. Exemplo nobis eſt Dauid, qui cœperat cogitare, & cum propheta tractare, non eſſe iuſtum, ſe habitare in domo cedrina, arca veto Dei ſub pellibus eſſet, quamobrem tentauit arcam Domini adducere in domum ſuam, ſed videns Ozã pœnas dediſſe, quòd eam tetigiſſet, adducere tunc omiſit, nunquam tamen quieuit, donec quod cœperat, abſoluit. Vnde & in Pſal. dicitur: Votum vouit Deo Iacob, Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris mei dormitionem, Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Ecce quantum curæ impendebat perficiendo bono operi, quod incœperat. Quod vero viri iuſti raro, aut nunquam malum opus inchoatum perficiant, etiam eundem regem Dauid poſſumus in exemplum adducere. Ei enim cum rex Saul perſequens occurriſſet in antro, & milites ſanguinis ſitibundi excitarent ad vindictam, non ſolum non ſumpſit, ſed quòd oram clamydis regis præciditſſet, vehementer doluit, ægrè ferens: quòd ſe vindicare cœpiſſet. Et quia nouit Dominus viros iuſtos raro, aut nunquam opera mala perficere: ſi quando opus malum facere aggrediuntur, ſua infinita bonitate occurrit, ne illud compleant. Cum enim præfatus rex Dauid acceptam à Nabal iniuriam vindicandam iuraſſet, ita vt nec mingentem ad parietem ſe relicturum promitteret, & iam iam vindicta ad manus eſſet, illi ſe obtulit obuiam prudens Abigail ſuadens, ne cuius poſt modum pœniteret, efficeret. Sciens autem prudentiſſimus rex hoc Dei munus eſſe, in benedictionem prorupit, dicens,

Malorũ et bonorũ diſcrimen ex operibus.

Pſ. 131. a.

1. Re. 25.

dicens: Benedicta tu, quæ me iam in sanguinem euntem prohibuisti, & ne vlciscerer me manu mea, & benedictus Dominus: qui hac de causa te misit hodie in occursum meum. Quod autem iniqui animi sint: & seduli ad perficienda mala opera: innumerata probant Scripturæ exempla, & testimonia. Audi: quid dicat Sapiens: Qui attonitis oculis cogitat
Pro.16.d. praua: mordens labia sua, perficit malum. Solent homines externis sui corporis signis etiam nolentes detegere: quid profundè in corde reuoluant, quo pacto ad aliquid agẽdum sint attentissimi, media exquirant, & impedimenta auferant: ne quid obstet ad impetrandum: inter quæ signa sunt attonitis oculis aliquid cogitare, & labia mordere. Et ait Sapiens, hæc signa reperiri in peccatore: vt perficiat malum. Non enim contentus est facere, sed perficere conatur. Hinc rursus dicitur: Homo nequam in ore carnis suæ, non desistet, donec incendat ignem. Anima calida: quasi ignis ardens: non extinguetur: donec aliquid glutiat. Duo his verbis complectitur
Ec.623.c. Sapiens peccatorum hominum genera: alterum est iracundorum, alterum tradentium se Venereis voluptatibus. De iracundis ait, esse instar ignis: qui lignum absumit, & com-
Iracundi. burit totum, donec in cineres conuertat. Si enim in aliquem iracundantur, non desistent prosequi, donec totum hominem perdant, facultates diripiunt, honorem obscurant: interficere quærunt, Bone Deus: quid non intentant, vt vindictam perficiant? Quem lapidem reliquit intactum impius Saul, vt interficeret Dauid? Præputia prius Philisthinorum petiit do
1.Re.23. lose: vt in bello occideretur. Deinde cum Ziphæi nuntiassent esse in Gabaa, obseruate: quid illis dicat, Benedicti vos à Domino: qui doluistis vicem meam, abite ergo vos, & diligentius præparate, & curiosius agite, & consideratè locum
Iniurias vlciscendi ardor. vbi sit pes eius, vel quis viderit eum ibi. Recogitat enim de me, quòd calllide insidier ei: considerate, & videte omnia latibula eius: in quibus absconditur, & reuertimini ad me, vt vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. Considera, vt omnia tentet peccator: vt perficiat homicidium. Sic & Cain interfecturus innocentem Abelem, vt fratricidium perficeret, opportunum quæsiuit tempus educens illum in agrum, vbi solum inueniret: & incautum, vbi nullus esset, qui pro-
Gene.f4. hiberet. Quis tantam adhibet diligentiam, vt indulgeat, & reconcilietur inimico? Quis sic opportunum tempus, vt bona opera faciat, quærit? Demũ vt de iracũdis finiatur sermo,

satis

ſatis aperte oſtendit: quantum peccatum abſoluere contendant. Nam cum ſe vindicare volunt: quis poterit expendere, quam graue illis eſt, ſi quis vindictam prohibeat, aut impediat, quam de inimico ſumere cupiunt? Et occulto Dei iudicio accidere ſolet, vt nonnunquam ſolum mala incipere cupientes, perficiant. Quoties malus homo ſolum percutere, & vulnerare diſponens, iuſto Dei iudicio occidit, vt det pœnas homicidij? Alterum genus, citato loco Eccleſiaſtici, hominum libidinoſorum eſt implicatum, idque venuſtiſſime ſub his verbis: Anima calida quaſi ignis ardens: non extinguetur: donec aliquid glutiat: hoc eſt, Anima libidine æſtuãs pro virili dat operam, vt ſuam expleat, & perficiat voluptatem. Exemplo eſt impudica fœmina tentans Ioſeph: quid illa non fecit? quid non excogitauit, vt adoleſcentem pelliceret? Nõ bis, aut ter, ſed multo tempore, atque per ſingulos dies moleſta fuit adoleſcenti: denique renuentem abſque arbitris conuenire ſtuduit: & ne negaret, apprehenſa veſte cogere. Exemplo etiam eſt Sichem, qui amore exardens Dinæ, vt eam ſibi copularet ad explendam libidinem: attende, quid faciat, & dicat, Inueniam, inquit, gratiam coram vobis, & quæcunque ſtatueritis dabo, augete dorem, munera poſtulate, & libenter tribuam, quod patieritis, tantum date mihi puellam hanc vxorem. Tandem ſe, & ſuum populum circunciſioni ſubiecit. O inauditam hominis curam ad abſoluendam libidinem. Quid dicam de mediis, & viis excogitatis ab Amon, vt Thamar opprimeret? Ægrotum ſe ſimulauit, patrem decepit, cibum à ſorore parari petiit, & in conclaui inferri, vt melius poſſet complere ſtupri peccatũ. Quid plura? Satis apertè Dominus indicauit anxietudinem impiorum ad omnibus numeris abſoluenda peccata, & quòd raro ab opere malo incepto deſiſtant, cũ aduerſus ædificatores turris Babylonicæ dixit: Ecce cœperunt facere: neque deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant. Audimus etiam hic, in huius rei ſignum Hoſſeam ex diuino præcepto accipere vxorem *Gomer*, quod nihil aliud adumbrat: quàm populum Iſrael ad extremam vſque perfectionis lineam abſumere peccata. Eſt etiam obſeruandum, cuiuſnam dicatur filia *Gomer*, nempe *Diblaim*, hoc eſt, voluptatem. Cur magis filia quàm ſoror, aut cognata, aut amicitiæ vinculo illi copulata? Myſterium latet, filiam vocans ſignificat, quàm obedientes ſint peccatores voluptatibus, quantumq; illis pareant, non ſecus ac filia matri, quæ neque iuſſis contradicit,

Voluptuoſi.

Gene. 39.

Gene. 34.

Mira libidinis amoritu potentia.

2. Reg. 13.

Gene. 11.

tradicit, neque facere differt, quod appetitus suggerit, imò ad nutum eius semper seruit. Contra quos ait Sa-
Eccli.18.d. piens, post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Atque Apostolus: Non regnet peccatum
Ro. 6.b. in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Igitur fratres mei fugiamus impiorum hominum sedulitatem ad perficienda peccata, & insequamur vestigia piorum, quorum studium est, bona opera absoluere, vti diximus. Ad quod & Diuus Paulus nos exhortatur, Perficien-
2.co.7.d. tes, inquit, sanctificationem in timore Dei. Sic perficere quærebat Regius Psaltes, Perfice, inquit, gressus meos in semitis tuis. Contentus esto mi rex, quod dirigantur viæ tuæ, & gressus tui ad Deum tuum. Plus desiderat, perfici
Psa.16.b. petit gressus suos. Ideo non inquit, Dirige, sed Perfice. Quadrat obseruatio in Passionem Domini in hæc verba, Iudas autem quærebat opportunitatem, vt Iesum traderet. Vides, quàm diligenter quærat absolutionem traditionis, qui opportunitate quærebat patrando peccato? Competit etiam in Euangelium de circunciſione Domini, in hæc verba, Post quam consumati sunt dies octo, venerunt circuncidere puerum. Non ante octauum diem, nec post octauum, sed circunstantiam temporis requisitam obseruant, vt præceptum de Circuncisione omni ex parte perficiant in adimpletione. Iusti enim curant bona opera perficere.

¶ *Filia Diblaim.* Significare diximus *Diblaim* duas palatas caricarum, quas, vt obseruauimus ex Diuo Hieronymo, vt diu illæsæ permaneant, calcant, atque compingũt Palæstini, quo nobis significatur ingens studium peccatorum ad extendendum voluptatum suarum tempus: qui diu voluptatibus frui quærunt, quemadmodum, & in Palæstina modum excogitant ad seruandas illæsas diu caricas. Quis non videat peccatores cupere, diutius se ingurgitare in peccata, & multos annos transactos in vitiis, ab illis iudicari quam pauciſſimos dies? Exiguum & cum tædio est tempus vitę nostræ: vmbræ transitus est tempus nostrum: Venite ergo, &
Sap.2. fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Dixerunt impij cogitantes apud se non recte: ait Sapiens: Vnde ortum est apud homines, annos negare ætatis, canos è barba, & capite euellere, pectine plumbeo tingere pilos, & alia multa, quæ cogitare, ne dum dicere pudet, remedia exquirere, ad occultandam ætatem, nisi quia diutius se tradere lis concupiscentiis optant, & pa-

Mentiri furo ætatẽ sedent mũdi illecebris deliti.

ruum

rum ſe illis tradidiſſe iudicant? Audiant tamen iſti, quam prolem pariat *Diblaim*, *Gomer*, hoc eſt interitum. Nihil enim homines feſtinantius trahit ad mortem, quàm effrænata libido. In cuius rei typum Sanſon in ſinu Dalilæ fortitudine ſpoliatur. Nam quid Dalila adumbrat niſi vitam voluptariã? hæc eſt certe, quæ homini cito vitam adimit. Et quemadmodum Hanibal dux Carthaginenſium ſtrenuus à muliere nomine Campana, traditus eſt occidendus. Vnde Valerius inquit: Campana luxuria ſua inuictum Hanibalem armis ſuis, illecebris amplexata vinciendum Romano militi tradidit, In eundem modum voluptas nimia morti prodit peccatorem: Vade & poſſide tibi lumbare lineum, ait Deus Ierem. & pones illud ſuper lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. Et poſſedi lumbare iuxta verbum Domini, & poſui circa lumbos meos. Et factus eſt ſermo Domini ad me ſecundo dicens, Tolle lumbare, quod poſſediſti: quod eſt circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphratem, & abſconde ibi illud in foramine petræ. Et abij, & abſcondi illud in Euphrate, ſicut præceperat mihi Dominus. Et factum eſt poſt dies plurimos dixit Dominus ad me, Surge & vade ad Euphratem, & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi, vt abſconderes illud. Et ecce computruerat lumbare: ita vt nulli vſui aptum eſſet. Quid lumbare lineum ſignificat? niſi vitam hominis? Quemadmodum enim illud ex multis conficitur filis; ſic humana vita multis texitur diebus, vt ait Diuus Gregorius. Hoc vitæ mortalis lumbare iubet Deus non à ſordibus abſtergi, id eſt, lachrimarũ profluuio dilui, vt deprehẽdat peccator: quid in cõtinentia illi pariat, quantúmq; noceat cupere, diu frui voluptatibus. Iubet deinde, vt apud Euphratem, hoc eſt, in locis amænis, & delitiarum: huiuſcemodi enim erant littora Euphratis, lumbare recondat, atque in foramine petræ, eligat nempe hominem magno virium robore munitum, & forti ſalute præſtantem. Quid enim durius petra? Poſui faciem meam, vt petram duriſſimam, ait Iſaias. Quamuis igitur homo ſit lapis, quid conſequetur ex nimia voluptatum incontinentia? Quid erit vita eius? Ecce computruerat lumbare, Et quantum computruerat? Ita, inquit, vt nulli vſui aptum eſſet. O rem miſeratione dignam, nulli inquit vſui, Si rem penitus cõſideres, nec quoad ſpiritualia, nec quoad corporea vtilis erat. Si enim homini voluptario ieiunium imponatur, reſpondet, Non fert ſtomachus. Si orare præcipias, etiam ſe ferre non

Muliebri luxuria prodita Sãſo & Hãnibal.

Iudic. 16.

Vale. li. 9. cap. 1.

Ier. 13. a.

cingulũ.

Gre. li. 8. Mor. c. 7.

Euphrates ideſt frugifer, nomen fluuij.

Gene. 2.

Iſa. 50. c

non posse dicet, &c. Si autem ad ea: quæ corporis sunt, aciem conuertas, quæ lingua poterit expendere, quot ægritudines ex intemperantia contraxerit miser peccator? Quę est morbi Gallici mater? Quis fons aliorum morborũ: quos lingua proferre erubescit? Certe immoderatus vsus delitiarum, hic omnium miseriarum receptaculum: quæ omnia ita hominẽ eneruant, & labefactant, vt vere dicere possimus: Nulli vsui aptus est. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ. 14. post Pentecostem, in hæc verba. Ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Cuius ætatis erat hic defunctus? Adolescens. Cur in adolescentia mortuus? Quia fortassis Diblaim, id est, voluptatum multitudinem acceperat vxorem, atque hæc pepererat Gomer, hoc est: interitum.

Intemperantia morborum officina.

¶ Et *concepit, & peperit.* Frequentissimum est in sactis Bibliis, connectere partum, & conceptum. Apud Genesim, Eua concepit, & peperit Cain. Angelus ait matri Sansonis, Concipies, & paties filium. Ecce virgo concipiet, & pariet, Isaias. Gabriel ad intactam virginem: Concipies in vtero & paries filium. Demum hic, Et *concepit, & peperit.* Quorsum hæc connexio partus, & conceptus: cum semper partum conceptus præcedat, & sine concepi partus esse non possit? Quid hac locutionis forma nobis innuitur? Paucis dicam: Quamuis partus non possit esse sine præcedente conceptione. Conceptio tamen potest esse sine partu. Crebro enim fœmina patiuntur aborsum: vti legimus passam vxorem Phinees, ob quem etiam Assertor noster ait apud Matthæum extremi iudicij mentionem faciens: Væ prægnantibus. Significatur ergo his verbis, *Concepit, & peperit*: singulari Dei beneficio fœminas incolumes sine aborsu ad partum peruenisse, non fuisse prolem, aut fœtum ex vtero translatum ad tumulum, non à matre fuisse quæsita pocula ad abortionem: vt solent facere iniquæ fœminæ: vel ad maiorem voluptatem explendam, vel cum ex adulterio conceperint, vt lateat primum facinus: non attendentes esse nouissimum errorem multo peiorem priore, transeunt enim ex adulterio ad homicidium.

Isai. 7. Luca. 1.

3. Re. 4. Mat. 24.

Matres quæ pocula abortua acci, iunt summo supplicio afficiuntur. l. si aliquid §. abortionis ff. de pœnis.

¶ Et *peperit ei filium.* Ei, inquit, id est, ex Hossea viro suo, vt obseruat Lyranus: non ex alio: cum prius fuisset meretrix. Ecce quonam pacto conuersa est mulier fornicaria ad meliorem frugem. Ecce, vt egregiè inquit Diuus Hieronymus, vir sanctus meretricem conuertit ad pudicitiam, & ex mala bona m fecit, vt hinc discas, quantum sit optandum bonorum

rum conſortium, quantumque emolumenti adferat bonis ſociari. Sanctificatus eſt, inquit Apoſtolus, vir infidelis per virum fidelem. Et Regius Pſaltes, Cum ſancto ſanctus eris. Atque Sapiens: Cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcunque cognoueris obſeruantem timorem Dei. Quemadmodum lux Solis tenebras fugat, & aërem ſuis radiis illuſtrat. Sic bonorum ſocietas agit tenebras peccatorum: & vt homo virtutum ſplendore coruſcet, eſt magno adiumento. Et ſicut facies Moſis ſplenduit ex conſortio diuini ſermonis, ſic ex ſocietate proborum hominum conſequitur homo nitorem virtutum. Nonne ignis ſibi coniuncta calefacit? Cur ergo conſortium bonorum, qui igne charitatis ſunt accenſi, non inflammabit homines, cum quibus degit? Nónne dum Saul fuit inter prophetas, dono prophetiæ fuit cumulatus? Nonne Dominus benedixit Ægyptij domui: quia ibi commorabatur Ioſeph? Nónne modicum habebat Labã ante quã ſecum haberet Iacob, & poſtea ad eius introitum benedixit illi Deus & diues effectus eſt? O bone Deus, quot hominum bona augentur: quia bonis ſunt aſſociati. Quot pauperes in bonis ſpiritualibus diuites fiunt: quia bonorum iunguntur cõſorcio. Hoc cognoſcens Sanctus Thobias dicebat filio ſuo. Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra timentes Deum, vt epulentur nobiſcum. Cur præ cæteris timentes Deum eligis ſeruc Dei. Certèquoniam agnoueras non parum emolumenti te adepturum ex conſortio timentium Deum. Aperiamus oculos mentis fratres mei, & ante omnia quæramus bonis ſociari, vt eorum virtutes participemus. Et ſicut Iſai miſit filium Dauid, dicens, Fratres tuos viſitabis, ſi recte agant, & cum quibus ordinati ſunt, diſces, id eſt, commixtionem quam habeant, & ſocietatem diſce, & ſub quo militent: Sic nos diſcutiamus, quinam ſint, cum quibus agimus, & ſub quo principe, aut duce militent, an ſub Chriſto, vel ſub Satana, vt eos, vel amplectamur, vel fugiamus, quando altera ſocietas tantum adferet commodi, altera vera vero tantùm nocebit. Quadrat hoc in Euangelium fer. 2. Reſurrectionis Dominicæ, in hęc verba, Nónne cor noſtrum ardens erat, dum nobis loqueretur in via? Vide, quid contulit iam fere deſperatis diſcipulis boni ſocietas, quorum corda frigida erant, iam ardent.

1. Cor. 7. *Pſal. 17.* *Eccl. 37.* *Simile.* *Bonorum ſocietas.* *Simile.* *1. Reg. 11.* *Gen. 39.* *Gen. 30.* *Tob. 2. a* *Simil. 1. Reg. 17*

¶ *Et peperit ei filium.* Præterea, explicat Scriptura, cui peperit filium vxor, nempe viro ſuo, *peperit*, inquit, *ei*, hoc eſt, Hoſeæ. Quid hoc eſt? Nónne etiam mater peperit ſibi filium?

9. Ethi. 7. Atqui Aristoteles ait magis à matribus amari filios, quia generatio laboriosa est, & magis sciunt esse suos. Cur ergo hic filiis patri adscribitur? Num quia mater alios filios habebat ex aliis viris, quos fortassis plus diligebat, quam istum? Quis non videat huic supplicio homines esse addictos qui fœminam vxorem ducunt habentem filios ex alio viro?

Simile. Quemadmodum primus arboris fructus gratior est, & pretiosior: Sic parentibus chariores sunt primi filij. Fortassis etiã inquit, *Peperit ei*, vt doceat Scriptura, quale debeat esse munus patris erga filium. Patri enim magis nascuntur quam matri filij, si quidem ad patrem magis quam ad matrem spectat filios erudire. Vnde & Aristoteles ait, filium erudire, esse patris, sicut nutrire matris. Quemadmodum viscera terræ

Lucan. 3. Simile. aurum, & pretiosos lapides proferunt, sed impolitos, & rudes, quos postea aurifex limat, & sua opera perficit, sic patris studio incumbit filios à matre genitos, & editos erudire, nascuntur enim velut indigesta materies, apta tamen, vt miram virtutum varietatem, & pulchritudinem suscipiant.

Cicero. Demum ei peperisse commemorat Scriptura, vt doceat, quale debeat esse officium filiorum erga parentes, non enim sibi tantum nati sunt, sed etiam parentibus, hoc est, ad eorum emolumentum, non in damnum, ad gaudium, non ad tristitiam, ad leuamen, & solamen, non ad tormentum, &

Simile. molestiam. Dolendum est esse multos filios similes catu-

Herod in Zaba. Pli. li. 10. cap. 61. lis viperarum, quæ vt sentit Diuus Gregorius, matres suas enecant, & euiscerant. Sed contra boni filij similes sunt tritibus, & furcis sustinentibus arbores, ex quibus fuerunt abscissæ, cum iam senescunt, ne corruant. Competit in Euangelium vigiliæ Ioannis Baptistæ in hæc verba, Vxor tua Elisabeth pariet tibi filium. Et obserua, cum nascitur Ioannes, non dicit, Elizabeth peperit sibi filium, sed tantum dicitur, *Peperit filium*. Zachariæ vero eius viro dicit Angelus: Elisabeth pariet tibi filium, vt ea quæ dicta à nobis sunt in hac obseruatione non omnino despicias. An vero Baptista natus fuerit ad lætitiam, honorem, & cæt. parentum, tu videris, sed audi angelum dicentem, In natiuitate eius multi gaudebunt.

¶ *Et dixit Dominus ad eum, Voca nomen eius Iezrael, quoniam adhuc modicum & visitabo sanguinem Iezrael super domum Iehu.*

¶ No-

¶ Nomen hoc *Iezrahel*, non nouum est, sed noua ratione accommodatum à Domino filio Hoseæ recens nato. Tria enim inueniemus hoc nomen sortita in sacris Bibliis. Primo, quidam homo inter filios Iudæ *Iezrahel* est appellatus, qui filius fuit Etham. Sunt etiam duæ vrbes Iezrahel, nuncupatæ, quarum altera est in tribu Iudæ, & eius descriptio detegit in eminenti loco sitam esse. Lege Iosue, cap. 15. Altera vero in ea terræ parte est, quę filiis Ioseph bello occupanda cessit in amœnissima valle, cui ab ipsa vrbe nomen factum est, non multum ab Israëlitarum regia Samaria distans. Hæc ob loci amœnitatem, & propinquitatem regiis hortis, & pulcherrimo palatio est ornata, atque vt egregiè annotauit Diuus Hieronymus, prope hanc ciuitatem, quæ Metropolis est regni Samariæ, campi sunt latissimi, & vallis nimiæ vastitatis, quæ plus quam decem millium tenditur passibus. In hac valle, commisso certamine, ab Assyriis cæsus est Israël, id est, decem tribus, quæ ob Ieroboam de tribu Ephraim, qui primus schisma fecit in populo, appellatæ sunt Ephraim, interdum propter Ioseph, qui fuit pater Ephraim, vocantur Ioseph, nonnunquam Samaria, quæ ipsa altera vrbs fuit Metropolis decem tribuum, quæ postea ab Augusto Cæsare appellata est Augusta, id est, Sebaste, in qua ossa Ioannis Baptistæ condita sunt. Legimus etiam hic primum filium osseæ ex vxore fornicaria appellatum *Iezrahel*. Sed non parum negotij nobis facessit hic locus, dum audimus non temerè hunc infantem vocatum *Iezrahel*, sed à Deo causam esse adhibitam impositionis huius nominis, subditur enim, *Quoniam adhuc modicum: & visitabo sanguinem Iezrahel, &c.* Quærendum ergo nobis est, quid sub hac voce *Iezrahel* voluerit Deus implicare. Sunt qui in hunc modum dispungant, *Voca Iezrael*, id est, Naboth, cuius sanguis erat à Domino vindicandus. Naboth vero per *Iezrahel* intelligitur, fuit enim *Iezrael* locus, in quo sanguis Naboth effusus est ab impia Iezabele, cum ob publicationem vineæ, quam noluerat vendere regi Achab, vt ex ea hortum faceret, lapidatus est. Idem itaque est dicere, *Voca Iezrahel*, ac si apertius dicat, Voca Iezrahelitem. Nam Naboth Iezraelites lapidatus quidem est, & hominibus mortuus, sed mihi viuit, & ad me sanguis eius clamat, moxque vindictam recepturus est, nō solùm de interfectoribus suis, verum etiā de illo, qui sanguinis eius vltor fuisse visus est, qui quidē fuit Iehu. Est tamen obiectio aduersus hanc expositionem, Iehu strenue

1. Par. 4.

Iosue. 15.

Sebaste Israel metropolis ossa Ioannis Baptistæ recondita.

3. Re. 21.

se gessit in internecione Iezabelis, & domus Achab, vnde
4.Re.10. & à Deo in hunc modum commendatur. Quia studiose
f egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Igitur non decebat hominem puniri ob rem studiose gestam, à Dominoque præceptam, ac consequenter hæc explanatio extorta videtur. Respondet Rupertus non ob factum puniri Iehu, sed quia non veraciter zelo Domini paruit, sed propriæ cupiditati, vt regnaret deleta domo regis Achab per omnia seruiuit. Quod ita esse demonstrat, Iehu à peccatis Ieroboam non recessisse, vitulosque aureos adorasse, quòd proculdubio non fecisset Iehu, si vero zelo zelatus esset pro causa Domini. Dispungunt etiam Diuus Hieronymus: & Rupertus hanc vo-
Iezrahel cem *Iezrahel*, & alio modo. Nam cum *Iezrahel* idem sit quod
semẽ Dei. semen Dei, per Allegoriam significationem huius vocis *Iezrahel*, aptant filio Dei, propter sanguinem enim veri Iezrahel hoc est, seminis Dei regnum destructum est Iudæorum. Sed nos relicta allegoria sequentes literalem sensum possumus in hunc modum explanare, Voca nomen eius *Iezrael*, hoc est,
Gen.4.d. semen Dei, id est filium Dei. Crebro enim in Scriptura semẽ accipitur pro filio, vt apud Genesim, Posuit mihi Deus aliud semen pro Abel. Semen accepit pro filio. Quod si quæras, quis hic filius Dei? Dicam esse Naboth, qui per adoptionem filius appellatur, eiusque sanguinem ait Deus se visitaturum, quoniam iniuste occisus est. Sed quid hoc ad domum Iehu, cùm fuerit per Iezabelem damnatus Naboth, non per Iehu? Respondere possumus cum Ruperto visitandum à Deo Iehu ob iniquam eius intentionem, qui cupidine magis regnandi quam obediendi Deo pœnas sumpsit de domo Achab. Non placet Lyrano dicta explanatio, quem & nonnulli ex recentioribus sequuntur, obiectione conuicti à Ruperto posita, & soluta. Non enim ex gestis ab Iehu colligere possumus magis libidine dominandi, quam parendi Deo studio animaduertisse in domum Achab, imo oppositum liquet, cum illi dixerit Deus: Quia studiose egisti, quod rectum erat, non enim rectum egisset, sed iniquum: si praua intensione Deo obtemperasset. Neque quod postea de Iehu subnectitur: nempe quod non ambulauerit in lege Domini, nec recesserit à peccatis Ieroboam, con-
4.Re.10. g. uincit, malo animo euertisse Domum Achab, potuit enim

prius

prius omnia quæ erant in corde Dei contra domum Achab, vt ait Scriptura, exequi & poſtea in memor beneficij accepti à Deo deſiderio ferri potiendi regno Iſrael, quamobrem, & la pſus in idololatriam, permiſiſſe in idem deteſtãdum idololatriæ crimen populum ſuum labi Nos tamen qui non faciles debere eſſe Scripturæ ſacræ expoſitores ſæpe clamamus ad redarguendas, connellendaſque piorum doctorum ſententias, non omnino hanc Ruperti explanationem refutandum cenſemus, præſertim cum ex illa nounihil hattiri poſſit ad componendos mores adprimè neceſſarium, vt in obſeruationibus dicemus. Lyranus igitur à Rupertina ſententia deuians, quoniam hic dicitur, Viſitabo ſanguinem Iezrahel, qui videlicet effuſus fuerat, exiſtimat aliquos innocentes fuiſſe occiſos à Iehu, vel ab aliquo eius ſucceſſore, atque hoc facinus ſe Dominus vindicaturum ſignificat his verbis, *Adhuc modicum: & viſitabo ſanguinẽ Iezrahel.* Alij ſecus expendunt hunc locum: dicentes hoc loquendi tropo impli cari maximam quamque diuinam vltionem, quia fama increbruerat extinctionẽ, familiæ Achab, & regiæ amplitudinis euerſionem ſignificare quamlibet maximam Dei in pec catores animaduerſionem. Iezrahel brachium Domini ſigni ficat, brachium vero facultatem, & virtutem vlciſcendi, at- *Pſal. 87.*
que potentiam ad aliquid efficiendum vt in Pſalmo, In bra- *Iob. 40.*
chio virtutis tuæ diſperſiſti omnes inimicos tuos, & apud Iob: Si habes brachium, vt Deus: hoc eſt ſi tam potens es, at que Deus ipſe omnipotens. Idem igitur eſt dicere. *Voca nomẽ eius Iezrahel*, quod voca nomen eius potentiam, & virtutem Dei. Et rationem ſubiungit, ob quam hoc nomen imponat. Quoniam *Adhuc modicum*, id. eſt: breui tempore. Hoc autem breue tempus vt obſeruat Diuus Hieronymus, aut paulo plus ſpacium quadraginta nouem annorum eſt, ſi ad vaſtationem annorum eſt, ſi ad vaſtationem, & punitionem domus Ieu, ſolum réferamus, exiguum fuit, aut ſaltem non *4. Re. 15.*
multum ſi vero referamus ad pœnam totius regni Iſrael, nã ſub pronepote Iehu Ieroboam prophetare cœpit Hoſſeas, quo mortuo filius eius Zacharias ſucceſſit in regnum, quem ſexto menſe imperij ſui occidit Sellum de alia ſtirpe generatus. Deinde vero à Zacharia filios Ieroboam, cuius atauus fuit Iehu, vſque ad nonum annũ Hoſſee, ſub quo decem tribus ductæ ſunt in captiuitatem, ſupputãtur anni quadraginta nouem, melius tamen puto hoc modicum, ſiue breue tempus ad vtrãq; punitionẽ: & domus Iehu, & regni Iſrael eſſe

referendum. Nam etsi cuipiam quinquaginta annorum curriculum, longum, & non breue tempus esse videatur, si illud componat cum Dei æternitate, qui hic loquitur, satis pe rexiguum tempus esse deprehendet, *Visitabo sanguinem Iezrahel.* Visitare in bonam, & in malam partem accipitur in sacris Bibliis. Ita obseruat Diuus Hieronymus dicens, Visitare cõ solationem significat, id est, alicuius recordari, vt ei faueas. Vt apud Genesim, Visitauit Dominus Saram, vt ei pro misit. Et rursum, Deus visitabit vos, & ascendetis de terra ista, id est, recordabitur vestri. Aliquando etiam visitatio vocatur flagellum, siue supplicium, vt apud Hosseam, Iudicium Domini cum Iuda & visitatio super Iacob. Est etiam obseruandum, cum verbum istud duplicatur mutare significationem, vt apud Ieremiam, Vos non visitastis gregem meum, Et ego visitabo malitiam studiorum vestrorum. Visitare primo loco significat gubernare, vel curam gerere, secundo vero loco significat punire. Hic igitur verbum *Visito* supplicium, & punitionem inuoluit. Et quid est Dominus punituru, siue visitaturus. *Sanguinem* dixit *Iezrahel.* Vti cœperamus dicere, quidã arbitrãtur, his verbis significari Deũ ingẽs susppliciũ sumpturũ, quẽadmodũ sumpserat de domo Achab pro peccato patrato contra Naboth, veluti in prouerbium abierat ad significandam maximam quamque vltionem, Ac si apertius dicamus, *Hare delas que suelo: Sera otra de Rauena.* Non est mihi ingrata hæc expositio, esset autem gratior, si Scripturæ locus eam confirmaret, sed cum is me lateat, quamuis acuta sit, dubius sum an maxima vltio de domo Iehu sumenda hic significetur, *Super domum Iehu.* Domum non appellat solũ mansionis locum, sed statum simul, & familiam imprimis liberos, & nepotes, ac dignitatem patrifamilias, totamque generationem vnius familiæ, in quem modum crebro sumitur in Scriptura. Sic apud Exodum legimus, Deum ædificasse obstetricibus domos: hoc est, dedit illis Deus numerosam prolem, multos filios, & filias. Nam quod aliqui exponunt ædificasse illis filios Israel domos munitas, vt protegerent à Pharaone ridiculum, & commentum. Quomodo enim his domibus poterant effugere manus potentissimi regis? Sic etiam Dauid ait, Tu Domine reuelasti aurem serui tui, dicẽs, Domum ædificabo tibi id est: familiam, & progeniem. Item apud Exodum, Decima die mensis huius accipiat vnusquisque pecudem per domos patrias: id est per familiã Sic & nunc *Super domum Iehu*, id est familiam Iehu. Duo tamen hic

Hier. in c. 32. Iere.

Gen. 12.

Gen. 50. d

Hosseæ. 12

Ierem. 24

Paræmia Hispaniæ

Exod. 1.

2. Reg. 7.

Exod. 13.

sunt

sunt obseruanda, primum, non dictum à Deo, Super domum Ieroboam, sicut in exordio dixerat oraculi istius, vbi dicitur In diebus Ieroboam: Cur non dixit super domum Ieroboam sed super domum Iehu? Secundum cur in principio Ieroboã regem vocat, hic autem Iehu priuat honore regis? Nõ enim Iehu regem vocat, sed absque regio titulo ait, Super domũ Iehu. Non carent ista sacramentis, vt videbimus iam in obseruationibus.

Obseruationes admorei.

Voca nomen eius Iezrahel, Non temere, & inconsulto nomen imponit Deus huic infanti, sed impositionis rationem reddit. Vtinam & parentes nomina filiis nascẽtibus indituri, quasi sit res hæc parui momenti, si non pro nihilo ducant hoc, aut illo nomine eos nominare. Est & alius error hoc non inferior apud parẽtes, & proh dolor satis freques Si enim quæras ab eis, cur hunc filium præcipis vocari Ioannem aut Petrum, &c. non erubent respondere, in gratiam, & memoriam patris mei vel aui, qui idem nomẽ sortitus fuit, O cæcitatem deplorandam. Quanto melius responderent, Vocatur Ioannes, quoniam Diuo Ioanni illum commendaui, huic sancto Baptistæ, & Euangelistæ illum obtuli, deprecans, vt eum in seruum suscipiat, protegat, & defendat. Spero enim filium meum ex hac nominis impositione non parum emolumenti consecuturum. Instruam, & docebo filium vt quolibet die peculiares preces ad hunc sanctum fundat, atque ad patronum, &c. Hoc habui ante oculos, non maiorum meorum solum recordationem, quæ carnem sapit. Hoc existimo Ecclesiam velle, & desiderare, cum in baptismo consueuit infantibus nomina Sanctorum imponere, Vtique si sacra Biblia euoluas, duo inuenies maxima obseruatione digna. Alterum est, cũ sancti patres nomina filiis dabant, semperrationem reddere impositionis nominis, Vocauit Eua filium Cain, dicens, Possedi hominem per Deum. Rursum alterum filium vocauit Seth, dicens. Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel. Sic & Abraham filium vocat Isaac, hoc est, risum, quia ridere me fecit Deus. Ioseph etiam nomen primogeniti vocauit Manasse, dicens: Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum, secundi

Vulgi error in nominum sobolis impositione.

Gen. 4.

vero filij nomen appellauit Ephraim, dicens, Crescere me
Gen.17.a fecit Deus in terra paupertatis, meæ. Quid plura? Etiam ipse Deus nomina impositurus, rationem reddit cur ea imponat. Vocat Abram Abraham, & statim rationē subiungit dicēs,
Gene. 32. Appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. Rursum de Iacob, Vocaberis Israel quòniam si contra Deum fortis fuisti quanto magis contra homines prævalebis? Angelus etiam ait de Christo ad Ioseph, Vocabis nomen eius Iesum ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Nusquam etiam inuenies, illos antiquos patres in memoriam suorum maiorum filiis nomina indidisse. Nūquam Iacob aliquem filium ex multis nuncupauit Isaac, vel Abraham, non Ioseph aliquem Iacob: non Salomon aliquem Dauid, vel Isai, &c. Cur ergo nunc homines egrediuntur terminos antiquorum patrum? Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo S. Ioannis Bap. in hæc verba vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et Nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Item cōpetit in Euangelium de Circuncisione Domini, in hæc verba, Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo. Quomodo vocatum ab angelo? Certè rationem reddit, Ait enim, quia ipse saluum faciet populum suum, &c. Non enim decet temere, aut inconsulto nomina infantibus imponere.

Non decet infantibus nomina inconsulto tribuere.

¶ *Voca nomen eius Iezrael*, Vt obseruant Diuus Hieronymus & Rupertus, Iezrahel semen Dei significat, id est, filium Dei & cum dicere potuisset, Naboth Iezrahelitæ, maluit Deus vocare Iezrael, hoc est, filium Dei. Quorsum? Vt ostendat Deus, quanti faciat eos, qui iniustè patiuntur persecutionē, iudicat mundus à Deo esse despectos, derelictos, obliuioni
Rom.8. traditos, fallitur tamen illos enim, non secus ac charissimos filios diligit, Iezrahel, id est filiorum à Deo nomen accipiūt. Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro: quòd sumus filij Dei, Si autem filij hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Attende, quid addat, vt cognoscamus filij Dei, Si compatimur, hoc est, si imitādo Christū afflictiones mūdi, Beati eritis, etiā ait Assertor noster, cū maledixerīt vobis homines & persecuti vos fuerint. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Quantum copiosa erit hæc merces, pientissime Iesu? Quantum decet esse mercedem filiorum

liorum, qui enim à mundo premuntur, Iſraelitæ appellantur à Deo. Adumbrauit hoc eleganter patriarcha Abrahamus, dum Iſaac dedit cuncta, quæ poſſidebat, filiis autē concubinarum largitus eſt munera. Nam Abraham Deum ſignificat, Iſaac vero viros perſecutionibus iactatos. Iſaac enim inter cæteros filios ſolus lignis oneratus eſt, & colligatus, vt offerretur Deo in ſacrificium. Et huic quia donat? Omnia quæ Deus habet, nēpe ſeipſum, ita vt dicere poſſit, Pars mea Dominus dicit anima mea. Aliis qui filiorum nomen non ſunt ita legitime adepti, qi nō ſunt tribulationibus concuſſi munera largitus, opes videlicet honorem, ſalutem, & cætera id genus, quæ certe exigua munuſcula ſunt. Sic videmus Naboth priuatum honore, ſpoliatum bonis, affectum contumeliis, non tamen eius Deus eſt oblitus, ſed illum vocat Iezrael, quæ vox ſonat ſemen, aut filium Dei. Quoties igitur te videris flagellis tribulationū nō atteri, animū deiicias, credēs quod Deus tuus te derelinquerit, imò tūc leua caput tuum, ſciēs, quòd Deus flagellet omnē filium, quem recipit. Ferebat patriarcha Abrahamus Iſaac imolaturus in altera manu gladium in altera vero ignem. Quid eſt, ignem cum gladio portare? Ignis amoris ſymbolum eſt. Vnde de charitate dicitur in canticis. Lampades eius lampades ignis, atque flāmarum. Quoties igitur in manu Dei tui videris gladium, vt vulnus inferat, ita vt dicere, poſſis, Propter te mortificamur tota die, facti ſumus velut oues occiſionis, cōuerte mentis oculos: ad alteram manū Dei tui, & inuenies in ea ignem amoris: quando quos percutit, vel percuti permittit, vocat Iezrael id eſt, filios ſuos, quoquis amor poteſt maior excogitari? Timeant etiam homines, aliis iniuſtè irrogare iniuriam, ſiquidem audiuus eos, qui patiuntur, filios Dei ab ipſo Deo appellari, quo duo inculcat, & imēſitatem præmij conferendi in huiuſcemodi filios, & acerbiſſimam vindictam ſumendam de impiis iniuriarū illatoribus. Quis enim dubitat patrē vehementer vindicaturum contumelias filiis irrogatas ſi poſſit? An vero Deo tuo vires ſuppetant, ipſe videris.

Genes. 25.

Trem. 3.

Hebr. 12.

Ignis amoris ſymbolum.

Can. 8. c.

Pſal. 43.

§ *Quoniam adhuc modicum, & viſitabo, &c.* Benedictus Dominus Deus meus, & benedicta immenſa miſerationum eius abyſſus. Obſeruate precor fratres mei: quantum tempus vocet modicum, non vtique mēſem: non annum, ſed quinquaginta annorum ſpatium. Cur optime Deus tam longū tempus modicum iudicas? Iam ſemel dixi, iterumq; dicam, imò quoties ſcriptura anſam, præbuerit, dicere non verebor.

Elegantissime taxat Deus homines impatientes, & faciles ad puniendum delinquentes, qui si mensem, aut annum dissimulauerint peccata, non se vindicantes, grãde facinus iudicant. Audiant isti Deum suum modicum tempus appellare quinquaginta annos. Opus maxime strenuum se esse aggressum, & apud homines inauditum Iacob existimabat, quando obiiciebat, Laban, Vinginti annis fui tecum, arietes gregis tui non comedi, nec captum à bestia ostendi tibi. Ego damnum omne reddebam, quicquid furto perierat, à me exigebas. Sic per vinginti annos serui tibi. Quis tam longam viri patientiam non admiretur? Quod si tanta viri patientia admiratione digna est, quanto maiori stupore debebus iudicare dignam Dei sustinentiam, qui non exaggerat, vt Iacob patientiam viginti annorum, sed quinquaginta annis expectare, modicum iudicat? Quid ergo referamus Deo pro tanta longnimitate? Vtinam imitaremur Laban, qui longam patientiam Iacob prospiciẽs, dixit illi, veni ergo, & ineamus fœdus vt sit testimonium inter me, & te. In eundem modum nos quos multos annos Deus æquanimiter fert, dicamus illi Cupio Domine, imponere finem peccatis, tua longa patientia me allicit, vt te deprecer, velis mecũ inire fœdus. Cuius enim hominis cor etiam lapideum nõ emolliet tam ingens amoris pignus, quantum est longum tempus tolerantiæ peccatorum, per exiguum iudicare? Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & videbatur illi pauci dies præ amoris magnitudine, Sic Deus vt peccatores sibi copulet spirituali connubio, ad quod ardenter aspirat, multos annos non paucos reputat dies, sed quam breuissimam horam. Hinc proponit parabolam ab arbore fici sumptam ad explicandam suam in pecca ores patientiam. Nam posteaquam tres annos expectauerat, vt ficus faceret fructum, cum illũ non inuenisset, & dixisset, Succide illam vt quid etiam terram occupat? Cultoris vineæ precibus alio anno expectauit, vt fructum ferret Certè îdigni sunt peccatores terra, quam calcant, in quorum loco si alij ponerentur, fructus ferrent vberrimos, adhuc tamen ac si modicum sustinuisset, expectat, vt conuertantur. Hinc & apud Isaiam ait Expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas. Non ait, Quam primum peccauerint, puniui, ilico destruxi, sed, Expectaui. Audi etiam, quid dicat princeps Apostolorum, Patienter agit Christus propter vos, nolés aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, Propter quod cha-

Gen. 31. f. Iacob fabulatus maximum specimen.

Gene. 29.

Luc. 13.

Isai. 5.

2. Cap.

chariſſimi, Domini noſtri longanimitatem ſalutem arbitremini. Refert Plinius arborem Ebenum nunquam vri, & eſſe odoris iucundi, In eundem modum arbor vitæ Deus non vritur igne iræ, ſed patiẽtiſſimus eſt, atque tam longa expectatio ad pœnitentiam exhalat odorem certe ſuauiſſimum. Quid enim iucundius peccatori quam longanimitas Dei? Miſericordia tua Domine, ait Bernardus, mihi ſapit dulcius. Charitas inquit apoſtolus, operit multitudinem peccatorum. Venuſtiſſime explicat, quod ſit charitatis munus, nempe tegere peccata, non aliud charitas quam pallium quoddã longum & latum non breue iuxta illud Iſaiæ, Pallium breue vtrumque operire non poteſt. Quorũ pallium charitatis ſolum habet latitudinem ad tegendum vnum peccatum, breue eſt non tale eſt pallium charitatis Dei erga peccatores ſed nimis latum longum, & diu enim diſſimulans propter pœnitentiã, nos contegit. Quemadmodum medici ægroto non propinant theriacam, donec ſex menſes tranſierint poſt eis cõfectionem, antea enim non integram, & exactam virtutem contra venenum dicunt obtinere, ac poſtea quo antiquior, eſt eo perfectior. In eundem modũ lẽtior punitio, & diuinæ iuſtitiæ executio iudicatur crebro à Deo efficatius remedium contra venena vitiorum. Et ſicut mellire nõnulla ſolemus, & alias ſaccaro, condire, Hiſpane, *echarlas en conſerua*, vt amaritudinem ſopiat dulcedo, ſic vindicta patientia condienda eſt, & quadam lentitate miſcenda. Peccat aliquis? Anteaquam adhibeas ſeueram correctionem, admone, hortare, ſuade relinquere peccatum. Tunc enim imitaberis Deum tuum, qui puniturus prius ait, Adhuc modicum, & viſitabo: &c.

Ebenus nõ vritur. Plin. li. 12. c. 4. *Simile* *1. Petri. 4* *Pſal. 28.* *Simile* *Vſus theriacæ apud medicos.*

¶ *Et viſitabo ſanguinem.* Cum dicere potuiſſet, Et puniam, vel vindictam ſumam, noluit Deus tuus hac locutionis forma vti, ſed hac, *viſitabo*. Cauſam reddat tibi diuus Hieronymus multis locis, Puchre inquit, *Viſitabo*, & non percutiam, plaga Dei viſitabo eſt atque curatio & omnis Dei viſitatio vltio eſt quaſi ægrotantis, quaſi habentis vulnera, quaſi medicas expectãtis manus. Quãdo enim viſitãs Deꝰ percutit, vt emendet. Vnde in Pſalmo, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum miſericordiam autem meam non auferam ab eis. Quando autem vehementer iraſcitur ſuper eos, qui non agunt pœnitentiam: Non viſitabo, inquit, ſuper filias veſtras cum fuerint fornicatæ, & ſuper nurus veſtras, cum adulterauerint. Ecce ergo

Hiero. in Iſai. 23. & Exech. 9. & Amos. 3.

ergo bone vir quem te debeas exhibere delinquẽtibus, medicum videlicet, non carnificem. Sic enim punire debes, vt quotquot viderint, & audierint, dicant, Instar optimi medici vulneri mederi conatur infirmi, non iugulare, aut interficere

Sagacis. & periti medici officium.

Et obserua quemadmodum peritus medicus antea quam curationem exordiatur, ægroti complexionem attendat, morbi conditionem, grauitatem, & diuturnitatem exploret deinde potionẽ porrigat, ne præceps sis ad adhibenda remedia, & ea apponas, quæ magis doceãt, quam prosint infirmo. Si enim recte visites, fortasse ex periculo infirmi deprehendes, ac ouem errãtem, super humeros ad caulam gregis portandum interdum obsecrandum, interdum amictu charitatis operiendum, ne videatur eius ignominia interdum minis terrendum interdum amplectendum, interdum cum eo conuiuendum. Hæc enim omnia remedia, dum Christus visitabat ægrotos inuenies adhibita, & multa alia, quæ longũ esset attexere. Iudæ veluti obsecrans maiora, quam cæteris Apostolis dilectionis signa ostendit, vt à traditionis peccato reuocaret, Petrũ renuentẽ lauari, minis deterret, Samaritanam, & mulierẽ in adulterio deprehensam leniter alloquitur & suscipit benigne, Pharisæos hypocritas gladio seuere correctionis percutit. Matthæum & Zachæum lætanter suscipit, cum illis conuiuium celebrans, filium prodigum reuertentem ad se amplexatur, quæ omnia medicaminum diuersorum genera peritiam cælestis medici detegunt, & quam diligenter ægrotos visitabat.

Quomodo Deus requirat. omes perditas.

¶ *Visitabo sanguinem.* Non ait, Visitans visitabo, sicut dixerat peccatum commemorans, Fornicans fornicabitur. Et quidem rationi consentaneum erat par pari referre, & pro delictorum magnitudine esse plagarum modum. Vnde sicut hic est ratio incrementi, Fornicans fornicabitur, ita hic esse debuisset, visitans visitabo. Cur ergo mutatur loquendi forma? Vtique vt discamus Deum punire peccatores citra condignum & non rependere digna suis meritis peccatoribus, Benedictus Deus fratres mei, qui cum iratus fuerit, misericordia eius super omnia opera eius. Discamus etiam nos in iudicio misereri. Nã summũus certe summa iniuria. Hinc ait ecclesiastes, Noli esse iustus multũ, Non ait, Noli esse iustus, sed addit, multum. Vt iustitiamm itigatione temperandam ostenderet. Quemadmodum vinum aqua non delibutum inebriat, at si aqua temperes, vires addit, Sic, si iustitiam ab omni misericordia separes : hominem reddit crudelem,

Terẽtius. Ecclesiastes. 7. c. simile.

&

& ferinum eſſe oſtendit,& non ſecus ac ebrium fugiendum Si vero ſeueritatem coniungas cum miſericordia,hominem & Deo,& hominibus amabilem conſtitues.Propterea Aſſertor noſter ait,Miſericordiam volo,& non ſacrificium. Egregie docuit Deus,non ſibi gratos eſſe homines crudeles, voco autem crudeles qui nimiũ iuſti ſunt,atque iuſtitiam abſque miſericotdia ſibi non placere,cum apud Deuteronomium præcipit pro delictis verberandum ita hominem eſſe, vt plagæ non excedant quadragenarium numerum. Atque rationem ſubiungens,ob quam id præceperit,inqui, Ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Hinc conſuetudo oleuit Hebræus, ſolum triginta nouem verbera flagellando incutere,ne forte contra legis præceptum vno excederent. Vnde & diuus Paulus ſe accepiſſe gloriatur quinquies quadragenas vna minus. Igitur ſi oculi Dei non delectantur fœditate vulnerum peccatoris,& non ſine miſericordia puniendum delinquentem præcipit:cur tu immanior Tygride eſſe voles,& quemadmodum ignis nõ deſiſtit ligna comburere donec tota abſumat,& in cineres conuertat ita tu peccatorem inſequeris quouſque totum illum perdas clamans,fiat iuſtitia,fiat iuſtitia.An exiſtimas,cum huiuſcemodi igne poſſe quempiam vitam agere? Audi,quid dicat Iſaias,Quis habitabit de vobis cũ igne deuorante? Audi etiam,quid dicat Helias in ſpelunca poſitus. Ecce ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras.Et non in ſpiritu Dominus & poſt ſpiritum commotio & non in commotione Dominus.Et poſt commotionem ignis,non in igne Dominus.Vtique in vehementi iuſtitiæ executione,quæ cuncta ſubuertit non eſt Dñs,nec,cũ inſtar ignis,omnia deuaſtat,ſed in ſibilo auræ tenuis,hoc eſt cum non vehementer iuſtitia fiat,ſed quadam lænitate hominem impetit. Tunc,qui erat in antro peccati morſus à viperis venenatis inferni,egreditur,& quaſi erubeſcens ob peccatum commiſſum vultum ſuum operit pallio,Competit obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. Quadrag.in hæc verba.Si in digito Dei eiicio dæmonia,Obſerua,precor,quam læniter expellit dæmonium idque grauiſſime infeſtans,nam cæcũ,mutũ & ſurdũ hominẽ reddiderat,quod conſiderandũ eſt, ne grauitatem criminit obiicias,ac propterea acerbiſſime puniendum delinquentem vociſereris. Non certè alapis & colaphis non flagello crucians,ſed digito cuius vulnus, etiam ſi fortiter impetas, non graue multũ eſt.Cõperit etiã in Euan-

Matth.8. *Nimia Iuſtitia pertitur in crudelitatem.* *Deuter. 25.a* *Fuſtigationis pœna apud Hebræos.* *2.Corint. 11.* *Simile* *Iſai.33.c.* *3.Reg.19.*

in Euangelium Dominicæ octauæ post Trinitatem, vbi villicus iniquitatis laudatur quod acceperit minus a debitoribus, quam ex æquo soluere debebat. Debenti enim centum cados olei, dixit, Accipe cautionem tuam, & scribe quinquaginta. Vides quo pacto non omne debitum ad libram exigat.

¶ *Visitabo sanguinem Iezrahel.* Diximus, à nonnullis intelligi hunc locum, quod significet Deus se maximam vindictã sumpturum de domo Iehu, quemadmodum sumpsit de domo Achab, Hispane, *hare otra vengança como la de Iezrahel* Certe non est silentio prætermittendum, cur aliorum punitionem nostris oculis subiiciãt & cum dicere potuisset, Ego visitabo acerbissime, aut seueriſſime puniam, noluit ita loqui, sed in hunc modum, Visitabo quemadmodum visitaui sanguinem Iezrahel. Ostendit Deus quantum cupiat nos alieno periculo cautos esse & in alieno capite accipere disciplinam, hinc in memoriã nostram reuocat crebro supplicia, quibus alios affecit. Sicut in diebus Noe, ait Assertor noster erit aduentus filij hominis. Ac rursum, Memores estote vxoris Loth. Cur proponit diluuij pœnam & Sodomæ supplicium, nisi vt hæc timorem incutiant, & resipiscamus? Ob quã etiã causam ait Apostolus, Nec murmuraueritis, vt quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore nec fornicemur, vt quidam eorum fornicati sunt, & perierunt vna die viginti tria milia. Demum audi, quid Dominus præceperit apud Numeros post populi peccatũ eiusque supplicium. Tollat inquit Deus, Eleazar sacerdos thuribula quæ iacent in incendio, producatque ea in laminas, & affigat altari. Quorsum Domine seruari præcipis huiuscemodi laminas? Considera, quid addat Scriptura, Vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel, & habeant quibus commoneantur. Solent pij parentes ducere filios ad patibula malefactorum, cum suspenduntur, aut excruciantur, vt timeant & fugiant similia patrare. Sic Deus pœnas de peccatoribus sumptas ante nostros oculos ponit, vt similia committere formidemus.

Felix qui alieno periculo sapit

Matt. 24. d.

Luc. 17. &

1. Cori. 10

Num. 16.

¶ *Super domum Iehu.* Demus hoc Ruperti explanationi. Obserua ergo quem hominem Deus eligit ad sumendam vindictam de Achab, nempe iniquum, quique non zelo Dei sui parauit, delens domum Achab, sed libidine dominandi ductus. Quod ita esse cõstat, siquidẽ ipse Iehu à peccatis Ieroboã non recessit, & vitulos aureos coluit, hoc autem non

fecisset

feciſſet, ſi zelo Dei commotus in domum Achab animaduertiſſet. Vides igitur, vt Deus Opti. Max. iniquos homines, non ſecus ac diuina quædam flagella deligat ad ſumendam vindictam de peccatoribus? Sic apud Iſaiam legis, electum regem Cyrum ad flagellandas gentes. Hæc dicit Chriſto meo Cyro, cuius apprehẽdi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum vertam. Sed quemadmodum parentes, poſtquam filium flagellarunt ob patratum peccatum, ſolent ipſum flagellum in ignem proiicere ad placãdos filios, In eundem modum Deus deſæuire ſolet in ſuæ iuſtitiæ executores, ac tunc maxime, cum relicto, aut poſt poſito diuino zelo, in adhibenda correctione, ſua, non, quæ Dei ſunt, quærunt. Timeant ergo alienorum peccatorum punitores audiẽtes domum Iehu à Deo punitam, quoniam inique executus fuerat Domini præceptum. *Iſai. 45.*

¶Docet etiam hic locus, opera noſtra Deo eſſe ingrata ſi deſit recta intentio, & iniquo peracta ſint animo. Eſt enim vera illa ſententia theologorum, quod actiones noſtræ ſortiuntur ſpeciem à fine, quem nos vocamus intentionem. Vnde D. Auguſtinus ait: Ex intentione animi impendet retributio præmij, vel pœnæ. Atque Aſſertor noſter apud Lucam, Si oculus tuus nequam eſt, id eſt, intentio, totum corpus tuum erit tenebroſum. Communis namque eſt Sanctorum Patrum expoſitio, oculum accipi pro intentione. Lege Gregorium lib. 28 Moral. c. 13. & Auguſtinum libr. 4. contra Iulianũ Pela. c. 3. Reddit autem per pulchrè rationem Diuus Thomas, ob quam intentio oculus appelletur: videlicet quia cognitionem præſupponitur voluntati finis, ad quem mouet, ſicut oculo præuidemus, quo tendere corporaliter debeamus. Docuit etiam Apoſtolus in omnibus operibus rectam habendam intentionem, admonens Coloſſenſes, Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, hoc eſt, ſit in vobis recta intentio. Et quamuis in omnibus exquirat Dominus rectam intentionem, maximè tamen in his, quos tamquam diuina inſtrumenta elegit ad exequenda iuſtitiæ munera. Iuſtè, inquit apud Deuteronomium, quòd iuſtum eſt, exequeris. Non ſatis eſt iuſtum exequi, niſi etiam iuſte exequaris. Delicata quippe ſunt hominis membra, & ideo, ſi ſectione ob purulentiam vlceris egent, non ferro, ſed auro, quòd ſalubrius ſit, amputanda ſunt. Voco autem aurum intentionem rectam, nam hæc à charitate quæ

Affine in dicantur actiones noſtræ. Auguſt. Pſal. 40. Luc. 11. Greg. & Aug. to. 7. & D. Tho. 1. 2. q. 12. a. 1. ad 1. Coloſſ. 3. Deut. 16.

in

in Sacris biliis aurum nuncupatur:debet proficiſci.Ferrum vero appello ſiniſtrum & iniquum animi affectum quo ferro ſi quis vulneri proximi mederi contendat, fortaſſis periclitabitur infirmus.Quemadmodum exiguum ſagittæ vulnus,ſi veneno hellebori ſit infecta,hominem interficit.Ita ſi praua adſit vindicantis intentio timendum eſt proculdubio ne ægroti animum interimant nouo odii vulnere, quem ſanare debuerat corripiens.Nullum enim peſtilétius venenum praua animi affectione.

Simile.

Praua voluntas animarum.

Domus appellatione continẽtur familia, genus & conſanguinei. ff. de adim.leg. l.cũ vnus.

¶ *Super domum Iehu.* Quid hoc bone Deus?ſi peccat Iehu , puniatur Iehu,ſi deliquid Ieroboam,luat pœnas Ieroboam. Verum *domum Iehu* punire hoc eſt,totam eius familiam & generationem,à rectitudinis tramite alienum eſſe videtur. Decet ne perdere iuſtum cum impio?aut ob vuam acerbam à parẽtibus hauſtam filiorum dentes obſtupeſcere?Aut ob ſcelera dominorum famulos verberare? Domum enim etiam familiam inuo..it:& complectitur.Quis dubitat non omnes poſteros inſecutos fuiſſe patriæ iniquitatis veſtigia:aut ſaltem infantes eſſe inſontẽs domus Iehu?Si igitur ſaltem infantes non peccarunt.quare plectuntur?Reſpondeat tibi D. Augu. in epiſtola ad Auitum,citatuſque à Diuo Thoma,quòd pœna ſpirituali nunquam puniuntur filij pro parentibus : niſi communicent in culpa,vel per originem , vel per imitationem:quia omnes animæ immediatè ſunt Dei:vt dicitur Ezechi.18.ſed pœna corporali interdum iudicio diuino:vel humano puniuntur filij pro parentibus , inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus.Adhibet & aliam diſtinctionem rurſus D.Thomas alio loco , quòd pœna conſideratur bifariam,primo ſub ratione pœnæ pro peccato, ſecundo ſub ratione medicinæ peccati.Pœna primo modo ſumpta non debetur niſi peccato:quoniam per pœnam reparatur æqualitas iuſtitiæ & hac pœna non punitur niſi peccator. Pœna ſecundo modo ſumpta:prout eſt medicina,irrogatur aliquibus abſq; propria culpa,ſed non abſque cauſa:& hoc ſolùm in bonis temporariis & corporalibus non autem in bonis ſpiritualibus,& æternis. Et quoniam filij,& ſerui ſecundum corpus ſunt res & poſſeſſio dominorũ,& parentum puniuntur aliquando pro eorum peccatis , ita tamen vt parentes & domini puniantur in illis pœna vt eſt pœna,ipſi autem filij & ſerui,vt eſt medicina ne videlicet ſimilibus ſceleribus implicentur. Tria igitur diſces ex hoc loco. Primum periculoſum eſſe iniquis dominis ſeruire quando legis domum Iehu,

Domus appellatione continẽtur familia, genus & conſanguinei. ff. de adim.leg. l.cũ vnus. Auguſt. in Epiſtola ad Auitum, & D.Tho.1. 2.q.81.a. 2.ad 1. Exec. 18. 1.2.87. ar.8.o.

id

id eſt, familiam plectendam, in quem modum percuſſus etiam fuit populus Dauid ob eius peccatum. Secundum, diſcant, qui ab iniquis parentibus genus trahunt, quantum Deum timere debeant, qui domum, hoc eſt poſteritatem ob maiorum crimina punire ſolet, ſemperque ante oculos mentis illud habeant, Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem, eorum, qui oderunt me. Ac rurſum, Domine Deus, qui reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos fortiſſimè. Tertium, audiant hoc viri potentes quærentes diuturnitatem ſuæ domus, atque vt hoc conſequatur, ſolùm diuitiis temporariis congerendis dantes operam, obliuioni trandentes ſpirituales opes, cum hæc virturum fundamenta prius iacienda ſint, & his deſpectis, cito domus corruat. Quis non videat, *Iehu domum* ſuam vſque ad regium culmen euexiſſe, cæterum ob eius peccata cito euertendam? Dicamus igitur illi, & his, qui illius inſtruendis domibus, & familiis ſequuntur veſtigia: Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Nam quemadmodum lapides in ædificiis abſque calce non cohærent, & facile ab ſtructura depelluntur. Sic ſi virtutum glutinum deſit fundatoribus familiarum, quamuis innumeras cumulet diuitias, totum ædificium facile diſſoluitur. Explicuit ita eſſe Sapiens, in hunc modum dicens: Sicut ornatus arenoſus in pariete limpido, & ſicut paleæ in excelſis, & cementa ſine impenſa poſita contra faciem venti non permanebunt, ſic & cor timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet. Quid vocat Sapiēs cor timidum? Reſpondeat Interlinearis: Non fundatum videlicet in charitate, & veritate. Is igitur homo, qui charitatis bitumine caret ad coniungenda, & copulanda bona temporalia, diffidat domum ſuam diu duraturam, & paleas, & arenam à vento diſpergendas congregaſſe cognoſcat.

2 Reg. 24.

Exo. 20.

Iere. 32.

In eo qui ab impietate ſtirpem vindicare conantur.

Pſal. 38. Simile.

Eccleſiaſtici. 22.

¶ *Super domum Iehu.* Non ait, ſuper domum Ieroboam, ſicut dixerat in exordio huius vaticinij: vbi ait: Verbum Domini quod factum eſt in diebus Ieroboam. Deinde obſerua, cur Iehu non appellauerit regem. Non enim ait: *Super domum Iehu*, regis, at in principio Ieroboam regem appellauit. Cauſam ergo merito quærimus, ob quam magis dixerit, *Super domum Iehu*, quam, Super domum Ieroboam. Ad hęc, cur Iehu Dominus regij tituli honore ſpoliet? Certè dicere, hæc citra diuinū cōſiliū in hūc modū eſſe prolata ab Hoſſea,

Exteriugubernacula prouincia rum dare malum.

illius appellet. Disce etiam ex hoc loco, cum Dominus comminatur quasi ingens supplicium auferendum regnum domui Israel, ob populi peccata ab exteris gubernari, pœnam esse inflictam à Deo. Sed de his latius, & opportunius inferius disseremus.

Et in illa die conteram arcum Israel in valle Iezrael.

In qua die? Quamuis, vti à nobis dictum est, probatũq; & testimoniis Scripturæ, & Sanctorũ Patrũ, dies pro tẽpore accipiatur, vnde & sic posset hic locus dispungi. *In illa die*, ideſt, in illo tẽpore, cui explanationi videtur fauere Chaldaicus paraphrastes habens pro, *In illa die*, Et erit in tẽpore illo: altius tamen mihi rẽ considerãti secus hic locus dispungendus occurrit. Aurea tamen, quã mentẽ meã aperiã, cuiusdã re centioris expositionem afferã, quæ mihi non omnino ingrata est. Duo inquit, primũ, in narrãdis rebus gestis illa, quę ab vno inchoãtur initio ad idẽ tẽpus, atq; adeo ad eũ diem, quo cœpta sunt, referri. Dies igitur iuxta hanc explanationẽ totũ illud tẽpus vastationis Israelitarũ ab exordio ad extremã vsq; calamitatẽ cõlpectitur. Secundũ, Regnorũ, atque ciuitatũ suas esse ætates ait, vt hominũ, atq; aliorũ animalium suæ etiã dies sunt. Vt autẽ hominũ ętates dieb. cõstãt, sic publicarũ rerũ, atq; regnorũ certis annorũ centuriis, quasi diebus suis, cõstãt. Cũ igitur eadẽ annorũ cẽturia Israëliticũ regnum defecerit, totaq; gens illius fuerit perpetuo exilio abducta, atq; eadẽ centuria Iudaicũ regnũ fuerit fractũ, & contritũ (solũm enim interceſſerũt inter Samariæ, & Solymorũ vastationẽ anni centũ triginta & septẽ, quã vnã diẽ regni ætatib. esse cõstat) diẽ vocat Spiritus ille cælestis cẽtũ triginta annorũ interstitiũ. Nõ mihi est inuitus hic explanandi modus, licet sequẽs mihi magis arrideat, *In illo die* naturali vide licet viginti quatuor horas solùm cõtinẽtes. Videtur fauere huic expositioni Vatablus vertens pro, *illa die*, eodem die. In hunc autem modum locum hunc dispungendum duximus, quoniam ad maiorem populi terrorem est eodem die aliis, atque aliis affici suppliciis, vt iam in ethicis obseruationibus expendemus. *Conteram arcum.* Robur, & fortitudinem Israel *arcum* vocat. Nam quemadmodum qui in bello arcu vtuntur in eo sitam habent fortitudinem, quam si amiserint, spem abiiciunt salutis, & victoriæ, carent enim quo se teneantur, & propugnent. Ita populus Israel peritus in hoc armorum genere, si arcu priuetur, quid illi erit nisi subiectio, calamitas, & desperatio? Quod autem vsus

Dies quot tẽporibus metiatur in scriptura.

Simile.

sit

sit populus Israel arcu perspicuum est. Vnde in illa elegia, quam de nece Ionathæ condidit Dauid, legimus, Sagitta Ionathæ nunquam rediit retrorsum. Ac si apertius dicat, Penetrabat corpora hostium. Rursum, ad Dauid venisse legimus viros fortissimos tendētes arcum & vtraque manu dirigentes sagittas. Hinc tropus est Scripturæ familiaris, arcum vocare fortitudinem. Regius Psaltes, Nisi conuersi fueritis, arcū suū tetēdit, idest ostendet fortitudinē suā in vos. Et apud Ezechielem, Percutiam arcum tuum, id est, fortitudinem tuam. Demum apud Iob, Fugiet arma ferrea, & irruet in maiorem fortitudinem. Quemadmodum nunc apud Hispanos maxima fortitudo sita est in militibus pugnantibus catapultis, hoc est Hispane, *enlos arcabuzeros*: quā gētē vocāt, *infanteria Española*, & qui hos catapultarios milites auferret maximā fortitudinis partem auferret, Sic apud populū Israël frangere arcū, siue conterere, est omnē fortitudinē illius perdere. Israël inquit. Obseruandū est, cū hoc nomen Israel ponitur absolute, integrā familiā duodecim tribuū significare: sicut in Psalmo, Qui regis Israel, intende. Et apud Isaiā, Bos cognouit possessorem suū, Israel autem non cognouit me. Si autem iungatur his verbis domus, populus, regnū, tūc decem tribuū tantū fit mētio, exclusa tribu Iuda. Igitur in hoc loco, omnes tribus Israel conterendas esse, significatur. Video tamen, D. Hieronymum secus intellexisse. Non enim ad omnes tribus hanc vastationem refert, sed solū ad decē tribus. Vnde constare videtur regulā appositā non esse semper veram. Et certè rationi consentaneum est, hic solum de decem tribubus esse sermonem, & de supplicio domui Israel infligendo, non domui Iuda, ad quā postea conuertet sermonē. Nec propterea regulā dictā omnino reiiciendā dicimus. Nā cū ad percipiēdum Scripturæ verū sensum precedentia considerāda sint verba, & sequentia, cum sermo hic immediatē precedens fuerit aperte de domo Israel, idest, de decem tribubus, dictum est enim, *Quiescere faciam regnum domus Israel*: etiam hæc verba, *conteram arcum Israel*: tantum ad easdem decem tribus sunt referenda. Quod si quēras. Quare non dixit, *conteram arcum domus Israel*, si de domo solum Israel, & non de tota Israel familia attexitur sermo? Respōdeo, nunc subticuisse domum breuitatis gratia, & ne iterū, quod iam semel dixerat, repeteret. *In valle Iezrahel*. Detegit locum in quo conterenda est fortitudo Israelitici populi, nempe *in valle Iezrahel*. Quæ vallis, vt obseruat D. Hieronymus, est prope Israe-

Psal. 7. Ezec. 34. Iob. 20. d

Simile. *catapultis rij militibus res acies tuentur.*

Psalm. Isai. 10.

Priora & sequentia præstant sibi vicissim intellectū.

lem metropolim regni Samarię, habetque latissimos campos ac tantam vastitatem, vt plusquam decem millium tẽdatur passibus. In hac valle, commisso certamine, ab Assyriis cæsus est Israel, id est, teste diuo Hieronymo, decem tribus. Cui cõsentiunt Lyranus, Rupertus, Dionysius Carthusianus, & alij. Video hic nonnullos philosophari expendentes significationem huius vocis Iezrahel, quæ & brachium Dei, & semẽ Dei sonat. Verum hæc magis spectare videntur ad mysticam intelligentiam, quam ad literalem, licet illi ad literæ sensum referre conentur.

Obseruationes ad morum institutionem.

ET *in illa die*, Si pro tempore sumamus diem obseruate fratres mei quantum tempus diem vocat, nempe centum triginta & septem annos. Quorsum putas? Vt tuæ vitæ proculdubio tẽpus per exiguum esse iudices. Mille anni ante
Psal.89.a oculos tuos, ait Psalmus, tamquam dies externa, quæ præteriit. Sed quid, dices, ex hac obseruatione emolumenti est?
1.Cor.7.e Paucis dicam. Ne Peccatis tuis longe abesse supplicium existimes. Hoc itaque dico fratres, ait Apostolus, tempus breue est. Sed quanta est hæc breuitas ô Apostole Dei? Respondeat tibi Dominus per vatem suum Hosseam, Tempus 137. annorum vocans diem. *Et in illa die*, hic inquit.
1.Pe.3.c. Audi, & quid dicat Diuus Petrus. Vnum vero hoc non lateat nos charissimi quod vnus dies apud Dominum, sicut mille anni & mille anni sicut dies vnus non tardat Dominus promissionem suam sicut quidam existimant, &c. Vide
Gen.47. an sanctus ille patriarcha Iacob tempus vitæ suæ breue iudicauerit, quãdo interrogatus à rege Pharaone. Quot sunt dies annorum vitæ tuæ? Respondit: Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta anni sunt, parui & mali. O sancte patriarcha: si centum triginta annos iudicas esse paucos dies, quid esse vitam septuaginta annorum, quam pauciſſimi attingunt? Vtique diem paruam. Non ergo existiment homines, diu se victuros, nam quòd longum tempus hominibus esse videtur, diem Dominus vocat. Dixit quidã sapiẽs: Sic viue, vt cras moriturus. At fortassis metã optimi consilij nõ attigit, si q dẽ ice.ũ est, an cras victur⁹ sit, & q̃ cras victuros

se

ſe ſperabant, cernimus, non illud fuiſſe conſecutos, & antea mortem obiiſſe. Dixit diues, Anima habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede bibe, epulare. Dixit autem illi Deus Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Nos ergo, ſi Dei ſerui eſſe cupimus, non dicamus nobiſmetipſis, Sic viue, vt cras moriturus, ſed mutemus in hunc modum, Sic viue, vt hodie moriturus. Diceremus autem multò melius ſic, viue, vt in hac hora moriturus, quãdo Aſſertor noſter inquit, Eſtote parati quia, qua hora non putatis filius hominis veniet. Non ait, Qua die nõ putatis, ſed, Qua hora. Vnde cum rurſum apud Matthæũ dixiſſet, Vigilate itaque quia neſcitis diem, ac ſi cæcitatis ſit diem vitæ ſibi polliceri, ſubdidit, Neque horam. Quia neſcitis, inquit, diem, neque horam.

Nemo tute poteſt ſibi craſtinum polliceri. *Luc. 12. c.* *Luc. 12. e.* *Matt. 25. b.*

¶ *Et in illa die*, Illa coniunctio copulatiua, *et* neſcio, quid mihi implicare videtur, & eadem die, vinginti nẽpe quatuor horarum, qua abolendum erat regnum domus Iſrael, etiã confringendam fortitudinem eiuſdem prædicit. Nam quẽad modum Satan ad perdẽdum Iob eodem die multa adhibuit ſuppliciorum genera, ita vt alterum ſine vlla intermiſſione alteri ſuccederet, vnde vix vnus nuntius finem fecerat referendi calamitatem, quando, adhuc eo loquente, alter aliam attexebat calamitatem, quas ideo velut concatenatas immitebat, ne daretur reſpirandi locus, & acerbius cruciaret, augeretque doloris vehementiam. In eundẽ modum Deus, vt homines ad meliora conuertantur, ſolet pœnas pœnis adde re, & neque reſpirationem concedere. Multiplicatę ſunt infirmitates eorum, ait Dauid, poſtea acceleraverunt. Et ſanctus Iob, Inſtauras teſtes tuos contra me, & muliplicas iram tuam aduerſum me, & pœnæ militant in me. Quid teſtes vocat inſtauratos Dei niſi plagas ab eo inflictas? De quibus etiam ſubiungit, Multiplicas iram tuam, hoc eſt, aliis, atque aliis me afficis calamitatibus. Quemadmodum ferrum frigidum tunſionibus malleorum emolliri nõ poteſt, ſed cum candens eſt, & ab igne extrahitur, anteaquam frigeſcat, malleis impetitur, atque hoc pacto, quam optat, & intendit faber inducere formam in materiam ferream, inducit, nõ alias, In eundem modum, Deus homines ferreos vt emolliat, & in eorum animis virtutum formas imprimat, anteaquam frigeſcãt, velut extractos à forna e cudit, & aliis, atq; aliis ictibꝰ tribulationũ cõfeſtim ĩpetit. In hũc modũ certe Deꝰ ait ſe acturũ cũ populo Iſaelitico. Primo regnũ ab eis aufert neq;

Psal. 15. a *Iob. 2.* *Iob. 16. c.* *Simile*

hoc contentus, est sed multiplicat eodem die flagella, conterit namque eodem die arcum, id est fortitudinem eius. Quorsum hæc dicimus fratres mei? Ne existimemus, cum incipit nos flagellare Deus iam finem esse pœnarum, nouas enim attexat pœnas, quod si nec his gradum à peccatis reuocauerimus, fortassis non desistet ab inceptis, donec nos omnino perdat. Ecce ego, ait apud Ezechielem, congregabo vos congregatione argenti, & æris, & stanni, ferri, & plumbi in medio fornacis, vt succendam in ea ignem ad conflandũ, sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requiescam, & conflabo vos, & succendam inque vos furoris mei, & conflabimini in medio eius, vt conflabitur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio eius: & scietis quia ego Dominus cum effunderim indignationem meam super vos.

Ezec.22.

¶ *Conteram arcum Israel.* Horrendum sanè supplicium conterere fortitudinem regni, ea enim contrita, actum est de regno. Audi quid dicat Isaias, Ecce dominator Dominus exercituum aufert à Ieruſalem, & à Iuda validum, & fortem & virum bellatorem, & effœminati dominabuntur eis. Et quid inde sequitur sacer vates? Attende quid subdat, Corruet populus. Atque apud Ieremiam, Gladius ad equos eius & ad currus eius, & ad fortes eius, erunt quasi mulieres. Certè non est certius signum euersionis regni, quam in eo non esse viros fortitudine præstantes hi enim sunt parmæ, & scuta plusquam ferrea ad protegendum regna. Est tamen aliud quod obserues, nempe non esse dictum auferam arcum sed conteram. Ac si dicat, Non fidat populus in fortitudine suorum, ego confringam illos. Duo ergo hinc habes ad componendos mores. Primum, docet hic locus, cum videmus à quopiam regno abesse viros fortes, quos antea habuerat, timendum esse, ne id ob eius peccata contingat, atque ne illud citó subuertendum sit, cum careat firmissimis propugnaculis, tale enim præstant regno vir fortes munus. Secundum Ecce non est, cur fidat regnum fortitudini suæ, quando quidem audis confringendam fortitudinem Israel. Heu quoties viri ingenti robore, & infracto animo muniti vincuntur, & necantur ab hominibus imbecillis, & infirmis. Maledictus igitur qui ponit carnem brachium suum, facile enim conteritur hæc fortitudo. Hinc rursus legis, Non glorietur fortitudine sua. Si causam quæris, reddam, quia Deus fortior est. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, inquit Iob. Est Deus similis fulmini quod in robustiora & fortiora magis

Isai.3.a. Actum est de regno cui effœminati præsunt.

Ieremi.50 f.

Similc.

Iere.17.a

Iere.9.

gis

gis deſæuit. Vnde Plinius refert, aduri ferrum, & æs, cereo va ſe illeſo intra quod erat. Fortaſſis & hoc ſignificauit Regius Pſaltes diſcens, Fulgura multiplicauit, & contubauit, eos. Nam iuxta Philoſophos naturales fulgur apparens ſignum emiſſi fulminis. Ait igitur Dauid, Pugnauit inimicos meos ad modum fulminis, quod contra fortiora, & robuſtiora magis ſæuit. Nam ad eundem modum quo fortiores contra me ſe exhibebant, magis à Deo ſunt contriti hoſtes mei. Ad poſtremũ docet hic locus diuini auxilij eſſe, de hoſtibus captare victoriã, nõ humanarũ viriũ: licet milites certãtes ſtrenui ſint, non enim inquit, Equites & expediti milites conterent arcum Iſrael, ſed ego *conteram*. Recte igitur ait Dauid, Tua eſt Domine potentia & gloria, atque victoria. Atque ille fortiſſimus Iudas Machabæus, Facile eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli, liberare in multis, & in paucis, quoniam nõ in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt.

Pſal. 17.

Victoria trophæa Dei ſunt.

2. Paral. 29. c.

1. Macha 3. c.

¶ *In valle Iezrahel.* In ipſa valle, in qua & reges & populus patrarunt peccatum idololatriæ, confringit Deus fortitudinem Iſrael. Solent boni iudices in eo loco vbi male factores crimen commiſerunt illos ſuſpendere. Sic Deus iuſtiſſimus iudex in eo loco pœnas ſumit de peccatoribus, in quo ſuam ineffabilem maieſtatem offenderunt. Sic etiam de Dauid ſumpſit, coiuit enim in domo ſua cum vxore aliena, verum in eodem loco Abſalon rem habuit veneream cum eius concubinis. Parauerat Aman in domo ſua crucem Mardochæo, & in eadem domo, & cruce ipſe Amã eſt ſuſpenſus. fugiẽda igitur ſunt loca, in quib⁹ Deũ offendim⁹, ne cũ in illis ſumus, de nobis forte ſumat vindictã. Cur exiſtimas Eſther omnia loca, in quibus antea lætari conſueuerat, crinium lacetatione compleuiſſe? Certé vt opinor, quia timebat, in ipſis locis ſe puniendam, in quibus ſe deliquiſſe credebat. Nos ergo fratres loca recogitemus, in quibus peccatis nos ingurgitauimus, & illa lachrymis abluam⁹, vt per ea ſecuri tranſire poſſimus in illisque tuti manere. Quadrat obſeruatio in feſtum Pentecoſtes. Vbi enim legis diſcipulos Domini fuiſſe repletos Spiritu ſancto? Certe in eodem loco, in quo erant congregati perſeuerantes vnanimiter in oratione Quemadmodum enim in quibus locis ſunt patrata peccata ſolet Deus punire peccatores. Vnde & apud Ieremiam ait, Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum, ita vt

2. Re. 11. a.

2. Re. 16. d.

Arte ſua Perillus perit.

Eſther. 3. & ſeq.

Iere. 19. f.

Act. 2.

omnes qui audierit illam, tinniant aures eius, & dessipabo consilium Iuda, & Ieruſalem in loco iſto. Et hic audis in valle Iezrahel conterendam fortitudinem Iſrael. In eundem modum in eo maxime loco homines de manu Domini ſolent ſuſcipere beneficia, in quo Deo ſuo deſeruierunt.

¶Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixi ei. Vocanomen eius, Absque misericordia.

NOmine filio Hoſſeæ impoſito imaginem quandam vltionis diuinæ ſumus contẽplati, quam Deus illaturus eſt Iſraeli pro eius ſceleribus, quem tamen omnino exitum ea res eſſet habitura, nondum accepimus, tantum ſiquidem agnouimus dictum filium vocandum Iezrahel, id eſt diuini brachij robur eoque puniendum Iſrael, ſed quanta diuinæ iuſtitiæ ſeueritas in peccatores Iſraelitas futura ſit, adhuc latebat. Hanc igitur nunc oſtendit Deus, & detegit nomine ſecundæ prolis. Ac ſi tacitæ obiectioni reſpondeat, quam quis poſſet interrogare, Num aliquando miſerturus eſt Dominus Iſraelitici populi irretiti crimine idololatriæ? Dic nobis ſacer Vates quando tempore deſæuiet diuina iuſtitia in iſtos peccatores? Facto reſpondet, & referat nomine huius filiæ, Deum non vltra miſerturum populi Iſrael, *Et concepit adhuc, & peperit filiam*, Non ait, Peperit ei filiam, in quem modũ dixerat de filio. Sic enim legis, Peperit ei filium. Cur hic ſubticetur pronomen, ei? Non ſine cauſa, vt in obſeruationibus iam dicturi ſumus. *Voca nomen eius abſque miſericordia.* Obſeruandum eſt hic, *abſque miſericordia*, non eſſe nomen appellatiuũ, ſe proprium. Eſt autem Hebraica vox pro *abſque miſericordia*, lo Ruhhama. Interpres tamen noſtræ Æditionis vulgatæ pro lo Ruhhama tranſtulit *abſque miſericordia*, in quem etiam modum ſeptuagita tranſtulerunt. Et quia hoc crebro inueniemus in Sacris Bibliis nomina videlicet, & quæ appellatiua videntur, pro propriis vſurpata, neceſſum eſt regulam ſtatuere, ne in hunc lapidem impingamus. Sit igitur regula. Cum nomina huiuſmodi, & perſonis, & aliis rebus inuenerimus impoſita, tunc propria ſunt, non appellatiua, vt impræſentiarum, *voca nomen eius abſque miſericordia: abſque miſericordia* nomen proprium eſt: & inferius tertio filio imponitur nomen, non populus meus. Non populus meus nomẽ

proprium

proprium est, pro quo Hebraïce est Loami. Item apud Isaiã vocatur Isaiæ filius, relictus est, Hebraice Iasub, relictus est pro proprio nomine posuit interpres. Ac postea in alio loco transtulit pro hoc nomine proprio, Scaliasub, reliquiæ conuertẽtur, quod dicta vox Hebraica Scaria subsonat id, quod hæc duo reliquiæ conuertentur. In eundem modum apud Genesim appellauit lucem diem, & tenebras noctem, pro lucem Iom est Hebraice, pro tenebris vero nomen proprium laila id est noctem. Sic rursum vocauit firmamentum, cœlum, pro Schamaim, id est cœlos. Quemadmodum si pro Dauide transferas, dilectus & pro Salomone pax eius, quod hę voces dilectum, & pacem eius significent. Vsus autem est interpres hac loquendi forma, quia magis rem significatã considerauit, quam vocis sonum. Sed ad textum reddeamus *Voca nomen eius absque misericordia.* Genuina significatio huius vocis, *absque misericordia* est, non misericordiã consecuta, aut non digna misericordia. In quem modum nonnulli vertunt. Diuus tamen Hieronymus, Theodoretus, Septuaginta cum nostra vulgata Æditione consentiunt vertunt enim absque misericordia. *Et concepit adhuc: & peperit filiam.* Quærunt multi, Cur magis filiam conceperit, quam filium, nec abre. Sed respondeat diuus Hieronymus, Filia autem, inquit, nascitur, non filius: quia fœmina fragilis sexus est, & quæ victorum pateat contumeliæ. Vnde egregie etiam ait Hippocrates, Fœmina debilior naturæ est, quam mas constat enim humidioribus, & frigidioribus, elementis, cum quo Aristoteles etiam consentit, Ait quippe, fœminam minorem esse, & debiliorem masculo secundum omnes virtutes. Hinc fœmina infirmitatis, debilitatisque symbolum esse solet. Quod venustissime sanctus Iob hominis debilitatem volens nostris oculis obiicere contemplandam, explicuit dicens homo natus de muliere. Ac si apertius diceret, Caducum est hominis fundamentum, debilis, & infirmissima eius origo. Significatur itaque hoc dolore fœmineo, eiusque nomine debilitas, & infirmitudo populi Israel, qui, velut fœmina omni carens auxilio, & misericodia indigna, multis exponetur contumeliis, & innumeratis afficietur incõmodis.

Isai. 7. & 10. c.

Gen. 1.

Hippoc. li. de glãdinibus & die ta.

Aristo. lib. de Phisionomia.

Iob. 14. Quia in se habet fortitudinis qui natus est de infirmitate

Greg. lib. 11. c. 25.

Obser-

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

ET *concepit adhuc.* Aduerbium *adhuc*, patientiam, & longanimitatem Dei detegit, qui cum diu expectasset cõuersionem huius populi, adhuc diutius expectare dignatur. Nunquam ergo simus præcipites ad vindictã, sed de his nuper diximus.

¶ *Et peperit filiam.* Cum filij nascituri meminit Scriptura, dixit, Peperit ei filium, nunc vero in ortu filiæ non ait, Peperit filiam ei. Cur mutatur loquendi modus? non certe, vt opinior, sine causa. Quid adumbrat hæc filia? Supplicium futurum sine misericordia. Significabitur ergo, neminem sibi velle concipere, & parere iudicium sine misericordia, omnes vindicandis alienis peccatis attroces sunt, & immisericordes, in propriis autem, bone Deus quam sunt pij, & benigni, semper cupiunt, & quærunt temperari iustitiam misericordia, ne vino intemperato executionis iustitiæ exhausto veluti vino fortissimo, & aqua non deliburo inebrientur, & iudicio mentis excæcato corruant. Audi, quam sententiam tulerit Iudas in Thamar, quod fornicata fuisset, Producite eam, & comburatur. Verum cum illa dixisset, se concepisse ex Iuda, videte, vt mutauerit sententiam, & temperauit. Iustior me est, inquit. Quid hoc est bone vir? Nonne prius dixisti comburendam mulierem fornicariam? Cur modo mitius loqueris, cum liqueat, grauius esse illius peccatum? Prius namque solum vterus tumens ostendebat, eam esse contaminatam fornicationis peccato, nunc verò stuprum confessa est, quod grauius est crimen. Igitur nunc grauior sententia ferenda est, non mitior, ita est proculdubio. Cæterum ea est hominum conditio, vt in aliena crimina sunt ex actissimi censores, cum sibi nolint gignere filiam iustitiam, quæ sine misericordia sit. Intuere etiam, quid responderit Dauid prophetæ Nathan dicenti, Responde mihi iudicium, Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues, & boues plurimos valde, pauper autem nihil habebat omnino præter vnam ouem paruulam, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens & in sinu illius dormiens eratque illi sicut filia. Cum autem peregrinus quidam veniisset ad diuitem, parcens ille sume-

In alienis peccatis corripiendis: leues in propriis misericordes sumus iudices.

Simile.

Gen. 38. f

2. Re. 12. a

ec

re de ouibus,& de bobus ſuis,vt exhiberet conuiuium peregrino illi,qui venerat ad ſe tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad ſe. Attende quæſo, quid nimis iratus indignatione. Dauid dixerit, quamque aduerſus hominem illum tulerit ſententiam, Viuit Dominus,quoniam filius mortis eſt vir,qui fecit hoc. Ouẽ reddet in quadruplum. Recta qudem ſententia, & optimo rege digna ſed audi,vt mutauerit ſententiam, dicente Natham, Tu es ille vir,qui feci ti hanc rem. Peccaui Domine, reſpondit Dauid. Quid hoc eſt rex? Cur non ais, Filius ego ſum mortis,ouem reddam in quadruplum, ſicut prius dixeras? Certe doces,ingratum eſſe homini peccatori concipere, & gignere ſibi iuſtitiam abſque miſericordia. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sabbati poſt tertiam Dominicam Quadrageſimæ, vbi agitur de muliere adultera, vbi vides, quàm impie accuſabant Phariſæi adulteram, ſed cum Aſſertor noſter ſcripſit in terra eorum crimina, vnus poſt vnũ exierũt. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ vigeſimæ primæ poſt Pentecoſtem, in hæc verba, Egreſſus ſeruus, cui Dominus omne debitum dimiſerat, ſuffocabat conſeruum ob centum denarios. O hominis impietatem? Rogauit Dominum, vt omne ſibi debitum dimitteret, at conſeruo ſuo nec minimum condonare vult, quamuis procidens rogabat.

Quod quiſque ſuis in alium ſtatuit ipſe quoque eo dem vi debet.

¶ *Aſque miſericordia.* Quando hoc impoſuit Deus nomen? Certe, cum diu exſpectarat. Docet ergo, non miſeticorditer agendum cum his, qui non redeunt ad ſaniorem mentem: ſed iterum, atque iterum, atque iterum, imo crebro peccatis ſe implicant. Fratres, ait Apoſtolus, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos: qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Obſerua Diui Pauli præceptum præoccupatus fuerit in aliquo delicto, inquit. Quid ſi in multis delictis? Tũc nõ lenitate, ſed ſeuere agẽdũ eſt cũ lenitate, ſed ſeuerè agendum eſt cum illo. Hinc & optime Concilium Aquiſgrani decernit delinquentem, primò ſecundum Domini præceptum non ſolum ſemel, aut ſecundo, aut tertio, quinimo crebrius admoneri, & ſi his admonitionibus nõ ceſſerit, publica obiurgatione coripiatur. Sic legis, Pharaonem obduratum, & non conuerſum ad meliora, cum exercitu ſuo in mediis maris fluctibus periiſſe. Atque in Euangelio, non habentem veſtem nuptialem, miſſum in carcerem, ligatis manibus, & pedibus.

Galat. 6.

Conſilium Aquiſgranenſe, c. 134. Pertinaces & obſtinati publicè corripiendi.

¶ *Quia*

¶ *Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum.*

¶Rationem reddit, ob quam hoc nomen *Absque misericordia* fuerit puellæ impositum à Domino, nempe, quia non addam vltra misereri domui Israel, Et significatur, decem tribus, quæ sub rege Ieroboam degebant, esse in captiuitatem ducendas, eiusque regnum nunquam illis restituendum. Nã vsque hodie, vt refert Diuus Hieronymus, Persarum regibus seruiunt. Sunt qui dicant, hic tantum negari domui Israel misericordiam, quæ ad fœlicitatem bonorum temporariorũ spectat non quæ ad salutem animorum. Nam diuus Iacobus ait, Iacobus Dei, & Domini nostri seruus Iesu Christi duodecim tribus, quæ sunt in dispersione salutem. *Sed obliuione obliuiscar eorum.* Repetitio huius verbi, *obliuio*, incrementum inuoluit, sicut hæc, Fornicans fornicabitur. De quo loquendi tropo iam diximus. Ac si dicat, Nũquam recordabor eorum, vt eos reducam in suam patriam. Quod verũ esse rei euentus demonstrat. Israelitæ enim ducti in captiuitatem Assyriorum, nunquam ad suam patriam redierunt, aut certè quam pauciſſimi.

Iaco. 1. c.

Finis Monarchiæ Israelitarum.

Ad mores componendos

Via non addam vltra misereri domui Israel. Non inquit, Non miserebor, sed, *non addam vltra misereri*. Igitur non semel, atque iterum misertus fuerat Dominus sed crebrò. Discant ergo homines, misericordes esse in peccatores, & non de quolibet peccato sumant vindictam, quanto Deus ait, *Non addam vltra misereri*, hoc est, huc vsque semper addidi miserationẽ miserationibus, iam non adddam. Sed horrẽdum est hoc verbum *Iam nõ addã misereri*. Quomodo n. sine misericordia tua, viuere, aut stare poterimus? Nonne maior est misericordia tua, quàm hominum iniquitas? Nonne ad te clamat Habacuc, Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis? Nonne te vocat Apostolus patrem misericodiarum, & Deũ totius consolationis? Vbi ergo quærenda est misericordia, nisi apud te? Vbi inuenietur talis filia qualis misericordia est, nisi apud tantum patrem, quantus tu es? Certè Domine abyssus misericordiarum tuarum absorbet, & glutit abyssum iniquitatum nostrarum, & dicere possumus, Abyssus abyssum inuocat. Quomodo ergo ais, *Non addam misereri?* Vtique Domine onno

Habac. 3. 2. Cor. 1.

ne non cupis, negare miſericordiam: ſed, vt imponamus finẽ prauis peccatorum actionibus. Deſideras etiam, ſemper ante oculos mentis habeamus te non minus iuſtum eſſe quàm miſericordem. Sapiens enim ait, Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor. De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum, Et ne dicas, Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim & ira illo cito proximant, & in peccatores reſpicit illius. Quemadmodum ceraſa ſemper bina ab arbore proferuntur, & ſemper duo coniuncta eſſe reperies, Sic arbor vitæ, Deus coniunctos hos habet fructus, miſericordiam, & iuſtitiam. Miſericors Dominus, & iuſtus, ait Dauid. Ac rurſum, Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi. Ecce vtrumque connectit, miſericordiam, & iuſtitiam. Cur ergo homines volunt, Deum ſolum ex parte cognoſcere, nempe quatenus tantũ miſericors eſt, & eius erga ſe bonitatem ad ignauiæ occaſionem corripere? Audiant iſti quid Sapiens dixerit, nempe, Ne dicas, Miſeratio Domini magna eſt Conſpexerat enim peccatores, eſſe ſimiles hominibus luſcis qui cum careant recto ad videndum acumine, ſpecillis vtuntur, quod rem maiorem, quam ſit oculis contemplandam obiiciant, Verum trãſeuntes per pontem ligneum, cum arctus ſit cernentes illum ſpecillis, iudicant pontem eſſe latiorem, ac pedem figentes in aëre, cadunt in profundum gurgitem, vbi miſere obruuntur. Certè miſericordia Dei pons eſt, ſine quo ad cœlum tranſire non poſſumus. Cæterum peccatores eam velut ſpecillis conſpiciunt habent enim oculos luſcos & obtenebratos, cum peccatum obnubilet, & obſcuret lumẽ rationis, hinc maior, & latior videtur illis miſericordia Dei, quàm ſit, & confidentes, ſe ſalutem conſecuturos, præcipitantur in infernum. Vtinam iſti aduerterent, quibus in ſcriptura promittitur miſericodia, iis videlicet, qui Dominum timent & ad meliora conuertuntur. Quo modo miſeretur pater filiorum miſertus eſt Dominus timentibus ſe. *Non addam vltra miſereri.* Obſerua frater mi, obſecro, loquendi modum, cũ dicere potuiſſet, Non amplius miſerebor, noluit Deus tuus ſic loqui, ſed in hunc modum, *Non addam miſereri.* Cur Domine mi, *non addam*, ais? Procul dubio, vt doceas nõ magnificiẽ dã miſericordiã noſtrã à nobis, qui tuã paruifacis, cũ tua ſit multo excellẽtior. Videbis multos vnã vix guttulã miſericordię proximo dediſſe, cũ iniuriam leuiſſimã cõdonarunt,

Eccl. 5. a.

Miſericordia & Iuſtitia diuinæ maieſtatis præcones.

Simile

Pſal. 144. & Pſ. 100

Egregrie aſſimilantur peccatores lucioſis ſpecillis vtentibus

Nefas Miſericordiæ Dei abuti

Pſ. 102.

vel

vel obolum pauperi obtulerunt & iam existimant, ve-
Simile. stum oceanum hausisse. Audiant isti quo nomine Deus suas appellet miserationes, videlicet additamenta quædam siue accessiones, non munera, vel præcipuum libræ pondus, hoc significat, dum inquit, *Non addam*. Solent qui adeunt macellum, empturi carnem, cum empto carnis pondere ferre additamẽtum vile, partem videlicet iecoris occipitis, quo iustum lanx reddat pondus; quæ accessio adeo est vilis, vt emptor eam proiiciat: In eundem modum Deus misericordię opera nobis exhibita vocat additamenta, ne nobis improperet, quasi grandia contulerit. Ad hæc *non addam*, inquit, quoniam cum librat nostra demerita lance diuinæ iustitiæ, cernens præponderare crimina bonis actionibus, quam obrem & nos dignos morte esse, addit de suo misericordiam, ne puniat. Misericordiæ Domini: quia non sumus consumpti,
Thre. 3. & Ioel. 2. ait vates Ieremias. Ob hoc & Ioel Deũ vocat pręstabilẽ super malitia. Conuertimi, inquit ad Dñm Deũ vestrũ: qa benignus, & misericors est patiẽs & multę & misericordię, & prę-malitia. Item non est mihi grata obseruatio, si dicas, hac vti stabilis super loquendi forma Deum. *Non addã misereri*, vt ostẽdat domũ Israel despexisse multitudinẽ miserationũ diuinarũ inse collatã. Nã quæ addũtur adæquitatem libri conficiẽdam solent homines, nihili facere & spernere. Noli ergo tu dẽspicere misericordiam, qua te expectat, sed honora Domi
1. Reg. 2. g num. Ait quippe. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Non addam misereri domui Israel. Ad multos se extendit hæc misericordiæ priuatio videlicet ad omnem domum Israel. Vbi ergo sunt, qui dicunt parcendum semper multitudini peccandi, & vtendum misericordia? Ecce non inquit, *Non addam misereri* istius, vel illius hominis, sed *domui Israel*. Sic etiam legis totum mundum diluuio punitũ, Sodomam igne subuersam: & in Euangelio contra Ierusalem dictum. Ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ.

¶ *Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo.*

Significat, se mitius acturum Dominus cum domo Iuda: & quamuis in domum Israel seueriſſime sit animaduersurus in domum Iuda illius nõ item, sed fore miserturũ. Quę tamẽ misericordia, & sal[illegible] sit, quam hic Dominus ait, ex collatu

rum-

rum in domum Iuda, ex expositoribus non liquet varij enim sunt, & dissentiunt in hac re. Existimant nonnulli, hanc misericordiam esse instaurationem regni Iuda per regem Cyrum. Probant Scripturæ testimonio. Nam apud Esdram in hunc modum legimus. Hæc inquit rex Persarum Cyrus, Omnia regna terræ dedit mihi Deus cœli, & ipse mihi præcepit, vt ædificarem ei domum in terra Salem. Quis est in vobis de vniuerso populo eius, ascendat in Ierusalem. Ecce quam apertè fatetur Cyrus, se à Domino electum, vt filios Iuda reduceret in Ierusalem. Vnde & in eum quadrare vaticinium hoc, de eoque esse intelligendum certo credunt præfati expositores. Confirmant autem suam sententiam Iosephi authoritate hanc eandem historiam attexentis. Et præterea quia Chaldaice legimus, *in Deo suo*, id est in verbo Dei sui. Lyranus secus explanat. Opinatur enim, miserationem esse referendam ad dilationem captiuitatis, quam ait distulisse Deum propter regis Ezechiæ merita, qui tempore vatis Hoseæ regnabat: saluationem autem, siue salutem, ad victoriam, & liberationem de exercitu Senacherib. Vtrúmque enim obtinuit populus Iuda à Domino. Vnde sic dispungit, *Saluabo in Domino Deo suo*, id est in virtute Domini, qui misit angelum & interfecit in castris Assyriorum 185. millia bellatorum. *Et domui Iuda miserebor*, eius captiuitatem differendo propter merita Ezechiæ Regis. Hæc Lyranus, Non omnino mihi ingrata est hæc explanatio, licet qui in calendis Scripturæ arcanis fuerit versatus quam adhibet Lyranus distinctionem inter hæc duo, *miserebor & saluabo*, nempe misericordiam referendam ad dilationem captiuitatis, saluationem vero ad liberationem de Senacherib nihili faciet, fretus hac regula perneceſſaria ad intelligendam Scripturam, quòd non raro verbum subsequens non aliud sit: quàm præcedentis explanatio: vt in Psalmo. Apud Dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio. Hic vox, redemptio explicuit: de qua misericordia sermo sit. Ac rursum. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo saluari suo. Quid sit benedictionem aspicere à Domino; explicuit verbum subsequens misericordiam à Deo salutari suo. Atque ne quis credat hanc regulam fictam esse, certo sciat à pluribus sanctis patribus traditam quorum nonnulla citare testimonia: non grauabor. Primo Euthymius in Psal. 16. in hunc modũ ait. Solent prophe-

Iudæis ad Templum reædificandum data licentia. 1. lib. Esd. 1

Vin. spec. hist. lib. 4. cap. 13. Iosephus lib. 11. c. 2.

4. Re. 19.

Hebræi Em basis. gratia, solemni eusaë mutiectus geminare voces.

Euthymi in commẽtarijs

tæ sæpenumero in locis affectu plenis easdem sententias varia oratione repetere vt aucto affectu ad maiorẽ Deum misericordiam trahunt. Vt susceperunt me, quasi leo paratus ad prædam & quasi catulus leonis habitans in abditis. Ac rursum idem in Psalm. 36. Est prophetarum mos ad maiorem emphasim, atque vt intentionem cordium suorum melius declarent, dictiones, & sententias plerũque repetere, & inculcare, iuxta Hebræorum morem. Vt in Psalmo: In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt & non sunt confusi. Et alibi. Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Hoc idem repetit Psa. 76. circa principium & iterum Psalm. 170. & 21. Hæc Euthymius. In cõmentariis etiam Iob titulo Hieronymi. cap. 2. legimus. Solẽt in scripturis sententiæ iterari pro confirmatione dicti. Vt, Quia timor, quem timebã, euenit mihi & quod verebar, accidit. Et Basilius in homi. Quomodo baptizetur aliquis aliquis baptismate, quòd est in Euangelio Domini nostri Iesu Christi, ait. Cùm sciret Apostolus, tautologiam vtilem esse audientibus ad certitudinem: veritatisque persuasionem firmiorem, per eorundem resumptionem illis inculcat, vt: Si commortui fuerimus, & conuiuemus, si sustinuerimus, & conregnabimus. Citata testimonia satis sint ad probandum ex mente sanctorum patrum verbum subsequens crebro esse dictæ iam sententiæ declarationem. Vnde in hoc loco: *Domui Iuda miserebor, & saluabo eos*, idem est, misereri domui Iuda & saluare domum Iuda, neque aliud saluare eos, inuoluit, quam apertiorem sentẽtię explanationem. Quod si obiicias, Temere igitur & sine causa est ista eiusdem repetitio sententiæ. Negamus consecutionem. Nam vt egregiè obseruat Lyrichius lib. 1. in Leuit. versus finem. Non frustra solet Scriptura verba repetere, quæ & multa omittere breuitatis causa videtur. Huius autem sententiæ, & verborum repetitionis tres inuenimus esse causas. Prima est, ad exactiorem, & perfectiorem intelligentiam Scripturæ consequendam. Secunda, vt annotauit Euthymius, ad augendum affectum maioremque emphasim. Tertia, vt placet diuis Hieronymo, & Basilio, locis citatis, ad maiorem dictorum confirmationem, ac firmiorẽ certitudinẽ, veritatisq; persuasionẽ. Ob has nimirũ etiã causas in præsenti loco repetit Deus eandẽ sententiã, atq; hanc repetitionẽ nõ esse superuacaneã, sed necessariã, & rationi maximè consentaneã, ex dicẽdis deduces. Solent homines,

Psal. 36.

Identitas locutionis.

Frequẽtio rum verborũ repetitionis in scriptura sacra causæ. Euth. Psal. 16. & 36.

Simile.

mines, cum alios ſuæ ſortis, & conditionis vident, ſeuerè puniri, timore percuti, & dubitent, an eadẽ etiã pœna plectendi ſint. Exemplo nobis pueri. Nã ſi in ludo literario quẽ inſtitutor flagellet, cæteri ſuppliciũ conſpicientes illatũ cõdiſcipulo, territi ſunt, & collachrymantur, & idẽ etiã ſe paſſuros reformidant, quos tamen leniter, vt timorẽ depellat ab eorum animis, alloquitur magiſter, fidem aſtringens, nulla pœna fore afficiendos: In eundẽ modum cum flagella cõminatus fuerit Deus domui Iſrael, ne timeat domus Iuda, quaſi ſimul flagellanda, eos paccatos reddit, & tranquillos ſententiæ repetitione. Nõ mihi diſplicet Hieronymiana explanatio in hũc modum diſpungẽs, *Saluabit eos In Domino ſuo.* vel in ſeipſo, qui loquitur, vel ſaluet in filio, iuxta illud, quod ſcriptum eſt, Pluit Dominus à Domino. Sed hoc ſecundum, vt ipſe diuus Hieronymus fatetur, magis eſt iuxta typum, quàm iuxta hiſtoriam. Adhunc etiam diui Hieronymi modum exponit hunc locum Interlinearis. Ait enim, *Saluabo eos in Domino Deo ſuo*, ideſt, in memetipſo, aut filio meo. Sed cauſa quærenda nobi eſt, ob quam miſereatur Deus domui Iuda, non autem domui Iſrael. Lego apud recentiores, cauſam eſſe, quoniam Dominus pollicitus fuerat Dauid, de tribu Iuda Meſſiam naſciturũ. Hinc vt hãc impleret pollicitationem, ſeruat domũ Iuda. Quod ſi obiicias, Beniamiticã familiam eſſe etiã aſſeruatã, de qua Meſſias nõ erat naſciturus. Reſpondent, Beniamiticã tribum regni ſocietate, & ciuitatis communione eandem cum tribu Iudę exiſtimari. Rupertus ſecus ſentit, & proculdubio eius ſententia mihi magis arridet. Cauſa inquit eſt diſtantia ingens inter reges Iuda, & reges Iſrael. Regum quippe Iuda nõnulli iuſti fuerunt, videlicet, Dauid, Ezechias, Ioſias, qui nunquam deteſtando idololatrię crimine fuerunt contaminati, cæterorũ quoq; nonnulli pœnitentiã egerunt, feceruntq; quod placitum erat coram Dño. At vero de regibus Iſrael nullus extitit, qui faceret, quod rectum eſſet coram Domino, nullus omnino, qui à peccatis recederet Ieroboam, qui peccare fecit Iſrael, omnes impœnitentes, & peccata ſua defendentes vniuerſi ſermonem Domini repulerunt. Vnde inferius Dominus ait, Ego ſcio, Ephraim contaminatus eſt Iſrael, non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Deum ſuum. Cum igitur tanta fuerit inter hoſce diſtantia, rectę in vtroſque nõ par, aut æqualis debuit ferri ſententia.

Regnum datũ tribui Iudæ.

Tres reges Iudæ qui Idola non coluerunt.

¶Obseruationes ad morum compositionem.

Abac. 3. ET domui Iuda miserebor. Benedictus Dominus Deus noster & abyssus miserationum eius, qui cum iratus est, misericordiæ recordatur. Ecce puniturus domum Israel, simul se exhibet misericordem domui Iuda, neque punire decernens, ita punit, vt neminem relinquat, quem non benignè, & misericorditer suscipiat. Quinimo sinistram manum extendens ad plectendum, dexteram vnà extendit ad miserendum. Punit primos parentes eiiciens eos de paradyso, & in ipsa punitione, diuina splendet misericordia. Fecit enim illis tunicas pelliceas, & aduersus serpentem protulit. Ipsa conteret caput tuum. Delet diluuio homines & in tanto rigore iustitiæ misericordiæ memor seruat Noë. Comburitur Sodoma, & ab incendio liberat Loth, & eius familiam. Quorsum putas? Vt te doceat frater mi, non esse misericordiam, deserendam. Est Deus, velut arbor inserta, quæ simul acerbos profert, & dulces fructus. Quid acerbius iustitiæ rigore? Et quid dulcius misericordia? Misericordia tua, ait D. Bernardus, mihi sapit dulcius. Igitur quoties seuerè quem punis, reseruas alium cui te misericordem exhibeas. Quadrat obseruatio in Euangelium feriæ 6. post secundam Dominicam Quadrag. in hæc verba. Auferetur à vobis regnum Dei. Ecce diuinæ iustitiæ seueritas. Sed quid postea facies Dñe? Dabitur genti faciēti fructus eius. Ecce aliorum miseretur dum alios punit. Ecce Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ primæ aduentus, in hæc verba. His autē fieri incipientibus, leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Ecce arescentibus hominibus præ timore, non secus ac misericors consolatur Apostolos.

Gen 3. d. Gen. 6. Vna manu ferit Deus & alteram extendit ad miserāndū.

Ecce misericordiam quàm exhibet Dominus domui Iuda, contraponit iudicio seueriſſimo, quo plectendus est populus Israel. Timendum igitur est, incidere in manus Domini, qui variis, & non eodem supplicij genere afficit inimicos suos. Non enim solum Israel punit perpetuo exilio: nunquamque reuocando: verum etiam, vt acerbius puniat in populum sibi vicinum & hostem confert beneficia. Pollicetur enim, se illum saluaturum, atque non vtcunque, sed per semetipsum, quòd amplioris beneficij est argumentum, grauiusque infligit vulnus, dum miser homo se conspicit punitum, hostem vero suum beneficiis cumulatum. Sic legimus, punitum sacerdotem Heli à Domino, quòd filij

1. Re. 2.

eius

eius primitias carnis ab offerentibus tollerent, anteaquam Domino conſecrarentur. Videbis, inquit Dominus æmulum tuum in templo in vniuerſis proſperis Iſrael, & non erit ſenex in domo tua, omnibus diebus. Audi etiam, in eundem modum punitum Saul. Sic enim Samuel ait ad illum, Quid interrogas me, cum Dominus receſſerit à te, & tranſierit ad æmulum tuum? Facit enim Dominus, ſicut locutus eſt, & ſcindet regnum tuum & dabit proximo tuo Dauid. Sic etiam & diues ille epulo torquetur. Nam vltra tormenta, quibus excruciabatur miſerè, cum oculos ſubleuabat Lazarũ in ſinu Abrahæ vidẽs, quod vtique ad maiorem tormenti cummulum eſſe: non dubium eſt. Quis enim non videat, tunc maxime homines torqueri, ac ſæuiſſima inuidiæ rabie conſumi, cum aſpiciunt hoſtes ſuos, quos odio proſequebantur, ad honoris culmen euectos, ſe vero deſpectos, & humi deiectos? Vnde egregie Publius Romanus cum vidiſſet hominem inuidum ſolito triſtiorem dixit: Aut Mutio, (Mutius enim appellabatur) aliquid accidit mali, aut alteri cupiam aliquid boni, ſentiens illum non minus alienis commodis, quàm ſuis incommodis vri. Vera quippe eſt illa ſententia Philoſophi Antiſthenis. Non aliter, ac ferrum abſumitur rubigine, ita inuidi ſuo ipſorum vitio contabeſcunt. Nam ſicut ferrum, etiam ſi nemo lædat: ſe gignit, vnde corrumpatur: Ita homo, quamuis non lædatur, proſpiciens tamen æmulum ſuum honorari, aut illi aliquid pro votis ſuccedere, etiam nemine lædente in ſeipſo excruciatur. Sed quorſum putas Deus hoc in peccatores vtitur punitionis genere: vt æmulos peccatoris honoribus: & beneficiis afficiat? Certè, vt ſic punitus reſipiſcat, & ad meliora conuertatur. Reuocans enim in memoriam, quo pacto in ſui punitionẽ Deus ſuis hoſtibus bona conferat, in ſuorũ peccatorum trahitus cognitionẽ & reſipiſcentiam. Vide: quã apertè conuerſionem peccatoris hoc tormenti genere quærat Dominus, ſuſceperat Abelis ſacrificium, non autem Caini & intuere, quid dicat Cain irato, ꝙ Dominus reſpexiſſet ad Abelẽ, eiuſq; munera. Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne Si bene egeris, recipies, ſin autẽ male, ſtatim in foribus peccatũ tuũ aderit? Non ergo aliud quærebat Dñs Abelẽ honorãs magis, quàm Cainũ, niſi miſeri Caini conuerſionẽ. Quoties ergo æmulos noſtros honoratos a Deo, nos vero deſpectos videmus, ad nos ipſos cognoſcendos mentis aciẽ conuertamus, & fortaſſis in pœnã delictorũ noſtrorũ id

1. Re. 28. c

Inuidita beſoua ſ inimicus ad honor rufa ſtigia euectus.

Hoc refertur Bioni Sophiſtæ.

Alienæ fœlicitatis odium inuidia.

Simile.

Gen. 4.

fieri inueniemus. Quemadmodū enim pater duos filios habens studioso chariorem se exhibet, vt alterum ad scelera

Simile Virtutis æmulatio.

procliuem, saltem hac æmulatione ad virtutē amplectandā alliciat, In eumdem modum Deus nō secus ac pientissimus pater vt nos reuocet à viis nostris pessimis, æmulis nostris munificentiorem se exhibet. Atque hoc vsum æmulationis genere Apostolum inueniemus. Quamdiu, inquit sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quo

Rom. 12.

modo ad æmulationem prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex eis. Sic & Deus Opt. Max. quærens conuertere populum Israel ad meliorem frugem, se beneuolum patrem exhibet populo Iudæ, Israeli autem seuerum iudicē vt hac saltem æmulatione ad meliora prouocet populum Israel. Quadrat etiam obseruatio in Euangeliū feriæ. 6. post. 2. Dominicā Quadrag. in hæc verba, Auferetur à vobis regnum & dabitur genti facienti fructus eius. Ecce quasi in punitionem Iudæorum pollicetur Dominus dandum regnū genti, & auferendum Iudæis.

Præterea obserua quantum cōferat emolumenti populis, subiici bonis regibus. Nā, vt optime Rupertus sentit, ob peccata regū Israel, in Israelis domum Dominus animaduertit, ob probitatem vero regū Iuda, mitius agit cum domo Iuda.

4. Re. 19. g.

Hinc ob merita regis Ezechiæ, & Dauidis legimus, liberatum regnum Iudæorum & exercitum Senacherib trucidatum. Et cōsidera, quid Dominus dixerit propter me, & propter Dauid seruum meum protegam vrbem hanc, & saluabo eam. Ecce rex etiam vita functus causa fuit salutis regni

Iram Domini multitudinem minantem iustus placare potest

Et quēadmodum gossipiū odorem diu seruat, quamuis auferas ab eo muscum, & algā, In eundē modum regna bono rege priuata etiā diu exhalant odorē Dño gratissimū, potentēque abigere graueolentiam peccatorum regni. Quid enim

Simile

sunt orationes sanctorum, nisi odoramenta suauissima, eaque recondita in phialis aureis? Sic namque legimus apud

Apoc. 5. c.

Apocalypsim, in manibus viginti quatuor seniorum esse phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Igitur si reges sanctitate præfulgeant, & pietate sint exornati, eorum orationes, velut in quibusdam thecis aureis asseruantur in cælis. Sed quorsum asseruantur? Vtique ad fugandum fœdorem peccatorum. In hoc enim munus vnguenta, & aquæ odoriferæ reconduntur in vasis, seruanturque: vt quoties graueolentia sentitur, odore vnguenti, vel sopiatur, vel depellatur, vincit enim suauitas odoris

puto

putoris grauitatem. Vis etiam ſcire, ſacrificia piorum regũ eſſe Deo perquàm grata, Ecce huius rei vmbram non contemnendam. Apud Leuiticum Dominus præcipit, caput, & inteſtina hoſtiæ adolenda ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauem Domino. Quid caput, & inteſtina adũbrant? Certe reges, & præſules, Sic enim vocantur apud Iſaiam à Domino, interpretibus diuo Hieronymo, & aliis multis Eccleſiæ proceribus. Omne caput languidum, & omne cor mœrens, ait ſacer vates. Et merito reges, & præſules capita dicuntur. Nam quẽadmodum cor eſt fons omnium ſenſuum in quo eſt perennis quædam motio, ex qua arteriarum curſus proficiſcuntur, Sic ex regibus, & antiſtibus exire debent crebræ precationes, ſolidæ, atque ſanctæ virtutum actiones quibus populus adiuuetur, & ad virtutem moueatur. Et vt cor habet ſedem in medio corporis, Sic reges, & præſules debent eſſe in medio, omnibus communes, & æquales. Et vt cor eſt veluti medium inter animam, & corpus, Sic rex, & præſul debet eſſe mediator inter Deum, & homines, ne populus ſibi commiſſus pereat. Incolumi corde poſſunt membra ſaucia recuperari, & conſequi ſanitatem, at ſaucio, & percuſſo corde, nulla eſt ſpes ſalutis recuperandæ, Eodem modo, ſi populus in ægritudinem inciderit vitiorum, poterit ſanitatem obtinere, ſed corrupto rege, & præſule, & vitiis contaminato, quæ erit ſpes ſalutis recuperandæ? Si exciderit lapis ex pariete, facile reſtituetur, ſed labefactato, & euerſo totius templi fundamento, qui fieri poteſt, vt totum ædificium non coruat, & funditus euertatur? Hinc Sapiens ait, Rex inſipiens perdet populũ ſuũ. Ac rurſum, Cũ impij ſumpſerint principatum, gemet populus rex iuſtus erigit terram. Merito igitur inter cætera reipublicæ membra maxime Deus vult, caput, id eſt principẽ, & regem ſibi offerri in ſacrificiũ & igne charitatis adoleri, nam huius ſacrificij odor fugat fœtorem peccatorũ populi. Exemplo nobis ſunt reges Iuda Dauid, Ezechias, Ioſias, quorum ſacrificiorũ ſuauitate illectus Dñs, vide, in quę verba prorũpat, *Domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo.* Quadrat obſeruatio in Euangeliũ, Vos eſtis ſal terræ, in hæc verba, Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Terra videlicet. Extincta enim lucerna, luce obſcurata, nauclero merſo, amiſſo duce, infatuato ſale, quid facient cæteri? Actum eſt de illis.

Leuit. 1. c.

Iſai. 1. b.

Simile.

Quod cor, corpori: id reges regno præſtare debent.

Eccl. 10. a

Pſa. 29. a

Præterea docet hic locus, pro meritis cuiuſque ferendam eſſe ſententiam, quod maxime debent reges, & iudices animaduertere. Non enim audiunt, pari pœna fuiſſe punitos

populum Iudæ,& Israel,sed acerbius punitur Israel, quia grauius fuerat eius peccatum. Nam vt Rupertus obseruat, facta est magna,iudice Deo,captiuitatis vtriusque differentia,vt scilicet captiuitas Iudæ post annos septuaginta solueretur,captiuitas autem decem tribuum nequaquam vltra solueretur. Pro mensura delicti erit & plagarum modus, ait Deus apud Deuteronomium. Ac rursum,Non facies, quod iniustum est,neque iniuste iudicabis,statera iusta, & æqua sint pondera. Atque regius Psaltes de iusto iudice quid ait? Virga dilectionis,virga regni tui. Egregiè inquit, virga directionis. Nam iudex iniquus est arundo piscatoris, quæ capto pisciculo manet recta,si autem trahatur piscis magnus, flectitur,& contorquetur vtinam autem nõ frangeretur,& è manibus iudicis non laberetur,quia potens est diues. Intuere an talis piscator fuerit impius ille Ptolomæus, de quo in hunc modum ait Scriptura,Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum criminibus absoluit,miseros autem,qui etiã si apud Scythas causam dixissent,innocentes iudicarentur; hos morte damnauit. Non hic impiissimus iudex animo voluebat sententiam Catonis Senioris,omnibus iudicibus semper ante oculos mentis habendam, nempe, Iudicem neque pro iustis esse orandum,neque pro iniustis exorandum. Sentiebat enim culpam esse iudicum,si,vt iustis æqui sint, cum oporteat vltro fauere bonis,& quamuis pro iniustis orare humanitatis sit exorare tñ est à iustitia deflectere. Optime etiam Pythagoras ait,peregrinus iustus non modo ciue, sed etiam cognato maioris faciendus est. Atque philosophus Epictetus,Quemadmodum Lydius iudicat aurum, non autẽ viciſſim ab auro examinatur,Sic & homo, qui facultate iudicandi pollet. Turpe quipe est, iudicem ab alio iudicari. Tunc autem à multis iudicatur,ne dicam ab omnibus, cum iniquus est,& non iuxta merita iudicãdorum decernit. Quadrat obseruatio in Euangelium, Dominicæ 9. post Pente. in hæc verba,Remissius erit Tyro,& Sidoni in die iudicij, quã vobis. Ecce remissius inquit,non æqualiter,quia grauius erat peccatum Iudæorum,grauius puniuntur.

Deut.25. Leuit.19. Psal.45.

Iudex iniquus arũdini piscatoris similis.

Lapis Lydius, parœmia.

Ad hæc,docet hic locus optimi iudicis esse,innocentes liberare in bonosque conferenda beneficia,sicuti equi iudicis est,prauos punire, Quid agit Deus cum domo Israel? *Non addam,inquit misereri.* Et cũ domo Iuda quid agit? *Saluabo eos in Domino Deo suo.* Quorsum saluabis eos Domine? Quia peccato idololatriæ non sunt irretiti, quemadmodum sunt

Præmium & pœna

Ita ælitæ

Israelitæ.

Ad postremum, dicere poteras Domine, Saluabo eos per memetipsum. Cur ergo maluisti dicere, *Saluabo eos in Domino Deo suo*? Cur etiam non satis esse iudicasti, dicere, *saluabo eos in Domino suo*, aut *in Deo suo*, sed vtrunque veneraudum nomen tuum attexis, & videlicet *Dominum & Deum*? Respondet obiectioni diuus Gregorius in explanatione Psalmi. 6. pœnitentialis. Vbi ait, Nominis venerandi repetitio precandi auget affectum, vt De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Et parum infra, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Nomen repetit vt affectum excitet. Sic impræsentiarum vtrunque coniungit *Dominum, & Deum*, vt quanto affectu sit Deus eos saluaturus, ostendat, maximo videlicet. Sed quid hoc ad mores? Non parum certè. Disces enim duo. Alterum est, officia non quocunque, sed maximo affectu præstãda, ita vt eius dicaris esse, cui fers opem siquidem Deum esse populi Iuda legis. Ob hoc enim non solum ait, *Saluabo eos in Domino Deo*, sed addit, *suo*. Alterũ est, Ecce quanto honre debeas prosequi seruos Dei, audis enim Deum eorum esse, Time ergo lædere, aut despicere eum, cuius Dominus Deus est.

¶ *Et non saluabo eos in arcu & gladio, & in bello: & equis, & in equitibus.*

¶ Duo hic esse implicata ad salutem Iuda spectantia, opinatur Lyranus, dilationem nempe captiuitatis Iudæ vsque ad tempus Sedechiæ, & præterea inductæ captiuitatis relaxationem. Inspirauit enim Deus regi Cyro, vt copiam faceret populo Iuda redeundi in Ierusalem, vt Esdræ refert historia. Rupertus partim consentit cum Lyrano, partim dissentit & bis à Domino saluatam domum Iuda comemorat, primo in internitione exercitus Sennacherib, secundo quando præfatus rex Cyrus dedit ei facultatem redeundi in Ierosolymitanam patriam. Apertum enim est, in vtroque dicto rei euentu saluatos esse filios Iuda sine *arcu gladio & bello*, &c. Nam neque nocte illa, qua percussa sunt castra Assyriorum, arma sumpserunt aduersus hostes Assyrios, sed ipsis dormientibus percussit angelus Domini castra Assyriorum. Neque etiam cum redierunt in patriam, armis: & bello id sunt adepti, sed quia Deus suggessit Cyro, vt daret libertatem ascendendi in Ierusalem. Diuus Hieronymus, cum quo consensit Theodoretus, solum ad Sennacherib exercitum refert vastatum per Angelum, vt dictum est, quo tempore aliæ

decem tribus ductæ sunt in captiuitatem. Quidam ex recentioribus solum hic implicatum asserunt reditum in Ierusalem per regem Cyrum. Quam ex dictis explanationibus iudicauerim veriorem, paucis dicam. Certè si dixit Dominus, *Non misereri addam domui Israel vlra*, ob eius exilium nunquam reuocãdum, & qui nunquam amplius essent reditur in patriam suam consequens esse videtur misericordiã & salutem dandam domui Iuda, esse redditum in Ierusalem. Seueritatem enim qua vtitur in Israelitas contra ponit misericordiæ præstandę filiis Iuda. Video Dionysium Carthusianum vna cum Lyrano, & Ruperto dicere non hanc solum miserationem Domini hic esse inclusam, verum & auersionem Sennacherih, & addere multas alias miserationes quas Deus effudit abunde in domum Iuda, his verbis esse perstrictas. Tu vero mi candide lector accipe, quod malueris, parum enim refert, hoc aut illud eligas. Sed literam dispungamus. Sub his verbis, *Non saluabo eos in arcu, & gladio: & in bello*, &c. omnia excludit humana præsidia quibus se solent homines ab hostibus tueri & peculiariter sub hac voce, *in bello* vt optime obseruat Vatablus, comprehendit omnia instrumenta bellica, quibus homines in bello vtuntur. Ac si dicat. *Non in arcu: non in gladio*: atque, vt cuncta bellica instrumenta vno verbo complectar, non *in bello*, hoc est in cunctis aliis machinamentis, & armis bellicis.

Ad morum compositionem.

Irriti hominũ conatus nisi præsidio affulserit Deus. Psal. 19. 2. Paral. 20. Macha.

T non saluabo eos in arcu, &c. Ecce à quo maxime sit expectanda victoria à Deo videlicet in primum est exorandus. Non enim sat sunt arma bellica, & machinamenta, militum copiæ, equi & equites, ad victoriam consequendam, quando, absque his audis concessum domui Iuda à Domino salutem. Hinc Regius Psaltes, Hi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Domini sperabimus. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus. Ac rursum, Tua est Domine potentia, tua victoria. Et rex Iosaphat, Domine Deus patrum nostrorum in manu tua est fortitudo, & potentia neque quisquam tibi potest resistere. Et fortissimus Iudas Machabæus, Facile erit concludi multos in manu paucorum

&,

& non est differentia in conspectu Dei cœli liberari in multis & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. Hinc experimento cognouimus multas militum copias à paucis hominibus deuictas. Sic namque Gedeon trecentis solum viris vicit Amalech. Verum igitur Domine mi Deus est, quod dixisti. Cum audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri. Si enim tu es pro nobis, quis contra nos? *Iudic. 7.*

Præterea discces ex hoc loco, non esse damnandum cogere exercitum, & bellum gerere, no enim hic ea reprehendi Deus, quinimo cuniunctio illa *&, dum ait: Et non saluabo eos in arcu & gladio* etc. videtur implicare, quod solet Deus crebro per exercitum saluare, quamuis modo sine armis, & exercitu coacto saluet. Ac si apertius dicat, Soleo concedere victoriam per huiuscemodi instrumenta, arcum, gladium, equos equites &c. sed nunc nolo per hæc, sed per memetipsum parare victoriam. Erarunt ergo Manichæi & nostris calamitosis temporibus Occolampadius, Lutherus, & alij huius infimæ fæcis hæretici dicentes, non licere gerere bellum. Sed de hac re perquam docte disputat frater Alfonsus de Castro lib. 3. de hæresibus, verbo, Bellum, vbi tum conciliis, tum testimoniis, Scripturæ, & rationibus hæreticos iugulat. *Pro Martyribus.* *Fanatica opinio de non ducendo bello. Consule Relect. 6. F. Victoria.*

Ad hæc, obserua, quasi singulare Dei beneficium sit victoriam consequi sine strepitu armorum, & militum ait Deus populum Iuda liberandum sine *arcu, gladio, & equis.* Et certè proculdubio magnum Dei beneficium censendum est, victoriam adispici sine exercitus coactione. Non enim aliud sunt milites, quàm sæuissimę locustæ terram deuastantes, fulmina regiones adurentia. Et quemadmodum tinea ex ipso oritur indumento, postea tamen ipsum abrodit, Sic milites domestici cuncta perdunt, & subuertunt, ita vt quis vix iudicare queat, quinam sint attrociores hostes in nos, qui arma arripiunt, vt nos defendant, an qui nos veniũt vastaturi. Quis enim poterit rapina, homicidia, stupra, adulteria, aliaque id genus innumerata mala vtrique cõmissa expendere, in quę teste Aristotele, milites proni sunt? Agnouit hoc Põpeius ille Magnus, ac propterea, quos ipse præmittebat milites, eorum gladiis annuli signũ imprimebat ne quem in via læderent. Egregiè sane ea animo contemplans Plinius dixit, Quẽ admodum dracones exugentes sanguinem elephantorum, eos occidunt, & ipsi vicissim inebriati opprimuntur, ac commo- *Milites locustæ depascentes aruа. Simile. Aduersus immanem militum feritatem. 2. Polit. 7. Plin. li. 8. c. 12. Simile.*

commoriuntur, Ita sæpenumero in bello pars vtraque perimit & perit, damnum dat, & accipit. Neque minus aptam similitudinem aliam apposuit Aristoteles. Quēdmodum, inquit, Cybindus auis bellum internecinum gerit cum aquila adeo vt cohærentes sæpe numero prendantur, Ita fit aliquoties, vt dum mutuum in se odium pertinaciter exercent principes vtrique subuertantur, tertio quopiam inuadente. Hinc optime Homerus dixit, Inhumanus, & ferus, & impius est ille, qui bellum cupit in populo detestabile. Et Aristoteles Bellum gerere nemo expetit gratia gerendi bellum, alioquin videbitur crudelis, & sanguinolentus. Vera certe est tot philosophorum sententia. Inter omnia enim mala nullum est bello truculentius. Diuus Gregorius expendens hęc verba, Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, huiuscemodi contentionem malum vocat, & tribulationem: Post bella, inquit, & tribulationes, non statim finis quia multa debent mala præcurrere vt malum valeat sine fine nunciare. Optime bellum malum appellat, est enim maximum, & reipublicæ nocentissimum. Summā igitur est, beneficium Dei esse, idque præstantissimum, victoriam adipisci absque militibus, & exercitu. Quadrat obseruatio in Euangelium vltimæ Dominicæ post Pentecost. in hæc verba Cum videritis abominationem desolationis. Quid vocat abominationem desolationis? Respondeat Caietanus, id est ex abominabilibus idololatriis, Romanis videlicet, qui desolarunt templum Ierusalem. Ego vero etiam dicerem abominationem desolationis, quod huiusmodi desolatio facta fuerit à militibus, qui dum bellum gerunt innumeras abominationes committunt. Item enim pollet abominatio desolationis, quod abominatio desolatoria, quemadmodum filius perditionis, & filius perditus, terra promissionis, & terra promissa est enim Hebraismus. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ. 3 Quadrag. in hęc verba omne regnū in se diuisum desolabitur, milites enim hinc, & inde coacti ad bellum pernicies regni est.

Aristot.

Homerus. 8. Iliad.

10. Ethi. cap. 7.

Quis fuit horrendus primū qui protulit enses? Tib.

Demum hinc percipies, neminē esse despiciendum, quantumuis omni videatur auxilio destitutus, quando audis populum omni carentem præsidio, sine *arcu, & gladio, & equis* &c. in patriam restituendum, & quasi respondeat tacitæ obiectioni, Deum dicere, Populus hic in captiuitatem ductus, despectus, attritus, inermis, &c. liberabitur ab Assyriis. Potis enim est Deus ex lapidibus suscitare filios Abrahæ. Quoties ergo

ergo omnia viderimus perditum ire, & ad extremam vſque calamitatem deſperata, non animum deiiciamus, ſed ſperemus in Domino, & oremus eum, poteſt enim nos ſaluare. Quid calamitoſius Ioſeph coniecto iam in carcerem? Quid magis in altum tempeſtatis pelagus iactatum quam filij Iſrael in Aegypto degentes? Empti ſunt, in ſeruitutem verberati, oppreſſi, ſed tandem reſpirarunt, & liberati ſunt.

Quo grauius premimur eò altius ſpes noſtra in ſublime vergat.

¶ Et *ablactaui eam, quæ erat abſque miſericordia.*

¶ Filiam nomine Hebraico vocatam Loruhama, Latino *Aſque miſericordia* ablactari præcipit Dominus, quod non vtique legimus de filio fuiſſe videlicet ablactatum, qui appellatus eſt Iezrahel. In ſignificatione huius ablactationis filiæ omnes fere expoſitores cõueniunt, licet aliis altius explanauerint. Lyranus paucis multa comprehendit, & ait, hac ablactatione deſignari omnem conſolationem eſſe regno Iſrael ſubtrahendam. Vatablus hic prædici exiſtimat, deſtituendos Iſraelitas verbo Dei, prophetiis. Nam lac verbum Dei eſt, quo alitur anima, prophetiæ, promiſſioneſque aliæ patribus factæ. Diuus Hieronymus dexterius videtur diſpungere, & multa obſeruatione quidem digniſſima, ſed nimia breuitate comprehendit, & vtramque prolem Hoſeæ filium nempe, & filiam, vmbram eſſe quandam Iſraelitici populi, egregiè opinatur, in hunc modum dicens, Qui vocatur ſemen dei, verſus in fœminam, & propter imbecillitatem virium, offenſamque Dei, ductus in captiuitatem, quia Domini miſericordiam non habebat, nequaquam ablactatus dicitur, ſed ablactata, viri enim robur amiſerat. Qui ablactatus recedit à matre, parentis lacte non veſcitur, alimentis ſuſtentatus externis. Ita & Iſrael proiectus à Domino, & captiuitatis circundatur anguſtiis, atque in Babylone cibis ſuſtentatur immundis. Hæc Diuus Hieronymus. Igitur ſi ex tanti doctoris ſententia quæras, Cur magis ablactatur filia, quàm filius? Reſpondemus, vt maior virium huius populi imbecillitas detegatur, & omni robore Iſrael carere demonſtretur. Apertũ enim eſt, fœminas eſſe imbecilliſſimas. Cur autem ablactatur? Vt oſtendat, Iſrael à Deo proiectum eſſe, captiuitatis anguſtiis circundatum, cibis externis, imo immundis ſuſtentatum. Rupertus exiſtimat, hac filiæ ablactatione ſignificari perpetuitatem captiuitatis Iſraelitici populi, cui nulla ſit infundenda lactis alimonia, nulla conſolatio de captiuitate ſoluenda

Iſrael à patriæ lacte abducendus in regionem alienam captiuus.

soluenda. Demum, vt paucis rem absoluamus, significatur hac ablactatione, exitium certissimum imminere. Et apptissima est similitudo, ac si Deus dicat, Quemadmodum enim ablactata prole, & materna educatione destituta, certum est eius exitium, Sic Israelis erit extrema calamitas, iam ablactatus enim est ab vberibus meis. Audi & eadem similitudine vsum Dauid sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea, hoc est, Mihi imprecor certissimum exitium, quale est infantis ablactati ante tempus à matre, si diuina ope spreta, arrogantius de me sensi, immodiceque mihi placui video, recentiores ex verbo, ablactauit, quod Hebraicè est Gamal, & significat non solum ablactare, verum & rependere, ac retribuere, hic philosophari, quòd hac ablactatione insinuat Dominus factam retributionem populo Israelitico. Nam cum diuina sententia decretum sit, Iudæos in patriam fore, restituendos Israelitas vero minimũ fore quoniã hæc, eaque iustissima illorũ retributio erat, vt qui prius à religione fidei, atque Ecclesiæ societate desciuerant, qui diutius in impietate perseuerauerant, qui maximis ob eam rem sceleribus se contaminauerant diuturniores etiam ac acerbiores pœnas sustinerent. Decet enim par pari referre, & grauiori eum addicere supplicio, qui maiori irretitus est culpa. Nõ omnino hanc eiiciendam existimo explanationem. Cæterum, ni fallor, alia propius videtur, attigisse veritatis scopum.

Psal. 130.

Ad morum compositionem.

PErquam eleganter *ablactatione* hac explicat Deus quantum ab eius misericodia, & prouidentia dependeamus, non secus ac infantes ab vberibus maternis. Hinc Regius Psaltes ait ad Deum. Spes mea ab vberibus matris meę, in te proiectus sum ex vtero. Et rex Ezechias, Sicut pullus hirundinis, sic clamabo ad te. Quid plura? Ipse Assertor noster non ne se vocat gallinam, nos vero pullos? Quoties volui, inquit ad Ierusalem, congregare filiuos tuos, sicut gallina sub alis, & noluisti? Igitur si tu Dñe gallina es, nos vero pulli: si sub alis tuis nos non foueas, & protegas, miluus inferni nos rapiet, cibo carebimus, mille patiemur incommoda, ac tandem peribimus. Agnoscat ergo miser homo, in te vno sitam habere spem, & timeat: ne ob peccata sua illi vbera tua dulcissima negesẽ, Solent matres, cum ablactare decernunt filios, mammas inungere amaris

Psal. 21. b.

Isai. 38. c.

Matt. 23.

[a]maritudine, vt puelli, deguſtata ea faſtidiant mammas, In [c]undem modum tu quibus negas ducedinem lactis miſera- [t]ionum tuarum, vino cõpunctionis, & amariſſimo abſinthio *Iere. 9. c.* [i]nebrias. Ecce ego, ais per Ieremiam, cibabo populum iſtum abſinthio, & potum dabo eis aquam fellis, Sic & in hac ablactatione Iſraeli multa, eaque amariſſima propinas. Sed quid *Cant. 2.* piĕtiſſime Domine mi, num tibi vbera ſunt? Sunt proculdubio, & teſtis Sponſa eſt. Meliora ſunt, inquit, vbera tua vino Et quæ ſunt hæc vbera? Dicat nobis diuus Bernardus. Duo vbera Spõſi ſunt expectatio Chriſti, qua peccatores expectat, & benigna eorum ſuſceptio. Ambo hæc vbera complexus eſt Regius Pſaltes, longanimis, & multum miſericors *Pſal. 102.* Dominus. Longanimem vocat quia diu expectat, miſericordĕ vero, quia benignè peccatorĕ recipit. Lõganimitas ergo Dei, & miſericordia duo eius vbera ſunt, & hæc negantur, Iſraeli. Quadrat obſeruatio in Euangelium de filio prodigo in hęc verba, Miſericordia pater motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Quid eſt, miſericordia moueri patrem erga filium, niſi mammam porrigere indulgentiæ? Quid cadere ſuper collum eius, & deoſculari niſi mãmam alterã benignæ ſuſceptionis trãdere? Solent matres filiis vbera ſuggentibus dulciſſima oſcula imprimere, Sic pater cœleſtis inter vbera oſculatur peccatorem.

Ablactauit eam. Non ergo filia hæc nutrici tradita erat ad lactandum, ſed mater lactauit, quãuis pater diues erat. Non ſic viri potentes huius ſæculi, ſed nutricibus prolem lactandam traduut. O abuſum execrandam, ne dicam odium deteſtabile erga prolem. Quid enim proli nocentius contingere poteſt, quam materno priuari lacte? Quod euidentius crudelitatis argumentum, quam filium à matris auelli mãmis, vt nutricis alterius ſuggat vbera? Nonne iſtæ crudeliores draconibus iure optimo haberi poſſunt? Audiant iſti, quid dicat Ieremias, Lamiæ, id eſt, dracones, nudauerũt mãmas ſuas lactauerunt catulos ſuos, filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Si ergo Lamiæ catulos ſuos lactant, cur fęmina nõ erubet, ſuos non lactare filios? Cur ſtruthioni ſimilis eſſe vult in crudelitate, de qua dicitur, Induratur ad ſuos, *Iob. 39.* quaſi non ſint ſui, obliuiſcitur, quod pes conculcet ea, oua vi delicet, aut beſtia agri cõterat? An ignorat, oh eã maximè rẽ *Leuit 11.* interdictum eſſe eſum ſtruthionis apud Leuiticum, vt oſtendat Dominus, nequaquam decere, parentes crudeles eſſe erga filios, & proli non eſſe neganda materna obſequia. Hæc

Materno lacte non alieno alendi infãtes. *Thren. 4.*

ſunt

sunt inquit Dominus, quæ de auibus comedere non debetis & vitanda sunt vobis, struthionem, &c. dices, Iam summa cura quæritur nutrix ad lactandum, & medici non sine ingenti studio lac contemplantur, & experiuntur, an lac proli bonum sit quid vltra? Respondeat tibi Plinius, Lac vtilissimum cuique maternum, non ergo perinde vtile erit infanti lac nutricis. Respondeat etiam Aristoteles dicens filium erudire, est patris sicut, nutrire, est matris. Non ait, nutrire filium est nutricis, sed matris. Sed rursum obiicies, Quid ergo mali est prosi ex nutricis lactatione? Vno verbo dicam quia crebro vna cum lacte nutricis infantes impuros, & ferinos imbibunt mores ideo ante lactis examen mores nutricis essent examinandi, ne simul cum lacte coruptos suggant mores. Quemadmodum lilia à propria radice auulsa, & in vrceo aqua pleno posita, citò amittunt odoris suauitatem, quam retinerent, si in propia radice mansissent, ac paucis interiectis diebus, eo odore maximum fœtorem exhalant, in eundem modum prolis à materno pectore ablata, & nutrici tradita plerumque candore morum maternorum priuatur, quos fortassis cùm lacte suggeret, illiberales autem non item, quibus nutrix est contaminata. Ob hanc causam sanctæ fœminæ, vt Sara, & Anna, Isaac, & Samuelem lactarunt, & filios suos nutricibus tradi non permiserunt. Quadrat obseruatio in Euangelia Natalis Assertoris nostri, & Epiphaniæ, in hæc verba, Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, per subiectionem. Quid hoc virgo mater? Cur non inter vbera tua commoratur infans? An reclinas illum quasi nutrici tradendum? Sed absit hoc canit enim Ecclesia, Sola virgo lactabat vbere de cœlo pleno, non tu struthio es, vt obliuiscaris prolis vteri tui item in hæc verba Epiphaniæ inuenerunt puerum cum Maria matre eius, non cum nutrice, ipsa quippe sacerrima virgo illum lactauit.

Plini. lib. 28. c. 9.

Aristot.

Simile.

Gen. 12. a & 1. Reg 1. d.

¶ *Et concepit, & peperit filium. Et dixit ei, Voca nomen eius, Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester Deus.*

Tertius filius ose a gentilium nouum populum significabit.

Existimat Vatablus hac tertia prole adumbratam totam illam turbam incredulam à Synagoga descendentem tempore Christi quæ successit iis, qui erant ex Iuda, & Israele, quorum Synagoga mater est. Desumpsisse videtur ex diuo Hieronymo. Ait quipe in hunc modum, Quod recte intelligere possumus: & in omni populo Iudæorum, qui propter offensam seminis Dei captiuitati traditur, regnum perdidit,

&

& prouinciam, appellaturq; non populum Dei. Cum hac etiam explanatione conſentiunt & aliqui ex recẽtioribus. Si rem tamen oculatius inſpiciamus, videtur Diuus Hieronymus explanationem huic modo dictæ aliam anteponere. Nã ante illã in hunc modum diſpungit, aliam adducens, Iſrael proiectus à Domino, atque in Babylone cibis ſuſtentatus immundis, vocatur non populus Dei, & æterna gentis alienæ feritur ſententia, vt dicatur non populus meus, & ab dicetur in perpetuũ. Ac poſtea ſubdit, Quod rectè intelligere poſſumus & in omni populo Iudæorum. Ecce quo pacto primo ſolũ ad Iſraelem, decem videlicet tribus, refert huius tertię prolis nomen, quòd nuſquam amplius ſit populus Dei, deinde vero in omnes Iudęos poſſe hoc quadrare inquit Ac ſi apertius dicat priorem expoſitionem eſſe anteponẽdã, licet & alia non omnino reiicienda ſit. Lyranus, & Haymo ſequi Diui Hieronymi ſententiã videntur. Nam vtroq; modo diſpungunt, & aptando ſolum Iſraeli, & extendendo ad omnes Iudæos, qui Chriſtum negarunt, & occiderunt, iuxta oraculum Danielis, Poſt hebdomadas ſexaginta duas, occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Rupertus, & Theodoretus ſolum de decem tribubus Iſrael locum exponunt. Igitur vt paucis rem abſoluamus, bifariam poſſumus hunc locum explanare. Primo ſolum de decem tribus Iſrael, nuſquam ſint futuræ populus Dei. Secũdo de omnibus Iudæis Chriſtum negaturis. Sed prior expoſitio videtur magis rationi conſentanea, & literæ germanior, quoniam hic de diſpari pœna infligenda vtrique populo & Iſraelis, & Iudę ob inæqualia demerita agitur, & cum atrociora fuerint crimina Iſraelis, acerbius punitur, ita vt deinceps non ſit populus Dei. Sed literam iam diſpungamus. *Daniel 9.*

Voca nomẽ eius, Non populus meus Pro *Non populus meus* Hebraice eſt *Lohami*, & eſt nomen proprium ſignificans idem quod hæ tres voces, *Non populus meus*, ſed interpres magis rem ſub hoc vaticinio adumbratam conſpiciẽs, quã pro rem recens natam nomen appellationis, *Non populus meus* poſuit pro nomine proprio *Lohami*, vt iam ſuperius diximus, dum hæc verba expenderemus, *Voca nomen eius Iezrahel*. Non temerè hoc nomen fuiſſe impoſitum infanti, ſed maximo cum conſilio, Dominus referat, cauſam impoſitionis eius ſubdens, videlicet, *Quia vos non populus meus.* Fuerat antea appellatus à Deo populus Iſraeliticus, populus meus. Vnde apud *Lohami, i. non populus meus.* 4. Reg. 14 *Deut.* 32.

Deuteronomium, Pars Domini populus eius, Israel funiculus hæreditatis eius. Ac rursum, Te elegit Dominus, vt sis ei populus peculiaris. Et apud Exodū, Fiant immobiles, quasi lapis, donec pertranseat populus tuus. Demum, vt multa omittam, apud Isaiam Dominus ait, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem non cognouit me, populus meus non intellexit. Si vero causam quæras ob quam Israel populus Domini sit appellatus, in manibus est, tum quia Deus huic populo Israel peculiarem sui dederat cognitionem, tum ob cultum etiam peculiarem Deo exhibitum, quia hic populus separatus erat ab immundiciis idolorū, & gentiū. Propterea & hic populus in Scriptura sanctus vocatur. Quia populus sanctus es Domino Deo tuo ait Deuteronomium. Si Israel hāc amiserit sanctitatem, & se contaminauerint detestando idololatriæ crimine, iure optimo iam non erit appellandus populus Domini. Atque, vt optimè obseruat Rupertus, maximum quidem hoc est miseriarum incrementum, vt populus captiuus, idemque nullum habens præfixum soluendæ captiuitatis tempus, dicatur, & sit quod dicitur à Deo, *non populus meus*. Nam si captiuus quidem esset populus, & corporalis captiuitas nunquam solueretur, non tamen etiam secundum animam à Deo proiiceretur, esset tolerabile malum, & magna ex parte bene se haberet status, siue casus captiuorum temporaliter gementium. Nunc autem malum irremediabile est, quia corpora visibilis Assyrius cepit, & tenet, animas autem inuisibilis Assyrius decipit, & possidet. Hæc Rupertus, est acuta eius explanatio. Nam videtur significare, nullum esse acerbius flagellum à Deo inflictum, quam inter flagella, & incommoda temporalia ab eo illata, in peccato perstitere hominem flagellatum, & non se conuertere ad meliora, cum id maximè quærat Deus, dum flagellat, hominem videlicet à peccato reuocare. Quasi itaque Dominus respondeat tacitæ huic obiectioni, Cur populus Israel captiuitate non resipiscit, & tot patitur incōmoda, inquit, *Quia non est populus meus*, non illi peculiare meum præsto auxilium, vt sint in tribulatione exilij, & captiuitatis patientes, atque eam æquanimiter ferendo, habeant cum tentatione prouentum. Trifariam ergo possumus, idque ingenue, & egregie, hunc explanare locum, *Quia vos non populus meus, & ego non ero vester Deus*. Primo, Quemadmodum non creditis in me, nec opem à me

Deuter. 7.

Exod. 15.

Isai. 1

Deuter. 7.

Israel duplici miseria circundatus in captiuitatem trahitur, & à Deo deijcitur.

me expectabitis, sic nec illam vobis feram. Secundo, Si vos non probi, & sancti, sed multis peccatis irretiti, nec ero vester Deus vt videlicet vobis subueniam, & educam de captiuitate. Tertio, Quia vos me dereliquistis, & idololatræ facti estis, & obdurati, vobis non dabo peculiare auxilium gratiæ meæ, vt gradum à vestris viis pessimis reuocetis, & inter spinas suauissimum fructum, & inter vulnera flagelli, salutem inueniatis. Sumit autem argumentum Deus in hac ratione à relatis quorũ alterum si negetur, necessum est, & alterum negari. Bene enim consequitur, quòd si populus Dei non est igitur nec Deus erit populi. Demum obseruandum est in textu Hebraico non esse, *Ego non ero vester Deus*, sed solum *Ego non ero vester*, in quem modum etiam habent Græca exemplaria, Diuus Hieronymus, Theodoretus, & Septuaginta. Existimant aliqui ex recentioribus à Latino interprete explicationis causa additum esse hanc vocem *Deus*. Verum Theophylactus, qui peculiarem sequitur translationem, etiã legit, *Deus vester*. Et certè plus inuoluit amoris, & emphasis, si legamus, *Ego non ero vester*, quàm *Ego non ero vester Deus*. Si enim dicas, *Non ero vester*, subintellige, amicus, protector, dux, ac multa alia, quæ longum esset recensere sapiunt tamen vehementissimum amorem. Quid enim charius, & feruentius erga aliquem potest quispiam proferre, quam, ego vester vel tuus sum?

Resipiscentiæ Consilium ira Dei denegatur, Argumentum à relatis.

Ad componendos mores,

Via vos non populus meus. Nihil tristius proferri potest, & lachrymabilius, quã flagellis diuinis hominem non conuerti ad creatorem suum, nullúmque supplicium acerbius, quam Deum nobiscum non esse in tribulationibus, & quod Deus dicat, *Non populus meus*, vel seruus meus vos, dum flagellat. Tunc autem non sumus *populus* Dei, quando inter verbera obmurmuramus, patiẽtię clypeũ abiicimus, & effręnatiores in peccata reddimur, aut in prauis actionibus, ob quas plagis cedimur, persistimus. Hoc enim est discriminis inter iustos & iniquos, quod iusti flagellis resipiscunt, clamant, & confugiunt ad Dominum, pœnitet eos malearum, secus autem iniqui qui deteriores fiunt. Clamauit ad me, & ego

Corriguntur iusti & in flagellis resipiscunt, iniqui peiores euadunt. *Psal. 9.*

exaudiam eam, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, ait Deus. Sic clamauerunt filij Israel tribulationibus iactati apud Ægyptios, Ingemiscentes filij Israel, propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus, & audiuit gemitum eorum. Sed quomodo audisti Domine Deus noster clamorem filiorum Israel? Intuere animo, quid dicat Deus, quidque post tribulationem sequatur. Vidi, inquit, afflictionem populi mei in Ægypto. Non ergo Domine mi inter verbera tuus desiit esse populus, siquidem afflictionem populi tui dicis, quem certe non populum tuum vocares, si in peccato perseueraret. Sed quod amplius demirere, animaduerte, quid Dominus subiungat, quidq; peperit populo suo illa dira calamitatum tempestas. Descendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorũ, & educã de terra illa in terrã bonam, & spatiosam, in terrã quæ fluit lacte, & melle. Ecce post amaritudinem tribulationis sequitur dulcedo consolationis. Quid promittis Domine populo tuo afflicto? Terram fluentem melle, quoniam quamuis omnia videatur absumere, & deglutire tribulatio, si finem eius consideres, nihil aliud in ore eius inuenies, nisi dulcissimum fauum mellis, hoc est maximam consolationem. Est enim hoc problema à Sansone propositum conuiuis, De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Quod si quis soluerit intra septem dies conuiuij, dabit ei cœlestis Sanson sindonem, & tunicam. Verum nulli hoc referat arcanũ, præterquam vxori suæ. Vxor hęc seruus Dei est, illi charitatis vinculo, velut sponso copulatus huic detegit, quantum emolumenti leo sæuissimus, tribulatio videlicet, quæ, non secus ac leo, cunctos terret: habeat, si ab homine vincatur. In morte enim tribulationis, id est in fine, in ore illius, quæ videbatur crudelissima, & omnia deuorare, inuenitur suauissima consolatio. Ad hæc, problema soluenti dabit Dominus tunicam, & sindonem, gloriam videlicet animæ, & corporis Sindon, quod subtilior sit, & vestis interna, gloriam animæ adumbrat, tunica vero, quia externa, corporis gloriam. Per multas enim tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Præterea tribulatio virga est, cui homo innixus tendit ad cœlestem patriam, quæque oculos hominis aperit, vt seip sum homo cognoscat. Ego vir, ait Ieremias, agnoscens paupertatẽ meam in virga indignationis eius. Vide etiam, an filij Iacob ita senserint. Cum enim Ioseph durius ad eos loqueretur, in hæc verba prorumpunt,

Exod. 2. d

Exod. 3.

Exod. 3. 13

Iudit 14. c Ænigma Sansonis.

Act. 14. d

Thren. 3.

punt, Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio. Caue ergo, ne hanc Dei tui virgam, qua te percutit, in terram proiicias, hoc eſt, ne eam contemnas. Si enim contempſeris, vertetur in colubrum crudelem, à cuius conſpectu fugies, & ſi quando proieciſti, redi ad illam, te ipſum deiice, caudam eius apprehende, id eſt, finem tribulationis contemplare, & inuenies eſſe virgam, qua tendas in cœlum. Sumpſi mihi duas virgas, ait Zacharias, & alteram vocaui decorem, & alteram vocaui funiculũ. Quid hæc virga adumbrat? Certe tribulationem, & hæc dum viros iuſtos flagellat, decor eſt exornãs, quem flagellat, aut ſi mauis, dulcedo eſt. Vox enim Hebræa Noam, pro qua Latinus interpres vertit virga, etiam iucunditatem ſignificat, & dulcedinem. Inueniunt enim iuſti in tribulatione dulcedinem, & iucunditatem, conuertuntur quippe ad Deum, & patientiæ decore perpulchri redduntur. Verum aliam virgam vocat funiculum, quoniam eo plus miſeri homines irretiuntur peccatis. Peierant enim, blaſphemant ſtomachantur, dum à Deo flagellantur. Virga huiuſcemodi fuit, qua percuſſus eſt Iſrael, Funiculum videlicet. Inter verbera enim quid audis à Domino dictum? *Vos non populus meus.* Vis & aliud exemplum, vt agnoſcas, quid in viris piis efficiat tribulatio? Audi quid dicat Iob Eliphas, dum ſanctus vir multa calamitatum incommoda pateretur, Si reuerſus fueris ad omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo, dabit pro terra ſilicem, & pro ſilicem, & pro ſilice torrentes aureos. Ecce, vt abigat à ſe Iob pœnam à Deo inflictam, id enim vocat iniquitatem. In quẽ etiam modum crebro ſumitur iniquitas in Sacris Bibliis, pro pœna videlicet vt apud Leuiticum, Portabit iniquitatem, id eſt pœnam, &c. Quid conſulit Eliphas? Quod reuertatur Iob ad Dominum. Aç ſi apertius dicat, id maxime quærit Deus, dum affligit, conuerſionem peccatoris, idcirco ſitu conuertaris, dabit pro terra ſilicem. Quid terra eſt? Vltimum ac infimum elementum, pedibuſque calcatum. Si vis ergo o Iob, non calcari quaſi vilis, & a Deo tuo non peſſundari, cõuertere, & tunc inſtar ſilicis ferro percuſſi, emittes ſcintillas igneas dilectionis in Deum tuum. Non enim aliud ſunt tribulationes, quam ferrum in manu Dei, quo ex corde ſiliceo ignem dilectionis cupit extrahere. Quamprimum enim viri pij à Deo flagellantur, ſcintillas pœnitentiæ

Gene. 42.

Exod. 4.

Zac. 11. b

Animæ in ſtorum in tribulatio nibus pulchriores efficiuntur.

Leuit. 5.

De ipſius terræ partis tate vide Ariſt. li. 2. de cælo ſub finem & Methe or. li. 1. ca. 14. ſub medium.

patientiæ, orationis, &c. emittunt. Atque hoc est pro terra silicem dare. Pro silice vero hoc, dabit torrentes aureos illos videlicet, qui in cœlesti patria sunt. Quis enim dubitat, tribulationibus, si æquo animo ferantur, regnum impetrari cœlorum, Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo Apostolorum Simonis, & Iudæ, in hæc verba, Hæc mando vobis. Pronomen hæc, vt egregie obseruat Caietanus, innumera genera malorum demonstrat tolleranda ab Apostolis. Est enim peculiare Dei legatum in suo testamento relictum viris probis tribulatio. Video, ob hanc explanationem reprehensum Caietanum à Cornelio Iansenio, viro alioqui omni literarum genere conspicuo & certe immerito. Acutissime enim Caietanus exposuit, vt nos aliquando, & dicemus, & probabimus. Quadrat & in festum omnium Sanctorum in hæc verba, Beati eritis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint. Vides enim non esse malas persecutiones.

Quia vos non populus meus, & ego non ero vester Deus. Ordinem considera. Non ait, Quia ego non vester, & vos non populus meus, sed cõtra, *Quia vos non populus meus, & ego non ero vester &c.* Ostendit enim Deus hoc ordine, ex parte eius non esse solutum vinculum amicitiæ, imò esse fixum, stabile, & permanens. Vnde si nos non reliquerimus amicitiam eius, nunquam ipse nostram relinquet. Nos sumus infidi, & qui primo fœdus frangimus Deo Nam, vt inquit Damascenus, quod Deus semel assumit, nunquam dimittit, etiam in amicitia. Hinc optime Theologi peccatum, per quod desinimus esse amici Dei, dicunt esse conuersionem ad commutabile bonum, & auersionem à Deo, nos enim sumus qui fidem amicitiæ frangim⁹. Agnouit quippe diuina bonitas, nõ esse dignam nomine amicitiæ, quæ non semper durat. Quod etiam & Aristoteles docuit. Amator, inquit, non est qui non semper amat. Quamobrem & merito reprehendit sententiam philosophi Biantis dicentis, Ama, tanquam osurus. Amare enim magis debemus, tanquam non osuri. Vinculum quippe dilectionis adeo debet esse fixum, vt neque etiam mortis iugulo diffrumpatur. Explicans Scriptura, ingẽté esse amicitiam inter Ionatham, & Dauid, hac vtitur loquendi forma, Anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid. Sed quo quæso glutino? Vtique fortissime, & nunquam seiungẽdo, & dissoluendo. Aiebat Thales, Amicitia est animorum coniuncto, quos non dirimit locus. Ego vero adderem

1. Re. 18. a

nec u

neque tempus, imò neque ipsa mors dirimit, quia fortis est, vt mors dilectio. Sapiens etiam ait, Omni tempore diligit, qui amicus est. Sic etiam & Christus dilexit. Cum enim dilexisset suos, in finem dilexit eos. Summa igitur sit Repende Deo tuo amicitiæ vicem, vt sicut per illum non stat, quo minus non semper diligat, ita & tu da operam, vt semper Deum tuum diligas, quinimo si amicum habes non rumpas aut solues amicitiæ vinculum, sed semper dilige. Obserua etiam, quid dicat Deus, *Non ero* videlicet *vester*. Certè, qui amicus est, non est suus sed amici. Amicorum quippe omnia sunt cõmunia. Etiam vita vestra est, Neque etiam inquit, Non erunt mea vestra, sed *ego non ero vester*. Nam amicitia propter seipsam expetenda est, vt inquit Aristoteles, Quemadmodum arbor non est eius fructus & aqua non est ipsa frigiditas, Ita amicitia nõ est ipsa officia siue bona opera: oriuntur tamen ab ipsa amicitia. Exhibitio operis est probatio dilectionis, ait Diuus Gregorius. Et quemadmodum qui habet arborem, habet fructum eius, non contra qui habet fructum, habet etiam arborem, Sic nonnulli exhibent amicitiæ opera non tamen sunt amici, qui vero habent arborem amicitiæ plantatam in corde: etiam fructus edunt officiorum erga homines, quos diligunt. Erat bonus amicus Apostolus. Non quærimus, inquit vestra, sed vos.

Phocion dicebat cõparandos esse amicos qui ad mortẽ vsque constãtes sint. Sotanti. 8. Pro. 17. c. 1. Ethic. 8 Simile. Simile. 2. Corint. 12. c.

Quia vos non populus meus, & ego non ero vester. Tandiu duravit amicitia Dei cum hoc populo, quamdiu virtutem non deseruit sed postea cum multis se contaminaret peccatis, vides, Deũ, nolle, eius esse amicum. Quid hic, te docet Deus tuus? Certè, cum iniquis non esse amicitiam contrahendam & si contracta est, quamprimum agnouerimus amicum factum iniquum, monẽdus est vt ab iniquitate discedat, quod si discedere noluerit, soluenda eius amicitia est. Ita docet Aristoteles, & procul dubio peregregiè. Nam cũ amicitia tantum sit inter similes, vt dixit Empedocles. Vnde illud, Similitudo est causa dilectionis. Et Sapiens ait omnis homo simili sui sociabitur cum est dissimilitudo morum, & alter est pius, alter vero impius, quo modo inter eos sanciri poterit amicitia? Quæ societas lucis ad tenebras, aut quæ conuentio Christi ad Belial? ait Apostolus. Superiori obseruatione diximus, amicitiã esse glutinũ quoddã, & ita Diu⁹ Hieronymus appellat in Epistola ad Heliodorũ. Audi autẽ, quid de glutino tradat Plinius. Glutino, inquit, nõ fere cohærent nisi

Remediũ est quẽ cõuerti velle non videris, vitare si possis. 9. Ethic. c. 3. Eccle. 13. 2. Corint. 6. c. lib. 17. c. 43.

similia natura, vt si quis lapidem lignumque coniungat illa cohærere non possunt. Cum igitur dissimiles sint bonus & malus quomodo cõiungi poterunt charitatis glutino? Hinc reprehedit Deus viros iustos, quod ami citiam contrahant cum iniquis, & contractam non dissoluant. Obserua, quid vates Iehu dixit Iosaphat regi Iuda, viro alioqui multis virtutibus conspicuo, Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcirco iram Domini merebaris. Perpendendum est, quod dicitur nempe, iram Domini merebaris ob hanc amicitiam. Nam cum iram Domini homo non mereatur nisi ob crimen mortale, videtur Iehu implicare, crimine lethali irretiri, qui amicitiam ineunt cum iniquis. Si causam quæras, ob quam crimẽ mortale sit amicitia iungi cum peccatoribus, in manibus duæ sunt, altera est, quia peccatores effrænatiores reddun tur, & faciliores ad patranda crimina amicitia, igitur causam peccato dedisti ac consequenter, damnum fecisti. Qui enim causa damni est, damnum feciſſe videtur. Altera est, quia qui amat periculum, peribit in eo. Cum ergo in periculo sis maximo imbibendi mores corruptos, si familiaris sis iniquis, quid miraris, si ob hanc vnam causam Dominus sit iratus contra te, & hanc amicitiam contrahere, peccatum idque mortale dicamus? Hinc Apostolus scibit Corinthiis, Scripsi vobis, ne cõmisceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Ac deinde paulopost, Si fornicator est, aut auarus, aut maledicus, cum huiusmodi neque cibum sumere. Sic non sumebat Regius Psaltes. Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Insatiabili corde vocat auarum. Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum. Fideles appellat viros probos, & iustos, cum quibus inierat amicitiam Dauid, non autem cum iniquis. Quadrat obseruatio in Euangelium Sexagesimæ, in hæc verba, Quod autem cecidit secus viam, conculcatum est. Cur conculcatum est? Quia iuxta viam erat, quæ à prætereuntibus calcatur. Igitur si non esset cõiunctum viæ, non cõculcaretur. Si tu ergo nõ vis conculcari, recede à via, hoc est ab hominibus, à vitiis, & peccatis pessundatis.

Ea est iucundissima amicitia quam similitudo morũ conrunxit. Cicero. 1. off.

l. qui occidit. §. fin. ad leg. Aquil. l. qui domũ. l. videamus. § fin. ff. loc. l. antepe. § fin. ff. vi. bon. rap. c. fin. de Iniuriis 1. Cor. 5.

Psal. 100

Quia vos non populus meus, & ego nõ ero vester. Id est, quẽadmodum non creditis in me, neque opem à me expectabitis, sic neque iilam vobis feram. Vides, quo pacto vult Deus rogari, & quod illi dicamus, Domine fer opem? Hinc apud Ioan-

nem

nem ait Aſſertor noſter, Siquid petieritis patrem. Vult enim quod petamus. Ac rurſum apud Lucam, Saltem propter improbitatem dabit vobis.

¶ *Et erit numerus filiorum Iſrael, quaſi arena maris, qui ſine menſura eſt, & non numerabitur.*

Iuxta Hebræorum diuiſionē ab his verbis exorditur caput ſecundum huius vatis. Et ratio eſt, quia iam alius videtur inſeri ſermo, aliaque ſententia à præcedenti. Vnde in Gloſſa ordinaria citata verba capitis ſunt ſecundi, in quo præcipuè de vocatione gentium agitur. Ita ſentit Lyranus. Tamen iuxta Diui Hieronymi ſententiam, quem omnes expoſitores ſequuntur, non incipit ſecundum vſque ad hæc verba ſubſequentia, Dicite fratribus veſtris populus meus, &c. Quam partitionem ſequitur Vulgata Æditio, & nos etiam in eundem modum diuidemus. Sed explanando textui manum admoliamur. Vnus Theodoretus ſingularis eſt in expoſitione. Exiſtimat enim Deum velut obiectioni reſpondere Poterat enim quis arbitrari, à Deo populum Iſrael repudiari, quod ſint ad numerandum faciles, & admodum pauci, ob hanc inquit, cauſam commode apponit quod, ſit numerus filiorum Iſrael, ſicut arena maris, quæ non menſurabitur, neque numerabitur. At vero non multitudine Deus gaudet, ſed vbi duo, aut tres congregati ſunt in nomine eius, ibi in medio eorum eſt. Sic nos omnibus mortalibus antetulit, ſic Abraham ſic Moſem. Hæc Theodoretus. Cæterum hæc explanatio nimium videtur extorta, & violenta. Nam hic iam de vocatione gentium attexitur ſermo, quæ gentes verè Iſraelitarum nomen obtinuerunt. Non enim, teſte Apoſtolo qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio, ſed qui abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera. Cum ergo hanc ſpiritus circumciſionem gentes diuina miſeratione fuerint aſſecutæ, *Rom. 2.* certum eſt, imo fidei orthodoxæ conſentaneum, hunc locum de vocatione gentium eſſe intelligendum, & ita cæteri expoſitores explanāt, ſequunturque Diuum Hieronymum, qui perquam docte hunc locum diſpungit, & confirmat Apoſtoli teſtimonio, qui eundem locum de gentibus interpretatur, in ea, quæ extat ad Romanos, Epiſtola. Et quoniam Diui Hieronymi verba obſeruatione digna ſunt referre non grauabor, Ambigenti, inquit, & in varias ſententias fluctuanti illud occurrit Pauli Apoſtoli ad Romanos ſcribentis, Quod ſi volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam *Rom. 9.*

suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam, quos & vocauit nos, non solum ex Iudæis sed etiam ex gentibus, sicut in Hossea dicitur, Vocauit non plebem meam, plebem meam, & non misericordiam consecutam. Et erit in loco vbi dictum est eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui. Isaias autem clamat Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. Hæc Diuus Hieronymus. Ac deinde paucis interiectis lineis subdit Igitur beatus Apostolus Hosseæ prophetæ assumens testimonium, & exponens illud super vocatione gentium, & eorum fide, qui ex Iudæis credere voluerũt, omnem nobis difficultatem interpretationis abscidit, asserens, Christi temporibus esse completum, vt scilicet in Israel eligantur, duodecim tribus hoc est, omnis populus Iudæorum, & in Iuda hi, qui ex gentibus Iesum dominum confitentur. Si quis autem alienus à fide Christi & non recipiẽs authoritatem noui testamenti, sed de numero circuncisionis respondẽrit, filios Israel duas tribus sonare, & decem, de quibus crebro diximus, & in hoc dantes manus, nihil fidei nostræ nocere monstrabimus. Sed postquam fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris in toto orbe dispersus, & omnem supputationem vicerit populi multitudo, tũc habebit licentiam Israel qui hodie quoque captiuus est, & qui prius dicebatur absque misericordia & non populus meus, cum duabus tribubus, id est Iuda, & Beniamin, quarum magna pars in Christum credidit, inire concordiam, vt corporibus separatos iungat fides, & vnũ sibi caput ponant. Ex his ergo verbis deprehendes sanctum doctorem bifariam explanasse hunc locum, primo idque est quod nemini refragari liceat, quoniam Paulus sic est locum interpretatus de vocatione gentium. Secundo, & in quam intelligẽtiam videtur Diuus Hieronymus quasi nolens, & inuitus trahi, de decem tribus Israel quæ tandem aliquãdo credituræ sunt in Christum. Nos, reiecta hac secunda expositione, priorũ cum omnibus expositoribus amplectamur. Sed dispungendæ literę demus operam. *Et erit numerus filiorum Israel.* Figurata locutio est quæ locutionis figura à Grẽcis vocatur Antiphora, Latinis vero occupatio dicitur. *Deu. 18. d.* Ea autem est, cum aduersarij redargutionem, aut interrogationem citare sponsione præuenimus, vt apud Deuteronomium

mium, Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum ſcire verbum, quod Dominus non eſt locutus? Hoc habebis ſignum, &c. Sic & impræſentiarum Dominus obiectioni reſpondet, qua ſi quis quærat: Si populus hic Iſrael non populus tuus, quomodo promiſſum adimplebis, quod pollicitus es Abrahamo, Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuum? Reſpondit Dominum, *Erit numerus filiorum Iſrael*, id eſt credentium in Chriſtum. Omnes enim fideles vocat filios Iſrael iuxta illud Apoſtoli. Non omnes, qui ſunt ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neq; qui ſemẽ ſunt Abrahæ, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemẽ, id eſt, nõ qui filij carnis ij filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Ac ſi apertius dicat, Quod dixi, Vos non populus meus, intelligẽdũ eſt de filiis Iſrael, qui permanſuri ſunt in incredulitate, hi puniendi ſunt, hi perituri ſolum, nam numerus filiorum Eccleſiæ erit maximus, *Quaſi arena maris, quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur.* Obſeruandum eſt ex ſanctis Patribus, cum in ſacris Bibliis ex alio loco adducitur teſtimonium, non integram fieri ſemper alluſionem, aut integre citari teſtimonium, ſed vna parte tantum appoſita, quæ deſunt, apponenda ſunt, ſicque explicanda, vt quid cuique parti accommodari, aut natura, aut conſuetudine ſoleat, imprimis intelligatur, idque quod deeſt ex accommodationis ratione reponatur, vt præſenti loco, *Quaſi arena maris, quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur.* Hic menſuram, & numerum legimus, & conſuetudo procul dubio fert, vt menſura ad arenam, numerus vero ad ſtellas referatur. Sic hæc diſtributa apud Geneſim inuenimus, Suſpice cœlum, & numera ſtellas. Et apud Ieremiam, Quemadmodum non numeratur militia cœleſtis, & non menſuratur arena maris, ſic multiplicabo ſemen Dauid ſerui mei. Ad eundem modum eſt hic locus explanandus, *numerus* videlicet *filiorum Iſrael erit* copioſiſſimus, *vt arena maris, & non numerabitur*, ſicut ſtellæ numerari non poſſunt. Demum quia diuus Paulus videtur aliis verbis hunc vatis Hoſſeæ locũ citare, & illũ Geneſeos, Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, non propterea tu inferas, Igitur locus Apoſtoli, & Geneſeos alius eſt, & diuerſus ab hoc, quẽ nunc interpretamur, nõ enim tenet conſecutio. Nã, vt egregie docet Aug. cũ res aliqua narratur in Scripturis, & alibi eadẽ ſentẽtia repetitur, non eſt opus, eodẽ omnia inculcẽtur modo, ſed eadẽ ſtẽtia tenetur, vt ſeruus Abrahã narrat

Gene. 15.

In Bibliis teſtimonia aliũde pẽtita aliquid ſemper ſubticent.

Gen. 15.
Iere. 33.

Rom. 9.
Gene. 15.

Lib. 1. in Geneſim, quæ. 64.

narrat ea,quæ dicta ſunt à Domino,non eodem modo. Et Addit ſanctus Doctor,Quod addendum putaui propter ſtultos,& indoctos homines,qui Euangeliſtas hinc calumniantur,quodin aliquibus verbis non omnino conueniunt,quãrebus & ſententiis omnino non diſcrepent. Acrurſum idem Diuus Auguſtinus lib.1.Locutio.in Geneſim , verſus finem ait,Cum ea,quæ dicta ſunt,dicta eſſe narrãtur, non omnino eodem modo repetuntur,cum tamen in diuerſitate verborum nihil ſententiæ depereat veritatis.Sic fratres Ioſeph dixerunt,dictum eſſe ſibi,Terram mercamini, & non inuenitur ab illo dictum ſine mendatio autem dixerunt,quod ex verbis quæ dixerat,in eius voluntate cognouerũt.Et Diuus Hieronymus Ezechiel.33.ait,hoc in omnibus ſcripturis obſeruare debemus,vbi videtur eſſe aliqua ſimilitudo ſententiæ,non in omnibus eadem dici, ſed vel ſubtrahi , vel addi pleraque.Atque Origenes homil.9.in Geneſim inquit,Abraham à Domino benedicitur,& iterum cap.22.Abraham eandem accepit benedictionem nouo quodam modo , nouum enim eſt,quod dicit,quod tamen addit non eſt nouum.Si plura deſideras,lege eundem Originem tractat.4.in Matthæũ. Igitur quamuis noſtri vatis Hoſeæ verba,& Geneſis,& Diui Pauli diuerſa ſint,ſententia tamen in tribus his eadem eſt. *Quæ ſine menſura,eſt,& non numerabitur.* Varia eſt horum verborum tranſlatio. Septuaginta legunt , Sicut arena maris, quæ non menſurabitur,nec numerari poteſt.Diuus Hieron. *Quæ ſine menſura eſt & non numerabitur.* Alij autem ſic, Quæ nec metiri,nec numerari poteſt parum tamen refert,hoc vel illo modo legas,ſenſus enim omnium eodem tendit. Verbum enim noſtrę vulgatæ cum qua conſentit Diuus Hieronymus,*non numerabitur*,ſic eſt explicandum,id eſt non poterit numerari. Non quod ille populus omnino numerari non poſſit,ſed ad exaggerandam populi multitudinem Hiperbolica vtitur locutione, aut ſi mauis impoſſibile vocat, quod difficile numerari poteſt.Teſte enim Ariſtotele , multifariã dicitur impoſſibile,illudque homines impoſſibile dicunt, quod factu difficile eſt. Denique vt vltimam manum rei imponamus,omnem redargutionem remouet vates noſter docens,etiam ſi filij Iſrael ſecundum carnem ob violatam fidem,& religionem repudientur: tamen ingentem populũ futurum eſſe,qui Iſraelis fidem,religionem nomenque tueatur,ita vt nulla ex parte promiſſio Dei otioſa ſit. Verbum enim quod egreditur de ore meo,ait Deus , non reuertetur ad me

Auguſt.l. 1.locut.in Geneſim.

Hiero. in Ezech.33

Orig.homil.9. in Geneſim.

Metap. tex.17.& 1.li.17. de cælo, tex.111.

Iſa.55.

ad me vacuum,ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his,ad quæ miſi illud.

Ad componendos mores.

ADmonuimus ſupra, dum hæc verba expendebamus,Verbum Domini quod factum eſt, dandam nobis ſemper eſſe operam,vt quæ verbis promiſimus,opere cõpleamus,dedecet enim,promittere,& poſtea non complere. Vnde Ariſtoteles ait, vituperandos eſſe, qui promiſſa non complẽt.Et diuus Thomas ait,hominem homini obligari ſecundum honeſtatem ex qualibet promiſſione & hanc obligationem eſſe iuris naturalis, licet non ſit iuris ciuilis, ad quam plura requiruntur,quam ad eam quæ ex honeſtate, & iure naturæ proficiſcitur. De' igitur,quia promiſerat Abrahamo,Faciam ſemen tuum ſicut puluerẽm terræ, ſi quis poteſt hominum, numerare puluerem terræ ſemen quoque tuum numerare poterit. Ac rurſum,Suſpice cœlum,& numera ſtellas,ſi potes,Sic erit ſemen tuum. Et in alio loco Multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Vides quo pacto promiſſa ſe completurũ rurſus dicat, &memorẽ ſe eſſe oſtendat pollicitationis factæ?Hinc in hæc verba prorũpit, *Erit numerus filiorũ Iſrael quaſi arena maris.* Quod ſi Deus tuus promiſſis ſtat,& quę promiſit reddit,cur homo,quæ Deo ſuo eſt pollicitus, non ſtudebit adimplere?Decet ne hominem eſſe infidelem erga Deum ſuum, cum deus fideliſſimum ſe exhibeat homini? Non ſic Regius Pſaltes fidem frangit Deo.Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ, inquit. Cur ò rex non es contentus dicere,Iuraui cuſtodire ſed addidiſti etiam,ſtatui cuſtodire? Vt quiſque agnoſcat,quantum ſtudeo adimplere, quæ Deo iuraui. Quẽadmodum Deus promiſſiones ſuas vocat veritatem, quia ſemper eas veritas comitatur, & non mendacium. In generatione,& generationem,ait Dauid,annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Veritatem vocat, fidelitatem in præſtandis promiſſis, in quem modum crebro in eodem Pſalmo veritatem vocat promiſſionem, quòd fidelis Deus ſit in promiſſis. Confitebuntur cœli veritatem tuam,hoc eſt,fidelitatem tuam. Ita & hominem ſuas promiſſiones vocare debent veritatem, nihilque promittere debent,quod non veritati coniunctũ ſit. Vnde quæ mala ſunt

Ariſtotel.

2.2.q.88. art.3.

Iure naturali homo homini obligatur.

Gen.12.d

Gen.15.a

Gen.22.d

Pſal.118.

Simile.

Pſal.88.a

non

non ſunt cuiquã promittenda. Nã egregie Iſidorus inquit,
Melius peierãdũ eſt, quam pro enitãdo deſurio in malum grauius crimen diuertere c. ſi aliquid 22. q. 4.
In malè promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretũ Ne ergo mendacij arguamur, anteaquam promittamus, æqua lance penſemus, bonum, malúmve ſit, quod polliceri decernimus, & ſi bonum eſt, nos iure naturæ aſtringi meminerimus ad cõplendum, ſi promittamus, ſi autẽ malum, negemus: quia veritas promiſſionẽ nõ ſequetur, nullus enim abſque crimine mala promiſſa cõplere poteſt. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ quintæ poſt primam Dominicã Quadrageſimæ in hæc verba Aſſertoris noſtri, Nõ ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Per ſubiectionẽ interrogabis, Cur Domine magis miſſus es ad oues domus Iſrael, quam ad alias? Nónne & cæteræ etiam perierũt?
Rom. 3. c.
In Adã omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, ait Apoſt. Ita eſt, verũ quia ouibus Iſrael facta eſt promiſſio, & doceat facto cõplendam eſſe promiſſionem, prius miſſum ſe ait ad oues Iſrael. Quadrat & in Euangeliũ de Transfiguratione in hæc verba, Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrũ, & Iacobum, &c. Cur poſt dies ſex hos diſcipulos aſſumit, & transfigurari vult ante eos. Quia prius promiſerat, Sunt quidã de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem Vides ergo, quantum Chriſtus ſtudeat ſoluere, quod promiſit.

Secundo obſerua, mi Lector, cum quibus rebus cõponat filios Iſrael, nempe cum *ſtellis cæli*, & *arena maris*. Bone Deus, quantũ inter hæc duo eſt diſcriminis, ſtellæ in cœlo ſunt, arena in terra, quę pedibus calcatur. Non igitur immerito per arenam peccatores intelliges, quia quemadmodum arena in littore, cœno fœtido eſt conſpurcata, & fluctibus quatitur maris, Sic homines peccatores, & contaminati ſunt fœcibus & luto vitiorum, & innumeratis ſubiiciuntur fluctibus tentationum. Per ſtellas verò viros ſanctitate fulgentes intelliges, quorum conuerſatio in cælis eſt, de quibus & apud Danielem dicitur. Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Sed quod nos in maiorẽ rapit admirationem, eſt, ab vno eodemq; ſtipite, Abrahamo videlicet, poſteros genus trahere, eóſque ita moribus prædici diſſimiles, vt alij ſtellæ ob virtutum ſplendorẽ ſint, alij vero ob vitiorum obcœnitatem arena. Nónne decebat, omnes ſtellas eſſe, & ſicut radix ſancta eſt, & ramos etiam arboris ſanctos eſſe? Decebat vtique. Verum ex hoc loco diſces, in eadem proſapia variã eſſe ſortem, & conditionem hominũ,

Peccatores arenæ mari, boni vero ſtellis ſimiles.
Dan. 12.
Ro. 11. b.

quo ſdam

quoſdã inuenies, honorandos, fulgentes, dignos cœlo, quoſdam vero deſpiciendos, obſcuros, illiberales, &c. Quẽadmodum roſarium vnum, & idem cum ſit, & roſas profert, & ſpinas, & terra, quamuis feraciſſima ſit, vna cum tritico tribulos producit, Sic ab eodem generationis, & familiæ trunco & iuſti, & impij oriuntur homines, alij arena ſunt, nulli vſui apta præterquam conculcationi, alij ſtellæ alios illuminantes, ac mire influentes. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate deiparæ Virginis. Ibi enim in genealogia Saluatoris, & pij, & impij attexuntur homines, qui ab eodem ſtipite genus trahunt, Abrahamo videlicet, & Dauid. Pij fuere Iſaac, Iacob, Ioſias, &c. impij Salomon, Berſabe, Thamar. *Simile.*

Tertio, diſce ex hoc loco, non omnes Iſraelitas ſalutem eſſe conſecuturos Iſraelitas voco autẽ fideles Eccleſiæ iuxta intelligentiam à ſanctis patribus traditam alij enim velut arena à vitiis, & dæmonibus conculcabuntur, alij in cœleſti regione tanquam ſtellæ ſedem habebunt. Hinc Aſſertor noſter inquit: Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Ac rurſum Eccleſiæ regnum confert cũ ſagena miſſa in mare, bonos, & malos piſces concludente, ſed boni in vaſis. Sed quorſum ſeruãtur? Vt in aquis, quæ ſuper cœlos ſunt: vt ſtellæ fugiãt, malos vero foras mittunt, extra videlicet mare ſuarum voluptatum, finem enim habitura ſunt vitia, & peccata. Præterit figura huius mundi, clamat Apoſtolus, ac proiiciendi ſunt in littore maris velut arena, vt deſpiciantur, conculcentur, & fœtidiſſimam exhalent graueolentiam pœne gehennalis. Piſces námque ab aquis educti quam citiſſime corrumpuntur, & fœrent. *He. 10. g.* *Ge. 22. d.*

Quarto, hinc diſces, nequaquam eſſe amittendam confidentiam, ſi quid boni propter Deum fecerimus, procul dubio enim ipſe rependet. Nolite amittere, inquit Apoſtolus: confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Si cauſam inquiras, ob quam ſic multiplicentur filij Iſrael, vt vix numerari poſſint, inuenies, eam maximè eſſe, quod patriarcha Abrahamus filium ſuum vnigenitum, præcipiente Deo, interficere non recuſauit, & in ſacrificium offerre. Ait enim illi Deus, Quia feciſti rẽ hãc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicã tibi, & multiplicabo ſemen

semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in lit tore maris. Ecce vnum tantum obtulit filium, neque ille interiit, & numerosissimam Deus pollicetur Abrahamo posteritatem. Sic tu cum quidpiam facis propter Deum tuum, certus esto, quod cumulatissimam recipies mercedẽ. Nummum erogasti pauperi? Non nummũ perdidisti, nec periit, sicut neque periit Isaac, sed Domino fœneratus es. Fœneratur, inquit Sapiens, Domino qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei. Incubuisti alicui virtutum actioni Ieiunasti? Iniuriam irroganti propter Deum perpeciſti? Bone Deus, de manu tua quot, quantaque pro vno officio tibi impenso reddis, inseruienti tibi? Reliquit Petrus retia vilissima, & euehitur ad extremum honoris culmen, qui solum piscandis piscibus erat intentus, altiorem consecutus gradum ex despectissima piscatione transit ad honorificentissimam piscationem, hominum videlicet. Ad Petrum enim, & Andream quid ait: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Summa igitur est, Deus cum ingenti fenore rependit, quidquid in eius obsequium fœceris, & retuleris.

Prou. 19. c Qui bene facit maiora accipit quã largiatur, quoniam Deo mutuũ dat non hominibus. Matth. 4. Pro festo S. Andreæ

¶ *Et erit in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos, dicetur eis, Filij Dei viuentes.*

¶ Anteaquam germanum huius loci sensum inuestigemus, operæpretium est, obseruemus, variam esse translationem. Nam Septuaginta pro his verbis, *Et erit in loco vbi dicetur eis*, in hunc modum habent, Erit in loco, vbi dictum est eis. In quem modum legit Theodoretus, fortassis Septuaginta secutus. Cum ergo Æditio nostra vulgata, & diuus Hieronymus de futuro tempore loquantur, *dicetur eis*, & Septuaginta cum Theodoreto per tempus præteritum, videlicet *dictum est eis*, non ab re quis quæret, cur temporis hæc mutatio facta fuerit, quinnimo forsan videns variam versionem suspicabitur, latum esse discrimen inter hæc, duo, *dicetur eis*, & dictum est eis, cum tanta sit temporis variatio. Ne quis tamen in hunc lapidem impingat, alioſque similes, qui passim in Scriptura offenduntur, altius repetenda res est. Obseruandum igitur est in sacra Scriptura, crebro idem per variam temporis vocem significari. Nam tunc tempus pro tempore ponitur, vt præteritum pro futuro. Ita docent Ecclesiæ proceres quorum nonnulla testimonia citabo. Diuus Augustinus Epistola 57 ait, Multa dicũtur in Scripturis, tamquam facta sint, cum in spe adhuc esse intelligantur. Vnde Dominus

Plura in Scripturis pro factis leguntur quæ adhuc sub spe effectus latent.

nus diſcipulis ait, omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, id eſt faciam. Quod vſque adeo ſecundum ſpem futurorum dictum eſt vt eis poſt modum dicat, multa habeo vobis dicere ſed non poteſtis portare modo. Quæ quidem regula nõ ſolum in verbis ſed etiã in nominibus obſeruanda eſt, frequenter enim quæ ſunt in ſpe, in re iam eſſe dicũtur. Sic ſanctos vocat Apoſtolus homines qui ad ſanctitaté vocatur licet ſacris noſtris myſteriis nõ ſint initiati. Et fratres vocat Corinthios, cum grauiſſimis arguantur peccatis. Chriſtus etiam Aſſertor noſter tribuit appellationem filiorum iis, qui tanto nomine non ſunt digni, vt apud Ioannẽ, Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret, in vnum. Et rurſum, Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Quærit tamen Diuus Auguſtinus Pſal. 103. concione 2. & merito, an ſicut præteritum ponitur pro futuro, ita etiam futurum pro præterito poſſit poni. Et reſpondit ſanctus doctor, præteritum pro futuro inueniri in Scripturis, ita præuidẽte ſancto Spiritu, quæ ventura ſunt, quaſi iam facta ſint, ſolemus legere. In figura tamẽ futuri dicere præterita, non facile occurrit legenti, non audeo dicere, non eſt, ſed certè ſtudioſis ſacrarũ literarum indixerim, quid quærant, ſi inuenerint, gratulabimur adoleſcentium ſtudiis otioſorum occupati ſenes, vt ex eorum miniſterio & nos aliquid diſcamus. Et in libro de Agone Chriſtiano c. 27. multa adducit Scripturæ teſtimonia, in quibus præteritum ponitur pro futuro, Qui credit in me, non iudicatur, id eſt, non condemnabitur, qui autem nõ credit, iam iudicatus eſt, id eſt, condemnabitur. Et Apoſtolus, Fecit nos ſedere in cœleſtibus, id eſt, faciet. Attamen quod in dubium vertit Auguſtinus, non eſt dubium, ſed certiſſimum, in figura videlicet futuri, quod præſentia intelligi ſoleant. Vt apud Exodum, Abyſſi operient eos, pro operuerunt. Et Iudic. 2. Aſcendere faciam vos de terra Ægypti pro feci. Et 2. Reg. 2. Non perſequatur vltra, pro perſecuti ſunt. Et in Pſal. 105. Aperietur terra, pro aperta eſt. Rurſum, Flamma comburet impios, pro combuſſit. Et facient vitulũ, pro fecerunt. Et Pſal. 77. Rumpet petras, pro rupit. In his locis, ac multis aliis pro tempore præterito poſitum eſt in Hebraico textu futurũ, quod agnoſcens Latinus interpres ſcientiſſimè vertit in præteritum, quod apud Hebræos in futuro eſt. Solent aliqui, hanc regulam aſſignare ad cognſcendum, quando futurum ponitur pro præterito. Quoties

Ioan. 11.

Præteritum pro futuro ſæpius occurrit in bibliis.

Exod. 15. 2. Reg. 2. Pſal. 105. Pſal. 77.

aduerbium temporis *tunc* præcedit tempus futurum, existimãt futurum accipi pro præterito Vt apud Exodum, Tunc
Exod.15. canet Moses, id est, cecinit. Et apud Numeros, Tũc canet Is-
Nume.21 rael pro cecinit. Et apud Deuter. Tunc diuidet Moses, pro
Deute. 4. diuidit. Verum hæc regula frequenter fallit. Nam apud Isaiã dicitur, Tunc aperientur oculi cæcorũ, tũc saliet sicut ceruus claudus, & tamen certum est, nequaquã futurum accipi pro præterito sed in propria accipiendum est significatione. Multa exempla id genus inuenies in sacris Bibliis passim, ab his propterea supersedeamus. Deniq; mixtim ferè tempora omnia pro aliis temporibus substituũtur. Vnde Euthymius Psa.
Psal. 35. b 103. inquit, Sæpenumero in Scriptura tempus ponitur pro tẽpore. Vt, Extendens cœlum sicut pellem, pro extendit. Et ad Hebræos 2. Non Angelis subiecit orbem terrę futurum, de quo loquimur, id est, loquuturi sumus, aut loquetur inferius. Si de hac re plura desideras, consule Pagninum lib. 3. In
Pagninus lib. 3. institutionum hebrahicarũ cap. 12. stitutionum Hebrahicarum, c. 12. Obseruandum etiam est, cum apud Latinos triplex sit præteritum, nempe imperfectũ & plusquã perfectũ, apud Hebræos solũ inueniri præteritum perfectum, quod tamẽ iuxta rei exigentiam per vnumquodque trium præteritorum Latinorũ explicandum est. Vt apud Esdram Ipse visitauerat me, vt ædificarem sibi domum. Ecce
Ephes. 1. verbum, visitauit expositum est per plusquam perfectum. Et ad Ephesios 1. Benedictus Dominus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus, sicut elegit nos, id est, elegerat. Et apud Exodum c. 4. Dixit Dominus ad Mosem in Madian, Vade, &
Exod. 4. reuertere in Ægyptum, pro dixerat. Et Genes. 2. Produxitq;
Gen. 2. Dominus omne lignum de humo, id est, produxerat. Acrursum. c. 21. Visitauit Dominus Saram, pro visitabat. Pro præterito plusquam perfecto frequentissime ponitur, Vt Ruth.
Ruth. 1. 1. Quia visitauit Dominus populum suum, pro uisitauerat. Igitur in præsenti loco cum Septuaginta vertunt pro *dicetur*, dictum est eleganter tempus mutarunt, nam hic futurum positum est pro præterito, quod oculatissime perspiciens Vatablus optime per præteritum imperfectum resoluit in hunc modum dispungens, *dicetur*, id est, dicebatur. Confirmat hanc explanationem Diuus Paulus in hunc modum legens, Epistola ad Roman. c. 9. pro his verbis, *Et erit in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos*, Et erit in loco, vbi dictum est eis, Non plebs mea vos. Vides, quo pacto pro, *dicetur*, posuit dictum est? Quidam tamen ex recentioribus sentiunt, huiusmod

locutio-

locutionem, E*t dicetur*, non eſſe ad temporis rationem reuocandam, quia hic futurum verbum aut naturam rei, aut conſuetudinem ſignificat, vt in ſuperioribus, Fornicans fornicabitur, id eſt, manifeſtũ eſt, eam fornicari ſolere. Sic & hic, *in loco vbi dicetur eis*, idem eſt, cum hac ratione, Vbi dici ſolebat, Non populus meus vos, ibidem dicetur, filij Dei viuentis. Non mihi eſt ingrata hæc explanatio. Sed ad diſpungendam literam accingamur. E*t erit in loco*. Quis eſt hic locus? Haymo ſic explicat, *in loco*, id eſt, in gentibus, quia in omnibus gentibus non dicuntur Iudæi ſerui Dei, ſed diaboli cæterum quando credent, prædicantibus Elia, & Enoch, ab omnibus vocabuntur filij Dei, Vel locus Ieruſalem, vbi longo tẽpore Iudęi colentes idola, dicebantur non populus Dei. ſed tempore, incarnationis Chriſti, Apoſtolis, alii ſque fidelibus indę aſſumptis, datur poteſtas eis, filios Dei fieri. Multo tamen aptius Diuus Thom. lectione 5. c. 9. Epiſt. ad Rom. diſpungit. ait quippe, I*n loco*, id eſt in Iudæa, vbi dictum eſt eis, ſcilicet Gentibus à Iudæis, quaſi ex perſona Dei loquentibus, Non plebs mea vos, quia non reputabant eos populum Dei, *ibi* id eſt etiam apud Iudæos credentes vocabuntur filij Dei. Vel *in loco*, id eſt, toto mundo, in quo conuertentur, ſicut proſeliti, quos Iudęi faciebant, qui ſuis locis derelictis, in Iudæam pergebant, hoc autem non ita futurum eſſe in his, qui ad Chriſtum conuertendi erant, oſtenditur Soph. 2. Adorabunt eum viri de loco ſuo. Vnicuique ergo in loco ſuo habitanti, vbi dictum eſt eis olim ex diuina ſententia, Non plebs mea vos vbi vocabuntur filij Dei Lyranus locum ad totum etiam mũdum refert. Ait enim, E*rit in loco*, id eſt, in orbe vniuerſo, vbi habitãt Gentiles. Et egregie obſeruat cum hunc locum iuxta liberalem intelligentiam explanet Apoſtolus in ea quæ extat ad Romanos Epiſtola, de conuerſione Gentium, non licere eum ſecus exponere. Vnde Theodoretus, qui ad reditum Iudæorum de Babylone refert hunc locum videtur, non attigiſſe veritatem. Video poſſe reſponderi iuxta doctrinam ſancti Thomæ, eamq; veriſimam, idem teſtimonium Scripturę poſſe complecti plures ſenſus literales, quamobrem etſi explanatio Apoſtoli non ſit reiicienda, imo omni veneratione ſuſpicienda, non propterea Theodoreti expoſitio eſt contemnenda, & cũ Paulinæ contraria nõ ſit, vna cũ illa ſuſtineri poteſt, Sed eſto ita ſit, ſaltẽ nõ poſſumus negare, priorẽ explanationẽ eſſe sẽper anteponẽdã, quæ de vo-

Chriſti prædicatione & Apoſtolicis verbis locus dictus filiorũ Dei viuentis, id eſt Iudea.

Proſelitos vocabant Iudæi quos in legis ſuæ cõſortiũ recepiſſent.

Rom. c. 8.

de, vocatione Gentium hunc locũ expendit, Cum Diui Pauli illa sit, quam etiã omnes expositores, vno dempto Theodoreto, amplectuntur. *Dicetur eis.* A quibusnã dicetur? Egregiè Haymo, & Vatablus addunt, ab omnibus videlicet, licet Diuus Thomas intelligat, id à Iudæis dicendum. Nos vero addamus etiam à Domino, eius enim vox peculiaris est, *Non populus meus vos.* Et cur nõ populus Dei? Certè ob idololatriã, multáque alia peccata, quibus erant Gẽtes irretitę. Sed quãto tempore dictus est Gẽtium populus Dei? Placet Lyræ responsio, Vsq; ad aduentum Christi, ad illud enim vsq; tempus fuerũt idololatriæ dediti. *Dicetur eis, Filij Dei viuentis.* Non est dubiũ, quin *dicetur* in propria accipiendum sit hic significatione, futuri nẽpe tẽporis, quẽadmodũ superiori loco, *dicetur*, pro præterito sumptũ est. Nã hic de rebus futuri est sermo, sicut & supra de præteritis. Sed à quibus dicetur? Licet Vatablus solũ dicat, à Dño, melius, existimo, dicemus, & à Domino & ab omnibus dicetur. Sic enim à superiori *dicetur* expositionem non dissentiet hoc *dicetur* adhibeamus, sed si superius à Domino, & ab omnibus dicebatur, Non populus Dei vos ratio posuit, vt ab iisdem Domino, & omnibus dicatur eis, *Filij Dei viuentis.* Quando autem continget, vt filij Dei viuentis appellẽtur? Licet Interlinearis dicat, Cum idola surda, & muta abiicient, vlterius progrediẽdum est, dicendúmque cum susceperint fidem. Et ita Lyranus disputgit, iuxta illud Ioannis. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem, filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Explicat autem bene, quo pacto dicendi sint filij Dei, Diuus Thomas subiungens, per diuinam videlicet adoptionem.

Ad instituendos mores.

Nemo etsi vitiorũ labe deneuatur contẽnendus. Rom. 9. ecl. 5.

ERIT *in loco, vbi dicetur eis, Non populus meus vos, &c.* Docet hic locus, neminem, quantumuis multis sit criminibus irretitus, esse contemnendum, aut de eo desperandum, quando audimus, mutatam sortem huius populi, & eum, qui ab omnibus vocabatur Non populus Dei, iam appellari non solum *populum* Dei, verum & *filios* Dei, quod ardẽtioris charitatis est argumentum. Esse enim *populum* Dei, vt ait Diuus Tomas, pertinere etiam potest ad eos, qui spiritum seruitutis acceperũt in timore: esse autẽ filios, pertinet ad eos, qui ex amore Deo seruiunt,

ſeruiunt, & ſpiritu Dei aguntur. Hinc optime Baſilius Magnus reſponder interrogatus in hunc modum, Num oportet eũ, qui poſt baptiſma peccauit, de ſalute deſperare, vbi in multitudine vitiorũ nuentus eſt? Aut ad qualẽ peccatorum menſuram ſperare oportet in benignitate Dei per pœnitentiam? Si multitudinem miſerationum Dei numerare, & magnitudinem Dei metiri poſſibibile eſt, in comparatione multitudinis peccatorum, deſperatio fiat. Si vero hæc quidem, velut veriſimile eſt, & menſuræ ſubiiciuntur, & numerabilia eſſe contingit, Dei vero miſericordiam metiri, ac miſerationes eius numerare impoſſibile eſt, non deſperationis tempus eſt, ſed agnitionis miſericordiæ, ac condemnationis peccatorum, quorum remiſſio propoſita eſt inſanguine Chriſti, velut ſcriptum eſt. Quod autem nõ oporteat deſperare, in multis locis multiformiter docemur, maxime autẽ ex parabola Domini noſtri Ieſu Chriſti de filio, qui accepit paternam hæreditatem, & inſumpſit in peccata. Cuius pœnitentia qualis, & quanta feſtiuitate digna facta eſt ex ipſis verbis Domini diſcimus. Sed & per Iſaiam dicit Deus, Si fuerint peccata veſtra velut pannus puniceus, velut niuem inalbabo. Si vero fuerint velut coccineum, velut lanam inalbabo. Id quod debemus ſcire, ſolummodo verum eſſe, ſi pœnitentiæ modus ex affectu abominante peccatum memorabilis fiat. Hæc Diuus Baſilius. Audi etiam, quid dicat Deus apud Iſaiam, Glorificabit me beſtia agri, dracones, & ſtruthiones, quia dedi in deſerto aquas. Quid intelligit per huiuſcemodi feras, & belluas, niſi homines variis criminibus contaminatos? Hos, inquit Deus, ſe conuerſurum ita ad meliora, vt ipſum glorificẽt. Nam in cordibus incultis, ac ſi deſertum eſſent, dare ſolet aquas pœnitentiæ ad abluenda, & medenda animorum vlcera. Quadrat obſeruatio in Euangelium Septuageſimæ, in eos, qui hora vndecima venerunt ad vineam. Vides, homines iam ſenes, & qui extremam ætatem attigerant, fuerãtque otioſi, tandem ad Deum conuerſos. Quadrat & in Euangeliũ pro diuina Magdalena, in hæc verba, Mulier, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Quid eſt eſſe peccatricem, niſi multis peccatis irretitam? Hanc audis, Deũ quærere, & qui dicebantur, *non populus meus vos*, tenere à Chriſto diligi, & defendi.

In regulis breuioribus.

Miſericordia Domini plena eſt terra.

Iſai. 1. c.

Iſai. 43.

Primus fœlicitatis grad⁹ eſt nõ delinquere, ſecũdus delicta cognoſcere.

Secundo, obſerua modum loquendi, & verba Dei tui, frater mi, *In loco vbi dicebatur, Non populus meus vos, dicetur eis, Filij Dei viuentis.* Deus maxime non ſatis eſt, vt populus, qui non

vocabatur *populus tuus*, modo vocetur *populus tuus*? Cur ad tãtũ honoris apicẽ eos euehis, vt dicantur filij tui? Multa hic implicauit Deus tuus. Primũ, ecce, vera est sententia Theologorũ, de qua disputant in 4. Sent. dist. 16. ar. 2. quòd homo post
1. Ioã. c. 3. lapsum resurgat crebro ad maiorẽ gratiã. Magis enim est, esse *filios Dei*, quam esse *populum* Dei. Secundum, Ecce qualem se exhibet Deus peccatoribus conuersis ad se patrem videlicet benignissimũ. Videte qualẽ charitatẽ, ait Diuus Ioãnes nobis dedit pater vt filij Dei nominemur, & simus. Sed quanta est hæc tanti patris charitas erga filios? Maxima certè, si-
Ierem. 3. quidem enumeratis culpis offensus eos benigne amplectitur, & fouet. Hinc ipse ait, Saltem à modo voca me, pater meus es tu, dux virginitatis meæ. Numquid iraſceris in perpetuũ? O optimũ patrẽ, patrẽ misericordiarũ, & totius con-

Aduersus fictitias amicorum reconciliationes quæ semper aliquid veteris odij facis reseruant. Simile.

solationis eum vocat Apostolus, & meritò. Quis enim pater toties irritatus criminibus filij non illum proiceret, & exhæreditaret? Inuenies aliquos, vtinã autẽ non essent multi, qui ab amicis offensi, nunquã illos in pristinã gratiam admittunt, illisque renuunt reconciliari, quod si tandẽ recõcilientur; non tamen ad priorem necessitudinis, & familiaritatis gradum redeũt. Hi similes sunt vasis fractis, quorũ fragmẽta quamuis bitumine copulentur deformitatem fracturę instar cicatrices semper ostendunt. De Simeone, & Leui ait Patriarcha Iacob, Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura. In consilium eorum non intret
Genes. 49 anima mea, hoc est, vt quidam exponunt, nunquam eos imiter. Egregie hos non esse imitandos ostendit philoso-

Amicitia excitanda semper ne in soporem obliuionis irruat. Simile.

phus Aristippus. Cum enim inter eum, & Æschinem amicum esset simultas, & quidam eis diceret, Vbi est nunc vestra amicitia? Respondit. Dormit, sed eam excitabo. O responsionem philosopho dignam. Licet enim inter amicos fuerint rixæ, & simultates, oportet ex animo parcere, & vas amicitiæ ita igne dilectionis redintegrare, & reficere, vt nullum deinceps videatur transactę simultatis signum, aut vestigiũ. Solent fictores vasorum vitreorum, fracta vasa iterum in fornacem mittere, ac pulchrius, & elegantius, quam antea fuerant, formare, In eundem modum supernus omnium re-
Psal. 12. c rum artifex. quia agnoscit, nos esse vitreos, nimiúmque fragiles Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentũ nostrum, recordatus est quoniã puluis sumus, ait Dauid, propterea in fornace charitatis suæ nos recoquit, vt in elegan-

tiora

tiora vasa amicitiæ effectos, præstantiora infundat amoris officia. Vmbra huius rei aptissima rex Dauid est. Nam is, cũ irat⁹ esset aduersus Absalonem ob eius crimina, dixissetque Ioab pro eo interuenienti, Reuertatur in domũ suã, & faciẽ meã nõ videat, cũ reclamasset iniquus filius, & rogaret pientissimũ patrẽ per Ioab, Obsecro, vt videã faciẽ regis, quòd si memor est iniquitatis meæ, interficiat me, non potuit dilectionẽ intra paternũ pectus cõtinere rex, sed filium accersiuit, & ad se ingressum osculatus est. Sic cœlestis pater filios suos, nos videlicet peccatores, nõ reiicit in perpetuum, sed si petierimus obsecrantes, vt obliuiscatur iniquitatũ nostrarũ, & ostendat nobis faciẽ suã, ostẽdet, & paci oscula dabit. Sic vides filio prodigo ardentioris charitatis post lapsum resurgẽti signa exhibita à patre. Ei enim stolam, aureum annulum dari legimus, amplecti à patre, parari conuiuiũ, &c.

2. Re. 14.

Pater visso filio cooperit mox reatũ, dissimulat iudicem qui magis vult implere genitorẽ redire cupit filium non perire. Simile.

Filij Dei viuentis. Nõ est cõtentus dicere, *Filij Dei*, sed addidit *viuentis*. Cur putas? Certè, vt multa omittamus, quæ hic dici poterant, vt nõ solũ intelligas, quòd Deus viuit, sed adde, quod filiis suis vitã cõferat. Et quã vitã? Nõ solũ corporis, verum & animæ, quę multo præstãtior est. Quid enim est gratia? Respõdeat tibi D. Augustinus, Gratia est vita animę, siue anima animæ. Quẽadmodũ enim corpus viuit anima, ita & anima viuit gratia. Igitur si appellandi sunt *Filij Dei viuentis*, cõsequens est, vt filij etiã viuant, patres enim generãt sibi similes. Spiritus vitæ erat in rotis currus Dñi, ait Ezechiel. Quid istæ rotæ adũbrẽt? dicat D. Ambrosius, viros videlicet sanctitate fulgentes. Idẽ est ergo dicere, *Filij Dei viuentis*, ac si dicat, Ego in visceribus eorũ, qui vera vita sum, ipsiq; rotę currus mei, quo deferor, vt alij me cognoscant, & honorent. Adimpleturus in illis illud Apostoli. Glorificate, & portate Deũ in corpore vestro. Itẽ *filij Dei viuentis*, hoc est, non erũt mortui peccatis, sicut ille, de quo dicitur, Nomẽ habes, quod viuas, & mortuus es. Ad hæc *filij Dei viuentis*, Nõ ait mortui, vt intelligas, nõ esset orphanos, orbatos videlicet patre, & hinc percipias, nõ esse destitutos, auxilioq; carere, sicut orbi carere solẽt. Ea quippe est conditio iustorum, vt habeãt patrẽ Deũ, qui filiorũ cõmodis vigilanter prospiciat. Ad postremum, non ait, *Filij Dei mortui*, sed *Dei viuentis*. Inuenies multos volentes esse filios Dei mortui, plus enim equo confidunt in morte Dei, & semper ante oculos mentis habent crucifixum Christum, non quidem vt tanti agonis memores resipiscant, sed vt magis, ac magis peccẽt, & peccatis addãt peccata. Timeant isti, Deus enim

Exech. 1. Ambrosi⁹ lib. 3. de virginib⁹.

1. Cori 6. Apo 3. a

Improbi misericordiam ad se trahunt atque hinc perseuerandi in peccatis occasionẽ arripiunt.

se viuentem appellat in cuius manus incidere vt ait Apostolus, horrendum est, sæueriſſime enim puniet. Vnde ipse ait, Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, Viuo ego in æternum, Si acuero, vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea: reddam vltionẽ hostibus meis, & his qui oderunt me, retribuam.

Præterea, *Erit in loco vbi dicetur eis*, &c. Non in alio loco, sed in eodem, vbi antea non populus Dei, sunt *filij Dei*. Tria hic habes maximè obseruatione digniſſima. Primum, quod & ex Diuo Thoma selegimus, in c. 9. Epistolæ ad Roma. lectio. 5. vti dispungentes literam diximus. Vide quam benignum se tibi exhibeat Deus tuus, qui in omni loco præsto est, vt illum adores & maxima in te conferat beneficia. Si in domus tuæ penetralib⁹ es, in eo loco inuocat⁹ tibi aderit. Si in agro, si in foro, denique vbi cunque sis eũ inuocare poteris. Quẽadmodum nullus locus bonus est, vt Deũ offendas, quia quocunque offendas, irã eius incurris; Ita nullus adeo malus est, vt in eo non te audiat Deus, & tibi opem ferat. Secundũ, Ecce non est omnino despiciẽdum, quid de te alij sentiẽt quando audis, à Deo quasi magnum dici, Dicetur eis ab omnibus videlicet, *filij Dei viuentis*, ac maximè si apud eos prius malè audiebas. Et sanè non est dubiũ, ingẽs esse solatiũ ab eis honorari, cãdidámq; apud eos habere opinionem apud quos prius ob lapsum despectus fueras. Tertiũ, *In eodem loco*, non ait in alio. O ter, quaterq; fœlices, qui loca in quibus Deũ offenderũt, & suis contaminauerũt peccatis, lachrymis abluunt, & in iisdẽ Deo inseruiẽtes piis vacãt virtutum actionibus. Sic Regius Psaltes abluebat, Lauabo, inquit, per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stratum meũ rigabo. Cur lectũ lachrymis, idq; magis noctu, quamdiu abluit, & stratum? Certè quia ea est bonorum cõditio, vt non solum loca, verũ & tẽpora quibus se peccatis ingurgitarãt lachrymarũ profluuio lauẽt. Reuocabat in memoriã pius rex, se nocturno tempore laxauisse habenas venereis voluptatibus, ac ideo & loca, & tempora eadem eligit, vt pœnitentiam agat. Hinc & apud Cantica ait cœlestis Sponsus, Sub arbore fici suscitaui te, ibi corrupta est mater tua, ibi violata genitrix tua. Mentis oculis intuere, quem locum eligit Sponsus, vt suscitet dilectã sponsam, nẽpe vbi corrupta fuerat mater illius. Vt pleriſq; placet sanctorũ Patrũ in eodẽ loco satisfecit Christus pro nostris delictis cruci affixus, in quo primi parẽtes peccauerãt, eodẽq; tẽpore. Hoc est, quod

Fœlices lachrimæ quæ loca patrati sceleris turpitudine cõtaminata abstergũt. Psal. 5.

Christus operatus est salutẽ nostrã in eodẽ loco in quo primi præuaricati sunt parentes.

his

his verbis implicat Sponſus, Sub arbore fici ſuſcitaui te. Ac ſi apertius dicat, Tu peccaſti ſub arbore ô homo, ibi etiam ego pro te pœnas dedi. Sed cur, ô chariſſime Sponſe, eundem locum delegiſti ad ſatisfactionẽ, in quo patratũ eſt peccatũ? Vt doceres, proculdubio, eã tibi maximè gratã eſſe ſatisfactionẽ, quã in eodẽ loco, in quo peccauimꝰ, tibi offerimus. In cuius rei Typũ apud Leu. Dominus præcipit, domũ deſtrui, in qua lepra fuerit, atque lapides eius, & vniuerſum puluerem proiici extra caſtra, aut oppidum in locum immũdum. Quis locus immundus, niſi qui noſtris piaculis eſt contaminatus? In hunc locũ lapides noſtri pectoris, cor nẽpe ſaxeũ, & puluerem prauarũ actionum, & cogitationum deferamus, ſi quã gratiſſimum Deo cupimus offerre ſacrificiũ, quod ſi ea adire non eſt fas, ſaltẽ, quo corpore ire non licet, mente eamus, ea luſtrantes. Quẽadmodum ſancti loca, in quibus aliquod beneficiũ à Deo obtinuerunt, ſanxerunt, ibidẽ peculiare obſequiũ Deo impendentes, in quem modũ Iacob eo loco, in quo ſcalam viderat, lapidẽ erexit in titulum, ſic & nos in illis locis altaria erigamus, & Deo offeramus ſacrificia, in quibus illum ad iracundiam prouocauimus peccatis noſtris. Quadrat obſeruatio in paſſionẽ Domini in hæc verba, Venerunt in locum, qui dicitur Golgatha, quod eſt Caluariæ locus. Cur Caluariæ locũ eligis Domine ad mortem? Quia in eo peccarunt primi parentes, quo facto, quis locus aptior ſit, vt homo pro peccatis ſatisfaciat, oſtendo, is videlicet, in quo peccauit.

cant. 8. b.

Leu. 14. f. lure ciuili Domus, crimini nefario conſcia deuaſtatur Bar. l. 1. nu. 2. C. de deſertorib. Gene. 28.

¶ *Et congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum.*

Hic locus quemadmodum & præcedens, non eſt tantum intelligendus de congregatione duodecim tribuum, ſed etiam de congregatione populi Gentium. Et ita expendit D. Cyprianus in lib. 1. Teſtimoniorum aduerſus Iudæos c. 1. & D. Auguſtinus, lib. 18. de Ciuitate Dei, c. 28. Diuus Hieronymus in hunc locum, & in Epiſtola ad Hedibiam, q. 10. Rupertus, & Haymo, & Lyranus. Quid plura? Ita eum expendit D. Paulus ad Rom. 9. & D. Petrus 1. c. 2. Vnde explanatio Theodoreti non eſt amplectenda, qui ait, hic prædici reuocationem Iudæorum à Babylone, & quod poſt reditum inde non ſint habituri reges diuerſos Iudæi, ſed in vnũ, & idem conſentientes, & coacti, vnũ regem habebunt, quod inquit, eſſe cõpletũ temporibus Zorobabel. Probat egregie Lyranus, hanc explanationem Theodoreti eſſe reiiciendam, quia

populus rediens de Babylone tendit in Ieruſalē, vt Eſd. lib. 1. refertur, & nō in Iezrahel. Samariā enim, reliquáſq; ciuitates illi circumiacentes decē tribuū, inter quas erat Iezrahel, occupabant Gētiles ibi de Aſſyriis adducti, vt hiſtoria refert 4. Re. 18. & lib. 1. Reg. & Eſdræ. Non eſt negandū, poſſe hunc locū exponi de filiis Iudæ, & Iſrael ſecundū carnē. In quem modū exponunt Eſdræ c. 4. D. Hieron. & Haymo, & Interlinearis: non tamen ſicut exponit Theodoretus, ſed referendo ad filios Iuda, & Iſrael, qui crediturí erant in Chriſtū. Verum tamen inter eos, qui de vocatione Gentiū hunc locū explanant, diſſenſio eſt. Lyranus ſic diſpungit, *Et congregabuntur filij Iuda*, id eſt Apoſtoli, aliíq; diſcipuli natione Iudæi, *Et filij Iſrael*, id eſt Gentiles conuerſi. Rupertus contra exponit. *Filij Iſrael* inquit, id eſt, Apoſtoli, qui tā ſecundum carnē, quam ſecundum fidem filij ſunt Iſrael congregati cum filiis Iuda, id eſt, cum electis ex Gentibus, quos ad fidē, & confeſſionē Chriſti perducendo fecerunt *filios Iuda*. Ita etiā explanat D. Hieronymus, cuius verba ſunt, *In Iſrael* eligantur duodecim tribus, hoc eſt, omnis populus Iudæorum, & *in Iuda*, hi, qui ex Gentibus Ieſum Dominum confitentur. Vatablus ab his omnibus diſſentire videtur. Vtrúmq; enim *Iuda & Iſrael* exponit de duodecim ſolum tribubus, conuerſis tamen ad Chriſtum. Ait quippe, *congregabuntur filij Iuda*, ſubintellige ſecundum carnē, ſed conuerſi ad Chriſtum, *Et filij Iſrael*, id eſt, decem tribuum. In eundē etiam modum expendit etiam Interlinearis. Quam harum explanationum iudicem veriorem, non facilè dixerim. Hoc vnum certum eſt, locum hunc eſſe explicandum de vocatione Gentium, vti ſuperius diximus. An vero per *Iſrael* intelligere debeamus Gentiles, & per *Iuda* fideles, in quo patres ſancti diſſentiunt, parum refert. D. Hieronymus ethymologiam vocis *Iuda* ſecutus, quæ confeſſionem ſonat, per *Iuda* fideles intelligit, qui Chriſtum confitentur. Ait autem, *pariter*, hoc eſt, vt Septuaginta, & alij non nulli vertunt ſimul. Sed quo pacto ſimul congregabuntur? Optime Lyranus ait, *pariter*, id eſt, in vna Eccleſia, licet poſſemus exponere, *pariter*, id eſt, in vnam concordiam, & fidem vnam, & ita expendere videtur D. Hieronymus. Ait quippe, has tribus inire concordiam, vt corporibus ſeparatas iungat fides. In quem modū etiam Rupertus expendit, vocem *pariter* ad vnitatem fidei referēs. Eſt itaque ſenſus, *Congregabuntur pariter*, in vna fide, ita vt non ſit diſtinctio Iudæi, & Græci. Ac rurſum, Donec occurrāmus omnes in vnitatem fidei. Et ita exponit hunc lo-

Animarū vinculum ſola fides.

Rom. 5. Epheſ. 4.

cum-

cum atque venustissime Diuus Thomas in calce lectionis 4. in c. 9. Epistolæ ad Romanos. Quam concordiam Christus petiit à patre, dicens, non pro eis tantum rogo, sed pro eis, qui credituri sunt, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & vt ipsi in nobis vnum sint. Qua quidem oratione exauditus pro sua reuerentia illud impetrauit Ac rursum, Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor. Demum animo intuere, an congregati fuerint *pariter* fideles. Interim autem ait Scriptura, Dominus augebat, qui salui fiebant quotidie in idipsum, & multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. *Et ponet sibimet caput vnum.* Conueniunt omnes expositores, vno dempto Theodoreto, caput hoc esse Christum Assertorem nostrum quem *filij Iuda, & Israel* recepturi erant in principem, & Dominum, iuxta illud Ezechielis, Suscitabo super oues meas pastorem vnum, qui pascat eas: seruum meum Dauid, ipse pascet eas, & ipse erat eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum: & seruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Ioan. 17.

Ioan. 16.

Actor. 3.

Exe. 34. f.

Ad morum compositionem

NON est existimãdũ, temerè, aut sine consilio, dum *filiorum Iuda, & Israel* meminit vates noster, esse præpositos *filios Iuda filiis Israel*. Nihil enim non actum est diuino consilio, & cum dicere potuisset, *Filij Israel, & filij Iuda congregabuntur*, noluit spiritus cœlestis ita loqui, sed contra, *Filij Iuda, & filij Israel congregabuntur*. Quid igitur hic docet? Ordinẽ esse seruandũ. Omnia, inquit Apostolus, in vobis secundũ ordinẽ fiant. Et quis est hic ordo? Vt meliora, & digniora semper præferantur. Diximus iam, meliores fuisse *filios Iuda*, non enim lapsi fuerant in idololatriam, quẽadmodum *filij Israel*, ac ideo vtrosque connectens, præponit *filios Iuda*. Inuitauerat Ioseph fratres suos, sed attende conuiuarũ ordinem. Fecit, inquit Scriptura vnumquemq; sedere iuxta primogenita sua. Sic & filij Iob cõuiuia faciebant, vnusquisq; in die suo, hoc est, prima die primogenitus, ac deinde alij iuxtà ordinẽ natiuitatis suæ. Sic sursum ait Iudas patri Iacob, Interrogauit p ordinẽ ꝓgeniẽ nostrã. Quid nos sum⁹, nisi ꝓgenies Christi? Vos gen⁹ electũ, regale sacer-

1. Cor. 14. g.

Ge. 43. g.

Iob. 1. a.

Gen. 43. b.

1. Pet. 2. b

Gen. 1. a.

Ordine conspicuo inferiora dignioribus cedunt.

Mat. 13.

Isa. 11. b.

Rerũ dissoluta antipathia in Christi aduentu.

sacerdotiũ, ait Apostolo. Dum igitur beneficia confert, ordine confert Christus, neq; in conuiuio suo homines patitur esse sine ordine. In principio creauit Deus cœlum, & terram. Nõ legis, In principio creauit terram, & cœlum. Nam cum cœlum terra dignius sit, consentaneum erat rationi, prius à Deo suo creari. Demum audi, quid dicat Isaias conferens Deum cum agricola varia serente semina. Nónne cum adæquauerit terræ faciem, ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis. Quid per hæc diuersa semina intelligit nisi varias hominum conditiones? Athæc non confusè, aut mixtim disponit bonus agricola, & cœlestibus, sed miro ordine, prius serit triticum, quòd melius sit, viros nempe virtute præstantes. Sic namque ait apud Matthæum in parabola zizaniorum, Congregate triticum in horreum meum, id est, homines iustos. Deinde alia serit, hordeum videlicet, quod cum cibus sit iumentorum, non est dubium adumbrare peccatores viuentes instar iumentorum. Reliqua vero, ciminium gith, & milium homines vitreos, & ad impatientiam faciles implicant, quia illa non ferunt trituram plaustri ferrati, sicut fert triticum, sed solum virga excutiuntur, & baculo, vt in hunc locum obseruat Diuus Hieronymus. Summa igitur sit, Omnia secundum ordinem sunt distribuenda, & pro cuiusque meritis collocanda. Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo Diui Bartholomæi, vbi non confusè attexuntur Apostolorum nomina, sed ordine quodam, prius ob muneris dignitatem ponitur Petrus, ac deinde alij ordine suo. Quadrat & in Mandatum, in hæc verba, Venit itaque ad Simonem Petrum. Iuxta Diui Augustini sententiam lotionem pedum exorsus est Dominus à Petro, quòd saltem, quia vicarius Christi erat futurus, dignior erat, Video, secus sentire Chrysostomum, nẽpe incepisse à Iuda traditore. Quadrat etiam in Euangeliũ pro Chananæa, in hæc verba, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, id est, primum missus sum ad oues domus Israel, deinde ad alias, semper enim seruandus est ordo. Atque ita expendunt hunc locum D. Hieronymus, & D. Thomas, ac plerique alij doctores.

Secundo, docet hic locus, non esse negandam amicitiam, & concordiam peccatoribus, si ad meliora conuertantur, quando audimus, *filios Israel, & Iuda pariter congregatos*. Habitabit, inquit, Isaias, lupus cum agno, & pardus cum hædo ac cubabit, vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, vitulus, &

vrsus

vrsus pascentur, simul requiescent catuli eorum. Quid per agnum, hœdum, vitulum, & ouem intelligit, nisi viros iustos, & per lupum, pardum, leonem, & vrsum, nisi peccatores, qui ferinis sunt imbuti moribus? Hos, prędicit sanctus vates necessitudine, & amicitia copulandos. Nam peccatores mutabunt mores. Vnde subiungit: Quia non nocebunt, & non occident in vniuerso sancto monte meo, id est, in Ecclesia. Vbi obserua, quod si aliquod nocumentum essent feræ illæ illaturæ, non facultatem conuiuendi faceret Deus agno, & hœdo, & vitulo cum illis, vt tu discas, fugienda esse iniquorum hominum consortia, secus tamen agendum est: si resipuerint. Audi etiam, quid Deus præcipiat Petro, cum vidisset linteum magnum quatuor initiis submissum è cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cœli, Surge Petre, occide, & manduca. Et cum Petrus reclamasset, Absit Domine: quia nunquam manducaui omne commune, & immundum, secundo vocem audiuit dicentem: Quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Quid hæc animantia significant, nisi peccatores? Hos præcipit Dominus à Petro occidendos, ne sint videlicet peccatores, ac postea manducandos, id est, esse in pectore recondendos, diligendósque. Non enim sunt immunda iudicanda, quę Deus purificauit. Quid enim vipera pestilentius, & venenatius? Præparata tamen veneno medetur. Sic nil peius peccatore, conuersus tamen non nocet, sed eius prodest amicitia, dum & ad lachrymas inuitat, & cautos nos reddit ad fugienda peccata. Vidit vates Ezechiel ignem, & in medio ignis quasi speciem electri. Quid hic est implicatū, nisi peccatores non esse despiciendos? Electrum enim genus bituminis est profluens ex saxis, primo liquidū, ac postea maris frigiditate condensatū, Hispane vocamus *alambre* illud cuius tanta virtus est, vt paleas in terra iacentes ad se trahat, sibi vniat, & amplectatur. Sic Deus homines similes paleis, humi iacentes, aridos, quacumque aura mobiles ad peccata, ac fructu carentes bonorum operum solet ad se allicere, & sibi amoris vinculo copulare, vt nunc vsu venire videmus *filiis Israel* idololatris, vt & nos non omnino contemnamus peccatores. Animo contemplare, an Deus tuus despexerit Magdalenam, cum eam vocauerit Lucas peccatricem, aut Leui sedentem in telonio, aut Publicanum. Non certe quinimo illos suscipit, benigne fouet, ac mira charitatis officia illis exhibet.

Act. 10.

Simile

Simile

Ezech. 1.

Simil. Vt Magnes ferrum sic Electrū paleas trahit.

Tertiò

Tertiò, docet hic locus, rem maximè commendabilem esse concordiam, & inter cætera maximè expetendam, si quidem quasi maximum beneficium pollicetur Deus, fore *pariter congregandos filios Iuda, & filios Israel.* Locus est communissimus in multa quadrans Euangelia, vt Dominicæ 3. Quadragesimæ, in hæc verba, Omne regnum in se diuisum desolabitur. Et sancti Thomæ Apostoli, in hæc verba, Stetit in medio discipulorum, & ait illis, Pax vobis. Demũ aptari potest omni Euangelio, in quo de pace incidit sermo, vt in Natiuitate Domini, & Resurrectione. Vis agnoscere, quanti sit pax, & concordia æstimanda? Obserua, quid faciebant Apostoli recepturi spiritum Sanctum. Erant, inquit Scriptura, vnanimiter perseuerantes in oratione, & pariter in eodem loco. Ac si apertius dicat, Non tantum loco erant coniuncti, sed etiam animis, nec aliter spiritus sanctus illis sua dona conferret. Audi etiam, quid præmiserit rex Salomon templum Domini ædificaturus, Nunc non est Satan, quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei. Quid nos sumus fratres mei, nisi templa Dei? Templum sanctũ est, quod estis vos, ait Apostolus, cum inimicos habemus, & aduersarios, nequaquam corda nostra possumus erigere in templa Dei, danda nobis prius est opera, vt pacẽ cum omnibus habeamus, & tunc corda nostra templa Dei efficiemus. Egregie ait Diuus Cyprianus, & habetur distinct. 90. c. Nec ad Cain, Adeo Deus diligit pacem, vt eam ob causam neque ad Cain nec ad munera eius respexerit, quia cum fratre non pacem habebat. Hinc & apud Cantica dicitur, Ferculum fecit sibi rex Salomon reclinatorium aureum, media charitate constrauit propter filias Ierusalem. Quid ferculũ, nisi corda nostra? Quid reclinatorium aureum nisi animus noster? At media quibus graditur, & tendit cœlestis Sponsus Salomon, vt requiescat in hoc ferculo, quibus sunt ornata? Charitate, inquit, quę si desit, ferculum, & reclinatorium cordis nostri fastidiet, & fugiet, tantum abest, quod ingrediatur. Aperte hoc nobis significatur in hoc loco, siquidẽ postea quam dixerat, *Congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter*, subditur, Et *ponent sibimet caput vnum.* Non enim sibi ponere possent caput Christum, si prius congregati in vnum non essent.

Actor. 1. *3. Reg. 5. a* *can. 3. d.*

Quartò obseruandum est, quid ex hac concordia, & congregatione exortum fuerit, nempe quod *posuerint sibimet caput* Christum. O commendandam pacem ô fœlicem concordiam

cordiam, quæ corda vnit, & copulat ad obediendum Chriſto, non ad reſiſtendum illi, quam abominandam prolem parit pax iniquorum. Zelaui, inquit Regius Pſaltes, ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Et Sapiens, In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, vir, & mulier ſibi bene conſentientes. Bene ait, quia ſi male conſentiant, qualis eſt peccatorum pax, non eſt, cur illa laudanda ſit. Inierunt Pilatus, & Herodes fœdus pacis, iniquæ tamen, & execrandæ. Facti enim ſunt amici cum antea eſſent inimici adinuicem, quando ſpreuerunt Chriſtum.

Pſal. 72.
Eccle. 25.
Tria in quibus Deus delectatur.
Luc. 23. b.

Conſtituent ſibimet caput vnum. Aperi oculos mentis, non pedes vocat principem, neque manus, ſed *caput*, quo vno verbo multa perſtringit. Docet enim honorem exhibendum principi, & illi ſupremum locum offerendum, quemadmodum & caput ſupremum in corpore obtinet locum. Sunt deinde, qui principem volunt ſibi ponere amicum, manus, & pedes, non autem *caput*. Cupiunt enim, & quod peius eſt, petunt à principibus multa, atque illis non ſecus ac manibus vti non erubent ad multa facienda, quæ dicere pudet. Audiant iſti, munus principis eſſe *caput*: diſcant etiam principes, quale eorum debeat eſſe officium, influere videlicet in membra reipublicæ, illiſque prodeſſe, quemadmodum *caput* in ſui corporis membra influit.

Reges Reipubli. capita.

¶ *Et aſcendent de terra, quia magnus dies* Iezrahel.

Varia eſt huius loci explanatio, D. Hieronymus ſic diſpungit, *Aſcende de terra*, id eſt, de terrenis ſenſibus, & humilitate literæ. Amplectuntur hanc explanationẽ Gloſſa Ordinaria, & Rupertus, licet non nihil addũt, quod Hieronymianam reddit illuſtriorẽ, Gloſſa addit, De humilitate literæ occidentis ad ſpiritualem intelligentiam, vel de terra morientium ad terram viuentium. Rupertus, *Aſcendent de terra*, vt iam non ſapiant, aut quærant terrena. Lyranus ſecùs, *Aſcendent de terra*, id eſt, multiplicabuntur fideles per orbem, ſicut illa quæ pullulant de terra. Vnde & de magna multitudine congregata dicimus vulgariter, videbatur populus de terra pullulare. Alij ſic, *Aſcendent de terra*, illa videlicet in vniuerſum orbem, quaſi dicat, prædicabunt fidem per vniuerſum orbẽ. Alij rectius, *Aſcendent de terra*, ſcilicet captiuitatis. Ac ſi dicat, Et tũc liberabuntur à captiuitate, & ſeruitute diaboli, aſſerentúrque in libertatem. Qui enim redibant de captiuitate, dicebantur aſcendere è terra captiuitatis ſuæ. Pergra-

Elegãtiſſimè dicit aſcẽdet de terra, quia tota vita nihil eſt aliud quã aſcenſus è terra, nam cõuerſatio noſtra in cœlis.

tæ

tæ mihi sunt explanationes dictæ, licet & aliã adhibere possumus intelligentiam, quæ quamuis noua videatur, fortassis non omnino reiicienda est. Opinor, sub his verbis, *Ascendet de terra*, esse implicatum honorem, & lætitiam horum populorum ingentem futuram, propterea quod sibi posuerint caput vnum. Quemadmodum enim corruere in terram, signum tristitiæ est, & deiectionis. Vnde Iob excidisse vestimenta sua, & terram corruisse legimus, quo mœrorem, & luctum animi aperuit. In eundem modum *ascendere de terra*, respirare significat, & honorem consequi, atque alacritate perfundi. Sic & in Psalmo, Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, Dominus erigit elisos. Confirmat hanc explanationem Hispanum idioma, quo ad explicãdam alicuius hominis deiectionem, & tristitiam dicere solemus, humi eum, iacere, *que echado por tierra, y prostrado esta fulano*. Cũ vero ad honorẽ euehitur, dicimus, *ya fulano se leuanta, ya sube*. ¶ *Quia magnus dies Iezrahel*. Iam monuimus, iterũque monemus, nequaquã esse admittendã eorum explanationẽ, qui hunc locũ expendunt de reditu filiorum Israël de Babilone in Ierusalem, in quem modum explanant multi Rabbini: quos Theodoretus sequitur. Non enim redierunt ad Iezrahel Israelitæ, sed eam vallem Gentiles Assyrij videlicet, occuparunt, ibique degebant. Locus hic subobscurus est, & non parum negotij mihi facessit. Referam paucis, quæ fusius doctores illum expendentes dicunt, deinde, quid ego sentio, aperiam. Glossa Ordinaria *diem hunc magnum Iezrahel* ait, esse tẽpus ab incarnatione Domini vsque ad finem sæculi. Magnæ enim claritatis illud tempus est, siquidem in eo remissio peccatorum datur, & aditus regni cœlorum aperitur, quamobrem & iure optimo *dies* nuncupari potest, & *magnus* merito appellari, quando tot annorum curricula complectitur. Non mihi displicet hæc explanatio. Lyranus *diem hunc magnum* ait, esse magnam congregationem, seu multiplicationem fidelium, eo quòd *Iezrahel* interpretatur semen Dei, quod semen fideles existimat esse. Vatablus cum Lyrano: consentire videtur, sed apertius enodat hunc locum. Sic enim distpungit, *Dies Iezrahel erit magnus*, id est, dies ille, in quo liberabuntur fideles à diabolica seruitute, erit celeberrimus, & maximus. Nã *Iezrahel* significat semen Dei, hoc est, fidelium congregationem. Diuus Hieronymus, licet ad eandem allusionem retor queat significationem huius vocis *Iezrahel*, ait quippe, significare semen Dei: non tamen per semen Dei fideles intelligit,

Simile. Iob. 1.

Mœrore cruciari significabant antiqui corruẽtes in terram.

telligit, sed ipsum Assertorem nostrum Dominum Iesum Christum, qui verum est æterni patris semen, cum eius sit vnigenitus filius. Et subdit sanctus doctor, Ex quo perspicuum est, ideo in typo Naboth Iezraelitis sanguinem præcessisse, vt veritas compleretur in Christo. In hoc enim & nō illo *magnus est dies Iezrahel*, de quo dicitur, Hæc dies quā fecit Dominus. Hæc Diuus Hieronymus, cum quo consentit Interlinearis. Vellem tamen apertius explicuissent, quęnam est hæc *dies*, quod silentio præterire videtur, aut saltem subobscure dixerunt. Vt opinor, & quantum ex eorum verbis coniicere possum, *diem* hanc existimant, esse *diem* Resurrectionis Christi. De ea enim scriptum maximè est, Hæc dies quam fecit Dominus, & ita eo die canit Ecclesia in officio diuino. In quem etiam modum Rupertus fidelis Diui Hieronymi expositionis obseruator expendit licet nō nihil addit, & Hieronymia nam explanationem latius ornat, & extendit. Quemadmodum enim cantores super simplicem cantum harmoniam quandam vocum effingunt, & adiiciunt, Hispanè *sobre el canto llano echam contrapunto*, Sic Rupertus semper insequitur Hieronymianā explanationem, eamque ante oculos habens, mirè postea extendit, & illustrat. Rupertus itaque hunc *diem magnum Iezrahel* videtur sentire, esse diem Dominicæ Resurrectionis, & venustissime locum explanat, & certè eius explanatio aptata festo Resurrectionis non parum cōciliabit dilectionis. Sed ad rem redeamus. Ait igitur Rupertus expendens hunc locum, *Magnus dies*, & magna illustratio seminis Dei, quod est Christus seminis inquam resurgentis ex mortuis, cum quo cōsurgentes vtique ascendunt de terra faciendo, quod idem Apostolus ait, Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Sic nimirum, facta prima ascensione, quæ est resurrectio prima tandem ascendent corpora quóq; de terra, quæ erit resurrectio secunda, & sequentur caput suum, siue membra capiti coniuncta, & sicut ipse Christus pulchrè satis breui explicuit significatione dicens, Vbicúnque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Hæc Rupertus, cuius sententia est, vt vno verbo perstringamus, *ascenaem de terra*, id est resurgent, primò quidem animo Resurrexit, inquit Apostolus, propter iustificationem nostram, deinde corpore in die iudicij vt vtrāque complectamur resurrectionem, animæ videlicet, & corporis *Quia magnus dies*

Quomodo intelligenda sit Epanesis illa Hæc dies quam fecit Dominus.

Modulatio musices peritis consueta in figurādo simplicem cāt⁹.

Colloss. 3.

Matt. 24.

Iezrahel. Meritò *magnus* vocatur *dies* seminis Dei, hoc est, Christi resurgentis, siquidem magna nobis eo die contulit beneficia. *Magnus* certè *dies* ille quia totus lætitiæ est, qui etiam iustissime solius Christi dicitur esse. Nam in aliis Christi festiuitatibus partem nos habemus, eosque nostros quodammodo appellare possumus. Referuntur enim in eis, quæ in illis ob nostra peccata pertulit Christus, vt in festo Natalis nuditas, & frigus, & paupertas nascentis infantis. In Epiphania fœtor stabuli, in Circũcisione abscissio carnis. Denique in omnibus ferè festiuitatibus Christi pœnam inuenies, at pœnam quis dubitat ortam esse ex culpa, quam nos commisimus? Dies ergo aliarum festiuitatum Christi nõ omnino ipse sibi arrogat, non omnino suos vocat, quia nõstri etiam sunt, solus est tamẽ dies Resurrectionis Iezrahel, id est, seminis Dei, quod Christus est, quia in eo nihil quod pœnã sapiat, refertur, totus glorioſus est, nihil in eo homines habent. Video, non deesse ex recentioribus, qui significationẽ huius vocis Iezrahel, quoniam brachium Dei significat, alio detorqueant, asserántque, hoc loquendi tropo significari maximam quámque vltionẽ diuinam, ac celeberrima Dei gesta, ac tunc maximè, cum scelera expiare consueuit, & hostibus suis terrorem ingentem incutere. Verum cum hic magis videatur recensere beneficium conferendum in populum ad Dominum conuertendum, non est, cur de timore, & terrore hunc locum, aut de supplicio explicemus.

Dies resurrectionis Christi solus est magnus dies Iezrahel.

Ad morum compositionem.

Salluſtius Quæ harmonia amusis in cantu, eadem ciuitate optimum vinculum concordiæ dicitur.

Ascendẽt de terra. Demus hoc Lyrano, id est, multiplicabũtur fideles. Quando audis multiplicãdos? Cum congregati fuerint pariter, & posuerint sibi caput vnum, Christum videlicet. Vides ergo, quid efficiat, & pariat concordia? Nempe multiplicationem fidelium? Nihil certè ad augendã rempublicam vtilius inueniri potest, quàm concordia. Vnde rectè quidam dixit, Concordia paruæ res crescunt. Quemadmodum plures rami ab vno, eodémque stipite procedentes, virtute illius multos proferunt fructus, & folia, sic homines vinculo colligati concordiæ crescunt, & augentur. Et quemadmodum exigui riuuli, in vnum alueum cõfluentes, fluuium magnum efficiunt, sic homines maximum incrementum accipiunt, si inter illos animorum sit consensus, sicut contra nihil maius nocumentum infert, aut truculentiorem

iorem perniciem, quam diſcordia, Et quemadmodum, refe- ente Plinio, & Ariſtotele, Tyrrhenus lapis quamuis gran- is innatat, cõminutus ſidit, Ita concordia ſuſtinemur, & per uius ſæculi mare tot iactatũ procellis, fluctibus abſq; ſub- merſione nauis tranſimus, donec portum cœli penetremus diſcordia vero peſſumimus. Diuiſum eſt cor eorum nunc interibũt, ait noſter Hoſſeas. Propterea & Apoſtolus horta- tur nos, vt ſolliciti ſimus ad ſeruandam vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et bene ait in vinculo pacis, nam hoc ma- ximè vinculum conatur diabolus diſrumpere, vt deinde per- dat nos. Significauit hoc egregie Apocalypſis, cum Diuus Ioãnes videt, exiiſſe equum rufum, & qui ſedebat ſuper eum datum eſſe ei, vt ſumeret pacem de terra, & vt inuicẽ ſe in- terficiãt. Quid adumbrat hic equus rufus, niſi homines diſ- cordes? qui merito rufi dicũtur, quoniã ſanguine madent, in ſanguiniſque effuſionem proni ſunt. Seſſor autem diabolus eſt, ad diſcordiam incitans, cuius munus eſt, ſumere pacem de terra, & ad internitionem homines excitare. Igitur qui diſcordiam habet cum proximo ſuo, oculos aperiat mentis, vt videat, cui ſeſſori animum tradiderit gubernãdũ, diabo- lo videlicet, qui non aliud quærit, conatur & deſiderat, quã miſerũ hominẽ pręcipitẽ dare in inferni baratrum. Quadrat in Dominicam 3. Quadrag. in hæc verba, Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Nihil enim vtilius cõcordia ad re- gni conſeruationem, & incrementum.

Deinde obſerua, quando *aſcendũt de terra*, id eſt liberantur à captiuitate diaboli. Id enim diximus diſpungentes literã hoc tropo loquendi ſignificari, quando videlicẽt cõgrega- ti fuerãt pariter. Igitur quandiu non es congregatus cum proximo tuo pacẽ, & cõcordiã cũ illo habẽs, in captiuitate diaboli manes. Quærere prius illius concordiam, ſi liberta- tem conſequi, & à tanti tyranni ſeruitute liberari deſideras, atque Deo tuo inſeruire. Si offers munus tuum, ait Aſſertor noſter, ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquit aduerſum te, relinque ibi munus ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.

Tertio, diſces ex hoc loco regnum cœlorum vim pati, & illud à violentis rapi. Quid enim vocat liberari à ſeruitute? *aſcendere*. At quis non videat, *aſcendere* plenum eſſe labore, & ſudore, & plerũmque hominem in aſcenſu illa ducere? Cum ergo conuerteris ad Dominum, non exiſtimes, te viam

Plinius li. 2. c. 106. & Ariſt. de Natura. c. 12.

Hoſſeæ. 10 a.

Ephe. 4. a

Apo. 6. a

Concordia inexpugnaabilis murus Reipublicæ. Ageſilaa.

Matth. 5. Profer. 6. ante 1. Dominicam Quadrag.

Mat. 11.

facilem arrepturum, aut procliuem, qualis est peccatorum quæ magis descensus est. Hinc Scriptura euntes in Ægiptũ ait descendere quoniam ad peccata via facilis est. Audi quid dicat Isaias, Væ filij desertores qui ambulatis, vt descendatis in Ægyptum. Quid Ægyptus est, nisi mundus, ad quem ire, quid nisi descendere est? Bone Deus, quis poterit expendere quãtum proni sumus ad peccata? Sed vnde hæc pronitas, & facilitas? Certe quia via ad illa descensus quidam est & sine labore descendimus. Sed considerate fratres mei, quis maneat exitus descendentes, nempe incidere in latrones. Homo quidam descenderat de Ierusalem in Hierico, ait Assertor noster. Sed quid ex hoc descãsu? Obseruate, quid subiungit, Incidit in latrones, à quibus & spoliatus est, & vulneratus, abstulerunt enim latrones inferni omnes animi opes, virtutes videlicet, & graui sauciauerunt peccati vulnere. Igitur si in descensu talia patitur homo, fugiendus descensus est. Vnde egregiè ait, & hortatur nos Diuus Augustinus, Nolite amare descendere, & non ascendere, sed & de ascensione cogitate. Fortasis & hoc adumbrauit Spiritus ille cœlestis Isaac interdicens descensum in Ægyptum. Quemadmodũ intra putamen nucis amarum, latet nucleus dulcis & suauis sic intra laborem ascensus ad virtutem abscondita est mira dulcedo, & cœlestis. Sed sicut cibum nuceum non prius attingis, quam corticem, quod intra incluſus sit, sic neque suauitatẽ virtutis adipiscaris anteaquã superas laborem ascensus. Et quemadmodum dulcedo aquarum fluuiorum, quas semper descendere cernis, mare contingunt amarissimũ, vbi dulcedo vertitur in amaritudinem, Ita vita peccatoris diligentis facilius iter, & laborem fugientis tandem in mare decurrit pœnarum gehennæ.

Isai. 30. a

Facilis descensus Auerni.

Verg. Lucæ 10.

August. Psal. 125.

Gen. 26. a

Simile

Simile Amarissima peccatis dulcedo.

Quia magnus dies Iezrahel. Duo hic sunt implicata, vt multa alia omittam. Alterum est, obserua, quantum temporis interuallum *diem* vocat, ab incarnatione Christi videlicet vsque ad finem mundi, inquit Glossa. O ingentem miserationum abyssum, quæ tantum temporis spacium *diem* vocat. Nõ est Deus tuus, frater mi, similis fictoribus vasorum vitreorum, qui exiguam vitri materiam ita extendunt, vt ex illa faciant maxima vasa, in quem modum homines, si quod officium in te contulerunt, magnificare solent, grandia se fecisse clamantes. Secus Deus, qui magna, amplissimáque, a cui perexigua sunt, *diem* vocat. Alterum hic implicatum est. Vide quantũ tempus *diem* appellat, & merito, quia mille anni

Simile.

Psal 89. b

ante

ante Deum ſicut dies hæſterna, quæ præteriit. Nō ergo vitam tuam multo tempore duraturam tibi perſuadeas, ſed ante oculos habe verba Apoſtoli, Hoc itaque dico fratres tempus breue eſt, Reliquum eſt, qui habent vxores, tāquam non habentes ſint, & qui flent tanquam non flētes, &c. Nam & ſi centum annos vixerit homo, totum hoc tēpus minima diei pars iudicanda eſt, quādo tot annorum curricula velut vnus dies à Deo iudicatur. Audi & quid dicat Chriſtus apud Lucam, Si ſciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique. Beati ſerui illi, quos, cum venerit, Dominus, inuenerit vigilātes, & ſi venerit in ſecūda vigilia & ſi in tertia vigilia venerit, beati ſunt ſerui illi. Vides quo pacto totā hominis vitā cū nocte quadā cōtulerit, illā diuidēs in tres nocturnas vigilias. Quorſum cum nocte vitā cōpoſuit? Certē vt eius breuitatem detegeret. Magnus dies Iezrahel, *diem* in quo liberantur à captiuitate diaboli, vocat celeberrimum, & maximum. Sed quibus eſt hic dies celeberrimus? Primò, ipſi Deo quem legis, maxima lætitia perfundi conuerſione filij prodigi & illi parari cōuiuium &c. Secundò, celeberrimus eſt angelis Dei quibus gaudium eſt ſuper vno peccatore pœnitentiam agēte. Tertiò, celeberrimus eſt ipſis peccatoribus, qui de faucibus diaboli eruuntur. Hinc præcipit Deus, diem, qua egreſſi ſunt filij Iſrael de Ægypto, eſſe obſeruandum in generationibus ſuis vitinā frater mi, eum *diem*, quo dignatus eſt Deus tuus te educere de Ægypto, id eſt, de regno diaboli, tua ſacerdoti confitens peccata quaſi celeberrimum ſignares, vt *diem* feſtum ageres Deo tuo. Conſueuerunt Cartuſienſes religioſi toto vitæ ſue tempore ſingulis annis diem profeſſionis ſuæ in quaſe Deo votis religionis aſtringunt, celebrare, veluti in memoriam reuocantes acceptum libertatis de poteſtatæ diaboli beneficium. O commendandam conſuetudinem, & ſuper aſtra extollendam, quam vtinam & omnes homines complecterentur, ſed hoc perfectorum eſt, & eorum qui Iezrahel, id eſt, ſemen Dei ſunt, filij videlicet, non aliorum.

1. Cor. 7. c

Luc. 12.

Nihil habet hominū vita præter labores & vigilias.

Dies conuerſionis peccatorū Deo, Angelis & ipſis peccatoribus celeberrimus

Exo. 12. d

Dies tranſitus vitæ ſæcularis ad ſpiritualem ſacerdotij ſanis.

***

CAPVT SECVNDVM.

Dicite fratribus veſtris, populus meus, & ſorori veſtræ Miſericordiam conſecuta. Iudicate matrem veſtram iudicate, quoniam ipſa non vxor mea, & ego non vir eius.

Exiſtimant nonnulli, hæc verba *Dicite fratribus veſtris, Populus meus, & ſorori veſtræ, Miſericordiam conſecuta*, eſſe ſuperioribus attexenda, ac ſi explicet Deus cauſam, ob quam magnus futus ſit dies Iezrahel, nempe quia dicetis fratribus veſtris, quod populus meus ſit & ſorori veſtræ, quod ſit miſericordiam conſecuta. Confirmant autem hanc ſententiam, quoniam Hebræi dictis verbis finiunt primum caput & à ſequentibus videlicet, *Iudicate matrem veſtram*, exordiuntur caput hoc ſecundum. Eſt in hac ſententia Diuus Hieronymus, quia ait, expendēs hæc verba, *Iudicate matrē veſtram &c.* Huc vſque ad Iſrel populū, hoc eſt, decē tribuū ſercem mo directus eſt, nūc alterum caput incipit. Verū quo pacto hęc verba ſint notanda, quibuſque coniungenda, noſtra aperiet explanatio. Primum quoniā hic locus ſubobſcurus eſt, & non parum negotij mihi faceſſit, referamus aliorum expoſitiones, deinde & noſtram adhibebimus, vt ex eorum collatione liqueat, quæ ſit veritati magis cōſentanea. Lyranus cenſet hic Deum alloqui Apoſtolos, cęterúſque fideles à Iudæis orignētrahētes, vt dicant *fratribus ſuis*, id eſt cōuerſis ex Gentibus qui facti ſunt fratres eorum per ſuſceptionem fidei, *populus meus*, hoc eſt, quod ſunt populus Dei, ſicut & vos ô Iudæi, iuxta illud Apoſtoli, Non eſt diſtinctio Iudæi, & Græci, nam idem Dominus omnium. Et *ſorori veſtræ*, id eſt, Gentilitati conuerſę ad fidem Chriſti, *Miſericordiam conſecuta*. Cùm enim eſſet ab antiquo idololatriæ dedita, iam per meram Dei miſericordiam, & non per merita patrum vocata eſt ad fidem, ſicut Iudæi per merita Abrahæ, & aliorum Sanctorum antiquorum. Hæc Lyranus. In qua explanatione ſi oculate inſpiciatis, ſolum populum Gentium vocat fratres & ſororem. Quęramus ergo ab eo neque ab re, Quorſum hæc tuo varia, diſtinctáque nomina eiiſdem Gentibus Deus imponat, vt vocentur *fratres*, & *ſoror*. Quis enim non videat, latum eſſe diſcrimen inter hæc duo *fratres* & *ſororem*? Videtur Diuus Hieronymus ſaltem ex parte tetigiſſe hanc obiectionem. Aſſignat enim quodammodo diſcrimen ſic,

Iudæa ex vmbra mortis ad Chriſti lu ſtram &c.

ſet populus eius.

Era-

Frater appellatur, & *soror*, *frater*, ex eo quod dicitur *populus meus*, *soror*, ex eo quod dicitur *misericordiam consecuta*. Cæterum, id est, quod nos quærimus, cur eidē populo duo imponūtur nomina, vocetūrque *frater*, & *soror*. Dictus autem pater Hieronymus bifariam dispungit. Primo sic, referendo hunc locum solum ad populum Iudæorum, vt omnes duodecim tribus complectitur. *Dicite*. Quinam sunt isti, qui dicturi sunt, aut quibus præcipit, vt dicant? Hominibus videlicet de tribu Iuda. Ac si dicat Deus, Vos ô homines de tribu Iuda, non desperetis de salute decem tribuum, sed verbo, & voto, & literis ad pœnitentiam prouocate, quia *frater* appellatur vester, ex eo quod dicitur *populus meus*, & soror, ex eo quod dicitur *misericordiam consecuta*. Secundo, sic dispungit, Potest hoc ad omnes credentes referri, Ita, Vos, qui in Christum creditis tam Iudæi, quam Gentiles, dicite fractis ramis, id est, populo priori, qui abiectus est *populus meus*, quia *frater* tuus est, & *misericordiam consecuta*, quia *soror* tua est. Cum enim plenitudo gentiū intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet. Hæc Diuus Hieronymus, & ex his duabus explanationib⁹ à sancto doctore adhibitis prior est veritati magis consentanea, vt postea probabimus, quam etiam amplectitur Interlinearis. Rupertus Tutiensis per *fratres* existimat, esse intelligendos quoscunque fidē Abrahæ habentes, siue Iudæi sint, siue Gentiles. Theodoretus censet, his verbis Deum consolari, & adhortari Iudæos, mutatis rebus, se immutaturum nomina, & vocaturum non populum, populum, nō dilectam, dilectam. Consentit quodāmodo cum Theodoreto Vatablus. Ait enim. *Populus meus*, perinde ac si dicat, Tunc erit magna rerum mutatio, quia qui non erat populus Dei tunc erunt Dei populus, poterūnrque dicere infideles fidelibus, Populus Dei sumus, quibus misericordiā impartitus est. Nonnulli ex recentioribus secùs expendunt. Nam existimant, Deū alloqui alterum populum Iudęorum, vt benignitatem Gētibus annūcient, atq; ea re ipsi maximè lętentur, quod qui singularis erat populus, nūc multarum Gentium accessione auctus ac propagatus sit, atque innumeros fratres, ac sorores eiusdem secum dignitatis habeat, iuberéque Deum, vt à Iudæis Gentes *fratres*, atque *sorores* appellentur, & sese ad cœlestis ciuitatis largitionem & communicationem diuina misericordia vocatas esse cognoscat. Hęc sunt, quæ ex variis explanationib⁹ colligere potuimus. Verū cū illa nō nostrum animū

Mutatis rebus mutat Deus nomina.

explerent,& germanum huius loci sensum indagaremus,sic hunc locum sub aliorum censura explanandum ducimus, Quod videlicet Dominus loquatur filiis Gomer,& vatis Hosseæ,illisque dicat Deus sequentia verba,nempe, *Iudicate matrem vestram.* Nam hoc loco *populus meus*,& *misericordiam cõsecuta* propria nomina esse censeo,sicuti & superius iam probauimus,hęc duo nomina,*non populus meus*,& absque misericordia,esse propria. Vnde Vatablus,& Pagninus pro his vocibus,*populus meus*,& *misericordiam consecuta* Hebraica nomina Ami videlicet,& Ruhama reliquerunt,ipséque Vatablus expendens hæc verba,*misericordiam consecuta*,quod filię nomen est,inquit,atque id scientissime,Singulari vtitur,quod alludat ad nomen filiæ Gomer,quæ vnica fuit. Adumbrant vero hæc duo nomina filiorum Gomer ipsique filij duos populos,Iudæorum videlicet,& Gentium ad Deum conuersos. Hinc eorum mutat nomina,& qui prius *non populus Dei*, & *absque misericordia*, vocabantur,dicuntur *populus Dei* & *misericordiã consecuta*,his præcipit,dici subsequentia verba, videlicet, *Iudicate matrem vestram: &c.* Nec te moueat mi Lector,vt hanc reiicias explanationẽ,dici in numero multitudinis,*fratribus vestris*,*populus*,*meus* & nõ,fratri vestro,átque *sororibus vestris* non sorori vestræ. Ita enim habet textus Hebraicus, & sic vertunt tum Pagninus,tum Vatablus *sororibus vestris*,non sorori vestræ quoniam ad rem adumbratam, populos videlicet Iudæorum, & Gentium magis dirigit Deus sermonem, qui multos homines complectuntur,quam ad vmbrã,filiorũ scilicet Gomer,cum hi filij Gomer vmbra sint populi Iudæorũ, & Gentium. Hanc esse amplectandam intelligentiã,quæ sequuntur,aperte demonstrant. *Iudicate matrem vestram,iudicate.* Apertum est,*matrem* referri ad filios,igitur hic *matris* mẽtionem faciens ad filios,quos superius vocauit *populus meus misericordiam consecuta*,destinat sermonem. Sed quid hic per *matrẽ* intelligit? Dissensio inter patres est. Theodoretus opinatur,*matrem* hic vocari maiores Iudæorum. *Iudicate*, inquit, *matrem vestram*, hoc maiores vestros, qui contra me peccauerunt. Lyranus existimat, hæc verba dici à Deo Ieremiæ, Baruch,& aliis viris iustis,qui erant in regno Iuda, per *matrem* vero intelligit Ierusalem, quæ erat metropolis regni, hinc & mater aliarum ciuitatum, & totius populi, iuxta illud, quod dicitur de Abella, Cur quæris subuertere matrem ciuitatum in Israel,id est, Ierusalem.

Mirum,ipsi filij adulterę matris iudices constituuntur.

2. Reg.

Haymo

Haymo credit, per *matrem* eſſe intelligendam Synagogam, & ita tenent D. Hieronymus, & Vatablus, atque vt egregiè inquit Diuus Hieronymus, filiis præcipitur, vt ineant iudicium aduerſus matrem ſuam, quæ eos genuit, non tamẽ explicat, quinam ſint iſti filij. Vatablus ait, alloqui Deum fideles credentes in Chriſtum, qui deſcenderunt è Sinagoga, vt fuerunt Apoſtoli, & alij Iudæi, & Iſraelitæ ſecundum carnẽ. *Iudicate matrem veſtram*, ſignificat hoc loco *iudicare* idem, quod expoſtulare, vel increpare ſiue corripere, aut contendere, & ita pro iudicate vertunt nonnulli, vt Vatablus, & Pagninus, expoſtulate. Propriè autem expoſtulare eſt conqueri ab eo ipſo, qui fecit iniuriam, & cum querela inſtare. Verbum enim Hebraicum Ribu interdum vertit Interpres iudicare, interdum contendere, & rixari, Vt, *Iudica Domine nocentes me*, impugna impugnantes me. Poſſet hic locus ex verbi ratione vertiin hunc modum, *Iurga Domine iurgantes me*. Nam apud Hebræos vox Rib iurgium ſignificat. Eſt autem iurgium coniunctorum familiarium, aut vicinorum concertatio, atque diſſenſio, qualis fuit illa inter paſtores Abraham, & Loth. Fuit, inquit Scriptura, iurgium inter paſtores, &c. Neque eſt ſilentio prætermittenda eiuſdem verbi repetitio. *Iudicate*, inquit, *matrem veſtram*. Ac rurſum repetit, *Iudicate*. Quorſum repetit? Reſpondeant ſancti Patres Gregorius in Pſalmum pœnitentialem ait, Nominis venerandi repetitio precandi auget affectum, vt, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meã. Et parum infra, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Nomen repetit, vt affectum excitet. Eiuſdem ſententiæ auctor eſt Euthymius Pſalm. 16. dicens, Solent Prophetæ ſepenumero in locis affectu plenis eaſdem ſententias varia oratione repetere, vt aucto affectu, ad maiorem Deum miſericordiam trahant. Sic & impræſentiarum eiuſdem vocis repetitio vehementiam affectus habet, & rei conficiendæ deſiderium certiſſimum inuoluit. Conſueuit enim Scriptura, his repetitionibus efficere, quod oratores compluribus verbis ſelectiſſimis, & eloquentiſſima oratione vix obtinent, nempe vt rem, de qua loquuntur, ſumme amplectendam eſſe doceant. Docuit & hoc egregiè Diuus Chryſoſtomus homil. 10. in Geneſim inquiens, Sæpe Scriptura multa vtitur diligentia, ſemel, atque iterum idem dicens, vt in mentibus auditorum reponantur ea, quæ dicũtur. Duabus igitur de cauſis hic *Iudicate* repetit. Primo

Pſal. 34.

Gen. 26.

Harũ repetitionũ cauſam author profuſius ſuperiori capite complexus eſt.

vt aperiat, quantum optet correctionem matris. Secundò, vt altius filiorum memoriæ figantur, quæ ad matris conuersionem spectant, eáque iuxtà Domini præceptum adimplere studeant filij. *Quoniam ipsa non vxor mea est, & ego non vir eius.* Causam addit, ob quam optet, & præcipiat filiis matrem obiurgare, quia de meretrice vxor effecta, mores pristinos non reliquerit, & rursum fornicata fuerit cum amatoribus suis, eoque impudicitiæ venerit, vt proprium virum non reuereatur. Ac si apertius dicat, Obiurgate vos matrẽ vestram, nam me non magis audit, quam si me nullo coniugij iure existimet; audiendum. Est etiam obseruanda coniunctio causalis, *quoniam*, non enim parum continet mysterij ad explicandam huius loci puram intelligentiam, pro qua coniunctione apud Hebræos, est vox C H I, quæ ferè causalis coniunctionis vim obtinere solet, cum quadam tamen varietate pro rerum, & sententiarum ratione distinctam. Vnum autem genus est, quod admirationem quãdam simul cum indignatione habet, & nescio quid triste, aut auribus puris indignũ insinuat, dicentem vero iratum, atque aliquid ægre ferentẽ
Malac. 1. representat, vt apud Malachiam Deus inquit, Magnum est nomen meum in Gentibus, & vos polluistis illud, quia dicitis, Mensa Domini contaminata est, & cibus eius vilis? Idem officium coniunctionis *quoniam* hoc in loco est, quod apud Latinos in coniunctione, *nam*, non inelegantèr obseruatur, vt cum irati, atque stomachantis potius affectum, quam causæ rationem explicat, vt, Nam quis te iuuenum
Georg. 4. confidentissime nostras Iussit adire domos? quíduè hinc petis? *Ipsa non vxor mea.* Cur non est vxor tua Domine Deus? Quia ipsa non gerit se pro vxore erga me, cum fidem nõ seruauerit mihi, conuerteritque se ad idola. Quod, vt obseruauit Lyranus maxime contigit tempore Manasse, qui idola posuit in templo Domini. *Et ego non vir eius*, hoc est, non debeo illi præstare, quæ fideli vxori maritus præstare solet, siquidem ipsa desiit esse vxor mihi propter idololatriam.

Ad morum compositionem

DIcite *fratribus vestris*, &c. Tot hic sunt implicata, vt vela contrahere cogamur, ne in immensum nauigemus. Primo, obserua, quos vocat Deus, vt matrem corripiant, non vtique homines iniquitatibus irretitos, eos vide-

videlicet, qui à Deo dicuntur, non populus meus, & non misericordiam consecuta: sed qui à Deo vocantur, *populus meus, & misericordiam consecuta*. Viros igitur probos, & candidis ornatos moribus, quique digni sunt, vt appellentur populus Dei, elegit, vt correctionis munus illis iniungat. Qui enim carpit mores, labe carere decet. Hinc Apostolus, Qui prædicas non furandum, furaris, non mœchandum, mœcharis, in quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas. Et Assertor noster, Eiice prius trabem de oculo tuo, &c. Atque Diuus Augustinus, lib. de ser. none Domini in monte, inquit, Primum cogitemus, cum aliquem reprehendere necessitas nos cogit, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus, & tunc cogitemus, nos etiã habere potuisse, vel tale quid habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam fragilitas communis, vt illam correctionem non odium, sed misericordia præcedat. Si autem inuenimus, nos in eodem vitio esse, non obiurgemus, sed congemiscamus, & adpariter conandum inuitemus: Hæc Diuus Augustinus. Quemadmodum Patriarcha Abrahamus prius seipsum circũcidit, quàm filios, & famulos, Ita & nos prius circuncidamus nos ipsos, quam alios. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Circuncisione Domini, in hæc verba. Venerunt circuncidere puerum. Est autem per interrogationem aptanda sic, Et quinam puerum circunciderunt? Certè qui erant circuncisi, dedecet enim, incircuncisum circuncidere alios. Vnde & homines, qui *populus* sunt Dei, hic vocantur, vt corripiant *matrem*. Obserua etiam vocari, vt obiurgent *sorores* quæ fuerant *misericordiam consecutæ*. Igitur eos, qui prius deliquerant, non respuit, & contemnit, vt munus corripiendi subeant, imo illos deligit. Damnanda ergo est eorum hominũ conditio, qui ob iam transacta peccata despiciunt corripientes se, illis obiicientes, quod ad se oculos conuertãt, seque cognoscant. Heus bone vir, fateor, illum saucium fuisse, verum si iam sanus est, cur quasi ægrotus sit, à te iudicabitur? Si cecidit, & surrexit, cur, ac si non surrexerit, despicies tibi manus porrigentem, vt surgas? Vtique *sorori misericordiam consecutæ*, non audis, obiici, quod prius deliquerit, imo illi præcipit Deus, vt matrem peccantem arguat, & obiurget, quoniam non est, cur eius, qui iam resipuit, contemnas correctionem.

Rom. 4.

Matt. 7.

Non confundãt opera sermonẽ tuũ, sacerdotis Christi os, mens, manusque cõcordent. Hier. ad Nepot.

Cotis offert ferrũ, vsurpat Prædicator, quæ ferrũ reddit acutũ, cũ sit inutilis ad secandũ.

Secundo, Vides, quo pacto, non vnum, aut alterum mittit,

vt

vt corripiant, sed plures. Non enim ait, Dicite fratri, sed *fratribus* in numero multitudinis, vt doceat, plures esse mittendos ad delinquentem, qui illum ad meliora studeant conuertere, ac maxime si illis crimen delinquentis innotuit. Quemadmodum enim cum diutina quædam, ac dura inflatio corporibus inhæsit, tum longo tempore, multo labore, ac multa sapientia opus est, & varia adhibentur remedia, vt absque periculo dissoluatur, in eundem modum cum aliquis morbū animi, qui iam radices egit multoq; tempore concretus est, radicitus euellere voluerit, non satis est ad correctionem vnius diei, duorum ve admonitio, verum oportet frequenter, ac diebus compluribus, variisque correctoribus in hac cura versari si modo non ad ambitionem, ac voluptatem, sed ad fructum munus hoc gesturus est. Poterat quidem maritus per se corripere, noluit tamen, sed alios quærit, neque sibi in dignitate, & officio æquales, sed etiam forte inferiores, quales filij sunt. O fœlices superiores, qui subditos delinquentes non per se, sed per alios corripiunt, & obiurgant. Crebrò enim plus efficitur per interpositos homines in correctione, quam per ipsos prælatos. Sed obserua, frater mi, quos ad obiurgandum elegerit, non vtique hostes, non exteros, aut odientes lapsam vxorem, sed illi dilectiores, & coniunctiores, filios, videlicet. Vade & tu fac similiter, si resipiscere lapsum cupis, quære illi chariores, & amiciores ad corripiendū. Disces etiā ex hoc loco, debere filios magis, corripere parētes, & eos, qui sibi sunt cognationis vinculo copulati, quam exteros, non enim exteros quæsiuit Deus ad correctionem, sed filios. Atque hinc hauriri potest illa theologorum sententia, nempe quod magis teneamur subuenire coniunctioribus nobis, ac consequenter magis illos corripere, siquidem opera spiritualia misericordiæ, teste Diuo Thoma, præstant operibus misericordiæ corporalis. Quemadmodum si aurifex ad fabricandam imaginem auream instrumenta ipsa, malleos videlicet, & limas ex ipsa auri materia efficiat, non ex alia nempe ferro, aut cupro, aperte ostendit, quanti æstimet ipsam imaginem, sibique esse pretiosissimam, In eundem modum Deus quærens consanguineos, qui medeantur vlceribus maternis, non externos, & ex aliis progenitos familiis, satis indicat, quantum optet resipiscentiam vxoris, & in visceribus delinquentis imaginem virtutū confici. Sed quoniam instrumenta ex eadem massa facta nonnunquam mollia redduntur, oduntque imagini fabricandæ, neque vale-

Simile.

Multū laborādū in correctione inueterati mali.

2. 2. q. 33. Simile.

valent præ mollicie ſecare, quantum opus eſt, externa quærenda ſunt ad ſecandum. Heu quoties conſanguinitatis amor vel hominem à correctione retardat, vel ita delicatè corripit, & obiurgat, vt nihil efficiat, tunc etiam exteros mittere debemus, qui, non ſecus ac inſtrumenta ferrea, corda dura emolliant, & artificis arti ſubiiciant. Ad hæc obſerua verba à marito prolata. Non enim inquit, *Iudicate* fornicariam, & adulteram, ſed *Iudicate matrem*, quo monet filios, ne obliuiſcantur præcepti de veneratione parentum. Seniorem, inquit Apoſtolus Timotheo, ne increpaueris, ſed obſecra, vt patrem. Eſt ſanè, vt inquit Sapiens, dedecus filij pater ſine honore, & gloria hominis ex honore patris ſui, ac propterea filij debent parentum crimina reprehendere, modeſte tamen. Audi, quo pacto Ionathas obiurgauerit patrem Saul peccantem in Dauid, Ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit. Quare peccas in ſanguine innoxio interficiens Dauid, qui eſt abſque culpa? Non ſceleratum appellat patrem, aliisve opprobriis id genus afficit, ſed cum ingenti veneratione eum regem vocans à peccato reuocare ſtudet. Caueant etiam parentes, coram filiis patrare crimina. Nam, Ariſtotele teſte, filij debent accipere exemplum bene viuendi à parentibus, alioquin excuſationis cauſam illis relinquunt, ac emendum eſt, ne contempti à filiis, quaſi male vixerint, relinquantur. Præterea diſces ex hoc loco, quid maximè attendere debeas in obiurgatione, & correctione fratris, eius nempe correctionem, & emendam, non eum afficere probris, aut illi contumeliam irrogare. Sed quæres, vnde id colligo? Reſpondeo; ex verbi repetitione, *Iudicate*, inquit, *matrem*, *iudicate*, quæ quidem repetitio certiſſimum rei conficiendæ deſiderium detegit, vti diſpungentes literam diximus. Inuenies nonnullos corripere volentes, vt honorem ex delicto peccantis conſequantur, non ipſum peccantem. Hinc inhumaniter, & tanquam inimici in correctione procedunt, nam ſi proximum lucrari optarent, bone Deus quàm modeſte, & humaniter, obiurgarent. Deliquit frater tuus? Admone, hortare, increpa, medicamenta vulneri adhibe, benignè tamen, imitatus Chriſtum, qui iniquitates noſtras patienter portauit. Quod ſi primum delinquens tibi reſiſtit, longanimis eſto. Si vero ſecundò deſperare noli, adhuc ſanandi tempus eſt. At ſi tertiò, fias agricola humanus, Dominũ roga, ne excindatur, aut odio habeatur ſterilis illa, ac inutilis

Conniuẽtia aliquo affectu inducta criminis eſt particeps.

2. Timot. 5. a.

Eccleſ. 3.

1. Re. 19.

2. Oecon. c. 26.

Punienti eſt imperare non corrigẽtis charitas, lacerato animo aliquem corripere.

Lu. 13. b.

inutilis ficulnea, sed ad illã te conuerte, eiusq; curã gere, & eã stercorato, demõstrans fœtorẽ patrati criminis, vt graueolentia perspecta, resipiscat. Vides hic etiam, quo pacto Deus non, quamprimũ peccauit vxor, idq; grauissime, quantũ adulterij crimẽ est, punierit, prius corripit, ne tu facilis sis ad puniendum. Quadrant hæc omnia in Euangelium feriæ 3. post Dominicam 3. Quadrage. in hæc verba, Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eũ Vides, quo pacto nõ primum puniat? Vides quo pacto, nõ appellet delinquentẽ sceleratũ, sed fratrem? Vides, quot quærat remedia, anteaquam ad vindictam accedat?

¶ *Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio huberum suorum.*

Splendet hic maxime Dei misericordia, nã tot sceleribus, tótq; adulteriis Synagogæ offensus, tamen nondũ repudij studio, sed eius corrigendæ, & ad sanitatẽ reuocandæ æstuat desiderio, quod si contingat, præterita omnia crimina esse sibi dignoscenda pollicetur, sicut scriptum est apud Isaiam, Propterea expectat Dominus, vt misereatur vestri. Totius itaq; obiurgationis filiorum aduersus matrem hic est finis, vt auferat fornicationes suas, & adulteria sua à facie sua. At que, vt egregie obseruat D. Hieronymus, fornicaria est, quæ cum pluribus copulatur, adultera vero, quæ vnum virũ deserens, alteri iungitur, quorũ vtrúmq; est Synagoga. Sed sermo est de spirituali fornicatione, quæ idololatria est. Vnde bene explicat Lyranus, *Auferat fornicationes suas*, id est, idololatrias, licet in explanatione sequentium non perinde nobis arridet. Explanat enim sic, *A facie sua*, hoc est, ita quod ad eas amplius non attendat, sed magis eas retro dorsum proiiciat. Et expendens sequentia, nẽpe, *Et adulteria sua de medio huberum suorum*, inquit idẽ Lyranus, Loquitur de Ierusalẽ per modũ meretricis, quę inter hubera sua ponit fragrantia aliqua, vt magis placeat adultero, sic habitatores Ierusalem offerebant thimiama fragrans idolis. Rupertus melius videtur, dispungere, licet non omnino rem est assecutus. Ait autẽ, *Faciem* pro oculis, *medium huberum* pro corde posuit, in medio námq; huberum locus cordis est. Vnde & in Canticis casta Sponsa dicit, Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter hubera mea commorabitur. Duobus istis, scilicet corde, & oculis inundatio fornicationis hauritur, & deinde corpus incontinens ad actũ libidinis velut magno torrentis impetu propellitur. Primũ per oculorũ, vel visus, cæterorúmque sensuum,

Quarit & hortatur Deus vt Respubli. Israelis auferat quæ colit, & cũ quibus fornicatur Idola.

Isai. 30.

ſenſuũ, qui omnes in facie ſunt, feneſtras mors ingreditur, & captiuata mente, fornicatio, ſiue adulteriũ conſequenter actu peragitur. Hæc Rupertus, & deſumpſiſſe videtur ex D. Hieronymo, & Haymone. Nam D. Hieronymus expendens hunc locũ ait, hæc conuenire Iudæis negantibus Chriſtum, quorũ fornicatio propriè inter hubera eſt, & in ſacrificio idolorũ, & variorũ dogmatũ corde verſatur. Haymo vero ait, *Auferat adulteria de medio huberum ſuorum*, id eſt, de corde, in quo prius malũ opus concipitur. Cor quippe inter hubera eſt, de quo cogitationes exeunt quæ poſtea vſque ad opera perueniunt. Adhibet & Rupertus aliã expoſitionẽ, dicens, Poteſt per *faciem* fornicatio corporalis, & per *adulterium*, quod in *medio huberum* eius eſſe dicitur, ſpiritualis corruptio recte intelligi, quia videlicet vtroque modo Gens illa peccaſſe in Scripturis redarguitur. Exempli gratia, in vno eodemq; peccato Beelphegor, & ſpiritualiter à Deo fornicatę eſt Iſrael, & corporaliter cũ filiabus Madianitarum commixtus eſt. Vnde in Pſal. Initiati ſunt Beelphegor, & comederũt ſacrificia mortuorũ. Cæterũ hæc explanatio reiiciẽda eſt, nõ enim hic mentio fit corporalis fornicationis, ſed ſolũ ſpiritualis, quæ eſt idololatria. Vatablus ſic exponit, *A facie ſua*, id eſt, à ſe, & per *fornicationis fœdi, & adulteria huberum* intelligit mundũ, & ornatũ meretriciũ capitis, faciei, & pectoris, allicientẽ ad amorẽ illarũ, & fornicationẽ, quibus omnibus ſignificari, inquit, fornicationẽ internã, & ſpiritualem idololatriã. Qui oculos mentis coniecerit in Scripturæ phraſim, bifariã eſſe hunc locũ diſpungendũ aſſeuerabit. Cũ enim *faciem* ſumat Scriptura pro præſentia, vt in Pſal. Nõ eſt pax oſſibus meis à facie peccatorũ meorũ, putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meę, à facie inſipientiæ meæ, hoc eſt, à præſentia peccatorũ meorũ, primũ ſic hunc locũ diſpunget, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua*, id eſt, à præſentia ſua. Deinde 2. cum facies ſumatur nonnunquã pro omni, quod externè apparet, ac in manifeſto eſt, cõtrariumq; abſcõdito, in quẽ modũ ſumpſit Chriſtus apud Ioannẽ dicens, Nolite iudicare ſecundũ faciẽ, id eſt, externa, ſic explanabit, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua*, id eſt, externã fornicationẽ, quæ geſtu corporis, & ornatu externo fit cũctis manifeſta. Sunt, qui exiſtimẽt, ſe verum huius loci ſenſum prius attigiſſe, dicẽtes, hic vsũ eſſe vatẽ figura metonymia, poſita nãmq; ſunt ſigna fornicationũ, & adulteriorũ pro ipſa *fornicatione*, & *adulterio*. Sunt aũt hæc ſigna, nimius, cultus

Num. 25. *Pſal.* 105.

Pſal. 37.

Ioan. 6.

L. *bidinis & fornicationis ſignæ.*

cultus, fucus, & faciei medicatio, vestium apparatus, aliaque id genus præ se ferentia impudicitiam fœminæ. Nam fœmina, quæ vno viro contenta est, hæc omnia ornamẽta respuit, quasi veneris incentiua. Vnde recte Propertius, Vni si qua placet, culta puella sat est. Quæ vero medicata facie, foras prodit, quæ nimio studio ornari amat, & ea aliis, magis quã viro proprio placere malle creditur Hæc res offendere solet virum probum. Hoc vt ingratissimum Deo exagitauerunt vehementer vates, Apostoli vetuerunt, sancti, & boni viri omnes sunt detestati. Vnde apud Isaiã dicitur, Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, &c. Ac paulopost, In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & olfactoria, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, &c. *Et adulteria de medio huberum suorum*. Procul dubio hubera non sine nota à fœminis nudantur, quoniam libidinis quædam sedes in ea corporis parte est. Nam venæ quædam, & viæ sunt, quibus ab vtero ad mammillas accessio fit, vt tradit Hippocrates. Quamobrem quęcunque pudorem, ac pudicitiam profitetur toto corpore, iis velandis maxime partibus curam adhibere debet, & quæ has corporis partes nudas ostendit, merito impudicitiæ afficitur probro. Quod Babyloni, Gentium reginæ euenturum prædixit Isaias, his verbis, Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, & reuela crura. Quod si humerum discooperire turpe fœminis est, quanto erit turpius, & ignominiosius mammas, in quibus maius impudicitiæ momentum est, nudas gestare? Quæcunque autem impudicitiæ sunt, & hubera nudant, solent vnguentis floribus, amuletis, atque amatoria carmina continentibus tabellis eum sinum complere, qui est inter mammas. In hanc impudicarum fœminarum insaniam incidisse Synagogam, vt inter hubera ferret vnguenta, flores, amuleta, & alia id genus, apertissima adulterij signa ostendit his verbis Deus, *Auferat adulteria de medio huberum suorum*. Quæ diximus, ex variis expositoribus collegimus, selectoria, & notatu digniora suarum explanationum hic reponentes, Cæterum, nisi fallor, adhuc locus iste non est exactè explanatus. Quærendum enim nobis est, cum Synagogam cum fœmina componat impudica, ac consequenter faciem habere, & hubera dicatur, perinde ac fœmina habet, quid Deus appellet *faciem* Synagogæ, atque *hubera*, quod

Proper. li. 1. elegi. 2 *Mulier corporis ornatui indulgẽs dominũ omnũ demouet. Amb. lib. 1. de Virgin.* *Isai. 3.* *Hippoc. de glãdulis.* *Isa. 47.* *Mammas denudare nostris tẽporibus frequentissima impudentia mulieribus.*

ſi explicauerimus, tunc germanus huius loci ſenſus liquebit. Certum eſt, Synagogam, & Eccleſiam corpus quoddã eſſe myſticum, vt docet, & probat Diuus Auguſtinus, li. 22. de Ciuit. Dei. c. 18. atque vt doctores citare omittamus, Apoſtolus inquit, Mẽbra ſumus, vnius corporis. Lege ſi plura deſideras, Diuum Thom. am. 3. p. q. 8. ab ar. 1. vſque ad 6. ar. Cum igitur membra Eccleſiæ homines ſint fideles, loquimur autẽ de Eccleſia ſecundum ſtatum viæ vt excludamus angelos & beatos, qui comprehenſores ſunt, in hoc corpore Eccleſiæ myſtico membra ſunt aſſignanda diuerſa, caput facies, oculi, os, &c. Quæ omnia membra perquàm docte complexus eſt Theodoretus in præfatione ſuper Cantica canticorum. Videamus itaque, quid Eccleſiæ faciem, & hubera vocet Scriptura, & percipiemus verã huius loci intelligentiam. Diuus Gregorius, li. 13. c. in Iob ait, Facies ſanctæ Eccleſiæ ſunt hi, qui in locis regiminum poſiti appelantur primi, vt ex eorũ ſpecie ſit honor fidelis populi, etiam ſi quid in corpore latet deforme. Qui nimirum prælati plebium plangunt culpas in firmãtiũ, ſeq; ſic de alienis lapſibus ac ſi de propriis affligũt. Hæc Diuus Gregorius, cuius ſententiam cõfirmat conſenſus Sanctorũ Patrum explanantium Cantica canticorum, vbi cũ incidit ſermo de partibus faciei nempe oculis, naſo, genis, &c. de prælatis & principibus has corporis myſtici partes exponunt. Tradiderunt & hoc veruſtiſſime illi Græcorum ſacerdotes, qui hieroglyphice moderatorẽ ſignificaturi, oculum, & ſceptrum facere ſoliti ſunt. Quid plura? Audi quid dicat Amos, Optimates capita eorum. Et Iſaias de hoc corpore myſtico inquit, A planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Cum itaq; ait, *Auferat fornicationes à facie ſua*, Synagogã monet, vt ab optimatibus, & principibus ſtudeat auferre varia idololatriæ cimina, quibus illi proceres erant contaminati. Vnde & eleganter ſubiungitur, *Et adulteria huberum ſuorum*. Certum eſt hubera illius populi eſſe doctores, atque magiſtros, nam ab his doctrinæ ſucco alendus erat, & quodammodo imbuendus. Sic & apud Cantica doctores hubera appellari conſpicies, Duo hubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. Et quoniam grauius erat crimẽ idololatriæ ſacerdotũ, adulteria vocat, non fornicationes. Illi enim ſpperſtitioſas religionis diſciplinas, carmina de diis, de eorúmq; pueris compoſita, & rationem ſuffituum atq; vnguentorum, multa deniq;, atq; turpiſſima huius generis inquinamenta populum docebant. Neq; inquit, *Auſe-*

Auguſt. lib. 22 de ciuit. Dei cap. 18.

3. p. q. 8. ab. art. 1. ſq ad 6

Pierius li. 32.

Amos. 8.

Iſa. 1.

Cant.

rat adulteria de huberibus suis, sed *de medio huberum*, vt ostendat, quantum honoris, & amoris idolis impendebant, locum enim medium damus his, quos magis honoramus, & diligimus. In hunc autem modum sacerdotes illos deliquisse, vel
3.Reg.18 illo loco constare potest, Clamabant ergo voce magna, & incidebant se iuxta ritum suum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Itaque vt quę diximus, perpaucis perstringamus, quadrifariam potest hic locus, *Auferat fornicationes à facie sua*, explanari, *à facie sua*, id est, à præsentia sua, vel à se, & sic Lyranus, sed mihi non placet. Secundò, *à facie sua*, id est, ab oculis suis iuxta Ruperti expositionem, quæ mihi non omnino est ingrata Tertiò, *à facie sua*, id est, externam fornicationem, quæ explanatio dictis duabus mihi videtur melior. Quartò, & quæ omnium explanationum optima est, *á facie sua*, hoc est, ab optimatibus & principibus, illi enim facies sunt Synagogæ. Hæc autem, *de medio huberum suorum*, bifariam, primo, id est de corde, cor enim inter hubera est. Secundo, *de medio huberũ suorũ*, id est sacerdotibus, qui Synagogę hubera sunt.

Ad instituendos mores.

Exterior corporis modestia interiorem indicat.

Auferat fornicationes suas à facie sua. Sunt, qui parui pendant externam corporis modestiam, & compositionem, & pro nihilo ducant, externa moderari freno continentiæ, dicentes, Interna munda sunt, parum refert, si oculi, aures, aut manus, &c. perinde non sint compositæ. Audiant isti à Deo vtramque compositionem desiderare in Synagoga, offęsumque creatorem quod in *facie*, hoc exterue, vultu nempe, & oculis fornicata fuerit. Et merito cum ad modestiam, vt inquit Diuus Thomas, spectet gubernare exteriores hominis gestus, & corporis motus. Hinc & Apostolus eam maxime cõmendat, Modestia, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus. Non ait, vni, aut alteri homini modestia vestra nota sit, sed omnibus hominibus, quoniam ita decet hominem esse modestus, vt nullus quãuis amicus, & consanguineus, quamuis multũ familiaris, æquum est, hominẽ videat incõpositum. Sed hoc electorum Dei est, Vnde diuus Paulus inquit, Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti modestiam. Ac si apertius dicat, quamuis alij liberos dimittant oculos,

2.2.q. 168. Philip.4. Colloss.3.

ori ad

ori, ad loquendum habenas laxent, incedant incompoſitè, &c. Vos autem, ô electi Dei, ſecus agite, & modeſtia ſit moderatrix actionum externarum veſtrarũ. Nam & hanc à ſua Sponſa cœleſtis Sponſus expoſcit modeſtiã. Odor, ait, veſtimentorum tuorũ ſicut odor thuris. Veſtimẽta animæ corpus ſunt, dicente Iob, pelle & carnibus veſtiſti me, & quia hæc corporis indumenta ita erant compoſita, vt nihil in eis eſſet reprehenſione dignum imo cultum Deo exhibebant, dicuntur thure redolere. Quemadmodum ciuitas, deſtructo muro, facilè ab hoſtibus euertitur, & nucleus abſq; putamine ſtatim corrumpitur, Ita homo perit, ſi illi modeſtia deſit. Vnde perquàm doctè Diuus Gregorius ſentit, nullum hominẽ ſanctitate fulgentem eſſe in exterioribus incompoſitum & egregiam huius rei cauſam ſubiungens ait, Intus enim eſt cuſtodia, quæ compoſita ſeruat, exterius membra. Et certè ſignum eſt interiora non rectè valere, quando exteriora modeſtia non regit. Quemadmodum ſi videris arboris ramos aridos, dicis id ex ſiccitate interna ortũ, & quia quod intus eſt, ſucco caret, Sic cum aſpexeris exteriora hominis mẽbra incompoſita, indicium eſt, cor etiam illius aruiſſe. Hinc Sapiens ait, Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis annuciant de eo. Quod ſi Sophocles reprehendit ſociũ Paridẽ nomine, quòd cùm iudices eſſent apud Romanos, oculos iniiciẽs in formoſum adoleſcentem, dixerat, O puerum pulchrum, illumq; veluti modeſtiæ immemorem obiurgauit, ſubiiciens, Prætorem decet habere non ſolum manus, ſed & oculos continentes, atq, Alexander Magnus noluit viſere filias Darij regis quas captiuas habebat ne nimia earum pulchritudine caperetur, dixitque, Nolo has puelas videre, ne cũ viros vicerim, à mulieribus vincar. Quãto arctius, quæſo, debet Chriſtianus, omnia ſui corporis mẽbra legibus continentiæ ſubiicere? Demum vis agnoſcere, quanti ſit æſtimanda modeſtia? Ex his quæ modo dicam, facilè deprehendes, Crebro tanta eſt continentiæ vis, vt quæ exigua ſunt ad ingentem ipſa euehat meriti amplitudinem contra vero quæ magna iudicari poſſent, quoniam illa modeſtia non comitatur, vix vel meriti vmbram attingant. Sit exemplum, Orat quiſpiam, ſed deuotè, vt ita loquar, ac modeſtè, oratio tamen breuis fuit, puta deprecatio Dominica, aut Angelica Saluatio, alius vero Roſarium integrum dixit, incompoſite tamen oculos habens vagos huc atque illuc circunſpicientes, manus incontinentes, &c

canti. 4. Iob. 10. b. Simile. Gregorius in Paſtor. Interior eſt cuſtodia cordis quæ ordinata exterius ſeruat mẽbra corporis. Simile. Eccle. 19. Gregorius Nazian Zenus ex vultu & habitu ſe ſcribit deprehendiſſe latentem in Iuliano improbitatẽ. Egregium continentiæ exemplum.

Quis non videat ab oratione perexigua diuinos oculos rapi, quod virtute modestiæ sit exornata, illam vero Rosarij integri contẽni à Deo quia indeuotè ablata est? Quemadmodum si offerens quatuor aut quinq; poma ea deferat tecta pretioso linteo, ac multis ornata margaritis, aut inter duas patinas aureas, si cum pomis oblatis vna donet fercula aurea, & linteum, quis dubitat, huiusmodi munus esse gratius, & pretiosus, quàm si offeras centum poma in vili tamen, ac testeo vase, in eundem modũ qui dona Deo offert, cæterum externa membra, inter quæ, veluti inter patinas defert, vilia sunt, & terrea, nõ enim spiritu cœlesti decorata sunt, sed terram sapiunt, & virtute continentiæ carent, quamuis multa sint vilia à Deo iudicantur, secus autem silicet pauca offeras, illa tamen deuotione externa redoleant, tũc enim simul cum vili dono fercula aurea, cáque Deo pretiosissima obtulisti. Nihil enim aliud est illa exterior deuotio, quam ferculum pulcherrimum aureum, in quo Deo tuo offers orationum dona. Agnouit huius eximiæ virtutis, modestiæ præstãtiam, quando in hęc verba sanctus Iob prorupit. Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de virgine. Agnouit & Iudith dicens de Holopherne, Capiatur laqueo oculorum suorum. Agnouit etiã Ieremias clamans, Oculus meus deprędatus est animam meam quid tandem de incontinentia oculorum primæ fœminæ ait Scriptura? Cumq; videret lignũ quod esset pulchrum, quo satis apertè detegitur prius dæmonem cœpisse oculorum arcem, vt deinde facilius animũ fœminæ debellaret. O sãcta modestia quę pretiosissimũ ferculũ est ad offerẽda Deo munera, sine qua ingratum est, quicquid homines Deo offerunt, indumentum electorum Dei, fortis murus, & propugnaculum admirabile ad tuendas animi opes, odor suauissimus in conspectu altissimi, moderare externa corporis nostri membra, & esto fidelis ianitor arcis cordis nostri, & occlude dæmoni fores, ne surripiat thesauros nostros. Vosque obsecro fratres mei in Christo charissimi, qui hucusque modestiam parui habuistis, ne illiam de inceps contemnatis, sed date operam, vt actiones vestras regat, tradite illi externa corporis vestri membra gubernanda dicentes cum Regio Psalte, Non est sanitas in carne mea. Omnia namque corporis membra, quæ ad vsum vitæ accepi, ad erroris materiam inclinaui. Oculos enim ad videndum obscœna, & turpia, inflexi, aures libenter ad audiendas detractiones accommodaui, illecebros odoratus naribus hau-

Simile.

Oculi libidinis nuncij.

Iob 31.

Iudi. 9. 16

Thren. 3.

Genes. 3.

Psal. 37. b

Quinque sensus animæ instrumenta peccati male vtentibus.

rire

rire concupiui, iniquitatem in excelso locutus sum, & inter fratres discordiam seminaui, omnia denique corporis exter na membra, quibus vti possem, vt Deo inseruirem, in praui operis conuerti instrumenta. Non est in carne mea sanitas, quia nulla pars mei corporis intentata remansit per quam me peccati desiderium non titellet. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ 4. Quadragesimæ, in hæc verba: Cũ sublevasset Iesus oculos, & vidisset, quia multitudo magna venit ad eum. Ita oculos modestos ac cõpositos habuisse dicitur Christus vt illos sublevasse referat Scriptura. Quadrat etiam in Dominicam 9. post Pentecost. in hæc verba, Cum appropinquasset Iesus Ierusalem, videns ciuitatem, fleuit. Quid hoc Domine? Cur donec appropinquasti ciuitati, non vidisti ciuitatem, id enim nobis significatur, dum dicitur. Cum appropinquasset Iesus Ierusalem, videns, &c. Vtique oculos modestia componendos docuisti.

Secundo obserua, vt vtramque munditiam exigat Deus à Synagoga? externam nempe & internam. Ait quippe, *Auferat fornicationes suas a facie sua*, id est, externas, & *adulteria de medio uberum suorum*, id est de corde. Locus est contra hypocritas. Sic & apud Matthæum ait Assertor noster, Væ vobis Pharisæi hypocritæ, quia mundatis, quod de foris est calicis intus autem pleni estis rapina, & in munditia. Pharisæe cæce munda prius quod intus est calicis, vt fiat id, quod de foris est mundum. Quemadmodum arca Dei erat interius, & exterius deaurata, sic homo internè, & externè fuluo charitatis auro exornandus est, & non solum externe, sicut hypocritæ se solent deaurare. Et quemadmodum Iacob aliud voce significabat, quam tactu. Vnde Scriptura ait, Vox quidem Iacob, tactus autem Esau, Sic hypocrytæ simulant se alios, quam sint, sed Deus cui oculos lynceos habet, hominem introspicit, & an vox cum tactu manuum conueniat, exactissime cognoscit.

Mat. 23.

Exod. 35.

Hypocrisis cognata febri, frigido poculo proximat ardorem.

Gen. 27. d

Scrutator cordium Deus.

Tertio, obserua principes Synagogæ vocari *faciem* eius, & certè perquã egregiè. Nã duo detegit principib⁹ non contẽnenda. Alterum est cura quã semper debent principes adhibere, vt mundi sint, & sordes abluant animorum suorum. Quis enim non erubeat, faciem vel deformem, vel contaminatam sordibus habere? Alterum est, rempublicam dignoscendam, qualis sit, ex principibus, & magistratibus, quemadmodum homo cognoscitur ex facie, non autem ex dorso, aut ex pedibus. Igitur quãuis videas, homines infimæ classis

labi in crimina, non statim iudices, actum esse de republica, ad faciem illius oculos conuerte, vt cognoscas, an omnino damnanda sit. Sic Deus cõuerterat oculos in Ierusalem, vt illam agnosceret. A planta pedis vsque ad verticẽ capitis nõ est in eo sanitas, ait. Hinc & bene Diuus Gregorius, quem in

Isaiæ. 1.

D. Grego. Pro Festo Epiphan.

Regis ad exemplum totus comparatur hbis.

disputatione huius loci citauimus, Facies Ecclesiæ sunt hi, qui in locis regiminum positi, apparent primi, vt ex eorum specie sit honor fidelis populi, etiam si quid in corpore latet deforme. Vide, an ex hac facie cognoscatur populus Ierosolymitanus. Turbatus est Rex Herodes. Quid inde? Intuere quod subditur, & omnis Ierosolyma cum illo. Ergo ex facie populi nempe rege, cognoscitur populus. Vnde turbato Herode turbatur & populus quia qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

Ecc. 10.

Quarto, eleganter detegit hic locus, grauius esse peccatũ sacerdotum, quam, aliorum hominum, etiam optimatum. Nam peccata *facies* vocat fornicationes, *huberum* vero adulteria, & quis nõ videat, multo grauius esse adulterium, quã fornicationem, atque adeo, vt speciem mutet? Timeant ergo peccare sacerdotes audientes, sua peccata à Deo atrociora iudicari. Mecum sæpe memoria repetenti vnde peccatum sacerdotum grauius sit, & præter perfectionem status, & voti obligationẽ, cui sunt obnoxij, occurrit, illud reddi grauius propter damnum, quod Ecclesiæ infert, cum huberũ munere fugãtur sacerdotes Si enim animaduertas, inuenies, lac suggi per hubera, nec tamen oculi illud aspiciunt sugentis, sed solũ gustus. Deprehendes etiam mammas solum infantes suggere. Cum ergo cæteri comparatione sacerdotum paruuli sint censendi, sacerdotes vero nutrices, iuxta illud Apostoli, Tãquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, equũ proculdubio est, maius esse sacerdotũ crimẽ, quàm aliorum. Atq; hinc consueuit angelus satanæ, vt cæteros in errorẽ, & peccata trahat, prauum reddere lac vitæ, & doctrinæ sacerdotalis. Quẽadmodũ peritus medicus purgãdos infantes solet pharmacũ, & potionẽ tradere nutrici, quoniam ad hubera trãsit pharmaci virtus, quã deinde infantes hauriũt vna cũ lacte, sicq; exhausta, morbo medetur infantili, In eundẽ modũ diabolus suggerit sacerdotibus plerũq; errorẽ, vt ex eorũ pectore suscipiens populus perdatur. Quod si Scripturæ testimonio cupis confirmare, grauius esse crimẽ sacerdotũ, perpende, quo pacto apud Ezechielẽ veluti per quosdã gradus Dñs peccata populi exagerans, cũ iterũ, atq; iterũ dixisset

1. Cori. 5.

Simile.

Prælati tot mortibus digni sunt quot ad subditos suos perditionis exempla trã smittunt.

Ezech. 8.

vati

vati. Adhuc maiores abominationes videbis, quaſi ad poſtremum peccati incrementũ veniſſet loquens de peccato ſacerdotũ, ait, Adhuc cõuerſus videbis abominationes maiores his. Additq; vates, Et introduxit me in atrium domus Dñi interius, & ecce in oſtio templi Dñi inter veſtibulũ, & & altare quaſi viginti quinq; viri dorſa habentes contra templũ Domini, & facies ad orientẽ, & adorabant ad ortum ſolis. Non eſt dubiũ, huiuſmodi vigintiquinque viros eſſe ſacerdotes, atque cum ibi de variis idolatriæ gradibus fuerit ſermo, cum tandem peruenit ad peccatum ſacerdotum, ibi figit gradum. Quadrat obſeruatio in hæc verba, Sic luceat lux veſtra, coram hominibus, vt videant opera veſtra bona. Non ait, Videant opera veſtra mala, danda quippe eſt opera ſacerdotibus, ne illa committant, quoniam grauiora ſunt eorum peccata.

¶ *Ne forte expoliem eam nudam, & ſtatuam eam ſecundum diem natiuitatis ſuæ.*

Grandi oratione rẽ hanc tractat Ezechiel. 16.

Vt tradit liber Deuteroſeon in tractatu de libello, & ſanctis tabulis, viri Iudæi ſolent, Hebræo more, cũ vxores ſibi deſpondent, deſponſas munere aliquo, & teſtib⁹ additis, & quibuſdã etiã verbis ſibi ſacrare, ſacratis tabulas obſignare, atq; proferre, in quibus quid ab vxore afferatur, quidq; viro dotis nomine vxori addatur, ſcriptum ſit, deinde tandẽ vxor ad viri ædes cũ pompa ducitur, vtriq; autẽ cum vita & curæ omnes cõmunes ſunt, & iura etiã cõmunia. Si vero ob male cõſeruatã gratiam vxor repudiatur, cauſa imprimis eſt cognoſcẽda, quæ ſi de turpitudine allegatur, plenáque nõ adducitur probatio, vxor cũ rebus ſuis, atq; iis etiam, quæ à viro dotis nomine fuerant addita, accepto libello, reiicitur. Sin vero de turpitudine certo cõuinci potuit, ſine tabulis, & mariti donis inanis excluditur. Deus igitur ad hanc alludẽs Hebræorum conſuetudinẽ, cũ Synagogam virtutibus, & animi opibus omnino nudam ſua maxima miſeratione ſibi deſponſaſſet, tum multis in Ægypto editis ſignis, multis donis ex Ægypto abductã, multis in ſolitudine collatis beneficiis adhibitis grauiſſimis teſtibus, cœlo, & terre eam ſibi ſacraſſet illam præterea agris, vrbibus, prouinciis, diuitiiſque in terrã patribus eorum promiſſa auxiſſet, ad hæc, maxima, & celeberrima pompa in ædes, hoc eſt, in ſanctæ religionis locum deduxiſſet, illa tamen nimium ingrata, & impie coniugii fidem, & nomen reiecit, ac deſeliquit Dominum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo, neque

eam fidem violare, neque eum cultum prodere, quem tanto Domino marito suo præstare oportuit, erubuit, verum omne obsequium ad alienos deos à quibus nullum acceperat beneficium, transtulit, quin & illis templa innumera in vrbibus, quas à Deo acceperat, exædificauit, aras consecrauit, signa composuit, disciplinam, atque sacerdotia instituit, hostias produxit, sacra fecit, demũ cò vsque in hac insania processit, vt libidinis suæ notas gestare verita non sit. Omnia enim fora cõpita, plateas, vias, agros, syluas, lucos signis, & statuis ornauit atque thure, & vnguento loca omnia deorum impleuit, seseque diis vel nolentibus venditauit; & prostituit. Quasi itaque Deus probasset Synagogam fuisse adulterij crimine contaminatam multis testibus, lege libelli repudij damnandam hoc loco demonstrat, esse nempe expoliandam & nudam abiiciẽdam. Sed singula verba expendamus, quæ exactius huius loci sensum aperient, Ne *forte* inquit, Cur *forte* additur? Nonne certissimè est expolianda Synagoga, si non modo expoliatam videmus? Cur ergo dicitur *forte*? Nonne melius diceretur, Ne certo expoliem eam? Rupertus & Lyranus dicunt nõ apponi *forte* propter aliquid dubium existens in Deo respectu futurorũ, sunt enim illa sibi certissima, sed explicandum libertatem arbitrij nam si Synagogam maleactorum pœnituisset, Deus illi peperciſſet. Desumpserũt ex duo Hieronymo qui in c. 2. Ezechielis ait, Dñs loquitur rationis affectu, vt liberum homini monstret arbitriũ, ne presentia futurorum mali vel boni, immutabile faciat, quod Deus futurum nouit. Nõ enim quia ille ventura cognoscit, necesse est nos facere, quod ille præscivit, sed quod nos propria voluntate sumus facturi, illud nouit futurum quasi Deus. Idem multis locis inculcat Diuus Hieronymus, in c. 5. Ieremiæ inquit, Loquitur sæpe Dominus sermone dubitantis, vt in Euangelio, Mittã filium meũ, ipsum forsan reuerebuntur, & Ieremias ait, Forsitan pauperes sunt, & stulti, ignorãtes viam Domini. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis, vt ex ambiguitate sententiæ & suspensione verborũ, liberũ hominis monstretur arbitriũ. Hoc idẽ repetit Ierem. 26. expendens hęc verba, Noli subtrahere verbũ, si forte audiãt, & conuertantur vnusquisque à via sua. Eadem est sententia Theophyl. Luc. 10. cuius verba sunt Scriptura dubitatiue loquitur, sed ne quidam præscientiam Dei necessariam esse dicerent, ideo huiusmodi verborum figura vtitur. Vt apud Lucam, Forsitan filium meum verebuntur.

Ambigẽtis viitur oratione Deus ad explicandã libertatem arbitrij nostri.

Hieron. in c. 2. Ezechi.

Mat. 21.

Hieron. in Ierem. c. 26.

Luc. 10.

Est

Eſt & alia cauſa adhibita à Diuo Hieronymo, Ionæ. 3. c. vbi ait, Ambiguè, & ſub dubio loquitur Scriptura: vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiã prouocent Deum. Vnde Ionas, Quis ſcit, ſi conuertatur, & agnoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & peribimus? Huic ſubſcribit Ambroſius, lib. 2. de pœnitentia, c. 5. *Ion. 3.*

Diuus tamen Aug. ſecus ait, tractatu 47. ſuper Ioannem. Forſitan, inquit, dubitationis verbum eſt, quando dicitur ab homine, ideò dubitante, quia neſciente, cum vero dicitur à Deo verbum dubitationis, cum Deũ vtique nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas: non opinatur diuinitas. Veluti apud Ioannem, Si me ſciretis, forſitan & patrẽ meũ ſciretis. Homines vero de his rebus, quas certas habẽt, aliquãdo increpatiuè dubitant, id eſt, verbũ dubitationis ponunt, cũ corde non dubitent. Veluti ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas, Contemnis me? conſidera, forſitan Dominus tuus ſum. Hinc & Apoſtolus ad quoſdam contẽptores ſuos loquẽs, ait, Puto, quòd ego ſpiritum Dei habeo. Dubitatiuè videtur loqui, ſed ille increpabat. Et Chriſtus increpans incredulitatẽ futuram generis humani, inquit, Cũ venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Eſt & aliud, quod hic olfacio, nẽpe in minis, & futuris ſuppliciis, cũ dicitur *forte*, magnitudinẽ, & immanitatẽ ſupplicij futuri detegi eo loquendi tropo, vt homines magis timeant, & à peccato arceãtur ob ſupplicij magnitudinẽ. Sic Ier. 6. Erudire Ieruſalem: ne forte recedat anima mea à te: ne forte ponã te deſertã terrã: & inhabitabilẽ. Et apud Iſa. c. 28. Nolite illudere, ne forte conſtringantur vincula veſtra. Demum obſeruandum eſt, in prophetis magni ſupplicij eſſe ſignũ aduerbiũ *forte*. Ex dictis ergo colliges, quadrifariam poſſe exponi aduerbiũ *forte*, hoc in loco poſitũ. Primo, ad oſtendendã libertatẽ liberiat. Ac ſi apertius dicat, In veſtra poteſtate eſt, fugere ſuppliciũ, quod minor, ſi enim reſipiſcatis, nõ expoliabo, non infligã pœnã. Secundo ſic: *Ne forte explicem eam*, ſub dubitatione loquor, vt dũ dubij eſtis de ſalute, fortius agatis pœnitentiam populẽ meus; vt magis ad miſericordiam me prouocetis. Tertiò, hac voce *forte* vſus eſt ad increpationẽ ſui populi, iuxta expoſitionem D. Auguſtini. Quarto, *Forte* ait, vt maiorem timorem incutiat. Eſt & aliud hic obſeruandum, nempe, non dixiſſe, *Ne expoliem, & nudem eam, ſed ne expoliem eam nudam.* Quomodo expoliari poterat, ſi tam nuda erat? Reſpondit egregie *Luc. 18.* *Ierem. 6.* *Iſaiæ 28.*

Rupertus, Potest quidem sic intelligi dictum, *ne expoliem eam nudam*, ac si diceretur, ne expoliando faciam nudã. Et ita vertit Vatablus, pro *ne forte expoliem eam nudam*, ne expoliando eam nudam reddam. Addit tamen alium sensum horum verborum, quem credit Rupertus, esse veriorem. Ait enim, Verumtamen sic melius placet sentire, q̃ & iam nuda sit, & adhuc habeat, quo possit expoliari. Est enim nuditas duplex, siue gemina, altera visibilis, altera inuisibilis, denique nuditas inuisibilis est, dum nudatur anima intus gloria, vel gratia Dei, Nuditas visibilis est, quando exterior quoque tollitur ornatus, exterior fœlicitas, qualis inter cætera maxime exti tit genti illi quædam singularis gloria. Ac si apertius dicat, N*e forte expoliem eam nudam*, id est. Ne forte auferam illi cultũ gloriæ temporalis, atque visibilis, vt in oculis hominum exposita sit, quos solos erubescere nouit, propterea quia iã nuda est in oculis meis, & illã nuditatẽ non erubescit. Huic expositioni videtur assentire Glos. ordinaria in hunc modũ dispungens, N*e forte expoliem eam* bonis tẽporalibus, sicut ipsa se nudauit virtutibus. Lyranus existimat esse sermonẽ de nuditate populi Iudæorum facta per Chaldæos, qui ciuitatem postea eorum expoliauerunt omnibus bonis. Cui consentit Theodoretus, Ait enim, Vt Assyriis seruiant quemadmodũ seruierunt Ægyptiis. Vatablus existimat, his verbis significari, Synagogam esse expoliandam gratiis, & beneficiis Dei, fauoréque eiusdem.

Minatur Dominus Israeli nisi resipiscat fore, vt capiũ sit vt eiat quando à natali seruitute Ægypti liberatus est.

Et statuam eam secundum diem natiuitatis suæ. Nõ est dubium quin loquatur de statu Synagogæ, antea quam in eã tot conferret Deus beneficia. Dubium tamẽ est, quid vocet *de natiuitatis* Synagogæ. Theoderet opinatur, *diẽ natiuitatis* hic vocari, in Ægypto viuendi consuetudinẽ. In qua sententia videtur esse D. Hier. vt colligitur ex expositione horũ verborum, & inferius expositorũ, scilicet, Et filiorũ eius nõ miserebor. Idẽ sentit etiam Haymo, atq; Rupertus. Ex horum itaque sentẽtia, in memoriã huius populi reuocat statutũ miserãdum, & acerbũ, quem habebat apud Ægyptũ, tot pressus calamitatibus, & tot expositus ludibriis, & contumeliis, atque in eũdẽ reducendum minatur Deus. Aliqui ex recentioribus existimant, hunc *diem natiuitatis* esse, cũ apud Chaldæos agebat, inque illa gentium ignobilitate, atque obscuro errore versabatur, anteaquam, Aabrahamo patre suo euocato, egregiam præter cæteras nationes Dei inse prouidẽtiã expiri cœpisset. Sicut scriptum est, Trãsfluuium habitauerunt patres vestri,

ab

ab initio Thare patris Abraham,& Nachor, ſeruieruntque diis alienis. Tuli ergo patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus,& adduxi eum ad terram Chanaam,multiplicauiq; ſemen eius,&c. Non eſt dubium hoc fuiſſe exordiũ populi Iudæorum,veruntamen nequaquam dubito,hic non fieri mẽtionem huius exordij populi,ſed eius exordij,quod habuit apud Ægyptios. Nam cum verba hæc minarum ſint plena, ad eã natiuitatem ſunt referenda,in qua populus iſte plura pertulit,quod proculdubio apud Ægyptios fuiſſe,non eſt,qui ambigat. Tunc enim ſub flagellis,luto, & latere, & internitione filiorum,atque tot illudentibus dominis,miſerã agebat ille populus Iudæorum vitam. Nam in illo primo exordio,non legimus,quod acerba pertuliſſet incommoda, quemadmodum pertulit in Ægypto. *Ioſue 24.*

Quæ autẽ fuerint veſtes,& ornamẽa,quæ Dominus maritus Synagogæ dederat,elegantiſſime ipſe Dominus refert apud Ezec. Indui te biſſino,& ſubtilibus, & ornamenta circumpoſui tibi,& dedi armillas circa manus tuas, & monile circa collũ tuum,&c. Hæc dedit maritus largiſſimus,tunc ei quando inuenit illã in Ægypto idololatriæ libidine conſtupratã,& diuaricãtem omnibus pedes ſuos,& nunc cõminatur,ſi ad virum ſuum noluerit redertere,ita eam futurã abſque Deo, & viro,ſicut prius fuerat in Ægypto. *Exe. 16.*

Ad morum compoſitionem.

NE *forte expoliem eam nudam. Forte* dixit ad explicandam liberi arbitrij libertatem, quam ſæpius in ſacris literis inuenies inculcatam. Nullus ergo animum deiiciat ob grauem ſarcinam ſuorum peccatorũ. Reſpicere poteſt,ſi pro viribus conetur ad reſipiſcentiã. Deus enim præſto eſt ad extendendam dexteram ſuæ miſericordię,vt de ſtercore peccatorũ eleuet hominẽ. Hinc audis Synagogæ tot oppletæ criminibus,non eſſe dictũ à Deo, *Ne expoliem eam*, ſed, *Ne forte expoliem*. Cui non animos faciet tãti Dei miſerentis dubitatio,ne omnino corruat? Quis etiã excors conſiderans verba filij prodigi, Surgam,& ibo ad patrẽ meum,Et ſurgens,venit ad patrem ſuum,non ſtudebit reſurgere,& venire ad tantum patrem,quantus eſt Deus? *Lucæ 15.*

Secũdò,cũ dicere potuiſſet,Ne eã nudẽ,aut eã expoliẽ,nõ ita loquitur,ſed vtrũq; cõnectit,expoliationem,&nuditatẽ.

Et

Et quid implicat hæc nuditatis, & expoliationis coniunctio? Demus hoc Rupertinæ explanationi, Timenda est à peccatoribus Dei ad vindictam potentia, qui posteaquam ob peccatum lethale, hominem nudat spiritualibus bonis, si non conuertatur, vlterius progreditur in adhibendis suppliciis, priuat enim bonis temporariis. Est námque Deus similis fulmini, quod, teste Plinio, in duriora desæuit, & illa comburit. Hinc, adusto ferreo ense à fulmine, vagina inuenitur intacta, auro, ære, & argento aliquato intus, saccula ipsa nullo modo ambusta reperiuntur, ac ne confuso quidem signo ceræ. In eundem modum peccantis animum primo exuit cœlestib. donis, eúmque addicit gehennali supplicio, sed deinde, si non resipiscat, etiam de ipsa theca animi sumit vindictam corpore videlicet. Aufert enim salutem, & opes, donec omnino nudum relinquat hominem, vt Synagogam reliquit. Existimo, hoc significare apud Deuteronomium his verbis, Si acuero, vt fulgur, gladium meum, reddam vltionẽ hostibus meis, & his, qui oderunt me, retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes. Duplex munus attribuit Deus gladio suo, quo sumpturus est vindictam de peccatoribus, alterum est, acuendum esse, vt fulgur ad inferendum supplicium. Et quid est, esse instar fulguris? Respondeant philosophi naturales. Hæc tria simul tempore sunt, fulgur, tonitruum, & fulmen. Vnde Plinius ait, fulgur signum esse emissi fulminis. Deus igitur gladium iustitiæ suæ componit cum fulgure, quia primum ad modũ fulminis animam impetit, aufert enim vitam gratiæ ab ea, deinde secundò, si non resipiscunt peccatores, de ipsis corporibus sumit vindictam Et hoc est, quod subdit, Gladius meus deuorabit carnes, id est, corpora eorum perdam. Hoc ordine processisse in plectenda Synagoga, testatur Dominus dicens, *Expoli m eam nudam*. Nam, cum iam nuda esset anima bonis spiritualibus, restabat, esse expoliandam bonis corporis. Vide, an hoc significauerit Christus dicens, Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Contingit enim, animam intus in corpore esse mortuam, carere videlicet gratia, de hac enim morte loquimur, quamuis multis abundet diuitiis temporariis. Et quemadmodum Marcia princeps Romanarum, icta fulmine grauida, partu examinato, ipsa intacta vixit, In eundem modum peccati fulmine animus aduritur, quamuis miseri peccatoris corpus esse incolume videamus. Quadrat

Plin. li. 2. c. 14.
Simile.
De mirabili fulminis potentia consule Arist.
Deut. 32.
Plin. l. 2. c. 54.
Matth. 6.
Valerius. Simile.

obseruatio

obſeruatio in Euangelium Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna. Cur dicitur in nube venturus cum poteſtate magna? Quia quemadmodum, è nube fulgur egreditur, & comburit, quæ intra operimenta ſunt, Ita Chriſtus habebit poteſtatem ad comburendas in æternum animas vna cum ipſis corporibus, quæ operimenta quædam animarum ſunt. Tunc expoliabit homines nudos iam, quia nihil ſolatij, nihil ſpeciei, nihil miſerationis damnatis imparientur tortores illi læuiſſimi, ſed omnibus bonis expoliabuntur. *Simile.*

Tertiò, venuſtiſſime ponit ob oculos noſtros, vt homines magis erubeſcunt, nuditatem ſuam ab hominibus cognoſci, quam à Deo. Sequitur hæc obſeruatio expoſitionem dictam Ruperti, ſiquidem quaſi vltimum ſuppliciũ ait Deus, eſſe adhuc expoliandam Synagogam. Exemplum habemus in Saule dicente Samueli, Honora me coram ſenioribus, & coram Iſrael. O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorandam. Quid prodeſt, impie rex, externe ab hominibus honorari, ſi apud Deum es contemptus, & humi deiectus? Proculdubio facimus contra illud, Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius. Cauſa enim, ob quam crebro bona temporaria amittunt homines, ſunt peccata. Poſt nuditatem enim à virtutibus, quid ſequitur, niſi nuditas à bonis temporariis. *1. Re. 15.* *Matth. 6.*

Quartò, docet hic locus, ingentem eſſe calamitatem ab honore, facultatibus, & gloria ſemel adeptis decidere. Quaſi enim grauiſſimum ſupplicium minatur Deus, eſſe Synagogam *expoliandam* his bonis, quibus fuerat cumulata, Vnde egregie dixit quidam philoſophus, Summum genus miſeriarum eſt, fuiſſe fœlicem. Rationem huius rei reddit Euripides dicens, Viro, qui fœlix aliquando fuit, moleſta eſt mutatio, cui viro ſemper ſiniſtra fortuna fuerit, nihil dolet, cum ei familiaris ſit calamitas. Et ad exaggerandam populi ſui calamitatem ait Ieremias, Qui veſcebantur voluptuosè, interierunt in viis, qui nutriebantur in croceis, amplexati ſunt ſtercora. Filij Sion inclyti, amicti auro primo, quomodo reputati ſunt in vaſa teſtea? Et apud Apocal. Angelo Epheſi inquit Deus. Memento, vnde excideris. Hinc & Iob poſtquam, c. 29. fœlicitatem priſtinam appoſuit, gloriam, & honoris ſui culmen, dicens, Quis mihi tribuat, vt ſim iuxtà menſes priſtinos, ſecundum dies, quibus Deus cuſtodiebat me, *Prioris fœlicitatis recordatio, incrementum miſeriarũ.* *Thren. 4.* *Apoca. 2.* *Iob. 30.*

me,&c. subiungit ad maiorem commiserationem, c. 30. Nunc autem deridēt me iuniores tempore, quorum non dignabar, patres ponere cum canibus gregis mei. Quemadmodū periculosior est casus è culmine turris, aut ex equo velocissime currente, quam eius hominis, qui pedestris ambulabat, Sic ab honore impetrato decidere, acerbius cruciat, quam ad nullum euehi honoris, aut diuitiarum fastigium. Locus est aptissimus ad commonendos diuites, vt peccata fugiant. Quadrat autem in Euangelium Sexagesimæ, in hæc verba, Aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ suffocauerunt illud. Hi autem sunt, qui à diuitiis suffocantur, & non referūt fructum. Estq; hoc sic aptandum: Quid inde, si non referant fructum? Quid? Timeant diuites, ne expolientur bonis, quēadmodum hæc Synagoga. Causa enim, ob quam crebro bona temporaria amittunt homines, sunt peccata. Post nuditatem enim à virtutibus quid sequitur, nisi nuditas à bonis temporariis.

Simile.

Quinto, nunc discimus, quantum malum sit ingratitudo, siquidem Deus pollicetur, expoliandum hunc populum. Docetque Deus, licere expoliare hominem collatis beneficiis ob peccata.

Sextò, hic locus probare videtur, iustam esse legem, qua hæretici bonis expoliantur temporariis, siquidem Deus ob idololatriam populum hunc expoliat.

Et ponam eam, quasi solitudinem, & statua meam velut terram inuiam, & interficiam eam siti. Lyranus in his verbis, *Ponam eam quasi solitudinem*, ait, prædici combustionem ædificiorum, & murorum destructionem. Hæc autem, *Statuam velut terram inuiam*, ait, apponi propter multiplicationem serpentum, & aliarum ferarum ex longa vastatione terræ. Atque hæc, *Et interficiam* eam siti, deficiente potu in obsidione. Hæc Lyranus. D. Hieronymus sic dispungit *Ponam eam quasi solitudinem, &c.* Si noluerit, ad meliora conuerti, faciam illi, quod feci in solitudine, vt ducti in captiuitatem, cadant in terra aliena, patientes sitim omnium bonorum, & ad patriam suam redire non valeant. Vel certe audiant in Euangelio, Relinquetur vobis domus vestra deserta. Et mittet eis Dominus non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini. De quo & Isaia loquitur, Erunt sicut paradysus aquam non habens. Theodoretus per sitim, inquit, non aquæ penuriam innuit, sed diuinæ prouidentiæ priuationem. Rupertus sic, *Ponam eam quasi solitudinē, & ipsam statuā quasi*

Matt. 23.
Amos 8.
Isai. c. 1.

quasi terram inuiam, vt ipsa solitudo, & terra deserta, siue *inuia* sit, deserta à Deo, *inuia*, & solitaria scilicet, & omni destituta angelorum frequentia, & Michaelis quondam principis sui peruigili præsidio. Ad hæc, non dixit, & fatigabo eã siti, quod itidẽ factũ est, quando post eundẽ diẽ natiuitatis eduxit illã de terra Ægypti, sed *interficiam eam*, inquit, *siti*, vt iam non bibat de petra, quæ virga crucis percussa est, cuius in typum, tunc illi aquas largissimas fudit petra inanimata. Glossa interlinearis desumpta est ex Diuo Hieronymo, vnde & eius verba desumens interponit. Haymo his verbis ait significari, quod plus Dominus facturus sit huic populo, quã fecerit in die natiuitatis illius, quia quando eduxit eos de Ægypto, occisis patribus in deserto, filij eorum intrauerunt in terram promissionis, sed nunc filij cum patribus captiuabũtur, & extra terram natiuitatis morientur. Varablus, pro *Ponam eam vt solitudinem*, Anima idololatriæ dedita nullos profert fructus, estque inutilis prorsus, vt desertum, in quo nihil nascitur. Ex recentioribus referam perpaucis, quæ colligere potui. *Solitudo*, inquit quidam, & egregie, ea terrarum portio est appellata in sacris Bibliis, quæ propter solis, aut cœli intemperiem, & propter aquarum inopiam, quas sponte natura alias proferre solet copiosè, omnẽ sui vsum hominibus, & cæteris animantibus negat, præterquam malefico serpentum generi, cuius naturæ frequens esse solet, sicut scriptum est, Dominus ductor tuus, fuit in solitudine, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Cum itaque minatur Deus dicẽs, *Ponam eam quasi solitudinem*, in eorum memoriam reuocat, ad quam miseriam sint venturi, quæ eadem est cum illa, quam in deserto Arabiæ passa est Synagoga, in die natiuitatis suę, in qua nihil ad esum, aut ad potum potuerunt habere, nisi ex diuino beneficio, & miraculo. Quod nequaquam ait Dominus, in illos se collaturũ, sed perdendos fore. Vnde subiungit, *Et interficiam eam siti*. Hæc collegimus ex variis expositoribus, quid & ego sentiam, audite. Sed ante explanationem, primo obseruandum est, aduerbia similitudinaria, vt, sicut, *quasi*, tanquam, & alia id genus, non semper ad similitudinem poni. Vnde D. Augustin. Psalm. 125. Hoc verbum, sicut, non semper ad similitudinem ponitur, nam aliquando ad proprietatem refertur, aliquando ad similitudinem. Ad proprietatem, in Psalmo, Cum conuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus, sicut consolati. Et Christus vocatur, quasi vnigenitus à patre. Et in communi

Erit terra inuia ne pateat regressus Israeli è Babilonia in patriam suam.

Quid proprie dicatur Solitudo.

Deut. 8.

Imbre verbi diuini destituitur Israel.

August.

communi locutione dicimus ad similitudinem, Sicut vixit pater, ita filius. Ad proprietatem, sicut moritur pecus, ita & homo. Quando tamen dicimus, Fecit, sicut vir bonus, nunquid non est vir bonus, & habet similitudinem viri boni? fecit tanquam iustus. Hoc tanquam, non negat, iustum esse, sed proprietatem eius ostendit. Et Diuus Hieronymus ad Ephes. 5. ait, Cum dicitur, dilige vxorem tuam, sicut teipsum, veritatis est, sicut cum dicitur, Diliges proximũ tuum, sicut teipsum, similitudinis est. Nam prius diligo me, & post ea proximum, quia charitas bene ordinata à se ipsa incipit. Et Iacobi 1. Redarguti à lege, quasi transgressores. Et 1. Petri 2. Siue regi quasi præcellenti Ambrosius etiam libro 7. epistol. 47. ait, Mos Scripturæ est, sic loqui, Specie inuentus, vt homo, non negatus est homo Iesus, cum alibi ipse Paulus dicat, Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, sed confirmat, ipsum hominem esse. Et alibi, Vidimus gloriam eius, quasi vnigeniti à patre. Ergo vocatur quasi vnigenitus, & non abnuitur Dei filius vnigenitus, ita vt homo dicitur, & perfectio fuisse in eo hominis, non negatur. Euthy. etiam in proœmio Ioannis, ait, Tamquam, idem significat, quod verè. Atque Chrysostomus homil. 11. in eundem Ioan. & Gregor. libro 8. Moralium c. 4. ait, in hoc sacro Eloquio, sicut & *quasi* aliquando non pro similitudine ponuntur, sed pro veritate. Vnde Iob, sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus, quasi inimicus, pro affirmatione potius, quam pro similitudine dictum videtur. Et 25. Moral. 5. 13. ait, Quasi aliquando pro similitudine poni consueuit, vt 2. Cor. 6. Quasi tristes, semper autem gaudentes.

Hiero. ad Ephes. 5. Amb. lib. 7. Ep. 47. Ioan. 1. Philip. 2. Greg. li. 8. Mor. c. 4. 2. Cor. 6.

Cùm itaque hic dicat Deus, *Ponam eam quasi solitudinem*, id est, quod quærimus, an dicat similitudinem tantum, an vero proprietatem, & veritatem. Theodoretus vertit in hunc modum, Et siccæ terræ, & desertæ similem eam reddam. Septuaginta vertunt pro, *quasi solitudinem*, vt desertam. Et Vatablus pro, *quasi solitudinem*, posuit, & vertit, vt *solitudinem*. Ex translatione Theodoreti non est dubium coniunctiones istas, *quasi*, & velut, sumi pro similitudine, & non pro veritate aut proprietate. Vatablus & hanc sententiam videtur amplecti. Nullum tamen iudico inconueniens, si sumamus magis pro veritate, & proprietate, quam pro similitudine. Ac si apertius Deus dicat, Nullum erit discrimen inter solitudinem, & vallem Iezrahel, quam ego faciam terram inuiam, & desertam, & siti eam interficiam. Neque semel tantum, sed crebro

minatum

minatum eſſe Deum terræ deuaſtationem ob ſui populi pec cata inueniemus, Iſaiæ. 1. Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ ſuppenſæ igni, regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & delinquetur filia Sion, vt vmbraculum in vinea & ſicut tugurium in cucumerario. Idem inuenietis apud Ieremiam, c. 50. & apud Iſaiam, c. 13. minatur, Babylonem eſſe deuaſtandam, ita vt in ea ſolum immaniſſimæ feræ, & beſtiæ habitent. Atq; c. 24. de Ieroſolima, inquit, Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus, & hericius, & ibis, &c. Et quoniam ex collatione augetur ſupplicium, ait, multo ſeuerius ſe actũrũ cũ hoc populo quàm egit cum eo, cum eduxit de Ægypto, tunc enim fatigatus eſt, nõ tamen periit, vos autẽ, inquit, *ſiti interficiam*, quod acerbiſſimum mortis genus eſt, licet petatis miſericordiam nõ miſerebor. Poſſumus & his verbis. *interficiam eam ſiti*, intelligere, quod neget populo pluuiam cœleſtẽ, vt apud vatem Ierem. c. 3. Polluiſti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis, quamobrem, prohibitæ ſunt ſtillæ pluuiarum, & ſerotinus imber nõ fluit frons mulieris meretricis facta eſt tibi noluiſti erubeſcere. *Iſaiæ. 1.* *Ieremi. 50* *Iſaiæ. 13.* *Iſaiæ. 34.* *Ierem. 3.*

Obſeruationes ad morum compoſitionem.

Onam eam quaſi ſolitudinem. Primũ docet hic locus quantũ Deo peccata diſpliceant, ſi quidem non ſolum homo propter peccatũ plectitur verum & terra ipſa, ciuitates, & agri & quod amplius demiremur tẽplũ ipſum quod ad ſuũ cultum ædificari præceperat, ob peccata populi euertendum minatur. Bone Deus quid peccauit terra, quid edificia ciuitatum quid ipſum templum honori tuo dicatũ? Luant pœnas peccatores, luãt, qui peccata patrarunt, terra peccati capax non eſt. Igitur ſi peccatum non commiſit, cur pœnæ ſubiicitur? Cur redigitur in *ſolitudinem & in terram inueniam*? Vt diſcamus, quas pœnas daturi ſumus, qui peccata patramus, quando ea, quæ non peccant, ita plectuntur. Si enim ita ſæuit in templum ſuum, vt non relinquatur in eo lapis ſuper lapidem, quid mirum, ſi ciuitates deſtruantur? Ideo autem hoc feciſſe, exiſtimo ne nos immunes à punitione putemus, ſi quid Domini apud nos habemus. Sunt enim multi peccatis onuſti, qui ſe impunè peccare putant, quod preces horarias nõ omittunt, quôd horas *Matt. 25.*

o beatæ

In eos qui prætextu multiplicis deuotionis impunè aliquid licere eis opinantur. Ierem. 7.

beatæ Mariæ deuotè legunt, si eleemosynas faciãt aut quid simile quos apud Ierem. c. 7, admonet dicens, Nolite confidere in verbis mendacibus, dicentes, templum Domini, templum Domini, scilicet, est apud nos, Non permittet, illud destrui, & propter illud parcet iniquitatibus nostris, non sic erit, sed à sanctuario meo incipite, Nunquid spelunca latronum domus mea est dicit Dominus? Hinc ab orbe condito propter peccatum punitur terra. Peccat Eua, & punitur terra Genes. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Sic & in diluuio Dominus ait, Delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ. Non solum sumit Deus vindictam de hominibus, verum & de cæteris animantibus, plantis, vrbibus, &c. Quadrat hæc obseruatio in omnia Euangelia, in quibus peccati fit mẽtio, sumendo argumentũ ab effectis peccati. Vt in illud Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Si enim expendamus, quantũ beneficiũ sit tollere peccata, dicem⁹ quod non solũ homo, v um & ea, quæ possidet, puniuntur à Deo. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 3. post Pentecost. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super illam, præuidens omnia mala, quæ erant ciuitati illi obuentura propter peccatum tum in fidelitatis. Item in Euangeliũ fer. 6. Dominicæ Quadragesimæ, in hæc verba Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Est autem sic aptãda obseruatio, Quid hoc Domine? Cur solum partem supplicij deregis, & non totum supplicium? Nonne terram, ciuitatem, & agros, &c. soles ob peccatum vnius punire? Dic ergo, Ne deterius tibi contingat, & patriæ tuæ inferam mala, bestiis, ciuitati, &c. vt saltem, tot malis ortis à peccato subiectis, oculis mentis istius hominis, ipse resipiscat, Sed, vt opinor, hæc noluisti adddere, vt ostenderes propria damna magis hominem reuocare à peccato, quàm aliena.

Genes. 3.

Ioan. 1.

Secundò, ex expositione Diui Hieronymi, *Ponam eam quasi solitudinem*. Primo, faciam illi, quod feci in solitudine. Monemur aliorum exempla contemplari, & timere ne nobis eueniat quod aliis eodem peccato irretitis euenit Peccauit populus in deserto, videte quam vindictam de illo sumpserit Deus, interimuntur à serpentibus, absorbẽtur à terra, &c. Cur ergo & nos non timebimus, dicentes, quod filij Israel apud Ezechielem 8. & 9. derelinquit Dominus terram, & Dominus non videt? Quadrat hoc in Euangelium de diuite

Ezech. 8. & 9.

aua-

quaro. Cur, dic quæso oculis tuis exponit Christus hoc exemplum, nisi vt eo fias cautior?

Tertiò, *interficiam eam situ*, non aquæ, sed audiendi verbum Dñi, vt ait D. Hieronymus. Sæua ergo, & rigida punitio, deesse populo viros sapientes, & docentes legem Dei, quales sunt concionatores. Vnde apud Ezechiel. 3. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est. Vides causam, ob quam permittat Deus obmurescere os vatis Ezechielis, nẽpe quia domus exasperans est? Et apud Isaiam, Claudet oculos vestros, & prophetas, & principes vestros, qui vident visiones, operiet & erit vobis visio omnium, sicut verba libri prophetas sapientes, nempe, oculos, amisso oculorum lumine, quid tristius homini potest obuenire? Quale mihi gaudium esse potest, qui lumen cœli non video? Quo pacto sine sapientibus rectè poterit gubernari respublica? Significat Ioan. Apocal. 5. quantum malum sit, non habere, qui librum legis aperiat. Cum enim vidissem, quod nemo poterat, librum aperire neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram. Ego, inquit, flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est, aperire librum, & vnus de senioribus dixit, Ne fleueris. Non dixit, Cur fles? Agnouit enim, iustissimam habuisse causam fletus. Nihil enim dignius lachrymis quam non habere, qui librum Dei aperire sciat. Obseruate etiam, vbi primum quæ siuit Ioannes, quis librum aperiret. Vtique in cœlo, quia cœlestem vitam agere debent, qui librum Dei sunt explicaturi. Neque etiam aliis potuit verbis magis explicare Regius Psaltes in quam inciderat miseriam, ac necessitatem diuinæ sapientiæ, quàm se terrã sine aqua nuncupando, Psalm. 142. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Quid enim magis desiderat terra sitibunda, quàm aquã? Vocat ergo elgantissime diuinam sapientiam aquam, quia nos mundat, & fructus bonorum operum germinare facit. Cauendum est ergo, ne vasa immunda sint, quamobrem exhorreat populus, bibere de cyphis nostris. Attendite, qualem vitam agatis cõcionatores ne peccatis vestris detur, quod populus siti pereat. Legitur de Artaxerxe, cũ siti periclitaretur, à rustico quopiã sordidũ vtrem aquę putris accepisse, quam aquã cum rex totam ebibisset, rogatus, ecquid illi placuisset ille potus, respondit deos testatus, se nunquã vinum potasse iucundius, neq; vllam aquam, quamuis purissimam, sibi visam suauiorẽ. Cur

Grauis vltio Dei quæ à nobis auferet Verbi sui doctores. *Ioaiæ. 19.* *Tobi. 5. b* *Apoc. 5.* *Amundanis moribꝰ separari debent verbum Dei annũciãt.* *Artaxerxes Persarũ Rex.*

etgo & nos de aqua cœlestis sapientiæ non idem dicemus, quamuis concionatores, qui vasa sunt, sordibus sint contaminati? Proculdubio, quia non accedimus sitibundi. De admirandis auditu, 13 Aristotelis ait, quod capræ in Cephalonia nõ pitissant per singulos dies, sed conuersæ in flantem ventum aperto ore, haustu venti sitim depellunt. His capris multi similes sunt, qui despiciunt concionatorum doctrinã bibere, & solum è cœlo accipere volunt, quia eos sordidos male actis conspiciunt. Augetur etiam & supplicium, dum inquit, *Interficiam siti*, & non fame. Sitim enim vt inquit Ari. 5. Proble, Sect. 28. ægrius toleramus, quàm famem.

Aristot.

Simile Doctrinã accipiamus non mores.

Quarto, locus hic apptissimus est pro rogationibus, in quibus aquam, & fructuum vbertatem à Deo petimus. Decet enim, prius peccata abiicere, si abeo, quod petimus, volumus impetrare. Nam ob peccata audimus hoc loco, *interficiam eam siti*. Psal. 67, Pluuiã voluntariam segregabis Deus hę reditati tuæ, idest, quoties eam voluerint, dum modo sint hę reditas tuæ hoc est, sint viri iusti. Vnde & Iacobus ait. c. 5. Helias homo erat similis nobis, & passibilis, & oratione orauit vt non plueret, & non pluit, annos tres, & menses sex, rursum orauit, & terra dedit fructum suum, & cœlum dedit pluuiam.

Psal. 67.

Iacob.

Et filiorum eius non miserebor, quoniam filij fornicationem sunt. Omnem lapidem mouet Deus, vt Sygnagogam reuocet ab idololatriæ peccato. Vnde his verbis tria implicat, quę maximè eam retrahere possent à peccato. Alterum est, seueritas, & integritas diuinę iustitiæ, dũ non solum mater dicitur punienda, verum & filii eius, sicut apud Exodum. Dominus inquit, Ego sum Deus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorũ, qui oderunt me. Alterum autem est, studium Dei ingens ad reuocandam Synagogam ab idololatria, quod maximè ostenditur, dum filiorũ supplicia ante oculos eius ponit. Solent enim parentes etiam perditissimis moribus, si non suis, saltem filiorum rebus consulere, acerbius enim sentiunt incõmoda filiorum, quam propria. Hinc potiora vota pro filiis, quàm pro seipsis facere parentes videmus. Vnde apud Isaiã dicitur Nunquid obliuisci poterit mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Hinc Hosseæ. c. 9, Interficiam amantissima eorum, filios nempe, Exempla duo adducam. Attendite, quid dicat patriarcha Iacob, audiés mortem filij Ioseph, Gen. 37. Descendã ad filium meum lugẽs in infernũ.

Ex. 20. a

Amor propriis propriũ superans.

Isai. 49.

Hosseæ. 9.

Gen. 37.

Congrega-

Cõgregatis autẽ cunctis liberis, vt lenirent dolorem patris, noluit conſolationem accipere. Et 1. Reg. 19. Fili mi Abſalon, Abſalon fili mi. Quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? Poſtremum vero eſt nimia ſeueritas, qua erat plectendus iſte populus, qui ſeuerius, & acerbius erat plectendus, quam olim in ſolitudine cum eduxit eum de terra Ægypti. Tunc enim interfectis parẽtibus, filij eorum terram promiſſionis ſunt ingreſſi, nunc autem fornicariæ matris filios, etiam perituros pollicetur. Sed quomodo, aut qua morte perituri ſunt? Lyranus ait, Partim occidentur, & partim in captiuitatem ducentur, quæ omnia paſſa eſt Ieruſalem per Chaldeos Diuus. Hieronymus perituros eſſe inquit. Conſentit Haymo cum Lyrano. Eſt etiã obſeruandum ex Ruperto, filios à matre hoc differre, quo ab inuentore malitiæ imitatorẽ eius differre perſpicuũ eſt. Nam ſicut in bonã partẽ mater eſt anima quæcunq; quæ ex ſpiritu Dei verbum veritatis cõcepit, filius autẽ, vel filia, quę ex ore illius audiẽdo verbũ Doctrinæ proficit, Sic in malã partem anima quælibet malorũ adinuẽtrix mater, & qui ab illa decipitur, filius eſt. Ergo in populo illo fornicaria mater Synagoga eſt, & qui ab ipſa decipiũtur, populares filij ſunt. Quamui autẽ plus damnationis ſit patris eiuſmodi quam filiis: tamen quia parũ diſtat in vitio decipere, & decipi, poſſe, recte & in filios effunditur materna dãnatio, dũ dicit, Et *filiorum eius non miſerebor.* Et quoniã, pœnã & ſuppliciũ præcedit delictũ, & culpa cauſam ſubiungit, ob quam filij ſunt plectendi nempe, *quoniã filij fornicationũ ſunt.* Lyranus in genitiuo *fornicationũ*, qui eſt numeri multitudinis, iudicat latere myſterium. Vnde exponis, *fornicationũ* id eſt, multæ idololatriæ, & ſicut viri ſanguinum dicuntur, multi ſanguinis effuſores. Genitiuus enim pluralis habet virtutẽ huius duplicis ſingularis, quę quidem duplicatio auget ſignificationẽ, vt in ſæcula ſæculorum, i. in multa ſęcula in filios filiorũ, i. in multas generationes generationis, & generationis, i. multarum generationum. Hæc Lyranus. Septuaginta, hoc nõ attendentes, vertunt, filij fornicationis in numero ſingulari, quos etiã ſecutus eſt Theodoretus. Vatablus vertit, Quoniã filij ſunt ex fornicatione ſuſcepti. Nõ eſt dubium, his verbis ſignicari, genitos eſſe in cultura idolorũ, vt egregiè obſeruãt. Haymo, Theodoretus, Lyranus, licet Rupertus ſic diſpũgat, Quoniam ipſi incorrigibiles ſunt, ſecutus forſan eſt diuum Hieronymũ, qui ait, Et mali ex malis geniti. Sunt tamen intelligenda hæc verba diui Hieronymi,

2. Re. 19.

Parũ diſtat in vitio decipere & decipi.

& Ruperti referẽdo ad idololatriam, de qua est proculdubio sermo propheticus verũtamen ad exactã huius loci intelligentiã, & aliorũ similiũ, obseruandũ est ex diuo Hieronymo in q. in Genesim, vnãquamq; linguam sua habere idiomata. Hinc Hebræi vtuntur genitiuis substantiuis loco adiectiuorũ, vt filius perditionis, ideſt, filius perditus, Deus pacis, i. pacificꝰ, lex mortis i. mortifera, terra desolationis, pro terra desolata, mãmona niquitatis, pro diuitiæ iniquæ, Viri misericordiarũ. i. misericordes. Vnde egregie inquit Euthy. Psal. 28. Idioma est veteris Scripturæ, dicere, Deum gloriæ pro glorioso: Deus veritatis, Deus vltionũ, potentiarũ, misericordiarum, pro eo quod est, Deus verax, vindex, potẽs, misericors, Cedri Dei, i. maximæ, Sagittæ Dei, i. fortes, quia nomen Elohim sæpe non significat, sed auget significatiõẽ. Vas vasis quodcunque instrumentum significat, vt vasa iræ, & mortis vocantur instrumenta, quibus homines interimũtur, vt sagittæ, enses, vas electionis, instrumentum selectissimum cuiuscũq; artis quo nomine Paulus est vocatus, quia maximus verbi Dei prædicator erat. Adhæc, consueuit Scriptura, hãc habere elocutionem. Occidit hœdũ caprarũ, sicut Psal. 113. dicitur, Sicut agni ouium, quasi posset hœdus esse nisi caprarũ, & agnus ouiũ. Sic. 1. Reg. 21. Hædum caprarũ vnum, quod dixit capratum, non discriminis gratia, sed vt paruũ significet, additũ est, ac si diceret, paruum, cui opus erat capra matre. Sic hircus caprarũ, qui paruus est. Nam Dani. 8. dicitur, Hircus caprarũ magnificauit, id est creuit. Vnde quo pacto genetiuus aliquando dicat augmentum, aliquãdo verò minuat significationem.

Hebreorũ genitiui aliquãdo augent & minuunt significationem. Euthym. Psal. 28.

Psal. 113.

1. Reg. 21

Dani. 8.

Est etiã obseruandũ, huiusmodi genitiuos aliquãdo accipi actiuè, aliquando passiuè. Vt iustitia Dei, ideſt, quæ est in Deo, aut quæ est in me ex Dei munere. Sic fides Iesu Christi ideſt, quæ ex Christo est in nobis. Demũ, optimè ait diuus Aug. li. de vera religione. c. 50. Habet omnis lingua sua propria genera locutionũ, quæ cũ in aliam linguã transferuntur videtur absurda, *Filij ergo fornicationum* possumus actiuè, & passiuè, exponere, Verior autem sensus est, vt dicat passionẽ, & erit sensus, producti siue generati ex fornicatione, vel quod ipsi etiam fornicẽtur, hoc est, cõtaminati sint peccato idololatrię. Et hũc sensum videtur amplecti diuus Hieronymus, vocãs eos generationẽ viperarũ. Imitabãtur enim filij maternã idololatriæ iniquitatẽ, ita vt illis dicere possimus, Qualis mater, tales & filij. Obseruandũ est etiam, eos filios,

Augu. de vera reli. c. 50.

Matt. 3.

qui

qui impudicis cõplexibus procreãtur, vt certo atq; legitimo patre carentes, ad matrẽ, velut ad certũ caput, referre diuinę atq; humanæ leges solẽt, si quid præterea vitij, si quid probri filiis insit; eius rei culpã in matrẽ potius, quàm in patrẽ cõlici videmus. Sic Saul Ionathã defendentẽ Dauid, mulieris peruersæ filium appellat 1. Reg 20. filium mulieris vltrò virum rapientis, id est, adulterę exponit Glossa interlinearis, & Lyranus, id est, cõcubitũ viri importunè petẽtis, licet Vatablus aliter expẽdat, scilicet, imitaris mores matris tuæ, quę mihi nõ parebat. Sic passim sacræ historię superstitionis & impietatis filiorũ causam matribus adscribũt. Sic Mat. 4. vocat genimina viperarũ, atq; adeo ad hãc rationem pertinet, quod in antiquis statutis suis Israelitæ cauerent, ne qui filiũ ex gentili fœmina, aut etiam ex serua susceptum, sibi, sed matri potius adscriberet.

Panor. in c. in præsentia & ibi Bald. in c. per tuas de probat. Cardi. Alexan. in c. per venerabilem. in. 4. q. 5. col. Extra qui filij sint legi. Misnaioth. de sanctis. nup. c. 3. Vatablus

Quærendũ est prętera, an cũ inquit, *filiorum eius non miserebor*, omnes filios perstringat, an aliquos tantũ? Refertur ex Vatablo, ad iniquos tantũ esse sermonem, nõ ad probos, & iustos pioſq;. Nã hi filij, quibus comminatur Deus, nõ sunt illi, qui obiurgabãt matrẽ, de quibus loquitur in principio huius capitis. Videtur autẽ in hoc loco respõdere Deus tacitæ obiectioni, cur puniat filios ob matrispecata, rationẽ enim reddit, quoniã filij fornicationũ sunt, committitur hic figura Aposiopesis, id est, reticẽtia, nã breuitatis gratia, reticet, & intermittit interrogationem, & quasi respondeat interrogãti subdit, filios esse puniendos, quoniam filij sunt non mei, sed matris impudicæ ex scortatione eos generãtis. Si enim mei filij essent, eorum prospicerem incolumitati, eos seruarem, beneficiis prosequerer, tãtũ abest, quod punirem.

Ad morum compositionem.

ET *filiorum eius non miserebor*. Non solum punitur mater, verũ & filij. Timendum est ergo, & horrendũ incidere in manus Dei viuentis, qui etiã de filiis sumit vindictã, vsq; ad quartam generationẽ, vt inquit, Deu. 20. Quadrat in Euangeliũ. Do. 21. post Pẽt. in ea verba, Iussit rex, venũdari vxorẽ eius, & filios. Quid hoc Dñe, non satis est, pro peccato patris ipsum punire? Cur venũdatur vxor, & filij: In maius peccatoris tormentum. Et hinc colliges, iustissimas esse leges punientes peccatorem vsque ad quartam generationẽ, quoniã filij, & nepotes res patrum sunt. Vnde quasi in reb° propriis puniũtur parentes in filiis. Secũdò, cõsidera pœnarum inflictarum

ctarũ discrimẽ matri,& filiis,matrẽ inquit expoliandam, & in solitudinẽ redigẽdã,&c. de filiis vero secus,solũ ait, *Filios reuerebor non miserebor.* Vides,quo pacto acerbius punitur mater, quã filij?Sed quorsum? Duo hic implicãtur.Alterũ est,cõmẽdatur iustitię distributio,quę magis debet desęquire in magis peccãtes,debet.n.esse retributio pro meritis in Deovt dicit diuus Thom.1.q.21.ad.3.quod desumit ex Anselmo. Alterũ est,inuẽtorem malitiæ,& autorẽ attrocius esse puniendum,quàm imitatorẽ Synagoga mater fuerat inuẽtrix peccatorum,filij solum imitatores illius, & quia dispar culpa, dispari vtrique addicuntur supplicio.Quadrat in Euangelĩũ pro doctoribus,in ea verba,Si sal euanuerit,ad nihilum valet vltra,nisi,vt mittatur foras,ideſt,non est imitandus,non est in pectore,&corde gestandus,vt illũ imiteris.Hinc diuus Paulus,Ro.1. connumerat inter peccatores inuẽtores malorũ.Atque Isai.3.rationem reddit Deus,cur corruat Ierusalẽ, & Iudas,& inquit,quia lingua eorum,& adinuẽtiones eorũ contra Dum,vt prouocarent oculos maiestatis eius. Optime expendit Lyranus adiuuẽtiones malorũ,id est, ad nouitatem malorum studẽdo, & ita citatur à diuo Thoma ad Rom.1.& exponere videtur.Quẽadmodũ enim Deus oculos coniicit in primos adinuentores bonorũ,vt illis præmia retribuat,Ita & in primos malorũ,& criminum adinuentores,vt illos puniat,prę cæteris peccatoribus imitantibur eosdem inuentores malorum.Gen.4.meminit Scriptura primos inuentores diteſcendi,& armorum,quibus homines dimicarẽt,& musicorum instrumẽtorum, quibus homines delitiarẽtur,scilicet Iabel,qui fuit pater habitantium in tentoriis, & frater eius Iubal,qui fuit pater canentiũ cythara, & organo,& Thubal qui fuit malleator, & faber in cuncta opera æris.Sed statim posuit bonarũ inuentorẽ,nempe, Enos qui cœpit inuocare nomen Dñi.Obseruandũ tamen, plures cõnumerari malorum inuentores scilicet Iabel,Iubal,Thubal, bonæ verò rei inuentorẽ,vnũ dũtaxat,vt hinc discas, quòd bonorum pauci sunt inuẽtores,malorum vero multi,imo in immẽsum creſcũt,imo vnus sufficit ad mile malorũ artes inueniendũ,multi autẽ vix sufficiũt ad inueniendũ vnũ bonũ. Considera tamen,vt statim post prauorũ inuentores,apponitur, qui bonum inuenit nempe Enos. O multũ fœlices qui conspectus prauorum inuentoribus, pro virili dant operam, vt aliquod bonum ad supprimendum milorum inuentores ad inueniant.Vt si sunt blasphemi,adinueniant

Iustitia est retributio pro meritis Deo.

Rom.1. Isai 3.

Simile.

Gene.4.

Prisci aliquot rerũ inuentores

Enoh. quod primo nomen dei inuocandũ docuerit vnus in cœlos translatus est.

niant ſocietatẽ qui voueant nunquam ſe peieraturos. Sunt luſores, adinueniant artẽ, & modũ pœnarũ, quibus ſe aſtringant, ſi quando vel luſerint, vel ludentiũ domos adierint, vt enim Deus nobis hoc ſignificaret, poſt inuentores malorũ, ſtatim Scriptura recenſet Enos primũ inuocatorẽ nominis Domini, id eſt cultorẽ Dei. Aduerſus enim voluptatis venereæ delitias nullus fortior clypeus, quã Domini meminiſſe, & ipſum inuocare aduerſus arma ſumentes, vel ne illa ad vindicãdũ nos ſumamus, nihil melius quàm Domini inuocatio, vt patientiæ virtute nos muniat. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium Annuntiationis B. Mariæ in ea verba, Quomodo fiet iſtud, quoniã virũ non cognoſco? Nam iuxta ſanctorum expoſitionẽ diua virgo prima vouit ſuã integritatẽ Domino, & ob hoc obſequium electa eſt in matrem Dei.

Oratio vo luptatum domatrix.

Tertiò, *Quoniam filij fornicationum ſunt.* Rationẽ reddit, ob quam filiorum non ſit miſerturus, nempe, quod non ſint filij Dei per adoptionẽ videlicet, ſed ex ſcortatione nati. Si enim filij eſſent ſui, miſereretur. Quæramus ergo primũ, eſſe filios Dei, ſi deſideramus, vt nobis ſe exhibeat miſericordẽ. Hinc primũ in obſeruatione Dominica dicimus, Pater noſter. Et diuus Paul. 4. c. ad Gal. multis celebrat encomiis, quod filiorum Dei adoptionẽ receperimus, atque huius rei gratia filium ſuũ miſerit in mundũ. Et diuus Ioan. 1. c. 3. Videte, inquit, fratres, qualẽ charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus. Quorſum tanti facit Ioannes, eſſe filios Dei? Reſpondeat diuus Paul. Ro. 8. c. Quod ſi filij, & hęredes, hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem Chriſti. Dicitur autem aliquis hæres alicuius exiſtere, cum principalia bona eius recipit, ſeu adipiſcitur non autem aliqua bona, ſiue munuſcula recipit, ſicut legitur apud Gen. c. 25. quod Abraham dedit cuncta, quæ poſſedit Iſaac, filiis autẽ concubinarũ largitus eſt munera. Bonũ autem præcipuum, quo Deus eſt diues, eſt ipſemet. Eſt enim diues per ſemetipſum, & non per aliquid aliud, quia externorũ bonorũ non eget, vt dicit Regius Pſaltes. Deus ergo ſeipſum dat filiis ſuis. Vnde in nomine filiorũ ait Dauid, Dominus pars hęreditatis meę, Et Thr. 3. Pars mea Dominus, dicit anima mea. Ait igitur Dominus, *filiorum eius*, non meorũ, non enim mei ſunt ſed ex ſcorto nati, quamobrem non mirũ ſi in eos deſæuiã. Si filij mei eſſent, nõ eſſet, cur timerẽt. Hinc egregiè ait Ioã. Sciens Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrẽ. Nõ addit vtiq; ad patrẽ ſuũ, ſed abſolutè ait, ad patrẽ, *porque quien*

Galat. 4.

Rom. 8.

Gene. 25. Deus per ſeipſum diues aliorũ bonorũ nõ egens.

Pſal. 15. Thren. 3. Ioan. 13. Pro Mãdato.

Mal. 1.

tiene el padre alcade, seguro va al ivyzio. Qui sunt filij? Qui honorãt Deũ. Si ego pater, vbi est honor meus ait Mal. 1. Quarto, Docet hic locus, neminẽ innocentẽ esse puniẽdũ, siquidẽ rationẽ reddit, cur puniat hos filios Synagogæ, nẽpe *quia filij fornicationũ sunt*. Locus est cõmunissimus, & non licet punire innocentẽ. Quintò, Docet hic locus, prudẽtis viri esse, aliqua dissimulare populi crimina, verũ si crescãt, adhibẽda est medicina. Hinc nõ dicit, *Quoniam filij fornicationis sunt*, sed *fornicationum*, idest, multæ idololatriæ, *Dios no ahorca al primer hurto, sino da primilla*. Hinc optimè diuus Th. 12. q. 105. ar. 2. ad 9. ait, & non solũ propter grauitatẽ culpæ, sed propter alias causas grauis pœna infligitur, & inter alias recensẽt peccati consuetudinẽ, quia à peccatis cõsuetis nõ facile homines abstrahuntur nisi per graues pœnas. Hæc diuus Th. Et attendant hoc precor, qui confessionibus auricularibus audiendis vacant, ne facile iniungant pœnitentias pro consuetis criminibus. Hinc Deut. 25. dicitur, quòd pro mensura delicti debet esse & plagarum modus.

D. Tho. 12. quæs. 105. arti. ad 9.

Grauior pœna infligitur peccatis assuefactis.

Deut. 25.

¶ *Quia fornicata est mater eorum.*

¶ Vt tradunt Canch. in Zac. c. 9. & Misnaioth de sanctificatione nuptiarũ, quicunq; illegitimè natus esset, ad eũ neq; patris hæreditas, neq; nomen venire poterat, quamobrẽ huiusmodi homines à Synagoga excindebantur. Propterea rationẽ reddit, ob quã non sit miserturus filiorũ, neq; daturus hæreditatẽ. Non enim ad eos pertinet hæreditas mea, siquidẽ illegitime nati sunt. Non intercedit mihi cũ illis paterna necessitudo, vt eorum miserear. Quod si quis quærat, vnde agnoscat, *filios esse fornicationum*, rationem reddit dicens, *Quia fornicata est mater eorum*. Existimo tamen, hoc verbo nobis significari, & aperiri grauitatem criminis, quod proculdubio grauius redditur, dum parentum exempla alliciunt animos filiorum ad sui imitationẽ. Quasi ergo Dominus grauitatem ostendat criminis Synagogæ, ait, *filios esse fornicarios, quia matrẽ eorum fornicata fuit*. Si enim mater non fuisset fornicata, neque filij fortassis fuissent fornicati.

Ad instituendos mores.

Suspicionibus quis nõ iudicã dus Basil.

QVia *fornicata est mater eorum*. Duo hic docemur. Primum, non esse temerè iudicandũ de aliquo, aut tantũ suspicione quempiam esse dãnandum. Hinc ait, *matrem fornicatam esse aperte*. Ac si dicat, cognosco crimen eius. Hinc & Regius Psaltes. Psal. 118. Amputa opprobriũ meum, quod suspicatus

fum

um. Suſpicatus eſt Laban Ge. 31. q Iacob furatus eſſet deos eius, & falſus eſt. Suſpicabatur Heli 1. Reg. 1. Annã, cũ oraret, eſſe temulentã, & deceptus eſt. Quadrat hæc obſeruatio in Euang. Magdalenæ. Nã Phariſæus dicebat intra ſe, Hic ſi eſſet propheta, ſciret, qualis eſt mulier, quæ tangit eum. Quadrat & in Euangelium de phariſæo, & publicano. Dicit enim Phariſæus, Non ſum velut hic publicanus.

in 2. col. 2. ff. de ex cuſa. *Pſal. 118. Gene. 31.*

Alterum eſt, parentes nihil iniquum acturos coram filiis, eorum enim exempla multum concitant filios ad imitationem. Cuius mali exempli rationem Deo ſunt reddituri, & pœnas daturi. Hinc Ariſt. 2. Oeconom. c. 2. ait, parentes debere exemplum bene viuendi præbere filis, quod ſi negligant, timeant, ne contempti à filiis, quaſi non pene vixerint deſerantur. Eſt inter cetera, quæ adduci poterant, commendandum, cap. 11. lib. 4. Conſtitutionum Apoſtolicarum, à beato Clemente Papa, & martyre æditarũ, vbi in hunc modum alloquitur patres, Patres inſtituite filios veſtros in Domino, educãtes eos in diſciplina, atque præceptis Domini, &c. Hinc Dominus apud Ier. c. 9. Abierunt, inquit, poſt prauitatem cordis ſui, & poſt Baalim, quod didicerunt à patribus ſuis. Ecce ego cibabo populum iſtum abſynthio, & potum dabo eis aquam fellis.

Nihil turpe dicant vel faciãt parentes coram filiis. Ariſt. 2. Oecono. c. 2.

Ierem. 9.

¶ *Confuſa eſt, quæ concepit eos.*

¶ *confuſam* vocat, ſecundum aliquorũ expoſitionem, ideſt, adulterij criminibus notatam, cuiuſmodi mulieres Romani damnatas appellabant, nimirum quæ adulteriorum multorum publicè conuictæ togam induere in manifeſtũ impudicitiæ ſignũ legibus cogebantur. Rupertus ſimilitudine quadã intendit exponere, quid hac voce *confuſa eſt*, velit Dominus ſignificare. Videlicet, quod quemadmodum confundi ſolet, qui conuincitur, & cauſa cadit in iudicio, non habens, quid contra iudices, ſiue accuſatores poſſit mutare, manifeſto, atque inexcuſabili conuictus crimine, In eundem modũ Synagoga *confuſa eſt*. Ego enim mittens prophetas meos dicebam illis, ſicut & nunc dico, Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria de medio huberũ ſuorũ, ideſt, ceſſet colere vitulos aureos, & facere ſibi Baal, illa autẽ dixit, & nũc vſq; perſeueranter dicit, Nequaquã, ſed vadã poſt amatores meos. Neque verò ſolũ hoc verbis dicit, verum & factis dicta ſua defendit, eoſdem occidendo prophetas. Vnde & fugitans conquerebatur Helias, Domine altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio,

3. Reg. 19.

gladio, & ego derelictus sum solus, & quærunt animam meam. Reliqui omnes expositores locum intactum reliquerunt. Existimo tamen, aliam esse Spiritus sancti mẽtem hoc in loco, aliterque esse expendendum, quàm prædicti explanarunt. Vatablus, pro *confusa est*, vertit pudefacta est. Interlinearis exponit, *confusa est*, id est, obstupuit, versa est in admirationem sceleris. Verum pro germana huius loci expositione, obseruandum est, in sacris Bibliis is vocatur confusus, qui in periculo spe sua destituitur, & cadit, iuxta illud, Spes credentium non confunditur, id est, non sua spe destituentur. Vnde egregiè diuus Thomas Rom. 5. expendit illum locum, Spes autem non confundit, id est, non deficit. Ille dicitur, à spe sua confundi, qui deficit ab eo, quod sperat. Sic etiam est intelligendus ille locus Eccl. 2. Nullus sperauit in Domino, & confusus est, id est, sua spe destituetur. Vnde etiam egregiè Vatablus in Psalm. 30. exponens illud carmen In te Domine speraui, non confundar in æternum, pro confundar, vertit pudefieri, & expendens, ne vnquam pudefiam, ait, Spe scilicet mea frustratus, si non exaudieris me.

Spes non confunditur. *Rom. 5.* *D. Thom.* *Eccles. 2.*

¶ *Ad instituendos mores.*

Confusa est, quæ concepit eos, Docet hic locus duo. Alterum est, quis sit peccati effectus, nempe rubor, & erubescentia. Peccarunt primi parentes, & statim erubuerunt. Vnde Scriptura Gen. 2. ait, ante peccatum fuisse nudos, & non erubuisse. Erant, inquit, vterque nudus, Adam, & vxor eius, & non erubescebant, at quamprimum peccarunt, erubuerunt. Hinc Apost Rom. 6. ait, Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Et Ier. 31. ait, Postquam ostendisti mihi, percussi femur meũ, confusus sum, & erubui. Hinc etiam optime refert Arist. 1. Rhet. c. 9. quòd Sapho cuidam Alcæopoetæ Lyrico dicenti, se velle aliquid dicere, sed impediri pudore, respondit, Si laudabile esset, quod dicere volebas non debes erubescere, sed ideo erubescis, quia turpe erat. Quemadmodum poma primum alba sunt, neque purpurea redduntur, donec veris calor, & ardor solis ea impetat. In eundem modum, peccatum, quod arbor est poma ferens, hyemis tempore, hoc est, dum non solis iustitiæ radiis afficiuntur, & ardore charitatis, ideſt, quando peccator est extra gratiam, quasi pomum viride,

Rubor & confusio peccati indicia præbent. *Gene. 2.* *Rom. 6.* *Ierem. 31.* *Simile.*

viride, & candidum est, non suffunditur rubore: at si ardor, & calor charitatis excoquat, rubicundum, & purpureum redditur peccati pomum, quod manducauerat. Hoc gratissimum est cœlesti Sponso. Vnde ait, Sicut fragmen mali punici, ita & genæ tuæ, ideſt, suffusa es rubore. Et vnde iste rubor? Vtique causa huius ruboris peccata patrata sunt, ob hæc erubesco. Quadrat hæc obseruatio maximè in duo Euãgelia publicani nẽpe, in ea verba, Nolebat nec audebat oculos ad cœlũ leuare. Quorsum non audebat? Proculdubio, quia erubescebat. Quadrat etiam in Euangelium de filio prodigo Luc. 15. in ea verba, Cum adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & accurrens misericordia motus cecidit super collum eius. Omissis aliis expositionibus doctorum, A longe erat filius prodigus, erubescebat enim domum ingredi patris. Vnde accurrit pater, vt introducat domũ. Sic enim cum erubescentibus agere solemus.

Cant. 4.

Luc. 15.

Alterum hic implicatum est, parentes non debere filiis opes, & diuitias acquirere contra legem Dei. Vera quippe est illa sententia, De rebus male acquisitis non gaudebit tertius hæres, imo crebro perdunt oleum, & impensam, nam post multos labores, bona temporaria non assequuntur. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea, ait Regius Psaltes Psalm. 38. Hinc optime Thob. c. 4. ait, Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum. Et confusam hic audimus fuisse Synagogam, quoniam filiis suis quæsiuit bona ab amatoribus suis, hoc est, peccatis, & Deum derelinquendo, quamobrem sua frustratur spe. Quinimo hæc obseruatio ad omnes homines extendi potest, qui monendi sunt, ne peccata patrando, quærant diuitias, nempe pauperes expoliando. Et in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, ait Dominus, apud Ierem. c. 2. Optime dispungens Vatablus hunc locum, inquit, In alis, id est, sub veste tua, *lo que dexiмos los biuos, ô brahones, ô pestanas.* Pauperes enim expoliabantur, & contorquebantur, atque opibus acquisitis cum sanguine pauperum, vestes prætiosas emebant, & faciebant. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium. 4. f. cinerum, in ea verba Matth. 6. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Quãrò magis dicet iis, qui iniquis viis thesauros thesaurizant, peccata cõmittendo? Hi proculdubio confundentur, quemadmodum confusa est Synagoga, &c. Vnde Augustinus in Psal. 72. ait, Impij sunt, qui præsentium rerum bona à Dæmonibus

Alludit ad Plautinũ adagiũ, male parta male dilabũtur.

Psal. 38. Thob. 4.

Ierem. 2.

Aduersus magnos illos Latrones à laqueo immunes qui facilitant nihil esse melius aut cõmodius quàm in aqua turbida piscari.

nibus quærunt. Quadrat & in Euang. Domi. 4. Quadrag. in ea verba, Suspiciens in cœlum benedixit, & fregit, Matt. 14 Cur suspicit in cœlum, antequam frangat? Quia bona, si de cœlo non sint, despicienda sunt.

¶ *Quia dixit, Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.*

¶ Concors omnium expositorum sententia, amatores hic appellari idola, deósque, quos delusa gentilitas adorabat, Exo. 32. nempe Phœbum, Dianam, Bacchum, Mineruam, Mercuriũ, Iouem, reliquosque id genus, à quibus se bona temporaria accipere iudicabant. In hanc eandem amentiam, & insaniam Exo. 32. crebrò lapsus fuerat populus Hebræus, quinimo & deos nouos excogitauit. Nam ascendens de terra Ægypti, fecit 3. Re. 12. vitulum conflatilem, & adorauit, dicens, Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Adhæc, Ieroboam fecit duos vitulos aureos, ne ascenderet populus in Ierusalem, dicens, Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Sub his autem, quæ hic attexuntur, *Dant panes, & aquas meas, lanam meam, & linum meum*, &c. ait Lyranus, victũ, & vestitum intelligi, & alia necessaria, quæ idolis attribuebant. Theodoretus consentit cum Lyrano. Ait enim, Seruiã idolis, à quibus omnium necessariorum abundantia mihi est. Rupertus non solum necessaria hic attexi existimat, verum & ea, quæ ad voluptatem alliciunt. Nam *panes, & aquæ* sunt necessitatis, quia sine his humanæ naturæ infirmitas non subsistit. *Oleum* autem, *& potus*, res simul, & nomina sunt voluptatis. Diuus Hieronymus ad allegoriam hæc detorquet omnia, quæ omittimus, quoniam nos explanando tantum literali sensui insudamus, *Qui dant*, inquit, *panes meos*. Posset quis, nec ab re, dicere, Cererem hic subintelligi, ei enim tribuitur copia segetum à Gentibus, quas etiam imitabantur Iudæi, & in numero apposuit multitudinis, vt diuersa segetum genera hic includantur, scilicet tritici, hordei, milij &c. quamuis Vatablus in numero vertit singulari, *qui dant mihi panem meum*. Posset, & non ineptè, hunc amatorem *dantem panem* intelligere quispiam, esse lunam, cui tribuebatur fructuum abundantia, iuxta illud Maronis poetæ, Vos ô clarissima mundi lumina labentem cœlo, quæ ducitis annum Liber, & alma Ceres. Et quoniam eadem luna secundum eos præerat frontibus, dum ait: *Vadam post amatores meos, qui*

Panis & aqua Ecclesiastico docẽte ad vitæ necessitatem spectant.

Lana vero & linum ad vitæ delicias.

Virg. li. 1. Georgi. Macrobio & Seruius hoc loco hæc numina duo eadem distinguunt sed Liberũ pro sole cererẽ pro luna sapiunt.

qui dant mihi panes, meos, & aquas meas, intelligit Dominus, populum Israel adorasse, & coluisse, ceu verum Deum, lunam, eique attribuisse & frugum copiam, & imbrium abundantiam. Per *amatorem* vero *dantem oleum*, Mineruam Deam intelligit, hæc enim iudicabatur à Gentibus *olei* adinuentrix. *Amator* etiam dans *lanam*, lunam intelligit eius enim virtute, vellera pecudum augeri credebant antiqui. *Potum* dans, est Bacchus, siue sol. Ac si apertius dicat, Sequar amatores meos, Solem nempe, & lunam, veneremque, atque alia astra ab his enim accipio non solum necessaria ad vitam, verùm. & quæ hominem voluptate perfundunt. Est etiam obseruandum, cur *amatores* vocet lunam, & venerem, cum generis sint fœminini, non masculini, potius debuisset dicere, Sequar amatrices meas, quàm *amatores*. Respondemus, eas res, quæ neque mares neque fœminæ propriè sunt, indiscreti generis esse apud antiquos. Vnde & apud Hebræos, luna duo sortitur nomina, alterū masculinū, Iareah, alterum fœminum, Iebana, quinimo Gentes diis suis, non alterum tantum sexum tribuebant, sed vtrumque. Venerē enim, interdū marē, interdum fœminam effingebant, atque etiam ipsum Iouem. Vnde Apuleius libr. de Mundo ait, Iupiter & mas est, & nescia fœmina mortis.

Olea Mineruæ inuentum.

Vtrumq; sexum antiqui tribuebant suis Diis.

Est præterea ad exactam huius loci intelligentiam obseruandum, iuxta Hebræorum phrasim, per *panem* non solum intelligi fruges, & segetes, verum & omnem cibum, annonā, & alimentum, atque tunc maxime, cum iuncta sunt *panis* & *aqua*, alias non itidem. Vnde apud Isaiam. cap. 3. dicitur, Auferet Dominus omne robur panis, & omne robur aquæ id est, omnem vim cibi, & potus. Carebunt potu, & cibo, quibus obsessi, videntur robur habere. Sic & cum dixit propheta Elisæus. 4. Reg. 6. Pone panem, & aquam coram eis vt comedant, & bibant. Et sequitur, Appositáque est eis ciborum magna præparatio. Sic etiam inuenietis Gen. 18. Dixit Abrahā, Ponam bucellam panis, & confortetur cor vestrum, atque vtique non solum apposuit panem, sed cucurrit ad armentum, & tulit vitulum tenerrimum, & optimum. Sic etiam est intelligendus locus, Luc. 14. Cum intrasset Iesus domum cuiusdam principis Pharisæorum, Sabbatho manducare panem, ideſt, accipere cibū. Non enim solum inuitauerat Christum ad sumptionem panis Pharisæus. Vnde perperā philosophantur, qui ex hoc loco Euangelij conuiuia carpunt, & ad parcitatē hortantur, quia Christus in conuiuio Pharisæi

Isa. 3.

4. Re. 6.

Gene. 18.

Luc. 14.

tantum

tantũ panem comederit, & ad panem tantum fuerit inuitatus. Confirmat hoc D. Aug. lib. 1. locutionis de Gen. nu. 138. vbi ait, Per panẽ vtique omnia intelligi voluit ad victũ eius pertinentia. Vnde pro quotidiano victu panis solus positus intelligitur in oratione Dominica. Vno ergo verbo significantur hoc loquendi tropo, *dant mihi panes meos, & aquas meas*, omnia ad victum necessaria. Sequenti vero, *lanam, & linum meum*, vt egregie Vatablus notat, Vestes lanceæ, & lineæ. Ac si dicat apertius, Quæ ad vestitum sunt necessaria. Per *potum* autem, non solum intelligitur vinum, sed omnia pocula, siue ex pomis, siue ex hordeo, vel quacunque alia re. Conficiebant enim Hebræi, vt tradit Misnaioth, de decimis, potum ex multis rebus, nempe frumento, piris, malis punicis, cornis, mespilis, moris, aliisque tum herbis, tum fructibus, quæ omnia quamuis non vini nomen sortiantur, sicera tamen, & potus in sacris Bibliis dicuntur. Iisdem vero rebus maxime præesse Sol credebatur, quòd varia caloris, & siccitatis efficientia res omnes ad temperatam naturæ perfectionẽ perducat. Vnde & rerum omnium dictus est auctor, & variis nominibus pro varia virtute appellatus. Ideo enim Apollo, Mercurius, Mars, &c. dictus est. Cum itaque inquit, *Sequar amatorem, qui dat mihi potum*, Solem intelligit, illi enim attribuebant fructuum vbertatem. Vnde & apud Ierem. dicebant, Sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus & nos, & patres nostri, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus, sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus.

Augst.

Panis appellatione omnia ad victũ necessaria continentur.

Misnaioth.

Ierem.

Obseruandum etiam est, verbum, *Vadam*, emphasim habere, & significare, quod secutura sit suos amatores, quocunque & quacunque iusserint, licet difficilia præcipiant, & per præcipitia duxerint.

Adhuc obseruandum, pronomen *meum*, dum inquit, *dant mihi panes meos, & aquas meas*, emphasim etiam habere, & significari, harum rerum copiam ita dari ab amatoribus, vt possit illis liberè, & pro voluntate, & voluptate vti.

* *

*

Ad

Ad morum compoſitionem.

Via dixit, Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, &c. Trifariam peccabat Synagoga in his verbis. Primò, & iniquis viis quærebat bona tẽporalia, nempe Deum derelinquendo, vti diximus. Secundò, quia non ſolum volebat neceſſaria ad victum, & veſtitum, verum etiam & abudantiam eorum. Ita enim expendit diuus Hieronymus dicens ſuper hunc locum, *Vadam poſt amatores meos*, qui mihi omnium rerum abundantiam præbuerunt. Vtique peruerſa Synagoga non aduertebat, quot, quantaque mala pariat bonorum abũdãtia. Vnde bene Salomõ petit Pro. 30. Diuitias ne dederis mihi, ne forte ſatiatus illiciar ad negãdum, & dicam, Quis eſt Dominus? Optimè inquiunt diuus Hieronymus, & Auguſt. ſermone 40. ad fratres in heremo, Diabolus per bonorũ abundantiam concidit. Legite hunc citatum locũ Auguſtini vbi multos attexit, qui ob abundantiam corruerãt. Egregiè, inquit Apoſtolus, 2. Cor. 8. eſſe opes ſimiles mannæ deſerti, quòd eius ſuperabũdantia generabat vermes, ita & diuitiæ multæ generant conſcientiæ vermes. Ex æqualitate in præſenti tempore, veſtra abundantia illorũ inopiam ſuppleat, vt fiat æqualitas ſicut ſcriptum eſt, Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum non minorauit, quod proculdubio dicit de manna. Ac ſi apertius dicat, Abundantia diuitiarũ generat vermes vtiq; conſcientiæ. Quemadmodum muſca accedens ad mel ſi ſe totam non immittit in illud, ſed tãtum ore attingens, neceſſarium ſumit, tutè abſcedit, & alio aduolat, ſin autem ſe totam ingurgitat in mel, inuiſcata in eo, volare non poteſt, ſed perit, Sic homo ſi ex diuitiis ea tantum ſumit, quę neceſſaria ſunt, vt poſſit honeſte vitam degere, poteſt eripi, & volare ad cœlum, ſin autem cupiditatis, & auaritiæ ſtimulis agitatus, ſe totum in diuitias immergit, colligatus illis perit. Quadrat in Euangelium de Omnibus Sanctis in ea verba, Beati pauperes ſpiritu. Tertiò, errabat Synagoga, dum bonis temporariis vti volebat, non tanquã miniſtra, & diſpenſatrix. Propterea enim vocat, & ait, *Panes meos, aquas meas, lanam meam, & linum meum*, &c. pronomen enim *meus* emphaſim habet, errabat tamen. Tantum enim diſpenſatores ſumus, non domini bonorum.

Prou. 30.

Hiero. & Auguſt.

2. Cor. 8.

Simile

Simile.

Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Prou. 16.

¶ *Propter hoc ecce, ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inuenet.*

Optimi, atque diligentissimi medici munere fungitur Deus, quũ homines peccatis irretitos ob abundantiã rerũ, penuria afficit, vt morbo liberet. Ea enim mala quæ ex abundãtia nascũtur, difficillimę sunt curationis neq; alia re melius, quàm subductione sanantur. Huiusmodi morbos medici Plethorias, siue repletiones vocãt. Quanta itaque sit Dei misericordia, hic maxime splendet, quòd grauissime offensus: tamen non perdere, sed conuertere ad meliorem mentẽ vult Synagogam. Vndè egregiè inquit Theodoretus, Hæc sane vltio, misericordiæ plena est, quæ laborat, vt impietatem cessare faciat. Et quo pacto huius populi impietatem emollire contendit proculdubio maximam illam bonorum copiam, quibus ille populus affluebat, subtrahendo, ita vt fame, & aliarum rerum penuria laborent. Sed singula verba expendamus. *Propter hoc*, inquit. Rationem reddit, ob quam sit Dñs populum puniturus. Non enim sine causa spectat, aut punit, quod maxime obseruandum est. Peccatores enim, & imperfectos homines sic Deus solet punire, vt culpa precedat supplicium. secus autem agit cum viris iustis, & perfectis, quos etiam citra culpam solet flagellare, vt Iob, Tobiam, Loth.

De Plethora & Cacochimia vide Galenũ lib. 13. the. meth. cap. 15.

Nota quod præfatũ aduerbiũ illud Ecce, in cri ptura aliquid sempermagni subsequitur.

Ecce ego. In hoc aduerbio *ecce*, multũ semper momenti est, & rem notatu dignam, nostris oculis subiici significat vt tradit tota ferme turba theologorum. Sic adnotant in illum locum Matth. Ecce magi ab oriente venerunt. Ac rursum. Ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Verum aliud hic olfacio. Bifariam Hebræi expendere solent hoc aduerbium *Ecce*. Primò, pro vtique vel sane, quod frequentissimum est apud Hebræos, vt Gene. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram. Ecce pro sane, vel vtique. Sic & in præsentiarũ, *Ecce ego sepiam, ecce*, id est vtique. Ac si dicat, Absque dubio sepiã. Quod aduerbiũ additũ est ad maiorẽ certitudinẽ, ne iudicaret Synagoga, verba hæc tantũ esse comminatoria, Aliquando etiam aduerbiũ *ecce* modũ aperitloquendi Hebræorũ, quo significatur iamiam, vel cito vt Gen. 6. Ecce ego adducam, aquas diluuij, ecce est iam vel cito, adducam. Sic & in hoc loco, *Ecce ego sepiam*, id est, iamiam, vel cito sepiam, quod maiorem incutit timorem. Imminentia enim pericula magis mouent, quam quæ remota sunt, & procul. *Sepiam viam tuam.* Via in Scriptura dicitur, quicquid agimus, conuersamur, & viuimus, omnia deniq; quibus studemus siue bona, siue mala. Sic apud Iere. 2. pro vitæ ratione capitur, hinc via peccatorũ, mores eorũ sunt, & instituta, negotia, incœpta opera, in quibus

Matt. 21. Luc. 7. Genes. 1.

Genes. 6.

Ierem. 2.

quasi

quasi via gradientes versantur. Metaphora est, qua non solũ ratio certa viuẽdi, aut negotij gerundi, aut successus, sed & rerũ quarum libet conditio, & affectus significatur. Sic Ierem. 13. Quare via impiorũ prosperatur? Id est, institutum eorũ, vel placitum eorum obuenit illis. Vnde quod Hebræi vertunt. Psal. 10. pro exacerbauit Dñm peccator, instituta eius cruciatũ afferunt, Chaldęus paraphrastes vertit, Viæ eius prosperantur. Sic ergo iuxta hanc obseruationem est locus hic dispungẽdus, *Sepiam viam tuam*, ideſt, oĩa negotia tua, opera, & instituta. Et quo sepiet? Spinis. Si quis alteri⁹ iter impedire cogitet nullã neq; promptiorem, neq; magis certam viam inueniet, quàm si vias dissipet, quod plenius fieri solet macerie atque aggere extructo, & sentib⁹, spinisq; inductis, iuxta illud Thren. 3. Circũ ædificauit aduersum me, vt nõ egrediar, cõclusit vias meas lapidibus quadratis, semitas meas subuertit. Spinas autẽ hic vsurpat pro impedimẽto quouis, & pro omni votorũ difficultate secundum aliquos. Lyranus per *viam* hic videtur accipere, vias quibus tẽditur Ierusalẽ spinas autẽ ait esse gladios Chaldæorũ obsidẽtium Ierusalem, quibus gladiis erant interficiẽdi Hebræi. Glossa, *vias* actiones esse, ait, *Spinas*, punctionẽ dolorũ. Ac si apertius dicat, *Sepiã viã tuã*, ideſt, actiones tuas duris laboribus implicabo, & ponã obstaculum, ne ad hoc quod vis, peruenias. Existimo tamen hic aliud latere, quod & ex præcedentibus, & sequẽtibus colligimus. Dixerat itaque Synagoga, *Sequar amatores meos*: ne possit sequi eosdem amatores quid facit De⁹? Decernit, destruere vias, per quas erat secutura Quæ sunt hę vie? Duplices, siue duæ sunt. Altera est, qua insequebãtur vestigia Gentiũ, illis adhęrendo, & sequẽdo. Altera est oblatio incensi, & libaminũ, aliáq; quibus profitebatur, deos illos Gentiũ veros esse deos. Hę proculdubio videntur *viæ* quibus Synagoga sequi volebat amatores, suos, quáscq; Deus occludere vult spinis, ne sequi possit Et quoniam huiusce modi sacrificia oblatione fiebant rerũ tẽporalium, elegãter significat sub his verbis, *Sepiam viam tuã spinis*, se subducturũ ab ea bona tẽporaria, & redacturum ad pænuriã, & inopiã, neq; solũ hoc verum & multis calamitatibus eandem oppressurum, quod significat sub nomine spinarum. Est verũtamẽ inquirendũ, Cui calamitates, & anxietudines, quibus ille populus erat premẽdus, vocet *spinas*, magis quã calamitates, non enim abstrahitur spiritus ille supernus hoc loquendi tropo. Respondeat nobis diuus Gregorius libro 22. Moralium cap.

Tribulationibus peccantium vias Dominus sepiet peste, fame, languore, vt modum elabẽdi ab his malis quærant, sed minime inueniant.

17 statim in principio capitis expendens hæc verba Iob, Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina, ibi quæres discrimẽ inter tribulũ, & spinã, ait, Quãuis vtrũque pungat, & tribulus, & spina, tribulus, mollior est, & ad pungendum semper durior spina. *Spinas* ergo hic vocat calamitatũ ingẽrem duritiã, & acerbitatẽ maximã laborum. Ac si apertius dicat, Non erit tribulationũ acerbitas, quęcunque, sed erit maxima. Neq; inquit, *Sepiam viam tuã* spina, sed *spinis*, vt multitudinẽ pungentiũ dolorũ detegeret, qua plectẽda erat Synagoga, quæ omnia eò tendunt vt maior terror iucutiatur huic populo, & saltem ob dolorũ, tum augmentum, tum multitudinem resipiscat. *Gregor.*

Et sepiam eam macerie, & semitas suas non inueniet. Bifariam potest hic locus dispungi, primo referendo pronomen *eam* ad viam. Ac si dicat, Non solum sepiam aggere spinarum, sed etiam maceria quadam, ne possit sequi amatores. Solent enim homines, licet cum difficultate, subuertere congeriem spinarum, & transire quò volunt. Addit ergo incrementum *maceria*, & significat, quod nullo modo possit sequi amatores suos Synagoga. Huic expositioni fauet Septuaginta translatio, quę sic habet, Et obstruam viam illius. Secundò, possumus sic dispungere, *Sepiam eam maceriam*, referendo *eam* ad Synagogam. Et ita videtur intelligere Glossa Interlinearis. Ait enim, Ne possis ire, quò volebas. Cui expositioni fauet Vatablus. Ait quippe, Vt ita non possit egredi, nec exire, quò velit. Est etiam obseruanda personæ mutatio, dum ait, *Sepiam viam tuam spinis*, quasi cum ea loquatur. Deinde quasi ad alios vertat sermonẽ, ait, *Et sepiam eam macerie*. Qua loquendi forma affectus ingens Dei loquentis detegitur, quo pectoris iram aperit, qui loquendi tropus frequentissimus est in sacris Bibliis. Addit *semitas suas* secundũ aliquos, quasi expositione repetat, quid dicat viam. Qua in figura diuinus sermo frequẽs esse solet, Vt, Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Lyranus *semitas* exponit, id est vias, per quas possit effugere. Cum quo Vatablus consentire videtur. Hic tamen aliud latere suspicor. Pro cuius intelligentia obseruandum ex diuo Gregor. lib. 16. Moral. c. 24. expendente hæc verba, Nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas illius, quod angustior est semita, quàm via. Vnde optime diuus Remigius, & Cassiodorus dispungentes illud carmen. Psalmi. 24. Vias tuas Domine demonstra mihi & semitas tuas edoce me dicunt, inter vias, & semitas non

Psal. 24.

Gre. 16. Moral. c. 24.

Remigius Cassiod.

parua

parua diſtantia eſt. Vias enim dicimus, quas cõmeantium generaliter licentia peruagantur, quæ dictæ ſunt à vehendo Semitæ vero ſunt, quæ anguſto calle diriguntur, neque vulgo notæ ſunt, ſed occultis itineribus ambulãtur. Dicta eſt enim ſemita, quaſi ſemiuia. *Semitas* ergo, ex dictis colliges, vocati à Domino latentia itinera nota tantum Hebræis, parúmque trita, per quæ poſſent effugere hoſtium manus, & has ſepiendas eſſe ait ab hoſtibus, ne elabi poſſint. Vel ſic poſſumus diſpũgere, *Semitas ſuas nõ inueniet*. Apertum eſt, ſemitas eſſe breuiores, & compẽdioſiores, & quoniam ille populus ſequens deos Gentium, iudicabat breuius, & facilius cõſeq bona tẽporalia, adorãdo Idola quã adorãdo verũ Deũ Dñs *ſemitas* vocat vias, quibus deos illos ſequebantur, quas ait, eſſe deſtruendas, ne facilè adiſpicãtur bona, ob quę ſequebantur eoſdem deos alienos. Si enim rem oculatius inſpiciamus nulla eſt longior, & ptolixior via ad acquirẽda bona temporalia, quàm relicto Deo vero, peccatis conari, habere eorũdem bonorum copiam. Nam vel non poterit homo adipiſci, vel iam quod adipſcatur, cito amittet. Vnde Aſſertor noſter ait, Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Verũ quia Vatablus vertit, *Sepiam eam maceria, vt ſemitas ſuas non inueniat*, diſpungendum eſt, quęnam hæc fuerit mutatio vt pro coiũctione & poſuerit *vt*. Vulgata enim ſic habet: *Et ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet*. Et opinor, acutè tetigiſſe, quo pacto ſit hic locus intelligendus. Pro cuius intelligentia obſeruandum eſt, in ſacris bibliis poni coniunctionem & ſæpe pro coniunctione *vt*. Vt apud Gen. 20. Orabit pro te, & viues. *Et* pro *vt* viuas. Et Pſal. 5, Secũdum multitudinem iniquitatum eorum expelle eos quoniam irritauerunt te & lætentur omnes qui ſperant in te. Et pro, vt poſuit. Item 1. Petri. 5. Forma facti gregis ex animo & cum apparuerit princeps paſtorũ, Et pro, vt apparuerit. Ad Heb. 11. etiã ait Paulus Multò magis obtẽperabimus patri ſpirituum, & viuemus pro, vt viuamus. Sic etiã Marci 9. Omnis enim hoſtia igne ſalietur, & oĩs victima ſale ſalietur, Et, ponitur pro vt, vel quemadmodũ, Ac ſi dicat, Quemadmodum hoſtia abſque ſale illegitima erat, ſic ſine igne, id eſt, tribulatione, nullus eſt Deo acceptus.

Matth. 6.

Et, in ſcriptura ſæpius ponitur pro vt.

Gene. 20.

Pſal. 5.

1. Petri.

Hebræ. 11

Marci 9.

Ad morum compoſitionem.

PROpter hoc ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet. Tria hic obſeruanda ſunt. Primum, Ecce quo pacto ait cum peccatoribus puniendis

dis, prius eorum proponit culpam, & crimen, quàm pœnam, & suppliciũ. Erant enim imperfecti, & indigni tanto beneficio, vt citra culpam flagella paterentur. Vera quippe est illa sententia Diui Augustini lib. 33. quæst. quòd omnis tribulatio aut pœna impiorum est, aut exercitatio iustorum. Ac rursum epistola, 80. inquit. Auferuntur ista bona temporaria bonis, vt probẽtur, malis autẽ, vt crucientur. Quemadmodũ nõ audes vitreum vas proiicere, quia agnoscis frangendum, sed cautè manibus portas, nisi fortassis frangere prudenter vis, quia continuit, vel habuit venenum, aut fœtorem. Sic Deus peccatores homines, & imperfectos, non proiicit è manibus velut frangendos calamitatibus, nisi cum pleni sunt veneno peccati, iusti vero sunt vasa aurea, quæ licet proiiciantur, nõ franguntur, *sed vasa de prueua*, & ideo crebro permittit Deus concuti tribulationibus viros iustos. In magna domo non solum sunt vasa aurea ait Apostolus, & argentea sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem quædam autem in contumeliam. Oportet ergo discernere, cũ pœnæ adhibentur, neq; facilè, & temerè sunt homines obiurgationibus discutiendi, sed prius eorum virtus ad ferẽdum pensanda est. Imperfecti enim facilè succumbunt tribulationi, perfecti non itẽ. Quadrat hęc obseruatio in Euangeliũ omniũ Sanctorum, in ea verba, Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, mentientes propter me. Mentientes, inquit, ideſt, citra culpam vestrã. Quadrat & in Euangeliũ cæci nati, in ea verba, Neq; hic peccauit, neq; parentes eius sed vt manifestẽtur opera Dei. Quadrat etiam in Euangelium mulieris adulteræ, in ea verba, Vade, & iam amplius noli peccare. Ac si dicat, Ob peccata tua hanc passa es calamitatem, & opprobrium. Caue ergo nè ob peccata tua deterius patiaris.

Augustin. tom. 4. li. 33. quæst. Simile.

Probata vasa iusti sunt quæ dũ premũtur proficiunt. 2. Timo. 2

Principiis obsta sero medicina paratur Cum mala per longas inualuere moras. Eccle. 18. 1 Mach. 6. Psal. 76. Num. 11. Simile

Secundò docet hic locus, non esse supplicium differendũ si crimẽ graue sit, quale erat hoc crimẽ Synagogę, sed statim adhibendam esse medicinam. Hoc significauit Deus aduerbio demonstrandi, Ecce, ideſt, iamiam, vel cito. Ante languorem adhibe medicinã, ait Sapiens, id est antequam morbus, nimis crescat Et 2. Machab. 6. Etenim multo tempore non sine peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones ahibere, magni beneficij est iudicium. Et Psal. 77. & Nu. 11. Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum. Quemadmodum igni deuastanti syluam, ne tota comburatur, oportet aquam

adhibere

adhibere, Ita & peccato patrato, ne totum hominem perdat adhibenda eſt correctio, Quadrat in Euãgelium de Tranſ- *Matt. 17.*
figuratione, in ea verba, Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Peccauerat Petrus dicens, bonum eſt nos hic eſſe, ſtatim adhiberur ſupplicium, priuantur enim transfigurationis gloria. Quadrat & in Euangelium de Dominico agone, in ea verba, Statim gallus cantauit, & Petrus egreſſus foras fleuit amare. Non enim diu paſſus eſt Chriſtus, Petrum permanere in peccato.

Tertiò, docet hic locus, non ſatis eſſe verba comminatoria ad reuocandum homines à peccato, ſed oportere, adibere flagella. Hinc ait, Ecce *ego ſepiam viam tuam ſpinis*. Ecce, id eſt, vtique, vel ſane. Quod attendant reipublicæ gubernatores. Neceſſum enim eſt, non ſolũ minis agere cum ſibi ſubiectis, ſed eos certiores facere, quòd ſupplicia ſubibunt. Quadrat in Euangelia comminatoria, in quibus ponitur, Amen, quod ſignum eſt certitudinis, vt Matth. 24. Non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, eſt Dominica vltima poſt Pentecoſt. *A verbis ad verbera progrediendum eſt in reuocatione peccatorum.*

Quartò, docet, non decere ſuperiores, nimium eſſe crudeles, & ſanguinis exactores, ſiquidem Deus puniturus quaſi inramento vtitur: vt credamus, abſque dubio puniturum, & non adderet. Ecce, id eſt, vtique vel ſane, ſi ſemper puniret. Verũ quia præſtabilis eſt ſuper malitia noſtra, vt credamus, vindictam ſumpturum, inquit, Ecce *ego ſepiam*. *Galenus in lib. quod conſtitutione artis.*

Quintò docet contraria contrariis eſſe curanda. Peccabat populus abundantia, immittit illis penuriam. Sic Matth. 20. reges, inquit, Gentium dominantur eorum; vos autem non ſic, ſed qui maior eſt inter vos, ſit miniſter veſter, quia in elatione peccauerant diſcipuli in humilitatem eos deiicit.

Sextò, Ecce quid efficiunt in hominc peccata, nempe illũ dignum reddunt, vt nihil illi ſuccedat pro votis. *Sepiam viam tuam ſpinis*, id eſt, actiones tuas duris laboribus implicabo. Hinc Ieremiæ 32. ait Dominus, Si dimicaueritis aduerſum Chaldæos, nihil proſperum habebis. Certè nihil infœliciorem hominem reddit, quàm peccatum. Experimento didici, cum nonnulla mihi obuenirent votis contraria, cauſam eſſe, quòd Deo meo non adhæſiſſem. Audi etiam, quid dicat Samuel Sauli dicenti, Coarctor nimis ſi quidem Philiſthiim pugnat contra me, & Deus receſſit à me. Quid me interrogas, cum Dominus diſceſſerit à te? Atque Cain, *Ieremi. 32. Votorum rarus eorum potes ſinus in peccatis irreti-ri.* *1. Reg. 28.*

Ecce eiicis me à facie tua. Omnis ergo, qui inuenerit, me, interficiet me nullus enim ſeuerior hoſtis, quàm Deus offenſus. Quadrat in Euangelium Ioan. 5. de homine exiſtente in piſcina in ea verba, Ecce ſanus factus es, noli peccare, ne deterius, tibi contingat. *Gene. 10.*

¶ *Et ſemitas ſuas non inueniet.*

Septimò, obſerua, quid, dicat, nempe *ſemitas ſuas non inueniet* Et quid *ſemita* eſt? Via breuior, qua citius tendimus, quò cupimus. Ea eſt certe hominum conditio vt exiſtiment, citius ſe conſecuturos, quod deſiderant peccata patrando. Quærit quis honorem? Longiſſimam viam iudicat ad illum tendere, Domino Deo ſuo inſeruiendo, imo deſperat, ſe hac via adepturum. Inhiat congerendis opibus vſuris, & fraudibus credit, hoc obtinẽdum breuius. Fallitur tamẽ ſolet enim Deus has *ſemitas* deſtruere, ne impetret miſer homo, quid cupit. Nulla ergo via breuior ad aſſequendum, quod optamus, quàm nihil facere, aut committere, quo Deum offendamus. Satis enim breuiter, ſi ſat iuſtè, & contra, Satis longe, ſi iniuſtè quid quærimus.

¶ *Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniet.*

Conueniunt Lyranus, & Diuus Hieronymus, & Interlinearis, *amatores* iſtos Ieruſalem, & gentis Iudeæ eſſe Aſſyrios, Chaldæos, & Ægyptios, cæteraſque nationes cum quarũ idolis fornicata eſt, à quibus bellorum tempore, & prementibus malis, fruſtra ſperauit auxilium. Vatablus tamen, & nõ nulli opinantur, *amatores* iſtos eſſe idola quorum ope non fruetur Sygnagoga in periculis conſtituta. Videntur ſententiam Vatabli comprobare verba iam appoſita, ſcilicet, Vadã poſt amatores meos, qui amatores proculdubio, vt ibi diximus, idola ſunt. Ergo & in hoc loco rationi videtur conſentaneum eſſe eadem idola intelligenda per *amatores*, ſiquidem non varia, ſed eadem vox eſt appoſita, Video, non conuincere rationem. Poteſt enim reſponderi, factam eſſe perſonarum mutationem, & ſupra fieri idolorum mentionẽ, hic autẽ per *amatores*, exterarũ nationũ. Fateor, mihi magis arridere Vatabli ſententiã, quãuis & alia non ſit omnino reiicienda, ob D. Hieronymi autoritatẽ. Sed ſingula expendamus verba. *Et ſequetur*, inquit. Septuagĩta vertũt, Et perſequetur, Vatabl⁹, Et anxiè inſequetur. Ex dictis colligitur, verbũ hic appoſitum,

Sequitur

Sequetur, emphasim habere, & significare non vulgarem, & simplicem loquendi modum, sed implicare anxietudinem in actu sequendi. Et quid sequetur cum amaritudine? *Amatores suos*, siue dicamus, esse idola, siue Chaldæos. *Et non apprehendet eos*, hoc est, ad hoc vt ferant auxilium, sed ab eis captiuabitur, vt Interlinearis exponit. Vel *non apprehendet*, id est, assequetur, vt exponit Vatablus, apertiùs, Non fruetur ope suorum amatorum. Venustissimum proculdubio loquendi genus, quod similitudine melius percipiemus. Quemadmodum qui vmbram suam nititur comprehendere, id efficere non potest, sed quo celerior insequitur illam, ea magis videtur aufugere, Sic & Synagoga obnixè insequetur deos: non tamen ei ferent opem. *Et quæret eos*, sibi videlicet propitios, quando videbit se omni ope destitutam, *& non inueniet*, opem scilicet. Ita expendunt Lyranus, & Vatablus. Melius tamen sic expendemus. *Et quæret eos*, velut amatores, quorum munus est, subuenire amico in tribulatione constituto. Vnde Arist. ait, 8. Ethicorum c. 1. amicos vnicum confugium haberi in calamitatibus. *Et non inueniet*, eos scilicet amatores, vel amicos. Sermo enim hic formaliter est accipiendus, & pronomen *eos* secundum formale significatum refert amatores, non pro materiali significato vt verbis vtar dialecticorum. Vnde cum Dominus ait, *Non apprehendet eos*, non est necessum subintelligere propitios, aut aliquid aliud, nempe, vt ferant opem, sed vox est, vt diximus, referenda ad amatores. Sic enim dicimus, Non inueni eum amicum, aut amatorem, id est, non tulit opem, vt decebat, amicum ferre. *Amatores* autem vocat Deus idola, siue Chaldæos ironicè, licet melius homines intelligeremus, quasi irrideat Synagogam, quòd cum tam infidis amicis inierit fœdus amicitiæ, quemadmodum & apud Genesim, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est. Per ironiam Deus irridet Adamum, vocans, quasi vnum ex nobis.

Simile. Non inuenient auxilium ab Idolis, quæ nec oculos habent neq; enim est spiritus in ore ipsorum. Arist. 8. Ethi. c. 8.

Genes. 3. Pulchre Prophetæ describit mutationem Israelis animum quæ affectus erga idola nō vult ab eis diuelli, et castigatus cupit reuerti ad Dominū.

¶ *Et dicet, vadam, & reuertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc, magis quàm nunc.*

Sunt, qui intelligant hæc verba de *reuersione* Synagogæ *ad virum priorem*, id est, verum Deum, sic esse accipienda, vt non reliquerit idolorum cultum, sed vna cum illis, adorauerit verum Deum, existimabat enim, à pluribus diis certius fore, & maius sibi auxilium. Non placet hæc explanatio. Nam, vt colligitur ex diuo Hieronymo, cęteris{que} expositorib. de vera reuersione ad Deum videtur esse sermo, quæ quidem re-

uersio vera non esset, si in errore idololatriæ permanere voluisset. Vnde Diuus Hieronymus illud filij prodigi subiungit, hæc verba expendens, aitque, Dicas illud de Euangelio, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: At qui proculdubio reuersio filij prodigi vera fuit, & nullum cum transacta vita peccatis irretita habens commercium: Sed singula verba expendamus. *Et dicet.* Solus Vatablus vertit, pro *& dicet*, Tum dicet. Et certè acute tetigit, quam in hoc loco habeat significationem coniunctio *&*, quæ non semper fungitur coniunctionis munere, sed aliquando ponitur pro aduerbio tum, & ita accipienda est in hoc loco, vt
Luc. 2. significauit Vatablus. In eundem modum Luc. 2. est exponenda, aut accipienda coniunctio *&* pro tum, in eo loco, Cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse, id est, tum
Marci. 6. ipse accepit eum in vlnas suas. Item Marci 6. Et conuenientes Apostoli ad Iesum, renuntiauerunt ei omnia, & conuenientes, Et posuit, pro tum conuenientes. *Et dicet*, pro tum dicet. Quando dicet? Tum ingruente incommodorum, & calamitatum turbine, quod certè maximè obseruatione dignum est.

Vadam, & reuertar, Aberat ergo à Deo. Peccatum enim homines ducit in regiones, & oras remotas à Deo. Ecce qui
Psal. 72. se elongant à te, peribunt, ait Regius Psaltes. Neque re vlla magis homo elongatur à Deo, quam peccato. Vnde egregiè
D. Th. 12. q. 87. art. 3. ad 2. Diuus Thomas, 12. quæst. 87. articul. 3. ad 2. ait, quod ratio principalis grauitatis peccati est ex auersione à Deo. *Reuertar.* Is dicitur reuerti, qui relicto itinere priori, aliud assumit. Ad hæc is dicitur *reuerti*, qui eadem via, qua prius gradiebatur, retrocedit, *desandando lo andado*. Multa hic habes
Ambros. Sũma pœnitẽtia est dolere de præteritis peccatis & cauere à futuris, implicata. Primum, Ecce auxilium Dei necessarium, vt quis resurgat à peccato. Ad hoc enim Deus immittit tribulationes, vt intelligas gratiam preuenientem necessariam, vt homo cõuertatur. Verbum autem *vadam*, liberum implicat arbitrium. *Reuertar* vero includit, relinquendam esse pristinam vitam, recogitandámque, & per viam, qua peccata fuimus secuti, regrediendum, vt plangamus. Vnde optime inquit Ambrosius, Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere. Sed de his in obseruationibus ad mores spectantibus latius agemus. *Ad virum meum priorem.* Certum est, hunc virum esse Deum. Et rationem reddit, ob quam sit *virum priorem* requisitura. *Quia bene mihi erat*

tunc,

ant. Bene posuit pro melius, quod frequentissimum est in sacris Bibliis, poni positiuum pro comparatiuo, vt in Psalmo, Bonum est, sperare in Domino, quàm sperare in principibus. Bonum posuit pro melius. Tunc, inquit, erat melius, cum præceptis viri mei obediebam, vt notat Interlinearis, quam nunc, cum sequor tot amatores, & idola. *Psal. 117.*

Ad morum compositionem.

ET *sequetur amatores suos, & non apprehendet eos.* Amator non est, qui non semper amat, ait Aristotel. 2. Rhet. c. 21. Vnde optime reprehendit sententiam Biantis, 2. Rhet. c. 13. & 21. quia dixit, quod amare debemus tanquam osuri, imo amare debemus tanquam non osuri. Sic amabant exterę nationes Synagogam, tanquam illam osuræ. Sed vnde tanta amoris infidelitas, vt non redament amantem se? Procul dubio, quia Deus aberat in hac amicitia. Hinc non solum non sunt amici, verùm & attrociſſimi hostes illæ exteræ nationes. *Arist. 2. Rhe. c. 12.*

Docet secundò, non esse hominibus fidendum. Maledictus homo, qui confidit in homine, ait Ierem. 17. & ponit carnem brachium suum, & recedit à Domino cor eius. Erit enim quasi myricæ in deserto, ideſt, sicut scopæ habebitur, cum quibus verritur humus. *Iere. 17.*

Tertio, Ecce quis sit Deus. Inter comminationes misericordiæ recordatur, & immiscet suauitatem solatij. Sic punit primos parentes, & in ipsa punitione solatur, faciens illis perizomata. Post tempestatem serenum facit. Minatur spinas, & subiungit, V*adam ad virum meum priorem.* *Rupert. Non est quod fugias à Deo irato nisi ad Deum placatū. Theodor. Pro mandato.*

Quartò, obserua, quod Deus non se vocat Dominum, non factorem, aut creatorem, cum vere sit creator, & Dominus, sed virū, & sponsum, semper enim ab hominibus quærendus est amor. Amari magis appetas, quam timeri, ait D. Augustinus. Quadrat in Euangelium; Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Et in illud, Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.

Quintò, discamus ex hoc loco, quid Deus intēdat, & quęrat, cum immittit nobis calamitates, aliáque acerba incommoda, nēpe salutem nostram, & quod reuertamur ad ipsum. Quemadmodum medicus medicamen propinat amarum, *Simile.*

non

non quia quærat inficere gustum nostrum amaritudine, sed vt consequamur salutem, Sic Deus, peritissimus medicus animorum calamitatibus premit nos, quia sunt potiones, amaræ certe, verùm vtiles ad consequendam salutem. Hinc optimè inquit Diuus Hieronymus, quod prouidentia Dei sæpe nobis accidunt mala, ne habeamus ea, quæ cupimus, & variis oppressi calamitatibus huius sæculi, ac miseriis, ad Dei seruitutem redire cogamur. Hinc & optime Diuus Augustinus ait in Psalm. 21. in ea verba, Deus meus clamabo ad te per diem: & non exaudies. Non est exauditus, vt intelligat homo, medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus, vreris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Hoc etiam nobis significauit Ezechiel dicens, quod Dominus eduxit illũ in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem. Septuaginta vertunt, Eduxit me in atrium exterius ad Orientem. Procul dubio Oriens noster Christus est. Hinc Zacharias ait de eo, Ecce vir Oriens nomen eius: Deus ergo ad Christum nos ducere cupiens, quanam via ducit? Per viam Aquilonis, quæ asperior est, & frigidior, id est, per calamitates, & ærumnas. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium de filio prodigo, in ea verba, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo?

Hieronym.

August.

Exec. 8.

Zach. 6.

Fames reuocat quẽ saturitas exularat.

Sextò, docet hic locus, quid maximè quærere debeant prælati, cum obiurgant, puniunt, & affligunt sic subiectos, nempe eorum correctionem, & quod peccantes reuertantur ad Christum virum animorum suorum, non propriam vindictam, & seipsos vlcisci. Quadrat in Euangelium, de correctione fraterna.

Septimò, Ecce quæ sit bonorum conditio, flagellis non indurari, & deteriores fieri, sed resipiscere, & conuertere se ad meliorem frugem. Quæritur enim Dominus apud Ieremiam, capit. 5. de hominibus: qui flagellis indurantur. Percussisti eos, inquit vates, & non doluerunt, attribuisti eos, & renuerunt, accipere disciplinam, indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Et Isaiæ 1. ait, Super quo percutiam vos vltra. Ac si apertius dicat, Omne genus flagelli adhibui, vt resipiscatis, vos autem in peccatis permanetis. Optimè ait Diuus Augustinus, capit. 8. lib. 1. de Ciuitate Dei, Manet dissimilitudo pastorum, in similitudine passionum, licet sub eodem tormento, non est idem vitium, & virtus.

Ieremi. 5.

Isa. 1.

Ira Dei est õ intelligere delicta ne sequatur Pœnitentia.

August.

virtus. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum, & idem ſol indurat cœnum, & ceram liquefacit. Peccatores cœnum ſunt motum à Deo, quid ſpirant, niſi blaſphemias, & impatientiam? Iuſti vnguentum ſunt, motum à Deo quid emittunt, niſi cognitionem ſuorum demeritorum, & patientiam? Sic Regius Pſaltes ſpirauit conuerſionem ad Deum exagitatus. Conuerſus ſum, inquit, in ærumna mea, dum configitur ſpina. Spina hæc calamitas eſt, quæ dum infigitur peccatori, conuertitur in illa ærumna. Petamus à Domino, ne induret cor noſtrum, ſicuti Pharaoni, grauiſſimum enim hoc ſupplicij genus eſt. Quadrat in Euangelium de Lazaro hæc obſeruatio: in ea verba, Ecce quem amas infirmatur. Quando quæſierũt Chriſtum? Quando calamitas morbi fratrem inuaſerat. Et Euangelium de Chananæa, illa enim Deum quæſiuit, quando filia male vexabatur. *Pſal.* 31. *Exod.* 4.

Octauò, Apertiſſimè docet, melius eſſe, Deo coniungi, & amplecti, quam peccata. *Bene mihi erat magis tunc, quàm nunc.* Etiam ſi me occiderit, ſperabo in eum, ait Iob agnoſcens, melius eſſe, ſeruire Deo etiam flagellanti, quàm peccatis indulgentibus. Seruire enim Deo, regnare eſt. Cum enim Deo ſeruimus, omnia cedunt in noſtrum emolumentum, quando autem peccatis, in damnum. Seruietis, inquit Ieremias, diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die, ac nocte. Ac rurſum Thren. 5. Ceruicibus minabatur, laſſis non dabatur requies. Interrogemus, qui ſeruierunt voluptatibus corporis, ſcilicet libidinis, ingluuiei, quomodo fuit illis, cum his dominis inſeruiebant, & reſpondebunt, Male. Quid enim ſunt conſecuti, niſi morbos acerrimos, & fœtidos, nempe morbum Gallicum, podagram, & alios id genus? Interrogemus auarum, quid habuit ab auaritia, & reſpondet, tormentum Tantali fuiſſe conſecutum ſi quidem videbat opes, & vti illis auaritia prohibebat. *Iob* 13. *Iere.* 16. *Thren.* 5. *Ingratus & exitialis vitiorũ famulatus.*

Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal. Optimè inquit Diuus Hieronymus, Ad ſuperiora reſpondit. Dixerat enim, Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, &c. *& hæc neſciuit, quia ego ei dedi frumentum & vinum, &c.* Rupertus in hac videtur eſſe ſententia. Ait enim, Denique hoc ſuauitatis temperamento breuiter interpoſito, confeſtim illam accuſationem, quam cœperat, proſequitur, & dicit, *Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei, &c.* Sunt, qui

hæc

hæc verba dicta esse à Domino iudicent, quia simul cum aliis diis illum adorauerint, quasi conquæratur Dominus, quòd cum ipse dederit populo Iudæorum bona temporaria, tum naturalia, vt *frumentum, vinum, & oleum, &c.* tum artificialia, vt *argentum, & aurum*, hæc etiam accepisse ab idolis arbitraretur perfidus ille populus. Verum expositio hæc iam à nobis reiecta est, & sequendam diximus Diui Hieronymi sententiam. Hæc autem verba animi concitati sunt indicia, & acerbè ferentis ingratitudinem, quod tribuantur beneficia iis, qui non contulerunt, spreto eorum vero collatore. Iam verba discutiamus. *Et hæc nescisti.* Pronomen *hæc* emphasim habet, & concitati, & irati animi apertissimum est indicium, habetque implicatum, nescio quid sapiens despectionem. Vnde Hispane quasi iniuriam irrogantes dicimus, *Este, ô esse*, quem loquendi modum audientes dicimus, *Et mataderole hizo de cortesia.* Hanc ob causam, vt opinor, non ait Dominus, Hęc impudica, hæc mulier iniqua: seu tantum vsus est pro nomine *hæc. Nescisti.* Procul dubio de ignorantia affectata & vincibili sermo est. Vnde Vatablus vertit, Neque ipsa agnouerat, quod magis videtur explicare rationem ignorantiæ, quàm verbum *nescisti.* Est enim differentia, vt egregie ait Diuus Thom. 12. quæst. 76. ar. 20. inter ignorantiam, & nescientiam, quod nescientia dicit simplicem scientiæ negationem, ignorantia vero importat scientiæ negationem: dum scilicet alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire. Horum autem aliquis scire tenetur quædam, illa scilicet, sine quorum scientia non potest, debitum actum exercere. Vnde omnes tenentur scire communiter ea, quæ sunt fidei. Et sic Synagoga tenebatur scire, Deum esse vnum. Sic enim docuerat illã Moses Deuteronom. 6. Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Vnde inter 13. articulos, quos Iudæi habebant, primus erat, Deum esse creatorem, & causam omnium. Secundus, Deum esse vnum. Obiurgat ergo Dominus Synagogam & peccatum omissionis patrasse conquæritur, dum *nesciit*, quæ scire debuerat, nempe Deum esse vnum. Et cum vtitur Scriptura verbo *nescisti*, non sumitur stricte, hoc est, pro simplici scientiæ negatione, sed largè pro ignorare. Quod maxime obseruandum est, ne impingamus verbis citatis Diui Thomæ assignantis discrimen inter ignorantiam, & nescientiam. Ibi enim sanctus doctor strictè sumpsit nescientiam, hic autem non sic sumitur, alioquin excusan-

Differẽtia inter Ignorantiã & Inscitiam.

Deute. 6.

excuſanda eſſet à peccato Synagoga. *Quia ego dedi.* Obſeruandum eſt ex Euthymio, Pſalm. 67. ſæpe in Scriptura, & præcipuè in Euangeliis, dictiones iſtas, veruntamen, quoniã, & *quia* abundare vt Verũtamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum. Et Pſalm. 101. Quia cinerem tanquam panem manducabam. Hinc etiam ſecundùm eundem Euthymium, Pſalm. 9 & 89. *quia* non ſemper cauſam reddit, neque quoniam, ſed aliquando ſunt aduerbia confirmandi, aliquando etiam abundant iuxtà idiomatis vſum. Vt, Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniuſtus benedicitur, & abundat ibi. Superfluit etiam licet, aſſeuerat in Pſalm. 36. Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram. Et iterum, Quoniam ego in flagella paratus ſum. Et in Euangelio, Benedixiſti, quia virum non habeo. Aliquando etiam iſtæ coniunctiones, quoniam, &, quia, ponuntur pro quod. Vt videns Herodes, quoniam illuſus eſſet à Magis. Et, Quoniam Nazaræus vocabitur. Et, Nónne ſcriptum eſt, quia domus mea, domus orationis vocabitur. Et ſcitis, quia Phariſæi, audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. In hoc loco etiam, *quia*, ponitur pro quod. Et ita tranſtulit Vatablus, Neque ipſa agnouerat, quod ego dediſſem ei, &c. *Et argentum multiplicaui, & aurum.* Duo verba ſunt hic obſeruanda, nempe, *dedi*, & *multiplicaui*. De his, quæ ſpectant ad cibum, & indumentum, ait Dominus, quòd dederit, non vendiderit, vel cõmodauerit, ſed gratis donauerit, quaſi non indiguerit, & ei aliquid pro his rependatur. Bonorũ enim noſtrorũ non eget. Implicatur etiã hoc verbo Dei liberalitas. *Argentum* autẽ, & *aurum* ait, ſe multiplicaſſe. *Quæ fecerunt Baal.* Relatiuum *quæ* aliqui exiſtimant, ſolum referre *aurum*, & *argentum*, ex quibus metallis, velut ex pretioſiſſima materia, nimiúmque duratura, deorum faciebant ſimulachra, ſicut ſcriptum eſt apud Iere. Argento, & auro decorauit illud, clauis, & malleis compegit, vt non diſſoluatur. Ita Vatablus ſentire videtur, & Interlinearis. Ait enim quæ, vel quo, quaſi explicet, *aurum*, & *argentum* materiam fuiſſe, ex qua *fecerunt Baal*. Lyranus tamen relatiuum *quæ* ad vtraque retulit, nempe *ad frumentum, vinum, & oleum, argentum, & aurum*. Omnia enim hęc fecit ille populus Baal, tum ex *frumento, vino, & oleo* ſacrificia offerendo, tum *auro*, & *argento*, velut prætioſis Baal ornando. Dicit autem, *Multiplicaui aurum, & argentum*, ob ingentem eorum copiam. Nam vt refertur 2. Paral. 9. Argentum in illis diebus pro nihilo reputabatur. Dubium etiam eſt, quid

Euthym. *Pſal. 67.* *Pſal. 101.* *Pſal. 36.* *Iere. 10.* 2. *Par. 2.*

quid vocet *Baal*. Diuus Hieronymus exiſtimat, *Baal* eſſe dæmonem Sydoniorum, ſiue Babyloniorũ, quod verius eſſe iudicat, ex quo Babylonia, & Bel dicitur, quem Ezechiel plenius in ſuo ponit volumine, & omnis prophetarum narrat chorus, dicítque, *Baal* ſignificare, ſiue interpretari ſuperiorem, & deuoratiuum. Interpretatur autem *Baal* ſuperior, ſiue deuoratio, dum aut maiora ſe putat habere dogmata, quàm Eccleſia, aut in ipſa falſæ opinionis ſcientia deuoratur. Hæc Diuus Hieronymus. Inferius tamen eodem capit. refert. Quidam Ninus filius Beli, qui apud Aſſyrios, Ninum ſui nominis condidit ciuitatem, quam Hebræi vocant Niniue, quod in tantam peruenit gloriam, vt patrem ſuum Belum referret in Deum, qui Hebraice dicitur Bel, & in multis prophetis maximéque in Daniele ſub idolo Babylonis hoc appellatur nomine. Hunc Sydonij, & Phœnices appellant *Baal*. Nam Hebraice inter literam b. & l. quę ſunt in hac dictione Baal vocalis litera ponitur, qua iuxta illius linguæ proprietatem nunc Beel, nunc *Baal* legitur. Conſentit Interlinearis cum Diuo Hieronymo, vocans *Baal* idolum Babyloniorum. Gloſſ. in 2. capit. Iudicum, in ea verba, Seruientes Baal, & Aſtarorh, quod & deſumit ex Diuo Auguſtino, li. 7. quæſt. ſuper lib Iud. num. 16. ait, *Baal* eſſe nomen Iouis apud gentes illarum partium. Punici enim *Baal* dominum dicere videntur. Græci *Baal* Deum Martem eſſe putant. Nonnulli ex doctiſſimis Hebræorum commune nomẽ deorum Gentilium dicunt, eſſe *Baal*. Alij etiam ex peritis in lingua Hebræa dicunt, *Baal* nomen eſſe genericum, non vnũ aliquem certum deum, vt Appolinem, aut Liberum, aut Mercurium ſignificans, ſed eam in vniuerſum notionem comprehendit, quæ diuinæ naturæ conuenit, ſiue illa natura vnica ſit, vt vere eſt, ſiue in plures partes, vt antiqua putauit vanitas, diffuſa ſit. Significat enim imperiũ, dominationémq;, & nutum illum, quo ea, quæ infra poſita ſunt, gubernantur, & aguntur. Nam nomen Baghal, à verbo Baghal deducitur, quod præeſſe, dominari, atque ſubigere Latine reddi poteſt. Hanc eandem rationem latinus ſermo explicare conatus, commune diis vocabulum nomen fecit à verbo nuo, ſiue nutu deriuatum, quod deorum nutu, atque vultu cuncta regi, atque agi putarent. In hac ſententia eſt etiam Theodoretus Ieremiæ. c. 32 cuius verba ſunt, *Baal* nomen eſt idolorum generale referendo ſolum ad idola, non tamen ad Deũ. Ioſephus ait, *Baal* eſſe deum Tyriorum, Venerabilis Beda, lib.

Baal iuxtà lexicõ hebræum non eſt nomen alicuius ſpecialis idoli ſed eſt nomen generale idẽ valens quod Dominus.

Gloſſ.

Auguſt.

Theodor.

Ioſephus.

Beda.

lib. 1. expositionis allegoricæ in Samuelem, c. 12. ait, *Baal* esse idolum Sydoniorum Abulens. Numer. 22. q. 13. ait, *Baal*, Bel, & Belphegor esse idem idolũ, sed Hebræi vocabant *Baal*, Babylonij Bel, Chananæi, & Moabitæ vocabant Belphegor. Figuram quoque eius ait, non esse eandem. Nam Babylonij illud pingebant imagine viri præstantis magnitudine & corporis mole vt patet Daniel 14. Hebræi autem idolo latræ ponebant in figura bouis, vt patet 3. Regum. c. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan. Quartò tamen lib. Regum Tyrij, quia erant cognati Græcorum, à quibus Hercules ducebat originem illum in Deum acceperunt, & quia impia Iezabel erat Sydonia, suasit Achab, vt *Baal* acceperetur in Deũ & coleretur quemadmodum, & apud Sydonios colebatur. In explicando hoc nomen *Baal* plus temporis consumpsimus, quàm par erat, quoniam frequentissimum est in sacris Bibliis: veriorem tamen sententiam iudico eorum, qui *Baal* nomen esse commune asserunt idolorum? Veruntamen tantum idolorum. Non enim ego auderem, verum Deum *Baal* vocare, absit hoc, ne nomen veri Dei idolis tribuamus, quod ex additione in fine eiusdem dictionis cognoscemus. Inuenimus enim Baala. Baalath, Baal, Berith, Baalgad, quæ procul dubio additio in fine posita est ad assignandum discrimẽ inter diuersa idolorum genera. Est demum obseruandum in hac locutione, *quæ fecerunt Baal*, esse *Baal* in dandi casu, qui loquendi tropus est Hebraismus, & sic est exponenda, *Fecerũt Baal* id est, fecerunt in Baal apertius, *fecerunt Baal* id est, insumpserũt in conflando, & ornando Baal.

Abulensis.

Dan. 14.

3. Re. 12.

4. Reg.

Duplex sensus vel auru & argentum sacrarunt Baali uel ex auro & argento Baalem cõflarunt.

Ad morum compositionem.

ET *hæc nescuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum.* Docet hic locus, ingens crimẽ esse ingratitudinem, & beneficia ab aliquo accepta hostibus, & inimicis benefactoris deferre. Quatuor inuenio ingratitudinis gradus. Magna ingratitudo, beneficium nõ referre, maior, non cognoscere, multò maior, quæ sunt benefactoris, non tribuere ei, sed alteri. sed omnium maxima, hosti benefactoris deseruire beneficiis acceptis à legitimo benefactore. Ait Xenophon. lib. 2. de factis, & dictis Socratis, Qui beneficiis acceptis non reddunt gratias, cum possint

Ingratitudinis quæ tuor gradus.

Xenoph.

ingrati cũ iniurioſis connumerandi ſunt, eſtque manifeſta iniuria ingratitudo. Irrogat ergo iniuriam ingratus benefactori. At quanto maior erit iniuria, ſi beneficia ingratus accipiat in contumeliam benefactoris? Optime dixit idem Xenophon. Xenophon lib. 1. de Cyripædia, Ingratitudinem potiſſimum impudentia ſequitur quia certe impudentes vocandi ſunt ingrati. Quemadmodum ciſtulę, hauriẽtes aquam è puteo, refundunt quaſi agnoſcentes, a quo beneficium acceperunt, Sic nos accipientes beneficia, rependere debemus benefacientibus: ſunt ingrati ſimiles phalangis, & araneis, de quibus inquit Plinius, lib. 11. cap. 24. quod parentes enecant, & conſumunt, & quod ſereno non texunt, ſed nubilo. In eundem modum ingrati, quos debuerant diligere, & reſpicere velut parentes, ſiquidem paterna officia ab illis receperunt, conſumunt, ſi poſſunt, & nubilo tempore, nempe cum procella ingruit calamitatum, exeunt, vt noceant, & ſuis telis irretiant. Et quo ſupplicio iſti digni ſunt? Quòd nomen eorum non memoretur, ſicut videmus, Dominũ non cõmemoraſſe nominis Synagogæ, ſed tantum dixit, *Hæc neſciuit*, ſubtices nomen vxoris. Et iuſta quidem pœna. Nam ſi accipiẽs beneficium ſemper debet eſſe memor ſui benefactoris iuxta illud, Accipiens beneficium ſemper debet eſſe memor, cõferens immemor, qui frangit hoc gratitudinis ius, meretur, vt benefaciens nomen eius obliuioni tradat. Quadrat obſeruatio in Euangelium de decem leproſis vnus enim redit, vt gratiam referrat. Et in Euangelium 4. Dominic. Quadrageſimæ, in ea verba, Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Poſtquam enim accepere cibum, grates referentes volebant, eum regem conſtituere.

Simile.

Simile.

Plinius.

Odioſum ſanè genus hominum officia exprobrantiũ quæ meminiſſe debet is in quo collata ſunt non commemorare qui cõtulit. Cic. de Amic.

¶ *Et argentum ei multiplicaui, & aurum.*

Liberalitatem docet. Dedit enim non parcè *argentum & aurum*, ſed copioſiſſime. Sed quid effecit tanta rerum copia? Nempe quod receſſerunt à Deo. Timenda eſt ergo abũdantia, & bonorum multiplicatio. Optime Imperator Traianus autore Sexto Aurelio in vita Iuliani, theſaurum diuitum cum liene comparabat. Nam certè, vt creſcente liene, decreſcunt alia membra, & vires minuuntur, Ita dum augentur, opes, virtutes decreſcunt, charitas humilitas, parcitas continentia, &c. Refert. Ariſtot. 2. de part. animal, c. 15. columbas tam exiguum lienem habere, vt propemodum ſenſum effugiat. Nihil nobis magis eſt impedimento ad inceſſum, quam lienis tumor, & ægritudo. Vnde lienoſi vix poſſunt incedere

Simile.

Ariſtot.

dere, nedum properare. Nos columbæ ſumus nidificaturæ in cœleſti gloria, & ideo oportet exiguum habere lienem, inſtar columbæ, vt auolare, & properare poſſimus, hoc eſt, non multis inhiare diuitiis. Eſt enim *aurum*, vt ait Auguſtinus periculum poſſidentium, eneruatióque virtutum. Et Chryſoſt. hom. 7. de pœnitentia, Opes ſunt ſcholæ malitiæ, & quemadmodum lienoſi vix poſſunt incidere, Sic diuites vix poſſunt conſcendere ad cœlum hoc nobis fortaſſis ſignificatur, Cant. 2. dum ait cœleſtis Sponſus, Surge, propera amica mea, columba mea. Duæ voces ſunt hic conſiderandæ, nempe propera, & columba. Quid melius poteſt properare, quàm columba, quæ vix habet lienem? Ac ſi apertius dicat Sponſus, Non eſt onuſta graui pondere diuitiarum, vt non poſſit properare. Non voco bufonem terra ſaturum, ac propterea impotentem ad inceſſum, hoc eſt diuites compeditos opibus, ſed te ô pauper ſpiritu cuius eſt regnum Dei. Quadrat etiam hæc obſeruatio in illud Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

Aurum periculum poſſ. dẽtiũ.

Chryſoſt. Opes ſunt ſcholæ peccatorum.

¶ *Quæ fuerunt Baal.*

Docet hic locus, quàm liberales ſint peccatores in vitia, quamque profuſi. Aurum enim & argentum, cæteraque bona facile in libidines, & peccata effundimus non autem in pietatem, charitatem & cultum diuinum, cæteraque opera id genus, ad quæ exequenda tenaciſſimi ſumus, & parciſſimi. Quot ſunt hodie in mundo, qui meretricibus elargiuntur prætioſiſſima dona, cum vxores, & filios induere negligant? Quot ad ludũ alearum prodigi, à quibus pauperes vix obolũ habere, & impetrare poſſunt? Imperat virtus, & dormimus annuit, vitium, & iam currimus. De hac prodigalitate conqueritur Dominus apud Ezechiel. dicens, Ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt, & imagines abominationum ſuarum & ſimulachrorum fuerũt ex eo. Ac ſi apertius dicat, Ex auro, quod illis dederam, fabricati ſunt idola. Qod & apud Exodum experimento cognoſcimus euenisſe. Petit Aaron inaures aureas pendentes ab auribus vxorum, & filiorum, & filiarum, & ſtatim auferunt ad idolum fabricãdum. Obſerua, non petiiſſe Aaron inaures, & monilia, quæ domi habebant recondita, hæc enim elargiri non ita magnũ videri poterat, ſed ab auribus pendentes, & ſtatim ſine mora reddunt. Vix Aaron verba finierat, quando iam omnia iocalia, & prætioſa ſua ad illum adducunt. Sic nos ad peccata faciles ſumus, deſides tamen ad opera virtutum Clamat pauper per horam ad oſtium diuitis, & vix fruſtrum

In, coreatores & aleatores rei domeſticæ prodigos. Exec. c. 7. Exod. 31.

panis illi porrigitur, si tamen annuat libido, aurum, argentum, tũalia prętiosa porriguntur. Si ab vxore, aut filia monile auferas ad bonum aliquod vix tota die fletum, & turbationem compescere poteris. *Empeñese la plata, densa las ioyas, empeñese el mayorazgo.* Vtinam sic se fineret homo à vitiis rogari, quemadmodum ad opera virtutum. Si inimico parcendum, pluribus opus est qui ad pacis negotium vrgeant. Si pro misero interueniendum, aut regi aut principi pro eo loquendum, multis precibus, & interuentoribus opus est. Sic & apud Lucam amicus ille multa importunitate ab amico potui obtinere tres panes. Quam nostra sponte curramus in
Ierem. 2. ritia, nosq, semper paratos inueniant, pulchrè depinxit Ierẽ. Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menstruis eius inuenient eam. Ac si apertius dicat, Tam procax est meretrix hæc, & tam parata ad omnium concubitum, vt non oporteat nos laborare, aut tempus expectare, sed etiam tempore menstrui, quando fœminę aut congressum fugiunt aut abhorrent, paratam inuenient. Mille sunt impedimenta in o-
Cant. 5. pere bono, vt vix ad perfectum perducere queas rara verò, aut nulla in vitioso. Cant. 5. Rogat Sponsus aperi mihi soror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea. Et rationem reddens, cur aperiri sibi efflagitet, ait, quia caput meum plenũ est rore, & cincinni mei guttis noctium. Et neque his verbis delinitur, sed ait Sponsa, Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Caput suũ plenũ rore ait in nocte natiuitatis suæ secundũ carnẽ, tunc enim noctu ortus, frigore premebatur, & gelidis guttis pruinæ respersum habebat caput. Ad hæc, in nocte agonis eius caput spinis coronatũ, roré, & guttas emittebat sanguinis, & neque sic ad aperiendum allicitur Sponsa quo significaurt, quã desides sumus ad bona opera exercẽda.

¶ *Idcirco reuertar, & sumam frumentum meum in tempore suo & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam, & linum meũ, quæ operiebant ignominiam eius.*

In nonnullis exemplaribus, pro *Idcirco reuertar*, est, idcirco conuertar. Ita habet Glos. Ordinaria, & Plantini Biblia, ac aliæ multæ. Diuus tamẽ Hieronymus trãstulit, *Idcirco reuertar*, cum quo Septuaginta transl atio conuenit, habet enim Propterea reuertar. Opinor, maiorem emphasim habere hoc verbum *reuertar*, quàm cõuertar. Cum enim hic Deus agat personã viri vxorati, significat, se facturum, quod vir vxoratus facit iniuriæ affectus adulterij, qui cum iam reliquerit,

& dimi

& dimiſerit vxorẽ, audiens eam impudicitia perſiſtere, ad eã redit vt auferat omnia, quæ contulerat bona tam ad victum ſpectantia, quam veſtitum, & ornatũ, ac tum maximè, ſi ab adulteris, & amatoribus ſe iactauerat accepiſſe bona, quæ ipſe dederat illi. *Reuertar*, inquit. Ac ſi dicat, Iam reliquerã illam. Hæc enim eſt peccati pœna, vt eius patratorem relinquat Deus, ne gratiæ beneficio proſequatur, qui ſi ad illã reuertatur, reuertitur, vt puniat. Ponam, inquit, apud vatẽ Amos, oculos meos ſuper eos in malũ, & nõ in bonũ. In eundẽ modum poſſumus explicare, ſi legamus, *Idcirco conuertar*, licet in illum magis quadrat verbum *reuertar*, vti diximus. Alij ſic expendunt. Conuertar ad inſtituta videlicet ratione ad eam, quæ hic oppoſita eſt. Promiſerat namque Deus populo Iudæorum, ſe illi daturũ bona hæc temporaria, etiam neganti bus aſtris, vt ait Ierem. Audite verbum Dñi, quod locutus eſt Dominus ſuper vos domus Iſrael, iuxta vias Gẽtium nolite diſcere, & à ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt. Et quoniã iſte infidus populus didicit iuxta vias gentium, adorans eorum idola, Deus, inquit, ſe ablaturum bonorum copiam quamuis aſtra promittãt pro votis eã datura. Ac propterea inquit, *in tempore ſuo*, hoc eſt, vt optime inquit Theodoretus, ſimul, ac primũ maturuerit, in meſſis, ac vindemiaram tẽpore. Vnde & Diuus Hieronymus ait, Grauior pœna eſt, quando in tempore meſſis, & vindemiæ, ſperatæ fruges auferuntur, & vinũ, & quodammodo tentæ tolluntur è manibus. Significat autem futuram ingentem famem his verbis, *in tempore ſuo*. Si enim in tempore areæ, & prẽli, & torcularis, quando ſterilitatem præteritam nouis frugibus terra fœcundat omnium rerum penuria eſt, quid de reliquo anni tempore, quando vetera conſeruantur, æſtimare debemus? Obſeruandum etiam eſt, non vno, & eodem tempore auferendum eſſe à Deo *frumentum & vinum* ſed horum quodq; *in ſuo tempore*. Apertum eſt, fruges prius matureſcere, quàm *vinum*. Duo ergo hic ſunt implicata flagella diſtincta, vt vnum poſt alterum ſequatur, tempore prẽcedit ablatio ſegetũ ablationẽ vini, vt duplicato flagello, acerbius populus ille crucietur. *Et liberabo lanam meam, &c.* Pro *liberabo*, vertunt Septuaginta, auferam, quo verbo vtitur Scriptura cum quid ab aliquo tanquam ab iniuſto poſſeſſore poſtliminio reuocatur. Sic Iacob ad vxores, Deus abſtulit ſubſtantiam patris veſtri, & dedit mihi. Ac rurſum Deus tulit opes patris noſtri, & eas tradidit nobis, ac filius

Amos 9.

Ierem. 2.

Theodoretus.

Hieronym.

Experientia quotidiana docemur fructus terræ fallere, in tempore ſuo ſpem agricolæ.

Gene. 13.

nostris. Vtrobiq; id verbum Hebraice legimus, quod in hoc loco *liberare*, vertit Diuus Hieronymus. Detinentur enim huiusmodi res à possidentibus velut inuitæ, & quę ad dignos sese trãsferri optant. Aliud etiam hic implicatum esse conspicio, nempe detegi miseram seruitutem illius populi: Omnia enim quæ seruus habet domini sui sunt. *Liberare* ergo quasi à captiuitate *lanam & linum*, est, innuere, captiuos esse earum rerum possessores. Et qua captiuitate premebantur? Proculdubio peccati, & diaboli, qua seruitute nulla seuerior durior est. Auget autẽ suppliciũ, videre vestes, & ornamẽta ab aliis possessa, quæ prius Iudæi induerant, & habuerãt. Quæ *operiebant ignominiam eius*. Minatur Dominus his verbis, adeò se illum populum denudaturum, vt indumentis etiam necessariis indigeat inquit Theodoretus. Interlinearis expendit, *Ignominiam eius*, Liberata lana, & lino, vt quam amabant velatam, nudatam contemnant. Egregiè inquit, nudatã contemnant. Viri enim iniqui ob externa vestium ornamenta solent homines honorare. Vnde si quem viderint tritis, vel laceris vestimentis opertum, contemnunt, & despiciunt. Sed magis arridet explanatio Vatabli dispungentis in hunc modũ, *quæ operiebant ignominiã eius*, ideſt, quæ dederam ad tegendam nuditatem suã, siue turpitudinem. Et iustum quidem supplicium hoc est, vt qui Dei abutuntur liberalitate, misera vestium penuria premantur. Non enim Deus vestes dedit ad luxum sed tantum ad tegendam turpitudinem.

Seruus nihil habet sui iuris apud Iuris peritos.

Ad morum compositionem.

Deinde reuertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinũ meum in tempore suo, & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius. Non sine causa ait Deus, se ablaturum *frumentum*, & *vinum*, sed ob peccatum ingratitudinis. Quod aduertãt, qui sine demeritis spoliant eum, in quem contulerunt beneficia. Apud Exodum, Cum rex Pharaao dedisset paleas ad cõficiendos lateres ac deinde auferri paleas iussisset, præpositi filiorum Israel venerunt ad Pharaonem dicentes, Cur ita agis contra seruos tuos? Paleæ non dantur nobis. Ac si dicant, Cur sine culpa nostra aufers beneficium palearum, quod in nos contuleras? Ipse etiam rex ablaturus paleas causam reddit, cur velit auferre dicens, Vacant enim. Sic etiam Deus, non citra crimen ait, se ablaturũ terram promissionis, quam dederat

3. Reg. 5.

Iudæis

Iudęis, Si colueritis deos alionos, & adoraueritis eos auferā Iſrael de ſuperficie terræ, quam dedi eis.

Secūdò, hic locus maximè eſt aduerſus ingratos, à quibus licet beneficia auferre. Vnde diuus Ber. ſermone. 55. Gratiarū ceſſat decurſus vbi recurſus nō fuerit nec modo nil augetur ingrato, ſed quod accepit, vertitur ei in perniciē. Vnde & Aſſertor noſter ait, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Timeamus ergo, eſſe ingratos Deo ne dona auferat, quæ contulerat. Optime enim inquit Auguſt. Solliloq. lib. c. 18. Recolam ad mentem meo omnia bona, quæ feciſti mihi à iuuentute mea in omni vita mea. Scio nanque, quòd ingratitudo multum tibi diſpliceat, quæ eſt radix totius mali ſpiritualis, & ventus quidam deſiccans & vrens omne bonum, obſtruens fontem diuinæ miſericor diæ tuæ ſuper hominē, qua & mala mortua iam oriuntur, & viua iam opera moriuntur, & vltra non adipſicuntur. Ergo ingratitudo ex mente Auguſt. metas poteſt attingere peccati mortalis. Nequaquam enim viua opera moriuntur niſi ob peccatum mortale. Vnde & diuus Thom. 22. q. 107. art. 4. quærens, Vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda, ait, quòd ſi conſideremus, quid ingratus ignus ſit pati, certū eſt, quòd meretur beneficij ſubtractionē, ſed antequā ſubtrahatur, prius debet ſe medicum exhibere, vt ſcilicet iteratis beneficiis, ingratitudinem ſanet ſi vero ex beneficiis multiplicatis ingratitudinem augeat, & peior fiat, debet à beneficiorum exhibitione ceſſare. Hinc Dominus ait liberabo, id eſt quaſi iniuſte poſſideantur ab ingrato, *lanam linum &c.*

Benard.

Matt. 21.

Auguſt.

D. Thom. 22. q. 107. ar. 4 Omnes cauſæ proꝑter quas aut filius exhæredatur vel vaſſalus priuatur beneficio ſuo vna ingratitudinis voce denotantur.

Tertio, *Reuertar.* Implicatur hoc verbo gratia præueniens nullis enim meris iſtius populi reuertitur Dñs, aut ipſo populo vocante Deum. Benedicta abyſſus miſerationū Dei qui nullis noſtris meritis exigentibus, medicinam adhibet vt ſanemus, & flagellat, vt reſipiſcamus. Contra Pelagianorū hęreſim dicentiū, gratiā dari propter merita præcedentia. Solum enim legimus hic demerita populi quem adhuc deme rentem Dominus quærit ad ſaniorem mentem conuertere.

Fœlix infœlicitas & beata miſeria que ad Deum redire facit

Quartò obſerua, quid dicat iſte populus, Vadā ad amatores meos, quidant mihi panes meos vinum meum, lanam meam. Et quid Deus ait, *Frumentum meum, vinum meum. lanam meam, & linum meum.* Agnoſcamus ergo, bona tēporaria, quę poſſidemus, Dei eſſe nos autem diſpenſatores. Nam ſi non agnouerimus, Dei eſſe, timendum eſt ne reuertatur ad nos,

& auferat illa.

Quintò, *In tempore suo.* Docet hic locus maximè cum matureſcunt fruges, homines debere, à peccatis gradum reuocare, ne tũc puniat, quando grauius eſt flagellũ, & opus, & impenſam perdãt. Eſt enim Tantali tormentũ, opes videre iam ori proximas, & illas nequaquam attingere poſſe. Fruſtra ſeratis ſemẽtem, quæ ab hoſtibus deuorãbitur, Daboque vobis cœlum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam, conſumatur in caſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt, ait, Dñs. Hinc Eccleſia optime rogationes inſtituit, in quibus vt Aurelianenſe conciliũ præcipit, triduo abſtinẽt omnes, & cibis quadrageſimalibus vtũtur. Videte de conſecrat. diſt. 3. c. Rogationes. Quadrat in Euãgelium earũ, & maximè in ea verba, Quis veſtrum habebit amicum? Quæramus ergo amicos prius eſſe Dei, ſi cupimus, nobis donari tres panes. Nam ſi amici fuerimus, non ſolum dabit tres, verum & quotquot habemus neceſſarios, ideſt, frugum abundãtiam. Si autem inimici Dei ſumus, timendum eſt, tunc enim aufert *frumentum ſuum, vinum, &c.*

Leuit. 26.

Rogationũ dies Aurelianí concilij decreto inſtituti.

Luc. 11.

Sextò, *Quæ operiebant ignominiam eius*, ideſt, quę dederam ad tegendam nuditatem. Non inquit, quæ dederam ad luxum, & ornatũ aureũm. Deus enim ſolum dedit indumenta ad tegendam turpitudinem noſtram. Si vltra procedit ornatus, proculdubio is non à Deo eſt. Vereor autem, ne à Dæmone ſit. Nã apud Apocalypſim meretrix illa magna, cum qua fornicati ſunt reges terræ, & inebriati de vino proſtitutionis eius, circundata erat purpura, & cocciño, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis. Vt Glo. inquit, meretrix hæc mali ſunt, hi exquiſitas veſtes adinuenere, non viri iuſti, & pij, qui habentes cũ Paulo quibus tegerentur, cõtenti ſunt. Non ab re oratura Heſter prius pretioſa indumenta ſuſcepit fortaſſis enim iudicabat ſe indignam, vt audiretur à Deo, ſi monilibus aureis, & veſte pretioſa accederet oratura.

Apoc. 17.

Matthæi Boſſus ad Beſſarionẽ de immoderato mulierũ cultu

2. Tim. 6.

Hebr. 11.

Et Apoſtolus de viris iuſtis ait, Circũierunt in melotis, in pellibus caprinis, quibus dignus nõ erat. Locus eſt communiſſimus, Quadrat in Euangelium Dom. 3. aduentus, in ea verba, Ecce qui mollibus veſtiũtur, in domibus regũ ſunt. Et in Euãgeliũ de diuite epulone, in ea verba, Induebatur purpura, & byſſo. Optime inquit diuus Baſilius, homil. de legendis libris Gentilium, Veſtres ſuperuacuas curare. vel infœlicium eſt, vt ait Diogenes, vel iniuſtorum. Videte hunc Baſilij locum, mire enim loquitur aduerſus luxum veſtium.

Vide etiã eundẽ diuum Baſilũ ad Naziaze num de vita ſolitaria.

Septimò

Septimò, Docet hic locus, quæ sit hominum conditio, qui, si quem viderint, aut tritis, aut despectis vestibus indutum, contemnunt, & vilipendunt. Hinc Assyrij & Ægyptij videntes populũ Iudæorum spoliatum spernunt. Est verũtamen error maximus, ex vestibus hominem iudicare. Heu quoties sub sericis indumẽtis mẽs latet iniqua, & contẽnẽda, homo videlicet, multis peccatis irretitus, cõtra vero sub trita veste mens latet angeli. Dedecet ergo, ob vestes hominẽ vel honorare, vel despicere. In huius rei typũ apud Leu. interdicit Dominus esum Cygni. Quid externè pulchrius Cygno? Interdicitur tamen, quia eius caro nigra est. Sic sub pulchris vestibus mens latet hominis vitiorũ nigrore affecta, quamobrem neque in pectore velut bona recondenda. Quemadmodum viperam, aut aspidẽ, aut scorpium in eburneo, aureóne scrinio inspiciens, non propter materiæ pretiũ ipsa diligis, aut magnifacis, tanquam fœlicia animalia: sed potius propter naturæ ipsorum exitialem vim abhorres, ac detestaris, Sic etiam in vestibus, & fastu fortunæ malitiam videns inesse, non ad indumentorum nitorem obstupesce, sed morum prauitatem contemne.

Leuit. 11. *Simile.* *Aliud extra pollicentur, aliud intra se recondunt.* *Simile.*

Octauò, obserua, quod sit diuitiarũ, & pretiosarum vestiũ munus, *operire ignominiam* peccatorũ nostrorum, non illam delere. Pulchrè tangitur diuitum fors, qui diuitiis sua tegunt crimina, neq; quisquam contra scelera diuitũ audet obgannire, & quod peius est, neque iudices ipsũ plectere audẽt. Est enim fortissimum tegumentum, ne reueletur iniquitas peccatoris, apud homines diuitiarũ copia. Hinc promittit Deus, prius se ablaturum diuitias à populo Iudæorum, vt deinde quisquis ignominiam peccatorum eius intuens, prodat, contemnat, & irrideat. Pauperum enim scelera facile quisque audet detegere, & irridere, non sic autem diuitum.

¶ *Et nunc reuelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius.*

¶ Locus hic difficilis est ob verbum hic positum *stultitiam*, neq; facile deprehendi potest, quid hic significet. Vnde varia est translatio. Vatablus vertit, Et nunc detegã turpitudinem eius. Septuaginta vertunt, Reuelabo immunditiã eius. Paraphrastes Chaldæus vertit, ignominiã. Vulgata æditio habet *stultitiam*. Existimant nonnulli, Deũ hoc vti loquendi tropo, quasi per translationẽ explicet, ab omnibus deserendam esse Synagogam nõ sine derisione, & turpi opprobrio. Quemadmodũ enim si maritus, siue vir alius mulierẽ fœditate sanguinis menstrui laborantẽ, nudo corpore inspiciendã exponat, *Spnile.*

id efficiet, vt cũ à cæteris, tum ab amatoribus iis, quibus ob speciẽ, atq; ob fucatum mundũ appetebatur, inspecta tanta detestatione probrosa deseratur, In eundẽ modum actum iri cum gente ista, vt priuata bonis temporariis, quæ in luxus, & libidines, atq; superstitiones consumebat, protinus nihil habeat, quo suos illa amatores alliciat, & prouocet Obseruandũ veruntamen est, hic *stultitiam* non quamlibet vocari, sed quæ sit cum scelere coniuncta. Verbum enim Hebræum nabal, vacuitatem sonat. Vnde & nebel, vter vacuus, & aere tantũ plenus dicitur apud Hebræos. Quemadmodum foliũ, cui succus deest, & cadauer, eo ꝙ excesserit à vita Hebraicè nabal dicitur, sic & homo, cui desit recta ratio, veræ vitæ succus, nabal, id est stultus nominatur. Hinc *stultitia* summum scelus Hebræis significat. Vt apud Ieremiam, Pro eo quod fecerint stultitiã in Israel. Stultitiam vocat maximũ scelus. Vnde Vatablus pro *stultitia* vertit, nefas. Eo, inquit, quod nefas patrasset in Israel. Erit ergo sensus horum verborum, Re*uelabo stultitiam eius*, hoc est, maximum scelus istius populi. Quæ quidem detectio, & stultitiæ reuelatio grauissimũ est supplicium, idque est, quod Deus his implicat verbis, Re*uelabo stultitiam eius*. Ac si apertius dicat, Sæuissime puniam, & animaduertam in hunc populum. Quemadmodum enim in nouo testamento ingens supplicium significat, ligato saxo in mare proiicere, vt egregie inquit D. Hieron. apud Matth. In eundem modum, in veteri testamento verenda detegere, & corpus nudare maximum erat supplicij genus. Vnde apud Exod. acerbissimè tulit populus Iudæorum ornatus, & vestium depositionem, cum dixit Dominus, Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam, quid faciam tibi. Sic & apud Naum comminatur, Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in Gentibus nuditatem tuam. I*n oculis amatorum eius*, id est, in oculis idolorum, hos enim hic vocat *amatores*, vt aliqui disputant. Lyranus *amatores* ait esse, & idola, & Ægyptios, sicque dispungit, id est, coram idolis quibus seruiebat, & scientibus Ægyptiis, quibus confœderata erat Synagoga. Glo. sic, A*matorum eius*, id est, dæmonum, quos dicuntur diiexisse, eorum suggestionibus acquiescendo. D. Hieronymus per hos *amatores* vtrosque intelligit, & Assyrios, & dæmones, à quo proculdubio & Glossa, & Lyranus suas explanationes dictas hauserunt. Melius tamen opinor, per *amatores* istos esse solum Chaldæos, siue Ægyptios intelligendos, à quibus expectabat auxilium Synagoga. In quem modum

Similc.

Ierre. 29.

Mat. 18.

Exod. 33.

Olim seuerum genus supplicij erat denudare corpus & verenda.

Num. 3.

modum explanant Diony. Carthusianus, & Vatablus. Nam cũ hęc reuelatio stultitiæ sit futura, vt amatores irrideant, & contemnant Synagogam, hoc maximè ad homines, non ad idola spectare videtur. Verum est, quòd Theodoretus credit, hanc reuelationem stultitiæ futuram in oculis amatorum, quoniam ipsi illam inspicientes, nequaquam ei adiumento esse poterunt. Cæterum explanatio dicta Dionysij mihi magis arridet. *Et vir non eruet eam de manu mea*, Hoc est, neque quisquam eruet, nam vir nonnunquam ponitur pro nomine relato implicante distributionem.

Hinc etiam carentibus anima in Hebraico idiomatè tribuitur, Vt, Posuit Abraham patres cadauerum, virum contra socium suum, id est, vnamquamque è regione alterius. Et, Non docebit vir fratrem suum, neque vir proximum suum, hoc est, neque quisquam alium docebit. Apertè constat, *virum* sumi hic pro distributione. Vnde diuus Hieron. sic dispungit, *Et vir*, id est nullus. In quem etiam modum Septuaginta pro *Et vir*, transtulerunt, Et nullus eruet. Et Vatablus vertit, Nec liberabit eam quisquam. Atque Interlinearis, *Et vir*, id est, nullius fortitudo. De *manu mea*, Egregiè Theophylactus ait, *Manum*, diuinam potentiam supplicia inferentem nominat, cum quo consentit Interlinearis sic dispungens *Manu mea*, id est, potestate mea. *Iere. 31.*

¶ *Ad instituendos mores.*

ET *nunc reuelabo stultitiam eius, in oculis amatorum eius. Nunc*, id est, breui, vt egregie exponit Vatablus. Timenda est ergo iustitia Dei, & à peccatis abstinendum, quoniam crebrò non procrastinat, sed quam primum homo peccat, adhibet supplicium. Vix attigerat arcam Oza, & percussus à Domino, mortuus est. Vix Maria locuta est, detrahens Mosi, & apparuit candens lepra, quasi nix. Minabatur Ozias sacerdotibus impedientibus, ne adoleret incensum, & statim orta est lepra in fronte eius. Hinc admonet Moses populum, ne peccet. Irascetur enim, inquit, Dominus, & delebit te citò. Citò inquit, nõ serò. Quid plura? Quod hominũ millia nimiũ sperantes de misericordia Dei, in ipsa perpetratione peccati spiritũ exhalarũt? Hãc ob causam admonet. Sapiẽs, Nõ tardes, cõuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diẽ, subito enim veniet ira illius, & in tẽpore vindictæ disperdet te. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium de diuite auaro, in ea verba, Dixit autẽ illi Deus, Stulte, hac nocte animã tuã repetũt à te. *2. Re. 6. Num. 12. 2. Pa. 26. Deut. 7. Hæc procrastinatio frequenter accidit in hominibus ob speratã diuinæ vltionũ longiorẽ dilationem. Luc. 12.*

Reuelabo

Reuelabo stultitiam eius. Occulta erat criminum turpitudo huius populi, Deus tamen reuelat. *Stultitia* ergo est, existimare, peccata non esse detegenda, ac propterea licere aut posse patrari sine periculo reserationis. Solet enim Dominus, qua
Exod. 2. non credunt via, reserare, & detegere peccata, quamuis occultissima. Quid occultius crimine homicidij patrati à Mose? Vnde interfecturus Ægyptium, circunspexit huc, atque illuc, & nullum adesse videns percussum Ægyptiũ abscondit sabulo. Altera autem die quidam ex Hebræis dixit illi, Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moses, & ait, Quomodo palam factum est verbum istud? Peccarunt iniqui iudices contra Susannam, & crimen,
Dani. 13. quod omnes latere putabant, reserauit Deus per puerum Daniel. Vulgò dicitur, parietes habere aures, & oculos, vt
Habac. 2. intueantur patrantium crimina, ac deinde detegant, quod & Habacuc significauit dicens, Lapis de pariete clamabit; & lignum quod inter iuncturas est ædificiorum, respondebit.
Matt. 10. Quamobrem non est solitudini fidendum. Nam nihil occultum, quod non reueletur, ait Christus.

Non est credẽdum parentibus nec amicis patrati criminis arcanum. Tertiò. *In oculis amatorum eius.* Docet, crimina non esse patranda etiam coram amicissimis. Hi enim crebrò testes sunt aduersus nos. Quis amicitior quam frater? Et hic solet fratres accusare, sicut Ioseph accusauit fratres suos crimine pessimo. Quid charius debet esse filio quam pater? Et filius Cham nuntiauit duobus fratribus nuditatem patris. Neque quis dicat, Hunc hominem vinxi mihi multis beneficiis, tacebit crimina mea, nemini pandet. Qui pluribus vincti beneficiis, quàm Ceilæ habitatores Dauid, quos liberabat à
Gene. 37.
Gene. 39. Philisthæis? Adhuc tamen volebant, & decreuerant, eum tradere hosti atrociissimo Sauli. Quòd si tacuerint, saltem contemnent. Ea enim est peccati natura, vt hominem reddat,
1. Re. 23. si referetur, contemptibilem, & eius pariat vilipendium. Hinc optimè diuus Hieronymus reddens causam, ob quam reuelet Deus stultitiam huius populi, inquit, Vt quam velatam desiderabant, apertam contemnant. Et Rupertus, Vt in oculis ipsorum appareat contemptibilis. Hinc sæpe admonere soleo, non secus cum amicis agendum esse, ac si essent
Dan. 13. inimici, diligendos amicos, vt amicos, ab illis autem cauendum esse tanquam ab inimicis. Sic viuebat illa sancta Susanna coram famulis. Vnde ait Scriptura, Erubuerunt serui vehementer, quia nunquam fuerat dictus sermo huiusce modi de Susanna. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium Apo-

stolorum

ſtolorum Petri,& Pauli,in ea verba, Cauete,autem ab hominibus. A quibus hominibus? Ab omnibus proculdubio familiaribus,amicis,inimicis. Adhæc, in Euangelium fer. 2. Reſurrectionis,in verba, De Ieſu Nazareno, qui fuit vir potens in opere,& ſermone. Nihil ergo ſiniſtrum viderant eum operatum: ſed omnia eius opera bona fuerant.

Quartò, Docet hic locus, cum iniquis non eſſe contrahendam amicitiam, & quam primum agnouerimus amicos criminibus implicatos,ab illis eſſe fugiendum. Quorſum enim ait Dominus ſe *reuelaturũ ſtultitiam* Synagogæ *in oculis amatorum* illius,niſi vt quam amabant velatam, ne videretur ſtultitia eius,iam aperta,& detecta illius turpitudine,relinquant,& deſerant? Quoties ergò amicus noſcitur iniquus, monendus eſt,ab iniquitate recedat, quòd ſi noluerit reſipiſcere, ſoluenda amicitia eſt, ne illius familiaritas nobis noceat. Quemadmodum enim minuta quædam animalia, vt ait Seneca,cum mordent,non ſentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis eſt, tumor indicat morſum,& in ipſo tumore nullum vulnus apparet,vti experimento diſcimus,in morſibus veſparum,& aranearum, idem certe hominibus obuenit ex amica familiaritate prauorum. Nam quãuis non percipiat homo diem,aut horam,in qua vulnus infictum eſt candidis moribus, tandem nihilominus ſe ictum aliquando ſentiet;& corruptos bonos mores à prauo collocutore deprehender. Quod ſi iniqui homines ſunt relinquendi,vbi ſunt,qui eos fauore proſequuntur? Audiant iſti, quid dicat Regius Pſaltes, Cum hominibus operantibus iniquitatem,& non communicabo cum electis eorum. Ac rurſum, Superbo oculo,& inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam, qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum. Audi, & quid dicat vxor Tobiæ, Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his, qui in vanitate ambulant,participem me præbui. Et Apoſtolus, Si quis non obedit verbo noſtro,ne commiſceamini cum illo, vt confundatur. In huius rei typum præcipit Dominus, Non arabis in boue ſimul, & aſino. Iungere enim hominem, qui inſtar bouis manſueti collum iugo Euangelicæ legis ſubmittit, homini agenti vitam inſtar aſini,nequaquam decet. Demũ, ne paruum peccatum iudices eſſe, te familiarem peccatori exhibere,audi,quid dicat Deus regi Ioſaphat, Impio præbes auxilium,& his,qui oderunt Dominum, amicitia iungeris.

Simile

Lib. 2. Epiſtolarũ epiſt. 95.

Pſal. 140.

Pſa. 100.

Tobiæ 3.

Theſſ. 3.

Deut. 22.

Paral. 9.

Et

Et quid inde vates Dei Ieu? Horrendum est, quod subdis, nempe, Et idcirco iram Domini merebaris. Vides, quo pacto iram Dei incurras, si cum hominibus irretitis criminibus amicitiam contrahas, illisq; opem feras? Quadrat obseruatio in Euãgelium Sexagesimæ, in hæc verba, Aliud cecidit secus viam, & conculcatũ est, & volucres cœli comederunt illud. Vnde tantũ damnum semini sato secus viam, vt fuerit conculcatum, & ab auibus assumptum? Certe, quia erat iuxta viam, quam omnes prætereuntes calcabant. Age ergo tu cũ hominibus instar viæ tritis à peccato, & etiam ab omnibus cõculcaberis, & semẽ verbi Dei auferet diabolus à corde tuo.

Hirundinum more falsi amici sereno vitæ tẽpore præsto sunt, simulatq; fortunæ hiemẽ viderint deuolãt omnes etc. ad hæren. Iob. 6. Simile.

Quintò, *In oculis amatorum eius.* Hic detegitur fictorum amicorum conditio, qui si te viderint bonis affluentẽ, opibusq; vestitum, tibi opem ferent, at si in paupertatem incideris, te despicient, & nequaquã adiuuabunt. Fratres mei, inquit Iob, præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in conualli bus. Nihil potuit dici pulchrius ad explicandam amicitiam fictã. Quemadmodum, inquit, torrens non semper decurrit, sed solum ad tẽpus, cum videlicet est inundatio, vt hyeme, quo tẽpore aqua necessaria non est, non indiges potu: at æstate arescit, cum aqua desideratur ad sedãdam sitim, quãuis sitibundus accedas, neq; guttam aquæ in torrente inuenies, Sic fictus amicus multa tibi tempore prosperitatis pollicebitur, quia tibi omnia ad voluntatẽ fluunt, sed aduersitatis tẽpore, cum eges consolationis, & remedij potu quãuis sitibundus ad illũ accurras, neq; guttã hauries. Huiusmodi, ait Iob, fuisse fratres, & amicos suos, similesq; sunt isti amatores Synagogæ. Et quemadmodũ, crescẽte luna mare crescit, eademq; luna decrescẽte, mare similiter decrescit, Sic cum tu diuitiis crescis, & plenus honore es, & opib⁹, crescit amicorum numerus: verum si ad paupertatem veneris, aut iacturã patiaris, decrescet amicitia. Quadrat in Agonem Christi, in hæc verba, Relicto eo, omnes fugerunt.

fluxus & refluxus maris secundum Lunam.

¶ *Et cessare faciam omne gaudium eius, solennitatem eius neomeniã eius, sabbathum eius, & omnia festa tempora eius.*

¶ Nonnulli opinantur, *gaudium* genus esse ad ea, quæ sequuntur, *solennitatem, neomeniam*, &c. neq; displicet explanatio. Festis enim diebus homines tũ vestibus, tum epulis gaudij indicia præ se ferunt. Vnde apud Tobiam legimus, Cum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ. Lyranus, quasi aliquid peculiare significetur, ait, *Cessare faciã gaudiũ eius*, ciuitatẽ, & populũ destruendo. Interlinearis

Tob. 2.

terlinearis hoc ait, eſſe dictũ propter ſeruitutem Babylonicã, quod deſumpſiſſe videtur à diuo Hieronymo. Ait enim, Tradita autẽ Babyloniæ ſeruituti, nequaquam tres ſolennitates Paſchæ, & Pẽthecoſtes, & Tabernaculorũ celebrare poterit. Quaſi ergo expenderit, quid Dominus velit, his verbis ſignificare, *Ceſſare faciam gaudium eius*, dixit, Tradita autẽ Babyloniæ ſeruituti. Et deinde ad ſequẽtia explanãda calamũ conuertẽs, explicat, quid vocet ſolennitatẽ, quo verbo tres dies feſtos ait cõprehendiſſe, nẽpe Paſchæ, & Pentecoſtes, & tabernaculorũ. Aquo proculdubiò deſumpſiſſe videtur Interlinearis eoſdẽ tres cõnumerans. Neque obſtat, quòd in numero ſingulari tantũ dixerit *ſolennitatem*, nõ ſolennitates, vt aliquid peculiare ſignificaſſe videatur, alioquin dixiſſet in numero multitudinis ſolennitates, nõ autẽ in ſingulari *ſolennitatem*. Nõ inquã, obſtat hæc obiectio. Nã, vt optime hic obſeruat Lyranus, ſingulare ꝑ plurali hic ponitur, hoc eſt, *ſolennitas* pro ſolẽnitatibus, qui loquendi tropus frequentiſſimus eſt in ſacris Bibliis. Vt apud Exod. Venit muſca grauiſſima. Ac rurſum, c. 10. dixit Moſes, Ego inducã locuſtam in fines veſtros. Numerum ſingularem locuſtam, poſuit pro plurali videlicet locuſtas. Diſſeruit, & tradidit hoc, nempe poni numerum ſingularem pro plurali, diuus Aug. multis in locis, ac præcipuè in Pſal. 78. & 104 ſed multo melius lib. 2. Locut. in Exodum, vbi reddens cauſam, ob quam numerus ſingularis pro plurali ponatur in ſacris Bibliis, ait, plus ſingulari numero intelligi, quã quod pluraliter dicitur. Nã plus accipitur, cum dicitur, verbi gratia, eſt illic miles, quàm ſunt illic milites, & eſt illic piſcis, quàm ſunt illic piſces. Meminit etiam huius regulæ D. Hierony. lib. 2. contra Iouinianum, inquiens, Scriptura diuina, & vnũ pluraliter, & plurale ſingulariter appellare ſolet. Hinc & Septuaginta vertunt in numero multitudinis, pro *omne gaudium, & ſolennitatem eius*, omnes lætitias eius, ſolennitates illius. Et Vatablus vertit, dies feſti eius. *Neomeniam*, hoc eſt, nouiluniũ, vel prima dies lunę, quod diuus Hieronymus vocat Kalendarũ, non ſabbathũ, quod in fine cuiuſcunque hebdomadę celebrabant, otio, & epulis vacantes, vt inquit Interlinearis. Et *omnia tempora eius*, varia erant, vt annorum principia, iubileorum hebdomadæ, aliaque noua, aut à populis, aut à familiis, aut à regibus inuenta. Vnde apud Heſter, diem cædis, & interfectionis hoſtium Iudęorum conſtituerunt eſſe ſolennem, vt in eo omni tempore vacarent, deinceps

Tres dies feſti ſolemniter Iudæis.

Exod. 8. & 10.

Auguſt.

Hieron.

Heſter. 9.

epulis

epulis, gaudio atque conuiuiis. Et dies victoriæ Iudith colitur à Iudæis ex illo tempore, vsque in præsentem diem. Vnde quod Lyranus intelligit, per *festa tempora* significari, quæ semel tantum in anno fiebant, vt Pascha, & Pentecostes, & similium, non adeo videtur rationi consentaneum, neque quod ait, solennitatem exhauriri per sequentia, nempe *Neomeniam, sabbathum*, &c. ac si explicet, quænam sint illæ solemnitates, quæ cessabunt. Melius enim videtur quadrare explanatio diui Hieronymi, per *solennitatem* peculiare quid intelligentis, nempe Paschæ, Penthecostes, & tabernaculorum festum, ac deinde sequentibus alia festa comprehendentis, *neomeniam, sabbathum*, &c. Et quoniam tempora festa præcipua fuerunt tria, triplici colligendorum fructuum anni tempore instituta, in quibus supplicationibus, & gratiarum actionibus vacabant, has etiam gratiarum actiones se explodere, & contemnere significat Deus, illumque populum ita dispergendum, vt sine rege sit futurus, & sine populi, & familiarum coactione. Populi enim, & reges, & familiæ festa tempora, vti diximus, condere solebant.

Iudit. vlt.

¶ *Ad morum compositionem.*

August. Isaia 57. Mens libera quæ malæ conscientiæ stimulis nõ pũgitur solidũ verumque gaudium dare potest. Prou. 15. Plinius. Eze. 23.

ET *cessare faciam omne gaudium, solemnitatem eius, neomeniam eius, sabbathum eius, & omnia festa tempora eius.* Vides, tristitiam supplicium esse Dei, quo peccatores torquet ob patrata crimina. Cum ergo quis tristis est, videat, an peccatum sit in eius corde, ob quod tristitia afficiatur. Vnde egregie diuus Augustinus ait in Psalm. 42. in ea verba, Vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus? Audiat ex Isaia, Propter peccatum, modicum contristaui illum. Causa ergo tristitiæ tuæ peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Qui enim caret peccato, nõ habet causam tristitiæ. Vnde Sapiens ait, Secura mens, quasi iuge conuiuium, id est, hilaris est secura mens. Quæ autem secura est, nisi quæ peccato caret? Inquit Plinius. lib. 22. c. 24. Tristitia cibo mollitur. Cibus noster virtutes sunt. Vnde Christus ait, Operamini non cibum, qui perit, manducemus virtutes, & hic cibus profligabit omnem tristitiam à nobis. Hinc diuus Iacobus ait, Tristatur quis in vobis? Oret. Et apud Ezechielem, Dolore, inquit Deus, repleberis calice mœroris, & tristitiæ. Nulla enim maior tristitiæ causa, quam peccatum.

peccatum. Quadrat in Euangelium Dom. 4. poſt Reſurrectionem, in ea verba, Quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum, Quid fuerat locutus? Quod modicum eſſet illos relicturus. Proculdubio domus, vbi Chriſtus non eſt, æquum eſt, triſtitia impleatur, El q̃e no tiene à Dios, ha de tener ſino triſteza? Quale mihi gaudium erit, qui lumẽ cœli non video, & in tenebris ſedeo? At quantò melius dicere hoc poteſt peccator, qui creatorẽ luminis gratiæ non agnoſcit in animo ſuo, & in tenebris ſedet, in illis vtiq; tenebris de quibus ait Apoſtolus, Abiiciamus opera tenebrarũ. Et apud Ioã. Dilexerũt homines magis tenebras, quã lucẽ? *Tob. 5.* *Rom. 13.* *Ioan. 1.* *Prou. 25.*

Secũdò, Nullus iudicet leuem pœnã eſſe triſtitiam, ſiquidem audit, à Deo quaſi acerbiſſimo ſupplicio puniri hũc populum triſtitia. Omnis plaga triſtitia cordis, ait Sapiens. Ac rurſum ſicut tinea veſtimento, & vermis ligno ita triſtitia viri nocet cordi. Bene id cognouit Antiochus, qui incidit in languorẽ præ triſtitia, & mortuus eſt. Neminem ergo triſtemus, ac maximè viros iuſtos, qui hoc tormẽto non ſunt digni. Quadrat in Euangeliũ fer. 2. Reſurrectionis, in ea verba Qui ſunt hi ſermones, quos confertis ambulãres inter vos, & eſtis triſtes? Loqui enim de Deo, & ſic loquentes quippiam afficere triſtitia, indignum eſt. Vnde Chriſtus eorum diſcipulorum triſtitiam lenire conatur. Sic Paulus inquit de Epaphrodito ægrotante, Miſertus eſt Dominus eius, & mei etiam ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem. Ac ſi dicat, Nõ ſolet Deus ſuos nimium triſtare. *1. Mac. 6.* *Diuus Auguſtinus li. 22. de ciuitate Dei ca. 9. c. tans hanc ſententiã perueniẽ intelligit dolorem animas dãnatorum cruciantẽ.* *Philip. 2.* *2. Cor. 2.*

Tertiò, Docet hic locus, decere, peccatores triſtes reddere ſiquidem audimus, hunc populum pro peccato *gaudio* priuari. Hinc Apoſtolus, Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos. Igitur iam in triſtitia venerat Apoſtolus ad Corinth. *1. Para. c. 29.*

Quartò, Docet hic locus, quid maxime requirat à nobis in ſacrificiis illi à nobis offerendis, nempe *gaudiũ*, & lætitiam cordis. Hinc vocat dies feſtus *gaudia*. Vnde Salomon, Ego lætus obtuli vniuerſa hæc, & populum tuum vidi, cũ ingenti gaudio tibi offerre donaria. Hilarem datorem, inquit Apoſtolus, diligit Deus. Hinc apud Leui. dixit Aaro, quãdo obierãt duo filij eius, Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino mente lugubri? Quod cum audiſſet Moſes, recepit ſatisfactionem, *2 Cor. 9.* *Leuit. 10.*

¶ *Et i corrumpam vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit, Merceades hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei.*

¶Inter cætera, quæ hominè acerbissime cruciare possunt, primũ locũ obtinet desperatio, cũ videlicet homo desperat ingruente calamitatum procella, se aliquod consecuturũ re mediũ aduersus eas. Hinc Ierem ait, Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis? Proculdubio cũ homines annonæ, & vini, & olei copia priuantur, adhuc illis dicere possumus, Spes in fundo. Manẽt enim arbores, & vites quæ si hoc anno nõ tulerũt fructus, ferent sequẽtibus annis Verum si ipsis agris, arboribus, & vitibus priuẽtur homines hoc summũ miseriarum pelagus est. Nã nihil spei illis relictũ est, tum ad sarciendã transactã penuriam, tũ ad transigendã vitam in posterũ. Fuerat Dñs cõminatus, se ablaturũ ab hoc infido populo terræ fructus, quoniã dixerat, se à diis Gẽtiũ illos accepisse. Nũc vlterius progreditur in adhibẽdis supplicijs, & quia adeo stultus erat populus Iudæorũ, vt profiteretur, ipsos agros, vineas & hortos ab idolis accepisse, vineas enim Baccho, oliuas Mineruæ, ficus, & cætera Pomonę munere, & aliorũ idolorum beneficio dicebat se possidere, minatur Deus, ipsis etiam rebus fructus producentibus esse priuãdũ. Quemadmodũ enim pro annuo census redditu vinacula censualia immobilia adigũtur, quæ non est fas, vendere aut alienare absque facultate hominis habẽtis ius directi dominij hac enim lege tradidit hæreditatẽ, vt annuũ solueret censum, quod si non soluat, & fructibus, & ipsa hæreditate iure optimo priuatur, Sic Deus hac lege bona ipsa immobilia nobis contulit, vt illum semper directi dominij possessorẽ cognoscamus, annuũ censum rependentes. Et quis, quãtusue est iste census? Certe non nummos exigit, sed gratiarũ actiones, quas si nõ repẽdat homo velut vero Deo, nõ solũ adimet fructuũ prouentũ, verùm & ipsam hæreditatem auferet sicut videmus, huic populo euenisse. Sed singula verba expẽdamus egent enim expositione. *Corrũpam*, inquit, *vineã eius corrũpam*, ideſt, dissperdã, vt Septuaginta transtulere Paul. Vel vastabo, vt vertit Vatablus. *Vineã eius & ficum eius*, ideſt, vineas, & ficus. Numerũ enim singularẽ posuit pro plurali, vt supra diximus, & hic annotauit Lyranus. Neq; solũ existimamus, *vineas* & *ficus* deuastandas: verum & alias arbores. In sacris enim Bibliis vuarum, & ficuum nominibus omnes alij fructus & poma, præter frumentum, vinum, atque oleũ continentur, ob præstantiã, qua hi fructus cætera poma antecellunt. Vel iuxta diui Hieron. explanationẽ, in *vinea* lætitiam, in *ficu* suauitatem, & dulcedinẽ intellige. Et quo corrumpet

Ierem. 11

Spes alit agricolas spes dulcis credit aratis semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Simile.

In censuali contractu Dominium directum ac vtile in recipientem transfertur & quid certũ annuũ insignium sertum solui. Bar. Paul. l. 1. §. 1. ff. de pub.

Deus

Deus? Gloſſa exiſtimat, grãdine gelu, & ariditate: vt nullã habeant arborem fructiferam. Diuus tamen Hieronymus, Rupertus, Lyranus & recentiores melius dicunt, hæc ab Aſſyriis. & Chaldæis, cæteriſque gentibus corrumpenda. Commodiſſimè autem terræ vaſtationem, & gentis etiam abductionem in *vinearum* & *ficuum* vaſtatione implicauit. Nunquã enim huiuſmodi populatur hoſtis niſi cum extremum omnino vrbibus, ac gentibus excidium animo meditatur. Nam ſi agris, vineis, atque arboribus parcit non exitiale bellum gerere iudicamus, ſed tantum propagandi imperij gratia ſuſcepiſſe cognoſcimus, vt dux Aſſyriorum agebat, qui apud Iſaiam ait, Hac dicit rex Aſſyriorum, Facite mecum benedictionem egredimini ad me, & comedite vnuſquiſq; vineam ſuam, & vnuſquiſque ficum ſuam. Neque inquit, præſcindã ſed *corrumpam*, quod maius inuoluit ſupplicium. Nam in arborum præciſione aliqua ſpes eſt iterum germinandi in corruptione autem tota deperit ſpes. Vnde Iob ait, Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit rurſum vireſcit, & rami eius pullulant, &c. *De quibus dixit.* Interlinearis expedit, *dixit*, ideſt putabat. Optime tetigit, in qua ſignificatione ſumat hoc verbum, *dico*, Scriptura. Frequentiſſime enim accipitur pro cogitare deliberare, ſtatuere, & aſſeuerare. Sic Moſes dixit, Vadã, hoc eſt, intra ſe cogitauit. Sic etiam crebrò in Euangelio legimus dicebat intra ſe Phariſęus, id eſt, ſecũ cogitabat. Apud Iſaiã, Non eſt, quid dicat, redde, ideſt, cogitet, reſtituere. Neque ſolum dicere cogitare ſignificat, verum & credere, & aſſeuerare. Vnde locus Apoſtoli, Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto, dicere ſumpſit pro aſſeuerare, ſiue credere, alioquin peccatores, in quibus non eſt ſpiritus ſanctus, imo infideles poſſunt proferre has voces, Dominus Ieſus. Quod ſi aduertiſſent diuus Tho. ſuper hũc locũ, & 12. q. 109. ar. ad 1, & Caietanus, nõ ſe torquerẽt diſtinctiones fingentes, de Spiritu ſancto mouẽte, ſed nõ habito. Itaq; in hoc loco ſumitur *dicere*, pro aſſeuerare, ſiue credere quod plus eſt, quàm cogitare. Vnde ſic eſt hic locus diſpũgẽdus, *De quibus dixit*, id eſt, credidit, ſiue aſſeuerauit. Verũ eſt ſecundã expoſitionẽ, quæ aſſerit, *dicere* ſumi trifariã, nẽpe code, ore, & opere, deſumptã eſſe à diuo Hieronymo in c. 66 Iſaiæ. vbi expendens citatũ locũ Apoſtoli inquit, Dicere nõ ſermone, qui facilis eſt, ſed affectu, & operib⁹ cõprobatur. *Mercedes hæ meæ ſũt*, hoc eſt Nõ à Deo vero accepi, ſed à numi

Inb. 14.

Exod. 2.

Iſai. 42.

1. Cor. 12.

D. Tho.

2. Cor. 12.

nibus illis, quorum religiones colo. Tria autem his verbis sunt implicata crimina Synagogæ, cáq; maxime detestanda.
Deut. 8. Primum, quod omnia bona iam dicta ab idolis se inquit accepisse, cum verus Deus in dotem, & sponsalia illla donauerit. Vnde scriptũ est, Dñs Deus tuus introducet te in terrã bonã terram riuorũ, aquarũq;, & fontiũ in cuius cãpis, & mõtib⁹ erũpũt fluuiorũ abyssi, terrã frumenti, & hordei, & vinearũ, in qua ficus, & malogranata, & oliueta nascũtur terrã olei, ac mellis, vbi absque vlla penuria comedes panem tuũ, & rerum omnium abũdantia perfrueris, cuius lapides ferrũ sunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur, vt cũ comederis, & saturatus fueris benedicas Dño Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi. Secundum crimen hic implicatũ est sibiipsi arrogasse, & tribuisse primã causam, ob quã hæc bona acceperit Synagoga, nẽpe ob numinũ cultũ, & religionem. Hinc meretricię *mercedis* vtitur nomine, vt nõ gratis se accepisse, sed iure illa dona sibi vẽdicare demõstret. Vt enim meretricis quęstus, quãuis turpis, ꝓprius meretricis iudicatur, neq; tã donũ, quàm *merces* dici consueuit. Ita Synagoga non donorũ, sed propria opa, imò ꝓpria nequitia titulo cõparatæ mercedis ea omnia bona, quæ acceperat, sibi attribuenda esse prædicabat. Tertium huius populi crimen est, in eam fuisse lapsum mentis amẽtiam, vt ea sibi bona collata iudicaret, vt delitias ex hisce bonis perciperet Obseruauit hoc postremum Theophylactus.

Similc.

Ad instituendos mores.

IT *corrumpam vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit mercedes meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei* Plectũtur vineæ, ficus, agri, & amœnitas hortorum propter peccata hominum, cum huiusce modi res non peccauerint. Quorsum Domine Deus? Proculdubio, vt hinc agnoscamus, quantum malum peccatum sit, ob quod non solum committens illud punitur verum & loca ipsa, in quibus peccata patrantur. Sic Gene. 6. Ob peccatum inquit Deus, Delebo hominẽ, quem creaui à facie terrę ab homine vsque ad animantia, à reptili vsque ad volucres cœli. Ac paulo post, Vniuersa, quæ in terra sunt, consumentur. Hinc & Regius Psaltes ait, Terrã fructiferam posuit in salsuginẽ, à malitia inhabitantiũ in ea. Et Ieremias ait Vsquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter

Gene. 6.
Alius peccat alius plectitur.
Psal. 107.
Iere. 22.

propter malitiam inhabitantiũ in ea? Quemadmodũ Deus terræ & arboribus solet benedicere, vt feraciores sint propter iustos. Vnde de Ioseph legimus, quod propter eũ benedixit Deus domui Aegyptij, & multiplicauit tã in ædibus, quam in agris cunctam eius substantiã. Sic propter iniquos solet Deus de ipsis agris sumere vindictã, & sterilitatis punire flagellis. Videte c. 28. Deuteronomij, vbi multas cõgerit in bonos benedictiones, in malos autem maledictiones. Si audieris vocem Domini Dei tui, benedictus in ciuitate, & benedictus in agro, benedictus fructus terræ tuæ benedicta hortea tua, &c. Si autem audire nolueris vocẽ Dñi Dei tui, maledictus eris in agro, maledictum horreum tuum, & fructus terræ tuę

Gene. 39.

Deut. 28.

Secundò, docet hic locus, quam malum sit peccatoribus, cõmisceri in peccatis, siquidẽ terra ipsa plectitur propter peccata inhabitantium. Audi Israel, Deus tus ignis consumens est, ait Moses apud Deut. Venustissime explicat, quẽadmodũ Deus vindicet peccata, nẽpe instar ignis. Quid facit ignis? Cõburit, ac deinde, quæ alba sunt, ita fumo percutit, & impetit vt nigrore quodã fœdo deturpẽtur, Sic Deus ignis est, ait Moses, peccatores cõsumẽs, & quę circa peccatores sunt nõ intacta relinquẽs. Vtinã lusorũ inspectores, & loca adeuntes, in quibus alia peccatorum genera cõmittuntur, hoc aduerterẽt ne in ipso peccati loco pereant. Quoties adit homo inspectatũ taurorũ spectacula, & ruit domus vel tabulatũ, & hũc interficit, huic crura frangit, illi brachiũ cõterit. Vtique id non effecit fera sæuiens, & lacessita. Quid ergo? Aditus procudubio loci in quo peccatũ fit. Deus ostendit, se ignem esse. Permittit enim, hunc cornibus feræ transfigi, & circunspicientes retro pœnarum nigrore afficiens, huic conterit brachium, illi caput, &c.

Deut. 4.

In eos qui inhistrionũ aut morionum delectantur spectaculis

Tertiò, obserua, vt multiplicet flagella, neque vnũ, aut alterũ adhibet: sed crescit flagellorũ numerus, aufert linũ, lanã, fructus terræ deinde ipsos agros. Bone Deus, quando sistes gradũ, quando modum impones? Considera, quantũ malum est, flagellis non emendari, adhibet enim Deus sæuiora flagella. Primum aufert fructus terræ, quod si non resipuerimus, acerbius impetit, aufert ipsas arbores, gelu vel grãdine lacerãs, adhuc si in peccato persistat miser homo, ipsos agros aufert, & deuastat. Addam, inquit Deus, corruptiones vestras septuplũ propter peccata vestra. Addã, inquit, quoniã alia iam apposuerat. Dixerat. n. Frustra seretis sementẽ,

Leuit. 26.

quæ ab hostibus deuorabitur, ponam faciem meam contra vos,& corruetis coram hostibus vestris,& subiiciemini his, qui oderunt vos,fugietis,nemine persequente,Sin autẽ nec sic obedieritis mihi addam correptiones vestras septuplũ,id est,multò grauiora adhibebo flagella,crescet in septuplum flagellum. Hinc apud Ezech.ait Deus ,Multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me,ecce ego extendam manum meam super te. Certe extensio brachij siue manus durius,& acerbius infligit vulnus. Dum ergo ait, Extẽdam manum meam,sæuius se puniturum indicat. Est enim Deus ignis,in quem quò plura combustibilia iaciũtur,eò maior est & sæuior,& quò magis aufers cõbustibilia,mitior redditur, Ita Deus,quò magis multiplicamus peccata,seuerior redditur,si autẽ subtrahamus ligna,hoc est,à peccatis desistamus, minuetur supplicicium. Hinc etiam & Regius Psaltes ait,Irritauerunt eum in adinuentionibus suis,& multiplicata est in eis ruina. Quadrat in Euangelium de piscina,in ea verba Ne deterius tibi contigat. Non ait. Idem,aut simile,sed deterius. Acerbius enim solet cruciare,si multiplicetur peccatũ.

Exec.16. *Simile.* *Psal.105.*

Quartò,obserua quid dicat Deus,& quid iniquius populus. Populus *Mercedes meæ sunt.* Deus autem,*Corrumpam,* quia iniuste possidetis. Deregitur iniquorum conditio qui suis meritis arrogant,& tribuunt,quod tribuendum est, misericordiæ Dei. Nam quid *merces* est? Dicat diuus Tho. 12, quæst.114.articu.1. Merces est id , quod recompensatur pro retributione operis Vnde reddere mercedem est actus iustitiæ, sicut reddere pretium rei emptæ. Egregie inquit Augustin.libr.9.Confessionum,ca.13.Quisquis tibi enumerat vera merita sua,quid tibi enumerat, nisi munera tua? Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti,quid gloriaris,quasi non acceperis? Ita fatetur Salomon dicens,Tua sunt Domine vniuersa,& quæ de manu tua accepimus,reddimus tibi. Quadrat in Euangelium de Pharisæo,qui cõnumerabat multa bona opera,ieiuno bis in sabbatho,decimas do omnium,quæ possideo. Vnde hæc opera facit ô Pharisæe? Quia Deus cõtulit velle & perficere Quare ergo gloriaris, quia nõ acceperis? Quadrat etiam in Euangelium Dominicę.3.Aduentus in ea verba Ioãnis.Ego vox clamantis. Quid hic significat Baptista? Certè,se nõ aliud esse,quã quod Deus contulit. Vox enim non aliud esse habet,quàm quod cõtulit proferens eam Ego vox clamantis,id est, Christi vt exponunt Tho.& Aug. & Origenes. Ac si apertius dicat. Totus

D.Tho. Actus Iustitiæ merces. *Augustin.* *Corint.4.* *2.Par.29* *Exech.1.*

quantũ

quantus ſum, à Deo accepi. Ezech. 1. Cum fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput animalium, ſtabant, & ſubmittebant alas ſuas. Quid alæ ſunt, niſi virtutes, & bona quæ ſurſum hominem attollũt? Hæc omnia, loquente Deo, ſubmittenda ſunt. Ipſe enim dedit abſque meritis noſtris virtutes, & cætera bona. *Gene. 1.*

Quintò, obſerua, quàm pulchrè detegitur hominum conditio qui oculos coniiciunt in miniſteria Deo exhibita, non autem in mercedem ab eo receptam. Quot quantaque beneficia acceperat is populus à Deo? Eduxerat multis portentis ab Ægypto, flagellauerat Pharaonẽ, & eius regnum propter eum ſubmergerat in mari, & pauerat in deſerto, dederat terrã promiſſionis. Horum beneficiorũ immemor eſt populus, & conſiderat quòd priuetur bonis tẽporariis vnde diuertit ad deos Gentium. Sic patriarcha Abrahamus obliuiſcitur multorum beneficiorum ſuſceptorum à Domino, eique dicẽti, Ego protector tuus ſuũ, & merces tua magna nimis, reſpõdet, Domine Deꝰ quid dabis mihi? Quaſi dicat, Nihili facio quæ hucuſq; cõtuliſti, ſi hoc non cõcedis, nẽpe ſemẽ hæredẽ bonorũ meorũ. Auſculta bone ſenex, quid propter Deũ hucuſq; feciſti, quod tibi tantũ arrogas, & tanti æſtimas Deo miniſteriũ exhibitũ? Num ſubſtantiã dediſti, aut caput iugulo ob eius gloriã tradidiſti? Minimè ſed ſolum patriã, & patrẽ mercede præmia reliquiſti. Nunquid tanti hoc facis, vt nõ ſint pluris facienda, quæ à Deo accepiſti? Nam propter te Pharaonẽ plagis maximis affecit, vxorẽ tuã ab eo contingi prohibuit, tantã ſubſtantiã contulit, vt ad debellandos reges pluſq; trecẽtos expeditos vernaculos habueris vt amaueris ſed omnia hęc ꝓ nihilo ducit, & ait, Dñe Deꝰ, qd dabis mihi? Ea eſt enim hominũ nequitia, vt nihili pendãt beneficia à Deo recepta, pluris vero, ſi quid pro eo facimus. Vnde hoc cognoſcens Deus ait ad Dauid, Ego vnxi te, vt eſſes rex ſuper Iſrael, eruiq; te de manu Saul, dediq; tibi domum Dñi Dei tui, & vxores Dñi tui, & tradidi tibi domum Iſrael, & Iuda, etſi parua ſunt iſta, adiiciam multò maiora. Quid hoc Domine mi. Nonne hæc ſunt maxima beneficia? Sunt certè, ſed agnouit, eam eſſe hominum nequitiam, vt parua iudicẽt. Nos vero, ſi quid parum pro eo facimus, ſtatim oſtendimus ſudores, labores euehimus. Audi Iſrael labores extollentem, Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus velut oues occiſionis. Quid dicis Iſrael? Nonne propter peccata tua hęc pateris? Priuſq; humiliarer, ego deliqui, ait Dauid. Neq; ſatis

Praua homines minũ natũ ra quæ ſuis laboribus bene ficia diuina meminũt 1. Reg. 12

Pſal. 43.

Pſal. 43.

fuit ꝓpter Deū hæc pati dicere quæ propter scelera sua patiebatur néq; dicit se propter Deū diuexatū, aut percussum, sed auget, & exterminat dicēs mortificari. Neq; ait semel aut bis, aut saltem ter, sed tota die. Ecce quo pacto amplificat suum ministeriū. Sic & modo ait. *Mercedes meæ sunt.* Digna ministerio, quod præstiti accipio, & quæ debentur mihi Deus autem non sic rependebat, ministrabamus ei, & flagellabat. O impudicitiam populi. Quadrat in Euangelium festi sancti Petri in ea verba, Ecce nos reliquimus omnia. Quam parum reliquisti Petre, & exageras ministerium.

¶ *Et ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.*

¶ Locus hic licet facilis videatur, subobscurus tamen est & hinc variam ei adhibent expositores explanationē. Diuus Hieronymus, Theodoretus, Rupertus, Lyranus, & recentiores hic verbis, *Ponam eam in saltum*, significari dicunt, esse Ierusalem destruendam, ac multo tempore incolas, & ciues nō habituram qui agros, & vineas, & hortos colāt, quamobrem & crescēribus spinis omnia sylueſcere, & in saltum redigenda, quod proculdubio ingens supplicium est. Cuius enim, etiam saxeum, non percutiet animum, & dolore afficiet, videre amœnitatem pulchram hortorum, & vinearum ita vasta tam vt magis sylua, & saltus, quam hortus sit appellanda? Et vbi arbores erant ferentes pulcherrimos, & suauissimos fructꝰ, arbores sint in fructiferę? Vbi vinea selecta, arbusta, & myricę? Vbi ficus, & malꝰ, aliæq; id genus arbores, illices, & quercus, &c? Nonne æquū est, ad dolorem, & cruciatum hæc mutatio pectus humanū emolliat? Sunt, qui dicant his maximè implicari, abolendos esse Iudæos, & in captiuitatem ducendos, & non fruituros fructibus vinearum & hortorum, Nam bestiæ hispotientur, vel quia homines non erunt, qui frui possint, vel quia fructus adeo erit degener, & rusticus: vt tantum feris in vsum cedat. Verum non explet animum hæc expositio. Bestiæ enī non his fructibus vescuntur, sed carnibus *Eam* igitur, cum ait, *Ponam eam in saltum*, non ad vineam referendum est, sed ad populum, & Synagogam, quicquid recentiores dicāt, nempe quod refertur ad vineam, quatenus populū Iudæorum significat, iuxta illud Psalmi, Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Deus virtutum conuertere, & respice de cœlo, & vide, & visita vineam istā. Vbi regius Psaltes vineam vocat populum Israel Nam licet verum sit, populum Israel esse vineam Domin.

Hierosolimæ futura destructio.

Psal. 79.

sabi

ſabbaoth: hoc tamen loco pronomen *eam* non ſub ratione vineæ videtur ſignificare Synagogam. Atque hinc Vatablus ſecus diſpungit. *Ponam eam in ſaltum*, inquit, id eſt, faciam, vt habitent in terra, quæ erit inculta, & deſolata, vt ſaltus, in quo habitant beſtiæ agri, quæ omnia deuorant, non faciam, vt illic eos beſtiæ deuorent. Quibus verbis videtur Vatablus ſignificare, relegandos Iudæos in exilium terræ infrugiferæ, vbi pro hortis, & vineis habeant ſæuiſſimas feras, quæ eos trucident, & dilanient. Non diſplicet expoſitio. Ita enim videmus, principes, & reges agere cum deuictis populis, ductiſq; in captiuitatem, illis namque tradunt terrā peſſimam habitādam, & colendam. Sic legimus, Salmanaſar regem Aſſyriorum tranſtuliſſe Iſrael in Aſſyrios, poſuiſſeque eos in Hala, & in Habor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatib. Medorum. Et apud vatem Iere. minatur Dominus huic populo, Seruire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras. Ac paulò pòſt, Habitabit in ſiccitate, in deſerto, in terra ſalſuginis, & inhabitabili. Eſt & alia huius loci explanatio, q̄ hic ſit metaphorica locutio, & erit ſenſus. Quemadmodum beſtia deuorat omnia, quæ ſunt in ſaltu, Ita hoſtes deuorabunt filios Synagogæ atrociſſime, ſeuient enim hoſtes in eos, non ſecus ac immaniſſimæ beſtiæ. Quod autē vocat huiuſcemodi beſtiā, *beſtiā agri*, ad augmentum ſupplicij eſt. *Beſtiæ* enim *agri* immittes ſunt, & immanes aduerſus homines. *Beſtiam* ergo hic hoſtes vocat ob cladem crudeliſſimā, quam erant in Iudæis facturi, vt optimè obſeruat D. Hiero. qui etiam hic inquit, metaphoricam locutionē eſſe. Lyranus *beſtiam* hanc ait, eſſe Nabuchodonoſor regem, qui verſus in amentiā electus fuit ab hominibus, & cum beſtiis fuit habitatio eius. Melior tamen videtur expoſitio Hieronymiana. Nam per *beſtiam* non vnus ſingularis hoſtis eſt intelligēdus: ſed illi omnes, à quibus omnia erant deuorāda. Quòd ſi quæras, Quinā iſti hoſtes ſunt? Reſpondet Gloſſa, Tria hic ſunt implicata hoſtiū genera, qui Synagogā perdiderunt, nempe Aſſyrij, Chaldæi, & Romani. Melius tamen D. Hiero. plures Iudaici populi hoſtes attexens, inquit, Deuorauerunt eam primum Aſſyrij, Atque Chaldæi, Medi, & Perſæ, & Macedones. Ad extremum ſæuiſſima deuorauit beſtia Romanorum imperium. Et obſeruandum eſt, numerum ſingularem pro plurali hic eſſe poſitum, videlicet *beſtiam* pro beſtiis. Quòd autem Scriptura ſacra tyrannos, & milites vocet *beſtias*, quòd bella ſemper meditentur, & ſanguinem effundant

4. Re. 17.

Iere. 17.

Dan. 4.

Synagogæ cōtumaciſſimi hoſtes.

absque misericordia, despicientes fletum, & preces hominũ miserorum, quos vnguibus, & dentibus laniant, testis est vates Isaias, dicens, Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Quid hic vocat lupum, & pardum, nisi homines ferinos mores habentes? Hinc & apud Iob iuxtà expositionem Diui Thomæ, Bestiæ terræ erunt tibi pacificè, homines crudeles, bestiæ appellantur terræ.

Isa. 11.

Iob 5.

Ad morum compositionem.

ET *ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.* Obserua, quo nomine appellet milites vastantes Ierusalem, & Iudæos, non homines, non hostes, sed *bestias*, & non quascunq; sed *agri*, quæ non miteſcunt, & crudeliores sunt. Quoniam homines in alios sæuientes, indigni sunt, quòd vocentur homines, tunc enim non ratione ..ucuntur, neque cœlum aspiciunt, vt parcant, sed terram, vt sanguinem hauriant. Hinc Regius Psaltes ait, Ne tradas bestiis animam confitentium tibi. Quid vocat bestias, nisi homines crudeles? Vnde Chaldæa paraphrasis legit, Ne tradas populis similibus animalibus syluestribus animas discentium legem tuam. Hinc etiam milites vastaturos Pharaonis regnum apud vatem Ezechielem vocat bestias Dominus, Bestiis terræ dedi te ad deuorandum. Neque solum ferus homo, & vindictę auidus vocandus est *bestia*, sed *bestia agri*, quæ immaniòr est, & truculentior. Optimè enim dixit Plinius, Cætera animalia in genere suo propriè degũt, congregari videmus, & stare contra dissimilia, leonum feritas inter se non dimicat, serpentũ morsus non petit serpentes, neque maris quidem belluæ, ac pisces nisi aduersa in genera sæuiũt: at homini plurima ex homine sunt mala. Et D. Chrysost. Præ omnibus malis homo est pessimum malum. Quælibet bestia vnum habet, & propriè malum, homo autem omnia. Diabolus enim ad iustum accedere non audet, sed malus homo non timet, sed contemnit. Meritò ergo isti qui homines magis vocandi sunt *bestiæ*, quàm homines. Tãtum enim iusti à Deo vocantur homines, apud Ezech. Vos inquit, greges mei, greges pascuæ meæ homines estis. Ac si apertius dicat, Vos, qui pascimini lege mea, & me agnoscitis pastorem, obedientes voci meę, homines estis, hoc nomine estis appellandi, non sic autem peccatores, & iniqui. Quærit

Pſal. 73.

Ezec. 7.

Plin. lib. 7. Fœdũ spectaculum hominem homini insidiari videre.

Matt. 7.

Ezech.

Diuus

Diuus Auguſtinus lib. 12. de ciuitate Dei, c. 26. cur Deus in principio mundi, vnum hominem tantum creauerit, & non plures. Et reſpondet, vt ſic commodius vitium diſcordiæ, oſtenderet, eſſe cauendum, hac enim admonitione etiam in multis concors vnitas ſeruanda docetur. Nihil enim eſt, quàm hoc genus tam diſcordioſum vitio, tam ſociale natura. Egregie his antithetis diſcordioſum, & ſociale, explicuit Auguſtinus, quemadmodum homines ferinos imbibant mores. Quadrat hæc obſeruatio in Euangeliũ de Purificatione, Luc. 2. in ea verba, Et homo erat in Ieruſalem, & homo iſte. Cur bis ait, Simeonem eſſe hominem? Prius enim dixerat, Homo erat in Ieruſalem, ac ſtatim repetit, Et homo iſte. Vt oſtendat Simeonem dignum, quòd homo vocaretur. Item in Euangelium Diui Pauli, Cauete autem ab hominibus. Cur cauendum eſt ab hominibus? Quia crudeliores ſunt nonnulli ipſis feris. Vnde & Scriptura eos reptilia, & beſtias appellare conſueuit.

Auguſt. Cur Deus hominem vnũ ſolũ creare voluerit non plures.

¶ *Et viſitabo ſuper eam dies Baalim, quibus accendebat incenſum, & ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur, dicit Dominus.*

¶ *Viſitare* hic ſumitur, pro punire, vt D. Hieronymus, & Interlinearis, & Lyranus obſeruant. Quod & frequentiſſimũ eſt in ſacris Bibliis. Vt apud Exodum, Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum. Viſitabo, id eſt, puniam. Et Pſal. 88. Viſitabo in virga iniquitates eorum. Vnde & Septuaginta pro *viſitabo*, vertunt, Et vlciſcar *ſuper eam dies Baalim*. Et quoniam crebrò accipitur *viſitare*, pro recordari, ſiue numerare, vt apud Geneſim, Viſitauit Dominus Saram, id eſt, recordatus eſt Saræ, vel numerauit tempus Saræ, ſic poſſumus diſpungere hunc locum, *Viſitabo ſuper eam dies Baalim*, id eſt, recordabor dierum Baalim ſuper eam. Quando grauiſſima nota inuritur honori alicuius, vel ingens irrogatur iniuria, dicere ſolet, Dum viuam, recordabor, vel non obliuiſcar huius contumeliæ. Sic Deus ad modum hominis loquitur his verbis, Et *viſitabo*, id eſt, recordabor, quo verbo aperit magnitudinem contumeliæ ſibi illatæ. Vel *numerabo dies Baalim*, *diem* autem poſuit pro tempore. Ac ſi apertius dicat, Omne tempus, quo coluit Baalim, numerabo ſuper eam, id eſt, contra eam. Præpoſitio enim *ſuper* poſita eſt pro præpoſitione contra. In quem modum plerumque accipitur in ſacris Bibliis, Vt Philiſtiim ſuper te Sanſon. Super te, id eſt, contra te. Hinc & Vatablus vertit, *Viſitabo*

Exo. 23.

Pſal. 88.

Gene. 21.

Iudic. 16.

contra

contra eam dies Baalim. Neque solum inquit, dies Baal, sed *Baalim*, in numero multitudinis, quod maioris procacitatis est, & impudicitiæ. Turpe est, fœminam cum vno amatore coire, turpius, cum duobus, turpissimum, cum multis. Et hoc est, quod Deus probro vertit Synagogæ, nempe, quod multa sit complexa idola, quamobrem & maiori digna supplicio. Quamuis tamen, quæ dicta sunt, vera sint, aliud præterea hic olfacio. Ad cuius exactam intelligentiam obseruandum est, coniunctionem *&*, poni pro propterea aliquando in Scriptura, vt apud Ioan. Ego vidi, & testimonium perhibui, *Ioan. 1.* & pro propterea ponitur. Et apud eundem rursus, Spiritus *Ioan. 4.* est, Deus, id est, propterea, eos, qui adorant eum, in spiritu oportet adorare. Et c 5. Sicut audio, iudico, & iudicium meum *Ioan. 5.* iustum est, & pro propterea iudicium meum iustum est. Sic & in hoc loco, *Et visitabo per eam dies Baalim*, *Et*, ponitur pro propterea. Ac si rationem reddat Deus, ob quam vindictam sit sumpturus de hoc populo, nempe, quia dixit, Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei. Verum quo vltra potest progredi supplicium, aut quid est hæc tua Domine visitatio? Si populus iam est vastatus, & bestiæ comederunt illum, actum est de populo hoc. In quo ego, aut quomodo poteris, percutere, & punire? Vnus Rupertus respondeat dicens, Post numerata supplicia nondum finis est, neque enim pœna impœnitentis consumanda est, vel finienda erat tantum vastitate hostili, sed temporalem vindictam comitatur æterna. Sicut Moses in Cantico Deuteronomij protestatus est, Ignis succensus in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. Hæc Rupertus. Audiant, *Deut. 32.* & timeant, qui flagellis multis hic à Domino adhibitis, non resipiscunt, siquidem eos acerbior expectat pœna in inferno. *Quibus accendebat incensum.* Quidam dicunt, *accendere incensum*, pro omni colendi, & sacrificandi actione hic sumi. Thuris enim, & odoriferarum resinarum suffitus, quia sacris aris adoletur, maxime cultui veri Dei contrarius est, si alteri deferatur. Est enim Deo tantum huiuscemodi cultus offerendus. Vnde species hic ponitur pro genere, nempe, *adolere incensum*, pro quocunque cultu exhibito. Huic expositioni fauet translatio Septuaginta. Habet enim, Immolabat, quod commanius est, quam accendere incensum. Diuus Hieronymus *dies Baalim* vocat solennitates, quibus accendebat thura dæmonibus. Cum quo consentit Rupertus. Vnum tamen hic est obseruandum, quod & obseruat Interlinearis,

Thure deo supplicamus scribit Plinius lib. 1. cap. 24. Saba appellatur quod significare graece mystica dicunt.

desumpsitque

desumpsitque à Diuo Hieronymo, nempe, horum verborum sensum genuinum esse, quod in ipsis solennitatibus, quibus incendebat thura dæmonibus, populus hic visitabitur in plagis, & corripietur in pœnis. *Et ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos.* Seruat personam meretricis, quæ auro ornatur, & gemmis, vt placeat amatoribus suis, & quicquid pulchritudinis non habet, arte conquirit, vt saltem sic ad se amatorum animos allisere valeat. Et significat, in honorem, & cultum idolorum Iudæos se ornasse diebus eorum festis, auro, & gemmis, atque pretiosis vestibus, sicut viri catholici in Dei, & sanctorum festis agere consueuerunt. *Et mei oblita est dicit.* Bifariam possumus exponere. Primò, quòd in huiusce modi festiuitatibus idolorum, auro, & vestibus ornata, Deum tradat obliuioni. Vel secundò, quòd in diebus festis Dei non eo vsus sit populus, ornatu vestium, & auri quemadmodum vtebatur in solennitatibus idolorum.

Olim mulieres ornate inaure & monilibus ibant post imagines idolorum suorum.

Ad instituendos mores.

VIsitabo dies Baalim, id est, numerabo omne tempus. Decet ergo, & debet iudex attendere, quantum temporis in peccato maneat homo, vt augeat supplicium, si non resipiscat peccator. Hinc Isaiæ, 1. Vulnus, & liuor, & plaga tumens non est circumligata, neque curata medicamine, nec fato oleo. Quid his verbis significat, nisi peccati vulnus esse inueteratum, à Deóque maxime obseruatam peccati repetiti diuturnitatem? Hinc & Regius Psaltes hanc fatetur consuetudinem, velut dignam reprehensione, *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ*, hoc est, vt optime inquit Remigius, peccata sanata in consuetudinem duxi. Quadrat in Euangelium de Resurrectione Lazari, Quatriduanus est, iam fœtet. Et Marci 9. Interrogauit parentes arreptitij Christus, Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? Et ait pater, Ab infantia, & frequenter eum in ignem, & in aquam misit.

Isaiæ 1.

Psal. 37.

Secundò docet, cauendum à peccatis, ne adimpleatur numerus peccatorum nostrorum, & sumat vindictam Deus. Certum enim est, esse numerum criminum cuique peccatori ita signatum, vt neque minimum aliud patrare possit. Hinc Abrahamo de Amorrhæis ait Deus, Nondum completæ sunt

iniquitates

Ezec. 22. iniquitates eorum vsque ad hoc tempus. Et apud Ezechielem, Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, vt veniat tempus eius, & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum. Quid est, facere appropinquare dies suos, & adducere tempus annorum suorum, nisi festinanter tendere ad complendum tempus, quo peccatorem expectat Deus, vt compleat numerum suorum peccatorum? Nam cum agnouerit Dei bonitas, limitem peccatoris esse mille, vt ita loquar, peccata, quo citius illa patrat, sibi mortem maturius accersit. Vnde si quinquaginta annos esset victurus, quoniam viginti quinque annis illa mille crimina commisit, ipse sibi sua properatione dimidiam vitam ademit. Vnde Dauid, Viri sanguinum, & dolosi non 1. Thes. 2. dimidiabunt dies suos. Et Apostolus, Sunt inter vos, qui omnibus aduersantur, prohibentes nos Gentibus loqui, vt salui fiant, vt impleant peccata sua semper. Quid est implere peccata sua semper? Optimè Caietanus dispungit, id est, indesinenter addant peccata peccatis quousque impleant præuisam, ac permissam mensuram peccatorum suorum. Ezec. 21. Sic & rursum aduersus Sedechiam ait Dominus, Tu autem prophane, impie dux Israel, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita, ideſt, cuius venit dies, atque tempus Deut. 32. quo finem capiat iniquitas tua. Et apud Deuteronomium, Mea est, inquit Deus, vltio, & ego retribuam eis in tempore, Quando erit hoc tempus? Quando compleuerit eum peccatorum numerum, quem ego iam ab æterno in mente mea præfixi, tunc non dabitur vltra facultas ad peccandum. Hinc bene ait Diuus Gregorius, Qui sæpe volens cadit in culpam, quandoque nolens trahitur ad pœnam. Vtinam quoties homo miser peccatum committere decernit, secum cogitaret, an illud compleat numerum suorum peccatorum, ita vt ad aliud Deus tempus non concedat. Quem enim hæc consideratio non reuocaret à peccato?

Tertiò, timeant peccatores his maxime diebus, quibus patrarunt peccata, audientes populum istum iis plecti, quibus offenderunt Deum, *Dixen, tal dia fue axiago para mi*, for- Amos 8. tassis eo die peccasti. Amos, 8. Conuertam festiuitatem in luctum, hoc est, iisdem sumam vindictam de vobis, in quibus peccastis. Et apud Ier. Tempus vltionis est à Domino vicis- Iere. 51. situdinem ipse retribuet ei Quid est hæc vicissitudo, nisi pares esse dies ad vindictã, sicut fuerant ad culpam, & sicut festis diebus Deum offenderunt, ita & iisdẽ esse plectendos?

Qu artò,

Quartò, *Ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos.* Quid tua intereſt Domine Deus, ornari prętioſis Synagogam, quod tanta vigilantia, & diligentia obſeruas, quo pacto *ornetur inaure, & monili, vt iret poſt amatores ſuos?* Si oculos conijceres in adulteram, vt aſpicias euntem ad ſuos amatores, non mirarer. Cæterum & ipſa ornamenta tam ſolerti indagatione perquirere, quibus committit adulterium, quid habet, quod ita ipſa percurris, & deſcribis? Docuiſti nos certe, vt omnes circumſtantias peccatum comitantes conſideres, vt ſæuius peccatorem punias. Hinc *ornatus, mauris, & mollis* meminis, vt cuncta te conſiderare, cum peccamus, animaduertas. Quemadmodum enim cum iuſti nauant virtutum actionibus operam, omnes circunſtantias conſideras, vt cumulatius præmium conferas, Sic & in peccato circunſtantias contemplaris, vt acerbius punias. Nam in Magdalenæ conuerſione cuncta illius miniſteria accuratiſſimè recenſes, quod lachrymis abluerit pedes tuos, capillis abſterſerit, oſculata fuerit, neque contentus fuiſti dicere, Hæc lachrymis meis abluit pedes meos, ſed rigauit, vt ingens fuiſſe fletus profluuium indicares. Sic etiam de Nichodemo legimus, non ſolum quod te quæſierit, ſed quod nocte ad te venerit. Et de Abrahamo, quod in ipſo feruore diei inuitauerat angelos, vt oſtenderes, quod radij ardentes ſolis non retraxerunt à pietatis officio Abrahamum, ſicuti neque nocturnæ tenebræ obſtarunt, quominus Nichodæmus te quæreret. Videò æquiſſime Deus, quod circunſtantias peccati inſpicias, dum apud Iſaiam dicis, Erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali, cilicium. Quid enim hi ornatus fœminarū erant, niſi circūſtantiæ comitantes earum peccatū? Quamobrem, & mutata ſorte, iiſdem plectuntur, quibus peccauerant, partibus, & ornatibus.

Deus meritorū & peccatorū noſtrorum circunſtantias libral.

Genes. 18.

Iſa. 3.

Quintò, docet hic locus profuſiores eſſe homines ad peccata, quam ad virtutes. Nam cum totius ornatus Synagogæ meminit, quo colebat Baalim, ſtatim ſubdit, quod dolendū eſt, & ſine lachrymis proferri non decet, *Ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur*, id eſt, non parem cultū mihi impendebat.

Duo peccantium genera.

Sextò, Bene adiungit, *Et mei obliuiſcebatur.* Inuenies duo peccatorum genera, quidam obliuioni tradunt Deum, cum tēdunt ad patrādū peccatū. Nō enim recordantur maieſtatis offenſæ Dei ſui, q̄ quidē obliuio ingēs nocumētū infert. Alij etiā peccaturi, Deum ante oculos mentis habent, dicuntq̄ Quamuis

Quamuis in hoc crimen labar, statim pœnitentiam agam, & reuertar ad Deum meum, atque crebrò antequam peccatum perficiant, gradum reuocant, à peccato iam patrando recedunt, vel ipse Deus impedimenta interponit, ne, quod semel cœperant, absoluant. Vnde his peccatoribus tantum bonum? Certe ex memoria Dei sui. Non enim est aliud Dei recordatio, quàm frænum ad cohibendum hominem, ne perficiat peccatũ. Exemplo nobis est Dauid precidens oram chlamydis Saul, qui percussit cor suum, eo quod abscidisset, dixitque, Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, vt mittam manum meam in eum. Studeamus ergo, ne Deus memoria nostra excidat, eius enim recordatio ingens est remedium, vt à peccatis retrahamur. Audi etiam, quid dicatur apud Iob, Nunquid viret potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit, Sic viæ omnium, qui obliuiscuntur Deum. Venustissima certe est hæc comparatio, vt aperiatur, quantum afferat damni, Dei obliuisci. Quemadmodum enim scirpus perit, si aqua irrigans illi desit, Ita & homo, si Deum non reuocet in memoriam, proculdubio corruet. Agnouit hoc, qui ait, Prouidebam Dominum in conspectu meo semper. Et cur prouidebas? Quoniam à dextris est mihi, ne commouear.

Recordatio Dei frænũ animæ præpetis ad peccata.

1.Re.24.

Iob 8.

Psalm.

¶ *Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.*

Iam ex hoc loco incipimus, profundum obscuritatis pelagus sulcare, & laboriosam adire Corinthum. Sunt enim sequentia verba vsque ad finem capitis, sicut difficultate plena, ita multis mysteriis scaturientia. Donet nobis Dominus cœleste lumen, vt profunda fluuiorum sapientiæ eius scrutari valeamus. Iudicat Lyranus, hunc locum non esse coniungendum verbis immediatè præcedentibus, (quamuis iungat Rabi Salomon, quẽ ait sequi multos expositores catholicos, & ita verum est, vt statim videbimus) sed esse attexendum verbis suprapositis, Dicite fratribus vestris, *Populus meus, & sorori vestræ*, id est, gentilitati ad fidem conuersæ, *Misericordiam consecuta. Propter hoc ecce ego lactabo eam, &c.* Rationem reddit Lyranus huius explanationis, quoniam hæc verba, *Propter hoc ecce ego lactabo eam, &c.* non possunt exponi de captiuitate Babylonica, & eius liberatione, cum obuiet litera in pluribus locis, ac maxime in fine huius capitis, his verbis

Duodecim malis præpositis, totidẽ bona in hac parte premittit dominus quæ per Christum magnificè præstita sunt.

bis, dicam populo meo; Populus meus es tu. Accedit his, quòd locum hunc Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos explicat de conuerſione Gentium ad fidem. Ergo iuxta Diui Pauli ſententiam Gentilitatis vocatæ hic ponitur conſolatio, ac conſequenter ad modum dictum hæc verba ſunt attexenda ſuperioribus. Rupertus partim conuenit cum Lyrano, partim vero diſſentire videtur. Conuenit, quia inquit, hæc verba eſſe referenda ad illam, quæ dixerat ſuperius, Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, quam eſſe ait, omnem animam, quæcunque ad Dominum conuertitur, ſiue ex Iudæis, ſiue ex Gentibus: diſſentit tamen à Lyrano, quoniam citatum locum Apoſtoli ait, quadrare ad omnem hominem ad Deum conuerſum: ſiue Iudæus ſit, ſiue Gentilis. Reliqua omnis ſanctorum, & expoſitorum turba hunc locum coniungit verbis immediatè præcedentibus, vt videre potes apud Gloſſam, Hieronymum, Theodoretum, Theophylactum, ac recétiores, licet in expoſitione diſſentiant. Prima Lyrani, & Ruperti ſententia, quod hæc verba non ſint attexenda immediatè præcedentibus, ſed his, *Dicite fratribus veſtris*, maximè fulciri poteſt conſuetudine Scripturæ, quæ frequentiſſime ſolet cum immediatis verbis non coire, vt probabimus tum multorum ſanctorum Patrum teſtimoniis, tum eiuſdem ſcripturæ ſacræ multis locis. Primo Diuus Hieronymus Nahum, capit. 2. ait, Hinc vel maximè prophetæ obſcuri ſunt, quod dum repente aliud agitur, ad alios perſona mutatur. Vnde apud Nahum, Celebra iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia nõ adiiciet vltra, vt pertranſeat in te Belial, &c. Et ſermonem conuertens ait, Aſcendit, qui diſpergat in facie tua, cuſtodiens obſidionem. Idem repetit Pſalm. 80. Prophetæ, inquit, & Pſalmi, ideo obſcuri ſunt, quoniam ſubitò, cum neſcis, perſona mutatur, & cum dicat propheta, Exultate Deo adiutori noſtro, ſumite pſalmum, & buccinate in neomenia tuba. Denique ſubito inducitur perſona Domini loquens ad populum, In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te. Sic etiam Pſal. 119. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. Quæ verba, indicant Diuus Auguſtinus, & Euthymius, cõſtare ex interrogatione, & reſponſione ad hunc ſenſum. Quænã vindicta ſcæleratæ imminet linguæ? Reſpõdet propheta, Iã ſagittæ Domini paratæ ſunt

Rom. 9.

Hieron. Nahum.

Pſal. 80.

obſcuri quidã cẽſetur ideo ſacræ ſcripturæ loci quod cõſequẽtia verba variis interpoſitis clauſulis diuidãtur ſeu mauis confundãtur.

vt hostes eorũ interimãt. Vide personæ mutationẽ. Philipus etiam presbyter lib. 2. commen. in Iob, cap. 21. ait, Scripturæ diuinæ hinc obscuræ sunt, quia solent, superioris intellectus consequentiam non tenere. Origines etiam ad Rom. 2. ait, obseruamus non solum dicentis personam latenter, & subito commutari, verum & eorum ad quos sermo, vel de quibus sermo fit. Sic Paulus personam mutat. Nam aliquando Paulus spiritualis loquitur, Viuo iam non ego, viuit in me Christus, aliquando carnalis Paulus, vt cum dicit Ego carnalis sum, venundatus sub peccato. Cum ergo crebro fiat in Scriptura mutatio, nemini mirum videri debet, si etiam in hoc loco fiat personæ mutatio, & quod huiuscemodi verba sint exponenda de vocatione Gentium. Opposita tamen sententia reiicienda non est, cum tot sit sanctorũ Patrũ, & doctissimorum virorum, nẽpe quod de populo Iudaico hic est sermo, & quod verba hæc cum immediate præcedẽtibus coniugenda sunt. Sed singula verba dispungamus. *Propter hoc ecce eg lactabo eã, &c.* Septuaginta vertunt pro *lactabo*, seducã eam. In cuius expositione maximè Theophylactus laborat, & bifariam exponit. Primo, separabo ipsam, vt erret, & de loco in locum transmigret, partim quidem, quod fugiat, partim, quod captiua ducatur, omnibusque bonis supra commemoratis ipsam priuabo. Secundo sic, quod probe currentem in malitia, & ad simulachra abductam, ipsam declinare faciã hoc est, eam transferam à tali itinere, quod maximum sane est beneficium. Aberrans enim à via praua, hoc est, conuersus, ad bonum omnino iter traducitur. Ex his duabus explanationibus priorem amplectitur Theodoretus, reiiciendam tamen existimo. Non enim possum, in hanc sententiam animũ inducere: vt hæc verba de seductione, & errore Synagogæ sint exponenda. Rupertus magis videtur, attigisse veritatem. Ait enim, Lactari est, dulciter foueri, & propter imbecillitatem ad infantiles delitias reduci, quod & videtur amplecti D. Hierony. Exponit enim, *Lactabo eam*, id est, blandietur ei. In eadem sententia est Glos. & Lyranus, licet variè expendant, quomodo Deus sit hunc populum lactaturus. Diuus Hieronymus ait, lactaturum esse, vt post pœnarum magnitudinem dolores pristinos promissione mitiget prosperorum. Glossa ait, *Lactabo*, id est, blandiar illi, vt ad me conuertatur. Lyranus *lactandam esse*, ait consolationibus Spiritus sancti. Vatablus vertit pro *lactabo eam*, pelliceam eam quod

Philippus presbyter.

Origenes.

quod expendens ait, suasurus sum illi. Verum his verbis quid implicet Deus, *lactabo eam*, colligemus ni fallor, ex Isaia dicente de hoc populo, Sugges lac Gentium, & mamilla regum lactaberis, quibus verbis significat, potiturum bonis Gentium, & regum. In eundem modum ait Deus, *Ego lactabo eam*, id est, potietur bonis meis? Quid sunt hæc bona? Haud dubium, quin consolationes sint Spiritus sancti, cæterorumque bonorum abundantia, quibus comminatus fuerat, hunc populum esse privandum. *Et ducam eam in solitudinem*, Vatablus expendit, vbi scilicet aberit ab idolis. Iyranus ait, hoc dici, quia tempore Apostolorum multi ad fidem conuersi transferebant se ad loca solitaria. Theophylactus sic expendit, Faciam eam desertam, siue aridam, & inutilem planè idolis. Antea quidem viuida ipsis videbatur, & inhabitabant in ea tanquam requiescentes, ac omnino quieti dæmones. Nunc vero desertam eam reddam, nihil retinentem, quod idolis sit in deliciis, ac eam ob rem ipsis euitabilem. Verum hi omnes à genuino literæ sensu aberrasse videntur. Nam his verbis, *Ducam eam in solitudinem*, vt egregiè dicunt Diuus Hieronymus, Rupertus & Glossa, significat, se educturum de malis, multaque bona collaturum, sicut & prius de Ægyptiaca eduxerat seruitute, multis hunc populum cumulans beneficiis. Omnia igitur illa beneficia aut saltem similia, quæ in hunc populum contulerat, submergens Pharaonem in mari, & exercitum eius, suscitans illis admirabilem ducem Mosem, pascens in deserto, vestimenta conseruans, donans terram promissionis & multa alia, quæ longum esset recensere, hoc modo verbo perstringit. *Ducam eam in solitudinem.* Qui loquendi tropus frequentissimus est in sacris vatibus. Vnde apud Ezech. ait Dominus, Abducam vos de populis, & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso, regnabo super vos, & adducam vos in desertum populorum, & iudicabo vobiscum ibi facie ad faciem: Sicut iudicio contendi aduersus patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic iudicabo vos, dicit Dominus, & subiiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis ferreis. Vide quam aperte dicat, se acturum cum hoc populo quemadmodum egerat cum eo, quando eduxit de Ægypto. *Et loquar ad cor eius.* Hebraismus, est quam egregiè explicuit D. Hieron. in hunc modum, *loquar ad cor eius* verba

Isaiæ 60.

Christus sua doctrina populum demulcebat atque lactabat in solitudines ducebat verba vita & disciplinæ docens.

Exec. 20.

mollia, verba consolatoria, vt tristitia gaudio tẽperem, iuxta idioma Scripturarum, quibus verbis & Sichem locutus
Genes. 3. est ad cor Dinę, & apud Isaiã, Consolamini, consolamini po-
Isaiæ. 40. pulum meum, loquimini ad cor Ierusalem. *Loqui itáque ad cor* alicuius, est loqui secundum cor illius, aut iuxta cor illius Præpositio enim *ad*, ponitur pro præpositione secundum, vel iuxta. Cor autem ponitur, & accipitur pro desiderio. *Loqui* ergo *ad cor*, est, consolari, aut blanda, & quæ cor desiderat lo qui, & quicquid mœroris est, aut metus, leuissima oratione adimere.

Ad morum compositionem.

PRopter hoc ecce ego *lactabo eam*, &c. Dócet hic locus, peccatorem non esse despiciendum, si conuertatur. Sunt enim multi torũo respicientes vultu, & cum grandi supercilio a-
1. Reg. 21 gente cum peccatore, quãuis eum pœniteat transacti cri-
Deus à se auersos & resilientes quærit & deprecatur ne se deserant quos tanta viderit amoris susceptiurus est. minis. Audiant isti, quid fecerit Dominus cum hoc populo, quamuis multis peccatis irretito. Quamprimum namque dixit, Reuertar ad virum meum priorem, nempe Deum, eum lactat Dominus, hoc est, blanditur ei, & dulciter fouet, atq; pascit consolationibus, non contumelia afficit, non exprobrat ob peccata commissa. Cũ esset pessimus Achab omniũ regnum Iuda, ita vt dicat Scriptura, Non fuit alter talis, sicut Achab qui venundatus est, vt fecerat malum in conspectu Domini quamprimum conuertitur ad Deum, ait ad Eliam Deus, Nonne vidisti humiliatem Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum
2. Reg. 12 in diebus eius. Patrat detestandum adulterij crimen Dauid,
Genes. 50 & quamprimum ait, Peccaui Domino, ait Nathan, Dominus quoq; transtulit peccatum tuum, non morieris. Videte etiá apud Genes. quomodo suscipiat Ioseph fratres suos, cum proni adorantes dixerunt, Serui tui sumus, Nolite timere. Consolatúsque est eos, & blande, ac leniter est locutus. Quadrat in Euangelium de filio prodigo, Cum enim veniret ad patrem, à longe suscepit, & osculatus est eum. Item de Magdalena, quæ lenissimè susceptа est à Christo.

Secundò, Ecce à quo pendet consolatio nostra, nempe, à
2. Cor. 11 conuersione nostra. Cõuertitur hic populus, & statim lactatur à Domino. Nullus ergo mihi dicat, desolatus sum. Quærat Deum, & inueniet consolationem. Benedictus, inquit

paulus

Paulus pater Dñi noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericodiarum & Deus totius conſolationis. Si ergo Deus totius conſolationis, ab eo quærenda eſt conſolatio. Et quomodo quærenda proculdubio conuertendo nos ad illum, Peccata enim noſtra, ſunt cauſa deſolationis noſtræ propter iniquitatem auaritiæ eius iratus ſum, & percuſſi eum vias eius vidi, & ſanaui eum, & reduxit eum, & reddi conſolationes ipſi, & lugentibus eius Abiiciamus ergo peccata, & reddet nobis Dominus conſolationes, quas abſtulerat. Beati qui lugent quoniam ipſi conſolabuntur. Lugeamus peccata noſtra, & proculdubio conſolabimur.

Iſaiæ 57. Luctu ſua anima patitur, cum ad cœlum flendo peccata, ſublatur.

Tertiò, Oſtendit hic locus, quomodo ſit agendum cum nuper conuerſis. Hi lactandi ſunt non illis cibus porrigendus ſolidus donec adoleſcũt in virtute. Propterea, *Ecce*, apposuit aduerbium quod, attentionem captat. Hoc aduertant, qui magna opera exigunt ab infantibus, &, paruulis in virtute, cum gigantes, hoc eſt, maxime adulti in virtute, ſub tã to onere gemant. Quis à plantis recens conſitis perfectiſſimos poſcit fructus? Refert Ariſtot. tandiu habere animalia lactantia lac, quandiu poſſit genitum animal ſibi acquirere victum. Non valent nuper conuerſi cibum virtutis ſibi acquirere, & ideo illis porrigendus eſt. Meliora ſunt hubera tua vino, fragantia vnguentis optimis, ait Sponſa, Cant. 1. Bernardus in ſententiis bene ait, Duo ſunt hubera, compaſſio de qua fluit lac conſolationis, quo nutriuntur infirmi, congratulatio, vnde fluit lac adhortationis quo ſuſtentantur validi. Sponſa ergo hubera petit, lactari vult cum venerit ſponſus: aberat enim propter peccatum Sponſæ Sponſus. Deſiderat ergo cum uenerit, lactari hoc eſt, paſci lacte conſolationis, ſuſcipi compaſſione, non vnguenta, hoc eſt, medicamina apponi, acria quidem ad ſananda vlcera. Nondum enim in ſe vires ſentit, vt acrem medicinam obiurgationis, & pœnarum ferre poſſit. Hinc ait Moſes, Num ego concepi vniuerſum populum iſtum, vel genui eum vt dicas mihi, Porta eos in ſinu tuo, ſicut nutrix portare ſolet infantulum? Non ait Dominus, Porta in brachiis, aut in cruribus, ſed in ſinu tuo, & ſuper cor. Solent matres etiam pedites portare infantes, nec onus eorum ſentire, propter amoris ſingularis affectum quem habent erga eos. Sic etiam debent agere prælati cum nuper conuerſis ad Dominum. Sic acturum cum illis Chriſtum pollicetur Iſaias. Brachio, inquit, ſuo congregabit

Cant. 1. Bernardus

Num. 11.

Simile.

Iſaiæ. 15.

agnos,& in sinu suo leuabit,fœtas ipse portabit. Quid intelligit per agnos,& oues fœtas,nisi incipientes? Hi portandi sunt,non solum velut mater,aut pater, sed etiam velut nutrix,quæ æquanimiter fert eius sordes,& nimio amore abstergit. Quadrat in Euangelium de oue errante, quam cum
2.Reg.14 inuenit,super humeros suos imposuit gaudens,dicens,Congratulamini mihi,quia inueni ouem,quam perdideram. Vides quod ouem,quam portet,non graue onus imponat?

Quartò, Docet hic locus,peccatoribus,si resipiscant,verba,& beneficia danda. Inuenimus triplex hominum genus. Quidam lapsis post peccatum,quamuis conuertantur,& verba negant,& officia,semper,deinceps toruo vultu, & ingenti supercilio eos resipicientes. Alij illis solum verba porrigunt,negantque opera. Alij vero iam quod officia conferant
Simile. verba,& faciem negant. Sic rex Dauid Absaloni se exhibet munificum: verba tamen negat. Aiebat enim, Reuertatur in domum suam,& faciẽ meam nõ videat. Deus vtrumque largitur huic populo ad se conuerso, & verba, & opera, vt doceat nos quo pacto sit agendum cum peccatoribus post eorum conuersionem. *Ducam*, inquit, *eam in solitudinem*, hoc est,illi conferam officia,quæ contuli in eum,cum eduxi de Ægypto. *Et loquar ad cor eius*, id est, verbis consolabor. Quemadmodum exiguus ignis flatu oris iuuatur,ne extinguatur,sic cum aspicimus in aliquo scintillam diuini amoris,verbis illi simus adiumento, insufflemus, ne pereat igniculus. Nam de Messia ait Isai. Lignum fumigans non extinguet. Quadrat hæc obseruatio in Euãgelium de Chananæa,cui Dominus neque verbum respondebat.

Iob.29. Quintò,docet hic locus,consolandos esse tristes,eorumque dolorem verbis liniendũ. Sic Iob, Eram, inquit mœrentium consolator.

Sextò, Docet bona opera cœlanda nuper conuersis Vtenim Dominus loquatur cum hoc populo prius ducit eum in solitudinem. Estque locus optimus contra hypocritas.

Septimò, Docet, fugiendã esse occasionem,& locum, in quo peccator solet patrare peccata. Quorsum enim ducit in solitudinem Deus hũc populum,nisi vt auertat,& se moueat à loco,in quo peccatum committebat idololatriæ? Sic apud Genes. Iussit Deus Abimelch relinquere vxorem alie-
Genes.20 nam,& statim de nocte consurgens discessit à loco, donec reddidit eam viro suo Abrahę.

Octauò,locus hic communissimus est pro commenda-

tione

tione heremi, & ſolitudinis. Egrediamur in agrũ, ait in Canticis Sponſa ad dilectum ſuum. Agnouit enim, quot quantáque beneficia largiatur Deus in ſolitudine. Et vates Ezechiel ait, Facta eſt ſuper me manus Domini, & dixit ad me, Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum. Quorſum Domine non loqueris ad vatem tuum in oppido? Quia aptior locus ſolitudinis ad meam confabulationem. Vnde obſerua, quid viderit egreſſus in campum Ezechiel. Ecce inquit, gloria Domini ibi ſtabat. Demum, quando Iſaac ſeſe obtulit obuiam Rachel? Certè cum egreſſus eſt ad meditandum in agrum. Tunc proculdubio pulcherrima Rachel, id eſt, vita contemplatiua, & cœleſtis ſapientia ſeſe nobis offert, cum eam in ſolitudine quærimus.

Vt ſponſus ſponſam adducebat in agrum vt cupitis frueretur amplexibus ſine rerum corporalium interpellatione.

¶ *Et dabo vineatores eius ex eodem loco, & vallem* Achor *ad aperiendam ſpem.* *Cant. 7. Ezech. 3.*

Varia eſt huius loci tranſlatio, quapropter & difficultatẽ ingerit. Septuaginta vertũt, dabo ei poſſeſſiones ſuas indẽ. Theophylactus vertit, Dabo ei facultates ſuas indẽ, quod idẽ eſt. Cum his cõſentire videtur Textus Hębraicus, & Grẽcus. Paraphraſtes vero Chadæus, *pro dabo ei vinitores* legit, dabo ei gubernatores eius & ita, credo, eſt hęc vox explananda, *vinitores*, id eſt gubernatores. Vinitores ergo hic vocat gubernatores. Nam cũ vocet populũ Iſrael Dominus vineam, vt egregie ait Diuus Hieronymus. Et apud Iſaiam, Vinea Domini Sabbaoth, domus Iſrael eſt. Et Regius Pſaltes, Vineam ex Ægypto tranſtuliſti Atque vt multa omittam, apud Matthæum paterfamilias vineam locauit, & fructus nõ recipiens, & interfecto filio ſuo, nouiſſimè locauit eam aliis Vinitoribus iure optimo vinitores hic appellantur ij, quibus vinea Domini traditur excolenda, hoc eſt, populus Dei. Hoc igitur prophetalis ſermo promittit, quod principes huius vineæ exeuntes de gentibus, & de captiuitate hoſtium, ſiue vitiorum, de ipſo ſint genere Iudeorum, id eſt, Apoſtoli. In eadem ſententia eſt Rupertus, licet fuſius proſequatur, probans, quod vbicunq; eſt Eccleſia, ſemper in medio eius viuũt, & ambulãt aliqui, quos Eccleſia prælatos ſibi eligere poſſit, id ordinãte, & agente qui loquitur dicens, *Et dabo ei vinitores*, ex eodem loco. Néq; ab hac ſententia diſſentit Lyranus. Apoſtolos enim ait eſſe iuſtos vinitores, qui vinũ doctrinæ Chriſti fidelibus propinauerũt. Vnde & Saluator inquit de ſe, Ego ſũ vitis vera cui⁹ vinũ germinat virgines. Venuſtè explicat De⁹ quo pacto ſit

Chriſtus id præſtitit per Apoſtolos & Pontifices Eccleſiæ, quæ apud Iſaiam vinea eius eſt. *Iſaiæ 5. Matth. 21*

Ioan. 15.

reuocaturus hũc populum ab idololatriæ peccato, nempe per vinitores, qui porrigentes ei vinum doctrinæ Christi, efficient eum virginem, hoc est, soli Deo viro suo seruiens fidem seruientes. Vinum enim Dei, vt ait Zacha. germinat virgines. Et *ipsi vinitores sunt ex eodem loco*, quia nati sunt in Iudæa, sicut & Christus, Theophylactus tamẽ aduerbiũ *inde*, quod vertit *pro ex eodem loco*, non ad locũ refert, sed sic expẽdit, Inde, hoc est, ab eo, quod loquitur in cor ipsorũ. Inde.n. talibus, tantisque bonis ditati sumus. Et quæ sunt istæ facultates? Respõdet Theophylactus, Porro cuiuslibet in Christũ credẽtis, & baptizati facultates sunt ipsa peccatorũ remissio, supernæq; in cœlis mansiones, quas sibi quispiã obtinet, & acquirit, qualibet via, per hanc ad illã ducente. Et si Theophylacti mentem penetremus, nõ ait, Dabo facultatẽ inde, sed facultates. Nã vt variæ sunt cœli mansiones, sic diuersę ad illas viæ, oẽs tamẽ per vnũ Christũ eò tẽdũt. Bene ergo facultates variæ sunt, quia & varia donorũ Spirituſſancti gen ra sunt. *Inde* itaque Theophylactus ad cor refert. Nã vt ait Assertor noster, Regnũ cœlorũ intra nos est, hoc est, intra cor nostrũ. Vnde & Apost. ait, Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Cum Theophylacto recẽtiores partim vidẽtur cõsentire, partim dissentire. Dissentiũt, qm̃ aduerbium *inde* non ad cor, sed ad locum referunt, & ita proculdubio referendum est, si rem occulatius inspiciamus. Aduerbium.n. positũ hic secũdum textũ Hebraicũ, Chaldaicũ, & Grecũ, relationẽ videtur ipli care ad locum, non ad cor, neq; ad locutionem cordis. Consentiunt veruntamen iuniores cum Theophylacto, quia sic expendunt, *Dabo eis ex eodem loco vinitores*, hoc est, ex eodem deserto incipiẽt habere vineas, & possessiones, videlicet ex hoc sæculo, quod desertum nuncupatur, dum hic vitã agunt accipient quasdam primitias, & pignus hæreditatis æternæ, quod sæpe inculcat Apost. Vnde ad Rom. ait. Quicunque spiritu Dei aguntur, ij filij Dei sunt. Ac rursum, Accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Ipse.n. spiritꝰ testimoniũ reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Vera esse, quæ diximus, nõ dubitamus. Verum si rẽ penitius discutiamus, inuenimus, hic Dñũ vsum esse antithetis, quæ venustissimã reddũt orationẽ. Est autẽ antithetõ figura, qua cõtrariis cõtraria opponũtur. Dixerat Dñs superius Corrũpã vineã eius, &

Zach. 9.

Luc. 17.

Philip. 3.

Hic locus ab Isaia explicatur 65. cap.

Hæreditabunt eam electi mei & serui mei habitabunt ibi & erũt cã pestria in caulas gregum & val.is Achor incubile armẽtorum.

Rom. 8.

Ephes. 1.

& ficum eius, nunc contraria apponit ſe facturum, nempe, daturum vineas. Dixerat etiam, eſſe vaſtandam Ieroſolymã, & ponendam in ſaltum, nunc ita ab hominibus colẽdam, & habitandam prædicit, vt ex eodem loco habitura ſit principes, & reges, quos vocat *vineſtores*. Demum, ſub copia bonorũ temporalium ſpiritualia bona intelliguntur. Iam enim ab initio Euangelij omnia proſpera, & læta cedent fidelibus.

Et vallem Achor *ad aperiendam ſpem.* Si pro *Achor* legeremus Achar, vt ait Theodoretus, ſe inueniſſe apud Syrum, dirimeretur tanta quæſtio, quanta eſt inter doctores. Verum cum *Achor* inueniamus in omnibus exẽplaribus Græcis, Chaldaicis, Hebraicis, hinc orta eſt quæſtio, & inter expoſitores diſſenſio. Gloſſa ordinaria exiſtimat, nomen illius hominis eſſe, qui furatus eſt de anathemate, ob cuius peccatum terga vertẽtes filij Iſrael, victi fuerunt ab hoſtibus, ſed ipſo Achor ob tantũ ſcelus interfecto in valle, quæ ex ipſo nomẽ habet mœror Iſraelitarum in gaudium conuerſus eſt, deſperatio in ſpẽ. Sic etiã deſtructa Ieruſalẽ, & templo per Romanos, expunitis iniquis, qui peccauerunt in Chriſtum, iam Apoſtoli habent gaudium, & ſpem, quòd totum mundũ Chriſto ſubiiciunt. Lyranus exiſtimat, *Achor* non eſſe nomen loci, vt dicit Rabbi Salom. quia *Achor* non eſt nomen propriũ, ſed appellatiuum, & turbationem ſignificat, vt probauit Ioſ. 7. Et ideo per *vallẽ Achor* intelligitur humilis contritio de peccatis, ſicut dicit idem Rabbi Salo. Propter quod Andreas, & alij ſequẽtes eũ, dicentes, quod *vallis Achor* eſt hic nomen loci iuxta Iericho, quã primo intrauerunt redeuntes de Babylone, non minus iudaizant quantum ad hoc, quam ipſe Rabbi Salo. Hæc Lyranus. Contra quẽ hic inſurgit Burgenſis probans ex Gloſſa citata, Achor eſſe nomen propriũ, ſignificareq́ illũ tranſgreſſorem, de quo fit mentio Ioſ. 7. In hac eadẽ ſentẽtia ſunt Rupertus, & Theophylactus, q̃ ſit nomen propriũ tranſgreſſoris. Videtur autẽ hoc non adeo rationi conſentaneum, quoniam tranſgreſſor ille non eſt appellatus Achor, ſed Acham, & 1. Par. 2. appellatur Achar. Et in Gloſſa Interlineari Ioſ. 7. dicitur, hoc idem ſentire beatum Hieronymũ, ob hoc Replicator, Lyrani defenſor ait, in odiũ Lyræ Gloſſam prædictam citatam à Burgenſe, concluditq́ue non eſſe verum, quod vallis iſta ſit ab illo tranſgreſſore dicta *vallis Achor*, ſed eſt dicta à tranſgreſſione quamobrẽ Achor eſt appellatiuum nomen nõ propriũ, & ſignificat turbationem.

Ioſue 7.

1. Par. 2.

Diuus Hieronymus apertè ait, *Achor* significare conturbationem, & tumultum, atque perperam esse ab his intellectũ qui dicunt, *Achor* significare peruersitatem, in quem modũ interpretatur significationem huius vocis Achor Theophylactus. Probatq; egregiè D. Hieron. *Achor* interpretatione esse conturbationem, siue tumultum, non autem peruersitatem: ex verbis Iosue 7 loquẽtis ad Achan, Quia turbastinos conturbet te Dñs in die hac. Vnde appellatus est locus ille *vallis Achor*, id est, vallis cõturbationis. Reiicienda est ergo expositio adhibita huic voci Achor à Theophylacto, & amplectenda est interpretatio D. Hieronymi. Ex cuius expositione etiam colligitur, *vallem Achor* esse nomen proprium loci, non appellatiuum, licet quæcunque turbatio, siue tumultus vocatur *Achor*. Nam ita inquit D. Hieronymus expendens hunc locũ. Quod autẽ *valis Achor*, in qua interfectus est Achan, ob furtũ, &c. Vides, q̃ apertè dicat sanctus doctor, hic *vallem Achor* esse eam, in qua periit ob furtum Achan? Sed ad dispungendam literam accingamur D. Hier. sic exponit, *Dabo vallem Achor ad aperiẽdam spem*, *vallis Achor*, id est, turbationis, mutabitur in ostium spei, siue ad aperiendã spem, atque patientiam, quod idcirco supplicia, & tormenta perpessa sit, vt per hæc ad prospera peruenire. Ecce quid parit turbatio, scilicet certam aperire spem? Simulq; intelligimus, quod in principio terræ sanctæ iuxtà Iericho, quando de solutione egressus est populus prope fluenta Iordanis, in prima Israëlis victoria, mœror in gaudium commutatus sit, ibíque aperta est spes, vbi fuerat desperatio, vt punitis his, qui peccauere in Christum, & cõmisere sacrilegium, saluẽtur ex eis, qui blasphemantes Iudæos fuerint detestati, & quãtum in se est, interfecerint. Rupertus sic expendit, Sicut tunc quãdo interfectus est Achor, sumpserunt filij Israël spẽ vincẽdi hostes, nec frustrati sunt, Sic postquã Synagoga Iudęorum cũ ciuitate Ierusalem destructa est à Romanis, tẽplúmque succensum, & ipsi Iudæi interempti, & in totum mundum sunt captiui, Apostolis, cæterísque credentibus aperta est spes victoriæ qua totum mundum fidei in Christum subiugauerunt. Cum hac expositione consentit Glossa iam superius apposita in principio. Lyranus verò explicat, *Dabo vallem Achor*, id est, humilẽ contritionem de peccatis, & hæc *aperiet spem* salutis. Humilis enim contritio de peccatis aperiet spẽ salutis. Theophylactus inquit, Quemadmodũ veteres illi propter Achor supplicium didicerunt, quantùm malum

Hieron.

Significabat vallis illa terræ promissiõis ingressus Baptismũ primũ vitæ Christianæ limitẽ.

Rupertus.

Gloss.

Lyranus.

Theoph.

malum esset trangressio. Consimiliter & illi captiuitatis nomine sensum propriorum delictorum capient, ne amplius transgrediantur, vel renitantur mandatis Dei. Cum Theophylacto conuenit Theodoretus. Recentiores magis iudicio meo videntur scopum attigisse. Sic enim dispungunt, Nō erit in ista mutatione tale initium, quale fuit in ingressu terræ sanctæ, illic fuit turbatio, hic, nempe initio Ecclesiæ,, læta, & prospera omniā. Ait autem *ad aperiendum spem*, siue, vt Hebræi habent ad hostium, siue ianuam spei, hoc est, ingressum, siue introitum spei Quemadmodum Latini dicunt, aperire fores amicitiæ, id est, occasionem dare amicitiæ ineūdæ, Sic *aperire spem*, siue ostium spei, est occasionem dare accipiendæ spei, hoc est, vt apertius loquar, Vallis Achor culpam desperationis dederat Israelitis olim, nunc contra accidet, non desperationis, sed spei ianuam primo ingressu sibi aperiri cognoscent, Huc vsque recentiores. Verum id est, quod nos quærimus vlterius progredientes, quo pacto, aut in quo aperitur ianua spei *in valle Achor?* Proculdubio, quia peccatores non lapidabuntur, quemadmodum Achan ob patrata peccata; sed condonabo illa, iuxta illud, Nolo mortē peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat, Lapidatus est Achan, erat enim tunc lex timoris, licet confessus fuerit crimen dicens, Peccaui Domino Deo Israel. In Ecclesia ex Gētibus congregata non sic. Est enim lex gratiæ. Vnde Apostolus ait, Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei. Ac rursum Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo. Non enim lapidantur peccatores conuersi ad Deum, sed benignè suscipiuntur. Hinc Asserror noster ait, Discite, quid est, misericordiam volo, & non sacrificium. Hunc autem esse literæ sensum, & præcedentia, & subsequentia verba demōstrant: præcedentia, quia ex eadem gente peccatrice eligit gubernatores, non ergo desperandum peccatoribus. Sequentia etiam verba magis hoc patefaciunt, dum illa dispungemus, sunt enim plena amoris, & dilectionis, dum cantus eorum meminit, & ait, Non vocabit me, Baalim, sed vir meus. Et certe æquum est, nobis aperiat ianuam spei veniæ consequendæ, crimina condonata esse Magdalenæ, Petro, Matthæo, Paulo, nec ob peccata patrata animum deiiciamus.

Theodoretus.

Recentiores.

Nos hodie Ecclesiam ingressi, vetere homine defuncto & diabolo victo spem cōcipimus assequēdi vitam æternam.

Exec. 18.

Rom. 8.

Matth. 9.

Ad

¶ Ad morum compositionem.

ET *dabo ei vinitores eius ex eodem loco, & vallem*, &c. Quasi peculiare, & singulare beneficium Dei sit, gubernatores, & prælatos esse de eadem gente, quam sunt gubernaturi, ait Dominus, *Dabo ei vinitores ex eodem loco*. Et proculdubio si sacra Biblia euoluamus, comminari Dominum populo peccanti quasi sæuissimum supplicium inueniemus, quod ab exteris, & alienigenis gubernetur. Sic apud Deuteronom. ait Moses, Aduena, qui tecum versatur in terra, erit super te, eritque sublimior, tu autem descendes, & eris inferior, ipse erit in caput, & tu eris in caudam. Et apud vatem Isaiam ait, Regionem vestram alieni coram vobis deuorant. Nescio, quid habet patria, quid genus, quid conuictus, quod hominem mitiorem, & beneuolentiorem erga suos reddit. Vnde merito obseruat Scriptura, quod Ioseph ad fratres suos, quasi ad alienos, durius loquebatur. Solent homines, leniores se exhibere suis, quàm alienis. Hinc ingens Dei munus est, à suis, vel genere, vel patria, vel conuictu gubernari. Apud Ieremiam etiam ait Deus populo Israel, Conteram iugum eius de collo tuo, & vincula eius disrumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni, sed seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitabo eis. Obseruanda sunt hæc verba. Conteram, inquit, iugum eius, & vincula dirumpam. Quod est hoc iugum, qualiaque hæc vincula? Vtique iugum plusquam ferreum, & vincula strictissima, gubernari ab exteris. Hi enim dominari solent, non gubernare, vt fratres, dominos se exhibent, non ministros, obliti sententiæ Salomonis, Rectorem te posuerunt? noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis. Et Dauid, regi suo seruient. Suo, inquit, quia caro de carne sua, & os de ossibus eorum, vt melius eis compatiatur, lenius gubernet, &c. Hinc Deus in initio huius plantationis, quando comprimebatur inter spinas Ægypti, Mosem, & Aaronem ex eodem loco vinitores dedit. Sic etiam quando in Babylone captiua transmigrauit Zorobabel, Iesum, Neemiam, & Esdram vinitores dedit. Vnde egregie diuus Thom. 22. q. 63. artic. 2. ad 4. ait, quod ille, qui de gremio Ecclesiæ assumitur, consueuit, esse vtilior quantum ad bonum commune: quia magis diligit Ecclesiam, in qua est nutritus. Et propter hoc etiam præcipitur apud Deut. c. 17. Non poteris, alterius gentis hominem facere regem, qui non sit frater tuus. Quemadmodum planta, siue arbor peculiariori

Deut. 28.

Isa. c. 1.

Amor patriæ.

Gene. 42.

Iere. 30.

Nõ vt dominantes, sed formæ facti gregis ex animo. Petr°.

Eccl. 32.

Deu. 17.

Simile.

culiatiori eget cuſtodia,& maiori aquarum imbre, ſi transferatur,quàm aliæ in eodem loco conſitæ,videmus enim,ſic arborem tranſplantatàm citò areſcere,niſi impenſius colatur,& irrigetur,Sic & homo tranſlatus ad regimen aliorum ex alia terra,maiori eget auxilio Dei,vt recte gubernet. Hoc egregie Dominus ſignificauit apud Iſaiam,dum regem Cyrum vocat ſuum,eiuſque apprehendiſſe dexteram ait, vt cũ eſſet exterus homo,leniter gubernaret Iudæos,& reduceret in Ieruſalem. Hæc,inquit,dicit Dominus Chriſto meo Cyrò,cuius apprehendi dexteram,&c. Cur ait,ſe apprehendiſſe dexteram Cyri Deus? Certe, quia ſpecialius, vt ita loquar, auxilium præſtitit illi,vt benignum ſe exhiberet Iudæis. Ne nobis mirum videatur,ſi alienigena rex mitem ſe exhibeat populo extraneo. Quadrat obſeruatio in Euangelium. 4. Dom. Aduentus,in hæc verba,Anno quintodecimo imperij Tiberij. Ob peccata enim populi ab exteris gubernabantur Iudæi. Vnde & Pilatus agebat præſidem Iudææ. *Iſa. 45.*

Secundò,docet hic locus,difficilem prouinciam eſſe gubernationis munus. Vocat enim gubernatores *vinitores*, vt aures arrigant,& aduertant, quale eſt munus prælatorum, & principum. Inter omnes enim arbores nulla maiori indiget ſolicitudine,& cura, quàm vinea. Vnde apud Iſaiam multa recenſet Deus. Sepiui,inquit, eam, & lapides elegi ex illa, plantaui eam,non qualemcunque, ſed electam, & ædificaui turrim in medio eius,& torcular extruxi,neque ſtatim quęſiuit fructum,ſed expectauit,vt faceret. Vide, quàm pulchrè depingit,quanta egeat ſolicitudine gubernator. Bene inquit Apoſtolus,qui præeſt in ſolicitudine. Non enim decet, eſſe pigrum,& oſcitantem præſulem. Neque ſolum inquit, *dabo vinitorem*: ſed *vinitores*. Plures enim ſunt neceſſarij ad cuſtodiã vinearum,neque vnus vinitor ſatis eſt. Sex autem ſunt hic implicata in hac voce *vinitor*, maximè obſeruanda. Primum, quòd homo ſimilis eſt vineæ ratione plantationis. Secundũ ratione putationis. Tertium ratione ligationis. Quartum ratione foſſionis. Quintum ratione occupationis. Sextum ratione fructificationis. Primò componitur homo cum vinea ratione plantationis, quia quemadmodũ vinea in terra, Ita anima in corpore creatur. Quamuis enim de anima primi hominis dubium ſit inter doctores, vtrum creata ſit in corpore, an extra corpus,& deinde vnita corpori: de aliis tamẽ certum eſt,quod in corpore creantur, vt ait Magiſter Sent. lib. 2. diſt. 17. Et ſicut vinea non poteſt, fructum facere, niſi quamdiu

Onerosa prouincia publicum munus ſuſcipere. *Iſa. 5.*

De Vitis labore & cultura maxime vide. *Vergil. li. 2. Georg.* *Columel. li. 3. ca. 3.* *Plinij li. 17. c. 22.* *Simile.*

quamdiu in terra manet, sic nec anima nostra mereri nisi
Ierem. 2. quandiu est in corpore, vt in 4. dist. 50. ait Magister. De plantatione vero huius vineæ ait Deus apud Ier. Ego plantaui te vineã electam, omne semen verum. Est enim hæc vinea electa ratione finis, ad quẽ est creata, & habet omne semen verũ ratione fructus, ad quẽ est ordinata. Sicut enim semen in se habet virtutẽ fructificandi, Sic Dominus dedit animæ virtutẽ, qua fructificare possit, ideſt, intellectũ ad ipsum cognoscendum, voluntatem ad ipsum diligendum, memoriam ad ipsius semper recordandum. Secundo ratione putationis, quia sicut vinea putatur, vt fructus plus afferat, & ne syluestris efficiatur. Ideo enim putata plus fructificat, & melius conseruatur, quia virtus radicis eius ad pauciores palmites transmittitur, & sic virtus magis vnita est efficacior, & potentior, Sic etiam putare non est aliud, quam virtutẽ ad multos palmites dispersam, ad vnũ reducere, in quẽ modũ putanda est anima nostra, quia tota virtus eius ad vnũ solũ Deum est reducenda, vt intellectus noster, omnibus aliis abiectis, ad Dei contẽplationẽ intendat. Voluntas ad Dei dilectionẽ. Memoria ad eius recordationem. Si enim ad multa velint se ista diffundere, anima efficietur syluestris, & infructuosa. Quod si obiicias, Nónne licet, alia cogitare, & diligere præter Deũ? Respondemus, illa omnia in Deũ esse dirigenda. In
Leuit. 2. cuius rei typũ præcipit Dominus apud Leu. Sex annis putabis vineã tuam, septimus autẽ requietionis erit, non putabis eã. Nam dum hic viuimus, necessum est, amputare palmites animæ nostræ, ne syluescat. Hinc & Cant. 2. ait Sponsus, Tẽ-
Cant. 2. pus putationis aduenit. Quod est hoc tẽpus? Vtiq; vitæ præsentis. Alioquin si negligentes simus, Dominus cõqueretur.
Ioel. 2. Posui vineam meam desertã. Tertiò ratione ligationis, quoniã sicut vinea putata ligatur sudibus, & stipitibus quibusdam, ne corruat fructus ad terrã, Sic anima à peccatis putata sursum erigenda est, & Christo alligãda, ne rursus ad vitia transacta redeat, & in eo solum spes nostra collocanda, vt fructum ferre valeamus. In cuius rei typũ Christus in horto à discipulis segregatus est, oraturus, & statim in terram corruentes dormierunt, neq; vigilare potuerunt, quia nisi Christo iungamur, nequaquã fructũ ferre possumus bonorũ operũ. Quartò fodienda est vinea, fodere autẽ est, terram occultam aperire, & detegere. Tunc autem terrã fodimus, cũ peccata cõfitemur, & referamus in sacramẽto pœnitẽtię. Quintò ingenti indiget sollicitudine. Vnde paterfamilias exiit primo

mo mane, cõducere operarios in vineã ſuã. Quo exitu matutinali huius vineæ curam difficilem eſſe, & labore plenam, demonſtrauit. Vnde bene Gregorius ait, Ars artium, ſcientia ſcientiarum, regimen animarum. Et Bernar. Cantic. 2. ſe deflet Sermo. 30 quod vineam, id eſt, animarum ſuſceperit curam, qui ſuam non ſuffecerit cuſtodire. Poſuerunt, inquit, me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui, licet & melius ſecundò explicet, quia gubernator nõ debet ſua quærere, ſed, quæ ſpectant ad emolumentum ſubditorum. Poſuerunt me cuſtodem in vineis, & vineã meã, hoc eſt, non, quod mihi vtile eſt, quæſiui. Sextò, & vltimò fructus eſt colligendus à vinea, nempe vinum, quod, vt egregie ait Baſilius, ca. 1. Iſaiæ. nequaquam aqua miſcendum eſt. Tunc autem aqua miſcetur, cum indulgendo ſubditorum voluptatibus, vt demereantur ipſorum gratiam, per blandiloquia, & ſuaues ſermones alunt eorũ vitia, ipſorum perditionẽ, per hæc eneruantes auſteritatem, & vigorem ſcripturarum. Cum itaque ait, *Dabo ei vinitores*; omnia hæc officia perſtringit, *vinitores*, inquam, qui doceant populum, quo pacto anima immortalis eſt immerſa corpori, & tamdiu mereri poteſt, quãdiu in eo plantata eſt. Qui doceant, putare palmites, ne animus ſyluescat: ligare putatos ſtipiti, qui Chriſtus eſt, terram occultam peccatorum in auriculari, detegere confeſſione, quod fodere vineã eſt. Qui cum ingenti ſolicitudine laborent, ſuam poſt habentes vtilitatẽ. Qui bonũ vinum colligant, & propinẽt. Non enim ſemper eodẽ debet fungi munere vinitor, ſed pro qualitate tẽporis, & cõditione pſonæ, Nã paterfamilias mittẽs operarios in vineã ſuã, nõ explicat, quidnã facturi ſint operarij. Nõ enim vni tãtũ debẽt incũbere muneri, ſed interdũ putare, interdum fodere, interdum ſudibus coniungere, &.

Gregor. *Cant. 2.* *Bernard.* *Iſa. 1.* *Baſilius.* *Matt. 10.* *Pro Sept.*

Tertiò, docet hic locus, neminem ob locum, in quo degit, aut natus eſt, eſſe deſpiciendum, ſiquidem gubernatores, ſe daturum pollicetur *ex eodem loco*. Et quis eſt hic locus? Deſertum proculdubio. Solet enim crebro ex vili loco gubernatores virtutibus inſignes eligere. Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda, Hoc eſt, vt egregie diſpungit diuus Hieronymus, Minima quidem eſt in ciuitatibus Iuda, & tantis millibus comparata, vix paruus viculus, ſed ex hoc viculo egredietur Chriſtus, qui eſt dominator in Iſrael. Legimus, Salomonem dediſſe regi Hiram terram Chabul, id eſt, infrugiferam, & arenoſam, quam deſpexit Hiram. Rex ille Salomon cœleſtis etiam terram poſſidet infru-

In gratiã eorũ qui ex humili loco nati ſunt. *Mich. 3.* *3. Re. 9.*

infrugiferam,& ex ea fructum colligere solet non contemnendum,licet non desint,qui contemnant, vilitatem loci. probro vertentes,sicut ille vertebat,qui dicebat,A Nazareth

Ioan. 1. potest aliquid boni esse ? Vtinam isti aduerterent, quod ait

Cant. 7. Sponsa,Dilecte mi commoremur in villis.In his enim magis solet Deus commorari,quam in magnis ciuitatibus. Quadrat in festum Natiuitatis Christi in hæc verba, In Betlehem. Vides, quo pacto vilem locum eligit Deus ad ortum ? Non ergo ob loci vilitatem homo est despiciendus.

Quartò,Non ait,Vendam vinitores eius:sed *dabo*, Nihil

In simoniacos. enim magis fastidit Deus,quam gubernatores ementes vineam suam.Hinc conqueritur,Ipsi regnauerunt,& non per me,principes extiterunt, & non cognoui. Locus est mirus

Hoss. 8. aduersus Simoniacos.Et quadrat in Euangelium, 4. Dominicæ Aduentus,in ea verba,Sub principibus Anna, & Cay-

Pro Do. 4. Aduēt. pha.Iam enim venale erat sacerdotium. Duos attexit pontifices Lucas,quoniam alternis annis Cayphas, & Anna sacerdotij munere summi fungebātur.Vides, quid pariat ambitio,& quo pacto similis sit textori, qui fila eadem deiicit

Simile in Ambitiosos. nunc,atque postea eleuat,vt sic telam ordiatur ? Væ filij desertores,ait Deus apud Isaiam,vt ordiremini telam, & non per spiritum meum.

Quintò,ait,*Ex eodem loco*, hoc est, vt ait diuus Hieronymus,de eadem gente,quæ peccatis fuerit irretita,creabo præsules,& gubernatores. Quòrsum Domine ex huiuscemodi gente eligis *vinitores*? Vt condoleant, & compatiantur infirmitatibus subditorum. Ob hoc Petrum maximū vinitorem in crimen negationis labi permisit. Mosem homicidam creauit ducem.Dauid adulterium patrasse legimus, cum esset rex.Vbi ergo sunt,qui propter peccatum transactum hominem despiciunt,& ad præsulis munus eligere,vel accipere formidant, aut contemnunt ? Ecce ex gente peccatrice creat Deus *vinitores*. Verum obserua, quid prius Dominus fecerit,Nempe,eduxit in solitudinem,& conuertit ad se.Prius enim,quàm peccatori iniungatur munus *vinitoris*, se debet conuertere ad meliorem mentem, & relinquere peccatum. Si enim agnouerimus,crimine saltem mortali esse irretitū, is *vinitoris* munere indignus omnino est. Hinc optime ait

D. Tho. Diuus Thom.22.quæst.185.artic.3.c.requiri in electo,quod nihil in se inueniat,per quod illicitum ei reddatur,assumere prælationis officium. Atque Petrus creandus præsul respondit

dis Christo, Tu scis Domine, quiâ amo te. Debent enim amare, & diligere Deum, qui assumendi sunt in præsulis munus. Vide fratrem Dom. de Soto libr. 3. de Iusti. & iure art. 2. quæst. 6. Vbi de iure diuino esse ait, eligere digniorem, esseque creandum præsulem, qui candidis sit ornatus moribus, vt docet Apostolus 1. Tim. 3. Oportet, Episcopum irreprehensibilem esse. Ad postremum, vt aliquid deferamus Theophylacti, & recentiorum explanationi, discе ex hoc loco, relinquentibus sæculum, eligentibusque solitudinē, quod maxime quādrat in monachos, & moniales quam primum conuertuntur ad dominū, dari vinitores, possessiones, & pignora, sicut ait Christus in Euangelio, Qui reliquerit patrem, aut matrem, aut agros, &c. propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Centuplum accipiet, bene ait Bernardus, etiam in hac vita. Quis enim dubitat, ad Christū conuersos in religione accipere pignus hæreditatis æternæ, nempe gratiam, & remissionem peccatorum? Obseruent etiam, qui sic conuertuntur, plures vinitores esse in religione, qui non patiantur vineam animi sui syluescere, sed eam colant, prout ratio poposcerit. Quid enim prælatus, quid eius vicarius, quid institutor nouitiorum, quid cultores obseruationis silentij, sunt, nisi vinitores nauantes operam cultui vineæ Domini, ne syluestris efficiatur? Vide, quæ diximus ex Theophylacto in explanatione literæ.

Soto.

1. Tim. 3.

Bernar.

¶ *Et vallem Achor ad aperiendam spem.*

¶ Docet hic locus, calamitates esse singulare Dei beneficium. Deprehendes autem hoc ex munere, quod præstat tribulatio, & calamitas, nempe quod immittitur à Deo *ad aperiendam spem*. Magni ergo facienda res est, quæ nobis aperit thecam, siue domum, in qua reconditus est thesaurus ingens pretiosus est thesaurus spei, & salutis. Quæ est clauis, qua aperitur tantus thesaurus? *Vallis Achor* id est, locus horum conturbans, flagella nempe Dei, & supplicia. Ita enim expendit Diuus Hieronymus. „Venustissimè ergo dicitur, tribulationem aperire fores spei. Est enim clauis ad aperiēdū locum, in quo inuenitur spes. Et quemadmodū nō satis est, habere clauem, vt aperias thecam ad hæredem thesaurum, sed necessum est, scias aperire, alioquin frustraberis spe. Sic neque satis est, calamitatibus concuti. Habebis, tūc clauem, verum si aperire nescias, parum proderit. Viri pij, & iusti habent clauem spei, & docet eos Deus, quo pacto aperire de-

t beant.

beant. Quando enim teruntur calamitatibus, agnoscunt hanc esse viam ad consequendam spem veniæ de peccatis & ad obtinendam gratiam, & gloriam, quamobrem æquanimiter ferunt flagella. Hinc Apostolus Paulus, & Barnabas

Act. 14. discipulos docebant, Quoniam per multas tribulationes oportet nos, intrare in regnum Dei. Si ergo intramus per tribulatiões tribulatiõesclaues sũt aperiẽtes regnũ Dei. Hinc

Rom. 5. rursus Paul⁹ ait, Gloriamur in tribulationib. scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit. Discursus optimus est. Nusquam enim, si patientiã habeamus, frustrabimur spe. Spes enim circa diuina, vt inquit Theophylactus, non excidit. Pulchre hoc significatum est apud Isaiam dũ ait, Percutiet terram virga oris sui, id est, puniet homines terræ deditos, sapientesque terrena. Et quo percutiet, siue flagellabit Christus huiusmodi homines? Virga oris sui. Quę est hęc virga? Dicat Ioannes Apoc. 1. Vidi in medio septem candelabrorũ similem filio hominis, & pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tanquã vox aquarũ multarum. Quid sunt pedes in camino ardenti, & quid vox aquarum multarum? Respondeat Glossa, pedes vltimi fideles, qui multis concussionibus, non retinebunt priorem naturam, sicut aurichalcum, quod sæpe incenditur, & meliorem accipit colorem. Pedes ergo Christi corporis mystici, qui vilipenduntur, & in fornacem tribulationum mittuntur, homines sunt fideles. Et quorsum in camino ardenti? Vt meliorem accipiant colorem, & quorum facies denigratæ fuerunt peccatorum nigrore, rubicundiores fiant ebore antiquo, in camino ardenti tribulationum. Et vox eius, tanquã vox aquarum multarũ. Quid significatur per hanc vocem aquarum? Dicat Lyra, Efficacia verbi tã in prædicando, quam in corripiendo. Hinc aquæ vocantur

Psal. 68. calamitates, & flagella. Psalm. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam, ac rursum Transiuimus per ignem, & aquã, & eduxisti nos in refrigerium. Vox itaque Christi aquarum est, quia dum nobis immittit calamitates, loquitur, vt reuertamur à peccatis. Voces sunt Christi proculdubio tribulationes, quibus clamat relinquẽdã prauitatis viã. Et recte per aquas significantur tribulationes, quoniã sicut in aqua res leues supernatant, & eminent, vt lignũ, res autem graues suq merguntur, Sic homines peccatorum pondere non grauatos aduersa sursum

Spes tanto in Dei seruatori surgit quãto pro illo quisquis grauora pertulerit. Isai. 11.

Apoc. 1.

Simile.

eleuant

eleuant per gratiam ad Deum, ſed malos, qui graues ſunt, onera peccatorum per impatiẽtiam ſubmergunt. Et Sapien. 10. Tranſuexit illos per aquam nimiam: inimicos autem eorum, ſcilicet malos, demerſit in mare. Vides diſcrimen inter bonos & malos? Boni tranſuehuntur ad portum ſalutis per aquas tribulationum, mali vero inuoluuntur fluctibus. Terram ergo percutere virga oris ſui, quæ virga aquarum multarum vox eſt, punire, & flagellare eſt. Et quid flagellat? Terram. Ad quid? Vtique vt conuertatur in ſilicem, & det pro ſilice torrentes aureos, vt legimus apud Iob. Quid vocat terram? Homines peccatis irretitos. Quid vocat ſilicem? Silex lapis eſt, qui percuſſus ferro ſcintillas ignis emittit. Quoties ergo peccatorem percutit, quid intendit Chriſtus? Vtique quod excutiamus ſcintilas diuini amoris, vt pro hoc ſilice ſic excutiente ignem amoris, det torrentes aureos hoc eſt, regnum cœlorum. Apud Geneſ. enim legimus, in fluuio paradyſi Phiſon naſci aurum, & aurum terræ illius optimum. Per aurũ Gratiam, & diuinitatem intelligimus. Et vbi inuenitur hoc aurum? In fluuio calamitatum. Quoties ergo homo percuſſus, & flagellatus ſcintillas diuini amoris excutit, pro hoc ſcilice dat torrentes aureos gratiæ, & gloriæ Deus. Quadrat obſeruatio hæc in Euangeliũ feriæ ſecundæ reſurrectionis, in ea verba, Oportebat, pati Chriſtũ, & ita intrare in gloriã ſuã. Et in euangeliũ de omnib. ſanctis, in ea verba, Beati eritis, cũ maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint. Et in Euangeliũ Dom. 3. poſt reſurrectionem, in ea verba, Amen dico vobis, quia plorabitis vos, mundus autem gaudebit.

Sap. 10.

Iob. 22.

Gen. 2.

Profer. 2. *Reſur.*

Secundo, docet hic locus, quantũ emolumenti adferat, punire iniquos. Deus ait, *Dabo vinitores ex eodem loco, & vallem Achor*, hoc eſt, qui faciant, quod fecit Ioſue in valle Achor, ſcilicet punire iniquos zelo intenſæ charitatis, qui non diſſimulent crimina, ſed corripiant. Crebrò enim ob vnius hominis ſcelus punitur totus populus, vt patet Ioſue 7. Victi n. fuerunt filij Iſrael ob peccatũ Achan, ſed hoc punito cõcedit Deus victoriã filiis Iſrael dicens Ioſue, Ne timeas, neq; formides, conſurgens aſcende in ciuitatẽ Hai, &c. Donec ergo hic locus, domum Dei eſſe, punire malefactores. Signum enim, eſt, quod huiuſmodi populus Deo gratus eſt.

Ioſue. 7.

Tertio docet hic locus ex expoſitione Lyræ, humilem contritionem de peccatis aperire ianuam ſpei ſalutis conſequendæ. Per *vallem* enim humiliratem intelligit.

Per Achor, id est, turbationē, cōtritionē. Et bene inquit Theophylactus, esse locū depressum, siue *vallē* ipsum peccatū. Vallis quidem, seu humiles faciens, & ad infera præcipitans. De cliuis autem locus, vel imus, eo quod nos à Deo dissocier.

Prou. 30. Obseruate, precor, quid dicat de peccato, quod homines humiles facit. Sic Paulus se deiiciebat dicens, Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

Simile. Nihil ægrius ferri potest, quàm peccatoris extollentia, cùm debeat omnium pedibus subiici. Per tria inquit Salomon, mouetur terra, per seruum, cū regnare cœperit. Quis seruus nisi peccator? Qui facit peccatum, seruus est peccati, ait Assertor noster. Is igitur regnare, & se extollere, ferri non potest. Quemadmodū sine alis auis, & ingenti pondere grauata, non potest sursum euehi, aut volare, Ita peccator, cum sit onustus peccatis, quę plumbo grauiora sunt, & plumis careat virtutum, cur se ipsum extoller? Sed obserua, quid ferre non possit seruum, cum regnare cœperit. Terra, inquit Salomon mouetur, nam viri spirituales, qui cœlum sunt peccatores ferunt æquo animo. Libenter suffertis insipientes cum sitis ipsi sapientes, ait Apostolus.

Commouetur ob id terra cordis nostri quod carnalis affectus qui spiritui deberet seruire imperet rationi.

Quartò, docet hic locus magnitudinē misericordiæ Dei qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat Non, inquit, puniam, sicut in valle Achor punitus est Achā? sed condonabo peccata. Misericordię eius non est numerus. Nulla Geometria potest magnitudinem mensurare: nulla Arithmetica, multitudinē numerare, quia adhuc potest, dari maior numerus, & maior magnitudo, ita & maior potest esse misericordia Dei in magnitudine, & numero, quàm sint hominum peccata. Vnde peccator hæc duo debet semper ante oculos habere, cum considerat magnitudinem suorum peccatorum, & eorum numerum, debetq; dicere, Maior est misericordia Dei, & plures eius miserationes sunt, quàm sint peccata mea. Sic considerabat Dauid. Dicebat enim, Miserere mei Deus secundù m magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Cur magnam Dei misericordiam petit? Est ne in Deo parua misericordia? Nonne attributa diuina immensa sunt? Non ergo in Deo parua, & magna misericordia reperiri potest. Respondemus, Regium Psalcem conuertisse oculos mentis ad effecta misericordiæ diuinæ, quæ varia sunt. Cum enim homini confert Deus bona temporalia, vt opes, honores, salutem corporis, & alia huiusmodi, non Deū

vsum

ſum magna miſericordia dicemus, ſed parua, quia hęc om ia, ſi componantur cum remiſſione peccatorum, perexigua udicanda ſunt, non magna. Cõtulerat Deus Dauid regna nulta, victorias multas, eripuerat è multis periculis. Cæterũ cõparatione remiſſionis patrati adulterij, & homicidij Vriæ parua illa, & merito iudicabat. Vnde propheta Nathan illi ait Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ego vnxi te in rẽgẽ ſuper Iſrael, & erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini ui, & vxores domini tui in ſinu tuo, dedique tibi domũ Iſ- ael, & Iudæ, & ſi parua ſunt iſta, adiiciam tibi multo maiora Quid hoc eſt Vates Dei? Parua tibi videntur, creari paſtorẽ humilem regem, illi innumeratas conferre opes, dare victo- riam contra inimicos, aliaque à te connumerata, vt arbitrio Dauidis relinquas, quanti tot beneficia ei exhibita à Deo int æſtimanda? Certe oſtendiſti, eam eſſe ſeruorum Dei con ditionem, vt parua eſſe bona temporalia cenſeant, ſi bonis ſpiritualibus comparentur. Tu fili hominis ſume tibi late- rem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo ciuitatem Ie- ruſalem, ait Dominus Ezechieli. Cur Domine in exiguo late- re præcipis, deſcribere Ieruſalem principem, ac pulcherrimã omnium vrbium? Qui fieri poteſt, vt tanta ciuitatis ampli- tudo tam exiguo concludatur limite? Aperuiſti nobis Domi- ne Deus, non magna, ſed parua eſſe cẽſenda quæcunque tem poraria. Quemadmodum ciuitates maximæ, & ampliſſima regna parua papyro depinguntur, Ita cùm ſerui Dei omnia regna mundi animo contemplantur, illa paruiſſima iudicãt ſecus veto bona ſpiritualia maxima eſſe cenſent, quamobrẽ & tunc ſentiunt, Deum ſecum vti miſericordia, magna, cum illis peccata cõdonat. Magna eſt, ait Dauid, miſericordia tua ſuper me. Quænam eſt hæc magna Dei miſericordia, bone ex. Obſerua, quid ſubiungit, Eruiſti animam meam ex in- ferno, hoc eſt, de morte æterna. Hinc & hoc loco, quaſi ſin- gulare Dei beneficium ſit remiſſio peccatorũ, ait, Deus, *ſe da unum vallem Achor ad aperiendam ſpem.*

Remiſſio peccatorum longe excellit omnia bona temporaria quæ ce litus nobis dantur. 2. Re. 12.

Ezech. 4.

Simile.

Pſal. 85.

¶ *Et canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Ægypti.*

¶ Varia eſt hius loci tranſlatio. Septuaginta vertunt pro anet, humiliabitur. Symachus, Affligetur. Theodotion, Re- ſpondebit. Aquila: Obediet. Diuus Hieronymus ab Hebræo ic magis accepiſſe ait, præcinet, quod plus videtur implicare, uàm canere. Præcinere enim: eſt ante canere: quod optime gnificauit Vatabus vertens: Et canet ibi alternis: hoc eſt:

erit chorus præcinens, & deinde respondens alius chorus & ita est exponenda vox nostræ vulgatæ æditionis. *Et canet ibi*, id est, docent choros, canent quidam, & alij respondebũt. In quem modum dispungit diuus Hieronymus, dicens, Præcinentibus aliis, alij respondent concinentes. *Iuxta dies iuuentutis suæ.* Iuuentutem illius gentis vocat ætatem eam, in qua liberatus hic populus de seruitute Ægypti, submerso Pharaone in mari rubro, canticum cecinere Moses, & filij Israel, & Maria, ac reliquæ mulieres Hebreæ. Atque in expositione huius loci optimè obseruat diuus Hieronymus, hic duplicem implicari iuuentutem, quod cæteri expositores silentio præter miserunt, cum res sit obseruatione digna. Cõparatur enim iuuentus huius populi cum iuuentute populi eiusdem egredientis de terra Ægypti. Et est sermo collationis, siue comparationis sic aptandus. Quemadmodum populus Israel à Deo lactatus, ductus in solitudinem habuit vinitores ex eodem loco, ac vallem Achor, & totam historiã exeuntium de Ægypto, & pergentium in terram sanctam breui sermone perstringit, etiã nunc similitudinẽ historiæ conseruans ait. Quomodo tẽpore, quo egressus est de terra Ægypti, submerso Pharaone, & eius exercitu arripuit Maria tympanum, & præcinens cæteris exultauit, & dixit, Cãtemus Domino, glorioseẽ enim magnificatus est. Equũ & ascensorẽ deiecit in mare, &c. Sic nũc quoque *secundũ diẽ iuuentutis suæ*, siue adolescentiæ suæ, quando egressa est de terra Ægypti, canat, atque lætetur, & regnum Christi, ac suam salutem inter Ecclesiæ choros concinat, Hoc ita contigisse in Ecclesia, vt fideles laudibus canendis ob susceptа beneficia fuerint intenti aperuit diuus Petrus dicens qui vocauit vos è tenebris in admirabile lumen suum, vt simus in laudem gloriæ ipsius, & virtutes eius annuncietis. Verum Rupertus in expositione huius loci cæteros videtur antecellere expositores, venustissime in hũc modum dispungens, *Iuxtà dies iuuentutis suæ*, id est, secundum quod in illis diebus præfiguratum est, quando, merso Pharaone cum curribus, & equitibus suis, cecinit carmen hoc cantemus Domino glorioseẽ enim magnificatus est. Ecce Ecclesia sancta nunc, exterminato primogenito mortis, id est, peccato originali, transiens mare rubrum id est, sacri baptismatis sacramentum sanguine Christi rubicundum, sepultis omnibus peccatis, carmen glorioſum cecinit, cuius canticũ Mosis fuit figura. Hoc nobis Ioannes in sua Apocalypsi elegantissimè explicuit dicẽs

Eum per christum euasimus pericula peccatorũ iubilamus lætitia in narrabili. 1. Petri. 2.

Rupertus.

Vidi

Vidi tanquam mare vitreum mixtum igne,& eos, qui vicerunt beſtiam,&.imaginem illius,& numerum nominis eius, ſtantes ſupra mare vitreum habentes cytharas Dei, & cantantes canticum Moſis ſerui Dei,& canticum agni dicentes, Magna,& mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens,&c.Ecce, quid potuit dici apertius ad explanandum locum noſtri vatis Hoſſeæ,quàm locus Apocalypſeos. Vere illud vmbra hæc autem lux illud figura, hæc autem, veritas. Poſſumus etiam, de ſacramento pœnitentiæ exponere hunc locum. In mari vitreo lachrymæ deſignantur; in his dicuntur ſtare, qui vicerunt beſtiam, hoc eſt,Sathanam.Mixtum etiam eſt igne, Spiritus ſancti videlicet.Ardore enim charitatis ſuccenſi pœnitentes, ſua debent deflere peccata vincere diabolum,& imaginem eius videlicet iniquos.Hi enim nõ aliud ſunt,quàm imago diaboli,& omnia nomina eius,ſuggeſtiones ſcilicet à diabolo immiſſas.Hi habentes cytharas,canticum Moſis canunt, & agni,id eſt,gratias agentes Deo ipſi referunt victoriam, & agno,illi inquam agno,qui abſtulit peccata mundi.Nihil enim ſuis arrogant meritis,& viribus,ſed gratiæ omnipotentis Dei.Obſerua etiam in his verbis,*Canet iuxta dies iuuentutis ſuæ*,quinq; eſſe implicata,ſcilicet lætitiam,cãtus enim lætitiæ ſignum eſt.Ad hæc,quod fuerit hæc lætitia omnibus communis.In cantico enim Moſis communem fuiſſe lætitiam deprehendimus,omnes enim tam viri,quàm fœminę canticum cecinere.Tertiò victoriam de hoſtibus, ob illam enim canticum cõpoſuere.Quartò gratitudo, & gratiarum actio hic eſt implicata.Quintò,& poſtremò quod,merſis hoſtibus ipſi quaſi victores extiterunt. Quæ quinque fideles in ſua conuerſione ante oculos habere debent. *Apoc.15.*

Ad inſtituendos mores.

IT *canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ,& iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti.* Solebãt olim ſancti,& populus Domini,quoties aliquod præſtabat illis beneficium,noua cantica in gratiarum actionem componere, quo non ſolum beneficij ſubſtantiam, ſed omnes circunſtantias complectebantur, & decantabant. Neque ſolum ob magna beneficia, ſed etiam ob parua. Sic Anna mater Samuelis pro impetrata prole, præ- 1 Reg.2. *Olim victoriæ aut beneficij accepti memoria hymnis decantabatur.*

clarum canticum Domino edidit. Sic & Deborah ob partam ab inimicis victoriam. Sic Zacharias ob filium Ioannē sibi concessum. Sic diua virgo cum mater eligitur Dei, cecinit Magnificat. Sic Simeon habens in vlnis suis Christum, canticum componit. Demum Dauid quot psalmos edidit pro paruis beneficiis, ita vt vix munus acceperit, & iā psalmum ad decantandum Dño parabat. Sed plorāda est ingratitudo nostra, reprehendendus torpor noster, qui cum multo plura accipiamus à Domino quotidie, ei laudes offerre nescimus. Tacite hunc nostrū torporem reprehendit Deus apud Leuit. dum ait, Si immolaueris hostiam pro gratiarum actione quasi nostræ reliquerit voluntati, offerre sacrificium pro beneficio suscepto. Vtique Dño præceptum nobis erat imponendum. Immolate hostiam pro gratiarum actione, dicere debuisses. Sed non præcipere voluisti, quia cognoscis, quam desides simus ad hoc offerendum sacrificium. Sed obseruandum est, non esse silentio prætermissum, quando erat hic populus cantum in laudē Dei compositurus, sed addisse, *ibi*. Vbi canet populus; Ibi, vbi accepit beneficium. In quo loco? In eodem vbi accepit. Ibi statim non differt, gratiarū actiones reddere, quod semper ante oculos habere debemus, ne procrastinemus. Duo ergo hic implicauit hoc aduerbio *ibi*, locum, & solicitudinem ad offerendum gratiarum actiones. Bene hoc adumbrauit Dñs citato loco Leuitici dicens: Eodem die comedetis hostiam oblatam pro gratiarum actione, non remanebit quicquam in mane alterius diei. Nō enim decet, differre gratiarum actiones, sed statim soluere debemus. Discamus ergo à populo, & patribus Israël, pro beneficiis à Deo susceptis, non solum gratiarum actiones reddere, verum etiam non differre.

Leuit. 22.

Leuit. 22.

Qui citò dat bis dat gratia tarda perit.

Secundò obseruandum est, Vbi canit pro ingenti gaudio, & lętitia hic populus, *ibi*, nēpe in solitudine in deserto. Et qd hoc est; Quando hostes nostri, nēpe peccata nostra, submerguntur in pœnitentia, ibi ingēs lætitia est. Sed quid? Nónne dolere debemus de peccatis? Ita est, verum intra hāc amaritudinē doloris abscōdita est suauissima dulcedo, sicut intra corticē nucis est nucleus dulcis. Nā apud Cātica ait Spōsa, Descendā in hortū nucū. Descendā, inquit, vt colligā nuces, quia cū peccata deflemus, intra hanc amaritudinē, nucleum suauissimum inuenimus. Interfecit leonē Sanson, & de ore eius egressa est dulcedo. Diabolus tanquam Leo rugiens,

Simile. Cant. 6.

Iudit. 14.

inquit

inquit Apostolus, circuit nos quærens, quẽ deuoret, hunc in pœnitentia sicut Samson laceremus, & postea in ore eius inueniemus nimiam consolationem. Inuenerunt aquas amaras filij Israel. Et quo abstulit amaritudinẽ aquarũ Eliseus? Sale proculdubio. Quid amarius sale? Quomodo ergo abstulit amaritudinẽ? Latet mysteriũ, amaritudo contritionis, auferet amaritudinẽ culparũ nostrarũ, & facit, quod ibi non sit mors, neque sterilitas, sed omnis dulcedo. Hinc Regius Psaltes, Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, cõsolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Beati qui lugẽt, quoniam ipsi consolabuntur, ait Assertor noster. Atque apud Isaiam, ait Dominus, Ponam desertum eius, quasi delitias & solitudinem eius quasi hortum Domini, gaudium, & lætitia inuenietur in ea, & gratiarũ actio, & vox laudis. Vides, quid faciat Deus ex deserto & solitudine, hoc est, cum fugis peccata, hortũ videlicet, in quo gaudiũ est, & lætitia? Erat prius desertũ in quo serpentes inferni, habitabant, nulla ibi arbor fructifera virtutũ, nulli flores odoriferi, sed si hoc desertũ cordis tui tradas Deo, optimus cultor est, & in hoc deserto ita te viuere faciet, vt gratiarum actiones Deo referas quod te de peccati voragine liberauerit.

4 Reg. 4.

Deus cõsolatur flentes, dolẽtes curat, plausibus festas mentis sequitur atque cõsolatio.

Psal. 93. Matt. 5. Isa. 51.

Anima gratiæ vacua desertũ infernis dæmonibus hospitabile dicitur.

Tertiò, *iuxta dies iuuentutis suæ.* Bene obseruat Rupertus, Ecclesiam, cum effendit de Ægypto fuisse iuuenem, & quasi calorem sanguinis secutam iuuenilem ætatem, tunc enim iudicium non habuit maturæ, & sæcuræ senectutis. Spiritualia enim corporalibus, & cœlestia terrenis postposuit. Hinc discemus tres gradus fidelium, incipientium, proficientium & perfectorum. Et benè cõiungit, *canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ*, non canet, vt decebat virum prouectæ ætatis. Referre enim Deo tantum gratias, cum liberat nos à calamitatum pressura, id iuuentutis est, non maturæ ætatis. Tunc autem quis perfectioris est ætatis, cum etiam propter aduersa gratias agit Deo, sicut docet Apostolus, Gratias agẽtes semper pro omnibus. In quem locum egregiè ait D. Hieronymus Pro omnibus, quæ nobis scilicet accidunt, Deo gratias referamus, vt non tantum pro his, quæ bona putamus, sed etiã quæ nos coarctant, & contra nostram veniunt voluntatem, &c. Vide locum Hieronymi.

Tres classes fidelium.

Ephes. 5.

Quartò, optimè obseruat D. Hieronymus, quod quando eximus de Ægypto, & ad meliora transimus, dicamur ascẽdere, quia Hierusalem in montibus sita est, ad eos autem qui Ægypti, id est, sæculi huius quærunt auxilia, dicitur,

Isaiæ,31. Væ qui descendunt in Ægiptum, Hinc & Isaac præcipit
Gene.26. Deus, Ne descendas in Ægyptũ. Vides ergo non faciles esse vias, sed labore plenas, quibus Deus nos ducit ad virtutes? Ascensionem enim vocat viam qua relinquitur Ægyptus, id est mũdus, non descensum, ad quẽ homines proni sunt. Obserua etiã, quo pacto laborem cum letitia coniungat. Quid enim ascensus est? Laboriosum, ac difficile iter. Et quid cantus inuoluit? Vtique gaudium, & lætitiam. Cũ igitur tu pro Deo tuo labores subis, da operã, vt lætus id facias. Ieiunas, quod laborioſum est? Vnge caput tuũ, & faciem tuam laua, hoc est, esto hilaris. Elargiris aliquid pauperi; Dato hilariter
2.Reg.29. Sic Dauid, & populus Israël læti offerebant Deo dona sua, Ego, inquit Dauid, lætus obtuli vniuersa hæc, & populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

Quintò, *Iuxta dies iuuentutis suæ.* Optimè obseruat D. Hieronymus hunc populum iterum rediturum ad adolescentiam, & iuuentutem, quemadmodum cum exiuit de Ægypto, rediit. Nónne audis Apostolum dicentem, Exuentes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouũ, cum qui renouatur in agnitionem Dei? Et Dauid quid ait? Renouabitur, vt aquilæ, iuuentus tua. Quæris, quo pacto reiuuenescat aquila? Id nimis tritum est, paucísque absoluam, quę fusius tum Philosophi, tum sancti Patres tradunt de renouatione aquilæ. D. Hieronymus in hæc verba Isaiæ, Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ, volabũt, & non deficient, inquit, Crebro diximus aquilarum senectutem reuirescere mutatione pennarũ. Atq; in Epistola ad Præsidium ait, Aquila quando senuerit, grauantur illius pennæ, & oculi, quæritque fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorem, & sic oculi eius sanantur, & in fontem se ter mergit, & ita ad iuuentutem redit. Apertius tamen Albertus magnus, lib. 3 3, de animalibus hanc aquilæ renouationem detegit, in hunc modum dicẽs, Iorath, & Adelinus dicunt, aquilam, quando seneſcit; considerare fontis limpidi, & scaturientis aquas, & super eas in altum extolli, & cũ incaluit, & iã exuri videtur, subitò demissis, ac contractis alis: ruere in fontis frigidas aquas, vs ex frigiditate externa calor internè se colligens medullas ipsas foueat, & ad pristinã iuuentutis virtutẽ reducat. Deinde verò à fonte auolat ad nidum, & inter alas polorum tecta resol-

Isaiæ.40.

Albertus magnus.

Aquilæ renouationem pennarum reuirescere dicit.

Vide Prosperum Aquitanicum.

uitur

uitur in sudorem, veteréſque plumas deponit,& nouas induit. Igitur cum ait Deus, *Canet iuxta dies iuuentutis suæ*, reiiuue nescendum esse Synagogæ ait, abiectis plumis peccatorum, in fonte aquarum contritionis, nouísque induendam virtutum. Quadrat in festum Inuentionis sanctæ Crucis, in hæc verba, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo non potest, videre regnum Dei. Quomodo potest homo re nasci? Vtique deponendo plumas veteris hominis in aqua lachrymarum, ac deinde auolans ad nidum. Et quis est hic nidus? Vulnera Christi pendentis in Cruce. Vnde bene subiungit Christus, Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat. Quid est, credere in ipsum nisi ibi in cruce commorari tanquam in nido? Credere enim est cum assensu cogitare, dicunt Theologi. *Canet ibi iuxtà dies iuuentutis suæ.* Ad postremum, obserua, quo pacto cum iuuene Synagoga agat Deus, non vtique tristia initio præcipit, sed læta, & quæ ad cantum, & non ad fletum inuitant. *canet*, inquit. Vide ergo, quem te exhibeas nuper conuersis, quæque illis præcipias. Non erit tristis, neq; turbulentus, ait de Messia Isaias. Tu etiam lætum te exhibe: &c. *Isa. 42.*

¶ *Et erit in die illa, ait Dñs, vocabit me vir meus, & non vocabit me vltra Baalim, & auferam nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur, &c.*

¶ Discruciat se Diuus Hieronymus in explanatione huius loci, atque post multa ait Pammachio. Ignosce obscuritati, quæ tribus nascitur modis; aut rerum difficultate, aut magistri imperitia, aut discētis nimia tarditate. Neque enim Hebræum prophetā ediſſerent; oratoris debeo declamatiūculis ludere; & in narrationibus; atq; epilogis, Asiatico more cantare; sed auxilio orationum tuarū, & incredibili discēdi studio; aperire, quæ clausa sunt. Hæc referimus; vt quam obstrusus sit hic locus, percipiatis. Hinc etiā & orta est inter expositores dissensio. Nos priusquam singulorum opiniones adducamus; hæc verba expendamus. *Et erit in die illa*, ait Dominus; non enim decet; aliquod verbum intactū relinquere, cum minimus Scripturæ apex multis scateat sacramentis. *In die illa.* Consuetudo est Scripturæ sacræ, diem pro tempore accipere, vt obseruant Diuus Hieronymus Isaiæ 19. in illa verba, In die illa erit altare Domini in medio terræ. Et Diuus Augustinus Epistola 78. & Psalm. 87. in quem modum est dispungendus locus Geneseos 2. In quacumque die

Tribus modis obscurum aliquid efficitur.

Dies pro tempore sumitur.

Hieron. August. Gen. 2.

die comederis ex eo, id est, quandocunque, vel quocunque tempore. Sic etiam in hoc loco, *Erit in die illa*, hoc est, continget eo tempore. Et quando hoc tempus erit? Interlinearis ait, Postquam in me veraciter crediderit. Lyranus inquit, Tempore noui testamenti, cum quo consentire videtur Rupertus dicens; Hoc, vt dicitur, ita factum est, & fit. Docente namque magistro, & Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto, nunc didicit beata Ecclesia, Deum vocare virum suum, maximè quia bona & magna Ecclesiæ pars beata virgo Maria sic Deo altissimo coniuncta est mirabiliter, vt semen eius, id est, verbum eius, vnicum filium eius, vtero proprio conciperet, Deumque, & hominem ad salutem omniũ credentium fœliciter pareret. Post ipsam omnis anima quæcunque verbi eiusdem incarnati fidem mente ad iustitiam concipit, & oris confessione ad salutem parit, vniuersa Ecclesia, quæ de multis huiusmodi credentibus consistit, recte dicit Deo, vir meus, quia vxor Dei dici, & esse meretur.

Theophy. Theophylactus inquit, *In die illa*, hoc est, tempore afflictionis, adeoque captiuitatis me agnoscent Deum, & sponsum suum, iam olim ipsis optatum. Et in hac expositione Theophylacti ingens est inclusus thesaurus. Agnoscere enim Deum in ipsis verberibus tanquam maritum, & diligere, etiam cum flagellat, cognoscendo, tunc magis diligere nos, cum flagellis cedit, hoc singulare Dei est beneficium. Omnẽ enim filium, quem recipit, flagellat, ait Apostolus ad

Heb. 12. Hebræos, c. 12. Addit deinde hæc duo verba, *Ait Dominus*, quæ creberrimè sunt inculcata in sacris Bibliis. Vnde & Moses, & prophetæ plerunque apponunt, Hæc dicit Dominus hæc dicit Deus, , quo loquendi tropo duo indicant. Alterum est, dictis, vel dicendis fidem esse adhibendam. Ad maiorem enim fidem conciliandam additur, Hæc dicit Dominus. Alterum est, ingentem captare attentionem. Decet enim, homines aures arrigere, cum audiunt Deum aliquid dicentem. Cum ergo immensum Charitatis pelagus Dei, & vix credibile sit dicturus vates Hosseas, ne dicendorum magnitudine succumbamus, se testatur verissima, & credenda

Hieron. Abomination idolorũ in populo Christiano. asserere, in cuius rei testimonium ait, *Deum illa dicere*. Et quæ sunt hæc? *Vocabit me vir meus, & non vocabit vltra Baalim.* Diuus Hieronymus ait, lingua Hebræa, & Syra Baal interpretari, id est, habens. Si voluerimus dicere, habens me, dicimus Baali, & apud vtramque gentem viros vocare ab vxoribus *Baali*, id est, *vir meus*, quod intelligitur, habens me,

me, & eſt ſenſus, qui me habet in coniugio. Eadem lingua Hebræorum vocatur vir, Is. Vnde & vxor, quæ de viro ſumpta eſt vocatur Iſa, quaſi à viro virago. Quod ergo dicit Dominus, *vir meus*, hoc eſt, cum vtroque ſermone Iſchi, & *Baali* appelletur *vir meus*, ſiue maritus meus, tantum odi idolorum nomina, vt etiam, quod bene dici poteſt, propter ambiguitatem, & uerbi ſimilitudinem, nequaquam velim dici, ſed appellari me Iſchi, magis quàm *Baalim*, ne dum aliud loquitur, alterius recordetur, & virum nominans, idolum cogitet. In hac eadem ſententia eſt Ru- *Rupert.*
pertus dicens, poteſt quidem *Baalim* tolerabilem habere interpretationem, id eſt, habens me, quod de Deo vero fidelis anima recte poteſt dicere: ſed hoc nomen *Baalim*, quod ab Iezabel introductum eſt in idolo Sydoniorum, quod illi Baal dicunt, nimis pollutum eſt, & inquinatum, & idcirco
nulla nominis eiuſdem interpretatio quamuis pulchra pla- *Gloſſa.*
cere debet. Conſentit etiam cum dictis Gloſſa dicens, quod licet ſecundum etymologiam poſſet dici Deus *Baalim*, quod ſimiliter interpretatur vir meus: tamen idolorum odio dici non debet, ne in cultu Dei recordemur nominis idolorum & ne dum virum nominet, idolum cogitet, quod poteſt eſſe propter ambiguitatē verbi. Et ſubdit Gloſſa, Hinc habem⁹,
ex ſolis vocibus inordinatè prolatis hæreſim poſſe incurri. *Interlinea-*
Conſentit etiam cum his interlinearis. Ait enim, Etſi recte *ris.*
poſſet dici: tamen propter ſimilitudinem nominis idoli vitari debet. Vatablus etiam idem ſentit. Inquit enim, Hæc vox *Baalim*, Dominum meum ſignificat. Quaſi dicat, Non vteris hac dictione Baal. Nam hoc nomen male audit & ſonat, quod idolum ſignificet, idcircò in deteſtationem idololatriæ deſines, me vocare Baal. Vnus Lyranus ab his omnibus diſſentit dicens, Rabbi Salom. hunc locum exponere magis catholicè quantum ad hoc dicens, quòd *vir meus* hic accipitur, id eſt, ſponſus meus, quæ eſt nominatio amoris. *Baalim* verò ſecundùm proprietatem Hebraici ſermonis, idem eſt, quod dominus meus, quæ eſt nomina- *Malach.*
tio timoris iuxta illud Malach. 1. Si ego Dominus, vbi eſt timor meus? Et ſic eſt ſenſus, quòd ex familiaritate cum Deo, populus eius vocabit eum ſub nomine amoris, & non timoris, quod propriè conuenit ſtatuti nouæ legis, cum illa ſit lex amoris, ſecundum illud Auguſtini, Breuis differentia legis, & Euangelij timor, & amor. Sic igitur timori ſucceſſit amor. Cum Lyrano conſentiunt aliqui ex recentioribus,

centioribus, deducentes etymologiam huius vocis *Baalim* à verbo Bagal, quod significat præesse, dominari, subigere, & nuere. *Baalim* ergo id significat, cuius nutui, vel dominio parere oportet, quod Hispane dicimus, *amo*. Et nescio quid metus adfert, quemadmodum Dominus apud Latinos odiosum nomen erat, eo quòd seruitutem quandam denuntiabat. Quamobrem Augustus Cæsar, dominum se vocari, vetuit, quod leuius suum imperium dominio esse voluerit. *Baalim* ergo cum Dominum significet, non ita gratum est, perinde, ac vir. *Vir* autem non solum significat hominem ea ratione, qua mas est à fœmina distinctus: sed etiam, qua animi virtutibus excellit. Sic enim legimus de Gedeone, Gedeon filius Ioas vir Israel. Ac rursum, Nónne tu vir es? Quis similis tui in Israel? Significat præterea *vir* eum, qui mariti munere apud fœminas fungitur. Hinc *vir* amorem, & dilectionem, & gratitudinem quandam complectitur, qua homo redditur gratiosus, & amabilis. Erit ergo sensus huius loci, Adeo magnum amicitiæ fœdus, & coniugij cum hoc populo inibo, vt ingenti amore me prosequantur, & deinceps nihil metuant irarum, sed profligata timore, dilectionis, & charitatis suauitate ducti, vocabunt me non *Baalim*, quod dominium inuoluit, ac propterea nescio quid timoris: sed vocabunt me *vir meus*, qnod amorem redolet, & charitatem. Ita enim inquit Apostolus, Non accipistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater.

Octauianus Cæsar huius vocis vim intelligens dominum se nominari vetuit. Iudic. 7. 2. Re. 27.

Rom. 8.

¶ *Ad componendos mores.*

ET erit in die illa, vocauit me vir meus, & non vocauit me vltra Baalim, & auferam nomina Baalim, &c.

Primum demus hoc Theophilacti explanationi. *In die illa*, id est, tempore afflictionis, *vocauit me vir meus*, quod nomen dilectionem implicat. Ecce quæ sit conditio animarum, quas Deus in sponsas vocat, nempe cum flagellat, flagella agnoscere, esse certa dilectionis signa, flagellat omnem filium, quem recipit ait Apostolus. Ac rursum, Quod si extra disciplinam estis, cuius particeps facti sunt omnes sancti, ergo adulteri, & conscij estis. Quemadmodum arbor cum altius radices defixerit,

Hebr. 12.

Simile.

xerit, nec vehemens quidem eam procella agitare poteſt, ſecus autem, ſi fibras ſuperficie tenus porrexerit, neque ad profunda deſcenderit, paruus licet venti flatus irruat, eam à radicibus euellit, Ita & in nobis, ſi affixerimus diuino amore carnes noſtras, nihil mouere nos poterit, quominus Deum diligamus, quamuis acerbiſſimum ſit. Ob hoc Apoſtolus ait, In charitate bene radicati, & fundati. Nam quid eſt, in charitate bene radicari, & fundari, niſi quamuis venti tribulationum hinc, & inde ſuffient, ita immobiles eſſe, vt non à charitate dimoueantur? Et quemadmodum in pelagus immenſum decidens ſcintilla facilè deletur, Sic diligentibus Deum, quantacúnque ſit tribulatio, illuditur, & extinguitur. Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium, in refrigerium, ait Dauid. Quorſum bone rex tribulationem vocas ignem? Quoniam licet quoſdam comburat, non tamen me comburit, alios quoniam non habent charitatis altum pelagus, in quo tribulationum ignem extinguant: ego habeo in viſceribus adeo magnum charitatis pelagus, vt in illud immittens ſcintillas tribulationum extinguam. Quadrat obſeruatio in Euangelium de omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati, qui perſecutionem patiuntur. Cur beati? Quia in ipſa perſecutione agnoſcunt Deum veluti ſponſum. Quadrat etiam in ſecundam feriam Reſurrectionis, in hæc verba, Oportebat, Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Cur oportebat, pati? Vt ſuo exemplo oſtenderet, non eſſe deſpectos in conſpectu Dei, qui incommoda patiuntur tribulationum, quinimo à Deo velut chariſſimas ſponſas diligi. Viri enim iuſti in tribulationibus Deum vocant virum ſuum, id eſt, ſponſum ſuum.

Pſal. 65.

Pro feriæ 2. Reſur. Sicut in triura paleæ granæ premũtur, & flores inter ſpinas prodeũt, ſic in tribulatio nib⁹ homi nis inſtitia.

Secundò, *Vocabit me vir meus*, quod nomen amorem reſonat, neque vltra vult, vocari *Baalim*, quod timorem redolet. *Baalim* enim dominum meum ſignificat. Bene inquit Diuus Gregorius, Quando Deus vult timeri, Dominum ſe vocat, iuxta illud, Si ego Dominus, vbi eſt timor meus? Quando verò amari, ſponſum. Ac per quam egregie plus appetit Deus amari, quàm timeri. Plus enim fit amore, quam timore. In vinculis charitatis traham eos, ait Hoſſeas alio loco. Hinc Ariſt. ait, propter metũ nónunquã ſubditos inſurgere aduerſus eos, qui dominãtur. Malus ergo dominorũ cultos timor: bonus verò amor. Nam, vt inquit philoſophus Antiſthe-

Gregor. in Proto. Canticor Hoſſ. 11. 5. col 10.

Antisthenes, Quisquis alios metuit, seruus est, licet nesciat. Igitur si metuis subditos, magis vocandus es seruus, quam dominus. Cupis vere domini nomen obtinere? Dilige tibi subiectos. Quod enim est nauigio gubernator, quod in ciuitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Nauigium sine gubernatore labescit, ciuitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebrosus efficitur, & gubernatoris reipublicæ sine amore vita viralis non erit. Tolle à gubernatore amorem, solem è republica sustulisse videberis, totamque in tenebris iacere, nō est dubium. Significauit hoc optimè Diuus Gregorius dicens, habent maximam cognationem amor, & potestas. Secus modo faciunt qui rempublicam gubernandam suscipiunt. Existimant enim gubernationem esse instar arboris spinosæ, quæ ad se accedentes pungit, & lacerat. Quadrat obseruatio in festum Apostolorum, in hæc verba. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Item in mandatum, in hæc verba, Cum dilexisset suos, in finem, &c. Obserua autem, quæ verba subsequuntur: scilicet, Sciens, quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, & quod pater omnia dedit ei in manus. Quid hæc ad amorem, de quo prius egerat? Multum sane per omnem modum. Ostendit enim, quid maxime debeamus desiderare in gubernatore, cui tradita est in manus respublica, amorem videlicet.

Quē metuunt oderunt, quē oderunt quisquis odit perire expetit. *Simile.* *Marcus Anton. nihil quicquam esse licebit quod Imp. Rom. magis deceat quā clementia & subditorum amor.* *Gregor.*

Tertiò, hic locus maximè spectat ad *viros*, qui vxores duxerunt. Hi enim hoc vnum maximè debent, desiderare ab vxoribus, appellari *viros* suos, quod amorem sapit: non dominos, quod timorem. Hinc Apostolus, vnusquisque vxorem, sicut seipsum, diligat. Et sapiēs, in tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus concordia fratrum, amor proximorum, vir, & mulier sibi bene consentientes. Quemadmodum ferrum non vnitur ferro nisi vtrumque fit ignitum, Sic matrimonium bene constare non potest, nisi vxor, & vir charitate sint succensi. Sic sancti Patriarchæ vxores suas diligebant. Nam Iacob videbantur pauci dies viginti anni præ amoris magnitudine. Isaac sic Rebeccam dilexit, vt eius amore oblitus fuerit doloris vehementissimi, quem illi mors matris attulerat, sed obserua, quas bonus amor debet, habere cōditiones. Prima est, quod debet, esse permanens, & stabilis. Ait enim, *Non vocabit me vltra Baal m.* Ac si apertius dicat, Semper durabit hic amor. Sic Christum dilexisse legis, Cum dilexisset suos, in finem dile-

Ephe. 5. *Eccle. 25.* *Triplex cōmendatio Dei gratissima.* *Simile.* *Gen. 24.*

dilexit eos. Debet deinde, eius conditionis eſſe amor: vt nõ te ad infernum trahat, in barathrumq; præcipitet, ſed quẽadmodum currus igneus tulit Eliam in cœlum, ſic amor te deferat in cœlum. Audis enim, poſteaquam dixerat, Vocabit me vir meus, auferam de ore eius nomina Baalim; hoc eſt, idolorum. Sic Chriſtus ſuos Apoſtolos dilexit in finem, id eſt, in Deum, vt explanat Diuus Auguſtinus. Quemadmodum quamuis piſces, & aues produxerit Deus ex aquis, vt literæ diuinæ teſtantur, piſces deſcendunt ad imam aquarum altitudinem, aues vero cœlum petunt, Sic degentes in pelago amoris, non eodem tendunt, ſed quidam diligunt, vt ad cœlum ferant, alij vero, vt in voraginem inexplicabilem inferorum dilectum dent præcipitem. Diſces etiam ex hoc loco, quem ſcopum debeat tuus amor, habere, nempe auferre peccata à dilecto. Audis enim, Deum tuum in hoc ſtudium incumbere, vt auferat nomina Baalim ab vxore ſua Synagoga. Igitur ſi cui copulatus es amore, & illum crimine irretitum agnoſcis, dã operam, vt peccatum relinquat, & caue, ne ſordidis veſtibus indutus, conſcendas currũ amoris, vbi prunæ dilectionis ſunt: ſed quẽadmodum legis apud Ezechielem, hominem veſtitum lineis, id eſt, candidis fuiſſe ingreſſum, & hauſiſſe manus plenas prunis, vt effunderet ſuperciuitatem, Ita tu non niſi puris moribus ornatus exhibe dilectionis opera amato.

Pro mandato.

Simile.

Simile.

Ezech. 10.

Quarto obſerua, quid contendat Deus, nempe non ſolum *auferre nomina Baalim de ore?* verum & de intellectu. Parum ergo eſt, non peccare ore, ſed danda opera eſt, ne memoria, & intellectu pecces. Ab vtraque enim parte vult Deus, vt hic legis peccata auferre. Diſces etiam, nõ ſolum verbo diligere, ſed etiam corde. Non enim contentus eſt Deus, *auferre nomina Baalim de ore*, è corde cupit etiam delere. Filioli non diligamus verbo, neq; lingua, ſed opere, & veritate, ait D. Ioã.

1. Ioã. 3

¶ *Et percutiam fœdus in die illa cum beſtia agri, & cum volucre cæli, & cum reptili terræ.*

¶ Locus hic tantum eget expoſitione Hieronymiana, ac propterea omnes expoſitores quaſi vno ore ſequuntur eius explanationem licet nonnulla ſint obſeruanda ad exactiorem intelligentiam. Igitur obſeruat Rupertus loquendi modum, *percutiam*, inquit, *eis*. Quibus? Singulari namque numero vtebatur dicendo, Vocabit me vir meus, & auferam nomina Baalim de ore eius, & nominis eorum nõ recordabitur. Nũ ¶

autem in plurali numero loquitur dicens, *Et percutiam eis.* Quibus ergo respondet Rupertus, Nimirum supradictis vinitoribus eius, id est, prædicatoribus eius. Illis namque percussit Dominus fœdus *cum bestia agri: & cum volucre cœli, & cũ reptili terræ*; quod iuxta literam ita contigit. Habentes enim gratiam operationis virtutum Apostoli: & Patres sancti, & bestiis, & volucribus, & reptilibus imperasse leguntur, atque ita obediisse, vt miracula essent ad gloriam Christi, cunctis videntibus. Rupertus itaque coarctat pronomen *eis* solum ad vinitores, quod deprehendit ex varia loquendi forma. Nam cum prius sermo esset singularis, deinde ad plures sermo dirigitur. Non ita Diuus Hieronymus arctat pronomen *eis* ad vinitores, sed ad omnes Ecclesiæ fideles extendere videtur, quem cæteri omnes etiam sequuntur. Fauet expositioni Ruperti consuetudo Scripturæ sacræ, quæ crebro intercidit sensum, & alium in medio ponit, & rursus ad primum argumentum redit. Ita obseruant Euthymius, Psal. 180. & 117. Et Hieronymus Isaiæ 16. Et Gregorius lib. 5, Moral. c. 29. Et August. Psal. 44. Vnde, vt multa omittamus, cum Isaias loqueretur de Moab, subdit, Emitte agnum Domine dominatorem terræ de terra deserti ad montem filiæ Sion. Et Cant. 3. Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt hubera tua vino. Ecce trãsit ab vna ad aliam personam: scilicet à tertia ad secundam. Pro sententia etiam Diui Hieronymi consuetudo Scripturæ citari potest. Nã solet, numerum pluralem pro singulari ponere. Vt Genesis 19. Cũ subuerteret Dominus vrbes, in quibus habitauit, id est, vrbem illam, quam habitauit. Et iudicum 7. de Achan Peccauit Israel, & transgressi sunt pactum meum, & acceperunt de anathemate. Ecce vnus est transgressus, & ait in numero plurali, transgressi sunt, & acceperunt. Sic obseruat Ambrosius, libro 10. Comment. in Lucam, capit. 22. cuius verba sunt: Aliquando numerus pluralis de vno dicitur Vt in Psalmo, Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum: Solus enim Rex Herodes: & princeps Pilatus, in Apostolorum actibus conspirasse aduersus Christum Petri voce produntur. Et in Paulo ad Hebræos legimus, In caprinis pellibus ambulabant, secti sunt, leonum molas obstruxerunt. Cum solus Elias melotem habuisse, & Isaias sectus esse, & Daniel intactus à leonibus legatur. Sic etiã aliqui concordant Euangelistas: quando dicitur, duos blasphemasse

Ruper.

Deus percutiens fœdus cum Christi humanitate, dem cũ omnibus fecit qui sum membra eius.

Hierony.

Euthym.

Hieronym.

Gregor.

August.

Cant. 1.

Gene. 19.

Iud. 7.

Ambros.

Act. 4.

Hebr. 21.

Mat. 27.

Luc. 23.

maſſe latrones, cum vnus eorundem blaſphemaſſet. Videte D.Chryſoſt.homil.4.in Geneſ,Auguſtinum lib.3. de conſenſu Euangeliſtarum,capit.16 Euthim. Pſalm. 79. & apud Exod.32 Hi ſunt dij tui,Iſrael,& tamen de vno vitulo tantum eſt ſermo.Sic apud Matthæum,Defuncti ſunt,qui quærebant animam pueri, Videte Hieronym. Daniel tertio Auguſtinus quæſt.in Geneſ.quæſt.149.Verum quando nomen eſt collectiuum,aut ſingularis numeri conſtans ex pluribus, tunc ſolet, eſſe numeri ſingularis mutatio in numerum pluralem in ſequentibus. Vt apud Exod. Dimitte populum meum, vt ſeruiat mihi. Et apud Geneſ.15. Scias, quod peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent eos quadringentis annis. Legite Auguſtin. lib.locut.in Exodum. Ex dictis colligitur, veriorem eſſe ſententiam Diui Hieronymi, quàm Ruperti & pronomen *eis* non eſſe arctandum ad vinitores, ſed de omnibus eſſe ſermonem.Vnde quod priusper nomen collectiuum dixerat in numero ſingulari,deinde explicuit per relatiuum in numero multitudinis. Iam ſenſum enodemus. *Per vtiam eis.* Pronomen,*eis*,eſt in dandi caſu,quod venuſtiſſime explicuit Varablus dicens,Eis,id eſt,in gratiam,& vtilitatem eorum,fidelium ſcilicet.Quaſi dicat, Precipiam illis, ne noceant fidelibus.Hæc dicuntur iuxta id,quod apud Dauidem legitur. Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis & conculcabis leonem,& draconem.Et Marci vltimo, Si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Quibus verbis promittit ſummam fidelibus tranquillitatem,& pacem tempore Euangelij,nec aliquid eis nocituram.Et ita legit D.Hieronymus in dandi caſu , & textus Gloſſæ Ordinariæ, & Septuaginta,& Thophylactus,atque vetuſtiſſimi Codices, licet in recentioribus exemplaribus in ablatiuo inuenitur, ſcilicet cum eis,& non in datiuo,*eis fœdus cum beſtia agri & volucre cœli,& reptili terræ.* Exiſtimat Rupertus,ita cõtigiſſe iuxta literam.Feræ enim,& beſtiæ,& volucres cœli obedierunt Apoſtolis,& ſanctis tempore Eccleſiæ primitiuæ. Deinde aptat hæc verba,*beſtia agri, volucre cœli,& reptili terræ*, variis hominum generibus,verum hoc refert ad anagogicum ſenſum non ad literalem.Non tamen ita eſſe exiſtimo : ſed quod etiam ſit genuinus literæ ſenſus,referre hæc tria *beſtiam agri, volucrem cœli,reptile terræ* ad varias hominũ ſortes,& cõditiones:Vnde Theophylactus egregie inquit hũc locũ diſpũgẽs,

Malt. 2.

Exod.

Geneſ.15.

Pſa.90.

Mar. vlt.

Domeſtice fuerunt ſanctis Martyribus forè nihil nocebãt viginibus ſanctis atque leones ſerpentes & alia venenata.

Vel hoc dicit, quod sicut cum indignarer ipsis, tradidi fructus terræ bestiis, & volucribus, & reptilibus, ita reconciliatis mihi ipsis desistent feræ istæ, tanquam & ipsæ persuasæ, vt parcant, absumere fruges. Vel bestias, & reptilia, excitatos, insurgentésque aduersus ipsos hostes intelligens, ait, Efficiam, vt ipsi pacis fœdera sanciant cum Israelitis. Videtis ergo, quo pacto Theophylactus ad literalem sensum referat, quod ad anagogem retulit Rupertus. Atque Theodoretus ait, Non de bestiis, & volucribus loquitur: sed de efferatis hominibus in omnia inuolantibus more volatilium, & venenatorum serpentium similibus. In hac eadem sententia est Glosa ordinaria, & Interlinearis Glossa ait, Nomine *bestiarum & volucrum*, Gentiles signantur. Hoc idem sentit Lyranus, sic expendens, *Cum bestia agri*, id est, cum crudelibus tyrannis *& cum volucre cœli* id est, cum regibus superbis, *& cum reptili terræ*, id est, cum eorum ministris, quia & isti, qui in principio persequebantur Christianos, & fidem Christi, ad fidem sunt conuersi, & maximè tempore Constãtini. Hos veruntamen omnes expositores longe antecellere videtur Diuus Hieronymus expendens iuxta prædictum sensum hunc locum de variis hominum generibus, & venustè hoc confirmans testimoniis duobus, altero noui testamenti, altero veteris instrumenti. De hoc inquit, tempore loquitur
Isaiæ 11. Isaias dicens, Habitabit lupus cum agno & pardus cum hœdo accubabit, vitulus, & ouis, & leo simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos? vitulus, & vrsus pascentur, simul requiescent catuli eorum, & leo quasi bos comedet paleas, & delectabitur infans ab hubere, super foramina aspidis, & in cauernam reguli manum suam mittet, qui ablactatus fuerit. Quis dubitat, his verbis significari varia hominum genera? Quod & in
Act. 10 Actis Apostolorum scriptum est. Et vidi cœlum apertum, ait Diuus Petrus, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submissum de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & serpentes terræ &, volatilia cæli. Et facta est vox ad eum, Surge Petre, occide, & manduca. Per quæ, non est dubium, Gentes significari, vt ipse Diuus Petrus inferius exposuit. Hic itáque locus iuxta literalem sensum exponi potest, & de bestiis veris, & de hominib⁹ induentib⁹ ferinos mores. Per *reptile* temen existimo, intelligi homines viperinas linguas habe. tes, & laxantes habenas in aliorum ho-

norem

norem. Hos inquit; ſe refrænaturum, vt qui prius detrahebant eorum famæ, iam non detrahant: ſed defendant videntes eos conuerſos ad Deum.

Ad inſtruendos mores.

ET *percutiam eis fœdus cum beſtia agri, & cũ volucre cœli, & cum reptili terræ.*

Percutiam fœdus eis, id eſt, in eorum gratiã, & vtilitatem. Vide, quid efficiat animi conuerſio, nempe pacis fœdus in vtilitatem ſerui Dei. Deſęuiant hoſtes, circundent, minẽtur, ſi ad Dominum confugiamus, non ſolum non nocebunt hoſtes, verùm & in noſtrum commodum ſtabitur fœdus pacis. Rex Dauid quid ait? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra non timebit cor meum: ſi exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Quemadmodũ aues, cum impetuntur ab accipitre, ſolent ad homines confugere, qui quadam ducti beneuolentia & mititate illas protegunt & liberas dimittunt, Sic, vaſtantibus hoſtibus cuncta, ſi ad Deum confugiamus, ipſe nos defendet, & in noſtram vtilitatem pacem ſtabiliet, nõ in damnum, vti contingebat Regibus Iſrael, & Iuda, qui cum ingenti dedecore, & damno pacis fœdus percutiebant, ingẽs ſoluentes tributum. Sic rex Oſee regis Salmanaſar factus eſt ſeruus, reddebatque illi tributa. Sic etiam Ezechias ſeruiebat Sennacherib, quem precabatur dicens, Peccaui, recede à me, & omne quod impoſueris mihi, feram. Indixitque Rex Aſſyriorum Ezechiæ regi Iuda trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. Itaque docet hic locus, pacem cum hoſtibus à Domino eſſe petendam. Sic Antiochus Iudæos eſt deprecatus honorauit templum, & numera poſuit, & Machabęum eſt amplexatus.

Pſal. 26.

Simile.

3. Re. 17

2. Mac. 13

Secundò, docet hic locus, quomodo ſeruis Dei omnia cooperatur in bonum, vt ait Apoſtolus.

Rom. 8.

Tertiò, hic locus eſt ad pacis commendationem, ſiquidẽ, quaſi peculiare beneficium, ſe, ait, *percuſſurũ pacis fœdus cũ hoſtibus*. Sic Iob Eliphas dicebat, in bello eruet te de manu gladij in vaſtitate, & fame ridebis, & beſtias terræ non formidabis, ſed cum lapidibus regionum, id eſt, cum hominibus

Iob 5.

lapideis,& crudelibus,& bestiæ terræ pacificæ erunt tibi, & scias quoniam tabernaculum tuum pacem habeat. Quemadmodum, concitato mari ventis, naues etiam tempestati subiiciuntur, Ita si intra nos non sit pax cũ Deo, sed bellũ, extera bellum gerent aduersum nos. Et sicut, irato Domino aduersum nos irantur etiam eius famuli contra nos, Sic, irato Deo omnia concitantur aduersum nos. In cuius rei typum oritur Christus tempore pacis, vt discamus, tunc nos pacem habituros, cum oritur intra nos. Abest Christus, & est discordia inter Pilarum, & Herodem, venit Christus, & facti sunt amici habeamus ergo pacem cum Deo, & statim etiam cum proximis habebimus. Quis restitit ei, & pacem habuit.

Simile.

Pacis & gratiarum conciliator Christus.

Iob 9.

Quartò obseruandum est, quo nomine appellet reges superbos, scilicet *volucres cæli*. Sic rex Assyriorum aquila vocatur. Quasi aqila, inquit, volabit ad Moab. Et inferius Hosseas ait de Nabuchodonosor, Quasi aquila super domum Domini. Demum apud Ezechielem proponit Dominus ænigma, Aquila grandis magnarum alarum, plena plumis, & varietate. Quid sunt alæ, nisi exercitus? Vnde apud Isaiam, Eris extensio alarum eius implens latitudinem terræ plena plumis, & varietate. Quid plumæ sunt nisi opes, & potentia, varietas, magnificentia? Et merito cum plumis hęc comparantur, quia quemadmodum plumæ aues ferunt in sublimiora, Sic mundi diuitiæ, & dignitates solent homines, extollere, & in vanitatem aeris leuare. Sed ad plumas Deus præcipit, euellere, & in locum cinerũ proiicere. Locus cinerum est memoria mortis, vbi proiiciendæ sunt opes, considerantes, quã breui illæ euanescant Et quemadmodum accipite, falco, & nisus dum viuunt, magni æstimantur: mortui verò despiciuntur, & dum viunt, magnis delitiis nutriuntur, & in manibus magnatum gestantur, Ita principes sæculi, licet dum viuunt, magnifiant, tandem post mortem multi ex illis mittentur in sterquilinium inferni. Præterea meritò principes dicuntur *volucres cæli*, quia bona à Deo in illos collata debent eos à terra in cœlum erigere. Est Deus venator maximus. cuius manus habet in cœlum cibum ad alliciendum accipitrem, vel nisum, Sic principes Nisi sunt, qui debent, volare fursum in cœlum, vt è manu Dei accipiant cibum. Verum melius vocabimus opes huius sæculi, *el, enuelo*. Nam quod maxime desiderat, est, opibus, & diuitiis huius sæculi allicere eos ad opes supernas cœlestes capiendas. Hoc do-

Ierem. 48.

Hosseæ. 8.

Ezech. 17

Isaiæ. 8.

Simile.

Leuit. 1.

Simile

cuit

cuit Eliu, Iob 31. dicens de eo, Qui erudit nos ſuper volucres cœli, hoc eſt, maiorem ſapientiam nobis præſtat, quàm auibus cœli. Ac ſi apertius dicat, Multo propenſius debemus, accurrere ad regem Deum venatorem habentem cibum in manu, quàm aues acurrunt ad manum venantis aucupis. Quadrat obſeruatio in Euangelium, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Sunt enim monendi diuites, eſſe appellatos, *volucres cœli*, vt diſcant, volare ad cœlum, & terram contemnere. Et cap. 39. Iob ait Deus, Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, in arduis ponit nidum ſuum, in petris manet, inde contemplatur eſcam? Quid aquila, niſi viri potentes? Eſt enim aquila regina auium, ac propterea reges adumbrat, & principes. In arduis ponit nidum ſuum. Quorſum in arduis ponit nidum? Procul dubio, vt ait Diuus Tho. pulli eius ſtatim nati conſueſcant, in altis morari, Pulli noſtri cogitatus ſunt. Quis debet, eſſe eorum nidus? Deus qui cunctis celſior eſt. Vnde in Hebræo eſt, in ſublimi loco, pro nidos. In petris manet, id eſt in ſanctorum exemplis. De his enim inquit Petrus, Vos tanquam lapides viui. Iſtam, decet, contemplentur principes eſcam, gloriam videlicet ſupernę maieſtatis. Ad hanc enim adipiſcendam, debent, intendere pro virili. *Iob 31.*

Quintò, merito vocat principes, & reges, *volucres cœli*. Quo loquendi tropo explicuit, quàm cito tranſeat eorum potentia, & opum abundantia. Iob ait, c. 9. Dies mei pertranſierũt ſicut aquila volans ad eſcam. Nihil enim velocius auis volatu. Vidi impium exaltatum, ſicut Cedrus Libani, tranſiui, & ecce non erat, ait Pſaltes. *Iob 9.*

Sextò, *volucres* vocat principes, quia eorum muneris intereſt, quia in eminentiori loco collocantur, proſpicere, vbi peccatorum ſunt cadauera, vt puniant, & lanient.

Septimo, *Et cum reptili terræ*. Diximus, homines vocari *reptilia*, qui viperino dente vitam aliorum mordent, & laniant. Et meritò ſubiungit terræ, quia eorum conditio eſt cum dæmone, cui dictum eſt, Terram comedes omnibus diebus vitę tuę, proſpicere vitam aliorum terrenam, ſcilicet peccata, vt detractent, & obgãniant. Nunquam autem reſpiciunt, ſi quid in te cœleſte ſit, id eſt, piũ, & candidũ. Similes hi ſunt ſcarabæis ſtercora mãducantibus, cum habeant alas ad volandum, & miluis in exalia oculos figentes non in cœlum

Homines ingenio prædili in ſtercore rerum mundanarum verſantes ſcarabei dicuntur.

Philip. 3. cœlum. De quibus inquit Apostolus, Qui terrena sapiunt. Egregiè inquit Apostolus, sapiunt. Sunt enim peritissimi; & doctissimi ad terram peccatorum aliorum voluendam; & discutiendam. Sunt doctores à dæmone laureati. De quorum

Iacob 3. scientia ait D. Iacobus; Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. De quibus etiam

Ierem. 9. egregiè ait Ieremias, Quis dabit me in solutionem diuersorum viatorum, & derelinquam populum meum, & recedã ab eis; Extenderunt linguam suam; quasi arcum mendacij, & non veritatis. Vir fratrem suum deridebit, & veritatẽ non loquentur. Docuerũt enim linguam suam loqui mendaciũ, sagitta vulnerans lingua eorum. Quid ais Ieremia? Non est melius degere in ciuitate, quam cùm serpentibus & reptilibus? Non, Quia nocentiora sunt reptilia ciuitatis; scilicet; homines mordaces; qui linguam extendunt, quasi arcum, vt impetant absentes, quod reptilia non faciunt. Et, quod est detestabilius; arcum habent mendacij, & non veritatis. Extendunt enim rem minimam efficientes maximam, & crebro mentiuntur, non attendentes, quod vulnerẽt honorem, & famam, quod vulnus acerbius est; quàm sagittæ corpus

Eccle. 28. transfigentis. Ait enim Sapiẽs, Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa. Docuerunt linguam suam. Non ait, Loquuntur sua lingua, sed docuerunt, vt habitum detegat obtrectationis; & scientiam exactissimam, quàm habet ad detrahendum. Fugiamus ergo fratres mei detractionẽ, ne reptilia terræ vocemur à Deo. Quadrat ĩ ea verba Euãgelij, Beati eritis, cũ maledixerint vobis homines.

Octauò, docet hic locus, post peccatoris conuersionem non esse illius honori detrahendũ, ob peccata transacta: sed decet; viperinam linguam cum eo fœdus inire, ne mordeat quem agnoscit, iam resipuisse. Solent enim homines iniqui conuersis nunquam parcere, semper ore voluentes peccatũ

Isaiæ. 11. quod patrarant. Audiant isti; quid dicat de filiis Ecclesię vates Isaias, Delectabitur infans in hubere super foramina aspidis. Quis infans? Quis aspis? Infans proculdubio est nuper ad Deum cõuersus. Ita enim inquit Apostolus, Tanquã paruulis in Christo, vobis lac potum dedi. Hi ergo paruuli delectantur; non tristitia afficiuntur ab aspide, id est; detractore, & maledico. Ita enim inquit Regius Psaltes, Acuerũt

Psal. 139. Cor. 5. linguam suam sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum. Aspides sue morsu necant, & loquentes sua lingua famam

Grauius quis ledit lingua im proba quã flagello, & proinde ea magis metuenda et vitãda.

famam absumunt; & perdunt delinquentium. Parcent tamẽ infantibus, id est, hominibus resipiscentibus, inient fœdus cum huiusmodi reptilibus, hoc est, tãtum abest; quod mordeant, quod prospicient honori conuersorum, protegent, & defendent. Non vertent dedecori vitam transactam, & ignominiam priorem, vt multi facere solent, nomina probrosa, & contumeliosa ob peccata transacta hominibus imponẽtes. Audientes enim, quid dicat Christus Chananeæ peccatrici, videlicet; Non est bonum, sumere panem filiorũ; & mittere canib. ac persistenti deinde in oratione nõ dici, O canis magna est fides tua: sed, O mulier. Sic quem prius canem appellauerat, iam non canem appellat; sed seruum Dei, vt Christus Chananæam in honorem illius mulierem vocat, nõ canem. Apud Lucam etiam de Magdalena, quid legimus? Prius ait, Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Sed post eius cõuersionem quid ait Christus? Simon vides hanc mulierẽ? Cur Dñe non ais, Simon vides hanc peccatricem? Nónne prius eam ita appellat Euangelista? Procul dubio non decet, eam peccatricem appellare, sed mulierẽ. Iam enim conuersa est; & cum conuersis secus agendũ est. Cur ergo appellabo hominem vestitum nudum? Cur candidum Æthiopem? Nudus fuerat peccator, & sine veste gratiæ, at postquam induit eũ Dñs veste gratiæ, cur sine ea esse dicemus? Postquàm abluit faciem denigratam super carbones profluuio lachrymarũ; & candidus est, imò candidior niue, nitidior lacte, rubicundior ebore antiquo, & saphyro pulchrior effectus; quare de formem appellabo? *Thren. 4.*

¶ *Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiduciaiter.*

¶ Summam pacem his verbis promittit adumbrantem pacem internam, de qua Lucæ 2. dicitur; Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Argumentum autem est à destinatis, sine quibus res effici non potest, dum ad significandã pacem hoc vtitur loquendi tropo, *arcum, & gladium, & bellum conteram*. Nam si hæc instrumenta bellica, *arcus, & gladius* auferantur, bellum sepultum esse consequitur. Nomine etiam belli, vt egregiè inquit Vatablus, cętera instrumenta bellica implicantur. Estque metonymia figura. Continens enim pro contento ponitur. Bellum námque instrumẽta includit multa, quibus efficitur. Obseruandus est etiam modus loquẽdi. *Luc. 2.*

De terra inquit, *conteram gladium, & arcum, & bellum*, Non ait, de hominibus. Quid hoc est? Nónne homines bella gerunt Ab his ergo debet, auferre *bellum, & arcum, & gladium*. Procul dubio non sine ratione ait, *de terra*, & non de hominibus vt postea dicturi sumus. Nunc prius expendamus, quid intelligat per *terram*. Theophylactus ait, intelligi Iudæam, vel vniuersam terram. D. Hieronymus vniuersam terram intelligit. Ait enim, Tũc iungetur Israel Gentibus, & implebitur illud Deuteronomij, Lętamini Gentes cum populo eius. Ac rursum illud Psaltis, Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, ibi confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum. Et Isaias, Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, neque exercebuntur vltra ad prælium. Vnde bene pro *terra* posuit: Interlinearis, Ecclesiã. Vatablus autem ait, per *terram* intelligi eam, in qua habitabunt fideles conuersi ad Christũ. Sunt, qui dicant significari pacẽ, quæ tẽpore ortus Christi fuit. Tunc. n. Augusto Cæsare imperante omnis belli tumultus cessauit. Iamque templum occlusum est, & vniuersus orbis descriptus; vt testatur Luc. Euangel. Attendite etiã, quid dicat, *Conteram*, non auferam. Habet. n. emphasim hoc verbum, *Conteram*, quo verbo magnitudo pacis exprimitur, & in longum tempus duraturæ. Neque silẽtio prętermittendum est, quod Theophylactus obseruat, his verbis implicare, conuersos ad Christum res ipsius corporis posthabituros, propter quæ non pauca bella oriuntur, nullamque futuram dominandi libidinem. Dominãdi. n. libido causa belli est, ait Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 14. Qui enim dixit in Euangelio, Ei qui voluerit tecũ in iudiciũ contendere, & tunicam tollere, dimitte ei & pallium, idque genus talia, pacem habere nos voluit, quam & nobis reliquit, atque etiam despecturos bona temporaria, Vera quippe est sententia D. August. li. 15. de Ciuit. c. 4. bella, & lites oriri ex amore temporalium rerum. *Et dormire eos faciam fiducialiter*. His verbis, *dormire* cubare, quiescere, & similibus optata rerum pax, atque tranquillitas, & summa securitas designatur. Sic Psal. 3. Dormiam, & requiescam, id est, nimia fruar securitate. Sic & Dñs promittit apud Deuteronomiũ populo legem seruanti ad quietem iacebitis, & non erit, qui exterreat. Sic & apud Ezechielem de ouibus sub pastore suo Dauide degentibus inquit, Habitabunt in deserto securè, & dormient in saltibus, id est, nimia fruentur tranquillitate, & securitate. Vnde

Theop. Hieron.

Psal. 85.

Isa. 4.

Iuxta Marcelli theatrum Romæ tẽplum extructũ fuit Iano cuius geminæ erant ianuæ pacis tempore clausæ, belli apertæ. Luc. 2.

Bellorum mater regnandi insana libido. Matth. 5.

Aug. Psal. 3.

Ezec. 34.

Vatablus

Vatablus vertit, Efficiam, vt habitent ſecuri. Et Lyranus ait, *Dominare eos faciam*, id eſt, quieſcere faciam. Rubertus tamen bifariam diſpungit, *Dormire eos faciam* ſubauditur, inquit, in illa pace. Ibi enim dormitur fiducialiter, videlicet ea dormitione, de qua in Canticis loquitur Sponſa, Ego dormio, & cor meum vigilat. Vigilante namque corde, fiducialiter dormitur, quando remotis curis ſæcularibus, & repreſſis vitiorum motibus, ſolum Deum libera per gratiam Dei anima ſuauiter contemplari delectatur; vel certè, *Dormire eos fiducialiter*, id eſt, ſomnum mortis excipere eos faciam confidenter videlicet pro bona conſcientia, quali fretus Apoſtolus, diſſolui, & eſſe cum Chriſto cupiebat. Et proculdubio ſatis frequens eſt in Scriptura, vocare mortem ſomnum. Sic crebrò legimus, Dormiuit cum patribus ſuis, in libris Regum. Sic Apoſtolus mortuos vocat dormientes, Nolo, vos fatres ignorare de dormientibus. Et Chriſtus ait, Lazarus amicus noſter dormit. Dicuntur autem mortui dormientes, vt egregiè inquit Auguſt. Epiſt. 120. ad Honoratum, propter futurã reſurrectionem, velut euigilationem, vel quia, vt dicit Euripides; & citatur ab Ariſtotele. 8. Polit. c. 5. Vt ſomnus curas ceſſare, facit, Ita mors eſt finis curarum, & anxietudinum. Adhunc etiam ſenſum hunc locum detorquet Interlinearis dicens, Modo quieſcunt animę ſanctorum in ſpe futuræ reſurrectionis. Hic autẽ ſenſus magis videtur eſſe tropologicus, quam literalis.

Cant. 5.

Philip. 2.

1. Theſ. 4.

Nihil aliud eſt mors quã ſomnus & requies irã quibus per turbationis liberatio & a vitã curis liberatio Chriſti.

Ad morum compoſitionem.

ET arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Pollicitus fuerat Dominus, hunc populum, iam ad ſe cõuerſum fœdus pacis habiturum cum beſtia agri, volucre cœli, & reptili terræ. Nunc & aliud vlterius promiſit, nempe bellica inſtrumẽta contriturum. Quid hoc Domine mi? Peccarunt ne hæc inſtrumenta, quod illa perdere conterere decernis? Potius tibi inſeruirunt, ſiquidem ad correctionẽ profuerunt delinquentiũ. Vtiq; illa à bellantib. mota ſunt, non à ſe. Non ergo peccarunt. Quorſum ergo plectuntur? Oſtendit hic locus, Deum bonitate ſua & dolere ob ſ calamitates in hunc populum à ſe immiſſas. Quemadmodum enim pater virgam, qua filium flagellarat, *Simile.*

ſolet

solet proiicere in ignem, vt ostendat, se pœnitere ob verbera, quibus illum afflixerat, atque vt ostendat, iam non esse iratum, sed vnice diligere, Ita Deus post punitionem peccatoris flagellum conterit, comburit, & in terram proiicit, & calcat, vt ostendat, se pœnitere ob inflicta vulnera. Omnem filium, quem recipit Dominus flagellat, ait Apostolus. Et quæ sunt Domini flagella? Duplicia. Animatum, & inanimatum: inanimatum, vt gladius, arcus, & alia id genus, morbus, dedecus, paupertas. Alia sunt animata, nempe homines impij, quos Aug. Psal. 73. flagella vocat iustorum. Quos etiã Dominus post flagellationem iustorum, solet conterere, & in ignem proiicere, vt ostendat, se iam pœnitere, ingentique filios prosequi amore, Verùm multo apertius hoc significauit Dominus apud Isaiam, dicens, Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse est in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, &c. Verum videte, quid faciat de virga furoris sui. Et erit, cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion in Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Et apud Ezech. de rege Babylonis aduersus Sedechiam, Mucro, mucro euagina te ad occidendũ, limita te, vt interficias & fulgeas. Atq; postquam vsus est Dominus rege Babylonis pro flagello, attendite, quid dicat, Reuertere ad vaginam tuam, & in terra natiuitatis tuæ iudicabo te, & effundam super te indignationem meam, in igne furoris mei sufflabo te, igni eris cibus. Attendite etiam, quid dicat apud Exodum, Placatus est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum. Placari hoc loco, pœnitere est. Et ita vertunt Hebræi pro placatus, pœnituit. Verbum enim Nachal ibi positum significat, consolari, & pœnitere. Audite etiam, quid dicat Scriptura, postquam conuersi sunt filij Israel ad Deum, proiicientes idola, doluit Dominus super miseriis eorum. Caueant ergo, qui alios affligunt, & timeãt, quia flagella sunt bonorum in manu Domini post conuersionem flagellandorum à Domino conterenda. Si enim inanimata flagella, vt *arcum, & gladium, & bellum conterit*, quantò digniora sunt contritione animata flagella? Hoc bene cognouit ille adolescẽs dicẽs regi Antiocho, Nos pro peccatis nostris hæc patimur, & si nobis propter increpationem, & correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est, sed

Heb. 12. *Duplex Dei flagellum.*

Aug.

Isa. 10.

Exec. 21.

Exo. 32.

Iud. 10.

2. *Mac.* 7.

ſed iterum reconciliabitur ſeruis ſuis. Tu autem ô ſceleſte, & omnium hominum flagitioſiſſime iudicio Dei ſuperbiæ tuæ pœnas exolues. Hinc & apud Michæam ait Ieruſalem Babyloni ſe affligenti, Ne læteris inimica mea, quia cecidi conſurgam. Ac paulò pòſt, Et aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione, quæ dicit ad me, Vbi eſt Dominus Deus tuus? Ac ſi apertius dicat, Tu Babylon flagellum es Domini mei, quo nunc me flagellat: verum poſt flagellationem non effugies iudicium: ſed operieris confuſione, dum te videris contritam à Domino. Quadrat hæc obſeruatio in Euangelium vigiliæ Epiphaniæ in ea verba, Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri. Ecce flagellum, nempe Herodem contriuit. Quadrat & in Euangelium ſancti Stephani in ea verba, Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris. Quadrat etiam in Euangelium Apoſtolorum, Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Demum, hic locus communiſſimus eſt, quoties de tribulatione ſermo inciderit. Secundò, docet hic locus, vt quid conſequaris, omnia, quæ poſſunt eſſe impedimento, eſſe auferenda. Poterant eſſe impedimento, ne pax ſtabiliretur, arma, propterea illa conterit Deus, ac tunc maximè, cum homo eſt propenſus ad aliquod peccatum. Tunc, quæ ad illud alliciunt, ſunt longe releganda. Eſt aliquis facilis ad vindictã, & iram? Proiiciat arma. Eſt pronus ad detractionem? Fugiat confabulationem. Demũ omnia, quæ poſſunt nocere virtuti, ſunt fugienda. Quid poterat paci nocere? Superſſe inſtrumenta bellica. Illa conterit Deus. Hinc apud Deuteronomium Dominus præcipit, aras idolorum ſubuertere, & confringere ſtatuas, & ſculptilia comburere. Et apud Exodum, vitulum aureum combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem Moſes, vt doceret, nihil earum, rerum, quæ nos ad peccatum reducere poſſunt, aut à bono reuocare, eſſe retinendum. Agnouit Deus hominem propenſum ad dominandum aliis, & ad amorem rerum temporalium, ob quæ bella oriuntur, vt ait Aug. li. 3. de Ciuit. Dei, c. 14. dicens, Dominandi libido cauſa belli eſt. Hinc lites oriuntur, & bella: verùm ne in bellum prorumpant, inſtrumenta conterit, *arcum, gladium, & bellum.* Vocatur Eliſæus ab Elia, & obſeruate: quid, fecerit. Boues, quibus arabat, mactauit, & coxit carnes aratro boum. Quorſum aratrum comburit? Quorſum boues interficit? Ne quid maneret, quod eſſet impedimento, ne miniſtraret Eliæ, aut

Mich. 7.

Matt. 2.

Radicertus euellenda eſt peccatorum cauſa vt tollatur effectus.

Deut. 7.

Exo. 32.

3. Re. 19.

Luc. 5.

Gene. 31. aut ab eo ministerio reuocaret. Sic Matthæus, relictis omnibus, secutus est Christum. Et apud Gen. Rachel furata est idola patris sui. Quorsum furata est idola? Vt, amotis impedimentis, patrem ab idololatria reuocaret.

Tertiò, Ecce, quo pacto Deus, non solum hominibus se exhibet munificum: verum & terræ, in qua homines sunt. Quemadmodũ enim propter iniquos solet, terram punire, ita & propter bonos, ei bene facere. Apud Isaiam ait Dominus, Luxit, & elanguit terra, confusus est Libanus, & factus est Saron sicut desertũ, &c. Saron ferax agri planities erat: verũ ob peccata facta est, vt desertũ. Contra vero de obseruantibus legẽ ait Is. Dabitur pluuia semini tuo, vbicũq; semina ueris in terra, & panis frugũ terræ erit vberrimus, & pinguis.

Isa. 3.

Isa. 30.

Quartò, Obseruatur, quo pacto Deus *arcum, gladium, & bellum conterit*: non autem bestiam agri, non volucrem cœli, non reptile terræ. Cur potius illa, quàm hæc conterit, & perdit? Vt doceat nos parcendum esse his, qui nos iniuriis affecerunt, atq; de illis vindictam non esse sumendã. Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos, ait Christus. Quamuis aliquis se tibi exhibeat bestiam laniantem, quamuis reptile mordens, non illum conteras, non lanies, non perdas. Melius est, cum his pacem inire. Aduertant hoc homines faciles ad sumendam vindictam, & ob minimum damnum tragœdias excitantes, & nunquam parcentes iis, qui sibi minimum nocumentum intulerunt. Hi similes sunt cuidam specui Dalmatiæ, in quem si quis vel minimũ pondus deiiciat, quamuis die tranquillo, magna protinus oritur tempestas. Sic ob verbũ paruissimi momenti, vel exiguum damnum, ita concitatur, vt nullus postea valeat, componere lites. Non sic hic populus, sed post acerbissimam calamitatem sibi illatam, fœdus pacis ineunt.

Matth. 5.

Arist. de admiran. aud.

Non potest habere concordiam cũ Christo qui discordare voluerit esse cum Christiano.

Quartò, Docet hic locus, non esse dormiendum sine pace, & antequam homo conuertatur ad Deum, & nescio, quis potest, somnum capere, si sentiat, se non habere pacem cum Domino Deo suo, & cũ proximo. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ, donec inueniam locũ Domino, ait Psaltes. Et Paulus ait, Sol nõ occidat super iracundiã vestrã. Quando hic populus dormit fiducialiter? Post eaquam contrita sunt, *arcus gladius, & bellum*. Abiiciamus ergo prius arma, quibus Deũ oppugnamus, & cũ eo pacẽ incamus, alioquin nescio quo pacto dormire possit peccator. In pace in idipsum dormiã, & requiescã, ait Psaltes, cũ se ab hostibus

Psal. 131

Ephe. 5.

stibus videret circunseptũ. Eripuit Dominus animã meã de medio catulorum leonum, dormiui cõturbatus. Per catulos leonum, dæmones intelligit, vt ait Euth. Verum sic circun datus dæmonibus, ob peccata, non potuit, dormire confidẽter, sed conturbatus. Atque Iob ait Sophar Naamathites, Si iniquitatẽ, quæ est in manu tua, abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustiria, defossus securus dormies requiescens, & non erit, qui exterreat. Quid est, defossus securus dormies? Vertit Vatablus, Iacebis securus, velut fossa circunducta, id est, in summa fiducia dormies. Ad consuetudinẽ bellantium alludit, qui foueis quibusdã, Hispanè dicimus *Trincheas*, se muniunt ab hostiũ insidiis, & impetu. Nulla fortior fouea, vt securi simus, quàm ad Deum conuersio, Ideò hic populus, postquã est conuersus, & pacẽ habuit, dormit fiducialiter, sicut Iob dicitur, ꝙ si conuertatur, velut vallatus fouea dormiet securus. Quadrat obseruatio in Euangelium de diuite auaro, in ea verba, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Atq; in Euangeliũ de Confessoribus, in ea verba, Si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique. Nõ ergo peccatori dormiendum est. Sic dormire nõ audebat Sponsa agnoscẽs, se esse sine Sponso: sed surgit prius, vt quærat. In lectulo meo per noctes quæsiui, quẽ diligit anima mea, quæsiui, & non inueni, surgã, & circuibo ciuitatẽ. Tandẽ donec illũ inuenit, non quieuit, nec dormiuit. Quadrat & in Euangeliũ de Passione in ea verba, Simõ dormis? Quæ verba dicit Christus, vt ostendat, nemini dormiendũ, si abfuerit ab eo Christus per gratiam. Abfuerat Christus, à discipulis meritò obicit illis, quod dormierint.

Psalm. 4.
Psal. 16.
Iob 11.
Cant. 3.
Iona. 4.

Sextò Obseruate, qui pacem ineat, nempe, Deus. Is etiam *conterit arcum, & gladium, & bellum*, non aliquid aliud, videlicet emolumentum. Ea quippe pax est semper quærenda, quã Dominus Deus percutiat, & si Deus absit, illá abiicienda est, qualis est pax iniquorum hominum. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis, ait Assertor noster.

Nec opes nec imperia nec voluptates cũ hac pace conferendæ.

¶ *Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies, quia ego Dominus*

¶ Obiecit nostris oculis initia reconciliationis, & præambula quædã necessaria ad reconciliationem populi cũ Domino. Iam verò ipsam reconciliationẽ describit, expẽdẽs, quib.

cæremo-

cæremoniis fit celebranda. Pro quarum cæremoniarum reseratione, & apertiori intelligẽtia obseruandum est, Dominũ alluſisse ad consuetudinem Iudæorum, in libello repudij, & reconciliatione adulteræ, si vir ad eam redire vellet, atque ad consuetudinẽ nuptiarũ eorundẽ. Diximus ex Misnaioth de libello repudij, siqua fœmina veniret viro suo in suspitionem dedecoris, eã posse à viro repudiari legum, & iudicum permissu, atque si argumenta suspicionis certa fuissent, iudicum iudicio omnibus rebus licere eam expoliari, quæ sponsaliũ iure aut mariti liberalitate accepisset. Verũ si maritus postea, vel temporis interuallo transacto, vel conceptæ de vxore mutationis odium, atque iram deposuisset, neq; tamẽ illa interim alteri nupsisset, repudiatam in pristinum consortium, & antiquam gratiã admittere poterat. Hæc de repudio & reconciliatione repudiarę. De sponsalibus etiã quam breuissime ait idem Misnaioth de pactis nuptialibus, postquã vir & fœmina matrimonio coniungendi mutuum sibi præbebant consensum, puella arrabonis nomine, aut argentum, aut tabulam aliquam publicè signatã accipiebat, quibus sese illi traditam, & velut venditam profiteretur. His acceptis muneribus, fœmina in coniugis domũ ducebatur, eiusque vxor esse dicebatur. Ad hanc ergo Dominus alludens consuetudinẽ, Synagogã, quæ suum virũ, nempe Deũ, ad iracundiam concitarat ob adulteriũ idololatriæ, expoliauerat multis beneficiis, & expoliatã repudiauerat, Verũ cũ illam Dominus vehementissimo prosequeretur amore, & cerneret, resipuisse, tursum in gratiã recipit, & in inuiolabile coniugij fœdus reuocat, conferens illi pro dotis arrabone, *iustitiã, iudicium, misericordiam & miserationes*. Hoc est, quod hoc carmine depingitur. Verum cum non semel, neq; bis dicat. *Desponsabo* te mihi, sed ter, iure optimo quæritur, quorsum toties repetat, *Desponsabo te mihi*. De quo non concors est sanctorum patrũ, & expositorũ sententia, licet multi hunc lapidem moueãt. D. Hieron. inquit, triplicẽ tangi Dei desponsationẽ. Prima fuit in Abrahã, siue in Ægypto, tunc. n. accepit circuncisionẽ in signũ, quod esset populus Dñi. Secũda fuit in mõte Sinai cũ dedit illis pro sponsalibus legis iustitiã, atq; iudicium, & iunctã legi misericordiã. Tertia desponsatio fuit, cum venit nouissime filius Dei Dominus Iesus. Ait autem, *in iustitia, & iudicio, & misericordia*, quia duo calices sunt in manu Domini, alter est plenus *misericordia*, alter *iustitia*, & de calice

Indui-dua vitæ consuetudo.

Ter dominus nobiscum fœdus inire voluit.

lice misericordiæ fundit in calicem iustitiæ, & de iustitiæ calice in calicem misericordiæ, iuxta illud Psal. 84. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Temperat enim misericordiam cum iustitia, & iustitiam cum misericordia. Hoc autem fit, vt quando peccauerit tradatur captiuitati, cum egerit pœnitentiam, reuocetur in patriam, & misericordiam consequatur. Sic Psalm. 102. Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. *Desponsauit* autem sic sibi, quando per legem assumpta fuit. Consentire videtur Interlinearis cum Hieronymo. Ait enim, Circũcisio data Abrahæ fuit signum sempiternũ inter Deũ, & semẽ illius. Rupertus has tres desponsationes tantum refert ad tẽpus Ecclesiæ; in quater desponsatus est Deus. Primo, quando naturam assumpsit humanam. Hanc enim naturam ita sibi desponsauit, vt eam nũquam dimiserit. Vnde ortum est axioma Theologorũ desumptũ à Damasceno, Quod Deus semel assumpsit, nunquã dimisit. Hinc est, quod non solũ dixit, *Desponsabo te mihi*, sed addidit, *in sempiternum*. De hac despõsatione loquitur Regius Psaltes dicens, Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quid thalamus, nisi vterus virginis? Et ita exponit Aug. Ser. 14. de Natiuitate Dñi. Secundã desponsationẽ, quã ait, esse *in iudicio, & iustitia, misericordia*, & miserationibus, fuisse inquit, quãdo mortuus est propter delicta nostra. Tũc enim *in iudicio desponsauit* sibi Ecclesiam, quoniã contra principẽ mundi fecit iudiciũ, vt illũ foras eiiceret, iuxta illud Ioã. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Tunc etiam *Desponsauit in iustitia*, quia iustitia nostra eius resurrectio est. Crucifixus est, inquit Paulus, propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. *Desponsauit* etiam, *in misericordia* quia moriens condonauit peccata nobis. Misericordia eius, ait Rupertus, est remissio peccatorum, quod est primum Spiritussancti datum, de quo post resurrectionem ait stans in medio discipulorum, & in illis insufflans, Accipite Spiritumsanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. *Desponsauit in miserationibus*. Miserationes, ait Rupertus, diuisiones gratiarum sunt quod est secundum eiusdem Spiritus sancti datum, de quo scriptum est, quod in die Pentecostes apparuerũt Apostolis dispertitæ linguæ. Erit itaq; sensus, iuxta Ruperti sententiam, *Spõsabo te mihi in iudicio, & iustitia, & misericordia, & miserationibus*, id est fundã sanguinẽ meũ, & mofriar pro te. Vnde iudicatus princeps mundi huius, eiiciatur foras, & resurgã propter iustificationẽ tuã, & miserebor tui,

Psal. 84.

Psa. 104.

Axioma Theologicum.

Psal. 18.

Aug.

Roma. 4.

Ioan. 20.

dando Spiritum sanctum in remissionem peccatorum, & mi serebor etiam dando, & distribuendo tibi diuisiones gratiarum, id est gratiam sanitatum, & operationē virtutum genera linguarum, &c. Theodoretus hanc desponsationem esse intelligendam de Ecclesia, & non de Synagoga probat, quoniam Synagoga periit, & proiecta est: Ecclesia autem coniuncta Sponso, expectat bona æterna. Ait ergo iuxtà Theodoreti expositionem, *Desponsabo te mihi in sempiternum*, quoniā fruitura sit Ecclesia bonis æternis. Addit autē, *in iustitia, & iudicio*, quia vsus est Sponsus in tyrannum. *Misericordia* autem *& miserationibus* vtitur in eos, qui tyrāno seruire coacti sunt. Nō est dubiū, quin per tyrannū intelligat diabolū. Theophilactus mysteriū latere existimat in datiuo mihi, dicens, Quid
Hebr. 1. est mihi ipsi? Quoniā non per angelū, vel aliquē natu magnū sed per se ipse Dñs nos seruauit. Patribus enim locutus est Dñs per prophetas, nobis autē per filiū, vel quia veterē illam Synagogam Mosi desponderit. Vnde & ad ipsum, Populus, inquit, tuus inique egit. Credenti autem incarnati filij aduentui Ecclesiā sibi ipse desponsit, quemadmodū & Pau-
Ephe. 5. lus testatur, Dico autem in Christo & Ecclesia. Neq; in æternū sibi Synagogā desponderat. Nam tēporaria erat legis seruitus, nunc vero sibi in æterna sæcula desponsat credentes. *In iustitia*, ait, quia sicut per hominē, mors, sic & per hominem resurrectio mortuorū. *In iudicio vero*, quod cōdemnauerit principem mundi huius, misericordiā, & miserationes erga omnes homines cōmonstrauit, quos non è suis operibus seruauit, verū per suam ipsius misericordiā. Lyranus in his verbis, *Desponsabo te mihi in sempiternum*, de ecclesia Spōsa Christi ait, esse sermonem, cui non succedit nisi status gloriæ. *In iustitia* autē, ait, quia fides sine operibus mortua est. Recentiores dicūt ter dici, *desponsabo te mihi*, ob certitudinem, quod redierit Sponsa in gratiā, Ternarius enim numerus certitudini in omni idiomate fere apud omnes seruit. Præterea, ter ait, *desponsabo te mihi*, ad reserandum arcanum ineffabilis Trinitatis, quoniā Ecclesia: quæ desponsata Christo fuit, Patri
Psa. 2 on etiā, & Spiritu sancto desponsata fuisse dicitur, quo loquendi tropo Christus vsus fuit apud Ioannem, cum gregem suū Petro cōmendaret, dicens ter, Pasce oues meas, meos agnos vt ū egregē totius Trinitatis proprium esse affirmaret. *In iustitia* vero, ait secundum hos recentiores, vt iustissimi viri iustissima coniux esi. *In iudicio* etiam, vt nihil in ea, eiusque actioni-

actionibus deprehenderetur, cuius honesta ratio reddi non posset. In misericordia, & miserationibus, qm̃, vt ait Apostolus, nō currentis neq; volentis opera, sed Dei miserentis do no, hæc in arrabonem illi donnada erant. Vatablus hæc duo *in iustitia*, & iudicio, exponit in hunc modum, *in iustitia*, erga Deū scilicet, *& in iudicio*, id est, iustitia erga proximū. Hic. n. describi ait officia hominis Christiani, qui debet, esse iustus erga Deū, & in proximū beneficus, & misericors. D. Ber. Sermo 5. de Dedicatione Ecclesiæ prope finē, expēdens hūc locū, *Desponsauerte in iustitia & iudicio*, ait, eius nō tuā. Dona. n. sunt Spiritussancti, vel quod ipse habeat iudiciū, & iustitiā, esto, hęc nō habeat Spōsa. Quę à nobis dicta sūt, collegimꝰ ex variis expositoribus. Quis autem verior sit sensus, nō est facile iudicare. Quis enim audeat, inter tot proceres censorem agere, ac præsertim cū venustissimè omnes fuerint philosophati? Illud tamen obseruandum iudico immerito damnari Diui Hieronymi sententiam dicentis, primam desponsationem fuisse in Ægypto neque ratio conuincit, quod illa non est facta in sempiternum, sed temporaria, cum circuncisio abolita fuerit. Nam licet ita sit, non obuiat expositioni Hieronymianæ, quoniam apud Gen. cap. 17. sic legimus. Statuam pactum meum inter me, & te, & inter semen tuum post te fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Ecce sicut in hoc loco ait, *In sēpiternum*, ita apud Gen. ait, fœdere sempiterno, quæ quidem vox non significat æternitatem, sed id, quod longo tempore durat, vt egregiè ait Abulensis super hunc locum Gene. & ita aliquando proculdubio Hebræi accipiunt æternū, non pro perpetua duratione, sed pro duratione, quæ tamen aliquando rūpatur. Ita docet Rabbi Moses. Verū q̃ ita sit accipiendū æternū, non pro perpetua duratione, crebrò in sacris litteris multa ostendunt testimonia. Promittitur Abrahæ à Domino, Dabo tibi, & semini tuo omnem terram Chanaam in possessionem æternam, quæ tamen possessio æterna non fuit. Rursum apud Genes. cap. 6. ait Dominus, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum. Vbi æternum non durationem significat æternam: sed aliquam durationem. Sic etiam & Dauidi promittitur sceptrū perenne futurum in domo sua, quod celeriter tamē est ereptum. Nō igitur ex hoc loco, quia dixerit *desponsabo te mihi in sempiternum*, ob hanc vocem, sempiternum colligitur, non esse sermonem de desponsatione

Rom. 9.

Bernd.

Gen. 17.

Gen. 17.

Gen. 6.

Æternū pro seculo accipiendum.

Synagogæ, cum hæc fuerit temporaria. Licet hinc sumant argumentum Theodoretus, & Theophylactus, quoniã sempiternũ non accipitur pro æterna duratione. Et diuus Hieronymus super Ezechielem ait. c. 26. sempiternũ vnum sæculum aliquando significare in Scriptura. Et Aug. li. 16. de Ciuit. Dei, c. 26. idem ait, æternum scilicet idem significare, quod sæculum. Et lib. 3. locutionum in Exodũ. ca. 21. Est verumtamen fortius argumentum aduersus diui Hieronymi expositionem, quodnõ sit sermo de desponsatione Synagogæ in his verbis, *Desponsabo te mihi in sempiternũ*, quoniam hęc locutio, *desponsabo te mihi*, futuri temporis est. Vnde & ad futurum est referenda: non ad transactũ tempus, quo fuerat celebrata illa desponsatio cum Abrahamo. Video, posse responderi huic obiectioni, consuetudinem esse Scripturæ, ponere tempus futurum aliquando pro præterito, Vt apud Exodum. c. 15. Abyssi operient eos, pro operuerunt. Cæterũ in hu... locũ nõ videtur hęc explanatio quadrare, quod futurũ dixerit pro præterito, cum ipsa res, de qua agitur, de re futura indicet esse sermonem. Propterea veriorem iudico Theodoreti, Theophylacti, & Lyrani expositionem referentium has desponsationes ad Ecclesiam: nullam vero earum ad Synagogã. Posse etiam hunc locum aptari cuilibet peccatori ad Deum conuerso, nemini dubium est, cui sicut Ecclesiæ ex Iudæis, & Gentibus congregatæ pollicetur sempiternum fœdus pacis. Per Deum enim non stabit, quin perpetuo pax duret: sed per homines Hi fœdus frangunt, hi tergiuersantur, non Deus. Ac si apertius dicat, Per te, nõ per me stabit, quominus, cum mihi semel desponsata sis, non in sempiternũ hęc duret desponsatio. Et *desponsabo te in iustitia*. Bene ait Interlinearis, scilicet, vt iuste viuas, *& in iudicio*, scilicet discretione inter bonum, & malum. Duo ergo hic sunt implicata, sanctitas, & discretio. *Iustitiam* enim pro sanctitate posuit, in quem modum crebro sumitur in sacris literis, *iudicium* pro discretione. *In misericordia, & miserationibus*. Licet expositores præterierint distinctionẽ inter *misericordiam & miserationẽ*, & pro eodẽ hoc loco sumi videantur, nos adhibebimus, mysterium enim latere existimo. *Misericordia* significat interiorem hominis miserentis habitum: *miseratio* autem actum dicit externum. Est enim *miseratio* miserantis actio. Verùm cum in Deo misericordia solum sit secundum effectum: non tamen, vt theologiæ scholasticæ vtar vocibus, secundũ passionis affectũ, teste Diuo Tho. 1. p. q. 20. ar. 3. Quæ-

Misericordia & Miseratio differunt sicut fons & riuulus, misericordia enim quasi fons est affectus, miseratio quasi riuulus effectus. Hug. de. 3. velũt Christi. D. Tho.

ritur, penes quid distinguantur in Deo *misericordia*, & *miseratio*. *Miseratio* enim Dei effectum dicit, & eundem etiam dicit *misericordia* in Deo. Ob hãc rationem fortassis sancti patres non assignarunt in expositione huius loci discrimen inter *misericordiam*, & *miserationem*. Verum si rem oculatius inspicia mus etiam in ipso Deo discrimen est inter *misericordiam*, & *miserationem*. Nam *misericordia* dicit, bene velle in Deo, seclusa passione tristitiæ, quæ in Deo esse non potest: *miseratio* autem actus est benefacere, & quia in Deo est voluntas ad bene volendum miseris, ob illud vocatur misericors, & quoniam benefacit miseris, vocatur miserator. Vel rursus duo sunt attendenda in *misericordia* Dei, quantitas continua, & quantitas discreta. Quantitas continua est implicata in hac voce *misericordia*. Illa est enim magna iuxta illud Psaltis, Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, Et quoniam non semel, aut iterum miseretur: sed infinities, dixit, *miserationibus*. Ac si apertius dicat, Non vos terreat magnitudo vestrorum peccatorum, quoniam maior est misericordia mea, neque etiam multitudo eorum, quoniam si fuerint super numerum arenæ maris, etiam miserebor. *Despondabo* enim *vos* non in vna miseratione: sed etiam in multis miserationibus. Licet irretita fueris multis criminibus, non propterea desperes neque animum deiicias. Omnia enim condonabo, hoc est, *despondabo te in miserationibus*. *Psal. 50.*

Et despondabo te mihi in fide. In postremum locum coniecit *fidem*. Quorsum? Nonne primum fundamãtum desponsationis est fides: ergo inuerso ordine procedit propheta. Prius enim dicere debuisset, *Despondabo te mihi in fide*, ac deinde, *despondabo te mihi in iudicio: & iustitia*, &c. Vnde diuus Tom. 22. quæst. 3. art. 9. ad. 1. ait, quod fides comparatur ad charitatẽ, sicut dispositio præcedens vltimam formam. Atque quæst. 4. artic. 7. ait, ordine per se primam, inter omnes virtutes esse fidem. Et. 4. Sentent. idem diuus Tho. disti. 39. art. 6. ad 2. ait. *Desponsatur anima Deo per fidem. D. Tho.*

Prima coniunctio animæ ad Deum est in fide. Vnde, *Sponsabo te*, ait, *in fide*, quia per eam anima desponsatur Deo. Vnde in Scriptura per fornicationem idololatria, & infidelitas designantur, sed alia peccata magis remota significatione dicuntur fornicationes. Hæc diuus Thomas Si ergo hoc ita est, primo loco dicendum erat, *Desponsabo te mihi in fide*. Tenet etiam hoc diuus Augustinus multis in locis, ac maximè lib. 1. de prædestinatione sanctorum, c. 2. prope finem. Et diuus Hironymus, c. 3. ad Ephes. vbi ait, *August. Hieron.*

Christum fabricare habitationem suam in nobis per ex-
ordium fidei. Et ita Concilium Parisiense, lib. 1. c. 1. vocat fi-
Concil. Parisien. dem catholicam, fundamentum Christianæ religionis. Si er
go fundamentum, & ita vocat eam Paulus ad Hebræo. 11. di
cens, Fides est substantia, &c. hoc est, fundamentum, cur in
Heb 11. postremo loco posuit, *Desponsabo te mihi in fide*? Fortassis ob
Christianæ religionis basis fides. hoc argumentum diuus Hieronymus tantum tertiam des-
pōsationē retulit fidei Euāgelicæ, & reliquas duas ad Abra-
hamū, & legem Mosaicam, vt dictum est, nē ordo præposte-
rus esset, non quod fides veteris testamenti alia sit omnino
à fide, quam in nouo profitemur testamento: sed quòd illa
legalia & Abrahamo, & Mosi tradita cessauerint. Video, pos-
se, responderi huic obiectioni bifariam, Primo, quòd Spiri-
tus supernus non magnificet hunc ordinem, & licet fides sit
prima omnium virtutum, eam in vltimo loco posuit, vt o-
stendat, præstātiora esse opera virtutum aliarum hic appositarum, quam actus fidei siquidem fides sine operibus mortua est. Quo ostendit, non esse nobis multum gloriandum
Sicut vita animalis, ita fides vita ex motu & operatione cognoscitur. de fide, si bona opera non interfint. Nam licet sit arta des-
ponsationis animæ cum Deo, & non despicienda, iudes, si a-
ctiones aliarum virtutum illam non comitentur, parui-
facienda est. Secundò, posset responderi quod hic sermo est
de fide formata charitate, quæ proculdubio ordine postre-
ma est. Verum cum diuus Thomas egregie dixerit, primam
coniunctionem animę cum Deo esse per fidem, iudicauerim
hic esse sermonem de *fide* per se sumpta. Et cū quæris, Quor
sum ergo, cum sit prima, in postremo loco posuit? Respon-
demus, hic non attendi ordinem generationis harum virtu-
tum: sed ordinem ornatus. Diximus, has virtutes iustitiam,
iudicium, misericordiam, & miserationes esse dotes, & artes
à Domino suæ Sponsæ collatas, quibus ornata, pulchra in
oculis sui Sponsi appareret, vltima autem ad ornatum quæ
est? Proculdubio *fides*. Hinc Paulus fidem vocat scutum, In
omnibus sumētes scutum fidei. Quid est, fidem esse id, quod
postremò nos ornat, & munit aduersus hostes spirituales.
Nam primò ornatur homo, & armatur aliis armis, quibus
possit, hostem offendere, ac deinde sumit scutum, cæteraque
arma, quibus se possit defendere. Virtutibus aliis oppugna-
mus hostes: fide vero nos ab illis protegimus. Hinc existi-
mo, collum Sponsæ componi cum clypeis. Collum tuum si-
cut turris Dauid, in. le clypei pendent ex ea, ait Scriptura
Quid collum, per quod vox formatur, & egreditur, nisi fide.

les-

les credentes? Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ait Apoſtolus. Quid mille clypei, niſi veritates Eccleſiæ? Vnde in prouerbiis dicitur, ſermo Dei clypeus ignitus. *Cant. 4.* *Prou. 3.*

Et ſcies quia ego Dominus hoc eſt, agnoſces Dominũ, vt vertit Theophylactus, & obſeruant Hebræi. Poſt ſuſceptas artas agnoſcit Dominum. Qua cognitione? Procul dubio cognitione fidei, & ita expendit diuus Hieronymus dicens, Qui in fide fuerit deſpõſatus, & crediderit Euãgelio, ſtatim ſciet quia ipſe ſit Deus, credens in eum, quem prius negauerat. Credens, inquit, ergo de cognitione fidei loquitur. Et Theophylactus ait ſuper hunc locum, In fide eſt agnitio Dei. Et Theodoretus, Fidem poſſidens in Dei notionem venit. Fides enim eſt id quo primum eſt imbuenda anima atque purganda, vt ait Auguſtinus de Ciuitate Dei libro 11. captu. ſecundò vt ambulet ad agnitionem veritatis Et homilia 32. ait, Fides eſt gradus intelligendi. Hinc apud Iſaiam, & citatur ab eodem Auguſtino, & à Theophylacto ſuper hunc locum, Niſi credideritis, non intelligetis. Hinc & Theologi lumen quoddam fidem vocant, quo aſſentimur credentis. Et egregie diuus Thom. 22. q. 2. art. 3. ad 3. ait, quod inuiſibilia Dei altiori modo quantum ad plura percipit fides, quàm ratio naturalis ex creaturis in Deum procedens. Et Apoſtolus cognitionem fidei, viſionem quandam vocat. Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, ait. Hoc aduertendum duximus, ne labatur quis, iudicans, certo eſſe experturos ſe Deum habere quàm primum has arras habuerint, alioquin certus eſſet homo de ſua iuſtificatione, quod dãnatur à Cõcilio Tridẽtino. Scire itaque in hoc loco non ſumitur ſtrictè: ſed largè pro cognitione. Et ita vertit Theophylactus, pro *ſcies: quia ego Dominus*, agnoſces Dominum, cognitione fidei, non experientia, neque ad hunc ſenſum eſt locus hic explanandus, quod quilibet has arras habens, reuelationem diuinam, vt ſciat ſe eſſe in gratia, accipiat. Abſit hoc. *Varia fidei deffinitio.* *Auguſt.* *Iſai. 7.* *D. Tho.* *1. Cor. 13.*

Ad morum compoſitionem.

ET *ſponſabo te mihi in ſempiternum*. Primo, ex hoc loco colliges fidem Eccleſiæ nunquam. perituram. Ait enim

Sponsabo te mihi, non certo tempore: sed *in sempiternum*. Quod
Luc.22. & habetur extra. de baptismo, & eius effectu. Assertor & nos ster apud Lucam pollicetur dicens: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.

Secundò, vide dignationem Dei, qui non est dedignatus, vocari vir, & sponsus viliũ animorũ hominũ, & eos sibi cõiungere strictissimo vinculo amicitiæ, qualis est viri ad vxorem. Est n. hæc, vt docet Arist. 8. Ethic. c. 7. amicitia excellentiæ. Vnde post execrandũ idololatriæ peccatũ, non ait, Ducã te vxorem, non, cõciliabor tibi, sed Sponsam vocat. Nũ iterari possunt sponsalia? Si fuerint spiritualia, possunt. Et, vt egregiè ait D. Hieron. vide, quid interfit inter Dei coniunctionẽ & hominum. Homo, cũ vxorem acceperit, de virgine mulierem facit, id est, non virginẽ. Deus etiam meretricibus copulatus, eas mutat in virgines, iuxtà illud Ieremiæ post adulterium spirituale, Tu fornicata es cũ amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me, & voca me, dux virginitatis meæ tu es. Quorsum post adulteriũ vocat ducẽ virginitatis, quod & apud Apostolũ inueniemus, Nã Corinthiis post idolorũ cultum credentib. ait. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo? Certè tria hic sunt ĩplicata. Primũ est, verã interuenisse reconciliationẽ, siquidẽ priora dona redonat. Quoties. n. rex iratus abstulit ab aliquo, quę cõtulerat, nũquã iudicamus esse placatũ, donec omnia, quæ abstulit, reddat, Sic Deus, vt ostendat, se esse placatũ reddit virginitatẽ spiritualem priorẽ. Secundum hic implicatum est gaudium, quo perfundi debemus in conuersione peccatorum. Quando. n. celebrãtur sponsalia, lętantur homines. Cõgratulamini mihi
Luc.15. quia inueni ouem meã, quam perdideram, ait apud Lucam. Et quanta erit hæc congratulatio? Quanta hæc lætitia? Certè, quanta est in die desponsationis. Egredimini filiæ Sion; &
Cant.3. videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eũ mater sua in die desponsationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Omnes inuitat ad alacritatem fideles, siquidem res digna lætitia est, hominẽ peccatorẽ esse conuersum ad Deũ. Gaudium esse angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Tunc enim desponsatur Deus cum anima ad se cõ-
Leuit.23. uersa. In huius rei typum apud Leuiticum præcipit Dñs, Septem diebus azima comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, & sanctus, & offeretis sacrificium in igne Dño septem diebus. Dies autẽ septimus erit celebrior, & sanctior.

Cur

Cur Dñe ſeptimum diem celebriorem eſſe commemoras? Qm̃ quoties Deo offerimus ſacrificium, celeberrimus ille dies eſt. Licet crebrò peccauerimus, & ſeptima conuerſio nõ eſt minor celebritate, quàm prima.

Tertium hic implicatum eſt, non decere, poſt conuerſionem probro afficere hominẽ. Nõ enim Deus vocat adulteram, non corruptam, ſed ſponſam, hoc eſt, virginem. Solent enim homines, contumelioſo, & probroſo nomine compellere peccatores, quamuis cõuertantur. Audiant iſti, adulterã à Deo vocari virginem. Quadrant iſtæ obſeruationes in Euangelium, Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Quæ ſunt hæ nuptiæ, niſi illæ, de quib. nunc dicitur, *Sponſabo te mihi in ſempiternum.* *Matt. 22.*

Quartò, obſerua, qua conditione ſpondeatur, nempe *in ſempiternum*. Peccata ergo omnino ſunt relinquenda, & vinculũ cum Deo debet eſſe inſolubile, ne ſimiles ſimus Eſau dicenti, Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Et Sauli, qui cum incidiſſet in manus Dauidis, vocauit eum filiũ verùm, paruo temporis interuallo tranſacto, iterum perſequitur Dauid. Vt euellas, & diſſipes, & diſperdas, & deſtruas, elegi te, ait Deus Ieremię. Quid tu vides Ieremia? Virgam vigilantem ego video. Virga, quæ eſt iuſtitia, ita in nobis operetur: vt euellat peccata radicitus, ne putemus, vt multi faciunt, vt deinde pullulent. Refert Ariſt. de admirãdis auditu. 6. Leucophylum eſſe arbuſculam naſcẽtẽ in flumine Phaſidis, qui perlabitur Scythiam, cuius ramum ſi zelotypus detraxerit, & ad vxoris lectum pertulerit, aiũt, homines immaculatam fidem deinde ſeruare ſibi inuicẽ, & ſuſpicionem illam delere. Sic in lecto conſcientiæ ſemper habeamus Chriſtum ramum æternæ Trinitatis, vt immaculatè fides ſeruetur. *Gene. 27.* *1. Re. 24.* *Iere. 1.* *Arist.* *Simile.* *Arbor quæ Zelotypia inſanos ſymptomatis medetur.*

Quintò, hæc verba quadrant in Euangelium Annuntiationis beatæ virginis Mariæ, in ea verba, Aue gratia plena. Ex quo tempore, & in quod tempus plena? In ſempiternum certè. Nuſquam enim non ſibi deſponſauit eam, ſemper fuit Dei ſpõſa, & eam in iuſtitia, iudicio, miſericordia, & miſerationib. deſponſauit, &c. Cui. n. diua virgo nõ miſeretur? Sextò, videte, quid efficiat *iuſtitia, & miſericordia*, Sponſam nẽpe Dei. Amplectamur ergo *iuſtitiã* erga proximũ, *& miſericordiã* vt tantũ dignitatis apicem aſſequamur. Et abſque dubio nihil magis ſolui Remp. quã iuſtitiæ tranſgreſſio, inquit Ariſt. Vnde elegantiſſimè D. Aug. de Ciuit. Dei, lib. 2. c. 21. veriſſimum *5. Pol. c. 7.* *Aug.*

Nec dom⁹ nec Resp. stare potest absque Iustitiæ officio.

mum esse inquit, Rempublicam sine summa iustitia regi nõ posse; vt asserebat ille Scipio Africanus, nihilque esse ciuitati tam inimicũ, quàm iniustitiam. Hinc & rursus ait lib. 4. c. 4. de Ciuit. Dei, Remota iustitia, quid sunt regna; nisi magna latrocinia? Cato etiam Senior dicebat, iudicem, & magistratum neq; pro iustis orandum, nec pro iniustis exorandum, sentiens, culpã esse iudicum in pernicie ingentem Reipub. æquitatem non seruare. Hinc & optimè ait Arist. 5. Ethic. c. 1. Iustitia legitima præclarissima omniũ virtutum esse videtur, & neq; hesperus, nec lucifer ita admirabilis. Egregiè cũ hespero, & lucifero cõponis iustitiam, qm̃ est velut polus, ne pereat respublica tempestate peccatorum. Est enim lux ad fugiendas tenebras delictorum. Et hinc optima est consuetudo; vt noctu vigilent; & cuncta cõpita ciuitatis circũeant iudices. Sunt enim hesperus, & lucifer Reipub, qui fugare debent tenebras peccatorũ. Inuenerunt me vigiles; qui custodiunt ciuitatẽ. Ad consuetudinẽ iudicũ alludit Spõsa; qui noctu cuncta prospiciunt. Neq; mirum est, si Arist. dicat non esse ita admirandas cœli stellas, quemadmodum est iustitia, cũ Plato in Theæteto dicat, nõ inueniri posse quicquã simili⁹ Deo, quã qui inter homines iustissimus fuerit. Et Dauid, Sanctũ est tẽplũ tuũ, mirabile in æquitate; non in marmoribus. Nullis enim lapidibus Ecclesia fulciri potest magis, quàm æquitate. Hinc merito Consiliũ Cabilonense sub Carolo Magno, c. 21. decernit in hunc modum, Comitib. verò, & iudicibus obseruandũ est, vt iustè iudicent, & nequaquam in iudicio munera; seu personas accipiãt, dicente Dño Nõ accipies personam; neque munera, quia munera excæcãt oculos sapientum, & mutant verba iustorũ. Sed & ministros iustos habere debent, ne forte eorũ auaritia, aut rapacitate populus grauetur. Si quærat à me quispiã, Quisnã populus magis dilectus est à Deo? Dicã, In quo magis viget iustitia. Nam si, vt ait Plato, qui iustiores sunt, Deo sunt similiores, ergo vbi est maior similitudo Dei; maior dilectio. Quia dilectionis, vt ait Arist. causa est similitudo. Hinc maximè Deus commendat iustitiæ obseruationem. Nam ad Deuter. ante punitionem peccati, diligentissimè inuestigandam veritatẽ præcipit. Quære; inquit, sollicitè, & diligẽter, & rei veritate perspecta, si inueneris, certum esse, quod dicitur; & abominationem opere perpetratam, statim percuties. Obseruate, quanta cum circumspectione iubet, inquiri veritatem criminis,

Omnes virtutes morales vno Iustitiæ nomine complectitur Plato in dial. Eraſt. Cant. 3. Plato. Psal. 64. Deut. 16. Alex. ab. Alex. scribit lib. 3. Thebanos Iudicum imagines sine manibus principis verò sine oculis in foro propo suisse vt signis ostenderent illos affectibus capi non oportere. Deut. 13.

minis. Nam vt ait Clemens Papa, lib. 2. Conſtitutionum Apoſtolicarum, c. 52. Iniuria in iudicio interueniens multum prouocat Deum ad iram. Demum, vt multa omittamus, quanti ſit æſtimanda iuſtitia, Dñs docet apud Iſaiam, cum ob iniuſtitiam promittat, ſe populum Ieruſalem acerbiſſimè puniturum. Quomodo facta eſt, inquit; meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij, iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ, principes ſui infideles; ſocij furum, omnes diligunt munera, &c. Propter hoc, paulò pòſt, ait Dominus exercituum; Vindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, id eſt, ſeueriſſimè puniam, &c. Secus agebat ille ſanctus Iob, ſiquidem ait; Iuſtitia indutus ſum, & veſtiui me, ſicut veſtimento; & diademate iudicio meo. Elegantiſſimè vocat iuſtitiam veſtimentum. Nam quemadmodum turpe eſt homini; eſſe nudum: Ita in iudicio alicui facere iniuſtitiam, turpe eſt; & dedecori vertitur, non ſecus, ac ſi nudus ſit, & irriſione dignus. Iudicium etiam iuſtitiæ, ait eſſe diadema, quod capiti imponitur, vt oſtendat, ſuper omnia extollendam æquitatem iudicij Super caput enim ceu magis honorandam ponebat, ſe ſubdens æquitati illius. Quadrat obſeruatio in Euangelium de omnibus Sanctis, in ea verba, Beati, qui eſuriunt, & ſitiũt iuſtitiam, qm̃ ipſi ſaturabuntur. Quomodo ſaturabuntur? Velut ſponſæ Dei in regno cœlorum.

clemen. Papæ. *Innocentiũ cõdẽnare peius eſt quã nocẽtem dimittere.* *Iſa. 1. ca.* *Iob 29.* *Simile.*

Septimò, *Deſponſabo te mihi in miſericordia, & miſerationibus.* Locus etiam eſt communis pro *miſericordia*, ſiquidem hæc virtus arra dicitur, qua ſpondetur Deo anima fidelis. Quẽadmodum Indus fluuius; teſte Ariſt. creſci; luna decreſcẽte, Ita & nos videntes decreſcere quempiam ob inopiam, ſiue calamitates, debemus creſcere compatiẽdo. Induimini ſicut electi Dei, ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ, ait Apoſtolus. Quid eſt, ſicut electi, & dilecti niſi ſicut ſponſa Dei? Illa enim magis eliguntur, & diliguntur. Sic ſanctus Clemens Papa; lib. 5. Conſtit. Apoſtolicar. c. 2. Omnes fideles per Epiſcopum veſtrum, de facultatibus, ac labore veſtro, miniſtrate ſanctis. Si quis copia bonorũ abũdet, plura pro ratione facultatũ præbeat, & ſi poſſit, venditis ſuis facultatibus, eos carceribus liberare, beatus cẽſebitur, & amicus Chriſti. Quantum amicus cenſebitur, ô pontifex maxime? Vt ſpõſa, qua nihil clarius eſt, *Deſponſabo te mihi in miſericordia, & miſerationibus*, inquit. Sic erat deſpõſatus ſanctus Iob. Ait enim,

Simile. *colloſſ. 3.* *clemen. Papæ.* *Iob 29.*

Benedictio

Benedictio perituri super me veniebat. Sic sanctus Samuel Flebat enim, quòd Saul à regni culmine cecidisset. Nam di-
1.Re.30. cit illi Dominus. Quousq; tu lugebis Saul, cum ego proiicerim eum? Quadrat in Euangelium de omnibus Sanctis, in ea verba, Beati misericordes. Vnde D. Hieron. in Epistola ad
Hieron. Nepotianum ait, Non memini, me legisse mala morte mortuum, qui libenter opera charitatis exercuit. Et Ambrosius,
Amb. Omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia, & pietate est.

Misericordia & Pietas duo disciplinæ christianæ præcipua lumina.

In iustitia & iudicio, deinde ait, *in misericordia, & miserationibus*, Obserua, discrimen esse inter bonos & malos. Nam boni occasiones quærunt, & causas, vt misereantur: mali verò, vt puniant. Deus propterea donat prius iustitiã, vt hac, tanquam causa alliciat ad miserendum.

Elemẽta hominibus peccatis illaqueatis renuũt suas impendere vices sed gratia Dei recuperata ipsa terræ christi sanguine respersa clamat pro nobis et feracior redditur.

¶ *Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum vinum, & oleum, & hæc exaudient Iezrahel.*

Bifariam hic locus explanatur. Primo referendo hæc, *cœlos, terram, triticum, vinum, & oleum*, ad spiritualia, non autem ad temporaria. Imo contendit Rupertus, solum spiritualiter esse intelligenda, rationem adhibens, Nã si solum, inquit, spectes in istis dictis literã valde exile est, neq; maiestati eius, qui hæc loquitur, Domini Dei condignum apparet, quod sonuit litera hæc. Etenim metonymica quidem trãsfiguratione litera decorata est, dum *cœli, & terra, & triticum, & vinum, & oleum exaudiri*, vel *exaudire dicuntur*. Sed hic in superficie, nihil aliud repromitti sentitur, nisi quòd temporale est, quo anima non reficitur: sed solus venter, qui destruendus est, repletur. Hæc Rupertus, atque philosophatur multa, *cœlos* dicens hic appellari, vel prædicatores, vel Apostolos. Et sic expendit, *Exaudiam cœlos*, id est, Spiritu sancto implebo Apostolos, Et *illi exaudient terram*, id est, illis prædicantibus, audiẽt inhabitantes terram. Terram enim pro habitatoribus terræ posuit. *Terra autem exaudiet triticum, & vinum, & oleum*, id est, terreni homines credendo suscipient bonum Dei verbum. Quemadmodum terra hæc inanimata suscipit semen, siue plantaria paritura *triticum, & vinum, & oleum*, Sic nimirum, & non aliter, non, nisi audiendo, credere poterunt. Quomodo enim credent ei, quẽ non audierunt? Desumpsit hæc Rupertus ex Interlineari, licet latius extendat, quæ etiã desumpta est ex Diuo Hieron, mo tanquam ex primo fonte. Lyranus, cum quo Dionysius Carthusianus consentit, non solum ad

spiritua-

ſpiritualia, verùm & ad temporaria hoc referunt. Theophylactus, & Theodoretus, & Vatablus. & ſi qui ſunt recentiores, ſolum ad temporaria. Iudicauerim iuxta intelligentiam literalem eſſe hunc locum de temporariis bonis ſolum explanandum, quòd ſi ad ſpiritualia referat, ad tropologicum eſſe non dubito. Sed literam diſpungamus. *Et erit in die illa, die m* pro tempore poſuit, vti & ſupra. Atque ita optime vertit Vatablus pro, *erit in die illa*, erit eo tempore. Diuus tamen Hieronymus vtrumque complexus eſt ſub hac voce *die*, diē videlicet, & tempus. Sic enim expendit, *Erit in die illa*, in die illa, & in eo tempore. Et quis eſt hic dies? vel quando erit hoc tempus? Reſpondeat Diuus Hieronymus, Quando te mihi, inquit, in fide deſpondero, & cognoueris, quòd ego ſim Dominus. In eundem etiam modum expendit hunc locum Interlinearis. Vnde ex Diuo Hieronymo deſumpta videtur. *Exaudiam dicit Dominus, exaudiam cœlos.* Verbi, *exaudiam*, repetitio ad rem aſſeuerandam ponitur, quod frequens eſt in ſacris Bibliis. Vt, Amen amen dico vobis. Et apud Ezechielē, Diſperſi ſunt greges mei, & non erat, qui requireret, non erat, inquam, qui requireret. *Exaudiam cœlos*, per cœlos, Apoſtolos, & prædicatores intelligunt Rupertus, Interlinearis, & Dionyſius. Deſumpſerunt, vti diximus, ex Diuo Hieronymo. Ait quippe, *Exaudiam cœlos*, qui enarrant gloriam Dei. Nam quis dubitat, cœlos enarrantes gloriam Dei eſſe Apoſtolos? Vnde & ipſi hoc citant Pſa. vaticiniū, Cœli enarrant gloriā Dei. Lyranus tamen ſecus, qui per cœlos angelos intelligit, qui tunc exaudiri dicuntur, qui, cum ſint ciues cœleſtes, impetrant apud Deum etiam bona pro regnis, & perſonis ſuæ cuſtodiæ commiſſis. *Et illi exaudient terram.* Ad quid *exaudient terram?* Et quæ eſt terra? D. Hieronymus ait, Propterea exaudient, vt illam cœleſti pluuia irrigent. Eſt autem terra hæc, de qua orta eſt veritas, & in cuius agrum paterfamilias egreditur, vt ſeminet ſemen ſuum. Lyranus per *terram* habitatores terræ intelligit, in cuius ſententia ſunt etiam Rupertus, & Dionyſius, vti diximus. *Et terra exaudiet triticum.* Spiritualiter per triticum verbum confortationis, & ſuſtentationis internæ intelligit, ait Dionyſius. *Et vinum*, ſpiritualis videlicet, ac myſticæ intelligentiæ de quo Sapientia ait, Bibite vinum, quod miſcui vobis. *Et oleum*, conſolationis, de quo ſcribit Pſalmiſta, Vnxit te Deus oleo lætitiæ. Propter quod monet Apoſtolus, Conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Adhuc eundem modum explanant,

Hieronym. Exec. 34. Pſa. 118. Prou. 9. Pſal. 14.

explanant, qui contendunt, locum hunc spiritualiter esse intelligendum. Cæterum nihil aliud hic implicari conspicio, si intelligentiæ literali enodandæ nauemus operam, quàm bona tẽporaria pro votis populo Dei euentura. Vnde optimè inquit Theophylactus hunc locum expendens, Post cœlestiũ prædictionem bonorum corporalia etiã illis dona pollicetur. *Exaudire* ergo hoc loco pro obaudire, vel annuere posuit vates, & ita expendit Theophylactus, & transfert Vatablus. Ac si apertius dicat, Cœli influent in hæc inferiora. Nã aliquãdo cœlum fuit clausum propter flagitia. *Cœli* præterea respondebunt votis terræ, quæ humorem desiderat, velut ipsa clamet propter siccitatem sui. Illa enim pluuiis irrigata dabit *frumentum, & vinum, & oleum*. Et *hæc exaudient Iezrahel*. Per *Iezrahel*, quod semen Dei significat, Christum intelligit D. Hieronymus. Cæteri omnes expositores velut vno ore per *Iezrahel*, id est, semen Dei, congregationem fidelium intelligunt.

Ad instituendos mores.

Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, & hæc exaudient, &c. Non immeritò tempus: quo se ait fore exauditurum, diem vocat Deus enim bona collaturus, non differt, cõferre, sicut mala collaturus differt, vt pœniteamus. Hinc Eccl. 5. dicitur, Altissimus patiens est redditor. Hinc etiam vocatur in Psal. patiens, & multum misericors. Non enim est pronus ad puniendũ, sicut ad miserendum, & bona donandum. Vnde ait Habacuc, Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Et D. Petrus, Non tardat Dominus promissionem suam: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire. Ac si apertius dicat, Bona collaturus non differt, sicut mala irrogaturus. Hinc etiam apud Isaiam vocatur nomen Christi, Acceleta, spolia detrahere, festina prædari. Citò, enim adest, vt subueniat. Quadrat obseruatio in Euangelium de Samaritana, Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Cur fatigatus ex itinere? Quoniam non patitur dilationem, ideò acceleratione veniens, fatigatus est. Hinc Dauid ait, Velociter exaudi me. Quam velocitatem crebrò inculcat hic vates, auxilium à Domino

Nemo ob vindictæ dilationẽ sibi debet polliceri peccatorũ impunitatem.
Eccl. 5.
Psa. 144.
Habac. 2.
1. Petr. 2.
Isa. 8.
Psa. 101.

Domino implorans. Quadrat & in Euangelium de Chananæa, in ea verba, Egressus Iesus secessit in partes Tyri, & Sydonis. Quadrat & in illud Euangelium, Dum steteritis ante reges, & præsides, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora. In hora, inquit, non in die, aut mense, quia non differt, subuenire.

Secundò, per figuram metonymiam, vt ait Rupertus, & videtur insinuare Lyranus, angeli hic per *cælos* intelliguntur, qui in cœlo sunt. Contentum enim intelligit sub continente. Angeli ergo pro nobis exorant Deum, non solum, vt parcat: verũ, vt dona conferat. Ingenti enim amore nos prosequuntur. Vnde apud Lucam ait Dominus, Gaudiũ est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Hinc & aliqui ex sanctis Patribus intelligunt, cultorem vineæ orantem pro ficu arbore, & mittente stercora ad radicẽ eius, vt ferat frúctum, esse angelũ custodem. Is enim in memoriã nostram reuocat stercora, id est, peccata nostra, vt pœnitentiæ fructus agamus. Hinc & Iudic. 2. angelus apparens in Galgalis etiam reducit in eorũ memoriã beneficia, quæ filij Israel à Domino acceperant, & peccata quæ commiserant, audientes, vocẽ suam eleuauerunt filij Israel, & fleuerunt, & vocatum est nomen loci illius, locus flentium, siue lachrymarum, immolaueruntque ibi hostias Domino. Sed multo elegantius apud Apocalypsim significatur, quantum pro nobis orent angeli. Stetit angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum Omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei, & ascendit fumus incensorum de manu angeli, & impleuit thuribulum de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura.

Tertiò, hic cõmendatur ordo. Prius enim *cæli* audiuntur, deinde terra, tertiò *fructus*, quartò Iezrahel. Omnia, inquit Apost. in vobis secundũ ordinẽ fiant. Et apud Exo. iuxtà ordinẽ natiuitatis suæ iubet Deus scribi nomina filiorum Israel in superhumerali. Atque Ecclesiã, ait in Canticis, terribilem esse, vt castrorum aciem ordinatã. Nihil enim magis deuincit diabolũ quã ordo, nihilq; ordine fortius. Et de inferno quid ait Iob? Vbi nullus ordo. Quadrat hæc obseruatio in Euangelium de Transfiguratione, in ea verba, Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioan. Cur primò assumpsit Petrum? Vt doceat, ordinem seruandum. Item pro mandato,

Animæ per angelos veluti per optimos duces, ad bonorũ omnium principem promoueri possunt. Dionys. de diu. nom. cap. 4.

Iud. 2.

Apoc. 8.

Cor. 14.

Exod. 28.

Cant.

Iob 10.

Vbi nullus ordo ibi confusio §. inordinatũ vbi gloss. in Auth. de hæred. & falcid.

in

in ea verba, Venit itaque ad Simonem Petrum, aliqui dicunt prius veniſſe ad Chriſtum, Petrum. Quorſum? Vt doceat, ordinem eſſe ſeruandum.

Quartò, hæc audient Iezrahelem, id eſt, ſemen Dei, id eſt, reſpondebũt votis fidelium vberes *fructus frumenti vini & olei.* Vides, quid efficiat integritas vitæ, & candor morum, qui non permittit, fame cruciari viros iuſtos, imo ob illum vberrimè paſcit Deus? Hinc regius Pſaltes ait, Iuuenis fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, neque ſemen eius quærens panem. Hinc & apud Deuteron. ſeruantibus legem Dei promittit Moſes, Benedict⁹ fructus terrę, tuę benedicta horrea tua, &c. Hinc & viduæ Sareptanæ, quoniam Eliæ impendit miſericordiam, non defecit farinæ hidria, nec lecytus olei eſt diminutus. Hinc & idem Elias à coruis paſcitur. Nullus ergo dicat, Fame compulſus à Deo recedo, quoniam ad ſubleuandam famẽ nulla commodior, & breuior via, quã accedere ad Deum. Non habent neceſſe ire, dixit Chriſtus Apoſtolis dicentibus, dimitte turbas? vt diuertant in caſtella ad quærendum cibum, & eos pauit Ieſus quinque panibus, & duobus piſcibus.

Deu. 18.

1. Re. 17.

Oleum pietatis quanto eo profius in fratrum neceſſitatem effunditur tanto donis potentibus augetur. Caſſiod. Ioan 6.

Quintò, Ecce, vt omnia, fauẽt bonis Deus, *cœli, terra, fructus.* Eſt. n. vir iuſtus ab omnib. iuuandus, & fauendus. Doleo, nũc ſecus euenire. Video enim, iniquos faueri ab omnibus, cum viro probo non ſit, qui manum porrigat, ſi ceciderit. Cadit impius, at plures illum adiuuant, at virum iuſtum non eſt, qui iuuet.

Sextò, Obſerua, cœlos non exaudire terram, donec ipſi audiantur, quo docent ſubditos obedientiam. Nihil enim terræ præſtare cœli volunt, donec facultatem habeant à Domino. Vides etiam viros iuſtos, qui cæli dicũtur, ita eſſe addictos Deo ſuo, vt eo inuito, nulli ſubueniant.

Septimò, Obſerua ex Theophylacto, quod anima deſponſata verbo, tum ſupernos affluxus recipit, atque cœleſtia fluenta, ac producit *frumentum*, ſolidam nempe alimoniam, & viuificantem, ac *vinum*, diuinam nimirum lætitiam, & *oleum* hilaritatem dico, & manſuetudinem, ac erga infirmos tolerantiam, patientiámve, animaduertens Paulum dicentem, Si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, corrigite hunc in ſpiritu manſuetudinis, infirmum autẽm in fide ſuſcipite.

Octauò, obſerua ex Diuo Hieronymo venuſtiſſimam allegoriam, ſcilicet, quando te mihi in fide deſpõdero, & cognoue

gnoueris, quod ego sim Dominus, *exaudiam cælos*, qui enarrant gloriam Dei, *& cœli exaudient terram*, vt eam cœlesti pluuia irrigent, & terra de qua orta est veritas, & in cuius agrũ pater familias egreditur, vt seminet semẽ suum, *exaudiet triticum & vinum & oleũ*, de quibus supra diximus, & hęc omnia *exaudient Iezrahel*, id est, semen Dei, vt intelligatur, omnium rerum abundantiam, atque fertilitatem ob Dei semen, qui Christus est, condonari. Quod Dei semen seminatur in terra, vt multiplices fructus afferat centenarium, sexagenariũ, & tricenarium. Si hęc verba expendantur, locus est pulcherrimus pro Euangelio Sexagesimæ, in ea verba præcipuè, Exiit, qui seminat, seminare semen suum. Qui enim exit, vt seminet; Paterfamilias, pater videlicet cœlestis, Et quid seminat? Semen Dei. In qua terra seminatur? In cordibus fideliũ. De hac enim terra postea veritas egredietur, iuxta illud Psal. Veritas de terra orta est, &c. Hæc veritas est ipse filius Dei. Quod autẽ cecidit in terram bonam. fert fructum in patientia. Quẽ fructum? Triticum sermonis Dei, vinum est gaudium Spiritus sancti. Replet enim eos, qui seruant verbũ Dei in corde bono, & optimo Spiritus sanctus ingenti gaudio. Fert etiã oleum, quo & suis vulneribus medeatur, illuminet mentem, cõpatiatur & proximis. Cœli etiam, illi videlicet, qui enarrant gloriam Dei, cœlesti pluuia terram irrigant, vel quando orant pro terra, vel quando sanctis suggestionis, & conciliis alliciunt, vt ferant fructum.

Nicol. Papa dicit, dispensatio cœlestis seminis nobis cõmissa est væ si non sparserimus væ si tacuerimus dist. 43. sit rector c. desponsa eo.

Psal. 84.

¶ *Et seminabo eam mihi in terra: & misereor eius quæ fuit absq; misericordia & dicam non populo meo, populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu.*

¶ Relatiuum *eam* debemus referre ad Iezrahel, id est, semen Dei. Quo loquendi tropo significat, esse nimis propagandum populum Ecclesiæ. Nam quemadmodum: cum terra seminatur, pleuis manibus spargitur semen, Ita inquit, *seminabo*. Vnde optime Vatablus dispungit, *Seminabo eam*, id est, instar sementis spargam ipsam. *In terra* autẽ ait, non hac vel illa, non Chanaã: aut Iuda, sed absolute, quia in vniuersam terrã seminatus est populus Dei, In omnẽ terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. Act. 1. ait Assertor noster, eritis mihi testes in Ierusalẽ, & in omni Iudęa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Theodoretus exponit: *seminabo eam*: hoc est, agricolam meam efficiã: & iustitiã seram. Pro agricola legendum esse existimo agriculturã. Ita

Simile.

Actor. 1.

enim inquit Paulus, Dei agricultura estis Rupert⁹ ad verbū
1.Cor.3. prædicationis refert relatiuum *eam*, & dispungit *Seminabo eam mihi in terram* subauditur vniuersam id est, disseminabo verbum prædicationis. Ecclesiam Catholicam toto orbe terrarū diffundam, vt non sit tantū in vna Iudaica gente, sed in
Psa.2. omni gente, & natione, iuxta quod testatur in Psal. filius sibi dictum à Patre, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Theophylactus ait sic esse seminandam, hoc est, demonstrabo, esse meā agriculturam. Ex quibus verbis colligitur, mūdum esse apud Theodoretū, vti diximus, & legendū esse pro agricola, agriculturā. Et quæ sunt semina, quæ Dñs deiecturus est in hac terra? Respondet Theophylactus, Semina iustitiæ, & diuinæ cognitionis, ac scientiæ, quæ typicè contigisse ait tempore Zorobabelis post reditum à captiuitate, secundum veritatē autē, post incarnationē filij Dei. Tum enim, qui crediderunt in ipsum, populus eius verè appellati sunt, ipse vero illorum Deus est dictus verè, ac purè, ac veluti fæcundā sibi ipsi seminabit terram filius Dei, animas videlicet ad fidē
Ioan. 4. accommodans, & quas & fructum proferentes iā cernens, quarū de numero animæ Samaritanorū erant, dicebat discipulis, Leuate oculos vestros, & videte regiones, quoniā al-
Luc. 10. bæ sunt iā ad messem, & qui metit, mercedē accipiet. Ac rursum apud Lucam. Messis quidem multa. *Et miserebor eius quæ*
Ro.9. & *fuit absque misericordia.* Gentilitatem intelligit, & ita expen-
Ephes. 2. dit Apostolus hunc locum. Potest tamen etiam intelligi de decem tribubus, quæ vocantur Israel, vt aiunt D. Hieron. & interlinearis. *Miserebor eius*, Synagogæ videlicet, quæ erat sine misericordia, dum idola colebat. Ita etiam dispungūt Theodoretus, & Theophylactus.

Ad morum compositionem.

ET *seminabo eam mihi in terra: & miserebor eius quæ fuit absque misericordia, &c.*

¶ Num est seminatio in cœlo, aut aere, aut igne: Cur ergo ait, *Seminabo in terra?* Egregiè ait, *Seminabo in terra*, non in pe-
Luc.8. tra. Nam semina, quæ ceciderunt super petram, aruerunt, vt dicitur apud Lucam. Non ergo simus lapidei. Lapides non sunt apti ad susceptionem diuini seminis. Non simus superbi, & elati, sed agnoscamus, nos esse terram, quæ infi-

mum

mum eſt elementum, vt fructum feramus. Sic ſe terram eſſe agnoſcebat Abrahamus, Loquar, dicens, ad Dominum, cum ſim puluis, & cinis. Valles etiam abundabunt frumento, ait Pſaltes. Quid valles, niſi qui magis ſe deiiciunt? Atque apud Iob ait Eliphaz, Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis vniuerſa, faciem terræ prius reſpexit quam cætera vt irriget. Atque egregiè ait Diuus Gregorius, vniuerſitatis nomine hominem intelligit, quia vniuerſorum naturam participat. Vnde vniuerſa creatura, ſiue omnis creatura homo appellatur apud Marcum, Prædicate Euangelium omni creaturæ, id eſt, homini. Veruntamen audis, inter homines terram præponi, id eſt, qui non lapidei ſunt, non ſuperbi, ſed ſe deiiciunt, & calcandos ſe præbent ſicut terra. Dabo, inquit: Dominus legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quid hic ſignificat, niſi ſeminationem, de qua nunc loquitur? Et quæ viſcera elegit maximè? Tenera, non dura, Dabo eis cor carneum, & auferam cor lapideum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, & ſint mihi in populum. De lapideo autem corde quid ait Sapiens? Cor durum male habebit in nouiſſimo. Quomodo male habebit in nouiſſimo? Quia deſcendet ad infernum, ſicut lapis ad centrum. Vnde & apud Exodum dicitur de Pharaone, Induratum eſt cor Pharaonis. Et paulò poſt de eodem Pharaone, & Ægyptiis dicitur, Deſcenderunt in profundum, quaſi lapis, Infernus enim erat eorum centrum. *Seminabo*, inquit, *eam*, ſcilicet, Iezrahelem, id eſt, ſementem Dei in terra. Et vnde agnoſcis, eam eſſe terram? dico ſponſam tuam? Quia contritione ſciſſa, precibus meis iam eſt deflexa, minis meis ceſſit, & flagellis non eſt obdurata, ſed reſipuit. Illud enim cor durum eſt, vt ait, Bernardus de conſideratione: quod contritione non ſcinditur, precibus non flectitur, minis non cedit, flagellis obduratur. Ad ſignificandum ea, quæ diximus, egregiè ait Interlinearis, *Seminabo*, inquit, *mihi in terram*, ſcilicet bonam.

Gen. 18. *Pſal.* 64. *Iob* 5. *Gregor.* *Mar.* 16. *Ierem.* *Ezec.* 11. *Eccle.* 3. *Exod.* 7. *Exodi* 15. *Bernard.*

Secundò, obſeruandum, non explicuiſſe, quid eſſet, aut quale hoc ſemen: ſed tantum ait, *Seminabo eam*. Neque apud Lucam, cum ait, Exiit, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Neque rurſus cum ait, Meſſis quidem multa. Quæ eſt hæc meſſis? Nũ hordeacea? Nũ triticea? Num viciaria? Cuius etiã cõditionis ſemẽ eſt? Myſteriũ latet, reueler aũt Iſaias, Nũqd tota die arabit arãs, vt ſerat, proſcindet, & ſarriet humũ ſuã?

Nónne cùm adæquauerit faciem eius, ſeret gith, & cyminum ſparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus ſuis? Et erudiet illum in iudicio Deus ſuus docebit illum. Non enim in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo, panis autem comminuetur, verum non in perpetuum triturabit illum, neque vexabit eum rota plauſtri. Et hoc à Domino Deo exercituũ exiuit, vt mirabile faceret conſilium, & magnificaret iuſtitiã. Ingens in his verbis eſt abſconditus theſaurus. Cõponit ſe Deus cum agricola, qui varia habet ad ſerendum ſemina, ex quibus non eodem modo exit fructus ſed quoſdam grauiore, quoſdam vero leuiore trituratione excutit. In eundem modum Deus à ſuis, quos lege ſua donauerit, bona opera iure ſuo quodam exigit, & illi per tribulationes grauiores, vel leuiores velut trituratione quadam, elicit, & excutit, quoſdámque grauius, quoſdam verò leuius pro conſtantia, & robore fidei terit, quoſdam tantùm velut virga leuiter percutit, ſicut gith, quod non patitur triturationem, cyminum aliquantulum acerbius non tamen tribulatione, ne comminuatur. Dei enim agricultura ſumus, vt ait Apoſtolus, ac ideo varia ſeminat, varieq; fructus colligit. Quid tu vides Ieremia? Virgam vigilantem ego video. Bene vidiſti, ait, Deus, quia quoſdam leuiter excutio, vt fructum ferant, in quorum agrum velut cyminum vel gith ſeminaui in aliis triticum, quod tritura opus habet, vt colligatur fructus, id eſt multis tribulationibus contundam. Hinc in Euangelio ait, illos eſſe bonam terram, qui in corde bono ferunt fructũ in patiẽtia. Quorſum meminit patientiæ; Quia bonus agricola variis excuſſionum modis fructus colligit. Quod à Domino Deo exiuit, ait Iſaias, vt mirabile faceret conſilium ſuum, & magnificaret iuſtitiam id eſt, hac in re oſtendit ſe conſultiſſimum, & ſapientiſſimum, dum agnoſcit, qua ſorte quiſque ſeminandus eſt. Obſeruandum etiam eſt, quod triticum ſolum per ordinem ponit, quia maioris triturationis capax. Sunt autem triticum maximè religioſi, quos ordine quodam educit è ſæculo, & in agrum religionis ſeminat.

Ierem. 1.

Tertiò, egregiè ait Theophylactus, ſemina hic eſſe iuſtitiæ diuinæ, cognitionis, ac ſcientiæ. Et cui fit ſeminatio? Nũ ſubticuit. *Mihi*, inquit, quia Deo debemus ferre fructus, non mundo, vel diabolo. Qui enim his ferunt bonorum operum fructus, receperunt mercedem ſuam. Theſaurizate vobis theſauros

Matth. 6.

theſauros in cœlo, hoc eſt, ſeminate mihi, ſolum quærentes gloriam Dei. Neque gloriam quærentes ab hominibus, ait Apoſtolus. Quemadmodum dolium, niſi vndique ſit pice illitum, & nullas habet rimas, vinum continere non valet, & cito aceſcit, nullúſque bibere audet, quoniam acerbitate inficit guſtum, Ita ſi opera noſtra non tegamus, ne ab hominibus videantur ingrata ſunt Deo, indignũque vinũ eſt actionum noſtrarum, quod deo offeratur, quoniam illum non in locis profundis recondimus. Nonne experimento didiciſti, vinum in ſubterraneis abſconditum purius, & odoratius fieri, quòd verò ita occluſum non eſt, euaneſcere? Sic & opera noſtra, ſi occulta ſint, Deo gratiſſima ſunt: ſecus autem, ſi ad captandam auram hominum facis. Ducam te, ait Sponſa in Sponſo, in cubiculum genitricis meæ, & dabo tibi poculum ex vino condito. Vides, quo pacto occluſum vult habere Sponſum, vt illi tradat poculum vini, quod condierat, id eſt, actiones virtutum, quibus inſudauerat: non autem in foro, aut in plateis, vbi ab hominibus videatur.

1. Theſſ. 2. *Simile*

Vis virtutes tuas augere, præ dere noli, Iſi. in ſyn. Cant. 8. a

CAPVT TERTIVM.

ET dixit Dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico, & adulteram, ſicut dilexit Dominus filios Iſrael.

Hieron.

Scopus huius tertij Capitis ex Diui Hieronymi ſententia eſt, ſub typo dilectionis fœminæ adulteræ ſignificare, quo pacto Deus filios Iſrael peſſimos diligat, qui cum diligantur à Domino, ad deos alienos, idoláque reſpiciunt. Priori enim mulieri in typum decem tribuum, vel totius populi Iudaici fornicantis propheta coniungitur matrimonio. Vel ſecundũ Gloſſam, ſicut per fornicariam decem tribus, ita per hanc adulteram, Iudęam ſpecialiter intelligimus. Poteſt tamẽ addit Gloſſa, & per illam, & per iſtam vniuerſaliter Iſraeliticus deſignari populus. Rupert. exiſtimat, priori fœmina adumbratum populum Iſrael, de quo dixerat Dominus, *Quia non addam vltra miſereri domui Iſrael: ſed obliuione obliuiſcar eorum.* Hac autem fœmina adultera adumbrari domum Iuda, quã vocat *dilectam amico*, quia Dominus miſertus eſt domui Iuda. Et ſi quæras, In quo miſertus eſt? In eo nimirum, quod

Gloſſ.

Rupert.

cum domum Israel transtulisset Salmanasar rex Assyriorum domum autem Iuda captiuasset rex Babylonis, domum quidem Iuda Dominus soluit de captiuitate post septuaginta annos: domum autem Israel non soluit, sed tenentur captiui in Aila, & in Abor iuxta fluuium Gozan in ciuitatibus Medorum. Transtatus est, inquit Scriptura, Israel de terra vsque in diem hanc dilecta ergo recte dicitur Iuda, quia parcius percussa est à Domino, quàm domus Israel. Lyranus, priorem fœminam figuram esse populi Gentium, inquit, hanc autem populi Iudæorum. Vatablus ait, hanc fœminam repræsentare Synagogam, quam fauore suo prosecutus est Deus, reiecta Israel quæ dum in deserto agebat, vnicè à Deo dilecta est siquidē illi tribuit necessaria omnia? & tamen fuit adultera, vt quæ mox vitulum, postea Gentium deos coluerit. Theophylactus priorem vxorem, inquit figuram fuisse populi Iudæorum fornicantis, ac discedentis à Deo ad idolorum culturam, posteriorem verò figuram Iudæorum captiuitate pressorum. Abducti quippe per captiuitatem cessabūt ab idololatria, interim tamen neque diuina vere facta facient, sed segnes, & otiosi erunt ita vt neque sacrificare neque fungi sacerdotio queant, Vnde subditur dies multos sedebunt filij Israel sine rege, sine sacrificio &c. donec ad Dominum Deum suum conuertantur. Sunt, qui hunc locum dispungant de populo Iudæorum, quem in tria tēpora distinguunt seu tres status. Primus est, quando hic populus egenus, & pauper fuerat, atque Dei beneficio auctior effectus ad maximum honorem est euocatus. Alter est quando is populus ob ingratitudinem, & fidem viro suo, id est, Deo violatam, pœnas subiuit, & tandem in gratiam, diuina benignitate, est reuocatus. Supereſt tertius, gradus, siue status, quem is populus complexurus est dum optatissimus malorum, & calamitatum finis aderit. Hic status est, qui in hoc capite describitur, nempe quod erunt sine rege, sine principe, sine sacrificio, &c donec ad Dominum Deum suum conuertantur. Sed literam dispungamus, Inde enim colligemus, quis sensus germanior appareat. Et *dixit Dominus ad me*, Licet Septuaginta, & vulgata æditio conueniunt, Vatablus secus transtulit, nempe, Dixit autem Dominus ad me. Quæret aliquis quorsum coniunctionem copulatiuam mutauit in aduersatiuam? Et respondemus, quoniā vsus Scripturæ ita habet, vt aliquādo pro coniunctione aduersatiua, ponat & coniunctionem

4. Re. 17. Lyranus. Vatablus. Theophy. Prouer. 21

vt apud

vt apud prouerbia, in Hebræo eſt, Equus paratur ad bellum & ſalus à Domino eſt, vbi coniunctio copulatiua, & poſita eſt pro autem. Et ſic habet Æditio vulgata. In eundem modum Geneſeos, c. 42. in Hebræo eſt, Non Domine mi, & ſerui tui venerunt ad emendum cibum. Æditio vulgata tranſtulit, Non eſt ita Domine, ſed ſerui tui, pro coniunctione & poſuit ſed. Agnouit enim, hanc cõiunctionẽ & poni pro aduerſatiua. Et proculdubio in exordio capitis poſita magis videtur ſe vergere in aduerſatiuam, quàm in copulatiuam *Dominus ad me.* Attentionẽ his verbis captat maiorẽ. Ob eam enim rem diuini vates ſolent, hæc verba proponere, Hæc dicit Dominꝰ. Verba enim à Domino facta, auditu digniora ſunt. *Adhuc vade*, particula *adhuc*, nouam deinceps agendi rationẽ ſignificat, vt apud Exodum, Adhuc vna plaga tangam Pharaonem, & Ægyptum. Sic hoc loco, *adhuc vade*. Ire autem imperandi modo poſitum agendi ſedulitatem & maturitatem ſuadet, vt ſuperius, Vade ſume tibi vxorem fornicationis & *dilige mulierem dilectam amico & adulteram*. Non conueniunt expoſitores in expoſitione huius loci. Nã Theophylactus ſic legit, & diſpungit, Vade, dilige vxorem amãtẽ praua, & adulteram. Et ita etiã videtur diſpungere Theodoretus. Ait quippe, Rurſus Deus hortatur prophetam, vt mulierem adulteram, & in ſceleribus verſantem diligat. Videtur etiam cum his conuenire Æditio Septuaginta Habet enim, Dilige mulierem diligentem mala, & adulteram. Itaque vbi noſtra æditio habet, *mulierem dilectam amico*, legunt iſti, diligentem mala. Cauſa autem varietatis eſt vox Reagh, quæ, vt inquit Diuus Hieronymus, ſignificat malũ, vel amicũ, & Septuaginta, Theophyl. & Theodoret, reiecta ſignificatione amici, aliã ſumpſerunt, nẽpe pro prauo, ſiue malo. Lyranus vocem Hebræam Reagh ſocium ait ſignificare. Vnde infert, quod amicus hic dicitur eius ſponſus, vel maritus, ſub quo tamen vt ingrata adulteratur, & ſic iuſte à marito dimittitur. Vatablus ſic diſpungit, *dilige mulierem dilectam amico, & adulteram*, id eſt, mulierem, quæ cum vnicè adametur à marito ſuo: adulteriũ tamen committit. Adama mulierem, quam ſummopere diliges, & tamen fornicabitur. Vnde cum Lyrano ſumit amicũ id eſt, Reagh, pro marito. Recentiores ad conſuetudinem referunt locum iſtum meretricum, quæ vnum præcipuum hominẽ ſibi diligunt, cuius ſeſe nomini, & protectioni cõmittũt, cui cura eſt, ne qua meretrix afficiat iniuria. Huiuſmodi

Dominus iubet vt Oſeas affi-ciatur in vxorem impotentius à viro dilectam & eius fidem vio-let.

enim mulierculārum natura est ita consilio,& cura destituta, vt diu bene agere,& conseruari nequaquam possit, sicut scriptum est, Apprehendent septem mulieres virum vnum dicentes,Panem nostrum comedemus, & vestimētis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomē tuum super nos, id est,vocemur tuæ, aufer opprobrium nostrum. Hispane vocamus huiusmodi homines,*rusianes*.Significat autem Dominus,huiusmodi populum Iudæorum ob flagitia indignū esse,& sponsus,vel maritus eius;vocetur,satis est,illi tribuat quæ spectant ad victum necessaria. *Sicut diligit Dominus filios Israel.* D. Hieronymus ex his verbis infert, hanc mulierem non esse coniunctam vati Hoseæ,neque matrimonio,neq; fornicatione, sed tantum diligere delinquētem. Atque prophetæ in adulteram, aliud quid significare, quàm Dei dilectionem in filios Israel; subiungit,*Sicut diligit Dñs filios Israel.* Recentiores dicunt significari,quo pacto Deus olim Synagogam legitimis cæremoniis,& multis beneficiis additis in vxorem acceperat,illa verò officij immemor sui,& scelerib. multis,turpissimis superstitionis adulteriis sese contaminauit,quamobrem viri sui stomachum,atque iracundiam non semel fuit experta,nondum illis temporibus rupto cōiugio neque vxoris nomine,neque dignitate amissa. Nā lex,& sacerdotium,& regnum tametsi nonnihil interrupta,& debilitata sunt:non tamen sunt omnino sublata,donec in lapide offensionis impegere, quo admisso scelere, & coniugij nomine,& viri officio merito spoliati sunt, sicut scriptum est, *Isa.50.* In sceleribus vestris dimisi matrem vestram, quia venit,& non erat vir,vocaui:&non erat,qui mihi respondere vellet. Quia verò cogitauerat Deus, illam sibi in tempora fœlicia reponere,docet nunc interim,quo officij genere erga eandē functurus sit;nimirum non mariti, sed amore eo, quo quis fœminam aliis amatoribus prostitutam, in suam tutelam suscipit.Huiusmodi vero hominibus sic amantis illa imprimis cura esse debet, ne quid desideretur, quod ad alendam vitam pertinet,quam veruntamen curam ita temperare debet,vt quoad fieri possit,suo consilio,& opera ad meliorem frugem, & mentem redeat.Hoc munus, hoc officium; hæc cura est amantis siue socij, qualem se aduersus mulierculā huiusmodi vates nunc præstare iubetur.Hoc modo Synagogam, quandiu in repudio permanserit, amatam à Deo esse constat.Nam neque iis,quibus antea vsa fuit,beneficiis,neq;

eadem

eadem dignitate vtitur, neque curas illas, & correctiones, & iurgia in se diuina experitur: sed promissæ tantum reuocationis spe aliter, donec optata illa, fœliciſſimáque dies adsit, cum è tenebris, & vmbra mortis, in qua nunc iacet, in lucẽ tandem Euãgelij, & in vitam gratiæ prodeat. Hoc est in his verbis implicatum, *Dilige mulierem dilectam amico*, id est, amato fœminã amore amici. Sic. n. Deus amabit filios Israel Venustissima est hæc expositio, cũ qua videtur consentire Hieronymiana, dum inquit, Propheta diligit adulteram, & tamẽ non ei matrimonio copulatur, neque fornicatione coniungitur, sed tantum diligit delinquentem, *sicut diligit Dñs filios Israel.* Varablus tamen, & Lyranus, & Interlinearis non ita expendunt, sed in hunc modum, Tu adulteram diligis, ipsa tamen non diligit te, sed te spreto, alium, plusquã te, diligit sicut Dñs diligit multum filios Israel, sed ipsi, Deo spreto, colunt Deos alienos. Atque hoc est, quod sequitur, *Et ipsi respectant ad deos alienos.* Obseruat Hieronymus, filios Israel hoc loco duodecim vocari tribus, supra vero decem, quæ erãt in Samaria, & possidebant metropolim Iezrahel. Iudicãt recẽtiores, coniunctionem & hic poni pro relatiuo. Particula. n. *vau* inter alia multa officia; quæ habet, vnum est, quod relatiua quandoq; fit, eam tamen propter frequentẽ coniungendi vim, in nostram coniunctionem & fere semper interpretes vertere, solent. Sed tamen ad quod officium fit reuocanda, ipsa sententiæ ratio, & contextus rerum indicabit. Hinc in hoc loco poni dicunt relatiuè, & sic distinguunt, *Et ipsi respectant*, id est, qui ipsi respectant. Regula hæc verissima est, nẽpe quod coniunctio &, ponitur pro relatiuo frequentissimè. Sic apud Genes. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis, &, id est, qui erit signum fœderis. Sic & rursũ Apostolus, Benedictus Deꝰ, & pater, id est, qui est pater Dñi nostri Iesu Christi. Psal. etiam, Homo, cũ in honore esset, nõ intellexit, & comparatus, id est, qui comparatus est iumentis &c. Varablus verũ tamen pro coniunctione & posuit aduersatiuam. Vnde transtulit, *ipsi autem respiciunt ad deos alios*, quod mihi magis arridet. Vtimur enim nos hac voce, quando quis nobis extitit ingratus, post innumerata beneficia, *Aholano bese hecho estas, y estas buenas obras, pero agradeçelo mal.* Sic & in hoc loco, & ipsi respectant, id est, ipsi autẽ, siue tamẽ, & coniunctionis aduersatiuæ fungitur munere. *Respectant*, siue respiciunt, vtroque modo inuenitur in æditione vulgata. D.

Gene. 9.

Ephe. 1.

Psal. 48.

Hieron. respectant, habet & in Vatablo, Glossa Ordinaria, & volumina recentiora legunt, *respiciunt*. Idem tamen est, respicere, & respectare in hoc loco, licet quis nonnihil posset assignare discriminis, qm̃ verbum respecto est frequentatiuũ *respicere* autẽ deos alienos iudicat Lyranus, esse, colere deos alienos, & ita etiam videtur dispungere Interlinearis. Ait enim, Ipsi, spreto Deo, colunt Deos alienos. Verùm vt multa omittamus, hoc loquẽdi tropo significatur, quòd filij Israel expectarent opem in diis alienis, & in eis ponerent suã spem. Sic apud Isaiam, Oculi hominis ad sanctum Israel respicient; & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus eius, id est, Ponent homines suã spem in sancto Israel; & ab eo expectabunt opẽ. Sic & apud Ieremiã, Cum respiceremus ad gentẽ, id est; ab ea expectaremus auxilium, quæ saluare nos non poterat. Sic & Psal. 122. Ad te leuaui oculos meos, id est, à te expecto opẽ, in te spes mea fita est. Quemadmodum enim canes dominos suos intuentur, cũ cibum petũt, Ita oculos ad Deum leuamus, vt nobis subueniat; & nostrî misereatur.

Thren. 4.

Psal. 122.

Simile.

Ad morum compositionem.

ET dixit Dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico, & adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel.

Docet primum hic locus, quo munere fungantur peccatores erga Deum, qui nequaquam digni sunt, vt sponsæ eius vocentur sed concubinæ. Hinc apud Cantica, Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, Quid vocat reginas? Reginas vocat, quæ intuitu regni cœlestis doctrinæ inseruiunt, Concubinas, quæ secus, amore videlicet rerum temporalium. Et ita glossa, Augustin. lib. 83. q. q. 55. Gregorius in hunc locum Canticorũ, & Hieronymus in Epistola ad Marcellã. Et procul dubio in hoc distinguũtur viri iusti ab iniquis, quod iusti, tãquam reginæ; expectãt diadema, & coronam regni cœlorum dicentes cum Regio Psalte; Dominus pars hereditatis meæ. Iniqui vero, velut cõcubinæ, accipiunt munera rerum temporalium. In huius rei typum apud Genesim, dedit Abraham, cuncta quæ possederat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera. Sic pater excelsus reginis seipsum præbet possidendum in regno cœlorum; sed peccatoribus satis donat, cum bona tẽporaria

Cant. 6.

Psalm.

Genes. 25.

poraria donat, ſunt enim concubinæ. Quadrat in Euangelium Apoſtolorum, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Quid ergo erit nobis? Quid Petre? Eritis reginæ, non concubinæ, ſedibitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael, ad regna vos eligo, non ad parua munera, &c.

Secundò, quaſi execrandum facinus proponit ex expoſitione Lyrani, & Interlinearis, mulierẽ & adulteram eſſe, cum diligatur à marito ſuo, & proculdubio ingens piaculum eſt adulterium, quod ex ſupplicio adulterij Dauidis colligitur. Perit filius, plectitur regnũ totum. Hinc & Ioſeph illectus ad adulterium reſpondet, Quomodò poſſum hoc malum facere? Et egregiè Alexander magnus, cum cognouiſſet, puellã ad ſe allatam, vt ſecum dormiret, habere maritũ, miniſtros accitos acriter obiurgauit dicens, Reducite hanc, parũ enim abfuit, quin veſtra culpa fuerim factus adulter. Et quid dixit Diua virgo? Quomodò fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Modum inquirit alma virgo, quo habitura ſit filiũ. Ac ſi apertius dicat, Si crimine adulterij adeptura ſum tantum filium, nolo. Quid enim turpius vxori, & ſponſæ, quam adulterij affici nota? *Gene. 39. Aulus Gellius ex Apionis ſententia refert Alexandrum deuicti hoſtis vxorẽ inclitæ facie ſuconſpectũ ſuũ deduci vetuiſſe.*

Tertiò, obſerua, quid dicat Dominus, ſcilicet, *Adhuc vade.* Non ergo vnum tantum quæſiuit modum, vt nos excitaret, ſed plures. Expectauit ſupra tres filiorum partus, vt horum ſignificatione reſipiſcerent, non rurſus nouam excogitat viam, ſcilicet, *Dilige mulierem adulterã.* Bone Deus, quem non lapidem moues, vt ad meliorem mentem cõuertamur. Quemadmodum peritus medicus plura adhibet remedia ægroto. Sic Deus plura genera medicamentorum ſpiritualium exquirit: vt ſalutem inueniamus. Imperitus medicus eſt, qui vnum tantum agnouit adhibere ægrotanti remedium. Deus non ſic, hinc plures adhibet plagas Pharaoni; non vnam tantum, vt reſipiſceret. Hinc apud Iſaiam dicitur, A planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas: ſuper quo percutiam vos vltra? Hoc eſt, multa adhibui remedia, multa flagella, quem ergo nouum modum excogitabo? Hinc rurſus inquit, Non ſunt viæ meæ viæ veſtræ, neque cogitationes meæ cogitationes veſtræ. Non ait, via mea, ſed viæ meæ. Deus enim plures habet vias, vt ad nos veniat, mille percurrit modos, & artes. Quadrat in Euangelium de correctione fraterna, Si peccauerit in te frater tuus; corripe primum inter te; & *Simile.* *Iſa. 1.* *Iſa. 55.*

ipſum

ipsum solũ. Deinde adhibe testes. Tertiò dic Ecclesiæ. Quor sum hæc omnia? Quiá Deus plura media quærit: non vnum,
Gene. 17. aut alterũ. Iniqui homines, si fuerunt bis quippiam iniuriæ perpessi, non plus expectant dicentes cum Esau, En supplantauit me altera vice. O abyssum misericordiæ Dei mei, millies peccamus, & tu dicis, Adhuc expectabo, sicut in ficu vsu euenisse videmus, quam deinde altero anno expectasti, vt faceret fructus.

Quartò, Vide, quo pacto Deus amet iniquos. *Adultèram*, inquit, *ama*. Vera ergo est illa sententia Assertoris nostri, Solẽ suum oriri facit super bonos pater cœlestis, & malos. Ac
Luc. 15. rursum. Peccatores recipit. Vnde ipse ait, Nõ est opus valentibus medicus. Nã si culpa odio habẽda est, natura hominis
Matt. 9. ad imaginẽ Dei creata diligenda est. Multa sunt Euangelia, quibus quadrat hæc obseruatio. Primò, Diligite inimicos vestros. Secundò de adultera in adulterio deprehensa. Quod si
Aristo. 9. Ethic. 12. Deus ab omni sordiũ contagio alienus, diligit nos, cum peccatis simus implicati, cur peccatores fastidiemus, qui iisdem
Plin. lib. 11. c. 37. etiam criminibus, ne dicã multo peioribus, sumus inuoluti? Quinrò, Vide, vnde cognouerit adulterium, scilicet ex in-
Oculos natura nobis vt equo ac Leoni setas, caudã aures ad motus animorũ declarandos dedit. cic. 3 in Verr. tuitu oculorũ. Hi fuerunt proditores cordis. Vnde Aristoteles ait, amorẽ maxime oriri, & fieri per sensum visus. Et Plinius egregiè inquit, Profecto in oculis animus inhabitat, neq; vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus sed homini maximè, id est, moderationis, clementiæ, miseri cordię, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ, cõtuitu quoq; multiformes, truces, flagrantes, graues, transuersi, limi, submissi blandi. Ostendunt, ita esse, multa Scripturæ testimonia. Nã ad ostendendã populi beneuolentiã erga Dauid, quo vtitur loquendi tropo? Acceptus erat Dauid in oculis omniũ, maximéq; in conspectu famulorũ Saul, hoc est, diligebãt illũ. Sũt enim fenestræ oculi, per quas, quid oculi habeant, agnoscimus. Rursus ad referendũ odium Saul erga Dauid, quid ait? Non rectis oculis Saul inspiciebat Dauid. Isaias etiam quid ait? Pro eo, quod filiæ Sion nutibus oculorũ ibant. Quid hoc est, nisi ostendebãt procacitatẽ venereã in ipsis oculis? Quid est amor? Dicebant antiqui, ignis est. Vnde Theocritus amorẽ exurentẽ vocat, qui vsq; ad ossa lædit. Ex igne quid? Fumus certe, qui velut per infunibula, & spiracula egreditur per oculos. Vnde sicut fumus signũ est ignis, Ita impudicus oculus impudici cordis est nuntius, vt ait Aug. Hinc & egregiè Arist. ait, vt in prouerbio dicitur, In oculis est verecũdia.

Ex amore magnum fit homini incendiũ Plautus in Asia. August. 2. Rhe. c. 6.

Quorsum

Quorſum hæc omnia patres mei? Vt oculos claudere diſcamus. Solent enim, deprædari animũ. Ieremia, quis deprædatus eſt animã tuam? Oculus, inquit. Et egregie D. Hieronymus in hunc locum, per incuriã aſpectus patefactus eſt tentationi aditus, neq; Eua lignum vetitũ contigiſſet, niſi hoc prius incauta reſpexiſſet. Scriptum eſt enim, Vidit mulier, quòd pulchrũ eſſet lignũ ad veſcendum, & pulchrũ oculis, & aſpectu delectabile, & tulit de fructu illius. Dicamus ergo nos cum ſancto Iob, Pepigi fœdus cũ oculis meis, ne cogitarem quidẽ de virgine. Bene inquit, ne cogitarem quidẽ de virgine. Nã quid aliud conſequitur ad incuriã aſpectus, niſi inhoneſtis oppugnari, & concuti tentationibus? Ex quibus tentationibus nos oppugnantibus quid demum ſequatur, egregie obſeruat D. Thom. in hunc locum Iob, dicens, Videbat enim, eſſe difficile, ſi in primũ incideret, ſcilicet in cogitationẽ, quin in alia laberetur, ſcilicet in delectationem, & conſenſum. Nullus ergo mihi dicat, & Seruabo cor, licet oculorũ aſpectũ non ſeruẽ. Num is ſanctior eſt Iob, & diuo Thoma? Hi gigantes claudunt feneſtras arcis ſuæ, ſcilicet oculos, ne diabolus conſcendat, & mentem debellet, & homuncio pigmæus plus ſuis viribus fidet? O amentiã execrandã. Summa itaq; eſt, Docet Deus his verbis, Ipſi reſpiciunt ad deos alienos, arguendã eſſe oculorũ incuriã, & quadrat in multa Euangelia. Primò in Euãgelium de omnibus ſanctis, in ea verba. Et ipſe, eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat, Beati pauperes. Quorſum ait, eleuatis oculis? Vt diſcamus proculdubiò, non facile, & temere eſſe eleuandos. Et quadrat in Euangeliũ Domi. 19. poſt Trinitatem, in ea verba, Videns Ieſus ciuitatẽ, fleuit. Quorſum ait, Videns ciuitatem? Quia non facile huc, atq; illuc aſpiciebat. Quadrat & in Euangelium Domin. 4. Quadrag. in ea verba, Cũ ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus. Dimiſſos enim illos habebat. Et debetis obſeruare, & cum quinque ſint animæ feneſtræ, ſcilicet quinq; ſenſus, ſolũ in duobus inuenietis ianuas à Domino poſitas, ſcilicet linguæ, cui veluti duas feras, dentes, & labia appoſuit, & oculis, quos palpebris occludit, ſiue gẽnis. Quorſum, putatis, linguã ſic Deus occludit? Num, vt multi falſo aſtruunt, ne homines eſſent deformes? Nõ certe Nam aquila ob oſſeum os nemini deformis eſt, ſic neque homines eſſent deformes ob faciem oſſeam, ſi cuncti illam haberent. Num ob linguæ tenueritudinem? Non ſanè. Nam delicatiores, & teneriores oculi ſunt, quos non claudit oſſe. Proculdubio

Thren. 3.

D. Tho.

Inanis hominũ opinio quæ primis motibus fiducia quadã animi nõ reſiſtit.

Quare natura inquadentibus vallata est, id est virò palpebris oculi. Aristot.

dubio potissima causa, ob quam veluti bestiam, immitem pluribus cancellis conclusit, hæc est, quia illa nocentior est, quàm oculus. Vnde oculo satis esse iudicauit Deus, pellicubis claudere. Quoniam licet noceant: minus tamen oculi nocent: quàm lingua, & plura inferri ex lingua nocumenta, nõ est, qui dubitet. Neque illa ratio adhibita à Philosopho. 2. de Anim. text. 100 quod animalia, quæ molles oculos habent, palpebras habent, vti sepem, & tegmen quasi ad custodiam oculorum, nam quæ duros habent, his carent, quia his non videntur indigere. Non, inquam, satisfacit, siquidem homines poterant, oculos duros habere, & clare perspicere, cũ sit Deus causa efficiens præcipua, & ideo præstare, quod oculis duris perspicere homo posset. Mysterium igitur hic latere comperio, & nobis significare, quod super aspectum fores, scilicet palpebras occludamus, ne Deum offendamus.

Cant. 4. Et hoc apud Cantic. c. 4. significatur, dum post laudem oris, gennæ sp-nsę cõmendatur, Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce, sicut fragmẽ mali punici, ita & genæ

Iacob. 3. tuæ. Ac si apertius dicat, Domalti linguam, ne amara manet ex illa aqua, iuxta illud Iacobi. 3. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Modo commendat sponsam ob genas, vel tempora. Ita enim est in Hebræo, & non aliud significari existimo, quam custodiam oculorum, quos verecundos habebat. Quamobrem & cum fragmine mali punici componit, quia ruboris, & verecundię symbolum sunt, quæcunque rubeum nacta sunt colorem. Et vbi maxime est rubor? Dicat Arist. In oculis est verecundia. Postquam ergo commendauerat cœlestis Sponsus suã amantissimam Sponsam ob linguæ custodiam, deinde commẽdauit eam ob aspectus custodiam.

Virgines cõmendandæ aspectus & linguæ custodia.

2. Rhe. 6.

¶ *Et diligunt vinacia vuarum.*

In sacris gentilium permissam Ebrietatẽ post sacrificiũ habet Cultus.

¶ Theophylactus vertit, Amantque bellaria cũ vuis passis. Sunt autem bellaria, fructus, & cibi saccaro, vel melle conditi, aut alia id genus gulæ irritamenta. Vnde pemmata esse ait, hoc est, panes ex simila pistos, vna cũ vuis passis. Erat, autem talis species oblationis dæmonibus grata, indicantibus offerentibus, quod ipsos dæmones habeant & frumenti, & vini datores. Consentit Theodoretus cum hac expositione. Vnde vertit cum Septuaginta, Amant coctiones cum vinaciis. Et dispungens hunc locum inquit, Homines idolis dedicati eiusmodi quædam erant conficere soliti. Pemmata

Hieron. autem, vt ait Hieronymus, placentas latinè possumus

dicere,

dicere, vel crustula, quæ offeruntur. Hispane *son vnas tortas sine fermento con miel, y otros meniurges, que offreciam a los idolos pareceme*, si hanc sequamur opinionem, *que sera arrope*, quod ex vuis fit, *y con esto* faciebant placentas. Non reiicit Diuus Hieronymus hanc Theophylacti, & Theodoreti expositionem. Aquila pro *vinacius* vertit vetera, Græcè palaià. Symmachus anarpoùs, id est, steriles, & non solum *vinacia* sunt, sed & vetera *vinacia*, vt antiqua delicta testentur. Rupertus secutus significationem vocis latinæ *vinacia* intelligit, esse ea, quæ tempore vindemiæ, pressis vuis, vinoque in apothecis recondito, foras proiiciuntur. Hispane dicimus *cajeas, y hexes y, oruio*. Verum est, quod apud Latinos *vinacea* sunt granula illa lignosa, quæ in acinis nascuntur, in quem modum dispungit Interlinearis. Ait quippe, *Vinacia*, acina. Rupertus significari his verbis eosdem deos, id est, dæmones, qui vere tanquam *vinacia* vuarum sunt. Sicut enim tempore vindemiæ, pressis vuis, vinoque in apothecis recondito, *vinacia* foras proiiciuntur, Sic, habito in supernis iudicio, factaque bonorum, & malorum diuisione angelorum, boni in æternis mansionibus confirmati, beatis, mali autem foras proiecti sunt. Hæc Rupertus. Ac si apertius probro vertat, quod diligant sceleratos, & iniquos, *las horrurias lo peor amen*, quod probrosum est. Diuus Hieronymus ait, Si sequamur Aquilæ translationem dicentis, *Vinacia* vetera, delicta antiqua huius populi testantur. Si autem sterilis, vt Symmachus intelligimus, significatur, quòd hæc adultera præsens tempus significet Iudæorum, qui absque Deo, & notitia Scripturarum, & gratia Spiritussancti diligantur à Domino, qui omnium expectat salutem, & aperit ianuam pœnitentibus, & nihilominus illi res inutiles amant, traditiones hominum, & deuteroseon, somnia diligentes, & nequaquam *vuas* habeant, & vinum, & plena musto torcularia: sed vetera *vinacia*, quæ proiecta sunt. Lyranus ait, in Hebræo esse dolia, vel cyphos. Vnde infert, quod per *vinacia* hic intelliguntur vasa vinorum contentiua, quæ tamen diliguntur propter vinum contentũ. Additq; Lyranus, his verbis notari de ebrietate, q̃ ducit ad alia vitia. Consentiũt cũ Lyrano Vatablus. Vnde ait, *vinacia* œnophora, ideſt, vasa vinaria, frascos, ô Garrafas. *Vuarũ*, id est, vini. In quo loquẽdi tropo metonymia est, figura satis frequẽs in sacris Bibliis. Cõsentiũt etiã cũ his Recẽtiores. Et certè pulcherrimè

Simile.

susceptam

susceptam prosequitur allegoriam. Nam adeo coniuncti esse solét,& mutuis officiis se iuuare Bacchus & Venus, hoc est,ebrietas, & libido: vt nunquam inter auctores alterius mentio fiat,quin altera continuo subiiciatur. Est enim vtrique & alliciendi,& nocendi per potestas. Nam vtraque hominem de virtutis & sapientiæ gradu, de mente denique deturbat,vtraque alteri,cum apte conueniat,vtraque etiam alteri coniuncta in crimen vocatur, vt apud hunc eundem vatem Dominus inquit,Fornicatio,& vinum,& ebrietas auferunt cor. Non quod his verbis gens Iudęa ebrietatis nunc arguatur:sed cum maximum crimen (cuius causa hæc oratio habetur)sit vanorum deorum cultus, quod sub adulteriorum allegoria afferri cœptum est,vtitur hoc argumento, tanquam certissimo,quod legis, & mysteriorum diuinorum ignara,ebria,atque à sensu,& mente aliena,nihil nisi superstitionem & nefarios cultus amet,ac sequatur,sicut hi, qui nimio vino,& ebrietati se dediderunt,Veneri, & turpissimis voluptatibus indulgere solent,sicut scriptum est,Ne intuearis vinum,quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blande,& in nouissimo mordebit, vt coluber, & sicut regulus venena diffundet,ex qua re sequetur, quod oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa,&c.

Siue Cere re & Bacho friget Venus.

Creditum est ab Aeliano lib. 2.ca. 37. de varia Hist. Ialensi apud Leonenses legẽ fuisse qua si quis merũ bibisset nisi valetudinis causa medico id iubente morte mulctabatur.

Ad morum compositionem.

IT *diligunt vinacia vuarum.* Vix numerari possunt, quæ his verbis sunt implicata spectantia ad morum compositionem. Nos nonnulla hauriemus:atque non omnia, ne longius diuagemur. Primo ex Theophylacti expositione, vides, quo pacto post amorem huius populi apponit dona, & munera, quæ idolis offerebat. Ingens ergo vis amoris, quæ hominem liberalem reddit. Quis poterit,manus negare,cum dederit, quod præstantius est:nempe cor? Hinc inquit Arist. quod in amicos profusi esse debemus. Ac rursum, Amicis magis volumus, benefacere,quam videri,benefacere. Ostendunt hoc multa scripturæ testimonia, Genes. 34. Sichem dilexit Dinam, & quid ait? Augete dotem,munera postulate,& libenter tribuam,quod petetis,tantum date mihi puellam hanc vxorẽ.

1. *Rhet.* 9.
5. *Topi.* 2.
Gen. 34.

Quid

Quid etiã de Ionatha ait Scriptura? Diligebat Dauid, quasi animam suam, Ionathas. Nam expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua vsque ad gladium, & arcum suum, & vsque ad baltheum. Vnde intulit Scriptura, dilectum Dauid à Ionatha; Certe ex collatis donis. Ná vt inquit Grego. Exhibitio operis est probatio dilectionis Non est dilectio arbor nullam ferens fructũ, solumque virentibus foliis ornata: vt vlmus, & salices, in quem modũ multi diligunt verbis solum, habent folia: carent tamen fructu operũ. Sic etiã Assertor noster collaturus in discipulos maximũ omniũ beneficiũ, prępossuit Euangelista, Cum dilexisset suos in finem dilexit eos ac deinde seipsum dedit in cibũ. Quorsum hæc dicta à nobis sunt? Vt amaturi discutiamus, in quonam amorem reponamus, & dignum semper nostris beneficiis eligamus. Amor enim pretiosam materiã postulat. Quemadmodũ adamas non in ferro, aut plumbo reponitur, sed in auro, Sic amor, qui fortissimus est, Fortis est vt mors dilectio, ait Spiritussanctus, non est reponẽdus in vili materia. Probro enim videtis huic populo verti, quod diligat *vinacia*, id est, idola quæ deteriora sunt, & contenenda. Et certe quod est dilectionis obiectũ? Dicat Arist. Bonum simpliciter amabile & expectabile est, ergo si ratio deest boni, nequaquã amandũ est. Hinc D. Thom. 22. q. 26. art. 7. meliores magis esse diligendos dotet. Summa ergo sit, Reprehensibile est, deteriores magis diligere: quam viros morum candore cõspicuos.

Secundo. Ecce, quid maximè intuendum in donis, scilicet animi effectus. *Diligunt*. inquit, *vinacia vuarum* id est, placentas. Non ait solum, offerunt placentas: sed diligunt. Animũ ergo dantium, qui dilectionis faculis succensi offerebant, Deus intuetur. Discamus ergo, dona offerre cum dilectione, & cordis affectu. Hinc enim gratiora fuere minuta vetulæ, quam dona Pharisæorum. Est enim affectus patina smaragdina, in qua si reponatur donum offerendum, reddit illud pretiosius opibus, & diuitiis Crassi. Vnde Apostolus ait. Si voluntas prompta est secundum id, quod habet, accepta est Habet Deus oculos lynceos, & corda prius inspicit, quã dona. Sed ô lamentandam sortem hominũ: qui ingenti affectu mundo: & diabolo dona offerimus. Vtinam vel pari affectu Deo offerremus: qui segnes: & torpẽtes sumus: cu offerimus Deo aliquid. Conqueritur Deus apud Ezechielẽ hãc

Grẽgor.

Simile.

Cant. 8.

8. *Eth. 5. Vtuis nos allicit ad diligendum etiã quos nunquam antea vidimus.*

D. Tho.

Luc. 21.

Simile.

Eccle. 16.

ob causam. Omnib. meretricibus dantur mercedes tuae, tem dedisti mercedē cunctis amatorib. tuis, & dona donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandū tecū, & sumens de vestimentis meis fecisti tibi excelsa, hinc inde consuta, & fornicata es super is, & tulisti vasa decoris tui de auro meo, quæ dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Quid his verbis significat, nisi cum à Deo acceperimus multa, illa consumere in abusibus, & peccatis? Ad hæc liberales sumus nimis: Parcissimi tamen, vt aliquid in Dei cultum impendamus. Sic diues ille epulo induebatur
Luc. 16. purpura, & byssо, & epulabatur quotidie splendide, canes alebat verum Lazaro nec micas cadētes de mensa præbebat.

Tertiò, Subridet Deus hunc populū, quia diligebat *vinacia* id est, acina, vt ait Interlinearis, qui nihil habent succi. Quo
Aristot. docet homines duros, & auaros non esse diligendos, quia nihil conferunt succi. Vnde Arist. cum auaro non esse amicitiam contrahendam docet, quoniam is solum suis commodis prospicit.

Quartò, docet venustissimè, quid efficiat eorum amor ad *vinacia*, scilicet eos reddere steriles. Columela enim. lib. 8.
Columela. interdicit colūbis vinacea, sunt enim impedimento, vt fœtū edāt. Et hoc significauit Symmachus, pro *vinaceis* vertens ste-
Cant. 4. riles. Quē fructū habuisti in illis tunc in quibus nunc erubescitis, Ait Apostolus? Commendatur etiam Sponsa in hūc modum, Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas. Duo sunt ordines dentium in ore & superni, & inferni quib. vox formatur. Per dentes vero cū fœtibus, fidē cū operibus intelligendam: certum est: Nam teste Apostolo: Ore confessio fit ad salutem. Et ita Vatablus per dentes fidē intelligit & per fidem fideles: omnes enim sumus filij fidei:
Eorus apud Hebreos est onus asinariū, vel quod asinus ferre possit. quæ fides bona opera edit: non abortit: sicut fides peccatorum: quorum opera meritoria non sunt. Vno ergo verbo reprehendit hunc populū, quod non insudauerit virtutum actionibus: & docet nos: vt in ea incumbamus.

¶ Et *fodi eam mihiquindecim argenteis, & coro hordei & dimidio coro hordei.*

Exequitur vates Hosseas præceptum sibi à Domino iniunctum: & in societatem accipit mulierem adulteram cui mercedem statuit: nempe *quindecim argenteos, & eorum & dimidium eorum hordei.* Et hoc a facto contigisse ait Glossa: & Theodoretus, quod etiā videtur: significare D. Hieronymus. Sed

verba

verba diſpungamus: quibus quam mercedem dederit. *Et fodi eam* inquit. Bifariam poteſt hoc verbum diſpungi. Primo: quod perſiſtat in allegoria ſuprapoſita vineæ. Vocarat enim Synagogam vineam: quamobrem dixit? dabo ei vinitores. Amplectuntur hanc explanationem D. Hieronymus, Rupertus: & Lyranus: & Interlinearis: & ſignificat cultum exhibitum: & impenſum vineæ. Inter alia enim quæ impenduntur vineæ in cultu foſſio eſt. Quod ſi rurſũ quæras: quid hæc foſſio ſit in Synagoga. Perpende: quid vineæ materialis foſſio efficiat: & transfer ad populũ Iudæorũ. Certe foſſione Agricola noxias herbas extirpat: ne ſuccũ terrę imbibentes, vires fructu priuentur. Significabit ergo hæc foſſio extirpationem vitiorum. Et qui fuerunt foſſores? proculdubio diuini vates. Ad Ieremiam. n. ait Dñs: Ecce conſtitui te ſuper gẽtes: & ſuper regna; vt euellas; & deſtruas: & diſperdas: & diſſipes: & edifices: & plãtes. De qua re infra dicem⁹. Neq; quis iudicet ineptã metaphorã hanc ſumptã à foſſione vineæ ad mulierẽ. Eſt. n. pulchra: ſi rẽ penetremus. Finis. n. attẽdendus eſt in hac metaphora. Quid quærũt foſſiõe vinitores? Vtiq; extirpare noxia, euellere tribulos & ſpinas. Et quid ab adultera fœmina quærit? Quod relinquat adulteria, extirpare ei⁹ peccatũ idololatriæ. Vnde bene D. Hieron. inquit: Adulteræ prætiũ eſt: non vt cũ propheta dormiat: ſed vt contenta mercede ſua: adulterare deſiſtat: nec paſſim cæteris copuletur. Et quãuis Interlinearis ſecus dicat: ſcilicet quod conduxit: vt cũ propheta dormiat: nequaquã eius ſentẽtia amplecteuda eſt. Veriorem quippe iudicio ſententiã Hieronymianam: ſcilicet ℣ Vates nunquã cum adultera coierit. Verũ quoniã Septuaginta vertunt pro *fodi eam*: conduxi eam: quæ quidem verſio non diſplicet Hieronymo: eãque amplectuntur Theodoretus. Theophylactus: atque Lyranus ita etiam ait haberi in Hebræo: conduxi eã: quod verbum: vt inquit Rupertus: magis videtur: pertinere ad ſimilitudinem: vel proprietatem mulieris: quam *fodi eam*, Contendunt nonnulli *fodere* hoc loco idẽ eſſe: quod mancipare: & ita vertit Vatabl s: & dicunt: ſumptã eſſe tranſlationẽ ab iis: qui ſeruos libertatẽ negligentes perforata auricula ſibi lege: & cõſuetudine addicebãt. Et ℣ hanc habuerint Iudæi conſuetudinem: oſtendit Exod. c. 21. & Deut. 15. Verum non videtur: quadrare in hunc locum hæc foſſio: ſiue perforatio ſubula auris quoniam illa perforatio erat in *ſignum perpetuæ ſeruitutis: Erit inquit Scriptura: ſeruus in ſæculum. Mancipatio autem hæc: de

Crebro fodito capita vitiũ putata circunfodiuo. Colum. lib. 3. ca. 15.

Ierem.

Amiſſæ libertatis ſignũ auriperforatio antiquitus. Exo. 21. Deut. 15.

qna nunc est sermo, non fuit in seculum, sed ad tempus quia dies multos sedebũt sine rege, &c. dicitur in hoc capite & nõ semper & post hæc reuertentur filij Israel, & quærẽt Dominum, &c. *Quindecim argenteis*, scilicet numis. Neque est facile percipere, quid isti *quindecim argentei* numi exhibit adulteræ mulieri significent. Theophylactus ait, esse quinque libros Mosis ac decem præcepta. Literæ enim subiiciũtur, perque eam trahuntur, vt Deum agnoscere videantur, etsi perperã. Nam qui filiũ non honorat, patrem ignominia simul afficit. Et, Neque me nostis, inquit, neque patrem meũ. Rupertus ait Et quidem hic multa potuere dici, videlicet, quindenarium argentorum numerum, ad quintamdecimam lunam, qua die egressi sunt filij Israel liberati ab Ægyptiis. Atque hunc sensum ab antiquioribus traditum, non tenuem esse arbitratur, licet alium inuenire quærat, qui spectet ad saluatoris aduentum, quoniam tunc maximè sedebunt filij Israel sine rege, & principe, &c. Et ait, neque in argenteis, neque in hordeo
Exod. 12 quantitas ad binarium peruenit numerum: sed neq; in vnitate remansit. Esset que vnitas, si ita dixisset, *Et fodi eam mihi decem argenteis*. Est enim denarius secunda vnitas. Itaque si dixisset, *& coro hordei*, neque addidisset, *dimidio coro hordei*, esset itidem vnitas in quantitate pacti. Excessit quantitatem, ne-
Ephes. 3. que tamen ad binarium peruenit, quia neque viginti sunt argentei, qui numerus binarius decenus est neque duo sunt cori hordei, qui binarius est singularis. In vtroque ergo numero decenus, & semis est: non tamen binarius completus & porro absque binario coniugium non fit, neque carnale, quod Deus in initio coniunxit, neque spirituale, de quo ad hunc prophetam mysticus sermo sit. Et Apostolus ait, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Quid igitur non viginti argenteis, neque duobus cori hordei, qui numerus est coniugalis ob binarium ibi implicatum: sed vtrobique & super vnitatem ascendit, & tamen ad binariũ non peruenit? Significat, quod hæc mulier sic dilecta, cuius de carne Christus Deus homo fieri dignatus est, & tanquam Sponsus de thalamo suo processit, ad coniugium eiusdẽ Christi nõ peruenit. Vnde subiungit, Et *dixit ad eam, Dies multos expectabis me, non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te.* Itaque quia gens illa, de qua Christus natus est, neque virgo est, quippe quæ in præsenti loco adultera dicta, est, neque vxor, aut coniux esse meretur, quia sine viro, quia filium non confitens, neque patrem habet, non viginti

Hoc prætio conduxit Osseas adulteram ne fornicaretur per multos dies imò obstringeretur vllũ virum agnoscere.

viginti argenteis, neque duobus coris hordei: sed *quindecim, & coro, & dimidio coro hordei.* Hęc Rupertus. Neque displicet tã longa philosophandi ratio, licet alij magis videãtur, scopum attigisse. Diuus Hieronymus numerũ *quindecim argenteorum*, refert ad quintãdecimã diem mensis Nisan. Tũc enim, percussis primogenitis Ægyptiorum, Israelis populus eductus est de Ægypto, ac in seruitutem Dei mercede conductus. Refert etiam Hieronymus pleroſque nostratum *quindecim* ad hebdomadã legis, & ogdoadẽ referre Euãgelij id est sabbathũ, & diẽ resurrectionis quo exercetur cicũcisio spiritualis. Verũ hanc reiicit expositionẽ, quoniã qũo adultera mulier, quæ hordeo pascit, & à viro aliena est, vtrũq; in mercedẽ accipiat testamentũ, explanare non possunt. Cõsentiũt cum Hieronymo, referente quindenum numerum ad diem quintum decimum mensis Martij, fere omnes expositores, videlicet Glossa, Lyranus, Rupertus. Neque Vatablo omnino displicet. Obseruãdũ etiã est Glossam nequaquam rem attigisse, dum ad pretium redemptionis filiorum Israel retorquet hos *quindecim argenteos*. Nusquam enim legimus, pro primogenitis solutos quindecim siclos argenteos: sed quinque tantum, vt apud Numeros refertur. Lyranus autem licet non omninò reiiciat præfatam explanationẽ scilicet, quod *quindecim argentei* significant quintam decimam diem mensis Nisan, in qua libertati fuere Israelitæ de captiuitate Ægypti existimat, conuenientius designari quindecim prophetas, duodecim nempe minores, Isaiam, Ieremiam, & Ezechielẽ. Daniel enim apud Hebræos non connumeratur inter prophetas: sed inter agiographos, vt Hironym⁹ testatur in prologo galeato. Recentiores, licet ad vates referant hunc quindenarium numerum, attexerunt Dauid, Isaiam, Ieremiã, Ezechielem, Hosseam, Ioẽlẽ, Amos, Abdiam, Michæam, Habacuc, Sophoniam Danielem, Aggęum, Zachariam, Malachiã. Hi quindecim vates, quindecim numi sunt, quibus conduxit Dominus hunc populum, Nam isti præ cæteris Bibliis sacris populum Israel instruunt, & instituunt ad diuturnam illam spem fortiter tenendã, quod aliquando conuertẽtur ad Dominum. Merito etiam dicuntur argẽtei, quod verbum apud Hebræos est Cheraph id est concubitum à viro chezzaphet, quod concupiscere rem aliquam, ad eamque attentum esse significat, quia populus Iudaicus ad oracula vatũ intelligenda vehementer erat attentus. Vnde diuus Petrus ait, Habemus firmiorem propheticum

Num. 3.

Daniel positus inter Agiographos hoc est sanctos scriptores quam inter prophetas relatus

2. Pet. 1.

sermonem, cui benefacitis attendētes. Hinc & eloquia Do-
Psa. 11. mini argentum vocat Regius Psaltes, Eloquia Domini, elo-
quia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ pur
gatum septuplum. Doctiores tamen Hebræorum sub his
quindecim argenteis implicari dicunt omnem dotem, quam de-
derat Synagogæ, cum eam accepit in vxorem. Et hanc expo-
sitionem meliorem iudicat Vatablus.

Ad institutionem morum.

ET *fodi eam mihi quindecim argenteis.* Multa hic
sunt implicata ad morum compositionem.
Primò, Ecce, cui debeat fieri fossio animæ
id est, extirpatio herbarum nociuarum, id
est vitiorum, scilicet Deo. *Mihi*, inquit, *fodi*,
non mundo non hominibus, vt hypocritæ
Appare quod es, aut esto quod appares. faciunt. Exterminant enim facies suas, vt appareant homi-
nibus ieiunantes, orant, vt videantur ab hominibus Secus
ait Dominus, fodiendam animam nempe sibi. Luctabatur
angelus cū Iacob vsque manè & ait ad Iacob, Dimitte me
quoniam Aurora est. Quid hoc? Nihil aliud certè nisi cum
Gene. 32. desidamus in lucta aduersus vitia, quærendū esse tempus
nocturnum, id est. locum, & tempus occultum. Nam si luce-
scat, angeli abire volunt, ne alij videāt nos pugnantes ad-
uersus vitia. Vnde cum solus fuit Iacob, accessit angelus lu-
ctatur cū eo, sed adueniente Aurora, in qua cerni poterat, au-
Ezech. 10 fugere vult. Cherubin etiam habebant similitudinem ma-
nus hominis subtus pennis eorum, non supra pennas, quo-
niam tunc sapientes sumus, cum celamus manus, id est, ope
ra nostra. Cherub enim plenitudo scientiæ est.

Hieronym. Secundò, Ecce veram sententiam Hieronymi, Ama scien
tiam Scripturarum, & vitia carnis non amabis. Vnde meri-
tò diuus Hieronymus Prou. 4. commendat Salomonem, quia
Prou. 4. Principiū sapientiæ possidē sapientiam. sapientiam postulauerit à Deo. Quod si rector corporum sa
pientiam postulauit à Deo quantò magis rectores anima-
rum vt sciant fodere vineam sibi à Domino commissam, de
bent, inquirere sapientiam? Vbi simul obserua, quanti facit
Deus salutem animorum, siquidem ligonibus argenteis,
non ferreis, suam vult fodi vineam. Domine Deus, quanti
æstimas vineam tuam? Si id scire cupis, intuere instrumenta,
quibus est excolenda, quæ argentea sunt, ex quibus instru-
menti agnosces, non esse vilipendendam. Tunc enim ferrea,
nnn argentea, elig em instrumenta, Quadrat in Septuage-
simam, in hæc verba, Ite in vineam.

Tertiò

Tertiò Obserua, vt Deus soluat prætium sibi inseruienti. Nec gratis accipit mulierem vates noster: sed soluit *quindecim argenteos*. Apud Genesim quid dixit Laban Iacob? Num quia frater meus es, gratis seruies mihi? Dic, quã mercedem accipies? Et sanctus Iob, Si contempsi, iudicium subire cum seruo meo, & ancilla mea, cum discreparent aduersum me, quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandũ Deus, & cũ quæsierit quid respondebo illi? Nunquid non in vtero fecit me, qui & illum operatus est? Acutè considerabat sanctus Iob Deũ iudicem sibi iratum, si gratis sibi inseruire permitteret. Audi etiã, quid dicat Thobias de Raphaele comitante filium suum, Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? Quadrat in Euangelium Septuagesimæ, in ea verba, te in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. Non ergo gratis sibi voluit inseruire. *Gene. 29.* *Iob. 31.* *Thob. 12.*

Quartò, Obserua, vt tutius fecerit cõuentionem *quindecim argẽteorũ*, quã acceperit fœminã vafrũ. n. aguouit esse hominũ genus, qui post laborẽ ingentiorẽ postulant mercedem, quã meritis debeatur. Hinc paterfamilias cõuentionẽ prius fecit ex denario diurno, & adhuc non defuerunt murmuratores.

Quintò. O nimium fœlices, qui, ne proximi peccent, illis impendunt bona temporaria, sicuti modo Hosseas impẽdit huic meretrici: vt eam à fornicatione reuocaret. Sic & Nicolaus, ne virgines se traderent turpi prostitutionis quæstui, clam iniecit nummos.

Sextò. Ecce, vt Deus non negat ad victum necessaria, peccatrici mulieri *hordeum* præbet & numos. Sic & Gene. 3. post peccatum facit primis parentibus tunicas pelliceas. Vera quippe est sententia Assertoris, Benefacite his, qui oderunt vos vt sitis similes patri vestro qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. Discamus ergo delinquentibus non negare ad victum necessaria, licet indigni sint. *Nos quia inimicis nostris non possumus præstare temporalẽ solem & pluuiam præstemus lachrimas cum pro illis oramus* Aug. *extract. subEpist. Ioan. Hieron.*

¶ *Et coro hordei, & dimidio coro hordei.*

Rupertus non immoratur in expositione horum verborum sed ait significari populum Iudæorum, quamuis habeat quidpiam argenti, id est, sermonis sancti, in lege & prophetis, incumbere soli *hordeo* occidentis literæ & spiritum viuificantem literæ non percipere, quemadmodũ Ecclesia percipit. Theophylactus etiam paucis expẽdens, inquit, *hordeum* irrationalem ipsorum Iudæorũ alimoniam significare, qua vescũtur, nihil spirituale, neque dignũ intelligentes animabus rationalibus. Sed D. Hieronymus

exactissimè cuncta prosequitur, & singula verba dispungit obseruat, in Hebraico scriptum esse Homer pro coro, quod verbum homer omnes interpretationes absque Septuaginta sermone Græco, maxime Palestino corũ interpretati sunt qui habet triginta modios. *Dimidium* ergo *cori* habebit quindecim modios, & si vtrumque iungamus, erũt quadraginta quinq; modij. Et existimat D. Hieronymus, significari quadraginta quinque dies, quibus ad montem Sina eductus populus Israel ab Ægypto peruenit, ibi postea legem à Dño accepturus. Consentiunt cum hac Hieronymiana expositione Glossa, & Lyranus, & Vatablus non omninò eam reiicit, licet Lyra aliam postea subiungat expositionem, videlicet, quadraginta quinque modios adumbrasse personas in genealogia Christi contentas, quæ apud Matth. sunt 42. iuxtà tres quaterdenas ibidem appositas, quibus si adduntur tres reges, qui omittuntur inter Ioram, & Oziam, nempe Ochozias, Ioas, & Amasias, vti inquit D. Hieronymus, habebimus 45. Quærunt etiam, quorsum in mercedem reddat *hordeum*, & non triticum huic fœminæ. Et ferè omnes conueniunt, hoc *hordeo* adumbrari, quod hic populus cibum accipiat irrationalium iumentorum, quia ruminãs vilitatem literæ, quæ interficit, non habet spiritum viuificantẽ. Ita Hieronymus, Rupertus, Theophylactus. Glossa, & Interlinearis. Verùm acutiùs videntur quidam dispungere, dicentes, Homer esse apud Hebræos, quoddam mensuræ genus, & significare ipsum cumulum, siue complementum. Nam apud Exodum cum ranas Moses extinxisset, Hebraicè est, in hammarim hammarim, hoc est, in cumulos cumulos aceruatim à populo fuisse comportatas. Et apud Habacuch, cumulum aquarum multarum pro mari dictum est. Significabit ergo Homer cumulum, & lethech dimidium Homer, id est, cumuli. *Hordeum* verò à verbo Saghar deductum est, quod significat turbinem, procellam, tempestatem, & maximam quámque calamitatem. Inde Seghorim, id est, hordeorũ, quæ vox calamitates, & acerba incommoda, quæ populus Israel erat passurus, implicat. Significat ergo cumulus, & dimidius cumulus *hordei*, certum numerum calamitatum, quibus populus ille erat subiiciendus. Quod si quæras, Quot, & quantæ sunt istæ calamitates? Inuenies apud Deuteron. & Leuit. vbi diræ imprecationes huic populo obnunciatur, si legem Dei neglexerit, & diuinum fœdus ruperit. Sunt autem in Deut. nonagintaocto numero, quæ calamitatum auerbum, & cumulum

Matt. 1.

Exo. 8.

Habac. 3.

Deut. 27.
Leuit. 26.

mulum, hoc eſt, Homer, complent. In Leuitico vero 45. tantum ſunt, quæ lethech, id eſt, dimidium Homer, ſiue *cori* abſoluunt. Hęc diuinus vates annuntiat hauriendā populo Iſrael, priuſquam miſeriis quibus ſcatent, extricari contingat ſub his verbis, *coro hordei, & dimidio coro hordei*. Eſt & aliud ſub his verbis implicatum, nempe adulterium huius fœminæ. Nam apud Numeros fœminæ ſuſpectæ de adulterij crimine decimam partem ſati farinę hordeaceæ in aquis amariſſimis bibere præcipitur. Cùm ergo hic *hordei* mentio fiat, fortaſſis ſignificare voluit, dignum eſſe hunc populum, quod tale ſubiret ſupplicium, ob fidem fœderis, & legis fractam. Hiſpanè enim hic dicere ſolemus pro tortura, *Ponelde en el potro, aprietaldetes coraeles, ponedle en el brete*. Sic & modo, Da ei hordeum, quod videlicet dari ſolet fœminæ ob zelotipiam. Qm̃ hic populus infidus eſt, fidem fregit, & adulterium, id eſt, idololatriam commiſit. Videtur; quodammodo hanc explanationem Hieronymum attigiſſe.

Num. 5. Adulterij pœna mo ſaici lege.

Ad morum compoſitionem.

O KO *hordei & dimidio coro hordei.* Quadraginta dies pro mercede ſoluit, quibus hic populus peruenit ad montem Sina, & quindecim argenteos decimamquintam diem menſis Martij, in qua egreſſi ſunt de Ægypto. Quid hic ſignificat Deus, niſi diem, qua nos liberauit ab aliqua calamitate, mercedem eſſe, ob quam debemus, Deo inſeruire? Eripuit te ab inimicitate? Fœlix, ſi diem, qua te eripuit ab ea miſeria, non tradideris obliuioni & agnoueris, eſſe mercedem Dei, vt illi ſeruias. Sic apud Exodum ait Moſes. Memẽtote diei huius, in qua egreſſi eſtis de Ægypto, & de domo ſeruitutis, vt non comedatis fermẽtatum panẽ. Vbi obſerua, non ſatis eſſe, quod memores ſint diei in qua acceperunt beneficium. Aliud ab eis poſcit, nẽpe quòd non comedant panem fermentatum. Fœlices, qui hũc populum imitantes, ſemper in die, qua acceperunt à Deo beneficium, ſtatuunt Deo aliquem peculiarem cultum exhibere, vel eleemoſynam largiri, vel ieiunio corpus ſubiicere: vt ſic ingratos Deo ſuo oſtendant. Hinc antiqui patres ſolebãt diem Circumciſionis celebrare, qm̃ eo die à peccato originis mundus erat puer. Hinc & Moſes præcipit, vrnam Mannę in arca teſtamenti aſſeruari. Et Aſſertor noſter duodecim præ-

Exod. 13.

pit cophinos fragmentorum, post hominum saturitatem etiam seruari. Quorsum vrnam seruant filij Israel, & Apostoli colligunt fragmenta? Certe, vt beneficium, cuius homines esse immemores solent, ad longum tempus testarentur, & ad memoriam reuocarent. Est obseruatio non contemnenda pro festo Circuncisionis, Octauò die venerunt, circuncidere puerum. Quorsum meminit octaui diei? Qm̃ is dies, in quo à Deo accepimus aliquod beneficium, non est obliuioni tradendus, & merces est, qua nos ad bonum aliquod faciendum cõducit. Sic & illi sancti patres heremi diem professionis, sine qua educti fuere de sæculo, celebrant, qui mos & consuetudo vsque hodie seruatur à Chartusianis.

Secundò, Videte, vt omne tempus recensear, & dies, quib. huic populo se Deus exhibuit munificum. *Corum*, inquit, *& dimidium cori*, id est, quadragintaquinque dies. Timeant ergo homines; nam iuxtà mercedem impensam exquiret laborẽ. Non enim decet, multam mercedem accipere, & exiguo tẽpore laborare. Hinc apud Ieremiam ait Ierusalem, Vocauit
Thren. 1. aduersum me tempus. Quid est, vocare aduersus Ierusalem tempus, nisi pro tempore, siue iuxtà tempus beneficiorum à Deo receptorum illi reddere supplicia? Quod si D. Paulus recẽset tempus omne, quod defluerat pro populo dicẽs, Pro-
Act. 20. pter quod vigilate, memoria retinentes, qm̃ per trienniũ non cessaui nocte, & die, cum lachrymis monens vnũquemq; vestrũ. Cur & de Deo hoc ipsum non dicemus, scilicet quod numerat tempus, quo nobis bona elargitur? Quemadmodũ solet, recensere tempus, quo flagellat, vt deinde conferat bona, Ita tempus, quo indulget, & bona confert, vt postea pu-
Psal. 89. niat. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis
Ezec. 4. quibus vidimus mala, ait Regius Psaltes. Et apud Ezechielem tempus connumerat dicens vati, Diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. Attendite, quo pacto repetitione captet attentionem dicens, Diem pro anno, & rursus repetit diem, inquam, pro anno; vt doceat Deus, quod omne tẽpus signat, vt deinde puniat.

Tertiò, Demus hoc Lyranæ expositioni, quòd *corus & dimidius corus hordei* significet 45. personas genealogiæ Christi.
Simile. Quæ est hæc merces, videlicet quòd ab illis ducat originẽ. Magna certe, qm̃ ob hoc beneficium debent magis Deo in-
Simile. seruire, cũ nexus sanguinis, & carnis sit; velut magnes, homines ad se trahens, & sicut duricies ferri non obstat; quin feratur ad magnetẽ, ita licet homo ferrei sit cordis, trahitur ad

consan-

conſanguineos. Vnde Ruben conatur, defendere fratrẽ Ioſeph? Cur dicebat, ſciſis veſtibus, Puer non comparet, & ego quo ibo? Certe; quia ingẽs eſt vis ſanguinis. Hinc & dicebat fratribus, Quid nobis proderit, ſi occiderimus fratrẽ noſtrũ? Cur & diua virgo derelictũ filiũ quærebat inter cognatos, & notos? Quia ingens vis cognationis. Hinc etiã meritò vxor Intapherni, permittente Dario, vt vnum eligeret è ſuis cuius vitam ſibi donari vellet, fratrem elegit, demirantéque rege, & cauſam ſciſcitante, reſpondit, Alius maritus; alij liberi poſſunt contingere, alium fratrem, parentibus vita functis, nequaquam. Atque Alexander dicebat, Ignorat Antipater, & vna lachryma matris multas delebit epiſtolas. Et Ariſtoteles ait, & fratres mutuo ſe diligunt, quia ab iiſdem orti ſunt. Eſt enim matrimonium, vt inquit Guillielmus Pariſiẽſis, arbor quædam plantata in Eccleſiæ horto, cuius rami filij ſunt. Vnde agnoſcentes, quòd ab eodem ſtipite procedant, mutuò ſe diligunt, & fouent. *Gene. 37.* *Inſigne fraternæ dilectionis exemplũ.* *8. Ethic. c. 11.* *Guillielm.*

Quartò, Obſerua, vt calamitates nõ ſine menſura immittat, ſed prius numeret, & menſuret, cumulũ, inquit, & dimidium cumuli. Benedictus Deus; qui ſemper miſericors eſt, & nobis dat, vt inquit Regius Pſaltes, & cibat pane lachrymarum in menſura Hinc & puniturus Ieruſalem, iubet vati Zachariæ, accipere calamum menſuram. Et apud Iſaiam inquit, Ponam iudicium in pondere, & iuſtitiam in mẽſura. Et quid his ſignificat? Debere procul dubiò iudices, & prælatos miſericordiæ, cum puniunt, recordari. *Zach. 2.* *Iſaiæ. 28.*

Quintò obſerua, quo nomine appellet calamitates nomine *hordei* implicatas, mercedem ſcilicet. Diſcamus ergo, dona Dei eſſe, & beneficia calamitates. Hinc Apoſtolus hoc agnoſcens ait, Vobis donatum eſt; non ſolum, vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini. Hinc & Apoſtoli ibãt gaudentes à conſpectu concilij, qm̃ digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu contumeliam pati. Hinc & Aſſertor noſter ait, Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, &c. *Philip. 1.*

Sextò. Ecce non panem triticeũ porrigit adulteræ fœminæ; ſed hordeaceum. Diſcant ergo prælati; non eũdem victũ porrigere iuſtis, & iniuſtis, & pro vitæ conditione agere cũ ſibi ſubiectis. Probis enim dulcior, & melior cultus exhibẽdus, ſcilicet triticeus, iniquis vero hordeaceus, vt inde ſaltẽ agnoſcant, ſe vitam agere iumentorum, ac propterea indignos eſſe pane hominum rationalium, &c.

¶ Et *dixit ad eam, Dies multos expectabis me, non fornicaberis, & non eris, viro: sed & ego expectabo te.*

Duo potissimum prostitutas mulieres ab impudicitia reuocant, Victus penuria, & cultus neglectus.

¶ Sub typo mulieris adulteræ eiectæ ob adulterium à viro, subiicit Vates reiectionem Synagogæ à Deo ob idololatriam. Seruat autem appositissime decorum propositæ similitudinis noster Vates. Duo enim sunt, quę maximè mulierē pluribus amatoribus prostitutā ad melioré mentē reuocant, scilicet victus, & cultus parcius impensus, atq; oratio, & verba ad hoc consequendū accommodata. Priorem parté iam apposuit Vates, videlicet parcitatē victus, & cultus, exiguū nempe argentum, quindecim nummos, & hordeaceū cibum. Nunc verba, quibus eā ad meliorem frugē allicit, proponit, dicens, *Et dixit ad eam.* Quando dixit? Posteaquam contaminata est adulteriis, & fidem fregerat, & posteaquam mercedē statuerat ei. Non enim verba obiurgationis profert, non arctioré cibum porrigit ante adulterij delictū. Agnouit enim, fragilē esse hunc populū in muliere hac adultera adumbratū, ac propterea, præcedente crimine, subsequitur suppliciū alimoniæ parcioris, & sermonis obiurgantis. *Dies multos expectabis me.* In Hebraico, & Græco est, sedebis mihi. Et ita habēt Septuaginta, & Theophylactus pro *expectabis*, sedebis, in quē modū etiam vertit Vatablus. Verùm idem significatur vtroque loquendi tropo, scilicet *expectabis me*, vel sedebis mihi, aut apud me. Et est sensus, *Expectabis me*, manebis multo tempore tanquam vidua. Significat enim hoc verbo genus vitæ, & cultus quo viduæ, aut quæ viros suos vel amissos desiderant, vel diutius absentes expectant, vel iratos, atque diffidētes sibi reuocare studēt, vti consueuerunt. Vnde egregiè ait D. Hieron. *Dies multos expectabis, & non fornicaberis*, hoc est, neque aliis amatoribus turpiter te prostitues, neque mihi viro, à quo conducta es, legitimè cōiungeris. Obseruat etiam D. Hieronymus, in Hebraico non esse, *Et eris alteri viro*, quamuis ita ipse inuenerit in æditione Vulgata. Et ita habēt Septuaginta, & Theophylactus, & Vatablus, videlicet, *alteri viro.* Vnde suspicor, non idē exemplar esse, quod habuit Hieronymus cum hoc, quod nostra ętate circumfertur. *Non fornicaberis.* Sub hoc præcepto fœminæ iniuncto, & non forniceturm implicatur, Synagogam non seruituram idolis, neque adoraturam deos Gentium. Ita enim disputant Hieronymus, & Lyranus. *Et non eris viro*, significat, quòd Synagoga non habeat deum, sed & amatoribus, idest, idolis, & viro, id est, Deo spoliata sit. *Sed & ego expectabo te.* Hieronymus disputat in hūc mo-

modum, Ne putes, factam tibi iniuriam, quia dixi, *expectabis me*, par pari referam: *& ego expectabo te*, Consentiunt cum hac explanatione Lyranus. Ait enim, Loquitur in persona Dei, qui expectat Iudæorum finalem conuersionem. Et Interlinearis. Ait quippe, *Expectabo te* vsque ad iudicij diem. Et Glo. etiam. Vnde fere verba Hieronymiana refert, addens, Expecto adulteræ pœnitentiam, vt saltem in fine Israel credat, & fiat vnus pastor, & vnus grex. Recentiores tamen secus expendunt, quibus fauere videtur Theophylactus, & textus Hebraicus, & Græcus. In quibus pro, *ego expectabo te*, est, Et ego tibi, siue, vt habet Theophylactus, Nec & ego tecum ero, hoc est, viri aduersum te officio non fungar. Est autem locus à relatiuis, & erit sensus, *Ego expectabo te*, non tibi impendam viri munus, & officium mariti. Vel, vt Vatablus dispungit, Non intrabo ad te, quemadmodum scilicet maritus solet, ad tempus vxorem relinquere fornicationis causa.

¶ *Ad morum compositionem.*

ET *dixit ad eam, Dies multos expectabis me.* Quorsum Domine permittis, multo tempore esse sine te, & viduã manere Synagogam? Ad hæc, cur ais, *dies multos*? Poteras dicere, multo tempore. Cur ergo hoc non vteris loquendi tropo, sed dicis, *multos dies*? Tria hic, inter alia, inuenio implicata. Primum est, tempus, quo homo caret Sponso Deo, non quomodocunque computandum, scilicet per annos, vel menses, vel hebdomadas: sed strictissimè, nempe dies omnes, fœlix autem & qui horas numerat, siquidem tanto priuatur bono, & tot, ac tanta sibi congregat mala. Referunt, Pliniũ maiorem obiurgasse nepotem suũ deãbulantẽ, dixisseq́; Poteras has horas non perdere. At quanto plus est homo obiurgandus, si aliquod temporis momentũ perdat, ac tunc maximè perdit, cum sine Deo est? Dicebat rex Ezechias Deo, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Vtinã diceret, Recogitabo tibi omnes horas meas, aut saltẽ dies. Et bene coniungit Ezechias annos suos cũ amaritudine ingenti. Hoc enim significat hoc loquendi tropo, amaritudine animæ meæ. Quæ enim ad animã sentiuntur, acerbius cruciant. Nã si tempus nostrum esse dicamus, & velut re nostra eo vtamur, aut, vt melius dicam, abutamur? nullum alium fructum profert, quàm amaritudinem.

Isa. 38.

Sumptus pretiosissimus tempus est.

dinem. Quemadmodum ex floribus citreis ortus fructus est
Simil. acidus postea, scilicet mala citrea, quorum acerbitate, dentes obstupescunt, Ita post flores vnitatum hominum quis subsequetur fructus, nisi acerbissimus dolor, & amaritudo? Sic tempus omne computabat Regius Psaltes dicens,
Psal. 6. Lauabo per singulas noctes lectum meum. In quem ver-
Qui lectũ impura libidine cõtaminarũt largo & perenni lachrymarũ flumine lauare debent. sum egregiè inquit Cassiodorus, Meritò quidem lectum, quem noctibus polluerat, lachrymis abluebat. Computabat ergo Dauid, non quomodocunque tempus, sed strictissime, scilicet omnes noctes, quibus Deo caruerat, & illum offẽderat: vt discamus & nos, sic computare. Sic etiam computabat Ieruſalem, dicente de ea Ieremia, Recordata est Ieruſalem dierum afflictionis suæ, & præuaricationis, id est, rebellionum suarum. Omnes ergo dies, quibus à Deo recesserat, computabat. Quadrat obseruatio in Euangelium octauæ Resurrectionis, in ea verba, Et post dies octo. Quorsum
Thren. 1. enumerat dies octo? Quia hoc tempore fidem Thomas amiserat, vt doceat, omne tempus computandum, quo Deum reliquimus.

Secundò, *dies* connumerat Deus, quibus sine Deo est homo: vt sic amoris, & charitatis pelagus, quod habet erga peccatores, detegat. Dicebat Tobias Ragueli, cum abesset à parẽtibus, Ego noui, quia pater meus, & mater mea modo dies cõputant, & cruciãtur spiritus eorum in ipsis. Et non potuit
Tob. 10. Raguel, Tobiam detinere. Vtinã & nos perpenderemus, quo pacto Deus pater noster *dies* cõputat, quibus ab eo per peccata recessimus, & quo pacto gemit, quoniam ad illum non reuertimur, & quamuis nos mundus, & diabolus per blãdimenta ad se trahere, & secum tenere contenderet, eorum nõ
Iob 39. acquieſceremus consiliis. Ait Deus Iob, Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti tẽpus conceptus earum, & scisti tempus partus earum? Bene inquit D. Hieronymus in hunc locum, Quanta alia sunt in Scripturis magis obscura, atq; ab hominum notitia longe remota, quam sunt, quæ ad Iob nunc loquitur. Quid enim laboris est, nosse tempus ceruarũ, & ibicũ parturientium? Aut vnde tã latebrosum est humanę notitię, vt possit tempus horũ animalium parturientiũ penitus ignorare? Proinde, ne sit apud aliquos hic sermo Domini vilis altius, quod dixit, intuendum est, vt dicamus, in mysteriis sub nomine animaliũ eorum præfiguratos Apostolos, & omnes prædicatores veritatis, qui per doctrinã Euangelij filios generant,

nerant,& dant pro virili operã,vt audientes illos,pariãt fœtus bonorũ operũ in petra,ideſt,Chriſto,qui eſt petra angularis.Sic enim ſtudebat Paulus,ſiquidem ait,In Chriſto per Euangeliũ ego vos genui.Tempus ergo iſtud peccatorũ bonos parturientium virtutum fœtus, Deus exactiſſimè recenſet,quia ardenter deſiderat, eos ad ſe conuerti. Vel per capreas,& ceruas ipſos homines peccatores intellige,qui videntur, inſequi naturam ceruarum,quæ ſolent,cum ſaturatæ ſunt ſerpentibus,ardenter fontẽ aquæ quærere, vt ſitim extinguant.Vnde Dauid,Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarũ,ita anima mea ad te Deus. Ac ſi apertius dicat,Cerui,hauſtis ſerpentibus,aquã reſtinguentẽ ſitim quærunt,& anima mea in eundẽ modũ, quæ tot hauſit venenata peccata,te quærit,ne pereat ſiti,qui fons es aquæ viuæ ſalientis in vitã æternã. Totũ iraq; tẽpus,quod homines conſumunt,ante quã edant aliquem fructum boni operis.Deus exactiſſime cõputat.Sic & hic cõputat dies Synagogæ,quib⁹ fœtu caret bonorũ operum,quorũ pater Deus eſt, propterea ſubdit, *Dies multos expectabis me.* Vnde agnoſcis Domine, multos eſſe? Quia cõputo omnes dies conuerſionis populi mei.Dies enim rei abſentis dilectæ ſolent homines,accuratiſſime computare.Sic & apud Lucam in parabola ficulneæ ait, Ecce tres anni ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac. Quid hoc Domine? Cur tempus ſic computas? Vt diſcamus, quanto Deus noſtræ ſalutis deſiderio flagret.

Pſal.41.

Luc.13.

Tertiò,*Expectabo te.*Cur expectas Domine populum, qui te offendit?Vt doceas,decere viros etiam ſufferre æquo animo onera vxorum,ſicut ipſæ onera ferunt ſuorum virorum. Videmus,hac in re maximè deficere maritos,qui nihil oneris ferunt vxorũ ſuarũ,cũ miſeræ vxores tot acerbitates virorũ ſuorũ æquo animo ferãt.Sic tulit Moſes iniuriã ſibi illatã à Sephora vxore ſua. Nã cũ ab ea vocaretur ſponſus ſanguinum,neque facto,neque verbo malum intulit pro oppro brio illato.Hinc & Socrates Alcibiadi demiranti,quod Xantippẽ vxorẽ rixoſam perpeteretur,reſpondit,Nónne tu domi tuæ tolleras gallinarum glociẽtium ſtrepitum? Tolero, reſpõdit Alcibiades,ſed gallinæ mihi patiũt oua,pullóſque. Et mihi,ait Socrates,mea Xãtippe parit liberos.O optimam viri conſiderationẽ ad referendũ æquo animo onus vxoris. Hinc & D.Petrus admonuit viros,vt impartiãtur honorẽ vxoribus, quaſi infirmiori vaſculo muliebri.Bene D.Pet.hac ratiõe,qa

Poſcit,dãdũ eſt vocat,veniendum,eiicit abeũdum, minatur extimeſcẽdũ.Cicero. Exod. 4. Socratis vxorũ. Philoſophi patient.

1.Pet. 3.

mulieres

mulieres sunt vascula quædam, esse honorandas præcipit, quoniam vascula sunt prolis, id est, filiorum, quibus nihil charius, & pretiosius debet esse viris. Quadrat in euangeliũ sancti Ioannis Baptistæ vbi Zacharias nomen ab Elizabeth impositum non mutauit, vt fœminam vxorem honoraret.

Quartò, *Expectabo te*. Docet hic locus, aliquod dilectionis signum post peccatum esse exhibendum his, qui offendunt nos, si pœniteant. Moses enim Deo post peccatum populi dicit, Respice populum tuum, gentem hanc, &c. *Exo. 33.*

Quintò, Cur Domine expectas hunc populum vt conuertatur? Credo, quia non est fornicatus cum diis alienis. Nam licet primam gratiam non possit suis meritis arrogare homo, opinor, multum prodesse, ab aliquibus peccatis abstinere, vt Deus illum exspectet ad pœnitentiam, & ita docent Theologi.

¶ *Quia dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine theraphim.*

Ab annis plus mille quingentis misera iudæorum turba vbique exors caret altari sacrificio & religionis cultu cui nec Deus pater est nec christus eius filius acceptus. Iudicũ 6. 1. Re. 19. August. Leui. 8.

Ostendit, mulierem conductam à Vate dictis conditionibus imaginem esse status futuri Israelitarum, vt quemadmodum fœmina hæc sine amatoribus, sine viro, iacet tristis, expectans virum suum, Ita populus Iudaicus careat his omnibus *rege, principe, sacrificio*, &c. & neque ius habeat sacrarum, neque prophanarum rerum. Sumit autem argumentum à destinatis, sine quibus res confici nõ potest. Apertum est enim rempublicam his maximè constare, *rege, principe, sacrificio*, &c. Sed singula verba dispungamus. *Dies multos sedebunt filij Israel* Sedere pro morari, aut habilitare, siue manere, hic non nulli sumunt. Vnde sic dispungunt, *sedebant*, id est, morabuntur. Ita Vatablus, vel *sedebunt*, id est, manebunt. Ita Lyranus. Non dubium est, quin hoc modo vsurpetur sedere in sacris bibliis, vt Iudic. 6. Angelus Domini sedit, id est, morabatur, sub quercu. Sic etiam. 1. Reg. 19. dicitur, Sedebat Saul in domo sua id est morabatur, siue habitabat. Meminit huius obseruationis Diuus Augustinus libro tertio quæst. super Leuit. numero vigesimoquarto dicens Agnoscere debemus locutionem Scripturarum, quæ sessionem pro habitatione, & cõmoratione ponit. Vt apud Leuit. c. 8. dicit Moses ad Aaron, & filios eius, cum sacrificentur ad ineundum sacerdotium ad hostium tabernaculi testimonij sedebitis septẽ dies die, & nocte, ne moriamini. Numquid credendum est, situ corporis vno loco sedere præceptos per dies septem die, ac nocte? Absit sed sedere posuit pro commorari. Et ita æditio Vulgata

gata tranſtulit *ſedebitis*, non exibitis de hoſtio tabernaculi. Alij verũtamen melius videntur diſpũgere dicẽtes, ſumptã hic eſſe rationem à mulieribus viduis & derelictis, quæ præ ęrũna, & animi dolore, cũ nihil agere valeant, neq; ſe p̃ imbecillitate ſuſtẽtare ſedent. In eundem modũ filij Iſrael ſedebunt dolore affecti triſtes, & gementes, non ſecus ac mulier vidua, ſiue à ſuo viro derelicta. Videt, hãc expoſitionẽ amplecti D. Hieronym. dicẽs, Infœlix Synagoga ſedet cõtracta, quia cum Chriſto ſtare non poteſt. Quid eſt ſedere contractã, niſi humilẽ, deſpectã, & mœrore confectã? Et Interlinearis, qui inquit, *ſedebunt*, ſcilicet contracti. Ita etiam aliqui recentiores, ſicut apud Ieremiã, Quomodo ſedet ſola ciuitas, videlicet, ſicut vidua. Neque mihi diſplicet, quod D. *Ierem.* Tho. obſeruat c. 1. ad Hebræos, lec. 2. ꝑpe finẽ, & 4. Sẽt. diſt. *D. Tho.* 22. q. 3. ar. q. 2. c. nẽpe, quod ſedere aliquando importat humilitatẽ, quia ſedens inferior eſt ſtantibus. Vt in Pſ. 138. Tu cognouiſti ſeſſionẽ meã, id eſt, humilitatẽ meã. In eundẽ modũ *ſedebunt filij Iſrael*, id eſt, erũt humiles, & deſpecti, cæteris gentib. inferiores. Quis. n. dubitat Iudæos eſſe abiectiſſimos, at- *Pſal. 138.* que ab omnib. gentib. deſpectos, & paruipenſos? ſed quanto tẽpore ſic ſedebunt? *Multos*, inquit, *dies*. Id eſt verũtamen, ꝙ quærimus, quot ſunt iſti dies? Iudæi, falſo decepti, ad ſeptuaginta annos captiuitatis referunt Babylonicæ Falluntur tamen Rabini ſic expendentes. Tunc enim vt optimé obſeruat Ruper, licet rege caruerint, non tamẽ principe, & ducib. & iudicib. ex ſemetipſis. Nã iudices iniquos Suſannã condẽ- *Dani. 3.* nantes, ipſi interfecerunt, at vbi Chriſtus venit, nequaquam habuerunt poteſtatẽ ad dãnandũ aliquẽ in mortẽ. Vnde dicebãt Pilato, Nobis non licet, interficere quẽquã. Ergo hoc vaticiniũ à paſſione Chriſti vſq; ad præſentẽ ſtatũ referẽdũ *Ioan. 18.* eſt, vt inquit D. Hieron. & cõcors expoſitorum turba. Nunc n. videmus, Iudæos *ſine rege ſine principe*, & ab exteris regibus gubernari. Vnde quãuis vbi degunt, caput quoddã ex ſe ſibi præfigunt: non tamẽ *principem*, atque *regem* illũ audenta ꝑſſare. Nõ tñ numerũ certũ ſtatuit horũ dierũ, quibus Iudæi *rege* carebunt, qm̃ vſque ad iudicij diẽ extremi, vt ait D. Hieronymus, cui ſubſcribit Interlinearis, ſic *ſedebunt*. Quẽ diem neque angeli nouerũt nec filius, qui ideo, vt ait Hieron. ignorare ſe dicit filius, quia nobis non expedit diſcere. *Sine rege.* *I. 45.* Chriſto videlicet, vt diſpungit Diuus Hieronymus. Is enim Rex eſt de quo apud Iſaiã locutus eſt pater, Ego ſuſcitaui eum ad iuſtitiam. Et ipſe dicit in Pſalmo, Ego autem conſti-

tutus sum rex abeo super Sion montem sanctum eius. Consentit cum diuo Hieronymo Interlinearis. Cæteri omnes expositores intelligunt, quod de suis non habebunt regem neque principem. *Sine principe.* Diuus Hieronymus bifariam dispungit scilicet vel pro Christo, vel certo pōrifice, de quo scriptum est, Principi populi tui nō maledices. Aptat etiam huic verbo, *sine principe*, oraculum Iacob, Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius. Et in hunc modum vertit hunc locum Geneseos. Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gētiū. Ergo postquā defecerit princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, & Herodes alienigena, & proselitus suscepit regnū, intelligimus, venisse, cui repositū est. Hæc D. Hieronymus. Cuius expositionē secutus Interlinearis ait, *sine principe*, videlicet de Iacob, id est, sine ipso Christo saluatore, & sacerdote, quia non veniet Christus donec deficiet princeps de Iuda, & regnet Herodes alienigena. Alij tamen expositores absolute *principem* pro quocunq; accipiunt *principe*, siue fuerit sacerdos summus, siue non. Et *sine sacrificio*. Implicatur sub hoc verbo vastatio tēpli Hierosolymitani, aut ꝙ in eo non valebunt Deo offerre sacrificia, quoniā, vt ex c. 12. Deu. cōstat, nō poterāt Iudæi in alio loco offerre sacrificia, qm̄ à Deo fuerat assignatus, dicēte Dño, Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quā videris, sed in eo, quē elegerit Dñs in vna tribuum tuarū. Vnde ęgregiè inquit Interlinearis, quia subuerso tēplo, & Ierusalē incēsa, nec sacrificiū, nec sacerdotiū exercere possunt, quæ desumpsit Interlinearis ex D. Hieronymo. In qua quidem sententia sunt Lyranus, Theodoretus, & recentiores. Et *sine altari*, In Hebræo pro *altari* statua legitur. Cæterū multo melius est, si legamus, *sine altari* in quem modū legit etiā translatio Septuaginta consentiens cum nostra Vulgata. *Altare* autem vocat locū, vt optimè insinuat Theodoretus, in quo sacra obiri, & cōfici mos erat. Et *sine Ephod*. Hæc vestis superhumeralis erat, vt obseruat Interlinearis. Cæterùm metonymica est locutio. Partem enim vestium sacerdotalium posuit pro omnibus indumentis sacerdotij. Vnde Septuaginta bene pro *Ephod* vertūt, sine sacerdotio. Et *sine theraphim* quæ vox *theraphim*, negotiū nobis facessit ob variā expositorū explanationem. Lyranus enim existimat, *theraphim* esse imagines, in quibus dæmones dare solebant responsa, quę apud Iudæos non sunt. Cum quo nonnulli recentiores consentiunt

Exo. 22.

Gen. 49.

Deut. 12.

Interdictū est iudæis offerre sacrificium interdicto loco illis exhibendis destinato, tēplū scilicet Hierosol.

Ephod.

Theraphim.

tiunt, dicentes, *theraphim* eſſe deos Gentium. Quam expoſitionem Dionyſius Carthuſianus hac ratione ductus confutat, quoniam omnia, quibus filij Iſrael dicuntur hoc loco priuari, pertinere videntur ad pœnam eorum, atque miſeriam propter eorum peccata Eſſe vero ſine huiuſmodi *theraphim*, fœlicius eſt, quam ea habere. Igitur *theraphim* hoc loco nõ ſignificat idola, vel ſimulachra. Reiecta itaque hac explanatione Dionyſius ſecus diſpungit ſecutus ſententiam diui Hieronymi, qui bifariam, venuſtiſſimeque explanat. Primò ſic, *Sine theraphim*, id eſt, ſine figuris, & ſimulachris, quæ nos poſſumus in præſenti duntaxat loco cherubim, & ſeraphim ſiue alia, quæ in templi ornamenta fieri iuſſa ſunt, dicere. Secũdo ſic, *ſine heraphim*, id eſt, manifeſtationibus, quæ Græce dicuntur δήλωμα In quem modũ tranſtulerunt Septuaginta pro, *ſine theraphim*, ſine manifeſtationibus. Iſtas autem manifeſtationes Theodoretus ait, eſſe, per quas ſacerdotes, & prophetæ oſtendebant & præſignificabant, quid in rebus futuris eſſet agendũ cognoſcebãt autẽ hoc rationali iudicio. Sũmus nãque ſacerdos eo accipiebat oſtentũ, & veritatẽ, & per quaſdã ſignificationes in illo factas futura prędicebat. In eundẽ modũ expẽdit hũc locũ Theophylactus Atq; aperrius, quo pacto ſacerdos futura prædicebat oſtendit dicens, Sacerdotũ principi depẽdebat in pectore textus panniculus λογειον id eſt, oraculi domus, vel locus appellatus, duodecim lapides continẽs, per quos futura denuntiabantur ſummo põtifici, ſignis quibuſdã diuinis in hiſce factis. Vnde logion hoc, ſeu pániculus ille manifeſtationẽ, & veritatẽ habere dicebatur. Hoc itaq; vno verbo *ſine theraphim* ſignificatur, Iudæos non habituros diuina ſigna quib. futura cognoſcãt. Nõ diſplicet D Hieron. hæc explanatio, imò eam amplectitur. Cæterum ratio à Dionyſio adducta, quod *theraphim* nõ ſignificet hoc loco imagines, ſiue ſimulachra, quæ reſponſa dabãt, ſũ, quę hic attexũtur, in pœnã erãt Iudęorũ ob illorũ crimina, eſſe autẽ ſine huiuſmodi ſimulachris, fœlicius eſſe quã illa habere, non conuincit, cũ peccatores ſatis acerbum ſupplicíũ iudicent, ſuas nõ poſſe explere voluptates. Vnde filius ille prodigus cupiebat, ſaturari ſiliquis, quas porci mãducabãt, & nemo illi dabat Quo facto oſtendit Aſſertor noſter, peccatoribus in eorũ pœnam, eãque acerbiſſimam non dari quæ cupiũt. Vnde non omnino reſciendã hanc ſententiam iudico, eamque vnico ſcripturæ teſtimonio confirmo.

Huius nominis Theraphim natiua ſignificatio idem ſonat quod Idolum vel ſimulachrum vt aperit Geneſis 31. & etiã Rachel ab ſcõdit idola ſub ſtramine.

pro Idololis habraus habet teraphim.

Luc. 16.

Nã libro Iudicum legimus, in domo Micheę fuisse fabrica-
Iudic.18. ta *theraphim*, quę, statim explicat Scriptura, quid sint, subiungens, illa esse quædam idola. Erant autem hæc idola, ex multorum sententia, referentia speciem humanam, à quibus oracula expectabãt, & quęrebant idololatræ. Agnouit diuus Hieronymus, efficax esse hoc libri Iudicum testimonium, vt asseratur, theraphim esse idola. Et propterea expendens hunc locum memor citati testimonij Iudicum, vbi pro idolis accipitur *theraphim*, dixit in præsenti dumtaxat loco *theraphim* appellari cherubim, ac seraphim, aliáque tẽpli ornamenta. Ac si apertius dicat, Non alibi, cum certum sit libro Iudicum theraphim esse idola.

Ad instituendos mores.

QVia dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari: & sine Ephod & sine theraphim. Obseruate quo pacto Deus puniturus populum Israel, eorum parentem primum illum stipitem, à quo originem trahebant suis obiicit oculis dicens, *filij Israel*. Cur Israelis meminit? Poterat enim dicere, Sedebit populus hic: non tamen
Isai.31. ait, nisi *filij Israel* in quẽ modũ crebrò eos obiurgatũrus Deus
Exech.4. & flagellaturus nominat atque aliquid dicturus per vates suos huic populo in hunc modum exorditur, Loquere filiis Israel. Et apud Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium & alios vates frequentissimè est inculcatum. Apud Isaiam, Recessistis filij Israel. Et apud Ezechielem, Sic comedent filij Israel panem suum pollutum. Non immoramur in huius rei probatione, quia lippis, & tonsoribus nota est. Sed inuestigemus huius nominationis causam quam triplicem esse inuenio. Prior est, vt illis probro vertat quod à sui progenitoris moribus degenerauerint, & ad illum imitandum eos alliciat. Maiorum enim exempla vehementissimè mouẽt hominem ad sui imitationem. Sic enim Assertor noster dicebat Iudæis gloriantibus, quòd ab Abrahamo genus traherent, Si filij Abrahæ estis opera Abrahæ facite. Et Dominus dicit Salomoni, Si ambulaueris in viis meis, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Ac rursum, c.9. eundem Dauid proponit imitandum, Si ambulaueris coram me, sicut ambulauit pater tuus in simplicitate cordis, & in æqui-
3.Reg.3. tate, ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum.
& 9. Atque aduersus Ac[illegible]iz ait Scriptura probro vertes illi, quod

non

non fecerit rectum,& quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui,ſicut Dauid pater eius contra vero commendatur Ioſias,quòd ambulauerit in viis Dauid patris ſui. Eſt enim probitas parentum exemplar à Deo nobis exhibitum vt illos imitemur.Imo deberent filij,ad præclariora accingi, & in ea incumbere. Si enim ex parua radice ingentes arbores ſurgant, ex paruis ſeminibus magnæ trabes oriuntur, demum ex paruis fontibus inclyta flumina vt inquit Seneca.Cur ergo homo non ad maiora, quàm ſui progenitores aſpirabit? Dolẽdum eſt,eſſe,homines ſuis,maioribus inferiores,ſicuti hos filios Iſrael.Sic & nos patres mei decet anteoculos patris noſtri mores proponere illudque quod Deus inquit apud Iſaiam,Audite me,qui ſequimini quod iuſtum eſt,& quæritis Dominum.Attendite ad patrem, vnde excisi eſtis attendite ad Abraham patrem veſtrum.Componamus mores noſtros cum moribus patris noſtri. Vtinam cum illo ſmaragdo,& adamante aliquid habeamus.Sed vereor,ne nos lateres inueniamus,ſanguine peccatorum madẽtes,longeq; diſſimiles in patientia,pœnitentia,charitate,&c. 4.Re.16. 2.Par.24 *Probitas parentum ſobolis ad vitam recte inſtituendam exemplar. Seneca li. cap.28. de ben.f. Iſaiæ.51.*

Secundò,*filios Iſrael* nominat,vt ſaltem ex patris recordatione alliciatur ad miſericordiam.Debent enim iudices ſemper quærere cauſam,vt mitius cum peccatoribus agant.Dignus erat hic populus propter peccata ſua,quòd non multos dies:ſed in ſempiternum *ſederet ſine rege*.Temperãt tamen eorũ demerita merita Iſraelis.Calix in manu Domini vini meri plenus mixto,& inclinauit ex hoc in loco, ait Dauid. Quid calix niſi pœna,& ſupplicium malorum? Verum non merum porrigit,licet digni ſint peccatores:ſed mixtum.Miſcet enim maiorũ merita,vt non ita acidus,ſit, & amarus potus pœnarum.Sic apud Exodum punituro Deo filios Iſrael ait Moſes Recordare Abraham,Iſaac, & Iſrael. Ac ſi apertius dicat,Tẽpera Domine calicem iræ tuæ meritis patrum huius populi.Et ſubdit Scriptura,Placatuſque eſt Dominus,ne faceret malum,quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.Sic & 4.Reg.8.dicitur,Noluit Dominus, diſperdere Iudam propter Dauid ſeruum ſuum.Ac rurſum Salomoni peccanti ait Deus,Non totum regnum à te auferam ſed tribũ vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meũ Videtis,quo pacto temperat Dominus calicem ob parentum,& maiorum merita. *Pſal.74.* *Exod.32.* 4.Reg.8. 3.Reg.11. *Simile*

Tertiò,docet hic locus,non eſſe miſerũ,ſi à iuſtis parentibus iniqui oriãtur filij.Quemadmodũ ex eodem caudice

oritur rosa, & spina, Sic crebrò ex bonis parentibus prauí fi-
1. Reg. 8. lij Sic Iacob rosa & Esau spina prodierunt ex Isaac. Sic & ex Dauid iniquus Absalon.

Quartò. *Sine rege*, Quid ais Domine Tristitiam esse ingen tẽ, atque supplicium, rege carere. Nónne tu multa recenses, quę tyrannidem sapiunt, filiis Israel postulantibus reg m? Hoc erit ius regis, Filios vestros tollet, & iunget curribus suis, filias faciet fecarias, agros quoque vestros, vineas, & o-
Rex de- liueta optima tollet, & dabit seruis suis, vosque eritis ei ser-
fectus sapiẽ ui. Vnde egregie commendatur Pyrrhus Epirotarum rex,
tiæ in cau- quod cum Athenas veniisset, & arcem Palladis esset ingre-
sa eius re sus, collaudans fiduciã Atheniensium erga se, admonuit,
cta politia ne deinde, si saperent partes arcis cuiquam regum aperiret,
reipubl. significans, omnibus regibus inuisam populi libertatem. Ita
per ea ac est, nihil peius regno, iniquo rege. Vnde Sapiens ait, Rex in-
populus sipiens perdet populum suum Contra verò, si rex probus,
infœlici- nihil melius ei contingere potest. Vnde Aristot. ait, Regnum
ter fabro esse optimam rerum publicarum. Sed quando erit optima? Respondet Arist. 3 Polit. c. 5. quando gubernat ad vtilitatem
uiens ab communem respiciẽs rex. Sic certe videtur gubernasse Da-
eo deflaba uid, siquidem dicebãt viri eius ad illum quia viderant, eum
tur. periculo mortis subiectum, Non egredieris nobiscum in bel
Eccl. 10. 8. Eth. c. lum, ne extinguas lucernam Israel, idest, ne pereat tecum
10. gloria, & splendor Isa. lis. Bonus quippe rex gloria, & splen
3. Pol. c. 3 dor est sui regni, aut, vt inquit Chaldæus paraphrastes, Ne pereat tecum regnum Israelis. Agnoscebant enim, bonum
2. Re. 24 regem esse scutum, & parmam, qua regnum protegitur, & de fenditur. In quem modum rex Dauid suum regnum defendebat. Vnde vt suas defenderet oues, dicebat ad Dominum, Ego iniquè egi, ist, qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contrà me. Hinc elegantissimè in symbo lum regis elephantem depingebant, quoniam sicut elephas maximus natu reliquum gregem ducit, & genua non flectit
Simile. & cum serpentibus bellum gerit, sic eundem modum is rex creandus est, qui cæteros homines sui regni longè sapientia antecellat, & moribus, neque debet genua flectere, hoc est, non decet, regem esse supplicabundum, & flectere iustitiæ æquitatem, & cũ iniquis, qui venena euomũt vitiorũ, & rẽpublicam euertant, bellũ gerere: vt à suo regno detrudat Si-
hoc munus impendit rex suo regno, nonne supplicium est sine rege? Carebunt rege, qui eorum incolumitati prospiciat, velut frater. Tunc enim frater vocatur, ne in superbiã efferatur

quisque,

quiq; ſemper legẽ Dei cuſtodiat. Legim⁹.n. apud Deuteronomiũ c. 17. in hũc modũ, Poſtquã ſederit in regni ſolio, deſcribet ſibi Deuteronomiũ legis huius in volumine, accipiens exẽplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecũ, legetq; in eo omnib⁹ diebus vitæ ſuæ, vt diſcat, timere Dñm Deum ſuũ, nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos. Hæc apud Deuteronomium, loco citato. Vbi obſerua, quo pacto ſibi ſubiectos vocat fratres regis: nõ ſubditos, vt agnoſcant reges, quod, nõ ſecus ac cũ fratribus, debẽt agere cũ ſubditis, imo vt cũ filiis. Vnde Ariſt. 8. Ethic. vocat Iouẽ patrẽ, quoniã patrẽ ſe exhibebat ſuis ſubditis. Eſt tamen aliud hic acerbius implicatũ, quod careant videlicet *rege* ex ſuis. Nã quòd exteri Iudæos gubernauerint reges, certũ eſt, neq; paruũ ſuppliciũ cenſendũ eſt, ab huiuſcemodi exteris regi. Solẽt enim gubernatores patrij mitius, & charius agere cũ ſibi ſubiectis, Hinc apud Ezechielẽ cõminatur Dñs aduerſus Ieruſalẽ, quod rex Babylonis ſumpturus ſit regẽ eius, & principes, & rerum potietur, & adducturus in Babylonẽ. Et apud Iere. Ecce auditũ eſt, in Ieruſalem cuſto des venire de terra longinqua, &c. quã comminationẽ crebrò cõculcatã inueniemus in ſacris vatibus, & quaſi ſingulare Dei beneficiũ, quòd exteri nõ dominentur prouinciarũ. Vnde apud Iohelẽ ait, Erit Ieruſalẽ ſancta, & alieni nõ trãſibunt per eã amplius. Et *ſine principe*, id eſt, ſacerdote, ex diuo Hieronymo. Ita enim appellatur Exod. 22. Principi populi tui nõ maledices, ideſt, ſacerdoti. In quẽ modum ſacerdotes veteris inſtrumenti, crebrò inueniemus, eſſe appellatos, vt apud Lucã, Sub principibus ſacerdotũ. Et apud Ioan. Miſerũt principes, & phariſæi miniſtros, vt apprehenderent Ieſum. Tria autem inter alia hic inuenio implicata. Primũ, honorandos eſſe ſacerdotes, & nequaquam eſſe deſpiciendos. Vnde etiam ipſe Ariſtot. 5. Polit. cap. 11. ait, principem qui cultum Dei, & religionem curat, eſſe in pretio apud populum. Ac rurſum, 7. Polit. cap. 9. ait, nequaquam eſſe deputandum in ſacerdotẽ, agricolã, aut artificem aut hominẽ vilibus incũbẽtẽ exercitiis. Hinc optimè Synodus Aquiſgranenſis ſub Ludouico, Pio, imperatore in hunc modũ decreuit, c. 7. Licet ſacerdotes in multis ſint negligẽtes: nõ tamẽ vituperãdi, nec deſpiciẽdi: ſed propter illũ cuius miniſteriũ gerũt, audiendi, & cõgruo honore venerãdi. Poſt Apoſtolos. n. ad ipſos hæc ſentẽtia dirigitur, Qui vos audit, me, audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Qua propter attẽdẽdũ eſt quod ſacerdotium Chriſti

Ariſtot.

Exech. 17

Ierem. 4.

Ioelis. 3.

Exod. 22.
Luca. 2.
Ioan. 7.
Ariſt. concil. Aquiſgra. ſpiritus S. gratiarum datar non digni aut indigni perſonã ſequitur, ſed ordinẽ traditionis. 1. q. dictum eſt.

3. tomo. fo. 496. sti spretio, ad iniuriam Christi pertinet, cuius vicem, & ministerium gerunt. Hæc Concilium Aquisgra. Legito etiã hac de re Epistolam Nicolai primi Papę ad Michaelem imperatorem Constantinopolitanum, in qua elegantissimè, quanto sint honore sacerdotes prosequẽdi, discutit, qua in re credo, cæteros omnes lõgè antecelluisse, ex quib. nos nõnulla paucis referamus. Oportet, inquit, pietatẽ vestrã sacerdotibus, qualescunque sint, propter eũ, cui deseruiũt, reuerentiã potius, quã iniurias exhibere. Nã in diuinis eloquiis, vt inquit Exod. 22. Gregorius Papa, sacerdores aliquando dij, aliquãdo angeli vocantur. Nam per Mosem de eo, qui ad iuramentũ deducẽdus est, dicitur applica illũ ad deos, videlicet ad sacerdotes. Et rursum scriptum est, Diis non detrahes. ſ. sacerdotibus. Mala. 2. Et propheta ait, Labia sacerdotis custodiũt scientiam, & legem requirent de ore eius, quia angelus Dñi exercituũ est. li. 10. c. 2. Quid ergo mirũ, si eos imperialis pietas honoret, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos angelos, aut deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia quia cum piæ memoriæ Constantino principi scripto oblatæ accusationes cõtra episcopos fuissent, libellos quidẽ accepit, & eosdẽ, qui accusati fuerãt, Episcopos conuocans, in eorũ conspectu libellos, quos acceperat, incendit dicẽs, Vos dij estis, & vero Deo cõstituti, ite, & inter vos causas vestras disponite, quia dignũ non est, vt nos iudicemus Deos. Hæc ex Epistola Nicolai primi. Verùm dũ mecũ cogito causam, ob quàm deos appellauerit Scriptura Sacerdotes, duas maximè inuenio. Prima est, qm̃ quadam participatione diuinã naturam videntur obtinere. Nã quid Deus facit? Vtique verbo suo Deum generat, & producit. Etiã sacerdotes suo modo verbis Deum, licet non producat, adesse tamen facit sub specieb. panis, & vini. Quam primũ. n. sacerdos verba profert cõsecrationis, ibi Christus Dei filius adest, sicut Deus interna prolatione filiũ producit, quam quidem functionẽ nec ipsi etiam angeli spiritus assequuntur, Altera est, vt sacerdotes maximè honorãdos esse ostẽderet. Hinc deflet Ieremias; quòd sacerdotes despiciantur, Filij Sion incliti amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea? Qui sunt isti filij; nisi sacerdotes?

Hic cõstãtinus vt refert Theodoretus Ecclesiæ Synodũ cum paucis postrem⁹ omniũ ingressus est, & paruo sub sellio posito assedit, præfatus veniã pri⁹ & petita cõcessione ab Episcopis quibus sul sellia magna apparatu & splendore paraia fuerant.

Secundum, sub hoc verbo *sedebunt sine principe*, implicatum est, quanti sint æstimandi sacerdotes. Ingens tristitia est, nõ habere sacerdotẽ, qui pro peccatis populi Deũ possit exorare, imo mors totius populi. Hinc in sacris literis sacerdotes

Thren. 4.

cor

cor populi vocãtur. Apud Iſaiam enim dicitur; Cor Ægypti tabeſcere faciam in medio eius. Et rurſum, Omne cor mœrens. Quidam non ineptè per cor ſacerdotes intelligunt, duplici ex cauſa. Quia quemadmodum ſine corde animal non viuit, Ita reſpublica corruit, ſi ſacerdotes nõ habuerit. Tum quia quemadmodum cor eſt medium inter animam, & corpus, Ita ſacerdos debet; eſſe medius inter Deum, & populũ. Ita docet Apoſt. Hebræor. 7. Sacerdotes debent, offerre hoſtias pro delictis populi. Atque tale præſtitiſſe munus Moſem, ipſe teſtatur Deut. 5. Ego, inquit, fui medius inter Deũ; & vos. Hinc & Ariſt. 7. Pol. 8. ſacerdotes, inquit, eſſe neceſſarios, vt ciuitas conſtare poſſit. Præterea ſacerdotes ſunt clauicularij regem cœli è lecto altaris leuantes; vt populus illũm videat, & manducet. Quanti ergo faciendi ſunt ſacerdotes? Sunt præterea fortiſſimi milites Salomonem cuſtodientes, & habentes gladium ſuper femur ſuum, vt inquit ipſe Sponſus, En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi. Quod lectum, niſi altare, in quo ſacerdotes leuant Salomonem cœleſtem per ſuum ſanguinem cuncta pacificantem, vt ait Apoſtolus; ſiue quæ in cœlis; ſiue quæ in terris ſunt? Hi habent gladios, nempe poteſtatem ad ſcindendo funes peccatorum. De quibus inquit Regius Pſaltes, Funes peccatorum circumplexi ſunt me. Quemadmodũ ergo ſi hoſtes circundent ciuitatem; & deſint milites defendentes, ciuitas euertetur, Ita ciuitas ſi careat ſacerdotibus, cũm tot hoſtibus impugnemur, corruet.

Iſa. 9. *Iſa. 1.* *Simile.* *Heb. 7.* *Deut. 5.* *Ariſtot.* *Plato.* *Quales Sacerdotũ puritas quãque ſedulo & copoſita eorũ affectus & cætera iuuba diſſimiles eſſe debeant docet.*

Tertiò, hic latet, quanta debeat eſſe puritas ſacerdotum, cum dij & angeli nominentur. Ad quam oſtendendam puritatem ait Plato de legibus dialo. 6. non eſſe creandum ſacerdotem pauciores annos, quam ſexaginta natum, atque examinatione comprobãdum, ita vt integer ſit, & expers criminum. Quod ſi Diogenes in phano cœnãs, quia panes ſordidi illi fuerant appoſiti, illos abiecit dicens, In templum nihil oportere ingredi ſordidum? Quid Deus dicet ſacerdotibus Eccleſiæ? Si Iſaias ait vidẽs Deum, Vę mihi, quia polluti labiis ego ſum, Quid dicet ſacerdos, videns Deum, quẽ reconditurus eſt in pectore polluto? Quadrat in declamationes promiſſis nouis & in Euangelium. Super cathedrã Moyſi ſederunt principes, & phariſæi, &c. & pro mandato.

minus. *Leuit. 12.* *Iſa. 6.* *Pro Mandato.*

Obſeruãdum etiam, ex hoc loco, & aliis ſimilibus inferre hæreticos, regiam poteſtatem eſſe ſupra Sacerdotalem, cum

hic præposuerit regem sacerdoti, quod solum referendũ est ad regnum, & sacerdotium Iudæorum. Non autem ita contingit in Ecclesia, sed semper præferenda est dignitas pontificia. Quod si rationem huius rei quæras, est ratio, quia apud Iudæos omnis sacerdotalis cultus institutus erat tãtùm ad cõsequendũ terrena, & tẽporalia vitæ præsentis bona, quorum cura spectat ad regem, ideo iustè sacerdotes Synagogæ subdebantur regibus. At in Euangelio Christus instituit sacerdotiũ lõgè præstãtius, quod nobis confert bona spiritualia, & cœlestia, in quæ reges nullũ ius habẽt, & ideo æquum est, reges subiici dignitati pontificiæ. Si quando ergo inueneritis apud sanctos præferri reges sacerdotibus, intelligite eos sermonem facere de regno Iudæorum, eorũque sacerdotio: nõ autẽ de Ecclesiæ regibus, & sacerdotibus. Vt Cassiod. in Psal. 50. D. Hieron in 13. Ieremiæ caput; vbi videntur, reges præferre sacerdotibus. Verũ sermo est de regno, & sacerdotio Iudæorum, non Ecclesiæ. In Ecclesia enim semper dignitas, & authoritas põtificia regiam antecellit dignitatem.

Spiritualia tanto temporalibus sunt digniora, quanto anima præfertur corpori. Innoc. in ca. Solite. de maior. & obedient. Cassiod.

Et sine sacrificio. Vt Concilium Tridentinum Sessione 23. c. 1. decernit, *sacrificium*, & sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumq; in omni lege extiterit. Ideo bene sacerdotum attexit cũ *sacrificio*. Atque vt multa omittamus, obseruandum est ex D. Thoma, 22. q. 54. art. 3. ad 3. quod *sacrificium* in veteri lege erat publica protestatio peccati. Ideo non fiebat pro peccato negligẽtiæ, neque pro aliis peccatis interiorum actuũ, quia erant occulta. Secundò obseruandũ est, *sacrificia* veteris legis non esse Deo accepta secundũ se, sed quia figurabant passionem Christi. Ita D. Tho. 2. 2. q. 102. art. 3. Cùm ergo veritas venit, ad quid vmbræ vtiles erant? Propterea vtrũque cessauit, & sacerdotium, & sacrificium. Atque si rem oculatè inspiciamus, ingẽs est supplicium, carere, quo Deum itatũ places. Vnde rogatus Lycurgus, cur instituisset, vt minutis, ac vilibus rebus sacrificaretur, respondit. Ne vnquã deficiat nobis, quo numẽ honoremus. Agnouit sapiens legislator, quanti æstimandum sit sacrificiũ Hinc & Arist. 7. Pol. 8. inquit: sacrificium esse necessarium ciuitati. Cùm ergo hic populus sit *sine sacrificiis*, quid est de eo sperãdum, nisi exitialis ruina? Sed nobis, vt inquit Clemens Papa lib. 6. Constituit. Apostolic. pro sacrificio cruento rationale & incruentum; ac mysticũ sacrificiũ instituit, quod in mortem Dñi per symbola corporis, & sanguinis sui celebratur. Discamus ergo, magnificere hoc sacrificium, & agnoscere

D. Tho.

6. Pol. 8. 1. 10. Concil. lib. 6. c. 23.

Quotidie Christus immolatur in sacramento altaris. Aug. Epist. 3. ad Bonifac.

Deum

Deum iratum in eum populum, in quo non offertur.

Et ſine altari, id eſt, ſtatua, vt eſt in Hebræo. Hic populus vt vidiſtis, vtrique offerebat ſacrificium, & Deo vero, & diis Gẽtium. Quid facit Deus? Vtroque priuat illum, & ſe, & diis Gentium. Pulchrum ſane, & dignum ſupplicium, atque iis maxime, qui duobus, adeoque oppoſitis dominis volunt inſeruire. Vultis, Deo placere, & idolis? Quod minime fieri decet; eamobrem vtrũque amittetis. Væ, ait Sapiens, duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus vijs. Et alibi, Cor ingrediens duas vias, non habebit ſucceſſus. Hoc eſt quod probrò vertebat Elias Iudæis dicens, Quouſque claudicatis in duas partes? Si Dñs eſt Deus, ſequimini cũ: ſi autẽ Baal, ſequimini illum. Subnotauit huius leuitatis vitio Laberius eques Romanus Ciceronem, dicens, cũ illi locũ denegaret, q̃ anguſto ſedebat, Demiror, q̃ anguſte ſedeas, cũ ſoleas, duabus ſedere ſellis. Quo verbo ſignificauit, eum lubricæ fidei, atque nunc his, nunc illis partibus adhærere. Similes ſunt iſti agnis, ſeu hædis duas oues, aut capras fugẽtes. Tunc ſi quæramus à paſtore, cur duas matres agno præbeat, reſpõdebit? Q̃m lac vnius illi nõ ſat eſt. Credo à Sponſo apud Cantica hoc ſignificari, dum ait, Dẽtes tui ſicut greges tonſarũ, oẽs gemellis fœtib. & ſterilis non eſt inter eas. Quid dentes ſecundũ philoſophos; niſi inſtrumentũ vocis? Voces ergo tuæ, & loquela eſt ſimilis gemellis fœtibus. Nõ vnus agnus duas oues fugit, ſed cõtra, vna ouis duos agnos. Faſtidit. n. Sponſus homines duplici corde. Sed melius dum inquit, Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcũtur in liliis. Quid lilia adũbrant, niſi calamitates? Cùm. n. cærulea ſint lilia, meritò calamitatũ ſymbola ſunt. Cùm ergo, inquit, inter lilia, ſignificat, q̃ ingruẽte tẽpeſtate, nõ deſeruerunt matrẽ, cuius lac ſuxerat, ſed opẽ illi ferunt.

Eccleſ. 2. 3. Reg. 18. Greſſus retrò faciat pedib. veſtros vt ne claudicans quis errẽt. Simile.

Cant. 4.

¶ *Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum.*

¶ Bifariàm explanatur hic locus. Primò, contendunt nonnulli Iudæorum, hæc verba ad captiuitatem Babylonicam eſſe referenda, quãdo ſeptuaginta annis deſolatũ eſt templũ & altare, & victimæ, & ſacerdotiũ non fuerunt, & poſtea ſub Zorobabel in ſedes priſtinas ſunt reuerſi. Conſentiunt cũ his Iudæis Theodoretus, & Theophylactus. Alij Iudæi referunt ad tempus, in quo falſò expectãt venturũ Meſſiam, in

quo

quo tempore dicunt, Iudæos reuersuros ad Deum per pœnitentiam, forèque, vt sub obedientia sui Messiæ sint. Contra has autem explanationes est D. Hieronymus, hæc omnia referens ad Christum Assertorem nostrum. Quam sententiam amplectitur omnium expositorum fidelium cœtus. Atque inter cęteros vnus Dionysius Carthusianus ait, errorem esse hunc locum referre ad Zorobabelem. Argumentum autem, quo hoc intendit probare, non adeo efficax est. Arguit enim sic, Propheta ait, hæc esse complenda in nouissimo dierum, quasi dicat, in termino vltimæ ætatis mundi, ergo hæc non possunt aptari Zorobabeli, cum multò antea hæc gesta sint. Argumentum hoc facile diluitur, quoniam nouissimi dies, aut finis dierum in sacris literis non semper significant tempus illud proximum vltimo iudicio, & finem mundi, sed aliquando significant tempus aduentus Messiæ, quod ita certum est vt probatione non egeat. Igitur Dionysij ratio non conuincit. Non ergo facile erroris arguendi sunt tanti patres, quanti sunt Theophylactus, & Theodoretus. Quid tamen in hac re tenendum sentio, paucis aperiam. Primò, hæc referre ad aduentum Messiæ, quasi iam non venerit: sed venturus sit, hæreticum, est & contra fidem. Hoc dubium non est. Secundò, dicere hæc solum quadrare in Zorobabelem iuxtà intelligentiam literalem, quòd si Christo Assertori nostro aptentur, id magis spectare ad mysticum, quam ad literalem sensum, erroneum iudico. Nam hæc omnia in sensu literali de Christo dicuntur, illique aptanda sunt, & ita expendunt hunc locũ, tum antiqui tum etiã recentiores expositores, vno dẽpto Theodoreto. Theophylactus enim & de Christo, & de Zorobabele expendit hunc locũ. Sed literã dispungamus. *Post hæc*, hoc est, vt Interlineari placet, cum finitum fuerit tempus cæcitatis, quæ ex parte cõtigit in Israel, vel, *post hæc*, finita captiuitate ista longissima. *Reuertãtur filij Israel*, Spiritu-li reuersione redeundo ab infidelitate, & vitiis, ad fidẽ Christi, atque virtutes, prædicantibus Elia, & Enoch. *Et quærent*, sanctis videlicet affectibus, fide, atque operibus, *Dominum Deum suum*, hoc est, patrem, & ita dispungit Interlinearis, mihique non displicet. *Et Dauid regem suum*, Dauidem vocat Christũ. Nomen enim aui posuit vice nepotis, quod frequens est in prophetiis de Christo. Vt apud Iere. Seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitabo eis. Et apud Ezec. Ego Dominus ero eis in Deũ, & Dauid seruus meus princeps in medio eorũ. Quemadmodũ apud Gentes

Hieron.

Iere. 30.

Exec. 34.

alias,

alias, regnorũ successores nomẽ primi auctoris imperij semper posthea gerebant. Vnde à primo Iulio Cæsare omnes dicti sunt Cæsares, & à primo Pharaone rege Ægypti posteri dicti sunt Pharaones, Sic & Christus, qui à rege Dauid originẽ traxerit, vocatur à sanctis patribus Dauid. Quòd autem sic locus iste sit dispungendus, testatur præter sanctorum patrum sententiã, translatio Chaldaica, quæ in hunc modum habet, Post hoc reuertentur filij Israel, & quærent cultũ Dei sui, & obedient Messiæ filio Dauid Et *pauebunt ad Dominum*. Bifariã dispungere possumus. Primò sic, *pauebunt ad Dominum*, ipsum reuerendo. Et ita dispungit Lyranus. Secundò sic, *pauebunt ad Dominum*, hoc est, audito nomine IEHOVAH. Eo *ad bonũ eius*. *Bonum* posuit pro bonitate. Vocat autem bonitatẽ Domini ipsum Christum, per quẽ experti sumus bonitatem, & beneficentiã eius. Alij bonitatem interpretantur gloriam, & maiestatem Dei. Neque desunt, qui per bonitatẽ Dei intelligant Spiritum sanctũ, per *Dominum* verò æternum patrem, cui bonitas tribuitur. *In nouissimo dierum*, id est, in nouissimis temporibus. Diem enim posuit pro tempore, iuxtà illud Apostoli, nos sumus, in quos fines sæculorum deuenerunt. Conueniunt in hac explanatione omnes sancti patres, & Recentiores.

Caesares Imperatores dicti sũt, veluti Pharaones reges Ægyptij.

1. Cor. 10.

¶ *Ad morum compositionem.*

Et post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominũ Deum suum, & Dauid regem suum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius, &c. Multa hic sunt implicata. Primùm, patientia Dei, qua hunc populũ expectauit, & non condemnauit. Bene inquit Regius Psaltes, Tu Domine miserator, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & verax. Et apud Isai. ipse inquit, Silui, & patiens fui. Homines similes sunt vasis ligneis, quæ, quandiu vacua sunt, scissuras suas non ostendunt, quas agnosces, si liquorẽ, aut aquam infundas, Ita si vacui sint homines potentia, videntur patientes, regunt iram, at si potestatem accipiant, hac fluit ira, illuc impatientia in peccantes. Nõ sic Deus, sed expectat ad pœnitentiã crebrò peccatores.

Psal. 85.

Isa. c. 42.

Simile.

Secundò, Docet, irã non semper duraturam, sed aliquando finiendam, & pœnas, & supplicia finienda. Sunt enim aliqui ita odientes, aut irascẽtes: vt nunquam finem imponant. Meminerint isti quid dixerit quidam philosophus, Odi tanquam amaturus.

Bias.

Tertiò,

Tertiò. Obseruate, quid sint quæsituri. Dominum Deum suum. Sunt aliqui Domini, & reges, qui sunt sui; alij consanguineorũ suorum, & amicorum: Deus vero tuus, non *suus*, sed tuus esse voluit. Nam quid, quæso, habet Deus tuus, quod non sit tuum? Si cœlũ habet, tuum est, cuius influentiis vinis, sicut & terra, quã dedit filiis hominũ, stellas vero creauit in ministeriũ cunctis gentibus, se vero regnantẽ dat in præmium tuũ, medicus tuus est, socius tuus esse voluit, quidquid denique habet, tuum est, quidquid est tuũ est. Hoc considerans Aug. inquit, Deus tibi totũ est: si esuris, panis tuus est: si sitis, aqua tibi est: si in tenebris es, lumen tibi est: si nudus es, immortalitate tibi vestis est. Et Bern. ait, Domine Deus noster nõ est, qui similis sit tibi, munerator copiosissime, remunerator æquissime, liberator piissime, gratis respicis humiles, iuste iudicas innocentes, misericorditer etiam saluas peccatores.

August. in Ioan. Serm. 19. Bernard. serm. 57.

CAPVT QVARTVM.

Audite verbum Domini filij Israel, quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ.

¶ In hoc capite ostendit vates noster Deum non sine causa esse iratũ aduersus filios Israel, sed digna peccatis inferre supplicia, cum omnes reiecta diuina lege, etiam ipsi principes, & sacerdotes, multis, & magnis criminibus laxauerint habenas. Primũ autem in ipso Capitis exordio attentionẽ captat, & docilitatẽ, dum rẽ cognitu necessariam oculis huius populi subiicit cõtemplandam, nempe Deum esse illos accusaturũ, qui iustissimus est, & omnia nouit, qui potens sit digna rependere peccatis, qui non odio, non ira, non propriis commodis, aut quapiam alia iniusta ratione ad hoc iudicium ducatur: sed ipsa criminum magnitudine, & multitudine quasi cõpulsus. Captat etiam attentionem, dum ad filios Israel verba facit, qui rei sunt, & in litem à Domino vocati ob peccata ab iisdem patrata. Exorditur autem ab hoc verbo, *audite*, quod in Scriptura sacra non nisi in re maxima, atque grauissima vsurpari solet. Vt apud Isaiam, Audite verbum Domini principes Sodomæ. Et apud Ieremiam, Audite verbum Domini gentes. Et in Euangelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Neque solum hoc verbo, *audite*, externas poscit aures sed internas

Deus Israelitas mendacij, impietatis erga proximũ, legis ignorare & contemptæ reos facit eósq; pœnas propositas ad resipiscentiã hortatur. Isa. 1. Ierem. 3. Luc. 20.

internas mentis. Vnde *audire*, crebrò vsurpatur pro credere, & corde suscipere, vt apud Deuteronomium, Audi Israel, id est, corde suscipe, & crede omni verbo Dei. Atque apud Exodum Moses inquit Domine, Ecce nõ audiunt me filij Israel, quomodo audiet me Pharao? Quib. in locis non est dubiũ, quòd audire pro credere vsurpetur. In eundem modùm in hoc loco, *audite*, id est, credite, & corde suscipite. Et quid audituri sunt? *Verbum Domini*, hoc est, rem quam Dominus decreuit facere. *Verbum* enim pro re frequentissime vsurpatur in sacris Bibliis. Vt apud Isaiam, Verbum, quod vidit Isaias, id est, res. Et apud Lucam pastores dicunt, Videamus hoc verbum, quod factum est, id est, rem nobis narratam. Sic cum in libris Regum dicitur, Scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel, sensus est, in libro verborum, id est, rerum gestarum. Sic rursum, Excepto sermone Vriæ, id est, facinore Vriæ. Vox enim Dabbar, pro qua verbum vertitur, animi imprimis cogitatum significat, deinde effatum ipsum. Hinc apud Hebræos quodlibet negotium, causa, aut factum, verbum appellatur, eo quod verbis soleat complecti, & narrari. Vno ergo verbo significat hoc loquendi tropo, *Audite verbũ Domini*, audite, quid Deus decreuerit, rem, quam Deus facere statuit. Hispane dicimus, *Oyd, lo que tengo determinado, y lo que he pensado.* Ita & his verbis, *Oyd lo que Dios tiene determinado, y pensado*, & credite, quod ita eueniet procul dubio. Obseruandum est etiam ex Diuo Hieronymo Ierem. 23. & Isaiæ 2. quod vbicunque Dominus prospera pollicetur, siue post comminationem meliora promittit, ibi visio dicitur, aut certe verbum Domini. *Filij Israel.* Ad eos homines, quorum res agitur, destinat sermonẽ, scilicet, *ad filios Israel.* Verũm quos includat sub hac voce, *filij Israel*: non est certũ. Hinc recentiores omnem posteritatem Iacobi hic implicatam asseuerant. Diuus tamen Hieronymus ad decem tantum tribus iudicat, fieri sermonem, cum quo Gloss̃a consentit, quam sententiam iudico, esse veriorem. *Quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ.* *Iudicium* hic sumitur pro lite, siue contẽtione, aut controuersia. In quẽ modum crebro sumitur in Scriptura, vt apud Psalmum, Iudica Domine nocentes me, impugna, &c. iudicare, pro litigare, aut in litem vocare sumitur. Vox enim Hebraica Rib, contentionẽ, siue litem significat, aut actionẽ causæ corã iudice. Hac consideratione ductus, vertit Vatab. pro *iudicium est Domino*, lis est Dño, *cũ habitatoribus terræ.* Articul[s]

Deut. 6. *Exod. 6.* *Verbum pro ipsa re creuit facere.* *Scriptum pro re gesta.* *Isa. 2.* *Luc. 2.* *3 Reg. 14.* *Hieron.* *Psal. 34.* *Iudicio disceptat Deus cum peccatoribus.*

Hebraice,

Hebraicè,& Græcè,nomini terræ appositus, certã terrã indicat,de qua sermo fiat,eam nimirum,quam incolebant hi, quos in litem vocat propterea Varablus articulum apposuit dicens.*Cum habita oribus terræ.* Est autem argumentum totius actionis hoc,Dederat Dñs Israelitis regionem Ghananæorum cum omnibus rebus,& fortunis eorum possidendã: hac tamen conditione,vt reiecta omni impietate(ob eam enim Chananæos à sua regione expulerat)Deum verum colerent,& pietatem amplecterentur,& diuinam legem,vt ex
Deut. 11. Deuteron.constat.At si hæc Deo suo præstare negligerent, se futurum vindicem coram testibus cœlo,& terra, est Dominus attestatus.Quod etiã egregiè explicuit Regius Psaltes dicens,Et dedit illis regiones Gentium,& labores populorum possederunt,vt custodiant iustificationes eius,& legẽ eius exquirant.Sed cum *filij Israel*,violata hac lege,& conditione,sceleribus se implicauerint,Deus suum ius repetit, & causam iustissimam ostendit, si ab hac terra eos detrudat,si quidem conditiones appositas, cum eam illis tradidit, non custodierunt. Totius itaque huius orationis propositio,& status,in quam cætera,quæ sequuntur,destinantur, velut in scopum,hæc est,*Iudicium Domino cum habitatoribus terræ*, subiectaque partitione eam confirmat quoniam nullum nõ officij genus violarunt, nullamque impietatem non sunt insecuti.

Ad instituendos mores.

AVdite verbum Domini filij Israel,quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ.

¶Tria hic sunt obseruanda. Primum,Ecce non damnat filios Israel,quamuis multis criminibus irretitos,anteaquam in litem, siue iudicium vocet,Quo docet reum nõ esse ante interrogationem damnandum.Peccat Adam, peccat Cain,& ante damnationem interrogati sunt à Deo de crimine. Hinc & ipse Assertor noster, cum multa tulisset ante agonẽ Crucis opprobria,cõtumelias, verbera,&c.noluit, pati sine interrogatione iudicis,vt iudices doceret, semper accusatum esse interrogandum ante damnationem. Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc?Ac rursum.Non audis,quanta isti aduersum te dicunt testimonia?Item, Si tu es Chri-
Genes.

stus

ſtus,die nobis palam,dixerunt Chriſto iudices iniqui. Nõ ergo decet,æquum iudicem damnare reum ſine interrogatione.

Secundo,Solet Dominus,anteaquam puniat,punitionem ipſam vocare,*iudicium*,vt doceat iudicem,cogitare, pœnam infligendam re, ne vltra demerita puniat, ſed iuxta leges ſancitas.

Tertio,In litem vocat *Habitatores terræ*.Ex D.Hieron.rectè qui *habitatores terræ* ſunt,& non incolæ.ad iudiciũ prouocantur,Nõ enim,vt inquit Apoſtolus habemus hic ciuitatẽ manentẽ,ſed futurã inquirimus,quapropter magis incolæ, & peregrini debemus eſſe in hoc mundo,quã habitatores. Ac rurſu, Aduena ego ſum apud te,& peregrinus, ſicut omnes patres mei. Optimè etiã ſe peregrinum agnouit partiarcha Iacob,ſiquidem interrogatus à Pharaone, Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ?reſpondit, Dies peregrinationis vitæ meæ centũ triginta annorũ ſunt. Quod etiã,cõfeſſos eſſe ſanctos antiquos patres,teſtatur Apoſtolus?Iuxta fidẽ,inquit, defuncti ſunt omnes iſti,nõ acceptis repromiſſionibus,ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes,& confitentes,quia peregrini ſunt, & hoſpites ſuper terram.Sed quæres: Quorſum ſe peregrinos appellabant? Aut in quo cognoſcemus, eos fuiſſe peregrinos? Quoniam quemadmodum, qui peregrinantur,quotidie de termino viæ cogitant ſuſpirantes,donec ad patriam perueniant,Ita & nos quotidie ſuſpirantes debemus,recogitare patriã noſtrã cœleſtẽ,&cõputare,quanta tẽporis erit peregrinatio noſtra.Sic cogitaſſe videtur Dauid. Ait enim, Heu mihi,quia incolatus meus prolõgatus eſt.Ad hæc peregrini onerati iter facere fugiunt, ne onus illis ſit impedimento,& opes mercatoribus tradunt transferendas in patriam,Sic & nos nequaquam decet,rebus huius ſæculi oneratos eſſe vt agiliores ſimus ad viam, dicẽtes cũ Paulo, Habentes alimẽta, & quibus tegamur,his contenti ſumus, bonaq; noſtra mercatoribus regni cœleſtis tradere, videlicet pauperibus elargiri,vt cũ illuc nobis ventum fuerit,reddant.Sic enim inquit Chriſtus, Centuplũ accipietis,& vitã æternã poſſidebitis.Sunt enim pauperes mercatores ſpondẽtes,vt deferantur bona noſtra in cœlũ. Et obſeruandum, quantum ſit diſcriminis inter huius ſæculi mercatores, & pauperes.Mercatores pro ſecuritate aliquid accipiunt. vnde & minus reddunt,quam acceperant,videlicet qunque ex centum ſibi auferunt, aut decem. Mercatores autem Dei

Pſal. 38.

Gen. 47.

Heb. 11.

Peregrinatio vere dicitur hominum vita & hoc noſtrũ viuere quotidie vita tranſire eſt, ſiue volentes ſiue nolentes per momẽta tẽporũ ad finem dũcimur. Simile.

Pſal. 129.

centuplum reddunt, tantum abest, quod minus reddant. Et cum tantus sit quæstus, ô hominũ cæcitatem, qui auarissunt & segnes, vt sua bona vindicent in securitatẽ. Vnde hoc fratres mei? Quia sunt *habitatores terræ*, nõ peregrini. Timeãt ve-
Ierem. 1. runtamẽ audientes, quid hic dicunt scilicet, *Iudicium Domus*
Apoc. 8. *cum habitatoribus terræ*. Et apud Ierem. A facie aquilonis exardescunt mala super habitatores terræ. Et Apocalypsi dicitur
Isa. 60. Væ, væ, væ, super habitatores terræ. Atque vt peregrini simus obseruemus, quid Dominus dicat apud Isaiam de Ierusalẽ, Ædificabunt filij peregrinorũ muros tuos. Siue ad militantem Ecclesiam, siue ad triumphantem referas Ierusalem, Locus est optimus, atq; aperiens, quantũ emolumenti conferat esse peregrinos in hoc mundo. Hi enim sunt, qui ædificant
Iob 27. muros Ecclesiæ. Sunt enim laqides pretiosi, ex quibus constituitur Ecclesia, bona opera. Qui in illa cumbunt? Peregrini inquit. Item locus est apud Iob egregius, Lapidem caligi nis, & vmbram mortis diuidit torrens à populo peregrinante. Quid torrens, nisi ille, de quo ait Regius Psaltes, De torrente voluptatis suæ potabit eos? Iste torrẽs sitim extinguit, & voluptate afficit, nõ omnes sine discrimine: sed populum peregrinantem, qui hic agit: vt peregrinus. hic diuisus est ab vmbra mortis, nẽpe ab inferno liberatur, & à petra caligi-
Achelde- nis, Sathana videlicet. Ad postremũ, vultis agnoscere, quanmach. ta bona habeat, esse peregrinos? Quantũ ad efficientiã, vt vtamur terminis Scholæ, his solum prodest effusio sanguinis Christi. Nã pretiũ eius in qua nã re cõsumptum est! Emerũt inquit Matthæus, ex illo agrum figuli, in sepulturã peregri-
Mat. 27. norum. Quid est sepulchrũ! Locus, in quo corpora mortuorum requiescunt. Qui ergo habebunt requiem? Quib. proderit pretium sanguinis Christi? Peregrinis. In horum enim sepulturam expenderunt sacerdotes triginta argenteos. Et morte Christi quid emptum est? Regnum cœlorum, peregrinis veruntamen solum. Det Dominus: vt viuamus, vt peregrini, vt in sanguine Christi requiescamus. Quadrat obseruatio in Euangelium, Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis; Ac si dicant apertius, Nolumus onerari, expediti sumus, vt peregrini, reiecimus, quæ poterant, nobis esse impedimento ad viam, quæ tendit in patriam. Quid ergo erit nobis? Vitam æternam, & centuplum accipietis. Imitati enim estis eos qui merces securas reddũt aliquid soluente. iis, qui spondent absque periculo trãsuehendas in portum, & si perierint, se integra reddituros, &c.

Item

Item quadrat in Euangelium pro Mandato, in ea verba, *Vt* transeat ex hoc mundo ad patrem, Transeat, inquit, quia vita hæc via peregrinorum est, qua tendimus ad patriam, & ita: velut peregrinus, semper erat in transitu. Quadrat etiam in fer. 2. Resurrectionis, in ea verba Tu solus peregrinus es in Ierusalem? Cur apparuit sub specie peregrini Christus? Certè, vt ostendat, eos variam adepturos resurrectionem corporis, & animæ, qui vitã hic degunt tanquam peregrini.

Quartò, docet hic locus, quanta solicitudine debeant homines, qui bona acceperunt de manu Domini, aduertere, ne se tradant peccatis quando audiunt, *filios Israel* in litem vocari, vt priuentur beneficiis à Deo acceptis ob peccata. Audimus etiam apud Lucã parabolã de diuite admonente villicũ quia dissipasset bona ipsius. Villici sumus, Non Domini quorumcunque bonorũ, siue candidi ingenij, siue donorum gratuitorum siue diuitiarum. Videat vnusquisque quomodo illis vtatur, & timeat, ne in litem à Domino vocetur, quasi iniustus possessor. *Luc.* 16.

¶ *Nõ est veritas, & non est misericordia, & non est scientia* Dei *in terra.*

¶ Non satis est: declinare à malo, vt quis iustus est: sed necessũ sit bonũ amplecti. Declina à malo, & fac bonũ amplecti. Declina à malo, & fac bonũ, ait Regius Psaltes. Et penes vtrũq; deliquit populus iste. Non enim fecit bonum, nec declinauit à malo. Et sic prius obiurgat eum, quia in actiones virtutum non incubuerit. *Non enim veritas, non misericordia non scientia* erat in hoc populo. Obseruandum est etiam, duo esse officiorum genera, vnum erga homines, alterum erga Deum, & in vtroque defecerant filij Israel. Defecerunt in *veritate & misericordia*, quæ ad hominum officia spectant. Defecerunt etiam in *scientia* Dei, quæ ad cultum, & officium Deo exhibendum attinere, nemini dubium est. Sed sensum dispungamus. *Non est veritas.* Hic *veritatem* ad proximum in verbis non esse apud illũ populũ intelligit Lyranus: cũ quo videtur consentire D. Hieronymus. Hunc autẽ esse sensum genuinũ, colligitur, quia veritatẽ contraposuit postea mẽdacio dicẽs: *Maledictus & mendacium inundauerunt.* Cũ ergo mẽdaciũ: & maledictũ ad verba referantur: videtur etiã: quod veritas ad verba referenda sit. Recentiores tamen: vt Vatablus: & alij per *veritatem* intelligunt constantiam in dictis factisq; Cum itaque inquit, *Non est veritas*: idẽ est: ac si dicat. Nemo est: qui seruet fidem proximo. *Veritatémque* in hunc modum sumpsit etiam Aristot. & virtutem esse: qua maxime *Psal.* 33. *Duo officiorum genera.* *4. Eth. 7.*

xime homo commendatus,& vocatur verax, asserit. Tunc autem verax, dicitur, cum homo medius est inter arroganten,& dissimulatorem,& dicit vnumquodque tale, quale est tam vita quam verbis. Vnde inquit, benè huic veritati, quæ mediocritas est circa verũ, arrogantia opponitur per excessum, dissimulatio vero per defectum. Hoc ergo vno verbo, *nõ est veritas*, homines istos, tum arrogantes, tum dissimulantes esse detegit,& fidem frangere hominibus. *Et non est misericordia*, siue in affectu cordis, vt dispungit Lyranus. Licet *misericordia*, vt ait Diuus Thom. & desumpsit ex Augustino 9. de Ciuita. Dei, non solum compassionẽ includit, verum & subuentionem. Est enim *misericordia* alienæ miseriæ in nostro corde compassio, qua, si possumus, subuenire compellimur. Vnde melius videntur dispungere, qui per *misericordiam* beneficentiam intelligunt, Et ita Vatablus pro *misericordia* posuit beneficentiam. Et hoc verbo implicatur superbos esse filios Israel, audaces, crudeles,& ad contumeliam inferendam dispositos. Hi enim, vt ait Aristot. non sunt misericordes. Præterea, vt egregiè inquit Rupertus, ex eo quod in eis non est *misericordia*, consequitur. non esse dilectionem, siue charitatem, non solùm in proximum: verùm etiam in Deum Qui enim non miseretur proximo, constat, quòd neque Deũ diligat. Vnde Ioan: 1. Can. c. 3. Qui habuerit substantiam mũdi huius,& viderit, fratrem suum necesse habere, & clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? *Et non est scientia Dei*, id est cognitio Dei. *Scientia* enim large sumpsit. Vnde Vatablus pro scientia Dei, vertit notitia Dei, & Theophylactus, cognitio Dei, & Theodoretus, notio Dei. Comprehendere autem videtur hoc verbo, *scientia Dei*, religionem,& pietatem erga Deum, quamuis Lyranus sic dispũgat, *scientia Dei*, id est, directiua in agendis. Verùm quia hæc tria, *veritas*, *misericordia*, *scientia Dei*, ordine quodam attexuntur, quærunt expositores, quid aliorum sit causa. Num ex eo quod non est *veritas*, *& misericordia*, consequitur, quòd non sit agnitio Dei? An contra, quia non est agnitio Dei, consequitur, non esse *veritatem*, neque, *misericordiam*. Prius videtur amplectendum, scilicet, ex ignoratione Dei subsequi, ergo non est *veritas*, neque *misericordia*. Inquit enim Regius Psaltes, Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus, ac propterea, Corrupti & abhominabiles facti sunt in studiis suis. Ex ignoratione Dei intulit morum corruptelam Dauid. Non reiicit hanc explanationem Theophylactus, licet oppositam non condemnet

2. Ethic. 7

2. 2. q. 30 ar. 1.

2. Retho. In dilectione Dei profitemur quando proximũ amamus quia qui Deum nõ amat nec proximũ. Io. 1. c. 3.

Psa. 13.

condemnet, nempe, quod eam ob causam non sit cognitio Dei, & *scientia*, quia non sit *veritas*, neque *misericordia*. Quam intelligẽtiam amplectitur Diuus Hieronymus dicens, Qui veritatem non habuerit, & misericordiam consequenter, & notitiam Dei non habebit. Et proculdubio ita est, quòd integra Dei cognitio nequaquam cõstare potest sine virtutibus. Vnde apud Ierem. dicit Dñs, Pater tuus comedit, & bibit & fecit iudicium, & iustitias, tunc bene erat ei, iudicauit causam pauperis, & egeni, tunc bene erat ei, nunquid non hoc est, cognoscere me, dicit Dñs? Obseruate etiam vbi dicat, nõ esse hæc, *in terra*, scilicet. Quid per terrã intelligit; Non ineptè ait Theophylactus, Quòd si anima terrenis rebus affixa *terra* nominetur vide, quod veritas, & misericordia nõ sit super talem terrã. *Terram* ergo vocat ipsos homines, filios nẽpe Israel. Et ita dispungit Rupertus dicens, *in terra*, id est, iisdem habitatoribus terræ. Dicitur autẽ homo *terra* per synedochem. Possumus etiam, per *terra* intelligere ipsam, quã incolebant filij Israel, & per opinor, significari, quod ipsa terra clamet aduersus filios Israel, vt ob peccata puniantur. Ita enim apud Genes. ait Dñs, Sanguis Abel fratris tui clamat ad me de terra. Et sanctus Iob ait, Si aduersum me terra mea clamat, & cũ ipsa sulci eius deflent. Quo verbo significatur, iniquos possessores esse indignos, vt illis terra ad colendũ tradat. Quem admodum, enim seruus iniquum habens dominũ, cõqueritur, & dolet, quod iniquo dño inseruiat, Ita etiã ipsi agri, & possessiones clamant, cum iniquos habent possessores. Demũ vt omnẽ lapidem moueamus, hæc verba, *Non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei*, ad filiũ Dei referũt nonnulli, ipse. n. est veritas. Vnde ipse ait in Euãgelio, Ego sum via, veritas, & vita. Ipsi etiam est *misericordia*. Ait quippe Regius Psaltes, Dñs misericordia mea. Est etiam agnitio Dei ipsomet apud Ioanẽ dicente, Qui videt me, videt etiam & patrem meum. Ipse ego Christus non erit in istis hominibus, quia *terra* sunt, & terram sapiunt, qui & postea ipsum filium Dei non receperunt. Iuxta hanc ergo explanationem, quasi quoddam supplicium sit in filios Israel ob sua crimina, est expendendus hic locus, quod *veritate & misericordia*, & agnitione Dei priuentur, scilicet filio Dei. Ita dispũgit Theophylactus, & ex parte videntur tetigisse Theodoretus, & Rupertus. Verum aliquantulum videtur ex orta expositio hæc: aut saltem mystica, cum solum videatur, attexere no-

Ierem. 22.

Genes 4. Iob. 31. Simile.

Psal.

Ioan. 14.

mina filiorum Israel, non supplicia prædicite eorum.

Ad morum compositionem.

Non est enim veritas non est misericordia, & non est scientia Dei in terra.

Rectè vtrúmque cõiungit, scilicet *veritatem cum misericordia*. Nec *veritas* enim absque *misericordia* sustineri potest, vt inquit D. Hieronimus hic, & *misericordia* abque *veritate* efficit negligentes. Vnde alterum miscetur alteri non ergo *veritas* sine *misericordia* Deo placet. Vnde bene inquit Bernardus, de gradibus humilitatis. Inquirimus veritatem in nobis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos diiudicando, in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, contemplando. Et cum sint tres gradus seu status veritatis, ad primum ascendimus per laborem humilitatis, ad secundum affectus producit, quo aliis misereremur, ad tertium nempe, vt cognoscamus veritatem in sui natura puritas rapit, qua ad inuisibilia subleuamur. Hinc crebrò scriptura alterum alteri coniungit, scilicet *veritatem misericordiæ*. Misericordia, & veritas te non deerant, circunda eas gutturi tuo & describe in tabulis cordis tui, & inuenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. Sunt, qui solum scribant *veritatem*, nempe peccatum proximi, nunquam autem *misericordiam* iungũt, qui quidem non inuenient gratiã. Necessum est enim, alterũ apponant, nẽpe *misericordiam*, ne sint atroces in crimina aliorum. Nam si vtrúmq; iungamus; faciliores erimus ad parcendum. Danda nobis est opera, vt Deum imitemur, quia veritatem exquisiturus à nobis, statim misericordiam habet ante oculos. Misericordia, & veritas tua semper susceperunt me, ait Dauid. Si enim respiceret solũ veritatẽ in nobis actũ esset de nobis. Ne perdat nos, *misericordia veritatem* temperat. Et obseruate, quòd qui *veritates* seruat in proximo, & obliuiscitur *misericordiæ terra* hic vocatur. *Non est veritas, neque misericordia in terra*, id est, in homine, qui alterum non coniungit cum altero. Sed qui alterum alteri copulauerit, non *terra*, sed spiritualis vocatur ab Apostolo, Fratres si aliquis præoccupatus fuerit in aliquo delecto, vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Videris, quo pacto veritati cõiungit Apost. lenitatem? Et procul dubio, quemadmodum forcipes duo habent

Hieron.

Bernard.

Notandũ duo hæc in scripturis sacris cõiungi misericordiã & veritatem hoc est fidelitatẽ & Iustitiam siue hæc deo siue hominibus tribuantur vnũ enim sine altero perfecte fiare non potest.

Prou. 3. Psal. 39. Galat. 6. Smide.

bent brachia, & necessaria, sunt adextrahendũ spioam atque alterũ sine altero nihil efficiet, Ita vt extrahamus peccatum à corde, spina vocatur à Regio Psalte, Dum cofigitur spina inquit, id est, peccatum, necessum est, *veritati* apponamus *misericordiam*. Hinc Salomõ ait, Misericordia, & veritate redimitur iniquitas. Certè si solum veritatem apponamus vulneri atrocius, & peius redditur vulnus. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ 21. post Pentecost. in ea verba, Nón ne oportuit, te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Veritatem certè dixerat proferẽs, Redde quod debes: verùm à Domino est reprehensus, quia sine *misericordia veritatem* protulit. *Prouerb. 16. Æquitate & iustitia expiatur delictum.*

Secundò, etiam *misericordia* sine *veritate* non placet Deo. Tunc enim misericordia, vt ait Diuus Hieronimus, efficit negligentes. Ex qua expositione Hieronymiana colligitur, grauius esse crimẽ, *veritatẽ* sequi absq; *misericordia*, quã *misericordiã* absq; veritate nã prior inquit scilicet veritas absque misericordia sustineri nõ potest de *misericordia* autem *veritate*, & efficiat negligẽtes. Minus ergo malũ est, *misericordiam* esse sine *veritate*, quàm *veritatem* sine *misericordia*. In huius rei typum obseruate, quid dicat Isaac benedicẽs filio suo Iacob, & quid etiam faciat Accede, inquit ad Iacob, vt tangam te. Qui cum accessisset, palpato eo, dixit, Vox quidem Iacob, tactus autẽ Esau, Quis Iacob? Lenis, Esau pilosus, & hyrsutus. Duo ergo sunt hic, scilicet asperitas, & lenitas, *misericordia* videlicet, & iustitiæ rigor. Et cum in eo vtrunque inuenit, dixit benedicens, Esto Dominus fratrum tuorum & incuruentur ante te filj matris tuæ. Quid Isaac adũbrat nisi Deum? Quid Iacob nisi iudicem prælatum, & Episcopum? Quis ad hoc est eligendus? quis benedicendus, vt ante Deum curuentur filij matris suæ, id est, Ecclesiæ, cuius omnes fideles sunt filij? Qui vtũmque habuerrnt, lenitatem, & asperitatem, *misericordiam*, & *veritatem*. Hinc apud Isaiam, Væ ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Aduersus iniquos iudices est comminatio, qui bifariam delinquunt, aut dulce, id est, *misericordiam* in rigorem iustitiæ, ita enim est *misericordia* dulcis, vt nihil ea dulcius inueniamus. Ait enim Diuus Bernardus Deo, Misericordia tua sapit dulcius. Ac rursum, Magnæ misericordiæ, inquit, sunt quatuor filiæ, scilicet amisio amaritudinis, &c. ergo si non habet amaritudinem, dulcis erit misericordia. Reprehendit ergo Deus, qui dulcedinem misericordiæ vertunt in *Hieronym.* *Gene. 27.* *Isaiæ. 50.* *Bernard⁹.*

asperitatem veritatis, aut contra, qui omnem amaritudinem *veritatis* vertunt in dulce, hoc est omnino obliti *veritatis misericordiam* amplectuntur. Apud Amos ait Deus contra iudices, Conuertitis in absynthium iudicium, & iustitiam in terra relinquitis. Et apud Cantica etiã ait Sponsa, Descendi in hortum nucum. Quid hic significat: nisi similem esse nucibus habentibus dulcedinem, & amaritudinem? Externum amarũ est, internũ, scilicet nucleus, dulce. Vtrumque ergo ait, se habere, amaritudinem *veritatis*, & dulcedidem *misericordiæ*, cum descendit, vt erigat, qui per peccatũ cediderat. Peccatũ enim casus est. Videte, quo pacto vtrumque Deus coniungit puniturus. Dolore cordis tactus intrinsecus, dixit, Delebo hominem, quem formaui. Quadrat obseuatio in Euangelium Vos estis sal terræ. Quorsum vocat homines sale condiendos terram? Vt doceat, fragilitatem hominũ esse conspiciẽdam ante aspersionem salis, quam fragilitatem, si conspexerimus, non erimus amarissimi. Neque rursus dixit, Vos estis mel terræ, sed sal. Nam mel offerri in sacrificiis prohibuerat Dñs. Non quicquam mellis adolebitur in sacrificio Dñi, Sal, teste Aristotele, vtrumque habet, & siccus est acto, & humidus virtute. Iudex non erit sal Dei, si tantum siccus sit, humidus simul esse debet; *porque no tener jugo ninguno, no se puede sufrir.*

Amos 5. *Cant. 6.* *Genes. 6.* *Leuit. 11.* *2. de anima. tex. 102.*

O vitæ Philosophia dux, inquit Cicero. 5. Tuscul. Hierony. in Epist. ad Demetriadẽ, & Grego. Moral. li. 7. cap. 27. Psa. 118. Chrysosto. in c. 22. Matthæi.

Tertiò, *Non est scientia* De Directiua, inquit Lyranus, in agendis. Ergo quæ nos dirigere debet in omnibus; quæ agimus, *scientia Dei* esse debet. Hæc dux noster, ne pereamus, & erremus. Hinc optimè sancti Patres eam vocant speculum nostrũ, vt D. Hierony. & D. Gregor. Hieronymus inquit ad Demetriadem, Vtere lectione diuina, vice speculi, fœda corrigendo; pulchra conseruando; & pulchriora faciendo. Scriptura enim speculum est, fœda ostendens, & corrigi docẽs, Et Greg. lib. 2. Moral. c. 1. Scriptura sacramentis oculis, quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim fœda ibi pulchra nostra cognoscimus. Videte totum caput hoc, est enim egregium. Attendite etiam, quo pacto se intuebatur Regius Psaltes in hoc speculo. Ait enim, Tunc non cõfundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Quid mandata, nisi lex? Quid lex, nisi *scientia Dei*? Ne ergo periret, quid elegit? Speculum scientiæ Dei. Imò nihil nos magis similes facit angelis; quàm *scientia Dei*. Vnde Chrysosto. nus, Inuenit ibi spirituales escas quæ per-

perducant hominem ad Angelorum naturam,& qui eſt vulneratus è diabolo,inuenit ibi cibos medicinales,& ſalutem per pœnitentiam. Hinc Ezechieli porrigitur liber Scriptus intus,& foris;& in eo lamentationis carmẽ,& væ. Quid hic liber adumbrat, niſi Scripturam ſacram; in qua eſt *ſcientia Dei*? Eſt autem ſcriptus intus,& foris,id eſt,habet & intelligentiã literalem, & myſticam. Et quæ ſunt hæc? lamentatio carmem,& væ? Quid eſt lamentatio? Dicat Greg. homi. 5. ſuper Ezech. pœnitentiæ peccatorũ. Carmen vero gaudia iuſtorum. Væ autem,quia illic expreſſa eſt dãnatio reproborũ. Meritò ergo reprehdũtur filij Iſrael,quia hoc ſpeculũ Scripturæ,quod habebant,non ponebãt ante oculos ſuos,vt ſe, & opera ſua cognoſcerent,quæ deflẽda,quæ alacriter adimplenda,quæ fugienda. Secus Monarchas, & ſeniores Iudæorũ faciebant, qui dicebant Sparciatis in Epiſtola. Nos habẽtes ſolatio ſanctos libros,qui ſunt in manib. noſtris. Sũma ergo ſit, Diligenda eſt *ſcientia Dei*,& iuxta eã nobis viuendum,alioquin iudicium Dño erit contra nos. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Sexageſimæ in ea verba, Exiit ſeminare ſemẽ ſuũ. Quid ſemen? Verbũ Dei,vel ſcientia Dei. Quem fructũ affert? Quem confert ſpeculum. Mundat, pulchra conſeruat eáque pulchriora reddit. Quid præterea facit? Docet,quæ ſunt lamentanda, quæ lætanter facienda,quæ cum tremore fugienda. Et qui ita faciunt,ferunt fructum multum; de quo Lucas, c. 8.

Pinguiſſemus ſermone Dei eſt omnes habẽs delicias. *Ezech. 2.* *Gregor.* *1. Mal. 2.* *Luc. 8.*

Quartò, videte,quid præcedat cognitionem Dei, *veritas, & miſericordia*. Abſque his enim nequaquam exactè Deum cognoſcemus. Vnde Dauid ait, *Miſericordia, & veritas* præcedẽt faciẽ Domini. Quid facies, niſi notitia, vt ait Gregor. Per faciem hominem cognoſcimus. Antea ergo, quam notitiam Dei habeamus, *veritas, & miſericordia* inquirendę nobis ſunt. Hæ enim ſunt alę, quibus animus ſubleuatur ad cognoſcẽdum Deum. Et quemadmodum auis ſine alis volare ad arborem, in qua quieſcere poſſit, nõ valet, Ita nos ad Deũ intuẽdũ ſine *veritate & miſericordia* nõ poterimus aſcendere. Hinc apud Ieremiam dicitur, Pater tuus fecit iudiciũ, & iuſtitias, tunc bene erat ei, iudicauit cauſam pauperum & egeni, tunc bene erat ei. Nunquid nõ hoc eſt, cognoſcere, dicit Dñs, Nõ ergo gloriẽtur homines, ſi alta nouerint; diſcutere, & illa nõ opere complent. Nã quemadmodum malũ citreũ nõ comeditur per ſe, ſed cum perdice, Sic ſcientia per ſe inutilis eſt eſca abſque virtute. Bene etiam D. Bernardus ait, Sicut ſol

Pſal. 88. *Simile.* *Ierem. 2.* *Qui ſe putat aliquid ſcire nondũ cognouit qualiter eum oporteat ſcire.* *Simile.* *Berna.*

non omnes, quibus lucet, calefacit, Sic sapiẽtia multos, quos docet quid sit faciendum, non continuò etiam accendit ad faciendum. Et sicut multas diuitias scire, non facit diuitem; sed eas possidere, Sic sapientia sine operibus nõ hominem ditat. Paulus, Non in sermone regnum Dei est, sed in
Luc. 19. virtute. Et apud Lucam, Negotiamini, inquit, dum venero,
Simile. Non ait, Dicite, sed negotiamini. Qui tantum garrulant sapienter loquentes, similes sunt computatorib. regiis, qui cum opes, & diuitias numerent, nihil sibi assumunt, Ita hi qui scientiæ arcana callent tantùm, pauperes sunt, & miseri. Et dolendũ est, computatores regum ditescere in hoc sæculo, non autem cõputatores regis cœlestis. Quadrat obser
Luc. 12. uatio in Euangelium de Confessoribus, Sint lumbi vestri præcincti; & lucernæ ardentes in manibus vestris. Sunt, qui tantum ore habent lucernas, non manibus. Hi non placent Domino. Manibus, hoc est, operibus, lucerna accipiẽda est.
Exec. 10. Apud Ezechielem enim dicitur viro, Imple manum tuam prunis, quæ sunt inter Cherubim, & effunde super ciuitatẽ, & Cherub extendit manum ad ignem, & dedit in manus viri. Quid Cherub? Plenitudo scientiæ, quæ est in scriptura, in ore. Quoniam is est gratus Domino, qui non solum verbo, sed etiam actione sumit prunas, illas, scilicet, de quibus ait Dauid, Ignitum eloquium tuum vehementer. Sub ali etiam Cherubim vidit manus hominis, qui alas attolebant, quia per bona opera subleuantur intellectus, & voluntas, quę alę sunt, quibus volamus ad cognoscendum Deum. Quadrat etiam obseruatio hæc in Euangelium Doctorum, in ea verba, Vos estis lux mundi. Nam prius dixit, Vos estis sal, vt opera amplectenda doceret, deinde, Vos estis lux mundi, vt sapientiam etiam necessariam esse ostenderet. Item, Vos estis lux, non quæ solum luceat, scilicet verbo, sed quæ calefaciat exemplo.

Scientiá stomacho animæ indigesta (si non fuerit igne charitatis) de cocta malos humores generat,

Psal. 113.

Quintò, videte ordinem. Præposuit *veritatem & misericordiam scientiæ Dei*, quia pretiosiora sunt opera virtutum scientia. Vnde rex Dauid, Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Prius quæsiuit bonitatem, quàm scientiam.

¶ *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.*

¶ Ostenderat verbis suprapositis, filios Israel defeciſſe in ob seruatione earum rerum, quæ ad proximum spectant, &

ad

ad diuinum cultum. Nunc ostendit Vates, vlterius fuisse progressos, & non solum culpandos ob omissionem diuinorum præceptorum, verùmetiam, quia patrãdis multis, & magnis criminibus permiserunt habenas. Quæ omnia crimina acutissimè percurrit. *Maledictum.* Refert hoc verbum Lyranus ad detractionem proximi; & vituperium, quæ duo sub hac voce *maledictum*, opinatur, comprehẽdi. Et videtur, sumpsisse à Diuo Hieronymo, qui ait, pro veritate mendacium, & pro misericordia maledictum. Cùm ergo misericordia referenda sit ad proximum, videtur, ꝙ etiam, quasi contrarium *maledictũ* ad eundem proximum sit referendum. Vatablus tamen expendens iuxtà veritatem Hebraicam hoc verbum *maledictum*, vnà cum sequentibus, scilicet, *mendacium, homicidium, furtum, & adulterium*, vertit per infinitiuũ modum, peierare; mentiri, occidere, furari, & mechari; quæ voces actu vigere crimina ostendunt, & maximè frequentari. Atque vt de hac voce *maledictum* dicamus, sentit Vatablus, quem sequuntur recentiores aliqui, significare ea iuramenta vana, & irrita, quæ per execrationes, & imprecationes fiũt. Hebraicè enim est verum infinitum Alah, quod significat cum imprecationibus, & detestationibus iurare, quod Græcus interpres rectè vertit, ara. Solet autem hæc forma esse ſie peierantis, Si hæc feci, aut dixi, hæc mala descendant in caput meum, aut mihi eueniant. Cùm itaque inquit *maledictum*, iuramenta, irrita, quæ contra se faciebant, comprehendit. In hanc expositionem videtur; consentire Theophylactus. Vertit enim pro maledicto, execratio, nisi postea explicuisset, quid vocet execrationem, subiungens, id est, conuitium. Neque tamen propterea explodendam esse Hieronymianam expositionẽ censeo, dum ait, pro misericordia maledictum; quo verbo fortasse imprecationes, & execrationes in proximos collatas comprehendit. Vt Deus te perdat; diabolus te arripiat, & similia, quæ homines imprecare solent, iis, quos oderunt, vel sibi aliquando nocumentum intulerunt. *Et mendacium.* Licet Lyranus solum ad verba referat, melius dicemus, etiam extendi ad infidelitatem, dum quis negat depositum, quod accepit, aut quod sibi creditum est, aut quouis alio modo fallit, sine decipit. Mentiri enim crebrò sumitur in sacris Bibliis pro fidem datam frangere. Vt filij alieni mentiti sunt mihi. Et pro fallere quouis modo; vt 4. Reg. 4. mulier dixit ad Helisæum, Noli, quæso, Dñe mi, mentiri ancillæ tuæ, id est

Lyranus.

Maledictio nihil habet prò positi præter cõtume liã quæ si petulãtius iactatur conuitium si facetius Vrbanitas nominatur. Cicero.

Mendaciũ ex Aug. est falsa vocis significatio cũ voluntate fallendi.

Psal. 17. 4. Reg. 4.

est, ne fallas ancillam tuam. Et *furtum*, Non oscitanter attexit crimina, quæ in proximos patrarant filij Israel, sed diligentissimè. Vnde omnia, quæ in proximos commiserunt, refert. Potest autem homo, variis modis nocere alteri, videlicet vt bis, in honore, *mendacium*, & *maledictum* proferendo, facto, documentum inferendo corpori, vt *homicidium*, in rebus possessis, vt *furtum*, in persona sibi coniuncta, vt vxore, & hæredibus, & hoc comprehendit *adulterium*, propter quod crebro tali si hæredes supponuntur. Hæc ergo omnia hic complexus est sub his verbis *maledictum*, *mendacium*, *homicidium*, *furtum*, & *adulterium*, ac si apertius dicat, Nihil potest excogitari, quod proximum lædat, quod hi non commiserint. Neque solum hæc peccata vtcunque patrarunt, aut bis, aut ter: sed supra modum increbuerunt. *Inundauerunt*, inquit, quod verbum apposuit, vt inquit D. Hieronymus, vt delictorum abundantiam demonstraret, propterea non dixit, *Maledictum*, *mendacium*, &c. sunt, sed *inundauerunt*. Et vox Hebraica, quæ hic est, erupuerunt, pro *inundauerunt*, venustissima similitudine explicuit huius populi impudentiam in patrandis his peccatis. Nam sicut aquæ inundantes exeunt extra alueũ, & proprias ripas, Ita ista crimina, vallum legum, & maceriem loci, temporis, & timoris ruperunt. *Et sanguis sanguinem tetigit*. Non est facilis huius loci expositio. Vnde variè exponunt doctores. D. Hieronymus expendit, vt augerent peccata peccatis, & nouis vetera cumularent. Quam explanationem refert Rupertus dicens, quia solet, sanguinis nomine peccatũ designari, vt in Psalmo, Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Recte quidem intelligitur. Ac si dictum esset peccatum peccato super additum est, vel appositũ est. Refutat tamen deinde eam, quia nihil aliud dictum fuisset hoc sensu, quàm præcedentia sonuerunt. Nam dicendo, *maledictum*, *mendacium*, &c. *inundauerunt*, quid aliud sonat, quàm peccatum peccato super additum? Vnde, reiecta hac expositione, ait, his verbis consanguinitatem culpari, quia contra legem Dei est dicentem, Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat. Tenet Rupertus Gloss. expendens, Consanguineus consanguineum polluit per adulterium, vel fornicationem. Verum hæc explanatio nequaquam est admittenda, & magis erat ad scopũ, quàm Hieronymiana à Ruperto reiecta. Tenet Interlinearis cũ Diuo Hieronymo, quæ expositio videtur amplectenda. Quia cum omne peccatum animam occidens *sanguini* comparetur, non inepte

Furtũ est contrectatio rei alienæ mobilis & corporis fraudulosa inuito domino lucri faciẽdi gratia siue ipsius rei siue vsus rei siue possessionis. l. 1. ff. de fur. §. 1.

Simile. Hierony. Psal. 50.

Gen. 18.

peccatum

eccatũ *sanguis* vocatur. Vnde *sanguinem* tãgere *sanguinem*, est, eccatum peccato iungere. Et apud Isaiam, Qui obturat ures suas, ne audiat sanguinem. Sanguinem pro peccato su un. Vrget tamen obiectio Ruperti, quoniam iam expli- uerat hac voce *inundauerunt*, ergo aliquid aliud est hic im- licatum. Lyranus ad veram *sanguinis* effusionem refert, uod homines mutuo *sanguine* fœdabantur. Theophylactus d cædem torquet *sanguinem*. Ac si dicat, Cædes cædi fuit ontinua. Cum quo consentit Vatablus, licet nonnihil ad- at. Ait quippe, quasi dicat, Continuæ cædes sunt in hac ter- a, mutuis vulneribus se percutiunt. Sunt, qui per *sanguinem* uascunque iniurias intelligant, quasi vno verbo perstrin- ant omnia iniuriatum genera, quæ in proximos exerce- ant. Semper tamen vrget obiectio Ruperti, quod aliquid oui hic sit inclusum: siquidem multitudinem peccatorum ac voce, *inundauerant*, implicauerat. Possumus tamen re- pondere præ aliis bis referri *homicidium* ob eius grauitatem. Nam, vt inquit Diuus Thom. multis locis, ex peccatis, quæ in proximum committuntur, grauius est *homicidium*, quia maius nocumentum infert, siquidem vita priuat.

Isa. 33.

Sanguinis vno nomine iniuriæ quæ cũq; accipiuntur.

12. q. 10. art. 6. & 22. q. 72. art. 3. c.

¶ *Ad morum compositionem.*

Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Obseruate ordinem. Prius quæsiuit, an esset veritas, & misericordia, & scientia Dei, quam *maledictũ, & mendacium, & homicidium*. Quid hoc Domine? Poteras quærere prius *maledictum, & mendacium, &c.* quæ si quæsiuisses, & inuenisses nõ esset, cur quæreres veritatem, & misericordiã, & scientiam tui, cum ob peccatum lethale dignus sit homo gehenna ignis. Quid hic nos docere voluisti? Duo inuenio. Primũ est, in proximis prius quærenda esse bona, quàm mala. Contra quod homines facere solent, mala quærentes, quæ reprehendant: non bona, quæ excusent proximum. Sic & apud Isaiam ait Dominus, Omne caput languidum, & omne cor mœrens. A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Non ait, A planta pedis vsque ad verticem totus est vlceratus: sed non est sanitas, quia, an aliquid sanum esset, prius quæsiuit

Isa. 1.

nit. Quod enim sanum est, prius intuendum est, & quærendum in proximis, quam vlceroſum. Sic & apud eundem Isaiam, cap. 5. Quid est, quod vltra facere debui vineæ meæ? An quod expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas? expectaui, vt faceret Iudicium, & ecce iniquitas, & iuſtitia, & ecce clamor? Domine quære prius labruſcas, quàm vuas; prius iniquitatem, quam iudicium: prius clamorem, quàm iuſtitiam. Nequaquam ita faciẽdum est. Prius bona proximorum quærenda sunt quàm mala. Licet homines secus faciãt imitantes vultures, & coruos, qui vlcera quærunt: non quod sanum est. Præcipit Dominus, Vulturem, & miluum, & omne coruini generis, non comedetis. Quid vultures, & milui, & corui, niſi homines adumbrant, qui quod vulneratum est, suis roſtris laniant, vt inde paſcantur, non quęrunt quod sanum est, ſcilicet, virtutes? Atque apud Cantica, Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarũ, ait cœleſtis Sponſus. Quid pulchritudo hic vocatur, niſi charitas, vt inquit D. Gregorius? Et quoniam duplicem habebat Sponſa charitatem, ad Deum videlicet, & proximum, bis pulchra eſſe perhibetur. In charitate proximi, oculos dicitur habere columbarum, non vulturis. Quia ſicut columba in amore pro cantu gemitum edit: Sic & dum intuetur proximiorum opera Sponſa, gemit, videns aliqua iniqua, & eligit ſelectiora grana in cibum, vt inquit Gloſſa. Ac ſi apertius, dicat, Non praua, & iniqua, &c. hoc enim corui faciunt, tu, ſi quid candidum ſit, intueris in proximo, non vulnus, vt miluus. Sic intuebatur Semei dicens, Egredere vir ſanguinum, id eſt, interfector Vriæ. O Semei, non reſpicis bona opera Dauid, vt fuerit merentium conſolator, mittátque, qui conſolarentur Hanon? vt fuerit feruens ad exhibendum cultum Deo: vt fuerit æquiſſimus? Non, quia coruus erat: nõ columba. In eundem modum Phariſæus vulnera reſpiciebat publicani? Non ſum, ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut hic publicanus. Non autem aſpexit cordis contritionem, humilitatem, orationis feruorem. Et quippe miluus, non columba.

Deut. 14.

Can. 1.

2. Re. 16.

2. Re. 10.

Taxantur hic ſuperciliosi homines qui peccata hominis non aſſiduo memoris affectu conſiderant.

Secundò, obſeruate, vt vtrumque conſiderat Dominus, & bonum, ſi quod erat filiis Iſrael. Dixerat enim, *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, &c.* & malum etiam, nempe peccata *maledictum, & mendacium* apponit, quo duo hominum genera reprehendit, vel eos, qui tantum bona conſiderant in aliquo, vt ſaluent, vel, qui tantum mala conſiderant, vt illum damnent.

nent. Non ſic faciendum eſt : ſed vtrumque eſt conſiderandum. Quemadmodum lanx duo habet fercula ad cognoſcendum pondus rei, Ita & homo duo debet conſiderare & bona proximi, & mala, vt vel ne omnino laudet, vel ne omnino vituperet. Dan. 5. Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens, dixit manus ſcribens in pariete, quoniam non inueniebat, quid poſſet ſaluare. Et Regius Pſaltes ait, Mendaces filij hominum in ſtateris ſuis. Non enim æquè librant in ſtateris bona, & mala. Secus Deus appendebat opera Ioſaphat. Nã vates Iehu dicit ei, Irã quidẽ Domini mereberis: ſed bona opera inuenta ſunt in te. Et Apo. 2. Scio opera tua, & laborẽ tuũ: ſed habeo aduerſum te paucа, quod charitatẽ primã reliquiſti. Memento itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem, mouẽbo candelabrum tuum de loco ſuo. Vides, quo pacto & bona, & mala contemplatur, ne puniat, & ſpatium dat ad pœnitendum.

Simil.

Dan. 5.

Pſal. 61.

2. Pa. 19.

Apoc. 2.

Tertiò, Videte, vt pauciora bona exquirat, tres ſcilicet virtutes, & inuenit multò plura ſcelera, nempe ſex, *maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulterium, ſanguis ſanguinem tetigit.* Quo detegit, nos proniores eſſe ad malum, quàm ad bonum. Aũ *no core a medias con nos otros Dios*, & maximè efflagitat Apoſtolus, vt ſaltem non minus Deo inſeruiamus, quàm vitiis inſeruimus. Sicut exhibuiſtis, inquit, membra veſtra, ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibere membra veſtra, ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Vides, quo pacto poſtulet D. Paulus à Iudæis, vt ſaltem in tot virtutum actiones incumbant, in quot peccatorum incubuerant homines? Pauciora tamen videmus, Deũ inquiſiſſe. Tria enim tantum attexit virtutum genera, cum ſex vitia appoſuiſſet.

Eadẽ diligentia quæ proni rium⁹ ad peccata currẽdum eſt ad pœnitẽtiam.

Quartò, Obſeruate etiã modum loquendi. De virtutibus ait, nõ eſſe veritatem, neque miſericordiam, neque ſcientiam Dei. De peccatis autem, quod inundarunt. Æquum erat Domine, etiam quæſiſſes, an veritas, & miſericordia, & cognitio Dei *inundaſſent*, quemadmodum peccata. Cur ergo tantum ais, nõ eſt veritas, nõ eſt miſericordia? Vt doceas, perfectius abſolui ab homine peccatũ, quàm virtutis opus. Vtinã Domine inundaſſet miſericordia in pauperes, id eſt, illis larga manu conferrent diuites cibum, veſtitum, &c. vt inundat iudus, venerea voluptas, &c.

Inundauerunt proculdubio & præcipuè homicidia vt videre eſt 4. Re. 22. & 23. 15. & 16.

Quintò *Inundauerunt*. Inundario impetum dicit vehementem, cui vix poteſt quis reſiſtere. Cauendum ergo eſt

à praua

à praua consuetudine, quia certe nos obruet, & subuertet, quemadmodum Inundatio omnia rapit & vastat.

Sextò. Venustissimè dixit, *inundauerunt*. Debet enim peccatum suam habere maceriã, & vallum, suas Ripas, & littora, extra quæ non exeat. Sunt autem hæc lex, locus, tempus, modus, timor Domini. Lex enim quoddam vallum est, quod non decet transgredi. Ita apud Isaiam ait, se sepisse vineam suam. Ac deinde ait, Auferam sepem eius. Quid sepis, nisi lex, quam Iudæis tradiderat? Item locus sepis est, ne illic cõmittatur peccatum, vt locus sacer, tempus, vt dies festus. Et quoniam filij Israel nec lòci nec temporis sanctitatem considerabant, sed in omni tempore, & loco quolibet committebant peccata, ait, ea inundasse.

Propugnacula animæ aduersus peccata.

Isa. 5.

Septimò. *Inundauerunt*. Exspectauit ergo diu, & non statim puniuit. Docet hic locus, patientiam amplectendam, & non statim puniendum peccatorem, quamprimum peccatum patrat. Est quippe pronior ad misericordiam, & facilior, vt parcat, Deus quam vt puniat. Peccant primi parentes, & eos puniturus Deus ait Scriptura, quod venit ad auram post meridiem. Quid est, venisse ad vesperam Deum, vt puniat, nisi quasi inuitũ punire? Poteras quidem Domine, diluculo venire, noluisti tamen, sed distulisti, vt doceas, non statim properandum, vt pœnam infligamus. Item decreuit, per diluuium perdere mundum, iussit Noë, arcam fabricare, in cuius fabrica centum annos comsumpsit, & amplius. Cur hoc, nisi vt homines resipiscerẽt, videntes Noë fabricantem arcam? Et obseruandum est, Scripturam memisse quingentorum Noë esse annorum, cum se homines cœperunt venereæ tradere voluptati, & sexcentesimum annum nactum, & duos menses cum factum est diluuium, & adhuc repetit Scriptura, dixisse Deum, Adhuc post dies septem ego pluam super terram. Quid hoc Domine mi? Cur tantum temporis spatiũ intermittis, antequam punias? Certe, vt doceas nos, non esse veloces ad puniendum. In eundem etiam modum agit cum Niniuitis, Adhuc quadraginta dies, & Niuiue subuertetur. Cur quadraginta dies interponis ad subuersionem? Quia patientiam docere nos voluisti. Contra, vt bona conferas, quam sedulus es Domine, & velox? Vnde Sapiens ait, Bene dictio Dei in mercedem iusti festinat, & in honore velocis processus illius fructificat. Et Regius Psaltes crebro ait, Ad adiuuandum me festina, Deus meus ne tardaueris, velociter exaudi me. Et Sponsa inquit, Similis est dilectus meus ca-

Gene. 3.

Ge. 5. & 6.

Prauia in finem dius ne clemẽtia est.

Eccle. 11.

Psa. 69.

Cant. 2.

prex

preæ, hinnuloque ceruorum. Qua ſimilitudine, vt inquit Vatablus, ſubitum Chriſti auxilium deregitur. Apud Zachariã. cap. 9. dicitur, Exibit, vt fulgur, iaculum eius. Et apud Mat. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque ad Occidẽtem, ita erit aduentus filij hominis. Quorſum componit ſuum aduentum ad iudicium cum fulgure? Certè, quia prius comminatur, quam tonitruum pœnæ infligat, ſicut fulgur prius videtur, quam tonitruum audiatur. Sed ad quid? Vt reſipiſcamus. Vnde Iob 38. dicitur, Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertẽtia dicẽt tibi, adſumus? Quod quidẽ dixit Deus ad oſtendendam virtutem ſuam, & ſapientiam. Quis ergo ſapiens, & virtute præditus? Qui prius mittit verba fulgurantia, quam audiatur ſonus flagelli, id eſt, infligat pœnam. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dñicæ Palmarum, inter verba, Sedẽs ſuper aſinam, & pullum. *Para que mudays ſenor cauallgadra?* Vt velocitatem oſtenderet ſuam ad bona eroganda. *Como quien corre la poſta, que muda caballos,* Sic Aſſertor noſter, *para llegar mas preſto a hazer bien*, ſcilicet vt redemptionem noſtram perficiat facto, ſuam feſtinationem oſtendit. Contra autem venturus iudicare: Erunt, inquit, ſigna in Sole, & Luna. Nuntios præmittit, quo oſtendit tarditatem ſuam, quoniam puniturus venit.

Zac. c. 9.

Matt. 24.

Iob. 38.

Octauò, Obſeruate, quo pacto repetit *Homicidium* tantum: non alia peccata. Nã *maledictum, mendacium furtum, adulterium* non repetit, & ſolum ob *homicidium* dixit, *Langvis ſanguinem tetigit.* Vbi duo implicata inuenio. Alterum eſt, grauitatem criminis eſſe conſiderandam. Nam quia grauius eſt *homicidium*, illud repetit: alia autem non. Hinc Hebræi dicunt, tantam cum homine prolem occidere homicidã, quantam viuens poterat generare. Et quemadmodum miſerum eſt ſpectaculum, arborem ſuccidere, cum bonos fructus ferre ſolet: ſic hominem occidere, qui fructum ferre poteſt talem, ac tantum, quantus eſt numeroſa proles. Omitto interim vxoris incommoda, & filiorum, quibus qui patrem occidit, ſubueni re tenetur. Et qui oculi ferre poſſunt, videre ſine lachrymis arborẽ ſucciſam fructu onuſtam ante eius maturitatem, cũ fructꝰ, ſi ad maturitatẽ peruenirẽt, magno regi in cibũ offerẽdꝰ fuiſſet: verũ qa nõ maturus eſt, ſed acerb. porcis relinquitur comedẽdus. Quid ergo dicemꝰ de filiis orbis, qui, ſi à patre eſſẽt liberaliter educati, digni eſſẽt vt cœlorũ Regi in cibũ apponerẽtur? Sed quia pater morte ſublatꝰ eſt, fortaſſis

Horrendũ crimen dicitur homicidium apud Iuris conſultos hinc vide Mat. de Afflict. in conſti. regni Sicilie vbi plura.

C ob

ob educationem iniquam tradentur porcis inferni, scilicet dæmonibus? Horrenda ergo res est *homicidium*. Explicuitq; hoc Deus, quando Dauidi volenti ædificare domum Dño, 1. Par. 22. ait, Multum sanguinem fudisti, non poteris ædificare domũ nomini meo. Videte, quo pacto non adulterium obiecit, non superbiam, quam habuit, quando populum recensuit, sed solum *homicidium*. Timendũ ergo est, patrare *homicidium*. Alterum hîc implicatum est semper finem ante oculos habendũ, qui consequitur ad peccatum patratum, quasi effectus horũ peccatorum *maledicti mendacij, homicidij, furti adulterij*, positum est, vt inquit Lyra, quod secuta sit tanta effusio sanguinis. Ac si Deus dixisset. Videte, quid sit consecutum ex vestris vitiis, scilicet *sanguis sanguinem tetigit*. Horrandi ergo sunt maledici, mendaces, raptores, & adulteri: &c. quid ex his generetur & oriatur: habeant ante oculos vt frenentur. Si detractor attenderet: quod odij causa est proximi: si adulter: quod fortassis est à viro vxoris alienæ interficiendus abstineret. Apud Isaiam enim ait Dominus: Manus vestrę pollutæ sunt sanguine: & digiti vestri iniquitate. Labia vestra locuta sunt mendacium: & lingua vestra iniquitatem fatur. Et quid inde Domine: Oua aspidum ruperunt: & telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ouis eorum: morietur: & quod confotum est: erumper in regulum. Venustissima profecto est similitudo. Nam qui oua aspidum frangũt: noxium sibi opus faciunt. Rupto quippe ouo erumpit aspis: quæ linguæ vene no necat effractorem: & qui telas aranearum ad alios irretiendos conficiunt: ipsi iisdem irretiuntur: Ita etiam peccatores sibi suis peccatis parant mortem.

Si peccatores considerarent quantas amaritudines ex. rema peccati occupẽt non adeo prolaberentur.

Isai.

Simile.

Sanguis sanguinem tetigit. Obseruat Deus: quod sine intermissione peccauerunt. Sufficiat vobis (inquit apud Ezechielem) principes Israel: & iniquitatem: & rapinas intermittite. Apud Isaiam, Quiescite: agere peruerse. O abyssum misericordiæ Dei: nostram defatigationem videtur intueri magis quam contumeliam sibi illatam. Quemadmodum si vapulãs dicat se flagellanti: Non meum dolorem cõsidero: sed quod tu defessus sis flagellãdo: quiesce ergo aliquantulum; maximè dilectionis esset argumentũ quod oblitus sui cruciatus magis prospiciat defatigationẽ verberantis: Sic Deus in laborem committentium crimina magis coniicit oculos: quam in iniuriam sibi allatam.

Exec. 45.

Isai.

Simile.

¶ Propter

¶*Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea. In bestia agri & in volucre cœli: sed & pisces maris congregabuntur.*

¶Proponit, ob inundationem dictam peccatorum pœnã infligendam non solum filiis Israel: verumetiam iis rebus, quæ illis vsui esse poterant, videlicet terræ, & cunctorum animantium generi. tam reptilium, quam aquatilium. Causam ergo subiungit dicens, *Propter hoc*, ne quis existimet, immerito Dominum sumere vindictam. *Lugebit terra*, id est desolabitur, erit inculta, non habitabitur, destituta cultoribus suis, in squallorem, & solitudinem redigetur, Estque sumpta metaphora ab hominib. Nã quemadmodũ in homine risus, & lætitia signũ est fœlicitatis, & mœstitia, atq. luctus, miseriæ, & infœlicitatis, Ita terra dicitur ridere, cum virore, & fructibus ornatur, tunc autem lugere, cum vastata est, & inculta. Vnde hoc verbo *lugebit terra*, non solum includitur, quod careat fructibus, & cultura, verum etiam, quod destituetur habitatoribus. Hinc optimè ait Interlinearis, *Lugebit terra* in captiuitate decem tribuum. Ad hęc existimo etiam, implicari vastationem vrbium, & ædificiorum pulchrorum. Quis enim dubitat, maximè ad tristitiam, & luctum mouere ruinam horum ædificiorum? Neque displicet expositio Ruperti in hunc modum dispungentis, *Lugebit terra*, id est, delectabilis species eius non erit, versis in contrarium, siue intemperiem naturis elementorum. Quo verbo ariditatem terræ implicare videtur, vel ob pluuiæ, vel aquæ defectum, vel gelu, & frigoris nimium rigorem Hęc enim sunt, quæ maximè perdere speciem, & pulchritudinem terræ solent. Vno ergo verbo *lugebit terra*, id est, desolabitur, erit inculta, non habitabitur, redigetur in squalorem, & oppugnantibus elemẽtis sua intẽperiè, priuabitur pulchritudine qua fructuum vbertas eam solet ornare. Et *infirmabitur omnis qui habitat in ea.* Hæc verba (vt optime Vatablus dispungit) solum ad homines videntur referenda, & pro *infirmabitur*, vertit, deformabuntur, quod expẽdit, id est, destruẽtur. Neq; sic expẽdẽdus est locus, quasi omnes pereant homines, sed vel significat, quod multi destruentur. Signũ enim vniuersale pro multitudine ponitur crebro, vt docent sancti patres, vt Chrysost. Homil. 23. in Epist. ad Hebræos, in ca. 11. vbi dicitur, Hi omnes mortui sunt, nõ acceptis promissionib. At Enoch, quẽ in illo nominũ catalogo recensuit, mortuus non est, quia trãslatus à Domino. Item Hieronym. 2. c. Zachariæ, & ad Eph 1.

Similc.

Teri afer. raz. ridet.

Lege tristes Elegias Ieremia. 14. circa quod dicitur terram. vbique premebat.

Chrysost.

Hierony.

inquit, Omnis sæpè fertur non ad vniuersitatem, sed ad ea tantùm, de quibus disputatum est. Sic vsus est Paulus dicēs, 2. Tim. 5. Omnes me dereliquerunt. Cùm Timothæus, & alij discipuli non eum reliquerint. Ita etiam docet Euthymius Matthęi 19. Est inquit, Scripturæ idioma, vt omnes dicat pro pluribus. In eundem modum & hic, *omnis habitator infirmabitur*, id est, multi destruentur. Vel *infirmari* largo modo sumpsit pro quacunque vastatione, & destructione, qualis est exilij, non mortis. In *bestia agri*. *Bestiam agri* pro omni animantium genere posuit, per synecdochem, vel sumpsit argumentum à maiori. Ac si implicet, Si feris erit hæc terra incommoda, multò etiam erit incōmodior pecoribus subiungit deinde *in volucres cœli*, quoniam etiam aues punientur. In eūdem modum apud Ieremiam inueniemus, Intuitus sum & non erat homo, & omne volatile cœli recessit. Inspexi, & ecce locus pascuus, & fertilis, desertum erat. *Sed & pisces maris congregabuntur*. Etiam plectuntur aquatilia, sicut & in Psalmo, Posuit flumina in desertum, exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salsuginem, à malitia inhabitantium in ea. Atque optimè obseruat Interlinearis, naturale esse, vt habitatore sublato *bestiæ* quoque, & *pisces*, & *volucres* deficiant. Modum etiam loquendi obseruate. *Pisces maris*, inquit Mare quamcunque congregationem aquarum vocāt Hebræi, vt Ioan. 6. Stagnūm Ienezareth vocatur mare Tiberiadis. Congregari autem Hebraismus est, & mori significat. Vnde congregari ad populum suum, est proficisci ad maiores suos, quod est mori. Sic Numer. 20. Pergat Aaron ad populos suos. Consentit in hanc explanationem Vatablus sic dispungens, Tollentur de medio, & morientur Et quāuis iudicet Lyranus, verbūhic appositū esse æquiuocū ad cōgregari, & finiri hic pro finiri sūptum esse arbitratur. Consentit cum hac expositione translatio Septuaginta vertentium, Pisces maris deficient, & ita νόσ Græca hic posita significat, Eccleipsusin. Paraphrastes etiam Chaldæus ad eundem sensum retulit. Vox enim iizage run, sonat idem, quod pauci fient, vel in breuissimum numerum redigentur pisces. Demum Interlinearis ita etiam dispungit Ait enim, *congregabuntur*, subaudi, in mortem. Vnde alia translatio habet, pisces maris deficient.

2. Tim. 5. Euthym.

Ierem. 4. Psal. 106.

congregationes aquarum maria vocantur. Ioan. 6.

Num. 2.

Ad

Ad morum compoſitionem.

PRopter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea in beſtia agri, & volucre, cæli ſed & piſces maris congregabuntur, &c. Inundatio criminum inundationem infert pœnarum Inundat autem pœna, quia plectuntur *terra, beſtia agri, cæli, & piſces maris*, qui non peccarant. Quid hic docet? Quod docuerat apud Deuteronomium, Pro menſura delicti erit & plagarum modus: Ac ſi Deus dicat, Non miremini, ſi pœnam patiuntur innocentia quia inundauit delictum. Deut. 25.

Secundò. Rationem reddit, dum punit, dicens, *Propter hoc*, quia culpa præcedere debet pœnam ac maximè, ſi grauis ſit. Sic & Deus puniturus Cain culpam oculis eius obiicit, dicens, Sanguis Abel clamat ad me de tera. Sic & Nathan Dauidem culpam commiſſam prius expoſuit, quàm pœnam à Deo infligendam, Vriam percuſſiſti gladio & vxorem illius accepiſti cum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua, &c. Hinc apud Iob ait Eliphaz, Recordare, obſecro te, quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti ſunt? Vnde egregiè Chryſoſtomus, in ea verba Mat. 6. Excidetur, & in ignem mittetur, ait, Iuſtius eſt iniuſtum iuſtè euadere, quam iuſtum iniuſtè punire, quia reus, etſi ſemel euaſerit, poteſt iterum perire innocens autem, ſi ſemel perierit, iam non poteſt reuocari. Atque apud Ieremiam dicit Dominus, Dixiſti. Abſque peccato ego ſum, & innocens, propterea auertatur furor tuus à me. Ecce ego iudico contendam tecum, eò quod dixeris, Non peccaui. Hinc inueniemus, Deum vocari ignem conſumentem, & Moſi apparuiſſe in medio ignis ardentis. Quorſum vocatur Deus ignis conſumens? Quia quemadmodum non ardet, neque accendit niſi ligna, eáque arida: ſic Deus non punit, niſi præcedente ariditate culpæ. Viri enim iuſti cum ligno viridi componuntur, iniuſti verò cum arido. Vnde Aſſertor noſter etiam apud Lucam ait, Si in viridi ligno hoc fit, in arido quid fiet? Se vocauit lignum viride, quia iuſtus erat: peccatores autem arida ligna, quia iniqui. Et apud Matth. impij vocantur paleæ aridę igni comburendæ. Atque apud Lucam dicitur, Areſcentibus

Proponit Deus malum quod commiſimus ante quam nos puniat 2. Reg. 12. Iob. 4. Matt. 6. Ierem. 2. Deut. 4. *Deus vocatur ignis conſumens* *Simile Comparatio iuſti & iniuſti cum ligno viridi & arido.* Luc. Matt. Luc.

hominibus præ timore. Cur arescentes vocat? Quia materia igni disposita sunt iniqui. Iustos vero cum arboribus viridibus fructus iam proferentibus, cõponit, quoniam igni gehennæ non sunt addicendi. Quæ enim vitidia sunt, non in ignem conijcere solemus. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro Mãdato, in ea verba Si nõ lauero, te nõ habebis partem mecum. Ecce præcessit inobedientiæ culpa, quod non permiserit, se lauari, quam hanc pœnam adhibeat, non habebis partem mecum. Item in illud Matthæi, Iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Prius ergo præcessit debitum, quàm Dominus iratus tradiderit tortoribus seruum.

Pro Mandato.

Matt. 18.

Societas malorum contagiosa qua eorum pœnis subiicimur

Tertiò, Docet hic locus, fugiendum esse iniquorum consortium. Audimus enim, *terram, bestias & pisces* puniri vna cum filiis, Israel quia degebant cũ illis. Ne ergo puniamur, & inuoluamur malorum pœnis, eos fugiamus. Moses enim dixit Recedite à tabernaculis hominum impiorum ne inuoluamini in peccatis eorum, id est, ne fortè pereatis vna cum illis, qui tot peccata commiserunt. Hinc & ob peccatum Achan, qui tulit de anathemate, fuit populus Israel in prælio superatus, & proter quosdam superstites de domo Saul, facta est fames in terra, donec, ad petitionem Gabaonitarum fuerunt cruci affixi. Hinc etiam, quamdiu fuit Abraham in Hur Chaldæorum, numquam legimus, Dominum illi apparuisse: sed postquàm inde exiuit, multis est honoratus, & consolatus appatitionibus. Hinc & Tobias diligenter inquisiuit, quis esset peregrinaturus cum filio suo. Vnde Angelum Raphaelem rogat, De qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael respondit, Genus quæris mercenarij, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat? Sed ne forte solicitum te reddam, ego sum Azarias magni Ananiæ filius. Sic nos solliciti esse debemus in eligẽdis comitibus peregrinationis nostræ. Quam diu enim in hoc mundo viuimus, peregrini sumus. Bene hoc expertus est Petrus, qui quamdiu fuit cum Apostolis, firmus fuit in fide: sed in atrio pontificis cœpit, peierare & anathematizare, quòd non nouisset hominem, id est, Christum. Docuit etiam hoc venustissime Assertor noster dicens, post exitum Iudæ è cœnaculo, Nunc clarificatus est filius hominis. O prudentissime Iesu, si donec egressus est Iudas de cœnaculo non clarificatus fuisti, igitur non secus ac rutilum,

Iosue 7.

2 Reg. 21

Ge. 13. 15. 17. & 18.

Tob. 4.

Quales socij adiuuer consciendum sunt nobis eligendi.

Matt. 29.

Ioan. 11.

&

ſpendidum cœlum atris nubibus obſcurum redditur, tuus animus ingenti afficiebatur tormento, & veluti nigra triſtitiæ nube circumtectus erat, cernens iuxta te, tuoſque chariſſimos diſcipulos proditorem illum execrandum. Quemadmodum ſi quis tibi inſeruiat, pacem totius domus conturbans quam primum foras eiicitur, ingens ab humeris deponis pondus, & non parua lętitia perfunderis, quod tranquillam videas domum antea procellis iactatam, Sic Aſſertor noſter, Iuda nequiſſimo ſegregato à bonorũ Apoſtolorum conſortio, magnopere oblectatur. Demum, vis, agnoſcere, quanti ſit ea ſocietas habenda, in qua omnes viri boni ſunt, nulluſque iniquus degit? Dicam ergo, cœlum eſſe quoddam pulcherrimum in terrea à Deo fabricatum. Locus enim bonorum, & in quo nullus eſt impius, cœlum eſt. Igitur nihil exactius imaginem quandam cœli in terris refert, quàm illa congregatio, in qua omnes viri ſunt iuſti, Agnoſcant ergo, quantum nocumenti inferant impij cœtui bonorum virorum, ſiquidem, quod cœlum eſſet clarũm, & ſerenum, ipſi ſua iniquitate obnubilant, & innocentibus crebrò cauſa pœnæ ſunt, ſicuti impij Iudæi cauſa fuerunt, quod lugeant *terra, beſtia agri, & volucres cœli*, &c.

Simile.

Quemadmodum nubium cæcitate obfuſcatur aluſi malorum conſuetudine iuſtorum. cœlum qui vere cœlua dicitur

¶ *Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti.*

¶ Variè exponunt expoſitores hunc locũ. Rupertus enim his verbis magnam Dei iram intendere opinatur aduerſus filios Iſrael. Eſt autem ira hæc, quod Dominus exacerbatus tanta criminum mole, & magnitudine ſcelerum huius populi, non eum obiurgaturus, non reprehenſurus, non eum correcturus ſit. Dicet enim, Hæc feciſti, & tacui, nolens videlicet te, corripere: & arguere, Quod eſt abſque dubio, miſericordiam ſuam auferre ab eis Deus, ſicuti in initio dixerat, Quia non addam vltra miſereri domui Iſrael, iuxta illud Pſalmi Exacerbauit Dominum peccator. Quis peccator, vel quando exacerbauit Dominum? Nimirum ille peccator, qui cum venerit in profundum malorum, contemnit, Tunc autem exacerbat Dominum, quando peccatis ſuis rebellionem addit & opera ſua defendit, iuxta illud, Currit aduerſum Dominum extento collo, & pingui ceruice armatus eſt. Iſtud, ſiue peccata iſtius ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret, ideſt, nequaquam in virga iniquitates eius, neque in verberibus peccata eius viſitabit; ſed

Iob. 15.

tacebit nũc, locuturus tẽpore alio. Quid enim est, quod ait, *Populus tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti*, nisi ac si diceret, quia rebelles sunt, & in superbiam elati, peccata sua defendunt? Sacerdotis námque officium est, vt iam ante prælibauimus, populũ vice Dei de peccato arguere. Qui ergo sacerdoti contradicunt secundũ exemplum Adæ, qui Deo cõtradixit, dum peccatum suum defendit, atque idcircò sicut ille de paradiso, sic istẽ, quicunq; sit, à Dei regno, & Ecclesia præsenti pellitur, vt hicidem populus in Assyrios. Hæc Rupertus. Cuius expositio non omninò displicet, licet melius videatur, dispungere D. Hieronymus cuius sententiam paucis perstringam, Prouocati fuerant ad iudicium filij Israel, qui habitant in terra, vt causas Dominicæ indignationis audirent, & peccata præterita agnoscerent, propter quæ hostibus traderentur. Nunc quia in sceleribus perseuerant, & impudenti Deum facie contemnunt, audiunt, Non necesse est, vt veniatis ad iudiciũ, vt in vestris flagitiis arguamini, quia tantæ estis impudentiæ, vt neque conuicti quidem pudorẽ habeatis, & verecundiam, sed contradicatis mihi; quasi si discipulus magistro, sacerdoti plebecula contradicat, quæ non habet sacerdotij dignitatem. Hæc ex Hieronymo. Et significat, vt inquit Glossa, quod indigni sunt correctione; quia eã neglecturi erant, & in suis peccatis adhuc permansuri. Discrimen ergo est inter D. Hieronymum, & Rupertum, quod Rupertus ait, in vindictam eorum non fore filios Israel corripiendos, & quia rebelles erãt? D. Hieronymus verò, nõ ad iram, & vindictam Dei retulit, sed tantum ad contemptum correctionis, quod eam negligerent, Lyranus consentit cum D. Hieronymo dicens, *vnusquisque non iudicet*, id est; nullus arguat peccatores huius populi, quia faciet, frustra. Vatabl⁹ etiam in eundem modum dispũgit, & consentit cum Lyrano. Frustra, inquit, corripiet aliquis homines huius regionis quum etiam in ipsos sacerdotes, quorum est officium, legem docere, & carpere vitia, insurgant. Interlinearis etiam consentit cum Hieronymo, licet nonnihil addat. Illud enim signum vniuersale *vnusquisque* restringit subiungens, Iustus videlicet, *& non arguatur vnus*, scilicet impius à pio. Quo verbo explicuit, quinam maximè debeant, alios arguere, videlicet qui labe carent, ne in illos retorqueatur, Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, &c. Recentiores tamen longè aliter dispungunt. Dicunt enim, his verbis esse implicatum neminem esse, qui possit corripere filios Israel. Nam cum

In veteri lege quicũque sacerdotibus nõ obtẽperabat aut extrà castra positus lapidabatur à populo aut gladio cernice sub secta conceptũ expiebat cruore.

Quo mali sunt correctione indigni.

Carere debet omne vitio qui in alterum dicere paratus est. Matt. 7.

hæc

hæc cura demandata ſit ſacerdotibus, iuxtà illud, Docebunt iudicia tua Iacob. Ac rurſum, Ibis, inquit, ad ſacerdotem. Si morbus ſacerdotes, qui medici ſunt, inuaſerit, vna cum aliis nulla erit ſaluris ſpes. Quis enim parebit ei, qui ſibi ipſi nō cauet? Si caput ægrotat, quomodo medebitur mēbris? Hinc apud Iſaiam ait Dominus, A planta pedis, vſque ad verticē non eſt in eo ſanitas. Quis enim dubitat, nihil magis nocere poſſe populo, quam prauum ſacerdotis exemplum? Vnde apud Leuiticum ſcriptum eſt, Si ſacerdos qui vnctus eſt, peccauerit, derelinquere faciens populum, id eſt. ſuo peccato ſacerdos populum peccare faciat. Nouit quippe Dominus, quantum roboris habeant ad patranda peccata exempla ſacerdotis. Hoc ergo eſt, quod hic implicatum eſt, neminem videlicet eſſe, qui poſſit, populum obiurgare, quoniam ipſi ſacerdotes, quibus hoc munus iniunctum eſt, reprehendi poſſunt à populo obiurgando, quod iidē ſint irretiti criminibus, ac propterea fruſtraneus eſſet labor. Vnde obſeruandum, cōiunctionem hic appoſitam, *veruntamen*, eſſe apud Hebræos, Ach, quę non ſemper aduerſantis fungitur officio ſed variis animi motibus, & conceptionibus inſeruit. Quāobrem hic ſignificat, & detegit animum indignatione cōcitatum, affirmantē aliquid; non tamen omnia imperantem Et quāuis imperatiuo modo ſit vſus, non ex ſua mente imperat, ſed aliena culpa id euenisſe affirmat. Poſſemus Hiſpane in hunc modū reddere, *Ni aun aura quien caſtigue, ni quien ſea reprehendido*. Eſtque hic figura apoſiopeſis, id eſt, reticentia, quæ ingentem animi concitationem inuoluit. Non diſplicet hęc expoſitio, & videtur, ei inſeruire, quod Euthymius obſeruat, Pſalm. 67. videlicet, quod hæc coniunctio *veruntamen*, ſæpè in ſcriptura abundet. Vt, Veruntamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum. Et Pſal. 84. Veruntamē propè timentes eum ſalutare ipſius. In quibus locis *veruntamen* non fungitur munere aduerſantis coniunctionis. Hinc etiam, opinor, Septuaginta verterunt, pro *veruntamen*, Vt, nullus iudicetur, neque arguatur. Et ſignificat Dominus, ſe propterea velle obiurgare, quia non ſunt homines, qui hoc munus præſtent. *Populus enim tuus ſicut, &c.* Non inquit Dominus Populus meus. Cur? Duas reddimus cauſas. Vtitur apoſtrophe, quaſi ad ipſam terram loquatur, quam poſſidebant. Nā de iure huius terræ hac in cauſa agitur. Secundò ad ſecundam perſonam retulit, quoniam in ironiis irriſionibus, & reprehenſionibus ſecunda perſona, neſcio quid ſalis, habet, Si-

Iſa. 1. *Ab immūdo quis mundabitur.*

Leuit. 4.

Cuius vita deſpicitur eius etiam admonitio cōtemnitur.

Pſal. 67.

Pſal. 84.

cut qui contradicit sacerdoti. Coniunctio *sicut*, non similitudini hic deseruit, sed asseuerationi, atque affirmationi, quod frequentissimum est in sacris Bibliis, vt sancti patres docent. *August.* Vt Augustinus Psal. 125 Cũ conuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Obseruat etiam hoc *Ambros.* Ambrosius lib. 7. Epistola. 47. vbi ait, Mos est Scripturæ, sic loqui, Specie inuentus vt homo Non negatus est homo Iesus, cum alibi dicat Paulus, Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, sed confirmatus est, ipsum hominem esse. Idem docet Grego. lib. 18. Moral. c. 4. vbi ait, In sacro eloquio, *sicut*, & *quasi* non pro similitudine ponuntur: sed pro veritate, Vnde Iob, Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus, quasi inimicus, pro affirmatione potius, quod pro similitudine dictum videtur. *Contradicunt.* Propriè hic eligere significat, ita vt liceat, litigantibus causam suam vtrinque pari agere iure. Persuaserat námque sibi iam populus, non esse ferendas sacerdotum reprehensiones, cum ab illis neq; sanctitate vitæ, neque causa ipsa superari se credat. Theodoretus tamẽ secus expendit. Ait quippe, *Populus tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti*, id est, similes eritis sacerdoti reprobato, & qui ex sua dignitate excidit, mea prouidentia deserti, ac denudati. Sed hanc expositionem, nullus est tam cæcus, vt non videat, esse reiiciendam. Quamobrem eam rationibus impetere omittimus.

Greg. Iob. Populus pertinax & inuerecundus suo sacerdore cõtradicit. Theodo.

Ad componendos mores.

Veruntamen vnusquisque non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti. Multa hic sunt implicata. Primum, finem esse correctionis semper ante oculos habendum, videlicet, resipiscentiam, & emendationẽ, quam si agnouerimus, non adeptos, cessandum est à fraterna correctione, vt docet D Tho. 22. q. 32. art. 6. Exemplũq; est in Abigail, quæ noluit, corripere virum suum, dum erat mero cõsopitus, diluculo autẽ, cũ digessisset vinum Nabal, indicauit ei omnia verba hæc. Obseruate, vt diluculo nunciauerit, quia quamprimùm proximum viderimus liberum à vino iræ, corripiendus est, & obiurgandus. Cuius rei est aptissima vmbra virga Mosis, quæ proiecta in terram vertitur in colubrum. Quid baculus, & virga, nisi correctio? Prou. 29. Vir-

D. Tho. 1. Re. 15.

Exod. 4. Prou. 29.

29. Virga,* atque, correctio tribuit sapientiam. Quando igitur corrigerit terram, hoc est, viderit hominem terrena sapientem, aut rebus terræ inhiantem, vertatur in colubrum vt mordeat, vt videntes fugiant, sicut Moses fugit à serpente. Vnde Paulus, Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Ac si apertius dicat, Et fugiant timentes à facie colubri. Caudaque est accipienda colubri, scilicet; quis finis sit corripientis, qui non est alius, quàm quòd eleueris à terra, mordet, & obiurgat, non, vt pereas, sed vt viuas. Quadrat obseruatio in Euangelium de correctione fraterna, in ea verba, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ, &c. Lucratus es fratrem tuum.

* *Vnũ in verbis alterũ in verberibus cõsistit.* *Tim.5.*

Secundò, Ecce, quale munus sacerdotis, corripere videlicet. Vnde benè Diuus Ambrosius ait, Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, veritatem non liberè pronuntiare. Hinc Apostolus Timotheo inquit, Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Egregiè inquit, Increpa in patientia, & doctrina. Obseruare debetis, quid sit peccatum, sordes videlicet. Nemo mundus à sorde, ait Iob, id est, à peccato. Quo absterguntur sordes? Aqua proculdubio. Quid est doctrina Dei? Aqua, vt inquit Diuus Greg lib. 17. Mora. cap 12. & ita appellatur à Salomone, Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ. Ac rursum, Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Ait ergo Apostolus; Increpa in doctrina, id est, secundum legem, & scientiam Dei tibi traditam. Tu enim vas es aquâ plenum ad mundandas sordes animorum. Sacerdotes enim Dei vasa sunt diuina, plenáque aqua ad abstergenda immunda. Et in omni potentia. In omni inquit, vt perseuerantiam doceat. Quemadmodum enim fons semper manat aqua, & fluuius semper labitur, Ita sacerdotes semper debent, corripere, si quid viderint correctione dignum. At vasa munda esse debent, vt hoc præstare possint. Si enim sordida sint, nihil efficient. Præterea, quid sunt sacerdotes? Canes custodientes gregem Dei, vt inquit Gregorius in ea verba Iob, Quorum non dedignabar, patres ponere cũ canibus gregis mei. Et apud Isaiã, canes vocãtur sacerdotes, Canes muti speculatores eius, nõ valẽtes latrare. Et quod munus canis? Latrare, abigere lupum, & furẽ. Non ergo decet, tacere, & non corripere, reprehendũtur enim, quòd muti sint. Sed quid fecit eos

Ambros. super Luc.

Tim.4.

Iob.

Greg.

Prou. 18.

Eccle. 15.

Bene verba sapiẽtiæ aquæ comparantur quia & lauant & irrigant mentes audientium ne nociuæ ariditate deficiant.

Simile.

Iob.30.

Isa.56.

mutos?

mutos? Refert Aristoteles de admirandis auditu, 17. Lapidem Nili esse, quem si contritum, & pinguedine demolitum canes deuorauerint, illico latrandi vsum amittere, Sic facere dotes, quoties lapidem, nempe rigorem vitæ, pinguedine carnis, & voluptuosæ vitæ demolitum deuorant, ideſt peccatis se explicant, vsum amittunt latrandi.

Aristot. simil. Lapis, qui canibus aufert vsum latrandi.

Tertiò, Docet hic locus, decere sacerdotes, cautè viuere. Eorum enim crimina facile cognoscuntur à populo. Et quemadmodum sol primum impetit montiũ cacumina suis radiis, eaque loca inspicimus primum, ad cognoscendum, an sol ortus fuerit, Ita populus sacerdotes intuetur, an in eis splendor solis iustitiæ inueniatur. Oportet, Episcopum irreprehensibilem esse, ait Apostolus. Ob hoc & hic videtis, à filiis Israel cognita peccata sacerdotum. Quadrat obseruatio in Euangelium, Super cathedram Moysi sederunt principes, &c. secundũ opera autem eorum nolite facere. Fortassis occulta sunt opera mala sacerdotum bone Iesu, & incognita populo? Nequaquam. Habent enim oculos lynceos homines ad crimina sacerdotum conspicienda. Fortassis crimina sua mixta peccatis sacerdotum erunt, quamobrem neque cognoscentur. Quemadmodum si aquã super aquas infundas, mixtio est, neque partes à partibus separatæ cognoscuntur? Non ita continget: sed quemadmodum oleum non miscetur aqua, quamuis in illam infundas, Ita & peccata sacerdotum non obscurantur, aut occultantur peccatis populi, imo clariora fiunt.

Simil. Vide Epistolas Pauli ad Tytũ & Timotheum Episcopos.

Quartò, timeant sacerdotes peccare, quoniam grauius est eorum peccatum, quia inexemplar sibi populus assumit, atque sua crimina criminibus sacerdotum excusat. Quemadmodum Iacob virgas populeas partim decorticatas proposuit in canalibus, vt in earum aspectu conciperent oues, Ita populi, qui oues rationales sunt, sacerdotes, qui virgæ sunt Dei ad puniendum & corripiendum, si viderint, esse populeas, ideſt, arborum non ferentium fructum, eas decorticant, vt imitentur. Vnde egregiè inquit Hieronymus, Infirmiorum corda de mali presbyteri vita percutiuntur, securiores existentes, prolabuntur licentius in peccatum. Et apud Iere. ait Dominus, Prophetæ prophetant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis. Et quid inde? Populus meus dilexit talia. Videns enim populus applausum sacerdotum, dilexit etiam ea Quemadmodum arietes, quamuis ducantur ad mortem, sequuntur arietem gregarium, id est, ducem,

Gene. 30.

Populus sæpenũmero, ex culpa sacerdotũ. Ber. Ierem. 5. Simil.

cem, Ita populus ſequitur ſacerdotis vitã. Docuit hoc Deus apud Leu. dum pro peccato ſacerdotis offerri iubet iuuencũ: pro peccato vero aliorum tantum hircũ caprarum. Cur maiorem hoſtiam offert ſacerdos? Quia grauior eſt culpa ſacerdotis. Pœnam enim metimur ex culpa, & quò grauior culpa, grauior debet eſſe & pœna. Ad hæc, præcipitur ſacerdoti, ſepties aſpergere de ſanguine vituli coram Domino. Bone Deus, ſemel peccauit ſacerdos, ſatis etiã erit vnica aſperſio. Nequaquã: ſed ſeptena, vt oſtendat, grauius eſſe peccatum ſacerdotis, quàm ſubditorum. Item peſſem, & omnem carnẽ vituli, & pedes, & caput comburi iubet, & hoc neque in ſuo altari: ſed extra caſtra Cur Domine? Certe, quaſi timeas tuũ altare pollui, non vis, illud, tangi hac hoſtia, parumque tibi reſeruas, nempe ſolum adipem. Quo Domine aperte oſtendis, quantum tibi diſpliceat ſacerdotis peccatum, ſiquidem parum tibi reſeruas ex eius hoſtia, & in templo tuo comburi prohibes.

Leui. 4.

Maiori hoſtia ſacerdotis & prælati culpa exprobranda.

Quintò, *Populus tuus.* Quid Domine, nõne populus tu⁹ eſt? Nos populus tuus, & oues paſcuæ tuæ, ait Dauid. Cur ergo non inquis, Populus enim meus, ſed *tuus*? O duram, & non ferendam mutationem Domini! Quis non doleat ſi videat, ſeruũ regis eiici à domo regia, & tradi infimo, & miſerrimo homini? Sic homines, nõ eſſe Dei, & tradi terræ quaſi Domino, dolendũ eſt. Certe docet hic locus, grauiſſimũ eſſe crimẽ incorrigibilitatis, quæ hominem à domo Dei expellit, & audire meretur à Deo, Non eſt meus hic ſeruus. Cuius ergo Domine erit? *Terræ.* Ac ſi dicat, Dignus eſt homo ob peccatũ incorrigibilitatis, eſſe infimi domini. Infimũ quippe elementorũ terra eſt. Quid magis à Deo remotum & ſeparatũ? Certe diabolus. Hinc ergo imitantur incorrigibiles, qui non eſt capax correctionis. Vnde Aug. ait, Nullius correctio deſperanda eſt, niſi diaboli. Potius ergo incorrigibilis vocãdus eſt diabolus, quàm homo. Et apud Iſa. ait Dominus, Gratis venudati eſtis. Et Dauid, Vendidiſti populũ tuum ſine pretio. Solent Domini, vendere gratis ſeruos iniquos, & moleſte ferre ꝙ ſibi inſeruiant, Ita modò Deus, quaſi iam vendiderit filios Iſrael Aſſyriis, ait, *Populus tuus.* Nõ enim eſt iam meus: ſed vendidi illũ, quia maieſtatem meã ad vindictã ſumendã de eo concitauit. Egregie inquit Iſidorus, quatuor conſummari peccatũ, primũ eſt ſuggeſtio, ſecundũ delectatio, tertium conſenſus, quartum defenſionis audacia. Timendum eſt ergo ad hoc venire, vt defendas crimen, quod commiſiſti, &

Augu. Iſa. 52. Simile. Iſid. li. 2. cap. 19. de ſu. bon.

Quibus modis conſummatur peccatum.

contradi-

contradicas te corripienti. Fit enim huiuscemodi audacia defensionis peccati per elationem, vt optimè inquit Isidorus, quæ quidem elatio, siue superbia est grauissimum peccatum, saltem ex parte auersionis, quamuis non ex parte conuersionis, teste diuo Thoma, quamobrem & maxime fugienda. Adumbrant non inepte duo peccatorum genera, eos videlicet, qui correctione non resipiscunt: sed fiunt deteriores, & illos, qui obiurgationibus, & correctionibus parentes se conuertunt ad meliora. Coruus, & columba emissæ ab arca Noë, Coruus typus est hominum incorrigibilium, quòd is cadaueribus ita fuerit illectus, vt vltra ad Noe redire contempserit. In eundem modum nonnulli peccatores ita se ingurgitant operibus mortuis vitiorum, vt ad Deũ se conuertere contemnant. De quibus Ieremias ait, Indurauerunt faciem suam super petram, noluerunt reuerti. Columba vero emissa à Noe, vt placet diuo Cypriano, lapsorũ imaginem præ se fert, reuertentium tamen ad Dominum. Vnde & merito cum reddit, ramum oliuæ virentis ore gestare perhibetur, quoniam, qui à perperam actis iam abstinet, misericorditer ad veniam suscipiendus est. Olea enim misericordiæ symbolum est. Sed obserua, quando columba redit ad arcam, ad vesperam videlicet. Quo significatur, non longo: sed breui tempore fuisse peccatis obuolutum peccatorem. Antea enim quàm occuparetur à nocte, redire studuit columba. Ita tu, si peccas, noli imitari coruum, sed columbam, da operam, vt reuoces gradum à viis peccatorum, atque vt in eam rem animum inducas, semper ante oculos mentis habe, quod fortassis iam vespera vitæ tuæ est, & appropinquat nox, id est, mors. Quid enim mors, nisi somnus? Nolo, vos ignorare fratres de dormientibus, ait Apostolus. Et quando homines dormiunt? Respondeat idem Apostolus, Qui dormiunt, nocte dormiunt. Ante noctem igitur in hoc studium incumbe, vt reuertaris ad arcam. Tunc enim in re optimo ramum oliuæ portabis in ore, hoc est, petere poteris misericordiam.

22. q. 16. art. 20.

corrigibilũ & obstinatorũ typus.

Gene. 18.

Ierem.

Pacis & misericordiæ symbolũ olea

Sabellicus li. 3. Ennead. 1. Cæl. 12. c. 19. & 21. cap. 24

Et corrues hodie, & corruet etiam prophetæ tecum nocte, tacere fecit matrem tuam.

Subobscurus est ille locus, & difficilis, & hinc dissentiunt expositiones. Diuus Hieronymus, Rupertus, Theodoretus, Lyranus, Glossa, & Interlinearis, hæc verba existimant prolata

lata à Deo, quibus significatur, & aperitur pœna infligenda filiis Israel ob eorum peccata, & incorrigibilitatem. Est autem hæc pœna, *Et corrues hodie.* Coniunctionem & vertit Vatablus in igitur, dicens; Corrues igitur, Neque displicet hæc expositio, ꝙ hic coniunctio & ponatur pro coniunctione illatiua igitur, aut ergo, in quẽ modum crebrò est explicãda. Vt ad Hebræos. 3. Quibus autem iurauit, non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui incredduli fuerũt? Et videmus, quia non potuerunt introire. Et pro igitur. Apud Mat. etiam, Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitã æternam. Et pro igitur. Et Actorũ. 10. Eleemosinæ tuæ ascenderunt in conspectu Dei, & mitte viros. Et, id est, igitur mitte viros. Et Marci. 9. Bonũ est, nos hic esse, & faciamus hic tria tabernacula. Et, id est, igitur. Paulus etiã Rom. 8. & ad Galat. 4. Si filij, & hæredes, id est, ergo hæredes. Quod si filius, & hæres, id est, ergo. Obseruarunt etiã hoc nonnulli præter Vatablũ ex recentioribus. *Hodie.* Bifariã dispungit D. Hieron dicens Aut tẽpus præsens significat, aut non fraude, & insidiis: sed clara in captiuitatem luce ducemini. In eundẽ modũ dispũgit Interlinearis, dicens, *Hodie*, id est, in præsenti. Et certe, ꝙ *hodie* significet tempus præsens, ostendit multis in locis D. Aug. & maximè Epist. 125. c. 11. vbi ait, Hodie significat hoc tẽpus, vt in oratione Dominica, Panem nostrũ quotidianum da nobis hodie. Ita etiã Hisichius aduertit, ꝙ hodie pro præsenti tempore sumitur, li. 2. Leuiticum, c. 2. Omittamus varias huius vocis acceptiones. Nam, vt inquit Basilius in Epistola ad Chilonẽ discipulum de vita solitaria, cuius initiũ est, Salutaris tibi rei, *hodie* totum vitæ nostræ tempus significat. Et sic exponit illud Apostoli, Inuicẽ adhortamini, & in idipsum ædificate. Vsq; quo hodie dicetis? Atque Chryso. ad Hebr. 3. Homil. 6. notat, aliquando accipi *hodie* pro semper, donec mundus constat, Poterit ergo esse sensus huius loci, *Corrues hodie*, id est, omni tempore vitæ tuæ corrues. Duceris enim in captiuitatem, sub qua semper vitam deges, & nunquam libertatem consequeris. Videtur, hanc expositionẽ amplecti Theodoretus. Ait enim, Mea prouidẽtia deserti denudati, ac per multos dies in hãc meã disciplinã trademini. Vbi vides, dictionẽ *hodie*, vel per diem exponere, id est, multos dies. Cum Theodoreto consentit Theophyl. Legit enim, Languebit per dies. Lyranus exponit *hodie*, id est, citò, & hãc esse mẽtẽ diui Hiero. credo, dũ inquit, *hodie* id est, tẽpore præsenti. Ac si apertius

Hebr. 3.

Mar. 25.

Acto. 10.

Mar. 9.

Rom. 8.

Gala. 4.

Auguſt.

Hiſichius

Baſilius.

Allucinatur Philoſophico axiomati nihil habemus in tẽpore præter nunc.

Chryſoſt. Hodie, totum vitæ noſtræ tẽpus ſignificat.

si apertius dicat, Non differtur supplicium tuum, sed in hoc præsenti tempore corrues. Rupertus tamen hanc ruinam ad iniquitatem retulit, non ad pœnam captiuitatis. Ait quippe, Me non iudicante, me non arguente, pro eo quod sis ô populesicut hi, qui contradicunt sacerdoti, *corues hodie*, subauditur iniquitate, quę ruina hodie fit, siue hodierna est videlicet ad distinctionem sequentis ruinæ, qua rues post hæc in ruinam gehennæ, qui hodie ruis in foueam culpæ. Sed hæc expositio extorta videtur, & nullus tam cęcus est, qui non videat, ad pœnam infligendam filiis Israel ob peccata sua esse hæc verba referenda. Si autem secundo modo exponamus *hodie*, scilicet non fraude, aut insidiis, sed clara luce ducemini in captiuitatem, existimo, voluisse diuum Hieronymum significare, quod ita erunt omni robore, & virtute destituti, adeò pusillanmes, vt non valeant, resistere hostibus, neque illis erit necessarium, insidias, aut fraudem excogitare, vt terram vestram euertant, & vos in captiuitatem ducant. Ita enim comminatus fuerat Dominus apud Leuiticum, Dabo pauorem in cordibus eorum, terrebit eos sonitus foliį volantis, & ita fugient, quasi gladium, cadent, nullo persequente & corruent singuli super fratres suos. Secus tamen dispungit Glossa hæc Hieronymiana verba, nō fraude, aut insidiis: sed aperta luce, subiungens, scilicet vt omnes sciant, te pro peccatis captiuatam. Quibus verbis significat, supplicium non esse occultè sumendum de hoc populo: sed apertè, & publicè, omnesque cognituros causam sui supplicij, siquidem corrigi neglexerunt. Estque acutissima hæc explanatio, & elegantissima, vt in obseruationibus moralibus dicemus. *Et corruet etiam propheta tecum nocte.* Dissensio est inter expositores, cum quibusdam verbis sit coniungenda hæc vox, *nocte*, num cum his, *corurat propheta tecum nocte*, & hic apposito colo progredi vlterius, *tacere feci matrem tuam*, an vero sic, *corruet propheta tecum*, & adiecto colo, *nocte tacere feci matrem tuam*. Diuus Hieronymus sic legit, *corruet propheta tecum*, & hic ponit periodum. Ac postea, *Nocte tacere feci matrem tuam*. Cum eo conueniūt omnes antiqui Patres, Theodoretus, Thophylactus. Licet legant. Nocti assimilaui matrem tuam, Lyranus, Glossa, & translatio Septuaginta. Ita etiam legunt vetusta exemplaria, & multa recentiora. Vatablus tamen, & alii recentiores secus legunt videlicet, *Corruet propheta tecum nocte*, ac postea interiecto colo *tacere feci matrem tuam &c.* Negotium nobis facessit hæc dissensio, & quid

Leu. 26.

verius

verius ſit, ignoro. Licet reclamet textus Hebraicus, qui modo circumfertur, & ſecundum illum vox hæc *nocte*, iungenda ſit cum præcedentibus in hunc modum. *Et coeruet etiam propheta tecum nocte.* Quis enim audeat, tot Patrum refutare ſententiam? Ideò vtramque expendemus lectionem, & primũ Hieronymianam, ſcilicet, *Corruet etiam propheta tecum.* Trifariã autem expendit Diuus Hieronymus, dicens, Hic prophetas, aut pſeudo prophetas, aut certè omnem gratiam prophetalem. Quandiu enim non ſunt captæ decem tribus, habuerũt & Heliã prophetam, & Eliſæũ, & cæteros filios prophetarũ qui prophetauerũt in Samaria. Vnde & Amos propheta, qui de tribu Iuda erat, & de vinculo Thecue, cogitur, redire ad patriam ſuã ne in alieno regno, & Samaria prophetaret. Cæteri omnes, Theodoretus, Rupertus, Lyranus, & recentiores ad pſeudo-prophetas tantum referunt. Sed quæres, Cur falſos ꝓphetas vocet ꝓpheras. Nónne hoc eſt mẽdacium? Reſpõdet Theodoretus, à Deo vocari prophetã pſeudo prophetã à cõſuetudine, quæ apud eos inualuerat. Si aũt in hũc modũ legamus, *Corruet etiã propheta tecũ nocte.* Vatablus expendit nocte, ſubintellige, quaſi in nocte, & hac dilectione ignorantiam ſignificare. In quem modum crebro ſumit Paulus, vt c. 2. ad Rom. Confidis, teipſum lumen eſſe cæcorũm, ducem eorum, qui in tenebris ſunt. Sed quid ignorantia populi ad ruinam ſacerdotis, & prophetæ? Multum certe. Senſus enim, quod *corruet propheta*, quia populus ignorans fuit credens, quaſi viſcera, quæ pſeudo propheta dixerat. Delectabatur enim populus adulationibus falſorum prophetarum. Timeant ergo concionatores, & ſacerdotes, & adulatores, quando audiunt ruinam prophetarum quia non vera nuntiabant, ſed falſa ad captandam populare aurã, Non omnino diſplicet expoſitio hæc. Verum mihi videtur, genuinum huius loci ſenſum eſſe, quod tam populus, quam prophetæ dabunt pœnas, primo populus. Deinde quia aliquis poſſet dubitare, an etiam propheta eſſet plectendus, quaſi huic dubitationi reſpondeat, addit *Propheta etiam corruet tecum nocte.* Nõ enim perſonarum eſt acceptio apud Deum. Sed cur non aiat Domine, *corruet propheta hodie*, ſicut de populo dixiſti? Cur nocturnum expectas tempus ad infligendam pœnam prophetis? Nocte inquit, non interdiu. Duo hic inuenio implicata, quæ poſtea expendemus in obſeruationibus morum. Primũ acerbiorem pœnam infligendam eſſe prophetis. Nocturna nim calamitas acrius pungit, & grauior eſſe ſolet. Vnde a-

Amos. 7.

In prædicatores adulatores qui peccatis blandiuntur et ceruicalia acpuluilos ponũt ſub omni cubitu manus.

Nocturnæ clades maioris ſunt commiſerationis.

pud Isaiam dicit Dominus, Nocte vastata est Moab, nocte
Isaiæ 15. vastatus est murus Moab. Quorsum inquit, nocte vastanda
nisi vt acerbitatem pœnæ detegeret? Etiam Regius Psaltes
Psal. 16. ait, Probasti cor meũ, & visitasti, nocte me examinasti. Quid
est nocte me examinasti, nisi tribulatione, vt ait Remigius,
quæ tribulatio nox dicitur à simili, quia turbat? Non est, qui
ambigat, maiorem terrorem incutere nocturnum tempus,
quam diurnum. Alterum est, non ita aperte, & manifeste ple
ctendos prophetas, quemadmodũ populum. Quo vno ver-
bo, quo pacto agendum sit cum peccatis personarum publi-
carum, aperte ostendit, quos non decet, publice punire, ne
illorum status contemnatur.

Ad morum compositionem.

TU *corrues hodie, & corruet propheta tecum nocte.*

¶ *Hodie*, inquit *corrues*. Quorsum *hodie* fu
turam ait ruinam, magis quam hoc tempo-
re? Et certè Domine non eo die sumpsisti
Ezec. 24. pœnas de peccatoribus? Cur ergo hodie ais? In eundem modum puniturus peccatores crebrò loquitur apud Ezech, Filij hominis, inquit, scribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus est rex Babylonis ad-
uersus Ieru salem hoc significat? Duo hic video implicata. Alterum est, timendum esse, permanere in peccato, quando eo hodie, quo homo est in peccato, puniri potest à Deo. Ideo inquit, H*odie corruetis nisi resipueritis*. Ac si dicat, Timete, diu es-
Isai 47. se in tali statu, quod ego Deus vos possim punire. Alterum est. Dei misericordia splendet, qui repentinam esse ruinam
Iacula præuisa minus nocent. ait, cum non sit ita imminens. Isaias etiam ait. Veniet repente super te miseria, quàm nescis, Quorsũ repente miseriam venturã ait? Certé, vt terrorem incutiat: & resipiscamus. Vm
bra huius rei est Dalida: quæ cum esset Sanson ligatus: clamabat: Philisthim super te Sanson. Ter clamauit: ante quã
Psal. 118. in eum irruerent Philisthiim: sed tandem quartò in eũ irrue runt, & captus est. Sic ecclesia clamat: cũ nos cernit ligatos funibus peccatorũ: de quib. ait Dauid, Funes peccatoru circumplexi sunt me: & ait: nobis imminere supplicium: licet non statim sit sumendum: vt nos terreat, & reuocet à peccatis. Quod si fuerimus nimis desides ad recipiscendum: tũc cum Sansone capiemur: & peribimus, &c.

Præterea

Præterea, *hodie* vocat temporis ſpacium, quo filios Iſrael erat puniturus Dominus quia certè, ſi rectè conſideremus minimum temporis eſt, quantumuis maximum eſſe videatur, quo Deus nos expectat, & differt, pœnam infligere peccatori. Mille anni ante te te ſicut dies heſterna, quę ꝑteriit, ait Dauid. Si ergo mille anni dies heſterna iudicãtur, qd erit duo, aut decem anni, aut viginti? Certe paruiſſima minuta. Hinc Baldad Suites dicebat Iob, Heſterni ſumus, & ignoramus, quoniã ſicut vmbra dies noſtri ſunt ſuper terrã. Vtinã hæc verba, Ignoramus, & dies noſtri ſicut vmbra ſuper terram, nunquam è mentibus noſtris exciderent. Quis enim ita ſapiens, vt in pectore reuoluat, Heſternus ſum? Ad hæc, ꝙ tantũ ſunt ſuper terram dies eius ſicut vmbra. Nam functis vita hac, alia ſemper duratura vel in pœnis, vel in gloria reſtat. Hinc & Sapiens ait, Memento iræ, quoniam non tardabit. Et Apoſtolus, Adhuc modicũ aliquantulum: qui venturus eſt, veniet, & non tardabit. Ac rurſum, Hoc itaq; dico fratres, tẽpus breue eſt, reliquũ eſt, vt qui habent vxores, tanquam non habentes ſint, &c. Et in Apocal. Ecce venio cito. Iacobus etiam ait, Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Quid plura? Hinc inuenietis, vocari tẽpus vitæ noſtræ modicum. In Apocal. ait angelus, Væ terræ, & mari, quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet. O lamentandam hominum ſortem Agnoſcit, diabolus, nos modicũ victuros, nos autẽ cæci ſumus, vt hoc agnoſcamus? Demum dicat Seneca quid eſt tẽpus vitæ noſtræ. Punctum, inquit, eſt, quod viuimus. Summa igitur eſt, Breue eſt tempus vitæ noſtræ. Et quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dñicæ 4. poſt paſcha, in ea verba, Modicum, & non videbitis me. Certe modicũ tẽpus eſt, ꝙ interponitur donec corã Deo iudicandi pareamus. Quadrat etiã in Euangeliũ Dominicę primæ Aduentus. His autẽ, inquit, fieri incipientibus. Cur ſtatim incipientibus eos iubes, leuare capita? Cur non ais Domine, his autem fieri deſinentibus? Tranſeãt illa prius & poſtea cũ prope finẽ fuerint, aut parum defuerit vt deſinant eſſe, leuent capita? Nequaquam, non enim longa erit mora: ſed breuiſſimè appropinquabit redemptio veſtra. Hinc etiam inquit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & patet vſque in Occidentem, Ita erit aduentus filij hominis. Ac ſi dicat, quã citiſſimè. Quid enim velocius, quã exitus fulguris?

Eccle. 7.

Hebr. 7.

Apoc. vlt.

Iacobi 5.

Apoc. 12.

Senec. Epiſtol. 29. ad Luci.

Quadrat etiam in mandatum, in ea verba. Vt transeat ex hoc mundo ad patrem. Quid via nostra est, nisi transitus isquè brevissimus ad vitam longissimam, & immensam.

Commorandi non habitandi diversorium Vita.

Tertiò, *corrues*, inquit, *hodie*, id est, clara luce, vt ait Hieronymus quod Varablus nō immeritò vertit interdiu. Certè sub hac voce mysterium latet non paruum ad mores. Poterat quidem Deus, noctu machinari ruinam huius populi: sed noluit, & in die ait ruituros. Quid hoc est? Nempe, quod dixerat Christus apud Matthæum, Corripe delinquentem inter te, & ipsum solum: si te non audierit, dic Ecclesiæ, vt publice, corripiatur, & coram testibus saltem. Timeamus ergo quando delinquimus, nō admittere correctionem. Nā certè si non admiserimus, vt hic populus iusto Dei iudicio puniemur à Deo. Hinc Sapiens ait, Qui odit correptionē, minuetur vita, nisi ego sumam vindictam? Et Amos, Odio habuerunt corripientem in porta. Idcirco domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis; vineas plantabitis amātissimas, & non bibetis vinum earum. Experti sunt etiam Sodomitæ supplicium ob despectionem correctionis Loth. Cum enim dixissent illis Loth volentibus abuti angelis nolite, malum hoc facere, & contemnerent correctionem dicentes Recede Illuc. Et rursus, Ingressus es inquiunt. vt aduena nunquid, vt iudices? Angeli incorrigibiles cæcitate percusserunt, ac postea igne eorum vrbes combusserūt. Obseruate quæso, quo pacto omnia verba incorrigibilitatis apposuit Scriptura ante supplicium Sodomitarum, scilicet, Recede illuc. Et rursus addiderunt, Ingressus es, vt aduena, vt iudices nos. Ac postremò, Te ergo magis, quàm hos affligemus. Neque vltra exspectauerūt angeli: sed percusserūt incorrigibiles. Adhęc, corripitur Ozias rex à sacerdotibus, ne adoleret incensum. Noluit corripi: sed minabatur sacerdotibus iratus Quid inde? Orta est lepra statim fronte eius. Quemadmodum ægrotus stultus esset, si instrumenta medici quibus putridum medicus secat, aut syrupi malediceret vasa, Ita peccator malè facit, & stultè, corripientem maledicens. Is enim tantum est instrumentum, & vas, in quo medicus cœlestis obiurgationis amaritudinem iusundit, vt peccator bibat, & sanetur, instrumentum est secans: à Domino tamen, non à se si peccauerit, inquit, frater tuus corripe illum, &c. Videbitis multos, similes esse canibus lapidem contra eos iactum

Matth.

Eccles. 9.

Amos. 5.

Genes. 19

Obstinatorum & incorrigibilium miserabilis conditio.

2. Paral. c. 16.

Simil.

Simile.

m ordenti-

mordentibus, Sic corripientes, qui lapidea ſunt à Deo proiecti contra peccatores, mordent, & laniare contendunt, ipſi peccatores. Videte, quo pacto Sodomitæ: rex Ozias, & filij Iſrael iraſcantur contra vaſa medicinæ, contra inſtrumenta, contra lapidem Dei. Verùm non impunè fecerunt, ſed alij igne conſumpti ſunt, alius lepra percuſſus, & filij Iſrael *corruerunt*. Quadrat obſeruatio in Euangelium decollationis ſancti Ioannis Baptiſtæ, in illa verba, Vinxit Herodes Ioannem propter Herodiadem. Videte ſtultum ægrotum damnantẽ, & perdentem vas cœleſtis medicinæ. Videte canem mordẽtem lapidem à Deo proiectum, vt arceret ab vxore aliena. Cæterum non abſque ſupplicio fuit impius Herodes.

Priuata crimina publicum meretur ſupplicium.

Quartò, docet hic locus, timendum eſſe occulta patrare crimina: Solet enim Deus, illa publice punire, ſicut auditis, *Corrues hodie*, id eſt, clara luce. Sic Dauid occultè commiſit adulterium homicidium Vriæ & videte, quid dicat illi Natham propheta, Tu feciſti obſconditè, ego autem faciã verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & ſolis huius. Item apud Ezechielem, Vides fili hominis, quid ſeniores domus Iſrael faciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubilis ſui. Dicunt enim, Non videt Dominus. Ergo ego faciam in furore meo non parcet oculus meus, nec miſerebitur. Et apud Michæam, Væ, qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris in luce matutina faciunt illud. Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam mala. Solet multò tempore Deus expandere amictum miſericordiæ ſuper nos, cum peccamus, ne alij videant peccata noſtra. Apud Ezechielem ait, Expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiã tuam: tamen cum vidiſſet eam perſiſtẽtem in peccatis, videte, quid ſubdit, Nudabo ignominiam tuam & videbunt turpitudinem tuam.

2. Reg. 12. *Ezech.* 8. *Micha.* 2. *Ezech.*

Matth. 9. *Lucæ* 7. *Vulgi opinio mendax.*

Quintò, docet hic locus, publicos peccatores publicè puniendos. *Corrues hodie*, id eſt clara luce. Hinc & Apoſtolus, Peccantem corã omnibus argue. Duos mortuos ſuſcitauit Chriſtus inter alios, Puellam intra domum, & eiecit turbam, vt ſuſcitaret. Vmbra eſt peccatoris occulti, quẽ occultè debemus corripere. Alium ſcilicet filium viduæ, extra portam coram omnibus, in quo oſtendit, publicum peccatorem publicè ſuſcitandum, & corripiendum.

Sextò, docet hic locus, ſcilicet, *Corruet propheta tecum*, flocci-pendenda eſſe populi iudicia. Quos vocabat hic populus prophetas? Falſos certè. Heu quoties malum bonum dicut.

Hinc Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die qui autem iudicat me, Dominus est. Cæcus est popul. s hic, & ideo, iudicabat prophetas qui hoc nomine erant indigni.

Palpum obtrudere paræmia.

Septimò, vides, etiam punitos falsos prophetas, & *corruere*, eo meritò. Quoniam adulatores etiam punientur à Deo cũ ipsis peccatoribus, quos ad peccandum allexerunt. Vtrosq; enim ruere legis & populum, & Prophetas iniquos obtrudentes palpũ ipsi populo, Quemadmodum ligna, dum augent ignem, ipsa consumuntur, Ita parasiti, dum fouent peccatores, ab ipso pœnarũ igne, & peccati etiam rogo pereũt vna cum eum iisdem peccatoribus. Hinc apud Ezechielem

Ezec. 13.

ait Deus, Complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis, Non est paries, & non sunt, qui liniunt eum Prophetæ Israel, qui propherant ad Ierusalem, & vident ei visionem

Simile.

pacis, & non est pax. Quid per parietem intelligit, nisi peccata? & per linitores? quid nisi adulatores? Absque luto verò, absque paleis esse, quid est nisi vanis, & blandis verbis populo plaudere, illique non aperire, quod luto fœtido sint conspurcati vitiorum quod paleæ sint vilissimæ, & qualibet aura mobiles ad complectenda peccata? Sed quid de

Iudic. 4.

His temporibus regnat vitium adulationis maximè, adeo vt qui adulari nescit aut inuidus aut superbus putetur.

his erit crustatoribus & linitoribus peccatorum? Timendum est, quod subdit, videlicet, Complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt absque temperamento. Et iustum quidem supplicium est. Nam quemadmodum aqua præterfluens calorem refert, saporem & odorem loci, per quem decurrit, Ita populus iniquum actionum suarum retinet fœtorem, quoniam per adulatorum blandimenta, veluti per quasdam venas occultas, sordidas tamen, & contaminatas, in peccantium pectoribus labuntur iniquitates. Non est aliud adulator, quàm fœmina Iahel miseris peccatoribus porrigens vtrem lactis. eosque operiens, ne agnoscantur, & securi dormiant, vt clauo cerebrum transfigat & pereant. Nam quid adulatio est, nisi lac dulcissimum, quo blandus adulator peccanti soporem immittit, ne se agnoscat, suaque crimina? Quid, nisi pallium operiens peccata? Sed dum dulcibus verbis peccatores alliciunt, & contegunt, vt resupini dormiant, & veluti in tuto loco collocati, quiescant, eorum animæ clauis vitiorum transfigunt. Nec silentio prætermittendum est, cui potissimum mulier Iahel laruerit, & operuerit, Sisare nempe principi militiæ regi

Iabi

Iabin potum lacteum dedit, & regit. Quo ostenditur, principibus maximè adulatores lac pro aqua, id est, dulcedinem adulationis pro veritate offerre solere. Fugiamus fratres mei pro veneno hoc execrandum adulationis lac doleamusque miserandam sortem principum, qui hoc pestifero lacte adulationis crebrò sopiuntur. Atque vtinam in imo pectore reconderent verba Salomonis, Fili, si te lactauerint peccatores, ne ambules cum eis. Non enim tam facilè fides adhiberent adulatoribus. Vellem etiam, meminissent, & ante oculos mentis haberent, quando Abraham ingenti gaudio perfusus, grande conuiuium fecerit, cum videlicet Isaac ablactatus est. Cur magis in ablactatione, quàm in ortu pueri celebrat patriarcha conuiuium? Vmbra est certè qua implicatum est, tunc homines debere, maximè lætari cum lac fugere adulationis nolunt. Audiant etiam quando Anna filium Samuelem obtulit Domino, nempe cum illum amouit à lacte. Tunc enim Ecclesia mater nostra nos offerre cupit Deo, cum lac fastidimus adulatorum eorumque blandis verbis non assentimur. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ 22. post Pentecost. in hæc verba, Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in ueritate doces. Videte iniquos adulatores, vt cõtendant, dulcibus, ac lacteis verbis decipere Christum. Quadrat item in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Turbatus est Herodes, & omnis Ierosolyma cum illo. Cur omnis Ierosolyma turbatur, turbato rege? Certè, vt regi blandiantur.

Adulatoribus præbere aures indignum principi. Prou. 1. c. Genes. 21. b.

1. Reg. 1.

Octauò, *Corruet etiam propheta tecum.* Si in hunc modum dispũgas, gratia, & dignitas prophetalis peribit à te, quam explicatione amplectũtur Diuus Hieronymus, Glossa & Haymo obserua quasi ingens supplicium sit carere prophetis, Deum comunicari Iudæis, fore priuandos prophetis. Et certè nullum acerbius populo contingere põt supplicium, quã non habere viros sapientes, scietiáque Dei excultos, quorũ interfit, populum docere, admonere atque corripere. Quem admodũ acrius cruciat, orbari hominẽ oculis quam aliis corporis sensibus. Vnde ait Tobias, Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumẽ cœli nõ video? Ita reipublica, quę, teste Apostolo, corpꝰ quoddã mysticũ est, Mẽbra, inquit sumus vnius corporis, nihil tristius euenire potest, quã oculis carere, & esse cæcã. Tunc autẽ oculis caret, & cæca est quãdo nõ habet viros sapientes. Hi. n. oculi sũt reipubicę Audi quid dicat Isaias, Obstupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate

Simile.

Isaiæ. 2.

Excæcata est Iudæorum turba suis erroribus carens duce & doctore.

Quorsum Iudæi turbandi sunt, ingentiq́ue tristitia afficiendi? Id enim dictis verbis significat Isaias. Videte, quam caussam reddat, Quoniam Dominus claudet oculos vestros. Qui sunt isti oculi? Ipse vates explicuit subdens, Prophetas, & principes vestros, qui vident visiones, operiet, Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederit scienti literas, dicent, lege istum, & respondebit, nõ possum, signatus enim est, & dabitur liber nescienti literas, dicetúrque ei, lege, respondebit, nescio literas. Aspicis, quasi supplicio maximo plecti Iudæos orbitate oculorum, nempe prophetarum, & sapientium virorũ? Agnouit; quantũ sit hoc

Apo. 5. a.

supplicium D. Ioannes, si quidẽ cũ nõ esset, qui aperiret librũ & solueret septẽ signacula eius, fleuisse se dicit, donec audiuit Noli flere, Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librum, & soluat signacula eius. Quòd si Euangelicum vatẽ interroges, Cur tantum lachrymarũ profluuiũ effundat ob diuini libri signationem, & quod non inuentus fuerit dignus quispiam ad aperiendum illum rationes multę sunt. Quarum prima sit, quoniam si populus cæcus fuerit; & oculis, qui sunt prophetæ; careat, facilè, imò tertiò quoq; passu corruet. Ad hæc, cum prophetarum, & concionatorũ munus sit, tum extirpare noxas herbas ex Ecclesiæ horto, pulchrasq́ue, & salutiferas conserere, tum populum consolari in calamitatibus à Deo immissis; ne earũ onere succumbat, si desit agricultor, si absit consolator, quid, quæso, erit de misero

Ierem. 1.

populo? Certè actum de illo est Audi, quid dicat Deus Ieremiæ, Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gẽtes, & super regna, vt euellas, & destruas, & dissipes & plantes. Munus ergo vatũ est, instar optimi agricolæ horum Dñi colere. Quòd etiã adeosdẽ vates spectet, cõsolari populum, dicat Regius Psaltes deflens, & populus Iudæorũ careat prophetis suis consolatoribus. Dixerũt inquit, in cor

Psal. 83.

de suo cognatio eorũ simus quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cognoscit amplius. Cur prophetis carere populum dolet Dauid circũseptum grauissimis, & diuturnis malis? Proculdubiò, in vates potentes erant sermone ad consolandum populũ, cũ à Deo flagellabatur, ne animum deficeret. Consolamini; consolamini populus meus, dicit Deus vester, loquimini ad cor Ierusalem, inquit Isaias. Præterea munus vatum, & concionatorũ est, oculis populi obiicere peccata patrata, vt male actorũ pœniteat. Clama,

Optimi prædicatoris officium est deficiũt deseri.

Isaiæ 40.

ne

ne ceſſes, inquit Iſaias, quaſi tuba exalta vocem tuã, & annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorũ. Igitur ſi deſit, qui peccata in memoriam peccatorũ reuocet; vt illis conſpectis, pœnitentiam agant, atque veniam à Deo conſequãtur, grandis pœna eſt. Quemadmodũ. n. bonus agricola agrum ſtercorat, vt fructum ferat, nam fortaſſis, ſi fimum non adhiberet, ſterilis eſſet, & infecũdus; atque agro nihil peius obuenire poteſt, quã deeſſe illi cultoré ſtercorantem, In eundem modum concionatoris muneri incũbit, peccata quæ non ſunt aliud, quam ſtercus oculis hominum ſubiicere, vt doleant, ſe ſtercora fuiſſe amplexatos, & fructum pœnitentiæ agant, nihilq́ue nocentius poteſt miſero peccatori contingere, quã carere concionatoribus, qui pro virili dent operam; vt agnoſcat peccator, quam fœtido, ac tetrio ſtercore vitiorum fuerit conſpurcatus. Nõne legis in Euangelio dictum à cultore vineæ, Dñe dimitte ficulneã & hoc anno vſque dũ fodiã circa illã, & mittam ſtercora, & ſiquidẽ fecerit fructũ, ſin autem, in futurũ ſuccides illã: Non ſunt aliud vates, & declamatores ad populũ, quàm angelus Dñi aſcendens ad locũ flentium, proponénſque filiis Iſrael cauſam, ob quã plectantur à Deo, ob peccata videlicet; qui loquente angelo, eleuauerunt vocem & fleuerunt, immolauerúntque hoſtias Domino. Cuius enim peccatoris pectus etiam ſaxeũ non emollient concionatoris clamantis, ſudoréque madẽtis voces, vt in lachrymas ſolutus pro commiſſis delictis in ſacrificium offerat Deo ſuo ſpiritum contribulatum? Demum, cum munus vatis; concionatoríſque ſit, cibum animi, ſpiritualéſque eſcas deferre hominibus, ne fame pereant, conſequens eſt, ingens eſſe Dei ſupplicium, priuari vatibus, & concionatoribus. Quemadmodũ enim Danieli in lacum leonum reiecto miſit Deus angelum, qui Abacuch portaret capillo capitis, ponerétque in Babyloném ſuper lacum leonũ, ac porrigeret cibum dicens, Daniel ſerue Dei tolle prandiũ, quod miſit tibi Deus, atque hoc cibo refectus poſtea extractus eſt ex lacu leonũ, Ita nos, qui circũſepti ſumus leonibus inferni, de quibus ait Apoſtolus, Fratres vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, mittit Deus cõcionatores, vt nobis aſportent eſcas ſpirituales, apprehendítq; capillo capitis, qm̃ corũ mẽtib. ſuggerit, & tãquã in quibuſdam ferculis reponit cibos; quos populis propinaturi ſunt. Summa igitur ſit, Meritò in acerbiſſimam pœnam commi-

Iſa. 58.

Simile.

Luc. 13.

Iudic. 2.

Duros hominũ pectus naciũ eſſe ſtus viua vox prædicatoris mouet.

Dan. 14.

1. Petri 5.

natur Deus Iudæos, non habituros vates, quoniam oculi sunt reipublicæ, ne illa corruat, cultores agri Dñi ad euellẽdas spinas, & tribulos vitiorum, conserendásque virtutum plantas, stercoratores vigiles, vt hic ager fructum ferat, cõsolatores optimi, ne calamitatibus succumbat peccator, angeli ad lachrymas excitantes, vasa diuina ad ferendas cœlestes dapes. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Doctoribus, in hæc verba, Vos estis lux mundi. Magni ergo faciẽdi sunt Doctores, qui lux, hoc est, oculi sunt reipublicæ. Itẽ in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Congregans omnes principes sacerdotũ, & scribas populi sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Cur sacerdoces, & scribas interrogat Rex? Qñ sunt oculi, quibus reges, & respublica prospicere debet; quæ ad salutem eius spectant.

Reip. ornamenta viri prudentes.

¶ *Nocte tacere feci matrem tuam.*

¶ Varius legitur hic locus, tum apud Græcos, tum apud Hebræos, Septuaginta legunt, Nocti assimilaui matrem tuã. Theophylactus tantum ait, Nocti assimilaui, & non apponit, matrem, vt Septuaginta apponunt. Hebræi legunt; videbor mater tua, aut similis ero matri tuæ. Hebraicus textus longè est ab æditione vulgata dissimilis, neque aliquo pacto Vulgata cum Hebraico, qui modo, circum ferrur, coire potest. Ideò Hebraicus omninò relinquendus Græcus à vulgata non dissentit omninò. Theodoretus ait, comparari Synagogam, quam vocat *matrem*, populum vero ex hac profectos nocti, quia seipsos filij Israel tradentes in tenebras ignorãtiæ; neque exiguam quidem lucem agnitionis Dei habebãt. D. etiam Hieron. iudicat, non esse aliquid discriminis inter *matrem* & filios: sed quo modo inquit Dñs ad populum Iudæorum, Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas; quoties volui congregare filios tuos sub alis, & noluisti, &c. Nõ q̃ alia esset Ierusalem, & alius populus eius. Neque enim absq; populo ad cæmenta vrbis, & ligna, lapides loquebatur, Sic *mater* vocatur populi frequentia, & omnis turba nationis Hebreæ. Filij autem, vel singuli ex populo, vel per oppida villásque dispersi. In *nocte* ergo, ac tenebris captiuitatis; & mœroris, & præmentis angustiæ traditur Israel, & populus eius æterno silentio conticescit, quia noua habuit leges scientiam, neque Dei præcepta seruauit, recepitq;, quod fecerat. Hæc D. Hieron. Consentit cum hac expositione Lyranus, licet solum per *matrem* Ierusalem intelligat, quam *nocte* ait, tacuisse,

Hieron.

Matt. 23.

Mater Israelis vocatur ipsemet Israel totus et populus est velut mater singulorum.

tacuisse, quia nocte capta fuit, vt 2. Paral. cap. vlt. refertur. Ad eundem modum expendit Interlinearis, & *tacere* ait quia in angustia captiuitatis non audebit quispiam, proferre malum suum coram hostibus: sed populus silentio tabet comprehensus, non audens resistere hostibus. Rupertus per *noctem* ignorantiæ tenebras intelligit, quibus ille populus erat obuolutus. Consentiunt ergo Theodoretus, & Rupertus. Verior tamen mihi videtur Hieronymiana expositio, cum quo Vatablus etiam consentire videtur, Ait enim, Matrem tuam compescam, id est, perdam. Recentiores multò secus expendunt. Dicunt enim, quod his verbis, *Tacere feci matrem tuam* (vocem enim nocte cum præcedentibus iungunt non autem cum his modo dictis). *Tacere feci matrem tuam*, significatur, nihil habere Synagogam, quod Deo arguenti, accusantique obiicere possit, Etenim si sacerdotibus & prophetis possit obiicere, illi siquidem totidem obiurgationibus, aut etiam pluribus erant prosequendi ob eorum crimina, at Deo accusante, & in iudicium vocante; tacere coguntur, quia Deo nihil obiici poterat, Ac si apertius dicat, Ego ipse accuso, non sacerdos quispiam, ego reprehendo, nõ vates aliquis, qui vel crimine irretitus, vel ad populi gratiam loquebatur. Nihil enim fortius ad tegenda peccantium ora, cum obiurgantur, puritate vitæ. Docuit hoc Laban, qui nimis obiurgatus à Iacob, quòd suam suppellectilem fuisset scrutatus, tantum abest, quòd paria reddiderit, quod amicitiam inire secum postulauit, dicẽs, Veni, & ineamus fœdus. Sic etiam Saul rex obiurgatus à Dauide innocente, qui suũ inimicum interficere potens, noluit tamen, interficere, flens dicit Iustior es, quàm ego. Tu enim tribuisti bona, &c.

2. Paral. vltimo.

Integritate vitæ cõpescuntur peccãtium ora.

Genes. 13.

1. Re. 24.

Ad morum compositionem.

Nocte tacere feci matrem tuam.

¶ Quoties mecum reputo, cur patria cuiusque, *mater* illius appelletur; occurrit, eam *matrem* vocari, non solum, quia nos genuerit: verùm etiam, qui nos defendere, & diligere debet non secus, ac *mater* editos diligit filios; tuetúrque eandémque vicissitudinem debent filij matri patriæ rehendere. Hinc egregiè Diuus Hieronymus, cap. 7. Ieremiæ, in hæc verba, Habitare vos faciam in loco isto, inquit, Naturale est, vnusquisque natale

Hieronym.

natale diligat solum,& nihil dulcius habeat patria. Testatur hanc sententiam etiam filij Israel, qui dicentibus sibi, Hymnũ cantate nobis de canticis Sion,gemebundi respondebant, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? In salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra. In quem locum optimè Cassiodorus inquit, Nimis dulcis est recordatio patriæ. Et Seneca, Nemo patriam diligit, quia magna: sed quia sua. Et Marcus Brutus Romanus ille celeberrimus, exul aiebat, se male,Romæ ignobilissimum ciuem, quàm exulem omnium aliarum ciuitatum imperatorem nominari. Atque Plato in Critone,patriam,ait,patri, & matri anteponendam. Et Pytagoras interrogatus,quomodo oporteat,se gerere erga patriam ingratam,vt erga matrem respondit. Hinc & optimè Chrysostomus, 2.lib.historiæ Persicæ refert, Pausaniam Lacedemoniorum ducem iure optimo à propriis parẽtibus fuisse obstructum per lateres foribus templi, donec fame interiit,quia voluit,Spartam prodere quingentis argentis. Contra verò commendatur Aristoteles à Vegetio, & Valerio Maximo,quòd cum esset vitæ supremæ reliquias senilibus, atque rugosis membris in summo literarum otio vix custodiens,adeo valenter pro salute patriæ incubuit,vt eam hostibus armis,quasi solo æquatam,in lectulo Athenis iacens eripuerit. Quæ omnia apertissimè probant;nihil debere esse homini charius patria, eamque vnice diligendam. Contra verò maximè reprehendendos,qui eam persequuntur, aut illi,si possunt, non opem ferunt, cum patria doleat, & gemat ob calamitates suorum filiorum,Docuit hoc suo exemplo Assertor noster,qui in imo pectore reuoluens, quæ esset Ierusalem passura,videns ciuitatem,fleuit super illam dicẽs, Quia si cognouisses & tu diem visitationis tuæ,&c.

Neſcio qua natale ſolũ dulcedine cunctos ducit & immemores non ſinit eſſe ſui.

Pſal.136.

Caſſiodo.

Seneca.

Eſt aliquid in patria viuere.

Plato.

chryſoſtm.

Vegetius.

¶ *Conticuit populus meus,eo quod non habuerit ſcientiam.*

¶ Vatablus diſpungit,id est,perdetur. In quem etiam modum explicuit: Tacere feci matrem tuam. Ad quam etiam expositionem videtur alludere D.Hieronymus. Sic enim inquit,In nocte ergo,ac tenebris captiuitatis,& mœroris,& prementis angustiæ traditur Israel, & populus eius æterno silentio conticescit. Consentit etiam cum hac expositione Interlinearis,& videtur exactus diſpungere. Nam ait, *conticuit populus meus*,quia comprehensus ab hostibus, silentio tabet,non audens,resistere hostibus,addiderim ego,neque vllas voces emittere. Nam si quis emittebat,trucidabatur, &

Quæſtus licentia non datur hoſte oppreſſo.

acerbius

acerbius accipiebat vulnus.

Eo quod non habuerint scientiam. Licet omnes scientiam referant ad cognitionẽ diuinæ legis, abiecerant enim sacerdotes, & vates libros diuinæ legis, qui traditi fuerant à Mose, vt populum instituerent iuxtà illud, Scripsit Moses legem hanc, & tradidit eam sacerdotibus filiis Leui, & cunctis senioribus Israel. D. tamen Hierony. latius sumit hic *scientiam*, nempe pro scientia legis, vt etiã includat Dei præceptorum obseruationem. Ait quippe, Quia non habuit legis scientiã, nec Dei præcepta seruauit. Et certè hic videtur sensus germanior, cum scientia Dei in sacris Bibliis pro religione, & cultu Deo exhibendo sumatur, vt apud Ierem. Non glorietur sapiens in sapientia sua: sed in hoc glorietur, scire, & nosse me, id est, agnoscere verè, & colere. Hinc cognitio Dei crebro tam in veteri, quam in nouo testamento scientia Domini vocatur, vt apud Isaiam, Terra repleta est scientia Domini, sicut aqua inundantis maris, id est, tam abundanter erumpet cognitio Dei, velut cum aqua inundans erupit, & totam aliquam regionem oppleuerit. Nos ergo vtrumque cõplectamur, & scientiam diuinæ legis, & cultum Deo exhibendum sub hac voce, *non habuit scientiam*, id est, non habuit libros diuinæ legis, neque cognitionẽ Dei sui per diuinum cultum illi exhibendum, & diuinorũ præceptorum adimpletionem. Et ne quis existimaret, ꝙ hic populus plectitur ob ignorantiam *scientiæ*, vt dicit negationem tantùm: sed vt dicit priuationem *scientiæ*, ita quod derelinquat debitam aptitudinem in subiecto. Et sic constat, quòd nescire ea, quę quis potest, & tenetur scire, vitiosum est, vt ait Diuus Thomas Isaiæ 5. in ea verba, Captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam.

Deut. 31.

Ierem. 9.

Isa. 11.

D. Tho.

Ad morum institutionem.

Conticuit populus meus, eo quòd non habuerit scientiam.

¶ Venustissimè explicuit effectũ *scientiæ* Dei, quidque efficiat ignorantia scientiæ Dei, nempe ruinam populi. Videte, qid dicat Moses filiis Israel, Erunt verba hæc in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis, & ligabis quasi signũ in manu tua, & mouebuntur inter oculos tuos. Vbi vides, in quatuor locis debere nos habere verba Dei, in corde ad credendum, in ore, ad loquendum: in manibus ad operandum: in oculis, ad videndum. Solet homo, qui specilla ad videndu-

habet,

Deut. 6. & 11.

Actio & contemplatio diuino verbo cohærent. Simile.

habet, nihil alicuius momenti sine specillis operari, aut videre, Sic vult nos Dominus nihil videre, aut operari sine præuia lege eius. Sic videbat Regis Psaltes, & operabatur quando dicebat, Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Ac rursum, Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Hoc etiam faciendum esse docet Diuus Iacobus. Qui perspexerit, inquit, in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Quadrat obseruatio in Euangelium Assumptionis, in ea verba, Sedes secus pedes Domini audiebat verbum illius. Cur audiebat? Quia, spiritu diuino suggerente, agnouerat, sibi tradi specilla quædam prætiosa ad conspicienda, quæ erat factura Magdalena, ne erraret.

Psal. 118.

Secundò, vides punitum populum, quia non habuit *scientiam*. Et certè hoc considerandum est. Nam cum sacerdotes sint, qui debeant, scientiam habere, cur populus plectitur? Docet, debere populum, nõ esse segnem, nec pati, sacerdotes suos despicere scientiam Dei: sed debere, ab eis exigere magistratus, vt suum exequantur munus docendi legem Dei. Hinc apud Deut. lex tradita est, non solum sacerdotibus: sed etiam cunctis senioribus. Cur tradidit senioribus? Certè, vt sciant à sacerdotibus exigere suum munus, si eos viderint negligentes in scientia Dei, & addiscenda, & docenda.

Deut.

¶ *Quia tu scientiam repulisti, repellam te & ego, ne sacerdotio fungaris mihi.*

¶ Expositа voce *scientia*, vt dictum est, pro cultu, & religione, & cognitione Dei, & ipsa lege Dei, duo dubia hic videntur inclusa. Alterum est, ad quosnam hic verba faciat. Et vno verbo respondemus cum Diuo Hieronymo, & Ruperto, ad decẽ tribus Israel, & nõ solum ad sacerdotes, vt nõnulli volunt. Ipsam enim Synagogã *repellendam* à sacerdotio ait, quia oblita est legis Dei. Et non solum est cõminatio aduersus sacerdotes. Quamuis ita Vatablus, & Lyranus, & nõnulli. Legant Isaiæ, c. 5. vbi etiã ad populum, eundẽ sermonẽ factũ inuenient, Captiuus ductus est populus meus, quia nõ habuit scientiam. Igitur potius populo, quàm sacerdotibus hæc aptanda sunt verba, sicut & Isaias aptauit. Alterum dubium est, quando hic populus *repulit scientiam*? Respondemus etiã ex sententia Diui Hieronymi, & Ruperti, quòd quando coluit vitulos aureos in Dan, & Bethel, præcipiente hoc impio

impio Rege Ieroboam, ne rediens populus ad colendum Deum in Ieruſalem deficeret, & rurſus Roboam ſubderetur imperio Obſeruate etiam, vt habeat incrementum oratio. Prius dixit, Quia nō habuit ſcientiam, aūget culpam repulſa ſcientia. Ac tertio inquit, oblita es legis Dei tui. Obliuio eſt quaſi criminis alueus, & maxima profunditas, & inundatio. Quæret etiam aliquis, quanto tempore repulſa eſt ſynagoga? Reſpondeat D. Hieronymus, Sacerdotium perdidit in æternum. Si autē quis velit, amplecti ſententiam dicentiū, hic ſolum eſſe ſermonē ad ſacerdotes, quæ expoſitio omnino non diſplicet, dicendū eſt cum Lyrano, quòd ſacerdotes perſequebantur ſanctos prophetas, quòd obiurgarent, & reprehenderent ſacerdotum crimina. Vnde ſic eſt locus diſpungendus. *Quia repulſiſti ſcientiam*, ſcilicet meorum vatum, *repellam, & ego te*, ô ſacerdos, *ne fungaris ſacerdotio*. Sunt, qui tantum exponant, *repellendos* ſacerdotes, quia ſcientiam Dei ignorabant. Indignus enim eſt dignitate, quiſquis eas artes, quibus ad illam aſcenditur, neglexerit. Ars autem, qua conſcendebatur ad ſacerdotij dignitatem, erat diuinæ legis cognitio Iuxta illud, Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia angelus Domini eſt. *Ne ſacerdotio fungaris mihi*. Pronomen appoſitum *mihi* emphaſim habet. Et duo hic implicata cōſpicio, quam venerationem debeant ſacerdotio præſtare ſacerdotes, qui Deo inſeruiunt eo miniſterio. Alterum bonitatem Domini ſui, qui munificentiſſimus eſt erga ſuos ſacerdotes, vt hinc percipiant, à quanto honoris culmine exciderunt. Ac ſi apertius diçat, *Mihi*, qui largo manu confero beneficia in meos ſacerdotes.

3. Re. 12.

Hieron.

Sacerdotes ſibi authoritate priuandi ſacerdotes qui Dei legē noſſe neglīgūt. Malac. 3.

Ad componendos mores.

Via tu ſcientiam repulſiſti, repellam te & ego, ne ſacerdotio fungaris mihi.

¶ Dolendum eſt, nuſquam in aliis rebus eligitur ignarus artis, aut muneris, quod profeſſurus eſt: ſed peritus exquiritur, vt ſi ægrotas, non ſutorem: ſed medicum, ſi litem habeas, non adis ſutorem: ſed iuriſperitum, & traditur ſacerdotium ignaris *ſcientiæ* Dei, quæ gradus eſſe debet, vt quis aſcendat ad honorem ſacerdotij. Solent homines, aſpicere cognationem, amicitiā, &c. vt quem ad hoc promoueant munus. Non ſic faciendum erat:

Fauores et amicitiæ non promoueri debent ad dignitates homines.

erat, sed respicere, an scientiam habeat. Ad construendam
2. Par. 2. domum Dei non Iudæos elegit Salomon, sed quæsiuit, qui
3. Reg. 5. sciret, ligna cedere, scilicet Sydonios dicens regi Hiran, Nō
est in populo meo, qui sciat, ligna cedere. Quid nos sumus,
teste Apostolo, nisi templum Dei? Vt ergo ędificetur hoc
templum, quærendus est artifex, qui sciat ligna videlicet
virtutes, cedere, & aptare ædificio, non insipiens, & scientiæ
1. Cor. 3. Dei imperitus. Audi etiam, quid dicat Apostolos, Secundū
gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fun-
damentum posui. Non ait, vt insipiens architectus, aut im-
peritus: sed, vt sapiens. Agnouit enim non decere, architectū
Exo. 28. esse insipientem: sed sapientia excultum. Apud Exodum ad
faciendas vestes sacerdotis Aaron, præcipit Deus: quęri sa-
pientes corde viros, & repletos spiritu prudentiæ. Si ergo ve
stes non nisi à sapientibus fieri Deus præcipit, quæro, per-
Doctrina & veritas mittet esse sacerdotes non sapientes? Absit. Hinc inter vestes
Exo. 28. & ornamēta sacerdotis primum ponit rationale, in quo hoc
iubet scribi, Doctrina, & veritas, quia primū inquirendum
est in sacerdote, an in pectore habeat doctrinā, scilicet scien
tiam Dei. Hoc est, primum fundamentum quo si careat, in-
dignus est, vt ad tantum munus ascendat. Pro doctrina est
Sunte. in Hebræo Vrim, id est, illuminationes. Debet esse illumi-
natus scientia Dei. Quemadmodum animal quoddam car-
buncus appellatum, quod lapidem fulgentissimum, nempe
Matth. 5. carbunculum, gestat in fronte, quo se illuminat, Ita sacerdos
animal carbunculus est, vt alios illuminet, & se. Hinc ait As
sertor noster, Vos estis lux mundi, id est, carbunculi diuini
Trium. 1. ad illuminandos homines, habetis enim lucem scientiæ.
Hieron. Hinc & Apostolus ait, præsulem oportere, esse continentem,
amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem
Sacerdos increhensibilis graditur cum prisco pastorum exemplā intuetur Abel Iacob. Dauid. sermonem, vt potens sit, exhortari in doctrina sana, & eos
qui contradicunt, arguere. Et Diuus Hieronymus super A-
gæum, Considera, sacerdotis esse officium, de lege interro-
gatum respondere, si sacerdos est, sciat legem Domini, si i-
gnorat legem Domini, ipse se arguit, non esse sacerdotem
Domini. Sacerdotis enim est, scire legem, & ad interroga-
tionem respondere de lege Et Chrysostomus, lib. 2. de digni
tate sacerdotali ait, Sapientissimum esse oportet sacerdotem
& perspicacem in omnibus, & mille, vt dicitur, ex omni par-
te oculos habentem, quippe qui non solum sibi: sed etiam
populo viuit. Demum, quanta scientia debeat esse se prædi-
tus sacerdos, agnoscemus, si consideremus, eum esse pasto-

rem

rem,& in tres paſtores illuſtres coulos coniiciant. Primus ſit Abel,quæ vox ſignificat lugentem. Debet enim paſtor, lugere peccata ouiũ. Vnde apud Ioelem, Inter veſtibulum, & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo. Sed quomodo agnoſcet paſtor,quantum ſunt lugenda ſui populi peccata, ſi eorum grauitatem ignoret? Alter paſtor eſt Iacob, qui dixit Laban ſocero ſuo, Non captũ à beſtia oſtendi tibi, & oues tuæ & capræ tuæ ſteriles non fuerunt. Quid eccleſia, niſi filia Dei deſponſata ſacerdoti, à quo requirit, an aliquid ſit captum à beſtia inferni, & an oues ſibi traditæ ſint ſteriles? Et quãnã ſcientiã, ad hoc præſtandũ munus, exiſtimas neceſſariã? Tertius paſtor fuit Dauid, qui ait, Paſcebam gregem patris mei, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat atietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebãq́ue prædã de ore eorum. At quanta ſcientia eſt neceſſaria, vt paſtor eruat de ore leonis illius, de quo inquit Petrus, diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, ouem viuam, & anteaquam lanietur, & pereat?

Genes. 4.

Ioel. 2.

Genes. 31.

1. Reg. 17.

1. Pet. 5.

Secũdò grauitatem huius criminis detegit Deus, ſcilicet *repellere ſcientiam*, dum pœnã talionis infligit, quæ non niſi in grauiſſimis criminibus infligitur. *Tu repulisti ſcientiam & ego repellam te.* Acutè, quam graue ſit hoc crimen in ſacerdote, oſtenditur. Nam vt Theologi dicunt, ac Diuus Thom. 1. 2 q. 105. ad 10. talionis pœna tantùm in grauiſſimis peccatis infligebatur. Vt apud Exodum, & Deuteronom. inuenies, nẽpe in falſis teſtibus, & homicidio, &c.

D. Tho. Exo. 21. Deut. 19.

Tertiò, hic docet Deus, quanta veneratione debeant ſacerdotes, Domino Deo ſuo inſeruire. Hinc apud Exodum præcipit, à veſte ſacerdotis pendere tintinabula aurea, vt quando ingreditur, & egreditur ſanctuarium, audiatur ſonitus, & non moriatur. Quorſum vult Dominus, audiri ſonitum tintinabulorum? Vt audiens populus ſacerdotis ingreſſum, & egreſſum pro eo oraret, vt cum debita veneratione, & tremore offerret Domino ſacrificium. Hinc etiam laminam auream ferre præcipit in fronte, in qua ſit ſcriptum, Sanctum Domino. Quid eſt, in fronte habere ſcriptũ, Sanctum Dño, niſi talẽ debere eſſe ſacerdotem, vt videntes eum in eius fronte omnes cognoſcant, illum ſanctũ eſſe Domini, nulliuſq́ue lethalis criminis debere eum eſſe conſcium? In fronte enim ſui agnitio eſt. Ibi enim viget intellectus. Hinc

Exod. 28.

Sacerdotes ſonitũ dare debẽt Gregor. in moral.

 rurſus

rursus Dominus illis dicit, Sãcti estote, qm̃ ego sanctus sũ.

Non sunt per saltum promouendi in ouile Dei sacerdotes.

Quartò, docet hic locus, neminem sine meritis esse ad sacerdotis munus eligendum, neque sine demeritis à dignitate semel obtenta esse deiiciendum. Prius enim *repulit scientiã* quam fuerit repulsus à Deo.

¶ *Et oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego.*

¶ Quoniam Hebraicè, & Grecè est in masculino genere *oblitus*, & non *oblita* in fœmineo, & ita legit Theophylactus, *oblitus es*. Colligunt, tantum ad sacerdotes destinari hunc sermonem, & non ad Synagogam. Verum cùm Synagoga sit populus, nescio, cur ad populum non possimus referre hæc verba, quidquid Vatablus, & alij recentiores dicant, Nescio enim, cur sanctorum Patrum expositio sit abiicienda, vt Diui Hieron. Theodoret⁹, Ruperti, &c. si eã defendere possumus. sic ergo possum⁹ dispungere, *Et oblita es*. Et, posuit ℔ quia, vt obseruauit Interlinearis. In quẽ modũ, vt diximus, crebro sumitur in Scriptura cõiũctio copulatiua ℔ causali, *Oblita es*, ô populc, vel Synagoga. Quod si ꝑsistas, solũ de sacerdotib. esse sermonem, & in fœmineo, vel masculino dicere potes, *oblita es*, scilicet, ô congregatio sacerdotum. Quid autem sit, obliuisci vel Synagogam, vel sacerdotum congregationem legis Dei, non conueniunt, expositores. Diuus Hieronymus

Hieron.

videtur, significare, hunc esse sensum, *oblita es legis Dei tui*, id est, penitus Ægyptiis se idolis mancipauit. Cum quo videtur, conuenire Interlinearis. Ait quippe, *legis Dei*, quæ prohibet, idola adorari. Lyranus expendit, *Oblita es legis Dei*, legis

Psa. 105.

studium dimittendo, & mendaciis pseudo-propherarum intendendo. Rupertus *obliuisci* hic poni, pro, contẽnere, existimat, vt in Psalmo, cum dixisset regius Psaltes, Et mutauerũt gloriam suã in similitudinem vituli comedentis fœnum, con

1.2.q.47. art. 2. 3.

tinuo subiungit, Obliti sunt Deum, qui saluauit eos, id est, contempserunt Deum, qui saluauit eos. Sic & hic, *oblita es legis Dei*, id est, contempsisti legem Dei tui. Vnde ad eandẽ significationem retulit, quod subsequitur, *obliuiscar filiorum tuorum*, Rupertus, dicens, Par pari refero, contemnam filios tuos & ego. Acutissima est expositio Ruperti. Nam, vt egregiè inquit Diuus Thomas, obliuio paruipensionis est euidens signum. Ea enim, quæ magna æstimamus, magis memoriæ infigimus. Diuus Hieronymus expendit secus, *Obliuiscar filiorum tuorum*, id est, tradẽs eos æternæ captiuitati. Qui enim ignorat, ignorabitur. Cum Diuo Hieronymo consentit Interlinearis, Lyranus aliter, *obliuiscar filiorum tuorum*, in necessi-

Caute intelligè ignorantiæ distinctiones.

rare, inquit, eorum non succurrendo. Pulchræ mihi videntur omnes dictæ expositione, nec est opus, in memoriam vestrã reuocare, in Deo non inueniri obliuionem propriã: sed vt dicit D. Augustin. lib 15. de Trini. c. 16. tomo. 3. tunc dicitur, me miniſſe, quando aliquid facit, tunc obliuiſci, quando non facit. Quod apertiùs explicuit ipſe Auguſtinus libro de efficiẽtia diuinitatis, dicẽs, Deus dicitur obliuiſci, Cum quibuſdam impiis, & peccatoribus non miſeretur, quod vtique non facit per crudelitatem, quæ in Deo non eſt: ſed per occultum dei iudicium. Vno itaque verbo obliuiſci eſt, non miſereri. *Filiorum tuorum.* Bifariam poſſumus, diſpungere, vel de filiis naturalibus, & ita expendunt Rabbini Iudæorum de filiis naturalibus ſacerdotum. Alij dicunt, filios vocari ſubditos ſacerdotum, homines videlicet populares, qui gratia diſciplinæ ſacerdotum filij dicuntur. Iuxtà tamen Hieronymi expoſitionem, ad Synagogam eſt ſermo, & eius filios, vti iã diximus, vocat ſingulos ex populo. *Augustin.*

Ad inſtituendos mores.

ET *oblita es legis Dei tui, obliviſcar filiorũ tuorũ & ego.* ¶Primò, docet, legiſlatores non debere eſſe ſuos, ſed eorum quibus leges condunt, in quorum vtilitatem leges condendæ ſunt. Hinc explicaturus, cuiuſmã eſſet lex dixit, *Dei tui*, & nõ oblita es legis meæ. vt daturus legẽ filiis Iſrael crebro inculcat, Audi Iſrael Dñs Deus tuus. Solent principes, & reges eſſe ſui, conſanguineorum, & amicorum, at Deus, noſter eſſe voluit. Adit regem quis alicuius negotij gratia, non vtitur regevt re ſua. Expectat n. interuẽtores quæris, qui eũ introducant: at ſi regem cœli adeas, nõ inuenies ianitores, qui tibi ſint impedimento, & dicant, Expect, dormit, occupatus eſt rex. Heſter ait, Norũt prouinciæ, ꝙ ſiue vir, ſiue fœmina non vocatus interius atrium regis intrauerit, abſq; vlla cunctatione interficiatur, niſi rex auream virgam ad eum extenderit in ſignum clementiæ. Sic etiam ait Abner ad Dauid, Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem? Secus agit tecum Deus tuus quo vt eris, vt re tua. Semper enim paratus eſt, vt te audiat quod vtinã reges attenderẽt. Cõmẽdatur ergò Rex Philippus, ꝙ cũ anus paupercula eũ appellaret, vt ipſius cauſam *Regia cæli omnib. tuſtequid petentibus aperta eſt.* *Heſter 4.* *1. Re. 26.*

causam cognosceret,& responderet Rex,sibi tunc non esse otium, inclamauit anus, Proinde ne rex quidem esse velis.

Principum egregia cõmendatio qui miserorum querimonias aures vouebant.

Tunc Philippus admiratus aniculæ libertatem, non illi solum præbuit aures,verum etiam alios audiuit.Hoc idem etiam Latini attribuunt Adriano imperatori. Etiam commendandus est Vespasianus,qui cum vehementer angeretur, viriatis,intestinis nihilo secius imperatoriis muneribus fungebatur, adeo vt lecto decumbens audiret legationes, & amicis hortantibus, vt sibi parceret,respondit,Imperatorem stantem mori oportere.

Secundò,*Legis Dei tui.* Bene ait, *Legis Dei tui.* Legis enim Dei obseruatio Deum ipsum nostrum facit. Non est Deus contentus,cuncta,quæ fecit, nobis dare:sed se dat in præmium regnãtem,in medicum ægrotis,morientem in pretiũ. Denique quicquid est Deus tuum est,si eius legem,custodieris.Hinc inquit,*legis Dei tui.*Et apud Matthæum laturus legem,seipsum præbet in præmium, Beati Pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum,Beati,qui esuriunt, quoniam saturabuntur Docet etiam hic locus, quorum debeat esse reges,& principes, scilicet obseruantium leges. Vos amici mei estis,si feceritis,quæ ego præcipio vobis, ait Assertor noster.

Matth. 5.

Ioan. 5.

Anima diuersio in facinorosos legis adimpletio est

Tertiò,docet,leges obseruandas, & plectendos, qui eas fregerint.*Obliuiscar*,inquit, *filiorum tuorum quia oblita est legis Dei tui.*Non ergo docet impunitos relinquere diuinæ legis transgressores.Hinc optimè inter quatuor actus legis attexerunt theologi,idque ex Diuo Isidoro assumunt, punire legis transgressorem.

Quartò,non ait,*obliuiscar* tui sed *filiorum tuorum.* Quid hoc Domine? Dicere debuisses,Obliuiscar,& ego tui:non autem *obliuiscar filiorum tuorum.* Duo docet. Alterum est, æquum esse filios puniri pro peccatis parentum.Alterum vero acerbitatem maximam supplicij infligendi.Acrius enim torquentur patres pœnis inflictis filiis,quàm sibi. Vnde Dauid,Fili mi Absalon,quis mihi det,vt ego moriar pro te? Fugiant ergo parentes peccata saltem ob dolorem,quo illos cruciabit pœna filiis irrogata.

2. Reg.

¶ *Secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi.*

¶ Tripartiam hic locus dispungitur. Diuus Hieronymus, & Interlinearis, conueniunt.Et est sensus,Quot homines habuit Israel,tot aras extruxit dæmonibus,in quorum victimis peccauit mihi. Commendat hanc Diui Hieronymi expositionem

tionem hæc verba, *Peccauerunt mihi*. Videntur enim ſignificare peccatum idololatriæ, quod fortaſſis quiſque patrabat, domi illis extruens aras. Theophylactus verò ſecus videtur intelligere, & ait, ſignificari, innumeratam eſſe multitudinem peccatorum Iſrael. Ac ſi apertius dicat, Non poſſum, inuenire menſuram, vel numerum delictorum ab ipſis admiſſorum. Vnde non habens aliam menſurationem hoc dico, quod quēadmodum ipſi innumerabiles ſunt, aſtrorum cœli inſtar, arenæque maris, Sic ea, per quæ peccarunt mihi, adeoque flagitia eorum ſub numerum non cadunt. Ingratitudinem ipſorum hic pariter in medium confert, perinde, quaſi dicat, Etſi adeo à me beneficiis ſunt exornati, inque tantam multitudinem aucti, attamen in tantum immemores fuere beneficij, vt paria etiam multitudini ſuæ peccata erga me perpetrauerint vt neque vxor, neque puer, neque maior natu inueniatur, qui mihi placeat. Hæc Theophylactus. Et acutè videtur diſpungere, alludens ad illud Geneſeos Abrahamo dictum ſcilicet, Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Et Apud Deuteronomium, Dominus Deus veſter multiplicauit vos & eſtis hodie, ſicut ſtellæ cæli, plurimi, &c. Et rurſum, Iuda, & Iſrael innumerabilis, ſicut arena maris, Alludunt ad hanc expoſitionem Lyranus, & Theodoretus Vatablus verò ſic diſpungit, Vt multo plures cœperunt eſſe ita multò magis cœperunt peccare contra me. Rupertus autem *multitudinem* iſtam ſolum refert ad ſacerdotes, quorum turba ſtatutū ſanctæ legis ordinem terminumque, excreuerat, vt Regum commemorat hiſtoria. Scriptum eſt enim, Fecit Ieroboā phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui nō erant de filiis Leui. Ac rurſum, quicunque volebat implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum, ita multiplicati fuerant ſacerdotes, vt pote indifferenter aſſumpti de cūctis tribubus. Eſt ergo ſenſus ſecundum Rupertum, Quanto plures ſunt, vel fuerunt: tantò magis populum vt in me peccaret, deceperunt. Hanc expoſitionem, amplectunturaliqui recentiores, ſaltem ex parte referentes ſolom ad ſacerdotes hunc locum. Diſſentiunt tamen, quoniam nō referūt verbum *multitudinem* ad ſacerdotum multiplicationem extra tribum Leui ſed: quod ſacerdotes, dignitatis, & inſtituti obliti ſui, & negecto religionis diuinæ ſtudio, auaritia, & cupiditatibus exarſerunt. Hæc tamen expoſitio non mihi arridet.

Inter primum, domi forſque colebantur Idola.

Geneſ. 17.

Deuter. 1

3. Re. 22.

3. Reg. 4. & 13.

Ad morum compositionem.

Secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi

¶Primo ecce, quid sit in *multitudine* hominũ peccata multa. *Secundum multitudinem eorum, sic peccauerunt mihi.* Quemadmodum in mari vasto magni pisces inueniuntur. Sic in magna multitudine maiora & plura peccata reperies. Obseruate primum ciuitatis ædificatorem hominem fratricidam, & iniquum fuisse, scilicet Cain. Is ædificauit Enoch. Non vtique vir iustus primus fuit vrbis ædificator. Quorsum? Quoniam ciuitates nõ sunt aliud vt dicit Amphides, quam theatra infœlicitate, scarentia. Egrediebatur Stratonicus Athenensis Heracleam ciuitatem portas, & mœnia circunspiciens, & percontanti cuidam, quid circunspiceret, Puder, respondit, si videar, exire è lupanari. Noras corruptos huius ciuitatis mores. O egregiã viri vocẽ. Quid.n. in ciuitatibus inuenimus nisi morum corruptelam? Hinc ait Scriptura, Cum cœpissent homines multiplicari super terram, natæ sunt ex eis filiæ. Quemadmodum nauis onusta facilè submergitur, & arbor multò fructu perit nam rami franguntur pondere fructus, Sic, ciuitas, vbi est multitudo hominum, vitiis obruitur Duas autem adhibent causas, ob quas in ciuitatibus magnis peccata crebrescunt. Altera est, quia multi ibi inueniuntur imperfecti. Altera quia magna multitudo vix potest, in officio contineri. Vnde vulgus promiscuum, quod cum ludæis ex Ægypto ascẽdit, eos ad desiderium carnis prouocauit cõtra legem Dei, & vix potuit illam multitudinem gubernare Moses, & dicebat, Non possum solus ferre omnem hunc populum, quia grauis est mihi. Hinc sancti viri scientes, quod vitia huiusmodi hominum copiam sequi soleant, loca deserta petunt. Et Dominus ait, Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius. Quod sanctus etiam Isaias considerãs dicebat, Multiplicasti gentem: sed nõ magnificasti lætitiam. Videbat enim, gentis copiã vitia esse secutam. Quemadmodum herodius columbarum syluestrium sequitur semper multitudinem, earumque gregem semper comitatur, quoniam ibi inuenit cibum, ex illis enim vnam rapit, & vescitur vno quoque die, Sic diabolus certus est de præda, vbi est multitudo hominum, nullusque dies transit, quin plures homines comedat. Quadrat obseruatio in Euangelium de Annuntiatione, in ea verba. Missus est angelus in ciuitatem Ga-

Simile.

Genes. 4.

Amphides.

Gene. 6.

Simile.

Nulla ciuitas est quæ non alat intra se inuidiã emulationem contentionem quibus ex affectibus simultas nascitur consueuit Plutarchus ab imm.

Num. 11.

Hoseæ 2.

Isaiæ.

Simile

lile

ſileæ. Quærunt enim aliqui, cur non ad ampliſſimam ciuitatem Ieruſalem mittatur angelus: ſed ad paruulam ciuitatulam. Et reſpondent, quoniam in magnis ciuitatibus magis peccata crebreſcunt. Hinc in Ieruſalem Chriſtus occiditur, quia in magna ciuitate quid inuenies, niſi occiſores Chriſti, de quibus ait Apoſtolus, Iterum crucifigentes Gharistum? Si quis ergo cupit, in eius corde naſci Chriſtum, non adeat magnificas ciuitates, quando audit, in illis Chriſtum nequaquam eſſe ortum. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ. 19. poſt pentecoſtem, in ea verba, Videns ciuitatem, fleuit ſuper illam. Item in illud, Ibat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naim, in ea verba, Cum appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur. Quid è ciuitate potuit efferri niſi defunctus? Heu quot homines defuncti ſunt animo in ciuitatibus. Hi, ſi cupiunt, ad vitam redire, exeant extra. Non enim in ciuitate: ſed extra ſuſcitauit hunc defunctum.

Magnarũ ciuitatum peccata delitiæ. Hebr. 9.

Iam iterum, atq; iterũ diximus, Deum expectare peccatorem, donec compleat numerum à Domino præfixum peccatorum, ita quòd ſi Deus ſtatuit, expectare aliquem hominem, donec patret centum peccata, non vltra aliud committet: ſed illum puniet. Timendum ergo eſt, Deum offendere, & peccatis iam patratis alia noua adiicere. Quis enim ſcit, an illud ſit poſtremum, & numerum compleat, vt ſtatim puniatur peccator? Cur plectuntur filij Iſrael? Ex explanatione Theophylacti, quia innumerata multitudo peccatorum creuit vſque ad ſummum. *Secundum multitudinem eorum*, inquit, *peccauerunt mihi*. Hinc apud Iſaiam ait Dominus, ponam in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura, & ſubuertet grando ſpem mendacij. Quid eſt, ponere in pondere, & menſura iudicium, & iuſtitiam, niſi, completa menſura peccatorũ, plectere peccatorem? Vnde bene ſubiungitur, Subuertet grando, id eſt, pœna iuſtigenda, quæ bene vocatur grando, quoniam è cœlo deſcendet ſupplicium, vt ſubuertat ſpem mendacij, qua diu ſe victuros ſperabant miſeri peccatores. Et apud Zachariam, Leuaui oculos meos, & vidi & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum. Vtinam leuaremus oculos noſtros, & viderem⁹, quo pacto De⁹ habet in manu funiculum, & metiatur omnia opera noſtra, vt cum adimpleta fuerit mẽſura, puniat. Vlulate paſtores, & clamate, aſpergite vos cinere optimates gregis, quia cõpleti ſunt dies veſtri vt interficiamini, ait etiam Ieremias. Timeamus ergo, ne

Iſaiæ. 28.

Zach. 2.

Iere 25. g

Minatur Deus potentes & plebis præſulatos.

impleantur dies nostræ intentionis. Quadrat obseruatio in Euangelium de diuite epulone, in ea verba, Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Quando mortuus est? Quando completus est numerus peccatorum eius à Deo præfixus.

Tertiò, docet hic locus; patientiam habendam erga peccatores. Non enim statim puniuit: sed diu expectauit Deus. *Secundum multitudinem eorum*, inquit; *peccauerunt*. Homines, si semel aut iterũ dissimulauerint cum homine peccante cõtra se; vt exaggerant; & grande opus se fecisse clamant, &, Tertiò nõ ferã dicũt, ita vt vera sit illa sententia Salomonis, Funicul⁹ triplex difficilè rũpitur. Tria enim crimina dimittere nolunt. Bone Deus, quantã multitudinẽ nostrorũ peccatorũ dissimulas? Cũ creatus esset Saul rex, quidã filij Belial dixerunt, Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eũ. Et quid fecit Saul aduersus hos; Ille verò, inquit Scriptura, dissimulabat, se audire, ac postea, cum vellet populus eos interficere, ait Saul, Nequaquam, non occidetur quisquam. Sic Rex cœlorum, licet videat, se despici à peccatoribus, dissimulat, se audire, & clamantibus dæmonib. vt puniat, respõdet, Non occidetur quisquam in die hac, adhuc enim vltrà expectat. Videbat Isaias Deum, & Seraphim duab. alis velabant faciem eius, & duabus pedes eius, & duabus volabant. Quid est seraphim; nisi candentes, & igne charitatis succensi, qui symbolum sunt charitatis, qua Deus nos diligit? Et quid efficit hæc charitas? Velat faciem Dei, quasi non videat nostra scelera. Velat etiam pedem eius, quasi compede ligans, ne veniat ad puniendũ peccatores. Commendatur meritò Laconum institutum, quòd cùm Deos comprecantur, hoc votis addunt, vt possint iniuriam pati, Vtinam & nos sic Deũ precaremur, Da Dñe patientiam, vt iniuriã patiamur. Vera quippe est illa sententia Philosophi Biantis, magnum esse malum, non posse ferre malum. Quemadmodum adamas cognoscitur, quia non cædit ictibus malici, Ita vir iustus cognoscitur, quia non frangitur iniuriis. Iob ait, de sapientia loquens, Non adæquabitur ei vitrum. Quid est, prætiosiorẽ esse vitro sapientiam; nisi Christum, qui sapientia dicitur patris, non facile frangi, nec eum inueniri in hominibus, qui, instar vitri, facile franguntur iniuriis? Quadrat obseruatio in Euangelium, Si peccauerit in me frater, quoties dimittam ei? Septies? Respondit Christus, Ego dico tibi, septuagies septies.

1. Re. 10. c. & 11. d.

Isai. 6. Charitas Dei velat faciẽ ne in nostra peccata excãdescat.

Iniuriarũ patientia victrix. Bias. Simile.

Iob. 28.

Patienter illatã iniuriam ferre iussit Christus.

Quarto;

Quartò, videte quo pacto conſideret, omnes peccaſſe, *Secundum numerum eorum peccauerunt*, id eſt, vt expendit Hieronymus, Quot homines habuit Iſrael, tot peccauerũt. Quid hoc Dñe? Cur quæris, an aliquis non peccauerit? Vt parceret peccatis populi. Ob paucos enim iuſtos ſolet Deus multis peccatoribus parcere. Hinc quãdo vult punire, prius aufert Dñs ab eo loco iuſtos. Hinc coégerunt Loth exire è Sodoma angeli, vt illam Deus euerteret, & eidem Loth, deprecãti Dñm pro ciuitatis paruæ incolumitate, in qua ſaluus fieret, dicentíque, Eſt ciuitas hic parua, ad quam poſſum confugere, & ſaluabor in ea, & viuet anima mea, reſpondit Dñs, Ecce etiã in hoc ſuſcepi preces tuas, vt non ſubuertã vrbẽ, pro qua locutus es. Vides quid contulerit ciuitati Segor, manere apud eam virum iuſtum? Et 4. Reg. 20. Deus, puniturus Ieruſalem, prius ait Ioſiæ regi iuſto, Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum. Hinc & Iſaias deplorat, Iuſtus perit, & non eſt, qui recogitet in corde ſuo, & viri miſericordiæ colligũtur, quia nõ eſt, qui intelligat; à facie enim malitiæ collectus eſt, iuſtus. Agnouerat facer Vates, eſſe viros pietate, & morũ candore præſtantes fortiſſima ſcuta ad protegendos peccatores, ne de illis Deus vindictam ſumeret, & quoniam illis extremum exitium imminebat, collectis è mundo viris iuſtis, totus in lachrymas ſoluitur. Quòd ſi Naamã Syrus ſecum aſportauit è Samaria terrã, in qua ſanctus Eliſæus habitabat, qm̃ exiſtimabat; eam ſibi præſidio futuram, ꝙ eam ſeruus Dei ſuis pedibus calcaſſet; quantò, precor, pluris erit iuſti viri conſortiũ æſtimandũ, ne ob malefacta tua Deus te perdat? Quemadmodũ teſte Plinio, vmbra vlmorum nutrit, quæcunque opacat, Sic virorum piorum vmbra prodeſt peccatoribus, ne eos Deus feruentiſſimis radiis iuſtitiæ cõburat. Vbi ergo ſunt homines cõtemnentes, proſequenteſq; odio viros iuſtos? Timeant iſti, nam quemadmodum pietas ſeruorum Dei eſt adiumento iniquis, ne illos Deus ſubuertat, quia ad eorum vmbram confugiunt, Ita non parũ Deũ commouent ad vindictam peccatorum ſi viros ſanctos illi perſequantur, & deſpiciant.

Viri ſanctitate conſtantes præſidio ſunt. Gene. 19. 4. Re. 22. 4. Re. 22. Iſa. 57. a. *Plin. l. 1. cap. 12.* *Simil. Theophyl.* *Quotquot ſunt qui Deũ offendunt priuãtur authoritate contemptibiles & ignominioſi.*

¶ *Gloriam eorum in ignominiam commutabo.*

¶ Quid hic vocet *gloriam*, non eſt facilè cognoſcere. Theophylactus multa hac voce comprehendit. Primò numeroſitatem populi, quam *in ignominiam commutauit*, dum eos bello

cõsumptos imminuit, pauciores(que reddidit. Hinc ad ignominiã translati sunt. Secundò, vel ꝙ mala operantes, in ipsis *gloriam*, & famam quærant. Tempus ergo veniet, quando ignominiæ suæ opera cognoscent, eósque illorum pudebit. Tertiò, *gloria* eorum in contumeliam alterata est, quando ipsi, filij regni habiti, eiecti sunt foras, ac cum celebris, apud eos circuncisio nunc incelebris & ingloria est facta. Quartò, in captiuitatem abducti Hebræorum reges, qua *gloriam*, qua opes suas ad vberiorem contumeliã tenuerunt. Neque enim perinde est, in egestate natum aliquem captiuum abduci, & in regalibus opibus progenitum, educatúmque, cui sceptra etiam commissa fuerint. Hæc Theophylactus, & proculdubio eius ingenio digna sunt, ac pulchra.

Hieronym. D. Hieron. quid hic vocet *gloriam*, non explicuit: sed ait, *Gloriam* eorum, in qua gloriabantur sibi, & Deo idola præferebant, *in ignominiam commutabo*, vt & sacerdotes capiantur, & populi. Vbi vides, per *ignominiam* intelligere captiuitatem. Lyranus etiam per *gloriam* intelligit regiam dignitatem, per *ignominiam* verò captiuitatem regis, & populi. Interlinearis *gloriam* vocat idolũ, in quo gloriabantur, *ignominiam* autem cum D. Hiero. & Lyrano captiuitatem populi, & sacerdotũ. Recentiores per *gloriam* intelligunt maximos illos honores ad quos Deus sacerdotes euexerat. *ignominiam* verò extremi nationem eorum, & contemptum, & derisionem illatã ab hostibus, necnon & captiuitatem. Demum, Rupertus per *gloriam* intelligit adorationem idolis exhibitam à sacerdotib.

Philip. 3. ob quæstum decimarum, & oblationum. Iis enim excæcati licet, non esse veros deos, cognoscerent, idola: ea tamẽ adorabant, ita vt de his sacerdotibus dicamus illud Pauli, Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorũ. Et multa hic philosophatur, satisque prolixè. Videtur tamen violẽta explanatio, & nõ ad rem. Si harum itaque vocum *gloria*, & *ignominia*, significationem ex Hebraica sumamus veritate, in qua propriè pondus, grauitatem, & magnitudinem, (nam quos honore dignos existimamus, graues, atque auctoritate sua grauiter à nobis suscipiẽdos iudicamus) videbis, hic *gloriam* vocari, quicquid hominem reddit grauem, magnum, & honorandum. Pro *ignominia* est Hebraicè Kalon, quæ vox leuitatem significat. Vnde vides oppositionem inter cabod, & Kalon, vt inter graue, & leue. Et Kalon non potest melius expendi significatio, quàm si dicas vilipendium latinè. Est ergo *ignominia* vilipendium. Et quoniam captiui despiciũtur,

&

& victi, & ab aliquo honore deiecti vilipenduntur, hinc sancti patres, & recentiores per *ignominiam* captiuitatem intelligunt. Vnde benè inquit Vatablus; Subobscurè indicat his verbis captiuitatem, in qua sacerdotes fuerunt inglorij.

Ad moram institutionem.

GLORIAM eorum in ignominiam commutabo. Quamuis omnes fugere debeant peccata, ne Deus vindictam sumat de illis vigilantius tamen debent diuites, & in culmine honoris collocati se à peccatis custodire, quoniã grauius, & acerbius infligit vulnus diuitibus pœna, quàm pauperib. aut hominibus extremę classis. Audis enim hic, *gloriam* principum *in ignominiam commutandum* à Deo ob peccata eorum. *Simile.* Quemadmodum si homo cadat à culmine turris altissimæ cruciatur multò ægriùs, quàm, qui cadit obambulãs aliquã viam, Ita qui deiciuntur è fastigio honoris, & diuitiarum, calamitosius ruunt, quàm, qui nullum sunt adepti honoris culmen. Vnde optimè quidam dixit, Summum genus miseriarum est, fuisse fœlicem. *Boetius de cõs. lib. 2.* significauit hoc Ieremias, deplorans casum principum, & sacerdotum Iudæorum. Quomodo, inquit, obscuratũ est aurum, mutatus est color optimus dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearũ? *Thren. 4.* Filij Sion inclyti, quomodo reputati sunt in vasa testea opus manuum figuli? Quemadmodum sanctus patriarcha Iacob ad sinistram posuit Manasse, quemadmodum antea in dextera posuerat Ioseph, In eundem modum Deus solet deiicere eos homines in extremam *ignominiam*, quos mundus ad honoris apicem euexerat. *Gene. 48.* *Augu. in Psal. 50.*

Præterea, docet hic locus, neminẽm se debere extollere in rebus prosperis, & acrius vigilandum esse aduersus fœlicitatem, quàm aduersus infœlicitatem, periculosiorémque, vt inquit Diuus Augustinus, esse rem prosperam animo; quàm aduersam corpori. Audis enim, *gloriã* Iudæorum mutandam *in ignominiam* ob eorum crimina. Quinimò, teste eodem Augustino loco citato, prius corrumpit prospera, vt inueniat; quod frãgat aduersa. Itẽ, fallacẽ fœlicitatẽ esse maiorẽ infœlicitatẽ, *ignominiã*, quãdo ad illã æquo animo ferendũ desunt vires, nihílq; nocẽtius homini potest obtingere, quàm *Fortis est quẽ aduersa nõ frangũt, fortior quẽ prospera nõ extollũt, fortissimus quis hac re tũ vicissitudine non commouetur.*

quàm in ipsis calamitatibus deficere. Tunc autem deficit, quando, ingruente calamitatum procella, non se clypeo patientiæ munit. Poterat quidem hic populus, hac *ingenuam* deiectione non parum veniæ apud Deum promereri. Nam si ob malefacta se flagellari agnosceret, diceretque, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam quoniam iniquitatem meam ego cognosco, misericordiam, consequeretur. Quinimo, si iniquus populus medicamina esse salutaria ad medenda animi vulnera deiectionem cognosceret, diceret, Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Cæterum quoniam, instar equi indomiti recalcitrantis contra stimulum, cum non aliud quærat vector, quàm eum ad rectam reducere viam, rebellis populus erat, ipsa à Deo exhibita medicamina in acerbissimos conuertit ictus, & vnde ingens commodum reportare debuerat, quia cæcus erat, damnum lamentabile hausit. Sed vnde tantum huic populo nocumentum est ortum, vt cæcus fuerit ad agnoscendum, deiectionem esse charissimi amici, non sæuientis inimici plagam? Cum enim solebat Deus, peccatores interdum plaga percutere inimici, iuxta illud Ieremiæ, Plaga inimici percussi te castigatione crudeli, propter multitudinem iniquitatis tuæ, interdum verò plaga amici, imo patris, de qua ait Regius Psaltes, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, cur ita cæcutit insanus populus, vt intra amarum nucis putamen dulcem nucleum non inuenerit? Quid, quæso, quæcunque calamitas, à Deo immissa, est, nisi nux quædam, quæ, licet externè amara sit, internè dulcissima est? Audi, quid dicat cœlestis ille Sponsus, Descendam in hortum nucum. Quid vocat in Ecclesiæ horto nuces? Respondeant sancti patres, atque inter alios Diui Anselmus; & Theodoretus. Nuces, dicunt isti sancti, sunt viri pij. Hi instar nucis exterius amaritudine pleni sunt, quoniam in corpore exterius amaritudines multas sustinent, cum intus reconditum habeant virtutis fructum. Ex fastigio gloriæ sæcularis decidere, amarum certè est: verum intra hanc amaram demissionem inueniunt viri iusti dulcedinem admirandam inclusam virtutem videlicet patientiæ, sui ipsius cognitionem, ac multas alias virtutes id genus. Vnde, quamuis torqueri videantur, & flagellis cædi exteriùs interiùs tamen suauissimo sapore reficiuntur. Populus verumtamen hic stultus nucibus inanibus, aut nihil præter putredinem, & vermes habē-

Psal. 50.

Psal. 118.

Ier. 30. c.

Psal. 6.

Cant. 6.

tibus

ſibus ſimilis erat. Quamobrem cum in deiectione honoris inuenire debuiſſet patientiam, aliáſque virtutes, nihil præter vermes conſcientiæ animum laniantes continet. Hinc quaſi acerbiſſimo ſupplicio punitur *commutatione gloriæ in ignominiam.* Sed rurſum tantæ cæcitatis cauſam exquirimus, & cur, quòd decebat, eſſe ad ſalutem, in tormentum populus inſanus conuertit? Reſpondeo ex Diuo Auguſtino, quoniam eos nimia fœlicitas corruperat. Vera quippe eſt tanti doctoris ſententia, quòd nulla infœlicitas frangit, quem fœlicitas nulla corrupit. Arrigamus ergo aures mentis fratres mei, & cognoſcamus, ſi gloriæ, & honoris culmen adepti fuerimus, facilè à Deo deiici poſſe, qui deponit potẽtes de ſede, & baltheum regum diſſoluit, & præcingit funè renes eorum, ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat, & effundit deſpectionem ſuper principes. Deiiciet autem, ſi legem eius contempſerimus. Nam quemadmodum qui in vertice montis altiſſimi ambulat, aut in excelſa turre, ſe facile præcipitat, ſi non habeat in manu baculum, ſuper quem innitatur, Ita qui in honoris altitudine eſt collocatus, corruet, ſi non habuerit in manibus, hoc eſt, in operibus ipſum Deum pro baculo, & geſtamine, quo ſe ſuſtineat. Vide, quo pacto hoc baculo ſe ſuſtineat Sponſa, cui dicitur. Quæ eſt iſta, quæ deſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? Egregiè certè coniungit aſcenſum de deſerto cum innixu ſuper dilectum. Quomodo enim ſine caſu aſcendere poſſet, ſi Dei munimine eſſet deſtituta? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto ſancti Iacobi, in hæc verba, Poteſtis, bibere calicem, quem ego bibituus ſum? O reſponſionem Chriſto dignam. Petierat mater, vt ſederent filij, id eſt, diu permanerent filij in honore, ſtabilitas enim, & infirmitas in honore eſt implicata hoc verbo, ſedeant, vnde non dixit, vt tranſeant per dexteram, & ſiniſtram. tuam. Sed quid reſpondit Chriſtus? Poteſtis, bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Id eſt, me imitari in patientia, & tolerantia, cæteriſque virtutibus?

Auguſt. in Pſal. 83.

Nemo frã gitur ad uerſorum moleſtia qui proſperorum delectatione nõcatur.

Iob 12. c. Simil.

Cant. 8. b.

¶ *Peccatum populi mei comedent.*

¶ Diuus Hieronymus in rigore accipit hic *peccatum*, videlicet vt dicit culpã, de cuius ratione eſt, vel auertere ab incommutabili bono, vel conuertere ad cõmutabile bonum. Et eſt ſenſus ſecundum eum, quòd ſacerdotes, ad quos hic eſt ſermo, idcirco *peccata populi comedunt*, conſentientibus ſceleribus delinquentiũ, quia cum eos peccare perſpiciebant,

non

non solum non arguebant, sed laudabant, atque extollebãt,
Isa. 3 8. & beatos prædicabant. De quibus & Isaias loquitur, Populus meus, qui beatos vos dicunt, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum supplantant. Cum hac sententia tenere videtur Rupertus, licet peculiariter dicat, ista *peccata* esse, quòd ille populus adorabat vitulos aureos. Ita etiã expendit hũc locum D. Bernardus in declamationibus super hæc, verba, Ecce nos reliquimus omnia, dicens ad sacerdotes, Peccata populi comedis, ac si propria tibi minus sufficere videntur. Diuus etiam Gregorius homil. 17. expendens hæc verba, *Peccata populi mei comedent*, ait, Cur peccata populi comedere dicuntur, nisi quia peccata delinquentium fouent, ne temporalia stipendia amittant? Theodoretus etiam *peccatum* hic in rigore sumpsit, licet eius expositio non videatur ad rem. Dispungit enim in hunc modum, Metent, quæ seruerunt, & malorum peccatorum fructum vindemiabunt. Cæteri omnes expositores conueniunt quasi vno ore, quòd *peccatum* hic accipitur pro oblationibus, quæ pro peccatis offerebantur. Ita ait Theophylactus, peccata oblata vocat Lyranus, Interlinearis, Vatablus, & alij recentiores. Hostiarum enim, quæ pro peccatis offerebantur, certa pars cedebat in vsum
Leuit. 10. sacerdotum, vt in multis locis inueniemus Leuitici, ac maxime, cap. 10. Moses ait Aaroni, & Eleazar, & Ithamar filiis eius, Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud pectusculum etiam, quod oblatũ est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo, &c. Ita etiã docet D. Thomas, 2. Corin. 5. expendens hæc verba, Eũ,
D. Tho. qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatum fecit. Vbi inquit, Consuetudo est veteris legis, vt sacrificiũ pro peccato peccatũ nominetur, vt Hosseæ 4. *peccata populi mei comedent*, id est, oblata pro peccato. Sic Christũ fecit peccatum, id est, hostiam, vel sacrificium pro peccato. Idem inuenietis 3. p. q. 15. art. 1. ad 4. vbi etiam egregiè expendit locum Isaiæ. 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium, id est, eum tradidit, vt esset hostia pro peccatis omnium hominum. Docet etiam D. Augustinus, peccatum pro sacrificio poni, in multis locis, ac maximè sermone. 48 de verbis Domini. Sic etiã
Galat. 3. ille locus Pauli ad Galatas 3. Factus pro nobis delictum, id est, sacrificiũ damnat Christus peccatum de peccato, hoc est, per suam mortem, quę est hostia pro peccato. Dicitur autem ipsa hostia peccatum per metonymiam, quia hostia peccatum expiat. *Populi mei*, hoc est, qui meus esse debuit. Ad hoc enim

Hostiæ nomẽ pro peccato frequẽtius sumitur.

Augustin.

enim maximè sunt instituta sacrificia, vt homines, qui per peccata desierant esse Dei, & diaboli serui constituti sunt, iterum tantum beneficium consequantur, quantum est appellari, *populum* Dei. *Comedent.* Non solum pro tempore futuro accepit comedere. Vnde Vatablus pro *comedent*, vertit, comedunt. Imo neque solum pro tempore presenti accipiendum est, sed pro omnibus temporis partibus, instanti, præterito, atque futuro. Lingua enim Hebraica, quæ consuetudinem inuoluunt, aut officij causa perpetuò talia sunt, aut esse consueuere, futuri temporis locutione significare solet, Vnde sic est vox hæc, *comedent*, dispũgẽda, id est, comedere solẽt.

Ad componendos mores.

Peccata populi mei comedent.

¶ Si *peccatum* strictè sumas, videlicet pro culpa, & offensa contra Deum commissa, in quem modum Diuus Hieronymus, ac multi alij Patres sumpserunt, expendentes hunc locum, disce, quale sit munus tuum ô sacerdos, *peccata* videlicet *comedere*, illaque non secus, ac stomachus cibũ excoquit, digerere, quoniam populi peccantis debilis, & ad id præstandum crebrò impotẽs est stomachus. Vnde à sanctis Patribus sacerdotes stomachus vocantur corporis mystici, id est, Ecclesiæ. Docuit hoc venustissimè D. Chrysostomus in hunc modum dicens, Sacerdos in grege est, sicut stomachus in corpore. Et quemadmodum medicus, quando primò ingreditur ad infirmum, statim de stomacho eius interrogat, & eum componere festinat: quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum est: si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum est, Ita si sacerdotium integrum fuerit, tota floret Ecclesia si autem corruptum fuerit, tota fides marcida est, & infirma. Et sicut stomachus accipiens cibum coquit in seipso, Ita tantus esse debet charitatis ardor in sacerdotibus, vt etiam ipsas viperas, & serpentes venenatos peccatorum, non secus ac ceruus huiusmodi mandit, laniat, & in ventriculum traiicit, & coquit, peccata populi coquere, ita vt dicere posset cum Regio Psalte, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, Ita anima mea ad te Deus. Nam sicut posit voratum serpentem maximè sitit ceruus, tantaque est caloris illius virtus, vt in pectore eum coquat, & sitibundus anhelat ad fontes aquapleno s,

Chrysost.

Simile.

Oeconomiæ corporis humani magister stomachus.

Psal. 41.

plenos. In eundē modū sacerdos in imo pectore debet, *peccata* populi reuoluere, & ardore charitatis succensus, recurrere ad Deum fontem aquæ viuæ, summisq; ab eo precibus impetrare, vt super peccatores aquam suæ misericordiæ ineffabilis effundat. Quid enim dixit Dominus Petro, posteaquam illi multa venenata ostenderat in linteo? Surge Petre occide, & manduca. Atque cum Petrus reniteretur, diceretque, Absit Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum, rursum vocem de cœlo audiuit dicentem, Quod Deus purificauit: tu commune ne dixeris. Quid hæc terræ serpentia adumbrant, nisi homines peccatores, vitiorum, & corruptorum morum veneno infectos? Et sacerdotum munus quod est? Quod Petro Vicario Christi, & principi Ecclesiæ est iniunctum, venenata videlicet huiusmodi manducare, & concoquere ingenti charitatis calore. Atque vt in hoc munus feruentius incumbeat, obserua, vbi posita sint, in linteo magno, quatuor initiis submisso de cœlo in terram. O cœlestem mappam, & vere magnam, in qua istæ dapes offeruntur sacerdotibus, scilicet Ecclesiam, quæ tot hominum peccantium millia complectitur, & suscipit, non vtique, vt peccatis addant peccata, aut peccantes viuāt: sed vt occidantur, quatenus peccatores sunt, & vita gratiæ viuant. Vnde Petro iubetur, primum occidere. Initia vero quatuor, quibus innititur, quatuor sunt Euangelia, in quibus traditur, peccatores non esse despiciendos: sed suspiciendos si conuertantur ad Deum. Caueant ergo sacerdotes, viua comedere venenata hæc. Prius enim iugulanda sunt gladio verbi Dei. Tunc autem occidunt, cum legem Dei prædicant, peccati ostendunt fœditatem, docentque nihil esse vires nostras, iustitiam nostram, imo nihil nos esse, nisi damnatos, ac miserrimos peccatores sine gratia Dei. Hic enim cadit homo nihil videns in se, cui tuto confidere possit. Præterea, occidere debet sacerdos singula veteris hominis membra, hoc est, mortificare, & deiicere verbo Dei. Rationem scilicet proprium sensum, & propriam voluntatem, philautiam, amorem sui, iram, superbiam, auaritiam, luxuriam, &c. Nisi enim hæc membra frustratim concidantur frustra laboras. In cuius rei typum Leuiticis sacerdotibus præceptum est, detrahere pellem hostiæ, artus in frustra concidere, & subiicere in altari ignem: strue ignorum ante composita: & membra: quæ sunt cæsa: desuper ordinare; caput videlicet: & cuncta quæ adhærent iecori: intestinis, & pedibus lotis aqua adolere

Actuo. b.

Sacerdotū præclarum officium ingentis charitatis ardore immundas hominū sordes purgare.

Leuit. 1. Quā ratione debeāt sacerdotes peccatorum animas hostiæ Deo acceptabiles facere.

adolere ſuper altare in holocauſtum,& ſuauem odorem Domino. Quid hoſtia hæc eſt, niſi peccator, qui, vti diximus, membratim eſt concidendus, vt ſicut membra ſua exhibuit, ſeruire iniquitati ad iniquitatem, ita poſtea illa exhibeat. ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem? Altare vero cor eſt ſacerdotis, vbi ſuperponenda ſunt. Ignis Autem charitas eſt. Ligna, feruor, aliæque virtutum actiones, & orationes ſunt, quas componere debet ſacerdos,& non confuſè, & ſine ordine coram Deo effundere. Eſt etiam ſacerdotalis inſtituti, aqua illa, membra, hoc eſt, profluuio lachrymarum lauare, vt holocauſtum gratum ſit Domino. Demum, cum homines ſedentes, aut accubantes comedere ſoleant, Petro ſedere interdicitur: præcipiturque: vt ſurgat ad manducandum. Surge & occide; dicitur Petro. Cur ſurgere præcipitur? Certè: vt oſtẽdat: ad comedẽda peccata nõ decere ſacerdotẽ eſſe reſupinũ: nõ humi iacentem: non vinctũ funibus peccatorum: ſed ſtantem: & vita ſpiritualis reſurrectionis viuentem. Si enim mortuus fuerit: quomodo mortuos poterit excitare: Sũma igitur eſt: Peccata ſunt iugulanda: & comedenda à ſacerdotibus. Et quemadmodum ſtruthiones: lapides ipſos: ac ferrum deuorantes: concoquunt ob nimium ventriculi calorem: Ita muneris ſacerdotalis eſt: peccata in pectus traiicere populi: vt calore charitatis illa abſumat. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dominicæ 12. poſt pentecoſten: in hæc verba: Accidit autem: vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via: & viſo illo homine videlicet à latronibus percuſſo: præteriuit. Quid agis ſacerdos? Cur præteris hominem à latronibus ſaucium: An ignoras; tui eſſe muneris vulneribus inferni inflictis: hoc eſt: peccatis mederi? & inſtar optimi chirurgi: & putredinem: & purulentiam vulnerũ fugere: atque medicinam adhibere: Tibi incumbit: peccata populi comedere. Cum ergo cibum inueneris tibi à Domino deſignatũ eum edere negligis: Si autem peccatum ſumas pro oblationibus & ſacrificiis oblatis pro peccatis: quæ explanatio literæ germanior eſt, obſerua ſacerdos: quid accipias vna cũ oblationibus peccata videlicet offerentis. Ob eam enim cauſam exiſtimo: vocari in Scriptura ſacrificia peccata: vt quoties ſacrificia: vel decimas accipis: peccata quorum cauſa dantur, tibi in mentem veniant. Obſeruationes accepiſti: grauitatem etiam peccatorum offerentis ſimul tuis humeris Deus impoſuit: vt pro illo ores. Audi: quid dicat Moſes ſacerdotibus, Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in

Simile.

Qui ſentit commodũ ſentiat & enus.

Leui. 10.

loco ſancto, quę ſancta ſanctęrum eſt, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conſpectu Domini? Obſerua frater mi, ſingula verba. Cur inquit, non comediſtis hoſtiam? Quam? Pro peccato ſubiungit. Vides, quo pacto connectit hoſtiam cum peccato, vt ſemper peccati memineris? O condimentum acerbiſſimum ad ſopiendam omnem dulcedinem oblationum. Dulce quidem eſt, alienis laboribus frui, colligere fructus, quos non ſeminaſti, agnos habere, cum pecora non habeas, vellera ouium cum oues non paſcas, Quid his dulcius? Cæterum attende ſalſamentum, quo hæc condiuntur, pro peccato ſunt, cum amaritudine peccati tibi comedenda ſunt, quo nihil eſt amarius. Si hoc condimentum ante oculos haberent prælati, nõ amplior s, & ditiores epiſcopatus, & Eccleſias ambirent. Viderent enim, quo pinguiores, & plures hoſtias accipiunt, eo plus amaritudinis, & fellis peccati ſibi eſſe hauriẽdũ. Quemadmodum Indi Occidẽtales venenum conficiunt, quo ſagittæ infectæ, ſi quem percuſſerint, deinceps percuſſus non poteſt, comedere, aut bibere, quin ingenti dolore afficiatur, & lachrymas fũdat, Ita decimæ, aliæq; oblationes ſagittæ quędam ſunt acutiſſimæ, veneno peccatorum offerentium intinctæ, tranſfigentes corda ſacerdotum, vt neq; cibum, neq; potum ſumãt ſine lachrymis, & dolore, dicantque cum Iob, Anteaquam comedam, ſuſpiro, & tanquam inundantes aquæ ſic rugitus meus. Quemadmodum filij prophetarum in olla inuenerũt amaritudinẽ maximã, quam cũ guſtaſſent, clamauerunt ad Eliſæum dicentes, Mors in olla vir Dei, In eundẽ modum ſacerdotes dicere debent, atque nõ ſine magno clamore Deo ſuo, Mors in ollis noſtris Domine Deus mitte in eas farinam benedictionis tuæ, vt ſine tanta ſint acerbitate amaritudinis. Noui ego præſulem quendam, Carolo quinto imperatore inuictiſſimo ac ſemper Auguſto regnãte, qui hac peccati amaritudine ſuas epulas perfundebat. Nam cum familiares ſuos, aut homines neceſſitudine amicitiæ ſibi coniũctos inuitabãt, atq; illi cibum appoſitum faſtidiebant, aut non comedebant, in has voces gemebundus prorumpebat, Bone Deus, ob hos cibos ego addicor gehennę pœnis, & vos dapes tanti emptas non comeditis. O egregium virũ, in cuius pectore era. alta mente repoſitum quantum ſint amaræ oblationes, quando pro peccatis offeruntur. Sed ad citatum Leuitici locum redeamus. Cur inquit diuinus Moſes, Non om ediſtis hoſtiam pro peccato? Et in quo loco hæc hoſtia comeden-

Simile. Debentur ſacerdotibus decimæ expreſcripta lege veluti tributa egen ĩũ animarum Aug. 16. q. 1. decim. Iob 3. 4. Re. 4. g

Simile.

Optimi præſulis conſideratio.

comedenda est bone Moses? In loco sancto. Non igitur in obscœno, non in profano absumendæ sunt diuitiæ conquisitæ ex sacrificiis. Audiant hoc sacerdotes, qui vel ludis, vel venereis voluptatibus indulgent, & domus eorum non sanctæ sunt: sed impiæ, & vitiorum sentina, vt timeant. Tertiò obserua, quid addat, Data est vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis. O grauissimam sarcinam. Vnum peccatum non valuit cœlum sustinere: sed quam primum peccarunt angeli, ceciderunt in infernum, quantum ergo grauabunt peccata multitudinis? Si Dauid, velut ægre ferens pondus suorum peccatorum, ait ad Deum, Miserere mei Deus, quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatę sunt super me, dic, quæso, sacerdos Dei, an Athlanticos humeros exigant peccata multitudinis ne tanto onere succumbas? Discurre precor, per compita ciuitatũ. Adito equitum domos, mercatorum fraudes, aliorumque hominum peccantium loca, vt oculis mentis circunspicias multitudinem patratorum peccatorum, & toto corde cõtremisces, antea quam tot, ac tanta peccata portare decernas. Demum, quartò obserua, cuiusnam rei gratia peccata multitudinis portet sacerdos. Et rogetis pro ea in conspectu Domini. Quamnam animi puritatem, & feruorem petit hæc oratio; quæ non in conspectu hominum: sed in conspectu Domini fundenda est? Hinc Apostolus ait, sacerdotẽ debere etiã quemadmodum pro populo, ita pro semetipso offerre dona, & sacrificia, quoniam & ipse circundatus est infirmitate. Igitur si sacerdos, instar populi, infirmus est, timeat, Dominum rogaturus, ne velut indignus reiiciatur auditu. Docet etiam hic locus, quanti sint æstimandi sacerdotes à populo, siquidem dati sunt populo à Deo, vt portent eius iniquitatem. Dic, præcor, quanti faceres hominem; aut quas gratias illi ageres, qui cum te videret ingenti pondere succumbentem, non solum te adiuuaret: verum etiam diceret, Relinque humeris meis hoc onus, ego volo, portare? Quid peccator est, nisi homo misere onustus talento grauissimo plumbi? Sic enim apud Zachariam legis, Ecce talentũ plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphoræ. Et dixit. Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plũbeã in os eius. Vides quid secũ ferat impietas, videlicet talentũ, & massã plũbeã, quo significatur, peccatũ onus esse omniũ maximũ? Cum ergo sacerdotes te leuent hoc fasce & põdere, tuaq; *comedant peccata,*

Psal. 37.

Heb 5. a.

Venerãdi maxime sacerdotes quod peccata plebis suis portẽt humeris.

Simile.

Zach. 5.

Quanti,quæso,sint habendi, quantóque amore illis sacrificia,hostiarum,& decimarum offerenda? Dolendum est, ita non nullos esse segnes ad persoluendas fructuum suorum decimas,ac si nihil sibi emolumenti afferat earum solutio. Aperire dignetur Dominus oculos mentis eorum,vt videãt, se in huiuscemodi oblationibus plus accipere, quàm dent. Illi enim soluunt temporalia,& accipiunt spiritualia,& temporalia.Certum enim est,prodesse offerentibus sacrificia incrementum bonorum spiritualium,& temporalium. Quadrat obseruatio in Euangelium, quartæ Dominicæ Aduentus,in hæc verba,Sub pricipibus Anna,& Caypha.Quomodo,cum Deus vnum tantum constituerit sacerdotem principem,hic duos esse perhibetur?Quoniam ob quæstum venale fecerant summum sacerdotium,neque attendebant,vna cum sacrificiis sibi esse absumẽda populi peccata, quibus nihil est grauius,& amarius.Si enim id attendissent,fortassis non emissent.Præterea dum mecũ reputo,*peccatum* vocari sacrificiũ oblatum pro peccato,inuenio, Deũ Optimũ Maximũ voluisse nobis significare,expiandum esse,quamprimũ patratur peccatum ob exitiale nocumentum, quod infert. Hinc *peccatum* eadem voce appellat,qua sacrificium. Scriptura. Vtrũque.n.peccatũ appellatur.Quid est peccatũ? sacrificiũ.Quid est peccatũ?Cõuersio à Deo ad cõmutabile bonũ dicũt theologi.Cur ergo eadẽ voce significat peccatũ,quatenus est offensa Dei,& quatenus expiatio, & sacrificiũ est? Vt discas frater mi,non diu esse in peccato, atq; quãprimũ fuerit commissum,esse expiandum.Hinc peccare sacrificare,expiare idem est in sacris literis.Ac si apertius dicat,Deus, Ipsa voce peccati quatenus delictum est,inuoluo etiam remedium,quo expiandum est puta sacrificium,vt discant homines,fugiendum esse peccatum, Cæterum si commiserint illud, dandum esse pro virili operam,quam citissimè pro eo offerant sacrificium,vt Deus sibi illud dimittere dignetur. Quemadmodũ percussis à vipera statim ne pereant,caput ipsius viperæ, quæ vulnus inflixerat, abscissum adhibetur, quòd si mera fuerit, perit ictus,In eundem modum,ne simul & animi,& corporis morte depereat peccator,timendum est si ipsum peccatum iugulatum,& interfectum nõ apponatur inflicto vulneri: nihil enim nocentius contingere potest homini peccato.Hinc in sacris literis peccatum vocatur calamitas,destructio,desolatio, inundatio hominem rapiens,& submergens,ignis miserè peccatorem à planta pedis vsque ad ver-

Peccati definitio.

Simile. Plinius. li.29.c.4. Morsi à vipera ab eadem remedium quærunt.

ad verticem capitis adurens. Nam apud Hæbreos peccatũ dicitur aũẽ; id eſt, calamitas. Vnde illud Pſalmi, Sub vmbra alarũ tuarũ ſperabo, donec tranſeat iniquitas, pro tranſeat iniquitas, Hebraicè eſt, adueniat calamitas. Sic etiam apud. Ezechielem dicitur, Aufer citarim, tolle coronam, iniquitatẽ ponã eam, id eſt, pœnitus deſtruã. Ac rurſum, Appone iniqtatẽ ſup iniqtatẽ ipſorũ, idẽ eſt, ac ſi dicat, Adde calamitatẽ calamitatibus eorum. Item illud Ecce parturit iniuſtitiam, concepit dolorẽ, & peperit iniquitatẽ. Iniquitatem vocat calamitatem. Igitur ſi peccatũ eſt ipſa hominis calamitas, citò fugiendum eſt, ne totum hominẽ perdat, & abſumat. Quorſum exiſtimas, ſtatim primos parentes poſt peccatum à Deo quæſitos, & interrogatum Adamum, Vbi es? Poterat quidem Deus, differre in ſequentem diẽ: noluit tamen, ſed eãdẽ die quæſiuit peccatores, vt diſcas, non eſſe diu in peccato manẽdum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Circunciſionis, in hæc verba, Poſt dies octo, vt circuncideretur puer Cur ſolùm octo dies dantur ad circunciſionem, & non plures? Vt doceat Deus, nõ eſſe diu in peccato permanendum. Itẽ in feſtũ Viſitationis, in hæc verba, Abiit Maria cum feſtinatione. Cur feſtinas ſacerrima virgo? Vt verbum patris æterni, quem in ventre gero, ſanctificet Ioannem, & à peccato originis etiam in ventris matre expiet. Ea enim eſt peccati natura peſtifera, vt omni diligentia ſit ab homine profligandum. *Pſal. 56. Ezech. 21. Pſal. 68. Pſal. 7. Gene. 3.*

¶ *Et ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum.*

¶ Cum *iniquitas* bifariam accipi poſſit ex Scripturæ conſuetudine, & pro culpa, & pro ſacrificio, vt diximus, accipi peccatum, bifariam etiam poteſt hic locus explanari. Primò ſic, *Ad iniquitatem*, id eſt, ad eorũ culpas, & crimina, *ſubleuabunt*, hoc eſt, ſubleuare ſolent, ſicut explanauimus hanc vocem, *comedent*. Pro *ſubleuabunt*, Septuaginta vertunt, accipiunt. Melius tamen eſt, *ſubleuabunt*, Pro quo alij vertunt, attollunt, alij verò leuauerunt, quæ verba idem ſignificant. *Animas eorum.* Difficile eſt, cognoſcere, pronomen relatiuum *eorum* ad quoſnam referendum ſit num ad homines populares, quorũ ſacrificia comedunt ſacerdotes, an ad ipſos ſacerdotes. D. Hieronym°, Rupertus, Lyran°, Interlineatis, & Theodoretus ad offerentes ſacrificia referũt. In quem modum ſi diſpungas, erit ſenſus, Cõſenſerũt ſacerdotes ſceleribus delinquentium, quia cum eos peccare perſpexiſſent, non ſolùm non arguebant: ſed laudabant, atque ſuſtollebant, & beatos præ

dicabant peccantes. De quibus & Isaias loquitur, Populus meus, qui vos beatos dicunt, seducunt vos, & semitas pedũ vestrorum supplantãt. De his & per Psaltem clamat, Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Cum enim sacerdotes tenerẽtur, arguere, & corrigere delinquentes, non solum non corripuerant: sed etiam laudabant, & impunitatem promittebant, eosque ob maiorem quæstum consequendum ad idololatriam, cæteraque peccata inducebant. Alij secus expendũt, *Animas eorum*. Pronomen enim *eorum* referunt ad ipsos sacerdotes. Eritq; tunc sensus, Sacerdotes sunt animo attẽto, vel animas suas leuabãt ad iniquitatẽ populi, siue iniquitatẽ sumas pro peccato, siue pro sacrificio, qua ex ea iniquitate lucrum sperabant, nempe hostias, & sacrificia, quæ pro peccato offerebantur. Ita retulit *animas eorum* ad sacerdotes ipsos Theophylactus, licet & priorem explanationem, qua pronomen *eorum* retulimus ex diuo Hieronymo ad populũ, non reiecerit. Vtramque enim complexus est explanationem, quamuis secutus trãslationẽ Septuaginta aliò sensum detorqueat. Sequuntur & Theophylactum recentiores. Vnde Vatablus vertit, pro *sibleuabunt animas eorum*, attollũt animum suum. Atque hæc quidem explanatio mihi magis arridet, dispungeremq; ego in hunc modum locum hunc, *Et iniquitatem eorum sibleuarunt eorum*, Et posuit pro coniunctione quia, quod, vti supra diximus, frequens est in sacris Bibliis, quasi rationem reddat, ob quam comedant sacerdotes peccata, id est, sacrificia, & dicat: Non quia subditorum prospicerent saluti darentque operã, vt Deum placarẽt, peccantesque ad meliora conuerterent: sed quia quæstui tantum inhiabant. Hinc cum dolere debuissent ob patrata, magis peccatis populi gaudebant.

Isa. 3. d

Psal 9.

Subleuant animas id est fauent & velut porrigunt manum & tollunt vt ad iniquitatem peccatores attingant.

Ad mores instituendos.

IEt *ad iniquitatẽ subleuabunt animas eorũ*. Merito cõquæritur Deus optasse sacerdotes sacrificia, atque, vt illa adipiscerentur, excitasse populum ad patrandum peccata. Caue ergo ne iniquis viis diuitias congeras. Melius est enim modicum iusto super diuitias peccato [illegible] as Caue etiam, cum tibi incumbat, reprehendere peccata, ne quo quam ad peccandum allicias, aut *sublenes*, memor obiurgationis Mosis, qui dixit Aaroni, Quid tibi fecit populus iste, vt induceres super eum peccatum maximum

Exod. 32.

¶ Et

¶ *Et erit sicut populus, sic sacerdos.*

¶Hæc verba diuus Gregorius homilia. 17. & similitudinẽ hanc populi cũ sacerdotibus ad culpã retulit, scilicet quòd vterque, & populus, & sacerdos peccatis sint irretiti. Ait enim, Sacerdos non distat à populo, quando nullo merito suę vitæ vulgi transcendit actionẽ. Cum hac expositione consentit Theophylactus, & egregiè explicat in quo sit *sacerdos* similis populo, dicens talem esse sacerdotem, qualis est *populus* vt potè commendantem ea, quæ ab ipsis agantur. Ac paulò post addit, Etiam si constituti sunt sacerdotes, vt sacrificium facerent Deo: attamen hoc non exhibuerunt, cæterum instar populi facti sunt. Est ergo similis *sacerdos* peccanti, quoniam comendat eius peccatum. Diuus tamen Hieronymus, Lyranus, & Theodoretus ad pœnam referunt, quòd *sacerdos*, & *populus* pari iudicio constringentur, & idem subibunt suppliciũ quoniam sacerdotes, quorum intererat, adhibere curationẽ populo delinquenti, curationem non adhibuerunt. Supplicium autem hoc, recentiores aliqui dicunt esse, quòd citra delectum sacerdotes, & plebeij ducentur in captiuitatem. Non tamen solum ad captiuitatem referendum est hoc supplicium: sed ad multa alia, quæ pertulerunt incõmoda tam sacerdotes, quàm plebs, vt sequentia apertissimè demonstrant. Interlinearis sub his verbis, *Erit sicut populus, sic sacerdos*, vtrunque complectitur, & culpam, & pœnam pro culpa infligendam. Expendit enim in hunc modum, Quia æqualiter peccant, æqualiter punientur. Et hæc expositio mihi magis arridet. Certum enim est, hic implicari culpam. Nam si pro meritis homines à Deo sunt, vt decet æquissimum iudicem, puniendi, ergo si pœna similis est, culpa etiam præcedens similis fuit in vtrisque.

Grandis infœlicitas si talis fuerit sacerdos qualis populus.

Ad morum compositionem.

ET *erit sicut populus, sic sacerdos.* Primò docet hic locus fugiendam personarum acceptionẽ, sicut & Dominus præcipit multis locis. Vt apud Leuiticum, Non consideres personam pauperis, neque honores vultum potentis. Iustè iudica proximo tuo. Et certe licet multa sint, in quibus pauperis, & diuitum ratio habenda est: sed non in iudicio. Nam in operibus misericordię ad pauperes respiciendum est, vt scilicet illis subueniας. In honore etiam exhibendo diuitum ratio habenda

Leuit. 19.

Iob. 36.

est. Deus enim potentes non abiicit, cū & ipse sit potens. In iudicio tamen nihil horum considerandum est: Addit rationem Dominus in multis locis, quoniam Dei iudicium est. Debet enim iudex in iudicando, se Deum arbitrari. Sic enim Deus eum sæpe vocat, Diis non detrahes, per quos iudices intelligit, vt quemadmodū Deus est in iudicio inflexibilis, & immutabilis, nulla ratione habita pauperis, vel diuitum Ita, & iudex, qui vices eius in terra gerit, debet, oculos claudere, ne quem respiciat in iudicio, & aures, ne in iustitia precibus moueatur. Est certè memoriæ commendandum, quod Aristippus respondit probro vertentib. q; prostratus, & amplexus pedes Dionysij regis, interpellasset pro amico. ſ Non ego sum in culpa: sed Dionysius, qui aures habet in pedib. Egregriè significauit iudices iniquos, qui precibus commouentur, & ab æquitate flectuntur. Inuenies etiam alios, qui aures habent in manibus. Si enim in illis insonuerit æs, ab æquitate deuiant. Non sic Deus: sed in capite, vbi viget ratio, aures habet, quia nihil contra rationē decernit: sed cuiq; iuxta sua merita tribuit. Vnde pari pœna, *& populus & sacerdos* plectitur. *Erit*, inquit, *sicut populus, & sacerdos.* Quadrat in Euangelium Dominicę primę Aduentus, in ea verba, Videbunt filium hominis in nubibus cœli. Cur iudicaturus venit de cœlo, & non de terra? Quia non, vt iudices terræ, feret sententiam, qui precibus, vel minis, vel muneribus alliciuntur ad iniquitatem. Deus autem de cœlo venit, quia *sicut populus, sicut sacerdos.*

Exo. 22. Legib. diuinis & humanis iudices à muneribus capiendis arcētur, Beatus enim est qui ab omni munere manū excutit. c. sicut nonnulli. 1. q. 1. de Simonia.

Mala consilia pares euentus. Liui. lib. 6. Decad. 1. 1. Rhet. c. 7. Tom. 4. 2. Cor. 15. Psal. 140.

Secundò, docet, fugiēdos esse prauos cōsiliarios; & iniqua nō esse danda cōsilia. Audimus enim punitos *sacerdotes*, quia ad peccandum alliciebant populum. Et certè grandè malū, malum præbere consilium. Vnde Aristoteles refert ex sentētia Leodaman, q̄ consulens prauè magis peccat, quàm qui prauè cōsultum agit. Cuius contrariū Chabrias dixit. Hinc & D. Augustin. lib. de salutarib. documentis inquit, Elige tibi consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatem amantes, Quorsum sanctę Dei, & Ecclesiæ doctor bonos, ais, quærēdos consiliarios? Attende, quid subiungat, Sæpè enim adulatores blanda facie decipiunt animas audientium se, & perpetuæ mortis laqueis interimunt. O veriſſimam sententiam Augustini, Quot enim homines corruerunt ob iniqua consilia? Corrumpunt bonos mores colloquia praua, ait Apostolus. Et Regius Psaltes ait, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Venustè prauum adulatoris cōsiliū vo-

cat

tat oleum. Nam quemadmodum oleum fouet lucernam, vt ardeat, Ita & prauum conſilium hominem excitat, vt pecca tum parret. Quid coniecit Danielem in lacum leonum, niſi ſuggeſtio iniqui conſilij? Quid Saulem commouit aduerſus Dauid, niſi praui conſiliarij, Dixit enim Dauid Sauli, Quare audis verba hominum loquentium, Dauid quærit malũ aduerſum te? Deniq; dicat ille rex Aſſuerus, quid efficiant iniqua conſilia. Aures, inquit, principum ſimplices callida fraude decipiũt. Quæ res ex veteribus probatur hiſtoriis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundã ſuggeſtionibus regnum ſtudia deprauentur. Timeãt tamen iſti iniqui cõſiliatij, quia nũ erunt impuniti. Suggeſſit prauũ cõſiliũ Aman, & cruci affixus eſt. Suggeſſerunt etiam ſapiẽtes Dario, vt interficeret Danielẽ, & ipſi à leonibus laniati ſunt. Suggeſſit & ſerpens primis parentib. & audit in punitionẽ, Sup pectus tuũ gradieris, & terrã comedes, &c. Suggeſſerũt etiã iſti ſacerdotes iniqua conſilia, & audis, Dñm dicere, *Erit ſicut populus, ſic ſacerdos*, Quadrat in Euangelium Dñicę primę Quadrageſimæ, in ea verba, Dic, vt lapides iſti panes fiant. Videte, à quo egrediatur prauum conſilium, à diabolo, & ex eius parte ſunt, qui praua cõſulunt, & cũ eo dãnandi. Quadrat & in Euangelium Regũ, in ea verba, Per aliã viã reuerſi ſunt in regionem ſuã. Cur ô reges non rediiſtis ad Herodẽ vt ipſe perierat? Qm̃ praua conſilia nõ ſunt audienda, neque illis obtẽperandũ. Quadrat etiam in Euangelium Transfigurationis, in ea verba, Dñe bonũ eſt nos hic eſſe. Cui conſilio Dñs non acquieuit, imo, tantùm abeſt, ꝙ acquieuerit, quòd Petrus in punitionẽ priuatus eſt gloria illa trãsfigurationis.

Dan. 6.

1. Re. 24.

Heſter. 16.

Prauũ cõſiliũ cõſultori peſſimum.

Heſter.

Daniel.

Geneſ. 3.

Tertiò, docet hic locus, fugiẽdam adulationẽ, qm̃ ob hoc peccatũ plectũtur ſacerdotes. Quid. n. eſt adulator? Dicat Ariſtoteles, Qui ad voluptatẽ alterius loquitur, ſui tamẽ cõmodi, & vtilitatis gratia. Et iſti ſacerdotes quare *ſubleuabant animas eorũ*? Ob cõmodũ oblationũ. Adulatores ergo ſunt, & ob adulationẽ puniũtur. Fugiẽda ergo adulatio, quæ etiã ipſũ adulatorẽ interimit. Quemadmodũ. n. vipera ſuo ſe necat partu, & fœtu, & ſicut ſe euiſcerãt apes figẽtes aculeũ, Ita adulator proferẽs adulationis verba, primũ ſeipsũ interficit. Propheta docẽs mẽdaciũ, ipſe eſt cauda, & erũt, qui beatificant populũ iſtũ ſeducẽtes, & qui beatificãtur præcipitati. Duo obſeruãda, inquit, de adulatore. Primũ, ꝙ ſit cauda, id eſt, extremus in opinione apud nos, & deſpectiſſimus. Eſt. n. truentiſſimus hoſtis aduerſus nos. Cauda itidẽ vocatur, qm̃

4. Eth. 6.

Ligna dũ augent ignẽ ab ipſo conſumuntur. Apes dum alunt adulatores ab ipſis pereunt.

Simile.

Iſaiæ. 9.

Simile.

quemadmodũ cauda turpia tegit, Sic isti adulatores solent, tegere crimina, & laudare peccatores. Quod etiã egregiè a-
Ezec. 13. perit Ezechiel vocãs adulatores vulpes, Quasi vulpes in deserto, pphetæ tui Israel erãt. Optimè vocat adulatores vulpes. Nã si consideretis, vulpes præ cęteris animãtibus caudã habent magnã, qua turpitudinẽ suã tegũt, & qm̃ turpia facta
2. Re. 10. populi tegebãt sacerdotes, vulpes appellãtur. Quemadmodũ Hanon serui, seruis Dauid præsciderunt vestes medias vsque ad nates: sic adulator suggestione diaboli vestes famę præscindit tãtum vsque ad ea, quæ possunt rubore suffundere. Timet enim, si detegat, à gratia principum excidere. Cũ adulator quidam Tiberio Cæsari senatum ingredienti assentiretur dicens, Liberè loquendum est, nec reticenda, quæ ad rempublicam attinent. Audi, inquit, Cæsar, in quo te reprehendimus omnes. Impẽdis teipsum nobis, corpus tuũ diurnis, nocturnísq; laboribus, & curis pro republica conficiẽs. Hæc, & huiusmodi multa cum diceret turpiter adulans, Caius Seuerus subiecit, Ita tanta libertas hunc hominẽ dabit exitio, Ita supernus iudex, qui seueríssimus est, ait adulatori; Tua adulator libertas te dabit exitio. Sic dediſſe audimus istos sacerdotes. *Erit sicut populus, sic sacerdos.*

¶ *Et visitabo super eum vias eius, & cogitationes illius reddam ei.*

¶ Pro *visitare* Septuaginta legunt, vlciscar. Et ita etiam legit Theophylactus. Græcus interpres vertit, iudicabo. Non est dubius, hoc verbum *visitare* vsurpari, pro iudicare, & vlciſci. Vnde Interlinearis ita diſpungit, *Visitabo*, id est, puniã
Exod. 32. In quem modum crebrò sumitur in sacris Bibliis, vt apud
Isai. 13. Exodum, Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatũ.
Psal. 88. Et apud Isaiã, Visitabo per orbem mala, id est, affligam eos. Et apud Regium Psaltem, Visitabo in virga iniquitates eorum, id est, puniã, & castigabo. Sunt, qui huius verbi propriã significationẽ esse dicant, quod Latini enũciant verbo curãdi, siue procurãdi, quæ quidem significatio maiorem videtur habere emphasim, & diuini pectoris cõcitationem explicare. Ac si dicat, *Visitabo*, id est, diligenter curabo, vt redeant viæ eius *super eum*. Relatiuum *eum* tam ad sacerdotes q̃ ad pópulũ referendũ est, qm̃ ex sacerdotibus, & populo vnũ corpus
Isa. 1. conficitur. In quẽ modũ & Isaias loquitur, A planta pedis, vsque ad verticem capitis, non est in eo sanitas, à principe, vsque ad sacerdotẽ omnes studeant auaritiæ. Intellexit hoc Theophylactus. Ac propterea loco relatiui *eum* transtulit, In ipsis. Vlciscar inquit, in ipsis. Tetigit & D. Hieronymus

in

in hunc modum expendens, Et hi, qui docti sunt, & hi, qui docuerunt. Hinc & Interlinearis interposuit, *Super eum*, Sacerdotem, vel populum videlicet. *Vias eius. Vias*, inquit Theophylactus, opera nominat. Consentiunt cum eo Theodoretus, & Interlinearis. Alij omnem rationem nostram viuendi per vias intelligunt, & ita dispungunt Vatablus, & alij recentiores. Et qm̃ hæc vox *via* nimis frequẽs est in sacris Bibliis, operæpretium faciemus, si eam excutiamus, & enodemus. In scriptura itaq; *via* appellant metaphoricé, quicquid agimus, cõuersamur, mores instituta, negotia, incœpta opera in quibus, quasi gradientes, versamur. Denique omnia, quib. studemus, siue bona sint, siue mala, *vias* vocat scriptura, vt apud Ieremiam, Quid niteris, bonam ostendere viam tuam, id est, actiones, mores, & opera tua. Et apud regium Psaltẽ, In via peccatorum non stetit, id est, in eorum instituto, & viuendi ratione. Dum autem mecum reputo, cur actiones nostræ viæ vocentur, causam esse existimo, vt ostendat Deus, instituta, & opera nostra esse, vel quibus gradiamur in supplicium, vel in præmiũ, dicente Assertore nostro, Lata est via, quæ ducit, ad perditionem, arcta verò, quæ ducit ad vitam. *Et cogitationes eius reddam ei.* Licet *cogitationem* hic simpliciter sumant interlinearis, & Theodoretus, plus hic significare certum. est. Vnde Theophylactus vertit pro *cogitationes*, consilia eius varia *reddam* ipsi. Et certè, si vocem Hebraicam attẽdamus maghallelam positam pro hac voce cogitationes, excogitata consilia significat, cáque ad curam, & meditationem reuocata. Et qm̃, teste Aristotele, consilium non est de fine, sed de his, quæ sunt ad finẽ, opinor, hic significari omnia consilia, quæ sacerdotes excogitauerant, vt maiorẽ facerent quæstum nouas oblationes populo pro peccatis imponentes, & exquirentes. Quod autem hic cogitatio pro consilio sumatur docet Isaiæ locus, Auferte malum cogitationum vestrarum, hoc est, malitiosa consilia.

Ieremi. 2.
Psalm. 1.
Facilis ad infernum via est, clausis enim oculis illuc itur. Dion apud Diog. lib. 4.
3. Ethi. 3. c
Isai. 1.

Ad morum institutionem.

ET *visitabo super eum vias eius, & cogitationes eius reddam ei.* Ecce, quid hominibus conferat *via* eorũ scilicet ferre in supplicium. Non inquit Dominus, *visitabo vias* meas: sed *eius*. Cuius *eius*? Hominis, cuius viæ iniquæ sunt. Inquinatæ sunt viæ eius in omni tempore, ait de peccatore Regius Psaltes. Ac rursus Sapiens, Via impiorum * tenebrosa, nesciunt,

* *Qui ambulat in tenebris nescit quo vadat.*

vbi

vbi corruant. Vtinam vias nostras, quæ carnem sapiunt, nun quam ambularemus: sed diceremus cum Regio Psalte, Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Istæ enim viæ sunt sine offendiculo, peccatorum autem quasi
Prou. 15. sepes spinarũ: Quid enim peccator habet in via sua, nisi quæ illum pungant? Quid, nisi aquam turbidam? Quid tibi in via
Iere. 2. d. Ægypti, ait Ieremias, vt bibas aquam turbidam? Tabefacit enim aqua hæc animã nostrã, sordidat, & maiorẽ incutit sitim. Aduersus homines gradientes per hanc viã vide quid
Ezech. 9. dicat Ezechiel, Appropinquauerunt visitationes vrbis, & vnusquisq; vas interfectionis, id est, gladiũ ad interficiendũ. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonẽ, & vniuscuiusq; vas interitus in manu eius. Quid via Aquilonis, nisi viã adumbrant peccatorum, in qua frigus est, & torpor prohibẽs bene operari? Sed ibi inuenimus, nisi qui nos ingulent? Fugiamus ergo, & declinemꝰ ab iis viis, ne pereamus. Quadrat obseruatio in Euangelium Dom. 4. Aduent. in ea verba, Parate viã Domino. Non ait vestrã, quæ ducet in interitũ; sed Domino, qui ducit ad vitam. Ibi angelos inueniemus comites: nõ carnifices, qui trucidẽt. Quadrat & in Euangelium Regum, in ea verba, Per aliam reuersi sunt in regionem suam. Agnito enim Christo, alia nobis terenda via est.

Secundò, docet hic locus, quàm graue peccatum sit, quando malitiosè, & ex præmeditatione procedit. Quod, egregiè inquit hic Theophylactus, duplex sequitur vindicta. Ostẽdit hoc Dominus ex loquendi forma. *cogitationes*, inquit, *eius reddam eis*, id est, afficientur pœna talionis, quæ pœna, vt iam diximus, non infligitur, nisi in grauissimis peccatis. Quantum autem sit hæc circunstantia præmeditationis ad peccatum considerandã, ostẽdit Dominus apud Deut. Qui percusserit,
Deut. 19. inquit, proximũ suum nesciens, & qui heri, & nudiustertius nullum contra eũ odium habuisse comprobatur: sed abiisse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cedenda, & in succisione lignorũ securis fugerit manum, ferrúmque lapsum de manu amicum eius percusserit, & occiderit, hic non est reus mortis, &c. In eundem modũ in detractione considerandum est, an ex dolo, & malitia de proximo obloquaris. Tũc enim grauior detractio, si vero incideuter, & sine præmeditatione
Iob. fit oblocutio, leuis est culpa. Ostendit etiam sanctus Iob grauitatẽ huius criminis, dicens, postquã multa supplicia attexerat peccatoris, Habitabit in ciuitatib. desolatis, & in domibus

Primus peccati gradus cogitasse quæ mala sũt.

mibus deſertis,&c. Cauſam ſubiungens,ait,Concepit dolorē,id eſt,præ excogitauit in corde ſuo,quomodo dolores aliis inferret,& peperit iniquitatem,& vterus,id eſt,cor eius præparat dolos. Quemadmodum ſagitta non infecta veneno leuius infligit vulnus, Sic peccatum leuius eſt, ſi caruit conſilio,& præmeditatione. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dom. 3. quadrageſimæ,in ea verba, Ieſus autem vt vidit cogitationes eorum,id eſt, cum cognouiſſet, cogitationes eorum eſſe iniquas,& doloſas, vt ſcilicet à Chriſto abducerent turbas. *Simile.* *Mat. 12.*

Tertiò,docet hic locus,non ſolum pro externis operibus verùm & pro internis *cogitationibus* infligendum eſſe à Deo peccatoribus ſupplicium. Ob eas enim audimus, punitum populū Iudæorū. *Cogitationes eius*,inquit,*reddam ei*. Quemadmodū enim ſanctis cogitationibus Deus ſolet præmiū reddere,& eas cōmendare, In eundem modū iniquas ſolet punire. Sapiēs ait,Cogitationes eorū apud altiſſimū. Quorſum refert,apud altiſſimum eſſe,niſi quia Deus mercedē pro illis redditurus eſt? De iniquis autē cogitationibus obſerua,quid crebrò obiiciat Scriptura. Apud Deut. Caue,ne tibi ſubrepat impia cogitatio. Et apud Ier. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Et attende,quid dicat, ſcilicet morabuntur cogitationes: non autē ait,cur veniant. Nam, vt ait D. Greg. 17. lib. Mor. c. 10. Etenim in bona corda cogitationes illicitæ veniunt: ſed morari prohibentur. Hinc & D. Hiero. ad Euſtochiū ait de cogitatione, Dum paruus eſt hoſtis, interfice, vt eius nequitia elidatur in ſemine. Quemadmodum ſi erucæ ſemen manſerit in arbore,cuncta vaſtat,&abrodit, Sic impia cogitatio ſemen eſt,vt totū hominē perdat. Narrat Sextus Iulius Stratogema. libr. 4. c. 9. ϕ Caius Pompeius, cum ſuſpectos haberet Haucenſes,vel Tucenſes:& vereretur,ne præſidiū reciperent,petiit ab eis,vt ægros interim apud ſe refici paterentur, & fortiſſimis habitu languentium miſſis ciuitatē occupauit, Sic diabolus ſuggeſtionē immittit velut debiles hoſtes cogitationū ſubrepens, iſtæ quid poterunt nocere? Sunt tamen fortiſſimi hoſtes, & arcē cordis occupāt. Hinc apud Iſaiam, Derelinquat impius,& vir iniquus cogitationes ſuas. Eſt enim cogitatio, vt inquit Greg. li. 12. Mor. c. 18. ſicut radix arboris, à qua poſtea naſcuntur rami, licet occultetur ſub terra, Sic opera mala prodeunt ex iniqua cogitatione, quāuis lateant in corde, & ideo amputanda radix eſt, ne rami oriantur prauorum operum. Dicebat quidam

Ad ſimile. *Sap. 5.* *Aſſueſcat animus diſcernendis cogitationes.* *Deut. 15.* *Ierem. 4.* *Gregor.* *Hieron.* *Simil.* *Sextus Iulius.* *Iſai. 55.* *Gregor.* *Simile.* *Peruerſa cogitatio peccatorū eſt officina.*

quidam Philosophus locututus, Lingua quò vadis? Ne laberetur in verbum iniquum, Sic nos, quando aliquid cogitat cor, dicamus, Cor quò vadis, Vidit Ioannes in Apocalypsi filium hominis præcinctum ad mammas zona aurea, & caput eius velut lana alba. Quando caput habuit seniles cogitatus, id est, candidos? (id enim significant caput, & capilli candidi tanquã lana alba.) Cum præcinctum habuit pectus zona aurea. Et quid per zonam auream intelligit, nisi Deũ? Græci enim illi sapientes, ac Persæ ad significandũ Deũ circulũ depingebant, & meritò. Nã cum figura circularis principio careat, & fine, omniũ & figurarũ sit capacissima, quæ in Deum maximè cõpetunt, cũ sit æternus, & principio careat, & fine, omniaq; suæ potentiæ ambitu comprehendat, nõ abre Deũ circuli figura adumbrabant. Nos ergo præcingamus pectus, quod locus est cogitationũ, Deo, & tunc nihil sordidũ erit in corde, id est, cogitemus, quæ recta sunt, & ad Deũ spectant. Hoc etiã significauit cœlestis Sponsus dicens, Vulnerasti cor meum soror mea, vulnerasti cor meũ in vno crine colli tui. Quam pulchræ sunt mammæ tuæ. Quid crines sunt, nisi cogitationes? Et quoniam omnes iniquas cogitationes à se longè repulerat, & tantum vnũ cogitabat, nempe quo modo Deo inseruiret, propterea ob vnum tantum crinẽ commendatur Sponsa ab Sponso. Quemadmodum enim crines in capite sunt, Ita & cogitatiuum caput sedes est. Addit etiã, Quàm pulchræ sunt mãmæ tuæ, ob eandẽ causãm. Mãmæ enim sunt in pectore, & quoniam nihil iniquum versari permittebat in pectore, sed quod candidum erat, & purum, commendatur Sponsa ob mammarum pulchritudinẽ. Quadrat obseruatio in Euangelium Dom. 18. post Pentecostem, in ea verba, Si non dimiseritis de cordibus vestris. Non solũ munditiam quærit Deus in opere, verum & in corde.

Apoc. 1. c.

Omnium figurarum perfectior circulus. Gani. 4. c.

Smile.

Quartò, docet hic locus, neminem vltra demerita puniendum. Hoc aduertant iudices, maiorem delictis infligentes pœnam, cum tantum debeant dicere, Secundùm peccata reddam delinquenti. Est enim culpa vlna, qua metitur pœna peccantis. Pro mensura peccati erit & plagarum modus, præcipit Deus. Ac rursum, Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura, &c.

Pœna grauior grauius peccãtibus. Leuit. 19.

Quintò, admonet hic locus, nihil quærendum esse mediis iniquis, neque honorem, neque diuitias, &c. Soler enim Deus, cum peccatis ascendere, vel ditari, contendit homo, ipsum deiicere in extremam paupertatem, & ignominiam.

niam. Cogitationes, & conſilia ſacerdotum erant ad comparandas diuitias, ſecundum eas reddit eis. Hinc apud Leuiticum, Si ambulaueritis mecum ex aduerſo, ego quoque contra vos aduerſus incedam. Quemadmodum ſublimatorium refundit humorem ſurſum aſcendentem, quaſi rependens, quod acceperat, Ita & Deus rependit, cũ aſcendere cõtendit homo prauis viis. Sunt conſilia ſcalæ, quibus conſcẽditur ad id, quod conſequi deſideramus. Talis autẽ debet eſſe hæc ſcala, vt per eã angeli non dedignentur aſcendere, & deſcendere, ſicut per ſcalã Iacob, atq; vt firma ſit, non corruamus, exoremus Deum, vt initatur ſcalæ, id eſt, iuſta apponamus media. Id enim ſignificauit Dominus, ſcilicet habiturũ Iacob terram, in qua dormiebat non aſcendendo ſcalã prauorũ mediorum: ſed iuſtorum. Ac propterea angeli, & Deus ſunt in ſcala. Subditq; Deus poſt viſionẽ ſcalæ, Terrã, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo. Ac ſi apertius dicat, Nõ malis artibus ditaberis, nihil iniquum cõmittes, vt conſcẽdas. Dolendum eſt, multi ponunt ſcalã, vt conſcendant, per quã non angeli aſcendunt, ſed dæmones, non Deus innixus eſt ſcalæ: ſed Satanas. Quot enim peccata patrantur, vt ad culmen honoris euehantur, & diuitiis potiantur? Timeant tamen iſti, quia Deus ſolet, rependere illis ſecundũ eorum cogitationes. Debet Chriſtianus imitari Abrahamum patriarcham, cui cum rex Sodomorum multa offeret reſpondit, Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum, poſſeſſorẽ cœli, & terræ, quòd à filo ſubtegminis, vſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua ſunt, ne dicas, Ego ditaui Abrahã Ita Chriſtianus, confidens, Deũ eſſe poſſeſſorem omnium bonorum, licet diabolus multa offerat bona, nihil quantumuis minimum, vt filum ſubtegminis, aut corrigiam calciamenti, debet accipere, ne quando in conſpectu ſummi iudicis dicat, Æquiſſime iudex, ego hunc ditaui. Quemadmodum aqua ex loco, per quẽ tranſit ſaporẽ accipit, & colorem, Ita & diuitiæ ex viis, per quas conquiruntur, accipiunt & prauum ſaporem, & colorem. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mũdum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Amens certè iudicaretur homo, ſi iugulari eligeret, dummodo enſis, quo eſt iugulandus, auro eſſet ornatus, & gemmis. Quid aurum, quid opes male acquiſitæ ſunt? Gladius certè, quo interimitur acquirens.

Leuit. 26. ſimil.

Gene. 28.

Gene. 14.

Similes. Vitia mutatur cum paſſis, diuitiæ autem ſequuntur eos qui poſſidentium Sacrilegi.

Sextò, ex hoc loco colliges, qd maxim è debeãt ſacerdotes

ante

Paulo inquit D. Bern. plus vigilant subditorũ euacuandis mãsuetudinem quam exstirpandis vitiis.

ante oculos habere salutem animarum, non diuitias cõquirere. Væ pastoribus, ait Dominus, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis, &c. Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam, vt vltra non pascant gregẽ meũ, nec pascãt amplius pastores semetipsos. Obserua, vbi quæsiturus est oues Deus, in manu pastoris, in qua si lucrũ inuenerit, nõ medicinã, vt vulneratis medeatur, quid dicturus est Deus? De manu etiã inquit, requirã pastorũ nõ de pedibus, quia oues non sunt vilipẽdendę, nõ cõculcãdæ: sed in manibus portandę. De manu etiam pastorũ requiram, quia opera pastorum examinabit Deus. Manus enim opera significant. Nihil enim magis perdit gregem Dei, quam exemplum prauorum operum pastoris. Quæret enim Deus, an ob commodum suum peccata ouium dissimulauerint. Debet bonus sacerdos, semper dicere illa verba regis Sodomorum, Da mihi animas, cætera tolle tibi. Ita enim debet prospicere saluti ouium, vt omnia bona temporalia illi postponat. Multis lachrymis deflendi sunt nonnulli sacerdotes, qui secus faciunt. Hos adumbrant latrunculi Syriæ, qui puellam Israeliticam Naaman Syrio lepra contaminato tradiderunt, Ita quidam sacerdotes magis latrones sunt appellandi. De illis enim inquit Christus, qui non intrat per ostium, sed aliunde, ille fur est, & latro. Quid est, intrare per ostium, nisi Christum imitari, qui ait, Ego sum ostium? Tunc autem imitatur, cum vitam ponit pro ouibus; tantum abest, quod temporarium quærat emolumentum. Tunc autem ascendunt aliunde, cum diabolo tradunt animas ob quæstum, qui lepra execranda peccatorum eas inficiat, O calamitatem deplorandam, cum medicinam debeant adhibere, vt sanentur, easque Christo offerre in sponsas, diabolo, cuius typus est Naaman, in suam perniciem tradunt. Quadrat obseruatiæ in Euangelium Dominicæ tertiæ post Resurrectionẽ, in hęc verba, Qui non intrat per ostium: sed aliunde, ille fur est, & latro. Quod si latro est, quid de illo erit Domine? Timendum sane est. Obserua, quid hic dicat, *visitabo super eum ¶ias eius & cogitationes eius reddam ei.*

Gene. 14.

4. Re. 5.

Bonus pastor ponit animam pro ouib. suis.

¶ *Et comedent & non saturabuntur.*

Theodoretus & Theophylactus referunt hæc verba ad pœnas,

pœnas & ſupplicia ſacerdotibus à Deo infligẽda ob eorum auaritiam, Ac ſi apertius dicat Deus, Continua, alia, atque alia ipſis mala adducam. Et quemadmodũ voraces, adeoque inſatiabiles pãphagi manducantes non ſaturantur, ſic & ipſi fructus *comedent* operum ſuorum, hoc eſt, ſupplicia, & perinde ac neque comediſſent, neque puniti eſſent, alias ſubinde prouocabunt pœnas. Diuus Hieron. ſecus. Ait enim, cibum hunc, quem manducaturi ſunt iſti, eſſe voluptatem, quæ inſatiabilis eſt, & quanto magis capitur, tanto plus vtentibus ſe famẽ creat. E contrario, beati eſurientes, & ſitientes iuſtitiã, qm̃ ipſi ſaturabuntur. Sicut iuſtitia ſaturat, ſic iniquitas ſubſtantiã non habens vana comedentes fraude deludit, & vteros deuorantium vacuos derelinquit. Conſentit cum hac Hieronymiana explanatione Interlinearis. Superpoſuit .n. his verbis, *comedent & non ſaturabuntur*: id eſt mala opera exercebunt. Alij ad bona tẽporaria ex victimis, & oblationibus, atque hoſtiis conquiſita hunc referunt ſermonem, quod cũ multas hauſerint ſacerdotes ex ſacrificiis populi opes: nunquam tamen ſuum expleant animum, ſed ad alias, atque alias congerendas anhelant ſitibundi. Et hic ſenſus mihi videtur verior, & germanior. Ideoque ita diſpungemus. Primũ certũ eſt, Deũ ad ſacerdotes hæc deſtinare, Nam cum ſupra crimen ſacerdotum obiurgauerit, quod ſpe lucri ducti, ad idololatriam populum alliciebant, nunc pœnam quaplectendi ſunt ob tantum facinus, detegit. Ea autem eſt, vt ſacerdotes contrarias omnino res ſuis ſtudijs, & cupiditatib. malis experiantur, & quanto attentius, & impenſius congerendis opibus quæſtu victimarum incubuerint: tanto vehementius, & acerbius eſuriem eos paſſuros, & omnium commodorum inopia laboraturos, prædicit Deus. Amplectuntur hanc explanationem tum Rupertus, tum recentiores.

Simile.

Voluptas inſatiabilis eſt.

In ſacerdotes qui congerie oblationũ cupiũt ad cumulandas diuitias.

Ad componendos mores.

IT *comedent & non ſaturabuntur*. Si de pœnis infligẽdis ſacerdotibus intelligas hæc verba, in quem modum Theodoretus, & Theophylactus expendunt, diſce ex hoc loco, quantũ malum ſit peccatum, ſiquidem aliæ, atque aliæ pœnæ pro eo his iniquis ſacerdotibus iniunctæ, non illos exonerant: ſed comminatur Deus: ſemper eſſe nouas addendas, nunquamque finiendas. Et obſerua verbum, *comedent*, vt ingentem fore pœnarum acerbitatem deprehendas. Nam quæ ore abſumuntur, intra

pectus,& viscera sunt. Esse igitur pœnas has comedendas quid aliud inuoluit,quam esse grauissimas, & acerbissimas? Quemadmodum enim vulnera corporis interna acerbius cruciãt,quam externa,Ita supplicia internè illata molestius torquent. Et iustissima quidem sententia hæc Dei est. Nam per ea,aut in his puniendus est peccator,in quibus, aut per quæ Deum offendit. Vnde Sapiens ait, Per quæ quis peccat, per hæc & punietur. Peccauerant sacerdotes,& populus, corde consilia iniqua excogitando,quamobrem dixerat *Cogitationes eius reddam ei*: ipsa corda etiam fore crucianda,implicat vates noster hac voce,*comedent*. Timendum igitur nobis est, quando æquissimus iudex non solum peccatorem,verum etiam in his corporis partibus, & membris punit,quibus delictum commisit. Videmus nonnullos chiragra, & podagra laborare? Fortassis manus & pedes instrumenta fuerunt peccatorum. Pedes enim ad malum cucurrerunt, & manus vel iniuriam intulerunt,vel quid impium commiserunt,ac propterea peccator in illis plectitur membris. Corripitur alius pleuritide,hoc est laterali morbo? Fortassis odio prosequutus est proximum,cuius sedes cor est quamobrem & in corde punitur. Alius & capitis dolorem patitur? Fortassis noxiis dedit locum cogitationibus, aut in superbiam elatus, fratrem contempsit. Alius dentium dolore punitur? Videat is,an guttur suum fuerit sepulchrum parens, & veneno aspidum fuerit infectum ad detrahẽdum honori fratris sui. Demumquoties homo se sentit in aliqua corporis parte morbo affectum, oculos mentis aperiat,& cognoscat,an huiuscemodi membrum ad patrandam iniquitatem fuerit instrumentum,& agat pœnitentiam,vt misericordiam consequatur à Deo. Vis frater mi,agnoscere,plerũq; hominẽ iis, quibus deliquerat,partib. corporis à Deo torqueri? Audi, quid dicat Isaias,Pro eo quòd ambulauerunt filiæ Sion extento collo,& eleuatæ sunt,& nutibus oculorum ibant,& plaudebant,& ambulabant pedibus suis,& composito gradu incedebant,decaluauit Dominus vertitem filiarum Sion,& Dominus crinem earum nudabit. Et erit pro suaui odore fœtor,& pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Ecce, quæ capite,& collo peccauerant naribus suauem odorem, & voluptatem veneream haurientes zona,aliisque variis ornamentis corporis allicientes ad turpitudinem, iisdem membris pœnas exoluunt. Nam caput crinium expoliatur pulchritudine, naribus fœtor adhibetur,renibus cilicium aptatur. Quor sum

Simile.

Sap. 11.

Iuste afflliguntur membra corporis quæ ad patranda peccata instrumenta fuerũt.

Isai. 3. d.

ſum.n.putas,hęc tã minutī ab Iſaia recẽſeri? Certe,vt pœnas his corporis membris infligendas intelligas,quib.homo deliquit. Vnde optimè D.Chryſ.de diuite epulone inqt, Quia in conuiuando magis loquacitate peccauerat,in lingua grauius ardebat. Atq;in Apocaly.Quantũ glorificauit ſe & in delitiis fuit,tantũ date illi tormentum, & luctum. Quid eſt quantum glorificauit ſe, & in delitiis fuit:tantum date illi tormentum,& luctum,niſi obſeruate,quibus maximè animi facultatibus:& corporis mẽbris delectatus ſit peccator,& in his præcipuè cruciatè,& torquere? Quod & in Iob dicitur, Iuxta multitudinem adiuuentionũ ſuarum,ſic & ſuſtinebit. *Iob 20.* atque in euangelio,Væ vobis,qui ridetis nunc,quia lugebitis. *Luc.6.* Ecce riſus in luctum mutatur.

Secundò, locus hic pro concionibus Dominicæ primæ Aduentus venuſtiſſimus eſt. Explicat enim,quantum ſint tormentum paſſuri damnati, pœnas videlicet in æternum|duraturas. *Comedent*,inquit. Et quid *comedent*? Ignem certe gehennalem,fumũ,fœtorẽ,quæ vel mẽte cogitare eſt horrendũ. Quinimo ipſos dæmones *comedent* variis indutos beſtiarum formis,quas,vt acerbius crucient,aſſument. Audi quid dicat Deus Iob de Behemoth,hoc eſt,dæmone, Sternutatio eius ſplẽdor ignis,de ore eius lãpades procedũt,ſicut tædæ ignis *Iob. 41.* accenſæ. De narib.eius procedit fumus,ſicut ollæ ſuccenſæ, atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flãma de ore eius egreditur. Cur tam cruentus, & horribilis depingitur diabolus,niſi vt quantum damnatos cruciet, aperiatur? *Comedent* igitur dãnati diabolũ, quoniã per eorũ fauces ingredietur,vt ſæuius viſcera laniet,& diſrumpat,vt igne intus adurat,vt fumo ſtrangulare videatur. Audi etiã,quid rurſum dicatur apud eundẽ Iob,Panis eius in vtero illis vertetur in fel aſpidũ intrinſecus. Diuitias,quas deuorauit, euomet,& de ventre illi⁹ extrahet eas de⁹. Caput aſpidũ ſuget,& occidet eũ lingua viperæ. Nõ videat riuulos fluminis,torrẽtes mellis,& butyri. Luet,quæ fecit omnia,nec tñ cõſumetur. Iuxta multitudinẽ adinuentionũ ſuarũ ſic & ſuſtinebit. *D.Tho.* Hæc apud Iob. Et nihil aptius dici potuit ad depingendas damnatorũ pœnas. Vnde egregiè D. Thomas de dictis damnatorum pœnis locum expendit. Sed nos latius diſpungemus,Ideo explanationi noſtræ aures accommoda. Ait itaq; panis eius in v.ero ei⁹ verteturin fel aſpidũ intrinſec⁹. Ecce qualis erit ci⁹ . ãnatis,non vtiq; externè ſolum ſed interne etiam fel aſpi m. Et qui ſunt iſti aſpides Certè dæmones

Horribilis damnatorum cruciatus.

Hi, vt dirius crucient, virus instar aspidum, euoment intra ipsa viscera miserorum damnandorum, ipsa viscera rodentes, & laniantes. Et quemadmodum biliosus humor ad vomitum cogit in quo miserè torquetur homo, cũ non sine ingenti dolore videatur illi ipsa viscera eiicere. Ita dæmones existentes intra viscera ad doloris incrementũ cogent dãnatos ad abominandũ vomitum. Vnde subiungitur, Diuitias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deꝰ. Diuitias posuit pro acerbissimis pœnis, metonymicè effectum pro causa atrexens. Nã quemadmodum quidoque cibꝰ comestus cõuertitur in humores venenosos, & cũ digeri non possit, per vomitum eiicitur cũ abominatione, & dolore, Ita peccatores diuitias male partas dicũtur, euomere, quia inter alias pœnas pro eis torquebuntur abominando vomitu, cõclamantibus dæmoniis, ad idque cogentibus, dicentibusque, Euome diuitias, quas iniquè acquisisti, & tibi causa fuerunt, vt multa patrares peccata. Atque vt in profundum miseriarũ eos deuenisse cognoscas, obserua, quid subditur, Caput aspidũ suget. Ad eandem normam aspides vocat dæmones, quoniã illi aspidis, & viperæ formam sumentes, capita sua in ora damnatorũ immittent, & sugere cõpellent, venena emittentes. Hæc de pœna, quã Theologi vocãt pœnã sensus, dicta sunt. Deinde torquendos pœna damni significat his verbis, Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. Qui sunt isti riuuli, & torrentes, nisi bona illa inaudita quæ præparauit Deus diligentibus se, de quibus & Regiꝰ Psaltes inquit, De torrente voluptatis tuæ potabis illos? Tanta bonorũ copia priuandos esse peccatores ptædicit. Et meritò riuulos fluminis beatitudinẽ vocat quoniã beati non totum flumen exhaurient: sed riuulos quosdã imbibent illius beatificãtis maiestatis diuinæ. Tãtũ enim, quantũ beatificare potest in æterna, & incõprehensibilis maiestas, nulla creatura comprehendere potest. Vnde egregiè inquit D. Thomas quod quãuis beati Deũ cõprehendãt: non tamen totaliter, id est, omnibus modis, quibus comprehendi potest. Atque, si loquendi modum obserues, dum ait, Non videat riuulos fluminis, inuenies, veram esse eiusdem diui Thomæ sententiã asserentis, beatitudinem, in operatione intellectus consistere, hoc est, in visione: non in actu voluntatis. Non enim dixit, Non delectetur riuulis fluminis: sed ait, Non videat riuulos fluminis. Igitur præcipua beatitudinis ratio in visione consistit. Dum verò beatitudinẽ appellat torrentes mellis, & butyri

Simil.

Pœna sensus & pœna dãnis 1 sal. 35. a

1. p. q. 12. ar. 7. ad 1.

1. p. q. ar. 4. c

butyri ſuauitatẽ cœleſtis glorię maximã eſſe complexus eſt. Per mel enim, & butyrũ omnis ſuauitas, & dulcedo intelligitur, cũ hæc duo inter cætera dulciſſima eſſe, certum ſit. Cum itaque damnati dicuntur, *comedere* pœnas, tu vtramque intel lige pœnã videlicet ſenſus, quæ debetur culpæ, ratione inordinatæ conuerſionis, & pœnã damni, quæ debetur culpæ, ratione auerſionis. *Comedent* enim ipſum ignem, & vna cum ipſo igne ipſa dæmonia deuorabunt. Et quemadmodũ, vt qui dam exiſtimant, licet reclamante Plinio, in ipſo igne ſalamandra gignitur, animal certè peſtilentiſſimum ob exitiale venenum, ita in illo gehennali igne dæmones erunt, quàm acerbiſſimè torquentes miſeros dãnatos. Sed aduerſus hanc ſententiã iam mihi videntur, inſurgere Scholaſtici proferẽtes ex Diuo Auguſtino, nequaquam damnatos cruciandos in inferno corporeis vermibus. Nam li. 20. de Ciuitate Dei c. 22. licet dicat non deeſſe, qui ob verba Iſaiæ. Vermis eorũ non morietur in æternũ, Ac rurſum apud Iudith, Dabit ignẽ & vermes in carnes eorum. Et illud, Vindicta carnis impij ignis, & vermis intelligant viuaciſſimos vermes corporeos laniaturos corpora damnatorũ: credibilius tamen iudicat, vermem tropicè ad animã ſolum referendum, eſſéque vermem iſtum, conſcientiæ remorſum perpetuò animam cruciantem. Quã ſententiã amplectitur Diuus Thomas in mul ris locis, ac maximè in. 4. ſentent. diſtinct. 50 q. 2. & opuſculo 10. ar. 41. cuius verba citare non grauabor. An in inferno, in quit, erit corporalis vermis? Hoc Auguſtinus ſub dubio reliquit. 21. de Ciuitate Dei, licet in 20. eiuſdem dicat, hoc probabilius videri, quòd ignis referatur ad corpus, vermis tropicè ad animam, quod etiam mihi probabilius videtur. Hæc Diuus Thomas. Rationes verò, quibus fulciunt non futuros corporeos vermes in inferno, non ſunt difficiles ſolutu. Arguunt enim in hunc modum, quieſcente motu primi mobilis, nulla erit generatio, & corruptio: igitur non generabuntur vermes in inferno, cum iam ceſſauerit motus cœleſtis. Quis tam cæcus, vt non videat, friuolũ & nullius momenti eſſe argumentum? Bifariam enim reſponderi poteſt. Primò, quòd vermes inferni non denuò producantur, ac poſtea rurſum corrumpantur, ita vt detur generatio, & corruptio vermium: ſed quod in ipſo igne ſint æterni & perpetui. Quĩ enim corpora damnatorum perpetua facit ad cruciatũ cur & vermes incorruptibiles non poterit, in ipſo igne gehennali creare ad acerbius damnatorũ tormentũ? Dicamus

Simile.

Li. 20. de ciui. Dei. c. 22.

Iſa. 66.

Iudith.

Eccl. 7.

D. Tho.

An in inferno dãnati corporalibus vermibus ſint cruciandi.

ergo, vermes esse in inferno, nõ de nouo productos, iterũque cotrũpendos: sed ipsi igni coæternos. Hinc, & ad aliã rationem, quã velut irrefragabilem subiiciunt, facilis est solutio, Vermes ex corporis corruptione scaturiunt: sed corpora dãnatorũ non erũt corruptibilia, igitur non erũt in illis vermes. Respondemus ad antecedens, gehennales vermes non esse ex quapiã corruptione: sed diuina virtute creatos. Vides quo pacto asseuerari possit vermibus corporeis cruciandos esse dãnatos. Cæterũ, ne tantorũ doctorũ, diui videlicet Augustini, & diui Thomæ, ac aliorũ refragari sententiæ videar dicamus, non futuros vermes qui solum vermes sint, ipsos veruntamen dæmones vermium posse assumere formas imo assumpturos, vt acerbius crucient, non dubito. Hactenus pœnas infligendas miseris damnatis implicatas hac voce, *comedent*, cõplexi sumus. Nũc, quantũ sint duraturæ, sequenti verbo, scilicet *Et non saturabuntur*, perstringit. Et quid est, *non saturabuntur*? Iam diximus dispungentes litterã, iuxta Theophylacti sententiam significari, suplicia noua esse semper addenda dãnatis, & perinde, ac neque comedissent, neq; puniti essẽt, alias subinde subdituros pœnas O horrendũ spectaculũ, noua semper inueniri tormentorũ genera, neque adinuentis cõtentos esse tortores, & sine termino durationẽ esse perpetua. Sed cur Domine ira tua tremẽda iustitia in peccatores desæuit, vt pro peccatis finitis, & certo tẽpore patratis æternas pœnas inducas? Satis sit, obsecro, iuxta legẽ à te sancitã, pro mẽsura delicti sit & plagarũ modus. Peccarunt miseri damnati viginti, aut quadraginta annis? Totidẽ etiam tradantur puniendi tortoribus. Quid si immensam tuæ maiestatis amplitudinem offensam acclames, ac propterea meritò ęterno addici supplicio peccatores qui contra Deũ, qui infinitus est, in lethale crimen prolapsi sunt. Vbi, quæso, est miserationum tuarum abyssus? Nonne tu es, qui punis citra condignum? Quare ergo peccatoribus pares pœnas delictis refers? Mouẽt hũc lapidẽ multi sancti patres inquirẽtes, quo pacto diuina iustitia cohæreat cũ pœnarũ inferni immensitate. Videtur enim vltra condignũ damnatorum punitio, cum illi tempore infinito torqueãtur pro peccatis & numero, & tempore finitis. Ad hęc, cum diuina misericordia sit super omnia opera Dei, atque etiã in ipsorũ damnatorum vindicta misericordia maximè resplendere debeat, & superexaltare iudiciũ, iure optimo quæri potest, quo modo Dei misericordia stare possit cũ tanta pœnarum acerbitate

Deut. 25.

Lib. 21. de ciui. Dei. c. 11. & 21

bitate, & duratione. D. Aug. reſpondet, nõ eſſe neceſſariũ, pœnæ durationẽ eſſe æqualẽ durationi culpę ad ęquitatẽ iuſtitię. Non. n. adulteriũ, quod momẽto tẽporis perpetratur, momentanea pœna punitur, etiã ſecundũ leges humanas: ſed duratio pœnæ reſpicit diſpoſitionẽ peccãtis: Quandoq; enim illẽ, qui peccat in aliqua ciuitate, ex ipſo peccato efficitur dignus, vt totaliter à ciuitatis cõſortio repellatur, vel per exiliũ perpetuũ, vel etiã pe. mortẽ. Ita etiã ſecũdũ diuinã iuſtitiã homo ob peccatũ mortale redditur dign⁹, penitus à ciuitatis Dei cõſortio ſeparari, & ęternæ pœnę ſubiici. Quiã, vt D. Aug. loco citato ait, quod eſt de ciuitate iſta mortali homines ſupplicio primę mortis: hoc eſt de ciuitate illa immortali, homines ſupplicio ſecũdę mortis auferre. Quòd autẽ pœna, quã ciuitas mundana infligit, perpetua nõ reputat, hoc eſt per accidens, vel quoniã perpetuo homo nõ manet, vel quia ipſa ciuitas deficit. Vnde ſi homo in ppetuũ viueret, pœna exilij, vel ſeruitutis, quæ per legẽ humanã infertur in eo perpetuo maneret. Inueniuntur & aliæ rationes à ſanctis aſſignatę, quare iuſti dãnati pro peccato tẽporatio pœna ppetua puniantur. Vna eſt, quia peccauerũt cõtra bonũ ęternũ, dũ contẽpſerunt ęternã vitã. Et hoc eſt, quod D. Auguſt. lib. citato dicit, Factus eſt malo dignus æterno, quia hoc in ſe peremit bonum, quod eſſe poſſet æternum. Alia ratio eſt, quia homo in ſuo æterno peccauit. Vnde D. Gregorius libr. 4 Dialog. inquit, Ad magnam iuſtitiam iudicanti pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui nunquã voluerunt, carere peccato. Atque D. Hieronimus in hæc verba. cap. 27. Prouerbiorum, Infernus & perditio non replebuntur, & oculi hominũ inſatiabiles, ait, Inferni tormenta non replebuntur, terminum accipiendo, ſimiliter & intentiones eorum, qui humana ſapiunt, inſatiabiles ſunt in deſiderio peccandi. Qui & ideo ſine fine pœnas luunt, quia voluntatẽ habuerant ſine fine peccandi, ſi naturã haberẽt ſine fine viuendi. Quòd ſi obiiciatur, quoſdam peccatores, quando ſe irretiunt crimine mortifero, proponere in corde ſuo, vitam ſuam poſt patratũ peccatum in melius commutare. Vnde, ſi vera ſunt, quæ diximus, cum non habuerint voluntatem ſine fine peccandi. conſequenter non eſſent digni æterno ſupplicio. Reſpondent nonulli, diuos Hieronymum, & Gregorium locutos eſſe de voluntate, quæ in externas prodit operationes. Qui enim in mortale peccatum labitur, propria voluntate in eo ſe collocat ſtatu à quo erui

Peccati fœtiti infinita & perpetua in damnatis pœna.

Grogor. Hieron.

Prou. 27. Per infernum & perditionẽ impiorum damnatorum & dãnationis eorũ locũ intelligit Lyranus.

non potest, nisi diuinitus. Vnde ex hoc ipso, quòd vult peccare; consequêtur vult, in peccato manere perpetuò. Hoc.n. est, spiritus vadês in peccatum, & non rediens per seipsum.

Simile. Quemadmodum si quis in foueam seipsum det præcipitem vnde exire non posset, nisi adiutus, dici posset, huiusmodi hominem ibi in æternum manere voluisse, quamuis aliud cogitasset. Vel põt dici, & melius: q̃ ex hoc mortaliter peccat finem suũ in creatura constituit: & quia ad finem vitæ tota vita ordinatur, ideo ex hoc ipso totam vitam suã ordinat ad illud peccatum, & vellet in perpetuum in peccato manere,

Gregor. Iob 41. si hoc sibi esset impunè. Significauit hoc egregiè D. Gregor. lib. 34. Moralium expendens illud Iob 41. c. Æstimabunt abyssum, quasi senescentem iniqui. Ideo, inquit, cum fine deliquerunt quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe, sine fine viuere, vt sine fine potuissent, in suis iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare, quã viuere. Præterea tertiò, digni sunt æterna pœna damnati, quia eorum culpa manet in æternum. Nã cũ culpa non possit remitti sine gratia, quam non potest homo post mortem adipisci, nõ agitur equũ est, finiri pœnam, siquidem culpa manet in dãnatis. Cũ igitur hæc ita se habeant, & tam longa, támque cruenta punitio, & sæua damnandos maneat, Vnde Isaias ait, Videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorũ non morietur, & ignis eorũ non extinguetur: & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, cur homines adeo sunt vecordes, & amentes, vt tanti supplicij obliti, non renocent gradum à viis suis pessimis; Cur cum sancto Iob nõ dicũt in corde suo, Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deũ, & pondus eius ferre non potui? Cur cum D. Hierony. Siue comedam, siue bibam, semper in auribus meis sonat illa tremẽda tuba, Surgite mortui, venite ad iudicium? Cur cum D. Augustino, Dñe hic vre, hic seca, vt in æternum parcas? O cæcitatem ingentem, ô amentiam deplorandam. Resipiscamus fratres mei, atque, vt tremebundi, expectemus diẽ illam tantæ calamitatis, & miseriæ: ante oculos mentis ponamus, quod Dñs præcepit Ezechieli, videlicet, Tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem Ierusalem. Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & cõportabis aggerẽ & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream inter te; & ciuitatẽ, & obfirmabis faciem tuam ad eã, & erit in obsidionẽ, & circundabunt eam.

Isa. 66. *Iudicij ex tremi cõsiderationes deterret à peccatis. Amb. ad Virg. lap. Iob 31. c. Hieron. in Epistolis.* *Ezech. 4.* *Tremẽda Dei per prophetã vox in nouissimis diebus cõsonandis.*

eam. Signum Domui Iſrael. Nihil aptius dici potuit ad adumbranda ſupplicia, quæ peccatores experientur in inferno. Singula expēdamus. Tu, inquit, fili hominis, non fili Dei. Nā cum poteſtatē acceperis, filiū Dei fieri; ob tua flagitia, & peccata nō Dei filius vocari mereris, ſed filius hominis, hoc eſt, peccator, fragilis, & abiectus, &c. Sume tibi laterē, ſume cor tuum durū. Meritò cor peccatoris laterē vocat, terram videlicet recoctā, & in lapidem ferè conuerſam ob eius duritiem. Ideo dicitur apud Deuter. Non obdurabis cor tuum. Et per os Dauidis, Nolite, obdurare corda veſtra. Et per Iſaiam, Audite me duro corde. Atque D. Paulus, Secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor theſauriſas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Ad hæc cor hominis meritò laterem appellat. Si enim colorem lateris obſerues nihil eo ſimilius carni inuenies. Cum ergo cor peccatoris carneum ſit, & in cunctis ſuis actionibus carnem ſapiat, non ab re illud laterem nominat. Tu igitur peccator duro corde & qui carnem tuam ſemper es ſecutus, vt eius deſideria perficeres, ſume illud tibi. Non inquit aliis. Multi enim duritiā aliorum execrantur, reprehendūt, & obiurgant acclamantes diem iudicij vindicem fore maleactorū, at ſuimet obliuiſcūtur. Frater mi, relinque corda aliena, tuum tibi ſume. Et pones illud corā te, Non ait, in ſcapulis, aut tergo. O bone Deꝰ quot hominum milia cordis ſui duritiam retro proiiciunt, ac veluti excordes ſint, viuunt. Non enim attendunt, quid cogitat cor eorum, quid agat, quò tendat. His inquit Deus, Pone cor tuum coram te, illud contemplare. Vide, an purū ſit, vel impurum: attende, quales ſint eius cogitatus, & opera, &c. Item pone cor tuum coram te, id eſt, iuxtà te. Solent enim peccatores, longè eſſe à ſuis cordibus. Vnde Dauid dicebat, Cor meum dereliquit me. Et in libro 2. Regum cum Deo loquens aiebat, Inuenit ſeruus tuus cor ſuum. Si illud inuenit, ergo antea non habuerat. Et Ieremias. Audi populeſtulte, qui non habes cor. Et Daniel de tyranno quodam, quem rationis expertem vocat loquens, ait, Cor eius datum eſt ei, Atque Iſaias, Redite præuaricatores ad cor. Vnde D. Gregorius. Cor, inquit, noſtrum non habemus, cum grauiter delinquimus. Et alibi, Nihil nobis vicinius eſt corde: & tamen ſæpe euagatur. Nihil longius à nobis, quàm nos. Mali, inquit Seneca, vbique ſunt, præterquam ſecum. Ponat igitur miſer peccator cor ſuum coram ſe, reducat ad ſe, non illud extra ſe diuagari patiatur. Et ſubdit ſtatim, Et deſcribes in

Ioan. 1.
Deut. 15.
Pſal. 94.
Iſa. 46.
Rom. 2.
Pſal. 39.
2. Reg. 7.
Iere. 5.
Danie. 7.
Iſaie. 46.
Greg.
Impius nunquam eſt apud ſe.

eo ciuitatem Ieruſalem. Ac ſi dicat, Ne in corde tuo ſculpas aut depingas, veluti in topographia, & mappa mundi Babylonem ciuitatem confuſionis, hoc eſt, mundi gloriam inanē & fluxam, quæ inſtar floſculi decidit, & perit. Quin potius imaginem hanc, quæ oculos peccatorum ſua vana pulchritudine remoratur, ne ad contēplandā cœleſtē Ieruſalem, ad quā incolandā conditi ſunt, mentē leuēt; ex corde tuo dele; q̄ velis, nolis, fluit, & preterit. Quod intelligēs Regius Pſaltes, cū Dño ſermonē conferens canebat, Velut ſomniū ſurgentiū Dñe in ciuitate tua imaginē eorū ad nihilū rediges. Ac ſi diceret, Euaneſcet vana mortaliū fœlicitas, quā in fluxis mundi rebus conſtituunt, tanquam ſomnium hominis expergiſcentis, quod cum eſſet inane, eum tamen dormientem falſò delectabat. Tu Dñe in ciuitate tua, in gloria ſempiterna, imaginē mundi, quam inſipientes homines in corde ſuo depingebāt, ad nihilum eſſe redactā; oſtendes. Nā quid imaginē appellat, niſi mundi vanitates, opes dignitates, generis ſplendorem, nominis amplitudinem, & alia id genus, quibus vani mortales inflantur? Hæc inaniter fuiſſe ſculpta in animō, intuebuntur cognoſcentes, nihil aliud eſſe, quam vmbras, & imagines fallaces, dicentéſque non ſine ingenti dolore, Tranſierunt omnia illa, ſicut vmbra. Deleamus igitur ex corde noſtro hanc mundi Babylonem execrandam, & deſcribamus in eo ciuitatem Ieroſolymā, viſionē pacis, gloriam cœleſtem, ſedes beatarū mentium immortales, cantica illa dulcia Sionis, patriam promiſſionis, beatitudinem æternam, cuius voluptatem, & ſplendorem quis pro dignitate recenſere poterit, cum dicat Apoſtolus, Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe? Ad hæc, diuino amore inflammati aſpiremus, ea in animo verſemus, cogitantes quāta bona amittant peccatores, qui illa ciuitate priuātur, hoc eſt, pœnam damni; quam ob crimina ſua incurrūt damnati, in imo pectore reuoluamus, vt amore tantę beatitudinis illecti; candidis virtutum actionibus nauemus operam; & tam immenſam Dei bonitatem non offendamus, qui ſua miſeratione nos ad tanta condidit bona, timeamúſq;, ab illa beatorum fœliciſſima ſocietate ſeparari, oculis mētis contēplātes quid dicat Apocalypſis; nempe, Beati, qui lauant ſtolas ſuas vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem, foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

Pſal. 72.

Sap. 5.

1. Cor. 7.

Ad æternitatis gloriam acquirendā nullus labor durus nullū tempus longū iudicari debet.

Apo. 22.

De-

Deſcribe ergo tu in corde tuo ciuitatem ſupernam Ieruſalē vt attendas, quanta beatitudinis voluptate ſit plena. Atque hac cōſideratione, veluti acutiſſimis ſtimulis excitat⁹; deſle peccata tua. Ita autem deſle, vt ſit poteſtas tibi in ligno vitæ. Tunc autem bene deſles, & poſt fletum cōceditur veſci ligno vitæ, cum poſt lachrymas ad iniquitatē non recurris ſed ſtatim ad cuſtodiam mandatorū temetipſum cōuertis, vt tantò iā conditori tuo placere ſtudeas poſt pœnitētiæ luctū per obedientiā mandatorū: quantò ante cōuerſionem eidem diſplicebas impœnitens per inobedientiā mandatorū. Deſcribe, inquam, ciuitatem Ieruſalem in corde tuo, vt agnoſcas, an portas inuenias illius ciuitatis ſanctæ, per quas ingreſſus patet ad eā. Sūt autē iſtæ portæ, vt placet Auguſtino virtutes ac bona opera. Aliis verò, obſeruantiæ præceptorū Dei. Iuxta quod Dñs ait, Si vis, ad vitam ingredi, ſerua māda ta. Vide ergo, an fores iſtæ, virtutes videlicet, tibi ſint occluſæ, cū illas neq; à limine ſalutaueris, neque in earum actiones incubueris Nā hæc porta Dñi, nō iniqui, & ſcelerati: ſed iuſti ſolū intrabunt in eam. Deſcribe etiam ciuitatē Ieruſalem in corde tuo, vt perpendas, foris eſſe canes impudicos, homicidas, & amantes, & facientes mendaciū. Atque hinc cognoſces, an conſors futurus ſis, & conciuis beatorū. Quòd ſi te canem fratrum tuorum famam dentibus lacerantem, & oblatrantem inueneris, & ad vomitum peccatum redire, ſi homicida es, proximum tuum odio proſequens, ſi tuis voluptatibus, veluti idolis, ſeruiens, ſi amas mendacium, hoc eſt, peccatū, illi cor tuū tradens. Nā vbi eſt amor tuus, ibi eſt & cor tuū. Vnde nō ſolū ait, qui facit mendaciū: ſed, qui amat. Amare autē eſt, cor, & volūtatem tradere amato. Da operam vt mores mutes; & te ad meliora cōuertas. Cæterū ſi tantus ciuitatis ſupernæ ſplendor nō te à peccato reuocat, ac tanta beatitudinis maieſtas in corde deſcripta non te ad virtutē amplectendam inflāmat. Quid tibi agendū reſtat? Fac, quod Dominus præcipit Ezechieli. Ordinabit aduerſus eam obſidionem, hoc eſt, depinges hoſtes illos acerrimos, dæmones, videlicet, te in inferno obſidione cingentes, & bellum atrociſſimum inferentes. Et quo pacto depinges? Singula obſerua. Ædificabis, inquit, munitiones. Munitiones ſunt præparationes bellicæ, quibus duces caſtra ſua muniunt aduerſus hoſtes, ſiue propugnaculis ligneis, aut terræplenis, ſiue foſſa, ſiue vallo, ſiue tormētis ignitos globos iaculantib ſiue quibuſcūque aliis machinis, & armis. Tu verò per hæc intellige

Salutaris Paranæſis ad vitæ emēdationem.

Matt. 19.

Pſal. 119.

Sub ordine caſtrametationis depingit atrociſſimas peccatorū clades Ezechiel.

varia

varia tormentorũ machinamẽta, quib. dæmones oppugnabunt damnatos. Et comportabis aggerẽ. Aggeres sunt coaceruationes terræ, & lapidum, quibus valla, fossæque implẽtur. Per quæ internè implendos damnatos cruciatibus, atq; pedibus dæmonum conculcandos intellige. Quemadmodũ enim fossas, postquam terra repleuerint milites, pedibus calcant, Ita dæmones pedibus suis conculcabunt, & pessundabunt in inferno peccatores. Quod & Apocalypsis aperuit dicens, Misit angelus falcem suam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frænos equorũ per stadia mille sexcenta. Vides, quo pacto dæmones induant formam equitum militantium, vt pedibus equorum, quibus insident, calcent damnatos. Sed obiicies hæc ex Apocalypsi desumpta potius ad tropologicã, & mysticam intelligentiam esse referenda, neque esse veritati consonum, fore equites in inferno: sed his, velut quibusdam vmbris, immensitatẽ pœnarum gehennaliũ tegi. Confirmatque hanc sententiam sanctorum patrum explanatio, qui mystice dispungunt, quod de equitibus, & alia huiusce modi inquit Apocalypsis. Exosculamur sanctorum patrum sententiam, eamq; maximè amplectendam asseueramus. Cæterũ, vti iam diximus, certò credimus, dæmonia, vt acerbiùs crucient, mille artes, & modos excogitatura, inter quos vnus est, varias inducere formas. Sed ad Ezechielem reuertamur. Dabis contra eam castra. O formidandam pugnam, ô bellũ exitiale. Si cum vno tantum dæmone damnatus certaret, actum esset de damnato, quid erit, si castra, hoc est, multi dæmonum exercitus miserum peccatorem oppugnent; Si vera illa sententia est, Neque Hercules contra duos, quid faciet imbellis homo, & omnibus armis destitutus, oppugnatus à milliis dæmonum? Et pones arietes in gyro. Certum est, arietes esse machinas bellicas habẽtes capita durissima ferro tecta, quibus muti subruuntur, & lapidum iuncturæ dissoluuntur: sic appellati, quòd instar animaliũ huius nominis retrocedant, vt possint vehementiùs capitibus ferire, In eundem modum dæmones aduersus peccatores decertabunt. Sume tibi sartaginem ferream. Sartago est patella illa, in qua cibi friguntur, per quam intelliges ignem illum ardentissimum inferni, quo frigentur, & excoquentur damnati. Certũ enim est, ob materiæ densitatem ferrum intensiùs ardere, atque propterea acerbius vrere. Et obfirmabis faciem tuam ad eam,

Simile.

Apoc. 4.

Plato de amicitia.

eam, hoc eſt, dirige faciem tuam aduerſus laterem, in quo depicta eſt Ieroſolyma vultu irato, & truculento, non ei oſtendas vultum hilarem, & lætum: ſed triſtem, & turbulentũ. O non parum, ſed multum pœnarum incrementum, tortores crudeliſſimos ipſis ſuppliciis addere triſtitiam faciei. Solet, nonnihil ſolatij eſſe damnatis ad mortẽ carnifices videre cõpatientes, & condolentes ſibi, atque exhortantes, vt bono animo ſint in tormentorum agone. At ſi tortores, & carnifices ſe crudeles exhibeant, & non ſolum factis: ſed etiam dictis, minis, atque vultus ſupercilio torqueant, quantũ hæc addent acerbitatis miſeris torquendis, cum, quoquò ſe vertant, omnia inueniant plena malis? Sed quod ſubiungit Ezechiel me multò magis terret, nempe, Signũ eſt domui Iſrael. Ac ſi apertiùs dicat, Quæ paucis cõplexus ſum, vmbræ ſunt, & ſigna quædã futurorum. Et quemadmodũ ſignũ, & vmbra rei parũ, vel nihil affert nocumenti: ſed ipſa res, vt ſi vmbrã, vel ſignum ignis tecũ habeas, nihil ab illo accipis incõmodi: ſecus autẽ ſi in ipſum proiectus fueris ignẽ, tunc ſentis vim flammarum, doloré pateris, &c. Ita quæ dicta ſunt, ſigna quędã iudica, non terrentia, aut parum mouentia. Veniet, veniet dies, quando ſignis ſuccedent res, quando non imagines carnificum, & tormentorũ oculis ſubiicientur peccatorum: ſed ipſi atrociſſimi tortores, ipſaque truculentiſſima ſupplicia, vt experiantur, quantum ſigna à rebus diſtent. O horrendũ ſpectaculum, ô inauditam damnatorum calamitatem. Si audire, quæ diximus, exhorrent aures, & tantùm illa ſignis adumbrando animis contremiſcit, atque corda etiã ſaxea vmbra emollit, quid efficiet ipſe rerum euentus, quid ipſa ſupplicia, & tormenta? Quadrat obſeruatio in hæc verba, Videbunt filium hominis venientem cum poteſtate magna. Magna quidem poteſtas, *comedere* tormenta, & nunquam illis *ſaturari*, ſed eſſe in æternum duratura.

Damnationi æternæ nullũ malum poteſt comparari.

Tertiò, iuxta Diui Hieronymi explanationem diſces ex hoc loco, quæ ſit peccati, & vitiorum conditio, nempe nunquam miſerum hominem *ſaturare*, quamuis multum *comedat*, & ſe totum illis tradat. Dicit peccator tentatus à voluptate venerea, Nunc peccabo, & explebo animũ meum: ſatiabor, & poſtea vitia faſtidiam. Falleris frater mi, nam quò plus comederis, plus eſuries. Et quemadmodum ignis, quò plurã accipit ligna, fit ardentior, & hydropicus, quò plus potat, plus ſitit, Ita peccatum ad maiorẽ ſitim ſui excitat hominẽ. Duæ, inquit Sapiẽs, ſãguiſugæ ſunt filiæ dicẽtes, Affer, Affer. Quæ

Simile.

Pro. 30. b.

ſunt

sunt istæ filiæ, nisi libido, & auaritia? Nam qui his vitiis dediti sunt, non facile satiantur: sed semper clamant. Affer, * Affer Non credas frater tentatori, quoties suggesserit, Nunc pecca, postea satiatus fastidies peccatum. Nam licet lassatus fueris peccando; nunquam tamen eris saturatus. Vnde & de fœmina impudica Poëta cecinit, Delassata quidem: sed non satiata recessit. Obsecremus Dominum fratres mei, vt donet (eius enim donum est) vt si quando peccauerimus, ita *saturemur*, vt non amplius peccata *comedere* velimus, memores amaritudinis, quam secum voluptas corporis implicat. Vtinã peccator diceret cum Ecclesiaste, veluti satiatus voluptate, Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorũ est, & sagena cor eius: vincula sunt manus illius, vt quemadmodum, qui cibum hausit saluti noxium, & longam incurrit ægritudinem, postea quoties sibi apponi cernit, stomachus ad vomitum excitatur, atque solo aspectu illius ita viscera commouentur, vt vel ipsum videre non ferat: sed oculos auertat clamans, Auferte ista hinc, illa enim meæ diuturnæ valetudinis, & languoris ingentis, qui me angit, causa extitere. Quadrat obseruatio in Euangelium sabbathi post Dominicam secundam Quadragesimæ, in hæc verba, Cupiebat filius ille prodigus, implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant. O miserande adolescens, quis tibi daret, vt repleres ita ventrem tuum siliquis porcorum, hoc est, voluptatibus vitiorum, vt satiatus peccata fastidires, & amplius eas comedere perhorresceres; Sed verbum subsequens horrore plenum est, nempe, Nemo illi dabat. Quod ita verum est, vt non solum nemo daret: verum neque dare posset, nisi solus Deus. Is est, qui post haustum cibum peccati eo saturare potest, non alius. Vnde hic comminatur peccatoribus, *comedent, & non saturabuntur*. Disce etiam ex hoc loco, Dei esse supplicium, cum patraueris peccatum, eo non *saturari*, sed, vt illud rursum committas, anhelare sitibundum. * Fili, inquit Sapiens, peccasti? Non adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. Quartò *Comedent, & non saturabuntur*. Disces ex hoc loco, donum esse Dei, opes, & diuitias, quas *comedis*, & congeris, esse tibi non ad famem: sed ad saturitatem. Nam in pœnam peccatorum ait, Comedetis, & nõ saturabimini. Atq; hoc loco, *comedẽt, & non saturabuntur*. Rursum quasi populum benedicens ait, Vt ipsi comedatis, ac saturemini. Non ergo fidas diuitiis multis. Nam quamuis illas habeas, potens est Deus te fame premere. Quemadmodum

Hebræus habet Hab, hab, hoc est da, da.

Eccl. 7.

Simile.

Eccl. 21.

**Noua vita non sufficit ad veră pœnitentam sed pia opera inter quæ oratio primũ locũ obtinet necessaria sunt.*

Leuit. 26. Deu. 11. c. Gen. 41.

dũ boues, quas vidit in ſomnio Pharao, quãuis erant in ripa fluminis, & vberrimis paſcuis, aliaſq; ſeptẽ boues pulcherri tumas, & pingues deuoraſſent, macilentæ erant, & nullum ſaritatis dedere veſtigium, In eundem modum inuenies multos homines, ditiſſimos quidem, & veluti in amœniſſimis pratis diuitiarum vitam degentes, atque alios diuites abſorbentes, & deglutientes: tamen poſt hauſtum tam vberrimum paſtum eos ingenti macie extenuatos. Et quemadmodum Tantalus flumini aſſiſtens, bibere non poterat, & fructus arboris capiti imminentis colligere non dabatur, quòd aqua refugiebat, quoties contingere conabatur, & rami fructibus onuſti ſubitò porrigent manũ aliò ſeſe ſubducebant, Ita cum multis diuitibus adſint bona, præſente ipſorum copia, inopia miſerè diſcruciantur, & bonis partis frui negatũ eſt. Quot magnates ſunt in Hiſpania hoc Tantali ſupplicio torti? Conuerte, precor, oculos mentis ad illuſtriſſimas ducũ, & comitũ domos, & familias, vt inſpicias, tot anni redditus, & prouẽtus quomodo expenduntur, & nummorũ aureorum millia in quo conſumuntur, & inuenies, in his paſcuis ditiſſimis cum ſint, macilentos eſſe, nimiumq; lãguidos, & quod peius eſt, boues pingues exiſtentes apud ſe deuoraſſe, hoc eſt, ſubditos, & ſibi ſubiectos in miſeram paupertatẽ redactos. Cum enim Domini populorũ ſint multo oppreſſi ære alieno, cogunt ſubditos, pro ſe ſua, ſeq; ſpondere, & ſtipulari, & cũ poſtea magnates ſoluere nõ valeant creditoribus, quod in ſponſionibus ſanxerant, ad miſeros populares pœna deuoluitur, qui ſoluere coguntur, quod eorũ Dñi ſoluere debuerant. Quid hoc eſt, niſi magnates, inſtar boũ macilentarũ ſomnij Pharaonis, alias pingues deuorate? Vides, quo pacto in iſtis cõpletũ ſit, *comedent, & nõ ſaturabuntur*? Sed vnde iſtis tãta calamitas eſt exorta, vt in pratis tot diuitiarũ fame premãtur? Paucis dicã. Fortaſſis opes eorũ male partæ ſunt, quamobrẽ & male dilabũtur. Alij rapiũt nõ ſua, & ſẽper in egeſtate ſunt, inquit Sapiens. Atq;, vt multa omittã, iſtis illud vatis Aggęi aptare poſſumus, Seminaſtis multũ, & intuliſtis parũ: comediſtis, & nõ eſtis ſatiati: bibiſtis, & nõ eſtis inebriati: operuiſtis vos, & nõ eſtis calefacti: & qui mercedes cõgregauit, miſit eas in ſacculũ pertuſũ. Scrutemur ergo nos corda noſtra, & inſpiciamus, an ſacculũ conſcientiæ noſtræ perforauerit inimicus aliquo eccati telo, per quod foramen cunctas opes diripiat, omnemque cibũ hauriat, ne ſit nobis ad ſatietatem, ſed ad famẽ. Et ſi pertuſũ ſaeculum inuenerimus, demus operam, vt occludams.

Simile. *Tantalus à labris ſitiens fugientia ca ptat Flumina Horat. ſerm. Satyr. 1.*

Pro. 11. d.

Aggei. 1.

Tunc

Tunc autem concludemus, cum virtutum actionibus compingemus, aut resarciemus. In quem modum si fuerit obstructum, aut resarcitum, comedemus, sicut Dñs pollicetur, panẽ nostrum in saturitate. Iustus enim comedit, & replet animam suam: venter autem impiorum insaturabilis, ait Sapiens. Quadrat obseruatio in euangelium Dominicę quartę Quadragesimæ, in hæc verba, Distribuit Iesus discumbentibus, quantum volebant, vt autem impleti sunt, &c. Curisti homines, quantum vo unt, accipiunt, & implentur? Quia à Deo, & per manus Apostolorum, hoc est, bonis, & non iniquis mediis cibum acceperunt. Quæramus & nos non prauis viis opes, sed iustis, & veluti per manus Apostolorum, vt cum *comederimus saturemur*. Quod si secus fecerimus, timeamus, audientes, *comedent & non saturabuntur*. Quadrat etiam obseruatio in Dominicam decimamquartam post pentecosten, in hæc verba, Primum Quærite regnum Dei, & iustitiã eius & hæc omnia adiicientur vobis. Quid erit, si quis contra faciat, & quærat prius diuitias, regnum Dei, eiusque iustitiam tradens obliuioni? Facile est dictu. Is, quamuis comedebat, non *saturabitur*, sicut hic sacerdotibus Dominus comminatur.

Leui 26. Pro. 13. d.

Dicet sapiens impiorum desiderio & appetitus (hic enim nomine significatur) nunquam sapien.

¶ *Fornicati sunt, & non cessauerunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.*

¶ Referunt multi hanc fornicationem sacerdotum, & populi ad idololatriam, sicque dispungunt *Fornicati sunt*, idololatrando. Ita expendunt Theophylactus, Theodoretus, Lyranus. Alij de corporea fornicatione solum hunc locum intelligunt, vt Dionysius Carthusianus, & nonnulli recentiores. Diuus Hieronymus, quem Rupertus, & Haymo sequũtur, ad vtramque retulit fornicationem: & corpoream, & spiritualem, & ita nos vtroque modo discutiemus, licet germanior sensus appareat, si ad idololatriam referamus, quod verba subsequentia demonstrant, nempe, *Quoniam Dominum dereliquerunt*. Redditur enim causa fornicationis, his verbis, quod videlicet *Dominum dereliquerunt*. Igitur de spirituali fornicatione videtur esse sermo magis, quam de corporali. *Fornicati* itaque sunt sacerdotes & populus, venereis voluptatibus nimium permittentes habenas: fornicatæ etiam sunt decem tribus cum idolis Hieroboam filij Nabath. Pro *fornicati sunt*, nonnulli vertunt, scortabuntur, per tempus futurum, quo verbo iniquũ peccandi propositũ detegitur. Cõsueuit enim Scriptura, tempus pro tẽpore, ponere & maximè

præteritum

præteritum pro futuro: vt iam diximus ex diuo Auguſtino, aliiſque ſanctis patribus. Et opinor, non ineptè diſpungi hic *fornicati ſunt*, pro fornicabuntur. Animum enim hominis magis, vt in poſterum peccet, præfixum ſolet Deus, intueri, quã peccata eius tranſacta. Vnde de ædificatoribus turris Babyloniæ inquit, Non deſiſtent à cogitationibus ſuis. Atque ob eam cauſam alij vertunt, pro *fornicati ſunt*, accipient vxores. In eundem modũ videtur diſcutiendum verbum ſubſequẽs, *Et ceſſauerunt*, id eſt, non ceſſabũt. Fauet huic expoſitioni trãſlatio Septuaginta, qui pro *non ceſſabunt*, vertunt per tempus futurum, non dirigentur. Atque ob eam rem alij transferũt, non habebunt liberos. Sed quid facere non ceſſabũt? Si de corporea fornicatione expendas, certum eſt, ſubintelligendum eſſe, fornicari. Et quorſum fornicari non ceſſabunt? Optimè inquit Diuus Hieron. quoniam vires in fornicatione deficiunt, & fornicandi deſiderium non quieſcit, ſiue deſiderium ardeſcit, vt habet Interlinearis. Et nos addamus ſignificari, adeo eſſe effrænes, vt vſque ad decrepitam ſenectutẽ in ſtercore libidinis cõputruerint, iuxta illud, Cõputruerunt vt iumenta in ſtercore ſuo. Sunt qui ſequentes exemplar Hebraicum pro, *non ceſſabunt*, vertant, non habebunt filios, ſiue non gignẽ filios. Hebraica enim vox para poſita pro, *non ceſſabunt*, ſignificat prorumpere, & propagare. Atque ita Chaldaicus habet pro *fornicati ſunt & non ceſſauerunt*. Accipient vxores, & non gignent filios. Quibus verbis videtur, detegi, qua pœna plectendi ſint iniqui ſacerdotes ob male partas opes. Ea autẽ eſt, quod non ſint habituri filios eorum bonorũ hæredes, iuxtà illud Pſalmi, Relinquẽt alienis diuitias ſuas: theſaurizat, & ignorat, cui congregauit ea. Si vero de fornicatione ſpirituali, nempe idololatria, hoc verbum, *non ceſſabunt*, diſpungas, apertus ſatis ſenſus eſt, quod non ceſſent, fornicari, id eſt, idola colere. *Quia dominum dereliquerunt in non cuſtodiendo.* Dominus æquiſſimus iudex rationem reddit pœnæ infligendæ. Cæterũ, quod inquit, *In non cuſtodiendo*, non eodẽ modo ab omnibus explanatur. Rupertus ſic, *Non cuſtodiendo*, ſe videlicet. Potuerant enim, ſe cuſtodire, liberum habendo arbitrium ſimulque Dei quærendo auxilium, hoc non fecerunt, ſed legitimum dereliquerunt Dominum, & ſponte tyrãno mortis, id eſt, peccato ſeſe ſubdiderunt. Hęc Rupertus. Reliqui omnes velut vno ore ſequuti D. Hieronym. ſic, *In non cuſtodiendo* Dominum, & mandata eius, qui illis iuſſerat, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Vnus

Appetitus non ceſſãte, ſed viribus carnis non valentib⁹ imò deficientibus. Ioel. 1. Pſal. Deu. 5. c.

Thophylactus nobis negotium facessit legens pro, *In non custodiendo*, vt obseruarent fornicationem. Vnde hanc obseruationem, & custodiam refert ad firmam & tenacem adhæsionem peccati. Habet enim absque negatione: sic namque dispũgit, *In custodiendo* quod scortati sint, ab ipso Deo adidolorum cultum deuoluti, vsque adeo, vt custodirent hanc fornicationem, & permanerent in ea firmiter. Non mihi omnino displicet hæc Theophylacti explanatio, cui fauere videntur Hebraica exemplaria, in quibus legimus absque negatione, *In custodiendo*, siue ad custodiendum. Atque si rationem vocis, *In custodiendo* obserues, referenda vox est ad munus, & officium sacerdotum. Nã custodia in sacris bibliis idem, q; officium apud Latinos, significat Est autẽ officiũ, quod vnicuique hominũ pro muneris, & conditionis suæ ratione facere incumbit, vt illud, Super custodiam meam stabo, & figam gradum super stationem meam. Veruntamen si oculos mentis aperiamus, siue affirmanter, siue neganter legamus, *In custodiendo*, vel *In non custodiendo*, eodem recidit sensus. Nã Dominus hoc verbo sacerdotibus obiicit crimẽ deserti officij. Vnde sic est locus dispungendus, si cũ negatione legas, *In non custodiendo*, id videlicet, q; sacerdotibus ex munere sacerdotali fuerat iniunctum, non custodierunt. Si autẽ affirmanter legas, *In custodiendo*, sic explanabis, quod explicet hoc verbo, in quonam Dominum dereliquerint, in custodiendo videlicet, quod ad sui muneris executionem spectabat.

Hab. 2. a.

Ad instituendos mores.

Gen. 49. Fornicati sunt, *& non cessauerunt, quoniam Dominũ dereliquerunt in non custodiendo.* Vt iam diximus literam dispungentes, crebroque à nobis est obseruatum, nõ tam peccatum patratum, quã animi firmitudinem, & propositum ad peccandum tolet Deus intueri, cum homo peccat. Hinc non solum obiicit sacerdotibus crimen fornicationis cõmissum; sed addit, *non cessauerunt*, scilicet fornicari, sed adhuc fornicari volunt. Hinc & merito sanctus patriarcha Iacob reprehendit pertinaciam Simonis, & Leui. Maledictus, inquit, furor eorũ quia pertinax: & indignatio eorũ, quia dura. Iudicabat bene sanctus vir, nam quamuis humanum sit passionibus excitari in eis pertinacem esse, extremum malum est, Quemadmodum Dominus non curat priores negligentias serui, sed cum

Cuiusuis hominis est errare nulli nisi insipienti perseuerare in errore.

eum eas viderit multiplicari, quas diſſimulauerat, aduertit, obiicit, & punit, Ita Deus peccata noſtra diſſimulat: cæterũ ſi viderit, nos à peccato non deſiſtere, & vlterius progredi, omnia peccata tranſacta noſtris oculis ſubiicit, quantumque diſſimulauerit, oſtendit, ac poſtea ſeueriſſimè animaduertit. Tacui, inquit apud Iſaiam, ſemper ſilui, patiens fui: ſicut parturiens loquar, diſſipabo, & abſorbebo ſimul, deſertos faciam montes, & colles, & omne germen eorum exiccabo. Et apud Pſaltem, Tu vero odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuã ponebas Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filiũ matris tuæ ponebas ſcandalum. Hoc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis. Vides quo pacto Deus referat, quantũ peccata diſſimulauerit, & tacuerit? Cæterùm cum poſt tot peccata non ſe conuerterit ad meliorem frugem peccator, obſerua, quid dicat Deus, Arguã te & ſtatuã cõtra faciẽ tuã. Quid ſtatues Domine, & quomodo argues? Statuam flagitia peccatoris, quæ me diſſimulaſſe putat atque eorũ vltionem ſemper in ſeipſo ſentiet. Quid igitur faciendũ eſt, ne peccator experiatur tantam iudicis irati ſæuitiam? Obſerua, quid ſubiungat, Intelligite hęc, qui obliuiſcimini Deũ, nequando rapiat, & non ſit, qui eripiat. Ac ſi apertius dicat, Reuocate gradũ à veſtris viis peſſimis, imponite finẽ veſtris prauis actionib. ne vos inopinatos rapiat, & puniat, & digna factis rependat. O raptũ formidandũ, erit enim ad vltionem inauditã. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ ſancti Stephani, in hæc verba, Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram. Cur Domine peccatores iſtos tanto tẽpore expectas? Cur diu diſſimulas? Certè, vt à peccatis abſtineant. Sed cũ eos eſſe effrænes experiaris, exactiſſime puniendos aſſeueras. Hinc non ais, Vt veniat ſuper vos pars ſanguinis ſanctorũ, ſed omnis ſanguis iuſtus. Hinc etiam non ait. Mitto ad vos pphetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis occiditis, & crucifigitis, & flagellatis, ſed in hũc modũ p tẽpus futurũ. Occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis. Magis. n. ad patranda, q̃ ad patrata peccata conuertis oculos, vt vindictam ſumas. *Quia dominum dereliquerunt in non cuſtodiendo.* Secundo, Ecce quid boni Dominus, eiuſque præcepta cõferãt homini, Nõ. n. Deus, & eius mãdata ſunt aliud, q̃ fortiſſimus murus hominẽ cuſtodiens, ne ſuam expleat libidinem, *Iſai. 42.* *Pſal. 49.*

& à tentationibus superetur. Hinc obiicit, quòd Dominum derelinquerint, qui vera custodia hominis est. Quemadmodum arx, quantumuis sit munita aliunde, si dux absit, & muro careat, facile ab hostibus occupatur, secus autē, si cincta sit muro, & strenuus dux custodiat, In eundem modum, si arcem inhabitet nostri cordis Deus, & vallata sit præceptis diuinis, tentationibus resistit: at si Deo careat, eiusque præcepta cōtemserit, cito corruet, dæmonesque funditus euertēt. Dabo te, inquit Deus Ieremiæ, populo huic in murū æreū, fortem, & bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum, vt saluē te, & eruā te, dicit Dominus, Et liberabo te de manu pessimorū & redimam te de manu fortiū. Vides vnde sit tanta fortitudo Ieremiæ, vt appelletur murus fortis, & ereus, nempe quia Deus cum illo erat? Nō ergo est, cur timeas, quamuis ab omnibus dæmonibus sis obsessus, si Deus tecum est, ipse enim liberabit te de manu horū pessimorū, & fortiū. Hinc & Regius Psaltes, Prouidebā Dominum in cōspectu meo semper, quoniā à dextris est mihi, ne cōmouear. Ac si apertius dicat, Tam strenuo duce, tamque forti muro circunseptus, nunquā calamitatibus, vel prauorū suggestionibus, aut persequutionibus deiicias, & cadā. Ac rursum, Qui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Si consistant aduersum me castra, nō timebit cor meū. Si exurgat aduersum me prelium, in hoc ego sperabo. Vndetibi tāta animi fortitudo bone rex; Obserua quid prius dixerit nēpe, Dñs illuminatio mea, & salus mea, quem timebo Dñs protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Atque Sapiens ait, Turris fortissima nomē Dñi, ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. Quid per nomen Dñi intelligit, nisi illius potentiam; Consueuit Scriptura quicquid de Deo celebriter prædicatur, nomē eius appellare. Recte igitur potentiā Dei cōponit, cū turre eáque fortissima. Nam quemadmodū, qui cōfugiunt ad turrim fortē, tuti sunt ab inimicis, Ita iustus currēs ad vmbrā clarā Dei, exaltabit, hoc est, protegetur à Deo. Quod & optimè cœlestis Sponsus apud Cantica significauit dicens, Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquēda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea. Et murum Sponsa se cognoscēs respōdit, Ego murus, & hubera mea sicut turris. Quid est esse murū Sponsam? Dicant nobis inter alios sancti Gregorius, & Thomas. D. Gregorius expendens hunc locū inquit, Dato spiritu sancto murus sancta Ecclesia efficitur quia quæ prius timida erat, instruen-

Simile.

Ier. 15.

Psal. 15.

Psal. 26.

Prou. 18.

Quinuocat nomen domini quasi in alta turri sublatus & eleuatus à suis hostibus protegetur.

Cant. 8.

instruente eãdẽ spiritu omnipotente, impenetrabiliter roboratur. Et D. Thomas ait Ego, inquit Spõsa, murus, quia supra firmam petram fundata sum. Spiritus ergo omnipotens murus iste est. Christus etiã murus est. Quis enim dubitat, firmã petrã Christũ esse cum dicat Apostolus, Petra autem erat Christus? Qui hoc muro septi sunt, muniũtur etiã propugnaculis argenteis, hoc est, diuinis legibus, & præceptis. Ita.n. inquit Regius Psaltes, Eloquia Dñi eloquia casta, argẽtum igne examinatũ. Muniuntur verò, vt ab hostibus se defendãt. Et cũ se agnosceret Sponsa tanto munimine protectã, subiũgit, Ego murus hoc est, Christo, qui firmissima petra est, sum vallata & vbera mea sicut turris. Vbera appellantur sacerdotes & doctores, qui lacte præceptorũ diuinorum pascunt, & nutriũt populũ, quo quidẽ lacte qui nutriũtur, experiũtur, se aduersus insidias hostiũ esse in tutissimo loco, ac veluti in excelsa turre collocatos. Quoniã igitur sacerdotes dicti non è pectore candidũ lac porrigebãt populo Iudæorũ: sed tetrũ, & pestilentissimum, quæritur Deus, quod se derelinquerint in non custodiendo populum veluti munitissima turre, hoc enim sacerdotũ munus est. Et quoniã quantũuis quis munitus sit, dum hic viuimus, non desunt hostes impugnãtes, qui nobis bellum indicant, & excitent ad certamẽ, quãobrẽ non decet, esse sacerdotes, & in vtrãque aurẽ dormire, addit, Ex quo facta sum quasi pacem reperiens. Nõ inquit, Factus sum pacẽ reperiẽs, sed quasi pacem reperiens. Nõ enim dum in hoc mundo sumus, à peccatis omnibus desistimus: & quandiu cum peccato viuimus, pacem perfectam cum illo qui, sine peccato in carne vixit, nõ habemus. Quod & optimè significauit noster vates vtens hac voce, *In non custodiendo*. Ac si apertius dicat, Necessum est, vt vigiletis in custodia. Qui enim custodit ciuitatem, vigilem esse oportet vt illam defendat. Adumbratũ est hoc non ineptè, dum Dauid inuenit Saulem dormientem, & vna cum illa etiam Abner ducem, & populum dormientes in circuitu illius. Quamobrem hastam, & scyphum aquæ abstulit, quæ erant ad caput eius ac postea clamauit ad Abner dicens, Nunquid non vir tu es? Et quis alius similis tui in Israel? Quare ergo nõ custodis Dominum tuũ regẽ? Ingressus est enim vnus de turba, vt interficeret Dominum regẽ tuũ. Non est bonum hoc quod feeisti. Viuit Dñs, quoniã filij mortis estis vos qui non custoditis Dominũ vestrũ Christũ Domini. Nũc ergo vide, vbi sit hasta regis, & vbi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput

1. Cor. 10.

Psal. 18.

Militia est vita nostra super terram.

1. Re. 26.

eius. Quid Saul adumbrat nisi homines à Deo Optimo Maximo creatos, vt fruantur regno cœlorũ? Vnde & Apostolus inquit. Vos genus electum, & regale sacerdotium. Hi homines traditi sunt sacerdotibus, vt ab illis custodiantur, excitẽturque, si quando in somnũ peccati lapsi sint. Isti sacerdotes duces sunt. Audiant autem, quid illis dicat Deus per Dauid, 1. Petri. 2. Nunquid non vir tu es? Ac si dicat, Decetne ducem dormire? atq; nõ secus, ac si puer esset, vel imbecilla fœmina, non inuigilare, ne pereat, qui ei in custodiã traditus est? Sed quod sequitur, magis obseruatione dignũ est, Et quis alius similis tui in Israel? O verbũ formidandũ, bene tamẽ oculis humanis subiiciens, qualis debeat esse pastoris, siue ducis vitam: tantæ videlicet integritatis, vt cæteros virtutibus lõgè antecellat: nullusque ei similis in morũ candore inueniatur. Tantũ inquit D. Gregorius, debet actionem populi actio transcendere prælatis: quantũ distare solet à grege vita pastoris. Cũ itaque ingenti solicitudine debeat custodire sacerdos gregem illi commissum, quare dormit, & permittit, vt ingrediatur vos de turba, tẽtatio videlicet, & diabolus, vt interficiat regẽ? Optimè inquit, Ingressus est vnus de turba. Caruit enim miser homo vallo præceptorũ Dei: caruit turre, intra quã conclusus esset securus, & nõ pateret aditus hosti. Bene etiã inquit, Vnus de turba est ingressus, vt pauidũ hominẽ reddat, quẽ nõ vn⁹ tantũ inimicus aggredi potest, sed turba circũstat, vt cũ se obtulerit occasio, aggrediantur. Sed quid ex hostis ingressu est subsecutũ? Vt interficeret regẽ inquit, est ingressus. O misera delectatio peccati, siquidem veneno Heb. 4. est infecta, & illi⁹ ingressus est ad ĩteritũ animę. Attẽdat etiã populi duces, quod subiungitur cum iuramento, Viuit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, idest, digni morte. Duces enim lethale crimen incurrunt, quòd non custodierint Ephe. 6. homines sibi traditos in custodiã. Obserua etiã, quid furatus fuerit hostis, hastã nempe regis, & scyphũ aquę. Cuius Psal. rei typ⁹ est hasta, nisi verborũ, & præceptorũ diuinorũ? Apostolus nãq; ait, Viuus est sermo Dei & penetrabilior omni gladio ancipite. Ac rursum, Sumentes gladiũ spiritus quod est verbũ Dei. Hæc arma conatur à nobis auferre diabolus, nosque inermes reddere. Agnouit enim his armis ablatis fore nos facile eius seruituti subiiciendos. Scyphũ etiam aquæ suffurari studet, hoc est, lachrymarũ, pfluuiũ, quo sordes maleactorũ abluere possimus, dicentes cũ Regio Psalte, Exit⁹ aquarũ deduxerũt oculi mei, quia nõ custodierunt legẽ tuã

Cuius vita dignitate excellit ea etiam cete ros moribus anteire beate.

Meritò

Meritò itaq; sacerdotes reprehẽdit, q; *Dñm dereliquerint in non custodiendo*, populũ videlicet quẽ gubernãdũ susceperãt. Item *in nõ custodiendo* Dñm, qui murus est fortissimus, & eminentissimus ad protegendum eos, qui ad illum confugiũt, Item *in nõ custodiendo* mãdata, Dei, quæ vallũ, & arma sunt, vt homo se defendat ab hostibus, Quadrat obseruatio in Euangeliũ Dominicæ primę Quadrageſimę, in hæc verba, Ductus est Iesꝰ à Spiritu in desertũ, vt tẽtaretꝰ à diabolo. Obserua, quãdo aggreditur certamen, nempe cum ducitur à Spiritu, non secus, vt discas in tentationibus, si victor euadere desideras, primum inuocare Deum, eumque tecũ habere, imo te totũ illi tradere vt te gubernet, ducat, & reducat, quocũque ieris, eoq; consulto facias, quicquid faciendũ est. Is enim murus est, protector est, patronus est tantę virtutis, vt si eum nõ de reliqueris: sed tecũ habeas, dicere possis. Si ambulauero in medio vmbrę mortis, nõ timebo mala qm̃ tu mecũ es Obserua etiam, inquas actiones iucubuerit, cum retulit Scriptura, Christũ ductum ab Spiritu nempe in ieiunia, in orationẽ, in animi derectionem, &c. non in peccata. Igitur si candidis virtutum actionibus dare operam cupis, Deum quære, illũque in animo tuo custodi. Vnde precor tanta calamitas peccatoribus est exorta: vt se precipites dent in voragines inexplicabiles vitiorum? Certe quia Dñm dereliquerunt, eumque nõ custodierunt. Quadrat etiam obseruatio in hæc verba, Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Ecce à quo pendet vita nostra, à verbis diuinis, hoc est diuinis præceptis. Illa enim insurgentibus in nos hostibus vallũ sunt, quo protegimus. Oppugnat tentatio aliqua? Vis illi nõ subiici? Muni te præceptis Dei tui, quæ nõ solum instar valli te protegent: verũ & gladius erunt anceps, quo eam iugulare valeas. Quadrat etiã obseruatio in feriã sextã post secundã Dominicã Quadrageſimæ, in hęc verba, Paterfamilias plantauit vineã, & sepem circundedit ei, & in ea ædificauit turrim. Quid vocat sepem, & turrim? Certe vel legem, & præcepta Dei, quæ limites agendi hominibꝰ præscribunt: vel sacerdotes, & rectores populi, quorum interest populũ custodire, sanctisque monitis, & exhortationibus munire, ne aper de sylua exterminet vineã Domini: atque ne eam deripiant omnes transeuntes viam.

Psal. 22.

Christiani militis arma aduersus cæ nem mũdum & dæmonẽ.

Psal. 90.

Psal. 88.

Tertiò obserua, in quo *Dominum dereliquerunt* sacerdotes, videlicet, *in non custodiendo*, quæ vox significat deliquisse in functione earum rerum quæ ad sacerdotale munus, & officiũ

spectabant. Custodia etiam, vt in dispunctione sensus literalis diximus, significat, quod cuique facere incumbit ex officio. Disces igitur ex hoc loco, te redditurũ esse rationẽ tui muneris, & officij, Deumque tuum disquisiturũ, quo pacto illud fueris executus. Quemadmodum rex Assuerus in eos magna contulit beneficia, qui officia sibi credita diligenter obseruarunt, & in eorũ functione digni laude inuenti sunt cõtra verò in eos, q̃ oscitãter ea exercuerũt, animaduertit, In eundẽ modũ Deus eos, qui in munere sibi iniuncto strenuè se gerũt, multis cumulabit beneficiis: quos verè desides & oscitantes inuenerit, paria factis rependet. Et sicut Pharao in carcerem misit pincernam, & pistorẽ, q̃ infideles fuerint inuẽti in suis ministeriis, Ita Deus ministros suos iniquos in executione sui muneris addicet carceri inferorum. Et sicut Aaron ex diuino præcepto disposuit opera singulorum populi Coath, & diuisit, quid portare eorum quisque debebat, Sic Deus onera diuersi status, & muneris imponit humeris fidelium, petiturus rationem functionis suæ. Indicant crebrò nonnulli se non peccati lethalis reos: atque sine offendiculo se tendere ad regna cœlorum existimant, suadentes sibi, q̃ omnia Decalogi adimpleant præcepta. Dicit sacerdos, Ego horas canonicas dico, celebro rem sacram, neminem odio prosequor, &c. Dicit vir vxoratus, Pacem cum proximo habeo, neminem concutio, nullius bona rapio, &c. Dicit iurisperitus in eundem modum, ac reliqui aliorum statuum, & conditionum vitæ. Fratres mei hæc facere bonũ est, sed & alia oportet non omittere, ad conditionẽ suæ sortis quisq; oculos conuertat, vt peculiariter agnoscat, an quę sunt muneris sui, diligenter adimpleat. Nam vnusquisque, vt inquit D. Thomas, obligatur ad exequendum officium, quod accepit. Sacerdos es? Vide, an vltra ea, quæ diximus, omnia quæ ad sacerdotis integritatem spectant, adimpleas, an oues, quas gubernas suscepisti, dignè pascas; an pauperũ miserearis, cum decimas Ecclesiæ accipias: an teipsum operum bonorũ præbeas exemplũ. Vir es vxoratus, & filios habes? Lustra animo tuo, an vxorem diligas, sicut Christus dilexit Ecclesiam, an sis amarus ad illã, an filios educes in disciplina, & correctione Domini, &c. Iudex es, aut comes, aut Marchio, aut populorum Dñs? &c. Considera, an lege tenearis pecuniarũ repũdarum, an plus à subditis extorqueas, quã iura decernant, an integrũ iustitiæ ministrũ te exhibeas, Et memento, quòd si in tua custodia defeceris, Dominum derelin

Esther. 16.

Gene. 40.

Num. 4.

Summa stultitiæ genus est, vt cum alio debeas vitæ beneficiũ tibi ascribas ornamẽta virtutum. 3. p. q. 67. art. 8. in corp.

derelinquis. Imitare ſacerdotes, quos inquit Scriptura, fuiſſe dedicato ſibi officio ſeruientes. Non ait, officia ſeruire ſacerdotibus: ſed contra, ſacerdotes ſeruire officio ſibi tradito. Inuenies enim multos, qui ita officio vtuntur imo abutuntur, vt dominos, non miniſtros illius ſe exhibeant: officia. n. illis ſeruiunt, non illi officiis. Vellem, iſti animo reuoluerẽt Antigoni regis verba, qui cum conſpiceret filium ſuum, eos, in quos habebat imperium, ferocius tractantem, atque inſolentius, in hunc modum eſt locutus, An ignoras, regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem? O egregiam viri vocem ô commendandũ principem, qui ſe ſeruũ ſui officij ingenuè cõfitetur. Sed quid opus eſt Ethnici regis teſtimonio? Quid vocat Apoſtolus epiſcopatum, niſi miniſterium? Miniſteriũ tuũ imple, inquit Timotheo. Cum igitur miniſtri ſimus, non Dñi officij noſtri, vt pro voluptate eo abutamur; vigilemus in illius cuſtodia, quemadmodum vigilabat ſanctus ille vates Habacuc, qui ait, Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper munitionem, & contemplabor, vt videã, quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentẽ me. Stabo, inquit, ſuper cuſtodiam, non dormiam porrectis pedibus, non iacebo, dabo operã, vt non cadã in executione muneris mei. Atque optimè munitionem vocat officium, Debet enim multis munitus eſſe virtutibus, vt figere poſſit gradũ, & nõ terga vertat inimico. Et ſicut dicebat Habacuc, Contemplabor vt videam, quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguẽtem me: ſic nos obſeruemus, quid nobis dicat Deus per Scripturam, eſſe in noſtro munere adimplendum, quídque illi reſpondere poterimus, cum nos arguerit violati officij. Eſt enim in porta, teſte Ezechiele, Chriſtus & funiculus lineus & calamus menſuræ in manu eius, vt metiatur totum ædificium ciuitatis ſanctæ Ieruſalem, & cognoſcat, an quiſque lapis viuus, ex quo conſtruitur illa ciuitas ſuperna, iuxtà menſuram, & funiculum Chriſti dolatus ſit, an verò cũ regula; & perpendiculo non cohæreat, quamobrẽ, & ab illis lapidib. diſſentiat. Eſt autem amuſſis hæc & funiculus doctrina Euangelica, quæ verã cuique viuendi rationẽ pro eius ſtatu, & vitæ conditione tradit, & docet. Vnde locus ille Pſaltis ab Apoſtolo citatus in ea, quæ extat ad Romanos, epiſtola, In oẽm terrã exiuit ſonus eorum, poteſt verti ex Hebræo, In omnẽ terrã exiuit norma, ſiue amuſſis, ſiue funiculus, & directorium eorum. Quẽ locum D. Paulus de Euãgelica prædicatione intelligit. Eſt enim Euangelicus concionator architectus

1. Par. 22.

Libera ſeruitus Regnum.

2. Tim. 4.

Habac. 2.

Exec. 40.

Rom. 10.

Architectus eſt ciuitatis ſanctæ cõcionator.

chitectus, eiusque conciones ex Euangeliis desumptæ sunt regulæ docentes vnumquemque viuere plè, ac iustè, prout
1. Cor. 3. illius vitæ sors postulat. Vnde Egregius ille cõcionator ait, Vt sapiens architectus fundamentum posui. Optimè etiam Christus cum funiculo, & calamo in porta dicitur stare, non intra portã ciuitatis, vt ostendat omnes homines esse examinandos ante ingressum illius ciuitatis supernæ, foráque eiiciẽdos, si in custodia sui officij nõ vigilauerint. Agnouit S. Augustinus exactissimè rationẽ sui officij sibi esse exigendã eãque ob causã exorat homines sibi subiectos, vt ei dimittãt, quicquid in officio deliquerat. Sed qũo sui muneris defectus
Tom. 10. homil. 24. prope finẽ. discutiat, obserua, Talis, inquit sanctus doctor, debitor etiã ego pro mearum viriũ exiguitate, dispensationis q; portiũcula, non quibusdã, sed omnibus sum. Verũ nunc de his debitis loquor, quæ mihi dimitti, nõ à me exigi cupio. Neque enim sic tumore vanę mẽtis extollor, vt audeã dicere, ex quo huius muneris sarcinã porrò nullum à me perperam læsum: hoc cuilibet homini tã multis, & molestis actibus occupato, atq; distento, ne dicã, impossibile, certè difficile est, quãto magis mihi, qui noui infirmitatem meam, quam cum meis, & pro me vestris orationibus diebus ac noctibus offero sanandum Domino Deo meo. Diuersarum ergo curarũ æstibus, ac difficultatibus conturbatus, si quem forte, non vt poterat, audiui, si quem tristius, quàm opus erat, aspexi: si in quem verbum durius, quàm oportebat, emisi, si quem corde contribulatum, & opis indiguum responsione incongrua conturbaui, si quem pauperẽ mihi in aliud intento importunius insistentẽ vel prætermisi, vel distuli, vel etiã nutu aspero contristaui: si cui de me falsi aliquid tanquam homini de homine suspicanti, iusto acerbius indignatus sum, si quis in sua conscientia non agnouit, quod de illo humanitus suspicatus sum, vos, quibus pro his, atque huiusmodi offensis ex me fateor debitorem, simul me vestrum credite debitorem. Nam pullos quos fouet sæpe in angustiis: sed non toto pedis pondere calcat & mater, nec ideo desinit esse mater. Dimittite, vt dimittatur vobis. Dimittite amanti vos debita difficultatis, qui nec contra inimicos debita crudelitatis tenere debetis. Hæc diuus Augustinus. Ex quibus perspicere licet, quam adhibuerat in asseruanda officij sui custodia solicitudinem. Demum & Seneca inquit, Vtere officio, quod semel sumpsisti, turpe est oneri cedere. Quarat obseruatio in Euangelium Natiuitatis Chri-

Optimum consilium ne quis in animæ cogitationibus se se extollat.

sti,

sti, in hęc verba, Et pastores erant in regione eadē vigilātes, & custodiētes vigilias noctis super gregē suū. Et ecce angelus Dñi stetit iuxtà illos. Cur quæso, his pastoribus præ cæteris apparuit angelus, eisq; dixit, Natus est vobis saluator mundi? Certè qui erant intenti exequendo muneri suo. Iis enim, qui non negligenter exequuntur munus suū, nascitur Christus. Quadrat etiā in Euangeliū Dominicæ 9. post Pētecosten, in hæc verba, Redde rationem villicationis tuæ, quisque enim sui peculiaris officij redditurus est rationem.

¶ *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.*

Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientem.

¶ Diuus Hieronymus ἐμφατικῶς legenda esse hæc verba existimat, & plus significari, q̄ dicitur, vnde sic dispūgit, Sicut vinū, & ebrietas eū, q̄ biberit, mētis suæ impotē facit, ita & fornicatio, ac voluptas peruertit sensū animū q̄; debilitat & ex rationabili homine brutum efficit animal: vt ganeas, & lupanaria, & libidinū lustra sectetur. Cōsentit cū D. Hieronymo Haymo. Alij ferè oēs expositores sine emphasi locū hūc expēdūt, licet in explanatione nō omnino cōueniūt. Per *fornicationē* vtranq; intelligit Lyranus, & corporeā, & spiritualē, puta idololatriā, atq; in eundē modū dispungit Haymo. Theophylactus, & Theodoretus fornicationem solum referunt ad idolorum cultū, cæteri verò expositores solū ad corporeā. *Ebrietas.* Hebraicè pro, *ebrietas*, mustū legimus, quo verbo significatur, impēsius, & studiosius fuisse hūc populū ebrietati deditū, non enim solū vino veteri, sed & nouo indulgebant. Potest aūt hoc bifariā intelligi, primo quod mistione vtriusq; vini suauiora pocula parantes, ebrietatē, & petulantiā sibi grauiorē molirentur. Cū enim vinū nouum vehemētiores vires habeat, vetus vero crebriores exhalationes suppetat, si fuerint cōmixta, facilius cor hominis ebrietati subiiciunt. Secūdò, vitio vertit musti potionē qm̄ musti haustus satis apertè indicat, quātū fuerint effrænes ad ebrietatem, siquidē nō solum vino bono, verumetiā musto, quod pessimum est, quia feruidum & nondū confectū dabant operam. Nescio sane, quid habeat dulcedinis mustū, video enim homines ebrietati deditos ad hauriendum illud esse propēsiores, quam ad vetus. Neque mihi displicet Theophylacti obseruatio, qui hac voce *ebrietas* implicari ait, hunc populū ad nullas non delitias esse effusum. *Auferunt cor.* Cū *cor* non vnum, sed multa significet in sacris Bibliis, varie locus hic expenditur. Existimat Hugo Cardinalis, idque ex mente D. Hieronymi, *cor* hic sensum significare, sed fallitur, non

enim

enim D.Hieron.solum *cor* ad sensum, retulit, quinimo per *cor* sensum & intellectum intellexit, ita enim ait dispungens hunc locum, Fornicatio, & ebrietas peruertit sensum, animúmque debilitat. *cor* ergo pro sensu, & intellectu, & non tantum pro sensu accepit sanctus doctor. In quem modum etiam dispungit Haymo. Lyranus per *cor* intellectum, & voluntatem intelligit, quas duas animæ facultates, & potẽtias auerti ait vino, & ebrietate à studio legis diuinæ. Cæterũm mihi rem penitius consideranti videtur, hac voce *cor* implicari animũ ipsum cum omnibus facultatibus illius, quæ tum ad sentiendum, tum ad intelligendũ spectant. Metonymicè enim hæc omnia *cor* appellat crebrò Scriptura, neq; ab re, cũ *cor* domiciliũ sit sensuum, & fons cogitationũ. Hanc explanationẽ esse aliis præferendam docuit non solum D.Hiero. dicens, fornicatione peruerti sensum, animúmq; debilitari, verum, vt postea in obseruatione morũ discutiemus, multisque congestis testimoniis, & rationibus probabimus, nihil nocentius humano cordi fornicatione inueniri potest. Verũ quoniam cor populi sunt principes & sacerdotes, atque ita eos appellat Isaias dicens, Omne cor mœrens, hoc est principes, & doctores, vt expendit D Hieron. sunt impij, possumus etiã hoc loco per cor sacerdotes intelligere, qui præ cæteris ebrietatibus sese dediderant. Neq; obstat, paraphrastem Chaldæũ in hunc modum vertere, Fornicatio, vinum, & ebrietas educit, & in errorem cõpellit corda eorum Nam licet in numero multitudinis trãsferat corda, bene potest referri ad sacerdotes, & doctores. Cum enim nõ vnus tantum sacerdos, sed plures esset, deregit voce multitudinis omnes, aut fere omnes se in detestandũ deliriarũ pelagus ingurgitasse, germanior tamen est alius sensus. Sed quid his verbis, *auferunt cor*, velit significare, non omnino mihi certũ est. Lyranus, vti iam diximus, sic: *Auferunt cor*, id est, auertũt à studio legis diuinæ. Alij sic, *Auferunt cor*, ne videlicet verum Deum agnoscant, sed ligna, & lapides deos putent. Ita expendunt fere omnes expositores, existimantes, se sequi diuum Hiero. Sanctus tamen doctor, licet expẽdat in hunc modũ, vlteriùs pgressus est, & verba duo ponit nõ silentio ptermittẽda, nẽpe, auferat cor animũq; debilitat, qbus ostendit, quid in homine efficiat fornicatio, vinũ, & ebrietas, videlicet vigorẽ mẽtis, cordisq; virtutẽ eneruare. Auferre igit cor, est hominẽ reddere elanguidũ, & viribus animi exhaustum, ne valeat tentationibus resistere, iuxtà legẽ Dei viuere, atq; creatorẽ suũ agnoscere

Venereæ luis incõmoda corporis recẽset Gal. c. 87. artis medicinalis.

Isaiæ.

agnoscere verum Deum. Quod autem obseruat Hugo Cardinalis dictũ scilicet, *Fornicatio, vinum, & ebrietas auferũt cor* in numero singulari, non in numero multitudinis, *auferunt cor*, quia quodlibet horum sufficit ad auferendum cor, non est adeo veritati consonum. Nã licet ipse in aliquibus codicibus inuenerit, *auferi cor*, multi habent in numero multitudinis, *auferunt cor*, in quem modum habent Hebraica exemplaria, licet Græca secus nempe πορνειαν και οινον και μεθυσμα ἐδέξατο καρδια λαου μου, id est, fornicationẽ, & vinum, & ebrietatẽ suscepit cor populi mei, cæterum Hebraica magis cohærent cum æditione vulgata, quæ semper amplectenda, & aliis præferenda est. Neque quia in numero multitudinis dicitur, *auferunt cor*, consequitur non quodlibet horum fornicationem, vinum, & ebrietatem posse cor auferre, non enim id modo dicit Scriptura, sed aperit, hunc populum pluribus vitiis esse irretitum, & non solum fornicationi, verum & ebrietati esse deditum.

¶ *Ad morum compositionem.*

Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Vt optime obseruat Rupertus, non casu, aut fatali necessitate cor suum perdidit iste populus, sed fornicando, bibendo vinum, & inebriando se, vim rationis obruit. Quo ostendit, rationem, & causam esse semper nobis inuestigandam, ob quam cæcutiamus, & ad meliora non cõuertamur. Quemadmodũ arborẽ videntes aridã, fructu foliisque destitutã, oculos statim coniicimus in radicẽ, dicimusq; causam esse ariditatis in ea, puta vermem corrodentem illã, aut aliquid aliud noxium, Ita cum homo præceps fertur, vt nõ cognoscat Deũ, vel peccati amplectatur voluptatẽ, recurrat ad fontẽ cecitatis tantæ: & proculdubio peccatũ esse inueniet, hic vermis conscientiæ abstulit cor, ne agnosceret peccati fœditatẽ. Redite, inquit Isaias, præuaricatores ad cor. Ac si apertius dicat, Inquirite causam amissionis cordis vestri. Videte, vbinã cor habeatis, & reposuistis, & inuenietis tyrãnice ablatũ à voluptate venerea, ab auaritia, ab odio, &c. Quis n. tam cæcus, vt nõ videat pulchritudinẽ fœminæ placere, qa voluptas illic latitat venerea, inhiare cõgerẽdis opibus, qa auaritiæ laqueis est irretit⁹ miser homo, cõtra ꝓximũ obloqui, qa odiũ excæcauit mẽtis oculos? Recte igitur ait Is. Redite præuaricatores ad cor, nã

Simile.

Isa. 46.

Isaias.

præuari-

prævaricatores diuinæ legis sunt, qui cor amiserunt, & tam perfido, & execrando tyranno, quantus est prævaricatio, arcẽ cordis, solo Deo inhabitandã tradunt. Quemadmodum qui ab arce sibi à rege tradita egreditur, eamq; hostibus tradit, aut relinquit, cum tantum regi esset asseruanda, iure optimo traditor appellatur, Sic qui cor, in quo tria sunt cubilia soli Deo reseruanda, memoria nempe, intellectus, & voluntas, in manu tyrannici apetitus, cæterarumq; indomitarum cogitationum relinquit, prævaricator dicitur. Et quemadmodũ aquila, & accipitres inter cętera corporis mẽbra, maximè appetunt cor, vt eo vescantur, Ita Deus ex omnibus hominis partibus maximè sibi cor asseruari, & offerri desiderat. Vnde apud prouerbia dicitur, Fili præbe mihi cor tuum. Cur optime Deus præ cæteris partibus hominis *cor* eligis? Credo, respondebis, quoniam ipsa natura illi tres dedit sinus, vt ostendatur ineffabili Trinitati cor esse dicãdũ, nõ rebus creatis. Sunt certe peccatores similes testudinibus, quas corde exempto inquit Aristoteles viuere, cũ in cæteris animãtibus cor fons vitæ sit, & rationẽ reddit, cur id sit testudini peculiare, quoniã non bene, inquit, est composita illius natura. In eundẽ modũ peccatores, cum diuina gratia sint destituti, quę perficit naturã, appellãdi sunt quodammodo non bene compositi, ac propterea, auulso corde, viuere quamuis eorum vita mors est potius dicenda, de illis siquidẽ ait Christus, *Sinite* mortuos sepelire mortuos suos. Depingebant antiqui, inter quos princeps fuit Phidias illustris ille pictor, qui Eliensibus Venerem depinxit calcantẽ testudinem: eo symbolo, veluti tacita ambage, indicans, mulierum esse munus ædes custodire, & silere, testudo enim animal mutum est, & extra corticem non egrediens. Autor est Plutarchus in Præceptis coniugalibus. cap. 33. & Pausanias libr. 6. Ego vero alio detorquerem symbolum istud, diceremque, eo significari, homines à venerea voluptate calcatos esse excordes, & sine corde viuere, quemadmodũ & testudo, ac propterea pedibus veneris esse pressam. Qui enim homo pateretur ab obscœna voluptate carnis pessundari, si cor haberet? Merito igitur dicitur, *Fornicatio auferet cor*, quoniam peccatum ab homine cor adimit. Ob hoc Regius Psaltes ait, Cor meũ dereliquit me. Et alibi, Super sanctos suos, & in eos, qui cõuertũtur ad cor. Si ad cor cõuertuntur, ergo antea extra corda vagabãtur, ac veluti vecordes erant. Et Ecclesiasticus inquit, Collige, & cõgrega cor tuũ. Quadrat obseruatio in Euangeliũ Sabbathi

post

Simil.

Simil.

Pro. 23. c. Cor triplicẽ sinum continet.

Aristo. de de Somn. & Vig. c. 30.

Aristo. Vit. & Mor. c. 1. Simile. Matth. 8.

A Plinio nominatur artifex nunquam satis laudatus cuius præstãtissima opera describit. c. 8 li. 34. & c. 5. lib. 36.

Psal. 39. Psal. 83.

post secundam Dom. Quadr. in hæc verba, In se autẽ reuersus dixit. Igitur antea extra se erat. Quadrat etiam in Euangelium Septuagesimæ, in hæc verba, Ite vos in vineam meã. Quæ est hæc vinea nisi nos ipsi? Ad nos igitur ipsos mittit nos, quia extra nos sumus, quoties peccato tradimus corda nostra.

Secundò, *Fornicatio, & vinum*, &c. Satis apertum argumentũ sumitur ex hoc loco ad probandum fornicationẽ, & ebrietatẽ esse peccatũ mortale, nã si ista auferunt cor, & in corde collocatur vita animalibus omnibus, teste Aristotele, igitur qui sine corde est, mortuus dicendus est, nõ viuus, mortuus, inquã, est morte spirituali; de qua dicitur, Nomen habes, ꝙ viuas, & mortuꝰ es. Vides, quàm acutè grauitatẽ peccati fornicationis & ebrietatis tetigerit? Vbi ergo sunt, qui fornicationẽ esse peccatum mortale negãt? Audiunt hic illã auferre cor, fontẽ, & originẽ vitæ, & nõ erubẽt dicere, eã nõ esse peccatum mortale? Discès etiã ex hoc loco fornicationẽ natura sua esse malã, & cõtra ius naturæ nõ solum quia est cõtra bonũ hominis nasciturã proles quæ ex vago cõcubitu nascitur, si rei naturã spectemus, neq; educari recte potest, neq; aliter cõmode: vt egregiè docet D. Th. verumetiã quia maximũ nocumentum infert ipsi homini fornicario, cum perdat vigorẽ sensuum, & intellectus, imo omnes animi vires, quod, vti diximus expendentes literã, & ex Diui Hieronymi sententia, est auferre cor. Atque vt agnoscas quam sit rationi consentanea hæc sententia, *Fornicatio aufert cor.* Libet eã tum sapientum testimoniis, tum rationibus confirmare. Primò igitur quòd *cor*, hoc est, corporis vires maximè fornicatio debiliter, & labefactet, hinc compertum est, atque experientia prope quotidiana comprobatur, quod animalia quæque eo breuioris sunt vitæ, citiusque senescũt, quo plus, crebriusq; coeunt. Testis est Aristoteles libr. 7. de Historia animalium, c. 1. & in libro, quem de breuitate & longitudine vitæ composuit. Columella etiam lib. 7. c. 6. de hirco loquens, Est autem, inquit, mensium septem satis habilis ad progreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc huberibus alitur matrẽ stupro superuenit: & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, ꝙ immatura veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Sed & id in vniuersum asserunt Rasis ad Almansorẽ lib. 4. c. 17. & Auerrois in Canticis, commen. 156. & Albertus Magnus li. 15. de Animalibus, tractatu. 2. cap. 6. Quod & Cicero adstruit libro de Senectute dicens,

De Iuuẽt. & Senec. c. 2, c. Apoc. 3. Fornicatio simplex est peccatum mortale. Clem. ad nostrã de hæreticis. c. meretrices & ibi Ioh. de Turre cremata. 32. q. 4. 2. 2. q. 154. ar. 3. Animalia multum coeuntia citò senescunt. Hircus luxuriã putidam designat.

Libidino-

Libidinosa, intemperansque adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. Est & Hesiodi sententia in Theogonia, minime ducendã vxorem ei, qui senescere cupit. Et rationem reddit lib. 2. Operum, & dierum, nam vxor absque titione virum quantumlibet fortem vrit, crudæque tradit senectuti. Diuus etiam Chrysostomus in Homi. cui titulus est: Quod nemo læditur, nisi à se ipso, Qui, inquit, in libidine vitam ducunt, resoluta quidem corpora, & omni cera molliora circũferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta: quibuscunque ad cumulum malorum podagræ tremor, & immatura senectus succedit: & est eis vita semper cum medicis: & medicamentis. Eamque ob causam arbitratur Antoninus ille Florentinus Archiepiscopus in secunda parte Summæ, titulo 5. c. 1. hanc vnam esse ex rationibus, quare homines prisci sæculi erant viuaciores, diuturnioresque, & longæuiores, atque etiam robustiores, quam viri sequentis ætatis, quoniam videlicet illi non tantum erant effrænes ad libidinem, sed temperatiores. Propterea Salomon quamuis vnius solum & quinquaginta annorum esset, cum è vita decessit, tamen eum senem, vel longe ante mortem, vocitant sacræ literæ, vt pote cui senectutem frequens coitus cum tot vxoribus, & cõcubinis ante tempus accelerauerat. Quid plura citem testimonia probantia à fornicatione coarguiri, quatenus fons est roboris, & fortitudinis, eaque vna vires corporis frangi & subneruari? Quorsum putas Diuum Augustinum lib. 20. contra Faustum Manichæum tradere: Poëtas illos antiquos scribere: Venerem non quidem Martis esse vxorem, sed adulteram, nisi vt ea re, velut vmbra quadam significarent libidinem belligerantibus esse incongruã, quod vires corporis exhauriat, & absumat? Hinc & Plato in suis legibus lib. 3. scribit Iecum Tarentium, Astylum: Chrysonem, Theopõpum, alioque athletas, tametsi robore & bona habitudine corporis proniores essent in libidinem, tamen victoriæ cupiditate, quam consequi ex Olympicis, aliisque certaminibus cupiebant, nullam vnquam in toto exercitationis suæ tempore Venerem cognouisse. Quod & omnes athletas facere solitos inquit Galenus libro sexto de locis affectis haud multo ante finem. Demum, vt ad alia transeamus, quantum viribus corporis noceat fornicatio, ostendit venustissime Dositheus lib. 3. Rerum Lydicarũ, & ex eius authoritate Plutarchus in parallelis. cap. 56. Tradunt namque isti, quod Sardiani gerentes bellum cum Smyrnæis

Quare priscis tẽporibus homines lõgioris vitæ viserbantur.

3. Reg. c. 11.

Non minus continentiã in milite quam vir tutem atque animi magnitudinem de sidero Cæsar de bello gallico lib. 7.

Smyrnæis legatos miſerunt, qui dicerẽt, ſe non ante ab obſidione diſceſſuros, quam vxores ad coitum conceſſiſſent; tunc ancilla quædã honeſta facie ad herum Philanchum accurrẽs, Mittite, inquit, ancillas ornatu liberali, quod cũ factũ eſſet, Sardiani earum coitu defatigati, ac viribus exhauſti, continuo capti ſunt. Hæc omnia ſuo animo reuoluens Pythagoras ille, interrogatus à quodam, quando eſſet congrediendum cum fœmina, optimè reſpondit. Cũ voles. te ipſo fieri debilior. Vides quantum nocumentum afferat viribus corporis fornicatio? Sed vt ſingula diſcutiamus, obſerua, vt *auferat cor*, quatenus ſenſibiles reſpicit facultates. D. Chryſoſtomus citata Homilia, cui titulus eſt. Quod nemo lædi-tur niſi à ſe ipſo, ait, iis qui in libidine vitam agunt, ſenſus omnes eſſe tardos, graues obtuſos, & quodammodo iam ſepultos, aſſerit. Atque ne ſingulos ſenſus, breuitatis gratia percurramus, ſaltem quantum oculorum precioſiſſimo lumini obſit coitus, percipies ex hiſtoria, quam refert Diuus Ambroſ. lib. 4. in Euangeliũ Luc. c. 17. enarrans illud, Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Theotimus, inquit ſanctus doctor, cum graui oculorum morbo laboraret medici coitum illi interdixerunt: verum is vxoris amantiſſimus, ac libidinis impatiens, nõ potuit ſibi temperare, quin vxorem amplecteretur, atque cum eſſet in ipſo æſtu feruentis libidinis, & conſuetudine voluptatis, veniſſetq; in mentẽ interdictũ medicorũ, ait, Vale amicũ lumẽ: nimirũ intelligens, ſeſe voluptatẽ eã perbreuẽ oculorũ diſpendio emiſſe. Cæterum quod *fornicatio auferat cor*, hoc eſt, præcipuas illas animi facultates, intellectum videlicet, memoriam, & voluntatem quodãmodo funditus euertat, paucis aperiã. Cũ per Venerẽ, vt tradit D. Thom. hominis intentio maximè aptetur corporeis rebus, actio hominis debilitatur circa intelligibilia. Perfectio enim intellectualis actionis in homine conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium rerum phantaſmatib. propterea quanto intellectus hominis magis fuerit liber ab huiuſmodi phantaſmatibus, tanto melius conſiderare poterit intelligibilia, ordinare & omnia ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, Oportet animum, intellectumque nulla re eſſe miſtum, vt imperet, delectatio autem applicat ntentionem ad ea: in quibus quis delectatur. Vnde Ariſtoteles ait, vnumquemque ea, in quibus delectatur: optimè operari, contraria vero nequaquam. Hinc & optimè D. Greg. inquit, ex luxuria proficiſci mẽtis cæcitatẽ: quę ferme omni-

Lepida hiſtoria.

2, 2, q. 15, art. 3.

Ethic. li. 10.

nò ſpiritualium bonorum cognitionem excludit: ſicut è cõtrario caſtitas, & abſtinentia maxim è diſponunt hominem ad perfectionem intellectualis actionis. Vnde apud Danielẽ dicitur, Pueris his ſcilicet abſtinentibus, & continẽtibus dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia. In hac eadem ſententia eſt Diuus Auguſtinus expendens illud Pſalmi, Supercecidit ignis, & non viderunt Solem. Quis ignis iſte eſt, niſi ignis concupiſcentiæ, & libidinis? In eo námque ſenſu conſucuit Scriptura ignem pro Venere accipere, vt apud Eccleſiaſticum, Propter ſpeciẽ mulieris perierunt, & ex hoc concupiſcẽtia quaſi ignis exardeſcit. Ac rurſum, Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, & non comburantur plantæ eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui Igitur hi, ſuper quos cecidit ignis iſte venereus, non viderũt Solem, illum vtique Solem iuſtitiæ, de quo dicunt impij. Sol non ortus eſt nobis, tenebris enim obuoluti ſunt, & cæci mente. Hinc & alias idem Diuus Aug. Nihil, ait, eſſe ſentio, quod magis deiiciat ex arce animum virilẽ, quàm blandimenta fœminea, corporumque ille contactus. Et Ariſtoteles, ait paſſionibus, & malis habitibus impediri, & perturbari iudicium rationis. Hanc etiam forte ob cauſam poëtæ, qui omnium rerum naturas ſub fabularum inuolucro aptiſſimè comprehenderunt, Cupidinem libidinis Deum cæcum finxerunt ab effectu, quoniam libido oculos mentis obnubilet. Et Plato, teſte D. Auguſt. in lib. de vera religione, diſcipulos edocere ſolitus erat vt à venereis voluptatibus abſtinerent: perſuaſiſſimumque haberent veritatem non corporis oculis, aut ſenſu aliquo, ſed ſola mentis puritate videri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento eſſe, quam vitam libidini dedi-tam. Quemadmodum in Imolo monte lapis inuenitur, qui ſingulis quaternis diebus colorem permutat, conſpici autem non poteſt niſi à virginibus, vt tradit Ariſtoteles, Sic veritas exactè perſpici non poteſt à libidinoſis, ſecus autem à pudicis, & continentibus. Memoriæ etiam obeſſe certum eſt fornicationem, reddereque homines obliuioſos, nam lancinatio illa in coitu contingens conuulſioni quodammodo eſt cognata, & per frigerationẽ, quæ ſuccedit, congelat quodãmodo ac ſtupefacit intelligentiam, Quemadmodũ iuxta flumen Orchomenon fons eſt bibenti obliuionẽ afferens, & in Cea inſula eſt alius fons, quo homines hebetes fiunt, Ita

Dan. 1.

Pſal. 57.

Eccle. 9.

Prou. 6. d

Sap. 5.

Lib. 1. Solilo. c 10.

6. Eth. c. 7

Amolus ca citas impedita homi nis ratiõnẽ arguit.

Simile.

De Admirãdis aud. 25.

Lapis qui viſibilis nõ fit niſi virginum oculis.

Plt. lib. 31. c. 2.

Breuis morbus coitualis coitus.

vene

venereæ voluptatis fons memoriã adimit, & intellectus acumen. Nihil eſt, inquit Seneca, tã mortiferũ ingeniis, quam luxuria. Quid plura? Vis vno verbo agnoſcere quãtũ nocumenti adferat homini fornicatio? Audi quo nomine appellet Plato in Phædro hominẽ libidini deditũ, pecudi nẽpe ſimilẽ, flagitioſum, & impudẽtẽ. Democritus etiã venerẽ dãnauit, vt in qua homo alius exiliret ex homine. Et Ariſtoteles coitũ deſtructionẽ vocat virtutũ, legis tranſgreſſorẽ, morborũque ſæuiſſimorũ fontẽ. Quid erit, ſi filios, quos hæc immaniſſima fera gignit, animo contẽpleris? Audi, quid dicant viri, tum literarũ ſplendore illuſtres, tũ ſanctitatate inſignes. Luxuria, dicunt, gignit ex ſe mentis cæcitatẽ, inconſiderationẽ, incõſtantiã, præcipitationẽ, amorẽ ſui, odiũ Dei, deſiderium huius vitæ nimiũ, mortis, futurique iudicij horrorẽ, ac fœlicitatis æternæ deſperationem. Quis non exhorreat hanc vel nominare truculentã ferã, ſicut docet Apoſtolus, Fornicatio neq; nominetur in nobis? Cur putas, inquit idem Apoſtolus, Fugite fornicationẽ, niſi vt doceat peſtilentiſſimũ eſſe venenum, & pluſquam viperinum, quòd euomit? Cur ſanctus Ioſeph, cum eũ tetigit fœmina, fugit ex manibus eius, & quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim virus ſerperet, pallium, quòd tetigerat, abiecit, niſi quia mentis oculis perſpiciebat illa venerea voluptate cor ſibi auferendum? Cur magnus ille Cyrus Perſarum Rex, cum ſe abſtineret à conſpectu Panteæ, & Aroſpo dicenti eam eſſe inſigni forma, dignamque regis oculis, reſpondit, Ob iſthuc ipſum magis eſt ab illa abſtinendum. Etenim ſi nunc tuo obtẽperans conſilio, illam adiero, cum vacat, fortaſſis illa mihi perſuaſura eſt vt ad ipſam frequenter commeen, etiam cum non vacabit, eique aſſideam neglectis ſeriis negotiis: niſi quia agnoſcebat fœminas à viris, etiam fortiſſimis corda ſurripere? Quid dicam de Alexandro Magno, qui cum Darij filias, vxorem, ſororem captiuas haberet, mirũ in modum formoſas ne videre quidẽ eas voluit, turpe ratus eſſe, eum qui viros viciſſet, à mulieribus ſuperari? Quid deniq; adumbrat illa impudica Dalida in ſinu ſuo dormiẽtis fortiſſimi Sanſonis crinẽ, in quo robur omne cõtinebat, abradens, ac poſtea eũdẽ tradẽs Philiſtæis excęcãdũ, niſi hominẽ voluptati venereę deditũ fortitudine ſpoliari, mẽtiſq; oculis orbari? Quẽadmodũ tenebris inimica lux eſt, atq; vbi tenebræ ſũt, lumẽ nõ inuenit, Ira vbi reſidet libido, aufugit mẽtis pſpicacitas. Fortaſſis hoc voluit ſignificare Apoſt. dicẽs, Obſcu atũ cor eorũ,

Seneca in præfat. li. 7.

Arcanor ad Alex. o ignis Luxuria infernalis, cuius materi, gula cuius flamma ſuperbia cuius ſcintilla prauæ colloquia cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia cuius cinis gehenna, Hieron. in Epiſt.

Iudic. 16. Cæcus eſt ignis ſimulatus ira. Simile. Rom. 1.

propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immũditiam, &c. Obseruandum autem est, cum dictũ sit, *Fornicatio aufert cor*, silentio esse prætermissum, quibusnã hominibus cor auferat fornicatio. Libet ergo percontari cur id subtiçuerit Spiritus ille cœlestis. Paucis respondebo, qm̃ nullus est eximendus, ad omnes conuertitur hic sermo sine discrimine, non est qui se abscondat à calore eius. Nullus mihi obiiciat ætatem senilem, non sapientiam, non sanctita tẽ, &c. Senectute credis satis cor esse protectũ, ne illud auferat fornicatio? Audi quid dicat senibus sanctus Daniel, Inueterate dierum malorũ, nunc venerunt peccata tua, quę operaberis prius. Ac rursum, Semẽ Chanaan, & nõ Iuda, species decepit te, & cõcupiscentia subuertit cor tuũ. Obiicis sapiẽtiã? Num tu sapientior es Salomone? Sed & audi, quid dicat Scriptura de eo, qui & iam senex erat, & sapiẽtia omnes mortales longe antecelluit, Cumq; iam senex deprauatum est cor eius, vt sequeretur deos alienos, &c. Vnde tanta amentia sapientissimo homini? Considera, quid prius dixerat, Scriptura, Rex autẽ Salomon adamauit mulieres alienegenas, quibus copulatus est ardentissimo amore, & auerterunt cor eius. Sanctitati, & castitati præteritæ fidis? Nonne legis, Vidẽtes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchrę, acceperũt sibi vxores ex omnib⁹, quas elegerãt; Igit᷑ si viri sãcti, quos vocat filios Dei pulchritudine fœminarũ solũ cõspecta, exarserũt in libidinẽ, quid erit de his, qui inter medios fœminarum choros se securos, esse arbitrantur? Quid de illis, qui cũ mulieribus secreto, & absque arbitro, vel teste diu sedentes familiarius loquuntur? Captus est Dauid laqueo oculorum suorũ, qui te sanctior erat, & tu nõ capiendum tedicas, cum fœminæ vultum frequenter attẽdis: Vnde & Salomõ inquit, Non cõcupiscat cor tuum pulchritudinẽ eius, scilicet fœminæ, neque capiaris nutibus illius. Pretium enim scorti vix est vnius panis:* mulier autẽ viri prætiosam animã capit. Ac rursum hoc idẽ admonet, Virginẽ ne conspicias, inquit, ne forte scandalizeris in decore illius. Auerte autẽ faciẽ tuã à muliere compta: & ne circũspicias speciẽ alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Quadrat obseruatio in festũ Annuntiationis diuæ virginis, in hæc verba, Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco: Cur tanti facis pudicitiam, & castitatem o sacerrima virgo: Promitirur tibi filius in æternũ regnaturus, & de pudicitia es solicita: Sed meritò

Dan. 13.

3. Reg. 11

Gene. 6.

* *In vno pane pulchre hic philosophatur Beda sicut enim inquit vnus panis diurnam fulum effugat esurię & post modum esurit sic scortator ad horam euaporat libidinem sed post aululum ardent or iterat.*

rito ô vnicũ castimonię exẽplar, agnoscis. n. verã esse Apostoli sentẽtiã, cũ inquit, Nolite errare. Neque fornicarij neq; adulteri regnum Dei possidebunt. Ac rursum, Hoc scitote intelligẽtes, q̃ omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Quid ergo possidebunt fornicarij, aut vbi habebunt hæreditatem ô alma Dei genitrix virgo? Certus sum, quod nos ad Apocalypsim remittes dicentem, Fornicatoribus pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda. Sed cur morte secunda plectuntur? Quia stagnum illud regio mortuorum est, cum ergo fornicarij mortui sint, fornicatio enim illis abstulit cor quamobrem & mortui dicendi, merito in locum mortuorum relegantur fornicarij. *Cor. 6.* *Ephe. 9.* *Apoc. 21.*

Et vinum. Id inter alia inuenies esse discriminis inter viros iustos & iniquos: q̃ iusti bibunt, & comedunt, vt viuãt, ini qui vero secus, ideo. n. viuere volunt, vt comedãt, & bibant, Nõ interdicit Deus vinum, si ad vitam necessarium sit: nã & Apostolus præcipit Timotheo, Vtere modico vino propter stomachum tuum, & frequẽtes tuas infirmitates. Ac si apertius dicat, Consule saluti tuæ. Debet enim esse rationabile obsequium nostrum: ad tuendam vitam nunc necessarius tibi potus vini est. Non dico, vt te vino ingurgites, aut bibas immoderate. Vtere modico, non multo vino. Nam vt inquit Exultatio est animæ, & cordis vinum moderate potatum. Esto ex illis, qui bibunt vinum, & viuant, non contra, & viuunt, vt bibant, & se totos tradant, venereis voluptatibus. Hinc, vt optime definit diuus Thomas, vsus vini non est illicitus secundum se loquendo: potest tamen reddi illicitus per accidens, quandoque quidem ex conditione bibentis qui à vino facile lædituꝛ: vel qui ex speciali voto obligatur ad non bibendum vinum, quandoque autem ex modo bibendi: quia scilicet mensuram in bibendo excedit, quando que autẽ ex parte aliorũ, qui ex hoc scãdalizantur. Hæc D. Thomas. Opinor autẽ, hic reprehendi sacerdotes, quoniã cũ illis vinum bibere prohibuisset Dñs, quoties in tẽplo erant ministraturi. Ac prẽterea, quia iudicaturi erant de munditia & immũditia, populumque docturi quibus exhibendis officiis certum est, vinum immodice haustũ obesse, licet nõ in ebrietatem incidãt, illi sui muneris obliti, vino indulgebant, quamobrẽ & populus scandalum patiebatur. Adhęc, vini arguuntur, quoniã illud bibebãt, vt ardentius, & potẽtius suas explerent voluptates venereas. Agnoscebant enim, vinũ esse *Stoici apud Plutar chum de ser. num. vind.* *Rom. 12.* *Eccl. 31.* *Duplex fructus ex vsu vini quia tristitiam pellit ab animo, & morbos à corpore.* *2. 2. q. 1. 5. 12. Leuit. 10.*

voluptatis fomentum. Hinc vtrumque simul atrexit, *fornicationem* videlicet, *& vinum*. Atque diuus Hieronymus *vinum* vocat incendiũ voluptatis, oleũ flammę venereæ, & fomẽta igniũ libidinis. Athenæus etiã lib. decimo Dipno sophiston, scribit, Aristophanem vocasse vinum, Ἀφροδίτης γάλα, id est, lac Veneris, quod ipsius vsus sit veneris incitamẽtũ. Et Apuleius li. 2. Asini aurei tradit, Liberũ esse hortatorẽ, & armigerũ Veneris. Orpheus etiã in hymno veneris eam vocat Bacchi sociam. Poetæ denique gentium Veneris sodalem Bacchum appellant, quòd ad humanos animos expugnandos, atque sibi subiiciendos vterque simul cõspirent. Sed omittamus Ethnicos. Testis nobis est Apostolus vtrumque etiam connectens. Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria. Et Salomon Luxuriosa res est vinum. Bene etiam inter cętera partes hominis vinum dicitur, *cor auferre*: quoniã quemadmodum venenum haustum primo tendit ad cor, Ita vinũ præcipuam hominis partẽ puta intellectum inuadit, itaque ipsum occupat, vt hominem suę mentis compotem esse non sinat. Atque hinc est quod Diuus Hieronymus, & D. Ambrosius crebro vinum venenum appellant. Ad Nepotianum de vita clericorum, de vino loquens, ait D. Hieronymus, Libenter carebo poculo, in quo suspitio veneni est. Atque ad Eustochium de custodia virginitatis rursum inquit, Si quid in me potest esse consilij, si experto creditur, hoc primũ moneo: hoc obtestor, vt sponsa Christi vinũ fugiat pro veneno. Atque D. Ambrosius in tractatu de Helia inquit, Vina prætẽdis, venena diffundis, etiam maior vis vini, quàm veneni est deniq; venenũ vino excluditur, nõ vinum veneno: multi à serpentum veneno curãtur, nemo ab ebrietate. Certè veneno cato vulneratur, vino mens. Hæc D. Ambros. Quinimo & ipsa Scriptura vinum appellat venenũ. Ne intuearis, inquit, vinũ, quãdo flauescit: cũ splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blãde: sed in nouissimo mordebit, vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Discant igitur sacerdotes, & principes, non solũ ebrietatẽ fugere, verũ etiã non multo vino indulgere. Dñs enim non solũ ebrietate *cor* inquit *auferri* sed etiã *vino*. Quod si de vino, quatenus inebriat, solũ esset sermo, nõ opus erat distinctione seiungere vinũ ab ebrietate: verũ cum vtrũq; dicat *vinum*, videlicet, *& ebrietas auferunt cor*, necessum est, cõsideremur, vinũ etiam citra ebrietatẽ posse auferre cor. In hac sentẽtia videtur esse diuus Isidorus. Ait enim li. 2. de Sũmo bono. c. 43. Plerisq; laus est multũ bibere & non

Ad Eustochium de custodia virgin. D. Hieron.

Vino sublato non est Venus

Eurip. in Bacch.

Ephes. 5.

Prou. 20.

Simile.

Prou. 23.

Comparat vini efficaciam serpentibus mordentibus & vinum sui venena per totum corpus effundentibus.

& non inebriari. Audiat hi aduerſum ſe dicentẽ prophetã, Væ qui potẽtes eſtis ad bibendũ vinũ. Sed quomodo *cor auferat vinum* non inebriãs, interrogabis, Libenter dicã. *Cor vinum aufert*, ſi non attendas ad tui muneris executionẽ, quia longa vini potatio, quamuis non mentẽ peruertat, dormire cogit eo tempore, quo cauſam pauperis auditurus es. Audiant hoc iudices, & principes dantes operam calicibus epotandis, & differentes ius cuique tribuere, quoniam ſtertunt, vt vinum digerant, occluſis foribus. An nõ vinum cor abſtulit, cum ad lectũ illud rapuerit, & diſcutere negotia nõ permittat? Diaconos, præcipit Apoſtolus Timotheo, eſſe creandos non multo vino deditos. Nõ inquit, ebrioſos, aut ebrietati deditos eſſe excludendos à Diaconij honore, ſed multo vino deditos. Inuenies vtiq; homines multi vini potatores: neque tamẽ eorum turbari caput. Hos opinor, dixiſſe Apoſtolum, non admittendos ad Diaconium. Quoniã quamuis bibacitas non obnubilet mẽtem: nõ tamẽ ſobrij ſunt, & ſobrietate ornari decet Diaconum. Commendat ob eam cauſam diuinus ille Plato lib. 2. de legibus Carthaginẽſes, qꝯ interdixerint magiſtratibus vſum vini. Perſpiciebant enim, quãtum nocumenti adferat Reipublicæ, iudices eſſe vinolẽtos. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominicæ primæ poſt Epiphaniã, in hæc verba, Deficiẽte vino, dicit mater Ieſu ad eum, vinum nõ habent, Cur vinum defecit? Quis tam pauper, vt die nuptiarum non habeat vinum ad effuſionem? Opinor cõuiuas illos eſſe temperatos, non multo vino deditos, ac propterea non multũ paraſſe vinum. Quinimò diua virgo ob eorum tẽperiem, exiſtimo, commota eſt, vt pro illis interpellaret filium. Si enim gens illa ad bibendũ eſſet intẽperata, nequaquam pro eis interueniſſet. Qui enim interuenire dicebat ad impetrandum id, quod ablaturũ erat cor. Quadrat etiã in Euangelium Dominicæ quartæ Quadrageſimæ, in hęc verba, Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Bone Andrea, vbi eſt vinum vt bibant? Non aſportabant illud Apoſtoli. Agnoſcebant enim, vinum iniquum eſſe humani pectoris hoſpitem, quippe quod cor aufetre ſoleat.

1. Ti. 3. c

Ebrietas ſe ipſam ignorat, & nihil eſſe futuri iudicij timet.

Ebrietas auferunt cor. Immẽſum eſt hoc pelagus. Quis enim expendere queat omnia mala, quæ ex ebrietate oriuntur? Recte dicitur, quod *auferat cor*. Sed quæro, cui cor tradit ebrieta s, cum abſtulerit? Dicat diuus Chryſoſtomus Homilia. 57. ad populum Anthiochenum. Vbi ebrietas, inquit,

Luc. 21. ibi, diabolus. Igitur diabolo tradit cor ebrietas. Attendite vobis, ait Christus, ne forte grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Quid est, grauari corda, nisi descendere ad ima, tendere deorsum ad centrum mundi, non ad supernam cœlestium rerum contemplationem, ad quæ possidenda conditus est homo? Nam, teste Aristotele, graue est, quod natũ est ferri ad medium, hoc est, centrum mundi. Et centrum mũdi quid est, nisi domus diaboli? Grauari igitur corda, est tẽdere ad inferos, & secũ rapere diabolum. Cui væ? inquit Sapiens cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his, qui commorãtur in vino, & studentcalicibus epotandis? Licet locum hunc expendãt nonnulli de incommodis corporeis, quæ ebrietas miseris violentis adfert, neque ab re, certum enim est, ebrietatem adferre væ, hoc est, dolorem animi simul, & corporis, non solum ebriosis: verum & eorum parentibus (dolẽt enim, quòd tales genuerint filios,) esse causam rixarum, & contentionum. Experientia enim docet, quot inter bibendum & post potum oriantur rixæ. Foueæ etiam sunt ebriosis, quia cum ebrietas obstet, quominus rectè incedant ebrij: omnia quippè circumferri illis videntur, frequenter cadunt in foueam. Vulnera etiam sunt iisdem, quia sæpe rixando cum aliis in pugna vulnerantur, & cadendo frequenter lædũtur. Dicuntur autem vulnera, sine causa, quia sine aliqua vtilitate suscipiunt: non scilicet in defensione patriæ, non in bello ob bonum publicum: sed quia vel ob rem nihili temere nõ nunquam inferuntur, vel quia non ferro, aut alia re, quæ solet lædere: sed cadendo illa accipiunt. Est etiam illis suffusio oculorum, hoc est, caligo. Non suffunduntur multis humoribus visum obtenebrantibus. Quamuis dicta explanatio optima sit, possunt tamen non inepte omnia hæc aptari nocumentis spiritualibus. Per ebrietatem enim homo incurrit væ damnationis æternæ, incidit in foueam vitiorum, vulneratur secundum animam, hæbetudinem, & cæcitatem mentis, ac visus interioris contrahit. Quemadmodum Alexander Magnus per ebrietatẽ præcipuos amicos interfecit, Clitum videlicet Philotam, Parmenionem, & Callisthenem philosophũ Aristotelis propinquũ, quẽ inter charissimos habuerat, Sic homo ebrietate, veluti gladio crudelissimo animum iugulat, facultatésque ipsius perdit. Et sicut ex Loth ebrietate consopito orti sunt Moabitæ, & Ammonitæ vsq; in æternũ inimici Israel, Ita quid ebriosi generat violentia

Aristot. li. 2. de cœlo. text. 17.

Hunc locũ egregiè discussit. Corn. Ian sensus quẽ author sequutus est.

Simile. Rhodiginus li 28. c. 30.

De fugiendа ebrietate Plinius fusum orationis tuæ lum expro pfit. li. 14. tolo. 22. c.

nisi

nisi atrociſſimos hoſtes, qui ſemper animum oppugnent, vi- *chryſoſto.*
tia nempe terribilia? Et quemadmodum totum, quod naſci-
tur in cœnoſis paludibus, nullum fructū profert: ſed ſerpētes
ſanguiſugas, diuerſaq; genera vermium: q̄ magis horrorem
poſſunt generare, q̄ aliquid, quod ad victum proficiat, exhi-
bere. Nā & arbores, & herbæ, quæ in ipſis paludibus, aut earū
ripis naſcūtur, nihil vtilitatis habēt, ſed ſingulis annis incē-
dio comburantur, aquā etiā ipſam obſcœni fœtorē, & turba
tionē bibere perhorreſcimus. In eundē modum quid profert
ebrietas, niſi mētis turbationē, mille mōſtra vitiorū, & pec-
cata nefanda, ob quę tādē miſer homo igni deputatur æter-
no? Hinc optimè D. Chryſoſt. homilia. 58. in Matthæum in- *Simile.*
quit, Diabolo nullus magis amicus eſt, q̄ qui delitiis, & e- *Ebrietas*
brietate maculatur. Hic enim fons, hæc mater, atque origo *flagitiorū*
vitiorum omnium eſt. Vis agnoſcere. hāc Chryſoſtomi ſen- *omniū mā*
rentiam eſſe verā? Intuere, quid pepererit hoc monſtrū ſan- *ter animæ*
cto Loth, quid etiā ſancto Noë. Ecce ſanctus Loth, quē im- *corruptelæ*
pij Sodomitæ à iuſtitia auertere nō potuerunt, vino, & ebrie *procella*
tate deceptus deteſtandum patrauit inceſtum. Nā cum filia *corporis,*
bus cōcubuit. Dederūt, inquit Scriptura, patri ſuo bibere vi- *& vitæ*
num nocte illa, & ingreſſa eſt maior, dormiuitq; cum patre: *naufragiū*
at ille non ſenſit, nec quando accubuit filia, nec quando ſur- *Aug. ad*
rexit. Quid turpius, q̄ patrē coire cum ppria filia? Sed obii- *ſacras vir*
cies, Factum iſtud extenuat Moſes, ac ipſum Loth excuſat, *gines.*
cum ſubdit, At ille nō ſenſit. Quo verbo oſtendit, Loth non *Gene. 19.*
feciſſe ex propoſito, ſed ignoranter. Non diffiteor. Cæterum
obſerua, quid eſt dicere, Ai ille nō ſenſit. Quid, inquam, hoc
eſt, niſi ebrietas abſtulit cor, eúmq; deteriorē multo ſuibus
reddidit imò ex homine truncum fecit, quādo faciuus, quod
perpetrabat, non ſenſit? Vnde optimè Magnus ille Baſilius *Baſilius.*
inquit homilia 14. in ebrietatē, & luxum, Sicut aqua igni eſt
aduerſa, Sic vinum immodicum rationē ſupprimit. Qua in *Simile-*
re, dic homo miſer, à brutis differs? Nónne rationis munere
quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ
omnis factus Dominus, & imperator? Hocigitur te mentis
lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione caren-
tes annumerari poteris, ſimilíſque illis videri. Nec ſolum eò *Inſaniæ*
peioris brutis, q̄ mente inſani, aut ebrij, ſed etiam q̄ ſenſib. *voluntariæ*
longè infrà illa deficere videantur. Quod quæſo animal ita *Ebrietas.*
viſu, auditúve, atque ebrius homo debilitatur? Nónne fami
liariſſimos interdum ignorant, alienis verò ſæpè, vt domeſti
cis congrediūtur? An nō vmbras ſæpenumerò tāquā ſulcos,

aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico sonitu, more fluctuantis maris, refertas habēt, terra interdum insurgere, ac in arduum, ac rectum erigi, montes vero circummoueri videntur. Hæc D. Basilius. Ac post pauca, Lymphatus, & malo dæmone captus, misericordia quidem dignus: ebrius vero eadē fere & ipse patiēs, minime misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quis est, qui maledictionē Cain in se ipsum transfert? An non, qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & nō audiunt. Obserua etiam, quid ebrio acciderit Noe. Bibens, ait Scriptura, vinū, inebriatus est, atq; discoopertus est, &c. Vides, quanta mala ex ebrietate sint orta? Primò nudatus est Noë, deinde expositus est ludibrio etiā ipsi filio, tertio paternæ maledictionis fuit causa, 4. seruitutis fuit inuentrix, &c. Quòd si viris sanctis tā truculentā se exhibet ferā ebrietas, qualē, existimas, se exhibebit peccatoribus? Vtiq; multo truculentiorē. Nā quemadmodum Assuerus post longam potationem cum incaluisset mero, reginam Vasthi è culmine regiæ celsitudinis deiecit, Sic anima ebria è fastigio rationis, imo è regni cœlestis gloria detruditur. Et sicut Iudith ebrij Holofernis caput amputauit, Ita ebrietas mentis splendorē iugulat, & animi caput amputat, pura rationē, hominémq; reliquit trunco similē, & veluti exanimem. Quid plura? Audi, quid dicat diuinus Moses de populo suo, Sedit populus māducare, & bibere, & surrexerūt ludere. Quid est, post longū potū ludere? Bifariam dispungunt expositores. Rabbi Salomō sic expēdit, Surrexerūt ludere, id est, idola colere, Vel, Surrexerūt ludere, hoc est, tripudiare, saltare, festosque ducere choros, quemadmodū Ægyptij in festis suorum idolorū facere solebant. Et certe da mihi hominē ebriū, is in quodnā vitiū nō facile rāpietur? Dixit Sapiens, Qui amat vinū, & pinguia, nō dirabitur. Ego verò addā, Qui amat vinū in extremā paupertatē bonorū spiritualiū incidet. Nā quid est ebrietas, nisi rationis intetitus, virtutum eneruatio, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea, perturbationis genitrix, furor cordis, flāma libidinis, incentiuū insaniæ, venenum insipiētiæ, gaudiū deniq;, & tripudiū omnium dæmonū. Ad significandū, quātū Deo displiceat ebrietas obserua, quid sub vmbra præceperit Deus. Vas, q nō habuerit, inquit, operculum, neq; ligaturā desuper, immūdum erit. Quid vasa hęc adūbrāt, nisi homines? Nam in vasis

Ebrij sūt simulachra surda muta & cæca.

Genes. 9.

Esther. 1.

Iudit. 13.

Exod. 32.

Prou. 21.

Temporalibus & æternis exeident diuitiis indulgentes mero libentius.

vaſis vinum, alioſq; liquores infundimus, & homo etiã hauſit vinũ. Qui igitur ita bibit, vt modeſtiæ, & tẽperantiæ operculũ nõ apponit ori ſuo, ſed ſe inſurgitat vino, is immũdus iudicatur à Deo, & relegari præcepit à templo cœleſti. Sitim habes? Bibe, eã ſedare natura cogit, ne tamẽ bibas plꝰ, quã natura poſtulat, circũda operculũ tẽperãtię gutturi tuo. Noli eſſe ſimilis elephantis, qui cũ plurimũ aquæ promuſcide hauſerint, ac plus, quã ad ſedandam ſitim eſt neceſſariũ, poſteà effundũt ſuperfluũ, omnéſq; circũſtantes reſpergunt. Ita ebrij, cũ biberint plus, q̃ naturæ ſufficit, vomere cogũtur omniaq; ſordibus conſpurcant, quinimò proh dolor pudet dicere, ipſum guttur, & os conuertũt in cloacã. Per illa enim eiiciunt non ſine horrendo fœtore, incipientes iam pœnas commeritas ſuæ crapulæ dare, quod per ſeceſſum erat expurgandũ. Vnde Iſaias ait, Hi præ vino neſcierunt, & præ ebrietate errauerut, ſacerdos, & propheta neſcierunt præ ebrietate; abſorpti ſunt à vino, errauerũt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim menſę repletæ ſunt vomitu, ſordiũque ita, vt non eſſet vltra locus. Quid turpius excogitari poteſt, quã guttur, & os conditũ ad laudes Deo decantandas, gratiaſq; reddendas pro ſuſceptis beneficiis, efficere latrinam immundiſſimam ãd exonerandum ſtomachum? Summa igitur ſit. Fugienda nobis eſt ebrietas multis de cauſis. Primo, quia ebrij abutũtur Dei donis, quibus pauperes conſolari poſſent. Secũdò, quia Deũ offendũt prohibuit. n. Chriſtus, ne grauentur corda noſtrá ebrietate. Vnde & Apoſtolus ait, Nolite errare, neque ebrioſi regnum Dei poſſidebũt. Tertiò, quia vitiant naturã, atq; adeo ſeipſos occidũt. Quartò, quia in beſtias ſe conuertunt. Quintò, diabolo ligatos, & captiuos ſe tradunt. Deniq; ſibiipſis cauſam, & occaſionem pręſtant ad omnia peccata obliuiſcũtur Dei, iuſtitiæ, honeſtatis, &c. Sed quãuis deteſtanda ſit in omnibus ebrietas: maximè tamen in principibus, & ſacerdotibus. Nã cum iſti ſint cor populi, vt diximus diſpungentes literam, corde temulentia perempto, quid erit de Republica? Hinc optimè Athenienſes, quãuis ebrietas vitium in omnib. improbarent, ex Solonis tamen inſtituto principẽ ebriũ morte mulctabant. Et ſapiens ait, Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare vinum; quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas. Ne forte bibãt, & obliuiſcantur iudiciorũ, & mutent causã filiorũ pauperis. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ feſti ſancti Ioannis Baptiſtæ, in hæc verba, Quis putas puer iſte erit?

Simile.

Iſai. 28.

1. Cor. 6.

Calius Rhodigin. li. 28. cap. 31.

Simili lege Carthaginenſis interdixerunt magiſtratibus vſum vini quod in ipſis laudat Plato. 2. de leg.

erit? Vultis, vobis dicã, quis futurus sit? Quærite ab archangelo Gabiele, Quid inter alia de isto puero præcinit? Vinũ, & siceram non bibet. Magnum igitur Dei donum est, fugere, quod hominem inebriare potest. Nam ebrietas, & temulentia execrandum malum est, quando *cor* ab homine *auferre* potest, &c.

¶ *Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.*

¶ Verba hæc indignãtis habitu, gestu, & voce pnuntianda sunt, quo vehemẽtius attentionẽ captat auditorum, maioremq; dictis fidem conciliat. Inuehitur autem Deus iterum in idololatriã populi sui, miro vtens artificio. Nã sumit argumentum à factis, & destinatis, quibus aperte ostẽdit, hunc populum misse prolapsum in idololatriã. Suntq; singula verba obseruanda. *Populus meus.* Emphasim habet, qua facinoris incremẽtum detegitur. Indignissimum enim est, idololatriæ scelus patrari à populo, quẽ Deus diuinis legibus, præceptis, & beneficiis sibi deuinxerat. Quanuis D. Hie. secus, *Populus*, inquit, *meus*, id est, quiquondã nomine meo vocabatur, cum quo consentit Haymo. *In ligno suo.* Nõ conueniunt expositores in explanatione. Lyranus per lignũ idolum intelligit. Sic nãque expendit. *In ligno*, id est, in idolo ligneo. Fauet Lyrano Chaldæus paraphrastes: sic namq; vertit, Populus meus simulachrum ligni sui consulit. Quẽ etiam sequitur Rupertus. D. Hieron. secus. Existimat enim, genus esse diuinationis, quod fiebat in ligno, & baculo, quo futurorum captabantur auguria. Vnde in Eze. legitur, quod pergens Nabuchodonosor cõtra Amon, & Ierusalẽ virgas suas miscuerit, & exierit virga cõtra Ierusalẽ. Consentit cum D. Hiero. Glossa, addit tamen nõnihil. Forte, inquit, sic isti quæsierunt, quid vtilius esset, Deũ, an idolum colere? Vnde iusto iudicio Dei per responsionẽ baculi seducti sunt à diabolo. Vnde sequitur, Spiritus fornicationis, &c. In eundẽ modum expendit Haymo. Fere omnes expositores alij consentiunt cum D. Hiero. per *lignum* intelligentes quædam peculiaria instrumenta, quibus sortes capiebãtur, & auguria. Cæterùm cum multa haberet delusa gentilitas instrumenta ad auguria captanda, vt aues, ignes, aquas, flatus, exta, tripodes, mensas, delubra, atq; alia id genus, inter om...ia, *baculi*, & virgæ mẽtio fit, vt fortassis p *synecdochem* his duobus omnia auguria cõprehendat, quibus captandis populus Iudæorũ imitatus gentes idololatras, dabac

Exec. 21.

Simile

bat operã. Opinor tamen, multo melius expendemus, ſi per *lignũ*, tũ ſimulachra idolorũ tum ſigna omnia, atq; inſtrumẽta auguriorum intelligamus. Quaſi enim ℔ bro vertat, quod hic populus ℔ diis colat ligna à ſe facta, atq; parata, quę omnium ſignorum infima ſunt, cum fabricata ſint manibus hominum, & ſymbolis friuolis vtatur gentium ad accipienda auguria, veluti ſubridens eũ, quãuis ſtomachabundus, ait, *In ligno ſuo interrogauit.* Conſentire videntur cum hac expoſitione Theod. & Theop. Sumunt enim *lignũ* ℔ omnib. ſignis augurij. Vnde Theod. pro, *in ligno ſuo*, ſecus Septuaginta interpretes vertit, in auguriis interrogabãt. Theop. vero, in ſignis interrogabãt, ſubditq;, Sacerdotes, qui populũ in vero Dei cultu, ac pietate inſtituere debebant, iſti vaticinia denuntiãtes, ſi quãdo quiſquã rebus de ſuis interrogaturus acceſſiſſet percontabantur illi dæmones ſymbolis, hoc eſt, ſignis quibuſdã. Etenim vel auium volatibus vtebãtur ℔ euenturarũ rerum ſignis, vel fumi ex victimis cæſis, ac ſacrificatis accenſione, ſi videlicet ad obliquũ, vel in ſubrectum vergeret Cõtemplabantur enim exta victimarum, pérq; colores ipſorum, vel figuras, vel diſpoſitiones videbantur coniicere, & intelligere, quæ voluiſſent. Hæc Theop. Igitur cum dicitur, *In ligno ſuo*, bifariam poſſumus diſpungere, tum per *lignum* intelligendo idola, quæ conſulebat de rebus futuris hic populus, iuxtà illud etiam Iſaiæ, Sumpſit ex eis, videlicet lignis ſaltus, & calefactus eſt, & ſuccendit, & coxit panes, de reliquo autem operatus eſt Deũ, & adorauit, fecit ſculptile, & curuatus eſt ante illud, &c. tũ per *lignũ* accipiendo varia genera diuinationis, vti dictũ eſt. Sunt etiã, q diſtinguãt inter hæc duo, *lignum* & *baculũ*, referẽtes *lignũ* ad idola baculũ vero ad quẽdã peculiarẽ diuinandi modum. Ita Lyranus. Et ait, hunc diuinandi modum eſſe per proiectionẽ baculi. D. Hier. per *baculũ* quanuis intelligat peculiare genus ſuperſtitiõis ad auguria illud eſſe ait quod Græci ῥαβδομαντειαν vocãt. Cum quo conſentit Rupertus. Cæterùm apertius Theop. explanat, qui ſecutus Septuaginta ℔ *in baculo* poſuit, in virgis eius denuntiabant ei. Atq; egregiè expendit, quis erat hic diuinandi modus. Ait itaque, Etenim virgas duas ſtatuentes, carmina, & incantationes quaſdã ſubmurmurabãt, deinde virgis dæmonũ operationibus, aut effectu cadentibus, conſiderabãt, quonã vtraq; earum caderet, antrorſum ne, an retrorſum, ad dextram, vel ſiniſtram, ſiq; tãdem reſponſa dabant inſipiẽtibus, irgarũ caſu ℔ ſignis vſi. Eundẽ ad modũ Nabuchodonoſor

De priſcorũ deorum conſultatione per interrogationem virgarũ conſule Nicãdrum & Cælium Rhod. li. 7. antiq. cap. 29. Iſa. 44.

vaticinia

vaticinabatur, vt Ierechiel habet. Hæc Theophy. *Interrogauit.* Quid Interrogauit? Subticuit, sed bene illud addidit Lyranꝰ euentũ videlicet de futuris. Quare ergo subticuit Deꝰ, qd suꝰ populus interrogauerat? Vt indignationem pectoris aduersus hũc populũ deregeret. Est.n. hic aposiopesis, id est, reticẽtia indignãtib. familiaris, quãdo verbũ extrinsecus subintelligitur. *Et baculus eius annuntiauit ei.* Non ait, respondit: sed *annuntiauit.* Vtiq; certum est, interrogationi non alio satisfieri, quàm responsione. Vnde dicere solemus de aliquo interrogati, Ad quod interrogas, respondeo: non autẽ sic, Ad tuam interrogationem annuntio. Cur ergo potius dixit, *Baculus annuntiauit*, quàm respondit? Vt ostenderet huius populi cæcitatem, qui in suis consultationibus, & interrogationibus dependerent à rebus, quæ nequaquam respondere possent, quippe quæ mutæ sint, & fari nõ valeãt. Vnde quemadmodũ baculus cæcorũ est, nõ videntium, Ita iste populus cęcus est, & veluti intellectus visu carens. Hinc & optime quidã hunc locum sic explanant, Populus meus sic pendet à pseudoprophetis, vt cæcus à scipione suo. Est & aliud implicatum sub hac voce, *annuntiauit*, nẽpe nihil certum ad interrogationem populi esse responsum: sed annuntiari citra verum rei quæsitæ euentum, quamobrem & falli miserum populum. *Spiritus cum fornicationum decepit eos.* Non inquit, Fornicatio decepit eos: sed, *Spiritus fornicationum.* Quid intelligat per hunc fornicationum spiritum, non est certum. Hinc varia adhibetur ab expositoribus interpretatio Lyranus, Haymo, Dion. Carthusi. Hugo Cardinalis, Glossa, Interlinearis intelligunt, hũc *spiritum* esse diabolũ, siue malignũ spiritum tentantem de idololatria, & pertinentibus ad eã. Theodoretus ait, hunc *spiritũ* esse appetitum, & studium in huiusmodi fornicationem, in qua Theodoreti sententia est Theoph. licet nonnihil addit. Ait quippe, *Spiritum* hic propensionẽ, hoc est, multum, ingentẽmq; impetum ad *fornicationem*, vel ardorem, vel voluptatẽ appellat. Alij significationem huius vocis *spiritus* considerantes, quæ idem, quod ventus, significat, quinimo cum spiritus & ventus in Hebræo non discernantur: sed promiscuè hac voce Ruach spiritum, & ventum significent Hebræi, vnde illud Geneseos, Spiritus Dñi ferebatur super aquas, sic expendunt, id est ventus à Domino excitatus. Atque illud, Spiritus, vbi vult, spirat, spiritum ventum vocant, hic dicunt, *spiritum* ventum significare, essęq; translationẽ sumptam à ventis. Ac si apertius dicat, Quemadmodũ venti, cũ vehemẽtius naues

Simile.

Spiritus fornicationum spiritualis õtendit nos à Deo vocatos ad cultum idolorum prouocare.

Genes. 1.

Ioã. 3.

Simile.

naues impetunt, nõ ꝑ nautarũ consilio: sed suo arbitrio eas pellunt huc, atq; illuc, donec fluctibus inuolutæ submergũtur, Sic populus iste, non quo lex, & ratio: sed quo animi impetus viuit, impellitur excitatus à fornicatione. Non mihi displicet hæc explanatio. *Fornicationum.* In numero dixit multitudinis *fornicationũ*: non in singulari fornicationis. Propterea vnus Theoph. nobis negotiũ facessit, qui vtrãque fornicationem, carnis videlicet, & mentium, id est, idololatriã ait esse intellectam. Reliqui omnes expositores velut vno ore, tum antiqui, tum recentiores sequuntur D. Hieronymum, qui solum de fornicatione, quæ idololatria est, ait, esse sermonem. Cuius verba sunt, Fornicationem autem idololatriam nominat, iuxtà illud, quod in Ieremia legimus, Et mœchabantur in ligno, & lapide, & dixi, post quã fornicati sunt cũ his omnibus, reuertere ad me: & nõ est reuersa in toto corde, sed in mendacio. Hæc D. Hieronymus. Quam sententiam maxime esse amplectendam ostẽdit Chaldæus paraphrastes in hunc modum habens, Spiritus erroris ad errorem adegit eos. Neque conuincit, quòd in numero multitudinis dixerit *fornicationum*, non fornicationis. Nã licet ad spiritualem fornicationem solum hic sermo referatur, verus est, cum hic populus nõ vna, aut altera idololatria, sed multis fuerit cõtaminatus. Quod obseruans noster interpres numero est vsus multitudinis, quamuis Septuaginta in numero singulari vertunt, fornicationis, & nõ in numero multitudinis, *fornicationum*. Est etiã obseruandum, q̃ *spiritus* cũ possessiuo casu iunctus; videlicet *fornicationum*, incrementum inuoluit, & vehementiã, plusq; significatur, quàm si diceret, Spiritus fornicãs aut fornicatio spiritualis, sicut vas electiõis plus dicit, quàm vas electum, puta selectissimum. Sic spiritus fortitudinis in Nabuchodonosor, spiritus mendacij in falsis prophetis, & in põpulo spiritus erroris sæpissime conspicitur. Hunc malum spiritum Latini furorem vocant, vt Poëta, His furor ipse dat veniã. *De cepit eos*, Facinus Deus extenuat, quãuis omnium sit impiissimũ, qualis est idololatria. Et *fornicati sunt à Deo suo*. Certũ est, de idololatria esse sermonẽ, atq; ita omnes dispungũt. Non tamen est silentio prætermittendus loquendi modus. Nã cum Deus hic loquatur, & dicere potuisset, Fornicati sũt à me, non ita dixit: sed in hunc modum, *Fornicati sunt à Deo*. Neq; solum ait, *à Deo*, sed addidit *suo*. Quorsum putas? Vt ostendat, quem virum dereliquerit impius iste populus, Deũ videlicet Optimũ, Maximum, qui non secus cum hoc

Ierem. 3. c.

Iuuenal. Sat. 2.

populo

populo agebat, atque si eius esset, hoc enim est implicatum illo pronomine *suo*.

Ad morum institutionem.

Populus meus in ligno suo interrogauit. Non reprehendit Deus hunc populum, q̃ de futuris rebus interrogauerit, aut quia sacerdotes consuluerit, sed quia *in ligno & baculo* quæsierit, & idola consuluerit. Vtinã frater mi nihil ageres sine consilio. Sed quæres, Sine cuiusnã consilio nihil debeo agere? Certe desidero, nihil agas sine Dei tui consilio, imitatus Dauid, qui si quid arduũ erat acturus, prius Deum suum consulebat. Consuluit Dauid Dominum ait Scriptura, dicens, Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dñs ad Dauid, Vade, & percuties Philisthæos, & Cæilã saluabis? Vnde, quæso, meruit tantam de suis hostib. victoriã Dauid? Quia Dominũ interrogauit, quid agere debuisset, & sine tanto consiliario progredi non est ausus. Quemadmodũ reges habent viros sapiẽtia insignes, quorũ cõsilio cũcta decernunt: & si quid dubij, aut litis est orrũ, regios adis consiliarios, vt causã examinent, & sententiã ferant, Sic Deus, Rex regũ habet in curia Ecclesię, veluti viros omni sapientia excultos, & integræ probitatis consiliarios, diuinam suã legẽ, & præcepta callẽtes. Hæc antea quam quicquã faciamus, sunt consulenda, vt recto tramite procedamus. Audi, an istos consiliarios semper adierit Dauid. Etenim, inquit, sederunt principes, & aduersum me loquebantur, hoc est, quanuis huius sæculi principes, & potentes simul consederant, & consiliũ inierunt loquentes pariter, atque tractantes, qũo mihi nocerent, & me perderent, non ego audiui idola illa, quæ homines cõsulere solẽt nẽpe irã, odiũ, dãnũ illatũ, aliaq̃;, id genus q̃ homines confingere solent, & sine quorũ consilio nihil agũt, imo semper eorũ ducuntur suggestionibus. Quis non videat, iracundum, idolũ iræ consulere, atque idolũ mundi, vt vindictã sumat de eo, qui iniuriã irrogauit, dicereq̃, si consulas illi parcendum, & indulgendum inimico, Nequaquam leges mundi ita decernunt: sed vindictam esse sumendam, alioquin, quem me dicent homines esse? Hominem pusillanimem, indignũ, honore, imo ab omnibus calcandum. Nonne etiam auarus auaritiam cõsulit, ne misereatur pauperis? Discurre per omnia

Nihil agendum absque quæ maturi consilij deliberatione.

1. Re. 15.

Psal. 118.

nia peccatorum genera, & illa nihil aliud eſſe comperies, q̃ idola, quorum iniqua præcepta inſequuntur homines. Nec mireris, ſi peccata hominũ, eorum idola dixerim. Nã ſequor Apoſtolum, ſequor ſanctos patres, qui illis hoc nomen indiderunt. Nónne Apoſtolus auaritiam idolorum ſeruitutem vocat? Neque ab re, vt dicunt hunc locum Apoſtoli expendentes D. Anſelmus, & Thomas, auarus dicitur idololatra. Nam licet ſecundum ſpeciem nõ ſit idololatra: bene tamen eſt ſecundum ſimilitudinem: quia auarus ponit vitam ſuam in pecunia, & nummis exhibet honorem debitum Deo. Audi etiam, quid dicat Diuus Hieron. in cap. 8. Ezechielis, Poſſumus & in noſtri templi parietibus, hoc eſt, corde, idola monſtrare depicta, quando omnibus vitiis ſubiacemus, & pingimus in corde noſtro peccatorum conſcientiam, imagines ſque diuerſas. Chryſoſtomus etiam inquit, Idolum amare, & aurum, non differunt. Atque ne diſcurram per ſingulos ſanctos patres, D. Gregorius lib. 6. c. 2. prope medium in lib. Regum, repugnantes prælatorum præceptis idololatras vocat. Sed ad Dauid recurrat oratio. Non inquam, inſurgentibus aduerſus ſe principibus, iræ idolum conſuluit, vt perſequentium ſe improbitate irritatus paria rependeret. Quid ergo conſuluit? Reſpondeat ipſe ſanctus rex. Conſilium, inquit, meũ iuſtificationes tuæ. Ac ſi apertius dicat, In omnibus agendis adhibeo in conſiliũ iuſtiſſima præcepta tua, nõ agens, quod agendum ſuadet, aut caro, aut mundus, aut diabolus: ſed id ſolùm, quod tua præcepta conſulunt faciendũ. Sed obiicies, Multa egent conſilio, quæ tamen, quoniam nõ ſunt contra diuina præcepta, neque ipſa eadẽ præcepta, normam poſſunt tradere ad agendum, citra huiuſcemodi conſilium diſcernenda ſunt, veluti filios in ſtatu collocare, honorem Reipublicæ conſequi, citra tamen Dei offenſam, parare quæ ad alendam familiam ſunt neceſſaria, aliáque innumerata id genus. Quid igitur tunc facturus ſum? Nõ prohibeo, quærere interuentores, qui tibi ſint adiumẽto, viros, qui cõſulant, qua tibi eundũ ſit, moneo tamen, & adhorror, primus omniũ conſiliarius ſit Deus tuus. Hunc interpella, hùc conſule, orationibus fores eius pulſa, ſi pro votis rem tibi ſuccedere deſideras. An non legis, illum eſſe magni conſilij angelum? Cur ergo non illum primum adibis aliquid acturus Quem alium conſulebat diuinus ille Moſes? State, inquit, vt conſulam, quid præcipiat Dominus. Sapiens etiam ait, In omnibus deprecare altiſſimum, vt dirigat in veritate viam tuam. Vide, an direxerit in veritate viam filiorum Iſ-

coloſ. 3.

Exech. 8.

Chryſoſt.

Gregor.

Pſal. 118.

Iſai. 9.

Num. 9.

Eccle. 37.

Iud. 1. Deus orandus est vt in capiendo consilio & in exequēdo vitā hominis dirigat in veritate.

raël. Post mortem Ioſue conſuluerūt filij Iſrael Dñm dicētes. Quis aſcendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Et quid Dominus reſpondit? Iudas aſcēdet. Bone Deus & quantus futurus eſt dux, iſte, qui te cōſultore, creatus eſt? Strenuus proculdubio, ecce enim tradidi terrā in manus eius. Vides, quid illis contulerit Dominum conſulere? Contra verò is agnoſcere, quantum noceat in agendis, Dei obliuiſci, & ad homines quantunuis potentes cōfugere? Audi, quid dicat Deus apud Iſaiam, Væ filij deſertores, vt faceretis cōſilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per ſpiritum meum, vt adderetis peccatum ſuper peccatum, qui ambulatis, vt deſcendatis in Ægyptum, & os meum non interrogaſtis: ſperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Ægypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionem. Vereor, ne Deus, quemadmodum conqueritur de populo Iudæorum, quod *in ligno ſuo interrogauerit*, ita hac noſtra tempeſtate conqueri poſſit, diceréque, Populus meus in carne ſua, hoc eſt, in conſanguinitate, in lucro, in amicitia interrogauit, non ore meo. Quæ enim agenda ſunt, horum conſilio decernunt. Pientiſſime Deus emitte de ſolio maieſtatis tuæ ſapientiam tuam: quæ ingreſſa cordis humani penetralia, quemadmodum Rachel furata eſt omnia idola Laban, ita è viſceribus noſtris ſurripiat idola peccatorum, ne in actionib. noſtris illa conſulamus. O deplorandā peccatorum cęcitatē quib. cōtingit, vt deplorat Ieremias videlicet quēadmodum idolo Moloch ęreo, & interius cōcauo, plenoq; fortiſſimo igne, quādo vehemētius erat ignitum, filios ſuos paruulos offerebāt, in manib. idoli eos ponētes, atq; tunc ſacerdotes fortiter percutiebant tympana, ne miſeri pueri, igne idoli peuntis clamorē audirēt parētes, & miſerti ab igne auferrēt, ſed crederēt animā illius ſine dolore ad ſuperos euolaſſe, Ita nos idolis vitiorum tradimus animas noſtras cōburendas proculdubio, cæterum ardorē nō ſentimus ignis, quoniā diabolus variis generibus muſicorum inſtrumētorum corda noſtra demulcet, & fallit. Quis nō videat, hominē iratum idolo ire igne ſuccenſo ſuu tradere animum? Quid eſt homo exardeſcēs in libidiné, niſi hoſtia oblata obſcœno veneris idolo, vt cōburat? Quomodo ergo ignis cōburēs nō ſentitur? Voluptatis corporeę muſica cōſopimur, ne quātum nocumēti inferat peccatum, agnoſcamus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dñcæ. 22. Poſt Pentecoſtē, in hæc verba, Abeuntes Phariſæi cōſilium inierunt, vt caperent Ieſum in ſermone. Optime dicit, & obſer

Gen. 31.

Iere. 7.

Iſa. 30.

uat

uat Euangelista, Phariſæos abiiſſe à Chriſto, eoque abſente, conſilium iniiſſe. O cęcitate in ingentem, quo pacto poterat bonum eorum eſſe conſilium: ſi Deus illi nō intererat? Ecce quid conſecutum eſt ex tali conſilio, quærere anſam ad perdendum Chriſtum ſaltem ex verbis ab eo prolatis. Quid fuit, niſi Phariſæos *in ligno ſuo*, id eſt, id eſt, idolo inuidię: qua vehementer Chriſtum proſequebantur, *interrogare*? Vtinam cæci Phariſęi idolum iſtud non conſuluiſſent, dicereque cum Pſal. Regio, Conſilium meum iuſtificationes tuæ, &c.

Secundo, *Populus meus in ligno ſuo interrogauit.* Quis tanti dāni fuit author, vt *Dei in ligno & baculo interrogaret* Certe iniqui ſacerdotes, & pſeudo-prophetæ. Vides, quantum noceat iniquos habere conſiliarios? Quod ſi populus Dei à veritatis & iuſtitiæ tramite deuiat: quia adhæſit prauis ſacerdotum conſiliis, quid erit de hominibus peccatis multis irretitis: qui non ſunt de populo Dei ſed de Babylone, hoc eſt, populo diaboli? Quomodo iſti reſipiſcere poſſunt? Si viri pij iniquorum hominum corruūt conſiliis, peccatores iiſdem qui conſurgere peterunt? Fugiamus ergo prauos conſiliarios, & quemadmodum Zeuxis pictor ille inſignis picturus imaginem veneris, ex omnibus puellis Agrigentinis quinque ſolum elegit, quarum pulchritudinem imitaretur, Ita nos non vitiis contaminatos conſultores, alioqui fœdam imaginem pingemus peccati, ſed viros pulchritudine virtutis, & ſapientiæ præſtantes quæramus; vt perfectam conſilij formam efficere poſſimus. Eſt namque conſilium pulcherrima imago. Vnde miris coloribus eam depingens Magnus ille Baſilius inquit in c. 2. Iſaiæ, Sacra quædā res eſt conſilium, voluntatum vnio, fructus dilectionis, humilitatis inſigne. Quēadmodum magaritum pretioſum non decet, ſordido ferro coniungi, ſed auro puriſſimo. Sic non decet, ab hominibus impuris, & iniquis conſilium ſuſcipere, ſed à viris ſapientibus, & piis. Hinc S. Tobias præcipit filio, Conſilium ſemper à ſapiente perquire. Atque Deus inter alia beneficia, quæ ſe collaturū pollicetur in filios Iſrael, principē locum obtinet: & daturus ſit eis optimos conſiliarios. Et reſtituā, inquit apud Iſaiā, cō ſiliarios tuos, ſicut antiquit°. Quid eſt, ſicut antiquit°, niſi ſimiles Moſi, Abrahamo, aliisq; viris tū prudētia, tūmorū inre inſignes? Et certe ingēs eſt hæc promiſſio. Nā conſiliator in Republica eſt, vt inquit Cice. li. de Senectute, ſicut gubernator in naui. Vis vno verbo agnoſcere, quātū adimenti adfert homini bonus conſiliarius? Audi, quid de Ioiada bono

Simile.

Baſilius. Conſilium res ſacra eſt Plato de ſapientia.

Simile. Tob. 4. c

Iſa. 2.

Cicero.

2. Par. 24

2. Par. 24. consiliatore dicat Scriptura, Fecit rex Ioas, quod bonum est coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis. Postquã autem obiit Ioiada, rex Ioas mutatus est in virum alterum, nã delinitus obsequiis principũ Iuda, acquieuit eis: & dereliquerũt templum Domini Dei patrum suorum, seruierũtque lucis, & sculptilibus: & facta est ira Domini cõtra Iudã, & Ierusalem propter hoc peccatum. Ecce quo pacto nauis illa, Ioas nempe rex, fluctibus est submersa, mortuo bono gubernatore, Ioiada, & quę prosperis, ac secundis vẽtis nauigabat, tẽdens ad portũ salutis medio itinere succubuit. Nã rex, & populus, qui antea Deum habebãt propitium, iam in se maximè sentiunt iratũ, & vltorem. Sed quemadmodum nihil potest melius excogitari bono consiliario, Ita nihil potest homini nocẽtius cõtingere, quã iniqui cõsiliatoris acquiescere cõsiliis. Hinc mẽtiũ subuersores vocat eos Moses. Fi-

Num. 32. liis enim Rubẽ, & Gad inquit. Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus? Atque multò elegantius diuus Paulus, dum in Elymã Magnum iniquis cõciliis auertentẽ pro cõsulem Sergium â fide Christi inuehit, explicat, quantũ noceat prauꝰ consiliarius. O plene inquit, omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitię & nõ desinis subuertere vias Domini rectas, Omnia verba Apostoli sunt obseruanda. Ple-

Simil. ne omni dolo. Ac si apertius dicat, Quid aliud est prauus cõsiliarius, quàm fons, isque plenus spurcissimo cœno doli, aquã turbidã, fœtidamque manans? Quis ergo inde sibi consilium haurire audebit? Plenus etiam dicitur omni fallacia, quoniã iniquus consiliarius nõ aliud quærit, quàm fallere, & decipere. Sed quod subdit, execrabilius, filium videlicet esse diaboli. Et merito filius tã nequissimi patris appellatur, qui iniquitatẽ alteri consulit sectandã & amplectandã, quoniam primus iniqui consilij artifex fuit diabolus. In cuius enim viscera tantum facinus, quãtum est malum consilium, poterat fabricari ptęterquam diaboli? Is primæ fœminę cõsuluit, diuina præcepta esse contemnẽda. Is primus dux iniquorũ cõsiliatorum. Malum consilium cuipiã dedisti? Ecce quem patrẽ habes, diabolum videlicet. Erubesce, quia talis patris filium te vocat Apostolus. Sed vnde ortũ est, vt isti sacerdotes populo Dei iniquos se exhibuerint cõsiliarios? Certe quia multis sceleribus erant contaminati. Quemadmodũ nubes interpositæ inter cœlum, & terrã sunt impedimento,

Iniquorũ consiliorũ protector Diabol.

Simile. quominus splẽdorẽ, & lucem Solis percipiamus, Ita peccata

obstant

obstãt, ne homo bona suggerat cõsilia. Et quemadmodum vipera nõ aliud, quàm virus euomit, Sic homo peccatorum vinculis irretitus, quid aliud, quã peccata suadebit? Igitur cõsilia petituri, primũ mores hominis, quẽ consulere decernimus, inspiciamus: ꝙ si impurus est, & obscuris moribus corruptus, ab eo cõsilia accipere formidemus, ne pro bono iniquũ suggerat, & consulat. Aduertẽdum est, inquit D. Ambrosius lib. 2. de Officiis, quòd in acquirendis consiliis plurimũ valet vitæ probitas, virtutum prærogatiua, beneuolentię vsus, facilitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis de aqua turbida potũ petat? Itaq; vbi est luxuria, vbi est intemperantia, vbi vitiorum cõfusio: quis inde sibi aliquid hauriendũ existimet? Quis vtilem iudicet causæ alienę, quẽ videt inutilẽ vitæ suæ, Quomodo eũ possim iudicare consilio superiorẽ, quem video moribus inferiorẽ? Supra me debet esse, cui me cõmittere paro. An eum putabo idoneum, qui mihi det consiliũ, qui nõ dat sibi, & mihi eum vacare credã, qui sibi nõ vacat: cuius animã voluptates occupãt, libido deuincit, auaritia submergit, cupiditas perturbat? Hęc diuus Ambrosius. Quadrat obseruatio in multa Euangelia. Primò in Euangelio Epiphaniæ, in hæc verba. Congregans omnes principes sacerdotũ, & scribas populi sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur. Vides quos impius rex congregauerit, interrogauerit quẽ consiliarios? Vtique nõ ignaros, sed sacrarum literarum scientia exultos. Quadrat etiam in Dominicã 4. Quadrag. in hæc verba, Philippe, vnde ememus panes, vt manducent hi? Obserua, quem cõsulit, discipulum nẽpe, Christus. Vade, & tu fac similiter, aliquid acturus, consule discipulos Christi, homines videlicet pios, & iustos, non discipulos diaboli, peccatores videlicet. Tertiò, quadrat obseruatio in feriã quintã post primã Dominicã Quadragesimę in hęc verba discipulorũ, Dimitte eã, quia clamat post nos. O Apostoli, nõ esset melius, dicere, Dñe miserere ei, quàm dimitte illam? Decet ne viros pios huiuscemodi dare cõsiliũ.

Similes.

Ambro.

Probi mores verba probant Aristoteles.

Tertiò, *Spiritus fornicationum.* Obserua, precor, fratermi, loquendi modum Non inquit, Fornicationes deceperunt eos: sed in hunc modum, *Spiritus fornicationum.* Quo verbo, detegit quanto studio, & sedulitate peccata perficiamus. Vtinam cum Deo inseruimus, spiritum haberent opera nostra. Porrigis aliquid pauperi: oras ieiunas, audis rem sacram aut in quampiam aliam actionem virtutis incumbis: Cupio, illa non essent mortua: sed haberent *spiritum.* Ad

ad bona opera adeo sumus desides, vt quãuis illa faciamus, spiritu tamen careant, secus sumus vigiles, & procincti, cùm prauis peccatorũ actionibus insudamus. Bone Deus, quis pro dignitate expendere queat, quantũ illas omnibus numeris absololuamus, & cum mortuæ sint, conemur in eas, immittere spiraculum vitæ? Quemadmodum pictores excellẽtes ita homines, & animãtia pingũt, vt illa viuere, & spiritũ habere iudicentur, vnde Zeuxis ille insignis pictor, vt tradit Plinius, iratus operi est, quod cum pinxisset puerum vuas ferentem, auis ad eas aduolasset, & non timuerit ceu viuum, puerum pictum, dicens, Vuas melius pinxi, quã puerum. Nã si & hoc cõsummassem, auis timere debuerat, In eumdẽ modũ ad patrãda peccata strenui sumus artifices, & cum illa mortua sint nõ secus, ac si viua essent, illa absoluimus, imo credo industria, & arte ad hæc perficienda omnes quanuis peritissimos superamus pictores. Si enim peccator obloquitur, quis proximi crimina narrauit euidẽtius eo? Quis oculis contemplãdum obiiciet appositius? Quis deiiciet humilius? Quis recẽset cuncta sublimius; Quid dicam de peccatore, si venereę se decreuit tradere voluptati; Quẽ lapidẽ nõ mouet quid non effingit, vt puellã ad libidinem alliciat? Quæ vocũ emphasis, qui delectus in epistolis est, quibus eam oppugnat Quis viuidius literis poterit suam exprimere mentem, & argutius decipere? Quis tanta ingenij dexteritate, tãq; fœlici mixtura cõtexit, cõcinnat, ac struit carmina, quæ Sonetos, Octauas rithmas vulgariter dicũtur, ad deliniendũ fœminę animũ? Quis mouet efficacius? Quis suadet ardentius? O Deum immortalẽ, qui nerui, qui lacerti, qui vigor, qui actus orationis, & spiritus? Quod si sua frustrat spe, quas lachrymas fundit, quot suspiria ab imo pectore haurit: Certe q ties in manus meas veniũt libri illi ab orbe relegãdi, & execrãdi Diana, Boscan, Orlãdus, & cõsidero, quã numerosa totius orationis cõpositio, quantumque secũ rapiat lectorẽ, & auditorẽ verborum lenocinium, in has voces non sine lacrymis prorumpo, Quis his miserandis hominibus dedit tantum in dicendo leporem: Quis ad suadendum tantum cõtulit spiritũ? Cæterum vt profanos omittamus auctores, quãuis dolendum est Christianos ea composuisse, obserua, quã ardenti spiritu exc etur princeps ille Sichem ad veneream voluptatem. Conglutinata est, inquit Scriptura, anima Sichem cum Dina, quam vi oppressérat, tristemque deliniuit blanditiis. Quibus verbis, ô princeps nequissime, puellam pellexisti,

Simile.

Plin. lib. 35. c. 10.

In luxuriantem Poetarum nostri sæculi turpitudinem quorũ scripta lectorum mores corrũpunt.

Gen. 34.

pellexisti,

pellexiſti vt integritatem amiſiſſe nō doleret? Certus ſum, mihi reſpōdebis, Verba protuli ingenti ſpiritu plena, amorēque vehementiſſimū redolentia. Num dicebas, O vita animæ meæ, o vnicum ſalutis meę refugium, o ſpes mea, o grata cordis mei domitrix, â qua vna pendeo ego ſeruus tuus, noli flere, quoniā quælibet lachrymarū gutta oculorum tuorum, gladius eſt anceps meum transfigēs animū. Parua ſunt hæc, & humilia, dices multo altiora, & dulciora ſum allocutus. Libēter fidem adhibeo. Nā ſi patris tui animum viciſti cōpellens eum rogare exteros homines, vt alienigenam tibi in vxorem traderent fœminā, religionem mutare, æquo animo ferre acerbiſſima circunciſionis vulnera totum populum quis ſignificare poterit, quo ſpiritu verba illa amatoria proferebas? Satis indicant ardorem ſpiritus tui hæc fratribus Dinæ à te dicta, Inueniam gratiam coram vobis: & quæcunque ſtatueritis, dabo, augete dotē, & munera poſtulate, & libenter tribuā, quod petieritis: tātū date mihi puellam hanc vxorem. O breuem, cæterum viuidiſſimā, & efficaciſſimā ad ſuadendum orationem? Quis rhetorum tam paucis, tam dilucide tantam perſtringeret ſupellectilem? Quis tibi o adoleſcens, tantā ſuppeditauit in ſuadendo facundiam: quis docuit te tantum in dicendo artificium: Dubium non eſt, magiſtrum eſſe ſpiritū fornicationis, ſpiritus autem fornicationis diabolus eſt. Hic amātium doctor, & inſtitutor. Hic mētium illuſtrator, & ductor ad condenda carmina, & epiſtolas amatorias. Iactas ingenij acumen, & ſpiritū in ſcribēdo ſublimē: Diaboli te profiteris eſſe diſcipulū. Is ſuggeſſit pennis intellectus tui ſpiritū ad obſcœniſſima depingēda. Is ſub miniſtrat facundiā, vt cū ad extremū amentiæ te deiecerit, ab ſtultis ſuper ſydera volitare iudiceris. Adūbratū eſt hoc perelegāter apud vatē Zachariam, Ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ. Et dixit, hęc eſt impietas, & proiecit eā in medio amphorę, & miſit maſſam plūbeā in eos eius. Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce duæ mulieres egrediētes: & ſpiritus in alis earū & habebāt alas quaſi alas milui, & leuauerunt amphoā inter terrā, & cœlū. Et dixi ad angelū, qui loquebatur in me, Quo iſtæ deferunt amphorā: Et dixit ad me, Vt ędificetur ei domus in terra Sennaar, & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam. Hęc Zacharias, & obſerua explanationem. Quid amphora adumbrat, niſi animum hominis: Nam quemadmodum amphora vas eſt quoddam, in quod liquores

Ingenioſus amor ad explendam libidinem.

Zach. 5.

infundimus. Ita nos animos nostros, ceu liquoribus, replemus, vel vitiis, vel virtutibus. Sed non excidat memoria, genus esse amphorã cuiusdam mensuræ, vt agnoscamus
Matt. 23. d. cum fuerit plena mensura peccatorũ nostrorũ, quæ à Deo præfixa est, vnde; & à saluatore dicitur ad Iudæos, Implete mensurã patrum vestrorum; è mundo hoc essent relegandos. Plũbum verò, quod põdus grauissimum est ad terræ centrũ tendens, significat, ingenia peccatorum ad terrã deprimi, nõ in altũ volare, quãuis alas habeãt ingenij, & volũtatis, quib. in cœlũ cõscendere possent, impietas obest, hoc est, peccatũ in medio residẽs amphoræ, id est, vnicè ab hominib. amata, & honorata. Ob id. n. medium locũ, qui præ cæteris est honoratior, illi tradimus; corda videlicet nostra, atque vtinã non illã federe pateremur, hoc est, diu pmanere, sed iã cũ iniquitatẽ laberemur, illi diceremus, Nolo, sedeas in corde meo, trãsi hinc. Hæc, inquã, impietas plũbo cõiuncta impedimẽto
Simile. est, ne homo ad cœlestiũ rerũ contẽplationẽ leuetur. Quemadmodũ auis, quãtũuis pennas habeat multis vestitas plumis, si graue onus superponas, in altũ tendere nõ potest, sed humi iacet. Sic homo iniquitatis põdere prægrauatus, cœlestia meditari nõ valet, sed super terrã rapit. Quid ergo meditabitur; Dicat Zacharias, Ecce duæ mulieres, id est, duæ animæ præcipuę facultates, & potentię, intellectus videlicet, & volũtas habebant alas, non aquilæ, quæ soli radios valet
Amore & voluptate deprædatur animæ gloria et potestas intellectus scilicet & voluntas. intueri, non colũbæ, quæ velocissimè super nubes aduolat, sed spurcissimi milui. Quid est, habere alas milui? Dicat D. Hieron. Milui vtique nigri, non albi, aut stellati. Miluorum enim tria sunt genera; sed nigrum genus miluorum sæuissimum est, & sanguinarium; & pugnans; ad coitum impatiẽs, ita vt ex oculis eorũ erũpat cruor. Igitur alis milui adũbratur; quã agiles sint homines, & gnari ad turpiũ rerum considerationẽ, in his sapiũt, quæ ad voluptates venereas spectãt, in his obscœnissimis reb. acutissimè philosophãtur. Vnde pulchrè subiungũt vates Zacharias, Et spiritus erat in alis earum. i. in mente, in intellectu, & voluntate spiritus, q diabolus est, velut gubernator peritus residebat, hoc suggerente diabolico spiritu, alæ intellectus; & voluntatis excitatur ad condẽda carmina, ad scribendas epistolas tãto ardore, vt miri ab hominib. dicentur. O cęcitatem ingentẽ, ô amẽtiã deplorandã, solũ ingenij alis volare, vt sapiant, quæ carnis sunt, nõ quæ Iesu Christi. Nã si cũ huiusmodi hominibus de cœlestibus loquaris, aut de his, quæ ad salutẽ animi attinẽt,

bone

bone Deus quam oſcitantes, & hebetes eos inuenies. Verè dices, plũbeos eſſe, nihílq; ſapere, niſi quæ ſũt ſup terrã. Sed obſeruã, quæ pœna ho, miſerandos maneat. Quo delata eſt amphora ſacer vates? Ad terrã vennaar i. Babylonis, confuſionis videlicet perpetuæ, ad infernũ, vbi extremã, & in æternũ duraturũ patientur õruſionẽ, ibi ſtabilietur ſuper baſem ſuã amphora, hoc eſt, pœnas factis, & dictis dignas exſoluẽt. Ecce quo te deferunt alæ tuæ amarot obſcœne, ecce quis te maneat exitus, ſi non reſipiſcas. Demus igitur operã vt calcato hoc ſpiritu fornicationis, foraſq; eiecto, ſpiritui, qui ex Deo eſt, fores mentis aperiamus. Is, ſummis precibus à Deo efflagitemus, ſedeat in medio amphoræ animæ noſtræ, hoc eſt, in corde, & ſicut prius ſpiritus peccati ardenter nos excitabat ad ita perficienda peccata, vt plena eſſent ſpiritu diabolico, In eundem modum ſic nauemus operam virtutum actionibus, vt ſpiritus bonus illis inſit. Hoc enim eſt, quod Apoſtolus admonet, Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, Ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Ac ſi apertius dicat, Nónne ingenti ſpiritus diabolici feruore ducti patrabatis peccata, & veluti animam inſufflabatis iniquitati? Nónne totus intellectus, voluntas, memoria, cæteráque corporis membra, oculi, os, aures, manus ſpiritum videbantur infundere diabolicæ ſeruituti? Mutetur ergo, obſecro, nunc ſors ſpiritus, patria rependite iuſtitiæ. Hac vna re contentus ero, vt pari ſtudio, & æquali ſpiritu ſeruiatis Deo, quo diabolo ſeruiſtis. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. Quadrageſimæ, in hæc verba, Cũ immũdus ſpiritus exierit de homine. Quid facit is immundus ſpiritus in homine? Vtique eum excitare, vt quàm exactiſſima faciat opera diaboli, hoc eſt, peccata. Non enim contentus eſt, hic peſtilens hoſtis noſter quando negligenter, & veluti exhauſto ſpiritu illi inſeruimus. Quadrat etiam in Euangelium pro Magdalena, in hæc verba Lachrymis cœpit, rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat. Cur ô Magdalena lachrymas fundis? Quia æquum eſt, vt quæ ſpiritu libidinis inflammata multum fleuit, vt ſeruiret voluptati, nũc lachrymis pro Chriſto fuſis paritate ſpiritus nô ſit inferior, peccatrice. An ignoras, ne ex illis fuiſſe mulieribus tãtò ſpiritus iniqui ardore ſuccenſis, vt ſedentes plangerent Adonidem? Igitur par eſt, vt quæ planxit Adonidẽ, nunc pro Chriſto vberioribus lachrymis ora riget, imo feruentius Chriſto

Amor tenebras infundit & na ũra ſurdus eſt admonẽtis. Mendãder.

Rom. 6. d.

Exech. 8. Adonis iuuenis eximia pulchritudinis à venere adamatus & ob id poetarum fabulis inſignis.

sto inseruire contendo. Nam quæ sedebam me exhibens famulam Adonidi, nunc non sedeo, sed ad pedes Iesu humi iaceo. Quo pacto ostendo, ardentiori spiritu me posthac inseruituram Christo, quàm libidini inseruieram.

Quartò, *Spiritus fornicationum.* S. *spiritum* pro vento sumas, perpulchre certe implicat breuitatem venereæ voluptatis. Iob 7. b. Quid enim citius vento transit? Quòd si, vt sanctus Iob ait, ventus est vita nostra, quid, quæso, erit voluptatis tempus? Nescio sane, cum quare illam componam. Hinc sapiens ait, Sap. 5. Spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tãquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquã fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereũtis. Bene cum fumo, vt cætera expẽdere omittam, voluptatẽ impij cõfert. Nam quemadmodum fumus lachrymas fundere cogit, Sic voluptas tandem quid parit, nisi dolorem? Audi etiam, quid Nathan dixerit Dauid in parabola, Cum autem peregrinus veniſſet ad diuitẽ, Quid vocat peregrinum, nisi voluptatem? Atque egregiè, vt breuitatem eius nostris oculis cõtemplandã obiiceret. Nã quemadmodum peregrinus alio diuertit & disparet citò, Sic libidinis delectatio q̃ citissimè euanescit. Quid autem post se voluptas relinquat, maximè nobis est obseruandum, mortẽ videlicet animæ, iram omnipotentis Dei, reatũ æternæ pœnæ. Quemadmodum vulnera corpori illata sæpe paruo tẽpore infliguntur, medelæ vero vulnerum cum tormẽtis adhibentur ingentibus, non iuxtà æqualitatem temporis; quo fuerunt inflicta, sed iuxtà rationem curationis. Nam quãuis fractura manus, aut pedis contritio, aut cuiusuis corporis membri læsio in temporis momento fiat, mensibus tribus, ac longo tempore vix curatur, Sic & voluptas, quæ neruos animi succidit, luxuria, aliáque peccata, cum perexiguo temporis interuallo infœlicem animam illexerunt, magnũ postea tempus in supplicij cruciatibus promerentur. Aptissima certe vsus est Deus similitudine fornicationem vocãs spiritũ, id est, ventum ad significandum, quantum nocumenti inferat momentanea voluptas. Quid enim nos sumus, nisi naues ad portum cœlestis regni tendentes, vt ibi auro illo prętiosissimo, & fulgentissimis gemmis ditemur, quibus dicitur in Apocalypsi, ciuitatem illam Ierusalem esse constructam? Ipsa verò ciuitas, inquit D. Ioannes, aurum mundum, & fundamenta muri ciuitatis omni lapide prætioso, ornata. Ad hanc, inquam, ciuitatem tendimus per mare huius sæculi, vt non

Simile.

2. Re. 12. Fluit voluptas & prima quæque euolat sæpiusque relinquit causas pœnitendi quam recordandi.

Simile.

Apo. 21.

mile.

vt non ſecus, ac Hiſpani nauigãt ad occidentales Indos, inde ingentes theſauros reportaturi, Sic diuitias cõſequamur æternas in illa India ditiſſima cœli. Nec alicui mirũ videri debet, aut nouum, ꝙ homines cum nauibus componam. Sic enim & ſanctus Iob eos appellat. Dies mei inquit pertranſierunt, quaſi naues poma portantes. *Iob 9.c.* Cæterum in ipſa nauigatione quãdo ſecundis ventis æquora ſulcamus, ô nos miſerandos aſpirat, & reflat aura diaboli, donec nos fluctibus inuoluit, & ſubmergit. O rem omni miſeratione dignam. Enimuerò ſicut negotiator, qui, cum multis mercibus, & opibus congregatis nauem impleuerit, ſubito orta tempeſtate, & prævalẽte ventorũ violentia; vacua in littus egreditur ſcapha, fit omnibus miſerabile ſpectaculum, nudus repente apparens, & poſt plurimes, indicibiléſque diuitias in extremam redactus egeſtatẽ, Ita & cũ hoc populo Iudæorũ, imò nobiſcũ agit diabolus Nã quia inuenit nauẽ animæ noſtræ multis ſpiritualibus diuitiis oneratã, & videt grandem theſaurũ, quẽ ex diuinæ legis, & præceptorũ Dei obſeruatione, ex ieiuniis, aliiſq; virtutũ actionibus collegimus: quaſi tẽpeſtate quadã immiſſa, vento pernicioſo, celeriterque trãſeũte fornicationis, aliarúmque voluptatum omnibus nos diuitiis deſtituit, & ſpoliat. Vis, referemus aliud ſub his verbis implicatũ, Spiritus, hoc eſt, ventus *fornicationum*? Audi, quid de forte muliere dicat Sapiens, Quæſiuit lanam, & linũ, & operata eſt cõſilio manuũ ſuarum, facta eſt, quaſi nauis inſtitoris de longè portans panem ſuũ. Quid adumbrat hæc fortis fœmina, niſi quamlibet animã fidelẽ? Hæc tunc parat veſtes laneas, & lineas, nõ ſolum ſibi, verum & aliis propriis manibus, cum virtutes varias velut fila texit, pro quibus veſtibus virtutum mercator cœleſtis Chriſtus panem pretioſum, & à longè petitũ, puta è cœlo, reddit. Populus igitur hic Iudęorũ cũ velut nauis portatura panẽ cœleſtẽ debuiſſet, in cœli regionẽ nauigare, ventus fornicationũ obſtitit, & fuit nauigationi impedimẽto, nõ enim contexerat veſtes virtutum cõmutandas pro tritico cœleſtis gratiæ. Hinc quaſi ingẽti dolore Deus affectus ait, *Spiritus fornicationum decepit eos.* Ac ſi dicat, Cupiebam commutare cum hoc populo panem auxilij mei, & ſicut benignus pater illis porrigere cibum, qui verè animos paſcit. Cæterum neque ex lana charitatis, nec ex lino patiẽtiæ veſtes habent contextas, quas hic populus mihi offerat, & tradat pro tritico. Lanã autẽ voco charitatẽ, & linũ patientiam, nec ab re, Nam quemadmodum lana calefacit

Simile.

Prou. 31. Hic conſtituitur mulieris laus quod priuatas & peregrinas opes inferat in domum mariti nõ ad luſum ſed ad neceſſitatem quæ nomine nauis deſignatur.

Simile.

&

& contegit hominem, Ita charitas velut ignis cœlestis hominẽ accendit ad seruiendum Deo, & ad commiserationem necessitatum proximorum, & peccata nostra tegit, iuxtà illud, Charitas operit multitudinem peccatorum. Et sicut linũ multis afficitur contusionibus, nec alias ex eo fila fieri, & telæ texi possunt. Sic viri iusti plura patiuntur incommoda æquo animo illata ab iniquis. Quadrat obseruatio in Euangelium sabbathi post secundam Dominicam Quadragesimæ, in hæc verba, Adolescentior filius peregre profectus est in regionẽ longinquam, & ibi dissipauit substantiã suam viuendo luxuriosè. Quis hunc filium prodigũ duxit in regionẽ longinquã, quaũe iter fecit ad eã? Ventus fornicationis sufflans per mare voluptatis ferebat. Sed quanto tẽpore dissipauit substantiã viuendo luxuriosè? Vtiq; perexiguo. Venrus enim sunt omnes voluptates celeriter decurrens, & præte-
1. cor. 7. f. riens. Vnde & Apostolus inquit, Qui vtuntur hoc mundo: tanquam non vtantur, & qui gaudent, tanquam non gaudentes: Præterit enim figura huius mundi. Dic, quæso, quomodo præterit? Tanquam ventus velocissimus.

Quintò, *Spiritus fornicationum decepit eos.* Quid ais Domine, *Spiritus fornicationum decepit eos*? Igitur immunes sunt à peccato. Nã vbi deceptio est, ibi voluntas non est, & vbi voluntas non est, quo pacto potest esse peccatum? Cur ergo ais, *Decepit eos*? Imo non sunt decepti. Bene enim agnoscebant, fornicationẽ esse peccatum tua diuina lege prohibitũ. Certũ est, *si spiritum* hic sumas pro studio, & appetitu, aut voluptate: in quem modum sumpsere Theophylactus, & Theodoretus,
Res per se nõ fallunt sed per accidens, inquit D. Thomas 2. p. q. 17. ar. 1. ad 2. hæc nequaquam per se potuisse decipere hũc populum. Res enim, vt optime docet S. Thom. per se non fallunt: sed per accidens. Rationem autem subiungit desumptam ex D. Augustino lib. de vera religione: quia res non ostendunt aliud, quàm suam speciem. Dicuntur vero res per accidens decipere, quia dant occasionem falsitatis: eo quod similitudinem eorum gerunt, quorum non habent existentiam. Igitur iuxtà hunc loquendi modum hic populus non fuit vere deceptus: sed decipi dictus est, ample, & non stricte sumẽdo hoc verbum decipere, quatenus voluptas præbuit occasionem, vt hic populus iudicaret bonum, quod erat iniquum. Aut si mauis in eodem D. Thoma in c. 2 prioris epistolæ ad Timotheũ expendente hæc verba, Adam non est seductus, duplex est seductio, siue deceptio, scilicet in vniuersali, & particulari eligibili, quæ est ignorantia electionis. Adam non fuit de-

ceptus

ceptus in vniuerſali. Non enim credidit, quod ſerpens ſuggeſſerat, ſed deceptus fuit in particulari; ſcilicet quòd gerendus eſſet mos vxori, & cum ea comedere deberet, & inexpertus diuinæ ſeueritatis; credidit, quòd facile ei remitteretur. In eundē modū hic populus nō in vniuerſali fuit deceptus. Bene enim agnouerat peccato fornicationis Deū offendi, cæterum iudicabat, facile ſibi hanc culpam dimittendam, qua in re fallebat eos animus eorū illectus dulcedine voluptatis. Quòd autem ſpectat ad morum compoſitionem, obſerua, quo fuerit verbo vſus Dñs Deus tuus nēpe, *decepit eos*, quo culpam extenuat, non exaggerat, ſicuti homines ſolent peccata aliena exaggerare, ex feſtuca trabē facientes, & rem minimā ita extendentes, vt maxima eſſe videatur. Quemadmodū ſpecilla rem maiorem reddunt, quàm ſit, vnde qui obtuſam habent oculorū aciē, huiuſmodi orbiculis vitreis vtuntur ad legendum, q; ſine illis nō valent legere, Sic nōnulli peccata, quæ alias minimè cognoſcerentur, ita exaggerāt, & maiora efficiunt, quàm ipſa ſint, vt ab omnibus circunſpiciantur. Quid iſti ſunt, niſi ſpecilla vitrea à diabolo fabricata, vt obiiciant cæteris crimina cōtēplanda? Atq; non immerito hos homines ſpecilla vitrea appellamus, quoniam omnibus fragiliores ſunt. Vere, inquam, ſunt vitrei, & plurib. ſceleribus cōtaminati, quàm alij, ac proptrea ſuorum criminū obliti excutiendis, & expendendis alienis culpis ſtudent. Potuiſſes quidem optime Deus, hoc peccatum maximum tui populi referre, cauſaſq; inquirere, quę illud deteſtabili⁹ redderent, vt acerbius punires: ſed tua ineffabilis bonitas quærit cauſas extenuantes crimen, vt magis aliena peccata extenuare, quàm exaggerare diſcamus. Hinc apud Geneſim maximam peccati partem retorques inhumani animi propenſionē ad malum. Nequaquam, ais, vltra maledicam terræ propter homines: ſenſus enim, & cogitatio humani cordis in malū prona ſunt ab adoleſcētia ſua. Hinc & Dauid ait de te, Miſertus eſt Dñs timentibus ſe; quoniam ipſe cognouit figmētum noſtrum. Atq; hoc loco in deceptionem, & ignorantiam partem peccati tui populi reiicis. Certum enim eſt, deceptionē aliquam ſecum ignorantiā inuoluere, licet non omnino à peccato excuſet. Sic etiam ſanctus ille Daniel crimē iniqui iudicis extenuat dicens, Species decepit te, & concupiſcētia ſubuertit cor tuum. Audi etiam & principem Apoſtolorum Petrum extenuantē peccatum populi Iudæorum, cum Chriſtū morti tradiderint. Et nunc, inquit, fratres ſcio, quia per ignō-

Simile.

Iniqui alieni crimini eſtimatores.

Gene. 8.

Pſa. 102. c

Da. 13. f

Act. 3. c.

ignorantiam feciſtis,ſicut& principes veſtri.Sed æquum eſt, cauſam inueſtigemus,cur viri pij aliena peccata extenuent, iniqui autẽ non itẽ.Opinor certe,cauſam eſſe,quia viri iuſti quàm lõgiſſime diſtant à peccato:impij vero propiores ſunt peccato. Quemadmodum rẽ procul à nobis exiſtentẽ,minorem eſſe iudicamus,quàm ſit,Ita viri pij,cum longè abſint à peccato,quæ maxima ſunt,illi minima iudicant;contra vero iniqui,cũ prope ſe,imo intra ſe peccata habeant ſimilia,aut deteriora,quàm alij,grandia iudicant aliena.Quadrat obſeruatio in Euangelium Do.11. poſt Pentecoſten,in hæc verba Phariſæi,Nõ ſum ſicut cæteri hominum:raptores,iniuſti, adulteri,velut etiam hic publicanus.Ieſu bone, vt exaggerat iſte Phariſæus peccata Publicani, non eſt contentus dicere, Iarrones,ſed raptores,quod grauius eſt,neque dixit,Fornicarij,ſed adulteri,quod etiam maius peccatum eſt.

Humilius excuſant ſua peccata viri iuſti. Simile.

¶ *Super capita montium ſacrificabant, & ſuper colles accẽdebant thymiama, ſubtus quercum, & populum, & terebynthum, quia bona erat vmbra eius.*

¶Perquam elegãter,tum per ſpecies idololatriæ,tum per loca,in quibus hic populus idololatriæ crimen patrabat,diſcurrit.Atque primum in impudentiam Synagogæ inuehitur,quòd nullus locus fuerit vel aditu difficilis,vel publicè, vel lege prohibitus, quẽ non adulteriis idololatriæ contaminauerit.Quanimo,ſi Haymoni, & Dionyſio Carthuſiano fides eſt adhibenda,etiã voluptati corporeæ libidinis in iiſdem locis laxabant habenas Fortaſſis & iſti ex Interlineari ſumpſerunt,quæ expendens hæc verba, *quia bona erat vmbra eius*,ſuperpoſuit,Id eſt, placebat exequendis voluptatibus. Quãuis alij omnes expoſitores ſolum de fornicatione ſpirituali dicunt,hic eſſe ſermonẽ,quod verius iudico,licet Haymonis ſententiã nõ omnino reiiciendã cenſeo Potuit enim eſſe,ꝙ hic populus amœnitate tum harũ arborum,tum locorum allectus,in immunditiã carnis fuerit prolapſus.Sed literã diſpungamus.*Super capita montium ſacrificabant,& ſuper colles*, &c Periphraſi vſus eſt,hoc eſt,circuitione.Per *capita montium, & colles* intelligi phana,id eſt,tẽpla idolorũ certum eſt.Nam ſuper capita montiũ,quæ à Latinis vertices editiſſimi dicuntur,ædificabantur templa,quæ phana vocabant, propterea quod eſſent conſpicua,atque omni ex parte patentia.Eligebant autem hæc loca præ cæteris ad phana ædificanda,quia illa cœlum propius attingere,quamobrem & ad fictos illos deos adorãdos liberiora,atq; auguſtiora eſſe iudicabãt. De vero,

Ex ſacra Dauidis Pſalmodia docemur montes olim diuinis laudibus falſſe dicatos quos nephariè ad idolæ colẽda Iſrael occupauerat.

vero,quasi erubeat,nominare proprio nomine ea loca, non inquit,in templis,aut phanis sacrificabant:sed circumloquitur in hunc modum,*Super capita montium.* Grata mihi est hæc explanatio, quãuis Theophylactus secus. Ait quippe,scandere hunc populũ montium cacumina, & illis maxime arbores,pulcherrimæq; vmbræ essent. Fortasse propterea etiam, quod diuinatores facilius isthic in dęmones inciderent. Hęc Theophylactus, cum quo consentire quodammodo videntur Rupertus,Haymo,Theodoretus,Lyranus,imo &D.Hie. qui hunc locum expendentes nullam phanorum mentionẽ faciunt:sed tantum arborum,& lucorum.*Super capita montiũ.* Non inquit,In angulis,aut in cubiculis,sed super extremos vertices,& colles,foris, sub dio,in locis publicis, maximeque patentibus,in quibus ab omnibus committentes pecca ta conspiciebantur. Augen autem hoc non parum peccata: quoniam homo publicitus peccans neque Deum,neque homines reuereatur.*Sacrificabant*,pro sacrificare solent.Nã hoc verbi tempore consuetudinem in voluit.In quem etiã modum dispungendum est verbum subsequens,*Adolebant.* Vnde alij per præteritum perfectum resoluunt dicentes, pro *Sacrificabant*,sacrificarunt.Alij,vt Paraphrastes Chaldæus, per tempus præsens sic,Super culmina montiũ sacrificant,& super colles adolent thymiamata.De his satis,quoniam à nobis pluries est hoc iam obseruatum.*Sacrificare* autem,& *adolere* coniunxit,quoniam hæc duo sunt præcipua cultus genera,victimarũ videlicet mactatio, & hæc implicatur verbo *sacrificabant*,& thuris suffitus sub verbo *adolere*,atq; sub his cęteri omnes ritus,& cæremoniæ intelliguntur,quib.Synagoga deos gẽtiũ colebat.*Subtus,quercum,& populum,& terebynthũ.* Inter omnes elegantius,& dilucidius expendit hunc locum Theophylactus,in hunc modum dicens,Etenim Græci tradebant,alias arbores aliis diis consecratas esse veluti quercus Nymphis,laurum Apollini,Veneri rosam,& myrũ,aliasque cæteris.Igitur sub his arboribus *sacrificant,quercu,populo*, & *terebyntho*,implicat varios cultus diis exhibitos, licet in explanatione nõ sit cõcors omniũ sentẽtia.Nã *quercus* refertur à Theophylacto Nymphis Alij referũt Ioui *quercũ* consecratã.Sic apud Celtas tradit Max.Tyrius,altissimã quercum esse delectam,eamq; fuisse Iouis signum.Cui etiam consentit Plutarchus. Neque desunt, qui dicant,Marti esse dicatam. Demũ his arboribus significat,multos deos coli ab hoc populo.Nã sicut *quercus* Ioui erat cõsecrata,sic *populus* Herculi.

Iuppiter in quercu sua reddebat oracula apud Dodonã Syluam.

Et

Populus Alidægræ ussima, Vitis Lacho. Virg. Eglog. 7. Terebinthus vt inquit Plinius li. 13. c. 6. arbor est circa Idã Macedoniam quæ brevis & fruticosa in Damasco Syriæ magna & copiosa, resinã fundens odoratissimã. Ge. 16. d.

Et terebynthum. Pro hac voce Septuaginta vertunt, *memorias arborum.* Cum quibus conueniunt Theodoretus, & Theophylactus, quamuis in numero singulari habent, *vmbrosa arbore* Vox Hebræa *Ela*, pro qua vetus interpres vertit *terebynthum*, quidam dicunt, esse vlmum, & ita habet Paraphrastes Chaldæus. Cæterum opinor, hac vna arbore comprehendisse omnes arbores vmbrosas, quibus lucus fiebat. Nam inter omnes alias, quamuis, teste Plinio, brevis sit, maximè extendit ramos suos, iuxta illud Ecclesiastici, Ego quasi terebynthus extendi ramos meos. *Quia bona erat vmbra eius.* Cui jam vsui bona erat arborum harum vmbra? Pronomen enim *eius* non solum ad *terebynthum* sed ad omnes arbores referendum est. Quamuis, vti diximus, Interlinearis bonam dicat hanc vmbram exequendis voluptatibus, opinor, magis referendam esse hanc vmbræ bonitatem ad offerenda sacrificia, & thuris suffitum Obseruandum etiam est ex Ruperto nõ ad has arbores confugisse hunc populum, vt propter metum alicuius necesse haberent, subtegi saltem ramis, & frondibus: sed quia bona erat vmbra eius, hoc est, amœna. Reddit hoc idolatriæ peccatum grauius, quoniam in lege præceptum erat, vt non sacrificaretur Domino nisi in loco, quem elegisset Dominus Deus, & ne iuxtà altare Domini lucus, & arbores plantarentur. Quæ præcepta miser populus contemnens, sub vmbra infructuosarum arborum merito esse perhibetur, vt priuari fructu veritatis, nihilque aliud, quam vmbram amplecti cognoscamus.

¶ *Ad morum compositionem.*

Sap. 5. *Vide D. Cypria. in tractatu & lib. de exhortat. martir. & rursũ lib. 3. ad Quirinũ*

Super capita montium sacrificabant. Meritò nostris oculis obiicit Deus, hunc populum non vallibus, aut locis planis sacrificasse idolis: sed in verticibus montium, qui sunt aditu difficiles, & sine sudore ad eos ascendi non potest. Hinc enim discemus, voluptatem peccati nunquam sine ingenti labore adipisci peccatores. Ascendendum illis est cum sudore, & labore. *Lassati sumꝰ in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, dicunt impij, viam autem Domini ignorauimus. Ac si apertius dicerent, Latissimum discrimen est inter vias peccatorum, & iustorum. Nam viæ peccatorum, quibus quippiam consequi contendunt, laboriosissimæ

rioſiſſimæ ſunt, & quemadmodum echinus marinus vndique armatus eſt ſpinis: & quaqua tractare volueris, te punget, In eundem modum peccatum omni ex parte labore, & dolore plenum eſt: virtus autem non item, cuius via planior eſt, & ſuauior. Multò enim facilius aſcenditur ad virtutem, quã ad vitia, licet multis ſecus videatur. Quemadmodum primo parenti poſt patratum peccatum dictũ eſt, In laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, Sic peccatori dicere poſſumus, cũ non cœlum, ſed terrã excolat, quoties peccat, Excole peccatum, quid aliud tibi pariet, quã ſpinas, & labores? Eſt peccatũ ſaxum illud Siſiphi, quod cum miſer homo prouoluereret ad verticem montis non ſine ingẽti ſudore, vix conſcenderat, cum relabebatur. Hinc apud Iſaiã Dominus ait Iſraeli inſudanti patrandis peccatis, In multitudine viæ tuæ laborasti, non dixiſti, Quieſcã. Et apud Ieremiam. Seruietis diis alienis: qui non dabunt vobis requiẽ die ac nocte. Regius etiam Pſaltes quid præter afflictionem inuenit iniquitate circundata iniquitate: Die, ac nocte, inquit circundabit eã ſuper muros eius iniquitas: & labor in medio eius, & iniuſtitia. Elegãter inquit in medio eius labor. Nã licet videantur peccatores in animi tranquilitate eſſe, lætitia perfundi, dũ ſuas explent voluptates: intus tamen magno dolore torquẽtur. Quẽadmodum intra prunã os inuenies, cuius nucleus amariſſimus eſt, quãuis externus fructus dulcedine quadã guſtum afficiat, In eundem modum voluptatis arbor à diabolo plantata in corde hominis quẽ profert fructum, niſi intus amaritudine plenum? Inueni, inquit, Salomõ poſtquã huius arboris fructum guſtauerat, amaiorem morte mulierẽ. Ac rurſum, cum vt ſe voluptatibus traderet, ædificaſſet domos, plantaſſet vineas feciſſet hortos, & pomaria, obſerua quid in his inuenerit. Et vidi, inquit, in omnibus afflictionẽ animi. Hinc D. Hieron. ait. Quot ſunt vitia: tot ſunt animi tormenta. Et Diuus Ambroſius, Impius ipſe ſibi pœna eſt, iuſtus gloria. Atque Diuus Bernardus, Nihil eſt in hac vita laborioſius, quàm deſideriis terrenis æſtuare. Adumbrata eſt pulchrè amaritudo, & dolor intra voluptatẽ incluſa verbis iniquorum iudicum, qui interrogati à Daniele, ſub qua arbore vidiſſent fœminã cũ adoleſcente, prior reſpõdit Sub ſchino, alter vero, ſub prino. Obſerua igitur, voluptatẽ venereã vbi dicãt inuentã, videlicet ſub ſchino, id lẽtiſcum appellamus, quæ abor nihil habet præter amaritudinem in

Similc.

Gen. 3.

Siſiphium ſaxu uolue re, Adagium.

Iſa. 57.

Iere. 16.

Pſal. 54.

Similo.

Eccle. 7. d

Eccle. 2.

Dan. 13. f

succo, & foliis. Ita etiã voluptas quid profert, nisi animi amaritudinem? Alter inuẽtam fœminã ait sub prino, id est, pino, quamobrem si attingas, cum folia pungentia producat, dolore afficieris. Sic ex libidine quid consequeris, præter ingentẽ animi dolorem? Non habent, inquit D. Ioan. requiẽ die, ac nocte, qui adorauerunt bestiã, & imaginem eius. Quid est imago bestię? Non ab re dicemus, esse peccatum. Nam diabolus hanc imaginem primus fabricauit, & depinxit, eámque totis viribus contendit depingere in tabulis cordis humani. Et quidnam est hæc imago peccati? Certè tristis mortis imago, peccatũ enim est animę interfector. Hęc mors inuidia diaboli introuit in orbẽ terrarũ, ait Sapiens. Vis, apertius agnoscere, peccatum esse quãdam imaginem? Audi, quid dicat Deus per Isaiam. Ego ipse sum, qui deleo iniquitates tuas. Quid deletur, nisi quod depictum erat? Pictura ergo peccati mortis imago est, quæ nunquam quiescere permittit, sed ad laborẽ maximũ cõpellit miserũ hominẽ. Hinc D. Ioan. ait, non habere requiem die, ac nocte, adoratores imagines bestiæ. Sed quæro sacer vates, iam quod peccatores carent requie, in quonam labore vires consumunt? Opinor, nos ad Scripturam remitteres, vmbramque laborum peccatoris diceres esse Sanson. Nã sicut hunc vinctũ catenis in carcerem coniecerunt, ac molere fecerunt Philistiim, Sic peccator vinculis peccatorum irretitur, & ad carcerem damnatur inferni ac non sine ingenti sudore peccatum patrat. Quis enim poterit expendere, homo ita percitus, quanta animi, & corporis patiatur dispendia? Quis digne referre inuidi tormenta queat? Quis pro meritis oculis obiicere valebit contẽplandam iacturã bonorum, tum animi, tum corporis, quã homo Venerí deditus facit? Vno verbo hæc omnia complexus est Isaias dicẽs, Impij quasi mare feruens, quòd quiescere non potest. Et Socrates cõponens animũ libidinosum in Euripo in Eubœa, vbi aqua fluit, & refluit, ac sursum, deorsúmq; iactatur. Sed dolendum est, multísq; lachrymis cęcitas hominum deploranda, qui agiles, nimisque præcinctos se exhibent, vt hoc iter faciant, omnẽ vię difficultatẽ contẽnentes, celeriusque ea tendentes, q̃ si plana esset, ac facilis. Inter alia animã tia lege prohibita leporẽ inuenies. Causam autẽ mihi sępius inuestiganti hęc occurrit. Voluisse nẽpe Deũ, sub vmbra huius animalis significare, quæ nobis fugienda sunt, si Deo placere desideramus. Est lepori à natura inditum, vt, canibus insequentibus, montes conscendat, seq; agiliorẽ, & velocioré exhi

cincta dolore voluptas.

Apo. 14.

Sap. 2.

Isa. 44.

Iudic. 16.

Isa. 57.

De. 4. a

Simile.

exhibeat ad aſcenſum, quam ad deſcenſum montium. Rationem autem huius rei reddunt philoſophi, quòd crura habeat anteriora breuiora, quàm alia. Lepo igitur eos homines adumbrat, qui à tentationib. diaboli æquè, atque à canibus exagitati, difficilius iter arripiunt, vitiorũ nẽpe, & viã virtutum, quæ planior eſt, & facilior, ſegniter ambulant, tantũ abeſt, quòd currant. Fugiamus fratres mei hãc leporis naturã imitari, & quamuis canes gehennales ſuis latratibus tentationum nos perſequantur, vt ad cacumina conſcendamus vitiorũ, renitamur, facilioré viã, quę virtutũ eſt, eligentes. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Transfigurationis, in hæc verba, Duxit eos in montẽ excelſum ſeorſum. Cur Sancte Apoſtole noſtris oculis obiicis contemplandũ arduũ aſcenſum excelſi montis? Num qa laborioſum eſt, ſequi Chriſtũ? Nonne difficilior eſt via, per quã diabolus ſuos ducit diſcipulos? Eſt ſane. Ait enim Hoſſeas, *Super capita montium ſacrificabant.* Cæterum hunc laborem totus populus ſubit Iudæorũ. Chriſtum autẽ pauciſſimi ſequuntur, puta tres, Petrus, Iacobus, & Ioannes.

Quare lepores ſint velocioris & rapidioris curſus in aſcenſu quam in deſcẽſu.

Secundò, *Super capita montũ ſacrificabant.* Non inquit, In angulis, aut cubilibus, aliiſve locis occultis: ſed, *Super capita mõtium*, vbi ab omnibus videri poterant. Frater mi, omnia tibi peccata fugienda ſunt, ſed multo maiorem curã debes adhibere, ne publicitus pecces? quoniã peccata publica vehemẽtius commouẽt Deum ad vindictam, quia peiora ſunt. Rationem reddit Diuus Thomas, tum quia peccator publicus videtur ex maiori contemptu peccare, tum etiam quia peccat cũ ſcandalo aliorũ: & ideo quoddã remediũ eſt in peccatis, ꝙ aliquis in occulto peccet. Hinc Dñs apud Iſaiã animaduertit in Iudæos, ꝙ peccata ſua nõ abſcõderit. Peccatũ ſuũ, inquit, quaſi Sodoma prædicauerunt. Væ animæ eorũ: quoniam reddita ſunt eis mala. Hinc & Apoſt. præcipit Tim. Peccantẽ corã omnibus argue. Ac ſi dicat, Nunquã diſſimulanda ſunt peccata publica, ſed obiurgãda, & reſcinde. Quẽadmodum nyctorax ſub dio apparẽs ſtatim impetitur ab aliis volucrib. oculóſq; illi eruere cõtẽdũt, Sic publice peccãti nõ eſt parcendũ, ſed infligẽda pœna. Rationẽ ſubdit Apoſtolus, vt cæteri timorem habeant. Duos, inquit Diuus Thomas Chriſtus ſuſcitauit, puellam intra domum, ad quam ſuſcitãdam turbam prius foras eiecit, hæc occultum peccatorem adumbrat, qui occultè ſuſcitandus eſt correctione. Filium verò viduæ extra portam ciuitatis coram omnibus,

3. p. q. 84. ar. 6. ad 1. Iſa. 3.

1. Tim. 5. Simile. Publicacrimina publico ſupplicio digna ſunt, quòd eſt parcendũ, ſed infligẽda pœna. dentes alij male affectum præ metu reddatur meliores.

Cur hunc adolescentem reduci in domum non iussit, vt resuscitaret sed publicitus vitam dedit, Vt ostenderet, publicũ peccatum publice puniendum. Quadrat obseruatio in Euãgelium pro festo diuæ Magdalenę, in hæc verba, mulier quę erat in ciuitate peccatrix. Nõ ait, In domo sua, aut cubili: sed in ciuitate peccatrix, quod multo deterius est.

Tertiò, *Subtus quercum, & populum, & terebynthum.* Obseruat optimè Diuus Hieronymus, sub arboribus infructuosis hũc miserandum populum sacrificare, non subter ficum, & vineã fructuosas. Ecce quas arbores colant peccatores, quę vel nullum fructũ reddãt, aut tantum glandes, quæ cibus porcorũ sunt. Nihil aptius dici potuit ad significandum, hunc populum fœtidissimo cœno vitiorum esse conspurcatũ. Nã quemadmodum sues immundi luto, & stercore inquinati, ad quercus confugiunt, Sic peccatores fæcibus obscœnarum voluptatum contaminati, iuxta illud Apostoli, Contingit eis illud veri prouerbij, sus lota in volutabro luti, veluti ad arborẽ, hominib⁹ infructuosam, & animãtibus rationis expertibus frugiferã tendũt, inde nihil aliud, quã acerbitatẽ, & asperitatẽ pœnarũ gehẽnaliũ habituri, nullũq; misericordię locum apud Deum adepturi, si non se ad meliora conuerterint Qui enim sub quercu quiescant, à Dei miserationibus se profitentur alienos. Nã cum olea sit pacis, mansuetudinis, ac lenitatis indicium, Dei Optimi Maximi typũ gerit, qui nobis semper se exhibet pacificũ, & mansuetũ, & misericordẽ. Sed nos miseri ad quercum asperrimã ire eligimus, quæ adeo inimica est oleæ: vt eam iuxta se positã extinguat. Cum itaque inquit Deus, *Subtus quercum sacrificant*, egregie implicat hunc populũ non pace, & mansuetudine dignum, sed acerbe esse plectendum, quoniã iuxta quercum nũquam olea inuenitur, quòd quercus secum eam non ferat. Attende igitur frater mi, quamnã arborem eligis ad requiem. Nã si eam, quæ obscœnis fert fructum, elegisti, puta *quercum*, nunquã ibi inuenies oleam, Dei misericordis symbolum: sed seueriſſimi iudicis asperitatẽ. Quadrat obseruatio in Euangeliũ primę Dominicæ Aduentus, in hæc verba, Arescẽtibus hominibus præ timore. Aptissima vtitur similitudine Euangelista vocans homines arescẽtes. Nã quemadmodum propheta Ionas afflictus est nimis, quod hederam obũbratem caput eius, & protegentem à radijs Solis ardentibus ventus calidus, & vrens percussisset, & exiccasset, cum vmbra hederæ ingenti lætitia varem perfunderet, In eũdem modum miseri homines arescent,

Similes.

2. Pet. 2.

Quercus & Olea Antipathia.

Ionæ 4.

Similes.

Hedera semper vi ret.

scent, imminente die iudicij, cum viderãt arbores vmbriferas suarum voluptatum: sub quibus lætari solebant, à vento iræ tremendi iudicis exiccatas, de quibus dixit vates Hosseas, *Subtus quercum*, porcorum videlicet, *& populum* iracundiæ dicatam, non patientiæ. Id enim antiquitas delusa significabat consecrans eam arborem Herculi, & iam sub huiusmodi arboribus suas deinde nõ valeant explere voluptates. De quibus & Isaias inquit, Erubescetis super hortos quos elegeratis, cũ eritis tanquam quercus defluentibus foliis. Cui vsui quercus absque foliis, sicca est? Certe in ignẽ coniicitur cõburẽda. Sacrificare sub quercu, essecq; huic arbori similẽ quid ergo aliud erit, quã igne inferni peccatorem esse cõburẽdũ. *Isaiæ. 1. g*

Quartò, *Subtus populum sacrificabant.* Sicut malus inter ligna syluarũ, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quẽ desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, ait Sponsa. Hic populus cæcus sub arbore hac debuisset sacrificare, nõ *sub populo*. Nã sicut malus, vt elegãter inquit diuus Anselmus, odore fructus, & bona vmbra, deinde ipsius fructus refectione potius, quàm cæteræ arbores delectat. Quis enim nõ videat, quantũ malus & amœnitate foliorum, & pulchra pomorũ specie ilicẽ, & quercum cæteraſque rigidas arbores syluæ, superat? Cuius oculos nõ rapiẽt poma illa ex malo pẽdentia colore illo albo, rubeoq; exornata? Sic Christus & odore bonæ operationis, & vmbra, id est, protectione reliquas arbore, ex quibus homines decerpunt voluptatis corporę fructus, aut, vt verius loquar in quibus solũ inueniunt voluptatis vmbrã, nõ verã vmbrã, lõge antecellit. Optime quidẽ inquit, Sub vmbra illius sedi, id est, in protectione ipsius contra ęstũ diaboli quieui. In omnibus enim aliis arboribus vmbriferis nullã animi inuenio trãquillitatẽ, quinimo vmbra earum me vehementiore percutit, & impetit ardore. In his nihil præter sitim, & famẽ inuenio. Et quemadmodũ ait Plinius, vmbra iuglãdiũ grauis est, & noxia, etiam capiti humano, Ita vmbra arborũ voluptatis venenũ animæ est, & non solum grauis, & noxia. Sub vmbra, inquã, istius cœlestis mali sedi, quoniam ad radicem eius fontem aquæ saliẽtis in vitam æternã inuenio. Et quemadmodum Agar filium Ismaelem subter arborem proiecit siti maxima periclitantẽ, & post pias voces lachrymis cõiunctas, atque ad cœlũ emissas, fuit à Domino ex audita, qui & fontem ostendit, cuius qua fuit mirabili dulcedine refectus puer, Ita ego sedens sub hac mali vmbra è fonte haurio cœlestem suauitatem *Cant 2. c*

Christus amplissima arbor cuius vmbra nostris malis omnibus medetur.

Plinius. li. 17. c. 12.

Genes. 21.

animæ meæ. Inuenio etiam in hoc malo fructum, id est, corpus, & sanguinẽ mei cœlestis Sponsi, vel refectionem diuini verbi dulcem quidem, & suauẽ gutturi meo, id est, cordi meo. In aliis autẽ arboribus incultis, & horridis syluæ huius mũdi quid inueniũt peccatores? Vtiq; non fructũ: sed tãtũ vmbrã. *Quia bona erat vmbra ei*, ait De⁹. Quid hoc Dñe? Nũ q̃d & fructũ nõ inueniẽt? Nõ inueniãt fructũ: sed tantũ vmbrã fructuum. O deplorandos homines, qui solum vmbrã fructuũ in arboribus voluptatis inueniẽtes, tanquã fructum verũ, eam amplectũtur. Quid his hominibus amentius, & insanius potest excogitari? Quemadmodum homo ingenti fame laborãs, & ardenti siti æstuans, si relicto pulchro fonte emittenti fistulis aureis abundantiã gelidarum aquarũ, & puriſſi marũ, atq; contempta arbore pulcherrimis pomis onusta, ad fallacẽ vmbram aquarum, & arboris confugeret, eaq; amplecteretur: vt ex his comederet, & biberet, amẽs, & stolidus censeretur, Sic, atque multo amplius stultus est censendus, qui, relicto vero Deo, qui arbor vitæ est, & solus animũ satiare potest, ad voluptates corporeas anhelat, cum non aliud sint, quam fugaces vmbræ, nullã animi famẽ, & sitim extinguentes. Agnouerunt hoc peccatores, qui quãris sero ingenti dolore affecti in has voces prorumpebũt, Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquã vmbra. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro Septuagesima, in hæc verba, Ite vos in vineam meam. Non ait, Ite in *quercum, & populum* arbores infructuosas, in quibus post laborem nihil præter vmbram inuenietis. Ad vineam vos mitto, quæ vberes fructus producit.

Similitudo.

Sap. 1. Fugacia mundi oblectamenta.

¶ *Ideo fornicabuntur filiæ vestræ: & sponsæ vestræ adulterę erunt.*

¶ De vtraque fornicatione, & corporea, & spirituali quidã hũc locũ intelligunt. Ita Haymo, & Vatablus, Reliqui omnes expositores solũ de corporea fornicatione hic dicũt esse sermonem, quæ explanatio mihi magis arridet. *Ideo*, Rationem subiungit, & causam reddit, ob quã filiæ Iudæorũ probro fornicationis afficiẽdæ sint, quòd & ipsi fuerint fornicati à Deo suo, eiq; fidem nõ seruauerint. *Fornicabuntur*. Optime dispungit Lyranus, id est, permittentur fornicari. Tetigit & Rupertus in hunc modum dicens. Corporali fornicatione fordidari permittet. Tetigerunt & alij. Cæterum inter omnes multo melius dispungit Dionysius Carthusianus. Inquit enim, Porro quod ait, *Ideo* non est sic intelligendum, quod

Deus

Deus propter peccatum perſonale vnius puniat alium in ſpiritualibus, gratiam ſubtrahendo, & in peccatum directè cadere permittendo: ſed peccata parentum, ac maritorum exemplariter induxerũt filias, & vxores ad aliqua mala propter quæ meruerunt, vltra relinqui, & capi, atque aliorum exponi libidini. Et hoc Deus ordinauit ad vindictam peccati parentum, ac maritorum, vt qui aliter ſuas ſpirituales fornicationes pẽſare, & emẽdare noluerãt, ex proprio opprobrio atq; dolore id eſt, filiarũ, & ſponſarũ ſuarũ violatione, atten derent, quàm inique egerunt recedendo à cultu ſponſi cœleſtis. Vnde & Iſaias Babylonis deſtructionẽ, & pœnas deſcribens, Vxores, inquit, eorum in oculis ipſorum violabuntur. Hæc Carthuſianus. Quam ſententiam videntur amplecti nonnulli ex recentioribus. Alij verò ſic expendunt, *Ideo fornicabuntur*, id eſt, ſcortandi occaſionem nanciſcuntur. Duabus enim rationibus dicit filias, & ſponſas eorum fornicaturas, exemplo videlicet eorũ, & abſentia ab ædibus ſuis. Omnia hæc non mihi omnino diſplicent. Cæterum rem penitius conſideranti mihil aliud occurrit, nempe has fœminas contaminandas crimine fornicationis, & adulterij obſcœno non ſolam quia iniqua exempla ſuorum parentum ſint imitaturæ, maiorumque ſecuturæ veſtigia: ſed in tormentum, & pœnam parentum patrantium ſpiritualem fornicationem Deus pollicetur, ſe permiſſurum, vt filiæ, & ſponſæ eorũ labantur in fornicationem, & adulterium. Ita expendere videtur diuus Hieronymus. Ait enim, Ideo fornicantur filiæ eius, & ſponſæ, & abſque vlla vindicta in ſuo ſcelere relinquuntur: vt quod filiæ, & vxor viro parenti, fecerant, & marito, hoc in liberis ſuis, & vxoribus ſentiant, & ex proprio dolore intelligant dolorem Dei. Vides, quàm aperte dicat ſanctus doctor in dolorem, & ſupplicium parentum filiabus, & ſponſis inurendam notam fornicationis, & adulterij? Non igitur ſic eſt hic locus diſpungendus, vt dicamus fœminas fornicaturas ob occaſionem exempli impij à parentibus oblatam ſolum, & ob abſentiam eorum, quòd videlicet dum parentes ierant ſacrificatum, domi filiæ ſcortentur, ſed quod lapſus in fornicationem, & adulterium pœna peccati ſit parentum. Fieri enim nonnunquam ſolet, vt patrati peccati pœna peccatum etiam ſit. Oſtendit hoc diuus Apoſtolus ad Romanos ſcribens, Quia inquit, commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori:

Promeretur parentes fornicationem filiarum ſuo exemplo.

Iſai. 13.

propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum vsum, qui est contra naturã, &c. Dicitur autẽ Deus, vt optimè obseruat D. Thomas, causa peccati non directè, & per se: sed indirecte, & per accidens, in quantum subtrahit gratiam, per quam homines continebantur, ne peccarent, sicut si aliquis alicuius sustẽtaculum tolleret, diceretur, facere casum eius. Et per hunc modum primum peccatum est causa sequentis peccati, sequens vero est pœna prioris, Hæc ex D. Thoma desumpta sunt in citatum locum Apostoli. Video, Caietanũ secus expendere, Deum esse causam peccati. Vtitur enim distinctione quadam in illud, Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, Vbi ait, Est sermo non de malo culpæ: sed de malo pœnæ. Deus enim non est auctor peccati, vt sic: sed quatenus pœna est peccãtis, vel alterius. Hactenus Caietanus. Ac rursum in illud, Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauidi. Agnoscit, ait maledictionem illam, quatenus pœnalem sibi procedere à Deo. Efficit siquidem Deus p Semei maledictionẽ illã, non quatenus erat peccatũ, sed quatenus erat pœna ipsius Dauidis. Quẽadmodũ superius etiã per os Nathã dixerat, Suscitabo malũ de domo tua, non quatenus erat malũ culpæ, sed pœnę. Hæc Caietanus. Cuius distinctio peccati in malum culpæ, & in malum pœnæ, atque quod quatenus peccatum pœna est Deus author sit quatenus vero culpa est, non item sed diabolus; vel vno exemplo fit dilucidior. Chaldæi abstulerũt camelos sancto Iob, abstulit & Deus, sed Chaldæi patrarunt peccatũ, quia tum auarè, tũ iniquè abstulerunt à Satana excitati, Deus verò solum abstulit iustè, eis benignè pœnã inferẽdo. Nihil ergo est absurdi: si idẽ opus, quatenus pœna est, ad Deum, quatenus est culpa, ad Satanã autorẽ referamus, vt Satan, & in culpa agat, & in pœna: Deus in pœna agat quidẽ, at in culpa non agat, sed permittat. Adducunt alij in huius rei confirmationẽ philosophorum doctrinã, qui eundem motum dicunt, esse passionem, & actionem, in quem etiam modum idẽ peccatum, & actio, & passio est, atq; idẽ motus, quatenus actio est, culpa est, quatenus verò pœna est, passio est. Dicunt igitur Deum non esse malæ actionis autorem, sed bonæ passionis. Cæterum, re oculatius inspecta, non videtur habere locum hæc peccati distinctio, actionẽ, & passionem, referendo illud, quatenus passio est, ad Deum. Qm̃, teste Aristotele, idẽ motus quatenus exit, ab agente, dicitur actio, quatenus verò susci pitur

Prima culpa causa sequentis & sequês prioris pœna.

2. Re. 12.

2. Re. 16.

Motus actus & passio est.

3. Physic. text. 28.

ſuſcipitur in paſſo, dicitur paſſio. Cum ergo peccatum quatenus pœna eſt, nõ ſit in Deo, tanquam in paſſo, quinimo à Deo exit, vt puniat, actionis magis ſibi videtur vindicare nomen, quam paſſionis. Vnde ctediderim ego, ſi quis Caieta num interrogaret, quo eſſet nomine peccatũ nuncupãdum, quatenus pœna eſt, nũ actio, vel paſſio? Reſpõderet, aut ego philoſophiã neq; à limine ſalutaui, peccatum, quatenus pœna eſt, vtroq; nomine appellãdum, & actionẽ & paſſionem, quatenus à Deo exit, actionem: quatenus vero ſuſcipitur in peccatore paſſionẽ. Hoc verum eſſe, aperte ſatis oſtẽdit ipſe modus loquendi Caietani, cuius verba ſunt, Agnoſcit maledictionẽ illã, puta Semei quatenus pœnalẽ ſibi, hoc eſt, Dauidi, procedere à Deo. Efficit ſiquidẽ Deus per Semei maledictionẽ illã. Hæc ſunt verba Caietani. Vbi vides, peccatum, quatenus pœna eſt, procedere, & effici à Deo Tunc ſic, Procedit, & efficitur à Deo, ergo potius actio dicẽda eſt, quam paſſio, quãdo motus, vt exigit ab agente, actio appellatur, nõ paſſio, videtur, hãc ſententiam Caietanus deſumpſiſſe ex D. Auguſt. lib. 5, contra Iulianum, vbi longa oratione probare cõtendit, multíſq; Scripturæ teſtimoniis, nõ permiſſionis tãtum, aut diuinæ patientiæ eſſe peccata, ſed etiã potẽtiæ: cum priora videlicet per poſteriora puniuntur. Ex multis autem ab Auguſtino cõgeſtis vnum, aut alterum referã. Deus, quẽ vult, indurat. Volẽs ergo indurat Deus. Ac deinde, Quod ſi Deus volens oſtẽdere irã, & notã facere potentiã ſuam, &c. Potentiæ igitur diuinæ ſunt eiuſmodi peccata, quare Deus in his agit etiã, ne dum permittit. Confirmat autem hoc, vel maximè, ꝙ cum Dauid increparet Abiſai, qui caput Semei amputare volebat, Dimittite, inquit, eum: Dñs enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et poſt pauca, Dimittite eum, ait, vt maledicat iuxtà præceptum Dñi. Præceptum eſt Dñi, igitur non ſolum permiſſio. Plus enim inuoluit præceptum quam permiſſio. His, atque aliis, quæ ſilentio prætereo, exiſtimat D. Auguſt. cauſã obtinere. Hinc & rurſum, De gratia & lib. arb c. 21. aperte inquit, Deum in cordibus hominum operari ad inclinãdas eorum voluntates in malum, ne dum mentes in falſum. Adducuntur & in hanc ſententiam nonnulli ex recentioribus, viri quidem literis inſignes, quamuis nõnihil addi rere videntur, iudicantq; minimè eſſe periculoſum, ſi in id genus locutionis non ſolum permiſſionẽ diuinam eſſe dicamus, ſed permiſſioni nõnihil addamus; quod nec actio propriè Dei ſit, nec ſola permiſſio. Vellem certè,

Rom. 9. d.

2. Re. 16.

huiusmodi viros percõtari, quonã nomine id sit appellãdũ. Mirum enim est, nouam excogitasse rationem ad explanãdas Scripturas sacras, & non potuerint vocem effingere, aut adinuenire, qua animi conceptionem, & mentem aperirent. Et quamuis viriliſti primum fontem, vnde hanc hauserint doctrinam, subticuerint, ac si nobis venditare voluerint, se proprio Marte id inuenisse, à D. Thoma surripuerũt. Nescio autem, cur sanctum doctorem Thomam sua fraudant gloria, cum apertissimè ab eo suffurati sint, qui lect. 3. in c. 9. Epist. ad Ro. eam mirè expendit. Sunt autem hęc verba doctoris sancti, Tradidit eos Deus in reprobum sensum. Sed aliquid amplius videtur mihi in hoc esse intelligendum, quã permissio: quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bonum, & ad malum. Vnde Aug. dicit in lib. de Gratia, & libero arbitrio, quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates, quocunque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum.

Interiori instinctu mouentur homines à Deo ad bonũ & ad malum.

Vnde & Deus dicitur excitare aliquos ad bonũ sępius, secundum illud Daniel. 13. Suscitauit Deus spiritum pueri iunioris. Dicitur etiam suscitare aliquos ad malum faciendum, secundum illud Isaiæ. 13. Suscitabo Medos, qui sagittis paruulos interficiant. Aliter tamen ad bona, aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè, & per se, tanquam actor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare, vel suscitare homines occasionaliter, inquantũ. s. Deus homini aliquid proponit, vel interius, vel exterius, quod, quãtum est de se, est inductiuum ad bonum, sed homo propter suam malitiam peruerse vtitur ad malum. Supra secũdo, Ignoras, q̃ benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi irã in die iræ. Et Iob. 14. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia. Et similiter Deus, quantum est de se, interius instigat hominẽm ad bonũ, puta regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniẽdum rebelles. Sed hoc instinctu bono malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. Et hoc patet Isai. 10. Vbi dicitur de Assur, Ad gentem fallacem mittam eum, cõtra populũm furoris mei mandabo illi, vt auferat, spolia, &c. Et post, Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cum à Deo excitaretur ad regni sui tutelã, abu-

Bonæ suggestiones à bono spiritu fiũt sed interest quibusnã earũ mens humana consentiat diuino auxilio, vel deseria meritum, vel aduita per gratiam. Aug. in Ioan. Tract. 55.

sus

ſus eſt hac excitatione in crudelitatẽ. Secundò eſt conſiderandum, quo fine Deus iſta partim faciat, & partim permittat. Eſt. n. cõſiderãdum, q; Deus operatur in creaturis ad ſuã manifeſtationẽ, ſecundũ illud ſuprà. 1. Inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur. Vnde & huiuſmodi excitatio in hoc ipſum ordinatur, & quãtum ad præſentes, vt oſtẽdã in te virtutẽ meã. Exod. 14. Viderũt filij Iſrael manũ magnã, quã exercuerat Dñs cõtra Ægyptios. Et quantũ ad abſentes, vt annũtietur nomẽ meũ in vniuerſa terra. Pſal. Annũtiate inter gẽtes gloriã eius. Sic igitur patet, quod quãtum ad hoc non eſt iniquitas apud Deum, quia vtitur creatura ſua ſecundũ eius merita ad gloriã ſuã. Et in hoc eodẽ ſenſu poteſt exponi, ſi dicatur, Poſui te, ordinaui malitiã tuã ad gloriã meã. Deus. n. malitiam ornat, ſed non cauſat. Hactenus D. Thom. Sunt autem à nobis fuſius tranſlata, vt liqueat, tum non eſſe nuper excogitatam hanc doctrinã, tum vt intelligamus, nomen adinuentum à D. Thoma, quod id explicetur, quod plus eſt, quam permiſſio, minus verò quàm actio Dei in dictis locutionibus excæcationis, indurationis &c. Vocatur autem à D. Tho. occaſio oblata à Deo, ſiue ordinatio Dei. Sed cum duplex ſit occaſio, teſte eodem D. Thoma, data videlicet, & accepta: de occaſione accepta, loquitur ſanctus Doctor, non de data. Hæc enim nequaquam poteſt eſſe ſine peccato, abſit autem à Deo impietas. Caterum quãuis hæc opinio ab his duobus grauiſſimis doctorib. D. Auguſtino, & D. Thoma emanauerit: aliam tutiorem iudico, quam & hi ſancti patres multis in locis amplecti videntur. Atque ad eam refutandã, ceu periculoſam, ſatis eſſe arbitror, cũmunẽ ſanctorũ patrũ ſententiã, qui nequaquã aliud q; permiſſionem diuinam dicunt interuenire in induratione, excecatione, & in ipſa perpetratione peccati. Atque antea quam ſanctorum patrum teſtimonijs eã impetam, periculoſiſſimã eſſe, vel vna ratione oſtendam. In excęcatione, induratione, aliiſq; id genus plus ex parte Dei quã permiſſio eius interuenit, ergo ea re, quę plus eſt quam permiſſio, verè Deus agit ad cooperationẽ peccati. Nã ſi Deus nihil agit, ſatis eſt, id vocare permiſſionem eius. Quod ſi dicas Deũ vere agere, illa actio non poteſt dici inſtrumẽti ſed principalis agentis actio eſt appellanda, quoniam indignum eſt cenſere creatorem inſtrumentum eſſe creaturæ. Tunc ſic, Deus eſt principale agens, ergo cauſa per ſe in huiuſcemodi actionibus, & non per accidens. Cauſa eſt per ſe, ergo facultatem liberi

Volũtates noſtræ tam valẽt quantum Deus eas valere vo luit atque præſciuit. Aug. de ciuit. Dei. li. 5 cap. 9.

liberi arbitrij adimit homini, vt etià nollẽs trahatur ad peccatum. Hoc autẽ dicere impiũ est, & plus quam erroneum, ergo nihil aliud intercedere, quàm permissionem diuinam in peccato, dicendum est. Accedit his communis sententia sanctorum patrum, cui refragari nequaquam licet. Ipse diuus Augustinus multis in locis, imo quoties de hac re incidit sermo, ad solã Dei permissionem recurrit. In libr. de Prædesti. & grat. c. 4. Non operatur, inquit, Deus in homine ipsam duritiam cordis, sed indurare eum dicitur, quem mollire noluerit. Sic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare. Et in lib. de Articulis sibi falso per Pelagianos impositis artic. 10. eorum opinionem detestatur, qui Deum prauæ cuiusquam aut voluntatis, aut actionis credunt autorem, siue excitautem, siue suadentem, siue impetrientem peccantium cupiditates. Et in Psal. 77. inquit de Pharaone, & Ægyptiis loquens, Hanc iniquissimam, & maligniſſimam obstinationem Deus cum facere dicitur, non instigando, & inspirando: sed deserendo facit, vt illi operentur in filiis diffidentiæ, quod Deus debite, iustéque permittit. Et in Epistola 105. Sixto presbytero scripta ait, Non obdurat Deus impertiendo malitiam: sed non impertiendo misericordiam. D. etiam Hieron. expendens illud Apostoli, Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, inquit, In hoc, quod Deus tradidisse dicitur propriis desideriis peccatores, ostendit, non quòd ipse sit causa: sed ꝙ per longanimitatem, & patientiam, non inducendo vindictam, patitur, eos secundum cordis sui agere voluntatem. In hac eadem sententia est D. Greg. lib. 13. Moral. c. 16 Et Clemens Alexandrinus li. Stro. 1. explicans illud Mat. 13. Ideo in parabolis loquor eis, &c. Non Dñs præbet ignorationem, inquit, hoc enim sentire est nefariũ: sed ipsam, quæ inerat, propheticè arguit. Et D. Anselmus expendens illud, Propterea tradidit illos Deus, inquit, Idest, ire permisit in passiones. Docuit hoc luculenter diuus Tho. li. 3. aduersus Gentes. c. 162. Atque in c. ad Ro. 9. in hæc verba, Ergo cui vult miseretur, adducens illud. Excitaui te in peccatum, vt deterior fias, ait, Quod quidem non est intelligendum hoc modo, quòd Deus in homine causet malitiam: sed est intelligendum permissiuè, quia scilicet ex iusto suo iudicio permittit, aliquos ruere in peccatum propter præcedentes iniquitates. Obseruandũ etiam est, bifariã accipi diuinã permissionẽ. Altera est, qui ita Deus dicatur hominem destituere fauore & auxilio diuino: vt in perpetuum

Illa est pœna peccati iustissima vt amittat vnusquisque illud quo bene vti noluit cum sine illa difficultate posset si vellet.

Habes hic Deũ malæ nequaquã esse auctorẽ sed illo ineentiua & quasi semina in nobis existere, perfectionem verò à Diabolo profisciscique quod astruit D. Hiero. in 2. aduersus Pelagianos.

perpetuũ illũ deſerere decreuerit. Altera vero eſt, qua Deus ſinit quẽq; libere agere ſecundũ ꝓpriã voluntatẽ, ita tamẽ, vt ſemper ſit Deus paratiſſimus manũ porrigere peccatori, vt reſurgat, niſi per ipſum peccatorẽ ſtetерit. Priori permiſſione, certo credo, neminẽ vnquã fuiſſe à Deo derelictũ, ſuiſque cupiditatibus permiſſum: ſed altera. Nã ſi Deus ita quẽpiam auxilio deſtitueret, vt ſtatuiſſet, illi nunquã opitulari, directe videretur peccatorẽ ſubigere prauis eius affectibus, quod vel mente cogitare impium eſt. Atque præterea, ſi ita permitteret, quo pacto verũ eſſet illud Apoſtoli, Deus vult, omnes homines ſaluos fieri? Nam & ſi D. Aug. id alicubi de voluntate beneplaciti, & conſequente intellexerit, ideoque diſtributionẽ conſtrinxerit ad genera tantũ, id eſt, ꝙ ex ſingulis ordinibus, & ſtatibus aliquos vult ſaluos fieri: vel in hunc modum, ꝙ omnes, qui ſalui fiunt, voluntate Dei ſeruentur: eſt nihilominus autoritas hæc veriſſima in vniuerſum de ſingulis hominibus, ſi de voluntate antecedente intelligatur: in quem modũ ſancti Doctores omnes fere explanant. Ita enim vult Deus, omnes, & ſingulos in vniuerſum ſaluos fieri: vt quemadmodũ leges omnibus, cõſilia, & exempla abũddeederit. Ita ſit omnib. præſentiſſimus ad hoſtiũ pulſans, vt à ſe nihil deſit officij omnino, quin perditiſſimo etiã cuiq; opem ferat, niſi per ſe homo ipſe renuerit. Hunc intellectum ſatis aperte videtur D. Paulus præ ſe ferre. Admonet enim Timoth. vt ꝓ omnibus, & ſingulis oraret: quia Deus vult, omnes homines ſaluos fieri. Præterea ſi res non ita ſe haberet, quomodo veræ eſſent voces illæ Euangelicæ, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos? Et, Pœnitentiam agite? Et, Conuertimini ad me in toto corde veſtro? Et, Deus non vult mortẽ peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat? Et, Ego ſto ad oſtiũ, & pulſo? Hæc pluribus ſum proſecutus, quã in exordio huius quæſtionis inſtituerã, quamuis prolixitatis non me pœniter. Deſeruiẽt enim, quæ hic à nobis dicta ſunt, aut ſaltem nonnihil adiumenti adferent explanandis multis Scripturæ teſtimoniis, in quibus hic lapis mouetur. Reſtat auté adhuc dubiũ, vt rẽ exactius abſoluamus, quomodo verũ ſit, ꝓpter peccata parẽtũ filias, & ſponſas fore lapſuras in fornicationẽ, cum nullus demereatur propter actionẽ alterius in his, quę ad animi ſalutem ſpectant, quod & optime tetigit Carthuſianus. Reſpondemus, ita eſſe. Vnde dicendum eſt, has fœminas multis peccatis fuiſſe irretitas vna cũ earũ parentibus, quamobrem

1. *Tim.* 2.

Nos omnes inuitauit ad cœnã Deꝰ qui autem non obedierunt ei ſemetipſos priuauerũt regia mẽſa.

& in

& in pœnã eorum in alia, atque alia peccata labi permittũtur. Si enim essent iustę, nequaquam tam acerbo addicerentur supplicio. Sed ad textũ redeamus. *Filiæ vestræ, & sponsæ vestræ.* Quando hæc impleta sunt? Quando Assyrij, vt refert Regum historia, regnum Iudæorũ expugnarunt. Ita expendere videntur Theodoretus, & Theophylactus. Cæterum quid vocet *sponsas*, licet D. Hieron. & Interlinearis, ac nonnulli alij dicant, esse vxores ipsas Iudæorum: alij, vt Theophylact. per *sponsas* non intelligunt proprias vxores: sed vxores filiorum suorum, id est, nurus. Vnde Theophylactus sic dispungit, *Sponsæ vestræ.* Vxores filiorũ vestrorum, sponsæ, vel puellæ existentes captiuantium iniuriæ exponentur. Fauet huic explanationi Paraphrastes Chaldæus. Habet enim in hunc modum, *Filiæ vestræ*, quas suscepistis de filiabus populorum & nurus vestræ, quas accepistis filiis vestris ex populis. Videtur hæc explanatio germanior. Non enim dixit, Vxores vestræ: sed *Sponsæ vestræ.* Nec obstat, huiuscemodi fœminas non soceris esse sponsas, sed nurus, quoniam communi voce spõsæ filiorum dicuntur etiam parentum sponsæ, non vt coeãt cum illis: sed quia soceri non secus, ac filiabus, prospicere soleant nuribus. Nos ea voce *Sponsæ*, vtrasq; fœminas intelligamus, & vxores, & nurus Iudæorum.

4. Re. 25.

Ad componendos mores.

Timenda lex Talionis diuinæ Iustitiæ qua facinora facinoribus adæquat mutuis vicibus.

IDEO *fornicabuntur filiæ vestræ.* Timendum est, imo fugiendum, offendere Deum, qui eandem vicem, paremque pœnam rependit. Fornicantur Iudæi à Deo suo, permittit etiam Deus Iudæos eodem affici probro, & dedecore, quo Deum virum Synagogæ ipsi affecerant. Quæcunque seminauerit homo, hæc & metet, inquit Apostolus. Et apud Prouerbia, Delusores Deus deludet. Et Isaias, Indurus est Dominus vestimentis vltionis, & opertus est quasi pallio zeli. Sicut ad vindictam, quasi ad retributionẽ indignationis hostibus suis, & vicissitudinẽ inimicis suis. Vides, quàm aperte dicat Isaias Deũ sumpturum vltionẽ reddendo iniquis retributionẽ, hoc est, paria factis? Sed ad Scripturæ exẽpla oculos conuerte, vt id apertius cognoscas. Deludit Iacob patrẽ Isaac, dicens, se esse Esau, pari pœna & ipse plectitur. Nam & Laban decepit Iacob, pro Rachel Lyam supponendo. Aman pro virili dabat operam, vt Mardochæus in crucẽ suspende-

Galat. 6. Prou. 3. Isa. 59. Gen. 27. Esther. 9.

retur,

retur, in eodem patibulo Amã ſuſpenſus eſt. Quęrebat Saul tradere Dauidem occidendũ Philiſtiim, & ab ipſis Philiſthęis Saul in bello eſt occiſus. Patrat adulterium Dauid cum Berſabee, eandem ignominiã & ipſe Dauid patitur. Nam & Abſalon ingreſſus eſt ad vxores patris ſui, imo multo acerbiori plectitur ſupplicio. Dixit enim ei Nathan, Eò q; tuleris vxorem Vriæ, vt eſſet vxor tua. Itaque hæc dicit Dñs, Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis: & dabo proximo tuo, & dormiet cũ vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim feciſti abſconditè ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael. Quiſquis igitur quippiã nocumenti intulit ꝓximo, timeat, quaſi tumentes fluctus, Deũ, qui non ſolum parem, verum & acerbiorẽ pœnam infligere ſolet iis, qui in ꝓximos delinquunt. Pellicit aliquis vxorem alienã, aut filias? Reſipiſcat, alio qui ipſe experietur in ꝓpria vxore dedecus adulterij. Inuitit quis honori alterius notam? Nõ deerunt canini, & viperini dentes eius fãmã lauiantes. Quemadmodum ſagitta in durũ ſignum immiſſa magno impetu redit ad ipſum mittentem, illiſumque acerbius cruciat, & vulnerat, quàm ipſum ſignum, In eundẽ modum contumeliam Deus, retorquet in autorẽ, acriuſq; infligit vulnus autori, quàm ipſe inflixerat ꝓximo.

1. Re. 18.

2. Re 12.

Non inultа manent ſcelera in detrimentũ proximi lata. Simile.

Eccl. 42. & c. 7.

Secundò, *Fornicabuntur filiæ veſtræ*, &c. Non loquitur de viris dicens, Fornicabuntur filij veſtri: ſed ſolum de fœminis, videlicet filiabus. Quorſum fœminas fornicaturas, & adulterium cõmiſſuras potius inquit, quàm viros? Certe, q a multo grauius eſt dedecus homini, filias, & vxores contaminari his ſceleribus, quàm filios? Hinc Sapiens ait, Super filiam luxuriosam confirma cuſtodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. Ac rurſum, Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus illarum. De filiis vero maſculis nihil omnino dicit. Quinimo leges conditæ ſunt permittentes parentibus, ſi iras in ſtuꝓ, aut fornicatione deprehẽſas interficere, licet iam abolitæ ſint. Sic. l. patri, & in l. neq; in ea. ff. ad legẽ. Iuliam. de adulteri. & l. caſtitati. C, eodem tit. De filiis vero nunquã tale leges ſanxerunt, vt propter fornicationẽ à parentibus necari poſſent. In vxore vero eſſe grauius crimen adulteriũ, quàm in viro ſaltem propter bonum prolis docuit D. Thomas. Alij vero Theologi dicunt, adulterium viri neque tam infame eſſe, neque tam perniciosum in prolẽ, & hæredes, ac ꝓpterea non illud in viro, ſicut in fœmina criminali pœna vindicari. Hinc & gl. in l. palam §. q̃ in adulterio. ff. de rit. nu. decernit, quòd

Iſta egregiè diſſeruntur per Angelũ Aretinũ in ſuo tractatu maleſic. in verſ. chehai adulterato la miadona.

quôd licet mulier in adulterio deprehensa sit infamis ipso iure, vt est text. ibi secus tamen in masculo, scilicet vt ex tali deprehensione non sit infamis Atque rursum gloss. in. §. si qua cum seruo 12 q. 2. inquit, impudicitiam esse multo detestabiliorē, fœdiorē, atq; turpiorē in muliere, quàm in viro. Vn de & M. Caro in oratione, quæ de dote inscribitur apud Gellium. 10. c. 23. in adulterio, inquit, vxoré tuā si deprehendisses, sine indicio impunè necares illa te, si adulterares, digito non auderet cōtingere, neq; ius est. Agnouerunt non solum viri iusti, ingens esse crimē adulterij: verū & Ethnici. S. Iob ait, Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, vt scilicet cum vxore aliena coirē, scortum alterius sit vxor mea, & super illā incuruentur alij. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima: ignis vsq; ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. Obserua etiam, quid sanctus Ioseph respondérit fœminæ ad coitum allicienti, Quomodo possum, hoc malum facere? Quantum est hoc malum bone adolescens? Quæ lingua id poterit explicare? cum sit omnium turpissimum, & fœdissimum: Vtiq; tantū facinus est adulterium: vt vocem ad id explicandum non habeam. Ethnicus etiam ille imperator Alexander, quū puella multa nocte ad illum esset adducta, cum eo dormitura, rogauit, vbi tamdiu fuisset, atque illa respondente, se exspectasse, donec maritus isset cubitum, ministros accitos acriter obiurgauit. Reducitéque, inquit, hāc, parum enim abfuit, quin vestra culpa fuerim factus adulter. O egregiam tum iuuenis, tum regis continentiā. Nā apud istud istos simplex stuprum ꝓ nullo crimine habetur. Quid plura referam exempla? Audi, quantum fœmina gentilis adulterij facinus exhorruit. Cornel. Tacitus scribit, Pontiā quādā Romanā fœminā nullis verborum lenociniis, aut pollicitationib. ad adulterium cum octauio Tribuno plebis cōmittēdum impelli potuisse: quin ab eodē interfici maluisse. Si tāta animi firmitudine patrare adulterium refugit gētilis fœmina: vt mori potiꝰ eligat, quā adulterij labe pollui, quid quæso, fœminæ fidem Christi profitentes agere debent quantunque fugere adulterium? Quadrat obseruatio in Euangelium Annuntiationis, in hęc verba. Quomodo fiet istud? Quid hoc est, ô sacerrima virgo? Promittitur tibi filius in æternum regnaturus, q magnus, & filius altissimi futurus sit, & modꝰ, quo id fiet te anxiā reddit? Tu, vt cunq; fiat, præbe assensum, etiā si violes mariti thorū. Absit hoc, hoc ingēs enim D ei supplicium, est,

Vxor mariti adulterij arguere nequit maritus post. Inst. de adu. 4. §. sed & illud li. 1. c. de adu. Iob. 31. b Gen. 39. Adulterium etiā ferris ac Barbaris detestabile. Amb. li. 1. de Abraham.

permit

permittere, fœminam in adulterium labi sicut apud Hoseā comminatur Dominus, *Ideo fornicabuntur filiæ vestræ*, &c. Quadrat etiam in Euangelium Sabbathi post 3. Dominicā Quadragesi. in hæc verba, Adducunt Scribæ, & Pharisæi mulierē in adulterio deprehensam. Olamentandā impudicitiam, & ingenti afficientem dedecore non solum virum: sed etiam totam cognationē viri, & vxoris. Vnde viri vxorum adulteria tā ægrè ferunt, vt ea molestius patiantur, quā neces ipsarum. Maritus enim, vt inquit D. Hieronymus in c. 7. Amos, libentius audit, vxorem interfici, quàm pollui. Hinc & eleganter Magnus ille Basilius inquit, adulterium naturæ esse viperinæ. Nam quemadmodum vipera murænam è mari sibilo euocat ad coitum, quamuis alterius sit naturæ, propriamque abiicit cōsortē, In eundē modū fœmina, relicto viro proprio cū alio coiēs cōmittit adulteriū: quāobrē & Ægyptij sacerdotes procos, & alienigenarum concubitum appetentes per murænam depictam significabant. Discant ergo adulteri, cuinam feræ, cuique reptili similes sint, puta viperæ, vt adulterij facinore contaminari exhorrescant.

Hæc ferè Basilius in Examero oratione sexta prima. Idē etiam Plu. 9. lib. c. 23. Cœlius Rhod. 6. c. 13.

Tertiò, *Ideo fornicabuntur filiæ vestræ & sponsæ vestræ adulteræ erunt.* Obserua, quam ob causam sint fornicaturæ, quoniam & earum viri, & parentes eodē fornicationis crimine erant irretiti. Ecce quid boni conferant filiis, & vxoribus iniqua parētum exempla, eos videlicet in iis prauis actionibus imitari. Caueant igitur parentes, & viri vxorati, coram filiis, & vxoribus in quampiam obscuram, & ignobilem actionem incūbere. Nā quemadmodum quoquo verteris vnum oculum, alter statim comitatur. Ita si quippiam faciunt parētes, eorum filij, qui non secus, atque oculi diliguntur ab ipsis parentib. illorum insequuntur vestigia. Et quemadmodum pictores imagine pingentes exemplar identidem respectant, omniaq; lineamenta eius transferre conātur magno studio ad suū opificium. In eundem modum filij vitam parentum respiciunt, & in corde veluti in tabula mores pingunt paternos. Filij, inquit Ieremias, colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres, hoc est, vxores conspergunt adipem; vt faciant placentas reginæ cœli, & libent diis alienis. Videō, parentes, & filios eodē scelere constringi? Audi etiā, quid de rege Zacharia dicat Scriptura, Fecit, q̄ malū est corā Dño. sicut fecerant patres eius. Sed quāuis vxores, & filij parentum imbibere solent mores, multo propensiores sunt ad imitādā eorum libidinem. Hinc Aristoteles inquit, Primum leges sint

Simile.

Ierē. 7. d

4. Re. 15. lib. 1. Oecon c. 24.

viro ad vxorem, vt iniuria cesset: sic neque ipse iniuriam patietur. Est autem, vt ille, paucis interiectis, scribit, viri iniuria externarum mulierum congressio. Et Seneca ad Lucil. Grauissimum est iniuriæ genus in vxorem, habere pellicem. Improbus est, q ab vxore pudicitiã exigit, ipse alienarũ corruptor vxorum. Et Lactantius, Exemplo continẽtiæ docenda est vxor, vt se caste gerat. Iniquum est enim, vt id exigas, quod ipsæ præstare non possis. Quæ iniquitas id effecit profecto, vt essent adulteria, fœminis ægre ferentibus, præstare se fidem, nõ exhibẽtib. mutuã charitatẽ. Deniq; nulla est tã perditi pudoris adultera, quæ nõ hãc causam vitiis suis prętẽdat, iniuriam se peccando non facere, sed referre. Et Quintilianus, Homo, inquit, nec alieni matrimonij abstinens, neque sui custos, quæ inter se natura connexa sunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus, potest vacare domesticæ sanctitati, & vxor, cum in tale incidit matrimonium, exemplo ipso incitata, aut imitari se putat, aut vindicari. Demum D. Augu. in c. Si dicturi. 32. q. 6. monet, vt quales volunt viri vxores suas inuenire, tales, & ipsæ eos inueniant: & si intactam quærunt, intacti sint, si puram, puri. Ac rursum in libro de Decem chordis, Si caput, inquit, est vir, melius debet viuere, & præcedere in omnibus factis suis vxorem, vt illa iminetur virum. Quadrat obseruatio in præfatum Sabbathum post. 3. Dñcam Quadrage in dicta verba, Adducunt ei mulierem in adulterio deprehensam. Cur, ô fœmina impudica adulterium committis? Num quia vir tuus adulter est, vis, paria pari reddere? &c.

De Vero cultu. c. 23

Vxor veri moribus consonet Plutarch⁹ de præceptis connubialibus.

Quartò, *Fornicabuntur filiæ vestræ.* Cur fornicantur? Quia parẽtes fornicati sunt. Quid ergo mirum si ex iniquis parentibus iniqui nascantur filij? Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua, ait Sapiens. Esdras nõ illepidis similitudinibus id insinuat. Qualis, inquit, est ager, talia & semina: & quales flores, tales & tinctura: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Atque Seruator noster: Non potest arbor mala, bonos fructus facere: neq; arbor bona malos fructus facere. Hinc & Deus ait filiis Israel, q, essent multis criminibus implicati, Radix tua, & generatio tua de terra Chanaã, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cetæa, sicut mater, ita & filia eius. Ac si apertius dicat. Non secus, atque si è perditissimis his gẽtib. originẽ duceres, corruptis moribus imbuta. Quẽadmodũ è cœno oritur putor intolerabilis, &

Sap. 4. Esdr. 4. c 9.

Mali cor-ui malum ouum. Mat. 7 Exec. 16.

& ex ſtercore vermes immundi, & ſcarabæi. Sic ex parẽtibus impij prodeunt filij. Videra. Diogenes in foro hominem ebriũ, & ait, Illius pater ebrius fuit. Sophiſta etiã quidã, vt tradit Philoſtratus in Ariſtide, dixit Alex. Patris es filius, & patris ambitionẽ imitaretur, Hinc & Prouerbium, Mali corui, malum ouum. Contra ero ex bonis, iuſtiſque parentib. viri oriuntur pij. Conſentaneũ eſt, inquit Ariſt. ex melioribus oriri tos eſſe meliores. Quemadmodum in terra diligentet culta bonoque ſeminata ſemine, raro oriuntur tribuli, ſed quod pfert, triticum eſt, Ita ex bonis parentib. filij ginuntur boni. Quẽ aliũ fructum ager ille Abrahami ferre debebat, quàm ſanctũ Iſaac? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate diuæ Virginis, in hæc verba, Ieſu Chriſti fili Dauid fili Abraham. Quorſum hos viros ſanctitate inſignes, è quibus genus traxit Chriſtus, noſtris oculis ſubiicit contemplandos? Vt eorũ filium imitatorẽ diſcamus, & neq; Abrahamo, neq; dauide meritis inferiorẽ Chriſtũ eſſe agnoſcamus. *3. Pol. c. 8. Simile.*

Quintò. *Fornicabuntur filiæ veſtræ.* Quando vxores, & filiæ erant fornicatũræ? Quando patentes, & viri abſentes erant, & in vertice montium, atq; ſub arboribus ſacrificantes. Vides, quid pariat abſentia virorũ è domib. ſuis? Vxores videlicet, & filias fornicarias. Quãtũ nocumẽti attulerit fœminis eſſe ſolas, iã ab orbe cõdito docuit ſatanas, qui, vt fœminam vinceret, ſolitudinẽ quæſiuit. Quando etiam Ioſephum fœmina impudica conata eſt ad libidinẽ allicere? Vtique cũ eſſet abſque arbitris. Quãdo Berſabee pellexit Dauid? Quãdo vir eius abſens erat, & ierat ad bellum. Quid plura? Audi quid dicat adoleſcenti mulier. Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies, nõ eſt enim vir in domo ſua, abiit via longiſſima, ſacculũ pecuniæ ſecũ tulit, in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam Irretiuit eum multis ſermonib. & blãditiis labiorũ protraxit illum. Vides, abſentiam viri primũ obiectam à fœmina adoleſcenti, vt illũ induceret ad voluptate? Non eſt, inquit, vir in domo ſua. Quid ſi vir domi eſſet, ô fœmina, faceres? Time rem certe, neque tãtũ facinus aggredi auderem. Sed quoniã poterat adoleſcens reſpondere. Quid ſi breui reuertat vir tuus, & nos in adulterio deprehenderit? Hunc eximit metũ, ſubiiciens fœmina, Via abiit longiſſima, nequaquam citò redibit, ad ſumptus enim nõ paruã pecuniam ſecũ tulit, ſed ſacculum plenum. Ad hæc, certa ſum, quando vir meus reuerſurus eſt, quæſiui enim ab eo diem reditus, & plenilunij *Gen. 3. Gen. 39. 2. Re. 11. Prou. 7. Graphicè depingitadulterij occaſiones & periculadeinde impudicæ mulieris in genium.*

diem præfixit. O diabolicã calliditatem, ô astutiam muliebrem. Quis tibi suggessit vt ad patrandum peccatum tot sedula auferres impedimẽta? Videte, vt extorserit à viro certitudinem aduentus sui: quo securior suam posset explere libidinẽ. Discant igitur domum, & vxorem relicturi viri, diem cælare sui redit⁹, ne secutæ vxores, & filię voluptatibus permittant habenas: Sed incertæ maritalis aduẽtus, si pudor à peccato nõ reuocet, saltẽ metu ĩperati aduẽt⁹ à peccato arcentur. Sed obiicies, Ea fœmina, de qua loquitur Sapiens, procax erat, garrula, vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, filiæ meæ pudicæ sunt, vxor honesta, intra domus fores contenta, in publicum prodire refugiens, confabulationes fastidiẽs, quamobrẽ absentia mihi nihil nocebit, sed securus abibo. Heus bone vir, quid Susanna sanct⁹, & cõtinentius? Nũ defuerunt viri impudici, qui in extremas angustias sanctã fœminã deiecerunt, & cum ad turpitudinem nõ potuissent eam allicere, qui dicerent, imponentes falsum adulterij crimen, solã mãsisse, & puellas à se dimisisse, vt cum adolescente concumberet? Vides, quantum periculi sanctæ fœminę solã esse relictam attulerit? Noli ergo, absq; arbitris filias, & vxorẽ relĩquere. Quod si tu domus tuę semp esse custos non potes: sed foras egredi necessitas cogit; obserua vigilanter quibus personis vxorẽ, & filias custodiendas reliqueris, ne dũ tu foras egrederis, alius vxoris benedictionẽ surripiat, quemadmodũ Iacob, absente Esau paternã benedictionẽ extorsit. Nõ secus ac vmbra corp⁹ sequit, debet vir vxorem comitari. Quemadmodũ testudo viuẽs nusquã extra corticem degit, Sic maritus pro virili debet dare operã, vt quã raro à domo sua exeat. Phidias cum Veneris simulabrum Eleis ex auro, & ebore cõficeret, testudinẽ altero eius pede pressam apposuit, significãs, virgines custodiendas esse: coniugatas vero taciturnas esse. (Est enim testudo animal mutũ inrer cætera animantia) & intra sua tecta cohibendas, veluti testudo est intra conchã. Ego etiam viro vxorato potius, aut saltem in eundem modum dico, Imitare testudinẽ, si nihil sinistrum de vxore, & filiis audire cupis. Neque à ratione alienũ iudicauerim, si quãdo foras egredi necessitas est, tecum vxorem ducas. Sic sanctus patriarcha Abrahamus descensurus in Ægyptũ, nõ domi vxorem Sarã reliquit: sed secũ tu[illegible]. Hoc exemplũ sibi proponant contemplãdum viri longo tempore vxores relinquentes. Verum obiicies, Fames prævalet, deest facultas ad alendam vxorem, & fa-

Est pudicæ mulieris raro in publicũ prodire Dani. 13.

Gene. 27.

Simile.

Ægyptiis mulieribus calceos vti non fuit patrij moris quo domi secõtinere quodammodo cogerẽtur.

Testudinẽ Hesiodus domiportam appellat.

Gene. 12.

& familiam, quid igitur facturus ſum? Non poſſum nõ abire ad quærẽdũ illis victum multo enim peius eſt, fame pereant. Do libenter, iuſtũ eſſe, cibũ familiæ quærere iniuſtum tamen eſſe cenſeo, vxorẽ deſerere. Quid igitur faciendum eſt, pęualeſcẽte famę? Quod fecit Abrahamus, ducere nẽpe ſe cũ vxorẽ, ac maximè ſi pulchra eſt, vt fuit Sara. Nonne hic audis, abſentibus viris, ſponſas fornicari? Igitur ne vxori tuę ſimile contingat, illã tecum fer. Quemadmodum ventus ſecum nubes rapit, Sic dilectio viri debet ſecum abducere vxorẽ. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Natiuitate Dñi, in hæc verba, Aſcendit Ioſeph Bethlehem, vt profiteretur cũ Maria, deſpõſata ſibi vxore. Cur Ioſeph tecum defers vxorẽ? Nonne fœminæ ab hac profeſſione ſunt exemptæ? Nonne honor coniugalis in turo eſt, quamuis vxorem domi relinquas? Igitur ſi ſalua ſunt tibi omnia, quare ſine vxore non iter arripis? Certe vt doceas, vxores non facile deſerendas. *Simile.*

Proprij & veri comites hominum vxores.

¶ *Non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerint fornicatæ, & ſuper ſponſas veſtras cum adulterauerint, quoniam ipſi cum meretricibus conuerſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.*

¶ *Viſitare* pro punire ſumunt omnes fere expoſitores ſecuti diuum Hieronymum, qui in hunc modum diſpungit, *Non viſitabo*, id eſt, abſque vlla vindicta in ſuo ſcelere relinquuntur. Vnus Theophylactus bifariam diſpungit. Primò ſic, *Non viſitabo ſuper filias*, hoc eſt, deſeram, & permittam, eas talia pati. Viſitat & alia ratione peccantes Deus, quando eorum miſertus impediẽs ipſorum ad vitia impetuoſum iter, ac caſtigationi tradens, iuxta illud, Viſitabo in virga peccata ipſorum: miſericordiam vero meam non diſpergam ab ipſis. Hęc ſecunda explanatio mihi magis arridet, quam, vt iam dixi, omnes doctores amplectũtur. Quamuis de qua viſitatione, ſiue punitione Dominus loquatur, diſſidium eſt inter doctores. Diuus Hieronymus perquam egregie inquit, Vt autem ſciamus, viſitationem quaſi vulneratorum, & languentium, ideo inferri à Deo, vt veluti cauterio, & amariſſimis potionibus recipiãt ſanitatem, & morbis careant, per prophetam loquentẽ audiamus Dominum, Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autẽ meam non diſpergam ab eo, Qui igitur amatur, corripitur: qui negligitur, ſuis peccatis dimittitur, Hæc diuus Hieronymus. Et videtur, ad viſitationẽ medici hanc referre viſitationem, qui cum ægrotos viſitat, medendis morbis dat operã. *Pſal. 88.* *Pſal. 88.*

Cum hac explanatione videtur consentire Theodoretus. Sic enim expendit, *Non visitabo*, id est, nullã de vobis curationem accipiam, neque de filiis vestris, & sponsis vestris. Igitur iuxta hanc sententiam sic dispungemus, *Non visitabo*, tãquam medicus videlicet. Alij sic, *Non visitabo*, tanquam pater flagellatione paterna. Huic expositioni videtur fauere Theophylactus. Adducit enim illud Apostoli, Quẽ enim diligit Dñs, castigat tãquã filiũ. Quis porro filius est, quẽ nõ castigat pater? Restat vnum inuestigãdum, quæ videlicet medicamina in hac vt ita loquar, inuisitatione, vel non visitatione, seu abnegatione visitationis neget Deus, se vulneribus filiarum appositurũ? Aut si de flagellatione exponas, quæ flagella se non adhibiturũ inquit? Video multos recurrere ad calamitates, aliaq; id genus incommoda, quæ à viris piis, & sanctis dicuntur tribulationes. Iis enim solet Deus visitare peccatores, vt gradum reuocent à viis pessimis. Non contemno hanc explanationem: sed exosculor, vt par est, quoniã multi sancti patres in eum modum expendunt. Cæterùm aliquid peculiare hic implicatum inuenio, quod paucis aperiam. Sanxerat Deus leges, quibus plecterentur peccatores, earũque vindicem se fuerat professus, si quis eas violaret. Vnde apud Leuiticũ ait, Custodite leges meas, atque iudicia, & facite ea ne & vos euomat terra, quã intraturi estis, & habitaturi. Inter alias autem leges cõdiderat Deus aduersus adulteros, & stupratores, tum apud Leuiticum, tum apud Deuteronomiũ varias leges. Si dormierit, inquit, vir cũ vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter, & adultera & auferes malum de Israel De virgine autẽ sic, Quod si verũ est, quod obiicit, & nõ est in puella inuenta virginitas egiicient eam extra fores domus patri sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius, & morietur quoniã fecit nefas in Israel. Cũ ergo inquit Deus, *Nõ visitabo super filias*, &c. idẽ est, ac si dicat. Nõ puniã filias vestras iuxta leges à me sancitas, sed peccatorũ patratores libere, & sine punitione vindice viuere permittã. In quẽ modũ si expendas, verbũ visito magis videtur iudicis rationẽ, & officium inuoluere, quod frequens, est in sacris Bibliis, vt apud Samuelẽ Deus, Visitauit, inquit, quęcũque fecit Amalech Israeli. *Quoniã ipsi cum meretricibus conuersabantur.* Rationem reddit, ob quẽ nõ sit puniturus filias, & spõsas adulteras, & fornicarias. Ea autem est, quòd *ipsi*, id est, parentes, & mariti, *Cum meretricibus conuersabantur.* Personã mutat, & subito apostrophe vsus magnitudinẽ scelers patrati detegit, & velut in di-

Prouidentia gubernatur omnia & quæ putatur pœna medicina est Hieron.

Deut. 22.

1. Reg. 15

indignã, non ſolum vt patretur: verum vt audiatur, non in facie dicit, Cum meretricibus conuerſamini, & cũ effœminatis ſacrificatis. Vtimur hac loquẽdi forma, cum rem amariſſimã, & acerbiſſimã referimus. Ex tempore enim ora vertimus ad alios aſtantes, relictis ſceleris autoribus, cum quibus erat nobis ſermo prius. Habet autem hæc vultus ad alios conuerſio, neſcio quid indignationis tẽperatæ tamẽ cum miſeratione. *Cũ meretricibus.* Quid vocet meretrices, non omnino aſſequi poſſum: quãuis video omnes fere expoſitores in hac eſſe ſentẽtia, vt de corporea fornicatione dicant eſſe ſermonẽ, quã voluptatẽ explebãt cum meretricibus, ideſt, ſcortis. Theophylactus tamẽ hac voce *meretricibus* aliquid peculiare eſſe implicatum inquit. Tranſfert autem pro *cum meretricibus*, cum ſcortis, & hæc ſcorta proprie hic dicit eſſe ſacerdotes ipſas Beelphegor. Hoc autẽ idolum erat apud Græcos appellatum Priapus, libidinis, & laſciuiæ præſes, quod ex ipſa etiam forma ſua indicabat. Si hãc ſequamur Theophylacti explanationem, certũ eſt, hic nõ de fornicatione corporea eſſe ſermonẽ: ſed de ſpirituari, quæ idololatria eſt. Nõ ab hac expoſitione videtur diſſentire Theodoretus. Ait enim in hunc locũ, Fornicationem interdũ appellat procliuitatẽ ad Venerem: interdũ impietatem. Ex quibus verbis Theodoreti, & ſequentibus, etiã meretrices cõſequitur hic vocari idololatras. Ego ſub hac voce *cum meretricibus*, vtrumque opinor cõplecti, & venereã corporis turpitudinẽ, & idololatriã. Nã cũ ſacrificatũ idolis ibant, cũ ipſi, ſacerdotibus concũbebant. *Conuerſabantur.* Nõ exiſtimes, cõuerſatione, hoc eſt, cõfabulatione, & colloquio ſolum id eſſe dictum: ſed conuerſari vocat, commiſceri, ſeumiſceri. In quẽ modum habent Septuaginta, Theophylactꝰ, & Theodoretus. Et quãuis Parapraſtes Chaldaicus habeat pro, *cum meretricibus conuerſabãtur*, cum meretricibus ſocietate ſe iungunt, & cũ ſcorto cõmeſſantur, & potant, plus hic, quam ſermonem interuenire, puta actionẽ veneris turpiorem, certum eſt. *cũ effœminatis.* Quid vocet *effœminatos*, non parũ ingerit difficultatis. Rupertus hos *effœminatos* eſſe ait maſculos, qui fœmineo more peccato ſeſe ſubdebant, contra quos præceptum eſt, Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, morte moriatur. Lyranus ſic, *Cum effœminatis*, id eſt, cultoribus idolorũ eunuchiatis. Dionyſiꝰ nõni hil addidit. Ait quippe, *cũ effœminatis*, ideſt, mollibus, ſeu abſciſſis, vel eunuchiatis. Septuaginta pro *cũ effœminatis* vertũt, *cum initiatis.* Vocant autẽ *initiatos*, vt inquit Theodoretus, ſacris impi

Priapꝰ turpiſſimus antiquarũ fabularũ Deus libidinis & hortorũ præſes.

Tangit nefandum peccatum contra naturam. Leuit. 20

impietatis deuotos, ac dedicatos. Nam vt nos diuinis mysteriis ornatos fideles vocamus, ita Græci τετελεσμένους, id est, initiatos nominauerunt exactius ad suam impietatē institutos. Apertius tamen explicat Theophylactus, qui sint initiati isti, dicens, initiatos appellat, huiusmodi idoli sacros mystas, dignos iam arcanis apud illos sacris iudicatos, ceu perfectiores, qui mares esse visi, femellæ fuerunt, cymbalis vtentes, fœmineisq; vlulatibus circumibant triuia Beelphegor sacramenta perficientes. Dum itaque inquit, *cū effœminatis seu initiatis sacrificabant*, significat, ꝙ Iudęi faciebant sacratā turpi Deo, doctoribus dictis initiatis vsi. D. Hiero. pro initiatis *effœminatos* vertit, vt sensum verbi nostrorum auribus panderet, hanc mutationis istius causam ipso D. Hiero. reddente. Ait autē sanctus Doctor, esse istos effœminatos, quos hodie Romæ matri, non deorum, sed dæmoniorum seruiētes Gallos vocant; eo quod de hac gente Romani truncatos libidine, in honorem Atys, quem eunuchū dea meretrix fecerat sacerdotes illius mancipauerint. Propterea autē Gallorum gentis homines effœminātur: vt qui vrbē Romanā cœperāt hac feriantur ignominia. Istiusmodi idolatria erat in Israël: colētib. maximē fœminis Beelphegor ob obscœni magnitudinē, quē nos Priapū possumus appellare. Vnde & Asa rex tulit excelsa de populo, & huiuscemodi sacerdotes, & matrē de augusto deposuit imperio, sicut Scriptura testatur, dicēs, Et fecit Asa rectus ante conspectum Dñi, sicut Dauid pater eius: & abstulit effœminatos de terra, purgauitque oēs sordē idolorū, quæ fecerāt patres eius. Insuper & Maachā matrē suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luce eius, quē cōsecrauerat: subuertitq; specū eius, & cōfregit simulachrū turpissimū, & cōbussit in torrēte Cedron, *Et populus nō intelligens, vapulabit.* Trifariā possunt hæc verba intelligi. Primo, ironicōs, aut interrogatiuē. Et in hunc modū legit, & expendit Paraphrastes Chaldaicus. Ita. n. inquit, *Et populus generationis, qui non intellexit legem, nonne collidetur?* In quem modū si expendas, videtur significare, exemplo, & cōsuetudine maiorum, plebem ad patranda hæc peccata fuisse inductā: non tamen propterea à supplicio infligendo omnino eximendā. Secundò, pōt hic locus affirmatiuē legi, in hunc modum, *populus intelligens*, ablata negatione *nō*. ita legit Theophylactus. Habet enim pro, *populus non intelligens vapulabit*, sic, *populus sine intelligens complicabatur cum scorto.* Vocat autem Theophylactus populum intelligentem duas tribus, & regnum Iuda,

Cynedi vocātur Galli gallinacei cibeli deorum matri sacri.

Beelphegor i. Deus verēdorū.

Locus vertit ad Duces cæcos, qui secum in foueas eorū inextricabiles duxerūt populum.

qui

qui existimati, habere Dei cognitionē, vt qui in Ierosolymis vrbe Dei regnarent, Astartes idolo sacrificabant, seu Veneris. Hanc enim scortum nominauerunt. Etenim imago eius nuda stabat, ipso suo spectaculo, vel intuitu fornicationē, & abominationem spirans. Excitauit autem Astartæ simulacrum Salomō, vxori suæ gratū faciēs. Existimat itaq; Theophylactus, hactenus cōmemorata de decē Tribubus esse dicta, quæ & Israël nominabātur, hæc verò, *populusque intelligēs*, solū ad alias duas tribus Iuda referēda. Nescio sane, quod habuit exēplar Theophylactus, vir singularis ingenio, & spectabili eruditione, & quē ego magnopere suscipio, vbi absq; negatione inuenerit, *populusque intelligēs*. Ego enim in omnib. exēplaribus quotquot potui inuenire, inueni autē nō pauca appolita negatione lego in hunc modum, *populus nō intelligēs* quā trāslationem amplectendā esse certum est. Locumq; sic dispungemus, *Populus non intelligens*. Quid non intellexit, aut non intelligit? Optimè Interlinearis, Deum inquit, vel peccatum suum, cum quo consentit Haymo. Ita etiā expendit Dionysius. Addidit autē his nonnihil, dicens, *Populus non intelligens*. i. populus Israël sua peccata non recognoscens, nec scientiā Dei habens, idcircò nec pœnitens. Sed qūo hic populus dicitur non intelligens? Bene respondent Rupertus, & Lyranus, quia intelligere noluit. Non ergo excusatio est: sed accusatio contemptus, qui scire recusabant, & intelligere nolebant, sicut Psal. ait, Nolui intelligere, vt bene ageret. *Vapulabit*. Significat, vt inquit D. Hieron. quem fere omnes sequuntur expositores, vno dempto Theophylacto, quod vapulet in captiuitate, & diuersis afficiatur plagis; vt per dolorem recipiat disciplinam.

Psal. 35.

Ad instituendos mores.

NON *visitabo super filias vestras*. Cur, Dñe, non visitabis super has fœminas? Respondeat pro te D. Hieron. Quia tantus est, inquit, numerus fornicatorum Israël: vt cesset vltio, desperans emēdationem. Quoties ergo videris, in regno, vel Republica non puniri malefactores, fortassis Deus excæcat oculos iudicum ob multitudinem patrantium crimina. Quemadmodum medicus desperans salutem infirmi, q̄ multis vulneribus sit confossus, negligit apponere medicamina, dicens, Auferte ista hinc, nō enim proderunt, quia his viuere nō potest, Sic Deus

Simile. Actū est de anima quam dominus non visitat.

cum cernit Rẽpublicam multis peccatoribus refertam, ve-
luti infirmum iam iam agentem animam,& moriturum,re-
linquit,& remedia adhibere negligit,& permittit, vt eius mi-
nistri,puta iudices auferãt supplicia,& pœnarũ varia gene-
Simile. ra,quibus Reipublicæ vulnera curantur. Et quemadmodũ
vineæ laborem impendere negligis,si sepes,& maceria hinc
inde est destructa,atque hac,& illac feris patet aditus ad il-
lam vastandã,quod nullum fructum percipiendũ speras, In
eundẽ modũ Deus ciuitatẽ,q̃ nõ est aliud,q̃ vinea eius,cer-
nens vallũ,& fossam legũ mille partib. dirutã, quib. peccata
Isa.2. intrant,cunctaq; perdunt,non secus ac rẽ indignã cura de-
spicit,& cõtemnit. Væ gẽti peccatrici,ait Deus,populo grau
iniquitate,semini nequã,filiis sceleratis. Super quo percu
tiam vos vltra,addẽtes præuaricationẽ? Quid est,super quo
percutia vos vltra, nisi non inuenio,quam plagis vestris
adhibere possim medicinam? Ita mẽbra vestra vndique vul-
neribus sunt plena, vt nullam corporis partem, quæ non
sit ante percussa,reperiam. Quid ergo restat Dñe,si de salute
huius populi desperas? Deserã illum,nõ visitabo eum,sed si-
nam eũ ambulare secundum desideria cordis sui. Quod,vt
Psal. 80. egregiè inquit D. Hieron. in hunc locum,gradis offensa est,
postquam peccaueris,iram Domini non mereri. Est in Psal-
mo, Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in
Exec. 16. adinuentionibus suis. Et apud Ezechielem, Zelus meus re-
cedet à te,& non irascar tibi amplius. Considerans Regius
Psaltes,grandem offensam Dei esse,ab eo non visitari,sum-
Psal. 79. mis precibus ab illo impetrare contendit, vt visitet populũ
Siluescit vitis nisi puteturita & homo, eorũ autẽ qui peccãt puniodiui nit habet scopũ salu tem, Clemens Alexand. Pedag. lib. 1. cap 8. Israël. Visita,inquit, Dñe vineam istam,exterminauit eam
aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Quid est,
visita vineam istam,nisi noli nos derelinquere,quod immũ-
da peccata, & atrocia in ea committantur? Hinc inter cæ-
tera animantia aprum,qui immundus est,& singularẽ ferum
qui crudelis est, diuinis oculis obiicit. Vt quid destruxisti
maceriam eius. i. destrui permittis sepẽ legum, qua erat cir-
cumuallata? Visita,precor,puniẽdo delicta,excita iudices ad
sumendam vindictam de malefactis,trade manibus guber-
natorum putatorios gladios,de quib. inquit Apostolus,Non
sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in
Rom. 13. iram ei, qui malum agit, vt aridos palmites tollat è vinea
tua,ne cum vi[illegible] inr tui oculi diuini eam multis palmitib.
plenam ferentibus botros amarissimos,de quibus ait Mo-
ses, De vinea Sodomorũ vinea eorum,& de suburbanis Go-
morrha-

morrhæ, vua eorum vua fellis, & botri amariſſimi. Fel draconum vinum eorũ, & venenum aſpidũ inſanabile, dicas, *Non viſitabo ſuper filias veſtras.* Audiant hoc iudices, quorũ intereſt, delinquentes punire, & caueant, ne eorum culpa Dñs relinquat vineã, quã ipſi ſuſceperũt gubernãdã, ne ſepis deſtruatur legũ humanarũ; & diuinarũ. Quemadmodũ ſeleucides aues vocãtur, quarum aduẽtum ab Ioue precibus impetrant Caſi montis incolæ, fruges eorũ locuſtis vaſtantibus, atque ſi huiuſmodi aues locuſtas nõ trucidarent, & à frugib. arcerent, & abigerent, Reſpublica deperiret, In eundem modum debemus preces pias ad Deũ fundere: vt iudices non ſegnes & oſcitantes donet Reipublicæ, ſed vigiles, & ſtrenuos, qui peccatores ſeuerè puniãt, & à Republica longè relegent, ne Deus eã viſitare contẽnat. Et quemadmodum ciconiæ ædiũ faſtigia, & acroteria inhabitantes, inde ſerpentes contẽplantur, atque vbicunque eas viderint, impetunt, acriterq;, & aſſi duè cõtra eas dimicant, Ita optimi iudicis eſt munus, longè ſceleratos homines à ciuitate ſubmouere. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro Septuag. in hæc verba, Conducere operarios in vineã ſuã. Quid iſti operarij facturi ſunt in vinea tua? Agnoſcat quiſq; operarius, quid muneri eius incũbat, & id operis impẽdat. Si iudex eſt, abigat apros immũdos .i. peccatores vaſtãtes vineam, venetúrq;, vt ſuſpendat, ſi crimina exigunt, vallũ, hoc eſt, leges dirimi, & deſtrui nõ permittat, qua viderit in ſepe foramẽ, occludat, ne ob eius negligẽtiam Dñs vidẽs vndiq;, & ſepẽ, & vineã vaſtatã, dicat, *Non viſitabo ſuper filias*, &c. Secundò, *Non viſitabo* Diſce ex hoc loco, peccatorẽ à Deo nõ viſitari, ingẽs eſſe diuinæ reprobationis indicium. Cõtra verò *viſitari*, plerunq; eſſe prædicationis argumẽtum. Apud Ieremiã inquit Deus plaga inimici percuſſi te, caſtigatione crudeli, inſanabilis eſt dolor tuus. Solet Deus, percutere peccatores, tãquã amicus, & tanquam pater, ſolet etiã percutere, tãquã inimicus. Tunc percutit, vt amicus, quando in hac vita flagellat, & viſitat, non quidem ad mortẽ: ſed ad correctionẽ. Corripe me Dñe, inquit Ieremias, verumtamẽ in iudicio, & nõ in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Et Regius Pſaltes, Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quid eſt, ne in furore tuo arguas me, niſi nõ percutias me, tanquã hoſtis flagella, vt pater? Quid, niſi illud Ieremiæ dictũ, Caſtigo te in iudicio, vt nõ tibi videaris innoxius, nõ autà te faciam in conſummationem? Tunc verò percutit, vt hoſtis, quando nõ

Simile.

Aequo Iudex à Deo ſuper ciuitatũ muros conſtituitur.

Simile.

Ierem. 30.

Ierem. 10.

Pſal. 6.

Ierem 30.

hic

hic visitat, sed differt, in æterna percussurus vita, quæ potius
Heb. 11. mors, eaque acerbissima, dicenda est. Quod si extra disciplinam estis, ergo adulteri, & non filij estis, inquit Apostolus.
Cant. 6. Descendi, etiã, inquit, in hortũ nucum, cœlestis Sponsus, vt comederẽ poma cõualliũ. O arcanũ, nimisq; retrusũ loquendi modũ. Cur, Sponse, hortũ hunc, puta Ecclesiã, potius vocas nucũ, quã pomorum, cũ in ea nõ minus mali sint ferẽtes poma, quam nuces? Opinor respondebis, Obseruate naturã pomorum, & nucum quidque inter ea sit discriminis, & quid voluerim significare, percipietis. Certum est, nucis fructum nequaquam percipi posse, nisi virga, aut lapidibus arbor ipsa impetatur: secus autẽ malus reddit poma: quæ manu, & leniter sunt colligẽda, alioquin si vel leuiter percusseris, statim putrent & asseruari non possunt. Sunt quidẽ viri iusti iactati calamitatibus, & instar nucum, lapidati, & virgis concussi multarum, vt ita loquar tribulationum: non tamen propterea facile franguntur, quinimo intra amaritudinem illam patientiæ, charitatis, modestiæ, &c. Quæ arbores adeo placẽt Sponso, vt earum dicat esse hortum, non autem pomorum, id est, hominum, qui molliter tractandi sunt, quos si vel leuissimo ictu tetigeris, cibũ inuenies putrẽ, & insuauẽ. Amittunt enim patiẽtiæ nitorẽ, ita tabescunt, deniq; indigni sunt ꝙ ab ipsis nomen imponatur horto Ecclesiæ, cum à consortio iustorum sint relegandi. Ideo bene inquit Sponsus, vt viderem poma, non tangerem. Si enim vel manu molliss̃imè tetigissem, actum esset de illis. Quoties ergo videris, peccatorẽ diuitiis affluere, iactare se potentia, sanitate gaudere, delectari coniuge, corona circundari liberum, deniq; & impleri illud, quod scriptum est, In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, dicito, eum non esse duram nucem: sed molle pomum Ecclesiæ, atque in illo commina-
Psal. 27. tionem prophetæ esse completam. *Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, &c.* Quadrat obseruatio in multa Euangelia. Primò in Resurrectionem, in hæc verba, Nonne oportebat, Christũ pati? Igitur si filius Dei patitur, cur & nos pati formidabimus? Cupimus ne, in eorũ numero scribi, de quibus inquit Dñs, *Non visitabo super filias vestras, &c.* Absit hoc. Tũc enim, iuga inimici nos percuteret, poma essemus, non nuces. Quadrat in Euangeliũ de Omnib. sanctis, in hęc verba, Beati, q persecutionem patiuntur. Cur beati? Quia amici plaga tunc eos percutit Deus, nõ plaga inimici, & neq;

Firmiter dũ caderis quasi intus stato. Generosi est Athletæ cedi & vincere, maxime vero propter Deũ patienda sunt omnia nobis vt ipse nos patitur.

de

de illis ſunt, quibus comminatur, Deus, *Non viſitabo ſuper filias veſtras*, &c. Iniqui enim ſimiles ſunt herbæ à poëta Homero, Odyſſeæ decimo, dictæ Moly, quam ait radicem quidem habere nigram: ſed florem lacteum, In eundem modum iniqui, licet, dum in ſæculo viuunt, ſecundis ventis videantur nauigare, eos exitus manet miſerandus. Cum enim habeant animã in terrã radicatam, quid ab ea conſequetur, niſi luctum, atq; pœnarum inferni nigrorem? Demum quadrat hæc obſeruatio in omnia Euangelia, in quibus calamitatũ, & pœnarum mentio fit aliorumque incommodorum, quę homini obtingere ſolent.

Simile. Homerus Odyſſeæ K. Moly herbam à Mercurio Vlyſſi data tãquã amuletũ præſentiſſimũ aduerſus omnia veneficia inuẽtu difficilimam dicit eſt & apud Plinium li. 25. c. 4.

Tertiò, *Non viſitabo.* Si viſitatio, vt placet D. Hieronymo, quaſi vulneratorum & languentium eſt, Vbi ergo non eſt infirmitas, neque languor, non eſt, cur iudices, aut prælati viſitant, id eſt, puniunt. Egregiè punitionẽ vocat viſitationẽ, tũ: vt doceat, quomodo procedendũ ſit ad puniendũ. Prius enim eſt videndum, an verum ſit, quod de delinquente circunfertur. Deſcendam, inquit Deus, & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, ne tu facile rumoribus fidas: tum, vt doceat iudicem medicum agere, qui vtique non ſanos viſitat: ſed ægrotos. Nõ opus eſt valentibus medicus, ſed male habentibus, ait Chriſtus. Nõ ergo eſt, cur viros pios, qui nullo morbo laborant, viſiter, infirmos quæ at. Sed proh dolor, nõ nulli ſunt, qui relictis ægrotis, ſanos viſitant. Quis id æquo animo ferre queat? Quid tu diceres, ſi cum recte valeas, videres domũ tuã medicum ingredi, petere brachium ad inſciſionẽ venarum, ſirapum amarum condire, vt bibas? Nónne brachium negares, & potionem medicam ſtomachabundus effunderes in terram, dicens, Ego non egeo medicamine iſto, ſanus ſum, ægrotos quærito? Cur patiar, affici guttur amaritudine potionis? Vtinam iſtud animaduertant, qui pro nihilo ducunt viſitare nulla infirmitate affectos, non attendentes, quantum ſanis noceant. Nam quemadmodum ægrotis prodeſt medicina, Ita ſanis illa non parũ nocumenti adfert. Quid mirantur iudices, & prælati, cum audiunt, inſontes obmurmurare, conquæri, in cœlũ clamare gemebundos, & viſitentur, cũ viſitatione nõ egeant? Ad hæc, ecce quẽ ſcopũ debeant iudices, & prælati ante oculos habere, cũ viſitant, ſanitatẽ nẽpe ægroto reſtituere, non ſe ipſos vindicare. Quid enim aliud quærit medicus pharmaco, quam ſalutem? Velit nolit prælatus, medicus eſt, non carnifex. Quòd ſi deſæuit, carnifex, timeat rationẽ redditurus, & nõ viſiter, vt medicus

Gene. 19. Mati. 9.

Simile.

Simile.

ſed

sed crucier, vt tortor. Præterea, dũ visitat, caueat, ne acriorem adhibeat medicinã, quam infirmitas postulat. Quòd si secus
Zach. 1. fecerit, audiat, quid Dominus dicat, Ira magna ego irascor super Gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi vero adiuuerunt in malũ. Quadrant hęc in festum sancti Mat. in citata verba Christi, Non opus est valentibus Medicus. Visitas ergo Domine ægrotos, vt sanitatem reddas, non vt torqueas. Id enim munus medici est.

Quartò, *Quoniam ipsi cum meretricibus conuersabantur.* Peccant filij, & ad parentes conuertit sermonem; & supplicium. Cur
Deut. 21. hoc? Quia debent parentes filios corripere. Si genuerit, inquit Deus, homo filium contumacem, & pter vnũ, qui non
Tob. 4. audierit patris, ac matris imperiũ, & coercitus obedire contẽpserit, &c. Ecce quod debet esse parẽtum munus, in officio
Gene. 11. cõtinere alios, & à peccato coercere. Sic sanctus Tobias filiũ suum coercebat. Dicebat enim illi, Omnibus dieb. vitæ
Qualis sit parentum culpa qui vel male viuẽti vel male filios educarunt declarant Eccl. verba. 41. De patre impio quę runtur filij quoniam propter illum sunt in opprobrio.
tuæ in mente habeto Deũ: & caue, ne aliquã do peccato consentias, & prætermittas præcepta Dñi Dei nostri. Sic & Sara, cũ vidisset filiũ Agar ludentem cum Isaac, non permisit cum eo versari, quippe qui iniquus erat: sed ait Abrahamo, Eiice ancillã, & filium eius. Nescio sane, quibus laudibus efferam Lacedæmoniorum leges, quæ pro delictis filiorũ ipsos parentes puniebant. Hinc cũ duo fratres inter se dissidium haberent, mulctã dixere patri, q filiorũ discordiã dissimulasset, & nõ puiderat, ne quid inter eos oriretur simultatis. Quem admodũ formæ vertimus, imaginis imperfectionem, cum eã cudimus, dicimusque vitio formæ, siue exemplaris imaginẽ è prælo prodisse informen. Sic & parentes reprehendẽdi sunt, quoties filij non ingenuos imbibunt mores, debent enim esse exactum exemplar, ad formandos filiorum mores. Quadrat obseruatio in Euangelium feriæ 5 post. 1. Dominicam Quadragesimæ, in hæc verba, Miserere mei Domine filia mea male à dæmonio vexatur. Quid est hoc mulier? Tibi petis misericordiam? Pete potius filiæ, ea enim est à dæmonio vexata, non tu. Dic ergo potius, Miserere filiæ meæ, quam mei. Sed optime oras, fortassis enim agnoscis tua culpa filiam à diabolo surreptam, quippe quæ te iniquum exemplar exhibueris ad formandos filiæ mores, eamque bene instituere neglexeris.

Quintò: *Ipsi cum meretri[illegible] conuersabantur.* Cur non ait, cum meretricibus coisse, sed solum conuersari, cũ re vera coierint cũ meretricibus? Vt doceat, quanta honestate in reb. turpib. nomi-

nominandis vti debeamus. Tunc enim, ſi neceſſitas cogit mentem aperire, melius eſt, vti circuitione verborum, quam obſcœnis exprimere vocibus. Fornicatio, & omnis immunditia, ait, Apoſtolus, neq; nominetur in vobis, ſicut decet ſãctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rẽ nõ pertinet. Bene inquit, Sicut decet ſanctos, nã viri iuſti nõ ſolum in turpes actiones incũbere, verum & turpia nominare erubent, hominem vero peccatorem ex ipſis verbis deprehendes, quorũ ora nõ ſunt aliud, qnàm cloaca turpiſſima, & fœdiſſima, ſtercore plena. Audiant iſti Scripturam ſacram vtentẽ circũloquii s, quoties de rebus minus honeſtis incidit ſermo: vt à verbis turpibus abſtineant. Nam ad explicandum venereum coitum, ecce, quibus vitur verbis, Cognouit Adam vxorem ſuam. Ad ſignificandum lotium vtitur aqua pedum, pro exonerare ventrem, ait, pedes tegere. Cur ergo hac verborum honeſtate non explicabimus mentis conceptionem, cum locuturi ſumus? Dixerat Diogenes audiens adoleſcentẽ honeſta ſpecie verbis parum honeſtis vtentem. Non te pudet, qui ex eburnea vagina plumbeum educas gladium. Ebur olim in ſummo erat pretio. Quid pretioſus animo, qui corpore regitur? Cur ergo is obſcœnus, & non candidus relucebit in oratione honeſta, & pudica? Quadrat obſeruatio in Euangelium ſabbathi poſt 2. Dom. Quadrageſimæ, in hæc verba, Diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxuriosè. O ſacer Euangeliſta, cur tam paucis verbis explicas animum adoleſcentis effrænem ad explendam libidinẽ? Cur omnes actiones turpes, quibus ſe ingurgitauerat, tanta verborũ honeſtate cõprehẽdis? Expẽde ſcorta, venereos amplexus, oſcula, aliaq; turpia, qbus ſe dederat is adoleſcens. Pudenda illa ſunt, cur & fari nõ pudebit? Quadrat & in Euangelium de Annun. in hæc verba, Quæ cũ audiſſet, turbata eſt in ſermone eius. Quid audiſti facerrima virgo, qꝑ ſic turbaris? Num aliquod verbum impudicum, aut obſcœnum? Sed abſit. Angelus enim eſt, non homo, qui tecum loquitur.

Verba partũ honeſta ſunt per periphraſim inuoluenda ne pudicas aures offendant. *Ephes. 5.* *Gene. 4.*

Sextò, *cum meretricibus conuerſabantur.* Iudicant nonnulli, no eſſe crimen, confabulationes texere cum meretricibus. Audiant iſti, Iudæos ob conuerſationẽ meretricum acriter obiurgari, & reprehẽdi, nec ab re. Quid enim ex huiuſmodi colloquiis poteſt oriri, niſi caſtitatis incendium? Quemadmodũ ſi quis ſufflet ſcintillã ignis poſitam inter ligna arida, & ſtupam, ignem excitat ingentem, Sic confabulatio meretricũ, ne dicam omnium fere mulierũ, flatus eſt efficaciſſimus ad accendẽ-

Conſortio muliebri vitã aperitur ad ne farias voluptates. Simile.

accendendum ignem voluptatis venereę in humano pecto, re. Quid enim corda hominum aliud sunt, quam ligna ficca vehementer, vt exardeant in libidinem? Colloquium mulieris alienæ, ait Sapiens, quasi ignis exardescit. Sed dic sodes, quanto potentior erit conuersatio meretricis ad comburendum animum? Si sancti patres, ac maximè D. Hieron. fœminarū interdicunt etiā pudicarū colloquia, quanto magis interdicēt meretricū? Omnes puellas, inquit Nepotiano, & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites: nec in præterita castitate cōfidas nec sanctior Dauid, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper, & paradisi colonum de possessione sua mulier eiecerit. Sed dices, Securus cū meretrice confabulaturus accedo nihil. n. præter verba ab illa accipiā, aut dabo. O hominis ingentem cæcitatem. An ignoras, inter alia castitatis impedimenta connumerari à D. Thoma colloquia & frequentem conuersationem mulierum? Vis scire, quę mater genuerit turpiloquium? Dicat tibi Diuus Isidorus, Luxuria, inquit, mater est turpiloquij. Ecce ex cuius brachiis verba, quæ meretrici dicis, accepisti. Hinc Sapiēs ait de meretrice, Irretiuit iuuenem sermonibus suis. Video viros, quos maiorum splēdore iactat mundus, adire meretricum domos, solum confabulationis gratia, eásque ad coitum, velut stercus contemnere, dicentes, ex ea arbore non fructum obscœni coitus, sed folia tātum se colligere velle. Ac si ratione hac à peccato lethali se eximant. Non isti attendunt, ingentem occasionem præbere meretrici, vt in libidinem exardescat, esto ipsi in portu videantur nauigare. Nam quemadmodum ferramentum excussorium, licet frigidum sit, percutiens silicem, inde extrahit ignem. In eundem modum quamuis homo frigidus imo frigidior ipso ferro, nullumque in se sentiens ardorem libidinis, accedat ad confabulādum cum meretrice, eius verba nō sunt aliud, quàm ictus impetētes cor impudicę fœminæ, indeque scintillas turpis ardoris educentes, quibus misera meretrix tota exuritur. Vides, quantum nocumenti inferat mulieri colloquium tuum? Fuge igitur huiusmodi confabulationes, ne sis aliis occasio ruinæ. Quadrat obseruatio in Euangelium Dñicæ Resurrectionis, in hæc verba. Viderūt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida, & obstupuerunt. Cur obstupescitis sanctæ fœminæ? Num timetis, conuersari cum iuuene, quem videtis sedere, quasi exspectet, vt vobiscum colloquia commiscear? Sed quid inde piæ

fœmi-

Eccle. 9. Amor atque concupiscentia mulieris hominis exaraescit speciei & colloquio mulieris, vnde factum est vt multi perierint.

Prou.

Mulier nec alios videre nec videri debet.

fœminæ? Quanto magis timeretis, ſi is iuuenis eſſet impudicus & procax? Quadrat & in Euangelium feriæ. 5. poſt 1. Dominicam Quadra, in hæc verba. Quæ non reſpondit ei verbum. Cur non reſpondes Domine? Eſt ne, vt doceas nos mulierum fugere confabulationes?

¶ *Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda: & nolite ingredi in Galgata, & ne aſcenderitis in Bethauen, neque iurauerit, Viuit Dominus.*

¶ Non diſplicet, quod Lyranus obſeruat, videlicet vocem *Si*, poni pro *quia*: licet mihi magis arridet, poni pro *cum*. In quē modum nonnunquam vſurpatur in ſacris literis. Vt in Eccleſiaſte, Si dormierint duo fouebunt ſe mutuo. *Si* poſuit pro *cum Fornicaris*. Certum eſt, de idololatria id dici, & maximè de cultu, quem impendebāt decē tribus. eas enim vocat *Iſrael*, vitulis quos erexerat impius Ieroboam. *Non delinquat ſaltem Iuda*. Per Iudam duas intelligit tribus Beniamin, & ſacerdotalem, id eſt, Leuiticam cum eadem tribu coniunctas. Has exhortatur, ne imitentur Iſraelem, apud quē eo inſaniæ ventum eſt, vt quicunq; impleret manum, vel ſuam, vel regis offerendo, & dando ei munera: ſacerdotes fieret excelſorum. Merito autem magis Iudam exhortatur, quàm Iſraelem, ne ſe cō aminet idololatriæ ſcelere: quoniam Iudam pluribus ſibi Deus vincierat beneficiis, quippe q̄ ſanctū tēplū Ieruſalē poſſidebant, eiúſque exercebant cæremonias, & habebant ex lege Leuitas. Nō autem ab re deterret ab idololatria Iudam. Agnouit enim, quanto in periculo verſentur, quod cum impiis idololatris haberent familiaritatem, & conſortium amicitiæ. Omnibus enim compertum eſt, quantū habeat roboris malorum ſocietas, vt viros etiā probos ad iniquitatē ipſorū alliciat ſectandam. Quaſi ergo ingens periculum immineat Iudæ amplectendi exemplum idololatriæ Iſraelis ob neceſſitudinem, qua cum eodem erat coniunctus, & amicitiam, dehortatur, in hunc modum dicens, *Non delinquat ſaltem Iuda*. Explicuit hoc per quam eleganter vtens hoc verbo, *delinquat*, pro quo Hebraicè eſt *Aſſam*, quod de ea culpa dici ſolet, quæ ab alio profecta, in alium etiā permanauit, vt ſi quis alteri, vt peccet, cauſa ſit, de vtroque *Aſſam* dicatur: vt Iſaac à rege Geraræ obiurgatus audiuit. Quare impoſuiſti nobis? Potuit coire quiſpiā de populo cum vxore tua, & induxeras ſuper nos grande *Aſſam*, id eſt, peccatum. Et illud clarius, Si ſacerdos, qui vnctus eſt, peccauerit, delinquere faciēs populū. Quo in loco p peccauerit, vox, *Aſſam*

Si claudo vicinus ambulaueris & ipſe claudus ambulare diſces Plu. de li. educat.

Gene. 26.

est. *Et nolite ingredi in Galgala.* Locus erat *Galgala* insignis ob ob innumerata beneficia, quæ ibi in Iudęos contulerat Deus. Nam D. Hier. Theophylactus, Theodoretus, Haymo, Lyranus, ac multi alij recentiores multa cõgerunt quæ hanc ciuitatem illustrem reddunt. Primo in ea Saul vnctus est in regem. Secundo in ea exiens populus, de deserto, primum castramentatus, secunda circuncisione purgatus est. Tertiò in hac eadem Iosue duodecim lapides reposuit, quos hoc medio Iordanis alueo accipiendos iusserat Dominus, vt beneficij accepti essent monumentum, atque per hos lapides posteri noscerent, vt siccato alueo Iudæi flumen trãsisset. Quarto, in ea etiã tabernaculum Domini fuit positũ post ingressum terræ sanctæ. Maximè autẽ ingrati animi signũ est, vrbem illam, in qua tanta diuinæ benignitatis monumenta accepissent, impietatis factam esse metropolim. Interdicit itaque Iudę, cum qua modo loquitur Dominus non solum cultum idolorũ: verũ & ingressum ad locũ, vbi idololatrię peccatũ patrabatur, & maxima obseruatione dignũ est. *Et ne ascenderis in Bethauen.* Erat *Bethauen*, quæ olim primum dicta est Luza, deinde Bethel, in sorte Beniaminiæ trib. sita à qua parũ distaba, * Galgala. Ait itaq;, *Ne ascenderis in Bethauen*, quoniam ibi eius loci incolæ erectum à Ieroboam vitulum adorabant in honorem Dñi. Cùm ergo is locus prius diceretur * Bethel, & Dñus ibi apparuit Iacob, id est, domus Dei: nũc *Hic Iero* aliud illi nomẽ imponit, puta *Bethauen*, quæ vox ex duab. cõposita est, nẽpe ex *Beth*, quæ domũ significat, & *auen*, quæ qd significet, nõ omnino certum est apud expositores D. Hiero. reiecta explanatione ei voci à Septuaginta adhibita, cui etiã cõsentit Theodoretus, *auen* dicunt, significare idolum, vnde *Bethauen* idẽ sonat, & domus idoli. Alij *auen* dicunt significare iniquitatẽ, secuti Theodotionẽ. Alij secuti Theodotionem, Alij secuti Aquilã, & Symmachum, dicunt, significare inutilitatẽ. Thophylactus *auen* habet iniustitiã. Sunt, qui dicãt, *auen* significare rem vanam. Igitur, vt omnia vno verbo comprehendamus, * *Bethauen* idem est, quòd domus idoli, siue domus iniquitatis, siue domus inutilis, siue domus iniustitiæ, vel domus vanitatis. Quæ omnia, licet voce differant, eandem tamen hic rem significãt. Idolum enim appellatur iniquitas, iniustitia, vanitas, res inutilis. *Neque iuraueritis. Viuit Dominus.* Theophylactus bifariã ait, hæc verba posse dispungi. Primo sic. Non oportet vos, per verum Deum iurantes, in domum idolorũ ascendere. Quod & D. Pau. ait. Nõ potestis

Ioſu. 5. *Ioſu. 4.* *Ioſ. 18.* *Galgala* *cotus religiosus ac sacer Iudeus.* *Hic Iero boã collocauit Idolũ Aegyptii scilicet Apim enim vitulus vocatur* *Israel sanctissimum.* *Bethauẽ id est, domus iniquitatis.*

teſtis calicem Domini bibere,& calicem dæmoniorum. Secundo q̃ Iudæi ipſum idolum viuentem Dominum iurabant,ac ſi prohibeat eum honorē idolo deferre. Amplectuntur hanc ſecundam explanationē Lyranus, ac nonnulli recentiores. Cæterum prior germanior videtur, quā adhibent D. Hier. & cæteri expoſitores. Nam cum iuramentum, vt inquit egregie D. Tho. ſit actus religionis,ſeu latriæ, iſq; honorabiliſſimus,merito prohibentur iurare in nomine Domini,qui cultores idolorum extiterant,& laudibus dæmonum os pollutum habebant. Nō enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Nā prohibuerat Dominus in lege,ne iurarent Iudæi per nomina idolorum per nomē ſuum iurare concedens. Vnuſquiſq; enim per quē iurat,aut amat,aut veneratur. Vnde ne idola diligerent,aut venerarētur,prohibiti ſunt per nomina idolorum iurare,ne forte,eorum facta mētione,illicerentur ad amorē & cultum eorum,ſed habentes nomen Dei ſemper in ore,illum colerent,& adorarent. Verum quia ipſi Iudæi iam,relicto Deo,colebant idola,prohibentur iurare. *Viuit Dominus*, quo iuramento ſæpius eos vſos legimus. Vnde Elias iurat. Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto. 2.2.q.89. ar.4.c. Eccle.15. Exod.23.

¶ *Ad morum compoſitionem.*

I *fornicaris tu Iſrael,nō delinquat ſaltem Iuda.* Quid nocumenti poſſunt tibi afferre delicta Iudæ, aut quid tibi allatura eſt cōmodi fides inuiolata eius Domine Deus, quod tam anxiè hūc populum adhortaris, ne delinquat imitando peccatum Iſraelis? Nihil certè, ſed propterea cupis,Iudam immunem eſſe à peccato, vt eius iuſtitia,& innocentia protegat Iſraelem,ne ob eius peccatum funditus eum euertas. Quid enim ſunt iuſti inter peccatores degentes,niſi fortiſſimi clypei, quibus ſe tuentur peccatores? Quid niſi ſe tuētur peccatores? Quid niſi murus ingēs,ne traleat ad iniquos iratus? Quid niſi pignora magni pretij,quorū recordatione parcis iniqui? Collū tuū ſicut turris Dauid,mille clypei pēdēt ex ea,ait Spōſus. Quid hic collū ſignificat,niſi ſanctos, vt optimè inquit D. Anſel. Hi turris,id eſt,defenſio ſunt aliorū ad eos cōfugientiū. Atq; bene turris Dauid appellat, cū verus Dauid, nempe Chriſtus, in ſanctis habitat. Nonne inquit *Iuſti peccatorum clypei.* Cant.4.

Apostolus. Templum sanctũ Dei viui estis vos Mille clypei
2. Cor. 6. id est innumerati pendent ab his sanctis quoniã ipsi defendunt, peccatores, An non clypeus erat sanctus Loth Sodomi
Gen. 19. tis, quos quãdiu secũ habuerunt illũ, nõ eos cõbussit Deus? Quemadmodum qui gladio, vel hasta quempiam percutere intendit, expectat, donec aliquã corporis partẽ hostis detegat, ne clypeo vulnera infligat, sed ei, qui sub clypeo se abscondit, In eũdẽ modum Deꝰ, donec sancti sunt cum iniquis
Simile nõ percutiuntur à Deo, quòd si percutere decernit, prius sanctos ab eis seiungit, ne habeant parmas, quibus se protegãt. Cogebãt, inquit Scriptura, Loth angeli exire de Sodoma, atque eo dissimulãte, apprehenderunt manum eius, & eduxerũt extra ciuitatẽ. Vides quo pacto muniti erant Sodomitę, nõ secus ac fortissimo clypeo, sancto viro Loth? Obserua etiã, an fuerit scutum alterius ciuitatis. Nã cũ dixisset, Quæ-
Gen. 19. d so Domine, est ciuitas hic parua, ad quam possum confugere & saluabor in ea, Dominus respondit. Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, & non subuertã vrbem, pro qua locutus es. An non etiam sanctus Moses clypeus erat, ne perderet
Exo. 32. b Israelem, quando iratus ei dicebat, Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos? Cur etiam, putas, sanctum Ioseph ductum in Ægyptũ, nisi ne Deus perderet eam fame ob ingentia peccata ibi patrata? Hinc punitus Dñs Is-
Ezec. 13. raelem, reprehendit eorum sacerdotes, quòd non fuerit tãta eorum integritas, vt instar muri defenderent populum Non opposuistis, inquit murum pro domo Israel. Et Isaias gemebundus ait Domino, Non est, Domine, qui inuocet nomen
Isai. 64. tuũ qui cõsurgat, & teneat te. Cum itaque inquit, Deus, *Nõ delinquat saltem Iuda*, propterea id exoptat, vt Iuda sit clypeus defendens Israelem, ne de eo vindictam sumat. Quadrat obseruatio in Euãgelium pro Passione Domini, in hæc verba, Egressus est Iesus cum discipulis suis. Quãdiu Ierosolymis fuit Christus cum discipulis suis. vbi non est commissum tãtum facinus, quantũ est, tradere Christũ: sed posteaquã exierat. Cur hoc? Quia præsentia sanctorum non solum à pœna malis infligenda liberat, verum & ne multa peccata cõmittant, quæ committerent, si sancti abessent. Quadrat & in Euangelium pro festo sancti Lucæ, in hæc verba, In quãcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Cur Dñe pax erit domui, quam ingrediuntur sancti? Quoniã quãuis Deus iratus sit propter eius peccata, illis parcet. Et quemadmodum ad ingressum Ioseph benedixit domui

Fleclere diuinam vindictã possunt vt sancti.

Ægypti

Ægypti, Ita domum hominis, quantũuis vitam agat Ægyptiam, multisque peccatis sit irretitus, si ibi fuerint viri iusti omnia cedent in bonum eius, parcet Deus, & excitabit ad pœnitentiam, &c,

Non deliquat saltem Iuda. Meritò hoc exòptat Deus. Cum enim degim⁹ cũ iniquis præbentibus iniquitatis exẽpla maxime nobis vigilandum est, ne ad eadem prolabamur. Hinc Regius Psaltes orat, Man⁹ peccatoris nõ moueat me. Quemadmodũ velũ eo nauẽ defert quocunque spirauerit ventus, Ita exemplũ prauæ actionis magnopere excitat homines, vt illud imitentur. Quod enim nauigiis sunt flatus, hoc animis sunt iniquitatis exemplaria. Et quemadmodũ Iacob virgas populeas virides decorticauit, quas dum cõtẽplabãtur oues fœtus edebant varios, & maculosos, In eũdem modum homines imitantur & insequuntur exẽpla peccatorum, qui nõ sunt aliud, quã arbores infructuosæ, similes populis, nullum fuctum candidę, actionis ferẽtes, sicut & populi nullum edunt fructum. Hęc exẽpla decorticant, vt iuxta eorum normã viuãt, quamuis suas animas interficiant. Arripuit Saul gladium suum, & irruit super eum. Quod cum vidisset armiger eius, irruit etiam super gladium suum. Vides, quid effecerit in homine prauũ exẽplum? Ita nos, si quispiã ludit, ludere volumus, si scortatur quis, scorta eius imitamur, si superbit superbimus, &c. Quod aduertens Regius Psaltes ait, Noli æmulari malignantibus. Et Sapiẽs, Ne æmuleris hominem iniustũ, nec imiteris vias eius. Et diuus Ioannes, Chariſſime, noli imitari malum, sed quod iustũ est. Cõspicis aliquẽ permittere habenas iniquitati; Noli sequi: sed remiga. Imitare Tobiam quem impietatis exemplum cõmouere non potuit Cum irent inquit Scriptura, omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: & pergebat in Ierusalem in templum Dñi, & ibi adorabat Dominum Deum Israel. Nullus igitur mihi obiiciat, Cæteri hoc malum faciunt, cur ego solus renitar? quando audit, solum Tobiam, omnibus impietatẽ cõmittentibus, amplexum esse virtutẽ. Vis & aliud exẽplum: Num quia cæteri pueri Israel polluti sunt de mensa regis Babylonis, secuti sunt eos Daniel, Aananias, Misael, & Azarias? Absit, sed legumina præposuerunt cibis regiis, nec contaminarentur. Quadrat obseruatio in Euangelium Epiphaniæ Domini, in hæc verba, Herodes rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Ecce, quo pacto imitati sunt regem, quamprimum

Psal. 36.

Simile.

Gen. 30.

1. Reg. 31

Psal. 37.

Prou. 3.

3. Ioan.

Tob. 1.

Multitudo errantium non patrocinatus errori.

Daniel. 1

enim viderunt regem turbatum,& omnes alij turbati sunt Quadrat & in sabbathū post ; .Dominicā Quadrag. in hęc verba, Vnus post vnum exibant. Ecce cum viderunt vnum discedētē à Christo,alij etiam discedebant. O stulti Iudęi,nō esset melius,esto vnus abeat, & Christū relinquat, reliquos omnes prouolui ad pedes Christi,petere ab eo misericordiā, illūq; non deferere? Erat sanè multo melius , sed homines proniores sunt ad sequendū malū,quam bonum exēplum.

Tertiò, *Nō delinquat saltem Iuda.* Quasi grauius esset peccatum idololatriæ in Iuda,quàm in Israel,inquit. *Nō delinquat saltem Iuda.* Sed quare grauius in Iuda hoc peccatū? Quoniā possidebat templum Ierusalem,& habebat ex lege Leuitas. Existimant homines,se non reddituros rationem , cum hoc acceperint à Deo beneficium,vt habeant iuxta se loca sacra quædam peculiaria,in quibus Deo inseruitur feruentius ,ipsęq; propensior est,vt misereatur,vel ob miracula, quæ ibi facere solet,vel ob sanctorum corpora,aut reliquias ibi repositas. Falluntur tamen. Nā si ob templū Ierosolymitanum,vbi solum pecora Deo offerebantur, Iudā magis obnoxium Dominus debere sibi esse fatetur,quanto magis homines deuincit vt sibi inseruiant,& peccata fugiant, quos tantis cumulauit beneficiis,vt degant vitam in locis insignibus , vel miraculis vel sanctorū reliquiis. Romæ es frater mi? Loca sacra corpora sanctorū ibi recōdita,atque alia multa,quę pietatē redolent,æquū est,te à peccato reuocent,excitētque ,vt Deo tuo ardentius seruias. Vnis Toleri? Hanc vrbem esse celeberrimā ob pietissimum cultum diuinī officij Deo impēsum,ob reliquias sanctorum ibi congestas, & quoniam ipsa angelorum regina,& alma Dei genitrix sua præsentia cōsecrauit,& Archiepiscopo diuo Alfonso in eo tēplo vestē sacerdotalē donauit,certū est. Caue ergo ne ibi Deum offendas,& tibi dictū puta, Etsi in aliis locis homines delinquāt & peccatis se tradant,non delinquas saltem tu, qui apud tē plum multo prestantius habitas,q̄ fuerit Ierosolymitanum. Cur ciues Cæsaraugustani non erunt aliis continentiores,siquidē sanctæ Engratiæ,sancti Lāberti,& innumerabilium martyrum sanguine est consecrata eorum ciuitas torque miraculis eam decorauit ipsa mater Dei,vt ad eam de cœlo veni re dignata sit? Et etiā,qui in monasteriis sanctissimę virginis Mariæ Guadalupensis,vel Mōtis serrati, aliisque similibus sunt,peccare nō perhorrescent,cum ipsa sacra tēpla,vbi tot quotidie patrantur miracula,& noctu,diuq; Deo inseruitur

Quò loca cultu & religione eatus præstantia sunt eo etiam homines diuinis feruentiores esse debent officium.

Diuæ Virginis phanum Mōtis Serrati toto orbe celeberrimum.

tur, clamẽt, eam terrã eſſe Diuæ virgini dicatã? Quemadmodum refert Elinardus, eſt vmbra cuiuſdã arboris, ad quã animalia à draconibus agitata confugiunt, ibique proteguntur quãdiu ſub ea arbore ſunt, in eundem modum qui viuunt, vbi corpora ſunt ſanctorum, aut templum aliquod ob miracula illuſtre, debent ſub vmbra eorũ ſe à dracone, & antiquo ſerpẽte ita protegi, vt non illos deuoret, aut laniat. Video enim, ſanctis compleri, quod de trifolio refert Plinius, in eo nẽpe nuſquã aſpici ſerpentes, Sic ſancti, inſtar trifolij, ſemp verterunt faciem ſuam ad Solem iuſtitiæ, nunquãque conuerterunt eam ad cõmutabile bonũ, quod, vt dicunt Theologi, peccatũ eſt, atque propterea à Deo impetrant, vt ad ſe cõfugientes protegantur à ſerpentibus inferorum. Quod ſi, cũ apparuit Dominus Moſi in medio rupi ardẽtis, ei iubet, ſoluere calciamentũ de pedibus, anteaquã appropiet, qui ſunt iuxta ſanctorum corpora, quæ nõ aliud ſunt, quàm holocauſta igne diuino ardentia, & in quibus reſidet Deus nonne æquum eſt, tollant calceamenta, id eſt, nihil operum mortuorum ſecum deferant? Calciamenta enim depellibus animalium mortuorum fiunt. Vis agnoſcere, quantum Deus faſtidiat peccata cõmiſſa apud loca ſacra? Audi, quid dicat apud Iſaiam, Miſereamus impio, & non diſcet iuſtitiam facere, in terra ſanctorũ inique geſſit, & non videbit gloriã Dñi. Quis eſt hic impius, indignus tua Dñe miſericordia? Qui cum habet tantum probitatis exemplar, quantum ſunt ſancti, quos habet iuxtâ ſe, non diſcit ab illis, iuſtitiam facere. Decet ne, eſſe frigidũ, qui iuxta ingentem rogum eſt? In tenebris iacere, qui lucem ſanctitatis magnã habent in ſanctis, velut in lampadibus fulgentem? Quorſum, putas frater mi, permiſit Deus vt vitam ageres iuxta loca ſacra? Num, vt iniquitatis vinculis te irretias? Abſit hoc: ſed vt ſanctorum veſtigia ſequaris, quos habes apud te. Quod ſi ſecus feceris, tibi dicit Deus, In terra ſanctorũ inique egit. Et quid inde? Nõ videbit gloriã Dei, ſed pœnas experietur inferni. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Dominicæ poſtremæ poſt Pẽtecoſten, in hæc verba, Cũ videritis abominationẽ ſtantẽ in loco ſancto Ecce quoniam in loco ſancto delinquitur, maximè Deus cõcitatur ad vindictã. Quadrat & in Euangelium Dominicæ Quinquageſimæ, in hæc verba, Ecce, aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur gentibus ad crucifigendum. Quaſi acerbius ferat, Ieroſolymis cruci affigi, & tradi, Chriſtus, quã ciuitatẽ decuerat, magis virtutibus eſſe ornatam,

Elinardus lib. 4.

Simil. Plin. li. 21. c. 21.

Exod. 3.

De ſacrilegis profanatoribus & violatoribus ſacrorum locorum conſule ſanctorũ Põtificum decreta. Simile.

dolens, quod beneficiorũ Dei sit oblita, suum refert agonẽ.

Quartò, *Nolite ingredi in Galgala, neque ascenderis in Bethauen.* Non satis est, bone Deus, dicere, Nolite, colere idola *in Galgala, & Bethauen?* Cur ergo interdicis ingressum, & ascensum in ea loca? Qm̃ nouit Dominus, quantum periculi immineat labendi in peccata his, qui loca adeunt, vbi parantur peccata. Hinc prohibet Iudæ, non solum, vt peccet, verum & locũ vbi patratur peccatũ, attingere Quemadmodum Saul adiẽs locum prophetarum, ipse etiam prophetare cœpit, Ita homines mores referunt iniqui loci. Nullus mihi dicat, cum tendit ad locum meretricis, ad domum ludi, &c. Solum adeo, vt videam, nõ vt venereæ voluptati indulgeam, aut vt ludam, &c. Nam Deum offendet, quamuis offendere non putabat. Non est egressa Dina, vt libidini daret operam, sed vt videret mulieres regionis iniquæ, & quæ virgo exierat, rediit corrupta. Loth non, vt peccaret, venit in regionem: quæ erat circa Iordanẽ: sed cum habitaret in Sodomis: vbi homines pessimi erant, captiuus, ablata omni suppellectile, factus est. Caue etiam tu, ne in eundem modum tibi contingat, & in captiuitatẽ diaboli redigaris, omnesque virtutum opes amittas, & tenderis ad loca, vbi pessimi homines se peccatis cõtaminant. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ infrà Octauam Epiphaniæ, in hæc verba, Requirebant eum inter cognatos, & notos, inueneruntque illum in templo. Apud quos, ô sacerrima virgo, aut in quibus locis filium tuũ quæris? Num apud inimicos eius, puta peccatores? Num vbi peccata committuntur? Nequaquam, sed apud amicos, & in loco sancto, nempe in templo.

Nõ peccatis solũ sed peccati locum & occasionem euitare debemus.

Monet sententia non temere cũ omnibus cõtrahendã familiaritatem sed deligẽdos optimos quorũ consuetudine reddamur meliores.

Quintò, *Nolite ingredi in Galgala.* Cur accessum prohibet istius loci, & *Bethauen?* Quia ibi erant peccatores. Docet ergo, fugiendum esse iniquorum consortium, quorum morib. facile imbueris, si cum illis habeas necessitudinẽ. Cũ puerso uerteris, ait Regius Psaltes. Et sapiens, Amicus stultorum similis efficietur. Ac rursum, Qui tetigerit picẽ, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiã. Vis vno verbo agnoscere, quantum malum sit, habere familiaritatem cum iniquis? Audi, quid dicat propheta Iehu regi Iosaphat, viro alioqui pientissimo, ac famulo Dei, Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dñm, amicitia iungeris: & idcircò iram quidem Dñi merebaris. Igitur si iram Dñi merebatur, ob amicitiã contractã cum impio, grãdis offensa Dei est, amicitia iniquis copulari. Audi etiã, quid rursum de eodem

2.Par.19. 2.Par.20.

eodem Ioſaphat dicat Scriptura, Poſt hæc inſit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima, & particeps fuit, vt faceret naues, quæ irent in Tharſis Sed quid de hac claſſe actum eſt? Obſerua, quid dicat propheta Eliezar Ioſaphat, Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dñs opera tua, cõtritæq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis. Vides, acerbe regẽ hunc à Deo punitum ob amicitiã initam cũ impio Ochozia? Sed quid Dñe mali habet hæc amicitia, quod ob eam vir pius acerbiſſimè plectitur? Duorũ malorũ hæc iniquorum familiaritas caput eſt Nam iniqui redduntur licentiores, & effrænatiores ad peccatũ, cũ videãt, ſe nõ deſpici. Atque ob hanc cauſam eſſet illis deneganda familiaritas, vt erubeant, & reſipiſcant, cum videãt, ſe contemptos à viris piis. Deinde, quia in periculo ſunt amici iniquorum hominum implicandi ſe iiſdem criminibus, quib & ipſi iniqui ſunt implicati Nã licet ex vna, aut altera cõfabulatione iniqui hominis videatur tibi nihil nocumenti illatum tuis moribus, paulatim, & qua hora non ſperas, cognoſces, vulnus inflictum non paruum. Quemadmodum enim minuta quædam, vt ait Phędon, animalia, cum mordent, non ſentiunt, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis eſt: ſed tumor indicat morſum, quamuis in ipſo tumore nullum vulnus apparet in eundem modum in conuerſatione iniqui hominis tibi euenit, non facile agnoſces, quemadmodum, aut quando tibi nocuit, nocuiſſe tandem tamen deprehendes. Hinc Apoſtolus inquit; Scripſi vobis in epiſtola, ne commiſceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri, ſi is, qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiẽs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Auferte malum de vobis ipſis. Hactenus Apoſtolus. Quadrat obſeruatio in Euangelium Sexageſimæ, in hæc verba, Aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Vnde tantum damnum agro fato, vt conculcatum ſit, & volucres comederint ſemina illius? Quia erat ſecus viam, quæ luto eſt conſpurcata, & nullum profert fructum. Tu ergo eſto coniunctus hominibus cœno vitiorum contaminatis, quos non ſecus, ac viam dæmones calcant, & peccata. Et quid inde conſequeris, niſi te videre conculcatum ab hominibus prætereuntibus, pec-

Simile. Incautè venantur mentes imperitorum cõ fortua.

1. Cor. 5.

catis videlicet, quorum voluptas quam citissimè euanescit?

Sextò, *Neque ascenderis in Bethauen.* Duo hic inuenio obseruanda, quæ paucis complectar. Alterum est, viam vitiorum non esse facilem, sed difficilem. Hinc eam vocat ascensum. *Neque ascenderis*, inquit. Est autem ascensus plenus labore. *Sap. 5.* Ambulauimus, dicunt iniqui, vias difficiles, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Alterum est, nomen esse mutatum *Bethauen*, quæ prius dicebatur Bethel. Consueuit Dominus, mutare nomina bifariam, nempe cū homines eligit ad aliquod munus. Sic Abrahæ, Saræ, Iacob & Petro mutasse legimus. Mutat etiam, cum homines, vel ciuitates à virtute degenerant. Sic apud Ezechielem, relictis his nominibus Israel, & Iuda, vocat hos populos Oholam, & Oholibam. Ohola maior, & Oholiba minor. Sed quorsum in iniquitatem prolapsis Deus mutat nomina? Vt in memoriam eorum reuocet, à quanto dignitatis culmine exciderint, sicque conuertantur ad meliora, crebróque secum cogitent, quo nomine digni sunt. Num appellandi Nerones sint, ob crudelitatem, aut Sardanapali ob libidinem, aut Simoniaci ob Ecclesiastica beneficia empta, aut Viperæ ob venenatos dentes, aut pauones, quòd auram popularem captent, aut sues iacentes in volutabro luti, aut Narcissi, quòd sui-met amore capiantur, aut vulpes ob calliditatem, &c. Audi, quo nomine quosdā appellet Diuus Paulus. Erunt, inquit homines seipsos amātes. Quid est, esse seipsos amantes, nisi vocandos esse Narcissos? Obserua etiam, quo nomine Seruator appellet Herodem. Dicite, inquit, Vulpi illi, Ecce eicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras. Mutat etiā nomina, cum acciti sunt ad aliquod munus, vti diximus, duabus de causis. Altera est, vt quoties nominis sui memores fuerint, toties in gratiarum actionem prorumpant. Altera vero, vt suum munus obliuioni non tradant: sed illud digne exequantur. Creatus est iudex quispiam? Videat, an iudicis munus exactè Reipublicæ impendat, Magistratus officium suscepit? Videndat, an in id vigilanter incumbat. Sed obicies, Prius vocabar Ioannes, aut Petrus, aut Hieronymus, &c. Eo nomine sum contētus, nolo aliud quis mihi nomen. Frater mi, si munus suscepisti, & patere eo vocari, & eius functioni vacare. Nam quemadmodum in arbore inserta duos fructus diuersos inuenimus, Ita tu, qui arbor es in horto Ecclesiæ plātatus à Deo, deinde ab eodem insertus vt non solum feras fructus Christiano homine dignos, verum

Quare soleat Deus mutare nomina. *Gene. 17.* *Exec. 23.* *Nomina morū qualitatibus conuenientissima.* *2. Tim. 3.* *Luc. 13.* *Simile.*

rum & iudicis optimi, ſi iudicis munus obis, marchionis, ſi populos habes ſubiectos, ſi ducis, aut comitis, aut regis, aut episcopi, &c. accepisti nomen. Sed dolendū est, video quip pe nonnullos arbo es Ecclesiæ post insitionem sterilisscere, nullumq; spectabilem redde e fructum. Quot iudices, & p- sules, postquam hæc nomina susceperunt, dignam his nomi nibus operam, & solicitudinem populis, quos regendos su- sceperunt, nō impēdunt? Sed vnde cum noua nominis con- sitione, vel mores non mutant, vel si ante munus candidis erant ornati moribus, postea à virtute degenerant? Qm̄ nō bonus sator Christus inseruit: sed diabolus, vel ambitio. Isti satores iniqui eas arbores reddunt steriles. Quadrat obser- uatio in Euangeliū pro festo sancti Ioannis Baptistæ, in hæc verba, Vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et re- spondens mater eius, dixit nequaquam sed vocabitur Ioā- nis. i. gratia Dei. Ecce, nomē bonū, & sanctū imponūt Verū. ô Bone Ioannes, ob scelera tua mutauit tibi Deus nomen? Nequaquā ob scelera: sed ob merita, & officia mihi iniuncta noua imposuit, prophetæ videlicet, & plusquā prophetæ, an- geli, &c. Quid existis videre? Prophetam? Etiā & plusquā p- phetam. Hic est. n. de quo scriptum est, Ecce ego mitto an- gelum meum ante faciem tuā, &c. Vides, D. Ioannem ob di- uersos surculos munerū consertos in eo, velut in arbore pul cherrima, varia sortiri nomina, qm̄ diuersos p̄tulit fructus? Quadrat eram in festū S. Petri, in hæc verba, Beatus es Si- mon Bariona, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Ecce duo nomina Apostoli, Simon videli- cet, & Petrus. Quorsum vtrumque nomen p̄tulit Christus? Vt suum munus reuocet in memoriam illius.

Actiones mini- ſtri officia le- gitimè re- ſpondere debet.

¶ *Quoniam sicut vacca lasciuiens declinauit Israel, nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.*

¶ Iudicant nonnulli, hanc vocem, *quoniam*, non tā causam cōtinere, quam explicationem, atque asseuerationē detegē- tem animi vehementiam, & dicētis impetū, quod ad rei ex- aggerationem spectat. Cæterum nihil video absurdi, si dica- mus, hoc *quoniā* proprio coniunctionis causalis munere fun gi. Reddit enim Dñs causam ea voce, ob quā, non secus at- que agnū, deducturus sit Israelē ad latitudinem. Vocat autē Israelē. i. decem tribus ad quas modo solum conuertit ora- tionem, *vaccā*, nō bouē, marem videlicet: vt ostendat, eā scor- tatam cū vitulis aureis Ieroboā. Animalia namque cum sui

similibus

similibus specie coire solent. Cum ergo vituli ratione mariſ subeant, elegantissime Israelē *vaccam* vocat, qui meretrix crebro vocatur voce fœminea à diuinis vatibus. Epitheton autem additur, puta *lasciuiens*, non parum inuoluit vehemētiæ, explicatúrque variè. Quidam sic dispungunt, *Lasciuiens*, ideſt, indomita. Fauent huic explanationi Lyranus, & Interlinearis, & Haymo Lyranus enim sic expendit, *Lasciuiens*, ideſt, quæ rumpit iugum. Interlinearis vero, Abiiciens iugum, sic decem tribus à legis iugo decesserunt: & dæmoniaco spiritu agitatæ, latam arripuerunt viam, quæ ducit ad mortē. Hi omnes à diuo Hieronymo desumunt: qui ait, Sicut enim *vacca Lasciuiens*, & obiiciens iugum, Ita Israel, ideſt, decem tribus declinauit à Domini seruitute. Neque displicet Diuo Hier. si cum Septuaginta *pro lasciuiente* asilo percussa, quem vulgò tabanum vocant, vertamus. Quod quemadmodum œstrum, simul atque vitulam momorderit, adeo eam in rabiem adigit, vt sursum, ac deorsum cursitans, interdum per præcipitiū feratur, Sic Israel ductus est in præceps, eo q[uo]d œstro idololatriæ sit percitus. In hunc etiam modum expendunt Theodoretus, & Theophylactus. Atque si vocem Hebraicam positam pro *lasciuiens* obseruemus, incrementum habet significationis. Non enim vtcunque *lasciuientem* esse significat: sed maxime lasciuam esse implicat. Nam est cum geminatione ככרה ככר Hebraice, id est, rebellis rebellauit, vel errans errauit, siue lasciuiens lasciuiuit. Nihil aptius, & elegantius dici potuit ad explicandam proteruiam Israelis, quam illum cum *vacca*, eáq; *lasciuiente* non parū, sed multum, conferre. Quemadmodū enim iuuenca, vberrimos pastus nacta, in eisq; aliquantulū cōmorata, pinguior reddita, iugum aspernatur, Dñm contēnit, ac iā suis pastibus, & locis nō cōtenta, alienos agros pererrat, in vicinorum sata irrumpit, quę petulantiæ magis, quā famis explendę, causa decerpit, In eūdem modū Israel, fœliciora loca, & regiones vberiores adeptus contēptis pascuis diuinorū præceptorū, lasciua licentia vsus, ad prohibita ingenti petulantia tendit. *Nunc pascet eos Dominus, quasi agnum.* Aduerbium temporis *nunc* omnes sic expendunt, id est, breui. Ac si apertius dicat, Nō multo post tēpore, sed dum propheto, dum spiritus hos regit artus. *Pascet eos Dominus, qu[asi] agnum.* Tradens eū in captiuitatem miserrimā, pascet Israelē Dñs, siue reget, nō amplius veluti inobedientē, sed tanquā agnū mansuetissimū. Captiuitas enim humiliabit ipsum. Et quæ captiuitas humiliabit Israelē? Extrem

In omni animantium genere simile gaudet simili.

Vocatur vacca non tantū quia vt plurimū fœminæ sunt affectibus impotentiores quā mares.

trema certe, & quæ eũ reddat agnum. Hiſpane dicimus, cum proteruũ, & rebellem manſuetudini ſubigere volumus, *Yo le amanſare, yo le hare que tiemble como vn cordero.* Mutatio etiã nominis, vt quem prius vocauerat *vaccam*, modo vocet *agnum*, duo implicat obſeruanda. Alterum eſt, Iſraelẽ non amplius ſcortaturum cum vitulis aureis. Non enim vituli cum *agno* coeũt, cum ſint ſpecie lõgè diuerſa Satis ergo acutè inſinuat Iſraelẽ non adoraturum idola Ieroboam, quoniam neque locum, neq; tempus Dñs dabit ad exhibendum cultum vitulis aureis. Relegabit enim Iſraelẽ longè ab his idolis in latiſſimã Medorum terram, cum in captiuitatem per Aſſyrios ducti fuerint. Alterũ vero hic implicatum, & obſeruatione dignum eſt, Iſraelem ad extremã calamitatum, & incõmodorum miſeriam venturum, dum à Domino, velut agnus, paſcendus ducitur. Quę enim imago magis apte errorem, metũ, perturbationẽ, multaq; alia id genus incõmoda poteſt noſtris oculis obiicere contemplanda, quàm ſi quis agnum ſolum in vaſta ſolitudine relictum effingat, & multis lupis circumſeptum: qui cum nullo conſilio ſit, curſu parum, viribus nihil omnino valeat, herbarum, & paſtus immemor, erroribus, & balatu loca omnia peruagatur, & cõplet, omnia metuit, omnia fugit, & tamen his rebus omnibus periculũ ſibi magis, quã ſalutem parit, quia eſt omnium animantium timidiſſimus, imo quia videt, ſe citò à lupis deuorandum? In eundem modum Iſrael omni auxilio deſtituendus prædicitur, armis carituras, quibus ſe tueatur, potentia, patria, opibuſque expoliandus, ac mille iniuriarum generibus ab Aſſyriis, velut à lupis, afficiendus.

Sola relinquetur terra Iſrael ducto pulo in latiſſimas orbis regiones vbi late pascetur.

Animantium ferè omnium timidiſſimus agnus.

Ad inſtituendos mores.

Quoniam, ſicut vacca laſciuiens, Iſrael declinauit. Ecce, quid diuitiæ homini pariunt, excuſſionẽ, & abiectionem iugi legis diuinæ, homines reddere licentiores ad vitia. Cur Iſrael declinauit à pabulo præceptorum Dei? Quia erat factus, *ſicut vacca laſciuiens*, id eſt, multis opibus ditatus, regiones vberrimas adeptus. Petriculoſa ergo res diuitiæ ſunt. Hinc de Iſraele loquens Moſes ait, Conſtituit eum ſuper excelſam terram: vt comederet fructus agrorum, vt ſuggeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos

Pecunia periculoſa ſuppellex. Deut. 32.

& hircos cũ medulla tritici,& sanguinẽ vuæ biberent meracissimum. Postquã tot habuit diuitias Israel,quid fecit bone Moyses? Incrassatus est dilectus,& recalcitrauit: incrassatus, impinguatus,dilatatus dereliquit Deum factorem suum,& recessit à Deo salutari suo. Quemadmodum de vestimento tinea,& rubigo de metallo oritur,Sic de diuitiis peccata nascuntur.Et quemadmodum in cauernis terræ serpentes latent venenati, Ita sub opibus varia absconduntur vitia. Si quis à me quærat,quid corda diuitum sint.Respondebo, in plerisque non aliud esse,quam latibula tenebrosa,vbi serpẽs illic antiquus est absconditus.Quis nõ mirabitur Naamam diuitiassingentẽ coniuratum,vestes sericas,auro,& gẽmis intextas?Sed quis is fuit?Leprosus.Erat,inquit Scriptura,Naamã princeps,honoratus,vir fortis,& diues,sed leprosus. In eundẽ modum,quid sunt homines in hoc sæculo potentes, honorati diuites,holosericis,& auro exornati? Timẽdũ est, ne sub his animᵒ lateat fœda peccati lepra infectus. Elegit Loth habitare in vberrimis regionibus Sodomæ,& Gomorrhæ,quæ erant sicut paradisus Dñi:sed qui inde est consecutus? Venerunt impij reges,& captiuum duxerunt.Ita diuites qui in hoc sæculo videntur esse in paradiso voluptatum, in captiuitatem vitiorum miseram rediguntur. Quamdiu Moyses infans est adoptatus in domo regis Pharaonis,nunquam ei Dominus dignatus est apparere. Quando ergo illi apparuit?Cum pauperrimus pastor erat.Cum Dauid pauper erat neque chamydem Saulis vix audet attingere,& percutit cor suum,quòd oram clamydis atrocissimi hostis sui abscidisset,& veniam petens à Deo,ac si grande facinus perpetrasset,orat,Propitius sit mihi Dñs,&c. At diues effectus, adulteriũ cõmittit,fidelem famulum Vriam iubet clã interfici,& qui proprias iniurias vindicare noluerat,illatã se uis suis cõtumeliam ab Ammon, grauissime vindicauit. Quid hoc est Rex?Proprio honore despecto,perdere cõtendis eos,qui tuis famulis irrogarunt cõtumeliã?Certò credo,respõdebis, Nõ mi memini,si mutatus sum in alterum,quoniam & mutata est sortis conditio.Prius pauper eram,qui magis timent Deum, nunc diues sum, qui licentiores sunt ad patranda peccata. Agnouit & Salomon,quantũ periculi sit in diuitiis, orat siquidẽ,Diuitias ne dederis mihi,tribue tantũ victui meo necessaria.Ne forte satiatus illiciar ad negãdũ,& dicã, Quis est Dñs?Et Apostolus, Habẽtes alimenta,& qbus tegamur,his cõtenti sumus.Nã qui volunt diuites fieri,incidũt in tentationem

Simile.

4. Reg. 5.

Ge 13. & 14.

Exod. 3.

1 Re 24.

Difficile ejicit auaritiæ innocentiam tuen.

2. Reg. 11.

Prou. 13.

2. Tim. 6.

tionem,& in laqueũ diaboli,& deſideria multa,& inutilia,& nociua,quæ mergunt homines in interitum,& perditionem. In huius rei typũ obſerua,quos homines Nabuchodonoſor reliquerit in Ieruſalẽ,quoſq; in captiuitatẽ duxerit ad Babylonẽ. Nihil,inquit Scriptura,relictũ eſt in Ieruſalẽ, exceptis pauperibus populi terræ. Timendum ergo eſt diuitibus,ne à diabolo,quẽ adũbrat Nabuchodonoſor,redacti ſint in ſeruitutem,vitiorum, & à ciuitate ſuperna Ieruſalem, vbi cum Sanctis gaudent angeli Deo fruentes,relegentur,quãdo audiunt,eã non à diuitibus: ſed tantũ pauperibus habitandã. Neq; ſi pauperes cõquærantur, à Deo derelictos eſſe,quãdo tutiorem ad conſequendã ciuitatẽ cœleſtẽ Ieruſalẽ audiunt pauperum ſortem,conſiderantes, quid Dominus præcepit apud Leuit. ampliorem videlicet hoſtiam exactam à diuitibus,quàm à pauperibus. Cumque impleti fuerint dies purificationis ſuæ,ſiue pro filio,ſiue pro filia deferet agnum anniculum in holocauſtum,& pullum columbæ,ſiue turturem pro peccato. Quod ſi non inuenerit manus eius,nec potuerit offerre agnum,ſumet duos turtures,aut duos pullos columbarum. Vides,à pauperibus pauperiorem exigi hoſtiam quam à diuite? Diues enim offerre tenebatur agnum; ſed pauper,qui non poteſt,& facultates non ſuppetunt ad offerendum agnum, offerre turturem, aut pullum columbæ ſatis eſt. Cur maior à diuite exigitur hoſtia, puta agnus, quam à paupere? Quoniam diuites,maiora, & grauiora ſolent committere peccata,hinc & ampliori ea debent expiare ſacrificio,quam pauperes. Quemadmodum in torrentib. & riuulis magni piſces,& cete grandia nõ inueniuntur,ſed in vaſto,altoq; maris pelago,Sic in pauperibus non magna inueniuntur facinora,quoniam hi exigui riuuli ſunt. Quid enim homines ſunt,niſi aqua præterfluens? Omnes,quaſi aqua,dilabimur,ait Scriptura. Cum ergo pauperes non altum gurgitem poſſideant diuitiarum,ibi non atrocia delicta inuenies. Secus in diuitibus,quorum ea eſt opum abundantia vt mare potius ſint appellandi. Sub horum diuitum aquis magna degit ſuperbia,magnus luxus,odia inauditæ magnitudinis,&c. An extrahere poteſt Leuiathan hamo,& gurguſtium piſcium implebis capite illius,inquit Deus? Quid Leuiatha,niſi magna peccata adumbrat,quæ velut in mari, in huius ſæculi potentiũ cordibus natant? Vnde & D. Gregor. egregie per caput Leuiathan præpoſitos,& principes ait deſignari. Cũ itaq; maiora patrẽt delicta diuites,merito ab illis

4 Re. 24.

Leuit. 12.

Simile.

Paupertas integritatis ſignũ.

Æſchines in Epiſt.

2 Re. 14.

Iob. 40

& am-

& amplius quàm à paupere, exigitur sacrificium. Timeãt autem, si sic ea expiare non studuerint, quoniam acerbissimè plectentur, sicut apud vatem Isaiam Dominus pollicetur. Visitauit, inquit, in gladio suo, duro & grandi, & forti super Leuiathan serpentem vectem, & super Leuiatham serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est Venustissimè peccata grandia diuitum componit cum Leuiatham vecte, & tortuoso. Nam quemadmodum vectis durus est, & inflexibilis, multósque claudit. Ita iniqui diuites multos homines suæ potestati subiiciunt, silicea habent præcordia, & ferrea, tortuosi etiã sunt, quoniã per rectum tramitẽ iustitiæ nõ incedunt, sed omnia iura torquent, & corrũpunt, & modo se extendunt, modo se contrahunt, non æquale ad omnes iudicium exercentes, sed delinquentibus multis, & in eodẽ crimine pariter deprehensis, his fauent, & condonant, illos vero dãnant, & cruciant. Vide an Regius Psaltes magna dicat se crimina cõmisisse, cum inquit, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam & secundum multitudinem miserationem tuarum dele iniquitatem tuam. Cur rex ad ledendam iniquitatem tuam multitudine miserationum, & magna misericordia Deum vti efflagitas? Nonne satis esset vna, aut altera miseratio? Nonne etiam satis parua misericordia? Bene magnã petit misericordiam, & multitudinem miserationum Dei ad abluenda hęc peccata. Agnouit quippe, magna esse diuitum, & principum peccata, timetque ne propterea illi Deus dicat, Multo labore sudatum est, & nõ exiuit de ea nimia rubigo eius neque per ignem. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à sordib tuis: sed neque mundaberis prius, donec quiescere faciã indignationẽ meam in te. Igitur si principes, & diuites non contendant, à Deo impetrare hanc magnam misericordiam, audientes Leuiathan, id est, magna eorũ peccata trucidanda gladio forti, & duro, & magno Dei, id est, seuerissimè punienda, contremiscant. Quid enim hic gladius significat, nisi superni iudicis, & vindicis potestatem, dicente Apostolo de iudice. Non sine causa gladiũ portat. Dei enim minister est, vindex in irã, ei q malũ agit? Quadrat ob seruationem Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Ecce Magi venerũ. Ierosolymã, dicẽtes. Vbi est, q natus est rex Iudæorum? OMagi, vbi quęritis regẽ cœli orũ? Apud diuites ne, & potentes: Fallimini, quærite ibi Leuiathã, quęrite cete grandia, hoc est, immanissima peccata. Christũ vero q rite in loco

Isa. 27. Simile. magna diuitia solẽt possessori conciliare fastum & superciliũ

Psal. 50.

Eccl. 2.

Rom. 13.

Paupertatem Dei sibi conciliat

præsens decendit vt eã eligeret sibi & non bus sua æstimatione faciat

Serm. Bern. in Vigna. Epiph. ser. 1.

paup er-

pauperrimo, nempe in ſtabulo. Cum pauperibus enim inueniendus eſt Chriſtus, cum diuitibus autem nõ item, *ſicut vacca laſciuiens ab eo declinant.* Quadrat & in Euangeliũ pro Omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati pauperes ſpiritu: quoniã ipſorum eſt regnũ cœlorũ. Quare pauperum eſt regnum cœlorum? Quia non declinant à Deo ſuo, aut excutiunt iugum legis diuinæ, *ſicut vacca laſciuiens.* In quem modum diuites excutere ſolẽt ob nimiam craſſitudinem diuitiarum. Quadrat etiam in feſtum Purificationis, in hæc verba. Vt darent hoſtiam pro eo, par turturum, aut duos pullos columbarum. Cur non offers diua virgo agnum pro filio? Pro quo melius agnus offerri poteſt, quàm pro eo, qui vere eſt agnus Dei, tollens peccata mundi? Pauper erat, & ideo pauperum Deo offert ſacrificium. Pauperibus vero permittitur, minus offerre, & vilius, magis quã diuitibus, quoniã maiora peccata ſunt, quæ diuites committunt, quàm ea, in quæ pauperes labuntur. Quadrat itẽ in Euangeliũ infra Octauas Corporis Chriſti, in hæc verba, Pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Ecce, qui ſunt introducti ad cœnã magnam, non vtiq; diuites, qui ob villam emptam, & iuga boũ cõtemnunt conuiuium regis cœlorum, ſed pauperes, & deſpecti.

Secundò, *Sicut vacca laſciua declinauit.* Merito obiurgat, & reprehendit Iſraelem, quòd non fame fuerit illectus ad quærendum paſtum prohibitum, ſed magis petulantia quadam, & laſciuia. Habent enim pauperes nonnihil excuſationis, ſi in vetita ſata irrũpant, id eſt, contra legẽ Dei aliquãdo dicũt aliquid, vel faciunt. Nã quẽadmodũ patriarcha Abrahamus, quòd fames facta eſſet in terra, deſcendit in Ægyptum, alias autem non deſcendiſſet, Sic paupes crebro, cogente fame, regna adeunt diaboli per Pharaonem regem Ægypti adumbrati. Cæterum diuites, qui nulla egeſtate premuntur, cur in Ægyptum deſcẽdent? Quid compulit, patrare peccatum? Si vacæ eſſent macilentæ, non habentes alimenta, quibus ſe, & familiam paſcant, non mirum, ſi alias vaccas deuoraſſent, id eſt, ab aliis hominib. ditibus fraude, vel dolo, aut clã ſurripe rent, ſicut adũbratũ eſt in ſomnio Pharaonis. Quid enim boues illæ, noctu alias deuorãtes, ſignificant, niſi fame cõcitari hominem, vt quoquo valeat modo, quærat victum neceſſarium? Verum cum diuitiæ illis ſuppetant, cur à iugo legis diuinæ collũ ſubtrahent? Quemadmodum vaccæ illæ ferentes arcam Domini mugiebant, amore materno affectæ, quòd vitulos domi Philiſtiim recluſiſſent, & eos lactare non poſſent,

Simile. Gen. 13.

Pauperes quaſi fame tabeſcentes deuorantur à diuitibus. 1. Reg. 6. Gen. 41. 1. Reg. 6. Simile.

possent. In eundem modum homines arcam Domini, in qua erant tabulæ diuinorum præceptorum scriptæ digito Dei, hoc est: iugum diuinæ legis non sine mugitibus ferunt, & filios alere non valeant, dum legi Dei colla submittunt. Hinc ortum est, vt si illis dicas, Restituite bona malè parta, respondeant. Quid erit de filiis meis, & familia? Si arcam Domini humeris meis imponis reclude domi vxorem, & filios, vt ibi fame pereant. Ecce, quo pacto dicunt Cogente fame, in Ægyptum descendo, quia macilenta vacca sum, non lasciua, terminos prætereo, & transgredior à diuina lege præfixos. Et certe habere ad transigendam vitam necessaria, ita vt famem non timeas, peculiare Dei beneficium est, quo homo ad parēdū Deo magis vincitur. Vnde S. Iacob inquit, Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panē ad vescēdum, & vestimentum ad induēdum, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quē erexi in titulum, cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offerā tibi. Ecce S. Patriarcha nouo se fatetur beneficij vinculo deuictum ad seruiēdum Deo tribuēti necessaria D. etiā Paul. occasionē nōnullā esse, saltē infirmis, fame cruciari, vt à Charitate Christi separentur, apertè ostendit, dicens. Quis nos separabit à charitate Christi? An fames? An nuditas? Ac rursum, fortis viri esse, æquo animo ferre famē, eaq; sæuiente, Deum nō deserere subindicat, dicēs, Scio, & humiliari, scio & abundare: vbiq;, & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriā patiiom nia possum in eo, qui me cōfortat. Nā quēadmodum Elimelech mortuus est in regione Moabitide, ad quā fame compulsus venerat, orbamque reliquit vxorem Noemi. Sic crebro anima hominis peccato interit, exorta fame. Quoties fœmina reprehensa, & pudicitię oblita, se prostituat, in famem reiicit culpam, dicens, Fames compellit. Cæterum diuites quàm possunt prætexere excusationem, à quorum domibus fames longe est relegata? Decetne, delitiis fieri hominem deteriorem, quo plus à Domino accipit, veluti *vacca lasciuiens*, à Deo suo declinare? O immitatem vincentem tygridum Hircanarum feritatem. Quæ feræ beneficiis non mansuescunt? Tu miser homo feris peior effectus beneficiis es. Nam cum à Deo diuitias acceperis, ad peccata es effrænatior. Vnde ipse Dominus inquit. Cum dederit tibi Dominus Deus tuus domos plenas omnium opum, quas non extruxisti: cisternas, quas non fodisti: vineta, & oliueta, quæ non plantasti, & comederis, & saturatus fueris: caue diligenter ne obliuiscaris

Legis diuinæ fastidium parit verum copia.

Gen. 28.

Rom. 8.

Phil. 4.

Ruth. 1.

Non habitant simul pudor & fames.

Quin. 12. Declam.

Deut. 6.

ris Domini. Quẽadmodum in Bœotia iuxta flumẽ. Orchomenon duo ſunt fontes, quorum alter memoriam, alter bibentibus obliuionem affert. Sic diuitię, & paupertas duo fontes ſunt, qui ex fonte diuitiarum bibunt, Dei ſui obliuiſcũtur: paupertas verò memoriã exſuſcitat, vt homo Dei ſui recordetur. Et quẽadmodum præpoſitus pincernarum, ſuccedentibus ꝓſperis, oblitus eſt interpretis ſui. Ita diuites Chriſtum oblitioni tradunt, qui è carcere paupertatis illos eduxerat. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dñicæ. 4. Quadrageſimæ, in hæc verba. Cum ſubleuaſſet oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima veniſſet ad eũ. Quando hęc verba protulit Chriſtus? Reſpondeat Mathæus. Cũ dixerant Chriſto diſcipuli. Dimitte turbas, vt euntes in caſtella emãt ſibi eſcas, quibus Chriſtus reſpondit. Non habent neceſſe ire. Ecce, quã cauſam prætexunt diſcipuli, vt homines declinent à Chriſto, emere eſcas, ne fame pereãt. Solẽt enim homines, hanc excuſationẽ adhibere, cum peccant, Diuertor à Chriſto propter famẽ, eſcas quæro, quas non inuenio, ſi ſim cum Chriſto. Sed quid ait Chriſtus? Nõ habẽt neceſſe ire. O pientiſſime Ieſu, cur nõ habẽt neceſſe ire? Quia non diuites ſunt, ꝙ, velut vaccæ laſciuientes, ſolẽt à Deo declinare: pauperes verò ſecus, ꝙ cum maciẽ cõfecti ſint, virib. careant, vt in ſata vetita prorumpãt. Itẽ in hęc verba. Cùm vidiſſent, quòd fecerat ſignum Ieſus, dicebant. Quia hic eſt vere propheta, &c. Quando volunt Chriſtum iſti homines regem facere? Cum pauerat eos. Tu ergo diues, ꝙ multo ampliora à Chriſto beneficia accepiſti, cur non fateberis, Chriſtum eſſe regẽ tuum, eiuſq; legibus parebis? Quadrat in Euangeliũ feriæ. 5. poſt. 2. Dominicam Quadrageſimæ, in hæc verba. Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura, & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Poſt tantum veſtium, & epularum luxum quid diues eſt cõſecutus? Factus eſt, ſicut vacca laſciuiens, & declinauit à lege Dei ſui, hinc non miſertus eſt pauperis, ſepultus eſt in inferno, &c.

Simile. *Plu. lib. 31. ca. 1.* *Gen. 40.* *Simile.* *Ioan. 6.* *Diuitiarũ amore cæcutit auarus adeo vt Deum verũ omniũ largitorem non cognoſcat.*

Tertiò, *Nunc p-ſcet eos Dominus.* Breui comminatur Deus, plectendum Iſraelẽ. Aduerbiũ enim nunc ſic eſt diſpungendum, id eſt, breui, vti dimus, diſpungentes literam. Docet, non eſſe differendam pœnam infligendam peccatori, cum delinquit ne vulnus inueteraſcat, & purulentius fiat. Conquæritur namque Dominuss apud Iſaiam, Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Vides Deum, velut ſtomachabundum, *Iſai. 1.*

obiicere, plagis non esse appositam medicinam? Apud Genesim etiam legis, Loth ab angelis cogi, vt de Sodoma exiret, eoque dissimulante, apprehensis manibus eius, & vxoris ab iisdē angelis foras educi. Cut tāta celeritate angeli sunt, vsi? Certe, quia cognouerant. Deum suum plērumque velocissimū esse ad sumendā de peccatoribus vindictam. Si fueritis, inquit Moses, patrantes malum corā Deo vestro, vt eū ad iracundiā prouocetis: testes inuoco hodie cœlū, & terrā, citò perituros vos esse. Non ait Moses, serò perituros, sed citò. Agnouit quippe, Deum vindicem esse velocē in peccatores, nō lentū. Quemadmodum aquila in altum ascendit, vt inde escam prospiciēs, quam citissime ad eam aduolet. Vnde Iob ait, Deus, Numquid ad præceptum tuū eleuabitur aquila, & in arduis ponit nidum suum? Inde contemplatur escam, & vbicunq; cadauer fuerit statim adest, In eundem modum agnoscant iudices, esse se diuinas quasdā aquilas, quibus præcipit Deus, ad verticem magistratus ob id volasse, vt inde intueātur, vbi cadauer sit id est, peccator, vt absumant illum, hoc est, puniāt. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ. 13. post Pentecostē. in hæc verba, Appropians, alligauit vulnera eius. Cur non differs, Samaritane, alligare vulnera? Impone prius in iumentū tuum sauciū, & duc in stabulum, ibique aligare poteris vulnus, oleū, & vinum infundens. Nequaquā ita faciendum est: sed quāprimum video saucium, ei adhibenda est medicina. Quadrat itē in Euangelium Dominicæ. 19. post Pētecostē, in hæc verba, Ligatis manibus, & pedib⁹ eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiū. Ecce, nō inducias dedit rex, aut distulit supplicium, dicēs, Ligabitis eū: sed, Ligate statim manus, & pedes eius. Neque etiam contentus est, mittere in carcerem: sed etiam pœnas adhibuit. Ibi, inquit, erit fletus, & stridor dētiū. Vnde ortus est ille fletus? Vtique ex dolore pœnarum, quas patiebatur, qui coniectus fuerat in locum tenebrarum. Hoc obiter annotauerim: vt iudices animaduertant, non diu esse delinquentes in carcere detinendos: sed adhibēdas esse sine mora illis pœnas pro meritis. Cur enim multo tempore sine causæ examinatione homines intra carcerem concludentur Sed hoc malum satis antiquū est. Sanctus enim Ioseph diu in carcere fuit, quamuis innocens in lacum missus fuerat. Neque quia reos dixerim cito ob maleacta puniendos, quis hinc causam sumat, vt condemnet tarditatem sanctæ, maximeque suspiciendæ Inquisitionis officij, in puniēdis delictis.

Gen. 19.

Deut. 4.

Simile.

Iob. 39.

Assimilā iudices aquilis acutissima vi sue acie præstantissimis

Gene. 40.

Nam

Nam nullus eo sanctior potest ex cogitari modus, cum magis cœlestis, & angelicus, quàm humanus appellandus sit. Ob grauitatem enim causarum, quæ in dicto sanctæ Inquisitionis officio discutiuntur, licet inquisitores immensè laborent, lente progredi videntur. Vnde de illis vere dicere possumus, Lente festinant. *Inquisitionis fidei, commendatio Italiæ & Hispaniæ incolæ.*

Quartò, *Quasi agnum . . latitudine.* Quẽ prius vocauerat vaccã, modum *agnum* vocat. Quæ est hæc nominis mutatio? Mysterium tangit. Ostendit enim, in quem maxime scopum debeas destinare punitionẽ cum peccatorẽ supplicio addicis, videlicet, vt conuertatur in meliorem mentem, atque vt ex iniquo hominem facias iustum, & pium, ita vt qui prius fuerat, velut vacca lasciuiens, reddatur agnus mansuetus, non vt se ipsum vindicet. Vellẽ etiã, subditos admonitos, ne faciles sint ad iudicándum, iudices magis in correctione duci odio, quã zelo iustitiæ. Isaias ait de Messia, Spiritu labiorum suorum interficiet impium. Habitabit lupus cũ agno, & pardus cũ hœdo accubábit, vitulus, & leo, & ouis simul morabunt. Quid variæ istæ animalium species adúbrant, nisi diuersas hominum cõditiones variis irretitorũ peccatis? Hos prædicit facer Vates interficiendos, nõ gladio: sed spiritu labiorũ suorũ. Neq; inquit solũ, Verbis interficiet, sed spiritu labiorũ, vt doceat, quãdo exacte interficitur impius verbis seuerę cortectionis, quando videlicet verba corripiẽtis non mortua sunt vel veneno odij, vel iugulo vindictæ: sed spirã tũ habent. Hinc inquit, Spiritu labiorũ, & nõ solũ verbis interficiet. Et de his impiis sic interfectis quid erit? Ad aliã reducet vitã longe meliorẽ quã antea habuerant. Nã, qui prius lupi fuerans, leones, & pardi, iam depositã feritate, mitis agni induent mores. Si enim mores non mutassent, quomodo lupi, & leones habitarent, & accubarent cum agno? Quemadmodum in Piceno lacu Velino quidquid proiicitur mutat naturam: nam etiã lignũ ibi deiectum lapideo cortice obducitur, In eũdem modum in hoc studiũ debet incumbere, qui delinquentes punit, vt puniti conditionem mutent, & qui prius molles erant ad vitia, lapidescant, vt tentationibus resistãt, Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo Apostolorum, in hæc verba, Ecce ego mitto vos, sicunt oues in medio luporum. Cur Domine, Apostolos sicut oues mittis ad lupos? Quid ibi inuenient oues apud lupos, nisi mortẽ? Ita est mortẽ, inuenient nõ vtique sui solũ? verũ etiam & ipsorum luporum. Conuertent enim ipsos lupos in agnos, & eos *Isai. 11.* *Simile. Plin. lib. 2. c. 103.* *Punitionẽ sequi debet vitæ & conditionis emendatio.*

qui prius erant vaccæ lasciuientes, pascent quasi agnos. Sũt namque Apostoli fontes quidam miri, pleni aqua cœlesti, vt homines mores mutent.

¶ *Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt, dilexerunt afferre ignominiam protectores eius. Ligauit eum spiritus in alis suis, & confundentur à sacrificiis suis.*

Verba hæc à Deo Opt. Max. proferũtur, quibus vati Hoseæ inquit superuacaneũ esse, plus operæ cõsumere in corripiendis Israelitis, ꝙ nimiũ sint additi idolorum cultui, gradũmq; nõ sint reuocaturi ab idololatria. Dicere etiam possumus hæc verba facta ad tribum Iuda. In quem modum expendit D. Hieronymus. Ac si apertius dicat illi Deus, O igitur Iuda tui supra dixi, Si fornicatur Israel, non delinquat saltem Iuda, Audi consiliũ meũ, prophetæ verba nõ spernas, quia Ephraim semel idolorũ amicus, & particeps est, dimitte eum, ne sequaris impietatẽ eius, cuius cultus, & religio, & cibus à tuo conuiuio separatus est. Illi enim semel idolis seruiunt, & dæmonibus immolant, & quotidie fornicantur, & diligunt fornicationẽ suã. Amplectuntur multi ex expositoribus hãc Hieronymianã explanationẽ. Vnus Theophylactus ab omnibus in explanatione huius loci dissentit. Opinatur enim hæc verba dicta Iudæ, quod ipse Iudas fuerit factus particeps idolorum Ephraim, vaccas adorans, siue vitulos Ieroboã aureos vna cum filiis Israel. Vnde *Ephraim* legit in genitiuo, nõ in nominatiuo, vt D. Hieronymus, cæterique omnes expositores legunt. Cæterũ intelligentia à diuo Hieronymo adhibita litęrę germanior videtur, sed singula verba dispungamus. *Particeps idolorũ* Pro *particeps* Hebraice est Habur, quæ vox colligatum, siue obstrictũ significat. Est ergo sic explanãda vox, *particeps*, id est, obstrictus, siue colligatus. Habet autẽ non parum energiæ, quod vix verbis significari potest. Cum aliquis nimium vinculis amoris est cũ aliqua fœmina copulatus, quam relinquere difficile iudicamus, aut resipiscere virũ censemus impossibile, Hispane dicimus, *Muy abarraganado esta fulano con fulana*, vel, *Muy asido, y prendado tiene a fulano fulana*. In eundem modum, *particeps idolorum Ephraim*, id est, nimium deuinctus est Ephraim, & coniunctus idolis. *Ephraim*. Huius tribus mentionem facit, quia Ieroboam filius Nabath fuit de tribu Ephraim, & cum is rex esset decem tribuum, & prius vitulos aureos in Bethel, Danque constituisset, merito sub *Ephraim* hanc, & alias nouem Israelis tribus

Errat qui finem vetat ponit amoris.

bus comprehendit. Vnde & Paraphrastes Chaldæus pro, *princeps idolorum* Ephraim, habet, Participes idolorum facti sunt viri domus Israel. *Dimitte eum.* Bifariam dispũgi potest vel iuxta diuum Hieronymum, Tu Iuda ne sequaris impietatem Israelis. Consentit cum diuo Hieronymo Haymo. Lyranus in eundem fere modum dispũgit. Ait quippe, *Dimitte eum*, tu Iuda ne consortio eius corrumparis. Vel quod loquatur ad prophetam, *Dimitte eum*, quia operam luseris, si Ephraim exhortaris vt maleactorum pœniteat. Ita Rupertus, & nonnulli recentiores. *Separatum est conuiuium eorum.* Per conuiuam Diuus Hieronymus intelligit cultum, religionem, & cibum per *eorum* vero Israelitas. Ac si apertius dicat, Cultus, & religio, & cibus Ephraim à tuo conuiuio, ô Iuda, est separatus. Israel enim idolis seruit, tu vero Deo omnipotenti. Amplectuntur hanc explanationem Interlinearis, Haymo & Carthusianus, quamuis is solum ad cibum retulit, quod cibus, quo vescebantur Israelitæ, erat prohibitus Iudæ, & illicitus. Neque mihi displicet Lyranus, sic dispungens, *Separatum est*, id est, excomunicatum. Non desunt, qui hoc *conuiuium* referant ad doctrinam Israelitarum, quam *separatam* vocat, quòd putida sit. Docebat enim, vitulos aureos colendos in honorem Dei, quomodo solent idololatræ suam excusare idololatriam, *Fornicatione fornicati sunt*, Certum est, de idololatria loqui. Repetitio autem incrementum inuoluit, vti diximus expendentes hæc verba. *fornicans fornicabitur.* Est enim dicere, *fornicatione fornicati sunt*, ac si dicas, Omnino fornicati sunt. *Dilexerunt afferre ignominiam protectores eius*, Conueniunt omnes expositores, hic protectores vocari reges, & principes, & sacerdotes, quorum interest populum tueri, à malis defendere & in bonis munire. Sed in dispunctione sequẽtium *afferre*, videlicet, *ignominiam*, dissensio est. D. Hieronymus, quẽ sequuntur fere omnes, sic dispungit, *Dilexerunt afferre ignominiam*, id est, vitio principum infœlix populus suscepit cultum idolorum. Vocat ergo idololatriam *ignominiam*. Alij secus. Dicunt enim, verbum *afferre* vocem esse, qua vtuntur vini cupidi, epulasque potẽtes, quod Salomõ explicuit dicens, Sãguisugæ duę sunt filiæ, dicentes, Affer, Affer. Atque apud Latinos est, appone, funde, præbe, &c. Habet enim vnũquodque hominũ studium, & vnaquæque ars, etiam inutilis, proprias, ac peculiares orationes, earum sectatoribus familiares, quas, illi libenter vsurpant, cuiusmodi illud in ore omnium helluonum esse solet, Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.

Nomine. Ephraim vocatur Israel nã Ieroboam qui diuisit regnum Iudæorum erat Ephraita.

Hoss. c. 1.

Pro. § 6.

Epicureorũ axioma ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.

mur. Cum ergo soleant sacri authores de his rerum, & studiorum generibus agere, eiusmodi sermones, & voces inducunt; vt per eam orationis figuram, quæ Mimosis dicitur, rẽ ipsam expressius effingant, & cum hoc interdum fusius, interdũ pressius, & vno tãtum verbo fiat, accidit sæpe, vt ea loca paulo obscuriora reddãtur. Qualis est est locus ille in Euangelio, Vos autẽ dicitis corbã, hoc est, munus, &c. In eundem modũ hic Mimosi vsus Hosseas, ait, *Protectores*. i. principes, & sacerdotes *dilexerũt afferre*, hoc est, munera sibi dari. Ac si apertius ostendat, vt inquit Vatablus, principes, & sacerdotes corruptos esse muneribus, iisq; solum esse protectores, qui munera illis afferebãt. Sunt, qui sequentes hanc explanationem, verbum *afferre* alio detorqueant, nempe ad luxum, & voluptates corporeas, quod in eas nimium effrænes, diligebant afferre. i. affer, affer, creb rò dicebãt, quia nullis explebant animũ voluptatib. sed ardentius ad nouas anhelabãt. Vtrũque autẽ, siue munera petere, iisq; corrũpi, siue voluptatibus oẽs laxare habenas, *ignominiam* vocat Vates. Vnde sic est litera dispungenda, *Dilexerunt afferre ignominiam*. i. *ad ignominiã diligebant* munera vel voluptates, quibus se debebant. Non mihi est ingrata hæc explanatio, licet prior magis arridet. *Ligauit eum spiritus in alis suis*. Bifariam potest explanari. Primò, vt D. Hieron. qui *spiritum* diabolum esse ait. Estque sic dispungendus; Idolorum immundus spiritus ligauit Israelẽ in alis suis, & eũ liberè volitare nõ patitur, Sequuntur multi hanc explanationem, vt Glossa, Interlinearis, Haimo, Carthusianus, Lyranus. Atque hic vna cum Interlineari optimè explicat, quidnam sunt istæ alæ Israelis, nempe intellectus & effectus, quãuis multo melius diceret, affectus, siue voluntas, sicut Carthusianus expendit. Homo námque, velut quibusdam alis, intellectu, & voluntate, quocunque optat, quã celerrimè fertur. Ait verò Lyranus, ligatum spiritum malignum in intellectu per obstinationem, & in effectu per exe cutionem. Carthusianus non reiicit hanc explanationẽ, quãuis & aliam adhibet, nempe quod *spiritus* malignus, in idolis habitans populũ *Israel ligauit in alis suis*. i. in agilitate, & subtilitate suipsius met, videlicet dæmonis: ita quod sua subtilitate, & agilitate dæmoniaca portat hunc populum, ad quæcunque voluerit vitia, sicut ouis in alis suis pullos suos deportat. Vnde apud Deuteronomium de Deo, & Israel dicitur, Expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Sic diabolus alligat sibi peruersos, iuxtà illud

Arbitror hic vinum vocari ignominiã & despectionẽ nã largius epotatum reddit ignominiosum & despectum hominem.

Apostoli,

Apoſtoli, Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Secundò, poteſt ſic explanari, *Ligauit eum ſpiritus*. i. vētus. Vox enim Hebraica, Ruach, pro *ſpiritus* hic poſita, anceps eſt, & vtrumque ſignificat, ventum videlicet, & *ſpiritum*. Et ſignificatur, populum Iſraelis per totum orbem fore diſpergendum. Ventus enim quam citiſſimè omnia loca peruagatur. Vnde ſcriptum eſt, Qui ponis nubē aſcenſum tuum, & ambulas ſuper pennas ventorum. Et, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, &c. Cum autem illos non certo ſpiritui, ſed ſpiritui traditos dicat omniū ventorū poteſtati permiſſos, & in quatuor mundi plagas diſſipandos eſſe indicat. Plagæ enim, & terrarum regiones ventorum nominibus deſignantur, vt Veniēt angeli, & conuocabūt electos à quatuor ventis. Amplectuntur hanc explanationem Theophylactus, & Theodoretus, & recentiores. Fauet etiam Tranſlatio Septuaginta, quæ in hunc modum habet, *Turba ſpiritus ſibilabit in alis eius*. Eſt tamen nōnihil diſcriminis inter Theophylactum, & Theodoretum, atque recentiores. Nā licet oēs conueniant, hic ſpiritum vētum ſignificare: Theophylactus, & Theodoretus alas referunt ad ipſum Iſraelem, atque ipſe Iſrael pennatus ſit. Et quemadmodum aues motu alarum, ſpiritu quodam, & ſonitu aëra diſſecāt, Sic Iſraël, ceu alatus, in alienam terram captiuus ſit adducēdus, ita Dei eo ipſum impellente, ac trahente, veluti quodam venti turbine. Recētiores verò *alas* referunt ad ipſum ventum, ac ſi ipſe ventus ſit pennatus, & conſtrictam teneat illam congregationem Iſraelitarum *in alis ſuis*, & ita eos alio transferat. Verbum vero *ligauit* præteriti temporis pro futuro nempe *ligabit*, poſitum eſt, quod frequens eſſe in ſacris Bibliis, vt ſæpè iā à nobis eſt obſeruatū. Fuit autē hæc pœna diſperſionis, & exilij Iſraelitis inflicta, Hoſſea rege, ab anno orbe condito 3123. Regni vero Iſraelitarum 243. vt tum ex libris Regum, tum ex Ioſephi hiſtoriis accepimus. *Et confundetur à ſacrificiis ſuis*, hoc eſt, pudebit Iſraelem, cum experientur, ſacrificia idolis, & vitulis facta, minimè ſibi prodeſſe. Hoc enim verbum, *confundere*, ſecum inuoluit, vti ſuperius annotauimus expendentes illud, *Confuſa eſt, quæ concepit eos*.

Tēs. 20

Pſal. 103.

Simile.

Vētus ligauit in ſuis alis Iſraelē vt eum per orbis partes captiuum diſpergat. 4. Re. 17. Ioſephus. lib. 9. c. vlt. Hoſſeæ.

Ad componendos mores.

PArriceps idolorum Ephraim. Docet hic locus, peccatorem non solum sibi; verumetiã toti familiæ, & maximè progenitoribus notam inurere, cum patrat aliquod facinus. Non vtique peccarat Ephraim, sed Ieroboam; cæteriq́ue Israëlitæ. Cur ergo Ephraim reuocas Domine in memoriam nostrã? Quia Ieroboam de tribu Ephraim vt subindicet Dñs, peccata filiorum, & nepotum obscurare quodammodo maiorum splendorem. Confusio inquit Sapiens, est de filio indisciplinato, & filia quæ cõfundit, in cõtumeliã fit genitoris. Agnouit hoc patriarcha Iacob, quamobrẽ, perpetrata occisione Sichem à filiis, dicebat, Turbastis me, & odiosũ fecistis me Chananęis, & Pherezeis, habitatoribus terræ huius. Bone patriarcha, tu nil cõmisisti: sed filij tui, imo te inscio, aggressi sunt filij tui facinus, cur ergo turbaris ob filiorũ delictum? Quia redũdat in dedecus parentum, & maiorum, culpa filiorum. Quemadmodũ cũ stipitem arboris securi percutis, nõ solũ rami arescunt: verũ & ipsæ radices, quamuis eas non tetigeris, In eundẽ modũ peccata filiorũ licet maiores, & progenitores iniquũ nihil fecerint, ipsos maiores tristitia, & dedecore nõ secus, atque siccitate quadã afficiunt, eorũque splendorẽ marcidum reddunt. Caueamus igitur, & fugiamus, ea delicta patrare, quæ maiorum splendori possunt offundere tenebras ignominiæ. Non sunt aliud præclara maiorum gesta, quã lucernæ, quæ vt nõ extinguantur, dãda nobis est opera: tũc autẽ extinguimus, cũ ea facinoribus obscuramus. Boni verò filij nõ solũ in hoc studiũ incumbũt, vt lucernã præclarorum gestorũ progenitorum non maleactis extinguãt, verũ & candidis virtutum actionibus vocant, vt veluti oleũ infundentes in lucernam, multo clariꝰ luceat, & ardeat. Quadrat obseruatio in Euãg. pro natiuitate D. Virginis, in hæc verba, Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Cur filius Dauid, & Abraham dicitur Christus? Qm̃, vt bonum decebat filiũ nullam facinoris notã patrio honori incussit, Quinimò lucernę Dauid, eo.n. nomine illum appellabant viri eius, dicentes, iã non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel, tantũ infud.. olei candidarum actionũ, vt multo amplius luceret, quam anteà. Pater enim solum dicitur lucerna Israel, filius verò eius Christus dicitur lux mundi. Ego sum lux mundi, ait ipse Assertor noster.

Eccl. 22. a *Liberorum stultitia redundat in parentum infamiam vt pote quorũ erat liberos educare & instituere.*

Simile.

Simile.

2. Re. 21.

Ioan. 8. b.

Secundò,

Secũdo, *Dimitte eũ.* Si id dicat Dñs Iudę, vt ſentit D. Hieron. & dixim⁹, diſpũgẽtes literã, duo te docet frater mi Deꝰ tuus. Vtinã autem & nunquã memoria excideret. Alterũ eſt non inſequẽda eſſe iniquorũ hominum veſtigia. Videbis, multos irretiri peccatis, quos ſi interroges, Cur hoc facis? Reſpondent. Quoniam ille etiam facit. Quemadmodum grues, & arietes, ſi quem viderint incedentem alij ſtatim inſequũtur, & volãt alię grues, ſe deijciẽtes, quocunque dux ſe dejecerit, quãuis ſint cœnoſa loca, & paluſtria. In eũdem modum nonnulli, ſi quem vident, peccato ſe contaminare, etiam eodem ſe inficiunt cœno. His inquit Regius Pſaltes. Noli æmulari, vt maligneris. Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur. Et Sapiens, Ne æmuleris hominem iniuſtum. Et Apoſtolus, Æmulamini, non iniquitatem? ſed chariſmata meliora. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Epipha. in hæc verba, Turbatus eſt Herodes, & omnis Ieroſolyma cũ illo. Cur Iudæi non imitamini ſãctos Magos, quærẽtes, vbi ſit, qui natꝰ eſt rex Iudæorũ, ſed iniquũ Herodẽ in turbatione? Certe, quia promtiores eſtis ad imitandũ malum, quã bonũ. Audite, quid cuiq; veſtrum dicat Deus, Particeps iniquitatis Herodes, dimitte eũ. Tertio, Alterũ hic implicatum eſt, fugiẽda iniquorum hominũ conſortia. Vides, frater mi, quẽ piam peccatis obſtrictũ? Tibi inquit Deus, *Dimitte eũ.* Quẽadmodum vmbra iuglandiũ grauis eſt, & noxia capiti humano. Ita iniquorũ hoĩm ſocietas, & confabulationes, in quorũ cordibus, cum Chriſtꝰ Sol iuſtitię non luceat, vmbræ quædã ſunt mortiferę, quas ſi adieris, vt ſub illis paululũ requieſcas, quid inde reportabis, niſi animæ dolorẽ, quæ caput hominis eſt? Quis in tantã amentiã ſa ſapiẽtiſſimũ Salomonẽ induxit, vt oblitus Dei ſui, adoraret idola, niſi iniquarum fœminarum conſortiũ? Cumq; iam eſſet ſenex Salomon, inquit Scriptura, deprauatum cor eius per mulieres: vt ſequeretur deos alienos. Hĩc & apud Exodũ prohibet Deus filijs Iſrael, cum fœminis alienigenis miſcere cõnubia, cũ Chana næis iũgere amicitiam, & pactum inire, quod ſi fecꝰ fecerint, hæc fore in Iudęorum ruinam prædicit. Quid voluit Deus adũbrare, cũ præcipit, Nõ arabis in boue ſimul, & aſino, niſi nequaquã decere virum pium, amicitias texere cũ impiis hominibus? Nã quid adũbrat bos, niſi hominẽ iugo legis diuinæ collũ ſubmittẽtem? Et aſinus cuius rei eſt typus, niſi eorum, de quibus Pſaltes ait, Homo, cũ in honore eſſet, nõ intellexit, & cõparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus, & ſimilis factus

Simile.
Sicut alie rum innocentia abuti non debemus ad inferendũ eis mala ĩpiorum fœlicitate excitari non debemus ad imitãdum eorũ malum.
Prou. 3.
1. Cor. 12.
Simile.
Plí. li. 17. cap. 12.
Ex quarũdam arborem vmbris polor caput cõtrahitur
sic ex impiorũ cõmixtione animæ pertur batio.
3. Reg. 11.
Exo. 34.
Deut. 22.
Pſal. 48.
Ioel. 1. d.

eſt

Ioel. 1. d. est illis? De quibus etiam rursus dicitur, Computruerunt, vt iumenta in stercore suo? Iunge bonos cum impiis, & quid proferet terra, nisi spinas, & tribulos? Vis in agro cordis tui 2. Cor. 6. triticũ nasci, & nõ zizannia? Fuge prauorũ hominũ amicitiã. Nolite, inquit Apostolus iugũ ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cũ iniquitate? aut q̃ societas lucis ad tenebras, &c. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro festo sanctissimæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba Pharisæi, Hic, si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. O Pharisæe, esto, cognosceret Christus, esse peccatricem hanc mulierem, quod tu falso suspicaris, id eũ latere, agnouit enim intus, & in cute, q̃ & qualis sit hæc mulier, quid inde? Iudicabat Pharisæus, non permitteret Christus, se à peccatrice tangi, pedes osculari, capillis tergere, &c. q̃ fugienda sit viro ꝓbo confabulatio peccatricis. Sed prophetasti, nescius, quid diceres. Ita est, nõ cognoscit Christus, hanc mulierem esse peccatricem: sed esse sanctitatis dotibus omnibus decoratam, & q̃ multæ filiæ cõgregauerunt sibi diuitias spirituales, sed hæc supergressa est vniuersas. Si enim in quacunque hora ingemuerit peccator, ait Deus, amplius non recordabor iniquitatum eius, hæc, quæ tot lachrymas fudit, tot gemitus, & suspiria ab imo pectore ausit, quibus sua abluerat peccata, cur vocabitur peccatrix? Non ita est appellanda: sed sanctissima, imo sanctitatis exemplar. Nõ enim iniquitatum eius recordatur Christus, cũ iam lachrymis sint abolitæ. Quid existimas Pharisæe, sunt lachrymæ pœnitentis? Vtiq; fons ille Bœtiæ, ex quo qui biberit, redditur obliuiosus. In eundẽ modũ Deus, si illi lachrymas propinemus, non recordatur amplius peccatorũ nostrorũ. Hinc sanctus Lucas, de Magdalena loquens, non ait, Mulier, quæ est in ciuitate peccatrix: sed quæ erat. Iam enim alia est, nõ est, quæ antea fuerat. Hinc & Christus nõ inquit, Vides hãc peccatricẽ: sed vides hanc mulierem, quia peccatrix nõ erat iam appellanda. Quod si Naaman postquam lauit se septies in Iordane restituta est caro eius, sicut caro pueri, & lepra mundatus est, cur, quæ septies, id est, septem peccata mortalia defleuerat, non mundabitur à lepra peccati.

Simile. Lachrymæ pœnitentiũ cadunt in conspectũ Domini Augustin. serm. 5. in fest. nat.

Quartò, *Dimitte eum*, Ne videlicet eum corripias. O extremum infœlicitatis gradum, ob culpam suam negari huic populo diuinam correctionem, & castigationem. Vnde optimè Proclus libro de Prouidentia Dei inquit, Non mox puniri, punitio est incomparabilis. Ac rursum Scriptura, Etenim

multo

multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium. 2. *Mac.* 6.
Peccas, frater mi, & deſunt, qui te corripiant, & reprehendãt? Time, ne fortaſſis dixerit Deus: *Dimitte eum*, Nam quos Deus in numero ſeruorum ſuorum ſcribit, quam primum peccant, punire ſolet. Adhuc eſcæ erant in ore ipſorũ, & ira Dei aſcendit ſuper eos. *Pſal.* 77.
Quam primum peccauit Dauid patrans adulteriũ, & homicidium, miſit ad eum Deus Nathan, qui reprehẽderet. 2. *Re.* 12.
Peccant filij Iſrael, adorantes vitulum aureum, & ſtatim inquit Deus Moſi, Vade, deſcẽde, peccauit populus tuus, quẽ eduxiſti de terra Ægypti. *Exo.* 32.
Ecce, nõ diſtulit mittere viros qui corriperent delinquentes. Cæterùm cũ mittere deſinit, q obiurgẽt, & arguãt, deſperatæ ſalutis eſt ſignũ. *Simile.*
Quemadmodũ ignẽ nõ apponis lapidibus, & agnoſcis, accendi non poſſe ignem in eis, ſed lignis, quæ cõburi, & fouere flammã poſſũt Ita Deus non mittit viros qui peccata obiiciant his, qui lapidei ſunt, agnouit enim, eorum delicta non eſſe abſumenda igne correctionis. Et quemadmodũ in Narnienſi agro terra imbre fit ſiccior, æſtu humeſcit, vnde Cicero iocatur, illic ex imbre pulueremur, ex ſiccitate fieri lutũ, Sic admonitio quoſdam reddit deteriores. *Simile. Quidam admonitione deteriores ſunt.*
Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto decollationis S. Ioannis Baptiſtæ, in hæc verba, Herodias autem inſidiabatur illi, & volebat occidere eum. O cor ferreũ, & pluſquam lapideum iſtius impudicæ fœminæ, imo cor diaboli. Qui enim correctionibus non emolliũtur, cor diaboli ſunt, de quibus Iob dicitur, Cor eius indurabitur, quaſi lapis, & quaſi malleatoris incus ſtringetur. *Iob.* 41. e.
Cur inſidiabatur Sancto viro? Quoniã adulterij arguebat eam. Oſtenderat huic peſtilenti fœminæ Deus ingens dilectionis ſignũ, mittens ſanctũm virum, qui corriperet, ſed illa imbre obiurgationis inſtar iniquæ terræ, deterior facta eſt. Quadrat & in Euang. ꝑ Martyribus, quod poſt paſcha Reſurrectiõis canitur tẽpore paſchali, in hæc verba, Omnẽ palmitẽ, qui fert fructũ, purgabit eũ, vt fructũ, plus afferat. Quid viri peccata corripiẽtes ſunt, niſi falces quædã acutiſſimæ, amputantes, quod ſiccũ erat, & infructuoſum, vt fructus feramus virtutũ? Deprecemur igitur Dñm, ne, cum peccamus, dimittat nos: ſed putatores excitet, quibus dicat, Ite, tẽpus putationis aduenit, putate in palmitibus meis obiurgationibus, & correctionibus, quod eget purgatione. Hoc enim diuinæ dilectionis eſt indicium. Vnde in Canticis dicitur, Tẽpus putationis aduenit, vox turturis audita eſt. Ecce, cũ de putatore *Cant.* 2.

factus

factus est sermo, quæ cum proximorum peccata rescindere curamus, fit, statim subiungit, Vox turturis audita est, ideſt, vt optimè expendit D. Anselmus, admonitio Spiritus sancti. Cũ ergo quis corripit te, & tuũ conatur rescindere peccatũ, scito, illã admonitionẽ, & correctionẽ à Spiritu sancto ꝓfectã. Et merito per turturẽ Spiritus sanctus intelligitur. Nam quemadmodũ turtur, coniuge vita functo, nunquã in frondescenti ramo insidet, ingentiq; mœrore affecta, sola volat cæteráq; facit omnia, q̃ ad luctũ spectare videntur, In eundẽ modũ Deus in palmitibus aridis, & infructuosis, in peccatoribus videlicet, sedet, veluti gemens, quod eius cõiunx obierit peccato, & donec reuiuiscat per gratiã, ꝓ cantu gemitum edit, atq; cũ aliquẽ ramũ videt in nobis siccum, ad eũ aduolat gemens, vt abscindatur. Possumus & per turturẽ intelligere ipsum peccatorẽ qui corripitur. Is enim, cum putatur gladio correctionis, quid optat cœlestis Sponsus, faciat? Vtique, ꝙ gemat, vt turtur, ꝙ eum peccati pœniteat. Quadrat etiã in Euangeliũ pro Septuagesima, in hæc verba, Conducere operarios in vineã suam. Quidnã bone paterfamilias facturi sunt in tua vinea operarij? Vtiq; falsæ correctionis putare aridos palmites, si quẽ viderint peccãtem, faciant, quod præcipit Apostolus, Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

Sapientis admonitio organum Spiritus sancti. Simile.

2. Tim. 4. a.

Quintò, *Dimitte eũ*. Docet egregiè hic locus, verã esse theologorũ sententiã, quã & amplectitur D. Tho. cessandũ videlicet à correctione fraterna, cuius finis est emendatio delinquentis, non habens coactionẽ, sed simplicẽ admonitionẽ, cũ ꝓbabiliter æstimatur, à peccatore nõ fore suscipiẽdã, sed lapsurũ in peiora. Iuxta illud, Noli arguere derisorẽ, ne oderit te. Ac rursum Assertor, noster, Nolite sanctũ dare canib⁹, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte cõculcẽt eas pedib. suis, & cõuersi dirũpant vos. Est proculdubio correctio res sanctissima, est & margaritũ ꝑtiosissimũ, peccatores vero sunt eius æstimatores iniusti, ac ꝓpterea nõ solum cõtemnunt eã, verũ & incorripientẽ crebrò insurgunt, odiunt, & oppugnant. Vnde Sapiens ait, Nõ incẽdas carbones peccatorũ, arguens eos, & ne incendaris flãma ignis peccatorum illorũ. Ne cõtra faciem stes cõtumelioſi, ne sedeat, quasi insidiator, ori tuo. Optimè cõponit peccatores cũ carbonib. succensis, correctionẽ vero flabello adhibito. Nã ea est malitia peruersi peccatoris, vt correpta magis irritetur, & magis ꝓuocetur ad nocendum corripienti se. Quemadmodum fons quidam

2. 2. q. 33. art. 6.

Prou. 9. Matt. 7. *Sapientiæ incapaces & qui plane impij sunt bene monentes non ferunt sed eos ludibrio habent.* Eccl. 8.

quidã est in Sicilia, exiguus q dem: tamen si è regione aliquis flauerit turbo, inundat magnis fluctibus. In eundem modum nõnulli homines, in quibus perexiguum laude dignũ inuenies: reprehensione tamen maxima digniſſimi sunt, quos si vel leniter obiurgaueris, ꝙ quid iniquum cõmiserint, bone Deus, vt excitant tragœdias, & omnia clamoribus implent, ingenti odio prosequentes corripientẽ se. Hos dimittendos esse, admonet Deus, dicens, *Dimitte eos.* Cæterũ quãuis iis non sit adhibenda correctio fraterna, ꝙ ea deteriores fiant: nõ est verumtamen dimittenda correctio coercitiua, quæ ad iudices, & prælatos spectat, vt qui benignè correctus, emendari nõ vult, saltem pœnis cogatur, à peccato reuocare gradum. Vnde quãuis Deꝰ ait Vati, *Dimitte eum*, vindex peccati Israelis, subiungit suppliciũ maximũ ei infligẽdum, nẽpe, *Ligauit eum spiritus in alis suis.* Quadrat obseruatio in Euangeliũ feriæ 3. post 3. Dom. Quadr. in hæc verba, Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, &c. Bene vocat peccatorem fratrẽ tuum, vt intelligas, ꝙ si probabiliter credis, te non recipiendum, vt fratrem, sed vt hostem, nihilque correctione tua efficiendum, tibi etiam à Domino dictum, *Dimitte eum.*

Arist. de Admirã. dis audit.

Sextò, *Dilexerunt afferre ignominiam protectori tui* Obseruate principes, reges, iudices, & prælati, quod vobis nomen Deus vester imponat, nempe protectoris. Hoc enim debet esse munus vestrum, protegere subditos, & populos quos gubernandos suscepistis, nõ solum ab hominibus, ne quid nocumenti inferant illis, verùm & à diabolo, ne quem deuoret, imo non ab hominibus, & dæmonibus solum subditos protecturi estis: sed etiã ab ipso Deo, ne illos ꝑ delictis puniat. Quemadmodũ clypeus hominẽ ab hoste tuetur, & in se ictus gladij, & hastæ recipit, obstatq; ne, q eo ꝑtegitur, vulnus suscipiat, Sic principibus, iudicibus, & prælatis incumbit, subditos sub eorum potestate degentes defendere, etiam cum vitæ, & honoris iactura. Hinc Scriptura sacra reges, & principes scuta, & clypeos vocat. Quinimò hic pro *protectores*, verti poterat clypei. Vox enim Hebraica, puta *magen*, clypeum etiã significat. Sic etiã illud Psal. Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt, trãsferri potest, Quoniã principes, q sunt clypei terræ, vehementer erecti sunt. Vel, vt vertit D. Hier. Dij scuta terræ vehementer eleuati sunt. Illud etiam à Dauide dictum contra montes Gelboe, Nec ros, nec pluuia veniat super vos, neque sint agri primitiarum quia vbi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo.

Principes populorum sunt clypei.

Simile.

Psal. 46.

Clypeos

Clypeos principes vocat,& duces strenuos,ipsũque Saul clypeũ regni Israel,qui ipsum defenderet,dolet fuisse interfectũ, ac si nõ esset rex vnctus oleo. Video,alios secus expẽdere,videlicet nõ de regibus?sed de ipsis clypeis coriaceis, quos oleo solebãt inũgere, vt facilius ictibus resisterẽt. Sed prior explanatio doctioribus magis placet, vt per clypeũ ipsum Saul intelligamus,atque ita explanat Lyranus,quem etiam sequitur Vatablus. Debent autem Reges esse scuta,& clypei regnorum,non quicunque,sed aurei, vt quemadmodum radij splendẽtes Solis, impetentes clypeos aureos,ipsos montes illustrarunt,sic namque ait Scriptura,Refulsit Sol in clypeos aureos,& resplenduerunt montes ab eis.In eundẽ modum principes,& præsules debent virtutum splendore micare,quos maximè contendit Sol iustitiæ suis radiis illustres reddere,vt & ipsi clypei,vita moribus,& exempla micantes, montes etiam tetræ illustrent,hoc est,subditos terram colentes excitent ad cœlestia contemplanda, & ad desiderium æternas beatorum sedes possidendi. In cuius rei typum Salomon rex ille sapientissimus fecit ducenta scuta de auro purissimo, quæ posuit in arce saltus Libani. Quid enim adumbrant scuta ista aurea,nisi reges, & principes,& prælatos, multis virtutibus coruscantes, quos Deus in arce Ecclesiæ posuit,vt eam tuerentur? An non clypeus erat protegens subditos suos,rex ille Sodomorum, qui dicebat Abrahamo. Da mihi animas,cætera tolle tibi, siquidem bona temporaria multa contempsit, vt subditos liberaret? Vereor,si nunc ea res contigisset,multi principes dicerent secus, Da mihi videlicet bona, animas tolle tibi, trucida, interfice,in seruitutem redige,&c. An non scutum erat, se obiiciens Deo percutienti populum Dauid,ne subditos interficeret quando dicebat Deo. Ego sum, qui peccaui,& ego inique egi,isti,qui oues sunt,quid fecerũt? Vertatur,obsecro, manus tua contra me,& cõtra domum patris mei. O pretiosissimum scutum,ex purissimo auro charitatis fabricatum, siquidem non solum,vindice Deo,non quærit,quæ sua sunt verum & vitam subditorum propriæ vitæ,& vxorũ,& filiorũ anteposuit. Quis rex,vel Princeps præsul,cũ videt,populum suum à Deo flagellari,vel pestilentia,vel fame,vel bello,Deum orat,Pater ego famem,ne pauperes fame pereãt? Si propter me orta est hæc tempestas, quod tuis præceptis non obtemperauerim,mitte me in mare,non puniantur oues innocentes&c. Sed quid hæc referendo me excrucio, cum

Simile.
1. Mac. 6.
Imitari debẽt Solem Principes optimi qui vbique suos radios exerit nec vni plus lucet quã alteri, sic alia virtutis & Gratiæ splẽdore omnibus ipsi coruscare debẽt
3. Re. 10.
Gen. 14.
2. Re. vlt.

expe

experimento cognoscamus, ob maiorũ, principum videlicet, & prælatorum peccata plecti miserum populũ fame, pestilẽtia. Et cũ ipsi principes videant, pcuti pauperes, habẽtes horrea tritico plena, nũmos multos cõgestos, hæc omnia occludunt, illis denegãtes ꝓtectionis munus, scilicet, vt à fame ꝓ tegant, offerentes cibos, & Deum obnixe deprecantes, vt à populo auertat furorẽ ſ. um? Vereor, ne hac nostra tẽpestate cõtigerit regibus, & principibus, quòd regi Roboã, qui, cũ ablata videret scuta aurea, fecit scuta ærea pro aureis, eaque ante se ferri præcepit à ducibus scutariis, cum domum Domini ingrediebatur. Si enim oculos mentis conuertamus ad antiquos illos Ecclesiæ clypeos, principes videlicet, & prælatos, vt eos cum clypeis conferamus, qui hac tempestate populum gubernant, bone Deus, quantum inueniemus discriminis, quam pretiosa illa, hæc autem quã vilia iudicabimus. Nõ vtiq; ex auro purissimæ vitæ, sed ex vili, despectoque ære fabrefacta. Neq; ꝓpter ea, quæ dicimus, omnes principes, & prælatos cõtẽnendos ducimus. Sunt. n. nõnulli multis laudibus prosequendi, q̃ virtutib. & vitę integritate sint insignes, quorũ nomina silentio prætereo, ne dum eos oculis hominum subiicimus cõtẽplãdos, eorũ mẽtio cęteris inuidiã pariat. Sed ad institutum redeamus. Nouerint principes, & præsules, non dari reipublicę, vt eã destruãt, sed vt protegãt. Quod munus, vt exactius valeant impẽdere, in hoc studium debent incumbere, vt imitentur regẽ Agamẽnonẽ, qui agnoscens, ad quodnã munus creatus esset rex, vt regnum videlicet non secus, ac clypeus fortissimus, protegeret, teste Pausania, leonem in scuto suo depingere fecit, hac inscriptione adiecta, Terror hic est hominum, quique hunc gerit, est Agamemnõ. Significabat autẽ eo leonis simulachro depicto in clypeo, se ingenti robore, & vigilãtia protecturum regnum, terroriq̃ futurum omnibus, qui vel minimo homini sui regni nocere voluissent. Non tam Græci, quam Latini robur terrorem, & vigilantiam descripturi, leone depicto ea indicabant, ꝙ ea sit leonis natura, vt dormiat apertis oculis, omnium sit animalium robustissimum, eaque in oculis eius sit vis, & maiestas, vt etiam si ferum nihil moliatur, se tamen intuentes terreat. In eundem modum principes, & prælati dent operam, vt in pectore suo Christum depingãt. Is enim est fortissimus leo, de quo legimus in Apocalypsi, Vicit leo de tribu Iuda. Si enim hunc leonem in animo habuerint, ingenti circunsepti fortitudine regnum, & subditos tuebun-

Peste fame & bello tribus diuinæ iustitiæ flagellis plectitur populꝰ ob superorũ scelera. 3. Re. 14.

Generalis de moribus quæstio ad rẽm vnius particularis non tendit.

Simile.

Leo apud Ægyptios signum roboris & vigilantiæ erat teste Pierio in Leone. Eiusdẽ sensit meminit Alexan. ab. Alex. 6. c. 22. idq; ex Pausania.

Apo. 5. b. Philip. 4.

tut, dicentes cum Apostolo. Omnia possum in eo, qui me cõfortat. Quinimo etiam si subditi sint pusillanimes, & ignaui ipse solus princeps, & præsul poterit tueri eos etiã ab ira ipsius Dei, contra vero si principes sint fortitudine animi destituti, licet subditi sint fortissimi, nequaquam neque se, neque regnum defendere valebunt. Nã, vt dicebat Philippus Macedo, formidabilior est ceruorum exercitus duce leone, quam leonum exercitus duce ceruo. An non quamuis ceruos se exhibuerant filij Israel, peccando contra Deum suum, vnus tantum dux, instar leonis, Deo irato restitit, puta Moses Siquidem ipse Deus illi dicebat, Dimitte me: vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ 4. Aduentus, in hæc verba, Procurante Pontio Pilato Iudæam. Quid est, Pilatum procurare Iudæam? Vtique esse protectorem, & clypeum illius. Eo enim nomine Scriptura appellat principes, & magistratus. Quadrat etiam in Euangeliũ Dominicę. 2. post Pasca Resurrectionis, in hæc verba, Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Quo pacto bonus pastor dat animam suam pro ouibus suis? Eas certe protegendo. Eam enim ob causam hi iuscemodi pastores vocat Scriptura protectores ouium, &c.

CAPVT QVINTVM.

Psa. 7. & 118. Sententia nõ debet esse subita, sed deliberata & vtriusque partis vocibus põderata. l. 2. C. de sen. ex bre. rec. Ang. Are. in §. cura re col. 4. de act.

AVDITE hoc sacerdotes, & attendite domus Israel & domus regis auscultate, quia vobis iudicium est. Cùm Deus Optimus Max. æquissimus sit iudex, iuxta illud Deus iudex iustus, & patiens. Ac rursum. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum & optimi iudicis sit, neminem condemnare indicta causa, iura enim decernunt, etiam diuina, nedum humana, audiendos esse reos ante condemnationem, vocandosque, & citandos, anteaquam in eos feratur sententia. nũ Israel compellat ad iudicium, ne quis eorum causetur iniquius secũ esse actũ. Et quoniã iustitia exigit, omnes criminis, & culpę complices vt vocentur à iudice, omnes Isaelitas incipiens à sacerdotibus, vocat in ius Deus. Et obseruauit per quam ele[illegible]nter Theop. non eadẽ voce *sacerdotes*, & *domũ Israel*, & *domũ regis* esse vocatos, & citatos. Nam sacerdotibus solũ inquit, *Audite*. *domui* vero *Israel Attendite*, & plus el[illegible]

quam

quam *audite*, ſed domui regis. Auſcultate, ꝙ plus quippiam, quã audire ſignificat. Reddit cauſam huius varietatis Theophy. Quoniam, inquit ſacerdotes intelligentiores aliis reputabantur eſſe, ad illos ſatis eſt dicere, *Audite* tantum. Domui vero Iſrael hoc eſt populo, neceſſarium erat, dicere, *Attendite* diligenter. Niſi enim plerique omnes ex vulgo, dictis aduertant animo, nihil enim eorum, quæ dicuntur, intelligent. Porro *domui regis*, hoc eſt, regibus, & optimatibus ipſorũ demandatur auribus percipere, ꝙ plus aliis ſignificat. Tetigit & hãc diſtinctionem Interlinearis, licet rationẽ non reddit, ſuperpoſuit in quo verbo *audite*, aure corporea, verbo autẽ *attendite*, mentis intellectu retinere. *Sacerdotes* Optimè obſeruant D. Hieron. & Haymo, & Gloſſa, hac voce comprehendi ſolum ſacerdotes decem tribuum, non quòd ſacerdotes ſint de tribu Leui ſed quòd ſacerdotes vocentur à populo. Vnde, & ſacerdotes Baal, prophetæ quadringinti quinquaginta quos interfecit Helias: & poſtea Iehu filius Nanſi, præſente Ionadab filio Rechab, appellati ſunt ſacerdotes. Hanc etiam ob cauſam, opinor, Theophylactus expendens hunc locum, vocat ſacerdotes, vanos ſacerdotes. Sed quorſum citat hos ſacerdotes Deus? Quoniam populum induxerant ad idololatriam, populum vocat, quoniã eorũ iniquo paruit conſilio, reges vero; quia eos ſacerdotes conſtituerant. Per *domum* hoc loco, vt optimè inquit Carthuſianus, familiã filios, & cognatos intelligit. Tetigit & hoc Theop. Nam per *domum regis*, reges & optimates ipſorum intellexit. *Vobis iudicium eſt.* Exiſtimant nonnulli recentiores, hæc verba ſolũ dicta *domui regis*, non aliis vocatis in ius *ſacerdotibus* videlicet, & *domui Iſrael*. Expendunt autem in hunc modum, *Vobis iudiciũ eſt*, id eſt, ad vos ſpectat, iudicare, vel polletis authoritate in iudiciis. Cæterum omnes, antiqui patres, ſecuti D. Hier. tam ſacerdotibus, quàm domui Iſrael, & domui regis dicta eſſe ſentiunt, iiſque ſolum ſignificari, omnes Iſraelitas in ius vocatos à Domino, vt ſi quid habent, quo ſe ab accuſatione purgent, opponant.

3. Re. 18. 4. Re. 9. & 10.

Sacerdotes idolorũ hic aduocãtur vt audiãt contra ſua dicta diuinam ſententiam.

Ad inſtituendos mores.

AVDITE *hoc ſacerdotes, & Attendite domus Iſrael*, &c. Inter cætera quæ maxime Eccleſiam Dei ornãt, principẽ locũ obtinet ordo. Vult. n. Deus noſter in omnib. ordinẽ ſeruari. Hinc Apoſt. ingenti ait

se affectum gaudio, quòd Colossenses ordinem seruauerint. Spiritu, inquit vobiscum sum, & si corpore absens, gaudens, videns ordinem vestrum. Et Deus inter cætera, quæ promittit Ecclesiæ, vnum est agnos pascendos, non vtcunque, sed ordine seruato. Pascentur, inquit Isaias, agni iuxta ordinẽ. Et animo intuere, quos dicat Isaias pascendos iuxta ordinem, agnos videlicet. Quoties ergo limites ordinis transgrederis, scito, te non agnum vocandum: sed hœdum, ad sinistram æterni iudicis collocatum, vt in illa regione pascaris, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Sapientissimus nã; rex ille cœlestis Salomon non secus ac terrenus Salomon, ordinem seruari à sibi ministrantibus præcipit, vt quisque in suo loco maneat, non alterius autẽ surripiat locũ. Videns ait Scriptura, regina Sabba omnẽ sapientiam Salomonis. Dic mihi regina, in quo maximè resplenduit Salomonis sapientia? Inter alia demirata sum ordines ministrantium. Quid enim potest regnum, vel rempublicam reddere magis commendabilem, quã quòd quisq; nõ sui ordinis siue classis metas transcendat? Quemadmodũ humani corporis mẽbra variis corporis locis aptata corporis deseruiunt ordine quodam, ita vt primum locum, medium videlicet, occupet cor, caput supremum, deinde oculi, os, &c. donec ad pedes veniat, extremum, & infimum locum tenentes, neque propterea pedes cõquæruntur, aut corpori ministrare recusant, quòd se videant postremos. In eundem modũ in Ecclesia, quæ teste Apostolo, corpus quoddam mysticum est, æquum est, sacerdotes principem locum obtineant, quòd cordis, & capitis in republica fungantur munere. Hinc Deus in ius vocaturus Israelem, primum sacerdotes citat, ac si hoc facto ordinem seruandũ doceat, illisque, dicat, primum deferendum honorẽ qui priorem in republica occupant locum. Nã ordo res quædã cœlestis est: ideoque maxime ab omnibus seruandus. Nũ quid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra, ait Deus Iob? Quid est, rationem ordinis cœlestis ponere in terra, nisi quòd quemadmodum inter ipsos spiritus cœlestes, & angelicos ordo seruatur, Ita eundem ordinem positum esse à Deo in Ecclesia? Est autẽ tantæ virtutis ordo, vt nil magis terreat spirituales hostes, & prosternat inferorũ potestates. Sicut enim, vt Debora cecinit, de cœlo dimicatum est contra Sisaram, & eius exercitum, & stellæ manentes in ordine suo, & cursu suo aduersus eos pugnauerunt, In eundem modũ, si ordo seruetur in republica, terga vertet satanas, eiusq; satellites

Coloss. 2.

Obseruandus ordo in requalibet nam scire quid facias & nescire quo ordine facias nõ est pe fecta cognitionis Bal. in ff. Præc. circa princ.

Isai. 5 id Iob. 10. d 3. Re. 10.

Simile 1. Cor. 12. Omne ordinatum est pulchrũ ideo laudis & modi pater est ordo.

Iob. 33. d

Iud. 5. c

satellites fugabimus. Nam quid est Ecclesia nisi terribilis castrorum acies ordinata in qua nullus patet aditus dæmonibus bellantibus vt quempiam gladio peccati interficiant? Da mihi homines sui ordinis loco cõtentos, ab illis procul est ambitio iactantia, rixa, iurgium, inimicitia, multaque alia vitia quæ oriuntur ex transgressione ordinis, & loci cuique pro sui status conditione præfixi, imo huiusce modi rempublicam rem cœlestem, quam terrenam appellarem. Nã quem admodũ inter animantia aquatilia, & terrena perrarò inueniũtur rixæ, quod quæque suis locis viuant, nullumque eorum auferre contendat locum alteri à natura destinatum, vnde pisces in aquis degunt, aues in aere, alia in terra. In eũdem modum, si suis homines, vt ita loquar, spheris se continerent, & nõ ambirent honores aliis iam distributos, bone Deus, quàm tranquilla esset respublica, verè magis illi homines dicerentur in cœlo q̃ in terra viuere. Quemadmodũ grues, cũ per aliqua loca trãseunt, vt ordinem seruent, aliæ post alias volantes, ne in volatu fluitare cogãtur â vento, in star nauis vndis agitatæ, lapillum rostro suspiciunt, antea quã volatui se credant, quo, veluti firmaměto, vtuntur, vt in suo loco, & ordine persistant, cæteraque non turbẽt, ita enĩ refert maximus Tyrius. In eundẽ modum homines, cum volare decernunt ad aliquẽ honoris apicẽ, ne ordinẽ prætergrediantur, & à dæmone deuorẽtur, sicut grus ab accipitre impetitur, si sui loci ordinẽ deserant, semper debẽt portare illũ lapidẽ secũ, de quo inquit Apostolus, Petra autem erat Christ⁹ quem lapidẽ si intueantur, in eo inuenient scriptum, Contẽtus esto loco tuo, ne deseras ordinẽ tuum. Quadrat obseruatio in Euãgelium pro Mandato, in hæc verba, Venit itaque ad Simonẽ Petrũ. A Petro ergo exorsus est Christus. Cur à Petro incœpit? Quia dignior cæteris erat, vt ostenderet. ordinem seruandum. Quadrat & in Euangelium Dominicæ 4. Quadrag. in hæc verba, Facite homines discũbere. Ecce, noluit Christus pascere turbas, donec quisque in suo loco, & ordine discubuit.

Cant. 6. a Qui metas suæ cõditionis transgreditur aberrat cœlo & terra.

Simile.

Simile.

Ordo seruandus iis qui ad honoris & gloriæ culmen promoueri cupiunt.

1. Cor.

Secundò, *Audite hoc sacerdotes.* Primũ sacerdotes vocat in ius, deinde alios, quoniam grauior culpa est sacerdotũ q̃ aliorũ & ideo prius reprehendenda, & extirpanda. Nã quemadmodũ macula faciei fœdiorem reddit hominem, quàm illa, quæ est in pedibus, aut alia quãuis corporis parte, In eundẽ modũ crimen sacerdotis multo est grauius, quoniam sacerdotes sunt Reipublicæ facies, alij autẽ alia corporis mẽ-

Simile.

bra, quæ nõ facile cõspiciuntur. Et quemadmodũ maiorẽ operã impendimus abstergendis sordibus faciei, q̃ aliorũ membrorũ, hinc quotidie faciẽ lauamus, alias autẽ corporis partes nõ itẽ. Sic sacerdotes mundissimos esse oportet, quòd sint facies corporis mystici. Volẽs Deus, punire peccatores ciuitatis Ierusalẽ, quosnã primũ percuti iubet? Sacerdotes vtiq;. A sanctuario meo incipite, inquit apud Ezhecielẽ. Et D. Petrus ait, Tẽpus est, vt incipiat iudiciũ à domo Dei. Cur à domo Dei incipit suppliciũ? Quia maior est culpa eadẽ in sacerdote, q̃ in laico. Significatur hoc perquam elegãter apud Leuiticũ, cũ pro peccato sacerdotis hostiã in hũc modũ offerẽdã præcipit Deus. Si sacerdos, inquit, qui vnctus est, peccauerit delinquere faciens populũ offeret pro peccato suo vitulũ immaculatũ Dño. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illũ in tabernaculũ testimonij. Cũque intinxerit digitũ in sanguinẽ, asperget eum septies coram Dño contra velũ sanctuarij. Et adipẽ vituli offeret pro peccato, & adolebit super altare holocausti, pellẽ vero, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore offeret extra castra in locũ mundum, vbi cineres effundi solent. Hæc apud Leuiticũ. Cæterũ omnia, quæ dicuntur obserua. Si sacerdos inquit, qui vnctus est. Nõ ait, Sacerdos peccans, sed coniunctionẽ conditionalẽ posuit, si, dicens, Si sacerdos peccauerit. Cur cõiunctionẽ si apposuit Deus locuturus de peccato cõmittendo à sacerdote Quoniã sacerdos rarò, vel nunquã debet peccare. Quæ enim lingua poterit expendere, quot, quibusq; beneficiorũ vinculis sacerdotẽ sibi deuinxit Deus, ne ab eo auerteretur, malum faciens? Si enim dicebat Ioseph fœminæ, pellicienti se ad libidinem, renuens, acquiescere operi nefario, Ecce Dominus meus, omnib⁹ mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo suã: nec quicquam est, quod nõ in meã sit potestate, vel non tradiderit mihi præterte: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum? Quanto melius sacerdos, cum ad peccatum allicitur hæc verba proferre deberet in sui memoriam reuocans omnia beneficia, quæ in illum contulit Deus suus? Cui claues tradidit regni cœlestis? potestatem dedit reuocãdi homines ab Orco absolutione sacramentalis cõfessionis, omnia sacramenta pretiosissimo sanguine ipsius Dei sancita in eius manu posuit, & quod amplius demittere, facultatẽ cõtulit vt vel solo verbo Deũ ipsum ad hostiã altaris adducat, manibus reuoluat, quotidie ore suo absumat? Nonne

Sacerdotes sint corporis nostri facies quæ maculis peccati deuenustatæ ab omnibus turpius videntur. *Exech. 6.* *1. Pet. 4.* *Leuit. 4.*

Sacerdos rarò vel nunquam debet peccare. c. Gen.

pluribus

pluribus beneficiis cumulat Deus ſacerdotes, quam Ægyptius ſibi obſtrinxerat Ioſeph? Quare ergo, quoties peccatū pulſat fores cordis, vt ei aperiatur, nō dicet, Quomodo poſſum hoc malū facere, & peccare in Dñm meū? Quid habet Deus in domo ſua, Eccleſia videlicet, ꝙ mihi contradicerit. Iudicās ergo Deus, ꝙ ſacerdos ſemper reuoluere debet in imo pectore, ne peccatum cōmittat, beneficia à Dño ſuſcepta hac vſus eſt loquendi forma, Si peccauerit ſacerdos. Ac ſi apertius dicat, Nunquam peccare deberet, aut certe quam rariſſimè. Obſeruet autem ſacerdos, quod ſubiungitur. Qui vnctus eſt. Cur vnctionē ſuā ſacerdotis oculis ſubiicit? Quoniā ſemper deberet eſſe ſacerdos ſuæ vnctionis memor, ne vnquā peccaret. Ad hoc enim vngebatur, vt peccatum ad eū non auderet accedere, timens vnctionem. Quemadmodum antiquitus milites ſua ſcuta oleo inungebāt, quòd vncti facilius reſiſterent ictibus hoſtiū, vnde vti nuper dicebamus, expendētes hæc verba, *protectores tui* clypeus, Saul vnctus dicitur oleo à Dauide, Abiectus eſt clypeus Saul, quaſi non eſſet vnctus oleo, In eundem modum ſacerdotes, vngebantur vt fortiores redderētur ad reſiſtendum peccatis. Tu ergo ſacerdos Dei, cum ad peccandum alliceris, memēto vnctionis tuę: & vetere manibus, quib⁹ ſacra myſteria tāgis, ſpurcitias carnis contrectare, & ore, quo diuina ſacrificia in pectus tra iicis, quid iniquum proferre, & turpe ſcortum oſculari. Sed ad alia citati loci Leuitici verba tranſeamus. Præcipit Dñs, pro peccato ſacerdotis offerri vitulum, alij vero priuati homines quid pro peccato iubentur offerre? Hircum caprarū ſolū. Maior ergo exigebatur hoſtia pro peccato ſacerdotis, quām pro peccato aliorum hominum: certū enim eſt, pluris æſtimandum eſſe vitulum, quam hircū. Quorſum putas? Pro culdubio quia peccata ſacerdotis grauiora ſunt, quam aliorum: maiori etiam expiantur hoſtia. Hinc & ſeptena ſanguinis aſperſione mūdatur, quia, pro vnico ſacerdos quaſi infinita cōmiſiſſet peccata, ſepties daturus eſt pœnas. Niſi enim ſepties, quoties delinquunt, virtute peccarent, nō eſſet opus ſanguinem hoſtiæ, qui ſanguinem ſacerdotum adumbrat, ſepties contra velum aſpergi. Quia enim ſepties Dominus erat in eos peccatum vindicaturus, toties ei irato victimę ſanguines erat occurrendum. Neque arbitreris, ſomnium, aut figmentum, eſſe, peccatorem pro vnico peccato ſepties, & pluries pœnas daturum. Audis enim, à Dño dictum Caino quiscum occidiſſet, ſepties puniendū, & qui Lamech, ſeptuagies

Simile.

2. Reg. 1.

Singularis vitæ ratione à cætera turba ſeparatus eſſe debet memor ſuæ vnctionis ſacerdos.

septies. Quid ergo mirum, si sacerdoti pro vno peccato præcipiatur, sanguinem suæ victimæ septies cõtra velum aspergere? Demum quantum Deus detestetur peccatum sacerdotis, hinc apertissimè deprehendes, quod nihil vituli istius sibi oblati, præter adipem, habere voluerit. Non carnem, non caput, non pedes, non pellem, neque aliquid aliud: & quod mirabilius est, non sustinet in suo altari cremari, quonam his illud pollui timet, sed cuncta hæc extra castra asportari, & in loco cineris comburi iubet. Cur super cineres carnes victimæ comburi iubet? Vt ostendat, ea cæremonia peccata sacerdotis humilitate, ingentique pœnitentia, quę per cineres designat, expiãda. Quadrat obseruatio in Euãgeliũ pro Mãdato, in hæc verba, Linteo præcinxit se, & cœpit lauare pedes discipulorum, & abstergere linteo. Obserua, quorũ pedes lauet, eorum quos creauerat sacerdotes, quos adeo mundos esse vult, vt neque etiam in ipsis pedibus sordes habere permittat. Nã & Petro dixit, Qui lotus est, nõ indiget, nisi vt pedes lauet. Quadrat etiã in Euangelium Dominicæ primæ Quadragesimæ, in hæc verba, Statuit eũ super pinnaculum templi, & dixit ei, Mitte te deorsum. Cur, cum potuisset assumere in eminentissimum scopulum, aut aliam turrem, noluit, sed ad pinnaculum templi? Certe, quia agnouit diabolus, maiorẽ esse ruinã eorũ, qui in tẽplo Dei sunt, id est, qui sacerdotio sunt aucti, quã eorum, qui nõ sunt sacris initiati.

Detestatur Sacerdotis peccatum Deus.

Tertiò, *Audite sacerdotes, & attendite domus Israel.* Non ijsdem verbis sacerdotes, & alios vocat in ius. Nam sacerdotibus solum inquit, *Audite*: alijs, *Attendite*. Cur non eodem verbo omnes citat? Vt doceat, decere sacerdotes, parere prõptius Deo suo, ac non esse rebelles, perinde ac alij esse solent homines. Significauit hoc egregiè Deus, præcipiens, in vnctione sacerdotis sanguinem arietis poni super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus eius, ac pedis dextri. Quid enim aliud hac cæremonia voluit sacerdotes admonere Deus, quã eos daturos pœnas sanguinis, si negligentiores in obaudiendis mandatis eius se exhiberent? Hinc non solum aurem inungit? verum, & pedes, & manus, vt ostendat, debere sacerdotes, paratos esse, vt opere, & incessu compleant, quæ Deus præceperit. Et meritò exigit Deus à sacerdotibus maiorem animi prom[illegible]titudinem ad parendum suis præceptis, quoniã sunt diuini quidam equi, trahentes currum, in quo Deus venire dignatur ad homines. Et quem admodum reges eos suis iungũt curribus equos, qui vel facili, & leni mo-

Exod. 29.

Sacerdotes sunt quadrigæ currus in quo Deus descendit ad homines.

tu

tu fræni ab auriga vertantur, quoquo voluerit. Ita Deus ſacerdotes cupit eſſe præcinctos, vt quicquid vel ſolo verbo dixerit, faciant. Fortaſſis hoc ſignificauit cœleſtis Sponſus apud Cantica, dicens, Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Nã his verbis implicat, ſe habere equitatũ ſimilẽ ei, quẽ Rex Pharao ſuis curribus ſupponebat, hoc eſt, ſicut illẽ non indomitos, & rebelles equos patiebatur ſuum mouere currum, ne vel illum præcipitem darent, vel ſegniter traherent, ſed domitos, & facile aurigę ſibilo parentes. In eundem modum ſacerdotes, qui currũ diuinæ Scripturæ, in quo Deꝰ reſidet, vnde Aſſertor noſter dicebat, Scrutamini Scripturas, quoniã illę teſtimonium perhibẽt de me, vult eſſe paratos, vt ſine multis minis, & verbis obediant ſibi. Nec ab re ſacerdotes currũ Dei, puta Scripturã, voluere dicimus, cũ rotis currus Ezechielis, id eſt, ſacris doctoribus & quatuor illis animalibus, Euangeliſtis videlicet nulli ſint familiores ſacerdotib. cum quotidie ſacra Biblia reuocant. Qũo ergo non erubeſcent ſacerdotes, ſi vel Leui ſibilo Dei ſui non pareant cum legant quotidie, Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam? Ac rurſum, Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Quadrat in Euangelium pro Mandato, in hæc verba Chriſti dicta Petro, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Et ſtatim reſpondit Petrus Domine, non tantum pedes, ſed & manus, & caput. Cur Petre tam cito Chriſti pares verbis, cum prius dixiſſes, Nõ lauabis in æternum? Certè, vt doceas ſacerdotes veram obedientiæ formam, & incunctanter Chriſtum audiẽdum. Quadrat etiam in Euangelium pro Aſcenſione Domini, in hæc verba, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euãgelium omni creaturæ. Ieſu bone, ac ſi rem facilem præcepiſſes, ais duo difficillima quidem facto, peragrare videlicet totũ orbẽ, & Euangeliũ prædicare, non ſolũ huic, aut illi, ſed omnibus, etiam ipſis lupis truculentiſſimis, & ſeuientibus in hos agnos tuos, & tui Apoſtoli ſine aliqua contradictione tuis iuſſis obremperant, Cur tantam obedientiã præſtant; Quoniam ſacerdotes erant, quos paratiores eſſe decet ad parendum Deo.

Cant. 1.

Ioan. 5. f.

Ezech. 1.

Pſal. 44. & 17.

Prõ iſtimi ſint ad exequenda diuina munera ſacerdotes.

Quarto, *Audite ſacerdotes.* Quã ob cauſam, bone Deus, in ius vocas ſacerdotes iſtos? Reſpondeat Diuus Hieronymus Quoniam reges, & ſacerdotes populum induxerũt ad idololatriæ crimen. Cauendũ ergo eſt quempiã ad peccatum adducere, aut vt quis illud patret, præbere conſilium, quando ob

eam causam ante diuinum tribunal citantur sacerdotes, & reges, quasi grande piaculum commiserint. Nouit Dominus, inquit sanctus Iob, & decipientem, & eum, qui decipitur. Et ad quid eos cognoscit Deus? Vtique, vt digna rependat meritis vtrique. Nam si Assueusr iussit, Aman suspendi, quod callida fraude regē decipere moliretur, quis nō videat, praua consilia præbētes acerrime esse plectēdos? Atque, vt multa silentio præteream, obserua, quam Deus tulit sententiam in primum mali consilij patratorem. Peccauerat Eua serpentis suggestione, & interrogāti Deo, Quare hoc feciſti; respondit, Serpens decepit me. Audi autem, supplicium illatum serpenti, Quia feciſti hoc, inquit De⁹, quid est hoc, quod serpēs fecit Dñe? Quasi deceptionem nominare pudeat, eius subticet nomen & neque per os suum proferre vult, Solum ait, Quia feciſti hoc. Ac si apertius dicat, Quia tam execrandum & grande facinus commisisti, quantum est, allicere fœminā ad peccatum, maledictus es inter omnia animantia. Vides, quid primum mereatur iniqui consilij artifex, maximam videlicet maledictionem? Sed neque hanc pœnam solum inferre contentus est Deus prauo consiliario, alias quippe excogitauit, & adhibuit. Super pectus tuum, inquit, gradieris. O dignam peccato pœnam, esse videlicet omnium deiectissimum, & vas illud, in quo fabricatum est prauum consilium, pectus videlicet serpentinum, humi repere, ac si hoc facto ostendat Deus, ab omnibus esse calcandum patratorem cōsilij mali. Neque hic sistit, sed vlterius progreditur. Obserua, quod additur, Inimicitias ponam inter te, mulierem, & semen tuum, & semen illius. Quid hic docet, nisi ingenti odio prosequendum, qui nos ad peccatum inducit, atque hoc non solum inter ipsos decipientē, & deceptū? verū etiam inter posteros vtriusque esse seruandum? Non enim solūdixit serpēti iniqua consulētis, Inimicitias ponam inter te, & mulierē? vlteri⁹ progreſſ⁹ est, & ad posteros inimicitias etiā extēdit, subiūgēs, Et inter semē tuū, & semē illi⁹. Quēadmodum morbi quidam corporei paterni etiam prolem insequuntur, & afficiunt filios, vti contingere videmus iis, qui morbo Gallico laborāt, gignunt enim fœtum elanguidum, eadem que pestilenti valetudine infectum, In eundem modum ea est vis praui c[illegible]lij, vt non solum pariat odium in praua cōsulentem, verū & in omnes posteros eius. Et quēadmodū Naaman lepra adhæsit Giezi, & semini eius ob peccatum illius vsque in sempiternum. Sic & prauum consilium

odium

Iob. 12.
Esthe. 16.
Exemplo sit Amā omnib. falsis Principum cōsiliariis.
Gene. 3.
Simile. Vitio sperm atis multa morbi hereditario iure descendunt in prolem, vti Podagra, Epilepsia Lepra Phthisis Hydropisis, calculus etc.
2. Re. 5. g

odium,& inimicitias excitat,longo tẽpore duraturas.Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 1. Quadrageſimę. in hæc verba,Dic, vt lapides iſti panes fiant. Videte fratres mei,quale conſiliũ præbet tentator,iniquũ certe, & quo ad peccatũ inducat Chriſtũ.Aperiãt ergo oculos mali cõſiliarij, vt agnoſcãt,ſub quo duce militẽt,ſub diabolo videlicet,&c.

Quĩtò,*Audite domus Iſrael, & domus regis.* non ſolũ Iſraelem,& regem vocat in ius,verum& domum eorum,omnem videlicet cognationem,& familiam.Quid hoc Domine,etiã inſontes vocas ad iudicium?Quis dubitat,aliquos eſſe innocentes in his familiis, qui non ſunt peccato idololatriæ irretiti,ſaltem in fantes?Quare ergo á te,quaſi plectendi,citantur?Docet,quãtum debeamus fugere peccatum, quando etiã familia peccantis ob illius peccatũ punitur. Ego Deus tuus,fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios,in tertiã,& quartã generationẽ eorũ, qui oderũt me. Sed de his iterũ,atque iterum à nobis dictũ eſt.Docet etiam hic locus, iuſtiſſimas eſſe pœnas filiis,& nepotibus hæreticorum inflictas.Vides enim,propter idolatriam hic à Deo puniri domũ, id eſt,familiam regiã & Iſraelis.Quadrat obſeruatio in Euãgelium. Dom. 21 poſt Pentecoſten,in hæc verba, Cum autẽ non haberet,vnde redderet,iuſſit eũ Dominus eius venundari,& vxorem eius,& filios.Ecce,pro debito vxor etiam& filij plectuntur,vna cum debitore.

Exo. 20. a

Schiſmatiorũ pœna tranſit ad liberos.

Sextò,*Quia iudicium vobis eſt* Nõ profert Deus tuus ſententiam, anteaquã reos audiat.Diſcamus ergo,neminem condemnare,inauditis delinquẽtibus.Accuſantur Daniel,& ſocij eius coram Nabuchodonoſor, & ante condemnationem eos interrogat,& neque furor, & ira regis, quibus percitus erat,obſtiterunt,quo minus ab impio rege interrogarentur, & accuſati reſponderẽt Tũc,ait Scriptura, Nabuchodonoſor in furore,& in ira præcepit,vt adducerẽtur Sidrach,Miſach,& Abdenago,& ait eis,Vere ne deos meos non colitis, & ſtatuã auream,quam conſtitui,non adoratis? Iudex etiam Feſtus,accuſãtibus Iudęis Diuũ Paulũ,Reſpõdit,Nõ eſt Romanis cõſuetudo,donare aliquem hominem, prius quãm is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores,locunque defendendi accipiat abluẽda crimina,quæ ei obiiciuntur.Quẽ admodum non poteris quidquam ſcribere,niſi calamũ duobus digitis apprehẽdas Sic neque ſententiam iudex proferre in aliquem,quin audiat vtrãque partem Sed hoc iam à nobis eſt obſeruatum. Quadrat vero obſeruatio in Euangeliũ Dominicę.

Dan. 3.

Act. 25. Simile.

Dãnationis merita & rationes explicandæ antea quam pœna accedat.

Dom. 21. post Pentecosten, in hæc verba, Tunc vocauit eum Dominus suus, & ait illi, Serue nequã, omne debitum dimisi tibi, &c. Quando vocauit hunc seruũ Dominus illius? Quãdo accusatus fuerat à conseruis, vt doceat neminem inaudi tum esse damnandũ. Quadrat & in Euangelium pro festo di uæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Hic, si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est O Pharisæe, decet ne quempiam condemnare, anteaquam respondeat? Certe iniquum iudicem te exhibuisti. Respondeat Christus, quem tu condemnas pro se, & pro peccatrice, & certus sum, quòd mutabis sententiam.

¶ *Quoniam laqueus factus est speculationi, & sicut rete expansum subter Thabor. Et victimas declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.*

¶ Cum montes cõmodatissimi sint ad venationem, iuxtà illud, Montes excelsi ceruis, appositissima translatione venationis ad explicandum peccatum sacerdotum, & regum Israel vsus est noster Vates, Dicens, *Quoniam laqueus factus est*, &c. Et quibusnam laqueus facti sunt? Quamuis subticeat, subintelligendum est, populo meo Israelitico. Subticuit autem, quoniam reticentia hæc nonnihil indignationis diuini pectoris detegit. *Speculationi*. Negotium facessit hæc vox, & non parum difficultatis ingerit. Hanc varie explanat. D. Hieronymus, quem multi sequuntur, *speculationem* aptat muneri, & officio sacerdotum, & regũ Ac si apertius dicat, Speculatores vos posui, & principes in populo: & in excelso dignitatis culmine constitui, vt populum regeretis errantem, vos autem facti estis laqueus, & nõ tã speculatores, & principes, quàm venatores appellandi. Expanditis enim rete super montem Thabor, &c. Lyranus, & Carthusianus speculationem dicunt esse plebẽ, ipsosq; Israelitas. Vnde sic expendit Carthusianus, *Speculationi*, id est, plebi, cuius speculatores estis effecti. Lyranus vero sic, *speculationi*, id est, animalibus, quæ deberent per contemplationem in Deũ eleuari, Theop. & Theod. per *speculationem* excubias prophetarum, & ordinationem, seu aciem intelligunt. Prophetæ enim, veluti quidã speculatores, fuerũt, annunciantes ventura populo, vt & in Ezechiele legitur, Speculatorẽ dedi te domui Israel. Existimant ergo The loretus, & Theophylactus, reprehendi sacerdotes, & reges, quo insidias statuentes aduersus prophetas, eos interficerent. Cæterum hæc explanatio extorta videtur. Fortassis & hoc agnoscens Theophylactus, aliam adhi-

Psal. 75.

Irretiti & illaqueatus fuerat Israel speculatorũ suorum dolu.

Ezec. 3.

buit

buit, expendens, ſicuti D. Hier. explanat Recentiores multo ſecus *ſpeculationem* diſputant, dicentes, eam vocem nomen eſſe proprium cuiuſdam mõtis, qui Hebraice dicitur Miſpa ſed Latinus, & Græcus Interpres, vt appellatiuum verterũt' ſicut etiam alias facere ſolent, vt, Et factus eſt in Salem locus eius, nomen proprium Salem ex ſignificatione reddiderunt, Et factus eſt in pa = locus eius. Erant autem iſti duo montes Miſpas, & Thabor altiſſimi, alter in confiniis Iuda, & Beniamin, non procul ab Ephraitis: alter verò in ſorte tribus Iſcariotis, ſuper quos retia, & laqueos expandebant, qui auibus inſidias moliebantur, & feras agitabant. D. tamen Hierony. Lyranus, & plerique alij magis rem, quam vocem contemplati, *ſpeculationem* ad munus regium, & ſacerdotale detorquent. Sed quæres, Quomodo *laqueus, & rete facti ſunt?* Quidam exiſtimant, ſacerdotes, & reges dici *laqueum, & rete*, quoniam eorum doctrina, & exemplo populus captus eſt, & irretitus crimine idololatriæ. Ita diſpungunt Haymo, & Vatablus, & Hugo Cardinalis. Sed quamuis ita ſit, populum videlicet iſtum inductum ad idololatriam per ſacerdotes, & reges, id nequaquam hic ſignificatur. Melius ergo veritatis ſcopum attigerunt Lyranus, Rupertus, Carthuſianus, quos etiam nonnulli ex recentioribus ſequuntur, dicentes, ſacerdotes & domum regiam vna cum domo Iſrael prohibuiſſe, ne quis Ieroſolymitanum templum adiret adoratum Dominum, ob eamque cauſam vitulos aureos fabricatos, quos populus coleret, in Dan, & Bethel. Quod ſi quis Ieroſolymam peteret orationis cauſa, ei pœnam capitis indicebant. Ne ergo quis aſcenderet Ieroſolymam, turres, & arces extrui fecit Ieroboam in montibus *Thabor*, & Miſpa, ibiq; excubias collocauit, qui inde ſpecularentur, an quis Ieruſalẽ trãſiret, hac enim erat tranſitus ad eã ciuitatem. Et ſi quem cõprehendiſſent, capite mulctabant. Vnde & optime has excubias vocat *rete*. Nam quemadmodum ex multis filis conficitur rete, illudque abſcondunt venatores, donec doli ignaræ feræ capiuntur, In eundẽ modum Ieroboam multorum ſacerdotum coacto conſilio, & vitulos aureos fabricauit, & ſpeculatores poſuit in montibus *Thabor*, & Miſpa, qui populo eſſent impedimento, quominus pergeret templum Domini, latenter inſidiantes, vt facilius inde tranſeuntes cõprehenderent. Videtur hoc implicatum apud Regum hiſtoriam his verbis, Et excogitato conſilio fecit Ieroboam duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite aſcendere vltra in Ieruſalem, &c. Nam quid

Hebræũ Miſpha, latinis ſpecula ſiue ſpeculatio.

Simile.

3. Reg. 12.

quid est, excogitato consilio fecit, &c. nisi, conuocatis sacerdotibus, & senioribus modum fuisse excogitatum vna cum ipsis idolis, quo populus retraheretur à templo Ierosolymitano per clanculares exploratores? Neque omnino reiicienda est Ruperti sententia dicentis, hic *Thabor* pro quolibet monte esse positum. Idem enim iudicat esse, dicere, *sicut rete expansum super Thabor*, ac si dicat, Sicut in monte saltuoso laquei, vel retia tenduntur, vel expanduntur ad capiendum, ita subdola illorum consilia tendebantur, & effectum habebant ad decipiendum. Certum enim est, quoquo perrexisset quis Ierusalem adorationis causa, esse ministros regios adhibitos qui eum obseruarent. Ego vero opinor, *Thabor* & Mispa peculiariter mentionē fieri, qm̄ ibi maior, & vigilātior adhibita erat custodia, q̄ cōmunior esset via ad Ierusalē. *Et victimam declinastis in profundum.* Subobscurus est hic locus. Ideo variè explanatur. D. Hieronymus *victimas* trifariam videtur explanare. Primò, per *victimas* ipsos homines Israelitas intelligit, quos à sacerdotibus declinatos ait in profundum, ita vt nullus ageret pœnitentiam. Secundò, per *victimas* etiam homines intelligit, ea tamen ratione, quòd occisi non eleuarent capita. Existimo autem, Sanctum Doctorem voluisse significare his verbis, reges, & sacerdotes nimiū esse truces, & crudeles in eos, qui ascendebant Ierosolymam ad templum, nam eos sine misericordia interficiebant. Tertiò per *victimas*, hostias, & sacrificia intelligit, quas *victimas* idcirco in profundum reges, & sacerdotes dicuntur declinasse, quia prohibuerant, ire populum ad templū Ierusalem, vt eas ibi Deo offerrent. Glo. Ordinaria duas priores explanationes est cōplexa. Lyranus, Rupertus, Haymo, & alij tertiam secuti sunt. Neque displicet, quod Rupertus, & Haymo hic obseruant, videlicet *victimas declinari in profundum*, quæ dæmonibus offeruntur. Cum ergo populus duarum tribuum *victimas*, quas Deo omnipotenti offerebat, superius, id est, ad cœlos ascendere faciebat: Israel vero, quoniam idolis sua immolabat sacrificia, descendere illa faciebat *in profundum*, hoc est, in infernum. Est tamen nonnihil discriminis inter Rupertum, & Haymonem. Nam Haymo ad omnes Israelitas refert hæc verba, *victimas*, &c. Rupertus solum ad sacerdotes, quod cum hi deberent *victimas* subleuare in cœlum, seruiendo, & sacrificando creatori dimiserunt eas *in profundum* inferni, seruiendo, & sacrificando creaturæ auri, & argenti, quorum fulgor oculos intuentium decepit, quia corda cupiditas corrupit.

Ieroboam vt quidā somniant constituit speculatores qui interficerēt vniuersas Israelitas ascendētes in hierosolymā ad sacrificandū in ea.

Defectores & Apostatæ victimas domini conantur in profundo silentio sepelire vt nunquam cultus diuinus appareat.

Propius, opinor, attigit ſcopum Rupertus, quàm Haymo. Atque ita omnes expoſitores dicunt, ſolum ad ſacerdotes, & reges referenda, non ad populum, hæc verba, *victimas declinaſtis*, &c. Video multos ſecus inueniri in Hebraicis, & Græcis exemplaribus. Nam pro *victimas declinaſtis in profundum*, Hebraice eſt, *mactare, inclinare profundauerunt*, vel vt nonnullis placet, *mactando* apoſtatæ in profundũ ceciderunt. Græcè verò, *& venatores venationem, ſiue imaginem infixerunt*. Propter has tranſlationes exiſtimo, adhibitam, à D. Hier. ſecundam explanationem, qua per *victimas* homines punitos à ſacerdotibus, & regibus Iſrael intelligit, quòd ad templum Ieruſalem tenderent. Cæterum, quod dicitur, *declinaſtis in profundum*, ſunt, qui in hanc modum expendant, ſubtilem, & callidam rationem inuenerunt immolandi diis alienis, vel interficiendi homines. Nã *declinare in profundum*, ſiue profundare, quod idem eſt, implicat, alicui rei vehementem operam dare, ſedulumque ad aliquid perficiendum ſe exhibere: vt, Conuertimini, ſicut in profundum receſſeratis filij Iſrael, in profundum recedere, idem eſt, quod profundare diſceſſionem. Ita explanant Vatablus, & nonnulli recentiores, quæ explanatio non omninò reiicienda eſt. *Et ego eruditor omnium eorum.* Non conueniunt expoſitores in explanatione huius loci. Lyranus ſic, *Eruditor*, id eſt, cognitor, & oſtenſor omnium eorum. Neſcio cur per *eruditorem* cognitorem, ſiue oſtenſorẽ intellexit. Secus ergo eſt hic locus explanandus, explicandaque vox in propria *eruditoris* ſignificatione, quamuis vox Hebraica pro *eruditor* eſt muzzar, id eſt, increpatio, & obiurgatio, ſeu diſciplina, ſed cum corripere, ſeu obiurgare ſpectet ad *eruditorem*, optimè noſter Interpres vertit, *eruditor*, pluſque ſignificare videtur, quàm magiſter, in quem modum habet tranſlatio Septuaginta. Et licet nonnulli verba hæc eſſe variis Heſſeæ exiſtimant, quibus ſignificat, ſe corripuiſſe, & obiurgaſſe Iſraelitas: multo melius dicemus, eſſe verba ipſius Dei, quòd ipſe videlicet Deus fuerit eorum eruditor, quamuis per diuinos vates, intelligendum eſt, obiurgaſſe, & arguiſſe eos. Cur vero obiiciat Deus, ſe fuiſſe eorum *eruditorem* Iſraelitis? non conueniunt expoſitores in aſſignanda ratione. Rupertus inquit, his verbis Dominum ſignificaſſe, omnes per diuinam legem ſuam fuiſſe eruditos. In ea enim prædixerat, Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neq; omnẽ ſimilitudinẽ, quę eſt in cœlo deſuper, &

Iſa. 31. c.

Erudierat populum ſuũ Deus in cultu vero & puro à quo impunẽter diſceſſerat erudiente contẽpto.

Ex. d. 5.

quæ

quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis, neque coles ea. Cùm ergo dicit, *Ego eruditor omnium eorum*, idem est, ac si dicat. Excusationem non habent de peccatis suis: quia ego legem publicam dedi omnibus, ne similitudinem sibi facerent vitulorum, imò neque aliquorum ex omnibus, quæ in cœlo, & quæ in terra, & quę in mari sunt. Carthusianus secus, cuius explanatio mihi non est ingrata. Ait verò. E *ego eruditor omnium eorum*, id est, non obstãte tanta ipsorum malitia, ego per prophetas meos doceo eos, & moneo ad pœnitentiam. Haymo, quamuis aliter, nõ inepte tamen, imò mihi maximè gratus est. Ait quippe. Ne desperarent populi, & magistri eorum, hoc est, principes, & sacerdotes, redire se posse ad veniam misericorditer se Dominus *eruditorem omnium eorum* fore pronunciat, dicens E *ego eruditor omnium eorum*. Ac si diceret. Si pœnitentiã agere voluerint & diis, quos hactenus coluerunt, seruire cessauerint, ne desperent, quia ego eruditor eorum docebo illos, qd agere debeant: qui emendare, non punire cupio, & saluare, non perdere quæro. Desumpsit partem explanationis istius à D. Hier. Vtinã autẽ & omnia, quæ in hunc locũ ait sanctus doctor, retulisset. Inquit autẽ in hunc modum. O sacerdotes & reges qui meũ populum decepistis, & tu populę, qui deceptus es, tam grauiter deliquistis, vt non solum occideretis victimas, sed in profundum eas miseritis inferni: nolite arbitrari magnitudine sceleris vos à me penitus recessisse. Ego sum magister vester, imo eruditor, qui emendare cupiam, nõ perdere. Hæc sunt, quæ velut selectiora, collegi ex variis expositoribus, hunc locum dispungentibus, qui certe mihi visi sunt luculentissimè Philosophari in eius explanatione. Et quemadmodum, inuento pretiosissimo adamante, varij etiam alij lapides pretiosi exquiruntur, margarita, smaragdi, &c. vt iis ornatus, præ se ferat, quanti sit æstimandus. In eundem modum doctorum quisque explanationem diuersam huic loco adhibet, veluti margarita quædam, quibus redditur ornatior, in eam congerens. Est enim quam accommodatissimus, & pretiosissimus ad hauriendas multas, easque pulcherrimas obseruationes ad componendos mores, tantaque est omnium venustas, vt quæ sit præferenda, prorsus ignorẽ. Sed ad eos calamum conuertamus.

In eos quæ erassa quæ dã ignorãtia legis diuinæ eo gnitionem dissimulant.

Simile. Authoris cõmendan da diligentia in doctorũ conferendis locis.

Obserua-

Obſeruationes ad morum inſtitutionem.

Aqueus facti eſtis ſpeculationi. Egregie munus explicat principum, & ſacerdotum, eſſe videlicet *ſpeculatores*. Propterea enim eos in culmine honoris, & dignitatis Dominus cõſtituit, vt inde melius, & quaſi in eminentiſſimo loco collocati, ſpecularentur, & proſpicerent, quæ quiſque populi facit, & quos viderit virtutibus ornatos, & candidis actionibus nauantes operam, magis ad virtutem ſectandam exciter, & adhortetur, quos vero aſpexerit ſegnes, & torpentes, reddat agiles, & præcinctos ad ingenuas actiones, ſi qui etiam pecatis ſe tradant, eos reuocet, non ſolum vocibus & comminationibus, verũ & ſe exhibẽs integritatis, & puritatis exemplum. Quẽadmodum. n. exploratores, & excubiæ quã attentiſſimi ſunt, vt proſpiciant, an hoſtes irruãt, & ſi viderint irruẽtes, ſtatim faculas accẽdunt, vt populus intelligat, hoſtes imminere, vocibus etiã clamãt, armati cuncta luſtrant, hoſtibus reſiſtunt, donec populus ad tutiora ſe recipiat. In eundẽ modũ principibus, & præſulibus incumbit, ingenti ſolicitudine quærere, quid agatur in populo, eunque ab hoſtibus tueri, & cum inſpexerit hoſtem graſſari ſatanã, non voce adhortari ſubditos, vt fugiant, verum & faculam, igne charitatis ſuccenſam, manibus arripere, hoc eſt, virtutũ exemplar ſe exhibere, & liberalibus actionibus munitũ irruere aduerſus vitia, ne quis eorũ, quos gubernandos ſuſcepit, interimatur, aut redigatur in ſeruitutem. Naſus tuus, ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damaſcum, inquit Sponſus cœleſtis. Quid vocat naſum, niſi principes, & prælatos? Et eleganter quidẽ. Nã quẽmadmodum naſo diſcernuntur boni ac mali odores. Ita prælatorum, & magiſtratuum eſt, ſagaciter indagri, qninam ſint virtutum odore fragrantes, qui etiam fœtore contaminati vitiorum. Atq; vt hoc munus præſtare poſſint, bene ſubiungit. Sicut turris Libani. Erat enim turris conſtructa in extremo verrtice montis Libani, ibiq; exploratores, q inde contẽplarentur, an hoſtes venirẽt pugnaturi. Sic præſulẽ in imis locis iacere dedecet, quæ Sol iuſtitiæ radiis ſplendentibus ſuæ gratiæ non impertit: ſde aſcẽdere debet ad virtutũ celſitudinẽ quàm primum Sol Chriſtus illuſtrat, non ſecus ac ſol ortus cacumina montium illuminat. Vnde bene turris hæc non quouis loco dicitur ædificata: ſed in mõte Libani, id eſt, candido. Debẽt enim cãdidis

Simile.

Paſtorum eſt vigilare ſuper gregẽ propter tria neceſſaria videlicet ad diſciplinam, ad cuſtodiam, ad preces, nulla enim eſt excuſatio paſtoris ſi lupus eo ſciẽte, oues comedat. Cant 7.

Simile.

ornari virtutibus prælati, non obscuris contaminari peccatorum actionibus. Et quid in ea virtutum turre collocati, facere debent? Obserua quod subiungit. Quæ respicit contra Damascum. Non satis est, præsulem ornari virtutibus, vlterius illi progrediendum est, respiciat contra Damascum, hoc est peccata, intueatur qui nã sanguine madent peccatorum. Damascus enim sanguinis potus interpretatur, & subditos mundos reddere curet existimant nonnulli, nequaquam spectare ad principes, & prælatos, inquirere, quid faciant subditi. Falluntur tamen. Nam nasus Ecclesiæ sunt, ad discernendos prauos & suaues odores. Quemadmodum Isai misit filium Dauid ad alios filios, dicens ei. Curre in castra ad fratres, tuos, & eos visitabis, si recte agant, & cum quibus ordinati sunt disce, hoc est, inquire, sub quo duce militẽt, aut, vt Chaldæus paraphrastes dispungit, negotia eorum scrutare. In eundem modum prælati, & principes mittuntur à Deo vt diligenter perueſtigent subditorum acta, & inspiciãt, sub quonam duce sint, num sub dæmone, an sub Christo. Et quẽadmodum Alexander Magnus, referente Alexãdro Nekam, se vitreo vase concluſit, in marisque altitudinem se deiecit, vt contemplari posset, quæ sub aquis erãt, neque solũ ea rimari, & cognoscere cõtentus est sed etiam à gryphis in altã aeris regionẽ est eleuatus, vt totũ orbẽ clarius cõspiceret. In eundẽ modum principes, & prælati debent profunditatẽ vitiorum perscrutari, vt videant, an aliquis suorum subditorũ in ea regione vitã degat, indeq; educere, & extrahere, si quem inuenerint. Quod vt melius efficere possint, se intra vasa vitrea agnoscant esse concluſos, hoc est, non iudicent, se esse aureos, aut ahæneos, sed nimium fragiles, atque in eadẽ labi posse peccata, in quæ labuntur subditi. Debent etiam in altũ à virtutibus euehi, vt subditos virtutibus exornatos perspicacius intueantur, eosq; honorib. & ꝑmiis ꝓsequãtur. Vnde Isaias ait. Super montẽ excelsum ascẽde tu, q euãgelizas Siõ. Cur enim super montem ascendere iubet, nisi vt melius cuncta cognoscat euãgelizans? Et D. Greg. Quisquis, inquit, populi speculator ponitur, in sublimi debet stare per vitam, vt possit prodesse per ꝓuidentiã. Significauit hoc perpulchrè Deus, dũ Ezechielẽ creauit speculatorem. Audi enim, quid fecerit Ezechiel, anteaquam audiret. Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Veni, inquit, ad transmigrationẽ, ad aceruum nouarũ frugũ, ad eos, qui habitabant iuxta fluuium Chobar, & sedi, & vbi illi sedebant, & mansi septem

1. Re. 17. Simile.

Simile. Miranda principis magnanimi sed temerarij curiositas.

Isa. 40.

ptē diebus in medio eorū. Cùm aūt pertransiſſent ſptē dies, factū eſt verbū Dñi ad me, dicens Fili hominis, ſpeculatorē dedi te domui Iſrael obſerua, qñ ſpeculatoris munus Ezechieli iniūgitur. Prius perrexit ad acerum nouarum frugum, id eſt, virtutes, & ad rerum præclare geſtarum fructus. Non ſatis eſſe iudicauit Dominus mittere Ezechielē ad veteres fruges, ſed ad nouas mittit fruges, vt doceat principes, & præſules non confidere in rebus ſtrenue geſtis, ſemper enim debent eſſe præcincti ad præclara efficienda, ad nouaq; aſpirare, & inſtar feraciſſimi agri, fructus ferre, non quoſcunq; virtutū, ſed vberrimos. Hinc ſolum ad fruges, ſed adaceruum mittitur frugum, quoniā ſubditis debet omniū virtutū præbere alimenta. Omnia poma, noua, & vetera dilecte mi, ſeruaui tibi, ait Sponſus. Quid per poma intelligit, niſi virtutes? Neque poma ſolū offert Sponſo, ſed omnia inquit qm̄ ne muneri ſuo deeſſe videantur principes, & prælati, omnium debent proferre fructus virtutū. Neq; ſolum ait, omnia poma vetera, ſed noua etiā addidit, ne præteritis fidant fructibus, nouos in dies edere tenentur. Quomodo enim, ſi non omnibus ſit virtutibus inſignis, audebit reprehendere ſubditorum vitia? Quomodo medelā adhibere vulneri alieno, ſi eodē ipſe laboret? Quomodo ſegnes excitabit ad virturem, ſi ipſe iaceat, & multo ſit ſegnior? Nōne patriarcha Abraham⁹ prius ſeipſum circuncidit, quā quos gubernabat, circūcideret? Qua enim fronte ad alios circuncidendos accederet, q̄ manebat incircunciſus? Poſtquam itaq; aceruū nouarū frugū adierat Ezechiel, in medio iubetur eſſe captiuorū, & cuncta, quæ agebant, diligenter inſpicere. Prælatorū enim, & principū muneri incumbit, ſubditorum vitā cognoſcere, & mores inueſtigare. Quod ſi quempiam inuenerint captiuū, & inſeruitutē dæmonis redactū, eorū intereſt, profluuio ingenti lachrymarum abluere ſordes ſubditorum, & non ſine magno mœrore intueri ſcelera ſui populi. Hinc nō vno die nec duobus, ſed ſeptē ſedit dieb⁹ cum captiuis, nec quouis loco ſedit, ſed in medio eorū. Quorſum medium elegit locum? Vt exactius perſpiceret, in quaīnā actiones incumbebant captiui, penituſque quid agerent penetraret. Cum hæc omnia perfeciſſet Ezechiel, audiuit, & non antea, Fili hominis, ſpeculatorē dedi te domui Iſrael. Ac ſi apertius oſtendat Deus, eos ſolū dignos *ſpeculationis* Officio, qui ſimilia ſtudia impedunt populis. Quadrat obſeruatio in Euangeliū Dominicæ 12. poſt Pentecoſtē, in hęc verba. Accidit autem, vt ſacerdos quidam

Ezec. 3. d

Præclarè dictis aut factis præclarioraꝝ. te monumēta addere debēt Principes quoſalentium fœnore augeāt. Cant. 7. Gen. 17. Paſtor negligenter pro eſt qui ſubditarū & foritudinem & infirmitatē neſcit. Greg. ſup. 1. Reg.

descenderet eadē via: & viso eo, præteriuit. Ecce, ante Leuitā & Samaritanum descendit sacerdos in Iericho. Cur putas, prior descendit sacerdos? Num quia ex iuncto sibi munere incumbebat descendere, vt prospiceret, an quis subditorum eius comprehensus fuisset à latronibus, despoliatus, & saucius: Vtinā ob eā causam descēdisset in Iericho, id est, ea loca perscrutaretur, in quibus à Satana subditi, non secus atque à latrone vulnerantur. Cæterum non propterea descendisse. restatur loquendi modus, Ait quippe Asserror noster, Accidit autem, vt sacerdos descenderet. Ac si apertius dicat non descendit, vt vigilanter, quæ sui muneris erant, *speculationis* videlicet exequeretur, sed casu quodā, & inopinato descendit, hinc viso vlnerato, præterijt. Quadrat etiam in Euangelium feriæ 2. Paschæ Resurrectionis, in hæc verba, Qui sunt hi sermones, quos confertis adinuicem, ambulantes, & estis tristes? Cur putas, Christus tam solicitus quærit à discipulis: quid confabulētur? Certè, vt admoneat prælatos, ad eos spectare, inquirere, quas texant subditi confabulationes nedum actiones indagare, ea enim de causa *speculatores* appellantur in Scriptura.

Secundò. *Speculationi*, id est, plebi, vt explanāt Lyranus, & Carthusianus elegāter subditi *speculationis* principū, & sacerdotū dicūtur, vt discant isti, residētiam super oues sibi traditas esse necessariā eāq; de iure diuino. Propterea. n. prælati dicūt *speculatores*, q; oues semp speculari, & inspicere illis ex officio incūbat. Hinc oculi reipublicę, siue Ecclesię appellāt prælati. Vnde egregie D. Anselmus, expendēs illud Cāticorū, Oculi tui colūbarū, ait, Oculi tui, id est prædicatores tui, qui tibi prouidēt, vt oculi corpori, &c. Sed obiicies, Nū alij prędicatores nō sunt, præter episcopos, & prælatos? Sunt procul dubio quinimo rarō episcopi declamādi ad populū exercent mun⁹. Cur ergo solū per oculos prælatos intelligis? Respōdeat tibi D. Thomas. Prædicare, inquit, ex officio conuenit prælatis, religiosis autē ex cōmissione. Igitur nō ab re per oculos proprie prędlatos intelligemus, siquidē ex munere illis populū docere incūbit, religiosis autē non item. Hinc & optime inquit D. Ambrosius, libro de Dignitate sacerdo. c. 6 Oculorū etiam officium in corpore, id est, in Ecclesia, voluntarius accepisti, vt reliquum per te corpus ducatum lucis haberet. Episcopus enim à cunctis indubitanter vocatis, præsertim cum ipso nomine censeris. Si tamen actio concordet nomini, & nomen se societ actioni. Nam quid aliud interpretatur

Episcopus

cap. 1. Prædicationis onus ex professo commune Episcopis reli. & ossis ex commissione. 2 2. q. 187. ad 2.

Epiſcopus, niſi ſuper inſpector, maximè cum ſolio in Eccleſia editiore reſideat: & ita cunctos reſpiciat, vt & cunctorum oculi in ipſum reſpiciant? Quemadmodum ſtruthio ouа ſua aſpiciendo fouet, ſuoque aſpectu ſolum fœtũ ab ouis haurit, quę, ſi intueri deſignat reddũtur inania, & ſterilia, Sic ſubditi oculis prælatorum ſunt fouendi eorum enim aſpectus perquam neceſſarius eſt ſubditis, ne pereant. Fertiliſſimũ in agro oculum Domini eſſe inquit Plinius, idque maiorũ probabat ſententia. Ego vero dico populum tũc, inſtar feracisſimi agri fructus proferre virtutũ cum prælatus illum intuetur. Hoc aduertant prælati, longo tẽpore ſuas oues deſerentes, exiſtimãteſque, ſe feciſſe ſatis, ſi eas viris tradiderint gubernandas cum vitæ integritate conſpicuis, tum literarũ omnium dotibus inſignibus, dicentes, multo exactius oues agi, & paſci per hoſce vicarios qui ſufficiuntur in locum ipſorum quam per ſe. Fallantur enim. Nam quemadmodum oculi alterius quantumuis ſint perſpicaces, & acuti, homini ſunt inutiles, propriiſque cernit, nõ alienis. Ita prælatis ſecus ſubditi vident, quæ agenda ſint, quàm vicariis. Quis, dic, prudentior, vt pro paſtore abſente populũ gubernaret, quàm Aaron? Cæterum abſente Moſe, & non cuiuis rei, intentio, ſed cum Domino colloquente, petenteque legem ab eo, qua populus eſſet gerendus, labitur in idololatriam, auditque Moſes, Deſcende cito, quia peccauit populus tuus. Deus optime, ſi peccat populus, corripiatur à vicario Moſis, nempe ab Aarone, cur potius, propriũ paſtorem mittis, vt peccantẽ populum reprehendat? Certe, vt doceas, non perinde à vicariis medicinam vulneri abhiberi, atque à propriis prælatis. Quod ſi, paſtore cum Deo loquente, quia oues non ſpeculabatur, in tantum facinus, quantum eſt idololatria, ſunt prolapſę, quid quæſo, erit de ouibus, quarum paſtor non diuinæ confabulationis cauſa abeſt: ſed ob cauſas futiles, & inanes ne dicam, vt cũ ambitione, cũ carne ſua, cũ hominibus, &c. colloquatur? Agnouit Spiritus ille cœleſtis, quantum ouibus noceat abſentia prælati. Eo enim ſuggerente, concilium œcumenicum Tridentinum pœnas indixit non reſidentibus abſenteſque ſine iuſtiſſima cauſa mortalis peccati reatu cõſtrictos eſſe decernit. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ 3. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Cum inuenerit ouem, imponit in humeros ſuos gaudens. Ecce, non vicariũ miſit bonus paſtor, qui ouem quæreret errantem non alienis humeris, ſed propriis imponit. Non enim ſe boni paſtoris

Simile. Eſa. 18. 6.

Epiſcopi in ſuis Eccleſiis debent reſidere tam ſa ere & eas nouerint lingua ſine ſuperioris literis vel ſine principis permiſſione & tunc nõ amplius quo anno Pal § interd. Aut. de Sãctiſſ. Epiſc. Simil. Exo. 32. b

In ſacerdõtes curam animarum habentes qui non apud ouile reſident Conc. Trident. Seſſ. 23. can. 1.

ris munus executum esse agnouit, si hæc ouibus impendere aliis committeret. Quadrat & in Euangelium Dominicæ. 2. post Resurrectionem, in hæc verba, Ego sum pastor bonus & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Igitur præsens debet esse ouibus suis bonus pastor, alioqui, si absens sit, quomodo oues illum, & illę oues cognoscere potest?

Terriò, *Laqueus, & rete expansum super Thabor.* Maximè hic splendet piorum hominum constantia, & firmitudo adseruiendum Deo suo. Nam cum exploratores inuigilarēt, ne quis Ierosolymam adiret adoratum Dominū, adhuc nō defuerūt viri timentes Deum suum, qui despicientes minas, & pœnas regnum, & sacerdotum, in sanctum templum pergebant. Sic de Sancto Tobia legis. Cum irent omnes ad vitulos aureos quos Ieroboam fecerat, rex Israel, hic solus fugiebat consortia omn[illegible]n, & pergebat in Ierusalem ad templum Domini. Non ergo tu animum deiicias, cum cernis, multos amplecti peccata, & virtutē deserere, sunt enim viri pij inter iniquos, qui etiam cū vitæ periculo Deo seruire contendant. Dicebat Elias Domino, Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus. Sed respondit Dominus Eliæ, Derelinquam mihi septem millia virorū in Israel, qui non curuauerunt genua sua ante Baal. Agnouit Moses, inter peccatores seruari à Deo viros iustos, quamobrem cum filij Israel patrassent idololatriæ scelus, inquit, Si quis est Domini iungatur mihi statīque cōgregati sunt ad eū omnes filij Leui. Sic etiā, cum Lamech, venereæ voluptati laxās habenas, accepisset duas vxores, & Iabel conficiendi tentoriis esset intētus, Iubal musicis instrumentis animum oblectaret, atque Tubal malleator, & faber esset in cuncta opera æris, & ferri, quę omnia terram, & carnem sapiunt. ortus est iustus Enoch, qui cœpit inuocare nomen Domini. Quemadmodum in illis locis, & regionibus, vbi serpentes & viperæ inueniuntur, etiam reperitur herba salubris Scorsonaria, Hispane dicitur *Escorconera*, quæ maximè medetur viperinis morsibus, ac ipsa natura remedia apposuerit contra venenū iuxtà venenū ipsum In eundem modum vbi videris homines, quos Sanctus ille Baptista vocat genimina viperarū, certo crede, etiam degere viros pietate præstantes. Et quemadmodum stellæ maximè splendent inter densiores tenebras, Sic inter homines tenebris peccatoru[illegible] obuolutos inueniuntur viri sanctitate fulgentes. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Dominica. 3. Quadragesimæ, in hæc verba, Extollens vocem quædam

Tob. 1.

3. Reg. 19

Exo. 32.

Gen. 4. Thubal Cainus faber ferrarius.

Simile.

Simile.

dam mulier de turba, dixit illi, Beatus, vēter qui te portauit & hubera quę ſuxiſti. Quādo mulier hæc in iſta verba prorupit? Cum quidam dicebant, Chriſtū in Beelzebub eiicere dæmonia, & alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant. Vides, quo pacto inter impios non defuerit mulier pia, Chriſtum laudibus proſequēs, & honorans? Quadrat & in Euangeliū pro Chriſti paſſione, in hæc verba, Stabat populus ſpectans, & deridebāt eum principes cum eis, & illudebant ei milites, & vnus de his, qui pēdebāt, latronibus blaſphemabat eū. Ecce, inter tot procellas, & turbines contumeliarum alter latro ad Deum conuerſus, increpabat illum, dicens, Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es, &c.

Quartò, *Victimas declinaſtis in profundum*, id eſt vehementem operam adhibuiſtis, & ſedulitatem vt homines tendentes Ieroſolimam adorationis cauſa interficeretis. Vel vt idolis offerrent hoſtias. Bone Deus, quis expendere digne queat, quam prudentes, & ſtrenuos ſe exhibeant homines, vt mala perficiant. Vtinam parem operam impenderent virtutum actionibus. Sed proh dolor ad bona quam ſegnes, & hebetes ſunt: ad mala vero quam expediti, & ingenioſi. Væ, inquit Iſaias, qui profundi eſtis, vt à Domino abſcondatis conſilium, quorum ſunt in tenebris opera. Et Ieremias, Sapientes ſunt, vt faciant mala bene autem facere neſcierunt. Et Aſſertor noſter, Filij huius ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Quemadmodum figulus, quāuis pretioſiſſimas gemmas, & puriſſimum aurum illi tradas, vas non efficiet: ſed ex luto, viliq́ue terra, In eundem modum peccatores cuipiam ingenuæ virtutis actioni nauare operam ignorant, & licet margarita fulgentiſſima virtutum, patientiæ, miſericordiæ modeſtiæ, &c. & charitatis aurum offeras, his non vas cordis ſui exornabunt, cæterū ad opera cœnoſa, & lutoſa, bone Deus, quam ſunt ſtrenui artifices. Venite, Dixit rex ille Pharao, ſapienter opprimamus populum Hebræorū Ecce, rex iſte non quouis modo decreuit, perdere Hebræos, ſed ſapienter, ait, opprimamus. Sic & Ieroboam excogitato conſilio fabricauit idola. Si peccatum patrandum eſt, & homo ſe contaminare aliqua ſordida actione ſtatuit, quis non videat, vt omnibus numeris peccatum abſoluat. Quid docuit ægyptus filios Iſrael, niſi opera luti & lateris? Sed vnde peccatori tanta eſt dexteritas ad malum perficiendum, tantaque ſocordia, & ignauia ad bonum? Vno verbo dicam. Quniam iniquitati quàm frequentiſſimè

Vide quid humana induſtria conetur quo exitū ſuum moliatur.

Iſai. 29. e
Ierem. 4.
Luc. 16. b
Simile.

Exod. 1.

3. Reg. 12.
Deſidia bonū alacriores facit homines ad malum.

incũbimus, virtuti vero rariſſime. Perficis, frater mi, aliquod peccatũ ita vt nihil amplius in eius opera optare poſſis? Vide an non ſemel, atque iterũ, ſed creberrime illud feceris. Tractant. n. fabriliafabri, & nemo repẽte fit ſũmus. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominicæ 22. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Abeuntes Phariſæi cõſilium inierunt, vt caperẽt eum in ſermone. Ecce, ad malum quàm apti ſunt iſti Phariſæi, nõ enim quoquo modo ſtudent capere Chriſtum in ſermone? ſed, inito conſilio, capere excogitãt. Quadrat & in Euangeliũ Dominicæ. 8. poſt Pentecoſtẽ, in hæc verba, Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudẽter feciſſet. Non ergo oſcitanter ſe geſſit, ſed diligenter eſt executus, quæ terram ſapiunt.

Quintò, *victimas declinaſtis in profundum.* Si iuxtà diui Hieronymi ſ ntentiã diſpungas, quem multi ſequantur, vti, explanantes literam, diximus; videlicet: ſacerdotes *victimas* in profundum declinaſſe, id eſt, homines, nè pœnitentiam ageret, dices ex hoc loco, nullũ gratius Deo ſacrificiũ ipſo homine pœnitente. Sacrificium Deo, inquit Pſaltes, ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Cur cor cõtritum nõ deſpiciet? Quia Deo gratiſſima eſt victima. Hinc ex hoſtia ſibi præcipit Deus, maximè offerri iecur, & omnia inteſtina lauari aqua, & adoleri in odorẽ ſuauem Dño. Timeãt ergo, qui pœnitẽtes reuocãt à pœnitẽtia iniquis ſuggeſtionib, aut alio quouis modo. Quadrat in Euangelium Dominicæ. 1. Quadrageſimæ, in hæc verba, Accedẽs tẽtator, dixit, Dic, vt lapides iſti panes fiãt. Quid agis Satana? Cur retrahere ſtudes Chriſtum à pœnitentia, & ieiunio? Cur *victimam* declinas in profundum? Nonne ſatius eſſet, *victimam* in cœlum leuare, conſulendo, & adhortando, ne ab inceptis deſiſtat? Quemadmodum enim aues, in menſa regis ponendæ, prius mundiſſima aqua lauantur, deinde ad ignem torrentur, quam regi offerantur in cibũ? eſſetque ingenti ſupplicio addicendus, qui imprudenter in cinerem proiiceret, & conſpurcaret, In eundem modum pœnitentes, aues quædã ſunt, pro cantu gemitum edentes, & diuini quidam turtures. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, ait Sponſus. Quid turtur ſignificat, niſi pœnitentes? Ea enim auis, coniuge vita functo, ingenti mœrore affecta, ſola volat, aliarum volucrũ ſocietatem fugit, neque in frondeſcenti ramo vnquà inſidet, Sic pœnitẽs malea ctorũ, cum ſe cernat ſine coniuge, Sponſo videlicet cœleſti, dolet, gemit, hominum conſortia fugit nihil

Hoſtia gratiſſima Deo pœnitens anima. Pſal. 50.

Simile. Cantic. 2. Columba compare defuncto aduua perpetuo lugeti; ſic anima diuina gratia deſtituta pœnitẽtiæ lachrimis ſordes peccati contrita deploret.

nihil, quod corpus oblectet, diligit aut quærit, ſordes peccatorum abluit, igne charitatis accenditur, vt cibus dignus palato regis cœleſtis efficiatur. Qua ergo, dic ſodes, erit pœna dignus, qui has aues, dum torrentur, cinere inuoluere curat, obſtatque, ne lauẽtur lacrymis pœnitentiæ? Ait Spõſ⁹ veluti incredibili alacritate perfuſus, Vox turturis audita eſt. Et audebit quiſpiam, turturi hanc vocem adimere, ne gemat? Sed vbi audita eſt eſt vox turturis? In terra, inquit, noſtra. Quæ eſt hæc terra Sponſi? Non inepte dicemus, hanc terram eſſe ſolitudinẽ illã, in qua Chriſt⁹ ieiunijs, & orationibus vacabat. Et qm̃ Spõſa, Chriſtũ imitata, pœnitẽtiã agebat, dicitur, in terra Sponſi vocem turturis audiri. Eſt etiã obſeruandum, non eſſe ab Sponſo dictum, Vox turturis audita eſt in terra mea, ſed in terra noſtra, vt doceat peccatorem, cum inſtar turturis, gemit peccata, eandem etiam fuiſſe Chriſti regionẽ, qui etiã turturis munere fungens, noſtra defleuit peccata. Dicés itaque Sponſus, in terra noſtra, idẽ eſt, ac ſi dicat, in terra mihi, & tibi communi, ſi enim pœnitẽtiam pro tuis delictis agis, & ego non pro meis, ſed pro tuis egi etiam pœnitentiam.

Sextò, *Victimas declinaſtis in profundũ.* Si pro ſacrificiis ſumas *victimas*, quæ à ſacerdotibus dicuntur, *in profundum declinari*, quod ea dæmoniis offerrent, locus hic aptiſſimus eſt contra hypocritas, qui, cum ſacrificia ſua, ieiunia, orationes, elemoſynas, &c. deberent in cœlũ leuare, Deoque offerre, *in profundum declinãt.* Quemadmodum Deus ex iiſdem aquis piſces produxit, & volucres; ſed piſces ad ima tendunt, & in cœnoſis locis cibum quærunt; aues vero in cœlum volant. Sic hominum varia eſt ſors, & conditio, cum b aeodem ſuperno rerum opifice ſint conditi, & ex eadem materia fabricati, quidam in terra quærunt ſuũ victũ, aurã videlicet popularẽ ſuis actionibus captãt, alij vero pẽnas intellect⁹, & voluntatis ſumentes, alta petunt, & in cœlo pullos affectuum, & cogitatuum, veluti in nido, collocare, & fouere conantur. Et quemadmodum ignis nõ deorſum: ſed ſurſum tendit, quod nobilius ſit aliis elementis, Sic viri iuſti in cœlũ opera ſua mittunt. Eſt namque Deus ſimilis Alexandro Magno, qui gryphis eſcam ſuper capita eorum appoſuit, vt ad eam volãtes, terrã relinquerẽt, & ſurſũ aſcenderẽt, Sic De⁹ præmia nobis poſuit in cœlo, vt illud conſcendere conaremur. Nolite, inquit Chriſtus, theſaurizare vobis theſauros in terra, theſaurizate vobis theſauros in cœlo.

Simile.

Mille hominũ ſpecies & rerum diſcolor vſus.

Septimò, *Et ego eruditor omnium eorũ.* Multa hic sunt implicata. Ne tamẽ lõgius diuager, paucis ea omnia perstringã. Primò docet Deus, grauius esse crimen peccantis, cum habet *eruditorẽ*, seuocãtem à peccato, & eo cõtempto, in malo persistit, quãtoque quis habet meliores, & præclariores correctores, siue eruditores, si non resipiscat? tanto digniorem acerbo supplicio. Existimant homines, non reddituros fore rationem, quod non se ad meliora conuerterint, cum nacti fuerint præstãtiores concionatores, qui illos erudiant, Falluntur tamen. Nam quemadmodũ, quo peritior est artifex, decet melius, & pulchrius vas effingere, quod si secus euenerit, materiam ipsam execramur, in eam culpã conijcientes, nõ in ipsum artificem, qui ingenti studio conatus est efficere opus se dignum, In eundem modum, quo illustriores declamatores habet populus, æquum est puriores, & integriores sint homines, at si cõtra contingit, auditores Deus addicet maioribus supplicijs. Decet ne, quò quis habet lautiores epulas, maiori macie extenuari, & in huberrimis pascuis fame cruciari, & inter peritiores medicos prolixiorẽ esse morbũ? Nequa quã. Cur ergo inter optimos eruditores degentes, erunt macilenti, cum illis dapes spirituales quam lautissimæ propinẽtur? Cur in optimis pascuis positi, nõ comedẽt? Cur medicos nacti singulares, putrentia vulnera habẽt? Quẽadmodu Pharao vidit boues pulchras, & crassas nimis, quod pascerentur in locis palustribus; alias etiam vidit fœdas, & macie cõfectas, quãuis ex eodẽ flumine bibebãt, & in eadẽ amnis ripa, in locis virentibus pascebantur, In eundem modum variam audientiũ concionatores esse conditionem deprehẽdes; quidam eorum pabulum diuinum à declamatoribus oblatũ quam auidissimè comedunt, & proficiunt declamationibus, alij vero semper macilẽti, & elanguidi, proh dolor, sunt. Quia illi respõdebunt supremo iudici, cũ illis obiecerit, Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sydone factæ fuissẽt virtutes, quę factæ sunt in te, olim in cilicio, & cinere sedentes pœniterent. Veruntamen Tiro, & Sydoni remissius erit in iudicio, quã vobis. Digna quidem tanto iudice sentẽtia. Nam si cœlestis Salomon viros eligit ad præcidenda ligna, ex quibus cõstruatur templum sanctum sibi, industrios quidem, & ad id munus electissimos, sicut terrenus Salomõ exquisiuit à rege Hiram, ad ædificandum templum Ierosolymitanum, si postea huiusce modi ligna à teredine corrosa inuenerit, hoc est, vermen conscientiæ à peccato

Limile.

Peßimi habitus in diciũ inter lautißimas diuini verbi epulas macie extenuari.

Simile. Gene. 41.

Luc. 10. c.

3. Reg. 5.

ortum

ortum in illis viderit, nónne meritò ea igni addicet inferni, dicens, Ite maledicti in ignem æternum? Quaſi ſingulare beneficium Deus cõtulerit filiis Iſrael, ait apud Ezechielem, *Ezec. 34.* In paſcuis vberrimis paſcã eos, & in mõtibus excelſis erunt paſcua eorũ: ibi requieſcẽt in herbis virẽtibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur, & cum tu, miſer homuncio, hęc adeptus ſis paſcua, illa deſpicies, & paſci contemnes? O amentiam deplorandam, ô cæcitatem igentẽ Reſipiſce, obſecro, frater mi, reple animum hoc diuino, pabulo. Cur famere perire permittis? Filius ille prodigus, gemens, quod non haberet, qui panes porrigeret, dicebat, Quanti mercenarij in domo patris mei abũdãt panib⁹, ego autẽ hic fame pereo: tu vero, cũ habeas, qui te ingẽti charitate inuitet, panes cœleſtes offerẽs, comedere negliges? Deflebat Ieremias paruulorũ ſortẽ, quòd, cum panem peterent, nõ eſſent, qui frangerẽt eis. Paruuli, inquit, petierunt panem; & non erat, qui frangeret eis: & tu rogatus ab optimis piſtoribus, & conditoribus ſtrenuis inuitatus, non vis mandere; Non ſic regius ille Pſaltes, ſed pabulũ iſtud inueniẽs, animũ replebat. Dñs, inquit, regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquã refectionis educauit me. Bone Rex, poſt quã te cõſtituit Dominus in his paſcuoſis & verboſis locis, vbi ſalutari doctrina paſceris, & fluentis ſacrarum Scripturarum ſitim extingueres, num comedere, & potare noluiſti? Abſit hoc. Nam comedi, & bibi. Vnde ſubiũgit. Animam meam cõuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum, hoc eſt, animam meam errantem, & à recta viuendi via ſeſe auertentem Deus ad ſe conuertit, & conuerſam in ſemitis virtutis deduxit. Vides, quo pacto collocatus Dauid in virentibus locis, & iuxta aquas tranquillas, leniterq; fluentes doctrinæ cœleſtis, ſe alit, & recreat paſcuis illis dulciſſimis? Cur ergo tu, cum concionator ad prata miro paſtu refertate deducit, neque micam in ventrem traijcis? Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ Dominica. 4 Quadrageſimæ, in hæc verba, Iеſ⁹ panes accepit, & cũ gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. Per quos diſtribuit? Vtique per Apoſtolos. Et inuitati deſpexerunt epulas ſibi oblatas? Nequaquã, imo nõ parum, ſed multum comederunt. Impleti enim ſunt, inquit Diuus Ioannes. Tu ergo, frater mi, cur cibum à Deo datum cõcionatoribus, vt tibi porrigant, reſpuis, & non vis comedere? Imple, precor, animum, ſatiare, &c. Quadrat & in Euangelium feriæ. 2. Paſchæ Reſurrectionis, in hæc verba.

omnis mẽs impletur pœnitudine & nunc hinc nunc inde ſuis paſſionibus ad diuerſa & contraria diſtrahitur Ariſt. 9. Ethico. c. 4. Thren. 4. Pſal. 22. Grandis condẽnatio eſt cõponenti quidẽ ſeſe auertentem Deus ad monẽ ſuũ, vitã verò ſuã atque operam negligenti Chryſoſt. de Compunct.

Ac-

Accepit panem,& benedixit,ac fregit,& porrigebat illis. Vides,vt non contempserint Apostoli cibum sibi à Christo traditum, sed manducabant? Quare ergo tu despicies panem Euangelicæ doctrinæ, quem à Christo accipiunt, ex eius nempe Euangelio concionatores? Num quia vilior,& insuauior? Minime ob id illum decet patuifacere. Est enim multo pretiosior, multóque suauior, magisq; cupit eo te reficere Christus, quam cibo corporeo, &c. Quadrat etiam in Euangeliũ Dom. 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna. Cuiusnam rei gratia, fili hominis, venis cum potestate magna? Vt examinem omnes homines, quærens ab eis, quo modo legẽ meam seruauerint, & puniam eos, qui eam implere noluerunt. *Ego enim sum eruditor omnium eorum.* Quemadmodum ludi literarij magister, tradita discipulis lectione, interiecta temporis nonnulla mora, eos reuocat, & quærit, an lectionem dicerint, quos vero non didicisse cõperit, flagellat, In eundẽ modum Christus veniet ad extremum iudicium vt rigidus eruditor, seuere enim puniet diuinę legis trãsgressores. Quadrat item in Euangelium sabbathi post Dom. 2. Quadragesimæ, in hæc verba filij Prodigi, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo. Igitur si filius iste Prodigus in domo patris sui esset non periret fame, sed auide comederet. Quæ est domus patris cœlestis, nisi Ecclesia? Nónne inquit Asserror noster, Domus mea, domus orationis est? Cur ergo egredieris è domo hac ieiunus, cum concionator obnixè contendat, te ad prãdium, quod tibi parauit, allicere; & saturare? Audis eum cum clamore valido, & lacrymis te inuitantem, & tu neque frustulum panis accipies?

Simile.

In domo patris quæ est Ecclesia mercenarij sunt qui Deo seruiunt & nunc abundant vltra mercedẽ speratã omnib. panibus consolationis spiritualis.

Octauò, *Et ego eruditor omnium eorum.* Eleganter docet prælatos patientiam, & dedecere iracundos esse, & truces in peccantes subditos. Solent nõnulli prælati, veluti incorrigibiles, despicere subditos, si crebrò peccant dicentes, Valeat, sæpius monui, corripui, puniui, & semper in iniquitate persistit quid amplius faciã? Eum relinquam, vt pro voluptate viuat. Quod sæuissimũ, & maximũ suplicij genus est. Audiant isti, Deũ suum hic dicere, Quãuis populus meus multis se irretiat, & implicet peccatis, nõ omitto erudire, sed pro virili do operam, vt eruditur. Non ergo licet prælato, à correctione desistere, quãuis millies subditus idẽ patiet peccatum. Hinc Mosi inquit Deus, posteaquam se grandia ministeria præstitisse

Num. 11.

tiſſe ſubditis exiſtimabat, dicens, Nũquid ego cõcepi omnẽ hanc multitudinẽ, vel genui eam, Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulũ, & defer in terrã, ꝓ qua iuraui patrib. eorũ. Tria hic inuenies implicata munera boni ꝓlati. Primũ eſt, affectũ genitoris eſſe exhibendũ ſubditis à ꝓlatis. Et in quo maximè dignoſcitur is affectus? Reſpondeat tibi Ariſt. Patris, inquit, eſt, erudire filios. Ac rurſum, Pater filiis eſt cauſa nutritionis, & eruditionis. Debet igitur prælatus ſubditos nutrire verbo doctrinæ, debet etiã erudire, quoniã patrẽ illis ſe debet exhibere. Et quemadmodũ filius perit, ſi crebro ei non porrigatur cibus, neq; ſatis eſt, ſemel pauiſſe, Sic, vt prælatus ſuũ munus nõ oſcitanter exequatur, frequẽter alimoniam præbere ſubditis debet eruditionis, alioquin ſuo muneri deeſſe videbitur. Sed qm̃ non ſatis eſt prælatum in ſubditos patrẽ eſſe obſerua, quid Deus ſubiungat, Porta eos in ſinu tuo videlicet, ſicut portare ſolet nutrix infantulũ. Quid eſt, in ſinu portare ſubditos, quemadmodũ nutrix portat infantulum? Paucis dicam: Quamuis infantulus ſit excremẽto conſpurcatus, & multis ſordibus immundus, nõ illum ꝓicit, nõ deſtituit: ſed mundat, mundatũq; in ſinu fouet, quamuis iterum, atque iterum, imo millies ſit graueolẽtia ſtercoris repletus. Hoc idem etiam munus ſubditis præſtandum eſt à prælato, & licet multis videat eos criminibus implicatos, nõ propterea illos faſtidiat, odio proſequatur, & deſerat, ſed mundare conetur, agnoſcenſq; ſe eſſe *eorum eruditorẽ*, in ſinu foueat. Quemadmodũ fœminæ oua in ſinu portare ſolent, ne inania reddantur, & pulli naſcantur, ſemina etiã bõbycũ in pectore abſcõdunt, vt illius calore reuiuiſcãt qui poſtea tenuiſſima fila texunt, ex quibus pretioſiſſimæ veſtes ſericæ fiunt. In eundẽ modum prælati debẽt in ſinu ſuo fouere, hoc eſt, charitatis ardore ſibi maximè coniungere ſubditos, ſi cupiunt, aues, veluti ex ouis, ꝓdire, quæ in cœlũ volent, ſi bombyces, qui veſtes texant nuptiales, quibus ornentur, ne nudi inueniantur in conuiuio ſuperni regis. Ad hunc modum futurum eſſe Chriſtum *eruditorem* prædicit Iſaias, In brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit. Ipſe etiã Aſſertor noſter inquit ad Ieruſalẽ, Quoties volui cõgregare filios tuos quemadmodũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Audiant hoc prælati, qui nullũ dilectionis ſignũ ſuis ouib. oſtẽdunt, nũquãq; veluti in ſinu eos fouent, ſed grandia ſe feciſſe exiſtimãt, ſi vel gratis, & lætis oculis eas inſpiciant. Cõtra quos ait Ier. Filia populi

1. Oecon. c. 2. & 8. Eth. c. 11. *Parentes qui filios eruditẽdos curant multo honorabiliores ſunt iis qui ſolum generant, eos enim viuẽdi tãtum, illos autẽ bene beatéque viuendi authores eſſe dicit* Ari. apud Diog. lib. 1.

Simile. Iſa. 40.

Mat. 23.

Faſtus & ingratitudinis pœna Curæ Prælatorum.

puli mei crudelis, quasi struthio in deserto. Cur cū struthione cōponit Ierusalē? Quoniā quemadmodū struthio nunquā ouis incubat: sed solo oculorū aspectu fœtū educit, vnde & apud Iob dicitur, Pēna struthionis similis est pēnis herodij, & accipitris quādo derelinquit oua sua in terra, tu forsitam in puluere calefacies ea? obliuiscitur, ꝙ pes cōculcet ea, aut bestia agri cōterat. In eundē modū nōnulli ꝓlati, obliti muneris sui, nūquā sub alias suas oua hoc est, subditos fouent, nihil pendentes, ꝙ bestia inferni ea cōterat. Hoccine est, subditis eruditoris munus exhibere? Quadrat obseruatio in Euangeliū Dom. 16. post Pent. in hæc verba, Amice, quomodo huc intrasti, nō habēs vestē nuptialē? Ac si aptius dicat, Nónne ego tuus eruditor fui? Nónne in sinu diu pertaui tanquā bōbycis semen, vt tēpore meæ charitatis reuiuisceres, & comedens tolia ligni vitæ hoc est, Christi actiones imitans, tādem sericas virtutum vestes texeres? Dic amice, amicum autem tē appello, quoniam me semper tibi præstiti benevolum *eruditorem*, &c.

Nonò, *Et ego eruditor omnium eorum*. Ecce, quod sit ꝓlati munus, esse nēpe *eruditor*, nō carnificē, nō tortorē. Debet enim Deū, imitari, qui vt inquit D. Hier. emendare, nō punire, saluare, & nō ꝓdere cupit. Et Theop. ait, Quis nō amore ꝓsequatur talē ꝓceptorē, nō indignatione quadā, & furore erudientē, castigantēue: cæterum charitate? Hæc doctrinæ loco debēt esse cuiq; principū, vt suos nō adiracūdiā puniat: verū ad castigationē, & cōmoditatē. Hactenus ille. Et Dñs quam ob causam dixit Mosi, vt i nuper dicebamus, Porta eos in sinu tuo? Obserua, quod subiungitur, Et defer eos in terrā, pro qua iuraui patribus eorum. Vides, in quod studiū debeat ꝓlatus incūbere, nēpe vt deferat subditos in terrā cœlestis promissionis. Quadrat obseruatio in Euangeliū ꝓ Diua Magdalena, in hæc verba, Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cœpit rigare pedes eius. Cur Dñe te tāgere permittis mulierē hanc peccatricē? Quoniam ego *eruditor* sum, qui saluare venio, quod perierat, nō perdere. Mulier hæc, vt bona discipula, didicit lectionem, quam ego illi legi, didicit verecundiam, didicit peccata plāgere, didicit charitatem, cur ergo ei me exhibeam tortorē, & non pientissimū magistrum?

Quot habuit Magdalena oblectamenta, tot de se inuenit holocausta, vt totū Deo seruiret in pœnitētia quicquid ex se Dñō cōtēpserat in culpa.

Decimò, *Et eruditor omnium eorū*. Nō ait huius, aut illius eruditor: sed omniū. Spectat enim ad prælatū, erudire omnes sine discrimine, nō huius crimina dissimulare, illius vero acerbissime punire. Omniū me seruū feci, ait Apostolus, nō hu-

1. Cor. 19.

ius,

ius, aut illius Ac rursum, Testis mihi est Deus, quomodo cupiã, oẽs vos esse in visceribus Iesu Christi. Ecce eũdẽ se omnibus exhibet Apostolus. Quemadmodũ delusa Gentilitas Ianũ bifrontẽ depingebat, q̃ geminã faciẽ haberet, Sic nonnulli p̃lati nõ eundẽ, sed variũ vultũ ostẽdunt subditis, si quẽ diligunt, illi faciẽ hilarẽ p̃ferunt, si aũt odiunt, bone Deus, quã tristi, & toruo vultu eũ conspiciunt. Quemadmodũ polypus ex saxis, q̃bus appropinquat, sumit colorẽ, & mutat, Ita quidã, si videant quosdã sibi gratos subditos, candidũ præ se ferunt colorẽ benignitatis, secus aũt, si non diligunt: tunc enim rubeũ referunt, hoc est, sanguinolẽtos illis se exhibẽt. Et sicut Ioab p̃hibuit Achimaas ferre nuntiũ mortis Absalonis patri Dauid licet ferre cupiebat Achimaas, atque his verbis reuocauit, Nõ eris nuntius in hac die, nolo, te nuntiare, filius enim regis est mortuus, nõ eris boni nuntij baiulus, Chusi verò misit, dicens, Vade, & nuntia regi, q̃ vidisti, quo latũ discrimen dilectionis erga vtrunq; ostenditur, Sic p̃lati qui duces subditorũ sunt in bello spirituali, non eodẽ modo se gerunt erga omnes: sed quibusdã amicius consulunt, & q̃ eis nocumentum inferre possunt, vigilantius auferre curãt, O acceptionẽ personarum execrandam. Dic mihi Ioab, nónne etiã Chusi miles tuus est, ac sub tuo militari vexillo constitut⁹, quemadmodũ Achimaas? Quare ergo magis ad deferendũ sinistrum nuntium Regi mittis Chusi, quã Achimas? Et quod peius est, Achimaas ire cupientẽ retraxisti, Chusi verò neq; id cogitãti ire iussisti. Non aliud poteris respõdere, quã quod vtrũq; impari dilectione p̃sequeris, ne dicã, quod hunc diligas, illũ verò odio habeas. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro Mandato, in hæc verba, Cœpit lauare pedes discipulorum, Non ait, Cœpit lauare pedes vnius discipuli; sed discipulorum, omnium videlicet, quia cum omnium sit eruditor, omnium lauare pedes debebat. Quadrat & in Euãgelium pro Doctoribus, in hæc verba, Vos estis lux mundi, id est, omnium, non magis huius, quam illius.

Philip. 1.

Simile.

Simile. Polypus piscis à multitudine pedum sic ductus.

2. Re. 18.

¶ *Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.*

¶ Non mihi displicet explanatio Ruperti, dicentis, his verbis Dominum reddere rationẽ, cur præceperit, *Dimitte eum* Israelem videlicet. c. 4. quoniam operam perdes, ô Vates, si corripueris, & obiurgaueris eõ. *Nunquam enim dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad Dominum.* Quidã ex recentioribus existimant, his verbis Vatem redarguere populũ, q̃ cum vitiũ maximè

maximè complectantur, tamen crimen à se propulsare solet, culpam conferens in suos principes, idque satis esse ad excusationem, si peccati fuerit convictus, iudicat, obiiciens, non sua sponte, neque eo exemplo sed magnis authoribus nempe principibus, ad peccatum fuisse adductum. Hanc culpæ reiectionem in principes authores idololatriæ extenuat, & populum non propterea culpa carere demonstrat Vates, quoniam ipse populus libenter idololatriam suscepit, & paruit iniquis principum legibus. Vnde bene inquit D. Hier. Rex primo cœpit à Dei cultu fornicari, vitulos aureos cupiens adorare, & volens secutus est populus, parēq; impietatem pari studio cōpleuerunt. Non mihi est etiam ingrata hæc expositio, licet priorem præferendam iudicarem, potiusque hæc verba esse Domini, quam Vatis, dicerem, in quē modum etiam dispungit D. Hieronymus. Sed verba dispungamus. *Ego scio Ephraim.* Diuus Hieronymus, quē omnes sequuntur, tum antiqui, tum recentiones, demptis solum Lyrano, & Vatablo, per *Ephraim* intelligunt regem Ieroboam, & omnes reges, qui, & dignitate, & scelere eum sunt secuti: quoniam Ieroboam primus rex decem tribuum originem traxit ab *Ephraim* filio Ioseph. Per *Israel* vero decem tribus intelligit. Lyranus vero, & Vatablus idem intelligunt per *Ephraim & Israelem*, dicuntque esse eiusdem rei repetitionem ad maiorem assertionem. Verior mihi videtur D. Hieronymi explanatio. Cæterū, quòd inquit Deus *Ego scio Ephraim, & Israel*, &c. Intelligendum est, Deum scire eos, vt eos vocibus theologorum vtamur, non scientia approbationis, de qua dicit Apostolus. *Si quis diligit Deum, hic cognitus est ab eo*, sed intelligētia visionis, de qua apud Ieremiam Deus ait. *Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum.* Vtitur autem Deus hoc verbo, *scio*, quòd plus inuoluit, quam hoc verbum cognosco, quo vtitur translatio Septuaginta, & significat, quam exactissime cognitū *Ephraim* à Deo. Vnde Paraphrastes Chaldæus optimè vertit, pro *Ego scio Ephraim*, Palam mihi nota sunt opera Ephraim. Est autem idem. *Ego scio Ephraim*, ac si dicat. Ego intus, & incute cognosco Ephraim, vt omittamus, quod Philosophi dicūt. Scire esse, rem per causam cognoscere. De homine, quem potius cognoscimus, dicimus, *Yo conozco à fulano, yo se sus manas. Quia nunc fornicatus est Ephraim.* Oculos Dominus auertit à progenitoribus, Ieroboam videlicet, & aliis maioribus, & conuertit ad regem, qui tūc apud Israelem rerum potiebatur, eiusq; fami-

Reiicit delictum populus in Principum leges, quibus impiis licet obedire cogitur.

Tunc scimus cum causas cognoscimus Arist. Elench. 2.

familiã, eosq; inquit, *nunc* id est, in præsenti tẽpore esse fornicatos, & optimè obseruat Interlinearis. Non enim Dominus tã præterita, quã præsentia peccãtis crimina solet intueri, vt in peccatorẽ animaduertat. Cõiũctio vero *qua* causalis est & bifariã potest dispungi, Primo, vt reddat causam iã dictorum, nẽpe. *Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me* ac si à Deo quæras Vnde *scis Ephraim*, id est, corruptos eius mores, & malitiã? Ita.n. & bene quidẽ, explanat Lyranus. Respondit Dñs. *Quia nunc fornicatus est Ephraim.* Ecce, vnde scio, intuere eius opera, non ab execrãdis idololatriæ actionibus destitit, sed ẽt nunc fornicatur. Secundò, potest explanari, cõiunctio causalis qa, q; reddat rationẽ sequẽtiũ, nẽpe cur cõtaminat⁹ sit Israel peccato idololatriæ, de eo enim præcipue hic est sermo. Et rationem reddens, inquit, *Quia fornicatus est Ephraim.* Certum enim est, vt postea in obseruationibus dicemus, sæpiusq; à nobis est dictum, populum esse propensum ad in sequenda principum, & prælatorum vestigia.

Obseruationes ad morum institutionem.

EGO *scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me.* Locus cõmunis est, satisq; tritus, Deũ omnia exactissimè cognoscere. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades, &c. Et Sapiẽs, In omni loco oculi Dñi cõtẽplãtur bonos, & malos. Atq; Apost. Omnia nuda sunt, atq; aperta oculis Dei. Id aũt cognoscere multũ valet, & ad cõsolationẽ bonorũ, & ad terrorẽ malorũ, ne vel illi se à Deo negligi putent, vel hi impune se peccare existimẽt. Afficiũtur cõtumeliis, & iniuriis filij Israel in Ægypto, &pto, & obserua, qd Deus dicat. Vide afflictionẽ populi mei in Ægypto, & clamorẽ eius audiui propter duritiã eorum, q; præsunt operibus, & sciẽs doloreẽ eius descẽdi, vt liberẽ eum de manibus Ægyptorum, &c. Ac, paucis interiectis, rursus inquit. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me, vidiq; afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur. Si vocem Hebraicã obserues. cũ ait Dñs. Vidi afflictionẽ populi mei, nõ vtcunq; se vidisse testatur, sed quã exactissime. Est enim Hebraice. Videdo vidi afflictionẽ populi mei quę verbi duplicatio incremẽtũ inuoluit. Vnde & quidã sic, pro vidi afflictionem

Psa 138. Prou. 15. Hcb. 4. Non est locus quantumuis secretus aut remotus quo non penetrent & lacrè omnes & omnia prospiciam oculi Domini. Exod. 3.

R ctionem

transferunt. Omnino vidi afflictionem populi mei, &c. Cur se omnino Dominus vidisse hanc afflictionem inquit? Certè, ne iusti animũ deiiciant in cõtumeliis, & afflictionibus, sed viriliter, & æquanimiter ferant. Deus enim perspicacissimus earum inspector est, vt præmia rependat, si magno animo dimicauerint. Quemadmodũ strenuus miles, corã rege suo in prælio cum hostibus dimicans, redditur fortior sui principis præsentia, & terga dare erubescit. Sic viri iusti, oppugnantibus eos calamitatibus, cum certo sciant, Deum esse sui certaminis inspectorem, eius præsentia fortiores redduntur. Significauit hoc eleganter Sponsus cœlestis, dicens cum interrogassent quidam. Quæ est ista, quæ progreditur, terribilis, sicut castrorũ acies ordinata? Descẽdi in hortũ nucũ: vt viderem poma cõuallium, & inspicerem, si floruisset vinea, & germinasset mala punica. Ac deinde post pauca. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorũ? Nã quid est, terribilem esse, vt castrorum aciem ordinatam. Sponsam nisi ingruente calamitatum, & persecutionum bello strenue se gerere, fortiterque dimicare? Sed cur progreditur, & non retrocedens Sponsa est in hoc certamine? Obserua, quid subditur. Sponsus inquit. Descẽdi ego in hortũ nucũ, vt viderem poma cõualliũ. Si naturã arboris nucis, eiusq; fructum obserues, virgis impetitur, & excutitur, vel lapidibus, vt fructus colligatur, nucis etiã putamẽ amarum est, & nigrore quodã manus colligentis inficit. Significat ergo nux viros iustos, & pios, qui, veluti quibusdã perticis, calamitatibus variis percutiũtur, cæterũ intra amaritudinẽ corticis suauẽ nucleũ patientiæ seruant: considerantes, Deum esse inspectorẽ, ac propterea licet, instar nucum, frangantur, & tribulationum nigror videatur, decorem vultus obscurum reddere, non despondent animum, sed fortius resistunt, cernentes, corã Deo suo manus cum hoste conferere. Descẽdi, inquit sponsus, vt viderẽ, & inspicerem, agonẽ tuum, ô Spõsa, nõ existimes, q̃ me lateat, q̃ pareris. Præsens ego sum, non absens certamini. inspicio omnes virgarum ictus, quibus, non secus ac nux, flagellaris Hinc & optime subiungit, cum sponsam dimicantem bono animo cerneret. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? Vt optimè obseruat Theodoretus, videntur hæc verba quodammodo inter se pugnare. Neque enim castris conueniunt chori. Hi nãq; rebus ciuilibus, paccatisque congruunt illa belliicis, & militaribus. Pax autem bello contraria est. Sed elegantissime significauit æquanimitatem,

Simile.

Cant. 6.

Nõ est vir fortis cui in ipsa rerum calamitate nõ crescit animus.

ratem,& tolerantiã iuſtorum in afflictionibus. Habet enim Eccleſia viros virtute patientię inſignes,qui ſimul,& choros ducant,& pręliãtur. Chori exiſtunt,quia diuinas laudes in ore gerũt dum acerbis tribulationum afficiuntur incõmodis dicentes cum Iob, Dñs dedit,Dñs abſtulit,ſit nomẽ Dñi benedictum. Simul ẽt pugnant,quoniã ingenti fortitudine, & excelſo animi robore cal..nitatũ cuneos vincunt. Quid videbis,inquit,nõ quid audies qa oculis ſuis inſpiciebat Spõſus,de viſu loquitur,nõ autẽ de auditu. Igitur ſi Dñs nos de bellantes intuetur, cur in bello exaimamur ? Satis fuit elephantis ſanguinẽ vuæ,& mori,oſtẽdere, ad acuendos eos in prælium,& non pudebit nos deiicere animum,cum ſciamus certo Deum nos conſpicere certantes? Non ſic ſanctus ille patriarcha Abrahamus in certamen tantum deſcenderat, quantùm eſt, vnicum filium offerre Deo ſuo in ſacrificium, ſed vt vinceret, Deum cum certaret paternus amor cum diuino præcepto,eſſe inſpectorem conſiderabat. Hinc nomen loci,in quo offerre Iſaac in ſacrificium decreuerat,appellauit,Dominus vide. Ac ſi apertius dicat,Conſiderabam, Deum intueri me decertantem,ac propterea vicit obedientia paternum amorem. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feri .4. cinerum,in hæc verba. Pater tuus qui videt in abſcondito,reddet tibi. Nihil igitur, ſiue bonum, ſiue malum agimus,quamuis in abditiſſimis penetrabilibus, quod Deus non conſpiciat. Quadrat & in Euangelium Dominicæ.1. Quadrag. in hæc verba. Tunc reliquit eum diabolus,& ecce angeli acceſſerunt. Cur angeli accedunt poſt Chriſti victoriam ? Quoniam aderat certamini omnipotens pater, circundatus cœleſtibus,qui propterea angelos ad Chriſtum victorem mittit:vt agnoſcamus,in omnibus noſtris agonibus Deum eſſe præſentem,& inſpectorem.

tob.c.1. *Hoc apophtegma in omnib. noſtris miſeriis nos multũ ſolari debet.* *1.Mac.6.* *Gen.22.*

Secundò, *Ego ſcio Ephraim.* Cur Domine non ais, Ego ſcio Ieroboã,& eius filios,atq; poſteros:ſed in primum ſtipitẽ generis cõiiciens oculos,*Ephraim* reuocas in memoriã:Non Ephraim vitulos aureos fabricauit, ſed eius pronepos Ieroboã. Hunc ergo dicte ſcire Decet ne,filiorum crimina vertere dedecori maioribus ? Non ſane. Docet hoc loco Deus, peccata filiorum,maiorum gloriam,& nominis celebritatẽ obſcurare. Quemadmodum ſi ab arbore ramum abſcindas, cæteri omnes rami mouentur,& ipſum tangis truncum,neque alio modo conſcendere in arborem poteris,vt ramum, decerpas. In eundem modum licet is, qui crimen patrat,

Simile. *Iniquitatẽ patru,filijs obeſſe non poſſe arbitratur Diuus Ambroſius.* *Stin.56.c. Sponſ.5.*

maius nocumentum honoris accipiat, tota tamen cognitio nonnihil etiam iacturæ patitur. Vide ergo quantum damni adfert peccatum, vt illud cõmittere reformides, non enim solum tibi, verum & omni tuæ cognationi notam inuris.

Tertiò, *Quia nunc fornicatus est Ephraim.* Nõ transactæ vitæ *Ephraim* meminit: sed, quã agat vitam, nunc considerat Deus. Eccle. 21. Nã si peccatis imponas finẽ, qui Achab humiliatem nõ reiecit, qui Niniuitis pepercit, qui Matthæum in Apostolorum numero scripsit, qui peccatricem defendit, qui filium prodigum non exclusit, & exhæreditauit, te etiam non despiciet, Simile. Secus autem, si persistas in peccato, timendum tibi est, ne dicat tibi Deus tuus, Quia nunc fornicaris, te puniam, Hinc Sapiẽs ait, Fili peccasti? Ne adiicias iterum. Quemadmodum quipariet n constructi absque calce, & temperamento ex lapidibus, cum non habeant, quo inter se cohæreant, ruunt, & Ezech. 13 opptimunt intra eos habitantes, In eundem modum peccata lapides quidam sunt, & cum multa homo committit, veluti parietem erigit, qui corruet, & peccatorem perde.. Hinc inquit Deus apud Ezechielem, Ipse ædificabit parietem, illi autem liniebant luto absque paleis. Dic ad eos, qui liniunt absque temperamento, quod casurus sit. Quid parietem vocat nisi peccata multa quæ peccator in suam peruiciem congerit? Quid in hoc pariete inuenies, nisi lutum voluptatis corporeæ, quo & homo sordidat, & paries vitæ iniquæ diu stare non potest? Cauendum ergo nobis est, ne tot lapides iungamus, vt paries corruat super nos, id est, Deus vindictam sumat, & in nos animaaduertat, sicut in filios Israel. Filij autem Israel, ait Scriptura peccatis veteribus iungentes noua fecerunt malũ in conspectu Domini, & seruierunt idolis, Baalim, & Astaroth & dijs Syriæ, &c. Et cum peccata peccatis cumularent quid fecit Deus? Audi quid sequitur, Cõtra quos Dominus iratus, tradidit eos in manu Philisthiim, & filiorum Ammon? affligti que sunt, & vehementer oppressi. Sic etiam si progrediamur in iterandis peccatis, non quibusuis hostibus, sed atrocissimis nos addicet, inferni videlicet qui nos in æternum affligant, & crucient. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis, & quasi in vinculis plaustri peccatum, inquit Isaias. Quid est, trahere iniquitatem in funiculis, &c. Respondeat D. Augustinus Tractatu. 10. super Ioannem, expendens hunc Isaiæ locum, Et quis facit rectem longã? Qui peccato, inquit, addit peccatũ. Quomodo addũtur peccata peccatis? Cũ peccata, quę facta sunt, cooperiũtur aliis peccatis

Iud. 10. b Peccati recidiua restis est qua anima perpetuis carceribus ligatur.

Isai. 5.

tis. Hactenus Augu. Sed in eos, qui peccata noua trasactis iungunt, q̃ fert vates sententiã? Extremũ minatur exitiũ. Væ illis inquit. Quæ vox plena minarũ, & tormentorũ inferni est. Hinc & optime diuinus ille Plato inquit, nihil aliud esse, peccare, q̃ collo sibi vincula circũdare. Et qm̃ multi, quem admodũ funes conficiuntur ex multis filis, quæ plaustrũ trahere solent, ita peccata peccatis addẽtes, iniquitatum cumulũ augẽt, subiungit Isaias, Et quasi in vinculis plaustri peccatũ. Quemadmodũ torrentẽ, & riuulũ facile tranare poteris sed cũ hinc, inde multi gurgites confluunt, & magnũ flumen efficiunt, ponte maximo opus est, vt transire possis, alias cũ ingenti periculo submersionis, cũ trãsuadari nõ possit, In eundẽ modũ cũ homo vnum, aut alterũ cõmittit peccatũ, & gradũ reuocat fretus diuina misericordia, ad portũ salutis pene trabit: verũ si multis se implicet peccatis, timeat, ne in tanta aquarũ altitudine pedẽ figere non valens deuoluatur in profundũ, & pereat. quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ. 3. post Pentecosten, in hæc verba, Gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Cur gaudium hoc est in cœlo super pœnitente? quoniam peccatis ponit finẽ. Nihil enim magis excitat diuinã iustitiam ad vindictam quam peccati perseuerantia. quadrat etiam in Euangelium pro festo Sãcti Matthæi Apostoli, in hæc verba, Discumbẽte eo in domo. Cur Domine conuiuiũ cum peccatoribus celebras? Certe quia ingenti afficeris gaudio, cum peccator reuocat à peccatis gradũ, sicut irasceris, cum persistit in peccato.

plato li. 9 de Repu.

Simil. Quando subrepit peccandi delectatio statim futuri iudicdiem absq̃ condit oblitio ita vtde salutæ animæ paruæ salus affulgeat.

Eccl. 10. Prou 28. Simile. Principũ impiorum iniuria & oppressione mul. i boni in republica perduntur. Zach. 10.

Quartò, *Quia fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.* Ecce, quid efficit in populo iniquum principum exemplum, quod eum traxit, & rapuit, vt etiam idem patraret peccatum Cauant ergo principes, delinquere corã subditis, quoniam populus principum mores imitatur. qualis rector est ciuitatis, tales, & habitantes in ea, inquit Sapiens. Ac rursum, Regnãribus impijs, ruinæ hominũ. quemadmodum si eruggiũ herbam vni capræ in os inseras, cùm ipsa sistitur tum omnes consistunt, donec pastor herbã eximat, Ita principis mores mira vi in populum trasfunduntur. Ideirco abducti sunt, quasi grex affligentur, qui non est in eis pastor, super pastores iratus est furor meus inquit Dominus apud Zachariam. Igitur si pastoris exhibuissent populo munus hoc est, pascua vitæ candidæ porrigerent principes, non essent subditi abducti in miseriam peccati captiuitatem, neque affligerentur à Deo. Et apud Ezechielem Dominus præcipit principem

Exec. 44.

Accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Vides, vt non contempserint Apostoli cibum sibi à Christo traditum, sed manducabant? Quare ergo tu despicies panem Euangelicæ doctrinæ, quem à Christo accipiunt, ex eius nempe Euangelio concionatores? Num quia vilior, & insuauior? Minime ob id illum decet parui facere. Est enim multo pretiosior, multóque suauior, magisq; cupit eo te reficere Christus, quam cibo corporeo, &c. Quadrat etiam in Euangeliũ Dom. 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna. Cuiusnam rei gratia, fili hominis, venis cum potestate magna? Vt examinem omnes homines, quærens ab eis, quo modo legẽ meam seruauerint, & puniam eos, qui eam implere noluerunt. *Ego enim sum eruditor omnium eorum.* Quemadmodum ludi literarij magister, tradita discipulis lectione, interiecta temporis nonnulla mora, eos reuocat, & quærit, an lectionem didicerint, quos vero non didicisse cõperit, flagellat, In eundẽ modum Christus veniet ad extremum iudicium, vt rigidus eruditor, seuere enim puniet diuinę legis trãsgressores. Quadrat item in Euangelium sabbathi post Dom. 2. Quadragesimæ, in hæc verba filij Prodigi, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo. Igitur si filius iste Prodigus in domo patris sui esset non periret fame, sed auide comederet. Quæ est domus patris cœlestis, nisi Ecclesia? Nónne inquit Assertor noster, Domus mea, domus orationis est? Cur ergo egredieris è domo hac ieiunus, cum concionator obnixè contendat, te ad prãdium, quod tibi parauit, allicere; & saturare? Audis eum cum clamore valido, & lacrymis te inuitantem, & tu neque fructulum panis accipies?

Simile.

In domo patris quæ est Ecclesia mercenarij sunt qui Deo seruiunt & nunc abundant vbera mercedẽ speratã omnib. panibus consolationis spiritualis.

Octauò, *Ego eruditor omnium eorum.* Eleganter docet prælatos patientiam, & dedecere iracundos esse, & truces in peccantes subditos. Solent nõnulli prælati, veluti incorrigibiles, despicere subditos, si crebrò peccant dicentes, Valeat, sæpius monui, corripui, puniui, & semper in iniquitate persistit quid amplius faciã? Eum relinquam, vt pro voluptate viuat. Quod sæuissimũ, & maximũ suplicij genus est. Audiant isti, Deũ suum hic dicere, Quãuis populus meus multis se irretiat, & implicet peccatis, nõ omitto erudire, sed pro virili do operam, vt eruditur. Non ergo licet prælato, à correctione desistere, quãuis millies subditus idẽ pati et peccarum. Hinc Moſi inquit Deus, postea quam se grandia ministeria præstitisse

Num. 11.

tiſſe ſubditis exiſtimabat, dicens, Nũquid ego cõcepi omnẽ hanc multitudinẽ, vel genui eam, Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulũ, & defer in terrã, ꝓ qua iuraui patrib. eorũ. Tria hic inuenies implicata munera boni ꝑlati. Primũ eſt, affectũ genitoris eſſe exhibendũ ſubditis à ꝑlatis. Et in quo maximè dignoſcitur is affectus? Reſpondeat tibi Ariſt. Patris, inquit, eſt, erudire filios. Ac rurſum, Pater filiis eſt cauſa nutritionis, & eruditionis. Debet igitur prælatus ſubditos nutrire verbo doctrinæ, debet etiã erudire, quoniã patrẽ illis ſe debet exhibere. Et quemadmodũ filius perit, ſi crebro ei non porrigatur cibus, neq; ſatis eſt, ſemel pauiſſe, Sic, vt prælatus ſuũ munus nõ oſcitanter exequatur, frequẽter alimoniam præbere ſubditis debet eruditionis, alioquin ſuo muneri deeſſe videbitur. Sed qm̃ non ſatis eſt prælatum in ſubditos patrẽ eſſe obſerua, quid Deus ſubiungat, Porta eos in ſinu tuo videlicet, ſicut portare ſolet nutrix infantulũ. Quid eſt, in ſinu portare ſubditos, quemadmodũ nutrix portat infantulum? Paucis dicam: Quamuis infantulus ſit excremẽto conſpurcatus, & multis ſordibus immundus, nõ illum ꝓicit, nõ deſtituit: ſed mundat, mundatũq; in ſinu fouet, quamuis iterum, atque iterum, imo millies ſit graueolẽtia ſtercoris repletus. Hoc idem etiam munus ſubditis præſtandum eſt à prælato, & licet multis videat eos criminibus implicatos, nõ propterea illos faſtidiat, odio proſequatur, & deſerat, ſed mundare conetur, agnoſcenſq; ſe eſſe *eorum eruditorẽ*, in ſinu foueat. Quemadmodũ fœminæ oua in ſinu portare ſolent, ne inania reddantur, & pulli naſcantur, ſemina etiã bõbycũ in pectore abſcõdunt, vt illius calore reuiuiſcãt qui poſtea tenuiſſima fila texunt, ex quibus pretioſiſſimæ veſtes ſericæ fiunt. In eundẽ modum prælati debẽt in ſinu ſuo fouere, hoc eſt, charitatis ardore ſibi maximè coniungere ſubditos, ſi cupiunt, aues, veluti ex ouis, ꝓdire, quæ in cœlũ volent, ſi bombyces, qui veſtes texant nuptiales, quibus ornentur, ne nudi inueniantur in conuiuio ſuperni regis. Ad hunc modum futurum eſſe Chriſtum *erudi rem* prædicit Iſaias, In brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit. Ipſe etiã Aſſertor noſter inquit ad Ieruſalẽ, Quoties volui cõgregare filios tuos quemadmodũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Audiant hoc prælati, qui nullũ dilectionis ſignũ ſuis ouib. oſtẽdunt, nũquãq; veluti in ſinu eos fouent, ſed grandia ſe feciſſe exiſtimãt, ſi vel gratis, & lætis oculis eas inſpiciant. Cõtra quos ait Ier. Filia populi

1. Oecon. c. 2. & 8. Eth. c. 11. *Parentes qui filios erudiẽdos curant multo honorabiliores ſunt iis qui ſolum generant, eos enim viuẽdi tãtum, illos autẽ bene beatéque viuendi authores eſſe dicit Ari. apud Diog. lib.* 1.

Simile. Iſa. 40.

Mat. 23.

Faſtus & ingratitudinis pœna Cura Prælatorum.

puli mei crudelis, quasi struthio in deserto. Cur cū struthione cōponit Ierusalē? Quoniā quemadmodū struthio nunquā ouis incubat: sed solo oculorū aspectu fœtū educit, vnde & apud Iob dicitur, Pēna struthionis similis est pēnis herodij, & accipitris quādo derelinquit oua sua in terra, tu forsitam in puluere calefacies ea? obliuiscitur, q̄ pes cōculcet ea, aut bestia agri cōterat. In eundē modū nōnulli p̄lati, obliti muneris sui, nūquā sub alias suas oua hoc est, subditos fouent, nihili pendentes, q̄ bestia inferni ea cōterat. Hoccine est, subditis eruditoris munus exhibere? Quadrat obseruatio in Euangeliū Dom. 16. post Pent. in hæc verba, Amice, quomodo huc intrasti, nō habēs vestē nuptialē? Ac si aptius dicat, Nónne ego tuus eruditor fui? Nónne in sinu diu portaui tanquā bōbyc. semen, vt tēpore meæ charitatis reuiuisceres, & comedens folia ligni vitæ hoc est, Christi actiones imitans, tādem sericas virtutum vestes texeres? Dic amice, amicum autem tē appello, quoniam me semper tibi præstiti beneuolum *eruditorem*, &c.

Nonò, *Et ego eruditor omnium eorum*. Ecce, quod sit p̄lati munus, esse nēpe *eruditor*, nō carnificē, nō tortorē. Debet enim Deū, imitari, qui vt inquit D. Hier. emendare, nō punire, saluare, & nō pdere cupit. Et Theop. ait, Quis nō amore ꝑsequatur talē pceptorē, nō indignatione quadā, & furore erudientē, castigantēúe: cæterum charitate? Hæc doctrinæ loco debēt esse cuiq; principū, vt suos nō adiracūdiā puniat: verū ad castigatiónē, & cōmoditatē. Hactenus ille. Et Dñs quam ob causam dixit Mosi, vti nuper dicebamus, Porta eos in sinu tuo? Obserua, quod subiungitur, Et defer eos in terrā, pro qua iuraui patribus eorum. Vides, in quod studiū debeat p̄latus incūbere, nēpe vt deferat subditos in terrā cœlestis promissionis. Quadrat obseruatio in Euangeliū ꝑ Diua Magdalena, in hæc verba, Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cœpit rigare pedes eius. Cur Dñe te tāgere permittis mulierē hanc peccatricē? Quoniam ego *eruditor* sum, qui saluare venio, quod perierat, nō perdere. Mulier hæc, vt bona discipula, didicit lectionem, quam ego illi legi, didicit verecundiam, didicit peccata plāgere, didicit charitatem, cur ergo ei me exhibeam tortorē, & non pientissimū magistrum?

Quot habuit Magdalena oblecta-menta, tot de se inuenit holocausta, vt totū Deo seruiret in pœnitētia quicquid ex se Deū cōtēpserat in culpa.

Decimò, *Et ego eruditor omnia eorū*. Nō ait huius, aut illius eruditor: sed omniū. Spectat enim ad prælatū, erudire omnes sine discrimine, nō huius crimina dissimulare, illius vero acer-

1. Cor. 9. bissime punire. Omniū me seruū feci, ait Apostolus, nō huius,

ius, aut illius Ac rursum, Testis mihi est Deus, quomodo cupiã, oẽs vos esse in visceribus Iesu Christi. Ecce eũdẽ se omnibus exhibet Apostolus. Quemadmodũ delusa Gentilitas Ianũ bifrontẽ depingebat, q̃ geminã faciẽ haberet, Sic nonnulli p̃lati nõ eundẽ, sed variũ vultũ ostẽdunt subditis, si quẽ diligunt, illi faciẽ hilarẽ p̃ferunt, si aũt odiunt, bone Deus, quã tristi, & toruo vultu eũ conspiciunt. Quemadmodũ polypus ex saxis, q̃bus appropinquat, sumit colorẽ, & mutat, Ita quidã, si videant quosdã sibi gratos subditos, candidũ præ se ferunt colorẽ benignitatis, secus aũt, si non diligunt: tunc enim rubeũ referunt, hoc est, sanguinolẽtos illis se exhibẽt. Et sicut Ioab p̃hibuit Achimaas ferre nuntiũ mortis Absalonis patri Dauid licet ferre cupiebat Achimaas, atque his verbis reuocauit, Nõ eris nuntius in hac die, nolo, te nuntiare, filius enim regis est mortuus, nõ eris boni nuntij baiulus, Chusi verò misit, dicens, Vade, & nuntia regi, q̃ vidisti, quo latũ discrimen dilectionis erga vtrunq; ostenditur. Sic p̃lati qui duces subditorũ sunt in bello spirituali, non eodẽ modo se gerunt erga omnes: sed quibusdã amicius consulunt, & q̃ eis nocumentum inferre possunt, vigilantius auferre curãt, O acceptionẽ personarum execrandam. Dic mihi Ioab, nónne etiã Chusi miles tuus est, ac sub tuo militari vexillo constitut⁹, quemadmodũ Achimaas? Quare ergo magis ad deferendũ siniſtrum nuntium Regi mittis Chusi, quã Achimas? Et quod peius est, Achimaas ire cupientẽ retraxisti. Chusi verò neq; id cogitãti ire iussisti. Non aliud poteris respõdere, quã quod vtrũq; impari dilectione p̃sequeris, ne dicã, quod hunc diligas, illũ verò odio habeas. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro Mandato, in hæc verba, Cœpit lauare pedes discipulorum, Non ait, Cœpit lauare pedes vnius discipuli; sed discipulorum, omnium videlicet, quia cum omnium sit eruditor, omnium lauare pedes debebat. Quadrat & in Euãgelium pro Doctoribus, in hæc verba, Vos estis lux mundi, id est, omnium, non magis huius, quam illius.

Philip. 2.

Simile.

Simile. Polypus piscis à multitudine pedum sic ductus.

2. Re. 18.

¶ *Ego scio Ephraim, & Israel non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.*

¶ Non mihi displicet explanatio Ruperti, dicentis, his verbis Dominum reddere rationẽ, cur præceperit, *Dimitte eum* Israelem videlicet. c. 4. quoniam operam perdes, ô Vates, si corripueris, & obiurgaueris eõ. *Nunquam enim dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad Dominum.* Quidã ex recentioribus existimant, his verbis Vatem redarguere populũ, q̃ cum vitiũ maximè

maximè complectantur, tamen crimen à se propulsare solet, culpam conferens in suos principes, idque satis esse ad excusationem, si peccati fuerit convictus, iudicat, obiiciens, non sua sponte, neque suo exemplo sed magnis authoribus nempe principibus, ad peccatum fuisse adductum. Hanc culpæ reiectionem in principes authores idololatriæ extenuat, & populum non propterea culpa carere demonstrat Vates, quoniam ipse populus libenter idololatriam suscepit, & parùit iniquis principum legibus. Vnde bene inquit D. Hier. Rex primo cœpit à Dei cultu fornicari, vitulos aureos cupiens adorare, & volens secutus est populus, parēq; impietatem pari studio cōpleuerunt. Non mihi est etiam ingrata hæc expositio, licet priorem præferendam iudicarem, potiusque hæc verba esse Domini, quam Vatis, dicerem, in quē modum etiam dispungit D. Hieronymus. Sed verba dispungamus. *Ego scio Ephraim.* Diuus Hieronymus, quē omnes sequuntur, tum antiqui, tum recentiores, dempris solum Lyrano, & Vatablo, per *Ephraim* intelligunt regem Ieroboam, & omnes reges, qui, & dignitate, & scelere eum sunt secuti: quoniam Ieroboam primus rex decem tribuum originem traxit ab *Ephraim* filio Ioseph. Per *Israel* vero decem tribus intelligit. Lyranus vero, & Vatablus idem intelligunt per *Ephraim & Israelem*, dicuntque esse eiusdem rei repetitionem ad maiorem assertionem. Vetior mihi videtur D. Hieronymi explanatio. Cæterū, quòd inquit Deus *Ego scio Ephraim, & Israel*, &c. Intelligendum est, Deum scire eos, vt eos vocibus theologorum vtamur, non scientia approbationis, de qua dicit Apostolus. *Si quis diligit Deum, hic cognitus est ab eo*, sed intelligētia visionis, de qua apud Ieremiam Deus ait. *Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum.* Vtitur autem Deus hoc verbo, *scio*, quòd plus involuit, quam hoc verbum cognosco, quo vtitur translatio Septuaginta, & significat, quam exactissime cognitū *Ephraim* à Deo. Vnde Paraphrastes Chaldæus optimè vertit, pro *Ego scio Ephraim*, Palam mihi nota sunt opera Ephraim. Est autem idem. *Ego scio Ephraim*, ac si dicat. Ego intus, & incute cognosco Ephraim, vt omittamus, quod Philosophi dicūt. Scire esse, rem per causam cognoscere. De homine, quem potius cognoscimus, dicimus, *Yo conozco à fulano, yo se sus manas.* *Quia nunc fornicatus est Ephraim.* Oculos Dominus auertit à progenitoribus, Ieroboam videlicet, & aliis maioribus, & conuertit ad regem, qui tūc apud Israelem rerum potiebatur, eiusq; fami-

Reiicit delictum populus in Principum leges, quibus impiis licet obedire cogitur.

Tunc scimus cum causas cognoscimus Arist. Elench. 2.

familiã, eoſq; inquit, *nunc*, ideſt, in præſenti tẽpore eſſe fornicatos, q̃ optimè obſeruat Interlinearis. Non enim Dominus tã præterita, quã præſentia peccãtis crimina ſolet intueri, vt in peccatorẽ animaduertat. Cõiũctio vero *quia* cauſalis eſt & bifariã poteſt diſpungi. Primo, vt reddat cauſam iã dictorum, nẽpe. *Ego ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me* ac ſi à Deo quæras Vnde *ſcio Ephraim*, id eſt, corruptos eius mores, & malitiã? Ita n. & bene quidẽ, explanat Lyranus. Reſpondit Dñs. *Quia nunc fornicatus eſt Ephraim.* Ecce, vnde ſcio, intuere eius opera, non ab execrãdis idololatriæ actionibus deſtitit, ſed ẽt nunc fornicatur. Secundò, poteſt explanari, cõiunctio cauſalis q̃a, q̃ reddat rationẽ ſequẽtiũ, nẽpe cur cõtaminat⁹ ſit Iſrael peccato idololatriæ, de eo enim præcipue hic eſt ſermo. Et rationem reddens, inquit, *Quia fornicatus eſt Ephraim.* Certum enim eſt, vt poſtea in obſeruationibus dicemus, ſæpiuſq; à nobis eſt dictum, populum eſſe propenſum ad in ſequenda principum, & prælatorum veſtigia.

Obſeruationes ad morum inſtitutionem.

IGO *ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me.* Locus cõmunis eſt, ſatisq; tritus, Deũ omnia exactiſſimè cognoſcere. Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero in infernum, ades, &c. Et Sapiẽs, In omni loco oculi Dñi cõtẽplãtur bonos, & malos. Atq; Apoſt. Omnia nuda ſunt, atq; aperta oculis Dei. Id aũt cognoſcere multũ valet, & ad cõſolationẽ bonorũ, & ad terrorẽ malorũ, ne vel illi ſe à Deo negligi putent, vel hi impune ſe peccare exiſtimẽt. Afficiũtur cõtumeliis, & iniũriis filij Iſrael in Ægypto, &pto, & obſerua, q̃d Deus dicat. Vide afflictionẽ populi mei in Ægypto, & clamorẽ eius audiui propter duritiã eorum q̃ præſunt operibus, & ſciẽs dolorẽ eius deſcẽdi, vt liberẽ eum de manibus Ægyptorum, &c. Ac, paucis interiectis, rurſus inquit. Clamor ergo filiorum Iſrael venit ad me, vidiq́ue afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur. Si vocem Hebraicã obſerues, cũ ait Dñs. Vidi afflictionẽ populi mei, nõ vtcunq; ſe vidiſſe teſtatur, ſed quã exactiſſime. Eſt enim Hebraice. Vidẽdo vidi afflictionẽ populi mei quę verbi duplicatio incremẽtũ inuoluit. Vnde & quidã ſic, prò vidi afflictionem

Pſa 138. Prou. 15. Hcb. 4. Non eſt locus quantumuis ſecretus aut remotus quo non penetrent & lacrè omnes & omnia proſpiciam oculi Domini. Exod. 3.

transferunt. Omnino vidi afflictionem populi mei, &c. Cur se omnino Dominus vidisse hanc afflictionem inquit? Certè, ne iusti animũ deiiciant in cõtumeliis, & afflictionibus, sed viriliter, & æquanimiter ferant. Deus enim perspicacissimus earum inspector est, vt præmia rependat, si magno animo dimicauerint. Quemadmodũ strenuus miles, corã rege suo in prælio cum hostibus dimicans, redditur fortior sui principis præsentia, & terga dare erubescit. Sic viri iusti, oppugnantibus eos calamitatibus, cum certo sciant, Deum esse sui certaminis inspectorem, eius præsentia fortiores redduntur. Significauit hoc eleganter Sponsus cœlestis, dicens cum interrogassent quidam. Quæ est ista, quæ progreditur, terribilis, sicut castrorũ acies ordinata? Descẽdi in hortũ nucũ: vt viderem poma cõuallium, & inspicerem, si floruisset vinea, & germinassent mala punica. Ac deinde post pauca. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorũ? Nã quid est, terribilem esse, vt castrorum aciem ordinatam. Sponsam nisi ingruente calamitatum, & persecutionum bello strenue se gerere, fortiterque dimicare? Sed cur progreditur, & non retrocedens Sponsa est in hoc certamine? Obserua, quid subditur. Sponsus inquit. Descẽdi ego in hortũ nucũ, vt viderem poma cõualliũ. Si naturã arboris nucis, eiusq; fructum obserues, virgis impetitur, & excutitur, vel lapidibus, vt fructus colligatur, nucis etiã putamẽ amarum est, & nigrore quodã manus colligentis inficit. Significat ergo nux viros iustos, & pios, qui, veluti quibusdã perticis, calamitatibus variis percutiũtur, cæterũ intra amaritudinẽ corticis suauẽ nucleũ patientię seruant: considerantes, Deum esse inspectorẽ, ac propterea licet, instar nucum, frangantur, & tribulationum nigror videatur, decorem vultus obscuram reddere, non despondent animum, sed fortius resistunt, cernentes, corã Deo suo manus cum hoste conserere. Descẽdi, inquit sponsus, vt viderẽ, & inspicerem, agonẽ tuum, ô Spõsa, nõ existimes, q̃ me lateat, q̃ pateris. Præsens ego sum, non absens certamini. inspicio omnes virgarum ictus, quibus, non secus ac nux, flagellaris. Hinc & optime subiungit, cum sponsam dimicantem bono animo cerneret. Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? Vt optimè obseruat Theodoretus, videntur hæc verba quodammodo inter se pugnare. Neque enim castris conueniunt chori. Hi nãq; rebus ciuilibus, paccatisque congruunt illa bellicis, & militaribus. Pax autem bello contraria est. Sed elegantissime significauit æquanimitatem,

Simile.

Cant. 6.

Nõ est vir fortis cui in ipsa rerum calamitate nõ crescit animus.

ratem,& tolerantiã iuſtorum in afflictionibus. Habet enim Eccleſia viros virtute patientię inſignes,qui ſimul,& choros ducant,& pręliãtur. Chori exiſtunt,quia diuinas laudes in ore gerũt dum acerbis tribulationum afficiuntur incõmodis dicentes cum Iob, Dñs dedit,Dñs abſtulit,ſit nomẽ Dñi benedictum. Simul ẽt pugnant,quoniã ingenti fortitudine,& excelſo animi robore caſamitatũ cuneos vincunt. Quid videbis,inquit,nõ quid audies qa oculis ſuis inſpiciebat Spõſus,de viſu loquitur,nõ autẽ de auditu. Igitur ſi Dñs nos de bellantes intuetur, cur in bello exaimamur ? Satis fuit elephantis ſanguinẽ vuæ,& mori,oſtẽdere, ad acuendos eos in prælium,& non pudebit nos deiicere animum,cum ſciamus certo Deum nos conſpicere certantes? Non ſic ſanctus ille patriarcha Abrahamus in certamen tantum deſcenderat, quantùm eſt,vnicum filium offerre Deo ſuo in ſacrificium, ſed vt vinceret, Deum cum certaret paternus amor cum diuino præcepto,eſſe inſpectorem conſiderabat. Hinc nomen loci,in quo offerre Iſaac in ſacrificium decreuerat,appellauit,Dominus vide. Ac ſi apertius dicat,Conſiderabam, Deum intueri me decertantem,ac propterea vicit obedientia paternum amorem. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro fer.4. cinerum,in hæc verba. Pater tuus qui videt in abſcondito,reddet tibi. Nihil igitur, ſiue bonum, ſiue malum agimus,quamuis in abditiſſimis penetrabilibus, quod Deus non conſpiciat. Quadrat & in Euangelium Dominicæ 1. Quadrag. in hæc verba. Tunc reliquit eum diabolus,& ecce angeli acceſſerunt. Cur angeli accedunt poſt Chriſti victoriam ? Quoniam aderat certamini omnipotens pater, circundatus cœleſtibus,qui propterea angelos ad Chriſtum victorem mittit:vt agnoſcamus,in omnibus noſtris agonibus Deum eſſe præſentem,& inſpectorem.

Iob.c.1. *Hoc apophtegma in omnib. noſtris miſeriis nos multũ ſolari debet.* *1.Mac.6.* *Gen.22.*

Secundò, *Ego ſcio Ephraim.* Cur Domine non ais ; Ego ſcio Ieroboã,& eius filios,atq; poſteros:ſed in primum ſtipitẽ generis cõiiciens oculos,*Ephraim* reuocas in memoriã:Non Ephraim vitulos aureos fabricauit, ſed eius pronepos Ieroboã. Hunc ergo dic te ſcire Decet ne,filiorum crimina vertere dedecori maioribus ? Non ſane. Docet hoc loco Deus, peccata filiorum,maiorum gloriam,& nominis celebritatẽ obſcurare. Quemadmodum ſi ab arbore ramum abſcindas, cæteri omnes rami mouentur,& ipſum tangis truncum,neque alio modo conſcendere in arborem poteris,vt ramum, decerpas. In eundem modum licet is, qui crimen patiat,

Similia. *Iniquitatẽ patru,filijs obeſſe non poſſe arbitratur Deus,* *Stin.56.c. Sponſ.s.*

maius nocumentum honoris accipiat, tota tamen cognitio nonnihil etiam iacturæ patitur. Vide ergo quantum damni adfert peccatum, vt illud cõmittere reformides: non enim solum tibi, verum & omni tuæ cognationi notam inuris.

Tertiò, *Quia nunc fornicatus est Ephraim.* Nõ transactæ vitæ *Ephraim* meminit: sed, quã agat vitam, nunc considerat Deus. Nã si peccatis imponas finẽ, qui Achab humiliatem nõ reiecit, qui Niniuitis pepercit, qui Matthæum in Apostolorum numero scripsit, qui peccatricem defendit, qui filium prodigum non exciusit, & exhæreditauit, te etiam non despiciet, Secus autem, si persistas in peccato, timendum tibi est, ne dicat tibi Deus tuus, Quia nunc fornicaris, te puniam, Hinc Sapiẽs ait, Fili peccasti? Ne adiicias iterum. Quemadmodum quipat[illegible]em constituit absque calce, & temperamento ex lapidibus, cum non habeant quo inter se cohæreant, ruunt, & opprimunt intra eos habitantes, In eundem modum peccata lapides quidam sunt, & cum multa homo committit, veluti parietem erigit, qui corruet, & peccatorem perdet. Hinc inquit Deus apud Ezechielem, Ipse ædificabit parietem, illi autem liniebant luto absque paleis. Dic ad eos, qui liniunt absque temperamento, quod casurus sit. Quid parietem vocat nisi peccata multa quæ peccator in suam perniciem congerit? Quid in hoc pariete inuenies, nisi lutum voluptatis corporeæ, quo & homo sordidat, & paries vitæ iniquæ diu stare non potest? Cauendum ergo nobis est, ne tot lapides congamus, vt paries corruat super nos, id est, Deus vindictam sumat, & in nos animaaduertat, sicut in filios Israel. Filij autem Israel, ait Scriptura peccatis veteribus iungentes noua fecerunt malũ in conspectu Domini, & seruierunt idolis, Baalim, & Astaroth & diis Syriæ, &c. Et cum peccata peccatis cumularent quid fecit Deus? Audi quid sequitur, Cõtra quos Dominus iratus, tradidit eos in manu Philisthiim, & filiorum Ammon? affligi que sunt, & vehementer oppressi. Sic etiam si progrediamur in iterandis peccatis, non quibusuis hostibus, sed atrocissimis nos addicet, inferni videlicet qui nos in æternum affligant, & crucient. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis, & quasi in vinculis plaustri peccatum, inquit Isaias. Quid est, trahere iniquitatem in funiculis, &c. Respondeat Augustinus Tractatu. 10. super Ioannem, expendens hunc Isaię locum, Et quis facit rectem longã? Qui peccato, inquit, addit peccatũ. Quomodo addũtur peccata peccatis? Cũ peccata, quę facta sunt, cooperiũtur aliis peccatis

Eccle. 21.

Similc.

Ezech. 13

Iud. 10. b

Peccati recidiua restituit quæ anima perpetuis carceribus ligatur.

Isai. 5.

tis. Hactenus Augu. Sed in eos, qui peccata noua trasactis iungunt, q̃ fert vates sententiã? Extremũ minatur exitiũ. Væ illis inquit. Quæ vox plena minarũ, & tormentorũ inferni est. Hinc & optime diuinus ille Plato inquit, nihil aliud esse, peccare, q̃ collo sibi vincula circũdare. Et qm̃ multi, quem admodũ funes conficiuntur ex multis filis, quæ plaustrũ trahere solent, ita peccata peccatis addẽtes, iniquitatum cumulũ augẽt, subiungit Isaias, Et quasi in vinculis plaustri peccatũ. Quemadmodũ torrentẽ, & riuulũ facile tranare poteris sed cũ hinc, inde multi gurgites confluunt, & magnũ flumen efficiunt, ponte maximo opus est, vt transire possis, alias cũ ingenti periculo submersionis, cũ trãsuadari nõ possit, In eundẽ modũ cũ homo vnum, aut alterũ cõmittit peccatũ, & gradũ reuocat fletus diuina misericordia, ad portũ salutis penetrabit: verũ si multis se implicet peccatis, timeat, ne in tanta aquarũ altitudine pedẽ figere non valens deuoluatur in profundũ, & pereat. quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ. 3. post Pentecosten, in hæc verba, Gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Cur gaudium hoc est in cœlo super pœnitente? quoniam peccatis ponit finẽ. Nihil enim magis excitat diuinã iustitiam ad vindictam quam peccati perseuerantia. quadrat etiam in Euangelium pro festo Sãcti Matthæi Apostoli, in hæc verba, Discumbẽte eo in domo. Cur Domine conuiuiũ cum peccatoribus celebras? Certe quia ingenti afficeris gaudio, cum peccator reuocat à peccatis gradũ, sicut irasceris, cum persistit in peccato.

plato li. 9 de Repu.

Simil. Quando subrepit peccandi delectatio statim futuri iudicij condit oblio ta vitæ salutæ animæ paruæ salus affulgeat.

Eccl. 10. Prou 28.

Simile. Principis impiorum iniuria & oppressione multi boni in republica perdamur. Zach. 10

Quartò, *Quia fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel.* Ecce, quid efficit in populo iniquum principum exemplum, quod eum traxit, & rapuit, vt etiam idem patraret peccatum Cauant ergo principes, delinquere cerã subditis, quoniam populus principum mores imitatur. qualis rector est ciuitatis, tales, & habitantes in ea, inquit Sapiens. Ac rursum, Pegnãtibus impijs, ruinæ hominũ. Quemadmodum si eruggiũ herbam vni capræ in os inseras, cùm ipsa sistitur tum omnes consistunt, donec pastor herbã eximat, Ita principis mores mira vi in populum trasfunduntur. Idcirco abducti sunt, quasi grex affligentur, qui non est in eis pastor, super pastores iratus est furor meus inquit Dominus apud Zachariam. Igitur si pastoris exhibuissent populo munus hoc est, pascua vitæ candidæ porrigerent principes, non essent subditi abducti in miseriam peccati captiuitatem, neque affligerentur à Deo. Et apud Ezechielem Dominus præcipit principem

Exec. 45

sedere in porta, per quã Dominus Deus Israel est ingressus,
2. Cor. 6. in eaque comedere panem coram Domino. Quæ est porta, per quam Deus ingreditur in templum illud, de quo ait Apostolus, Vos estis templum Dei viui, nisi virtus? Scriptum
Sap. 1. est enim, Peruersæ cogitationes separant à Deo, probata autẽ virtutis corripit insipientes, quoniã in maleuolã animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis in hac virtutis porta debet princeps sedere, & permanere, nõ solũ per eam trãsire, nunquã enim debet virtutẽ deserere, sed in ea comedere panem coram Dño, hoc est, in eas actiones incũbere, vt Dominus oculos non auertat ab
Optimus Princeps regiæ virtutis ianitor eis, quia cibus sordidus est vitiorum, quem comãdunt. Si quis à me petat, quod sit præcipuum principis munus, dicam, esse virtutis ianitorem. Ob eam enim causam importa, per quã Domin ingreditur, sedere ei præcipitur. Ac si apertius ei Dñs dicat, Serua hanc ianuam, ibi comede, & requiesce, caue, ne vnquam eam deseras. Hinc rursus præcipit Dominus, principem esse in medio populi, & in nundinis. Princeps, inquit, in medio eorum erit, cum ingredientibus templum ingredietur, & cum egredientibus egredietur. Non est Dominus contentus, vel princeps si in extrema parte in seruientium sibi in templo: sed in medio tanquam centrum in
Exec. 46. medio sphæræ, vt subditi, conspicientes, principem seruentius Deo inseruire, & offerre sacrificiũ suo exẽplo excitẽtur, vt etiam Dño seruiant. In nundinis etiam id est, in mercatura, & negotiatione medium esse vult principem Deus quo-
Luc. 19. niam præceteris debet principes exercere spirituale negotiationem de qua apud Lucã dicitur, Negotiamini, dũ venio. Si enim princeps sit subditus pauperior in bonis spiritualibus
Isai. 3. & peccatis irretitus, quid inde sequetur nisi subditos iisdem implicari criminibus principis? Volebãt quidam principem, quendam hominem constituere, & obserua, quid illi dicebãt.
Illis temporib⁹ Ambitio nec regnandi libido non dum fascinarat mentes hominum. Vestimẽtum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua. Ac si apertius dicerent, Nolumus, pauperem hominem ad principatus culmen euehere, qui enim inops est, & bonis caret, quomodo poterit populũ gubernare? Te, qui locuples es, & vestimẽtũ habes, quo nos cooperias, principem creamus, poteris enim nos iam iã ruituros defendere & protegere, ne ruamus. Et quid respõdit hic homo ad principatum inuitatus. Nõ inquit, sum medicus & in domo mea non est panis, neque vestimentum, nolite cõstituere me principem populi. O responsionem cœlesti hominedignam

Overba-

O verba literis aureis in cordib⁹ humanis exarãda. Prius enim proprias vires cõſiderauit, q̃ principatũ ſuſciperet. Nõ ſum medicus, inquit. Obſerua, quid primũ in ſe quæſiuit, an videlicet eſſet medicus, vt poſſet languoribus animorũ mederi. Secundò, an panem ſalutis doctrinæ haberet, attendit, quo populũ reficere. Tertiò, veſte carere ſe fatetur ad operiendum populum. Eſt autem hæc veſtis, charitas Dei, & proximi, de qua apud Matthæum dicitur, Quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Et Petrus Apoſtolus, Charitas operit multitudinem peccatorum. Cum ſe his tribus bonis ad regimen populi neceſſariis carere videret noluit ſuis humeris principatus onus imponere. Agnouit enim integritatem vitæ, ſalutẽ animi, opes ſpirituales ſibi eſſe pernecceſſarias, ne populus corruat. Inſpexit, in ingenti periculo populũ verſari, ſi principem habeat ægritudine animi laborantẽ, & diuitiis ſpiritualibus, id eſt, virtutibus ſpoliatũ. Nã populus ſui principis mores referre ſolet. Quemadmodũ chamæleon, & taranda, alter colores corporis, cui adhæſerit, mutat, & ſuſcipit: alter vicinarum rerum colores nullo attactu, ſed ſola tantũ attrahit exhalatione, Sic populus vitæ principis, conditionẽ inſequitur. & ſolo aſpectu mores iniquos, & corruptos illius imbibit. Si hoc attenderẽt principes, nõ eſſent tam effrænes ad vitia, & multi ſitibundi ad principatus, & magiſtratus anhelant, nõ eos ambirent, dicerentq̃ cum Moſe ſuã fragilitatem cernentes, quamuis vltro illis offerentur, Quis ſum ego, vt vadã ad Pharaonem, & educam filios Iſrael de Ægypto? Obſecro Domine, mitte, quem miſſurus es. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ Epiphaniæ, in hæc verba, Herodes rex turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. Vides, quo pacto populus regẽ ſuũ in turbatione imitetur.

Matt. 22.

1. Pet. 4.

Simile. Subiecti vt plurimum imitantur Reges quia membra ſequi debent caput. Exod.

Quintò, *contaminatus eſt Iſrael.* Iudicat populus, ſatis eſſe, vt peccatis laxent habenas, idq̃ impune, principis ſui mores imitari. Hinc ſi obiurges, & reſpondet, princeps meus facit, quid mirum, ſi ego faciam? audi, frater mi, qui hoc te clypeo ſatis munitum iudicas, nõ quia fornicatus eſt Ephraim excuſatus eſt Iſrael, neque dixit Dominus, Mundus eſt Iſrael, ſed, *contaminatus eſt.* Nullus ergo obiiciat peccata principum, vt ſe immunẽ credat, ſi eodem irretitur crimine Obnoxius eſt ſupplicio, & cõtaminatus, nõ mũdus eſt appeliãdus.

¶ *Non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur, ad Deum ſuum, quia ſpiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognouerunt.*

¶ *Dare cogitationes in aliquam rem*, est, in eam studiosè intendere. Hinc Vatablus pro, *non dabunt cogitationes suas*, vertit, *Nõ in hoc studia sua ponunt*. Et Theophylactus, *Non dederunt consilia sua*. Et quoniam, qui animum ad certa studia, quibus nimium delectantur, contulerũt, ab incœptis, neque cõsiliis, neq; exhortationibus, terroribusve, dimoueri possunt, vt ad alias res agendas abducãtur, significat Deus, hunc populum Iudæorum non esse reuocandum vnquã ãd Idololatria, anbon sua peccata relicturum. Vnde Paraphrastes Chaldæus sic dispungit, *Non dabũt cogitationes sua*, id est, non missa facient opera sua. Et Vatablus, Non permittent opera eorũ *Vt reuertantur ad Deum suũ*. Optime diuus Hieronymus explanat, id est, vt agant pœnitentiam. Quam explanationem amplectũtur Glossa, Haymo, Carthusianus & nõnulli ex recẽtioribus. *Quia spiritus fornicationum in medio eorum*. Quamuis multa diximus, expendentes hæc verba finis capitis. 4. *Ligauit eum spiritus in alis suis*, ex quibus liquet, quid vocet Deus *spiritum*, quæ videre poteris; paucis hunc locũ dispungam. Diuus Hieronymus per *spiritum* diabolum intelligit, citatq; illud Apostoli, Spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, vbi hunc spiritum diabolum esse ait. Sequuntur hanc explanationem Haymo, Lyranus, & Carthusianus. Quamuis hi duo postremi, Lyranus, & Carthusianus per *spiritum* non quemcumque diabolum intelligunt? sed peculiarem, eum videlicet, qui de idololatria tẽtat. Vatablus hunc *spiritũ* esse ait spiritum pseudoprophetarum doctrinam. Alij recẽtiores per *spiritum* ventum intelligunt, & quoniam vanitatem ventum solemus apellare, vnde rem vanam ventum dicimus. Hispane, *de vna causa, que no tiene existencia, ni apparentia de verdad, quando se quẽta, ò refiere, dezimos, Anda, que todo es ayre, todo es viento*. *Spiritum* ergo hic vocat vanitatem, siue ventum. quia idololatria res vana est, & inanis. *Fornicationum*, id est, idololatriæ. Et quoniam non vnum tãtum idolum colebãt? sed multa, in numero multitudinis inquit, *fornicationum*. Vnus tamen Theophylactus inter cæteros, vtriusque fornicationis, cum idololatricæ, tũ corporalis, hic fieri mentionẽ opinatur. *In medio eorum*. Diuus Hieronymus per *medium* istud, cor intelligit Iudæorum, quòd diabolus posslideret eorum corda captiua. In eadem sententia sunt Glossa, Haymo, Carthusianus, & nonnulli recentiores. Nam cum, iuxta Aristoteli doctrinam, aliorumque philosophorũ, cor sit in medio animalis, iure optimo per *medium* possumus cor intelligere, Alij secus expendunt, nempe *in medio*

Spiritus Idolatriæ inclinabat infælicem Israelem ne ad Deũ reuerteretur.

Quicquid corporis visibilis speciem aut veritatem non præ se fert hispanis Ventus aut aer dicitur.

eorum, ideſt, *ſpiritus fornicationum* principem locum obtinet apud eos, & regnat in eis. Nõ eſt reiiciẽda explanatio hæc. Sic enim ait Salomon Deo, Et, ſeruus tuus in medio eſt populi, id eſt, rex conſtitutus ſum, vt curam habeam huius populi. Vatablus autẽ ſic, *In medio eorum*, id eſt, aſſueti, & dediti ſunt idololatriæ. Cum quo conſentit quodammodo Lyranus. Diſpungit enim ſic, *In medio eorum*, tanquam eos poſſidens. Quanquam omnes dictæ explanationes mihi pergratæ ſint? alias duas adhibebo, fortaſſis non contemnendas, quarum prior eſt, *In medio eorum*, id eſt, in principibus eorum. Nam cũ principes ſint cor populi, iuxta illud Iſaiæ, Omne cor mœrens, id eſt, omnes principes, in quem modum explanat Diuus Hieronymus, non inepte per *medium* principes intelligemus. Quis enim non videat, vt nuper dicebamus, quantum obſit principis vita iniqua, vt populus conuertatur ad Dominum. Altera explanatio eſt, *In mediceorũ*, id eſt, nimium iis familiaris eſt, & amicus *fornicationum ſpiritus*. Conſueuit enim Scriptura id ſignificare hoc loquendi tropo, Vt apud Deuteronomiũ; Dominus Deus tuus in medio tui eſt, hoc eſt familiariſſimũ ſe tibi exhibet, & amiciſſimum. Declarat: quod ſequitur, hãc explanationem non eſſe omnino explodendam, nempe: *Et Dominum non cognouerunt* veluti viro, & marito, illi amicitiam, & familiaritatem præ ſe ferentes.

3. Re. 3.

Iſa. 1. *Princeps cor populi.*

Deut. 6.

Obſeruationes ad inſtituendos mores.

NO *N dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Dominum.* Igitur cum poſt peccata reuertere decernit peccator per pœnitentiam ad Dominum, à cogitationibus debet ſumere exordium. non à verbis ſolum, neque etiã ab operibus tantũ, cogitationes etiã diſcutiendæ, & examinandæ ſunt. Hinc primum *cogitationes* petit Dominus ſibi dari, hoc eſt, cor, ab eo enim exeunt cogitationes prauæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Et ſcindite corda veſtra, & non veſtimẽta veſtra. Ecce, primũ cor petit totum, vt diſcutias, quænam ſunt, quæ cogitauit, illud ſcinde, vt iniquas cogitationes, quę intra illud ſunt, extrahas, venenum enim peſtiferũm ſunt. Quemadmodum ei, qui venenatum quippiam hauſit, Pharmacum porrigit medicus, quod cito

Matt. 15.

Ioel. 2.

Ioel. 2.

Simile.

tendat ad cor, illudque muniens, noxium profliget, alioquin
Apo. 17. homo periret. In eũdẽ modũ Deꝰ peccatori, qui bibit de vino prostitutionis magnæ meretricis, propinat Deus potionem quandam diuinę gratiæ, quæ expellat à corde mortiferas
Leuit. 14. cogitationes, ne illis pereat, cum agit pœnitentiam. In huius rei typum præcipit Dominus, in mundatione leprosi radi omnes capillos capitis eius, & oleum sinistra manu sacerdotis mitti etiam in caput purificati. Nam quid capilli capitis sunt, nisi cogitatus ab intellectu orti? Hi omnes sunt à capite leprosi, hoc est, peccatoris longe relegandi, ita vt nihil iniquum etiam in mente permaneat. Hinc & oleum misericordiæ Dei fundit sacerdos super eiusdem etiam caput, dum peccatorem absoluit à patratis criminibus, quæ quidem absolutio, veluti vas quoddam, oleum diuinę gratię cõtinet, quand , prolatis à sacerdote absolutionis verbis post auricularem cõfessionem, contritione, & satisfactione, veluti quibusdam gemmis exornatum, peccator ab immunda, & fœda peccatorum lepra abluitur, & veram animi consequitur sanitatem. Neque solum super aliàs corporis partes leprosi oleum funditur; sed etiam super caput, quod locus cogitationum est, quoniam etiã caput à prauis cogitationibus est mundã dum. Bene etiam sinistra manu hoc oleũ super caput mittit sacerdos, quia ob prauas cogitationes ad sinistram æterni iudicis manum peccator esset collocandus,
Matt. 25. iuxta illud, Statuet hœdos à sinistris, nisi de illis penitẽtiã ageret, & super eas oleum miserationis diuinæ esset effusum.
Cant. 4. Hinc & apud Cantica ait cœlestis Sponsus, Capilli tui, sicut grex caprarũ, quæ ascenderunt de monte Galaad, hoc est, cogitationes tuę, eas enim capillos appellat, quãuis iniquæ sint, & similes capris, ad sinistram iudicis statuendis, eas nihilominus in aceruum congregasti, & veluti gregẽ quẽdã coegisti, oẽs ad memoriã reuocãs, vt illis medicinã adhiberes. Mons namque Galaad, & ingentem habebat balsami copiã,
Ierem. 8. & multos medicos, & chyrurgos ad medenda vulnera. Vnde & apud Ieremiam dicitur, Num quid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur nõ est obducta cicatrix populi mei? Bene etiã has cogitationes ascendere inquit de monte Galaad. Nam quæ prius descenderant ad imas terræ, vt hominem cõtaminarẽt sordibus peccatorum, & vulnera infligerẽt corc. ã ascendũt in arborẽ crucis Christi, vt sãguine eius sacerdotes, quibus ex munere incumbit, peccatores absoluere, vt optimos, peritosque medicos doceremede-

Post auriculare cõfessionem statuta pœnitentia Absolutio sacerdotis peccatorũ lepram mundat.

Peccata hominũ lignum salutiferæ crucis ascendunt.

medeantur cogitatuum vulneribus. Sed quo pacto peccatores *dare debent cogitationes ſuas*, vt per pœnitentiam *reuertantur ad Dominum*; Paucis dicam. Qui prius cor dæmoni ad habitandum dederat, dent illud Deo ſuo, foras electo truculentiſſimo hoſte diabolo: & qui iniqua cogitabant, iam ſancta, & pudica cogitent. Hoc autem conſequentur, ſi filium hominis imitentur, quem Diuus Ioannes in ſua Apocalypſi vidit præcinctum ad mamillas zona aurea, caput autem eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix. Quid eſt, Chriſtũ eſſe præcinctũ zona aurea ad mamillas, niſi omnes cogitationes cordis eius eſſe pias, iuſtas, & ſanctas? Nam cordis locus pectus eſt, hoc autẽ zona aurea. i. Deo præcingit. Cum enim zona figuræ ſit circularis, cum pectus cingit, merito Deũ adũbrare dicimus qm̃ quemadmodũ circularis figura principio caret, & fine, eſtq; capaciſſima, Ita Deus, principio, & fine carens, omnia comprehendit. Significarunt hoc venuſtiſſimè Ægyptij, Deum ex hieroglyphico circulo intelligentes. Vnde quoties Deum oculis hominum contemplandum ſubiicere volebant, circulum pingebant. Chriſtus igitur, zona pectus cingens ſuum, cor noſtrum ita gubernãdum ſignificat? vt in eo ſolum Deus per ſanctas cogitationes habitet. Beneque zona hæc aurea dicitur, quoniam huiuſmodi cogitationes de Deo vere hominem locupletãt, & ditem reddunt. Atque merito, poſtquam Chriſtus zona aurea cinctus eſt pectore, caput dicitur habere, tanquam lanã albam, id eſt, canis ornatum, qui pili tantum ſenum ſunt, vt oſtendat, cogitationes ſeniles, & candidas tunc ex capite procedere, cum Deũ mente cogitamus. Agnouit ſanctus Dauid, cor Deo eſſe cingendum, nihilq́ue iniquum in eo reponendum, quando, præſciſa ora clamydis Saulis, percuſſit cor ſuum, quod id facere attẽtaſſet, dicẽs, Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hãc rem. Nam quid eſt, percucere cor Dauid, niſi illud reprehendere, quod iniquum cogitatũ admiſiſſet? Vnde bene ſubiungit, Propitius ſit mihi Dominus, id eſt, cingat cor meũ, tanquã zona quæda, Deus, ne cogitet, quippiam dãmni inferre Sauli. Quadrat obſeruatio in multa Euangelia. Primò, in Euangelium Dominicæ. 4. Aduentus, in hæc verba, Prædicans baptiſmũ pœnitentiæ in remiſſionẽ peccatorum. Quænam eſt pœnitentia in remiſſione peccatorũ, aut quorum peccatorum? Certe omnium, cogitatuũ, verborum, operum. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 11. poſt Pentecoſten, in hæc verba, Sic & Pater meus cœleſtis

Apoc. 1.

Præcincta eſſe debent corda noſtra Dei nomine

1 Reg. 24.

cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque de cordibus vestris fratri suo. Ecce, non solum petit Deus, vt remittas opera, & verba fratri tuo, etiam ex corde remittere præcipit, quoniam neque cogitatione est peccandum in proximum. Quadrat item in Euangelium Dominicæ. 3. post Pentecosten, in hæc verba, Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. De qua, quæso, pœnitentia loquitur? De illa, quæ non solum verba, & opera dat: verum & cogitationes, vt reuertatur pœnitens ad Dominum. Demum, quadrat hæc obseruatio in omnia Euangelia, quæ de pœnitentia agunt: tunc enim expendēdum est, etiam cor mundandum à prauis cogitationibus, vt pœnitentia peccatoris grata sit Deo.

Secundò, *Non dabunt cogitationes suas: vt reuertantur ad Deum suum.* cogitationes posuit pro consiliis, vel studiis. Nescio, quibus lachrymis defleam multorum hominum cōditionē, qui sine labore, & studio, & consilio existimant, se reuocaturos gradū à viis pessimis peccatorū. Videbis multos ad Ecclesiā pergere, vt confiteantur sua peccata, quos si interroges, Nū recogitasti omnia peccata tua, vt ea referas sacerdoti? Respondere nō erubent, Nō recogitaui, sed dicam, quæ in mētem venerint, interrogabit me sacerdos, & sic in memoriam peccata mea reducam. Frater mi, nō recto tramite tendis ad pœnitentiæ domum, vt eam inuenias. Nā prius apud te cogitare debes omnia peccata tua, sicut ille rex Ezechias, qui ait, conuersus ad parietem, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Hunc tu imitare, cōuertēs faciem tuā ad parietem, quē veluti ex multis lapidib. extruxisti, dū peccata peccatis cumulasti, recogita, quantū temporis consumpsisti in exructione tā pestilentis ædificij, in quo reptilia venenata inferni solum latent, dæmones videlicet. Alioqui Deus tuus conqueretur, dicens, Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Prius quā Ecclesiam adeas, & genua flectas, coram sacerdote dicturus peccata tua, meditare, recogita, q̄d fecisti quantum debeas Deo tuo, quo peccato non sis soluendo, q̄ multo ære alieno sis expressus, &c. Ad hæc, obserua, nō esse facile peccata relinquere, dare debes cogitationes tuas, id est, summa vi niti, vt resurgas. Nā regnū cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et Paulus inquit, Condelector legi Dei secundū interiorē hominem, video aūt aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,

In eos qui fastidiunt pœnitētiæ consilium.

Isa. 33.

Ierem. 8.

Matt. 11.

peccati,&c. In huius rei typum,cũ Daniel esset iuxtà fluuiũ magnum Tigrim,nõ remansit in eo fortitudo,neq; quicquã uiriũ habuit:sed emarcuit,& iacebat cõsternatus super faciẽ suam,& vultus eius hærebat terræ. Peccator namq; cum iuxtà fluuium voluptatum suarum est,quæ merito cum fluuio cõponuntur,nã quemadmodum aqua fluminis cito labitur, & tandem amarum mare ingreditur,Ita dulcedo voluptatis peccati quàm citissime transit,& postea acerbitatem pœnarum reliquit,totus manet elanguidus,viresq; amittit animi, virtutes videlicet,ac vultum habet terræ hærentem,nõ enim faciem ad cœlestia cõtemplanda leuare potest, maximeque eget auxilio Dei,vt amissam recipiat fortitudinem,eumque erigere manu Dei necessum est,ꝙ nõ repente, sed paulatim consequitur homo. Quemadmodum Daniel non subito surrexit de terra:sed prius manus Dñi erexit eum super genua sua,deinde super articulos manuum,ac tertio ad vocẽ Dñi, dicentis,Surge Daniel vir desideriorum, stetit tremens, Ita peccator paulatim de stercore peccati,adiuuante Dño, leuatur,nã rebellionem sentit, quæ nõ ex tempore surgere permittit,& cum tandem surgit,tremens stat,videns, se multis oppugnari tentationibus,facileq; antea corruisse. Nõ igitur animum deiicias,si post cõuersionẽ te segnem ad opera virtutum,& oscitantem videris,maximéq; procliuem ad patrãda peccata. Nõ enim facile est,conuertere te ad meliorẽ frugem:sed necessum est,cogitationem nõ vnam,aut alterã,sed multas dare,hoc est,pro virili dare operam,& consiliis excogitatis conuertere te ad Dominum. Discès etiam ex hoc loco,quantum peccatum sit fugiendũ. Si enim nõ est facile,cõuertere te ad Dñm,cur ab eo faciẽ auertere nõ formidabis? Quemadmodum,ꝙ labyrinthum ingrediebantur, exire non poterant, sed à Minotauro deuorabantur, nisi filo quodam ducerentur,quod ingredientes in foribus labyrinthi relinquebant affixum,è manibusq; nunquam dimittebant, Ita & peccatum vorago quædam est inexplicabilis, à qua redire nullus potest, nisi Deus filum diuinæ misericordiæ tradat, qua ducente, indevaleat exire.

Simile. *Dulcedo peccati reuocat hominem à cœlestium re contemplatione.* *Simile.* *Minotaurus monstrũ ex Pasiphae è Tauro procreatum, idq; arte Dædalea in tenebris Cretensis Labyrinthi inclusum.*

Tertiò, *Qui spiritus fornicationum in medio eorum.* Medium, vel locum principem vocat, quem peccatores deferunt peccato, posthabito Deo suo. Vel reges,& principes appellat *medium* quia cor sunt regni,& Reipublicæ. Si pro loco accipias, venustissime explicat Deus hominum conditionem,qui primum locum nuncupare solent dæmonibus, non Deo. Pellet diabolus

diabolus fores cordis, vt ei aperiatur, statim miser homo ianuam aperit. At si Deus dicat, Aperi mihi soror mea, amica mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium, excusat se, dicens, Expoliaui me tunica mea, quo modo induar illa? Dicat Ludus, Quære nummos, age noctem insomnem, ieiuna, &c. bone Deus, q̃ sedulos ministros ei se exhibent homines? Suggerat voluptas, absumendã pecuniam in cibis lautissimis, aut in obscœnis actionibus, confestim obedit homo. Cæterum si pauper amore Dei petat, vt illi subuenias, nihil porriges, si vigilare parumper in oratione moneat Deus, clamas, te id ferre non posse. Quorsum, q̃ dæmoni concedis, negas Deo tuo? Certe, *quia spiritus fornicationum in medio tui est*, hoc est, primũ locũ diabolo dedisti. Vtinã, fratres mei, pulsantibus simul Deo, & dæmone fores animi nostri, vt illis aperiamus, digniori, puta Deo, prius aperiemus, dicemusq; dæmoni, expecta parumper, prius intro ducã Deum in cubile cordis mei, vt illam audiam, deinde tu dæmõ ingredere, æquum enim est, honorem deferre præstantiori, & nobiliori, qualis Deus est. Certò enim credo, q̃ rarò, vel nunquam diabolo aperiremus, quinimo foras illi occluderemus. Paucis explicabo, quid dicere voluerim. Allicit te diabolus, vt peccato consentias, simul & vocem Dei tui pulsantis audis, dicentisq; Frater, noli fidẽ diabolo adhibere, audi me prius, quàm peccatum cõmittas, quid ex peccato consequeris? Resiste, ora, sub vmbra alarũ mearũ confugiens, vt tentationẽ abigas, & postea diabolũ ingredi non permittes. Quorsum hydria farinæ nõ defecit, neq; lecythus olei mulieris Sareptanæ est imminutus? Quoniã, iuxtà præceptum Eliæ, primum ipsi Eliæ de farinula fecit subcinericium panẽ, deinde sibi, & filio. Noli timere, sed vade, & fac, sicut dixi, inquit Elias, verũtamen mihi primum fac: tibi autem, & filio tuo facies postea. Quæ abiit, & fecit iuxtà verbum Eliæ, & comedit ipse, & illa, & domus eius, & ex illa die farina non defecit, & lecythus olei nõ est imminutus. In eundẽ modum nobis non deesset oleum ad illuminandã mentẽ & medenda vulnera nõ panis ad vescendũ, panis inquam, qui cibus est animi, si Deum primum pasceremus. Sed quoniam secus facimus, fame perimus, & multis, ac densissimis inuoluimur tenebris peccatorum. Quadrat obseruatio in Euangeliũ Dom. infra Octauas Epiphaniæ in hæc verba Inuenerunt Iesum sedentẽ in medio doctorum. Vade, & tu fac similiter, da Iesu medium locum, id est, honoratiorem, eumq; omnibus præpone.

Cant. 5.

Aperiẽda est pulsanti Deo cõscientia nostra ianua, claudẽda vero dæmonis tentationibus.

3. Reg. 17.

præpone, & non illum poſthabeas.

Quartò. *Qui ſpiritus fornicationum in medio eorum.* Si medium pro regibus, & principibus, & ſacerdotibus ſumas, qui cor reipublicæ ſunt. Ecce, quantum noceant, vt crebrò diximus, exempla mala maiorum, vt populus conuertatur ad Deum. Hanc enim cauſam reddit Dominus, cur Iſrael non conuertatur ad ſe, quia principes ſunt criminibus contaminati. Si ſal euanuerit, in quo ſalietur, terra videlicet, væ illi. *Exemplæ mala maiorũ, conuerſioni plebis nociua.*

¶ *Et reſpondebit arrogãtia Iſrael in facie eius, & Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua, ruet etiam Iudas cum eis. In gregibus ſuis, & in armentis ſuis vident ad quærendum Dominum, & non inuenient, ablatus eſt ab eis. In Dominum præuaricati ſunt, quia filios alienos genuerunt nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.*

Difficilis eſt locus iſte, quapropter & varie explanatur, neq; facile conſtare poteſt, quid hic appellet *arrogantiam*, pro qua Septuaginta vertunt τὴν ὕβριν id eſt, iniuriam, alij, vt Aquila, & Theodotion ἀλαζονείαν ideſt, ſuperbiam, In quem modũ hanc vocem *arrogantiam* explanant Gloſſa, Haymo, Interlinearis, Dion. atque alij. Rupertus arrogantiam in propria ſignificatione accipere videtur, quatenus, iuxtà doctrinam S. Tho. eſt peculiaris ſpecies ſuperbiæ. Eamque ſic diffinit, Arrogantia eſt elatio mentis, vel ſpiritus, qua vſque in Dei contemptum erigitur, vt eum non cognoſcat, eſt, cognoſcere, vel venerari contemnat. Alij hanc arrogantiã dicunt eſſe faſtum Iſraelis. Paraphraſtes Chaldæus quodãmodo cũ hac explanatione cõſentit. Habet enim pro *arrogantia Iſrael*, gloria Iſrael. Diuus Hieronymus hanc *arrogantiam* eſſet ait, ſuperbe agere contra Dominum. Non mihi diſplicent omnes iſtæ explanationes. *Et reſpondet.* Coniunctio copulatiua & poſuit pro ergo, quod frequens eſt in ſacris Bibliis, vt iam à nobis eſt obſeruatum. *Reſpondere* autem *in facie eius*, eſt, quod Iſrael non habeat impunitus, inquit D. Hieronymus, cum quo conſentit Lyranus, ſic diſpungens, *Reſpondebit*, per pœnam debitam à Deo illatam. In eundem modum explanat Dionyſius, atque apertius Haymo hanc pœnam eſſe ait, quòd tradendus ſit Iſrael captiuitati ob idololatriæ crimen. Si in hunc modum expendas verba ſubſequentia, *in facie eius* neſcio, quid habent ſalis, quod vix explicari poteſt. Video, ſic poſſe diſpungi, *in facie eius*, id eſt, aperte punietur, vt omnes cognoſcant eius punitionem. Hãc videtur amplecti intelligentiã Haymo. Ait quippe, Vt nõ habeatur Iſrael impunitus. Cæterùm hæc explanatio nõ omnino exhaurit horum

2.2.q.112. ar.1.ad 2.

verbo-

verborum, *in facie eius*, totam altitudinem. Existimo autem significari, plectendum esse Israelem acerbissime, & seueriſſime. De homine namque qui nimium ob aliquod crimen punitur, dicere solemus Hispane, *Esso le saldra a los rostros a fulano*, Sic & hic, *Respondebit arrogantia Israel in facie eius. La arrogancia de Israel le saldra a los rostros.* Exactissimas enim dabit pœnas, & idololatria dignas. Sed quoniam *respondere* in sacris Bibliis pro testari, seu testificari accipitur frequentissimè, vt apud Deuteronomium. Non respondebis contra proximum tuum falsum testimonium. Et apud Isaiam. Agnitio vultus eorum respondebit eis. Ac rursum, Peccata nostra responderunt nobis. Et apud Ieremiam, Si peccata nostra responderint nobis, Domine fac propter nomen tuum. In his locis, ac multis aliis respondere pro testificari accipitur: sic & hic vsurpari nonnulli existimant, vt Vatablus & quidam recentiores. Dispungunt autem in hunc modum. *Respondebit arrogantia Israel in facie eius*, hoc est, testificabitur superbia Israelis contra eum *in facie eius*, id est, facie ad faciem, hoc est, coram. Dicunt autem his verbis Vatem nostrum non solum coniectura, argumentatione, & testimoniis, sed expresso etiã signo actionẽ suã confirmasse in Israel. Nam cum mulieres nonnullæ impudicæ animi morbum dissimulare soleant, & honestatem ficto sermone, & vultu prætexere, ingenio, & arte vti opus est vt earum impudicitiã deprehendas, sed cum vultu & incessu, aliisq; externis actionibus sese produnt, & perfricata fronte eã palã iactant, parum laboris, & diligentię impendere opus est, ad ostendendã earum improbitatẽ. Et quoniã id genus erat idololatria Israel, omnibus nẽpe manifesta, inquit Vates, *Respondebit*, hoc est, testificabitur publice impudicitia Israel contra eum: Nõ mihi est ingrata hæc explanatio, quãuis prior mihi magis arridet. Nõ erit etiã agerma na intelligẽtia alienum, si in hunc modum dispungas. *Respondebit*, id est, rependet arrogantia Israel apertissimè. Hispane dicimus, *Su arrogancia le dara el pago a Israel.* Sic apud Gene 30. c. *respondere* pro repẽdere accipitur. Respondebit mihi iustitia mea, id est, repẽdet. Et quoniã, teste D. Thoma in c. 40. Iob, lect. 1. ꝓpria arrogãtis pœna est deiectio, sicut super bonum ꝓpria pœna est discordia, dum inquit, *respondebit arrogãtia Israel*, esse hunc populum, deiiciendum significat. Atq; ob hãc causam, op[illegible]or. Septuaginta vertunt, ꝓ *respondebit*, humiliabitur. Ea enim voce apertius explicatur pœna correspondens culpæ arrogantiæ. Ita etiã esse h anc vocem explanandam

Cum affectu cõminatur vates futurã Idolatræ plebi pœnam.

Deu. 5.
Isa. 3.
Isa. 59.
Ierem. 14.

Impudicos animi affectus fallaci honestatis frõte mẽtiuntur mulieres.

Gen. 30.

dam oſtendit Chaldæus Paraphraſtes: habens pro *reſpondebit arrogantia Iſrael in facie eius*, deprimetur gloria Iſrael ipſis videntibus. *Et Iſrael Ephraim ruent in iniquitate ſua*. Explicant hęc verba, quòd nuper diximus, videlicet quo pacto ſit plectenda arrogantia Iſraelis, omnesque ſine diſcrimine, tum populum, tum reges eſſe ob idololatriæ crimen puniendos. Vnde per Iſraelem decem tribus intelligit, per *Ephraim* verò familiam regiam. Atque ita diſpungunt Diuus Hieronymus. Interlinearis, Lyranus, Haymo, Carthuſianus, & nonnulli recentiores. Quamuis Theodoretus, & Theophilactus per *Iſraelem, & Ephraim* ſolùm dicant, intelligendas decem tribus, nihilque expendētes hunc locum, dixerint de Regibus. *Ruet etiam Iudas*, id eſt, duæ tribus, quæ regnabant in Ieruſalem, ſequentur veſtigia captiuorum, vt quorum imitantur ſcelera, imitentur & pœnam. Sed quàm ob cauſam præferuntur Iſrael, & Ephraim, priuſque puniendi dicuntur, quàm Iudas? Ait enim *Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua*, deinde vero quaſi poſtea puniendus ſit Iudas, ſait, *Ruet etiam Iudas cum eis*. Rationem huius ordinis ſupplicij reddiderunt Theodoretus & Lyranus & alij, quoniam *Iſrael, & Ephraim* priores mancipati ſunt, & in ſeruitute adducti deinde poſt eas *Iudas* ſeruitutem ſuſtinuit. Nam decē tribus tempore regi Hoſſe, poſtea Iudas tempore Sedechiæ in captiuitatem redacti ſunt. Ordo ergo idem ſeruatur in pœna, qui fuerat ſeruatus in culpa. Hinc, qui prius peccauerunt, prius addicuntur ſupplicio. *In gregibus ſuis, & in armentis ſuis vadent ad quærendum Dominum*. Vt optimè obſeruant Diuus Hieronymus, & Interlinearis, non ſolùm *Iſrael & Ephraim* nituntur, ſacrificiis placare Dominum, ſed etiam vna cum eis *Iudas*. Vnde cum dicitur, *Vadent*, intelligendum eſt omnes iuiſſe cum gregibus, & armentis ad requirendum Dominum, hoc habentes omnes certamen, vt quē præuaricationibus offenderant, hoſtiis placare nitantur. *In gregibus*, qui ſunt de ouibus, & capris: vt obſeruant Lyranus & Carthuſianus. Vnde Septuaginta vertunt, cum ouibus. Et Theophylactus, cum pecudibus, pro *in gregibus* legit. In quem modum etiam pro *in gregibus* Paraphraſtes Chaldæus habet, cum ouibus. Et in armentis, hoc eſt, bobus, & vaccis, ſiue vitulis. Quod & nuper citati expoſitores, Lyranus, & Charthuſianus, & Trāſlationes Septuaginta, & Theophilactꝰ obſeruant. Habet autē non parum incrementi, pluſque hac voce implicat in *gregibus, & armentis*, quā ſi dixiſſet, in ouibus, & bobus. Detegit enim multitudinē holocauſtorum

Æquum eſt vt cuius imitatur ſcelus imitetur & pœna.

offerẽdorũ Deo. Pronomẽ, etiã *suis* additũ nonnihil inuoluit Significat enim, non paucas oues, & boues, sed greges eorun dẽ, atq; hos non aliunde raptos, aut male acquisitos: sed vere suos, id est, iustissime possessos esse sacrificãdos. Ac si apertius dicat Deus, Quãquã totos mihi greges, tota armenta sua, & quæ vere sint sua, offerant, vt veniã impetrẽt: nõ tamen obtinebũt. *Quia filios alienos genuerunt nunc deuorabit eos mensis cũ partibus suis.* Optime Theop. existimat, cõiũctionẽ *quia* causam reddere, ob quam bona temporaria sint auferenda à Iudæis, nẽpe quia alieni sunt liberi, indigni sunt merito hæreditate, *Filios* vero *alienos* genuisse inquit, vel quia vxores acceperant ex alienigenis, ex quibus pueros gignebant, cùm lege id esset prohibitum, iuxta illud, Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquam ipse fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. Ac rursum, Nec sociabis cum eis coniugia: filiam tuam non dabis filio eius, neque filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat diis alienis, irascetúrque furor Domini, & delebit te cito. Vel *filios alienos* discipulos vocat, quos docuerunt colere deos alienos. Quasi dicat, Nõ solum fuerunt idololatræ, sed & alios idololatriam docuerunt. Vtramque explanationem complectuntur D. Hieron. Theophylactus, & Carthusianus. D. tamen Hieronymus hanc secundam veriorem esse opinatur, quam etiam sequuntur Lyranus, Rupertus, & Haymo. *Nunc deuorabit eos.* Aduerbium *nunc* citò Iudæos plectendos, neque in longum tempus supplicij differendum inuoluit, vt obseruant D. Hieron. Interlinearis, Vatablus, & alij recentiores. *Deuorabit menses.* Trifariam possumus dispungere. Primò, quòd non semel, aut iterum sint puniendi, sed crebrò. Ac si dicat, In singulos menses comedet eos hostis cum omnibus bonis eorũ. Amplectitur hanc expositionem Interlinearis, & eam non reiicit D. Hieronymus, atque ita etiã explanat Paraphrastes Chaldæus. Secundò, *menses*, id est, tempus menstruum, Et significat iã imminere, & proximum esse supplicium. Ac si apertius explicet, quod prius fuerat implicatum in hoc aduerbio temporis *nunc*, nempe breuissimo temporis spatio hoc esse cõplẽdũ. Tertiò, per *mensem* peculiare mensis cuiusdam tempus significat, puta *mensem* Iulium. Eo enim mense capta fuit Samaria. Ita disputant Lyranus, secus Rabbi Salon, Carthusianus, & quidã ex recentioribus. Quinimo Hebræi tradunt mẽse Iulio Iudæos multis, ac magnis calamitatib. fuisse prel-

Frustrà Deo greges offerebat Israel qui filios suos Idolis vouerat.

Exod. 34.

sos

sos. Nona namque eius die iudicium de explorato rum peccato referunt fuisse editum, eadē die tēplum primum, & secundum fuisse dirutum, eadem die aliquot post annis templi solum fuisse exaratum, duas ciuitates Israelitico populo frequentissimas Cether, & Alexandriam eadem eiusdem mēsis die expugnatas. Denique cum ex Hispania migrare coacti sunt, extremā edicti diem nona eiusdē mensis terminauit. *Iudæis infausti mē sis Iulius.*

Obseruationes spectantes ad componendos mores.

ET *respondebit arrogantia Israel*, id est, testabitur arrogantia. Disce, frater mi, ex hoc loco qd facias, cum peccas, testes videlicet contra te ipsum producere. Sunt enim peccata nostra testes clamantes, & producentes nos ante tribunal Dei. Hinc, vti diximus, dispū gentes literam, inquit Isaias. Peccata nostra responderunt nobis. Et Ieremias. Si peccata nostra responderint nobis, Domine fac propter nomen tuum. Et Diuus Paulus. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die, cū iudicabit Deus occulta hominū. Et Caino inquit Deus. Si male egeris, statim in foribus peccatum tuum aderit. In cuiusnā foribus peccatū aderit Dñe? Certe explicuisti, peccatum pulsare fores diuinæ iustitiæ tuę, vt ferat testimonium contra peccatorē. Hinc, patrato homicidio, velati testimonium eius recepisses, ais homicidæ, Sanguis Abel fratris tui clamat ad me de terra. Et apud Habacuc. Peccauit anima tua, quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter iuncturas ędificiorum est, respondebit. Quemadmodum vmbræ corpora. Sic peccata sequuntur animas, & manifestas facinorum repræsentant imagines. Quadrat in Euangelium Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba. Arescentibus hominibus præ timore. Quænam, quæso, est causa tanti timoris, vt homines arescant? Procul dubio innumerati testes clamantes in conscientia, peccata videlicet homines ariditate affligunt. Nam, vt Sapiens inquit, tinea ossium cor intelligens, peccata scilicet sua. *Conscientiæ mille testes Isai. 3. & 59. Ier. 14 Rom. 2. Gen. 4. Hab. 2. Simile. Pro. 25.*

Secundò, *Respondebit arrogantia*, id est, respondet arrogantia. Docet Deus tuus, culpæ aptandam pœnam, vt pro qualitate criminis adhibeas supplicia: si tua interest, punire delinquentes. Quēadmodum peritus medicus non eandem medicinam *Simile.*

omnibus ægris porrigit: sed prius morbi conditionem inspiciens, varia adhibet pharmaca, Sic bonus iudex nõ eodem supplicij genere debet malefactores punire. Hinc legum varietas prodiit, tum diuinarũ tum humanarum. Quod si secus fecerit iudex, iam non dicetur rependere peccato. Sunt nonnulli ita cæci ad plectenda crimina, vt eadẽ vlna omniũ crimina metiãtur, hoc est, idem supplicio sine discrimine omnes subiiciunt peccatores, neq; considerant culparum varietatẽ, cum sententiã ferunt. Non ita faciendũ esse ostendit hic locus sed debere pœnam culpæ respõdere. Verbi gratia, deliquit quis verbo, quia loquax fuit peculiarem medicinã postulat hic morbus, silẽtio nẽpe mederi debes, Nam quemadmodum vulneri inflicto ore viperino nõ est efficacius remedium quam caput abscisum eiusdẽ viperæ ponere super vulnus non autem ponitur cauda, Sic qui verbo, vel lingua proximo nocuit, ei taciturnitatis indicatur pœna, Peccat quis prodigalitate? Parcitate coercendus est. Peccat quis superbia deiiciendus est. Hunc ordinem esse seruandum ostendit Deus dicens Iob, disperge superbos in furore tuo, & cõfunde eos, & respiciẽs omnem arrogantem humilia vides quopacto peculiare pœnarũ genus assignet, quo sint plectẽdi superbi, puta deiectionem, & confusionem; Vnde optimè D. Thomas in hunc locũ inquit, Arrogantiũ propria pœna est deiectio, Cũ enim volunt se erigere supra posse, cõsequens est, vt per infirmitatẽ corruant, secundum illud Psal, Deiecisti eos, dũ alleuarentur. In eundẽ modũ hic inquit Deus, *Respõdebit.* ideſt, respondet. Est autẽ hæc responsio, siue retributio Israelis deiectio, atque ruina. Quadrat obseruatio in Euãgeliũ Dñicæ 21, post Pẽtec. in hæc verba, Iratus Dominus eius tradidit eũ tortoribus. Et quo pacto hunc seruum cruciandum tradis Domine tortoribus. Nẽpe vt torqueant pro criminis conditione. Sunt enim in carcere Dei varia pœnarum genera quibus variæ deccatorum sordes pro criminis qualitate, afficiuntur.

Simile.

Contraria contrariis curantur.

Iob. 40.

Psial. 72

Tertiò *Israel, & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis.* Multa hic sunt implicata, quæ paucis absoluemus. Primò esse multitudo hominum, puta Israel, Ephraim, Iudas quæ corrunt ob iniquitatem. Docet ergo non parcendum multitudini, si crimen graue sit, quod est patratum: sed omnes esse plectendos. Secundò ordinem in adhibendis supplicijs esse seruandum, priusque plectendos esse qui prius peccauerant, & criminis auctores extitere. Hinc prius

Primi in crimine pœnã precedere debent.

me e di-

cuntur

cuntur *Iſrael. & Ephraim*, quam *Iudas*, qui poſterior in culpa fuit. Hunc ordinem eſſe ſeruandum docuit Deus ab orbe cõdito. Nã cum ſerpẽs, & primi parentes deliquiſſent ordinẽ culpæ attendens, in ſerpentem, primũ criminis auctorẽ prius tulit ſententiam deinde in fœminã, quæ ſecunda in culpa fuit, poſtea in virum, qui poſterior culpam commiſit. Tertiò docet, nullam perſonam accipiendam, vt eximatur à pœna, ſi crimine pœna digno fuerit irretita, quamuis nobilis, quãuis diues quamuis regia celſitudine conſpicua Hinc inter homines plectendos ob crimina, attexit etiam *Ephraim*, id eſt familiam regiam. Nam licet apud homines nobilitas, eaque ditata, ſit fortiſſimum ſcutum, vt peccata illius non puniãtur, vnde in Apocalypſi dicitur de iniquitate, Mulier erat circũdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis habens poculum aureum in manu ſua plenum abbominibus, & immunditia libidinis ſuæ, quoniã iniquitas maximè apud eos homines habitat, qui his vtuntur veſtibus purpureis, & cocineis, & inauratis, intextis margaritis, hii ſunt, qui plenum poculum bibunt impunè, nam pauperibus vix guttulã porrigũt, & ſi vel ſummis labiis attigerint eam pauperes, ſtatim pœnas exoluunt. Secus tamen apud Deum, qui iudex eſt iuſtus.

Gen. 3.

Apoc. 17.

Quartò, *In gregibus ſuis, & in armentis ſuis vadent ad quærendũ Dominum.* In his etiam verbis ingens latet obſeruationũ theſaurus. Primò, Ecce quid his populis contulit calamitatibus premi, antea Domini obliuiſcebantur, nunc autem Dominum quærunt. Non ſunt ergo omnino malæ calamitates, atque, vt ita loquar, tribulationes, quando nos etiam dormientes excitant ad quærendum Deum. Quemadmodum ignis, vento exagitatus, fortior redditur, magiſque ſurſum aſcendit, Sic homo, tribulationibus iactatus, magis ac magis igne charitatis aſcenditur, & ad cœleſtia quærẽda afflictionibus eleuatur. Quãdo, dic, quæſo Dauid Dñm quæſiuit? Certè, cũ eum tribulationes oppugnabant. Cum tribularer, inquit, ad Dominum clamaui. Ac rurſum Miſerere mei Domine quoniam tribulor. Hinc componit Deus tribulationes cum ſufflatorio in ignem ſuffiante, vt argentum purgetur, & reddatur purius. Quemadmodum enim faber argentarius follibus ignem accendit, eoque intendit excoquere ſcoriam, Sic Deus, dum nobis immittit calamitates, cupit, nos puros reddere, vt corda noſtra vaſa efficiat pulchra ad reponẽdum in eis cœleſtis gratię liquorẽ, & pretioſiſſimũ balſamum, quod

Calamitates nos à æterno excitant ad quærendũ Deum. Simile. Pſal. 30.

Simile.

si dū in fornacē tribulationis iniicimur excoquendi, nō purgetur scoria peccatorū nostrorū, nos, velut impura vasa, abiiciet. Si nāque inquit per Ieremiam, Defecit sufflatorium, in ignē consumptū est plumbū, frustra conflauit conflator: malitiæ eorū nō sunt cōsumptæ argentū reprobū vocate eos quia, Dñs proiecit illos. Quid follē vocat, nisi aduersarios, persecutoresq;, quorū flatus sunt tribulationes, quibus nos impetūt? Deus autē nihil alid quærit, q̄ quod, flantibus follibus his, ad eum cōuertamur. Hinc & apud Iob inquit Depone magnitudinē tuā absq; tribulatione, id est, vt egregie explanat D. Thomas, depone superbiā animi tui, anteaquā tribulatio tibi immittatur à Deo ad tuam humiliationē Ac si apertius dicat, Ob hanc præcipuè causam solet Deus flagellis tribulationū cedere, vt iniquitatis præcipitiū homines deserant, & conuertantur ad meliora. Quemadmodum Salamādra in igne nutritur, & acetū apes exanimatas oleo, dicit ad vitā reducere, Ita homo in camino afflictionū vitam spiritualem inuenit & qui, misericordiæ oleo inunctus, perierat, deinde amaritudine, & acerbitate pœnarum respersus, reuiuiscit. Vnde optimè D. Augustinus in Psal. 49. inquit Dauid persequente Saule nūquam legitur, adulterium, proditionem, homicidium commisisse, quæ tamen in prosperitate commisit. Sed nonnulla Sancti Doctoris Augustini citare non grauabor. Res, inquit, periculosior est animo prospera, quam aduersa corpori. Dauid, Saulem inimicum fugiens, alienam non concupiuit, neque, adulterata vxore, virum occidit. Erat enim in infirmitate tribulationis suæ tantò Deo intentior quantò videbatur miserior. Vtilis quidem est tribulatio, & vtile medicamentum contra diaboli tentamentum fàctus est Dauid securus, hostibus deuictis, pressura caruit, tumore excreuit. Hactenus ille. Quadrat obseruatio in Euangeliū de Omnibus Sanctis in hæc verba, Beati, qui persecutionē patiuntur propter iustitiā. Nō ergo sunt malæ pesecutiones, quando nos ducunt ad regnum cœlorum. Sed quæres, Quomodo ad regnum cœlorum ducunt? Respondeo quia nos ad quærendū Deū excitant, vt hunc populum Iudæorum excitarunt. Quadrat & in Euangelium Dominicę Quinquagesimę, in hæc verba, Filius hominis tradetur gentibus ad illudendū, & crucifigēdū, &c. & tertia resurget. Ecce post afflictiones resurrectionē Christus die adipiscit ne tu animum in tribulationibus deficias, Quadrat etiam in feriam 4. post quartam Dominicam Quadragesimæ, in hæc verba,

Ierem. 6.

Iob. 36.

Salamandra mediis flammis viuit.

D. Aug.

Nulla aduersitas deicit quem prosperitas nulla corrumpit.

Fecit

Fecit lutum ex ſputo,& liniuit lutũ ſuper oculos eius Vides quo Chriſtus reddat viſum cæco nempe luto? Quid hoc eſt, luto videlicet cæcis reddere viſum? Docet Deus cum homi- nem luto inficit, hoc maximè intendere vt homo agnoſcat ſua ſcelera, eaque abluere conetur lacrymarũ profluuio. De homine namque afflicto Hiſpane dicere ſolemus, *que eſta puesto del ludo. Pues alos que Dios pone del ludo, espara que vean*, ſe que agnoſcant erraſſe,& Dominum Deum ſuum quærant. *Reſipiſcentia afflictione redditur.*

Quiatò *in gregibus ſuis vadent ad quærendum Dominum.* Obſerua, frater quo pacto quærant Dñm, non vtique vacuis manibus ſed cum muneribus & hoſtiis, atque ſacrificiis non paucis, puta *in gregibus.* Cum enim agnoſcerent ſe multis peccatis irretitos, greges holocauſtorum cõtraponunt gregibꝰ peccatorum. Diſce ergo tu, ſi ſentis, aut experiris Deum tuũ iratum in te, non vacuis manibus orare, vt flagella à te amoueat: ſed ſimul dona illi offer. Quãdo feſta mihi celebrabitis inquit Dominus, non apparebis in conſpectu meo vacuus. Nullum Deo feſtum eſt celebrius conuerſione peccatoris. Ipſe nãque ait, Gaudiũ eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte. Cum ergo diem feſtum celebertimũ agas, quum te ad Dominum conuertis, non æquum eſt, vacuus appareas coram Deo tuo: ſed tecum defer dona, quę offeras, nempe ieiunia, orationes, eleęmoſinam, ſancti altaris ſacrificia, ideſt, miſſas pro te celebrari fac, ſi opes ſuppetunt. Nã ſi vacuus accedas, time, ne dicat Deꝰ, Ponẽ hãc olã vacuã hoc eſt, hominem iſtum, quòd vacuus coram me venire eſt auſus ſuper prunas, vt incaleſcat,& liqueſiat æs eius, id eſt, ſeueriſſime puniam. Cum egrediemini ex Ægypto, nõ exibitis vacui: ſed poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpita ſua vaſa argentea,& aurea, ac veſtes, ponetiſque ſuper filios & filias veſtras, Igitur tu qui Ægyptum relinquis, quando per pœnitentiæ tramitem Deũ quæris, noli exire vacuus: ſed à peccatis, quæ tibi nimiũ vicina fuerunt, imo hoſpites, quos in cubile cordis tui introduxiſti, vt ibi quieſcerent,& tecũ epularentur: aufer nummos aureos,& argẽteos,& veſtes, quas cõſumpſiſti,& adhuc conſumere decreueras, ſi diutius apud te permanſiſſent,& pone ea munera ſuper filios tuos,& filias hoc eſt, ſubueni egenis. Et ſicut peccatis,& vitiis te exhibuiſti largum,& liberalẽ, neque ſumptibus pepercisti, Ita nunc ad exercenda pietatis opera eſto profuſus. Aberat diu Iacob à fratre ſuo Eſau,& cũ ad eũ reddire ſtatuit, quid fecit? Miſit ad illum munera, dicẽs, Placabo illum muneribus, quæ *Exod. 23. Luc. 15. Exec 24. Exod. 3. Liberiore manu ſumptus faciẽdi ad exercenda pietatis quã voluptatis opera. Gen. 32.*

præcedunt,& postea illum videbo,forsitan propitiabitur mihi. In eũdem modum tu,qui Deum offendisti,& ab eo longè separatus es ob peccata tua,cum ad eũ redis,præmitte munera,&septies adora pronus in terram. Si enim hæc feceris, nõ secus atque Esau ad Iacob, Deus tuus currens obuiam tibi,amplexabitur, stringensque collum tuum, osculabitur. Noli tamen esse cõtentus,si pauca munuscula offeras; sed abundè offer, recogitans,multa fuisse peccata tua,& ideo huberiores hostias postulare. Quemadmodum,quo plus arbor stercoratur,eò redditur feracior,plusque fructuum affert,In eũdẽ modũ,tu quo plus cernis stercoris peccatorũ agro cordis tui,huberiores profer fructus pœnitentiæ. Quadrat obseruatio in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba,Venimus cum muneribus,adorare Dominum. Ecce, Magi non veniunt vacui, lorare Dominum; sed cum muneribus. Tu ergo Deum tuum quæsiturus,noli esse vacuus,sed te munera comitentur. Quadrat etiam in Euangelium pro festo Purificationis Beatæ Mariæ,in hæc verba. Vt darent hostiam. Vides, quo pacto, infantem parentes,oblaturi,non vacui, sed cum muneribus veniunt in templum? Cur ergo vacuus venies ad Deum tuum?

Simile.

Sextò,Et *non inuenient*. O gentẽ omni miseratione dignam, Quis,etiam sic saxeus sit,nõ flectetur ad commiserationem, audiens, hunc populum multis cumulatis sacrificiis quærere Dominũ,& ab ipso non inueniri. Cur Domine fugis? Cur abscondis te? Vt multa omittamus,demus hoc Theophylacti explanationi, Dominum non inueniunt,quamuis quærunt,quia nõ ex toto,animo quærebant; sed frigidè,& ad tẽpus,Lex vero ex toto corde,ex tota anima,& ex tota mente diligere Deum præcipit. Non despexit Deus sacrificia hæc ob se; sed propter offerẽtes ea,qui,iuxta illud Isaiæ, Cũ extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem,non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt Lauamini,mundi estote,auferte malũ cogitationũ vestrarũ ab oculis meis,multi sordibus erant inquinati peccatorum, cũ greges offerebant hostiarum. Quemadmodum, si quis tibi offerat lautissimas epulas, manibus tamen,& ferculis conspurcatis,ea fastidis,& comedere exhorrescis,In eũdẽ modũ Deꝰ,accepturus nostra sacrificia,prius ad manus,& ad cor diuinost coniicit oculos, tãquã ad fercula,quibus tũ opera nostra,tũ cogitationes offerimꝰ,& si hæc fercula sordida cõspexit,dona nostra respuit, dicens,

Inuenitur opera peccatoris nõ tota mente quærentis dominum nã vt docuit Moses cum quæsieris Dominũ Deũ tuum inuenies eũ si tamen toto corde quæsieris. Simile.

Lauamini, mundi eſtote, auferte malum, &c. Diſce etiã, Deũ tuum non ad tempus quærere, vt multi faciunt, cum peccata confitentur ſacerdoti, tempore ab Eccleſia præfixo, puta Quadrageſimali, animo tamen recidẽdi, & redeundi ad iniquitates, quas euomuerant. Si enim ita quæras, nõ inuenies. Dñs. n. quærẽdus eſt ſyncere, vt inueniri poſſit. Vnde Iſaias inquit, Si quæritis, quærite, hoc eſt quęrite vt debetis quærere. Et apud Ieremiã, Si reuerteris ad me, Iſrael, conuertere. *Nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.* Non ſolum Iudæi, ſed etiam partes eorum, id eſt, bona, & agri eorum, puiũtur propter peccatum. Timẽdum ergo eſt, patrare peccata, quando nõ ſolum eorum auctores; verùm & quæ poſſidentur ab ipſis, afficiuntur ſuppliciis. Sed hoc iam à nobis eſt iterum, atque iterum obſeruatum, propterea miſſum facimus. *Iſai. 21.* *Ierem. 4.*

¶ *Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, vlulate in Bethauen, poſt tergum tuum Beniamin, Ephraim in deſolatione erit. In die correptionis in tribubus Iſrael oſtendi fidem. Facti ſunt principes Iuda, quaſi aſſumentes terminum ſuper eos effundam quaſi aquam, iram meam.*

¶ Optimè inquit Lyranus, quem nõnulli ex recentioribꝰ ſequuntur, hic ponitur ſolennis promulgatio pœnæ infligẽdæ Iudæis. Nam poſt accuſationem, & defenſionem iudicij ſentẽtia pronuntiari ſolet, & cũ iam populi iſti accuſati fuerint criminis idololatriæ, & conuicti, nihilque haberent, quo ſe deferendere poſſent, nunc ſententia in eos fertur. Duo autem ſunt inuoluta ſub his verbis præcipuè, *Clangite buccina in Gabaa tuba in Rama.* Alterum eſt, maximam attentionem prębendã dicendis. Alterũ vero, iamiam imminere ſupplicium. Fuit enĩ ſolẽne, & diuinitus inſtitutũ, vt quoties de magnis, & diuinis rebus agendum eſſet cum populo, *buccina*, ac *tuba* certis in locis caneretur, vt eo cantu excitatus populus ad audiẽdum id, quod ſua maximè intererat, cõueniret, ſicut ſcriptum eſt, Buccinate in Neomenia tuba, in die ſolemnitatis veſtræ, quia præceptum in Iſrael eſt, & iudicium Deo Iacob. Et quoniam etiam cum hoſtes imminent, & adueniunt, buccina clagente, homines ad bellum, ſęque defendendũ excitantur, quam citiſſime hoſtes vẽturos ſignificat his verbis, *Clangite buccina*, &c. Præ cæteris autem locis non ſine cauſa ad canendum buccina, & tuba eligit. *Gabaa*, & *Rama*. Nam cum eſſent iſtę duæ vrbes munitiſſimæ, eaſque, vt obſeruant Diuus Hieronymus, Gloſſa, & Haymo, rex Iſrael occupaſſet, vt exitũ, & introitum clauderet tribui Iudæ, ſitæ erant in excelſis mõtibꝰ ſortis Beniamí, Sũt aũ loca eminẽtiſſima, *Pſal. 80.* *Gabaa Ciuitas Saulis Regis patria, in libris Iudicum ſæpius inſignis. Rama, Saulis etiam & Samuelis Regia aliquando fuit.*

ad edendum sonum commodiora. Ibi enim propter liberum aeris tractum, latius sonus expanditur. Atque ob hanc causam Deus inquit, *Clange tuba in Gabaa, & tuba in Rama*, quæ sūt aptiora, vt sonus percipiatur ab omnib⁹. Hoc attēdētes Septuaginta, magis significationem, quàm vocem secuti, pro *Gabaa* colles, pro *Rama*, excelsa trāstulerunt. Neq; mihi displicet explanatio Ruperti, qui etiam alludens ad significationem *Gabaa*, & *Rama* cum Septuaginta, per Synecdochē quoscunque montes, & colles intelligit. Ac si aperti⁹ dicat, Ascendite in montes, & colles, vt clarius percipiatur clangor sonantis buccinæ, & tubæ. Quorsum autem velit, hunc sonum audiri ab omnibus, non est facile colligere. Hinc quidam dicūt, id esse, vt præparentur ad bellum imminens, hostibusque resisterent. Ita explanant Lyranus, & quidam ex recentioribus. Alij, vt Rupertus, & Haymo, clangendum dicunt, vt secohortentur ad communem luctum. Ac si apertius dicat, Non humili, sed excelsa voce, quæ ab omnibus audiatur, deflete imminentem vobis captiuitatem. Theophylactus multo secus explanat. Nam existimat, his significari, & inuolui imbecillitatem idolorū cultorum à Iudæis in dictis locis *Gabaa*, *Rama*, & Bethauen. Ac si per ironiam dicat Implorate ergo iam opē deorū, quib⁹ litabatis in his locis, vt vobis subuenant, & impartiant temporibus calamitatum ingruentium suum subsidium, & ego cessare faciam, quas castigationes vobis inferō. Consentit etiam cū hac Theophylacti explanatione Theodoretus. Et mihi non est ingrata, licet aliæ duæ priores, quas & videtur amplecti D. Hieronymus, mihi magis arridēt. *Vlulate in Bethauen.* Erat ciuitas hæc *Bethauē* in Beniaminitica tribu, vt ex descriptione Iosue accipimus. Et fors, inquit, tribus Benaimin cōtra occidentem ad mōtana conscēdēs, habet exit⁹ suos ad solitudinē Bethauē. Bene etiam obseruat Diuus Hieronymus, in *Bethauen*, quæ quondam vocabatur Bethel, est, in tribu Ephraim, in qua vitulus aureus erat, non clangore, & sonitu; sed vlulatu opus est, quia vicina captiuitas est. Quod si à me quæras, Cur magis vlulatu opus est in *Bethauen*, viciniorque sit ei captiuitas? Respondeo, quia maius est, & grauius eius crimen, cum ibi esset vitulus aureus. *Post tergum tuum Beniamin.* Fere omnes expositores, secuti Diuum Hieronymum, opinantur, significari, proximam esse Beniamin ciuitati Bethauē. Nam vbi tribus finitur Beniamin, haudprocul in tribu Ephraim hæc verbis cōdita est. Si autem interroges, Quid ex hac vrbium istarum propinquitate

Iosu. 18.

Iubentur militares acies præparari in Bethauen Ironicè quasi dicat Ite in templum Idolorum ibi vlulate coram eis vt surgant & opitulentur vobis & in necessitate vos protegant, quoniam ruina vestra in proximo est.

propinquitate ſequitur? Quamuis ſubticuit D. Hieronymus, huius ſententiæ auctor: non tamen Lyranus, qui egregiè inquit, Iuxta te eſt, propter quod timendum eſt, ne patiatur ſimile. Alij ſecus expendũt; dicentes, hæc verba eſſe dicta Beniamin. Ac ſi dicat, O Beniamin, etiam poſt tergum tuũ imminet hoſtis. Nã decem tribubus in captiuitatem abductis, in te cõuertentur hoſtes ô Beniamin. Vſus autem eſt in hac locutione figura, quã Latini vocant reticentiã, Græcis vero dicitur ἀποσιώπησις quæ iram, & indignationem loquentis detegit cum verba nonnulla ſubticeat. Vt, Quos ego. Atq; illud, Ille ne mihi? *Ephraim in deſolatione erit in die illa correptionis.* Per *Ephraim* imperium Iſrael intelligit D. Hierony. quòd ſit euertendum. Alij per *Ephraim*, & regiam tribum, & decem tribus Iſrael intelligunt. Ita Haymo, Interlinearis, & Carthuſianus. Alij decem ſolum tribus intelligunt, vt Rupertus, & Lyranus. Eſt etiam in lectione huius loci diſſenſio. Nam Rupertus, & Haymo his verbis, *Ephraim in deſolatione erit*, iungunt ſequentia, nempe, *in die correptionis*. Secus Diuus Hieronymus Periodo enim claudit verba, *Ephraim in deſolatione erit*. Et ab his, *In die correptionis*, nouum periodum exorditur, iungens cum ſequentibus dicta verba, in hunc modum, *In die correptionis in tribubus Iſrael oſtendi fidem*. Nos vtranque lectionem diſpungemus. Certe egregie philoſophatur Rupertus, diſpungens hunc locum. Ait autem in hunc modum, Supra dixerat, Ruet etiam Iudas cum eis, ſcilicet cum Iſrael, & Ephraim: nunc autem de Iuda tacet, & de *Ephraim*, id eſt, de decem tribubus dicit, *Ephraim in deſolatione erit*, id eſt, ſine conſolatione erit, in miſeriis captiuitatis. Et rectè. Non enim Iudas quoque tunc temporis ſine conſolatione habebat eſſe captiuus in Babylone. Multas quippe conſolationes habiturus erat maximè per Danielis, ſociorumque eius glorioſam ſanctitatem, per quos ſua magnalia Deus Iudęorũ oſtendit, ita vt poſſent in Deo ſuo gloriari coram rege Babylonis, & deinde poſt annos 70. ſolutione captiuitatis erant conſolandi. Eiuſmodi conſolationibus Iſrael, ſiue *Ephraim* in terra Aſſyriorum captiuus caruit. Recte igitur, vt iam dictum eſt, Iudas hic prætermiſſus eſt, cum dicitur, *Ephraim in deſolatione in die correptionis*, id eſt, decem tribuũ populus cõſolatione ex Deo non habebit in die, vel tẽpore, quo propter iniquitates ſuas hoſtib⁹ traditus fuerit, quarũ iniquitatũ maximè extitit *Ephraim*, id eſt, Ieroboam, cęreriq; reges, qui fuere de tribu *Ephraim*. Cur ita dicerni debuerunt

Calamitas Ephraim & Iſrael nunquam fuit reparata, ideo deſolatione id eſt deſtructione vſus eſt Propheta.

vt Israel, siue *Ephraim in desolatione esset*, iã alio loco diximus: quia videlicet aliqui de regibus Iudę iusti fuerunt, vt Dauid Ezechias, & Iosias: aliqui vero, & si peccauerunt, colendo deos alienos, conuersi sunt, & pœnitentiam egerunt, vt Manasses, & sub aliis quoque regibus suis populus Iuda reuersus est ad cultum Dei regum autem Israel, id est, decem tribuum, pro quibus cunctis hic ponitur *Ephraim*, ex quo reges illi fuere orti, nullus omnino à peccatis Ieroboã recessit, id est, à vitulis aureis, quos ille fecit. Idcircò Dominus dixerat paulo supra, Ego scio Ephraim, & Israel non est abscõditus à me, non dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad Dominum. Hactenus Rupertus. Apparet hæc explanatio iucunda, & non omnino reiicienda. Cæterum vox *desolatio* hic potius sumenda est in propria significatione, pro destructione videlicet. Vnde optimè Theop. vertit pro *desolatione*, in extinctionẽ, & Haymo optime expendit, dicens, in hunc modum, Facti sunt in desolationem, & reges, & subiecti illorũ, quando, quibusdam interfectis, cæteris autem in captiuitatẽ abductis, terra eorum à suis cultoribus vacua remansit Neque ab expositione omnino dissentit Interlinearis, sic explanans *In desolatione*, id est, captiuitate. Et Glossa, dicens, *in desolatione*, id est, in solitudine. In quem modũ etiam explanant D. Hie. & fere omnes. D. Hiero. & Theophylactus literam sic ordinant, & perquam doctè, *In die correptionis in tribubus Israel ostendi fidem*. Et ita certe est litera contexenda. Bifariam autem possumus exponere. Primò sic, Notum feci verbum fidele, id est, sæpius admonui decem tribus, ideo se excusare non possunt quando notam feci veram, & fidelem admonitionem meam. Secundò sic, & multo egrègius, estque Theophylacti hæc expositio, Quæ dixi eis per prophetas, in quibus mihi nulla est adhibita fides: hæc nunc per ipsa opera cunctis tribubus fidelia monstrabo, in quibus diebus arguam iniquitates ipsorum puniens eos. Nam *ostendi*, siue monstraui, est pro ostẽdam, siue monstrabo, veluti illud Foderunt manus meas, & pedes meos, pro fodient. Vtitur autem Scriptura talibus verbis præteritis pro futuris, vt ostendat, Deo nihil futurum esse, verum omnia ipsum præoccupare præscientia, & prædestinatione. Simul autem, vt certiores nos reddat, quod omnia sic contingent. *Facti sunt principes Iuda, quasi assumentes terminũ*. Aduerbium similitudinis Hebraicum, hic positum pro quasi, est affirmatiuum licet non ineleganter Theophylactus in vera similitudinis ratione illud sumat, sic dispungens, Leges

meas

In tota Iudæorum Monarchia tres Reges tãtum iusti nomine commẽdati in scriptura.

Pro ostẽdãt dixit ostendi.

Oratione suã vibrat propheta contra Principes Iudæ, qui populo peccati ianuam aperiebant.

meas sic transponebant, æque atque in aruis terminos transponẽtes, facere solent, per quos sua cuiq; sors cognoscitur, sicq, debitum meum honorem transferebant ad idola. Possumus etiam dicere, ꝙ principes Iuda, etiam cupiditate plura habendi laborantes, reprehendat, qua ducti, & limites, & terminos alienos sibi assumebant, cum id esset lege prohibitũ, iuxtà illud, Maledict. us, qui transfert terminos proximi sui. Opinantur autem D. Hieronymus, Lyranus, Haymo & Carthusianus, tunc principes Iuda transtulisse terminos, cum ducti sunt Ephraim, & Israel in captiuitatem, atque cum tunc flere debuissent, & suum populum cohortari, vt recederent ab idololatria, ne & ipsi similia sustinerent, cœpisse gaudere, atque lætari, quod peteret sibi terra eorum ad possidendum latius. Quamobrem dicit Dominus, *Super eos effundam, quasi aquam, iram meam.* Hoc loquendi tropo abundantiam, & plenitudinem indignationis, & feruentis iræ Dei detegit, grauissimóque supplicio afficiendos Iuda principes significat, idque venustissime. Quemadmodum enim aqua tota simul deiicitur ex vase, Sic ingenti pœnarum multitudine affligendos esse ait. Vnde Lyranus, hanc similitudinem aquæ effusæ vno verbo comprehendens, inquit, *Quasi aquam iram meam*, &c. id est, abundanter. Alij sic, hoc est, copiosè.

Deut. 11.

Ira Dei cõparatur fluminivel aquæ inundationi impetu veniẽti & ædificia quãuis firma diruenti.

Obseruationes ad instituendos mores.

Langite buccina in Gabaa, & tuba in Rama: vlulate in Bethauen.

Non communi omnibus lamento calamitates suas plangunt isti: sed varie. Grauioris est calamitatis signum vlulatio, quam clangor buccinæ, & tubæ. Cur ergo magis *vlulat Bethauen*, quàm *Gabaal, & Rama*? Quia grauius, & prius peccarat, ibi enim excogitati, & positi erant vituli aurei. Docet ergo Deus, tum prius esse plectendos criminum auctores, tum acerbius puniẽdos, qui grauius peccauerat. Hinc Apostolus inter varia criminum genera, & iniquos homines attexit malorum inuentores. Cũ enim inuentores malorum sint, veluti forma ad afficienda etiã ab aliis hominibus mala, merito grauius plectũtur. Est proceſſio, inquit Sapiẽs, in malis viro indisciplinato, hoc est, vir iniquus procedit in excogitãdis, & inueniendis malis, cæterũ hæc inuẽtio est in detrimentũ sui, luet enim ob eã rem.

Rom. 1. Eccl. 20.

Inter detestores hominũ species malorũ inuẽtores constituendi.

pœnas

pœnas. Hinc & Isaias inquit, Ruit Ierusalem, & Iudas concidit, quia adinuentiones eorũ contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Maxime namque Deus iratur ingentémque minatur ruinam adinuentoribus peccatorum.

2. Ma. 7. Cognouit hoc Adolescens ille Machabæus, quando impio regi dicebat, Tu, q̃ inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, nõ effugies manũ Dei. Quemadmodũ ex minutissimo grano, paruissimóq; semine oriuntur arbores maximę, & innumerata semina, Ita ex primo peccato adinuento ꝓdeũt magna, & infinita peccata. Et sicut in radicẽ arboris coniicimus culpã, si fructus acerbos, & noxios ferat, Sic in primum peccati inuentorẽ Deus iratur, cognoscens, quantum noceat eius adinuentio. Hinc Aristoteles, inquit, primum adinuentum, quamuis sit mole exiguum, quia principium, potestate tamen esse validissimum. Quadrat obseruatio in Euangeliũ de Annunt. Beatæ Mariæ, in hæc verba, Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Quomodo nunquam virum es cognitura, ô sacerrima virgo? Quia Deo meam integritatem prima deuoui. Est autem sic aptanda obseruatio. Nõ peccati alicuius fuisti prima adinuẽtrix, ô integerrima virgo, vt Ephraim, quos tanta premit calamitas, vt præ dolore animi dicantur *vlulare*, sed piæ actionis, vt omnes imitatores tui exhuberantius tibi cumulent præmiũ cũ prima dux fueris, aliisq; viam ad dicandam Deo virginitatem demõstraueris. Docet etiam hic locus, vti diximus, qui grauius peccatum committunt, grauius etiam puniendos esse. Hinc *Bethauen vlulant*, alij autem: puta *Gabaa*, & *Rama* solum *clangere buccina* dicuntur. Sic & apud Deut. præcipitur, Pro mensura peccati erit & plagarum modus.

Simile.

Inuenta prima posteriorũ sunt valoris & effectus.

2. Elench. c. 9.

Deut. 25.

Tertiò, *Post tergum tuum Beniamin.* Ecce, quantum damni afferat, esse secus peccatores, & iniquos. Ingens enim illis periculum imminet Nam eos iisdem affici incommodis, videmus, quibus & ipsi peccatores afficiuntur. Hinc Moses ex diuino præcepto inquit, Recedite à tabernaculis impiorũ hominũ, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorũ, Sunt namq; iniqui, & eorum bona præsentissima pestis hominibus. Atque propterea non solum ab ipsis iniquis est recedendum, verum & ab omni eorum supellectile. Et apud Ieremiã Dominus inquit, Ecce, ego, dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, & filij simul: vicini, & proximus peribunt. Vides, ꝓximos, & vicinos iniquorum eadẽ iactari pœna cũ illis? Monerem ego homines, agros,

Num. 16.

Ierem. 6.

agros, vel domũ empturos, aut locaturos, priùs quàm emerent, aut locarent ea, cõsiderarent vicinos, quos habituri sunt, & si moribus illiberalibus conspexerint contaminatos nequaquam vel emerent, vel locarent, agnoscentes, se in ingenti periculo versari. Quoties iniqui hominis domus cõburitur, Deo ob illius peccata id permittente, & simul ꝓximæ, & vicinę hinc inde ꝓtiuntur eandẽ ruinã? Quoties agni grandine percutiuntur, à locustis deuorantur fructus, aliisq; incommodis id genus ob peccata possessoris subiiciuntur possessiones, quæ ob vicinitatem alienæ etiam perferunt. Cognouit philosophus ille Themistocles, non parum, vel damni, vel cõmodi cõsequi hominem ex vicinia. Vnde, quũ prædium venderet, iussit præconem hæc addere, ꝙ bonum haberet vicinũ. Senserat etiam hoc Hesiodus, dicens, ex bono vicino plurimũ esse vtilitatis, vt contra ex malo noxę plurimũ. Refert Plinius, præceptũ esse, idq; humanissimum, & vtilissimum Catonis senioris ꝓ virili domini agrorum dandã esse operam, vt vicini eos diligant. Ego verò potius monerẽ quærendos vicinos, qui Deum diligant. Nã quemadmodum cardamus herbarum in propinquo nascentium humorẽ ad se vi quadam intima perficiendo cogit arescere, Sic iniqui hominis vicinitas suos perdit conuicinos. Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo S. Ioannis Baptistæ, in ea verba, Vicini congratulabantur ei Cur congratulantur? Quia bonos vicinos nacta fuerat Elisabeth.

Cũ improbis vicinia nõ est iocunda, quia si quid accideret iisdem iunctim in firmiorem semper reuindicari solet.

Plin. li. 18. c. 6.

Simile. Optime cedit ei qui pium habet vicinum.

Quartò, *Post tergum tuum Beniamin*, imminent scilicet hostes, vt etiam puniaris, quãuis nunc nõ puniris. Docet Deus, cum cernimus, aliquẽ ob peccatum ab eo esse punitum, nobis esse timendum, si eodem, vel simili peccato sumus irretiti. Nostra enim res agitur, paries cum proximus ardet. Fortassis Deus tuus te impunitum relinquit, cum par culpa te cõstringat, vt sæuius flagellet, quãuis dissimulare videatur. Peccauerat Abimelech, cõcupiscens, & ferens Sarã vxorem Abrahami, & Dñs ei dixit, Morieris ꝓpter mulierem, quam tulisti, quæ cum retulisset Abimelech seruis suis, timuerunt valde. Cur timetis serui regis Abimelech? Nihil vobis huc vsque Deus dixit. Estote bono animo. Bene ingenti afficiuntur timore. Nam cum se criminis adulterij complices agnoscerent, timent etiam, parem sibi inferri pœnam à Deo. Nam cum regi pulchritudinẽ fœminæ retulissent, ipsi etiã peccati auctores extiterãt. Quinimo viri pij, quoties quẽpiã vident, à Deo puniri, licet peccatum, ob quod is plectitur, non

Genes. 20.

commisse-

commiserint ingenti timore percutiuntur. Sic Sanctus Rex Dauid, mortuo Oza, quòd arcam Dei tetigisset, contristatus est, & extimuit Dominum valde. Cur times, bone Rex, quum tu arcam non tetigeris? Imo cur non timebit, cum iuxta se peccatorem videat à Deo flagellatum, mulctato pestilente,
Pro. 21. sapientior erit paruulus inquit Sapiens. Leo, & ouis simul
Isai. 11. morabuntur, inquit, Isaias, & puer paruulus minabit eos. Certum est non de efferis animantibus brutis Isaiam loqui, sed de homibus, qui sæuitiam deponent, & immanitatem. Et quomodo deponent? Quemadmodũ leo, qui catulo verbera to coram, se tremit, & mitescit. Erat Dauid leo, ac propterea, Oza flagellato, totus contremescit & timet. Quod si quoties Deus alios afficit calamitatibus debet homo timore ingenti, orareque Deum, ne in se animaduertat, cum iisdem se cõspiciat plagis dignum, & si pepercerit, immensas illi gratias agere, gradũque à viis suis iniquis reuocare, vbi sunt homines adeo cæci, & vecordes, vt propriis etiam vulneribus nõ
Homines pertinaces & in peccatis obstinati, sunt incudes diaboli. resipiscant? Cùm quibusnam rebus huiuscemodi homines componam? Num satis erit incudem diaboli eos appellare? Non sane, quamuis eo nomine eos appellat Scriptura. Cor eius dicitur apud Iob, indurabitur, quasi lapis, & stringetur, quasi malleatoris incus. O appositissimam similitudinem. Quemadmodum enim multis ictibus incus non mollescit, sed quò plus malleo impetitur, eò durius redditur. In eun-
Iob. 41. dem modum inuenies homines, vtinam autem non multi
Simile. essent, qui afflictionibus peiores efficiuntur, tantum abest,
Apoc. 13. quòd conuertantur ad meliora. Optimè os adumbrauit Apocalypsis, cum inquit. Vidi de mari bestiam ascendentem, & similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi. Quid bestia hæc significat, nisi homines, instar animantium brutorum, viuentes? Hanc bestiam similem esse ait, pardo quoniam quemadmodum pardus animal est maculosum. Ita isti variis sunt contaminati peccatorum generibus. Sed vnde egreditur? E-mari, inquit. Et quid hoc mare significat? Vtique afflictionum multitudinem. Cùm enim maris aqua sint amare ingentem aquarum copiam contineat, meritò acerbas calami
Thren. 2. tates, atque vt ita loquar tribulationes adumbrat. Vnde & Ieremias inquit. Magna est, velut mare contritio tua. Et Regius Psaltes ait se cernens variis iactatum tribulationibus.
Psal. 68. Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meã, veni, in altitudinem maris, &c. Bestiam igitur hanc videbat ascendentem de mari, id est, de amarissimis

aquis

aquis afflictionum, in quibus ob ſua peccata vitam agebat, pedibus vrſi, hoc eſt, lentiſſimè. Quam elegantiſſimè, dum beſtiam pedibus vrſi aſcendere de mari inquit, explicuit ſegnitiem & torporẽ hominũ induratorũ, quo peccata relinquũt. Nã vrſus, teſte Plinio, tã graui ſomno premitur, vt ne vulneribus quidem excitari queat. Ita multi peccatores adeo ſunt conſopiti, & ſuis peccatis obuoluti, quòd Deo illis multa infligente vulnera, non returgunt. Qui & apud Prouerbia dicunt. Verberauerunt me, ſed non dolui, traxerunt me, & ego non ſenſi. Cũ itaq; inquit Deus tuus Beniamin, *Poſt tergũ tuũ imminent hoſtes*, vt etiam per eos de te vindictam ſumant, idem eſt, ac ſi tibi, frater mi, dicat. Cum vides, alios ob peccata flagellari à me, noli indurari, quaſi lapis noli eſſe incus diaboli, noli pedibus vrſi oſcitantis, & dormientis fugere peccata. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto S. Stephani, in hæc verba. Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Si animaduertas, tunc maximè pulli confugiunt ad alas gallinæ, quando eos inſequuntur milui, & accipitres. Chriſtus ergo cupit, quòd inſurgentibus in nos hoſtibus, aut calamitatibus nos premẽtibus, ad illum confugiamus, imò crebro ea de cauſa eas nobis immittit. Quod ſi ſecus fecerimus, timeamus, audientes, quòd ſubiungit. Ecce, relinquetur vobis domus veſtra deſerta, hoc eſt, ſeuerißime puniam.

Plin. li. 8. ca. 36.

Prou. 23. Mens à cura ſuæ ſolicitudinis dormiens, verbera. ut & non dolet quaſi cui immineutia mala non proſpicit ſic neque quæ perpetraue rit agnoſcit.

Quintò, *Ephraim in deſolatione erit*, hoc eſt, vt Ruperto placet, ſine conſolatione diuina erit inter calamitates. Sæuiſſimum quidem eſt hoc ſupplicij genus. Nã quẽadmodum res amariſſima guſtari non poteſt, niſi dulcedine ſopiente aliquam ſaltem partem amaritudinis condiatur. Sic calamitatem ferre abſq; aliqua diuinæ conſolationis gutta, difficillimũ eſt. Hinc Deus miſcere ſolet, & tẽperare calamitatum calicẽ, ne ſuccũbat peccator, aut vir iuſtus, cũ ꝓpinat illi hoc amariſſimũ poculũ. Quod agnoſcẽs Regius Pſaltes, dicebat. Niſi ꝙa Dñs adiuuit me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea. Si dicebã, motus eſt pes meus. Miſericordia tua Dñe adiuuabat me. Secundum multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Videſ, quo pacto cõfiteatur Dauid, ſe inter afflictionum turbines inueniſſe diuinam miſericordiam, & inter multos animi cruciatus Deum affiſſe conſolantem ſe? Apoſtolus etiam inquit Benedictus Deus, qui conſolatur nos in omni tribu-

Nõ humanæ opis eſt ferre calamitates abſque diuinis ſuppetijs.

Pſa. 93.

2. Cor. 1.

latione nostra. Ac post pauca iterum. Sicut abundant passiones Christi in nobis, & ita & per Christum abundat consolatio nostra. Quemadmodum inter ipsas densissimas noctis tenebras luna, & stellæ suis fulgentissimis radiis terram illustrant, nisi tota fuerit atris nubibus circumfusa, tunc enim non stat per micantia sydera, terram, esse caligine obuolutam, sed per ipsam terrã, quæ tot exhalauit vapores, vt nõ valeat percipere lucis cœlestis splendorem. In eundem modum inter tribulationes ipsas Deus, veluti suaues quosdam splẽdores qbus corda illuminet, cõsolationes afflictis immittit, ne animum despondeant. Cæterùm tantũ potest esse hemispherium humani cordis multitudine nubium peccatorũ implicatum, vt diuinos influxus consolationis nõ percipiat.

Simile.

Apoc. 22. Ego sum, inquit Christus, stella splendida, & maturina. Quid hoc est, nisi præstare hominibus idem munus constitutis in acerbis tribulationibus, quòd lucifer terræ præbet, nempè luce consolationis adiumento esse, ne corruant? Vidit Diuus Ioan. filiũ hominis habẽtẽ in manu dextera stellas septem, & cecidit ad pedes eius tanquã mortuus, & posuit super eum dexterã suam, dicens. Noli timere. Quid stellæ adumbrant, dicat ipse filius Dei, videlicet angelos septem hoc est, nuntios quosdã cœlestes. Et qui sunt isti nuntij? Cõsolationes, quas Christus mittit afflictis. Vnde, cum Ioannes cecidisset ad pedes Iesu, dexterã suã stellis plenam ipse Iesus posuit super Ioannem, dicens. Noli timere. Quoties enim pij viri, tribulationibus concussi, ad pedes Iesu accurrunt, ibique iacent misericordiæ auxilium implorantes, dexteram suam stellis consolationis ornatam extendit, vt leuet è terra Christus. Cauendum tamen nobis est, tot patrare crimina, vt nubes inde consurgentes obstent, quin splendorem in nocte percipiamus, sicuti *Ephraim* ob multa peccata sua inter tot calamitates, in *desolatione* esse dicitur. Sic & apud Ieremiam flere Ierusalẽ legimus, q̃ multis iactata calamitatibus, neq; guttulã consolationis diuinæ impetrare potuerit, quamuis multis lachrimis circunfusa petierit. Erat enim impedimento ei, ne hoc consequeretur, ingens, & caliginosa peccatorũ nubis inter Deũ, & se posita. Nos, inquit, iniquè egimꝰ, & ad iracundiã prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es, operuisti in furore, & pcussisti nos, occidisti, nec pepcisti: posuisti nubẽ tibi, ne trãleat oratio. Quadrat obseruatio in Euang. pro Omnibus S. in hęc verba, Beati, qui lugent, qm̃ ipsi consolabũtur. Quando Dñe consolabuntur? Nũ, postquã abfuerit tem-

Apoc. 11. Vniuersitas Angelorũ numero septenario continetur & septem quæ Deus circa nos Angelorũ ministerio operatur vnde & Philosophi ponũt substantias separatas motores orbium cœlestium. Aristot. in 12. cap. 3. Thren. 3.

pus

pus fletus? Non ſatis hoc eſt, pientiſſime Ieſu. Quis enim tribulationum grauiſſimum onus ferre poterit, ſi inter afflictiones diuinæ tuæ conſolationis radius aliquis non illuxerit? Num ſeueriſſimè nobiſcum agere vis ſicuti cum *Ephraim* quem futurum ſine conſolatione prædicit tuus Vates? Donet Deus, fratres mei, ne tot peccata patremus, vt cum ob ea nos flagellare decreuerit, nos ſemper deſolatos inter ipſa flagella relinquat.

Sextò, *Effundam ſuper ipſos, quaſi aquam iram meam.* Ecce, prælate, & iudex, quid ante oculos habere debes, vt exactè iuſtitiæ munus exequaris, *iram* videlicet tuam, cũ corripis, & punis delinquentes, eſſe *velut aquam*. Et quod eſt aquæ munus? Certè mundare ſordes. Tu ergo, ſi opus eſt, quẽpiã ſeuerè punire, nõ tibi id prohibet Deus. Flagella, percute, ſeueriſſimũ te exhibe iuſtitiæ vindicem. Exemplo nãque tibi Deus tuus eſt, quem hic leges *effudiſſe iram ſuam*, id eſt, grauiſſimo ſupplicio ſubieciſſe principes Iuda, eo tamen nihil aliud quæſiuit, quam hoc ſupplicium eſſe *aquam*, hoc eſt, mundare corũ conſcientiæ ſordes, vt tu etiã diſcas in punitione hoc maximè quærere, mundare videlicet ſordes peccatoris, nõ te vindicare, non probro, & contumelia afficere delinquentem, tũc enim non effunderes iram, quaſi aquam, ſed quaſi cœnũ ſordibus inficiens. Hinc rurſus inquit Deus apud Ezechielem. In quo mundabo cor tuum, cum de Ieruſalem ſe ſumpturũ vindictam minatur. Ac rurſum. Immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis, Multo labore ſudatum eſt, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro doctoribus, in hęc verba. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Terra videlicet. Finis ergo doctoris, vel prælati is eſſe debet, vt ſaliatur terra, non vt deſtruatur, non, vt pereat. ira enim Dei, *vt aqua*, eſſe perhibetur, quæ mundat.

Vt aquæ mũdat ſordes, ſic Iuſtitia peccatum.

Exec. 16.

Exec. 24.

¶ *Calumniam patiens eſt* Ephraim, *fractus iudicio, quoniam cœpit abire poſt ſordes. Ego quaſi tinea* Ephraim, *& quaſi putredo domui* Iuda. *Et vidit* Ephraim *languorem ſuũ, &* Iudas *vinculum ſuum, & abiit* Ephraim *ad Aſſur, & miſit ad regem vltorem, & ipſe non potuit ſanare vos, nec ſoluere poterit à vobis vinculum.*

¶ Cùm *calumnia*, teſte D. Thoma, ſit, vel falſa, & malitioſa impoſitio criminis, vel defenſio criminis per fraudes, dolos, & mendacia, merito quærit Diuus Hinronym. ac multi alij: eum ſecuti, quo pacto verum ſit: *Ephraim paſſum eſſe calumniam*, cũ impius extiterit, & propter impietatẽ ſuã futurus in

2.2.q. 63. ar. 3. & 4. 69. ar. 2. & 3.

desolationē. Qui enim calumniam patitur, & frangitur, iudiciū eius inique opprimitur, maxime cum causa iusta hic ponatur, quare sit tradit⁹ captiuitati. Sequitur enim, *Quoniā cœpit abire post sordes*, hoc est, post idola, quæ sordibus comparantur.

Ephraim iudicio Dei fractus est de cidens à sublimi vertice in honoris infinium calumnia & oppressionis & abissum.

Huic obiectioni bifariā respondet Sanctus Doctor. Primò, quòd *calumniā* sumpsit pro oppressione, idēq; esse, *calumniam patiens Ephraim*, quod opprimitur Ephraim ab Assyriis, primum à Phul, deinde à Teglathphalasar, postea à Salmanasar. Amplectuntur hanc explanationem Rupertus, Haymo Carthusianus, & nō nulli recentiores, licet vari è videantur vocē *calumniam* expendere. Nā Rupertus hanc *calumniam* ait esse captiuitatem Ephraim. Haymo, afflictionem eidē ab hostibus illatam. Carthusianus iniuriā vocat. Recentiores vim, & oppressionē. Quæ omnia, si recte inspiciantur, in idem recidunt. Facit huic explanationi Paraphrastes Chaldaicus, vertens pro *calumniam* vim. Secūdò, Sanctus doctor respondet, *calumniam* proprie hic sumi, adhibita tamen distinctione Nam cum *calumnia* dicatur etiam omne malū iniuste illatū,

Quid sit Calūnia. Psal. 118.

vnde illud Psal. Redime me à calumniis hominum nonnulli sic expendunt, id est, ab iniustis oppressionibus hominum, *Ephraim* dicitur, *calumniam*, non quod iustus fuerit, aut illi iusti fuerint, qui eum oppresserunt, & idcirco illis traditus: sed quod, qui quondam fuerunt populus Dei, Deo eos deserente, traduntur ad pœnas. Et hoc videtur esse *calūnia*, nō Deo, qui iustam infert sententiam: sed his qui tormēta sustinent, dū peioribus se aduersariis cōcedūt. Consentit cū hac explanatione Interlinearis. Lyranus, & Carthusianus aliter expendunt, videlicet, afflictionē hanc *Ephraim esse calumniam*, quoniam licet ex parte sui Ephraim iuste illam pateretur: tamē Salmanasar, inuasit iniuste, & iniqua volūtate. Erit itaq; *calumnia* ex parte hostium pessimorū, qui iniquo animo vastauerūt, nō ex parte Dei, qui iustè ob Ephraim peccata illū vastādum tradidit hostibus. Quāobrē sequitur, *fractū esse iudicio*, idest, iusto Dei iudicio esse deiectū, quoniā cœpit abire post sordes. Non mihi est ingrata hæc explanatio. Nā cum *calumniā* etiā dicatur inferre is, qui vel crimina alterius refert, aut punit, nō animo corripiēdi, vel ad aliquē finē bonū, sed intendēs, honori notā inurere, aut solū damnum inferre, merito hoc⁹ es Ephraim dicuntur, ei *calumniā* inferre, cum nihil aliud in vastatione Ephraim quærant, quam eum perdere. *Ephraim*. Quamuis Diuus Hieronymus solum Ieroboā per *Ephraim* intelligat, & Paraphrastes Chaldæus totam

Quando calumnia alicui infertur.

domum

domũ Ephraim, alij decem tribus intelligunt; cæterũ Hieronymiana diſpunctio non eſt contemnenda, & alijs præferenda, quod verba ſequentia ſatis aperte oſtendunt, nempe, *fractus iudicio*. Quæ licet nonnulli, vt Lyranus Carthuſianus, Rupertus & alij ſic expẽdant, quod Ephraim iuſto Dei iudicio fuerit deiectus, vnde Lyranus, cum dicitur, *fractus iudicio* ſubintelligẽdũ opinatur diuino & iuſto, melius explanabimus hunc in modũ, & in iudiciis cauſa cadat, eiq; æquitas non ſeruetur. Nam cum ſoleat Dominus punire homines per ea, quæ in proximos deliquerunt, vt ſi quem deceperunt permittit Deus, non deeſſe, qui eoſdem deceptores decipiet ſi quem ferro percuſſerunt, percutiẽtes etiã ferro pereũt, &c. & Ephraim deteſtandum calumniæ crimen, quod eſſet iudex, patrauerit in multos Iudæos per malitioſam fraudẽ, vnde ſupra dixerat eis, Laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expãſum ſuper Thabor, nũc prædicit, eidem pœnæ ſubiiciendũ *Ephraim*, & calumnioſè damnãdũ in iudiciis. *Quoniã cœpit abire poſt ſordes* Cõueniunt fere omnes expoſitores, ſecuti diuũ Hieronymũ, ſordes hic appellare idola Dũ autẽ inquit, *Cœpit abire*, implicat libertatẽ arbitrij. Nõ enim ait, Cœpit cogi aut trahi, ſed *cœpit abire*, ſponte videlicet ſuo. Contẽdunt nonnulli vocem Hebraicam poſitam loco huius vocis *ſordes* potius ſignificare præceptũ. Eſt enim *ſzauah*, cum aſpiratione in fine dictionis, quæ dictio proprie ſignificat præcipere In quẽ modũ & vertit & diſpungit Vatablus. Quorum ſententiã ſi quis ſequi velit, ad populum decem tribuũ eſt hic ſermo referendus, quod volens, & vltro fuerit ſecutus præceptum Ieroboam de vitulis aureis adorandis. Cæterum D. Hieronymus, *inuenies* Hebraice *ſzaua* ſine aſpiratione in fine dictionis, quæ vox ſordeſcere ſignificat, quàm elegantiſſime vertit pro *ſzaua ſordem*, quicquid modo legant & dicãt Hebræi, & Hebraizantes. *Et ego quaſi tinea Ephraim & quaſi putredo domui Iudæ* In explanatione huius loci omnes expoſitores conueniũt vno dempto Lyrano, qui ait, ideo Deum ſe vocare *tineã Ephraim*, quod cito ſit in captiuitatem redigendus: *putredinem* vero *Iudæ*, quia traditus erat puniendus. Tardius enim corrumpitur pannus per ſeipſum, quod fit putrefiendo, quã corrumpatur à tinea, quæ corrumpit ipſum aliquando etiam in nouitate ſua. Hactenus ille. Verũtamẽ multò ſecus eſt locus hic explanandus. Nã per *putredinẽ*, vt optime obſeruat D. Hieron. cariẽ intelligit. Vox enim Hebraica Rekab cariẽ ſignificat. In quem modum crebrò putredinẽ

Eò iuſtius pœna plectitur qui ſponte & non coactus cucurrit ad ſcelera.

pro carie sumit Latinus interpres. Vt apud Prouerbia, Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium iudicia. Putredinem vocat cariē. Et vtraque cōparatione *tineæ, & putredinis* multa innuoluit. Primū lētitudinem Dei ad puniēdum. Nā quemadmodum tinea nō subito cōsumit vestimētū, neq; putredo, seu caries lignum, sed vtrunque per spaciū fit temporis, quāuis vestes citius absumat tinea, quā caries lignum, Ita Deus, lōgo tēpore dans locum pœnitētiæ, & prouocās ad salutē hos populos Ephraim, & Iuda illos expectat, paulatim puniēs, citiusq; plectendum Ephraim prēnuntiat, cum se eius vocat tineam, quàm Iuda, cuius se cariem futurum inquit. Secundū Deus se vocans *putredinem, Iuda*, significat, quāuis fortior esset Iudas quam Ephraim, eius fortitudinem non posse eos protegere, & defendere. Nam sicut caries duriora, puta ossa, & ligna tentat, & perdit, Sic Deus fortissimos quosq; punire solet. Tertium, hoc supplicium occulto, & arcano Dei iudicio, de his populis sumendum significat, idque eos non percepturos, videmus nāq;, damnum illatū à tinea, & carie esse occultum. *Et vidit Ephraim languorem suū. Vidit* potuit, pro videbit, præteritū pro futuro, quod frequens est, vti sæpius diximus apud vates, ad certitudinē futuri euentus detegendam. *Languorem suum.* Varie explanant hunc *languorem* expositores. Alij dicunt, esse captiuitatem. *Languorem* enim est infirmitas incurabilis. Ita Lyranus. Cæterum extorta videtur hęc expositio, Nam ante suam captiuitatem isti viderunt *languorem suum* & remedia quærere conati sunt licet inutilia, puta auxiliū Assur, quo se ab imminentibus hostibus tuerentur Melius. Interlinearis inquit, *lāguorem* esse infirmitatem. Carthusianum inpotētiam esse ait qua non potuit Ephraim reluctari Assyriis. Alij *languorem, & vinculum* trāslatitiè sumi volunt. Nam quemadmodum morbus vulnus humanū corpus labefactant, & corrumpunt, nisi adhibeatur meditina, Ita respublica, assiduis calamitatibus concussa, ad interitum tendit, nisi certo præsidio foueatur. Hinc *languorem* istum dicunt esse plagam. Opinor tamen significari, hunc populū elanguidum, & viribus haustum esse, vt posset hostibus resistere. Quod sequentia verba aperte demonstrant. Et *abiit Ephraim ad Assur.* Non à Deo, qui & sanare, & vinculum soluere poterat, sed à rege Assyriorum quærit auxilium. Legimus quod sub rege Manahen, qui decem tribubus præfuit, Israel Assyriis dona transmiserit: & Iudas sub rege Achaz præsidiū flagitarit Tehlaphasar regis Assyriorum, qui eos, aduersante Deo

Prou. 14.

Simile.

In fortissima quæque iacula tur diuina Iustitia

Languore & vinculo Regni interitum & perpetuā captiuitatem denotat Vates.

4. Reg. 15.

Deo, liberare non potuerunt, nec captiuitatis vinculum ſoluere. Quod autem vocat regem Aſſur *vltorem*, pro qua voce Hebraicè, vt optimè obſeruat diuus Hieronimus, eſt Iarib, quamuis contendant Hebræi eſſe nomen ciuitatis, vel religionis, quæ eſt in Aſſyria: melius diſpungemus, ſi dicamus, ſignificare vltorem vel quia hoc nomen vltor agnomen erat Aſſyriorum regum, qui totius orbis vindices dicebantur. Rerum enim ſumma, & imperium penes Aſſyrios illis temporibus erat. Neque mihi diſplicet explanatio Haymonis, & Ruperti, dicentium, regem Aſſur vltorem à Deo appellari, quod ipſe factus fuerit vltor iniuriarum Dei. Quamuis Ephraim exiſtimabat, ſibi hunc regem futurum auxiliatorem, & laturum opem ſibi.

Obſeruationes ad componendos mores.

Calumniam patiens eſt Ephraim *fractus iudicio.* Timeant homines, aliis nocumentum inferẽtes. Nam, qua non ſperant hora, idem illis Deus rependet. Audiat enim, hic *calumniam pati* Ephraim *frangique iudicio.* Maxima autẽ cauſa fuit, quod & ipſe calumnioſus in alios exiterit. Sic & apud Ioelẽ Dñs pollicetur, paria peccatoribus ſe redditurũ Filios, inquit, Iuda, & filios Ieruſalem vendidiſtis filiis Græcorum, vt longe faceretis de finibus ſuis. Ecce, ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos, & cõuertã retributionẽ veſtrã in caput veſtrũ. Et vẽdã filios veſtros, & filias veſtras ĩ manib. filiorũ Iuda, & venũdabũt eos Sabæis, genti lõginquę. Sic & Deus pmiſit, ꝙ Iudęi percuterẽt inimicos ſuos, & redderẽt eis, ꝙ ſiba parauerãt facere. Et Iſaias inquit, Væ qui prędaris, nõne & ipſe prædaberis? Et qui ſpernis nõne, & ipſe ſperneris? Cũ conſumaueris depredationẽ, depredaberis; Cũ fatigatus deſieris conténere, contẽneris? Vides, quo pacto non ſolum par pari referatur, verum & cito eandem pœnam rependendã peccatori, quã aliis intuleratu, precinit Iſaias: Sapiẽs etiã inquit, Iuxta opera manuum ſuarum retribuetur ei. Et Regius Pſaltes petit à Dño, Redde retributionem ſuperbis. Quemadmodum lima, dum terit ferrum, ipſa etiam atteritur & conſumitur, Sic peccetor, alios damno etiam recipit. Vellem, hoc aduerterent, qui faciles ſunt, & proni, vt aliis noceant. Fortaſſis enim abſtinerent. Nam ſi detractor cogitaret,

Ioel. 3. Par pari refertur iure naturæ.

Prou. 12. Pſal. 93. Vnusquisque iuxta ea quæ ipſe ſiue ore ſiue opere peiere præſtitit mercedem accipiet.

cum obloquitur, non defuturos detractores, qui, idem repen dentes, honorem eius obscurent, si iudex, iniustam sententiã in alium deferens, in animo suo voluere, ob eã rẽ aliquando etiam iniuste damnandum, iuxta imprecationem illam Re-
Psal. 108. gij Psaltis, Cõstitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius, cum iudicatur, exeat condemnatus, vel demens esset cẽsendus, si in proximum peccare non desineret, vel tremebundus diceret, Nolo hoc patrare peccatum contra hũc hominem, ne idem mihi retribui permittat Deus. Quadrat obseruatio in Euãgeliũ Nativitatis Christi, in hæc verba, Nõ erat ei locus in diuersorio. Est autẽ sic aptanda. Num fœminę illę crudeles, & immites ciuitatis Bethlehẽ, quę grauidæ virginis, & proximæ partui non sunt misertæ, non receperunt mercedem tanta crudilitate dignam, vt etiam in necessitate maxima constitutæ, petentesque proli misericordiam, illis denegaretur? Receperunt quidem. Nam cũ postea impius Herodes infantes illos innocẽtissimos, ac sanctos in-
Lachrymæ inutiles ijs qui lachrymã tibus non misertisũt. terfici præcipisset, carnificũ corda lapidea lachrymæ matrũ infantium emollire nõ potuerunt, quamuis multis gemitib⁹ vitam filiorum sibi donari postularũt. Non quidem ob peccata infantium hoc matribus euenit, qui insontes erant, sed matrum, quæ crudeles extiterant in almam virginem, & eius prolem. Nam, teste Apostolo, quęcunque seminauerit homo,
Galat. 6. hæc & metet. Seminauerant istæ fœminæ crudelitatem, eandem etiam & postea demetũt, & quamuis multis lachrymis misericordiam quærunt, non eam inueniunt. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ 21. post Pentecostẽ, in hæc verba, Iratus Dominus, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Cur vniuersum debitum exigitur ab hoc seruo? Quoniam & ipse non pepercit conseruo, sed omne debitum postulauerat.

Et ego quasi tinea Ephraim, & quasi putredo domui Iuda. Multa hic habes implicata, quæ paucis absoluã. Primo, Ecce paulatim procedit Deus tuus in punitione, & non subito perdit *Ephraim, & Iuda. Tinea* namque lentissime consumit vestes, & caries lignum. Noli ergo tu esse velox, & præceps ad plectẽ-
Iaco. 1. dum, sed procede pedetentim. Sit omnis homo, inquit diuus Iacobus, tardus ad iram. Ita enim viri iustitiam Dei nõ operatur. Quem locum eleganter Diuus Thomas explicat de ira etiam, quæ bonus zelus est. Debet enim homo in plectendis peccatis esse maturus, & discretus. Quod si præceps fuerit, sciat, se non imitari iustitiam Dei. Significarunt venusti-

venustissimè antiqui philosophi, amplectendam iudicibus lentitudinem in adhibendis suppliciis, & non agilitatem, dum iustitiæ currum fingunt à duabus mulieribus trahi, quarum altera fractū ensē manu portabat, altera verò cōto innitebatur. Nā fract⁹ ensis, isq; retusus, qui nō cito, quę impetit, scindit, & mulier cōto innixa, quæ lentè incedit, tarditatē seueritatis, & pœnæ implicant. Hinc, vt Plutarchus, & Fulgosus scribunt, Romani instituerunt, vt securibus, quæ præferebantur magistratibus, virgarum alligarentur fasces, vt dum fasces soluerētur, magistratui spatium cogitandi daretur, ne iratus, ea fieri imperaret, quorum postea eum frustra pœniteret. Quod & Veneti perbelle imitati, ensē non nudū, sed vagina tectū penes principē gestari sāxerunt. Quemadmodū, ingens ferunt onus, & compedibus sunt constricti, curre non possunt, sed lētissime incedūt ob oneris grauitatē, & vinculum ferreum pedibus intectum. Ita iudex, & princeps cum suis humeris portet rempublicā, quę onus grauissimum appellatur in sacris Bibliis, vnde Moses ponderis immensitatem huius agnoscens, dicebat Deo, Cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Et Iethro eidem Mosi dicebat, consulens, vt tribunos, & Centuriones crearet, qui populi essent iudicans, munus hoc onus vocat. Leuius, inquit, fit tibi, partito in alios onere, debet paulatim ad punitionem procedere. Quadrat obseruatio in Euangeliū Dominicæ. 1. Aduentus, in hæc verba, Erunt signa in sole, & luna. Cur tot præmittit signa ante iudiciū suprem⁹ iudex? Certe, vt doceat, lente, & non temere pœnam infligendam. Quod si quis secus faciat, agilem se exhibens ad puniendum, scito, hunc nō agnoscere, rempublicam esse onus, atque non animaduertere, se legum decretis esse obligatū, ne curtat, sed lētè incedat.

Nihil inconsultò iudicandū. iudicium. temerārium magis nocet iudicāti quam iudicato Aug. li. 2. de serm. Domini in monte. Simile. Num. 11. Exo. 18.

Præterea, *Ero ego quasi tinea Ephraim, & quasi putredo domui Iuda.* Obserua, frater mi, Deū tuum non se exhibere *tineam* vtriquenēpe *Ephraim, & Iuda*, sed alteri, puta Ephraim, est tinea; alteri vero putredo, quæ in ligna desęuit, quāuis duriora sint, & firmiora. Prudētiā, & discretionē docet in adhibendis suppliciis, variamque imponendam delinquentibus pœnam pro criminum varietate, & grauitate. Citius corrumpit tinea vestimenta, quàm caries lignum, & quoniam *Ephraim* peccatū erat graui⁹, quippe qui auctor fuerat idololatrię, seueri⁹ punitur. Docet etiam, iudicem debere esse fortē, neq; quantumuis quis sit diuitiis, & potētia robust⁹, propterea illi esse parcendum, quinimo in huiusce modi homines debet iudex

Æquæ bilance pauperis & inopis causam libre Iudex criminisq; pōdus pari supplicio discernat.

se cariem exhibere, quæ robustissima ligna terit. Consuluit Iethro Mosi, vt quosdam iudices crearet, & obserua Iethro verba; Prouide, inquit, viros sapiētes, & timentes Deū. Quædā exēplaria pro sapientes habent potētes, & significatur, debere esse iudices strenuos, & fortes. Sapiens etiam inquit, Noli quærere, fieri iudex, nisi valeas virtute irrūpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalū in agilitate tua. Sic Deus Ezechielem iudicem constituēs, ait, Vt adamātē, & vt silicē posui faciē tuam, ne timeas eos, neq; metuas ā facie eorū. Vereor, ne multis iudicib⁹ dicere possimus; Vos tineæ estis, nam pauperes seueriſſimè punitis, diuites vero, grauiora patrantes, non plectitis, quia robustiores sunt, illis tinea nullum valet inferre nocumentū. Obserua etiā, venustissimè se Deum vocare *putredinē domus Iuda*. Significat enim, *domum Iuda*, copia bonorum temporariorū deliquisse, atque ab potentiam, & diuitiarum abundantiam se ingurgitasse peccatis. Nam teredo, siue caries ea præcipuè ligna corrodit, quę luna crescente, vel in plenilunio cæduntur. Vnde Plinius tunc cædenda tradit ligna, cū luna decrescit. Cum igitur inquit Deus, *Ego quasi putredo domui Iuda*, ad naturā teredinis alludit, quæ in lignis gignitur, plenilunij tempore cæsis. Rationem autem huius rei tradūt esse philosophi, de natura rerum differentes, quod, luna crescente, succus etiā arborum crescit, sicut, luna decrescente, arbores ficciores redduntur. Ille ergo succus arborum abundans fons est, & origo teredinis, & cum Domui Iuda multus esset opū succus, Deum se acturum cūm ea, instar teredinis, prænūtiat. Non est hæc obseruatio contemnenda. Potestque aptari Euāgelio Dominicę 1. Aduēt⁹, in hęc verba, Arescentibus hominibus præ timore. Certum est, in eo Euangelio componi homines cum arboribus, quæ arescere solent. Cur ergo homines arescent? Quoniam ob nimium succum peccatorum eorum Deus illis erit, *quasi putredo*. Hinc etiam disces, nō esse diuitiarum copiā nimis optandam. Ob eam enim Deus *domui Iudæ* est quasi caries. Ac si apertius dicat, Potentia, & opes Iuda fomētū vitiorū extitere, quamobrem & ego eos puniam. Quadrat in Euangelium pro omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Non inquit, Beati diuites, quoniam hi magis timere debent, quam pauperes, ne sint ligna, in quibus gignatur teredo, sicut accidit Domui Iuda, dicatque Deus illis, *Ego quasi putredo ero domui vestræ*.

Exod. 18.

Eccl. 7.
Exec. 3.
Pertinet ad iudicē vt viriliter resistat, impediat & frangat improborū conatus eorumque violentias vindicet.

Plin. li. 18. cap. 32.

Et

Et misit ad regem vltorem, Docet hic locus, cum te Deus flagellat, ante omnia humana præsidia quærendum, & implorandum diuinum auxilium. Quod si secus feceris, time, ne dum auxiliatorem quæris, inuenias vindicem iniuriarum Dei, sicut hic populus inuenit Assur vltorem, non autem fautorem, & adiutorem.

¶ *Quoniam ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iudæ: ego capiam, & vadam, & non est, qui eruat. Vadens reuertar ad locum meum, donec deficiatis, & quæratis faciem meam.*

¶ Rationẽ, & causam reddit, ob quã nõ poterit Assur sanare *Ephraim, & Iudam*, conferens se Deus cũ sæuissimis feris, *leæna*, & *catulo leonis*. In explanatione huius loci omnes expositores, tum antiqui, tũ recentiores sequuntur Diuum Hieronymum, quamuis omnes nonnulla à Sancto Doctore obseruata silentio præterierunt, quæ nos referemus, addemusque aliqua, quibus hic locus reddatur apertior. Primo, Deus se componit cum *leæna*, pro quo Septuaginta vertunt, panther, quod animal omnium esse sæuissimum certum est, & significantur multa hac pantheris, siue *leæna*, similitudine. Primum, Deum seueriſſime acturum, & quam citissime, puniturum Ephraim. Nam si Aristoteli fides adhibenda est, panthera perpetuo fera est, nec vnquã cicur fit, deinde panthera fœmina animosior est, quã mas. Ac propterea Deus inquit, Ero potius *quasi læna* quam, ero quasi leo. Ad hæc, panthera omnium ferarum est, velocissima. Igitur dũ dicitur dicitur Deus similis panthæræ, siue *leænæ*, inplicatur seueriſſima, & citissima punitio *Ephraim* quæ quidem per Assyrios facta est. Et quoniam non solum est panthera truculentissimum animal, aliisque viribus præstãtius, verũ & in edẽdis vocibus, & rugitu omnibus terribilius, iuxta illud Iob, Rugitus leonis, & vox leænæ. Ac rursũ, Sicut fremitus leonis, ita regis ira, Deus inuoluit, non solũ in captiuitatem abducendũ Ephraim: sed etiam multis conuitiis, & contumeliis impetẽdũ, & afficiendũ. Ac si apertius dicat, Non solum vulnera infligent Assyrij, & in captiuitatẽ redigẽt Ephraĩ; verũ & cõtumelioſis, & probrosis verbis, & minis agent cum eo. *Et quasi catulus leonis domui Iuda.* Mitius agẽdum cũ domo Iuda significat, eam tamẽ plectendam prædicit, Nam *catulus leonis* nõ perinde crudelis est, atque panthera. *Ego capiam, & vadam, tollam.* In metaphora perſistit *leænæ, & catuli*, è quorum vnguibus nemo potest eripere prædam, quamuis singula verba distinctione egent. *Ego* inquit, non casus, aut fortuna *capiam* bello. Atque

Notabis peccata nostra mereri vt Deus nobis efficiatur quasi leæna propter catulos ferocissima, et velut catulus Leonis cui vt iã grãdiori mater nõ affert cibũ atque propterea est famelic⁹. Iob 4. Prou. 26

vt

vt optime obseruant Interlinearis,& Haymo,subaudi, per meos ministros. Neq; in suis viribus ceperunt eos Chaldæi, vel Assyij,sed Deus omnipotens propter iniquitates eorum comprehẽdet eos. Vnde nequeipsi etiam hostes parcere eis, irato Domino potuerunt *et vadam* cum eis,vt etiam in captiuitate positi,præsentiam meæ vindictæ sustineant, contra quem peccauerunt. *Et tollam eos*,de propria terra,vt in captiuitatem,abducã. *Et non est,qui eruat.* Sic Seruator noster ait apud Ioannem, Nemo potest rapere de manu patris mei. Et apud Iob,Cuius iræ resistere nemo potest, sub quo curuantur,qui portant orbem. *Vadens,reuertar ad locum meum.* Semel inceptam metaphorã seruans,nonnulla inculcat obseruatione dignissima. Quemadmodum,inquit Deus,mos est his feris,cum venatæ fuerint quippiam,in pristina loca redire,ibique si recreare à labore,quem ex venatione susceperant, Ita ego,vbi vobis per hostes bellũ intulerim, reuertar ad locũ meum. Sunt tamen singula verba consideranda. *Vadens* ait. Quo potest abire Deus,cũ vbiq; præsens sit? Nunquid non cœlũ,& terrã ego impleo,ait apud Ierem. Quis sit hic locus, bifariam explanat D. Hiero. dicens,Locum Dei magnificentiam,& maiestatem eius debemus accipere, vt nequaquam pro dispensatione descendat ad homines,irascatur,misereatur,obliuiscatur,fiat,quasi panther, vertatur in leonem,mutetur in bestias: sed res spernat humanas,& permittat, quos antea protegebat,hostibus subiacere,vt tabescant,& deficiãt, & intereant. In eundem modum expendit Haymo. Theodoretus etiã partim est in hac sententia, licet paucioribus rem absoluit,dicens,*Vadens reuertar ad locum meum*,id est,vbi vobis bellum intulerim,apud me in reliquum ero,nullam pro vobis curam suscipiam. Neque ab hac explanatione dissentire videtur Lyranus. Ait quippe,*Vadens reuertar in locum meum*,subtrahendo ab vtroque regno subsidium meũ. Secundò,per *locum*,inquit D. Hieron. possumus cœlum intelligere,vt nonnulli intelligunt,quo offensus Deus ab his, qui in terra habitant,reuertitur,& eos faciet disperire,qui clementissimum Dominum magnitudine peccatorum in ferarum sibi rabiem cõuertunt. Nõ mihi etiam est ingratus Carthusianus,sic dispungens,*Vadens*,id est,vltione facta,à vobis recedẽs per gratiæ,atque subsidij subtractionẽ,*reuertar ad locum meum*, id est, in memetipso quiescam. Locus enim ipsius Dei diuinitas eius est,quia nihil extra eam est,quo contineatur. Hinc antiqui philosophi dicũt,infinitũ fulcire seipsum. Theologi etiã

Ioan. 10.

Iob. 9.

Iere. 23.

Nunc Dominus dicit ex vrbe vestra & ex prouincia discedo in cœlũ qui est propriè locus meus ita & ab hostibus exscindemini.

quærentibus

quærentibus, Vbi erat Deus ante mundi creationem, reſpondent, In ſeipſo. Vellem tamen, pius, & per quam doctus vir progrederetur vlterius, & nobis aperiret, quid ſequetur incommodi, & damni his populis, ex eo, quòd Deus ad ſe ipſũ, tanquam ad locum ſibi proprium, redeat. Quærimus hoc, nã hæc verba, *Vadens reuertar in locum meum*, proferri à Deo in punitionem Ephraim, & Iuda, & quaſi ex hac reuerſione, & reditu ſint maximum nocumentum accepturi, nõ dubitamus. Fiet autem hoc perſpicuum his, qui animaduerterint, hæc omnia Dei verba eſſe plena minis, & ſuppliciis. Paucis rem abſoluemus. Opinor, Deum voluiſſe ſignificare, hac reuerſione ad ſe ipſum, non ſecus ſe acturum cum his populis, ac ſi ab ipſo non eſſent conditi, & fabricati, neq; in rerũ natura exiſterent. Nã cum Deus in omnibus rebus ſit, idem eſt, Deũ ab aliquo abeſſe, quod ipſum non eſſe, vel nõ exiſtere. Tetigerunt quodãmodo, aut ſaltẽ ex parte Theodoretus, dicẽs, *Vadens, reuertar ad locum meum*, id eſt, nullam pro vobis curam ſuſcipiam, & Theophylactus, dicens, his implicari, Deum negaturũ prouidentiã iſtis populis, quæ ipſi erat erga eos. Hãc explanationem eſſe maxime amplectendam ſatis aperte oſtendit vſus loquendi Scripturæ, quæ per diuini vultus auerſionem Deũ iratum, creaturaſq; ab ipſo Deo deſtitutas ſignificat. Vt, Auertente te faciem turbãbuntur, id eſt, Si iratus fueris, & cura tua deſtitueris, cõtinuò turbabuntur. Et illud, Dorſum, & nõ faciem oſtendam eis in die perditionis eorũ. *Donec deficiatis.* Hebraice eſt, vt obſeruant Vatablus, & alij recentiores, donec ſe in culpa eſſe agnoſcant. Cæterùm cum æditio Vulgata ſit, & amplectenda, & præferenda, iuxtà eius lectionẽ explanemus. *Deficere* ſumpſit, pro diſperire, in quem modũ habent Septuaginta, aut pro interire, & ita eam vocẽ videtur explanare D Hieron. Lyranus ſic, *Donec deficiatis*, capti videlicet ab aduerſarijs. Carthuſianus in eundem modũ videtur expendere. Ait quippe, *Donec deficiatis*, victi ſcilicet ab hoſtibus. Theoph. pro *deficiatis*, legit, exterminãtur, & eam vocem expendens, inquit, Extinguamini per nos. Omnes iſtæ explanationes in idem fere recidunt. D. tamen Hieron. & Gloſſa ſecus diſpungunt verbum *deficiatis*, neque inepte, licet eorum explanatio videatur magis ſpectare ad tropologicam intelligentiam, quam ad literalem. Vnde diuus Hieronymus, dum ſpirituali ſenſui nauat operam, eam adhibet in hunc modum dicens, *Deficiatis* in impietate. Et Gloſſa, *Deficiatis*, à malo videlicet, quod idẽ eſt. *Et quæratis faciem meam.*

Deus ante mundi fabricã erat in ſeipſo.

Pſal. 103.

Ierem. 13.

Trifariam

Trifariam exponuntur hæc verba. D. Hieron. quem sequuntur Glossa, & Haymo, ait, Iudæos quæsituros faciem Dei per pœnitentiã. Cæterùm cũpon dixerit Deus, *Donec quæratis me*, sed *Donec quæratis faciem meam*, aliud hic implicatum suspicor & quamuis, quod inquit Sanctus Doctor, non sit reiiciendũ, sed amplectendum, aliud etiam addendum est. Secundò igitur, & aptius sic dispungemus. *Donec quæratis faciem meam*, nõ Assyrios, aliaque humana præsidia: sed *faciem meam*, vt videlicet vos benignè respiciam, aut vobis faueam, & meam exeram in vos bonitatem. Quibus enim fauemus, illos suauiter respicimus, & vultu animi benenolentiam testante intuemur. In quos autem irati sumus, vel toruè, & cum supercilio aspicimus, aut faciem auertimus. Hispanè dicere solemus, A. *fulano no ay quien le vea la cara, parece que le deuoin, y no le pagan.* Vnde Carmusianus bene explanat, dicens, *Quæratis faciem meam*, id est, pietatis meæ respectum. Quoties ergo in sacris bibliis legeris, Ostende nobis faciem tuam, & Illumina faciem tuam, aliaque id genus, nihil aliud implicari his locutionibus scias, quàm Dei fauorem, & diuinæ beneuolentiæ declarationem. Tertiò, sic explanat Theodoretus, estq; mihi perquam grata expositio. Cum hæc fient, meam curationem requirent, inter sese adhortabuntur ad supplicationes mihi, correctiones inducent faciendas, vt eorum vulneribus commodã medicinam adhibeam. Sequitur & hanc expositionem Theop. Si oculos conuertas ad ea, quæ superius dixerat, nempe, *Vidit Ephraim languorem suum, & Iudas vincu um suũ, & misit ad Assur, qui non poterit sanare vos*, apposititissime seruant metaphoram, Deum componentes cum peritissimo medico, qui vulneribus ab omnibus desperatis mederi valeat. Hæc autẽ partim iam completa sunt. Nam duæ tribus Deum quæsierunt prope finem captiuitatis Babyloniæ, partim verò iuxtà finẽ mundi complebitur. Tunc enim decem tribus conuertentur & faciem Dei sui quærent.

Vultus animi benenolentiæ testis.

Obseruationes ad componendos mores.

Apoca. 5. Ego *quasi leæna Ephraim*. Benedicta abyssus miserationum Dei mei, qui, cum maximè in peccatores irascitur, misericordiæ recordatur. Hinc crebro leonem vocat Scriptura, Ecce, vicit leo de tribu Iuda, dicitur in Apocalypsi. Cur putas Deum leonem vocari? Certe, vt animi sui clementiam detegeret in peccatores, si coram diuina maiestate se prosternãt.

Ea

Ea enim eſt leonis conditio, teſte Plinio, vt ex omnibus feris ei tantum clementia ſit in ſupplices, & proſtratis parcat, atque in infantes non niſi magna fame ſæuiat, ſago contra ingruentis impetum obiecto, eiuſque caput operiente, mitescat, maximéque precibus cõmoueatur ad miſericordiam. Vnde referre non grauabor, quæ ipſe Plinius ſe à captiua Getuliæ audiſſe inquit, nẽpe multorum in ſyluis impetum à ſe mitigatum alloquio auſæ dicere, ſe fœminam profugam, infirmã, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi, cęteriſque imperantis, indignã eius gloria prædam. Quoties ergo Deũ in nos iratũ experimur, oculos mentis aperiamus, vt agnoſcamus, hoc vnũ nobis ſupereſſe remedium, nos videlicet deiicere, humi proſternere, preceſq; fundere cum lachrymis, infanteſque proſternere corã eo, vt parcat. Vt enim aperiret nobis, his eſſe ad miſerationẽ cõmouendum, ſe leonem vocat Deus. Agnouerunt hoc Iudæi conſpicientes Deũ iratum, ſiquidẽ, obſidente eos Holoferne, clamauit omnis populus ad Dominũ inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus ipſi, & mulieres eorum, & induerunt ſe ſacerdotes ciliciis, & infantes proſtrauerunt contra faciem tẽpli Domini, & altare Domini operuerũt cilicio. Quid hæc omnia oſtendunt, niſi Deũ mitigandum eſſe, cum deſæuit in peccatores, quemadmodũ leo in homines deſæuiẽs? Leo, iniecto, ſago ſuper oculos, manſueſcit, & Deus, inſpectis ciliciis hominibus circundatis, etiã miteſcit. Leo precibus flectitur ad miſerationẽ, Deus etiã oratione commouetur ad pietatem. Infantibus parcit leo, & corã diuina maieſtate populus Iudæorum infantes proſternit, vt eũ ad miſericordiã alliciant. Quid his omnibus geſtiunt, niſi Deũ ſimillimum eſſe leoni? Neque eos fefellit ſpes. Nã Deus miſertus eſt eorum, & per manus Iudith eos liberauit. Monerem ego, cum aliqua ciuitas, vel domus, aut perſona calamitatibus ſe iactari, aut impeti cernit, in memoriam reuocet, Deũ eſſe leonem, atque non ſecus, atq; leonem, eſſe exorandum, hinc diſceret ad lachrymas, pœnitentiam, & orationẽ eſſe confugiẽdũ, infanteſq; proſternẽdos, corã illo leone, vt parcat. Agnouit & hoc ſanctus ille Daniel. Hinc ad Deũ inquit, Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam: ſed in miſerationibus tuis multis. Non inquit ſanctus propheta, Preces noſtras in cœlũ leuamus, aut erigimus, ſed proſternimus. Ac ſi apertius dicat, Tu, inſtar leonis, humi deiectis, & proſtratis parcere Domine ſoles: parce ergo nobis, qui

Quamuis atque ſæuiſſimũ ſit animal Leo, ſolus tamen preces intelligere & audire exiſtimatur, Et vbi ſæuit in viros prius quam in fœminas fremit, in infantes non niſi magna fame. Plin. li. 8. c. 16.

Iudith. 4.

Dan. 9.

Iratus recolas quæ ſit truculenta Leonis, in ſibi proſtratos ſe negat eſſe ferox.

quantum

quantum possumus nos, demittimus in terram. Significauit & hoc non ineleganter Regius Psaltes, dum se composuit cum nycticorace. Factus sum, inquit, sicut nycticorax in domicilio. Nam quemadmodum nycticorax, siue noctua, fugiens aliarum auium cõsortia, habitat in secreto aliquo loco domicilij, lucẽ, & cõspectum hominum odiens, noctibus vigilat, ac grauiter cantat, velut edens canticum lugubre. Sic inquit Dauid, ego lucem, & hominum aspectum effugiens, per noctẽ vaco fletibus, & lugubres gemitus è pectore haurio. Sed cur, bone rex, te potius cum noctua, quam cum cæteris auibus cõponis, dum agis pœnitentiã, & Deum placare contendis? O retrusam diuini Psaltis sapientiã. Videbat Dauid, Deum, in se ob peccata iratum, desęuire, vt leonem. Hinc ac si rugientem leonem Deum coram se cerneret, se veluti noctuam tuendum diuinis oculis obiicit. Ac si apertius ostendat, diuinã irã cedere pœnitentiæ. Nã antiqui, pingentes leonẽ, & superuolantẽ noctuã, significabant vires, & fortitudinem separari à sapientia. Leoenim fortitudinis est symbolum, noctuæ, verò Mineruã, siue sapientiã significat, q̃ ea auis noctu inuigilet, & sapientiæ studiosi noctu lucubrandi, & contẽplandi muneri incũbãt. Sed Dauid, q̃ Philosophi ad insignesac sapientiã significandã excogitauerant, ad pœnitentiã retrorsit. Vnde cum ait. Factus sum sicut nycticorax, idem est, ac si dicat, Tu Domine velati fortissimus leo, vindictã sumis de peccatoribus, neq; aliud pfugium inuenio, quã me tibi obiicere gemebundus, & peccata deflentẽ, ac similẽ nycticoraci, ne me ob peccata mea perdas, & ad miserationẽ te cõmoueã Quadrat obseruatio in Euangeliũ Dñcæ. 21. post pentecosten, in hæc verba, Procidens autẽ seruus ille, orabat eũ. Cur procidens adorabat? Quoniã agnouit Deũ se cõparare leoni, q̃ prostratis, & misericordiã petẽtibus parcat. Quadrat & in Euang. Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba. Sans retro secus pedes eius. Cur pedib. Christi prouoluitur Magdalena Certè, q̃a agnoscebat, eũ clementissimum esse in supplices, ac proprerea leonem vocari in sacris Bibliis.

Prudentia symbolum noctua, olim Athenientium insignesac Mineruæ sacra nimirũ propter oculos cæsios. Calius li. 10. c. 2. Pierius 20. Hierogl. vide. Gyral. Syntag. 11. & Georgium Pistoriũ. 1. Apotheoseos.

¶ *Ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda.* Seuerioré se exhibiturũ Ephraim, quã domui Iuda, his verbis significat. Fortior enim, & truculentior est *leæna*, quã *catulus* ejus. Sæpius hoc obseruaui, & quoties se obtulerit occasio, obseruabo. Nã si Deus tuus id te crebro admonet, & suis actis significat, nõ est, cur id ego silentio pretereã, ac maximè homines hanc in rẽ plerũq; ne dicã semper, delinquant. Do-

cen

et ergo Deus tuus, pro varietate criminis, culpæq; grauitate eſſe delinquentibus imponenda ſupplicia. Grauius peccauerat Ephraim, ac propterea non vt catulus leonis, ſed vt leæna eum punit. Quēadmodū Chirurgus, ſarciens vulnus, non plura, neq; pauciora foramina acu in carne facit, vt conſuat carnis ſciſſuram, quā vulneris poſtulat magnitudo, & ſi ſecus faciat, nihil aliud, niſi dolorē, & nocumentum infert. Ita iudex, non parem pœnā delicto infligens, ſed maiorē, aut minorem, is non medetur vulneri reipublicæ, ſed truculentius illud reddit, & periculoſius. Non ſunt aliud leges, quam vaſa quædam pœnarum plena, & acerbitatum, vt iudex refundat aut propinet delinquentibus, hæc autem non ſunt æqualia, ſed plus, minus vé capiūt, debetq; iudex animaduertere, quod nā pœnę vas accipit, ne, pro paruo magnum, aut pro magno paruum eligens, iniuſtus inueniatur. Voluit Deus punire filios Iſrael ob eorum crimina, & ait Ieremiæ. Deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Cum propheta deſcendiſſet in domum figuli, inuenit figulum facientem opus ſuper totam. Et diſſipatum eſt vas, quod ipſe faciebat è luto, manibus ſuis, conuerſusq; fecit ex eo vas alterum. Et factū eſt verbum Dñi ad Ieremiā, dicens. Nunquid, ſicut figulus iſte, nō potero vobis facere, domus Iſrael? Ecce, ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea. Repente loquar aduerſum gentē, & aduerſum regnum, vt eradicē, & deſtruā, & diſperdā illud. Nunc ergo dic viris Iuda, & habitatoribus Ieruſalē. Hæc dicit Dñs, Ecce, ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationē. Obſerua, Iudex, quid fecerit cæleſti; iudex, puniturus peccatores. Primo deſcēdit in domū figuli, vbi non omnia vaſa fabricantur æqualia, ſed quædam parua ſunt, & quædā magna, vt doceret, non omnes delinquētes eidē pœnę ſubiiciendos. Hinc & rurſus ſubiicit Deus, Ecce, ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationē. Duo inquit. Ego videlicet fingo malum, id eſt, quēadmodum figulus varia, & non ſemper eadē capacitate confi-cit va. Ita ego diuerſa excogito in vos pœnarū genera. Deinde inquit. Ego cogito cogitationē contra vos. Non ergo debet iudex abſq; matura conſideratione pœnam imponere, ſed eam prius debet in animo, & corde reuoluere, ne æquitatis excedat metā, & cum ſatis ſit deſæuire, vt catulum leonis in peccatorē, ſimilis ſit truculentiſſimę *leænæ*, Audi etiā, quid dicat apud Iſaiā. Non in ſertis triturabtur gith, neque rota plauſtri ſuper cymium circumibit, ſed in virga excutietur

Simile.

Ierem. 18.

Non omnia delicta æqua & eadem pœna plectēda ſunt

Iſa. 28.

gith, & cyminum in baculo, panis autem comminuetur, verum non in perpetuum triturans triturabit illũ. Ecce Deus tuus se cõponit cũ agricola, qui varia vtitur trituratione, dũ semina diuersa mundat, neque omnibus leguminibus eundẽ impartitur triturandi modum. Quid nos sumus, nisi varia seminum grana, sata in agro Ecclesiæ? Hæc non sunt æqualiter affligenda, sed alia durius, alia mitius. Si satis est, virga percutere, cur dura supplicij rota delinquens vexandus est? Agnoscat ergo iudex, quando virga vtendum est, quãdo baculo, quando serris, quãdo rota, vt optimi iudicis munus exequi censeatur. Hinc & apud Iob dicitur. Nunquid præbebis equo fortitudinẽ, aut circundabis collo eius hinnitũ? Terrã vngula fodit. Quid equus iste adumbrat, nisi iudices, & magistratus, qui ingenti debẽt esse animo, & fortitudine muniti, vt peccatores puniant? Hi non aliud debent vehere, quam iustitiam, seminam pulcherrimam, & quoties terram inuenerint, id est, peccatores terram sapientes, eos debent cõculcare, & percutere. Sed quo percutiẽt? Obserua, & subiicit. Terra vngula fodit. Quid vngula adumbrat, nisi iudicis prudentiã, atq;, vt ita loquar, discretionẽ? Præcipitur ergo equito, hoc est, iudici percutere terram: cæterum non alio instrumento, quã vngula, quæ, vt sancti Patres tradũt, discretionis est symbolũ. Quadrat obseruatio in Euang. pro Doctoribus, in hæc verba. Vos estis sal terræ. Quid sal est, in terram proiiciendus, nisi correctio à prælatis, & iudicibus adhibita? Aduertat tamẽ iudex, & prælatus, quomodo salem vulneri apponat, quo etiã sale vtatur. Nã cũ variæ sint salis species, est enim, vt inquit Plinius, alius alio acrior, amarior, & siccior. Igitur si sat est, adhibere salem parum amarum, cur amarissimum imponet vulneri?

Iob. 39.

Magnimitas Iudicẽ decet ad puniendũ delicta.

Salis varij gradus & sapores.

Donec deficiatis & quæratis faciem meam. Duo hic sunt implicata, quæ paucis absoluam. Alterum est, obserua, frater mi, quid Deus, tuus à te quærat, cum te flagellat, videlicet, & deficias à malo, & impietate. Alterũ verò est, quòd Deũ tuum quæras, ad ipsumq; te conuertas. Inuenies multos, quòd sine lacrhymis proferre nõ possum, similes incudi, qui, quãto fortius ictibus impetitur, tantò redditur durius. Exemplo nobis est impius ille rex Asa, qui, cum laboraret vehementissimo dolore pedũ, nec in infirmitate sua quæsiuit Dñm. Quẽadmodum faba, teste Plinio, aqua marina, aliaue salsa non percoquitur. Ita multos peccatores Deus non percoquit aquis amaris tribulationis, & quò flagellis eos mollire contendit,

Simile.

2. Par. 16.

Simile.

Pli. li. 18. cap. 12.

tendit eo duriores fiũt. Donet Dominus, fratres mei, cor carneum nobis, & auferat cor lapideum, vt quoties calamitates immiserit, peccata relinquamus, & faciem eius quæramus, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CAPVT SEXTVM.

IN tribulatione sua mane consurgent ad me. Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit, & sanabit nos percutiet & curabit nos. Viuificabit nos & viuemus in conspectu eius. Sequemur, & quemurque, vt cognoscamus Dominum. In hoc capite præcipuè describitur diuinæ bonitatis miseratio, & Iudæorum ad Christum conuersio. Quoniam prædixerat Deus, Iudæos diuinam quæsituros faciem, explicat modo, quo pacto quærent, dicens, *In tribulatione sua.* Licet Glossa & Beda dicant, hæc posse aptari Iudæis pressis, & afflictis à Chaldæis, & Babyloniis, & hæc sententia non sit omnino reiicienda, melius multo explanabimus, referendo ad tempus Christi in quem modum omnes fere expositores hunc locũ expendunt. Et quãuis Lyranus contendat tribulationẽ iã assе peccatorum suorum pœnitentiam, quem sequitur Carthusianus, Rupertus, secus est hæc vox *tribulatio* explananda, & in propria significatione accipienda, videlicet pro animi angustia, eaque grauissima, quam non solum passi sunt, dum Chaldæi eos in captiuitatem redegerunt, sed & modo patiuntur. Nulla enim Iudæis, & Israelitis maior, diuturnior & grauior calamitas accidit, quã ea, in qua nunc sunt, postquam à Tito post Christi mortem, & resurrectionem victi, oppressi, atque abducti fuerunt, quam iam amplius mille, & quingentis perferunt annis, in summa vitæ miseria, in maxima veri Dei ignoratione, in maximis tenebris, & miserrima animarum cæcitate æuum agentes. *Mane* Diuus Hieronymus, quem sequuntur Haymo, & Carthusianus, sic dispungit *mane*, id est, orto eis lumine pœnitentiæ, vel spiritualis diei aurora, videlicet mox illustrante eos gratia Spiritus sancti, qui illucescere facit spiritualem diem in anima, pulsis procul tenebris ignorantiæ, & peccatorũ, iuxta illud Prouerbiorum. Iustorum semita, quasi lux splẽdens, procedit, & crescit vsque ad perfectum diem. Lyranus opinatur, istud *mane* esse tempus S. Ioannis Bap. quo multi Iudęorum, Baptista præ

Omniũ grauissima Israelitæ gẽticlades & miseria fuit Hierosolymæ excidiũ à Tito Vespasiani filio quam amplissime describunt, Ioseph. li. 7. de bello Iudaico. ca. 12. Egesip. li. 5. c. 2. Euseb. lib. 3. cap. 5. Pro. 4.

prędicãte baptismum pœnitentiæ, conuersi sunt, & pœnitentiã egerunt. Iudicat enim, illud præcursoris tempus esse *mane* quia est principiũ tẽporis gratię, quod quidẽ gratię tẽpus dies appellatur ab Apostolo. Nox, inquit, præcessit, dies autẽ appropinquauit. Cæterum sub hac voce mane nihil aliud mysterij latere opinor, quam Iudæos, & Israelitas summa diligentia, & solicitudine Deum inquisituros, aut confestim, siue celeriter. Nam cum *mane* sit prior diei pars, merito eo loquendi tropo significatur, nõ oscitãter, & negligenter Deũ à Iudæis quærendum. Qui enim primo diei tempore aliquid quærũt, non segniter in ea inquirenda re se gerere satis apertè ostendũt. Sic & apud Prouerbia dicitur. Inuocabunt me, & nõ exaudiam, mane cõsurgent, id est, solicite, & diligenter quærẽt, & non inuenient me. Sic etiam apud Ieremiam Dominus ait Misi ad vos seruos meos Prophetas, mane consurgens, id est non socorditer, sed diligenter studui, vt prophetas tẽpestiue mitterem. Non latuit D. Thomam hic explanandi modus. Nam expendens illud carmen Psal. 5. Mane exaudies vocem meam, inquit, *Mane*, id est, celeriter, quasi dicat tempestiue. Hoc enim sperare debemus de Deo, quod cito exaudiet. Tetigit & Theophylactus, dicens, Matutino ad ipsum tempore veniunt, pro accelerant. *consurgent*, vel â vitiis vt placet Interlineari, vel *consurgent ad me*, erigendo se ab imis ad summa, à terrenis ad superna, dignosque pœnitentiæ fructus agendo, vt placet Carthusiano. *Venite & reuertamur ad Dominũ*. Elegãti prosopopœia describit pœnitentiam horum. *Venite*, non tam gressibus corporis quam animi. Sunt autem isti gressus sancti affectus cordis, actiones fidei, spei, & charitatis. *Et reuertamur ad Dominum*, quẽ reliquimus peccando. *Quia ipse capit*. Ecce, nõ dicunt, se captos à Chaldæis, aliisque exteris hostibus sed à Deo, in primum captiuitatis auctorẽ oculos cõuertentes. *Et sanabit nos*. Bene Lyranus vno verbo explicuit, quomodo sanandi sunt, subiungens, *Sanabit* spiritualiter temporaliter. *Percutiet & sanabit nos*. Repetitio est eiusdem sententiæ ad maiorem asseuerationem. Dum vero inquit, *Percutiet*, futurum posuit pro præterito, quod frequens est in Scriptura, vt sæpius diximus. Vnde & Theophylactus, pro *percutiet*, habet, percussit. *Viuificabit nos post duos dies*. Locus hic subobscurus est, atq; propterea varie explanatur. Primum nos perpaucis aliorum expositiones afferemus, deinde & quid sentiamus, dicemus. Reiecta igitur Hæbreorum falsa intelligentia, qui fruſtra vt inquit Diuus Hieronymus, mille annorum sibi somnia

Rom. 13.

Prou. 1.

Non frigide aut ostanter sed manè & diligenter quærendus est Dñus.

omnia pollicentur, cum hic ſalus die tertio repromiſſa ſit, qua Dominus ab inferis reſurrexit. Illi quippe diem ſecundum referunt ad aduentum ſui Chriſti, diem verò tertium ſui aduentus ad iudiciũ, quo ſaluandi ſunt. Quod vt cõcedamus, reſpõdeãt nobis, quæ ſit dies prima, hoc eſt, primus ſaluatoris aduentus. Et cum reſpondere nõ potuerint, inferamus primũ diẽ eſſe, iuxta quod ipſi volunt, in humilitate ſaluatoris aduentum ſecundum in gloria, tertium in habitu iudicantis. Qui autẽ ſecundum, tertiumq; ſuſcipiunt, primum ſe perdidiſſe, teſtantur, quia ſecundus, & tertius ſine primo non poteſt appellari. Duo itaque iſti dies, poſt quos viuificãdi ſunt Iudæi, ex Diui Hieronymi ſententia, duo Chriſti aduentus, alter ſecundum carnem, alter, cum ſurrexit in gloriã ſunt. In his duobus aduentibus, veluti mortui, iacent Iudæi, ſed tandẽ tertia die, hoc eſt, cum venerit Chriſtus iudicaturus, Iſrael, & Iuda, id eſt, omnes duodecim tribus ſuſcitabũtur, quia credent in Chriſtum à mortuis reſurgentẽ. Carthuſianus exiſtimat, iſtos duos dies eſſe tempus ante legem, & tempus ſub lege Gloſſa per primum diẽ intelligit tempus à principio mundi vſque ad Chriſti aduentum: per diem ſecundum tempus aduentus Chriſti, in quo viuificamur per fidẽ, per tertium verò diem tẽpus generalis reſurrectionis, quando reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ. Lyranus & Interlinearis per hos duos dies ſolum intelligunt illos duos dies mortis & ſepulturæ Chriſti, poſt quos tertia die Chriſtus reſurrexit, cuius reſurrectio eſt principium reſurrectionis noſtræ, ac propterea ſubditur, *Tertia die ſuſcitauit nos.* Theophylactus, & Theodoretus quos nonnulli recentiores ſequuntur, exiſtimant, propter facilitatẽ dici *poſt duos dies*, quoniã Deus no indiget diutina circuitione ad curam: ſed ſtatim exhibebit accumulatam ſanitatem. Hæ ſunt præcipuè explanationes iuxta literalem intelligentiam, quas ex variis expoſitoribus collegimus. Omittimus verò alias referre, quoniam magis ad myſticã intelligentiã, quàm ad literalẽ ſpectare videntur. Video enim, D. Auguſtinũ Sermone 90. ſecus expendere, & Diuum Bernardum, Sermone paruo. 5. Quæ harum explanationum ſit præferenda, paucis dicam. Primò temerarium iudico, negare hæc verba, *Viuificabit nos poſt duos dies, & tertia die ſuſcitabit nos*, iuxta literalem intelligentiam eſſe referendã ad reſurrectionem Aſſertoris noſtri. Omnes enim expoſitores, tum Græci, tum Latini, germaniſſimo ſenſu literali dicunt, hoc oraculũ

Tertia dies illa eſt per quã à Deo ſalutamur viuificamur ſcientia diuina replemur & Chriſtum ſequentes ſimul corã eo Ieroſolymam aſcẽdimus. Aug. to. 10. Serm. 90.

quadrare in eam. Secũdò, explanatio alia à Theodoreto, explanatio alia à Theodoreto, & Theophylacto adhibita, significari nempe his verbis, *post duos dies*, celeritatem subueniẽdum calamitatibus Iudæorũ, quã expositionẽ vna cũ nuper dicta amplectuntur, nõ est omnino reiicienda. Est enim consuetudo Scripturæ, biduo aut duorũ dierũ spatio breuissimũ tempus, mensis vero nomine breue, dierũ autem appellatione, longius tẽpus significare. Vt apud Numeros, Si vero biduo, aut vno mẽse, vel diebus fuisset nubes super tabernaculum, &c. nihil aliud significatur, quam si dixisset, Siue paruo, siue lõgo tempore fuisset nubes super tabernaculũ, &c. Cum itaque inquiũt Iudæi, *post duos dies*, hoc innuere videntur, fuisse per quam breue calamitatum tempus, si cũ eo conferatur illud in quo multa acceperunt beneficia à Deo. Ac si apertius dicant, Longè exuberantior est beneficiorum diuinorum multitudo & amplitudo flagellis, & tribulationibus, quæ perexiguæ sunt cõpositæ cũ miserationibus Dei. Hæc omnia licet veriſſima sunt, & toto animo cõplectenda, nõ nihil addẽdũ est ad exactiorẽ intelligentiã cõsequendam. Opinor, hæc verba, *viuificabit nos post duos dies*, respondere metaphoræ suprapositæ de *leæna*, & *catulo leonis*. His enim se Deus comparauerat, dicens, *Ego quasi leæna*, &c. Et quoniam leæna, teste Isidoro, filios recens natos, dormientes, velut mortuos ingenti rugitu, & fremitu excitat & suscitat. Ad hunc eundem modũ dicunt Iudæi, se à Deo suscitatos. Sunt autem isti rugitus, & fremitus acerbitates tribulationũ sunt etiã clamores illi validi, & lachrymæ in agone crucis pro peccatoribus fusæ est & fremitus hic suprema illa potestas, qua mortui resurgent ad iudicium. Igitur, cum dicunt Iudæi, *viuificabit nos post duos dies*, idẽ est, ac si dicant, Dño respõderes. Ita est Domine q̃ tu, instar leonis, desæuis in peccatores, cæterũ q̃ maximè quẽuis, dũ punis, est peccatores ad viã gratiæ reducere, eorũque oculos aperire, vt videant, vbi iaceant, vt te, veluti parẽtem, agnoscant. *Et viuemus in conspectu eius*, vita videlicet gratiæ, & gloriæ, dicũt Interlinearis, Lyranus & Haymo. Neque mihi displicet explanatio, quãuis eo loquẽdi tropo dicere possumus, implicari Iudæos multis beneficiis diuinis cum lãdos. Quemadmodũ enim, Deũ auertere facilẽ ab aliquo, in uoluit, esse à Deo destitutum, & iram Dei detegit, Ita viuere in conspectu Dei dicit, Deũ se munificum & fauorabilẽ exhibere. Video, Theodoretum, & Theophylactũ, & Rupertum hæc verba dispũgere de resurrectione, q̃ tũc, vt inquit Aposto-

Num. 9.

Leæna post partum catulos dormientes profundo sopore velut mortuos ingenti rugitu & fremitu excitat.

Isid. li. 12 Ethym.

Apoſtolus, non ex parte cognoſcemus, ſed cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus. Cæterum melius explanabimus, referendo ad tempus gratiæ vti explicuimus. *Sciemus, ſequemurque vt cognoſcamus Dominum.* Sinigficatur hic, vt optime obſeruat D. Hierony. & Theodoretus, omni ſtudio, & promptè Iudæos ſectaturos Dominum. 1. Cor. 13.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

IN *tribulatione ſua mane conſurgent ad me.* Ecce duo emolumenta eaque pretioſiſſima orta ex tribulatione, alterũ eſt peccatoris reſurrectio à peccato, alterum verò ſumma diligentia, & ingenti ſolicitudine Deum quærere. Quoties ergo frater mi, te preſſum videris, & circundatum calamitatibus, reuoca in mẽtem, eas nihil aliud eſſe quã diuinas voces, quibus te Deus tuus excitat, & ſuſcitare deſiderat à lecto vitiorũ, in quo dormiẽs iaces & nõ ſecus, atq; manu apprehẽſa, in auribus tuis clamet, dicẽs, Surge, qui dormis & illuminabit te Chriſtus. Quemadmodũ enim peritus medicus, videns ęgrotũ, quod apoplexia laboret, ſtupentem, & ingenti ſomno correptũ, nares torquet, & aures brachia, & crura funiculis adhibitis premit, vt expergiſcat, quòd ſi hæc nõ ſufficiant, auſteriora, & ſeueriora excogitat remedia, vt ad ſenſum reducat lethargi cũ, Sic Deus acerbioribus calamitatib⁹ vtitur ſi quas immiſit, cernit, nõ proficere. Hinc Sapiẽs ait, Noli cũctari in tẽpore anguſtię, id eſt, ne pigreſcas, & ſegniter te geras, cũ te affligit tribulatio. Cur id cõſulis Sapiens? Ne acrior ingruat calamitas. Quãdo enim parua non ſat eſt, addit De⁹ maiorẽ atque maiorẽ, donec peccator reſipiſcat. Quod ſi peccator in impietate perſiſtat timeat, quoniam ad extremã miſeriã deuenit ſimiliſque effectus eſt impiiſſimo regi Achaz: de quo inquit, Scriptura, Tẽpore anguſtiæ ſuæ auxit Achaz cõtemptũ in Dñm, quod extrema dementia eſt. Si enim Regius Pſaltes calamitates iudicat, frænum eſſe plus quam ferrẽum, vt homines à peccatis reuocentur, & Deum quærant, Imple facies eorum, inquit, ignominia, & quærent nomen tuum Domine, quid, quæſo de his dicemus, qui, aliis, atque aliis calamitatibus repleti, in vtrãque aurem dormiunt? Multoties, inquit Diuus Gregorius, culpas commiſſas non cognoſcimus, & peccatorum mens tãto amplius tenebreſcit, quanto neque damna ſuę cæcitatis intelligit. Vnde fit

Epheſ. 5. Simil. Apoplexia eſt opilatio omniũ vẽtriculorum cerebri ab humiditate phlegmatis eo vt pluſimum non permittẽs ſpiritũ animalem diffundi vnde corpus priua tur ſenſu & motu. Ecc. 10. 2. para. c. 28. Pſal. 82. Gegor. 6. Moral. c. 17.

Ignominia reatũ fatetur cogit culpæ.

plerunq; diuini muneris largitate, vt culpã pœna, vel ignominia sequatur, vt oculos delinquentis aperiat, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tãgitur, vt excitetur, quatenus, qui statũ suæ rectitudinis securus perdidit, affligẽ cõsideret, quo iacet. Sic filij Israel in tempore tribulationis suæ clamasse ad Dominum legimus, contra verò cum requieuissent, fuisse reuersos, vt facerẽt malum in conspectu Domini. Et Isaias ait, Domine in angustia requisierũt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Vides, quãdo filij Israel doctrinã Dei sunt amplexati, quãdo videlicet angustiis, & tribulationibus sunt circũsepti? Regius etiã Psaltes inquit, Quoniam die, ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærũna mea, dum cõfigitur spina. Ecce, spina punctus calamitatum, & tribulationum, conuertitur Dauid. Et oculis mentis cernens, tribulationem esse frænũ, quo peccatores ad Deum conuertuntur, inquit, In chamo, & fræno maxillas eorum constringe, qui nõ approximant ad te. Ionas etiam ait, Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum. Quinam primum conuenerunt ad Dauid, & quorum, quæso, primum factus est princeps? Cõuenerũt, inquit Scriptura, ad Dauid omnes, qui erãt in angustia cõstituti, & amaro animo, & factus est eorũ princeps. In eundẽ modũ afflictorum hominum Christus factus est præcipuè princeps. Hi enim præ cæteris ad Deum confugere solent. Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerũ. Quid vocat ignem, & aquam, nisi maximas tribulationes, quas passi sunt filij Israel? Sed cum, quasi aqua inundante, demersi sunt, eos eduxit in refocillationem Deus. Quemadmodum enim ficus Ægyptia, cõtra naturã omnium arborum, iecta in aquam, statim submergitur, sed postquã imbibit aquam, & replera est, reascendit, & supernatat. Ita homo veluti in gurgitem calamitatum proiicitur à Deo, vt earum hausture surgat. Sed obserua, frater mi, quãdo *cõsurgunt filij Israel* à peccato, vt querãt Dominũ, *mane* videlicet, id est, celeriter. Non ergo tu segniter consurgere. Sic consurrexisse filios Israel inuenimus. Post multum verò tẽporis mortuus est rex Ægypti, & ingemiscentes filij Israel, propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Deum. O ingẽtem, & execrandã populi huius cæcitatẽ, qui cũ, præmẽtibus eos laboribus & operũ angustiis, debuisset ad Deũ confugere, & à peccatis resurgere, diu flagellari tulerunt, & ad Deum se conuertere distulerunt. Post multum vero tẽporis,

Tribulatio est frænũ quo peccatores ad Deũ conuertuntur.

Psal. 31.

Psal. 66.

Simile.

Exod. 2.

poris, inquit, exſpectarunt enim, donec clamitatum aceruus nimis creuit. Quemadmodum nauis vehementioribus impetita, velocius penetrat portum, Ita homo, flantibus calamitatibus, debet feruentius Deum quærere. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt, inquit Regius Pſaltes. Sic rex Ozias lepra à Domino percuſſus, quam primum plagã Domini ſenſit, perterritus accelerauit egredi de templo, in quo Deum offenderat. Quod ſi impius ille Antiochus, à graui ſuperbia deductus, cœpit ad agnitionem ſui venire, diuina admonit⁹ plaga, quid, quęſo, facere debet homo pius? Decet ne, hũc iacere reſupinũ, & oculos claudere, cum viri, multis ſceleribus implicati, oculos conuertant ad ſua vulnera cognoſcenda? A voce Domini, inquit Iſaias, pauebit Aſſur, virga percuſſus, & qui Chriſto inſeruiunt, flagellati à Deo, non pauebunt, & Deum ſuum non ardentibus, & feruentius quęrẽt? Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ ſabbathi poſt Dominicam. 2. Quadrageſimæ, in hæc verba, Ego hic fame pereo, ſurgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccaui, &c.? Ecce filio Prodigo quid contulit flagellũ famis, nẽpe ſurrectionem à lecto peccati, in quo iacebat. Hinc, premente fame, inquit, Surgam. Neque hoc cõtentus eſt: ſed addidit, Ibo, &, peccaui. Quoties ergo te circundat tribulationis angũſtia, fames videlicet, morbus, dedecus, repulſa, &c. ea tibi à Deo immiſſa recogita, vt ſurgas, Deum quæras, & confitearis peccata tua, ad dominumque patris tui cœleſtis reuertas. Quadrat & in euãgeliũ Dominicę 3 poſt Epipan. in hęc verba, Acceſſerũt ad Ieſũ diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicẽtes. Domine, ſalua nos. Vides quid emolumenti cõtulit tẽpeſtas maris diſcipulis? Chriſti auxilium petunt, ad Chriſtumque accedunt, &c.

Simile.

Pſal. 15.

2. Par. 26.

2. Mac. 9.

Iſai. 30.

Quantuslibet mortui. ſ. peccatoris ſit fœtor abſit omnis vbi ſacrum redolet uerit tranſguentum ſcilicet pœnitentiæ.

Venite, & reuertamur ad Dominum. Ecce ingentem charitatis rogum. Non eſt contentus quiſque ſe cõuertere ad Dominũ, & agere pœnitentiam: ſed ſe mutuo prouocant, vt *reuertantur ad Dominum*: vt tu diſcas, non tua ſolum ſalute eſſe contentũ, vlterius progredere, excita alios dormientes, vt etiam tecũ ſurgant, & Deum quærant. Charitas enim non ſolum quærit, quæ ſua ſunt. Adhortamini, inquit Apoſtolus, voſmetipſos per ſingulos dies, vt nõ obdurẽtur quis ex vobis fallacia peccati. Sed quoties cauſam inquiro huius mutuæ adhortationis, tria maximè obſeruanda inuenio. Primum, ſe ad hortãtur, vt reuertãtur ad Dominum, quoniam mutuo ſe allexerant ad patranda peccata, vt tu diſcas, eum à peccato re-

1. Cor 13.

Hebr. 3.

uocare monitaque præbere salutis, quē ad peccatum excitasti, iniquaq; consilia dedisti, vt sicut scandalum fuisti ad ruinā proximi, sis etiā remedium, vt surgat. Secundū qm̄ agnoscūt, quantum apud Deum valeat multorum simul se conuertentium ad Dominum congregatio, mutuo se adhortantur. Deus, inquit Apostolus, de tantis periculis nos eripuit, & eruit, in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet, adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, vt ex multorum personis faciem, eius, quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. Vides, quo pacto fateatur Apostolus, orationes à pluribus fusas ante Deum pro se non parum illi adiumenti contulisse? Hinc & Ioel non vnum, aut alterum ad implorandam misericordiam inquit congregandum sed multos. Vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domū Domini Dei vestri, & clamate ad Dominū. Et Sapiēs ait, Funiculus triplex difficile rūpitur. Quid sunt orationes nostræ, nisi funiculi, quib⁹ diuinas manus obligamus, ne de nobis vindictā sumat? Quo igitur isti funiculi sunt plures, hoc est, plures homines fundunt orationes, eo magis ad miserationem Deum cōmouent. Hinc etiam Apostoli simul congregati, perseuerant vnanimiter in oratione. Et diuus Paul⁹ præcipit, Vnanimes, vno ore honorificetis Deum. Quadrat in Euangelium Dominicæ. 3. post Epiphaniam, in hæc verba, Accesserunt ad Iesum discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes, Domine salua nos. Ecce, non vnus accedit ad Christū, vt eū excitent, sed plures. Agnoscunt enim, quantum multorum orationes valeant apud Deū, Tertium, isti inuicem se adhortantur, vt conuertantur ad Dominum, quoniam non parum impedimenti afferunt iniqui, imò impedimenta quædā sunt viri impij, quo minus viri pij impetrent à Deo, quod postulant. Videbant se Iudæi flagellari à Deo, vt illum placarent, omnes desiderant agere pœnitentiam, ne ob aliquorum impœnitentiam, & peccata misereri dedignaretur. Sic filij Israel fame premūtur, donec ablata est cognatio Saulis de finibus Israel. Sic & ob peccatum Achan in bello ter Dūm ertūt filij Israel. Cū itaque dicunt, *Venite, & reuertamur ad* ga v, implicant, se commonere peccatores, ne in peccato persistant, quando vnius peccatum obstat, quominus Deus plurium misereatur. Monerem ergo te, frater mi, cum diuina flagella à domo tua abigere cupis, & oras, vt diceres omni familiæ, vxori, filiis, &c. Cupio non solus ire, & reuertere ad Dominum, venite, & reuertimini ad eum vos etiam mecum,

2. Cor. 1.

Ioel. 1.

Eccle. 4.

Act. 1.

Impij boni sunt impedimēto quo facilius preces exorent apud Deum.

2. Re. 21.

Iosue. 7.

mecum, vt citius mei miſereatur.

Ipſe cæpit, O commendandam peccatorum conuerſionem, qui calamitates ſuas non Aſſyriis, aut Chaldęis vertunt, ſed à Deo ortas agnoſcunt, & confitentur, & quamuis à Babyloniis illas acciperent, Deum dicũt eſſe auctorem Sic filij Iacob non in Ioſeph, durius ſecum agentem, verba deſtinant: ſed in Deũ peccatorum vindicẽ. Merito, dicunt, hæc patimur quia peccauimus in fratrẽ noſtrũ Sic & Aſſertor noſter iudici iniquo reſpondet: Non haberes poteſtatem in me, niſi tibi datum eſſet deſuper. Sic etiã adoleſcens ille Machabæus inquit, tortus ab impio rege, Nos propter noſmetipſos hoc patimur, peccantes in Deum noſtrum. Tu igitur, cũ iactari te cernis tribulationib. magis oculos leua in Deum, q̃ in homines afficientes te cõtumeliis, aut iniuriis. Homines n. inſtrumenta crebrò ſolum ſunt, Deus verò eorum motor. Nec propterea quis exiſtimet, ſibi à Deo datum eſſe, vt pro voluntate in peccatores deſæuiat. Nam Deus inquit apud Zachariam Ita magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum, ipſi vero adiuuerunt in malum.

Gene. 24. Ioan. 19. 2. Ma. 7. Zach. 1.

Et ſanabit nos. Benedictus Dñs Deus meus, qui nõ iraſcitur in perpetuum, ſed poſt tempeſtatem tranquillum facit, & poſt vulnera medelam adhibet. Sic & apud Iſaiam inquit non in ſempiternum litigabo, nec vſque ad finem iraſcar: quia ſpiritus à facie mea egredietur, &c. Et in Pſalmo, Viſitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum, Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo. Vbi ergo illi prælati ſunt, qui ſemper percutiunt, & percuſſos ſanare refugiunt, & ſubditos, quos afflixerunt, conſolari nolunt? Quemadmodum, teſte Plinio, ſidera quædam ſunt horrida, à quibus ſemper tempeſtates, & frigus exeũt, veluti ab Arcturo, & Orione, vnde apud Iob dicitur, Ab interioribus egredietur tẽpeſtas, & ab Arcturo frigus, ita quidam prælati, cum ſtellæ ſint Eccleſiæ, tempeſtates itarum ſemper minantur, & nunquam tranquillitatis ſigna ſe exhibent erga ſubditos. Diſcãt iſti à Deo ſuo percutere, & ſanare.

Iſai. 57. Pſal. 88. *Simile.* Plin. li. 18. cap. 18. Iob. 37. *Arcturus præcipua ex 22. ſtellis formatu in cauda Vrſæ maioris.*

Viuificabit nos poſt duos dies. Perexiguũ iudicant tẽpus calamitatum compoſitum cum conſolationibus acceptis à Deo. Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam, ait Dauid. Ac rurſum, Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti: annis, quibus vidimus mala. Hi vero multò plures conſolationes, quàm tribulationes ſe accepiſſe teſtantur. Quod & apud

Pſal. 93. Pſal 89.

Iſaiam

Isaiam Dominus fatetur. Ad punctum, inquit, in modico de-
Isa. 54. reliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Et il-
Isa. 26. lud, Abscondere modicum, ad momentũ, donec pertranseat indignatio mea. Hinc Deus totã viram Apostolorũ, calami-
Ioan. 16. tatibus circunseptam, horã appellat. Venit hora, vt omnis, q interficiat vos arbitretur, se obsequiũ præstare Deo. Et cre-
Iere. 47. brò in scriptura tribulationes torrens, qui cito transit vocã-
Psal. 109. tur. Ecce aquę ascendent ab Aquilone, & erunt quasi torrens
2. Cor. 4. inundans. Et Dauid, De torrente in via bibit. Apostolus etiã inquit, id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Viuificabit nos post duos dies. Si ad Resurrectionẽ verba hæc referas, quadrat optimè hic locus in ea verba, Incipiẽs à Mose, & omnibus prophetis. Est autem sic aptandus, Nónne legistis apud Oseã, *Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos?* Quid hæc verba implicant, nisi Christum, instar rugientis leonis, nos ad vitã suscitaturum? Vide, quæ diximus, hæc verba dispungentes iuxta literalem intelligentiam.

Viuemus in conspectu eius. Quemadmodum decet, imò plerunque necessum est, à peccatore vultum auertere, nullámq; ei in facie lætitiam ostendere, vt resipiscat, Ita post eius conuersionem dedecet negare faciem. Heu, quot hominum mil-
In ligna pectore ab humano deprõpta vox in inimicorum reconciliatione.
lia hac in re delinquunt, iudicantes, se fecisse satis, si parcãt, dicentes, Ego illi indulgeo, cæterum faciẽ meam nõ videat, nolo pareat in conspectu meo. Sic Dauid, iratus contra Absalonem, ait, Reuertatur in domum suam, & faciem meam nõ videat. Verum si isti attenderent, grauissimam esse pœnam, ac maximè prælati, vel toruo vultu, & cũ supercilio intueri subditos, vel faciem illis negare, hilariori vultu eos suscipe-
2. Re. 14. rent, & inspicerent. Si enim sanctus Iacob, animaduertens, fa-
Gene. 31. ciem Laban tristem, & superciliosam, aufugit, & Esther, cer-
Esther 15. nens regis Assueri vultum iratum, corruit in pallorem, colore mutato, quis poterit dignè explicare, quibus modis miseros subditos torqueant prælati torue eos conspicientes? Discant ergo à Deo suo peccatoribus conuersis ostendere lætã faciem, qui quamuis prius suã faciem negauerat filiis Israel ob eorũ peccata, postquã resipiscunt, viuũt in cõspectu eius.

¶ *Quasi diluculum præparatus est egressus eius, & veniet, quasi imber, nobis temporaneus, & serotinus terræ. Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? Misericordia, vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens.*

¶ Quid

¶Quid intelligat per hunc *egreſſum Dei*, non eſt omnino certum. Hinc varie explanatur. Conueniunt fere omnes expoſitores, hunc *egreſſum* eſſe ortum Chriſti temporarium ſecundum humanitatẽ. Ita Rupertus, Haymo, Carthuſianus, Lyranus, Interlinearis, & omnes recentiores. D. tamen Hieronymus, quamuis eam explanationem nõ reiiciat, illã iuxta tropologiam eſſe cenſet. Ait quippe, *Præparatus eſt, &c.* De quo iuxta tropologiam in octauodecimo Pſalmo legimus, Et ipſe, tanquam ſponſus, egreditur de thalamo ſuo. Hactenus ſanctus Doctor Ex cuius verbis ſatis aperte liquet, eam explanationẽ non eſſe literalem, ſed ſpiritualẽ. Conſentiunt quodammodo cum D. Hieron. Theophylactus, & Theodoretus, qui metaphoricè hic *egreſſum Dei* vocari diluculum aiunt. Quoniam vt diluculum noctis caliginem diſſipat, ſic & Deus promptè, celeritérque prouidentiæ ſuæ radios exhibiturus ſit, & ab afflictionibus, veluti ab obſcura nocte, liberaturus Iudæos In hunc modũ eſſe explanãdum hunc *egreſſum Dei*, docet theologorũ ſchola, qui exire, ſiue egredi Dei dicunt eſſe, operari ad extra. Vnde pereleganter Dñs Caiet. in c. 20. Matthæi, expendens illud, Simile eſt regnum cœlorũ homini patrifamilias, qui exiit primo mane, &c. inquit, Exire Deum, eſt operari ad extra. Vocatur autem hic diuinus egreſſus, ſiue diuina operatio externa, quaſi diluculum quia paratiſſimus Deus ſit ad ſuſcipiendũ benigniſſime peccatores ad ſe cõuerſos, neq; vnquam illis diuinæ miſericordiæ occludat fores. Quod vero ſequitur, *Et veniet nobis, quaſi ſe Octobri temporaneus, & ſerotinus terræ*, ſignificat Deũ nunquam deſtiturũ Iudæos, ſed proſequendos eſſe multis diuinis fauoribus. Ac ſi apertius dicant Iudæi. Quemadmodum matutinæ pluuiæ indiget terra, vt proferens ipſa commiſſam ſibi ſementem, pinguedinem, habeat, qua eã nutriat: ſerotinæ verò potiſſimũ, ne adulta ſata exareſcant, plurimo enim humore ad educationẽ ſui opus habent, vt fructum tandẽ ferant, quẽ humiditate fouent, Ita & nobis Deus veniet maturinus imber, quando incipiet liberare nos à captiuitate, ſerotinus vero, quando, nos reſtituens patriæ, nos defendit, noſtriq; curã gerit. Componunt autem Deum cum imbre temporaneo, & ſerotino ſolum, quoniam terra Palæſtinorũ nõ pluribus egebat irrigationibus, ſed bis tantum in anno irrigata, imbre videlicet temporaneo, id eſt, tempore ſementis, & ſerotino, hoc eſt, qui ad maturitatem fructus perducebat, eximiam frugum vbertatem, & copiam ſuis cultoribus conferebat,

Mat. 20.

Pluuia temporanea cadit mense Octobri ſerotina menſe Martio.

iuxtà

iuxtà illud Deuteronomij, Dabit Deus terræ vestræ pluuiã temporaneam,& serotinam,vt colligatis frumentum, & vinum.&c. Quod si contendas,iuxta literalem intelligentiam esse explanãdum hunc locũ de ortu Christi secundũ humanitatẽ,nõ abnuemus. Est autẽ in hunc modũ dispungendus. Quòd egressus filij Dei per incarnationis mysterium sit præparatus,id est,à Deo factus,& nobis exhibitus, quasi *diluculum*, quod est principium diei. Quemadmodũ enim hora *diluculi*,oriente luce fugantur tenebræ noctis, & totus mundus solis splendore perfunditur, Sic, Christo de virginis vtero prodeunte, caligo ignorantiæ, vitiorumq; tenebræ depelli cœperunt,& veritatis emicuit claritas. Hinc scriptum est in Isaia,Propter Sion non tacebo,& propter Ieruſalẽ non quiescam,donec egrediatur,vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accendatur. Et Christus in Euangelio ait,Ego lux veni in mundum. Et Apostolus, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Quod vero sequitur, *Et veniet quasi imber nobis*,&c.sic, Quemadmodum imber in terra promissionis semina sata coalescere facit,eamq; fœcũdat,quia alter, puta temporaneus,descendat autumno:alter vero cadat tẽpore verno,Sic Christus suo aduentu viuificabit animas nostras pene mortuas. Meritóq; cũ duobus imbribus componitur,temporaneo,& serotino. Nam primus animam fide fœcundat,alter vero actiones nostras perducit ad maturitatem fructus. Ope enim gratiæ suæ perficit fidem nostram, vt per dilectionem operetur,maturosque reddat virtutum fructus ne simus arbores steriles. *Quid faciam tibi Ephraim.* Primos sceleris auctores intelligit *Ephraim*,regiam videlicet Israelitarum familiam. Possumus etiam per metonymiã sub *Ephraim* intelligere totum populum Israelis,decem videlicet tribus, per *Iuda* vero alias duas,Iudam,& Beniamin. Atque his verbis parentis in perditos filios monstrat affectum, qui velut inuitus,& non sine ingenti animi dolore trahitur ad filiorũ punitionem,milleque excogitat artes,& modos,quibus eos retrahat à peccatis. Ac si dicat,Quomodo te sine dolore cordis tradere potero hostibus, aut quod medicamentum tibi imponam, vt te sanitati restituam? *Misericordia vestra.* Diuus Hieronymus,quem fere omnes sequuntur, *misericordiam* ad Deum refert,qua Iudæorum miserebatur, eamq; perexiguo tẽpore futuram erga eos,inquit,& in hunc modũ expendit, *Misericordia vestra*,qua videlicet vobis misertus sum, *quasi nubes matutina pertransiit,& quasi ros mane consurgens*,qui orto solẽ, siccatur.

Deut.11.

Similitudo. Quemadmodũ diluculũ egreditur è cælo sine eius ortu ita Christus vera lux vbi sponsus de thalamo sine matris violatione nobis illuxit.

Isa.26. Ioan. Rom.13.

ſiccatur. Iam enim captiuitas prope eſt, iam vos cerno duci in Aſſyrios, & Babylonios catenatos. Vnus Lyranus quia fortaſſis coniecit oculos in pronomen *veſtra*, quod coniunctũ eſt cum hac voce *miſericordia*, opinatur, *miſericordiam* nõ ad Deum referendam, ſed ad ipſos Iudæos, quod eorum *miſericordia* ſine effectu extiterit, ac conſequenter ficta, hancq; hypocriſim notabiliter viguiſſe in Iudæis tempore Chriſti inquit, vt patet in decurſu Euangelij. Certũ eſt, impios Iudæos non ſolum non fuiſſe miſericordes in Chriſtum: ſed etiam crudeliſſimos. Ideo prior expoſitio Hieronymiana literæ germanior eſt. Verum mihi magis arridet Ruperti explanatio, licet D. Hieronymi non ſit contemnenda. Rupertus itaque putat, & bene, nomine *miſericordiæ* intelligi bonitatem, & omnem iuſtitiam Iudæorum, quam breui tempore duraſſe in cordibus eorum ſignificat, citoque diſparuiſſe, quemadmodũ nubecula aliqua matutina, ſolis calore diſcuſſa, non permanet, ſed celeriter euaneſcit. Et *veluti ros mane pertranſiens*, cuius vim aura, & calor prius conſumit, quam herbæ, atq; ſata experiantur. In hunc modum eſſe diſpungendam vocem *miſericordia* aperte oſtendit dictio Hebraica pro ea poſita Hhezzed, quæ cum ad Deum refertur, *miſericordiam* ſignificat, cum vero ad homines, iuſtitiam, & ſanctitatem, atque omne virtutis ſtudium ſignificare ſolet. Sic in Pſalmo, Pro eo quod non eſt recordatus facere miſericordiam, ſumitur miſericordia pro ſanctitate, & bonitate.

Textus indicat & Iſraelẽ & Iudã multum operã indulſiſſe ſacrificiis & holocauſtis in quibus illi nimis cõfidebãt neglecta miſericordia id eſt vtæ ſanctitate.

Obſeruationes ad componendos mores.

Vaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius. Si ad natiuitatem Chriſti ſecundum carnem hæc verba referas, perelegãter docent, cuiuſnam rei gratia Deus naſci dignatus eſt, nempe vt abigat tenebras. Et quænam ſunt iſtæ tenebræ? Quadruplices inuenio per Chriſtum hominem natum depelli tenebras. Primæ ſunt vmbrarum, & figurarum veteris teſtamenti Nam quemadmodum, adueniente diluculo, diſparent tenebræ, & vmbræ, quæ impedimento erant, ne res clare dignoſcerentur, Ita, orto Chriſto, cœperunt multa arcana figurarũ quæ erant veluti tenebris ignorantiæ inuoluta, & neque ab humanis oculis percipi poterant, reſerari, & clarè cognoſci. Et quemadmodum lux iſta corporea, qua fruimur, duos ſortitur

Quadruplex tenebrarũ caligo à qua nos lux Chriſti ſe parauit.

sortitur admirandos effectus, alterũ in re visa, quatenus colores facit actu visibiles, alterum in videnti, quia per eam oculi confortantur ad videndum. Sic Christus diuina quædã lux est intelligibilis, intellectum humanum faciens cognoscentem. Quia quidquid luminis est in rationali creatura, totum deriuatur ab ipsa suprema luce. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Item facit res omnes actu intelligibiles, inquantum ab ipsa deriuantur omnes formæ, per quas res habent, quòd cognoscantur, sicut omnes formæ artificiatorum deriuantur ab arte, & ratione artificis. Hinc Regius Psaltes, inquit. Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et ipse Asserter noster de se loquitur. Ego sum lux mũdi. Et obserua, frater mi, quam lucem hic dicãt isti esse Christum Dominum tuũ, non vtiq; meridianam, sed matutinam, siue diluculi, quo docent Christum nube carnis tectum, vt inquit Diuus Augustinus, nõ vt obscuretur, sed vt temperetur. Aurora Christus est, quæ te, illuminare, non comburere cupit, non est, cur timeas ad ipsum accedere, & deprecari, vt suæ diuinæ lucis splendore tenebras ignorãtiæ tuæ illustret, & valeas mysteria Scripturæ sacræ percipere. Dignus est enim agnus aperire librum, & soluere septem signacula eius. Secundæ tenebræ sunt culpæ, de quibus inquit Apostolus. Eratis aliquando tenebræ. Ac rursum. Abiiciamus opera tenebrarum. Et Psaltes. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Tertiæ tenebræ sunt damnationis æternę, de quibus apud Matthęum dicitur. Mittite hunc seruum nequam in tenebras exteriores. Quartæ tenebræ sunt tribulationes quę ob eã causam nox vocantur. Sic apud Isaiã tribulatio nox vocatur. Anima mea, inquit, desiderauit te in nocte. Et apud Iob. Nocte opprimet eum tẽpestas. Atque apud Prouerbia. Non extinguetur in nocte lucerna eius. Vt nos, fratres mei, Deus ab omnibus his tenebris liberaret, homo factus, natus est. Cum igitur audis. Maria peperit filium suũ, & pannis eum inuoluit, animo reuolue, idem esse, atque si tibi dicatur. Ecce sol iustitiæ ortus est, *quasi diluculum*, iuxta illud, Solem nube tegam, non est, cur ad eum verearis accedere, timens ne te comburat, aut tuos obtutus suis splendidissimis radiis retundat. Propterea enim virgo mater, pannis hunc solem recens natum inuoluit, ac si dicat. Verè sol ortus est, te tamen illuminare quærit, non vrere, & in cineres te conuertere propter peccata tua. Si tuum intellectum illu

Loan. 1.

Pſal. 13.

Christus Aurora.

Apoc.

Matt. 25.

Isaiæ 26. Iob. 27. Pro. 31.

Sol Iustitiæ Christus.

minare

minare deſideras,& quippiam exactè diſcere,ecce lucem mẽ tis. Si tenebras damnationis gehennalis effugere,ecce refugium tuum,Chriſtus egreditur de ventre matris, *quaſi diluculum.* Per quam eleganter hoc apud Iob Deus tuus tibi ſignificauit,dicens. Vbi eras,cum me laudarent ſimul aſtra matutina,& iubilarent omnes filij Dei? Quis concluſit oſtiis mare,quando erumpebat,quaſi de vulua procedens? Cum ponerem nubẽ veſtimẽtũ eius,& caligine illud,quaſi pãnis infantiæ obuoluerem? Circundedi illud terminis meis,& poſui vectem,& oſtia. Et dixi. Vſq; huc venies,& non procedes amplius,& hic confringes tumentes fluctus tuos. Nũquid poſt ortum tuum præcepiſti diluculo, & oſtendiſti auroræ locum ſuum? Hactenus Deus ad Iob. Et nihil aptius dici poterat ad explicandum Chriſti egreſſum. Nam quæ ſunt aſtra illa & illi filij Dei iubilantes, & laudantes Deum,niſi ſpiritus angeli Chriſto enim nato facta eſt cum angelo multitudo cœleſtis militiæ laudantium Deum, & dicentium Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed quorſum Deo iubilant angeli, & immenſas gratias agunt in natiuitate Chriſti? Quia abyſſus illa,& immenſum diuinitatis pelagus,verbum nẽpe æterni patris,& filius Dei,quando erumpit,de vulua virginis matris procedens,oſtiis co..cluſus naſci dignatus eſt. Saluare enim venit, non perdere,quòd perierat. Hinc rurſus ſubditur. Cum ponerem nubẽ veſtimẽtum eius,& caligine illud,quaſi pannis infantiæ obuoluerem. Chriſtus namque ſol iuſtitiæ ortus eſt,nube tamen carnis noſtræ contectus, quoniam ita illuminare conatur,vt nequaquam nos adurat. Hinc & eundem cum diluculo,& aurora cõponit,cuius lux temperatiſſima eſt,& mitiſſima. Quod & Apoſtolus his verbis implicauit. Miſit Deus filium ſuum,factum ex muliere, vt eos qui ſub lege erant, redimeret,& adoptionem filiorum reciperemus. Quid eſt, filium Dei factum eſſe ex muliere,niſi abyſſum illam immẽſam diuinitatis ita carne circundari noſtra, vt *velut diluculum* ad illuminandũ naſcatur ex matre,& non, inſtar ignis, cũcta vaſtantis? Hinc etiã intra oſtia,vectẽ,& terminos naſci dicitur,quia miſereri venit,non punire. Sunt autem termini iſti diuinæ miſerationes eius. Iſtæ ſunt,quæ manus eius obligãt ne de peccatis noſtris vindictam ſumat.

Iob 38.

Chriſti Gethliacon Angelis celebre. Luc. 2.

Galat. 4.

Diluculo ſurgit Dominus vt noſtris miſeris conſolator maximus occurrat.

Secundò, *Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius.* Quis tibi,Domine Deus meus, dignas grates rependere poterit, qui non ſolum miſereris peccatorum, ſed ad explicandam

solicitudinem nimiam,& inauditam,qua nobis subuenis, &
Psal. à calamitatibus liberas nostris oculis subiicis contemplandum,te *diluculo* surgere,& egredi,vt in tribulatos,& calamitosos beneficia cõferas?Sis benedictus in sæcula,cui si dixero cum Dauid, Deus,Deus meus,ad te de luce vigilo:& il-
Iob. lud. Mane oratio mea præueniet te,tu præparatus es,vt me audias foueas,& à calamitatibus eximas. Hinc Iob, inquit. Quid est homo,quia sic magnificas illum,visitans eum diluculo?Hinc te vocas stellam matutinam,& splendidam in A-
Apoc. pocalypsi,Ego sum,ais,stella splendida,& matutina. Intellige ergo,miser homuncio,non solum Deum tuum esse paratum,vt suscipiat,& amplectatur,verum & egredi,vt te quę-
Simile. rat,& excitet. Si rex summo mane electo suo surgeret,vt cũ famulo quopiam confabularetur,& munera ea largiretur,quis nõ miraretur? At si è regia arce egrederetur,vt subueniret,id q; diluculo,quibus dilectionis vinculis hunc famulum sibi deuinceret?Hęc,& multo maiora accipis,ô homo à Deo tuo. Hinc se componit cum patrefamilias,qui exiit primo mane conducere operarios,& cum pientissimo patre, qui longe videns filium prodigum,misericordia motus est,& accurrens, cadit super collum eius. Hinc & illæ voces dilectionis ple-
Cant. 5. nę,Aperi,mihi soror mea,quia caput meũ plenum est rore,& & cincinni mei guttis noctiũ. Et,Ego sto ad ostium,& pulso, si quis mihi aperuerit,&c. Quòd si diluculo Deus tuus para
Iob 1. tus est,vt tibi opem ferat,misereatur, & benigne suscipiat,
Psal. 118. cur tu etiam non diluculo surges ad eũ?Sic sanctus Iob sur-
Actor 5. gebat,offerens holocausta per singulos filios. Et Dauid,Ocu-
Ezec. 10. li mei ad te diluculo. Atq; Apost. non sero,sed diluculo intra-
Cant. 1. runt templum,vt docerẽt. Speçies,inquit Ezechiel, rotarum
1. Cor. 6. currus,Domini,quasi visio lapidis chrysoliti erat. Quid iste
Chrysolitis gemma à specie auri quam refert sic dicta,quæ diluculo fulgidior apparet. 1. Reg. 5. chrysolitis rotæ adumbrant,ferentes Deum, nisi homines Deum in corde gestantes De his,enim inquit cœlestis Sponsus,Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea. Et Apostolus,Empti enim estis pretio magno,glorificate,& portate Deum in corpore vestro. Sed cur,putas,has rotas comparari chrysolito? Vt te certe doceat Deus tuus,chrysoliti imitari naturam,qui,teste Isidoro,lib. 1. Etymol. ca. de gemmis aureis,diluculo pulcherrimus est,sed crescẽte luce diei,defieit eius pulchritudo,& splẽdor. Tu ergo primo mane Deũ
Simile. tuum ora, obsecrans, vt splendorem cœlestis luminis tibi impartiatur,quo rota digna currus Dei tui efficiaris. Quemad modũi Azotij,diluculo surgentes,inuenerunt idolũ Dagõ

iacen

iacentem pronum in terra ante arcã Dñi. Ita nos diluculo debemus deprecari Dominum, vt idola noſtra, quæ peccata ſunt, ante ſe iacere permittat deſpecta, calcata, abſq; capite, & manibus, ne viuant in templo cordis noſtri, ſed ſint foras extra limen eiecta, id eſt, nec corde, neque ſenſibus externis Deum offendamus.

¶ *Et veniet, quaſi imber, nobis tẽporaneus, & ſerotinus terræ.* Multa hic ſunt implicata. Primo, ecce deiectionem animi, & humilitatem, cum terra ſe componunt, quæ irrigatione indiget. Secundò, nihil ſuis arrogant meritis, ſed Deo. Hinc Deũ vocãt imbrem, qui de cœlo deſcendit. Tertiò, ſe à diuina prouidẽtia pendere teſtantur. Non enim ſatis eſſe ſibi *imbrem temporaneum* dicunt, *ſerotinum* etiam petunt. Bene agnoſcunt, quantũ Deo placeat cor contritum & humiliatum, & ſine Deo neque ſe defendere, neq; fructus candidarum actionum proferre poſſint. Dauid nãq; inquit, Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Quid enim terra ſine aqua producere poteſt? Detegunt etiã ingens deſiderium, quo diuinum auxiliũ ſint imploraturi in ſuis orationibus. Nihil nãq; magis terra cupit, quam imbrem, cum ex humoris defectione reddatur torrida, & arida, ſicut contra aquis irrigata huberrimos germinat fructus. Sic enim dicitur apud Iſaiam. Quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eã facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti, &c. Doceris etiam hic perſeuerantiã. Non enim contenti ſunt iſti *imbre temporaneo*, ſed vlterius progrediuntur etiam *ſerotinum* expoſcunt, quo fructus ſemel ortus in agro cordis nõ areſcat, quẽadmodum aruit ſemen eorum, qui cum gaudio verbum Dei ſuſceperunt ſed in tempore tentationis recedunt, quia non habebant humorẽ. Viri quippe pij diuinæ gratiæ roꝛẽ in cordibus ſuis effundi ſine intermiſſione deprecantur, donec ſata virtutũ coaleſcant. Vnde de illis dicit cœleſtis Sponſus, Soror mea, fons hortorũ, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Ac rurſum. Quã pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael, vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, quaſi cedri iuxta aquas. Ad hæc, ſi imber prior, qui tẽporaneus dicitur, Deus eſt, quod fide fœcundet animam, ſerotinus vero, quia virtutũ actiones perducat ad maturitatẽ, diſce non ſatis eſſe, habere fidẽ, ſed neceſſum eſſe, incumbere in operationes ingenuas, & commendabiles. Si enim fides ſufficeret, non imbrem ſerotinum poſtularent.

Deus ſuo imbre fœcũdat aridum corcũ trili peccatoris.

Pſa. 142.

Iſa. 55.

Can. 4.

Num. 24.

¶ *Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda?* Docet, nunquam lęto animo, sed trisți plectendos esse delinquẽtes. Hoc vellẽ aduertant iudices, qui velut aqua rosacea perfunduntur, cũ puniunt peccatorẽ. Dolore cordis tactus intrinsecus, delebo, inquit, hominem, quem creaui à facie terræ. Ecce, nõ quocunq;, sed maximo dolore affectus Deus tuus pœnam infligit. Est enim dolor cordis cæteris longè acerbior. Sic & Apostolus corripiens Corinthios, audi quid dicat, Si ego cõtristo vos, quis est, qui me lætificet? Ac paucis interiectis, Ex multa tribulatione, & angustia cordis, scripsi vobis per multas lachrymas, nõ vt cõtristemini, sed vt sciatis, quã charitatem habeam abundantius in vobis. Ac rursum, Vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte, & die nõ cessaui, cum lachrymis monẽs vnũquenque vestrũ. Sic etiam Nero Imperator sub imperij initio ea fuit humanitate, & clementia, vt cũ ei de more damnationis libelli exhiberentur, quibus subscriberet, gemebundus exclamauerit, Vtinã vero nescirem literas ne videlicet subscribere cogeretur.

Genes. 6.
Dolor cordis cæteris affectibus acerbior.
1. Cor. 2.
Actor. 20.
Isai. 49.
Isai. 51.

¶ Ad hæc *quid faciam tibi Ephraim &c.* Docet multa, variáque esse exquirenda remedia, non vnum, aut alterum modũ solum excogitandũ, sed plures, vt homo peccator conuertatur ad meliora. Quasi enim mille vsus fuerit De⁹ artibus, vt hos reuocaret pŏpulos à peccato, nihilq; profuerit, inquit, *Quid faciam tibi Ephraim?* Ac si dicat, Nescio, quid faciã, aut q̃ viam adinueniã nouam, vt Ephraim resipiscat. Sic & apud Isaiam conqueritur Deus, In vacuum laboraui, sine causa, & vanè cõsumpsi fortitudinẽ meã. Et rursum, Eleuare, eleuare, consurge Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius, vsq; ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti vsque ad feces. Et apud Ezechielem, Multo labore sudatũ est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Sic Pharaonem, & Ægyptios non vna, aut altera tantum plaga tangit, sed multis. Apostolus etiã præcipit Timotheo, Insta oportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patiẽtia, & doctrina. Videndes, quot modis, & artibus vtiubeat Diuus Paulus, instantia videlicet, opportunitate, importunitate, obiurgatione, increpatione, longa patientia, & doctrina? Hinc animalis trahentis currum Domini legimus, quatuor facies habere, plantáque pedis eorum, quasi plantam pedis, vituli. Similitudo autem vultus eorum, inquit Ezechiel, facies hominis, & facies leonis, facies bouis, & facies aquilę, hæ quatuor facies, vni. Cur vnumquodque animaliũ currus Domini quatuor facies habere

Exec. 24.
Exod. 6.
2. Tim. 4.
Notent qui tantũ doctè concionari studeni & eloquentiã ostentari consueuerunt absq; populi ædificatione.
Exech. 1.

habere dicitur? Quia gubernatores, vt peccatores ad Deum conuertant, debent interdum illis se homines exhibere, cõpatiendo, interdum leones, puniendo, interdum boues, æquo animo ferendo, interdũ aquilas, ad volatũ prouocando, Atque ne, dum has varias formas induunt, deficiant, solũ hæc animalia dicũtur habere pedes vituli, quo firmitudinem illis amplectendam docet, & perseuerantiam. Vide, an has varias formas sumpserit Christus vt perfidum Iudã à peccato reuocaret. Primò, dedit buccellã panis intinctam, secũdò, pedes eius lauat, tertiò, præ cæteris eum honotat, ab eo enim exorsus est pedũ lotionẽ, quarto osculatur, illũ, amicum vocans. O bone Christe quẽ nõ lapidem moues, vt peccatorem à peccato retrahas. Nonne vere dicere poteris, Quid faciam tibi Iuda, vt ad saniorem mentem te reducam, & peccatum committere reformides?

¶ *Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens.* Merito eo reprehendit, quod non permanserint in virtutis ttamite, sed ab eo destiterint. Nihil enim magis diui nos oculos ad se rapit, quã perseuerantia. Quoniam nulla bona actio nulla bona virtus, nullus bonus fructus perficit, aut cõplectitur, nisi illi, quos perseueratia comitatur. Quem admodum anima rationalis in corpore quamuis vltima adueniat, est tamen omnium virtutum, & potentiarum, atque animarum cõplementum, anima enim vegetatiua, & anima sensitiua imperfectæ sunt naturæ, quinnimo per istas animas nunquam homo constitueretur, nisi anima rationalis adderetur, In eundẽ modũ quãuis in cõgerie morũ plures virtutes cumulẽt, velut imperfectę inueniũtur quãdiu à perseuerãtia nõ secuntq; ab anima rationali cõplẽtur, & perficiũt. Alię virtutes quadammodo habet rationẽ præmissarum, ista habet rationem conclusionis. Aliæ se habent per modũ viæ, ista vero permodum termini, & vltimæ completionis. Aliæ per modum imperfecti, ista per modũ perfectionis. Quid enim proficeret, si arbor fructum produceret, & ante maturita tem deciderer? Sic proculdubio parum prodest, si fructus bonæ operationis incipitur, si in homine per diuturnam perseuerantiam non matureſcat. Vnde Diuus Gregorius inquit, In casum bonum opus agitur, si ante vitæ terminum desera tur. Et Diuus Thomas, Bonum hominis non solum est in quantitate charitatis, sed præcipuè in perseuerantia eius vsque ad mortem. Hinc & animalia Ezechielis commendantur, quia cum ambularent, non reuertebantur. Et Dominus

Semper in operibus nostris fibona actio nulla bona virtus, nullus bonus fructus perficit, nis perpeti dendus, quia non Deus quæ les antea fuerimus sed quales in perseuerantia cir ca finem vitæ exti terimus. Ezech. 1. & 46.

præcipit,ne homines templum ingressi,eo ostio exirent,quo introierant,sed vltra tenderent, ne terga verterent, Deumque relinquere viderentur. Atque Apostolus, Ne simus, inquit,paruuli fluctuantes,& circunferamur omni vento doctrinæ. Ac rursum,in disciplina perseuerate. Et in Apocalypsi, Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Non inquit, Esto fidelis octo diebus,aut mense,aut anno, sed vsque ad mortem. Sanctus etiam Iob à Deo ob animi constantiam,& firmitudinem commendatur. Nunquid,ait Deus considerasti seruum meum Iob,quòd non sit similis ei in terra, vir simplex & rectus,ac timens Deum, & recedens à malo,& adhuc retinens innocentiam? Ecce,quasi cumulus esset aliarum virtutum perseuerantia,in postremo loco dixit, Et adhuc retinens innocentiam. In eundem modum laudat Sanctus Lucas,dicens,Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum,& cõmunicationis fractionis panis,& orationibus,&c. Barnabas etiam agnoscens,quanti sit facienda perseuerantia, Antiochiæ omnes hortabatur proposito cordis permanere in Domino. Quid plura commemorem? Demum audi,quid dicat dulcis ille Bernardus perseuerantia est ductrix ad meritum,mediatrix ad præmium,soror patientiæ,filia constantiæ, amica pacis,amicitiarũ nodus, vnanimitatis vinculũ & propugnaculũ sanctitatis. Tolle,inquit,perseuerantiã,& tunc neque fortitudo laudem , neque obsequium mercedẽ,neque beneficium gratiam obtinebit. Per hanc enim solam homo æternitati redditur,pugnator vincit,& victor coronatur. Quia qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Mandato,in hæc verba,Cum dilexisset suos,in finem dilexit eos. Quid est,in finem dilexit,nisi firmiter,& perseueranter? Quadrat & in Euangelium Sexagesimæ,in hæc verba, Aliud cecidit supra petram,& natum aruit,quia non habebat humorẽ. Quid est,natũ aruit,nisi misericordia vestra,qua nubes matutina,& quasi ros mane pertransiens.

Hebr.12.

Apoc.2.

Iob.23.

Perseuerantia sanctitatis pro pugnaculũ virtutum consummatio est.

Actor.2.

Actor.11

Victoria limes.

Matt.10.

¶ *Propter hoc dolaui in prophetis,& occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua,quasi lux egredientur. Quia misericordiam volui, & non sacrificium,& scientiam Dei plus quam holocaustum. Ipsi autem, sicut Adam,transgressi sunt pactum,ibi præuaricati sunt in me.*

¶ Vnus Rupertus inter omnes expositores hunc locum expendit tantum de pseudo-prophetis. Quos Dominus multis persecutionibus est insecutus,inquit, quia iuxta intentionem populi adurati sunt, & applauserunt, videntes

vana

tanz & loquentes mendacia. Quales vtique fuerunt prophetæ Baal ex quibus, ſicut in libris Regũ legimus, Helias quadringentos quinquaginta viros vno die interfecit, eorũdéque magnã multitudinẽ percuſſit Iehu, qui domũ Achab ſubuertit. Videtur huic explanationi fauere Septuaginta trãſlatio, legens, pro *dolaui in prophetis* ſuccidi prophetas veſtros. Nam ſi iſti prophetæ dicuntur populi, & non Dei, conſequi videtur, per prophetas, intelligendos eſſe pſeudo-prophetas & non prophetas Domini. D. Hieronymus, quem multi ſequuntur bifariam diſpungit, & de falſis prophẽtis, quĩ cauſa erroris popularis extitere, vt dictũ eſt, propterea què à Domino puniti ſunt, & de prophetis, quos Dominus dolaſſe dicitur, quia cæſa populi peccatoris etiam prophetæ iuſti occiſi ſunt, & hoſtibus traditi. Hanc ſecundam explanationem ſolam amplectuntur Lyranus, Theodoretus, & Recentiores. Et proculdubio hæc magis ſcopum veritatis attingit. Sed literam diſpungamus. *Propter hoc dolaui in prophetis* Eleganter cauſam reddit, ob quam dolauerit, quia mẽſericordia Iudæorum fuerat velut nubes citò diſparens, ne euaneſcerent ſed in virtute permanerent. Non deſtitit Deus dolare Iudæos in prophetis, tum ſancta conſilia, & monita ſuggerendo, tum minis & calamitatibus obtundendo eos prædictos ſanctos vates. Pulchra autem metaphora vtitur Deus ſe componens cum lapicida lapides dolare. Nam eo verbo duritiem Iudæorum detegit quorum corda lapidea erant, & piis monitis reſiſtentia. Animi vero prophetarum cõſtantiã, & firmitudinem oſtendit, qui infracto pectore in tundendis Iudæis deſudarunt, quamuis non profuerit tantus vatum labor. Quemadmodũ namque lapicida ſelegit inſtrumenta ferrea, conflat, acuit, & probat, atque poſt tantam operam contingere ſolet, vt dum lapides colit ictu ferrei inſtrumẽti fruſtrum lapidis excidat, quo ſibi vulnus infligat, & caput conterat, In eundem modum ſancti vates à Iudæis affecti ſunt probris, & cõtumeliis, ac tandẽ acerbiſſima morte, dum illis expoliendis dabant operam. Quod verò attinet ad loquendi modum cum dicitur, *in prophetis*, præpoſitio in rationem habet inſtrumenti, quod & frequens eſt in ſacris Bibliis. Vt Domine ſi percutimus in gladio? In funda in lapide, &c. Et *occidi eos in verbis oris mei.* Licet quidam ſic expendere contendant, quod Dominus prophetas enecauerit, ſcilicet frequenter eos alloquendo, quaſi ſermone hyperbolico vtens, ſignificet, quantum ſtuduerit reuocare à prauis eorũ viis Iudæos.

3. Re. 18.
4. Re. 10.

Optimi præcatores piis mo nitis & dicuntur dolare ſili ce pectora hominum.

Hispanè dicimus, *Tengo muerto, y molidos los huessos a fulano con mis importunaciones*, Sic & sanctos vates dicat Deus à se occisos. Quãuis hæc explanatio nõ sit omnino cõtẽnenda, melius dicemus Deum de vera morte prophetarum loqui, quos propterea à se occisos esse ait, quia occidi permiserit. Hæc autem verba, *& occidi*, cum affectu, & dolore proferuntur, vt qui chariſſimam rem, & pretioſiſſimã in inutilia, & vana fruſtrà ſe impendiſſe doleat. Sic Deus dum vates ſuos ſanctiſſimos, integerrimoſque viros, quibus dignus non erat mũd⁹ in viliſſimę, & cõtumaciſſimę gẽtis correctione procuranda, à ſe fruſtra conſumptos conquæritur, & vehemẽtẽ dolẽtis affectum imitatur. Video, Lyranum ſecus diſpungere, quem multi ſequuntur. Refert enim pronomẽ *eos*, non ad prophetas, ſed ad Iudęos, quos De⁹ inquit ſe occidiſſe, quoniam occidendos prædixit per prophetas, qui os Dei dicũtũr, quod verba eius proferant. Cæterũ prior explanatio literę germanior eſt. *Et iudicia tua, quaſi lux egredientur.* Iudicia punitiones vocat, vt optimè obſeruat Lyranus, quanuis Theophilactus ſic expendat, *Iudicium*, id eſt, decretum, quod ſuper vos decreui, quẽ Carthuſianus, & alij recentiores ſequũtur, in hunc modũ explanantes, *Iudicia tua*, id eſt, ſententia damnationis veſtræ, ſeu æquitas iudicij, quo te iudicabo. *Quaſi lux egredientur*, hoc eſt, clara, & manifeſta prodibunt, vt ſolet lux. Iudicium autem prodire, vel egredi, vel exire, eſt, cauſa tractata, & cognita, ſententiam proferri. Vt illud, A facie tua iudicium meum prodeat. Et, Cum iudicatur, exeat condemnatus. *Quia Miſericordiam volui, & non ſacrificium.* Iudæi vario modo peccantes, putabant, ſe purgari ſacrificiorum oblationibus, ſed Dominus oſtendit, ſe potius velle miſericordiã, vt primo miſererentur ſibi, iuxta illud, Fili, miſerere animæ tuæ, placẽs Deo, deinde pauperibus, & ſciẽtiã rectę fidei cũ ſui cognitione, quam holocauſta, quia ſine fide, & miſericordia, impoſſibile eſt placere Deo. Quinimo, ſi res oculatius inſpiciatur, cum Deum non colamus per externa ſacrificia, aut munera propter ipſum, vt perquamdocte obſeruat Diuus Thomas, ſed propter nos, & propter proximos. Nõ enim indiget ſacrificiis noſtris, ſed vult ea ſibi offerri propter noſtrã deuotionem, & proximorum vtilitatẽ, ideo miſericordia, qua ſubuenitur defectib⁹ aliorũ, eſt ſacrificiũ Deo magis acceptum vt pote propinquius vtilitatẽ proximorũ inducens, iuxta illud Apoſtoli, Beneficentiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Verbum, *volui*, pro-

Pſal. 17.

Pſal. 109.

Eccleſ. 30.

Hebr. 13.

2. 2. q. 30. art. 4. ad 1.

Sacrificijs noſtris non delectatur Deus quã diu odium contraximus cum proximo. Hebr. vlt.

quo

quo Hebraice eſt, *Hhaphaxthi* non vtcunque velle ſignificat, ſed concupiſcere, optare, & amare implicat. Eſt autem huius verbi vſus, cum voluntas electionem ſequitur. Ac ſi apertius dicat Deus, Optio nõ vobis, ſed mihi eſt danda, ego autẽ ad veſtram vtilitatem, ſemper beneficentiam, & miſericordiam in proximos ſacrificio prætuli, vobiſque iã pridem hanc voluntatẽ meam aperui, vt miſericordiam ſine ſacrificio magis quam ſacrificium ſine miſericordia optarẽ. Eſt etiã obſeruãdum, voces has duas, *& non* nequaquam abſolutã negationẽ, ſed adiunctam etiam habere comparationem, ita vt à ſe non omnia reſpui ſacrificia, ſed miſericordiam præferre dicat. Nã & ſacrificiis annuit ille quidem, oblatis tamen à viris piis, & miſericordibus: iis autem, qui à malis, & vacuis miſericordia offeruntur, ad veram animorum ſalutem cedant, neque oculos quidem adiicit, ſicut ſcriptum eſt, Aſpexit autem Dñs ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autẽ, & ad munera eius nõ reſpexit, quia eius opera mala erãt. Quod verò ex cõparatione non autem abſolutè negatio vſurpata ſit, verba ſubiuncta declarant, *Et ſcientiã Dei plus, quam holocauſtũ.* Ei Diuus Auguſtinus, legẽs, non ſolum, miſericordiam volo, ſed cum aduerbio comparationis, Miſericordiam magis volo, quam ſacrificium, ſcientiã Dei pro cognitione Dei ſumpſit, vt optimè explicat Theophylactus. Atque ne quis ſuperbiat, & inflectur ſciẽtia Dei, agnoſcat, de ea cognitione hic attexi ſermonem, quæ charitate eſt ornata, & vere tenebras vitiorum ab animo depellit, non de ea, quæ ſolum in intellectu eſt. Habet autem non parum incrementi oratio, dum non dicitur, *Et ſcientiam Dei, plus, quam ſacrificium*, ſed *plus quam holocauſtum*, hoc eſt, victimas incenſas. *Ipſi autem, ſicut Adam, trãſgreſſi ſunt pactum.* Quanuis Theodoretus, quem ſequuntur aliqui recentiores, non aliud hic implicari dicat, quàm Deum conqueri de Iudæis, quod diuinam legem violauerint, ſimileſque facti fuerint homini, qui frangit pactiones, quas cum quopiam fecit. Quaſi dicat, Nõ pluris fecerũt fœdus mecũ initũ, quã ſi cũ homine iniuiſſẽt, ſecus ramẽ eſt hic locꝰ diſpũgẽdꝰ, & Adã non pro quouis homine hic ſumẽdus eſt, licet ita tranſtulerint Septuaginta, ponentes pro *Adam*, homo, ſic, *Ipſi verò ſunt ſicut homo, præteriens teſtamentum.* Sed vox Adam primo parenti ſolum referenda eſt, vt referunt Diuus Hieronymus, Liranus Haymo, Rupertus, Carthuſianus, & nonnulli ex recentioribus, Eſt autem hic ſenſus, Sicut Adam præuaricatus eſt in paradiſo, quamobrem & inde eiectus, Sic iſti ſe imitatores

Gene. 4.

Aug. li. 10. de Ciu. Dei ca. 5.

Multo magis & inuiolabilꝰ eſt fœdus initũ cum Deo quã cũ hominibus.

iniqui parentis ostendunt, vt quomodo ille de paradiso, sic isti eiiciantur de patria, & loco suo. Quidam aduerbium loci *ibi* sic dispungunt, id est, in Adam, Philosophanturque multa de peccato originis, & de peccatis actualibus, quod in Adam omnes cecidimus, & nascimur filij iræ. Sed nimis extorta est explanatio. Certũ enim est collationis esse rationem quod quemadmodum Adam in suo loco deliquit, ita & isti in suo loco, quamobrem inde vtrique merito sunt expulsi.

Obseruationes ad componendos mores.

Dolata lapides verbo animo in ædificium Ecclesiæ domus Dei assumuntur. Ezech. 3.

PROPTER *hoc dolaui in prophetis.* Ecce concionator, quod munus accepisti, dolandi videlicet lapides viuos, ex quibus Ecclesia cõstruitur. Noli ergo esse pusillanimis, aut mollis, sed ferreus, alioqui quomodo lapides obtundere poteris? Nec mireris, si dum lapicidę munus exequeris, quippiam nocumẽti ab ipsis lapidibus accipias, aut si non cito expoliuntur, vel in tunsione multum desudas, quid mirum? Lapides enim sunt. Omnis quippe domus Israel, ait Deus Ezechieli, attrita fronte est, & duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, vt adam autem, & vt silicem dedi facię tuam. Ne timeas eos, neque metuas à facie eorum, quia domus exasperans est. Quid est, domum Israel esse duro corde, & exasperantem, nisi petram esse durissimam, quã tundendam accipiebat, & à qua mille incommoda esset accepturus sacer vates? Sic enim ea acceperũt sãcti vates, Isaias, Ieremias, Stephanus, Paulus, &c. Quod si quæras, Cur hac nostra tẽpestate in tunsione horũ lapidũ nihil damni infertur lapicidis? Respondeo, quia instrumenta non ferrea sunt, & adamantina, sed mollia, & quæ facile cedunt materiæ. Vtinã aduerterent isti, quid cœlestis Salomon præcipit, quosque latomos eligat ad præparandos lapides templi cœlestis Ierusalem. Præcipit, inquit, Scriptura, rex Salomon, vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentũ tẽpli, & quadrarent eos, quos dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram. Quid templũ istud adumbrat, nisi Ecclesiam? Et lapides quid, nisi fideles? Qui meritõ grandes lapides dicũtur, & prętiosi: grandes, qm̃ tãta est, humani animi capacitas, vt in eo Deus infinitus, & omnipotẽs inha-

3. Reg. 5. Ingenti & incõparabili prętio redemit nos Christus.

inhabitare dignetur, pretiosi: quoniam non corruptibilibus auro, & argento empti sunt sed pretioso sanguine agni immaculati. Hi etiam lapides quadrantur, quoniam secundum legem traditam à quatuor Euāgelistis dolantur, vt piè, & iustè, & sobriè viuant in hoc sæculo Neque solum latomi Salomonis, sed etiā Hirā regis infidelis latomi, qui in ea erant strenui architecti, cōueniūt, & simul colūt hos lapides. Quoniā cōcionatores non solū ex sacris literis instrumenta sua conflant ad lapides expoliendos, sed etiam ex profanis, & philosophis, qui nō parum adiumenti conferūt ad exactam lapidum politionem, Quis enim non videat, quantum adminiculi afferant diuini verbi declamatoribus Aristoteles, Plato, Diogenes, cæteriq; id genus philosophi? Vnde & apud Prouerbia dicitur, Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septē, misit ancillas suas, vt vocarent ad arcē, & ad mœnia ciuitatis. Qui sint ancillæ istę, dicat Diuus Thomas, scientiæ videlicet à philosophis traditæ, & adinuentæ. Hæ proculdubio deseruiunt in structura arcis Ecclesiæ, & ad excidendas columnas septem, id est, multos poliendos fideles, qui Ecclesiā sustineant. Est namque Scripturæ consuetudo, numerum septenarum pro multis ponere. Obseruandum tamen est, ante latomos regis Hiram vocatos esse latomos Salomonis, quoniam licet à sapientibus Ethnicis accipere ferramenta permitatur ad dolandum, præponenda tamen sunt, quæ in prophetarum oraculis sunt reposita. Est namq; scientia, in arcanis, sacrisque literis recondita longe dignior, & præstātior omnibus sciētiis physicis, tum speculatiuis, tum practicis ob certitudinem obiecti, & dignitatem, & quoniam ad adipiscendam cælestem beatitudinem, qua non est vlterior finis, ordinatur. Auditores etiam concionum sacrarum ęquo animo ferant, cum se percuti viderint malleis, & ferramentis latomorum, quando id illis ex munere incumbit iniuncto, timeantque, si, tunsionibus acceptis, non apti sint ad cœleste tēplū cōstruēdū, audiētes, quod Ioanni dicitur in Apocalypsi, postquā calam° similis virgę ei datus est, nēpe, Surge, & metire templū Dei, & altare, & adorantes in eo, atrium autē, quod est foris tēplum, eiice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gētibus. Quid est, calamo metiri templū, & adorantes in eo, nisi cognoscere, an lapides post tūsionem digni inueniantur cœlesti ędificio? Vnde bene vna cum adorantibus iubetur metiri altare, quoniam ex altari mensura lapidum probitas cognoscenda est. Est autem altare Agnus

1. p. q. 1. art. 5.

Sacrosāctæ Theologiæ studium omniū scientiarum decus.

Apo. 11.

Dei,

Dei, in eo enim omnia sacrificia nostra offerri debent, vt omnipotenti patri grata sint. Ad huius altaris formam aptandi sunt lapides viui, vt quantum cum eo cohæreant, quantumque dissentiant, cognoscat sacer propheta Ioannes. Quod si dolati, nulla in re cũ altari lapideo, Christo cõueniunt, Petra
1. Cor. 10. enim erat Christus, ait Apostolus, sciant, extra templum eiiciendos cœleste, & nunquam victuros cum altari, sed cum gentibus damnatis in ignem æternum. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ 2. Aduentus, in hæc verba, Quid existis in desertum videre hominem mollibus vestitutum? Sed quid existis videre prophetã? Etiam dico vobis & plus quam prophetam. Non erat sanctus Baptista molle instrumentum, & veluti ex butyro confectum, sed plus quam ferreum, & adamantinum ad dolandos lapides viuos Ecclesiæ, ac propterea, inquit Christus, eum non esse mollibus vestitum. Erat etiam plus quàm propheta. Elegerat enim eum Deus tanquam fortissimum instrumentum, ad tundendum illum perfidũ lapidẽ, scilicet regem Herodẽ, sed eius tãta erat durities, quod ad ictus lapicidæ frustrum resiliit in faciẽ diuini latomi, & caput abscidit. Quadrat etiam in Euangelium feriæ 2. Resurrectionis in hæc verba, O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ. Ecce mallei, & ferramenti contusio in illos viuos lapides discipulos nempe Christi euntes Emaus, obiurgat enim eos, & acriter reprehendit Christus, vocans illos stultos, & instar silicis duros ad credendum, resurrexisse Christum, sed huiuscemodi ferramentum hausit ad tundendum ex Prophetis. Hinc subditur, Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis interpretabatur illis, in omnibus Scripturis. Quid hæc omnia sunt, nisi quod Dominus dixerat apud Hosseam, Dolaui eos in Prophetis. Quadrat & in Euangelium pro festo sancti Matthæi, in hæc verba, Euntes autem discite, quid est Misericordiam volo, & non sacrificium. Vides, vnde hauserit ferramentum ad dolandos istos lapides, videlicet ex prophetis?

Iohannes Baptista Præco Redemptoris primus ad gratiam suscipiendã Idolauit pectora hominũ.

¶ *Et occidi eos in verbis oris mei.* Ecce, quanti sit æstimandum munus declamatorium ad populum, quantique faciendi cõciõnatores? Os námque Domini sunt. Vnde & de illis inquit
Ier. 15. Deus apud Ieremiam, Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Aduertant etiam concionatores, quanta in eis debeat esse munditia, siquidẽ tãto nomine digni sunt, quod
Cant. 4. ipse Deus os suum vocat eos. Hinc apud Cantica dicit illis

Sponsus,

Sponſus, Dentes tui ſicut grex tonſarũ, quæ aſcenderunt de lauachro. Omnes gemellis fœtib⁹. & ſterilis nõ eſt inter eas, ſicut vitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuũ dulce. Vt multa referre omittamus, quia Deo volẽte, maturè in lucẽ edemus commentaria in Cantica Canticorũ, per dentes, ex mente D. Anſel. multorũmq; Patrum, concionatores intelligit, qui cõterunt Scripturas, & inferioribus intelligibiles reddunt, qui & ſicut greges tonſarũ dicuntur, quia ſicut ouis in tonſione deponit vetuſtatem ſuam, ita iſti debent deponere omnẽ vetuſtatem ſuã. Aſcẽderunt verò de lauachro baptiſmi, & pœnitentiæ ad virtutes. Omnes gemellis fœtibus ſunt, quia vnuſquiſq; fidem habet, & opera. Sicut vitta coccinea etiam labia eorum ſunt, quia ſicut vittæ officiũ eſt, capillos cõſtringere circa caput, ita labia, id eſt, prædicatores, per quos loquitur Deus cõſtringunt capillos Chriſto, ne deffluũt à capite. Coccineã autem vocat propter Dom. Paſſionis rubedinem. *Pollicetur author Reipublicæ literariæ amantiſſim⁹ ſe breuit in lucẽ emiſſurũ Commentaria in Cantica Salom.* *Mat. 23.*

¶ Item, *Et occidi eos in verbis oris mei.* Non ergo tyranni, aut impij occiderunt ſacros vates? Abſit hoc. Nã Aſſertor noſter inquit, Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illos occidetis, & crucifigetis, &c. Ita eſt, q; Iudæi ſacros vates occiderunt, ſed Deus ſe occidiſſe illos ait, non ſolum qa permiſerit, verũ etiã, vt concionatoribus nõ parũ ſolatij i. gerat, qui ſi quid patiantur incõmodi, q; vitia reprehendant, Deus pœnarum eorũ auctorem ſe dicit ob cumulatiſſimũ præmium quod in eos eſt collaturus. Diſce etiam ex hoc loco non timere populum, ſed liberè reprehende peccatores. Deus enim eſt, qui occidit, & viuificat, non auditores. Hinc inquit Ezechieli, Ne timeas eos neque metuas. Apoſt, etiam, poſtquam multas attrexerat calamitates, & perſecutiones, quibus fuerat iactatus, inquit, Et ex omnibus eripuit me Dominus. *Deus occidit, & viuificat.* *Exech. 3.* *2. Timoth. 3.*

¶ *Iudicia tua quaſi lux egredientur.* Duo hic ſunt implicata, alterum eſt, peccata publica publicè eſſe punienda. Non enim inquit, Iudicia tua, quaſi nox, aut quaſi tenebræ, ſed quaſi lux quæ ab omnibus percipitur. Solet Deus ꝑculdubio plerũq; punire, & reprehendere peccatores occultè. Tunc parũ iratus videtur Quemadmodũ enim iudex ſi ſecreto delinquẽtẽ corripiat, id ob amicitiã feciſſe diximus, ſecus autem ſi publicè, tunc enim pro meritis ab eo exigit pœnas, In eundem modum Deus ſolet occultè punire nonnunquam, & tanquã amicus peccatores. Tranſiui per te, ait apud Ezechielem, & vidi te, & ecce tempus tuum, tempus amantium. Et expandi *Simile.*

amictum

amictum meum ſuper te,& operui ignominiam tuam,& lauí te aqua,& emundaui ſanguinem tuum ex te,& vnxi te oleo. Ecce iudicium Dei in Iſraelem occultè exercetur. Tegit enim Deus pallio charitatis illum,dum mundat ſanguinem id eſt,peccata eius,ne cæteri videant ignominiam peccatorum,ob quam punitur. Sicq; tectum Iſraelẽ abluit aqua tri-
Pſal. 68. bulationum. Aqua námque tribulationem ſignificat, vt in Pſalmo,Saluum me fac Deus,quoniã intrauerunt aquæ vſq;
Pſal.143. ad animam meam. Et iterũ,Libera me de aquis multis. Hinc & meritò ſubiungit,Et vnxi te oleo,id eſt,miſericorditer te-
Pſal. 31. cum egi,clam te mundans,non palam. Hinc & Regius Pſaltes ait,Beati,quorũ tecta ſunt peccata. Quid eſt,peccata eſſe tecta,niſi occultè de illis ſumere Deum vindictam,ſecretóq; corripere,ne aliis nota ſint? Quadrat in Euangelium Sabbathi poſt 3. Dominicam Quadrageſimæ,in hæc verba, Inclinans ſe,ſcribebat in terra. Quid ſcribebat? Dicunt Sancti Patres peccata Scribarum, & Phariſæorum accuſantium mulierem in adulterium deprehenſam, vt rubore ſuffuſi,accuſare peccatricem deſinerent,ad ſuaque ita quiſque peccata conuerteret oculos,vt ab alienis illos auerteret. Cur Dñe hoc iudicium tuum non egreditur,quaſi lux, ſed occultas horum peccatorum delicta? Certè abyſſus miſerationum tuarum te compulit expandere amictum ſuper eos,quia benignè corripere voluiſti. Væ autem illis,cum egredietur ſententia quaſi lux,vt omnibus hominibus ſit aperta,& manifeſta. Poteſt e-

claríſſima ſunt iudicia quæ dominus per Prophetas nobis patefa cit ſed nos videtes nõ videmus audientes non intelligimus.

tiam non inepte aptari Euangelio Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem cũ poteſtate magna,& maieſtate. Aderunt enim omnes Sancti, & ſpiritus angelici,aderũt & omnes homines,quotquot fuerunt,vt adimpleatur illud, *Iudicia tua quaſi lux egredientur.* Sed cur ita publicitus punientur peccatores? Quia miſericordiæ opera deſpexerunt. Eſuriui enim,& non dediſtis mihi manducare,ſitiui,& nõ dediſtis mihi potum,hoſpes eram,& non collegiſtis me: nudus, & non operuiſtis me,infirmus, & in carcere,& nõ viſitaſtis me. Ignorarunt enim illud, quod per prophetã meum illis dixeram,Quia miſericordiam volui,& non ſacrificium.

¶ *Quia miſericordiam volui,&c.* Docet,quàm benignos,pios, compatientes,ad ignoſcendum faciles quamque paratos ad tribuendum,& ſuccurrendum eſſe oporteat,vt alter alterius
Galat. 6. onera portemus,& tales nos exhibeamus proximis noſtris, qualem cupimus Deum eſſe nobis. Si enim actionibus miſericordiæ

miſericordiæ incubuiſſent Iudæi, non egrederentur iudicia eorum quaſi lux, id eſt, non acerbè, & palam punirẽtur. Hinc Sapiens inquit, Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur. Et iterum facere miſericordiam plus placet Deo, quam victimæ. Et apud Iſaiam, Frange eſurienti panem tuũ, & egenos, vagoſque induc in domum tuam. Cum videris nudũ, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, & antcibit iuſtitia tua faciem tuam, & gloria Domini colliget te. Obſerua, quibus præcipiat Dominus frangendum panem, nõ vtiq; ſaturi, & diuiti, ſed eſurienti. Secus, proh dolor, multi faciunt, deſpiciunt námq; pauperes, & egenos, & nudos: homines autem locupletes inuitant, imo etiã nolentes trahunt in domum ſuam. Bone Deus, quis in vaſis iam plenis, balſamum refundere contendit? Fratres mei pretioſa res eſt eleemoſina, & miſericordia, oleũq; vix æſtimabile, ſed in vaſis vacuis ſolum reponendũ eſt. Quemadmodum Eliſæus, clamante vxore prophetæ, Creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendũ ſibi, mutua vaſa vacua poſtulauit, in quibus oleũ infunderet, eaq; tantum impleuit, Sic nos oleũ miſericordiæ ſolum in pauperibus, qui vaſa vacua ſunt, reponere debemus. Cur diuites, qui repleti ſunt, eligemus? O cœcitatẽ ingentem, ô amentiã deplorandã. Cum in pauperes effuderimus opes, nõ cum in diuites, ꝓmittit orituram ſanitatem noſtram. Quemadmodum elephas, quoties vermes venenatos comedit, teſte Plinio, haurit, & bibit oleũ, eóq; venenum expellit, & purgat, In eundem modũ homo oleo miſericordiæ ſanatur à veneno peccatorũ. Quid quæſo, Samaritanus appoſuit vulneribus inflictis à latronibus, niſi oleum? Tu ergo eandem tui cordis vulneribus adhibe medicinam, oleum videlicet miſericordiæ. Per miſericordiam námq;, ait Sapiens, & fidem purgantur peccata. Ac rurſum, Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas. Et Tobias, Eleemoſina ab omni peccato, & à morte liberat: & non patietur, animã ire in tenebras. Quadrat obſeruatio in feſtum Omniũ Sanctorũ, in illud, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã conſequentur. Audis enim ſecus de immiſericordibus, Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, ipſe clamabit, & non exaudietur. Eſt D. Iacobus, Iudicium, inquit, ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam.

Beneficia & dona hodie largiuntur diuitibus, pauperibus nihil. *Simile.* *Prou. 22.* *Prou. 21.* *Iſa. 58.* *4. Reg. 4. a.* *Plinius.* *Luc. 10.* *Prou. 15.* *Prou. 16.* *Tob. 4.* *Prou. 3.* *Prou. 13.* *Iacob. 2.*

¶ *Et non ſacrificium.* Charitatẽ, frater mi, docet te Deus tuus, qui ſui honoris oblit° aliorũ ꝓſpicit vtilitati puta pauperũ.

Audis

Audis enim, Deum tuum malle misericordiam, quam sacrifi-
Phil. 2. cium. Non sic nos repēdimus Deo nostro. Inquit, enim Apostolus. Omnes, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera fide pro
1. Cor. 10. vobis solicitus sit. Ac rursum Corinthiis præcipit. Nemo, quod suum est, quærat, sed quòd alterius. Et post pauca, se
Rom. 9. ipsum in exemplum præbens, ait. Non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Et iterum. Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.

¶ *Et scientiam Dei, plus quam holocaustum.* Sanctum ergo, & quam grauissimum Deo est, Scripturæ sacræ studiis operam nauare. Vnde Diuus Hieronymus ait. Sēper in manibus tuis sacra sit, lectio, tenēti tibi codicē somnus surrepat, & caden-
Psal. tē facie pagina sancta suscipiat. Et Dauid. Lucerna pedibus
2. Tim. 3. meis verbū tuū, & lumen semitis meis. Et Apostolus, Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendū, ad arguēdum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Quem-
Exod. 3. admodum nāq; in duabus tabulis lapideis legem scriptam digito Dei accepit Moses. Ita in duobus Scripturæ testamē tis, veteri nempe, & nouo, diuinæ inspirationis digito fuit Scriptura exarata, & per Deum ipsum hominibus diuulgata. Hinc prophetæ Ioanni dicitur. Quis est dignus aperire li-
Apoc. 5. brum, & soluere signacula eius? Et nemo poterat, neque in cœlo, neq; in terra, neq; subtus terrā aperire librū, neq; respicere illū, donec Agnus Dei stans, tanquā occisus, habens cornua septē, & oculos decē, qui sunt septē spiritus Dei missi in omnem terram, venit & accepit de dextera sedentis in throno librum, & illum aperuit. Vis aperte cognoscere, quantum iste liber hominibus afferat cōmodi? Audi, quid dicat Deus
Ezech. 2. Ezechieli. Aperi os tuū, & comede, quæcūq; ego do tibi. Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum corā me, qui erat scriptus intus, & foris. Et scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. Quid iste liber est, nisi Scriptura sacra, quę ideo inuoluta esse dicitur, quia obscura est in multis locis, & explicatu difficillima. Sed eam expandit coram propheta Deus, quia cum diuinitus est inspirata, diuino etiā suggerente Spiritu, aperitur iis, quibus vult Deus scientiā suorū mysteriorū communicare. Sunt autem scripturæ in ea lamētationes, quia in ea docētur homines, quot, quantisq; cruciatibus subiiciātur peccatores

in

in inferno damnandi. Sunt etiam ſcriptæ lamentationes pœnitentium in ea, quia docet, quibus gemitibus, & lachrymis debeant peccatores pœnitentiam agentes, ſua deflere peccata. Scripta ſunt etiam carmina, cantus illi videlicet lætitiæ Sanctorum, canentiũ in cœleſti gloria hymnos, & cantica, non ſine ingenti animi exultatione. Inuenitur & vę, quoniã innumeratas comminationes pœnarũ habet, quibus à patrandis peccatis homines deterrentur. Cum ergo Scripturæ ſacræ liber doceat nos, quo pacto delicta noſtra lamentis abluere debeamus, qua via tenditur ad ſupernas illas angelorũ ſedes, noſque à peccatis arceat terrore gehennalis ſuppicij, merito inquit Deus, *Sciẽtiam Dei volui plus quàm ſacrificium.* Agnouerunt Sancti illi, quantũ afferat hæc diuina ſcientia emolumenti hominibus, de quibus ipſa teſtatur. Suſceperunt verbum Dei cũ omni auditate, quotidie ſcrutantes Scripturas. Quid inueniſtis, precor iucunditatis, quid dulcedinis, q̃d cõmodi in Scripturis, ꝙ cum auiditate Scripturas ſuſcipitis, eaſq; ſcrutamini? Quæ lingua id expendere poterit? Eſt nãque *ſcientia Dei* arbor quædam cœleſtis, diuinis floribus ornata, ager ferax plenus frugibus, pratum amœniſſimum graminibus miris decoratum, hortus abundans fructibus, fons & fluuius aquæ vitę ſalientis in vitã æternam. Quis enim digne referre queat, quot flores ſententiarum Scriptura ſacra profert, quot ſelectiſſimis exemplis piorũ virorum ſit referta, quot herbas ſaluberrimas ſacramentorũ, pducat, quotque fructibus vtilium præmiorum ſit repleta? Non igitur mirum eſt, ſi ſancti cũ auiditate Scripturas ſacras legant. Nã quẽadmodum apes ab herbis, & arboribus flores interdum amaros interdum dulces demetunt ad fauos conficiendos mellis, animalia in pratis nunc herbas ſuaues, nunc amaras paſcunt, homines etiã ex fructibus quoſdã legunt ad cibũ, quoſdã vero ad medicinã. In eundẽ modũ nos debemus confugere ad Scripturã ſanctã, & ex ea diuerſitatẽ florũ, fructuũ, & herbarũ, hoc eſt, varietatẽ ſententiarum, & teſtimoniorum colligere, quorum quædam ſunt dulcia ob promiſſiones præmiorum quædam amara ob comminationes tormentorum: & inde quod expediat recipere, ad diuinos quoſdam fauos conficiendos melliſluæ, vt ita loquar, deuotionis, & ſalutiferæ doctrinæ, atque in cibum & medicinam animæ conſeruare. Quadrat obſeruatio in Euang. pro reſurrectione Domini, in hæc verba. Incipiens à Moſe, & omnibus Propheris interpretabatur illis, in omnibus Scripturis, quę de ipſo erãt,

Eccl. 17. Nihil i. ſacræ ſcripturæ ſyluæ inueniuntur quod no corporis n & animæ ſaluti conferat, torquatur quis liuore libidine ambitione hic remedium quærat. Sitit aliquis hic reperit fontẽ puriſſimũ vnde quo liberit ſiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternã, nec amplus ſitiet. Simile.

Cur, bone Iesu, Scripturas sacras sic resoluis? Certè quia scis patrem tuum æternum scientiam Dei velle plus, quàm sacri
Iudi. 14. ficiũ. Hinc in ore tuo, quẽadmodum in ore leonis interfecti à Sansone, quam primũ resurgis, fauus mellifluus Scripturæ Sacræ inuenitur. Id enim ea vmbra est implicatũ, & inuolutũ.

¶ *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum.* Quam ob causam fratres mei, putatis, Deum nostris oculis obiicere contemplandum supplicium primi parentis? Certè quia cupit
Num. 4. nos alienis exemplis diuinæ iustitiæ à peccato deterre. Hinc apud Numeros dicitur fœminæ. Si declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cũ altero viro, det te Dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo. Ecce non solum sentẽtia maledictionis mulier adultera punitur, sed etiam in exemplũ aliis exhibetur, ne simile peccatũ pa-
Iere. 48. trent. Et apud Ieremiã. Erit Moab in derisum omnibus, & in
2. Petr. 6. exemplum in circuitu suo. Et princeps Apostolorum ait. Ci-
2. Reg. 6. uitates Sodomorum, Gomorrheorum, in cinerem redigens,
Acto. 5. auersione damnauit, exemplum eorũ, qui impie acturi sunt, ponens. Solent viti pij, inspecto aliorum supplicio, reddi cautiores, & illud fugere peccatum, pro quo cernunt, patrasinthorrivio torem puniri. Sic Sanctus Dauid: cernens Ozam à Domino latoribus percussum, quòd arcam tetigisset, extimuit Dominum in illam iustũ la die, dicens. Quomodo ingredietur ad me arca Domini? Et dolorẽ dicitur exe- noluit eã diuertere ad se. Sic etiam, punitis Anania, & Saphiqui qui a- ra factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes dulteram qui audierunt hæc. Quemadmodum, cum malleo percuns interfi- clauum, vt figas in pariete, non solum paries ictu, verum & cit vxo- ipsum tectum cõmouetur, quãuis illud non tangas. Ita cum rem cũ suo Deus punit peccatorem, licet non tangat circunstantes, inmechatore genti tamen terrore afficiuntur. Docet etiam te Deus time-
l. 1. si quis re, cum vides, ob aliquod crimen puniri quempiam, si tu eoingra. §. si dem sis irretitus. Nã quos eadem culpa cõstringit, par etiam maritus. solet manere supplicium. Vtinam, cum adulter cernit conff. ad. Syl. fossos gladio à viro adulteros, quòd ipsius thorũ violauerint Accur. in tremebundus resipisceret, anteaquam simile subeat supplil. si rigor cium. Vtinam & latro, &c.

ff. ad. leg. Iul. de adult. ¶ *Galaad ciuitas operantũ idolum, supplantata sanguine. Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem, qui scelus operati sunt.*

¶ Ciuitas Galaad sita est trans Iordanẽ in tribu Gad, habitabatur à sacerdotibus, quæ fugitiuorum ciuitas erat. Inter cæteras Israelitarum regiones erat hæc longè fœlicior, ob loci

loci amœnitatem,& vbertatem frugum,eſſeque fertiliſſimã, & inſignem ob meſſionis,& fructum copiam prodũt crebro ſacri vates. Nam Micheas,& Zacharias id inculcãt,& in cã- *Mich.7.*
ticis legimus. Capilli tui ſicut greges caprarum,quæ aſcen- *Zach.10.*
derunt de monte Galaad. Neque arbitreris,cum hoc nomine *Can.4.*
Galaad etiam appelletur mons quidam,eum montem,& ciuitatem hac longe diſtare,ciuitas enim *Galaad* in eodẽ monte eſt collocata. Cũ igitur ciuitas hæc *Galaad* ob ſacerdotũ frequentiam,& propter Aſylorum religionem, atq; ob frugum fertilitatem ſanctiſſimis & innocentiſſimis cultoribus oportuerit abundare,in eã prius,quam in cæteras inuehitur Deus,quod ſecus contigerit,& beneficiorũ, ſuiſque muneris obiita,primitus idolum conſecrauerit,& principium idololatriæ,& omnium malorum extiterit, *Supplantata ſanguine.* Licet multi id referant ad punitionẽ ciuitatis Galaad, quod ciuium eius ſanguis ab Aſſyriis fuſus fuerit,vt qui primi peccauerant, primi etiam pœnas exoluant,& capiantur ab hoſtibus,quam explanationem amplecti videtur D. Hiero. melius tamen arbitror,referemus ad patratum peccatum in ea, quaſi nouum eius peccatum,& crimen addat, fuiſſe videlicet inſidiatricem ſanguini pergentium Ieroſolymam adorationis cauſa. Nam quamuis vox Hebraica, poſita pro *ſupplantatr*,anceps ſit, & ad ſupplantationem, & ad inſidiationem,vt ita loquar,verba ſequentia apertè oſtendunt. Et *quaſi fauces,&c.* vt ſtatim dicemus magis eſſe accipiẽdam pro inſidiatione,quàm pro ſupplantatione. Auget autem non parum crimen hoc inſidiarum,quòd additur *ſanguini*. Ac ſi apertius dicat. Inſidioſa erat ciuitas Galaad,non vt parum in commodi inferret,aut vt bona ſolum raperet innocentium, ſed vt eorum ſanguinem funderet, eoſque necaret. Et *quaſi fauces virorum latronum particeps ſacerdotum*,Si ita verba iungas, in quem modum nonnulli codices habent, ſenſus eſt ſatis clarus. Significat namq;, ciuitatem *Galaad* multis ornatam ſacerdotibus,eſſe ſimilem faucibus latronum quærentium deglutire bona aliorum. Omnes enim vna cum ipſis ſacerdotibus ſtudebant rapere facultates alienas. Poſſumus etiam *fauces latronum* appellare anguſta loca abditaque, ſiue cauernas,quas velut oportuniora ad graſſandum ſolent deligere latrones,quales ſunt anguſtię,& viarũ aſperitates. Huiſmodi loca appellari *fauces* per tranſlationem certum eſt. Vnde Corinthus in anguſtiis,& faucibus Græciæ poſita eſt, id eſt,ſtrictior erat ingreſſus ad Corinthũ. Et cũ ſacerdotes

Inſidiabatur Galaad reputantibus Idolorum cultui & per phas & nephas eorum ſubſtantias deuorabat.

principes erant in illo latrocinio, cæteri vero, qui cum illis erant, socij sceleris, atque prædæ, participes dicũtur. Adhibẽt hanc explanationem Haymo, & Rupertus, quę mihi non est ingrata, eamque nonnulli ex recentioribus amplectuntur. Si autem verba seiungas, & in hunc modum legas, *Et quasi fauces virorum latronum*, & ibi apponas periodum, quasi illa cũ præcedentibus coniungas, apertus est sensus. Explicat nãq; quo pacto insidias tetenderint sanguini hominũ Galaaditę, nempe in latebris, quibus se latrones abdere solent ad interneciõẽ transeuntium viatorum, *In via interficientium pergentes de Sichem*. Erat ciuitas *Sichem* metropolis Samariæ, quã ob rẽ multas, & frequentes ad eam vrbẽ vias fuisse, consentaneum est, eas autẽ sacerdotes, cęteri que Galaaditę occupauerãt, latitabantq;, vt insidiarentur pergentibus adoratum Dñm Ierosolymã, eosq; ad vitulos aureos redire cogebãt, multa imposita, quòd si illos reuocare non poterant, crudeliter interficiebant Lyranus opinatur, istos latrones interfectores appellari pergentium Sichẽ vbi erant nundinæ, ad quas portabantur pecuniæ pro emendis mercimoniis, quia eos interficiebant, & spoliabãt latrones in eo itinere. Cæterum prior explanatio videtur verior, atque ita disputgunt Diuus Hieronymus, Theophilactus, & plerique alij. Vox autem *sichem*, si Hebraica consulas exemplaria, non in auferendi casu est sed in accusandi casu. Sic enim habent *Sechemah*, quam desinentiam locorum nomina habent Hebraicè, vt *Ieruſalaimah*, *Mizraimah*, idem est, quod in Ieruſalem, & in Mizraim. Nolter autem Interpres, opinor, propterea transtulit *de Sichem* in ablatiuo, vt significaret, comprehendi pergentes *Sichem*, cum ab ea vrbe redibant, nõ cũ illuc iter faciebãt. Huius autẽ rei causa est, quoniã insidiatores habebãt clanculares, qui specularẽtur, an qui pergebãt Ierosolymã, adoratum issent, necne, quod cũ exploratũ haberẽt, in ipso reditu inde reuertẽtes interficiebant, veluti transgressores legis de adorandis solum vitulis aureis. *Quia scelus operati sunt*. Vox *Zimah* Hebraica, posita pro *scelus*, nõ pro quouis accipitur scelere sed maximum, atque portentosum flagitium consulto factum significat, Sic apud Leuiticum, Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur *Zimah*, id est, nefarium, & excogitata malitiæ scelus. Ac rursum, Qui supra vxorem filiam duxerit, matrem eius, *Zimah* operatus est, viuus ardebit cum eis, nec permanebit antum nefas in medio vestri.

Sunt qui autumant Sichem, dictã fuisse postea Neapolim cum Iosephus cum Plinio Mar botã vocat.

Leuit. 19.

Leuit. 20.

Obser-

Obseruationes ad instituendos mores.

GAlaad *ciuitas operantium idolum.* Quemadmodum Deus solet honorare, ante alios, primos candidarum actionum inuentores, Ita etiam desæuire solet prius in alicuius criminis, aut vitii auctores quam imitatores. Da illis, inquit Dauid Deo, secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuẽtionum ipsorum. Quid est Deus daturus, bone rex, nequitiæ inuentoribus? Certè vt ante alios puniantur, atque seuerius. Cum enim pœna respondeat culpæ, qui prius culpam committunt, æquum est, etiam incurrant prius pœnam, ita, vt primi dignam factis mercedem accipiant. Nã quemadmodum patriarcha Iacob dixit Rubem, Tu principium doloris mei prior in dõnis, maior imperio, effusus es, sicut aqua non crescas, sic istis Galaaditis dicere potest Deus, Vos principiũ iniuriæ mihi illatæ, non medium, aut finis, quod æquius ferri poterat, & qui priores accepistis à me dona, vos enim sacerdotali honore cumulaui, & ciuitatem vestram cõstitui refugium delinquentium, igitur vos despiciam, & effundens vos sicut aquam in terram, non crescatis, imo primi pereatis, cũ extiteritis sceleris auctores. Sic etiã adolescẽs ille Machabęus obiiciebat impio & tyranno, quod nouum modũ torquẽdi Iudęos adinuenisset, & excogitasset, Tu, qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. Et Sapiens ait, Est inuentio in detrimentum. qui enim peccandi modum adinueniunt, in suam pernitiem eum effingunt & excogitant.

Capita faciuorũ capitales pœnas saluũt cus. *Psal. 27.*

Gene. 49.

2. Mac. 7

Eccl. 10.

Res quædam fortuito inuentæ perniciem & detrimẽtũ inuentoris pariunt.

¶ *Galaad ciuitas operantium idolum.* Ecce quid contulit Galaaditis huius ciuitatis amœnitas, & opum abundantia, fuisse videlicet primos peccati auctores, & vitiis magis obnoxios. Quod inde fortasse manat, quod rerum affluentia, & opes libidini fomentum, ac materiam suppeditent, sicut scriptum est, Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit. Et apud Ezechielem, Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ superbia saturitas panis, & abundantia. Audi etiam qualis fuerit Sodoma, tot flagitiis contaminata, Erat, inquit Scriptura, sicut paradisus Domini, vniuersa irrigabatur. Sed qui erant illius incolæ? Homines autem Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis. Audi etiam, quid pepererit diuitiarum copia sanctis Abrahamo, & Loth, Non poterat terra ca-

Deut. 33.
Ezec. 16
Gene. 23.

pere eos vt habitarent simul. Erat quippe substantia eorum multa & non poterant habitare communiter, vnde facta est rixa inter pastores gregum Abram, & Lot. Ibi etiam in captiuitatem redactus est Lot. Vides, quot malorũ fuerit fons diuitiarum abundantia? Primò cultores terræ illius omnium pessimos esse leges. Secundò etiam consanguinei diuites simul viuere non possunt, vt discas, opes seminarium esse discordiæ, & rixarum, Tertiò, etiam inter famulos diuitum audis esse lites, & contentiones, Quartò, in terra amœna captiuus ducitur etiam sanctus vir Lot, quoniam qui vberiorem terram, & delitiosiorem incolunt, hi in vitiorum captiuitatem citius rediguntur. Quinam præ cæteris transire Iordanem & terrã ingredi promissionis reformidant? Filij Rubẽ, & filij Gad, qui nimis diuites erant Filij autem Ruben & filii Gad habebãt pecora multa, & erat illis in iumẽtis infinita substantia. Et quid isti dixerunt Mosi, & Eleazaro sacerdoti, & principibus multitudinis? Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, religionis vberrimæ est ad pastum animalium. Et nos serui tui habemus iumenta plurima precamurque, si inueniemus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis in possessionem, nec facias nos transire Iordanem. Ecce qui recusant tranare fluuium aquæ pœnitentiæ, suaque peccata lachrymis abluere id enim flumen Iordanis adumbrat. Ecce qui negligunt transire ad terram illam cœlestem hominibus promissam, qui videlicet diuites sunt. Nam diuitiæ eos retardant, & formidolosos reddunt. Dic diuiti, Ieiuna, subueni pauperi, transi per aquas pœnitentiæ, da operam, vt in terram viuentium conscendas, respondebit. Ne transire me facias Iordanem, bene hic sum, cũ diuitiis meis. Hinc Apostolus docet, comites diuitiarum esse desideria multa, & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Omnibus Sanctis, in hæc verba, Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Non ait Assertor noster, Beati diuites, videbat enim, quanto in periculo versentur. Ciuitas namque Galaad ob diuitiarum abundantiam non legimus in virtutum actiones incubuisse, sed idolum fabricasse fuisseque detestandæ idololatriæ auctorem.

Num. 32

Diuitiarũ pondera altius hominem ad culmen pœnitentiæ euolare nõ permittũt.

1. Tim. 5.

Et quasi fauces virorum latronum particeps sacerdotum, &c. Licet vt optimè definit D. Thomas, insidiæ ex se non sint fraudes neq; iustitiæ repugnẽt, nec ordinatę volũtati. Vnde D. Aug. lib.

lib. 83. q. inquit, Cum iuſtum bellum ſuſcipitur, vt apertè pugnet aliquis, an ex inſidiis nihil ad iuſtitiam intereſt. Probat autem hoc elegãter ſanctus Doctor authoritate Domini, qui mandauit Ioſue vt inſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai. Innocentibus tamen, & iis, qui nihil damni inferre moliuntur, ponere inſidias grãde facinus eſt. Vnde Dñs puniri ſeueriſſime præcipit eũ, qui per inſidias proximum occiderit prohibetque huiuſmodi inſidiatoribus ſacrum locum quippiam præſtare immunitatis. Si quis, inquit, per induſtriam occiderit proximum, & per inſidias, ab altari meo auelles eũ vt moriatur. Sanctus etiam Iob grande facinus eſſe, huiuſmodi inſidias tendere, inquit, Si ad hoſtium amici mei inſidiatus ſum, ſcortum alterius ſit vxor mea, & ſuper illam incuruentur alij. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima. Et Regius Pſaltes ait, & inſidiarum crimen exaggerans, & inſidiatoris commeritum ſupplicium attexens, Inſidiatur in abſcõdito, quaſi leo in ſpelunca ſua, Inſidiatur, vt rapiat pauperẽ, rapere pauperem, dum attrahit eum, In laqueo ſuo humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum. Ac rurſum, Comprehendantur in conſiliis, quibus cogitant, Et Salomõ, In inſidiis ſuis capientur iniqui. Sic capti ſunt fratres Ioſeph, inſidias tendentes ſanguini fratris ſui. Sic Dari, ſatrapæ, ſic Aman, ſic rex Saul, dum parat Dauidi inſidias, vt interficeretur à Philiſthęis, poſtea ab illis eſt interfect⁹. Demũ ſic Iudęi dũ per inſidias ſtudent occidere Ieſum ne perderent locũ, & gentẽ ideo perdiderunt, locũ & gentem quia occiderũt. Ieſum. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Decollatione S. Ioãnis Bapt. in hęc verba Herodias inſidiabatur illi, & volebat occidere eum. O nequiſſima fœmina non attendis, quantum facinus ſit, inſidiari innocentibus, quantumque ſupplicium incurrant inſidiatores.

Ioſue. 8.

Exod. 21.

Iob. 31.

Pſal. 10. *Impij incident in foueam quã alijs fecerunt, eorũque malignitas recidet in caput eorum.* Prou. 11.

Gene. 57.

Daniel. 6. & vlt. Heſt. 7.

¶ *Via interficientium diſpergentes de Sichem.* Satis vetus eſt hoc malum, quod & pernicioſiſſimum eſt Eccleſiæ, non deeſſe homines iniquos, qui impedimento ſint viris piis, & iuſtis, quo minus Deo ſuo inſeruiant, & virtutum actionibus nauẽt operam. Hinc legis, interfici, & prohiberi, pergẽtes in templum Dñi, vt illũ adorarent. Sic prohibebant Gentes filiis Iſrael templũ ædificare, ſic & ędificãtes murũ Ieruſalẽ ob imminẽtes hoſtes vna manu faciebant opus, & altera pugnabãt. Tu ergo nõ deſiſtas à bonis operibus ob homines, qui obſtare contendũt, quin imò arma arripe vna manu, & altera pge perge vlteri⁹ in ædificio virtutũ. Et quẽadamodũ

3. Eſdr. 5. 2. Eſdr. 4.

Gene. 15. Abrahamus non destitit offerre sacrificium Dño propter volucres descendentes, vt comederent sacrificia, sed eas abigebat, Sic tu non cesses à virtutis actione propter eos, qui te ab his studiis reuocare conabuntur. Aues enim diaboli sunt istiusmodi homines, quas si comedere sinas ex his cibis virtutum offerendis Deo tuo, illóque absumere, time, ne tibi contingat, ꝙ magistro pistorum Pharaonis, cui caput ablatū est, suspensus in cruce est, & à volucribus laceratus, pœnas enim exolues Deo tuo, quod destiteris ob impedientes, illi inseruire. Non defuerunt impij homines, qui obstare contēdebant, ne Apostolus incumberet piis actionibus, sed nō propterea gradū reuocauit. Nos, inquit, persecuti sunt, prohibētes non gentibus loqui, vt salui fiant, &c. Quod si indignum est Christiano pectore, virtutem deserere, quia quippiam obstant, quid erit de hominibus obstantibus, ne quis virtuti operam impendat? Quis tantū facinus valebit explicare? Quis pœnas dignè recensere, quæ eos manēt? Ex parte, & quoadāmodo id Deus significauit, dicens, Vę vobis Scribę, & Pharisæi, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. Et Sapiens, Noli prohibere bene facere eum, qui potest. Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Vnguēto vngebat. Quid ex hac vnctione fuit cōsecutum? Obmurmuratio dicentium, Vt quid perditio hæc? Poterat enim vnguētum istud venundari multū, & dari pauperibus, nō tamē propterea destitit ab opere cœpto Magdalena. Quadrat & in festum Transfigurationis, in hæc verba, Adhuc eo loquēte, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Quid loquebaris, Apostole Dei, quod te, & sacros vates Mosem, & Heliā, tuosque socios gloria Trāsfigurationis priuat? Erat suo consilio impedimēto, ne Christus pergeret Ierusalem, vt se offerret omnipotenti patri in sacrificium, qua propter vix ore locutus pleētitur, vt doceat Deus neminem à virtutis via reuocandum, ingratissimosq; sibi esse, qui impedimento sunt viris piis, ne vlterius ad perficiendas liberales actiones progrediantur.

Aues sunt diaboli homines seductores.

Gene. 40.

1. Thes. 2.

Matt. 23.

Prou. 3.

Nec verbo nec facto nemo ad bene faciēdum dehortandus est.

¶ *In domo Israel vidi horrendum ibi fornicationes Ephraim, cōtaminatus est Israel. Sed & Iuda pone messem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.*

Rem horrendam vocat idolatriam.

¶ Licet *horrēdū* dicāt Lyranus, Carthusianus, & nonnulli alij, duo appellari immanissima crimina, idolorum nempe cultum, & occisionem pergentium Ierosolymam ad templum

melius

melius solum per *horrendum* intelligemus cultum idolorum, de quo etiam inquit Ieremias, Obstupescit cœlũ super hoc,& expauit terra vehementer. Et quoniam expauerat propheta, vidẽs idolũ, quod fecerant Israelitæ, relicto Deo, ait, *In domo Israel*, id est, in congregatione decem tribuum vidi horrendum. Eam enim, iuxta Haymonis explanationem, vocat domum Israel, Vel *domum* familiam Israel appellat. *Ibi fornicationes Ephraim.* Certum est, *fornicationes* vocare idololatriam, & per Ephraim intelligere Ieroboam regem, qui vitulos aureos fabricauit, illi hoc indidit nomen, quoniam ab eo genus trahebat. Indicat autẽ, dũ Israelis domũ attexit cũ Ephraim, hoc est, regia familia, omnes, tum populum, tum regem esse eodem idololatriæ crimine detestando irretitos. *Sed & Iuda pone messem tibi.* Satis pulchra trãslatione Iudam etiam esse vastandum, & in captiuitatem cito ducendum significat, stragemque illam ingentem, quam erat passurus. Quemadmodum enim messis arida, & falcibus demetitur, & ab agro, in quo sata fuerat, alio defertur, teritur, & in horreum deporta tur, In eundem modum Iuda gladiis exercitus regis Nabuchodonosor est impetitus, multi Iudæorum iugulati, & succisi, variis calamitatibus, & acerbissimis iactatus, & contrit⁹, ac tandem in Babylonem longe à sua patria relegatus. *cum cõuertero captiuitatem populi mei.* Hoc est cũque te Chaldæi messuerint, conuertam rursum captiuitatẽ populi mei, & sub Cyro rege Persarum, & Artaxerxe reducam populum meum. Et nota, quam significanter Iudę captiuitas, & regressio pariter prophetetur, de Israel autem hoc est, de decem tribubus, & nunc tacitum est, & si quando prosperũ quid dicitur, in Christi differtur aduentum Quidam hoc, quod dicitur *Iuda pone messem tibi*, ad bonã partem referunt nempe quod, punito Israele, Iudas operum suorum fructus recipiat, iuxtà illud, quod scriptum est. Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Sed superior sensus nobis magis placet.

Ierem. 2.

Simile.

In Christi aduentu per Iuda regnum Iuda sinẽ accipiet.

Psal. 125.

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

IN domo Israel vidi horrẽdum, ibi fornicationes Ephraim. Non est contentus Deus tuus dicere, se vidi esse idololatriã Israelis, sed vna cum ea ait etiã, se conspexisse fornicationes Ephraim. Quorsũ putas, vtrosque & populum, & familiam regiam horrendo idololatriæ crimine ait esse cõtaminatos? Certe, vt ostendat Deus, se velut inuitũ trahi ad punitionem eorum.

Viri iusti auertunt in Republica tristia omina & cælestes minas.

Quærebat enim, an in populo, & familia regia aliqui viri essent pij, & iusti, quorum vitæ integritas, & fidei puritas alliceret illum ad misericordiam, & ne viros candore morum conspicuos perderet cum iniquis, vniuersis parceret. Dicebat enim Abrahamus Deo, Nunquid perdes iustum cum impio? Si fuerint quinque iusti in ciuitate, peribunt simul, & nõ parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo Absit à te, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius, non est hoc tuum. Sic & apud Isaiam dicens, A planta pedis vsque ad verticem capitis, nõ est in eo sanitas, quærebat Deus, an aliquis esset vir purus, ob quem cęteris parceret, dolebatq; neminem esse inuentum sanum in moribus. Et apud Michęam veluti gemebundus inquit, Væ mihi, quia factus sum, sicut, qui colligit in autumno racemos vindemię: non est botrus ad comedendũ, pręcoces ficus desiderauit anima mea. Quidnam est vinea, in qua racemos quęrit, nisi populus ille Iudęorum, racemi vero, qui sunt nisi viri iusti? Hos quærit iam transacto vindemiæ tempore, quo licet pauci, paruiq́ue botri inueniantur, saltem collector nõ perdit operam, sed nonnihil colligit. Deus autem dolet, se nullum inuenire racemum, quem colligere possit, etiam paruissimum hoc est, non ingenti sanctitate viros quæro, qui pulcherrimi botri sunt, homines multo inferiores morum integritate inuenire desidero. Hoc ipsum & alia translatione rursum, venustissima tamen, inculcat, dicens, Præcoces ficus desiderauit anima mea. Quæ verba bifariam explanari possũt, vel quod precoces ficus vocet antiquos illos patres, eximia in Deum pietate, & in homines fide, ingentiq; virtute præditos, Abrahamum, Isaacũ, Iacobũ, Mosem, Ioseph, Iosue, cæteroſque id genus, quod quemadmodum prima ætate matureſcentes ficus, gratissimi, & suauissimi sunt, sic viri isti Deo extiterint iucundi, & grati, Eos autem inuenire inter homines sceleribus implicatos cupit, vt piorum integritate cõmot⁹, miseratur impiorũ Vel pręcoces fic⁹, id est, nõ omnino maturas, quia bonas, & perfectã maturitatẽ nactas nõ inuenio. Ac si apertius dicat, Homines esse in hoc populo magnopere opto aliqua pietate ornatos, licet pristinã sanctorũ Patrũ, puritatẽ non attingant, huberrimos fructus comedere desidero, & similes antiquis patrib⁹, cæterũ non inueniam, quisquilias, & furfures præ famis magnitudine volo. Verum quid tempus teri in his fructibus inquirendis? Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est, omnes in san-

Michæ. 7.

Isai. 1.

Gene. 18.

Deus pium integritate cõmotus misereturimpiorum.

guine

guine inſidiantur,&c. Cum ergo neminem inueniat pium, ob quem ad miſericordiam flectatur Deus, ſupplicium de illis ſumendum apponit, ſubiungens poſt pauca, In die ſpeculationis tuæ viſitatio tua venit, nunc erit vaſtitas eorum. Significauit etiam cœleſtis Sponſus ſatis elegantèr, quantum emolumenti adferant viri iuſti iniquis apud Cantica dicens, Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis, quia vox tua dulcis, & facies tua decora. Quid namque facies Eccleſiæ eſt, niſi viri iuſti, & morum candore conſpicui? Quemadmodum enim pulchritudo præcipuè in facie hominis reſidet, per eámque dignoſcitur homo, Sic Eccleſiæ decor in ſanctis viris maximè relucet, per eoſdéq; ſupernus Sponſus agnoſcit Sponſam, nam de iniquis ait, Amen dico vobis, neſcio vos. Petit ergo ab Eccleſia, vt viros integerrimos oſtendat ſibi, quorum pulchritudine ob ſplendorem virtutum illectus, ſuauiſſimam, & dulciſſimam vocẽ Sponſæ audiet, hoc eſt, quã gratiſſimæ eruut eius petitiones Deo, & quidquid petierint, obtinebũt. Hĩc vtrũque cõnectit, vocẽ dulcem cũ facie decora. Si enim facies deformis eſſet, & vox fortaſſis eſſet amara, & inſuauis auribus Sponſi. Adumbrauit hoc non ineptè regina Eſther, cum ad placandũ regem Aſſuerum, roſeo colore vultum perfuſa, & gratis, ac nitentibus oculis triſtẽ celabat animum ob ſententiam latã in Iudæos Eius tamen pulchritudine cõmotus Rex, ſententiam mutauit, damnatis ad mortem parcens. Cui enim rei aptius eſt vmbra Eſther, quam Eccleſiæ? Hæc eſt, quæ regẽ cœli pulchritudine faciei, hoc eſt, obiectis ſanctis viris in conſpectu diuinæ, ac ineffabilis maieſtatis benignum, & miſericordem in peccatores reddit, & veniam impetrat dulcedine vocis ſuæ, id eſt, orationibus. Quemadmodũ enim ſterquilinium comburere, & perdere deſinet, qui inter ſtercora ſcit cõmixta eſſe pretioſiſſima margarita, ne vna cũ ſtercore pretioſos lapides perdat, In eũdem modum Deus, quanuis cernat iniquos homines multo ſtercore peccatorum conſpurcatos, non ſumit de illis vindictam ob gemmas, quæ inter eos ſunt, pios videlicet viros, ne dum malos deſtruit, bonis etiam inferat nocumentum. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias, ait rurſum Spõſus. Spinæ homines prauos ſignificant, & has ſpinas cui Deus non euellit, & deſtruit? Quoniam inter eas lilium vnum inuenitur? Quid faceres, bone Sponſe, ſi plura lilia, hoc eſt, multos iuſtos inueniſſes cum peccatoribus? Quanto melius

Cap. 2.

Simile.

Aſſuerũ Eſther Iudæos ſæ ueriſſimè proſequi deliberan tem ad miſeri cordiam conſilij cle mẽtiã pulchritudine ſua diuerſis. Ecclesia prætioſo conſpectu pio rum & oblectam ob gemmas, quæ inter eos ſunt, pios videlicet viros, ne rationib. ſuis Deũ miſericordem & benignum reddit.

Cant. 2.

ſpinis

spinis parceres]? Quadrat obseruatio in Euangelium Dñicæ 4. post Epiphaniã, in hæc verba, Vis, imus, vt colligamus zizania? & ait, Non, ne, forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Ecce ob triticum parcit zizaniæ.

¶ *Ibi fornicationes Ephraim, contaminatus est Israel.* Vide, quid sequitur post peccata idololatriæ regis, quem Ephraim appellat, populum etiam sibi subiectũ, nempe Israelem eodẽ contaminatum esse crimine. Nihil enim potentius hominẽ trahit ad sui imitationẽ, quã gubernatoris exẽplum. Vnde Plato dicit, Quales sunt principes in republica, tales solere esse ciues. Et Sapiens ait, Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Hinc & Apostolus inquit, Mementote prępositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidẽ. Ac rursum de se ait, Ipsi enim scitis, quemadmodũ oporteat imitari nos quoniã non inquieti fuimus inter vos, neq; gratis panẽ mãducauimus ab aliquo, sed in labore, & fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrũ grauaremus, non quasi nõ habuerimus potestatem, sed vt nos ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Quemadmodũ apes mel conficiunt sapiens eam herbam, & flores, quos demetunt, vnde in Hispania, teste Plinio, mella in spartariis cõfecta, retinent saporẽ sparti. In eũdẽ modum homines ex principibus, veluti ex quibusdã arboribus, flores morũ decerpunt, quos si suaues inuenerint, dulcissimum conficiunt fauum, si autem, amarũ, hoc est, impuros, & corruptos mores viderint in principe, eandem etiã amaritudinem imbibunt. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Doctoribus, in hæc verba, Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Quid namque sequetur ex infatuato sale, nisi etiam infatuari, & euanescere subditos?

Ecc. 10.

Hebr. 13.

2. The. 3.

Simile.

Sparum genus est herbæ apud Hispanos frequentissimæ.

¶ *Sed & Iudæ pone messem ubi.* Multa hic sunt implicata, quę paucis absoluemus. Primò, vocans Deus Iudam messem, suã detegit patientiam, qui diu dissimulauerit peccata eius, & expectauerit ad pœnitentiam. Solet namq; Deus nonnunquã non longo tempore differre punitionem peccatoris. Vnde apud Isaiam ait de Ægypto, Ante messem totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramusculi eius falcibus. Vides, quo pacto non expectauerit, donec adoleret, sed ante messem dicat Deus, effloruisse Ægyptum? Tu ergo frater mi, oculos mentis aperi, & vide, an Deus tuus, diu tua peccata dissimulans, dicere tibi possit, Pone

Isa. 18.

messem

meſſem tibi. Scis enim, quanto tempore te expectauerim. Præterea, agnoſce, in punitione Deum tuum nihil magis optare quàm quòd falce tribulationis te demetens, te inueniat meſſem, quæ grana habet, non ſolum paleas. Multi enim ex calamitatibus nihil fructus reportant, carent patiẽtia, non ſua agnoſcunt crimina, non Deum exorant, &c. Hi ante meſſem toti efflorent, ſicut de Ægypto nuper diximus, qui ſolum paleæ ſunt igne inextinguibili comburendæ. Sic namq; ait D. ille Baptiſta, Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni extinguibili. Obſeruandum etiã eſt, Deum tuũ non dicere, *Iuda pone meſſem mihi, ſed pone meſſem tibi.* Si enim peccator oculos mentis aperiat, dum à Deo demeritur, ſuccidituꝛ, & ad aream deportatur, vt teratur, cibum ibi inueniet, tum virtutum, tum conſolationis. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et Apoſtolus Benedictus Deus, q̃ conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, &c. Hinc inquit Deus. *Pone tibi meſſem.* Ad tuam enim vtilitatem eſt, quòd à me demetaris, tuum in meſſione emolumentum quæro, non damnum. Quod ſi hæc meſſis Domini homines ingenti afficit terrore, quanto magis illa terrebit, de qua dicitur in Apocalypſi angelo ſedẽti ſuper nubẽ candidam, Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit meſſis terræ? Et miſit, qui ſedebat ſuper nubem falcẽ ſuam in terra, & demeſſuit eã. Rurſuſque alius miſit falcem acutam, & vindemiauit botros vineæ terræ, & miſit in lacum iræ Dei magnum, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frænos equorum per ſtadia mille ſexcenta. Quæ quidem meſſio in extremo iudicio fiet.

Perditur tribulationis meritũ quãdo patiẽtiæ deficit incrementum. *Luc. 3.* *Pſal. 93.* *2. Cor. 2.* *Apoc. 14.*

¶ *Cum conuertero captiuitatem populi mei.* Benedictus Deus meus, deterrebat Iudã acerba hac demeſſione, & eam acerbitatẽ temperat his verbis, *Cum conuertero captiuitatem populi mei* quibus duo implicat, alterũ eſt, finiendã eſſe demeſſionem, & non ſemper duraturã. Alterũ vero eſt, acerbitatem pœnarum eſſe aliqua lætitia miſcendam, ne miſer homo onere ſuccumbat. Vbi ergo ſunt, qui nunquam finem præfigunt ſupplicijs imponendis delinquenti? Vbi, qui nihil lætum adiungunt triſtitiæ pœnarum? Vbi qui neque guttã ſolatij exhibent, dũ puniunt. Huc veniant, & diſcãt à Deo ſuo, quales te debeant

In eos qui bus voluptas eſt ſũma, aſſiduis cruciatibus torqueri plebem.

debeant exhibere punitores. Poterat quidem Deus, messionis mentionem faciens, subticere conuersionem captiuitatis populi sui, noluit tamen sed eam attexit, vt doceat, non omnino esse truces, & acerbos, dum quempiam punimus:
Matt. 22. sed nonnihil lætitiæ illi esse impartiendum. Sic rex ille hominem non habentem vestem nuptialem, quamuis punire iubet, eũ vocat amicũ, dicens, Amice, quo modo huc intrasti?

CAPVT SEPTIMVM.

VM sanare vellẽ Israel, reuelatasti est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium, & fur ingressus est spolians, latrunculus foris. Et ne forte dicant cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circumdederunt eos adinuentiones suæ, coram facie mea facta sunt. In malitia sua lætificauerunt regem, & mendacijs suis principes. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente: quiescet paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum.

¶ In hoc capite splendet maximè amplitudo diuinarum miserationum in peccatores, qui omnẽ lapidem mouẽt, vt à peccato eos reuocet. Hinc nonnunquam se exhibet virũ studiosum salutis vxoris, nonnunquam iudicem vindicem, nõnunquam etiam peritissimum agit medicũ, magnopere optantem mederi ægritudinibus, & morbis animorum. Denique nihil est, quod non excogitet, & effingat, vt ad saniorem mentem peccatores reducat. Nunc se munere medici optãtis sanare infirmum fungi aperit, dicens, *Cum sanare vellem Israel* Licet quidam hæc verba referant ad captiuitatem, & tribulationem hostilem, vt Theophylactus, & Lyranus, sic expendentes, *Cum sanare vellem Israel*, eius captiuitatẽ reducẽdo: melius referemus ad vulnera animi, quę peccata sunt. In qué modum explanant Diuus Hieronymus, & Haymo, atque nonnulli ex recentioribus. Acceperat namque populus Israel, id est, decem tribuum, sæpe multa idololatriæ vulnera,
Exod. 32. & maximè illud, quando in eremo vituli conflauerunt caput, atque dixerunt, Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerũt de terra Ægypti. Vnde Deus, q̃ mauult pœnitentiam peccatoris, quã mortem,
Luc. 5. postea loquitur in Euangelio, Non indigẽt sani medico, sed qui male habent, vulnera populi sui sanare conatus est, eũ inuitãs ad pœnitẽtiã per Prophetas suos

Quod vir studiosus in vxorem iudex in reũ, medicus in ægrotum id Deus nobis suæ curæ, iustitiæ & misericordiæ præstat.

Sanat

sanare vellem. De voluntate antecedente Dei, non consequente, est sermo, quæ semper impletur, iuxtà illud, Consiliũ meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. *Isa. 46.* *Reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.* Cum omni arte tractarem, vt miserabilis populus curaretur, subito extitit Ieroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos faceret, & *malitia Samariæ*, quæ metropolis est regni decem tribuum, iuxta illud Isaiæ, Caput Syriæ Damascus, & caput Ephraim Samaria. *Isa. 7.* Hæc duo nomina, *iniquitas*, & *malitia* peruersitatem, & contumaciã significant. Iniquitas enim ex Hebraico verbo reddita, propriè peruersitas, & deuiatio est, *Malitia* verò, quod Græcum est, malitia, apte exprimit, singularẽ animi morbũ, qui vultu etiã, & corporis habitudine cognosci manifestissime possit. Sic Pharao septẽ boues à se per quietem visas, macilentas, & malas visu fuisse depingit, quod noster Interpres vertit, boues fœdæ, confectæq; macie. *Gene. 14. & 40.* Sic & illud dictum famulis Pharaonis à Ioseph, Cur tristiores alæ sunt facies vestræ? In æditione tamẽ Vulgata, Cur tristior est hodie solito facies vestra? Erant enim mutatæ in pallorẽ, ac si essent infirmi. Hispanè etiam dicimus eum, qui ægrotat, *Malo está fulano.* Sic & hic *malitia* languorem ingentem, & qui in facie cognosci possit, significat. Vritur autẽ appositissima cõparatione, eãq; semel positam eleganter prosequitur. Dixerat enim Deus, se medicũ esse, qui languori Israelis mederi cupiebat, aperit nunc, in vehementẽ maximúmq; morbum incurrisse hunc populum, & ex Ephraim, & Samaria, nõ secus atque ex capite, & facie acerbam præ se ferentibus infirmitatẽ se id deprehẽdisse inquit. Cum enim medici tradant, caput, & faciem ad ignoscẽdam grauitatem morbi esse præcipua indicia, & *Ephraim* puta rex Ieroboam facies regni sit, reges enim faciei in corpore mystico sibi vendicant locum, *Samaria* autẽ, quod metropolis esset, & caput regni, capitis obtinet locum, facilè quis deprehendet, totũ regni corpus in grauissimam valetudinẽ incidisse. *Quia operati sunt mendacium.* Rex videlicet, & populus operati sunt mendacium, id est, idolum, quod ideo, vt placet Diuo Hieronymo, mendaciũ appellatur, quia sicut contrariũ est veritati mendaciũ, ita idolum Deo, qui veritas est. Quidã existimant, hic mendacium in propria accipi significatione, nempe pro dolo, & fraude, quibus Iudæi pleni erant. Vnde Ieremias ait, Vnusquisque à proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Sunt, qui dicant, verbum Hebraicum Seker, pro quo in nostra editione Vulgata

Vultus interioris habitus index.

Hippocr. de Prognost. lib. 1. c. 1.

Samaria regni Israel Metropolis.

Repugnãtia sunt mendaciũ & veritas Deus & Idolum.

Ierem. 9.

est

est *mendacium*, significare violationem debiti officij ex singulari audacia, aut per summam iniuriam. Ac si apertius dicat. Tantum abest, quod resipiscant, quod in ipsis curationibus palam omne officium & prodant, & contemnant, leges enim meas, quibus obseruandis salutem consequi poterant, violent, atque euertant. Non mihi est ingrata hæc est explanatio. *Et fur ingressus est spolians, latrunculus foris.* Bifariam possumus explanare, vel quod fur iste, & latro sit rex Ieroboam qui, instar furis, ingressus est ad regnum Israel, & furatus sit hunc populum Deo, & quasi latrunculus infœlicem plebem Dei expoliauit auxilio. Ita dispungit Diuus Hieronymus, quem plerique sequuntur, vt Interlinearis, Haymo, Rupertus, licet is per *furem* intelligit diabolum, qui furatus est, inquit, animas Israelis, furtim deuorans per inspiratam occultè malitiam, & *latrunculus foris*, videlicet Ieroboam latro visibil', qui foris, id est, extrinsecus idola fabricauit. Vel significat, in populo Israel vigere rapinas, & latrocinia, tum occulta, tum publica. Hoc enim est discriminis inter *furem*, & *latronem*, quod fur noctem quærit, & latenter iniquè operatur, latro autem aperte vim infert. Neque mireris, si in numero singulari dixerit, *fur*, & *latrunculus*, positus enim est numerus singularis pro plurari, quod frequens est in sacris Bibliis, vt à nobis iam est obseruatum. Vel, vt expendunt Theodoretus, & Theophilactus, fures & latrones vocat hostes inuadentes Israelem ad modum latronum, qui nonnulla incendent, quædam depopulabuntur, alia abigent, bonisq; omnibus eos spoliabunt. Non mihi displicet hæc dispunctio. Nam cum culpam populi attexisset Deus, quod videlicet operati fuerint mendacium, consequenter pœnas illis infligendas apponit, dicens *Quia operati sunt mendacium, & fur etiam ingressus est spolians, &c.* Et *ne forte dicant in cordibus suis, omnē malitiā eorum me recordatum.* Nihil difficilius à nonnullis peccatoribus extorquere poteris, quā eos inducere, vt confitean tur, ob peccata sua iactari calamitatibus. Dicunt enim fricata fronte illud Iob, Vtinā appenderentur peccata, mea, quibus ira merui, & calamitas, quā patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret, vnde & verba mea dolore sunt plena. Ac rursum illud. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. His similis erat populus quos Israel Deus agnoscit [illegible] entes, [illegible] eos trahēdos, vt se deliquisse contra Deum fateantur. Nam si quando à Deo flagellabantur, id vel parentum delictis, vel si suis, non recentibus,

Dicuntur Latrocinātes qui in syllus stāt, vt spolient transeūtes fures denoctē in omnibus: vt in Authē. vt nul. iudi. §. pecol. xi. & c. depos. l. 1. Accurs.

&

& nouis, sed veteribus vertebant, vnde effectum est, vt quærerentur de Deo, dicentes, Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerũt. Et illud. Patres nostri peccauerunt, & nos iniquitatẽ eorum portauimus. Nũc apertè ostendit Deus, populum Israel falso hoc dicere., non enim pro antiquis delictis suis, vel pro peccatis parentum, sed pro propriis, & recenter commissis esse plectendos, subiungens. *Nunc circundederunt nos adinuentiones suæ.* Vocat autem *adinuentiones* varias idololatriæ superstitiones, quibus se dediderant. Non enim contenti fuerant adorare vitulos Ieroboam, sed plurimis, & assiduis idololatriæ generibus peccatum auxerant. *Et coram facie mea factæ sunt.* Bifariam dispungi potest, vel, *coram facie mea*, id est, me præsente, ac intuente, præ dicta mala egerunt. Vel, *coram facie mea*, id est, peccata hæc mihi ipsi proposui cõtemplanda, vt ea vlciscar. *In malitia sua lætificauerunt regem*, Ieroboam videlicet. *Et in mẽdacijs suis principes*, qui sub Ieroboam populo præfuerant. *Omnes adulteranles.* De spirituali adulterio, pura idololatria sermo est, quamuis Theophilactus de corporeo locum expendit. *Quasi clibanus succensus à coquente.* Eleganter eos componit cum clibano à pistore accenso, quòd quemadmodum pistor fornacem calefacit, vt panes coquat. Sic Ieroboam miserum populum igne idololatriæ succendit, vt in eo coqueret panes impietatis. *Quieuit paululũ ciuitas à commixtione fermẽti, donec fermentaretur totum.* Impius Ieroboam, cum erroris in animas populi misisset incendium, quasi caminus, & clibanus primo igne succensus, paululum conquieuit, vt nõ vim faceret populo, sed suæ eum dimitteret voluntati, donec fermentarerur omne mendacium. Quicquid enim necessitate fit, cito soluitur, q̃ voluntate arripitur, perseuerat. Et quia semel translationem à clibano sumpserat, quia d coquendos panes succenditur, eam seruat in reliquis, vt in cõmixtione fermenti, totius populi mõstret assensum, quo scilicet & rex, & populus pari in idololatria ardore corruerint. Obseruandum deniq; est, quã do de fermento incidit sermo, duo in eo esse consideranda, prioris videlicet naturæ corruptio, sicq; accipitur in malo, in quẽ modũ hic sumitur, significat etiã labẽ, & contagiẽ peccati, falsamq; doctrinã, vt cum ait Seruator noster, Cauete à fermento Pharisæorum, & à fermento Hærodis. Et Apostolus. Expurgate vetus fermẽtum, vt sitis noua conspersio. Consideratur & in fermento virtus quædã, quæ massam sapore cõdit, & accipitur in bono, vt, Simile est regnum cœlorum fer-

Ierem. 31. Thren. 5.

Elegãtissimè vocatur Iehu coquẽs aut pistor qui a furno Idololatriæ omnia sua opera coquit. Actus ne cessitate coacti cito soluuntur, Voluntatis opera. firmus cõsistunt. Matt. 16. Luc. 12. 1. Cor. 5. Matt. 13.

mento, quòd acceptum abscondit mulier, &c.

Obseruationes ad instituendos mores.

Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.

¶Ecce Deus tuus, qui æquissimus est iudex, non semper vult iudicem agere, sed interdum medicum se exhiber, vt homines reuocet à peccato. Docet, omnia tentanda, variósque modos excogitandos, vt quem reducamus ad sanioremmentem. Non enim peccatoris saluti magis nocet quippiam, quàm quòd ipse intelligat, iudicē, siue prelatū punire velle, non vulnera sanare, dum punit. De medico, ait Sapiens. Vnctionem conficiet sanitatis, & non consummabuntur opera eius, pax enim Dei super faciem terræ. Quis peritior medicus, quàm Deus? Is est, qui præ cæteris medicis conficit vnctionem sanitatis ad medenda vulnera animorum. Et non consumantur opera eius, quia varias facit confectiones ac multas, neque vnam, aut alteram adhibere contentus est: sed plures adinuenit. Pax enim Dei super faciem terræ, hoc est, non ita irascitur hominibus super terram habitantibus, vt eis subtrahat diuina beneficia eorum animis ad valetudinem necessaria, quinimo eā benignitatē erga eos seruat, vt alia, atque alia suppeditet, quæ curandis morbis conducunt spiritualibus. Sic, vt morbo spirituali proditoris Iudæ medetur, quam artem non percurrit? Quem modum intactum reliquit? Secum permittit sedere in mensa, eum præ cæteris prosequitur amore, pedes illius lauat, &c. Sed reuelata est tā dē iniquitas eius, quamobrē, & misericordia diuina factus indignus. Quemadmodum in botro non vnum, aut alterū granū inuenies, sed multa. In eundem modum Christus multa, variaque continet remediá, nostríque vulneribus ea aptat. Cognouit hoc Sponsa, quamobrem inquit, Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Nō vtique ait, Dilectus meus granum est botri, parum enim hoc sibi esse existimabat, sed in memoriam reuocans, varia ab Sponso adhibita medicamina morbis suis, inquit. Botrus est mihi. Hinc & Assertor noster inquit. Ego sum vitis vera. Bene vitē se vocat, profert enim non vnū, aut alterū granū, sed botrū, quinimo plures, pfert botros plenos salutiferis remediis. Hinc etiā se cō ponit cū Samaritano infundente vinū super vulnera saucij à latronibus, adiiciens etiā & oleum. Ecce, non est contentus infun-

In christi vite omnis generis remedia oriuntur. Cant. 1.

Ioan. 15.

infundere vulneribus ſolum vinum, quamuis illud factum eſt ex pluribus racemis, quo verbo plura, variaque adhibuiſſe medicamina implicat verum & oleum adiungit, quod etiam ex mulis exprimitur granis, vt in miſericordia, quæ per oleum ſignificatur, via vſum fuiſſe miſerationum varietate Samaritem intelligas, Nõ ſecus facimus, damnum quippe illaturi, pertinaces ſumus, neque ceſſamus, etiam ſi res non, vt ſperabamus, ſuccedat, ſed mille modos quærimus mirabiles artes inuenimus ad nocendum. Sic impius ille Ba *Num. 23.*
lac mille vias excogitauit, vt noceret filiis Iſrael, ducit prophetam Balaam ad maledicendum, ſtatuit in loco, vbi tantũ intueretur extremã partẽ populi, in alium atque affert locum Bone Deus, quid nõ fecit, vt perderet Iſrael vtinam impius iſte audiret à Deo, ſuo creatore, *Sanare vellem Iſrael*, vt ſententiam mutaret, neminemque perdere voluiſſet.

¶ Secundò, demus hoc Lyranæ explanationi, diſpungentis in hunc modum. *Cum ſanare vellem Iſrael*, eius videlicet captiuitatem reducendo, *reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ*. Quid hoc pientiſſime Deus? Decet ne ob peccatum regis, & vnius ciuitatis, puta Samariæ negare miſericordiã toti Iſraeli? Si peccata inuenis in Ephraim, & in Samaria luant iſti pœnam, non Iſrael, cuius nullum peccatum commemoras. Duo docet Deus. Alterum eſt, ecce cui periculo ſubiiciãt reges ſua regna, dũ Deũ offendunt, q; à calamitatibus ea non liberat, imo ob reges criminibus implicatos crebro conijcit Deus ipſum populũ in multas calamitates. Peccat Ionathas, fauũ mellis guſtando contra Saulis præceptum, & ob hoc principis peccatum totus populus gloria victoriæ priuatus eſt. Deliquit Dauid, numerando populum Iſrael, & ſtupenda peſtilentia ſubditi puniti ſunt. Quemad modum, labefactata columna ſuſtinente ædificium, & auulſa, totũ corruit ædificiũ. Sic reges cum morum ſplendorẽ, & vitæ integritatẽ deſerunt, & corrunt in cœnum peccatorum ſpiritualis eorum ruina toti regno damnum infert maximum. Hinc Apoſtolus, ait, Obſecro fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. Nihil namque ardentius debet populus aſſiduis precibus petere à Deo, quàm reges vitæ integritate inſignes, morumq; candore conſpicuos, ſibi donari, vt tranquillam vitam agant, & quietam. Si enim ſceleribus fuerint contaminati reges, non

A Calamitatibus populus nõ liberatur quandiu eius principes peccatis conſopiti ſunt. Simile.

tranquilam: sed multis calamitatibus plenam vitam agent.

¶ Tertiò, *Reuelata est iniquitas Ephraim & malitia Samariæ.* Primum oculos conicit Deus tuus in ciuitatem regiam, & reges, vt detegat, quale totum corpus regni sit. Cum enim reges facies regni, & metropolis ciuitas caput sit, ex hatū partium præcipuarum valetudine liquebit, quale totū regnū sit. Si enim reges, & ciuitatū caput recte valeant, inde facilè deprehendes totum etiā regnum rectè valere, imò in qualibet domo ex eius capite cognoscitur, quales sunt eius habitatores, pij ne sint, an iniqui. Quia stulte egerunt pastores, & Dominum non exquisierunt, propterea omnis grex eorum dissipatus est. Ac rursum, Grex perditus factus est populus meus pastores eorum seduxerunt eos. Ecce ex pastorum stultitia secuta est vastatio gregis populus enim vitam principum imitari solet. Sic seductus est populus Israel à rege Manasse, vt faceret malum super gentes, quas contriuit Dominus à facie filiorum Israel. Contra vero audi, quantum emolumēti attulerit populo Israel princeps pietate præstans, & cādidis moribus ornatus. Seruierunt, inquit Scriptura: filij Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel.

Grex negligentia pastorum dissipatur.

Ierem. 10.

Iere. 50.

4. Re. 11.

Iudic. 2.

¶ Quartò, *Reuelata est iniquitas Ephraim.* Optimè obseruat Rupertus non esset dictum á Dño, Exorta est, siue oriri cæpit iniquitas Ephraim, sed *reuelata est*, latebat igitur antea. Non est ergo cur peccator sibi suadeat cum secreto deliquit eius peccatum non esse reserandum, & palam cognoscendū. Solet enim Deus, peccata occultissima crebro ita patefacere vt omnibus nota sint. Quid occultius peccato iniquorum senū, qui exarserant in amorem Susannæ; siquidē dicebant, Ecce ostia pomarij clausa sunt, & nemo nos videt, &c. Sed suscitauit Dominus spiritum pueri Danielis, qui tantū facinus detegeret. Existimabant sacerdotes Bel, nō esse à rege cognoscendū eorum peccatū, cum comedebāt cibos positos idolo? cæterū illorum simulatio regi, & omni populo innotuit, & pœnas crimine dignas dederunt. Hinc de Deo ait sanctus Iob, Omne pretiosum vidit oculus eius profunda quoque fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucē. Egregiè inquit, Deū intueri omne pretiosum, actiones videlicet commendabiles piorum, hominum, quibus in incumbūt, vt, ieiunia, orationes eleemosynas, cæteraque id genus vt rependat dignā mercedem. Sed etiam ab oculis eius non

Danie. 13

ani. 14

Iob. c. 28.

sunt

sunt abscondita profunda fluuiorũ, hoc est, voluptatum, & peccatorũ, quibus se homines ingurgitãt. Eleganter autẽ cũ fluuio eam cõponit. Nã quemadmodum dulcedo fluuiorum intandẽ amaritudin- ris sopitur, ad illud enim flumina tẽdunt in eundẽ modũ corporeas voluptates cõsequetur pœnę gehennalis, acerbitas amarissima. Profunda igitur fluuiorũm in quibus homines latere se putant, Dominus scrutatur, & producere solet in lucẽ, vt ab omnibus perspiciantur. *Solent homines ingurgitari illecebris, & mũdi voluptatibus.*

¶ *Fur ingressus est spolians.* Eleganter regem Ieroboam furem vocat, vt oculos aperiant mentis, qui alios ad peccatũ alliciunt. Furantur enim Deo homines quamobrem & acerbe puniendi sunt. Si enim præcipit Deus Cum quis furatur bouẽ, aut ouẽ hominis, & occiderit, vel vendiderit, quin que boues pro vno boue restituet & quatuor oues pro vna oue, homo, qui Deo surripit homines, instar fortium bonũ, exercẽtes agrum cordis sui, vt ferat fructus bonorum operum, & eos, qui se offerunt Deo in sacrificium, non secus, atque innocentissimas oues quo supplicio digni sunt? Si huiusmodi homines occidisti tuis iniquis consiliis, acquieuit enim illis, & peccato cõsensit, & diabolo vendidisti, nonne iure optimo Deus exiget à te bouem & ouem in quadruplum? *Simile.* *Exod. 22.*

¶ *Ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circundederunt eos adinuentiones suæ.* Siste gradũ homuncio, & pone finem peccatis ne ob præterita peccata tua, & parentum tuorum coniuncta cum his, quæ modo patras, Deus tuus de te vindictam sumat. Certum enim est, vt optime definit Diuus Thomas, cæterique theologi, filios iure optimo posse puniri à Deo pœna corporali pro culpa parentũ, quia sunt aliquid eorũ, quãuis nunquam pro alterius peccato quẽpiã punit pœna spirituali nisi aliena culpa fiat propria illi ratione consensus vel imitationis, vel cõsultationis, vel dissimulationis. Sic pro peccato Chã maledictus est Chanaan filius eius. Sic etiã peccat Giezi, & lepra illius transmittitur ad posteros. Hinc sanctus Tobias orat cum lachrymis, dicẽs, Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt & omnes viæ tuæ misericordia, & veritas, & iudicium. Et nunc Dñe memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel paretum meorum. Quoniam non obediuimus præceptis tuis, Deo traditi sumus in direptionem, & incaptiuitatem, & mortẽ, & in fabulã. Et Daniel, Auertatur, obsecro, ira tua & furor tuus à ciuitate tua Ierusalẽ & à mõte sancto tuo. Propter peccata enim *Corporali pœna pro culpa parentum filios posse puniri decretum est Theologis.* *Gene. 9.* *4. Reg. 5.* *Tobi. 3.* *Daniel. 9.*

nostra, & iniquitates patrũ nostrorum, Ierusalẽ, & populus tuus in opprobriũ sunt omnib⁹ per circuitũ. Monerẽ ergo ego, cũ quis calamitatib⁹ cõcutitur, vt nõ solũ ad sua crimina cõuertat oculos verũ & maiorũ suorũ culpas, vitiaq; defleat, pro vtrisque Deo satisfacere contendat. Fortassis enim pro parentum peccatis flagellatur à Deo. Obserua deinde pietatem, & misericordiam diuinam in peccatores, qui non transacta crimina solum cõsiderat: sed noua, & recentia se inuenisse inquit. Ea quippe est Dei conditio, vt quærat in hominibus, vnde ad misserendum cõmoueri possit. Vtinam Israel peccandi finem fecisset, & non adderet antiquis noua peccata, proculdubio misericordiam consequeretur, sed cum videat eum circundatum nouis adinuentionibus omni ex parte ad vindictam sumendam excitatur. *Circundederunt*, inquit, quia nullis candidis actionibus vacabant: sed obscuris, & impiis. Hinc vndequaque circunseptas esse ait peccatis. Sic & apud Isaiam inquit, A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Quid ergo, Dñe, faceres si partem aliquã sanam, & integrã inuenisses? Parcerem fortassis, certè credo, responderes. Frater cum peccatis laxas habenas, non omninò te ingurgites, & ita vivas, vt solum diabolo seruias opera nonnulla exerce pietatis, non desinas orare Deũ, largire pauperi misericordiã, ieiunare, &c. Sic enim faciẽs, nõ inuenieris omnino circundatus peccatis, relinquere foramen aliquod, per quod aliquis radius cœlestis luminis ad animũ tuum ingredi possit, quo vel te diutius ferat æquanimiter, vel feruẽtius tuis cordis emisspherium impetat sol ille iustitiæ, vt è terra animę tuę vaporẽ extrahat, illũq; in nubẽ cõuertẽs, in pluuiã lachrimarũ resoluat, & dicas cũ Regio Psalte Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuã. Quemadmodũ cum vndique fores, & fenestrę sunt occlusæ alicuius domus, omnia, quæ intus sunt, tenebris obluũtur, quãuis soliam diu fuerit exortus, quoniam, quo lux intret, domus non habet, Sic cum peccator ita est effrænis ad vitia, vt omnibus, tum corporis, tum animi facultatibus peccat intellectu videlicet, malum machinando, voluntate, proximum odio prosequendo, lingua, obloquendo, oculis inhonestè perspiciendo, auribus, detractorẽ libenter audiendo, &c. omni videtur ex parte ianuas animi occludere, ne ille ingrediatur, qui ait, Ego sto ad ostiũ, & pulso, si quis mihi aperuerit, intrabo ad eum. Sic se totum tradidera adinuentionibus Israel, quamobrem non ait Deus. Peccau

Deus quærit in hominibus sua misericordia locum. Isai. 1.

Quibus modis claudatur animæ nostræ ianua Deo pulsanti & ingressum petenti. Apoc. 3.

in

in adinuentionibua suis: sed *Circundederunt eos adinuentiones.* Quid igitur restat, quando nulla ex parte Deo patet aditus & ingressus? Euertere funditus hos peccatores, vt qui benignum, & misericordē Deum suscipere neglexerunt, ingredi videant repugnantes vindicem iudicē, vt puniat, & destruat. Summa igitur sit, Caue, frater mi, circundari peccatis, ne Dominus iratus, quōd illi omnem ianuam clauserit, vlterius parcere omittat. Quadrat observatio in Euangelium Dominicę vndecimæ post Pentecost in hæc verba, Duo homines ascendebāt in tēplū, vnus Pharisęus, & alter Publican⁹. Ecce homo multis irretitus criminibus, nō omnino fores cordis sui Deo occlusit, qualis est Publicanus: sed templum adit, orans lōge stabat. Et quoniam in aliquam virtutis actionem incubuit, templum enim adibat orationis causa, Deus ei animi dejectionem dedit, cordis contritionem, &c. denique descendit iustificatus.

¶ *In malitia sua lætificauerunt regem, & mendaciis suis principes.* Locus est apertissimus in adulatores, docetq; maximè periculosam fortē regum & principū esse quoniā cum eorū peccata ingens nocumentum inferant reipublicæ, non est, qui reprehendat principes, sed qui laudes, & * palpū obtrudat. Agnoscens hoc Regius psaltes, & cernens, sein culmine regię potestatis collocatū, summis precibus contendit impetrare à Deo vt longè à se pellat adulatores, cōcedatq; sibi viros iustos, qui corripiant, cum deliquerit. Corripiet me, inquit iustus in misericordia, & increpabit me hoc est, Da Domine, vt, hinc vox enim petitionis est, vt iustus misericordia motꝰ, me peccantē castiget, & si opus fuerit, etiam seuerius increpet. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, id est, Non sinas vt peccatores quasi oleo suo caput meum impinguent. Vocat autem oleum adulationem, idq; perelegāter. Nam quemadmodū oleum molle est, lene, & suaue, inficit, cum penetrat & corrumpit, vixque vas inueniri poterit ita forte vt oleo non penetretur, ad hæc, aquam secū in eodem vase infusam abscondit, ipsumque supernatat, In eundem modum adulatio blandiloquentia, & verborum suauitate hominum animos demulcet, pauciq; sunt tanta animi fortitudine præstātes, vt adulatoris verbis non emoliātur. Vnde D. Hieronymus inquit, Naturali ducimur malo, & adulatoribus nostris libenter fauemus, & quamuis quisque respondeat se indignū, ad laudē tamē sua intrinsecus mens lętatur. Cæterum cum hominem cōmendant, multis cum sordibus

* *Paræmia Plautina pro eo quod est arte dolore que fallere siue adulari, hinc palpones dicūtur adulatores. Metaphora ab equis fonibus qui refractariis, equis vel manuum plausu vel lingua palpo blandiri solent.*

intinguntatque vtinam aquam, qua peccantem lauare possent,nõabsconderent,correctionem nẽpe,ea enim mundare possent delinquentem; malunt tamen sordibus inficere. Cum itaque inquit Dauid, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum,idem est,ac si dicat, Non permittas Domine, vt suis adulationibus, & verborum mellitorum lenociniis ita animum meũ peccatores oblectent,vt in pec-

Simile. catis meis me foueant,& enutriant. Si enim apes,iuxta Aristotelis philosophiam,oleo perfusæ, moriũtur; aceto autem reuiuiscũt mortuæ,homo,qui intra Ecclesiam est,non secus, atque intra alueũ,vt ibi fauos cõfingat actionũ suauium vir tutum,apem argumento sam se exhibens; illique dicere pos

cant. sit cœlestis Sponsus, Fauus distillans labia tua, quanto debet fugere oleo adulationis aspergi,quando eo multi homines vncti animo depereunt,magisq; optare,acerbitate aceti, hoc est,correctionis seueritate intingi, siquidẽ eo,qui adulationis oleo perierat,ad vitam gratiæ resurgit? Sed dic,quæso,bone rex,quantumne est hoc adulationis peccatum,vt illius grauitatẽ cõspiciẽtes homines,illud patrare reformidẽt?

2.2.q.115. art.2.ca. *Sicut extremũ iniustitiæ genus est, iustum haberi qui iustus nõ est ita & adulatio est periculosior quæ latet non ea quam aliquis præ se fert.* Materiam adulationis esse cõsiderãdã ad agnoscendã huius criminis malitiam,inquit egregiè Diuus Thomas,atque obseruandum,an charitati contraria sit. Potest autem contingere,quod charitati contraria sit ratione materię ipsius,puta cũ aliquis laudat alicuius peccatũ, Hoc enim contrariatur dilectioni Dei,contra cuius iustitiam homo loquitur,& contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet. Vnde est peccatum mortale,si ob peccatum mortale laudet,secus autem si ob veniale peccatum,tunc enim solũ erit veniale. Alio modo ratione intẽtionis,puta cũ quis alicui adulatur,vt fraudulẽter ei noceat,vel corporaliter,vel spirituãliter. Et hoc etiã est peccatũ mortale. Tertio modo per occasionem,sicut cum laus adulatoris fit alteri occasio peccandi etiam præter adulatoris intentionem. Cæterũ in hoc considerare oportet, vtrum sit occasio data,vel accepta,& qualis ruina subsequatur,ex ruina enim proximi grauitas peccati adulationis cognoscẽda est,& ex occasione data. Peccasse Israelitas mortaliter,vt ita loquar,nemini dubium esse debet,quandoquidẽ regẽ,& principes in malitia,& mendaciis, quæ peccata mortalia erant,lætificauerunt. Fugiamus ergo nos hoc detestãdũ vitiũ adulationis,fratres mei,neminemque peccãtem foueamus. Nihil enim, teste Diuo Hieronymo, tam corrumpit mentes hominum, quàm adulatio, plus enim nocet lingua

Plat. apud Plutarch. de amicis & adulatoribus.

adulatoris

adulatoris, quam gladius perſecutoris. Hinc Regius Pſaltes inquit, Deum maxime in adulatores iraſci, Quoniã laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator. Et meritò Deus inuehitur in adulatores, dicẽs illud Iſaiæ, Væ, qui dicitis malu bonũ Nam quemadmodum canes animoſius imperunt feras, leni ſibilo venatoris excitati, Sic adulatoris verbis blandis peccator vehementius in ſequitur voluptatẽ peccati. Imitemur Apoſtolum, qui ait, Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis. Et ſi quẽ peccare velle nouerimus, potius corripiamus, quã ad peccatũ alliciam⁹. Sic Sãctus Loth, cum cerneret Sodomitas ad nefandum peccatum præcinctos, ab inſtituto eos reuocare contendebat, dicens, Nolite, quæſo, fratres mei, nolite malum hoc facere. Sic & ſacerdotes arguebant Oziam, cum vellet adolere in cenſum, dicentes, Non eſt tui officij, vt adoleas incenſum. Vellemque, monitos reges, & principes, vt aſſentatores longe abigant à ſe. Si in eos fauore proſequantur, bone Deus, quã exitiale illis imminet periculũ. Agnouit hoc rex ille Alexãder Macedo, cũ enim ſibi per fluuiũ Hydaſpem nauiganti Ariſtobolus poeta Carmen obtuliſſet, in quo ita ei aſſentabatur, vt elephãtes interimere, turres proſternere, muros perfodere diceret, indignatus Alexander, Apage iſthæc, inquit, mendacia, quæ vera etiam ſi eſſent, poſſent in mendacij ſuſpitionem venire. Et ſimul librum in profluentẽ abiecit, ſimilia autori minatus, ſi tale quid in poſterum ederet. Atque vt huiuſmodi adulatores faſtidiant reges, & principes, animo contemplentur quã pulchrè eos depinxerit Alan⁹ li. de Complãctu naturę. Adulatoris, inquit, peſtilentia percutiuntur laterales principium, palati; canes, adulationis artifices, fabri laudis, figuli falſitatis. Hi in auribus diuitũ citharizant, fauos mellitę locutionis eructant, caputq; diuitũ oleo adulationis inungunt, vt munera eliciant, & emungant. Quid enim eſt adulationis vnctio, niſi donorũ emunctio? quid cõmendationis alluſio, niſi ſuperiorum deluſio? quid laudis arriſio, niſi eorum deriſio? Hactenus ille. Quadrat obſeruatio in Euãgelium pro Decollatione Sancti Ioãnis Baptiſtę, in hęc verba, Dicebat Ioannes Herodi, Nõ licet tibi habere vxorẽ fratris tui. Ecce, Baptiſta non in malitia Herodis eum lætificat, ſed arguit, & reprehendit.

Pſal. 10.

Iſaiæ 5. *Simile. Cauendũ eſt ne aſſẽtatoribus patefaciamus aures ne adulari nos ſinamus in quo falli facile eſt tales enim nos eſſe putemus vt iure laudemur.*

2. Pa. 26.

Alanus.

¶ *Quieuit paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum.* Docet vitium in republica ortum, aut ciuitate

esse cito extirpandum, moraſq; non esse trahendas, vt à populo expellas, imo vt à corde tuo. Est enim peccatum pessimum, exiguo tẽporis interuallo totam rempublicam corrũpens. Quòd si quam primum idola fuerunt adinuenta, cõtererentur, non esset eo ventum, vt totum regnum idololatriæ fermento esset contaminatum. Quemadmodum paruissima scintilla solet comburere ingentem syluam interiecto paruo temporis spatio, & nubecula ita crescere, vt totũ cœlum obscuret, Sic perexiguum malum, si principio non obstes, ingentem solet afferre ruinam Hinc Sapiens inquit, Ab vna scintilla augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis. Et Apostolus, Modicum fermentum corrumpit totam massam.

Simile.

Eccle. 11.

¶ *Dies regis nostri, ceperunt principes furere à vino: extendit manum suam cum illusoribus. Quia applicauerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiarentur eis: tota nocte dormiuit, coquens eos, mane ipse succensus, quasi ignis flammæ. Omnes calefacti sunt, quasi clibanus & deuorauerunt iudices suos, omnes reges eorum ceciderunt, non est, qui clamet in eis ad me. Ephraim in populis ipse commiscebatur: Ephraim factus est sub cinere tritus panis, qui non reuersatur. Comederunt alieni robur eius, & ipse nescierunt, sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit.*

¶ *Dies regis nostri.* Vt optimè obseruat Diuus Hieronymus obscurus est locus iste, & attento lectoris sensũ indigens. Hinc variè explanatur. Diuus Hieronymus, quẽ plerique sequuntur, vt Lyranus, Rupertus, Haymo, Cathusianus, & alij dicunt, has voces, *Dies regis nostri*, proferri ab Israel, & Samaria. Cũ enim paululum conquieuissent, recepto in se erroris ardore, donec tota massa similis fieret, & cresceret, atq; erumperet, tunc populus inclamauit ad fores Ieroboã, dicẽs, Hic est dies regis nostri Ieroboã, hic est festus dies, quẽ nobis cõstituit imperator noster, hunc celebramus, hunc canimus, in hoc exultamus, & ludimus, in hoc vitulos aureos adoramus. Cum itaq; populus inquit, *Dies regis nostri*, de eo die loquuntur, in quo impius Ieroboã cõstituit colẽdos vitulos aureos, atq; hunc diem per singulos annos celeberrimum in omnes generationes esse decernunt. Alij recentiores *diem regis* vocant natalem diem Ieroboam, aut eum diem, in quo Ieroboã factus est rex, quem annuis celebritatibus sanctum esse voluerat populus, & magna frequentia celebrandũ indixerat. Consueuere enim olim dies natalitios, regum solennibus pompis celebrare. Sic legimus, vt multa omittamus, Heliodem regem celebrasse diem natalis sui, Ita expendunt Vatablus, quem aliqui ex recentioribus sequuntur. Videtur tamẽ

De celebri dierũ natalium cõmemoratione cõsule Polibiũ Virgiliũ.

prior

prior explanatio anteponenda, literæque germanior. Nam cum ſupra dixiſſet Deus, *In malitia ſua lætificauerunt regem*, explicat nunc, quo pacto id contigerit, nempe, quod vulgus, vt regi aſſentiretur, diem primum cultus idolorum ingenti celebritate eſſe proſequendum ſanxerit, gratiaſque referendas regi, ac multis laudibus decantandum, quod vitulos aureos adinuenerit, & iuſſerit adorare, hinc in has voces proprumpunt, *Dies regis noſtri*. Ac ſi apertius dicant, O diem ſanctum, & celeberrimum, ô diem dignum Ieroboam, qui tantum beneficium populo præſtitit, vt illi vitulos aureos colendos tradiderit. Si enim hunc diem ad natale Ieroboam referas, non videtur cum præcedentibus ita cohærere, ſiquidem in malitia regis ipſummet regem lætificare, facinus inuoluit ipſius regis, quod non inuenies, ſi ſolum ad natalitiũ diem verba referas, *Cœperũt principes furere à vino*. Bifariam explanari poteſt, idque peregregiè. Vel, quod, clamante populo, *Dies regis noſtri eſt*, principes non irati ſunt, neque prohibere ſtuduerint, cum prohibere debuiſſent, quinimo *ipſi cœperunt furere à vino*, hoc eſt, intelligentiam ſuæ mentis amittere, obliuiſci Dei, & in idolorum ligna impingere. Vinum itaq; & furorem, idololatriã vocat. Ita diſpungit Diuus Hieronymus. Rupertus vero, & Haymo, furorem vini, & ad luxuriam, & ad idololatriam referunt, ſic expendentes, *Furere à vino*, id eſt, amentiam pati luxuriæ, & idololatriæ, Vel, *principes furere vino*, inquit, quod hæc feſti celebritas maximis conuiuiis fiebat, ita vt principes bibẽdo certarẽt. Hiſpanè dicere poſſumus, *Sebrindauan vnos à otros*, in lætitiæ ſignũ. Ita Lyranus, & recentiores. *Furere autem eos à vino*, inquit, quia vino dederunt operam vſq; ad ebrietatem & morbum. Vtraque explanatio mihi grata eſt, *Extendit manum ſuam cum illuſoribus*. De rege loquitur Ieroboã, qui cũ cerneret clamare populũ, & dicere, Dies regis noſtri eſt, & principes temulentos, & vino idololatriæ demerſos, *extendit manũ ſuam cum illuſoribus*, hoc eſt, vel, copulauit aſſenſum his, qui ei vanis laudibus illudebant, in quem modum explanant Diuus Hiero. & Interlinearis, vel *illuſores* principes vocat, qui illudebant peſſimè populo, & à Deo ſuo longe abducebant, benedicendo, & gratias agendo vel erroribus eorum conſentiendo. Sunt, qui ſecus expendant vocem *illuſores*, neque ab re, dicentes, *illuſores* idem eſſe quod irriſores, de quibus dictum eſt, Qui erudit illuſorem, iniuriam ſibi ipſi parit. Hi ſunt, quibus nihil ſanctum eſt, nihil à detractione tutum, namque diuina

Omnibus ferme Europæ populis conſuetudo certandi potandi & præcipue Septentrionalibus celebris eſt.

pariter,

pariter,& humana deridēt, omnia contemnunt, & neque
Prou. 19. leges,neque iudicia vlla verentur,sicut scriptum est, Testis illusor deridet iudicium. Horum opera maxime, atque frequenter
Prou. 22. iurgia,rixæq;, & turbæ concitantur. Eiice, inquit Sapiens,derisorem,& exibit cum eo iurgium,& cessabunt causæ,& cōtumeliæ. Ab huiusmodi hominū genere cū longe regum ratio,atq; voluntas abhorrere debeat: tamen, dū vino,& voluptatibus indulgebatur,rex,& principes non ab his abhorrebant:sed simul his nugis dabant operā,eodēque studio irridendi delectabantur illis conuiuiis popularibus,in quibus huiusmodi irrisionum maxima est frequentia,vt scriptum est,Irrisio vini,& tumultus sicerę *Quia applicauerunt,quasi clibanum,cor suum,cum insidiaretur eis,tota nocte dormiuit coquens eos*, &c. Omnes antiqui expositores hæc verba expendunt de peccato idololatriæ,quod videlicet illusores, dū rex Ieroboā insidiaretur eis,vt eos à Deo suo abduceret, & ne ascenderent ad tēplum Dūi,sed vitulos aureos adorarent,præbuerunt ei,*quasi clibanum,cor suum*,vt eos succēderet, & idololatriæ flāmis ardere faceret. Idcircò enim applaudēdo gratias egit populo vna cum principibus,quia intellexit, omni eos ad errorē mente conuersos. Postquam vero misit ignem in clibanū cordis eorum,& expertus est, eos ardere, & esse succensos, neminemq; esse, qui suæ resisteret voluntati,*tota nocte dormiuit*,id est,securus fuit,dum illi *coquerentur*,hoc est,igne idololatriæ essent indurati,instar panis cocti in fornace Vnde postea mane surgens id est,scelerū suorum flammā aperta ostendens insania,fecit,vt nequaquā per insidias, sed imprudenter à Dei cultu ad idolorū ceremonias transilirent. Hanc explanationē esse amplectendam,videtur,quod supradictū est,indicare, siquidē cōpoluerat regē cum pistore accendente furnum,& quemadmodum quibus in locis sunt publici furni,solent furnarij panes inferre,oſque furni claudere,donec panes in furno vehementissimè calido coquantur,In eundem modum Ieroboam accendit cor populi ad idolatriam, & cum iam eam,instar panis, decoctam vidit in corde subditorum,publicitus eam profiteri non erubuit. Recentiores veruntamen,vt Vatablus, & alij multo secus expendunt,dicuntque,Vatem nostrum carpere Iudæos, quòd insidiis essent diditi. Ac si apertius dicat,Excogitant tota nocte,quomodo nocere possint proximo corde feruenti,instar clibani diligenter accensi à pistore,nihil enim aliud tota nocte cogitat, & meditatur cor eorum, quàm vt postero die

Iurgiorū ac litium tum in familiis tum in Republica eiiciendi authores vt omnes querelæ ac contumeliæ cessent

Prou. 20.

Hac loquutionis forma designatur summū ardorē populi ad sequenda Idola.

nocea

noceat proximo. Vocat autem *ignem flammæ*, ignem flammã mittentem. *Deuorauerunt iudices suos.* Translationem sermonis eleganter obseruat: Hebraicè est, comederunt, siue consumpserunt iudices suos. Ignis comedere, & consumere dicitur, vt, Deus noster ignis consumens est. Et, In igne zeli eius deuorabitur omnis terra. Atq; Regius Psaltes, Deuorabit eos ignis. Significat autem, occidisse iudices, qui idololatriæ sceleri non consentiebant, vel eos iudices, qui illos idololatriæ arguebant, tandem subuertisse, & suo, atq; impij regis consilio, & exẽplo ad idololatriam induxisse. Occiderunt autem iudices, qui integri esse videbantur, obseruante hoc D. Hieronymo, vt etiam, qui bonus esse poterat per naturam, & religionis Domini recordari: videns, & principes, & populum vitulis subditos, & illos putare deos, etiam ipse à scelere deuoraretur. *Omnes reges eorum ceciderunt.* Bifariam dispungi potest, vel quod omnes reges decem tribuum post Ieroboam eundem secuti in idololatria, & corruptis moribus, recesserint à cultu veri Dei. In hunc modum explanat Diuus Hieronymus, & omnes antiqui patres. Vel, supplicium explicat eorum, qui ob idololatriam fuerint interfecti, vel venerint in potestatẽ inimicorum. Prior explanatio videtur verior, quod sequentia verba aperte declarant, *Non est, qui clamet in eis ad me*, profitendo, me videlicet esse verum Deum, licet quis posset cõtendere, hoc dictũ, quoniã Israelitæ calamitatibus iactati, nullus inter eos extiterit, qui diuinã imploraret opẽ. *Ephraim ipse in populis commiscebatur.* Per *Ephraim* intelligit regnum decẽ tribuum, & significat, non solum fuisse interfectũ idololatriæ Ieroboam peccato: sed etiam multis aliis idololatriis, & peccatis gẽtium. *Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur.* Elegantissimam apponit similitudinem, licet subobscuram, vt obseruat Diuus Hieronymus, atq; hinc variè explanatur. Quidam existimant, *Ephraim*, hoc est, regnum Israel conferri cum pane subcineritio, quod cordibus idololatriæ vndique fuerit contaminatus, & per pœnitentiã non conuersus ad Dominum, quemadmodum panis subcineritus conspurcatur puluere cinerum, neq; resoluitur, iuxtà illud Isaię Populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum non exquisierunt. Ac rursum apud Ieremiam, Quare auersus est populus iste auersione contentiosa? Placet hæc explanatio Diuo Hieronymo, quamuis paucis eam est prosecutus, cum quo consentiunt Interlinearis, Lyranus, Rupertus, Haymo, Carthusianus. Probat autẽ egregiè Sanctus Doctor, hãc esse

Deut. 4.

Psal. 20.

Magna & grauissima euocatio, quod in calamitatibus tãlis ne cõpunctio, nec Dei inuocatio populo adfuerit.

Isa. 9.

Ierem. 8.

esse huius loci germanam intelligentiã, ex verbis postea subiunctis, quæ quod videbatur ambiguũ, neq; satis sonare, q̃d diceret declarãt manifestius, nẽpe, *Nec reuersi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his.* Hęc verba apertè videntur ostendere, amplectendũ esse dictam explanationẽ. Alij nihilominus secus expendunt, dicentes, his verbis significari, Israelẽ citò abducendũ esse in captiuitatem. Nam quemadmodũ placenta, dum coquitur subiectis prunis, prius absumitur, quam in alterã partẽ versa sit, Sic inquit, nõ differendam Israelis captiuitatem. Non est etiam is sensus mihi ingratus, ei enim sequentia verba maximè fauent, scilicet, *Comederunt alieni robur eius.* Nã si *robur* vocat regni Israelis opes & facultates magno labore partas, satis liquet, his, & præcedentibus implicari transmigrationem decem tribuum. Quidã etiam per *robur* intelligunt principes, & fortes quósq; populi, vnà cum thesauris eorum. Ita explanant Interlinearis, Haymo, & Carthusianus. *Et ipse nescivit.* Deum suum, aut se peccasse. Tanta enim fuit Ephraim amentia, vt nesciret Deũ suum, aut certè ignoraret causam, pro qua fuisset deuorantibus traditus, iustũ se reputans. *Sed & cani effusi sunt in eo.* Canos vocat senes Synecdochen, & effusos esse ait, q̃ omnium essent idololatriæ dediti, aut quia despecti sunt, & interfecti ab hostibus multo tamen melius explanabimus, D. Hieron. explanat, referendo videlicet *canos* ad peccatũ Israelis, quod multo videlicet tempore errauerit, & abundè in nequitia vsque ad senium permanserit. *Et ipse ignorauit* senectutem & vetustatem suam, quamobrem & finem regni sui imminere. Nam, vt inquit Apostolus, quod antiquatur, & senescit, prope interitum est.

Similc.

Grande scelus est, peccatorẽ vel insanionẽ suã agnoscere cui, am. Hebr. 8.

Obseruationes ad morum compositionem.

Hominũ vesania dies voluptatis aut mundani lucri recolit & celebrat.

Dies regis nostri. Detegit hic locus deprauatam hominum consuetudinem, qui eos maximè dies celebritate dignos iudicant, cum suas voluptates corporeas explent, aut aliquot commiserunt peccatum. Videbis, hominem ardentem puellam, cum diem, in quo eam est adeptus, velut insignem omnibus aliis diebus anteferre, eum vocare fœlicem, diem denique verè suum, lætariq́ue magnopere in eo. Sic & populus Israel diem, quo se contaminauerant detestando idololatriæ crimine, & rex tam impie offendit Deum, vt eius peccati

cari auctor extiterit, igenti proſequuatur honore, & celebri tate, dicentes, *Dies regis noſtri eſt.* Sic etiam apud Iſaiam legi- *Iſa. 19.*
mus, Ægyptum magna perfundi alacritate, quod Iudam affligeret. Erit, inquit, terra Iuda Ægypto in feſtiuitatem, hoc eſt, calamitas Iudæorum afficiet lætitia Ægyptios. Quid po- *Simile.*
teſt deteſtabilius excogitari, quam hominem tunc lætari, cũ maximè triſtari, & lachrymas fundere debuiſſet? Quis, cum addicitur morti, gaudet? Quis, cum redigitur in captiuitatem, & omnibus ſpoliatur bonis, lætus eſt? Cum ergo peccatum innumerata homini afferat mala, animam quippe iugulat, hominem damnat in captiuitatem diaboli, omnia aufert bona ſpiritualia, &c. quomodo homo lætari poteſt, dum pec- *Iob 3.*
cat? Cur potius non lachrymas fundet, & ſicut ſanctus Iob dicebat, Pereat dies, in qua natus ſum, &c. non dicet, Pereat dies, in qua peccaui, & nox, in qua dictum eſt, Patratum eſt peccatum? Dies ille vertatur in tenebras, non requirat, eum Deus deſuper, & non illuſtretur lumine. Obſcurent eum tenebræ, & vmbra mortis; occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus. Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna: maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. Si enim miſer homo cõtra ſe ſuſcitat Leuiathan eo die, quo peccat, hoc eſt, diabolum, cur non in has voces prorumpet? Cur non dignius ea verba proferet, quam ſanctus Iob? Sed lege D Gregorium in hunc Iob locum, elegantiſſimè enim expẽdit, quibus lamentis ſit proſequendus dies, in quo homo peccatum committit. Quemadmodum, teſte Plinio, cum pecora exul- *Simile, Plin. l. 18. cap. vlt. Cantator cygnus funeris ipſe ſui.*
tant, & indecora laſciuia ludunt, certum præſagium eſt futuræ tempeſtatis, & ſicut cantus oloris ſignum eſt imminentis ſibi mortis, In eundem modum, cum peccatores exultant ob peccatum, intellige, iam eorum inſtare ſupplicium. Cur eum diem, quo ingreſſi ſunt filij Iſrael in Ægyptum, non memotiæ tradit Scriptura, ſed diem egreſſionis eorum? Vtique a- *Gene. 46.*
pud Geneſim non inuenies, quo fuerit Iacob ingreſſus die Ægyptum cum ſuis filiis, & familia, ſecus autẽ, egreſſionis mentionẽ faciens, inquit, Eadẽ die egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra Ægypti. Nox iſta eſt obſeruabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti. Certe, vt doceat, non eſſe lætitiæ diem, cum peccas, ſed maximæ triſtitiæ, cũ eo die miſer homo ingrediatur regionẽ Pharaonis, id eſt, diaboli, ſed cũ egrederis de Ægypto, hoc eſt, cũ peccatũ relinq; *Exod. 12.*

& ad

& ad terram promissam cœlestem tendis, virtutum actioni-
Psal. 117. bus incumbendo. Tunc, tunc dicere poteris. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea: non, cum laberis in peccatum. Filij etiam Israel omni tempore, quo Amam
Esth. 9. eos affligebat, lugebant, sed eum diem, quo liberati sunt & impius Aman suspensus est, solennem constituerunt, vt in eo omni tempore deinceps vacarent gaudio, atq; conuiuiis. Tu etiã non cum Aman, id est, diabolus te premit te premit & subiicit seruituti, lætus esto, sed tristis. Cum vero te ab eius potestate videris exemptum, eum celeberrimum diem iu-

Aule principũ assentationes scatet qui execrãdũ cœco dica. Quadrat obseruatio in Euan. pro festo S. Matth. in hęc verba. Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores discumbebant cum Iesu. Ecce, quando exultantes celebrant conuiuia, nempe cum peccator surgit à peccato, & sequitur Christum. Secus multi faciunt qui eum Rege diem agunt celebrem, in quo Dum offendunt.

claudicant eodẽ crure colligato ac quo dã scurra Philippi Macedonis habemus. ¶ Secundo, *Dies regũ nostri est* O miserandam regum, & principum sortem, quibus non desunt assentatores, laudibus prosequentes eorum crimina, raro autem inuenies, qui eos obiurgent, & reprehendant. Vtinam, impie Ieroboã, sicut habuisti tui sceleris laudatores, haberes & reprehensores. Sed quid dico? Habuit certe Ieroboã viros, qui eum idololatriæ arguerent, noluit tamẽ eorum acquiescere cõsiliis Legimus enim, *Deuouauerunt iudices suos.* qui videlicet regem, & populum reprehendebant. Vbi vides, proniores esse homines ad sectanda

Simile. mala, quam bona, Quemadmodum scapham iuxta naturalẽ,
Psal. 106. decursum fluminis nauigantem, quãuis venti reflent, vt ascẽ-

A vino abstinere prudentes principes debent cuius quidẽ rei non in scius Romulus vino semper vsus est parcissime Blon. li. 8. Rom. triũphan. dat, aut nõ moueatur, nõ poteris cõpescere, sed labitur quo gurges tendit. In eundẽ modum impij, reflantibus piis cõsiliis, ne peccarũ patrent, feruntur præcipites quo ducit voluptas, & tẽporarium commodum. Consilium altissimi, inquit Regius Psaltes, irritauerunt. Et apud Prouerbia Sapiẽtia clamitat Vocaui, & renuistis, extendi manum meam, & nõ fuit qui aspiceret, despexisti omne consilium meum & increpationes meas neglexistis. Discès etiam ex hoc loco, non deesse viris iniquis adiutores & fautores suę iniquitatis, qui ad peccatum alliciant.

¶ *Cœperunt principes furere à vino.* Nõn in vulgus coniicit oculos, vt inspiciat, an vino æstuet, sed in principes, quos modestiores & cõtinentiores esse decet, eorum enim intẽperantia nocentior est reipublicæ. Quemadmodum maius periculum imminet ædificio, si columnæ cõburãtur, quibus totũ fulcitur,

totum-

totumq́ue ruet, destructis columnis. In eundemmodum, si principes vino dediti sint, cū fundamēta sint reipublicæ, totū regnū labefactatur, neq; diu constare potest. Si enim principes multis debeāt micare virtutibus, vt regnū rectè gerāt, & ebrietas fons, & origo sit vitiorum, quo pacto vinolentia corrupti regni pondus sustinere poterunt, illudq́ue moderari, vt par est? Quo pacto iustè discernere, si iudicium intellectus vini fumo sit obscuratus? Quomodo intra pectoris cubile arcana consilia continere, si cuncta fari temulentia cogat? Si ebrietas, vt inquit Diuus Augustinus, est flagitiorum omnium mater, culparumq́; materia, radix criminum, origo vitiorū, turbatio capitis, subuersio sensus, tēpestas linguæ, procella corporis, naufragiū castitas, amissio tēporis, insania voluntaria, ignominiosus languor, turpitudo morū, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela, qui huiusmodi vitio est contaminatus, quomodo alios regere poterit? Quāuis non aliud nocumentum afferre reipublicæ ebrietas, quam se omnium secretorum exhibere reuelatricem, hominemq́; in eo statu constituere, vt omnia effutiat, indignus est ebrioſus principatus culmine. Vnde Ecclesiastes inquit. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Cur reprehendit principes comedentes ad luxuriā, hoc est, vino, & epulis se ingurgitantes, eosque inquit reipublicæ futuros esse pernicię, & euersionē, nisi quia præuiderat Ecclesiastes, quot malorum sit causa principum ingluuies? Quemadmodum, referente id Diuo Isidoro, quirinus lapis, inuentus in nidis vpuparū, quæ aues sunt immūdissimę, suppositus capiti dormientis, hominem concitat, vt omnia arcana sui pectoris referat dormiendo. In eundem modum ebrietas inuenitur in corde obscœnorū hominum ebrioſorum, quæ compellit illos, omnia secreta cordis pandere. Adumbrat hoc inebriatus Noë, ita se discooperiens, vt detegeret verenda sua. Quādo enim homo in ebrietatem incidit, facile reuelat, quicquid in eius pectore est reconditum, etiam pudenda sua, hoc est peccata, quæ commiserat. Vnde egregiè D. Hiero. inquit, in Epistola ad Occeanum, Noë ad vnius horæ ebrietatem nudauit femoralia sua, quæ per sexcentos annos contexerat. Et Sapiens ait. Noli regibus, ô Lamuel, Noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas. Quid singula prosequar damna ex vinolentia orta? Satis

Ecclc. 10.

Simile.

Arcanū demens de regni Ebrietas.

Gene. 9.

sit, vnum aut alterum ex sacris Bibliis proferre. Quando Absalon præcepit pueris suis, esse gladiis confodiendum Ammon? Vtique cum vino æstuabat. Obseruate, inquit, cum temulentus fuerit Ammon vino, & dixero vobis, Percutite eũ & interficite, nolite timere, ego enim sum, qui præcipio vobis, confortamini, & estote viri fortes. Quãdo etiã Simon, & filij eius interfecti sunt? Certè cum inebriati essent, surrexit Ptolomæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intrauerũt in conuiuium, & occiderunt eum, & duos filios eius. Quis ergo homo mentis compos non execrabitur temulentiam, eãq; veluti venenatum serpentem non fugiet? Quis non commendabit leges Carthaginensium, quibus toto imperij tempore magistratibus suis vinum interdicebant? Agnouerant enim abstemios, & frugales principes reipublicæ prodesse, temulentos autẽ, & luxuriosos eidẽ maxime obesse. Quòdsi Apostolus præcipit. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria & principũ muneri incũbit, homines laxantes habenas libidini punire, & ab huiusmodi peccato arcere, si principes eodẽ vitio sint contaminati, & ebriosi fuerint, quo pacto id munus reipublicę præstabunt, & ad pudicitiam impudicos reuocabunt? Quadrat obseruatio in Euan. Dominicę quartę Quadrageſimæ, in hæc verba, Accepit Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus, similiter ex piscibus, quantum volebant. Per interrogationem aptanda est obseruatio in hunc modum, Cur Domine vna cum panibus, & piscibus, vinum non propinas? An quia cognouisti, quantum plerunque noceat vinum immodicè hausturn? &c.

1. Macha. 16.

Ephe. 5. Luxuria Ebrietatis comes.

¶ *Extendit manum suam cum illusoribus.*

Aduertant hoc reges, & principes audientes, & suscipientes benignè irrisores, & qui nõ putant, crimen esse huiusmodi homines audire, ne dicam eos fouere, amplecti & fauoribus, atq; muneribus prosequi. Nam si graue crimen non esset, non quereretur Dominus de rege Ieroboam, & illusoribus fauerit. Hinc & Sapiens inquit Abominatio Domini est omnis illusor, & ipse Dñs deludet illusores. Atq; D. Tho. egregie decernit, detisionẽ de re notabili esse peccatũ mortale grauius contumelia, grauissimũ autẽ peccatum esse derisionem Dei, secundo parentum, tertio vero iustorum. Quòd si rẽ oculatius inspiciamus, deprehẽdemus, irrisores esse multo peiores iis, qui illuduntur, & irridentur. Adũbratũ est hoc elegãter apud Iob, dũ destruthione dicitur. Priuabit eã Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam, cum tempus fuerit, in

Pro. 3. Derisio peccatum mortale.

22. q. 75. 2. c. Iob. 31.

altum

altũ alas erigit deridet equum,& aſcenſorem eius. Mira certe natura ſtruthionis, quæ cum ſit ſtupidior aliis animantibus,mole corporis grauis,plumis carens,quibus volare poſſit,equum irrideat,& equitem. In eundem modum inuenies irriſores,cum onere peccatorum prę aliis ſtronuſti,plumiſq; virtutum careant, quibus in cœlum conſcendere poſſint, deſpiciũt meliores ſe,& irrident. Vide,an ſimiles ſtruthiones fuerint impij illi,qui dicebant,aſpicientes viros eximiis virtutum dotibus exornatos,Hi ſunt,quos aliquando habuimus in deriſum,& in ſimilitudinem improperij. Sic etiam S. Tobias irridebatur. Vnde Scriptura inquit. Sicut beato Iob inſultabant reges,ita ita iſti parentes,& cognati eius irridebant vitam eius,dicentes. Vbi eſt ſpes tua pro qua eleemoſinas,& ſepulturas faciebas? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro quinquageſima,in hęc verba, Tradetu renim gentibus,&illudetur. Peccatũ eſſe irriſionem,aperte oſtendit Chriſtus,alioqui non quęreretur,quòd eſſet illudẽdus. Quis ergo proximum audet irridere? *Sapien. 5.* *Tob. 2.*

¶ *Et deuoranerunt iudices ſuos.* Splendet hic Dei noſtri miſericordia, qui etiam grauiſſimis peccatoribus non denegat viros pios,qui illos corripiant,& ſtudeant à peccato reuocare. Sic inter fratres Ioſeph Rubẽ nititur reuocare alios fratres à fratricidio. Sic Ionathas auertere conatur Saul, ne interficiat Dauid,dicẽs ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi. Sic peſſimos Sodomitas S. Loth corripiebat,dicens. Nolite,quæſo,fratres mei,nolite malum hoc facere. Deniq; non defuit impio Pilato vxor ſuadens,ne Chriſtum addiceret mortis ſupplicio,ſubiiciẽs per miniſtros & famulos. Nihil tibi,& iuſto illi. Diſces etiam ex hoc loco,crebro iniquos prævalere aduerſum viros pios,impleriq; illud Aſſertoris noſtri. Spinæ ſimul exortæ ſuffocauerunt bonũ ſemen. Id enim maximè quærit impius ille Pharao,ꝙ videlicet boues fœdæ,confectæque macie deuorent eas quas mira virtutum ſpecies reddit pulcherrimas. Veruntamen nõ glorientur propterea impij,cum videt virgas ſuas, hoc eſt, poteſtates ſuas verſas in dracones mordentes viros morum integritate cõſpicuos,venier enim tẽpus,quando virga Aaronis,id eſt,Chriſti poteſtas deuorabit virgas iniquorũ. Diſces præterea,difficilẽ prouinciã eſſe impoſitã humeris iudicum,audis enim,deuoratos eſſe hos iudices. Non ergo parua ſed ingenti fortitudine animi opus eſt iudicibus, vt iniquis reſiſtant. Vnde Sapiens ait,Noli quærere, fieri iudex, *Gene. 37.* *1. Reg. 19.* *Genc. 19.* *Matt. 27.* *Exod 16.* *Eccle. 7.*

nisi valeas virtute irrumpere inimicitates, cohortes eximescas faciem potentis, & potias scandalum in aciebus tua. Significauit hoc perelegans Salomon, dum thronum, in quo sedebat ad iudicandum fecit de ebore, atque leonibus hinc inde munuit. Quid enim ebur, & leones adumbrant, nisi fortitudinem, cum leo sit fortissimus bestiarum, & ad nullius paueat occursum ebur vero vix igni cedat? Hinc etiam apud veteres, vt inquit Pollux, vbi de dietetis, & dicastis agit, Echinum aheneum habere iudices consueuerunt, in quem iudicia scripta coniiciebant, quo significabant, non licere cuipiam impune iudicibus admouere, nec inuertere, aut immutare quicquam sine graui supplicio. Est enim Echinus animal spinosum, quem hoc scabritiem, & spina nemo attingere audet. Si hoc impius Pilatus, animaduertisset, non annuisset, perfidis Iudæis dicentibus, Si hunc dimittis, Christum videlicet, non es amicus Cęsaris. Sed quia animi constantia caruit iniustus iudex deuoratus est ab iniquis Iudæis.

Hoc fit quando iudex timendo personã magnatis non audet debitam pronunciare aut exequi sentẽtiam.

Non est, qui clamet in eis ad me. Quid si aliquis esset, qui clamaret ad te Domine? Parceres ne aliis. Quid mirum, si id asseuerauerimus? Nonne propter vnum Mosem pepercit omnibus filiis Israel? Nonne propter Abraham sanauit Dominus Abimelech, & vxorem, ancillasque eius? Nonne Paulo donauit Dñs omnes animas cum illo nauigantes? Honoremus igitur fratres mei, viros sanctitate insignes ob eorum enim merita, & orationes peccatores sustinet Deus. Discet etiã clamorẽ orationis maximũ esse refugium in calamitatibus, ne Deus peccatores funditus euertat. Quemadmodũm ciuitas quæ muris cincta nõ est, facile venit in potestatẽ hostiũ propterea quod prorsus absit id, quo fuerat hostium incursus arcendus, Sic & hominem non munitum præcibus & orationibus fusis ad Deum facile ipse cælestis iudex plectit, & punit. Et quemadmodum anchora nauem validã reddit ac ne fluctibus inuoluantur, retinet, Ita nos firmos, ne pereamus ob peccata nostra, reddit oratio. Tu inquit Deus Ieremiæ, noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi quia non exaudiam te. Igitur qui orat, optime Deus, tibi obsistit, ne vindictã sumas de peccatis eius. Hanc orationis anchoram iecisse Apostolos inuenies, dum nauicula operiretur fluctibus. Suscitarunt enim dormientem Christum, dicentes, & orantes Domine saluа nos perimus. Hinc Apostolo nos admonet, Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Ac rursum

Exod. Genes. 20.

Actor. 27

Oratio calamitatũ refugium qua quidẽ ma Dei suspendi-tur venia & procuratur & præmio rum largitas impetratur

Ierem. 7.

sum, Orationi insistantes. Sponsus etiam cælestis gratissimam sibi esse orationem Sponsæ ostendit dicens, Quæ habitas in hortis amici auscultant te, fac me audire vocem tuam. Quid namque hortos vocat, nisi Ecclesiam? quid amicos, nisi sanctos illos spiritus angelicos? Hi auscultare dicuntur quemque Ecclesiæ filiũ, vt amicissimis animis, atque pergratis, eius rationem deferant omnipotenti Deo. Cant. 8.

¶ *Ephraim in populis commiscebatur* Sæpius obseruauimus, fugiendam esse impiorum hominum necessitudinem, & amicitiam, eorum enim commixtio multum nocet. Corrumpunt quippe bonos mores colloquia praua, inquit Apostolus. 1. Cor. 15.

¶ *Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur.* Optimus locus est ad exhortandos peccatores, maleactorum eos pœniteat, reuocentque gradum à viis pessimis. Comendatur etiam maximè Dei misericordia, longanimitas, qui non ad Ephraim sordibus cõspurcatum conuertit oculos, vt puniat sed an reuersetur, id est, conuertatur ad Deum suum per pœnitentiam, considerat vt parcat an patrandis delictis finem peccatores præfigant, ne vindictam sumat. Cõuertere, inquit Sapiens, ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua. Et apud Ieremiam, Fornicata es cum amatoribus multis tamen reuertere, &c. Atque apud cantica, Reuertere, reuertere Sunamitis vt intueamur te. Egregiè inquit D. Anselmus, Cognoscit quidem errorem peccatorum cælestis Sponsus, commonetque eos ad conuersionem. Sunamitem autem vocat id est, captiuam à diabolo in Babyloniam, id est, in confusionem vitiorum, Apostolus etiam relinquenda esse peccata nos admonet dicens, Deponentes omnes pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Adumbrat hãc ad Dominum reuersionem non ineptè vox ila angeli, dicentis Agar, Vnde venis, & quo vadis? Atque cum, respondisset Agar, A facie Sarai dominæ meæ ego fugio subiecit angelus Domini, Reuertere ad dominam tum, & humiliare sub manus illius. Et rursum Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine. Quoties ergo miser peccator admittitur à Deo per peccatum, plures sunt angeli, id est, cœlestes voces commonentes peccatorem, ne à Deo suo recedat subiicientesque oculis fugientis à tanto Deo, Vnde venis, & quo vadis? Ac si

Ecclei 7. *Verè pœnitentem oportet conuerti ad dominũ à quo auersus fuit, & vt id rectè fiat relinquere debet peccata sua.* Ierem. 3. cant. 5. Hebr. 12. Genes. 16.

apertius dicant, Cur nõ te pudet, miser humuncio, relinquere Deum tuum qui omne bonũ, omnis thesaurus, ipsa vita est &c. Animo etiam contẽplare, quo vadas cum peccas, nempe ad solitudinẽ, vbi siti pereas, nihil inuenias, præter spinas & laborẽ. Reuertere ergo ad Dominã tuã, sapientiã illã videlicet cœlestẽ filium Dei, & humiliare sub manu eius quæ non grauis est reuertentibus ad se sed mitis, & lenis. Quis enim expendere poterit, quam benigne Christus suscipiat, & amplectatur reuerentes ad se quantumque plenam manum habeat, quod cœlestes opes effundat, & porrigat ad se cõuersis? Hinc subiicit angelus, Si Reuertaris Agar in domũ Abrahami multiplicabo semen tuũ, & non numerabitur præ multitudine. Tot enim Deus bona cõfert in redeuntes peccatores ad eũ ad nullus ea numerare præ multitudine possit. Quem admodũ, flante vẽto, oritur tẽpestas, cœlũ nubilũ redditur, & quandiu ventus flat, omnia caligine, & horrore implentur sed quamprimum ventus sufflare desinit omnia, tranquila, sunt, & sol cuncta suis splendoribus radiis illustrat & fouet In eũdẽ modum, hominibus laxantibus habenas peccatis in punitionem omnia concitari solent, torquere, & afficere acerbitate cæterum si peccare desinant, gratissimum illis se exhibet Sol iustitię Christus. Hinc Iob inquit de peccatore, Apprehendet eum quasi aqua, inopia, nocte opprimet eum tempestas. Tollet eum ventus vrens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo. Et sanctus Tobias ait, Non delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillũ facis, & post lachrymationem, & fletũ exultationem infundis in multa Euangelia quadrat locus iste. Primò, quadrat in Euangelium pro festo sancti Matthæi, in hæc verba, Sequere me. Et surgẽs secutus est eum. Ecce, Matthæus factus fuerat subcineritius panis, æstuabat enim auaritia, veruntamen non in eo peccato permansit, sed reuersatus est. Quadrat etiam in Euangelium sabbathi post Dominicam secundam Quadrag. in hæc verba filij prodigi, Surgam, & ibo ad patrem meum. Ecce panis subcineritius factus filius prodigus non sub cinere, & stercore peccati perseuerat, sed reuersatur, Surgit enim & redit ad patrem. Denique hic locus aptari potest omnibus Euãgeliis, in quib⁹ sermo incidit de pœnitẽtia. Docet enim, vt quis pœnitentiam dignam agat de peccatis, necessum esse ab illis se auertere, & conuertẽre se ad Deum.

Anima quæ dereliquit Dominũ per obsita & densa deserta vagatur. Simile.

Conuersio nostra semper mouet Deũ paratum. Aug. sup. Psal. 6. Iob. 27.

Tobiæ. 3.

Expectat Deus delinquentes benignè suscipit reuertentes Bern. sup. Cant. ser. 9.

¶ *comederent alieni robur eius, & ipse nesciuit.* Multa hic sunt impli-

implicata. Primò docet Deus peccatores indignos esse opibus, & diuitiis. Ob peccata enim Ephraim, & Israelis, robur, id est, opes eorum alieni comedunt. Hinc sanctus Moses ait peccatoribus, Vxorem accipias, & alius dormiat cum ea, domum ædifices, & non habites in ea, plantes vineam, & non vindemies eam bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo, asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi, oues tuæ dentur inimicis tuis, &c. Aristoteles etiam egregiè difinit, diuitias auferendas esse malis. Disces etiam secundò, diuites debere defendere Rempublicam. Vnde Aristoteles inquit, necessarios esse diuites ciuitati, vt constare possit ciuitas. Caueant ergo viri potentes, & locupletes consumere diuitias ad perniciem, & euersionem ciuitatis, atque illi non se exhibere, robur & fortitudinem, crimen esse cognoscant. Tertiò, disces cum ciuitatem videris opibus spoliatam conuertendos esse oculos ad peccata, ibi patrata, propterea enim Deus solet permittere, vt ciuitas, siue regnum bonis priuetur temporariis, & vastetur ab hostibus. Quartò vides hic impiorum hominum, & Dei tui conditionem. Cum Deus quem flagellat, id maximè quærit vt homo resipiscat, relinquat peccata & cognoscat, ob ea à Deo suo puniri. Impij vero non item. Sunt tribulationes collyrium quoddam diuinum, confectum à Deo, ad inungendos oculos mentis, quoties, peccati albugine obducuntur, vt eius mordaci acrimonia peccatores intelligentiores fiant. Hinc D. Gregorius inquit, Pœna oculos aperit, quos culpa claudit. Et Isaias Vexatio dabit intellectum. Atque Ieremias, De excelso misit ignē tribulationis, & erudiuit me. D. Ioannes etiā in Apocalypsi inquit, Tu dicis, quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, pauper & cœcus & nudus. Suadeo tibi, vt collyrio inungas oculos tuos vt videas. Quid Collyriū vocat? Vtique tribulationē. Quemadmodum enim collyrium per lachrymarum effusionē oculos carnis emundat, & visum reddit, Sic tribulatio, dū lachrymas haurit, clarificat oculos cordis, vt se peccator agnoscat & conuertatur ad Deum. Sic filij Iob, cōiecti in carcerē, & à Ioseph reprehensi, in agnitionem patrati criminis veniunt, dicentes ad inuicem. Meritò hęc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Et Ierusalem ait, Vindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas. Atque Daniel, In veritate, & in iudicio induxisti hæc propter

Deut. 28.

2. Magno moral. c. 3

7. Pol. c. 8

Diuitiæ nerui sunt rerū: nō solū nobis diuiteseſſe volumus, ſed etiam liberis, propinquis, amicis, & reipublicæ

Isai. 28. Threm. 1

Apoc. 3.

Simile.

Genes. 42.

Thren. 1.

Daniel. 9.

peccata nostra. Quemadmodum fons Bœotię, qui iuxta flumen Orchomenon nascitur, memoriam homini affert, Sic aqua tribulalationum peccatorem reducit in agnitionem suorum criminum. Sed non sine ingenti lacrimarum profluuio dici potest quorundã hominum amẽtia, qui his aquis repleti, nequaquam resipiscunt, quibus apud Isaiam Deus inquit, Eleuare, eleuare, consurge Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicẽ iræ eius, vsque ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti vsque ad fœces. Cur non parum, sed multum bibisse Ierusalem, ait Deus? Certe, quia oculos mentis non aperiebat ad cognoscendum Deũ suum, & peccata sua. Quod & aliis verbis Dominus apud Ieremiam significat, dicens, Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum. Quid namq; est, peccatum in vngue adamantino scriptum esse, nisi multis calamitatibus Iuda non reuertere ad saniorem mentem? Ea quippe est adamantis natura, vt nulli penitus cedat materię, ita vt neque ferro frãgatur, neque igne calescat. In eundem igitur modum nonnullos homines inueniens, qui neque ferro calamitatum trãssixi, neque ignem tribulationum coniecti reuocantur à peccatis.

Isai. 1.

Iere. 17.

Adamas gemma quasi indomitus dicas quæ ferro & incudibus resistit soloque sanguine hirci tepenti frangitur.

¶ *Sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit.* Quatuor hic sunt implicata, iuxta variam intelligentiam à nobis adhibitam. Primum, si significet, senes nimium esse idololatriæ deditos, hoc aduertant senes, vt discant, esse cæteris cõtinentiores. Quemadmodum enim quo vinum antiquius est, redditur purius, & pretiosius, Ita quanto homo magis senescit, debet feruentius Deo inseruire. Tres species, inquit Sapiens, odiuit anima mea, pauperum superbũ, & diuitem mendacẽ, & senem fatuũ insensatum. Et Isaias, puer centum annorum morietur, & peccatum cẽtum annorũ maledictus erit. Et Daniel, Egressa est iniquitas de Babylone, à senioribus, iudicibus, qui videbantur regere populum. Quemadmodum eam arborem malam quodammodo iudicamus, quæ post florem nullum producit fructum, Sic inter homines ille, qui canis iam est respersus, & non profert virtutis fructus, maximè est reprehendendus. Loquere, inquit Apostolus Tito, quæ decet sanam doctrinam, senes, vt sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Et Diuus Ambrosius. Quid naturam accusa ô homo? Habet illa impedimenta quædam senectutem, & infirmitatem: sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis subtilior, ad constantiam subeun-

Simile. Ecclc. 25. Isai. 65. Dani. 13. Simile. Erubescat senectus quæ se emendare non potest Amb.

Tit. 2.

dæ

dæ mortis potior, ad reprimendas libidines fortior, in firmitas corporis ſobrietas mentis eſt. Et Hugo de clauſtro animæ lib. 2. inquit, Inter abuſiones huius ſæculi, ſola maior eſt ſenis obſtinatio, qui morti proximus non abhorret aduentum, qui, quaſi ad oſtium huius mundi poſitus, foris ſpectat, neque tamen vitę præſentis attendit egreſſum, neq; futuræ cõſiderat. Audit nuntios mortis, & credere non vult eis. Tres ſunt enim nuntij mortis, caſus, infirmitas, ſenectus. Caſus dubia, infirmitas grauia, ſenectus certa nuntiat, caſus nuntiat mortem latentem, infirmitas apparẽtem, ſenectus præſentẽ. Ex incertitudine mortis timor, ex infirmitatis grauitate dolor, ex certitudine ſenectutis non obſtinatio, ſed affli ctio, & humilitas ſequi deberet. Hactẽnus Hugo. Sanctus etiam Cyprianus ait, de ſenibus loquens, Quid ſtolidius, fieri fieri poteſt, ſi mens ad perfectionem feſtinare non contendat, quando totius corporis habitu ſenectute confectus homo ad interitum properat, dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuauiter olet, pectus ſuffocatur, tuſſis cachinnat, genua trepidant tales, & pedes tumor inflat? Homo exterior, qui ſeneſcit, his omnibus aggrauatur, & hæc omnia ruituram iam domum noſtri corporis cito prænuntiat demum Seneca ait? Amplectenda eſt, & amanda ſenectus, plena eſt voluptatis, ſi illa ſcias vti. Gratiſſima ſunt poma, cum fugiunt. Deditos vino potio extrema delectat: quod, in ſe iucundiſſimum hominis voluptas habet, in finem ſuum differt. Quemadmodum oues auidius comedunt ad veſperam, cum nox imminet, quam mane, ita homines, qui oues paſcuæ Domini ſunt, debent impenſius nauare operam virtutibus, cum veſperam vitæ attingant, agnoſcentes, cito eſſe auferendos è loco paſcuæ. Quadrat obſeruatio in Euangelium Purificationis Diuę virginis, in hæc verba, Ecce homo erat in Ieruſalem. cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus, &c. O commendandum ſenem, qui agnouerat, inſtante iam morte, debere ſenes in ingenuas actiones incumbere. Hinc iuſtitia, & timore Dñi ornari quærit, &c. Quadrat & in Euangelium Dominicę infra Octauas Natalis Domini, in hęc verba, Erat Anna vidua vſque ad annos octuoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis, & obſecrationibus ſeruiens nocte, ac die Quemadmodum lucerna, cum oleum iam iam totum hauſtum eſt, ac ſi finem vitæ ſibi imminere cogno-

Senectus nos admonet vt ſarcinas colligamus antequam proficiſcamur è vita Varro de re ruſtica. lib. 1.

Senec. Epiſtol. 12. Satis multum tẽporis, ſparſimus, incipiamus in ſenectute vaſa colligere in freto viximus moriamur in portu. Senec. Epiſt. 15.

Simile.

scat, illustriorem edit flammam, & flumina, quo mari propius accedunt, velocius, & altius decurrunt, & labuntur, Ita Anna, agnoscens se proximã morti ardentius Deo in seruiebat.

Senectutis canities venerabilis Amb. Epist. Leuit. 19. Eccles. 8. 1. Tim. 5. Thren. 4. Isai. 3.

¶ Secundò. *Sed & cani effusi sunt in eo*, Si locum expendas de contemptu, & despectu senum, discès, pœnam esse ingentem ciuitatis, & regni, senes nõ honorari, & nequaquam esse despiciendos senes. Hinc Dominus præcipit, Honora personam senis. Et Sapiens inquit, Ne spernas hominem in senectute, sciens, quia ex nobis senescunt Et Apostolus, Seniorem ne increpaueris, sed obsecra, vt patrem. Contra vero aduersus senum contemptores dicitur, Faciens sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt. Et rursum apud Isaiam, Tumultuabitur puer contra senem. Non sunt aliud senes in Republica, quam frænum ad compescendos homines, ne in vitia labantur, atque propterea illis deferendus est honor.

Potentia est in senioribus Prudentia in senioribus. Arist. Polit. 7. Iob. 12. Prou. 22. Eccle. 18. & c. 10. Psal. 31.

Quemadmodum aqua, vino admista, illud reddit moderatius, Sic senes, in Republica adolescentibus admisti, eos sua grauitate, & prudentia moderantur, eorum temeritatem, & impetum coercẽtes. Hinc Lacedæmonij cõmendantur, qui ex Lycurgi instituto, vt refert Xenophon in Repub. Laconũ, senes non minus, quam patres reuerentur Quemadmodum palma, quanto vetetior est, tanto est fœcundior, & corallium est rubicundius, quo antiquius, Ita homines, quo seniores sunt, eo prudentiores, & sapientiores, esse solent, In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, dicit Scriptura. Igitur ingens ruinæ indicium est, si senes paruipenduntur, cum eorum consiliis sit respublica gubernanda, & stabilienda.

Habet hoc infœlix cõsuetudo peccandi vt quanto amplius quisque peccauerit tanto minus peccata ipse intelligat & tanto plus peccare desiderit.

¶ Tertiò, *Sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit*. Eleganter, explicans hunc locum Diuus Hieronimus, inquit, hic significari, Israelem multo tempore errasse. Hispane *ser peccador viejos, y de canas*, quibus nihil nocẽtius homini contingere potest, tum quia difficile est, reuocare grauius, & propius immineat supplium. Adolescens iuxta viã suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea, inquit Sapiens. Ac rursum, Ante languorem adhibe medicinam. Et, Languor prolixius grauat medicum, breuem languorem præcidit medicus. Expertus est hoc Regius Psaltes, quam obrem ait, Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Ac si apertius dicat, Quoniã ego tacui, & peccata mea dissimulaui, ac cõfiteri neglexi, ideo ossa mea, quasi vetustate cõsupta, lan-

languida facta ſunt, dum aſſiduè eiularem, & clamarem præ animio afflictionis dolore; inquam ob mea peccata incidere me permiſit Dominus. Ecce, vtrumque fatetur Dauid, & ſe viribus exhauſtum, & elanguidum, vt reſipiſcat, & cõuertatur: diu acerbiſſimè punitum ob inueteratã peccandi conſuetudinem. Et apud Iob, Manus illius reddent ei dolorem ſuum, oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient. Quemadmodum arbor, cum altas radices miſerit, difficile diuelli poteſt, multiſque ferri ictibus opus eſt, vt ſuccidas, In eundem modum, vt peccatum, conſuetudine radicatum in corde, extrahas, ingenti labore, & ſtudio non vulgari vti neceſſum eſt. Quod ſi funiculus triplex difficilè rumpitur, vt inquit Sapiens, funiculus multiplex, confectus videlicet ex multis peccatorum filis, quo pacto miſer homo rumpere poterit? Væ, inquit Iſaias, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum. Bene inquit, væ illis hominibus, qui ſe pluribus irretiunt peccatis funem ingentem texentes. Quomodo enim huiuſmodi vincula ſoluere, aut dirumpere poterunt? Et Diuus Auguſtinus, inquit, Vincere conſuetudinem, dura eſt pugna. Et Diuus Gregorius, Cum culpa in vſum venerit, ei iam animus, etiam ſi appetat, debilius reſiſtit, quia quot vicibus prauæ frequentationis aſtringitur, quaſi tot vinculis ad mortem ligatur. Et Iſidorus, difficile eſt, peccati conſuetudinem vincere: prauus vſus vix aboletur, aſſidua conſuetudo vitium in naturam conuertit, animus ſceleribus aſtrictus, vix ab eis diuelli poteſt. Quid plura Scripturæ, & Sanctorum citem teſtimonia? Vis agnoſcere, frater mi, quid ſit peccandi conſuetudo? Audi, quid dicat Seneca, Tunc conſumata eſt infœlicitas, vbi turpia non ſolum delectant, ſed etiam placent, & deſinit eſſe remedio locus, vbi, quæ fuerant vitia, mores ſunt. Vides, vocari peccandi conſuetudinem conſumatam infœlicitatem, qua nihil homini peſtilentius obtingere poteſt? Quis ergo non dabit operum pro viri li, vt cõſumatã miſeriã, & in fœlicitatẽ fugiat? Clamat Apoſtolus, Expoliãtes vos veterẽ hominẽ cũ actibus ſuis, induite nouum hominem, qui ſecundũ Deum creatus eſt. Ac rurſũ, Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, & homo non ſtudebit abiicere vetera, vel ſerpentem, & aquilam imitatus, quæ pellem, & plumas veteres, quãuis dũ expoliãtur, ingẽti dolore afficiũtur; exuere laborant, & nõ quieſcũt, donec ſe videant nouis induta? Decantat Dauid, Anima

Iob. 20. *Simile.* *Eccle. 4.* *Iſaiæ 5.* *Auguſt. in Pſal. 30.* *Greg. lib. 4. Mora.* *Iſidor. l. 1. Soliloq.* *Canis antiquus catenæ aſſuefieri nõ poteſt.* *Senec. Epiſt. 28.* *Coloſſ. 3.* *1. Cor. 5.* *Prou. 10 2.*

mea

mea renouabitur, vt aquilæ iuuentus tua: & peccator patietur antiqua se peccatorum vetustate esse circundatum? O ce citatem ingentem, ô amentiam deplorandam.

¶ Quartò, *Sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit.* Turpe certe est, bone senex, cũ tevideas canis plenũ, id ignorare, & velut iuuenis sis, vitam agere, & aures occludere, ne audias nuntios diuinos clamantes, & dicentes, cito te hinc migraturum. Canites enim non aliud est, quàm turba magna legatorum. Quot námq; pilos albos & canos habes in capite, & barba, tot nuntios esse agnoscas missos tibi à Deo, vt præparet te ad iter mortis. Sine lachrymis proferri non potest, vi debis multos senes similes oculis, qui se ipsos cernere non possunt, sic non se agnoscunt iam ad extremam vitæ partem peruenisse: sed diu victuros sperãt, vt missos faciã, qui canos euellunt, & tingunt capillos, ne senes iudicentur. Quemadmodũ enim Hanon rasit dimidiã partẽ barbæ seruis Dauid, & remanserunt in Iericho, donec barba creuit, postea autem reuersi sunt Ierosolymã. In eundem modum diabolus nonnullis suggerit, vt partem barbæ euellant, vel tingant, ne canı videantur. Sed vbi isti habitant? Certe non in ciuitate superna Ierusalem, sed Iericho, vbi à dæmonibus spoliantur, & multis confunduntur vulneribus. Infundat medicus ille cœlestis Christus eorum plagis oleum, vt cernant cæcitatẽ suam, porrigat, & vinum, quo tantum frigus abigant, & in charitatem Dei accendantur, vt cognoscant, Dei beneficium esse, eam attigisse ætatem, in qua iam quod ipsi vitia non deserant, saltem vitia eos derelinquant, vt vasa inutilia.

cani capilli nũcij sunt obitus & finis.

Simile. 2. Re. 10.

¶ *Et humiliabitur superbia Israel in facie eius: nec reuersi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his. Et facta est Ephraim, quasi columba seducta, non habens cor. Ægyptum inuocabant, ad Assyrios abierunt. Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum: & quasi volucrem cæli detraham eos, & castigabo eos secundum auditionem cœtus eorum. Væ eis, quoniam recesserunt à me: vastabuntur, quia præuaricati sunt in me, & ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Et non clamauerunt ad me in corde suo, sed vlulabant in cubilibus suis: super triticum, & vinum ruminabant, recesserunt à me. Et ego exaudiui eos, & confortaui brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam. Reuersi sunt, vt essent absq; iugo, facti sunt, quasi arcus dolosus, cadent in gladio principes eorum, a furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.*

¶ *Et humiliabitur superbia Israel in facie eius.* Vox Hebraica posita pro *humiliabitur*, potius sonat, *respondebit*, atque ita esse legendum

legendum nonnulli contendunt, expenduntq; in hunc modum hunc locum, Teſtificabitur faſtus Iſraelis, id eſt, feret teſtimonium contra eum coram, & aperte. Cæterum noſter Interpres, rem oculate inſpiciens, magis ad ſenſum locũ hũc tranſtulit, vertens, *humiliabitur*, pro reſpondebit. Cũ enim pœna debeat reſpondere delicto, vt iuſtitia ſeruetur, & propria pœna ſuperbiæ ſit deiectio, ſiue, vt ita loquar, humiliatio; eleganter poſuit, *humiliabitur*, pro reſpondebit, ſic enim pœnã ſuperbiæ Iſraelis noſtris oculis obiicit contemplandam. Ita eſſe verbum hoc, *reſpondebit*, explanandum, id eſt, *humiliabitur*, vt habet æditio vulgata, aperte oſtendunt tranſlatio Septuaginta, vertens etiã, pro *reſpondebit*, humiliabitur, & Theophylactus, legens, pro reſpondebit, deiicientur, & Paraphraſtes Chaldæus: etiam ad eundem modum habens, pro *reſpondebit*, *humiliabitur*. Atq; hunc ſenſum eſſe amplectendum verba ſequentia declarant, nẽpe, *nec reuerſi ſunt ad Dominum Deum ſuum*. Peſpicuum enim eſt, ſignificari, neq; hac pœna delectionis Iſraelem rediiſſe ad ſanioré mentem, ſed in impietate perſtitiſſe. Si enim legas, *& reſpondebit*, & diſpungas quod ferat teſtimoniũ, nõ videtur, ita cum ſequentibus cohærere, quemadmodũ ſi explane, *& humiliabitur*. Inter omnes expoſitores vnus Haymo eleganter explicat, quid hic vocet *ſuperbiam Iſraelis, & humiliationem*, ſic diſpungẽs, *Humiliabitur ſuperbia Iſrael*, hoc eſt, interficientur principes, & exercitus eius, in quibus gloriabatur, ab Aſſyriis, & Chaldæis, & hoc non multo poſt tẽpore, ſed in facie eius, id eſt, nunc, & in præſenti, atq; ipſis cernẽtibus. *Et factus eſt Ephraim, quaſi *columba ſeducta*. Columba in bonum accipitur. Dominus namq; in Euangelio ait, Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes & ſimplices, ſicut colũbæ, vt neq; aliis nocere poſſumus, neq; ab aliis inſidias patiamur, ſed ſimplicitate, & prudentia exhibeamus hominẽ temperatum, qa prudentia ſine ſimplicitate calliditas eſt, & malitia, ſimplicitas verò abſq; ratione ſtultitia nominatur. Vnde in hoc loco columba ſtultitiam regis, & principũ Iſraelis qui per *Ephraim* hic intelligũtur, deſignat, qui potius ſibi ſunt in homine, quã in Deo, Ægyptum inuocãtes, & ad Aſſyrios pergentes. Qui enim auxilium Ægypti petierunt, qui ab Iſaia appellatur baculus arundineus confractus, ab Aſſyriis abducuntur captiui. *Factus eſt* ergo *Ephraim quaſi columba ſeducta*, à diabolo videlicet, vel *ſeducta*, id eſt, vt Septuaginta volunt, & Theophylactus, inſipiens, & amens. Et non tantum dicitur columba, quia eſt columba ſapiens, de qua dicitur

Pœna delicto reſpondere debet ea iuſtitiæ profeſſo.

Mat. 10. Iſa. 36.

*

Nulla fere aues eſt quæ tam ſagaciter norit aues inimicas vt colũbæ nec quæ cauti⁹ eas fugere ſoleat. id vero ea columba facit quæ cor habet, at Ephraim eſt quidã ex diuina voluntate colũba ex malitia autem eſt ſeducta & corde defecta.

Pſal. 67 Pſal. 54. Iſa. 60.

in

in Psalmis, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Cuius pennæ deargentatæ sunt, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Ac rursum, Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi colũbæ ad fenestras suas? Et in Cãticis, Oculi tui colũbarum, Veni colũba mea. *Nam habes cor*, id est, intelligentiã, siue prudentiam, & sapientiam. Nam cor pro sapientia vsurpatur in sacris, eo q̃ sapientiæ sedes præcipuè in corde sit, vt scriptum est, In labiis sapientis inuenitur sapientia, & virga in dorso eius, qui indiget corde. Sic esse hanc vocẽ *cor* dispungendã tradunt omnes expositores, tum antiqui, tũ recentiores, vno dempto Lyrano, qui secus expẽdit, intelligens per *cor* fiduciã. Sic namq; locum explanat. Nõ *habens cor*, id est, non habens fiduciam in Domino. Cæterùm prior explanatio verior est censenda. Obseruandũ est autem *Ephraim* nõ aquilæ, aut accipitri, aut coruo, vel cuilibet alteri aui esse comparatum: sed columbæ amenti, & stultæ, quo multa Dominus implicauit. Nã cæterę aues pullos suos etiã cum periculo vitæ suæ protegere festinant, & cum ad nidũ suum accipitrem, colubrum, siue cornicẽ accedere viderint: huc, illucq́ue volitant, & immittunt se, morsu, & vnguibus lacerant, & dolorem parentis quærula voce testantur, sola colũba ablatos pullos nõ dolet, non requirit, quinimo, sublatis pullis, non auolat, sed in iisdem locis remanet, Sic etiã Ephraim vastatũ per partes populũ non sentit, sed negligẽs esse salutis suæ prædicitur. Nam ad Assyrios, & Ægyptios, hostes suos accurrebant. Deinde, cum columba auis lasciua sit, incontinentiæ Ephraim hic typus est. *Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum.* Bifariã dispungi potest, vel quod profecti ex propria patria in exilium, & captiuitatem, quamuis loca mutauerint, diuinam non possint vitare vindictam, sed ibi *rete* suum, id est, potentiam suã Deus expandet super eos, detinens eos in exilio, veluti intra rete quoddã, ne possint libere redire in patriã, sicut ipsi putauerant. Vel quod dũ profecti fuerint, vt auxilia sibi accersãt, Deus illis hostes inijciat, veluti rete, deiiciatq́; & humiliter eorum superbiam, quemadmodum auis ab altitudine cœli detrahitur retibus. Priorẽ explanationem amplectuntur Interlinearis, & Haymo, alteram, quæ mihi magis arridet Theophylactus, Theodoretus, Lyranus, & Carthusianus. *Cædam illos secundum auditionem cœtus eorum.* Locus est subobscurus, atque hinc variè explanatur. Nos tantum vnam, aut alteram explanationem adhibebimus, quæ propius veritatem attingunt. Sit ergo prior sensus,

Cant. 2. *Cor Sapiẽtiæ sedes.* Prou. 10.

Velut auiculas rethibus collapsas miseros peccatores tradit supplicijs peccatum.

ſenſus, iſque D. Hieronymi, & Haymonis, quòd ſicut iuncto conſilio omnes idola coluerunt, & fabricati ſunt, vt à me recederent, ita, me irato, omnes pariter vaſtabuntur, dum omnes ſine diſcrimine à rege vſq; ad mendicum percuſſero. Alter ſenſus eſt, quod admonitionẽ factam illis in deſerto, ſi à Deo deficerent, nunc in eorum memoriã reducat, pœnaſq; illas, & minas in illis eſſe complendas inquit. Non mihi eſt ingrata hæc poſterior explanatio. *Væ eis quoniam receſſerunt à me.* Nõ ſuæ ſolitæ miſericordiæ immemor eſt Deus, imò pro paterno in filios amore fletum adhibens, hęc verba profert. *Simile.* Et quemadmodũ apud infirmos, donec ſpes eſt ſaluris, omnia & dicunt, & faciunt, qui eos curant, ſimulac vero de incolumitate ipſorum deſperauerint, lugent eos in poſterum, Idẽ Deus in populo ſuo facit, curam ſuam nihil valere animaduertens, eos deplorat, vt qui per mala opera ab ſe deſilierint impiiq; fuerint, colendo eos, qui non ſunt dij Eſt autem obſeruandum ex D. Thoma, ꝙ ad Deum non accedituꝛ paſſibus corporalibus, cum vbiq; ſit, ſed effectibus mentis, & eodem modo ab eo receditur, & ſic acceſſus, & receſſus ſub ſimilitudine localis motus deſignant ſpiritualem affectum. *Affectibus mẽtis acceſſus fit & receſſus gratiæ Dei. 1. p. q. 3. ar. 1. ad 3.* Et *ego redemi eos.* Frequens eſt in ſactis, vt à nobis crebrò iam eſt obſeruatum, tempus præteritum pro futuro ponere, quæ mutatio ad maiorẽ certitudinẽ fit futuræ rei. Ea enim, quæ certo euentura ſunt, ac ſi iã euenerint, per tempus præteritum eloquitur Scriptura. Ad eundem modum hic *redemi* poſuit Latinus Interpres, licet Hebraicè ſit, Et *ego redimam eos*, hoc eſt, poſſum, & cupio ex iis malis eos liberare. Si in hunc modũ explanes, coniunctio copulatiua, *&*, quæ ſtatim ſequitur, poſita eſt pro coniunctione aduerſatiua, ſed, ſiue tamen, qua explicat, nõ per ſe ſtare, ſed per ipſos, quod nõ redimat, quoniam ob eorũ peccata indigni ſunt auxilio diuino. Idem itaque eſt dicere, *Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia*, ac ſi dicat, Ego liberatus erã eos, ſed repudior ab eis. Quòd ſi contendas, verbum *redemi* in propria, vt iacet, eſſe accipiendum ſignificatione præteriti temporis, ſenſus eſt, Ego *redemi eos*, non ſolum ab Ægyptiaca captiuitate, & ſeruitute; verùm & has tribus decem crebrò ab hoſtibus liberaui, vt hiſtoria Regum tradit, ipſi tamen idolis hæc beneficia retulerunt, dicentes, Hi ſunt dij tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. *Super triticum, & vinum ruminabant receſſerunt à me.* Ruminare eſt reuocare, quomodo animalia, quod die comedunt, nocte ab intimis viſceribus ad guttur, & fauces redire faciunt, ſicqu

Peccata indignos reddunt homines gratia & auxilio diuino.

3. Re. 15. & 18. 4. Re. 3. & 10. Exod. 32.

sicq; subtilius ruminando in ventrem rursus traiiciunt. Est que huius loci sensus. Quia abundantiam omnium rerum habebant, quæ in vino, & tritico comprehenditur ideo corruerunt, recedentes à me. Simulque vt ostenderet eos iumentorum similes, non inquit, comedebant, sed *ruminabant*, quod brutorum est animantium *facti sunt, quasi arcus dolosus*. Non est facilè percipere, cur vocet Israelitas arcum dolosum, atque hinc variè explanatur hic locus. Quidam existimant, arguì Iudæos hypocrisis. Nam quemadmodum arcus dolosus, seu fallax, quum suam sagittam, videtur in vnam partem mittere, mittit in alteram, Sic Iudęi fallebant homines sua hypocrisi. Acuta est sanę hæc explanatio, dubito tamen, an litere cohæreat. Alij sic. Quemadmodum arcus dolosus sagittam mittit in sagittantem. Sic Iudæi sagittas, id est, blasphemias miserunt contra Dñm conseruatorem eorum. Tenuit tamen eos Deus, sicut sagittans, arcam ita vt sagittę blasphemiarũ Deo non nocuerint, sed in ipsos retortæ sunt, & eos interfecerunt, sicut scriptum est, Cõuertetur dolor eius, in caput eius & in verticẽ ipsius iniquitas eius descender. Vnde subiũgitur, *cadent in gladio principes eorum, &c.* Adhibetur explanatio hæc à multis, vt ab Interlineari, Lyrano, Haymo, Carthusiano, quidam ex Diuo Hieronymo sumpserunt. Non mihi est ingrata. Cæterum mihi magis arridet expositio. Theophylacti, dispungentis in hunc modum. Ego quidem ipsos intendi, veluti arcum meum, vt per ipsos vel idololatriam in aliis gentibus traiectam cessare faciam, arque ipsi contra inuenti sunt, ideoque contrarium fecerunt. Namque meum honorem iaculantes, & auferentes, pro idolis aduersus me ferunt bellum. *Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.* Bifariam dispungitur, vel quòd Deus dicat. Hoc, quod modo faciunt subsannándo me, & deridendo per cultum idolorum, noua est noua res, quia quod fecerunt in Ægypto, & postea in deserto, hoc etiam nunc tenent. Amplectuntur hanc explanationem omnes ferè expositores, tum Græci tum Latini. Recentiores secus, referunt namque subsannationem non ad Deum, sed ad ipsos Iudæos. Ac si dicat. Ridebuntur ab Ægyptiis dicentibus. Ite ad Dominum Deum vestrum, iuxta illud Isaiæ. Onus iumentorum Austri in terra tribulationis, & angustiæ, leæna, & leo, & vipera, & regulus volans, portantes super humeros iumentorum diuitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit. Non fuerunt in auxilium, & in aliquam vti-

Excusso legũ & obedientiæ iugo brutorum instar efferascũt homines.

Hæc pphetia indicat gentes finẽ regni Israelis vnde historiã habes li. 4 Regum.

litarem, sed in confusionem, & in opprobrium.

Ad instituendos mores.

Et humiliabitur superbia Israel in facie eius.

¶ Tria hic inuenies implicata primum docet Deus, debere pœnam respondere culpæ, vt qui per superbiam peccat, per deiectionem plectatur. Contraria, dicunt medici, contrariis curantur. Et Assertor noster. Omnis inquit, qui se exaltat, humiliabitur. Ac rursum. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis. Ecce, culpæ risus contra ponitur pœna luctus. Et in Apocal. quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum. Diues etiam ille, quia epulabatur quotidie splendide, siti inexplebili torquetur. Secundum, obserua, quo nomine appellet Deus principes impios Israelis, videlicet superbiã. Elegãter proculubio subindicat, diuites & principes laborare detestando superbiæ, & iactantiæ morbo. Quẽadmodũ enim ciconiæ nidificãt in excelsioribus turrib⁹, & tinea oritur ex pretiosissima purpura. Sic superbię mater, & origo est copia diuitiarum. Videns Regius Psaltes, in quanto superbiendi periculo diuites, & principes sint constituti, seq; ad principatum euectũ, ne in superbiæ vitium incidat, Dñm orat, dicẽs. Non veniat mihi pes superbię. & S. Iob, Si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumentũ, &c Et Apostolus. Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere. Non est aliud aptius remedium aduersus tineã, quàm vestes exponere Aquiloni vento, q̃ citissime præterlabitur, neq; cõtra superbiã quicquã melius, quàm considerare citò manibus opes auferendas diuitibus. Diues cũ interierit, non sumet omnia, neq; descendet cũ eo gloria domus eius, ait Dauid, agnouit quippe, instar venti, ab hominibus diuitias aufugere. Rara certè auis interris, diues humilis, cõmuneque est, eos labi in elationem, quamobrem diuites *superbiam Israelis* appellat Deus meritoque, veluti cygnus nigerrimus, Dauid ob deiectionẽ cõmendatur mirandus in sacris. Dauid, inquit, Scriptura, sedẽs in cathedra sapiẽtissimus princeps inter tres ipse est, quasi tenerimus ligni vermiculus. Sic Diua Virgo princeps angelorũ effecta, nimiũ se deiicit, dicẽs Ecce ancilla Dñi. Tertiũ, obserua, quando sit humilianda, superbia Israel, nempe in facie eius, id est, ipsis cernentibus. Quid hoc? Poterat quidem reseruare, & differre punitio-

Luc. 6. *Apo. 18.* *Simile.* *Arrogãtia & superbiæ pẽdentes sunt opes.* *Psal. 35.* *Iob. 31.* *1. Tim. 6.* *Psa. 48.* *Diuitiarũ morbus superbia est nã grãdis animus est qui inter diuitias ipso morbo nõ tenetur.* *2. Reg. 23.*

nem Israelis in aliud tẽpus, si videret nempe Deus eos pæ-
3.Re.21. nitere malea ctorum. Sic enim legimus de Achab, Nõne vidi sti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius. Sic etiam Ezechiæ ob lachrymas differtur supplicium, de filiis, ac posteris sumen-
4.Re.20. dũ, aitq; Ezechias, Bonus est sermo Domini, quem locutus est: sit tantum pax in diebus meis. Docet ergo Deus, impæni tentibus non esse differendũ supplicĩ, sed cito adhibendã.

¶ *Nec reuersi sunt ad Dominum Deum suum.* Ecce, quid in punitione quærat Deus, conuertere nempe nos ad se, non funditus euertere, aut perdere nos. Quòd si reuersi fuisset ad Deũ audisset vtiq;. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos. Di-
Malac.3. scant igitur prælati, dum subditos puniunt, hoc vnũ ante oculos habere, dicereque. Quomodo ad Deum hãc ouem reducam? Peccatores etiam timeant flagellis indurari, & ad Deũ nõ reuertere. Solet. n. Deus acerbiora excogitare, & adhibere supplicia, cum non prioribus conuertitur peccator.

¶ *Factus est Ephraim, quasi columba seducta.* Non reprehendit Ephraim, id est, reges, & principes, q̃ fuerint facti quasi columbæ. Nequaquam enim vult Deus, reges, & principes esse coruos, aut accipitres, siue aquilas, vnguibus laniãtes, quin-
Plin.li. 11. imò eos colũbas fieri optat, quę nulli inferunt nocumentũ.
1.Reg.13. Experimento namque discimus, inter cæteras tantum eo-
Olim in laudẽ Traiani Imperatorĩ populus acclamare solebat quumelius quã Nero tu imperat quasi verò omniũ maximam eius virtutẽ sicut certè erat existimarent. rum imperatorem, & & regem aculeo non vti, vt discãt principes clementiã, fugiantq; crudelitatẽ. Sic Sanctus ille rex Dauid, aculeo ad vindicandum se carere ostẽdit, cum Semei maledicenti pepercit, dicens Abisai, Dimittite eũ, vt maledicat. Quod autẽ Deus in principe, & rege reprehendit, & dãnat, hoc est, esse nẽpe regẽ, *quasi colũbã seductã*, id est, amentẽ, & stultã. Nihil enim regno nocentius contingere potest, quã à rege insipiente, & qui facile decipi possit gubernari, cõtra vero nihil regno vtilius rege prudente. Hinc Persis lex erat, vt reges solũ ex sacerdotibus, aut bellicosis viris crearẽtur sacerdotes autem propter eorum sapientiam eligebantur reges. Quòd si ex bellicosis quis esset rex electus, statim, sacerdos fiebat, & particeps philosophiæ, vt agnosceret, sapientiam perneceſſariam esse rempubl. gerenti. Hinc & diuinus ille Plato dicere solitus est, tunc fœlices fore respublicas, cũ aut eas Philosophi moderarentur aut reges essent Philosophi. Atque cum aliquando ad Masonium rex quidem Syriæ ingressus esset (erant enim adhuc reges Syrię sub roma-

romanorum imperio) sapienter dixit. Ne tibi persuadeas, cui quam esse magis, quàm tibi philosophãdum, neque id ob aliam causam magis, quàm q̃ rex sis. Est enim regis, posse homines conseruare, ac beneficiis afficere, id autẽ facturũ scire necessarium fuerit, quid homini bonum, aut malum sit, quid iuuet, quid obsit, quid vtile, aut inutile. Quid sit autem bonum, aut malum, vtile, aut inutile, quid conferat, aut obsit, non alterius est discernere, quàm philosophi. Constat igitur, philosophari regẽ oportere. Socrates etiã dicebat, reges, & principes non illos esse, qui scepta ferunt, sed qui regere sciant. Atq;, vt Ethnicos omittamus, Sapiens ait Iudex sapiens iudicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit, rex insipiens perdet populũ suũ Ac rursum. Rex sapiens populi stabilimentum est. Hinc etiã Dominus præcipit. Postquàm sederit rex in solio regni sui, describat sibi Deutero. legis huius in volumine, accipiẽs illud à sacerdotibus Leuitcæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ, suæ vt discat timere Dominũ Deum suum, & custodire verbà, & ceremonias eius quæ in Lege præcepit fũt. Hinc quoque ortum sit, reges in Israel coronari, libro legis in manu posito. Demũ, quantũ sit sapientia principi necessaria, ostendit Deus, commendãs Salomonem, quod sapientiã petierit, multisque obeam rem eum cumulans beneficiis. Quia postulasti verbũ hoc, inquit Deus, & non peti sti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorũ tuorũ, sed postulasti tibi sapientiã ad discernendũ iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos &c. Discant etiam principes ex hoc loco, periculosam esse simplicitatem colũbinam, nisi cum prudentia serpentis coniungatur. Ea est enim hominum versutia, & calliditas, vt reges facile decipiãt, & iniqua consulant. Vnde magnus ille Assuerus, qui id experimento cognouerat, inquit. Multi bonitate principũ, & honore abusi sunt in superbiã, & in tantũ vesaniæ proruperũt, vt eos, qui credita sibi officia diligenter obseruant, & iracũcta agunt, vt omnium laude digni sint, mendaciorum cunicu lis conentur subuertere, dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiũt. Quæ res, & ex veteribus probatur historiis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia deprauentur.

Bonus rex necessarius Philosophus esse debet & status philosophus regio præditus animo. *Eccle. 10.* *Sapien. 6.* *Deut. 17.* *1. Par. 24.* *3 Reg. 3.* *Esth. 16.*

¶ *Et cum profecti fuerint, expãdam super eos rhete meum.* Splendet hic Dei tui misericordia, vt discas non laxare omnes

habenas iræ? sed misericordia eam temperes. Poterat quidem Deus tuus sagittis impetere Israelis, poterat gladiis cõfodere, poterat funditus euertere & perdere, noluit tamen, sed solum retibus vult capere, viuos videlicet. Ea enim quæ retibus capiuntur, non intereunt, vt tu non obliuiscaris misericordię. Disces etiam quo pacto possis effugere iram Dei tui, nempe te deiiciendo, & humiliando, vt ita loquar. Quę enim exigua sunt, & parua, per foramina retis exire possunt, quæ autem magna sunt, non item. Disce igitur, ô homuncio, te ipsum deiicere, si è diuinis manibus labi cupis. Vidit Antonius Abbas in spiritu, vt refert Marulus, orbem terrarum quaqua versum, laqueis oppletum, & cum mirabũdus, quis illos euadere posset, quæsisset, responsum fuisse, Humilitas. Beati igitur humiles quibus à periculo erutis competere illud certum est. Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo venantiũ? Laqueus contritus est & nos liberati sumus. Quid plura? Hinc princeps Apostolorum admonet, Omnes inuicem humilitatem insinuare, quia Dominus superbis resistit humilibus autem dat gratiam.

Marul. li. 2. c. 5.

Humilitatis effectus est salus qua regnũ cælorũ emitur & Diaboli Tyrãnis cõfunditur.

Psal. 123.

1. Pet. 5.

¶ *Super triticum, & vinum ruminabant, recesserunt à me.* Timenda est rerum temporalium abundantia, quando isti, pleni tritico & vino, recedunt à Deo. Sic apud Ezechielem legimus, Ecce, hęc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ saturitas panis, & abundantia. Quemadmodum boues crassas, quæ pascebantur in locis palustribus, & virentibus, deuorant boues fœdæ Sic diuites degentes in pascuis huberrimis absumuntur à vitiis fœdissimis.

Simile.

Gene. 40

¶ *Facti sumus sicut arcus dolosus.* Optimus locus aduersus hypocritas, qui ieiunia, & orationes, cum mittere videantur in cœlum, secus iaciunt, nempe in terram & in aurã populare.

¶ *Ista subsannatio in terra Ægypti.* Miserum est in terra iniquorum vitam degere calamitosam. Nam cum commoueri debeãt ad miserationem calamitatibus miserorum irrident, & subsannãt miseros. Disces etiam tu, cum proximum irrides, & subsannas, vbi habites, nempe non in terra Ierusalem, sed in terra Ægypti, vbi impius Pharao, id est, diabolus dominatur.

CAP.

CAPVT OCTAVVM.

In gutture tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini: pro eo quod transgressi sunt fœdus meum & legem meam prævaricati sunt. Me invocabunt, Deus meus cognovimus te, Israel. Proiecit Israel bonum inimicus persequetur eum. Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes exiterunt, & non cognovi: aurum suũ fecerunt sibi idola, ut interirent, proiectus est vitulus tuus, Samaria, iratus est furor meus in eos. Usquequo non poterunt emundari? Quia ex Israel & ipse est, artifex fecit illum, & non est Deus quoniam in aranearum telis erit vitulus Samariæ.

¶In hoc capite præcipuè ponitur diuinæ iustitiæ, & misericordię promulgatio. Exorditur autẽ prius à promulgatione iustitiæ diuinæ contra Iudã, deinde verò eandẽ apponet contra Israel. *In gutture tuo sit tuba.* Vox Dei est ad Prophetam, *Isai. 58.* cui præcipit vocẽ edere tubæ similem, vt multi audiant, quia multi peccauerunt. Sic & Isaiæ dicitur, Quasi tuba exalta vocem tuam. Quid autem alta voce clamandum sit, subiungit, *Quasi aquila super domum Domini.* *Aquilam* regem Nabuchodonosor vocat tum propter eius, atque sui exercitus velocem aduentum, & rapacitatẽ, tum ob ingentem elationem, regiã excellentiam, & strenuam fortitudinem. Atque hinc vt nõnulli volunt, Assyrij imagine aquilæ suum imperium & regnum adumbrant, quinimo aquila, tum Græcis tum Latinis imperiũ significabat, hodieq; experimento cognoscimus, aquilam signũ esse Romani Imperatoris in eundem modum regẽ Assyriorum aquilam vocat apud Ezechielem, & Ieremiã Aquila vna grãdis magnarum alarum venit ad Libanum. Ac rursum, Ecce quasi aquila ascẽdet, & auolabit, & expandet alas suas super Bosram, & erit cor fortium Idumeæ in die illa quasi cor melioris parturientis. *Super domum Domini*, id est templum Domini Veniet autem ad destruendam eam. Hoc impletum tempore Sedechię legimus. *Pro eo quod transgressi sunt fœdus meum, & legem meam prævaricati sunt.* Causa subuersionis templi Domini his verbis aperit. Bifariam autem dispungitur. Quidam per fœdus istud intelligunt pactum, quod rex Sedechias iurauit regi Nabuchodonosor, vt ei seruiret sub tributo, quod postea fregit, de quo apud Ezechielem dicitur, Qui dissoluit pactum nunquid effugiet? Vnde & Nabuchodonosor dixit Sedechię capto, Deus tuus,

Aquila Rõmanorum. *Vide 4. lib. Alex. ab. Alex. lib. 4. c. 2. Pierii Hieroglyph. 19. & Iunium Annot. in templum Ezechiel. lib. 3. cap. 2. 4. Reg. 24. Ezechiel. 17. Hieremiæ 49.*

qui odio habet iniquitatem tuam, tradidit te in manus meas Hæc explanatio non videtur ad rem. Ideo melius per fœdus intelligit, testamentũ, quod pepigerat cum patribus eo tẽ. quod & promiserant se obseruaturos, dicentes Mosi, Omnia, quæ præcepit Dominus faciemus, & erimus obedientes. *Me inuocabunt, Deus meus cognouimus te, Israel.* Tempore captiuitatis pressi angustia, necessitate cogenti inuocabunt me, petentes auxilium, & misericordiam, & dicent, *Cognouimus te Israel*, id est, nos qui appellamur Israel, & seruamus nomen antiquum Iacob, qui tibi placuit scimus te, atque cognoscimus & propter tui cognitionem, quam præ omnibus gentibus habemus, libera nos. *Proiecit Israel bonum.* Per bonum istud licet Lyranus cultum Dei intelligat, quem dereliquit Israel pro cultu idolorum, & Carthusianus fidem, & opera Iacob: melius intelligemus per *bonum*, ipsum Deum Opt. Max. Atque ita expendunt Hieronymus, Interlinearis, & Haymo. Idem autem est, ac si dicat, Quomodo vocamini nomine Israel, qui interpretatur, videns Deum, cum proieceritis bonũ, hoc est, Dominũ Deum, à quo Iacob appellatus est Israel? Scriptum est enim, Nemo bonus nisi solus Deus. Proiecit itaque Israel bonum hoc, est, Deum suum reliquit, & pro nihilo duxit, ideoque cum clamauerint, non exaudiam eum propter falsum nomen Israel. Sed *inimicus*, hoc est, Assyrius, siue etiam diabolus, vt Interlineari placet, & Haymoni, cæterũ omnes expositores solũ Assyrium intelligũt, *persequetur eũ*, quod tempore Sedechiæ constat impletum. *Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & nõ cognoui.* Hebraicè intelligẽtia est apertior, nempe, *Ipsi regnare fecerunt, principes instituerunt, quos ego non cognoui.* Cognoscere autem posuit, pro approbare aque hinc pro *cognoui*, nonnulli vertunt, approbaui. Diuus Hieronimus, quem multi sequuntur, hunc locum explanat, tum de rege Saul, tum de Ieroboam, eiusque successoribus. Saul namque, ait sanctus Doctor, non ex voluntate Dei, sed ex populi errore rex factus est, quia pietatem non habuit, statim, vt regnare cœpit impietatem successus est. Ieroboam vero, cæterosque principes, qui ei in imperio successerunt, certum est contra Dei voluntatem, & ordinationẽ ad regij honoris apicẽ fuisse euectos. Licet enim Deus propter peccatũm Salomonis iratus, regnum diuidere voluerit, tamen contra voluntatem Dei populus Israel elegit Ieroboam. Debuerat enim iuxta legis præcepta interrogare Dominum, an vellet hoc fieri. Quod si multis obiicias Scripturę

Exod. 24

Dereliquit Israel viã sanctã sequutus Israel idola Deo inimicus Assyrius venit da per deudũ eum.

Luca 18.

Saul & Ieroboam regali data demate in signiti fue runt diui no manda to inuito.

telli

teſtimonia, demonſtrantia Saulem, & Ieroboam ex Dei voluntate reges fuiſſe creatos. Vt illud, Cum enim Samuel fudiſſet oleum ſuper caput Saul, Ecce, ait, vnxit te Dominus ſuper hæreditatẽ ſuã principẽ. Ac poſtea, ſtãte Saule in medio populi, loquut⁹ eſt Samuel, Cerne videtis quẽ elegit Dñs quoniã non eſt ſimilis illi in omni populo. Ac rurſum de Saule vncto dicitur, Erat Saul vir electus, ac bonus, & non erat de filiis Iſrael melior illo. De Ieroboam verò ſcriptum eſt. Quemadmodũ Dñs per Abiam prophetam dixit ad Ieroboam, Scindã regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem partes. Et iterum, Te aſſumã, & regnabis ſuper omnia quæcunq; deſiderat anima mea Demũ, vt multa omittamus cũ Roboã filius Salomonis, coacto exercitu, vellet bellum gerere cõtra Ieroboam, vt ad ſuũ imperium decem reduceret tribus, venit Semeias vir Dei, & iubente Deo, locutus eſt Ieroboam, ad populũ, Nõ bellabitis contra filios Iſrael, à me enim factum eſt hoc Dominus quoque promiſit Ieroboam, quod eſſet ædificaturus ſibi domum fidelem ſicut fecit ipſe Dauid, ſi cuſtodiret mandata ipſius Hæc omnia, & alia ſimilia explanari poſſunt de permiſſione diuina non autẽ de voluntate efficaci Dei. Quod ſi contendas, citata teſtimonia plus implicare, quam permiſſionem Dei, reſpondeamus ex diuo Thoma, in prælatione tria cõſiderari poſſe primũ eſt, ipſe prælationis ordo, quo quidã aliis præferuntur, quod ad pulchritudinẽ vniuerſi pertinet & quoddã bonũ eſt, vnde eſt diuinæ ſapientiæ effectus. Secundum eſt modus, quo ad prælationem petuenitur, qui quandoque malus eſt, & non eſt à Deo quandoque vero bonus, & à Deo. Tertium, eſt prælationis vſus, qui quando bonus eſt, à Deo eſt, non autem quando eſt malus. Dicti ergo reges quãuis primum, & ſecundum obtinuerint in adeptione principatum, penes tertium deliquerũt male enim vſi ſunt regia poteſtate, cũ reges creati idola fabricauerint, & ad eorum cultum populum impulerint Cum itaque queritur Deus, *Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui*, expendere poterit de abuſu regiæ poteſtatis, quòd inique regna fuerint moderati poſtquàm illa ſunt adepti. Non eſſe contemnendam hãc explanationẽ verba ſequẽtia demonſtrant. *Aurum ſuum, & argentum ſuum fecerunt ſibi idola.* Ecce enim attexit crimen idololatriæ. Quod autẽ ſubiungitur, *Vt interirent*, bifariam explanari poteſt, vel quod explicet, quid Iſrael fuerit conſecutus ex idololatria, nempe interitum, & mortem inflictam per Aſſyrios: ac ſi

3. Reg. 11

2. Reg. 12

3. Reg. 11

2. Sent. d. 49. art 2. c. & in c. 13. Epiſt. ad Rom. in hæc verba, Non eſt poteſtas, niſi à Deo.

Sellum, Manahem, Phacee, Oſee reges, Deus nõ inſtituit nã Tyrannicè regnũ Ira uniuerſi.

apponat commissæ culpæ pœnam. Vel verbum *interirent*, referre possumus ad aurum, & argentum, Ac si apertius dicat, Tantá auriatq; argenticopiam ad idola conficienda contulerunt, vt multũ suis fortunis detraxerint, quod certe cultum idolorum summe sibi fuisse gratum arguit. Non mihi displicet hæc posterior expositio, quanuis prior sit omnium antiquorum Patrum. *Proiectus est vitulus tuus Samaria.* Per *vitulum* duos aureos vitulos intelligit, positus est enim numerus singularis pro plurali, quod frequens est in sacris, vt sæpius obseruauimus. Per *Samariã* vero nõ ciuitatẽ eo nomine appellatam solum intelligit, sed integram regionem decem tribuum, quemadmodum & apud Ioannem dicitur, Venit mulier de Samaria haurire aquam. Mulier námque illa non erat de vrbe vocata *Samaria*, sed de ciuitate Sychar, alio nomine dicta Sychem. Certum enim est, nullum vitulorum aureorum positũ fuisse ciuitate Samaria, sed alter in Bethel, alter in Dan positus fuerat. *Quia ex Israel & ipse est, artifex fecit illum.* Probro vertit Deus Israeli, quod ipse vitulos aureos excogitauerit, non autem contentus fuerit adorare Gentium idola, vt Baal, & Astaroth Sydoniorũ, Chamos Moabitarũ, Moloch Ammonitarum. *In aranearum telas erit vitulus Samariæ.* Significat vitulos aureos confringendos ab Assyriis, quemadmodũ telæ aranearum facile à vento dissoluuntur. Apertius aperuit Latinus Interpres sensum * Hebraicę veritatis, quæ pro, *in aranearum telis erit vitulus Samariæ*, habet, *in scissilia erit vitulus tuus.* Cũ enim nihil facilius dissoluatur, quã fila aranearum eleganter rem magis contẽplatus, quàm vocem, pro *in scissilia erit*, vertit, *in aranearum telu erit.*

Ioan. 4.

* *Hebræi pro aranearũ telis habet ramenta seu fragmẽta vt indicetur vitulum fore in minuta fragmẽta scindendũ vt sic ex eo nummi conflarentur.*

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

IN gutture tuo sit tuba.

¶ Quoties mecum reputo, sacros vates vocari à Deo tubas, multa eo loquẽdi tropo implicari conspicio Primum est, muneri concionatoris incũbere, vt suis declamationibus, & concionibus peccatores à morte peccati suscitare studeant. Quemadmodum enim in fine mundi, ad sonitum tubę, vt ait Apostolus, & apud Matthæum ipsa veritas, mortui resurgẽt, Sic multi spiritualiter mortui, audita concione, resurgunt. Secundum, Componens Deus vocem prophetæ cum tuba sonante eleganter insinuat Iudęos esse mortuos, quos cupiebat

bat tuba excitari & ad vitã animæ rèdire. Tertium, debere concionatores adhortati homines ad bellum contra vitia, & peccata. Quemadmodũ enim rex Antiochus certaturus cũ Iuda, tubis prius canere fecit, & elephantis ostendere sanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium, Ita rex cœlestis præcepit concionatoribus edere ingentem vocem, instar clangẽtis tubæ & sanguinem, ac vitam Sanctorum Martyrum, eximiasq; virtutes oculis hominum subiicere contẽplandas, vt illis conspectis, ardentius excitentur ad bellum spirituale. Quartum, munus esse concionatoris, omnia reprehendere crimina, nemini parcere. Quemadmodum enim tubæ sonus ab omnibus percipitur, Sic concionatoris verba omnium sine discrimine debent arguere vitia. Quintum, animi fortitudinem, & constantiam esse necessariam, ita vt audientibus terrorẽ incutiat concionator. Super mõtẽ excelsum, ait Deus apud Isaiã, ascẽde tu, qui euãgelizas Siõ, exalta in fortitudine vocẽ tuam, qui euãgelizas Ierusalem. Hinc & in Actis orat primitiua Ecclesia, Da seruis tuis Domine, cum omni fiducia loqui verbum tuum. Christus quoque in Euangelio Iacobũ, & Ioannẽ appellat filios tonitrui, quoniam, instar tubæ terribilis, erant verba ad populum fauri. In huius rei typũ legis, ciuitatẽ Iericho, clãgentibus sacerdotibus tubis, fũditus euersam, muriosque illius corruisse. Sacerdotes namque suis declamationibus omnia prosternunt vitia, efficiuntque, vt omnes fores cordis aperiantur sonitu tubarũ, & muri, intra quos peccata latebãt, corruant, confitentur enim sacerdotibus peccata sua, nihilque latet in penetralibus cordis permittunt peccatores. Demum eleganter Diuus Thomas expendens illud Isaiæ, Quasi tuba exalta vocem tuam, prope finem capit. 58. inquit, Tuba dicitur prædicator, quia instar ad vitam, ad bellum, ad consiliũ, ad festum, & indicat incessum viri. Quadrat obseruatio in Euangeliũ Accessionis, in hęc verba, Eũtes in mundũ vniuersũ, prædicate Euangelium omni creaturæ. Bone Iesu, quo pacto iunt Euãgeliũ prædicaturi? Certe crede, respondebis, tanquam cœlestis tuba, quæ mortuos suscitat, & ab omnibus eius sonus percipitur, hinc non vni, aut alteri creaturæ prædicate, ais, sed omni, pauperi, diuiti, regi, subdito, &c.

Simile. 1. Mac. 6.

Concionatores tubæ diuini eloquij excitãt homines peccatis consopitos.

Isai. 40.

Act. 4.

Marc. 3.

Iosu. 6.

Isai. 58.

¶ *Quasi aquila super domum Domini.* Hoc sibi persuadere solent homines, cum peccant, suplicium ob peccata commeritum esse differendũ, vixque credere possunt, iã iam esse in ianuis. Secus tamen hic contingere audiunt, ob ve locitatem

enim hostis veniētis, vt perdat Israelē, vocat Assyriorū regē aquilā, q̄ velocissima est omniū auiū etiā futurā Israelitarū cladē elegāter inuoluit. Ea.n. est aquilæ natura vt si pennæ eius aliarū auiū plumas cōtingāt, solo cōtactu eas interrete & quodāmodo deuorare videantur. Hinc sacerdotes Ægyptij potentiā cuiuspiā, quæ sociis, & amicis pernicioſa esſe per aquilę pennas significabāt. Discēs etiam, hostes regna inuadentes, esse pœnam peccatorum regni. Ad postremum obserua æquitatem iudicis, qui neq; domui suæ parcit. A domo enim Domini audis exordiri supplicium. Sic & apud Ezechielem præcipit interficientibus, A sanctuario meo incipite. Et Diuus Petrus inqnit, Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei. Sic rex Saul proprio filio non parcit, sed ait, si peccasset Ionathas, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Vixque potuit populus illum è manibus regis eripere Contra, proh dolor, multi faciunt, exterunt enim iudices æquissimos se exhibent, suis autem patronos & aduocatos. Quemadmodum, referente id Diuo Isidoro, lapis Elitropia nuncupatus, ita fallit oculos intuentium solē, vt iudicent, eum esse rubeum, & sanguineum, licet sit ingenti luce, & splēdore ornatus, In eūdem modum cognatio, & consanguinitas tanti est roboris, vt oculis iudicis multo secus rem obiiciat contēplandam, quàm sit. Crimē namq; cōsanguineorum, ita reddit rubeum cognationis amore, vt manus iudicis obliget, mentem excecet, vt contra eum sententiam ferat. Et quemadmodum, Salomone dicente, Diuidite, infantem, mulier, cuius filius erat viuus, respondit regi, cōmota quippe fuerant viscera eius super filio suo, Obsecro Dñe, date illi infantē viuum, & nolite interficere eū, Sic homines tanto in suos ferūtur amore, vt illos, quanuis iustitia secus definiat, punire nunquā in animū inducant. Hinc Seneca inquit, Amor iudicium nescit.

Aquilæ auiū regina & velocissimi volatus.

Exech. 9.

1. Pet. 4.

1. Re. 14.

Simile.

cognationis & affinitatis affectus Iudicē cogit ad æqui conflij mutationem.

Simile.

3. Reg. 3.

¶ *Me inuocabunt, Deus meus es tu, cognouimus te Israel. Proiecit Israel bonum.* Docet Deus tuus, parum prodesse maiorum gesta præclara, si ipse eorū nō imiteris puritatē, & integritatē morum. Extiterat admirāda sanctitate insignis Israel, à quo Iudæi genus trahebāt, eum diuinis oculis subiiciūt conspiciendū, vt misereri dignetur Deus, audiūt tamē, *Proiecit bonum Israel*, cur miserebor? Sic & apūd Ioannem Iudæis gloriātib', quòd ab Abraham genus ducerent, respondit Christus, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Eius namque quisque filius est apud Deum, cuius mores, & facta refert. Quemad-

Ioan. 8.

mo-

modum ex terra ſemine ſata non colligis ſpinas, ſed triticum *Simile.*
ſpinas enim vel cõburis, vel proiicis, ſeruato tritico, In eun-
dem modum fructum priorum hominum, id eſt, filios imi-
tatores virtutum paternarum ſolet Deus honoribus pro-
ſequi, diligere, atque tueri, cæterum iniquos, & impios
filios deſpicit, & calamitatibus iactari permittit. Attendi- *Iſai. 51.*
te inquit Iſaias, ad Abrahã patrem veſtrum, & ad Satã, quæ
peperit vos. Cur illos ſanctos parẽtes inquit ſacer vates eſ-
ſe à Iudæis obſeruandos? Inter alia vnum eſt, vt ad eorum
puritatẽ imitandam accingerentur. Sic & Deus Salomon pa-
ternos mores referendos obiicit; ſi diuinis cupit cumulari
muneribus. Si ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præ- *3. Reg. 3.*
cepta mea, & mandata mea, ſicut ambulauit pater tuus, lon-
gos faciam dies tuos. Eleganter etiam probro vertit Iſraeli-
tas, quod *proiecerint bonum.* Nam cum filij bonorum deberent
una cum ſanguine nobili morum etiam nobilitatem hære-
ditario veluti iure retinere, ſi degenerauerint, merito ſunt
obiurgandi, & reprehendendi, cũ è manibus eorum labatur
candor ſpectabilis virtutum maiorum Quemadmodum, qui *Simile.*
pretioſum margaritum, aut ſmaragdum auro intextum, va-
riſque ornatum lapidibus pretioſis proiiceret in ſterquili-
nium, iure optimo eſſet arguendus, & ſeuerè puniendus, In *Regiũ ſuis*
eundem modum qui maiorum ſplẽdorem, & gloriam obſcu- *virtutibus*
rat illiberalib⁹ actionib⁹, cũ ſit ornamentum vix æſtimabile, *maiorum*
merito eſt reprehẽdẽdus. Quis nõ videat, eſſe obiurgatione *decorare*
dignißimos filios Samuelis, quod non ambulauerint in viis *ſtemata.*
patris ſui? Cum enim pater Samuel æquiſſimus extiterit iu- *1. Reg. 8.*
dex, filij ei⁹ iudices ab integro patre cõſtituti, declinauerunt
poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt
iudicium. Quis non reprehendet Cainum, Iſmaelem Eſau,
Ruben, qui, cum à clatis parentibus fuerint orti, impietate
ſua geſta maiorum contaminarunt? Diſcãt igitur, qui origi-
nem trahunt à piis parentibus, & degeneres exiſtunt, magis
ſupplicio ſe dignos, quam miſericordia. Quemadmodum *Simile.*
Rex Antiochus ſecundus adoleſcenti cuidã, qui patrem ha- *Propriis*
berat fortem, quanquam ipſe non admodum, vt videbatur *factis non*
bonus erat miles, poſtulanti, vt patris ſtipendia caperet, reſ- *maiorum*
pondit, At ego, ô adoleſcentule, non ob patrias, ſed ob pro- *emendica*
prias cuiuſque viri virtutes mercedem, ac munera dare ſo- *tis laudi-*
leo. In eundem modum rex noſter cœleſtis propria me- *bus com-*
rita conſiderat, & non ſolum maiorum, vt rependat. *mendande*
Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Quinquageſima, *ſumus.*

in

in hæc verba, Iesu fili Dauid, miserere mei. O cæce, ingentẽ oculorum mẽtis claritatem, & lucem habens, quis te docuit hunc orandi modum, vt voces Iesum filium Dauid? Quid te existimas consecuturum, quia filius Dauid sit Iesus? Rectè orat cæcus iste. Agnouit quippe, Iesum imitaturum mores maiorum, puta Dauid, qui pauperem non despexit, sed eius misertus, cibum dedit, & potum quo refocillatus est. Cum itaque inquit cæcus, Iesu fili Dauid, idem est, ac si dicat, Refer mores patrios, imitare parentem Dauid, qui pauperes non despiciebat, sed illis opem ferebat.

Aug. super Psal.

Gregor. in Regi. Adregimẽ & dignitates non prætiũ vel ambitio sed probata vita præualere debet Theodos. s.l. fin. C. ad l. Iul. repetund.

Greg. in Pastor. Orige. in Epistol. ad Roma. S. Thom. Quol. 5. 22. o. Matt. 15. D. The. in 2. cap. Matth. D. Th. 4. cont. Gen. 15.

¶ *Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui.* Quãuis semper debet homo fugere, quicquã iniquis mediis adipisci, multo vigilantior debet esse in consequẽdis magistratibus, tunc enim maius imminet periculum, cum non solum se, verum & quos gubernandos suscepe rat, facilè perdat. Neque aliud mihi argumentum est fortius, vt quempiã indignum iudicem magistratus honore, quam ad illum anhelare sitibundum. Vnde Augustinus inquit, Quoties hominibus præesse desidero, toties Deo meo præire contendo. Et Diuus Gregorius, Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admonendus, sic qui vltro ambit, vel importunè se ingerit, est proculdubio repellendus, nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi vt crescendo decrescat, & ascendendo exterius interius in profunda descendat? Ac rursum, Locus regiminis desiderantibus negandus est, fugientibus offerendus. Virtutibus ergo pollens, coactus ad regimen veniat. Et Origines, Omnes adeũdi honoris Ecclesiastici abscinderetur ambitio, si se iudicandos potius, quàm iudicaturos, hi qui præesse volunt populis, cogitarent. Diuus Thomas etiam per quam doctè definit, me lius esse recusare prælationẽ, ad quam aliquis eligitur, quàm ei consentire, vel eam acceptare, dum modo non imponatur necessitas à superiori. Quod ratione probare facile est, Nullus cæcus creandus est prælatus, aut magistratus, teste enim Assertore nostro, si cæcus cæco ducatum præstet nónne ambo in foueam cadent? Sed omnis, qui prælationem, aut magistratum ambit, cœcus est iudicandus. Vnde Diuus Thomas inquit, Ambitio facit hominem cæcum. Igitur nullus ambitiosus est ad principatus culmen euehendus. Præterea, vt optimè dicebat Carthaginenses, pauper non potest rectè gerere magistratum, causam autem reddit Diuus Thomas, quia timendum est, ne corrumpatur pecuniis. Sed quis

pauperior

pauperior ambitioso, cum careat vase, in quo thesaurum virtutum reponat, nempe humilitate? Humiliter namq; Diuus Bernadus, oportet sentire de se, nitentem ad altiora: ne, dum supra se attollitur, cadat à se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus, quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur. Ac rursum perit omne, quod agitur, si non in humilitate custoditur. Hinc Sapiens admonet, Noli quærere ab homine ducatum, neque à rege cathedram honoris. Et iterum, Qui potestatem sibi assumit iniustè, odietur. Et Apostolus, Neque quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo; tanquam Aaron. Meritò igitur Deus stomachabundus inuehitur in principes, & in reges Israelis, qꝑ regnauerint, non tamen ex ipsomet Deo. Ex quo ergo regnarunt? Respondeat D. Gregorius, hunc locum in Pastorali expendens. Ex se autem, inquit, & non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potius, quàm assequuntur. Quos tamẽ inter nus iudex, & prouehit, & non cognoscit, quia quos permittendo tolerat, profecto per iudicium reprobationis ignorat. Hactenus sanctus Doctor.

D. *Bern. in Cant. & de Grad. hom.*

Eccle. 7. & 20.

¶ Præterea, *Ipsi regnauerunt, & non ex me.* Discant electores, quemnam primum in electionibus consulere debeant, Deũ videlicet, Deóque inconsulto, quempiam eligere, nefas maximum esse sciant. Sic filij Israel post mortem Iosue consuluerunt Dominum, dicentes, Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Et obserua quantum Deo fuerit grata hæc consultatio, ob eam enim tantaanimi præstantia, & fortitudine insignem ducem obtinuerunt à Deo, vt terram Chananhæorum tradiderit in manus eius. Iudas, respondit Deus, ascendet, ecce tradidi terram in manus eius. Cur crebrò vincimur? Cur respublicæ langueſcũt? Cur subditos plerũq; deteriores fieri conspicimus? Certè qa electores, Dei obliti, potius suum commodum, carnémque suã consulunt, quàm Deum. Non sic sancti Apostoli ad electionem coacti, sua quærebant, orabant enim, electuri Matthiam, Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius. Assertor etiam noster, obserua, quid ante electionem duodecim Apostolorum fecit. Exiit, inquit sanctus Lucas, in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos

Iudic. 1.

Rerũ publicarum status labefactatur Magistratus incuria.

Act. 1.

Luc. 6.

quos & Apostolos nominauit. Disce ergo tu, electurus præ-
Electio boni Antistitis non sit humano iudicio sed diuino. latũ, aut magistratum, prius nõ tantum solus orare, verum &
pernoctare in oratione, si dignum eligere cupis. Caue etiã,
ne eũ principẽ crees, quem Deus nõ cognoscat, Audis enim,
irasci Deum tuũ in Iudæos, & principes elegerint, quos ipse
Deus non cognouerit. Igitur creandi sunt principes, qui iu-
sti, & pij sunt, non iniqui, & sceleribus irretiti, qui ignoran-
tur à Deo tuo. Considerate, dicunt Apostoli, viros boni te-
Actor. 6. stimonij septem, plenos spiritu sancto, & sapientia, quos cõ-
stituamus super hoc opus. Et de Mose inquit Scriptura, Ele-
ctis viris strenuis de cunctis Israel, constituit eos principes
Exod. 28. populi. Quis colũnas ædificij maximi, atq; pretiosi ex putri
bilibus lignis faceret? Arx pretiosissima, & domus regia, in
Simile. qua habitat rex cœlorum, est Ecclesia, siue respublica, caue,
ne columnas, hoc est, prælatos, & gubernatores, facias homi
nes corruptos moribus contaminatos, cum enim vermis te-
redo intus generetur in corde gubernatoris, vermis, inquã
conscientiæ, qui ex peccato oritur, quis nõ videat, eam colũ
nam facile labefactandam, ædificiúmque ingentem passurũ
1. Mach. 9. ruinam? Elegit Bachides viros impios, & constituit eos do-
minos regionis. Et quid ex horum gubernatione est subse-
cutũ? Facta est, inquit Scriptura, magna tribulatio in Israel,
qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israel.
Quid mirum, si flante Aquilone, oriatur tempestas, & egre-
Simile. diatur frigus? Et ex impiis gubernatoribus, quid mirũ, si na-
Prou. 28. scantur in republica calamitatẽs, & tribulationes? Regnan-
Eccle. 10. tibus impiis, ait Sapiens, ruinæ hominum. Ac rursum, Rex
Prou. 30. insipiens perdet populum suum. Atq; illud, Per tria mouetur
Ioan. 8. terra, & quartum non potest sustinere. Per seruum cum re-
Simile. gnare cœperit. Quis ergo hominem peccatis implicatum,
Electione non sit renalitas, nã electũ præmiis & eligentes par pœna respicit. cum seruus sit peccati, qui enim facit peccatum, seruus est
peccati, audebit in culmine regni collocare? Sine lachrymis
hoc proferre non possum, multi similes sunt camelo, qui, vt
tradit Plinius, aquam claram bibere refugit, semper autem
turbidam aquam quærit, In eundem modum inuenies, proh
dolor; nonnullos electores, qui contemptis viris piis, & mo-
rum splendore conspicuis, ferunt suffragia hominibus cœ-
no vitiorum conspurcatis. Contra hos inquit D. Aug. Quis
Epist. 29. prope finẽ, to. 2. ferat, si quis diuitem eligat ad sedem honoris Ecclesiæ, con-
tẽpto paupere inf. ctiore, & sanctiore? O oculi tui, inquit cœ-
Cant. lestis Sponsus, columbarum. Cur oculos columbarum in
Sponsa collaudat? Respondeat D. Anselmus, Quoniam inter

alia

alia semper eligit meliora grana. Tu etiam ex hominibus satis in agro Ecclesiæ elige selectiores, non peiores. Quod si Alexander ille magnus, vt narrat Iustinus, ex hac vita migraturus, interrogatus, quem eligerent imperij sui successorē, respondit, dignissimum, & quāuis fratrē habebat, & filiū, eos nequaquam ad culmen euexit principatus, quid facere debet homo, qui vexillum Christi portat in fronte? Demum audi, quid Seneca, & Vegetius dicant, Tunc bene respublica regebatur, quando non poterat esse maior, nisi qui melior. Et D. Tho. Licet, inquit, in foro contentioso sufficiat, quòd electus sit bonus, in foro tamen conscientiæ requiritur, quod sit optimus, vel simpliciter, vel ad regimen.

Ciuitates tunc intereunt cum boni nequeunt discerni à malis. Anti. apud Diog. li. 2. 2. q. 63. art. 2. in c. & ad 3.

¶ *Quia ventum seminabunt, & turbinem metent, culmus stans nō est in eo germen non faciet farinam, quod & si fecerit, alieni comedent eā. Deuoratus est Israel, nunc factus est in nationibus, quasi vas immundū. Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi. Ephraim munera dederunt amatoribus suis. Sed & cū mercede conduxerunt nationes, nunc cōgregabo eos, & quiescent paulisper ab onere regis, & principum.*

¶ *Quia ventum seminabunt.* Comparauerat noster vates vitulos Samariæ telis aranearum, idcircò metaphoram seruat in reliquis, vt quos aranearum telas dixerat, componat nunc cum vento, & turbine, & culmis nō stantibus, & si steterint, farinā nō habentibus, & si farinā fecerint, ab aliis deuorabitur. Sunt autē omnia artificio plena. Quod vero ad loquēdi modum attinet, arare, siue *seminare* in sacris literis significat operari, *metere* autem, mercedem laborum recipere. *Seminabūt* autem dixit, vel pro *seminauerunt*, positum enim est futurum pro præterito, vel ad explicandam consuetudinē Iudęorum, tempore futuro vsus est. Ac si apertius dicat, *Seminabunt & metent*, seminare solent, & metere solent. Per *ventum* vero intelligit opera inania idololatriæ, quibus exercendis se dediderant Israelitæ. Vnde de verbis inanibus inquit Iob, Nūquid finem habebunt verba ventosa? Ac rursum, Vsquequo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui, id est, ventus multiplex sermo oris tui? Per *turbinem* vero grauem vltionem intelligit, eamque celerrimam, quam nonnulli existimant esse captiuitatem, ingentémque tribulationum tempestatem quam perpessuri erant Israelitæ apud Ægyptios. Turbo namque in Sacris vltionem significat, iuxta illud, Dominus in tempestate, & in turbine via eius. Idem igitur est dicere, *Quia ventum seminabunt; & turbinem metent*, ac si dicat, Quia inanibus actionib. idololatrię vacare solent

Solnitur in inane opera Israelis ac si in ventum laboraret quandiu Idola colit. Iob 15. & 8. Naum. 1.

lent, idolum fabricantes vacuum penitus omni diuinitate, idcirco turbinem metent, captiuitatis, tempestatis, & miseriæ. Est autem venustissima metaphora. Quemadmodum nãq; ventus intra terram conceptus cum eruperit, puluerẽ secũ excitat, & turbinem efficit, turbo autẽ occurrentiũ oculos, aures, & nares, atque os infestat, totum denique corpus turbat, atq; circumagit, vt scriptũ est. Ita persequeris eos in ira tua, & in turbine tuo turbabis eos. In eundem modum conturbãdos, & infestandos in captiuitate prædicit Israelitas ob peccatũ idololatriæ. Hispanè dicere solemus. *Essos poluos acarreãestos lodos. Culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam.* Culmus est canna, siue stipula, ex qua prodeunt spicæ, iuxta illud Geneseos. Vidit Pharao septem spicas in culmo vno. Experimento autem discimus, si semina in terram iactata, vento corrupta sint, & medullam perdere internam, & culmum, licet adolescat, ferre fructum inanem, spicas videlicet granis vacuas, aut saltẽ parum fructus proferẽtes. Cum huiusmodi cumulo cõponit Israelitas, vt ostendat, nihil prosperũ habituros Iudæos. Quòd si nonnihil prosperitatis consequi videãtur, id erit quàm exiguum, & tenuissimum, neque in suum tamen, sed in hostium vsum cedet, à quibus & libertate simul, & fortunis omnibus spolientur. *Deuoratus est Israel nunc factus est in nationibus, quasi vas immundum.* Certitudine prophetica, & nõdum factũ erat, iã factum esse inquit, nẽpe tũ bonis, & diuitiis exhaustũ, tum in captiuitatẽ ductum Israelem ab Assyriis, qui sæpe fuerant aucti auro, & argento, spoliantes terram Israelis. Eleganter eos componit cum *vase immundo*, & vas vt placet D. Hier. & Haymoni, est, quo vti solemus ad suscipienda, & proiicienda stercora. Alij autem Israelẽ cõparari vasi immundo dicunt, & quemadmodum vas, cùm cibis, quibus fuerat plenum, vacuum à cœnantibus est relictum, reiici, atque ob sordes fastidiri solet. Sic Israel communi odio, & fastidio repudiatus est à nationibus, quibus se plenum non seruandum, sed absumendum præbuerat. *Quia ipsi ascenderunt ad Assur.* Non sponte pergentes, sed potius inuitæ captiuitatis malum perferentes. *Onager solitarius sibi Ephraim.* Onager est asinus syluestris, qui non vt oues pascua requirit domestica, sed spõte per diuersa loca vagatur, liberãq; & solitariã diligit habitationem, sicut scriptum est. Quis dimisit onagrum liberum, & vincula eius quis soluit? Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsugi

Simile.

Gen. 41. His verbis omnigeneris calamitas aperitur Israeli vt impossibile sit illi vllo modo fœlix aut fortunatũ accedat.

Onager Asinus Syluestris animal solitariũ & nulli sociale.

Iob. 39.

alsuginis? Contemnit multitudinem ciuitatis, & clamorem exactioris non audit, circunspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirit. Similes facti sunt Iudæi, qui non vocabantur à Deo, sed libertate abutentes, quo liberet eundē sibi esse, in animū induxerāt, sicut scriptū est. Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam onager se liberum natū putat. *Ephraim munera dederūt amatoribus suis.* Licet Ephraim ad decem tribus referri possit, melius, existimo, referemus solum ad tribum regiam. Compertum enim est, regum esse munera polliceri, & offerre exteris nationibus, vt eorum copiis protegantur ab hostibus imminētibus. Ad hunc ergo modū regis Israelis dederūt munera Assyriis, hos enim vocat amatores Israelis, quibus quondam, temporibus videlicet Manahen, & Hoseæ regis in amicitiam iuncti fuerant. Quodvero subditur, *Sed & cum mercede conduxerunt nationes*, rei iam dictæ repetitio est, vt Lyrano placet, verum si contēdas, ad nouam gentem, puta Ægyptios esse referendum verbum nationes libenter damus. Has autem mercede conduxerunt Iudæi, vt sibi circundatis hostibus opem ferrent. *Nunc congregabo eos.* Pronomen *eos* multi referunt ad ipsos Israelitas, vt D. Hiero. Interlinearis, Lyranus, Haymo, Rupertus, & Carthusianus, quos congregandos dicunt ad prælium contra nationes, vt cadant omnes pariter ducantur captiui, ab iisdem nationibus. Varablus tamen, quem sequuntur nonnulli recentiores, pronomen *eos* refert ad nationes, non ad Iudæos, quoniam nationum nomen Hebraicè masculinum est. In quem modum si dispungas, populos, & gentes ait cogendas, quæ iā stipendio conductæ erant. Et quoniam tædere iam cœperant Israelitas munerum, & tributorum, quæ in annum regibus, & principibus Assyriis reddebant, grauissimumque illud onus putabant, & cum iam illud sustinere non possent negare cogitauerant, quamuis id consequantur, vt liberos & exemptos se conspiciant, non multo tempore ea libertate fruituros prædicit his verbis. *Et quiescent paulisper ab onere regis, & principum* Video, secus Hebraicè esse pro his, *Et quiescent paulisper*, nēpe dolebunt paululum ob onus regū, & principum, verum si rem diligenter obseruemus, quamuis verba sint dissimilia codē potest recidere sensus. Significat nāq; tanta premendos Israelitas calamitatum multitudine, & acerbitate, vt iudicent leue esse Assyriis hæc tributa, si onus hoc tributorū cōferāt cū his, quæ passu[illegible]ducti in miseram captiuitatem. Si locum in hunc modum expendas,

Ab omni libertate excidēt Israelitæ.

qui, mihi pergratus est, sic est dispungendus. Et *quiescent paulisper ab onere*, ab est, propter onus. Propositio enim *ab* posita est pro præpositione *propter*, quòd frequens est in sacris, vt apud Matthæum, Væ, mundo ab scandalis, id est, propter scãdala. Sic & in Psalmo 68. A templo tuo, quòd est in Ierusalẽ, id est, propter templum tuum. Nã præpositio Hebraica *Mem* non solum significat, quòd apud nos præpositio, a, vel, ab, verum & quod præpositio propter aut ob. Quiescent igitur Iudæi propter onus tributi nonnihil, si cum onere captiuitatis illud componant, quòd multo grauius esse experientur.

Mat. 18.
Psal. 68.

Obseruationes ad instituendos mores.

Galat. 6. *Futilis hominũ præsumptio meritaabsque bonis operibus speruantium.*

Iob 4.

QVIA *ventum seminabunt, & turbinem metent.*

¶ Eleganter opera nostra semina vocat, mercedem verò eorum fructum. Quod & Apostolus ostendit, dicens. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu metet vitam æternam. Miror equidem, fratres mei, licet sine lachymis dicere non possum, vnde tanta sit cæcitas peccatoribus, vt cum seminauerint spinas, & tribulos vitiorum in agro cordis sui sperẽt, se collecturos triticum illud, quo pascuntur angeli in cœlo. Nõne fructus semper refert naturam seminis iacti in visceribus terræ? Quomodo ergo, peccata seminat, sperat, se colligere posse gloriam non pœnã? Quæ merces culpæ debetur, nisi pœna? Vidi eos, inquit Scriptura, qui operantur iniquitatẽ, & seminant dolores, & metunt, eos flãte Deo, periisse, & spiritu iræ eius esse cõsumptos Igitur, si nolumus metere turbinem, cessemus seminare ventum, id est, peccata. Quæ merito ventus dicuntur quoniã citò voluptas, & delectatio eorum transit. Hoc itaq; dico fratres, ait Apost. tempus breue est. Reliquũ est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquã non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquã non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Et apud Iob. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti, ascenderit vsque ad cœlum superbia ius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, & qui cum viderant, dicent.

1. Cor. 7.

Iob. 20.

Vbi

Vbi eſt, Velut ſomnium auolans non inuenietur, tranſiet, ſicut viſio nocturna. Quemadmodum planeta, quo eſt terræ vicinior, citius voluitur, & breuius curſum peragit, vnde luna intra menſis ſpatium finem ſui circularis motus attingit quia terræ eſt coniunctior: contra vero Saturnus quia longius diſtat à terra, triginta annos in ſuo motu conſumit. In eundem modum homines iuxta terram ſuarum voluptatum curſum perficientes, quam citiſſimè finem earum attingunt. Et quemadmodum fumus cito diſparens oritur, ex igne, qui tamen flere cogit. Sic voluptas ex igne peccati prodiens breui temporis momento corpus afficit lætitia, ac poſtea ad lamentum hominem compellit. Obſerua etiam longè eſſe maiorem meſſionem fructus, quam ſemen. Semen enim ventum vocat, fructum vero turbinem, qui nocentior eſt, & terribiliorvento. Explicat autem ea collatione, quantum pœnarum acerbitas vincat, & ſuperet delectationem peccati. Vtinam peccatores animaduerterent, exiguam eſſe voluptatem peccati, ex ea tamen ingentem oriri amaritudinem, fortaſſis nõ eſſent adeo effrænes ad patranda peccata. Si quis laxat habenas venereę voluptati, conſideraret, quot, quantaque mala ſecum aſportet voluptas illa, quoties morbi Gallici ſit fons multarumque aliarum ægritudinum, ſit origo, nonne homo fugeret voluptatis dulcedinem? Si cogitaret homo linguoſus, ex detractione oriri rixas, odia, homicidia, &c. nonne linguam compeſceret? Quam mire, dicebat Socrates, hoc natura comparatum eſt, vt hæ duæ res ſeſe inuicem comitentur, voluptas, ac dolor. Et Diogenes, formoſa ſcorta ſimilia eſſe dicebat mulſo lethalibus venenis temperato, quòd adferrent quidẽ initio voluptatẽ, ſed quam perpetuus dolor conſequeretur. Et Architas Tarentinus Pithagoricus, nullam peſtem capitaliorem hominibus à natura datam, dicebat, quam voluptatem. Ex hoc enim fonte prodit, quicquid eſt in hominum vita ſcelerum, & calamitatum. Demum Apoſtolus his, qui ſe peccatis implicauerant, inquit. Quem fructum habuiſtis, tunc in illis, in quibus nũc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Et Iſaias. Erubeſcetis ſuper hortos, quos elegeratis, cum eritis tanquam quercus defluentibus foliis. Eleganter peccatores cum quercu componit, ea ſiquidem arbor ſolum porcis comedendum fructum profert foliaque habet aſpera, & ſpinoſa. In eundem modum quid obſcœna voluptas adfert, niſi ſpinas corpus, & animum pungentes? Quid præterea ſunt peccatores,

Quis hoſtis in quẽquã tãcontume iioſus fuit, quam in quoſdã vo luptates ſunt.

Voluptas & dolor ad ſenſum pertinẽt cõ munem & omnibus in rebus volu ptatibus maximè ſi nimũ fa ſi diu eſt.

Rom. 6.

Iſa. 1.

nisi fructus deuorãdi à porcis inferni? Et Sapiens, Fauus distillans labia meretricis, sed nouissima eius amara velut absynthium. Ecce vtrũq; connectit Sapiens dulcedinem voluptatis cum amaritudine pœnæ ex voluptate ortæ. Bene autem cum absynthio componit pœnã hanc, nam quemadmodum exiguum absynthij ingentem aquę copiam amaram reddit, & totam dulcedinem eius consopitam inuenies, In eũdem modum tanta est peccati acerbitas vt omnem dulcorẽ cõuertat in amaritudinem. Significauit hoc Ioannes in Apocalypsi, dũ inquit se vidisse, stellam magnam ardentem tã quam faculã cecidisse in fonte aquarum, nomenq; illius esse absynthium, qua amaræ factæ sunt aquæ, in quas ceciderat. Quid namq; aquæ adumbrant, nisi voluptates, quibus se homines ingurgitant? Absynthium vero quid inuoluit, nisi amaritudinem cum peccati suauitate cõmixtam? Bibãt ergo peccatores ex aquis voluptatem, velint, nolint amaritudinẽ experientur vna eũ voluptatis suauitate. Deprehendes etiã ex hoc loco cæcitatem eorum, qui putant quo plus hauriunt voluptatis, sitim esse sedandam, & explendum animum. Dicant multi peccatores, Tẽtatus sum immensè, vt hoc peccatum comittã, patrabo illud deinceps abstinebo. O deplorandam amentiam. Audiãt isti, quo nomine appellet Deus patratores peccati, nẽpe seminatores venti. Igitur si seminatores sunt, quis non videat, quo plus iacitur seminis, plus oriri fructus? Quis extincturus ignẽ ligna illi iiunget? Nõne hęc dementia esset? Auferenda ligna sunt si extinguere ignẽ cupimus non noua apponenda. Quemadmodum quo plus ager stercoratur redditur feracior, & huberior, Ita cum peccata non sint aliud, quam stercora, quo plura patramus, incontinentiores euadimus. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ decimæ tertiæ post pẽtecosten, in hęc verba occurrerunt ei decem leprosi. Vnde istis viris lepra orta est, & tantam patiuntur pœnæ acerbitatem? Fortassis quia vẽtum voluptatis veneteæ seminauerunt, hanc miserię turpitudinem messuetunt.

Prou. 5. *Meretricia verba velut mel hauriuntur, quæ postea in absinthij amaritudinem cõmutantur per vermem cõscientiæ quouis absinthio amariorem.*

Apoc. 8.

Hypocrita sua opera perdidisse putat si à nemine cõspiciãtur quo populorem aurem asse quatur.

¶ Secundò, *Quia ventum seminabunt, turbinem metent.* Locus est aptissimus, & optimus contra hypocritas. Hi cum ventum inanis gloriæ, & auræ popularis seminauerint, quid decebat colligere? Non vtique fructum, sed paleas, & turbinem. Vtrũque enim hic connectit Deus, dicens, *Turbinem metent, culmus stans nihil est eo, germen non fecit farinam.* Non enim fructũ solidum, sed inanem proferunt semina orationum, ieiuniorum, eleemo-

eleemosinæ, &c. Quemadmodum pulsatores organorum, nisi quis ventosos folles leuet, nullum sonum efficiunt, & nautæ nequaquam naues è portu soluunt, nisi ventus flauerit, Sic hypocritiæ vento laudis humanę excitantur, vt in virtutis actionem incumbant. Non sic Apostolus, neque laudem quærentes, inquit ab hominibus. Alę, ait Ezechiel animaliũ currus Domini extentæ desuper, hoc est, tendebant in cœlũ. Quid alę adumbrant, nisi actiones virtutum? His namque fertur homo in cœlum. Nõ ergo alas dimittebant in terram animalia Dei, quoniã viri pij, in quorum cordibus Deus residet, quę sursum sunt quærunt, non quę super terram. In stipulam, inquit Deus Iob, versi sunt ei lapides fundæ, de diabolo loquens. Quid bona opera nostra sunt, nisi lapides, quibus caput diabolo frangimus? Sed studet hos lapides conuertere in paleas inanes, & vacuas diabolus quæ nihil frumenti habent. Quadrat obseruatio in Euangelium pro feria quarta Cinerum, in hæc verba, Nolite fieri, sicut hypocritæ. Quid est fieri sicut hipocrytas, nisi ventum quærere ad seminandum? Cæterum dignã mercedem accipient, turbinem enim metent. Væ, enim inquit Christus, vobis hypocritæ, &c. Alieni namque, id est, dæmones comedent farinam operum eorum.

Similes

1. Tessa. 2

Exech. 1.

Colos. 3.

Iob. 41.

Bona opera sunt lapides quibus conculitur capu. Diaboli.

Matt. 23.

¶ *Denoratus est Israel, nunc factus in nationibus, quasi vas immundum.* Eleganter detegit fictorum amicorum conditionem, qui solum prosperatis tempore, & cũ illis largitis dona, tibi opẽ ferent, agnoscẽt, & amicos se exhibebũt, cæterum non te cognoscent, cum te in pauperiem, & calamitates viderint incidisse. Estque optima comparatio, vocari ab amicis falsis vasa immũda, quos prius amicitiæ vinculo sibi copulauerãt. Huiuscemodi enim vacua fercula solent homines proiicere, postquam cibos hauserant. Hinc bene Naamertes dicebat, amicũ syncerũ, & probũ solũ agnosci per aduersam fortunã. Et Isidorus lib. 3. de Summo bono, In prosperitate incerta est amicitia, nec sentitur, vtrum persona, an fœlicitas diligatur. Et Boetius lib. 3. de consolatione, Quem felicitas amicũ facit, infortuniũ facit inimicũ. Et Ecclesiasticus, Non agnoscetur in bonis amicus, & nõ abscondetur in malis inimicus. Expertꝰ est hoc sanctus Iob, quamobrem aiebat, Fratres mei prætercierunt, me sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus. Bene cõparat fictos amicos cũ torrente raptim decurrẽte. Quẽadmodũ enim torrens hyeme impetu magnõ bitur, & uens vehementi aquarũ abũdantia, cũ aqua necessaria

Diligitur nemo nisi cui Fortuna secunda est, Quæsimal intonuit proxima quæque Ouid gat. 3. 1. de consolo Eccl. 12. Iobo.

saria non est, sed æstate arescit, cum aqua desideratur, ad quē viatores sitibundi accurrētes spe potus falluntur, tantūque in alueo torrētis lapides inuenies, in quos offēdes, vt cadas Sic fictus amicus tēpore prosperitatis multa tibi pollicebitur, at sæuiente aduersitate, penitus arescit, & si tu ad illum confugias in afflictionē, eris spe potus deceptus, & nihil præter verba aspera quibus doloré cordis augeat, in eo inuenies respondere enim non erubet, Deus digna factis rependit cōmeritas pœnas sustines, ob tua peccata flagellaris à Deo, &c. Quadrat obseruatio in Passionem Dñi in hæc verba, Tunc discipuli omnes, relicto eo fugerūt. Quid facitis, sancti Apostoli, Dominum derelinquentes? Vultis ne in numero fictorum amicorum scribi, qui tempore aduersitatis leges violāt amicitiæ? Quadrat in Euangelium Dominicæ secundæ Aduentus, in hęc verba, Cū audisset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, &c. Ecce non sunt inter falsos amicos connumerandi discipuli sancti Ioannis. Non enim magistrum deserunt tempore aduersitatis, sed ei in carcere inseruiunt, & obediunt, &c.

¶ Præterea, *Factus est in nationibus quasi vas immundū.* Disces ex hoc loco, amicitiam cum impiis, & flagitiosis diu durare non posse, licet muneribus eos tibi deuincire studeas. Ecce munera dederunt Israelitæ Assyriis, audis tamen postea cōtēptos velut vas immundū. Sic & apud Ezechielem legimus Cumque venissent ad eum filij Babylonis ad cubile māmarum, polluerunt eam in stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima eius ab illis. Ecce, cum Ierosolyma prius Babylonios vnice dilexisset, postea fuit ab illorū amicitia disiuncta, & quos prius amauerat, nunc fastidit. Cum enim vtilitas, & voluptas hanc amicitiā inter eos conglutinet, si vtilitas, aut voluptas aufugerit, facile dissoluitur. Vt flos solstitialis herbæ illius, quam ephemerā appellant, quo die oritur marcescit, & euanescit, & vrēte sole penitus columitur, ita multorū amicitia fluxa est, & aduenientē quacunq; molestia facilè arescit, & omnino amittitur. Quod & Aristoteles etiā de *Ephemero animalculo ppe Hyppanim fluuiū narrat, cuius vita spatiū non excedit vnius diei. Monerēq; propterea ego cum quispiā amicitiæ vinculo sibi aliquē copulare decernit, prius ad mores amici futuri oculos cōuerteret. Quod si eum corruptis, & obscuris moribus videt esse contaminari nequaquā cum eo ineat amicitiæ fœdus. Dānabat namq; merito Aristippus, philosopus ille celeberrimus in hominū mori-

Simile. *Ephemeris animal quaternis pedibus totidem alis nascitur apud Hyppanim Bosphori Fluuium vitā à mane ad vesperā ducit, mane puer meridie iuuenis senex vesperi occidente sole commoritur. Videt, audit, volat, ambulat, & tam breui tempore non minimi studio momenta ea vitæ necessaria requirit vsurpat. Iliorum animū more vitæ effici.*

moribus, quod inauctionibus vaſa diligẽter inſpicerẽt, priuſ ſquam emerent, vitam eorum non inſpicerẽt, quos ſibi in amicitiam adiũ gerent, cum parum nocumenti vaſa homini afferant, & amici nõ dilecti ingens, & vix recuperabile dam num. Quis pretioſiſſimũ adamantẽ luto, aut vili ferro in texere non erubet? Pretioſiſſima res eſt amicitia, vnde Ariſtoteles interrogatus quid eſſet amicus reſpondit, Vna anima in duobus, corporibus. Quis ergo animã ſuum in vili vaſe, & ſpurciſſimo, cœno, qualis eſt homo vitiis cõtaminatus, reponere audet? Qui ſunt iſti, qui vt nubes volãt, & quaſi colũbę ad feneſtras ſuas? Inquit Iſaias. Optimè miratur ſacer Vates homines ſimiles columbis, hoc eſt, qui nõ ſine delectu, & vigilãtia quærũt amicos. Quemadmodum colũbæ, in domum dealbatã ſe vltro conferunt, & cadida tecta frequẽrãt terrea autẽ domicilia cõtemnunt, Sic homo homines candore morum cõſpicuos debet diligere in amicos, non autẽ obſcuros delictis, & facinoribus. Et quemadmodũ nubes è terra leuãtur, & in cœlum vidẽtur aſcendere, Ita vir prudens eos ſibi homines amicitiæ vinculo cõiungere debet, quorũ cõuerſatio in cœlis eſt, & nõ ſapiunt, quæ ſunt ſuper terram. Iſtos cernens Iſaias mentis oculis, vacat ſimiles nubibus, & colũbis. Relinquebant enim homines impios, eligebant autem pios, & morum integritate inſignes in amicos.

Quid ſit ducendas amicus.

Simile.

Iſai. 60.

ſimile.

¶ *Queſcent paulliſper ab onere regis, & principum.* Duo hic ſunt implicata alterum eſt, miſerũ eſſe regnis, & reipublicę, exercitum militũ cogere multoq; nocẽtius, quã tributa ſoluere ingẽtia. Audis enim vocari quietẽ queddã onus tributi, quòd Iſraelitę reddebãt Aſſyriis, collatũ cũ calamitatibus ex bello ortis. Alterũ eſt, periculoſiſſimũ eſſe, Deũ offendere, qui maiora, & grauiora ſolet excogitare ſupplicia in peccatores quã antea adhibuerat. Niſi cuſtodieris, inquit Moſes Iſraeli, & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomẽ eius glorioſum, & terribile, hoc eſt Dominum Deum tuum: augebit Dñs plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas, & perſeuerãtes infirmitates peſſimas, & perpetuas, & conuertet in te omnes afflictiones Ægypti quas timuiſti, & adhærebunt tibi, inſuper & vniuerſos languores, & plagas, quæ non ſunt ſcriptæ in volumine legis huius inducet Dominus ſuper te, &c.

Deut. 28.

¶ *Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum, facta ſunt ei aræ in delictum. Scribam ei multiplices leges meas quæ velut alienæ computata ſunt. Hoſtias offerent, immolabunt carnes & comedent, & Dom;*

Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum, ipsi in Ægyptum conuertentur. Et oblitus est Israel factoris sui, & edificabit delubra, & Iudas multiplicauit vrbes munitas, & mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius.

¶ *Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccādū.* Causam reddit æquissimus iudex, ob quam seueriſſime puniat Ephraim, id est, Ieroboam, vel omnem populum decē tribuū, quod verius est, non enim solum Ieroboam est punitus, sed vna cum eo decem tribus. Melius ergo per Ephraim totum Israelem intelligemus. Causam autem acerbissimæ punitionis esse inquit, quod multiplicauerit Ephraim altaria idolorum, in quibus peccatis peccata cōiungerent. Ideoq; repetitione exagerat crimen, subiūgens, *Factæ sunt ei aræ in delictum*, vt intelligamus, grauissimum esse peccatum idololatriam. Et cū tāta fuerit huius populi demētia, vt non solum in Bethel, & Dan vitulos adorauerit, verū etiam in montibus, & lucis, diuersisq; locis idola coluerit, altaria mutiplicasse inquit. *Scribam ei multiplices leges meas.* Variè potest explanari hic locus. Primò per ironiam. Ac si Deus dicat, Quid prodesset, si leges meas multiplicē, id est, diuersa præcepta legalia per meum seruū Mosem data, præcepta nēpe moralia, iudicialia, & cere monealia iterum scribā, vel alia addam noua? Satis enim liquet ab istis fore dispiciēdas, & violādas, cum eas toties contempserint, ideo subiungit, *Quæ velut alienæ computatæ sunt*, id est, ac si ad ipsos non spectaret, leges meas seruare, sed velut extraneas abiicere. Præcepi enim, vt mihi soli seruirent, & in Ierusalem templo offerrent sacrificia, ipsi autē cōtra fecerunt. Non mihi displicet hæc explanatio. Secundo, quidā expendunt affirmāter in hunc modū, *Scribā ei leges meas* quas prius dederā per Mosē, nunc per alios prophetas. Hoc enim fecit Deus per Hoseam, Amos, cæteroſq; sacros Vates. Sed quid prodest, vltra scribere, cū contēpserit eas, quas antea susceperit? Tertio sic, *Scribam ei &c.* Tempus futurum posuit pro præterito, nempe pro scripseram leges meas, contempserunt tamen eas. Hæc explanatio videtur verior, & germanior. Quod ita esse, verba sequētia satis aperte indicāt videlicet, *Quæ veluti alienæ computatæ sunt.* Quis enim non videat, hæc cum dictis esse attexēda? Cum ergo in his sermo sit de tempore trāsacto apertum est, & superiora etiā verba per præteritū esse explicanda. Reprehendit autem his verbis Iudæos, quod cū diuinas leges haberēt ad vitam pie, & sancte instituendā, Deoq; suo inseruiendum, cōtra earū sanctionem vixerint,

Recordare lectorgratissimæ illius pœnæ quam scripsit Dauid dicens fiat oratio eius in peccatū si enim irritatur Deus reb. quibus placandus est quod te precor remediū non habeat reliquū erit.

Planè beata gens cuius Deus est legislator.

vixerint, eaſq; non, obſeruauerint. *Hoſtias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dñs non ſuſcipiet eos.* In ſacerdotes maxime inuehitur Deus, Eorum enim intereſt, offerre ſacrificia, quæ ideo ſibi nõ placere inquit, quoniam non ad placandũ Dñm offerebãt, ſed vt veſcerẽtur ſacrificatis. *Ipſi in Ægyptum conuertentur.* Trifariã hoc intelligi poteſt. Cõuerſi quippe ſunt in Ægyptum, primo mente deos eorum colendo, deinde auxilium poſtulando, confiſi in eorum protectione, ad vltimum cũ Deo præceperit eis, ne vltra redirẽt ad Ægyptũ, contẽpto Deo, etiã corpore reuerſi ſũt in Ægyptũ, & habitauerunt ibi. *Et Iudas multiplicauit vrbes munitas.* Nomine Iudæ duæ tribus accipiuntur Iudas ſcilicet, ac Bẽiamin cum tribu ſacerdotali, Qui cum vidiſſent, Iſraelẽ à Deo ſuo receſſiſſe, & viſitaſſe eorũ peccata, non ſunt ad Dñm cõuerſi, ſed ædificauerũt ſibi vrbes munitas, quibus ſe ab hoſtibus tuerentur, ſed opus, & impenſam perdiderũt, irato enim Deo, parũ prodſunt humana præſidia, quãobrẽ ſubdit, *Et mittã ignẽ in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius.* Cõtendũt quidã, hoc cõpletũ eſſe tempore Ezechię, quando Sennacherib rex Aſſyriorum omnes ciuitates munitas ſubuertit, eaſq; loc cupauit. Plenius tamẽ videtur iſtud impletũ tẽpore Sedechię, quando Chaldæi ipſã Ieruſalẽ, cæteraſq; vrbes Iudæ incenderũt, atq, ſubuerterũt, Nomine autẽ ignis intelligit oẽm crudelitatẽ, & perſecutionẽ illatã à Sẽnacherib. Scriptura nãq; ſacra per ignẽ ſignificare ſolet maximã quãque pœnam, vaſtationẽq; hoſtilem. Licet enim verũ ſit, igne fuiſſe ſuccẽſas vrbes Iudęorũ, iuxta illud, Et ſuccẽderunt domum Dñi, & domũ regis, & domos Ieruſalẽ, omnẽq; domũ munitã extra Ieruſalẽ cõbuſſit igni, ea voce etiam alias calamitates Iudæorum comprehendit.

Quæſtus gratia ſacrificare Domino. Nephandæ Simoniæ.

4. Re. 15. 4. Re. 18. & 19.

4. Re. 25.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

Peccata inueterata conſuetudo & aſſiduitas vindicem manũ agnoſcit.

Vltiplicauit Ephraim altaria ad peccandum.

¶ Timendũ eſt, idẽ crebro patrare peccatũ, excitat enim huiuſmodi peccati iteratio cœleſtẽ iudicẽ ad ſumẽdã de peccatore vindictã. Fili, peccaſti? inquit Sapiẽs, nõ addiicias iterũ: ſed & de priſtinis depræcare, vt tibi dimittantur. Et Ieremias, Quam vilis facta es nimis vias tuas. Et Iſaias, In multitudine viæ tuæ laboraſti, non dixiſti, quieſcam. Quemadmodum funis ex multis filis confectus ita hominem obligat, vt ſolui non poſſit, ingentique gladio opus eſt, vt abſcindatur, In eundem

Eccleſ. 2. Iſai. 57. Simile.

Psal. 118. In eundem modū, peccata, quæ funes sunt, dicēte Regio Psalte, Funes peccatorū circūplexi sunt me, ex pluribꝰ peccatorū filis cōfecti, ita hominē cōstringunt, vt vix liberari possit. Si enim funiculus triplex difficile rumpitur, quis rumpere poterit centuplum? Quis millies duplicatum? Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum, ait Isaias, Elegāter peccatum crebro iteratum

Isai. 5. appellat funē, & vinculū, Nā sicut funes facile ex filis nectūtur, sed fortiter astringunt, Sic peccata facile admittūtur, sed fortiter ligant, neq; peccatorē surgere permittunt, eoq; insaniæ vētum est peccatori, vt cæcus, & insanus reddatur multiplicitate patrati peccati Multiplicauit Ierusalem fornica-

Ezec. 23. tiones suas, inquit Ezechiel, recordans dies adolescētiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti. Et quid, sacer Vates, est subsecurū hac multiplicatione? Sine lacrhymis proferri non potest, Insaniuit, inquit, libidine super concubitum eorum, quorū carnes sunt, vt carnes asinorum. Quis nō videat, peccatorē insanire, cum is miser non agnoscat, quanto in periculo versetur, quamq; fœdum sit, tā ardenter amplecti

Iudic. 16. voluptatē? Adumbrauit hoc non ineptè Sāson, quem perfida fœmina Dalila totondit, auferens fortitudinē, tradiditq; Philistæis excæcandū, Quid nāq; crines in capite Sansonis implicāt, nisi gratiam Spiritus sancti? Ea enim in anima residet, non secus atque capilli in capite, eaque homo fortissimus

1. Cor. 15. redditur ad vincendos dęmones. Apostolus nāque ait, Gratia Dei sum id, quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui, nō ego autē, sed gratia Dei mecum, Hinc Diuus Thomas perquam docte inquit, minimam gratiā posse resistere cuilibet concupiscentię, & vitare omne peccatū mortale, quod committitur in trāsgressione mandatorum legis. Ac rursum effectus gratiæ attexens, inter alios vnum esse ait, efficaciter operari. Istos crines voluptas in Dalila adumbrata, è capite radit, quoties peccato cōsētimus. Ista est, quę nos peccatis, veluti quibusdam nouis funibꝰ ligat, & tradit dæmonibus, vt eruant mētis oculos, debilesque & elanguidi reddatur ad resistendum tentationibꝰ. Miser igitur peccator, cum careat cæsarie, hoc est, diuina gratia, & se tradiderit obligandum vitiis, & peccatis, quo pacto illis resistere poterit? Nōne miseratione dignꝰ est, qui pluribus peccatorum iterationibus, veluti ex multis filis confecit funes, quibus constringatur? Cum itaq; inquit Deꝰ, *Multiplicauit Ephraim altaria ad peccandū*, quantū nocumēti inferat

Anima quæ una gratiæ diuinæ scintilla omnibus concupiscētiis mortalis peccati resistit.

3. p. q. 70. ar. 4. in c.

1. 2. q. 111. 3. in c.

inferat multiplicare peccata, subindicauit. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Dñica tertia Quadragesimæ in hæc verba, Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrãtes habitant ibi, & fiunt nouissima homini illius peiora prioribus. Ecce quid peccatori affert, iterare peccatum, nõ inquit, per eum transire spiritus nequiores, sed habitare ibi, quod extremũ malum est.

¶ Secundõ, *multipl cauit Ephraim altaria ad peccandum.* Obseruandus est loquendi modus. Non enim inquit, Multiplicauit Ephraim peccata, sed altaria ad peccandum. Docet ergo te Deus, tuus, nõ solum fugiẽda peccata, verum & ea omnia, quæ tibi præbere possunt ansam, & occasionem ad peccandum. Erant altaria instrumẽta ad peccandum, hĩc reprehendit Iudæos, quod ea multiplicauerint. Hĩc & apud Deuteronomium Dñs præcipit, aras Gentium subuertere, cõfringere statuas, lucosque scindere, & sculptilia comburere. Agnouit quippe Deus, quantum noceat, habere apud te, quibus Deũ offendere possis. Hoc aduertant, qui secum domi pellices, & concubinas retinẽt, quæ facile hominẽ ad peccandum allicere possunt, & discãt occasiones fugere, qui alias similes occasiones secum habẽt. Sic sancta illa Maria Magdalena, cũ cõuertitur ad Christum, secum defert alabastrum vnguenti. vt vngeret pedes Iesu. Noluit namque, quod fuerat instrumentum ad explendã libidinẽ, vnguentum videlicet, quo delibuta homines ad se illiciebat, neque etiã vas, quo balsamũ seruabat ad delitias corporis domi, post conuersionẽ noluit retinere, sed foras eiicit. Est autem sic aptãda obseruatio in hęc verba, Attulit alabastrũ vnguenti, Postquam Christum oleo vnxisti, ô Magdalena, num vas illud, quo oleum attuleras, reduxisti domum; Affirmare audeo tecũ illud, non reduxisse, ne, quod peccati fuerat instrumentum, iterum & ruinæ præberet occasionem.

Deut. 7.

In concubinatores & voluptuarios homines qui peccatorũ blãdi ijs assentium.

¶ *Scribam ei multiplices leges meas.* Quid hoc optime Deo? Cur potius leges tuas scripsisse ais, quam, legem tuam? Vtique, Dñe, nõ sic dicere debuisses, sed in hunc modũ, *Scripseram ei legem meam.* Nõ enim plures sunt leges tuæ, sed vna tantũ. Legem pone mihi Dñe, inquit rex Dauid, & non, leges pone mihi Dñe. Ac rursum Legem posuit in Israel, non inquit, leges posuit Et assertor noster ait, Non veni soluere legem, sed adimplere. Certe non dicit, Non veni soluere leges, sed, legem Demum Apostolus inquit. Non auditores legis iustificabũtur, sed factores legis In numero singulari dixit, legis

Psal. 24. & 77. Matt. 5.

non

non legunt. Eleganter docet, Deus peccatorum hominũ cõ-
Intolerabiles putãt esse leges populi in libertate mentis laſcientes.
ditionem, qui vnam legem, ac ſi plures eſſent leges, iudicare ſolent. Sic ab orbe condito prima fœmina ex vno præcepto Dei duo fecit. Præceperat namq; Deus vnũ, nẽpe, De ligno ſcientiæ boni, & mali, ne comedas, mulier autẽ duo ſibi præcepta tradita aſſeuerauit, dicens, De fructu ligni, quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud. Ecce nunquam Deus præceperat, ne eam arborẽ tangerent, ſed tantũ, ne comederent. Vnde ergo hoc malum ortum eſt, vt vnum multiplex eſſe iudicẽt homines; Certe ex amoris defectu. Dilige Deũ, & omnia eius præcepta, nõ plura, ſed vnũ eſſe iudicabis. Hinc Chriſtus ait, Si qs diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit, & qui nõ diligit me, ſermones meos non ſeruat. Ac ſi dixiſſet explicatius, Lex mea ſermones ſunt, & leges iis, qui non diligunt me, qui vero diligit, vnicũ ſermonẽ, & leuẽ reputabit. Quemadmodũ ſenes, & luſci, quod vnũ eſt, plura eſſe iudicant, quod ex infirmitate ortũ eſt oculorum, & caloris defectu, ita homines infirmi & moribus languentes, & quibus feruor deeſt charitatis, licet vnum ſit, & facile, quod Deus infundit, plura eſſe putãt. Sed iam hoc iterum à nobis eſt obſeruatum.

Gene. 2.

Ioan. 14.

Simile.

¶ Præterea, *Scribam ei multiplices leges meas.* Non eſt contentus Deus tuus tradere legẽ ſolum verbis, ſed ſcriptã tradit. Quorſum ſuã legẽ voluit Deus ſcriptã eſſe? Duabus de cauſis. Altera eſt, ne putarent homines, leges, per quas iudicãdi ſunt, facile abolẽdas eſſe, aut antiquandas. Hinc nõ in quibuſuis tabulis legẽ Deus ſcripſit, ſed in lapideis. Atq; cũ leges humanæ imitari debeant diuinarũ puritatem, docet hic Deus, tales decere leges humanas eſſe, vt ſcribi dignæ ſint, & nõ facile frangendas. Quod vellẽ, principes animaduertãt quoties leges cõdere, & ſancire decernunt. Altera verò cauſa eſt, vt oſtẽdat Deus, quãti nos fecerit, ait, ſe leges ſcripſiſſe. Hinc nõ inquit, Vates mei ſcripſerãt leges meas, ſed ego ſcripſerã leges meas, atq; apud Exodũ legis, tabulas legis ſcriptas digito Dei, non hominis aut angeli. Si enim principes pluris faciunt eos, quibus manu ꝓpria ſcribunt, quanti faciendus eſt populus, cui Deus omnipotẽs creator ſuo digito leges exarare dignatus eſt? Voluit Apoſtolus, ſeruus Chriſti modicus, commẽdare literas, quas ad Eccleſias dabat, quod ipſe eas manu propria ſubſcripſiſſet, quanto ergo magis cõmendabilis eſt lex, quam ſcripſit Dominus Deus?

Exod. 31.

Iuſtinus lib. 3. ait Lycurgum nihil ſanxiſſe cuius ipſe prim⁹ documẽta nõ iecißet eũ enim qui leges facit pari maieſtate legibus obtẽperare conuenit. Fir. li. 4. c. 23. diuinitus.

¶ *Scribam ei, multiplices leges meas.* Inter cætera beneficia hominibus

minibus à Deo collata, hoc eſt præcipuum, legem ſuam tradidiſſe, quibus omnes ſuas actiones moderarentur. Quemadmodum enim animalia ſylueſtria non domãtur, niſi prius fortibus vinculis conſtringantur, nunquã enim manſueſcerent, ſi liberè vagari permitterentur, In eundem modum lex Dei neceſſaria fuit, cuius præceptis intra limites iuſtitiæ hominis mores, & affectus contineantur deuincti. Homo namque demiſſus, vt pro voluptate viuat, dicitur apud Iob. in ſuperbiam erigitur, & ſicut pullum onagri ſe liberum natum putat. Hinc Diuus Thomas inquit, legem non eſſe aliud, quàm regulam, & menſuram actuum agendorum, vel omittendorum. Cum igitur audis, leges à Domino ſancitas, veniat tibi in mentem, tradi tibi funes, & vincula diuina, & fortiſſima, quibus omnes actiones tuas gubernes, & frænes, ne inſtar brutorũ animantium vitam agas. Erunt verba hæc, inquit Deus, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & meditaberis, ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua. Non ſecus, atq; ſi cõpedes eſſent verba diuinæ legis, quibus cor arcetur ab iniquis cogitatibus, pedes ab iniuſtis greſſibus, manus à prauis actionibus, inquit, ſemper in corde, manibus, & pedibus portanda. Sic rex Dauid habebat diuinã legẽ, ait quippe, In capite libri ſcriptũ eſt de me, vt facerẽ voluntatẽ tuã, Deus meus, volui, & legẽ tuam in medio cordis mei. At ſi apertius dicat: In ſumma legis tuæ ſcriptũ eſt de me, id potiſſimum, quod tota lex tua à me exigit, vt facerẽ voluntatẽ tuam, id certe, mi Deus, volui, & legẽ tuam in medio cordis mei repoſitã ſeruaui, agnoſco enim, eã eſſe fræ num pluſquam ferreum ad retrahendum animum à cogitationibus iniquis. Has etiam cõpedes greſſibus iniiciebat, dicens, Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum quodquidem eloquium non eſt aliud, quàm rectiſſima regula legis tuæ, qua gubernatus ſi fuero, certus ſum, quod nulla iniquitas præualebit mihi. Et rurſum, Lucerna pedibus meis verbum tuũ, & lumen ſemitis meis. Manus etiã his diuinæ legis funibus obligabat, ne, dum in periculis maximis ſe videbat cõſtitutum, Deum offenderet. Ait enim, Anima mea in manibus meis ſemper, id eſt, aſſiduè de vita periclitor, velut in manu omnibus expoſitam portans, id enim ſignificat hoc loquendi tropo, portare animã in manibus, verũ ne vitã ſpiritualẽ amitterẽ, legem tuã non ſum oblitus. Quid plura? Vis agnoſcere, quantũ emolumenti conferat in homines diuina lex? Audi, quid dicat idem Dauid,

Iob 11.

1.2.q.90. in cap. 1.

Deut. 6.

Lex frænis vice impoſita eſt. Aug. ſuper Epiſt. ad Galath.

Pſal. 39.

Pſal. 118.

Lex

Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Ac post pauca Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sanctus etiam Iob ingenti atque ardenti ferebatur desiderio habendi secum legem Dei. Quis mihi, inquit, tribuat adiutorem, vt desiderium meum audiat omnipotens, & librũ scribat ipse, qui iudicat: vt in humero meo portem illũ, & circundẽ illum quasi coronã mihi? Per singulos gradus meos pronunciabo illum, & quasi principi offeram illum. Eleganter D. Gregor. hunc locum expendens, inquit, adiutorem istum esse Christum assertorem nostrum. Ipse quippe adiuuat hominem factus homo, vt quia puro homini via non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Adiutorem autem istum quærit ardenter, vt suum expleret desideriũ, quod non aliud erat quam librum diuinæ legis habere scriptum, non à quouis, vt à Mose, aliisq; prophetis, per quos populo Iudæorum, veluti per seruos fuerat transmissa, sed per ipsum, qui iudicat, filium nẽpe Dei. Ipse enim ait, Pater nõ iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio. Erit autem tũc auctor iudicij, qui nunc est conditor libri, vt tunc districtius exigat quod modo mansuetus iubet. Sic námq; quotidie conspicimus, quod magistri pueris elementa literarum blandientes imponunt, sed hæc ab eis sæuientes exigunt, & quæ dant cum mansuetudine, cum verbere requirunt. Blandẽ namque nunc sonant diuini verbi mandata, sed erunt aspera, in exactione sentienda. Mansueta est modo admonitio vocantis, sed tunc districta ventura est iustitia iudicis; eoq; certũ est, quia nihil vel minimi mandati sine discussione prætereat. Hunc ergo librũ cũ habere magnopere cupiat sanctus Iob, audi, vbi dicat, se portaturum. Vt in humero, inquit, meo portẽ illum. Non ait, Vt in ore portem, sed vt in humero, vt significet, legem Dei non solum ore tenus complendam: in quem modum multi ferunt hunc librum, de diuina lege sublimia, & alta loquentes, cum opere non adimpleant, quæ lex præcipit diuina, sed in humero portare decerni ts, vt oneri præceptorum legis se subiiciendũ aperiret. Librũ quippe in humero portare, est, scripturã sacrã operando perficere. Est autẽ obseruandum, quàm ordinate describitur, & prius in humero portare, & post modum sicut coronã circundari, quia videlicet sacri eloquij mandata, si modo bene portãtur in opere, post nobis coronã victoriæ exhibent in retributione. Vnde adhuc subditur, Per singulos gradus meos pronuntiabo illũ, quia

Psal. 18. *Commoda ex diuinæ legis obseruatione exoriẽtia.* *Iob 31.*

Ioan. 5.

Discussio diuini iudicij eò strictior maximè erit quo præsens præceptorũ fuerit mitior est admonitio.

quia gressus suos nunquam à diuinæ legis semitis dimouebat, neque aliud in ore eius sonabat, quàm præceptorũ Dei obseruatio. Et ne quis existimet, verbo deliquisse, dum gradum nõ mouet sine pronuntiatione libri, linguã etiam freno legis Dei, ne vel verbo peccaret, cohibuisse demonstrat. Demum, ne manus solutas habere, sed obligatas hoc amabili legis vinculo testaretur, subiungit, Et quasi principi offeram eũ. Omne enim, quod offerimus, in manibus tenemus. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Dom. de Passione, in hæc verba, Amen, amen dico vobis, si quis sermonẽ meũ seruauerit, mortem non videbit in æternũ. Cur sermonem diuinum seruans, nõ videbit mortem in æternum duraturus? Quia sermo diuinus, in lege contentus, non est aliud quàm frænum, & vincula, hominẽ obligans, ne se præcipitet in voraginem peccati, vbi mors habitat æterna. Hinc & apud Cantica cõponit Sponsus obseruatores diuinæ legis cum equis currus Pharaonis, dicens, Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te, amica mea. Ac si apertius dicat, Quemadmodum equas mites parẽtes fræno aurigæ, vt eas vertat, quoquo voluerit: facileq; colla loris, & iugo currus submittentes, iungebat rex Pharao, In eundum modum tu, ô soror, & Sponsa mea, legis meæ nexibus te deuinctam conspicio, & qua mea præcepta dicunt eundem, pergis, non alia via, mortis videlicet, & diaboli.

* *Nõ plus licet laceræ operas in administratione spiritualiũ quam ipsa spiritualia & neq; licet aliquid reponere pro labore spiritualium gis quam pro ipsa spirituali hæc est sententia Durandi.*

¶ *Hostias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas.* Aperi oculos mentis, sacerdos Dei, qui solum tẽplum adis, horas Canonicas oblaturus Deo tuo, vt comedas, nempe vt distributiones accipias. Obserua hoc etiam, concionator, qui solum munus declamãdi ad populũ capessis, ductus spe lucri. Audis enim, respui à Domino hostias oblatas à sacerdotibus, vt comederent. Hinc eleganter Diuus Tho. *prope finem Lectionis quintæ, capitis noni, Epistolæ prioris ad Corinthios ait, prædicatores quæstuarios, si propter quæstum principaliter ei muneri incũbant, peccare mortaliter. Differuit sanctissimus, pientissimusq; Doctor de hac re 2.2.q.100. ab articulo 2. vsq; ad 5. vbi Dominus Caietanus sui pandens vela ingenij, ac maxime articulo 2. luculentissimè sanctũ doctorẽ explanat, scitas adhibens distinctiones. Mouet etiam eundem lapidem, satisque doctè Frater Dominicus de Soto, vt multos alios citare omittam, quoniam non est animus, rem hanc late discutere, li. 9. de Iustitia, & iure, q. 6. & 7 quos adire poteris, si animũ explere desideras. Interim

* *Syluest. de Syrmon. §. 9. citat. 2.2.q.100. ab articulo 2. vsq; ad 5. Caietanus gloss. vlt. n. 6. exist. ne Prælatus vices suas &c. facile de pactis*

tamen

tamen hoc vnum certum sit, sacerdotes peccato mortali irretiri, si tantum hæc spiritualia munera obeant, oculos figentes in temporarium lucrum, aut ea exequantur propter lucrum, sicut propter principalem finem. In huius rei typum rex Salomon omnia vasa templi iussit fundi, ac fabricari in terra argillosa. Quid namque sacerdotes sunt aliud, quam vasa quædam diuina, in quibus cœlestis rex pacificus liquorem reponit gratiæ, ad abluendas animorum sordes, medendaque vulnera nostra? At hæc vasa non in terra pinguri fieri vult, hoc est, dispicet Deo sacerdotes, dum vasa fiunt diuina opes solum quærere, iisque congerendis inhiare, sitibundos. Terram infrugiferam eligit ad hæc cudenda vasa, qualis est argillosa, hoc est, hi sacerdotes Deo grati sunt, qui non in functione sui muneris lucrum ambiunt temporarium. Audi etiam, quos vinitores, & agricolas reliquerit Nabuzardam princeps exercitus Babylonij Ierosolymis, vtique non diuites, sed pauperes terræ. Quid sacerdotes sunt, nisi vinitores, & agricolæ excolentes agrum Ecclesiæ? Pauperes autem exemptos à captiuitate Babylonica legis, non diuites, electos in agricolas. Qui enim vinitoris, & agricolæ munus accipit, solum ad conquirendas opes, captiuus dicitur à diabolo. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Purificatione Deiparæ Virginis, in hæc verba, Simeon venit in spiritu in templum. Ecce sanctus senex non venit in templum ductus lucro, sed spiritu, is, est, qui ducebat, quærebat enim bonus sacerdos salutem animorum, non proprium commodum. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ primæ Quadragesimæ, in hæc verba, Statuit eum diabolus super pinnaculum templi. Acutè satis explicatur hoc facto, nonnullos à diabolo portari in templum, inter quos nō infimum locum tenent, sacerdotes, tantum ob emolumentum temporarium suo muneri inseruientes.

3. Reg. 7.

4. Re. 25.

Turpe est cœlestium opum ministrū terrenas sitire diuitias

¶ *Iudas nuncupauit vrbes munitas, & mittam ignem in ciuitates eius.* Duo hic sunt implicata. Alterum est, parum prodesse humana præsidia, & fortitudinem, munitaque loca, si Deum hostem habeas. Nisi Dominus, inquit Dauid, custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Et apud Deuteronomium. Audi Israel, Tu transgredieris hodie Iordanem, vt possideas nationes maximas, & fortiores te, ciuitates ingentes, & ad cœlum vsque muratas, populum magnum, atque sublimem filios Enacim, quos ipse vidisti, & audisti, quibus nullus potest ex aduerso resistere. Scias ergo hodie, quòd Dominus

Psa. 126.

Deut. 9.

nus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis deuorans, atque consumens qui cõterat eos, atque disperdat ante faciẽ tuam velociter. Sic Philistæus Goliath occisus est à Dauide, qui victoriam Domini, non hominum esse agnoscens, ait. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum. Quod si fortissimũ animãtiũ, puta leonẽ, qui ad nullius pauet occursum gallinaceorum cristæ, cantusq; terreut, & in fugã vertunt, quia Dominus, omnium animum infimæ hanc indidit naturam, quid mirum, si homines exigui, mole corporis, etiã ipsos gigãtes vincant? Discces etiã alterũ ex hoc loco, nempe milites non esse aliud, quàm ignem de cœlo in homines missum. Hinc ignem vocat reges Babilonios, gerentes bellum cõtra Israel. Quod si historiam Regum legas, satis aperte id deprehendes, occidit si quidem rex Babilonis filios Sedechiæ coram eo, oculos eius suffudit, vinxitque cathenis, & captiuum abduxit in Babylonem. Discant igitur homines, nihil nocentius esse bello, vt pacẽ maximè quærant, si veluti igne consumi à militibus nolunt. Quod si bellum necessario gerendum est, primũ Deum habere propitius studeant qui est verè fortitudo, & benedictus in sæcula. Amen.

1. Reg. 17.

Galli gallinacei & tum maximè reformidãt leones. Psal. 8. ca. 16.

4. Reg. 25.

Qui præsidio diuino carent omnes lætit. & exultationis animos amisit.

CAPVT NONVM.

NOLI lætari Israel, noli exultare, sicut populi, quia fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes aream tritici. Area, & torcular non pascet eos, & vinum mentietur ei. Non habitabunt in terra Domini, reuersus est Ephraim in Aegyptum, & in Assyrio pollutũ comedit. Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis lugentium, omnes qui comedunt eum, contaminabuntur, quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum domini.

¶ Prolixa inuectione peccata Iudæ, siue Israel, aut Ephraim spiritus propheticus præsenti loco declamans, mala illi ventura denuntiat, acerba nimis, & diuturna. Causam autem tot incommodorum nostris oculis subiicit contemplandam in ipso capitis exordio, & videlicet peccatũ detestandũ patrauerit idololatriæ, imitatus populum gentiũ. *Noli lætari Israel noli exultare, sicut populus.* Vtramque lætitiam, internam videlicet, & externã interdicit Israelitis de peccato, vnde cum inquit, *Noli lætare*, intellige de lætitia cordis *Noli exultare* signa

videlicet interioris lætitiæ foris monstrando. Tetigit hoc læ
Psal. 30. titiæ, & exultationis discrimen Diuus Thomas, expendens Psalmum 30. in hæc verba. Ego autem in Domino speraui, & exultabo, & lætabor in misericordia tua, in hunc modum dicens. Est autem exultatio gaudium per signa exteriora extra exiliens, lætitia verò dicit interiorem dilationem cordis. Exultatio ergo dicit magnitudinem gaudij, lætitia moderationem. Per *Israel* autem decem tribus intelligit. *Sicut populus*. Bifariã disjungi potest. Vel quod nolit, populos nationum ignorantes Deum, & varia colentes idola, in quibus lætabãtur, imitari. Videntes namque Israelitæ gaudere deorum cultu gentes, ipsi quoque ad eundem modum in idololatria gaudere cœperunt, putantes, ob eam se pace frui, veluti cæteræ gentes fruebantur. Adhibent hanc explanationem omnes antiqui Patres, tum Græci, tum Latini, multique ex recẽtioribus. Vel, *sicut populi*, hoc est, cum iam tu populus esse desieris, atque in gentibus dispersus, nullam populi aut reipublicæ formam tuearis, ex quo fit, vt nullius publicæ lætitiæ particeps esse possis, sed in medio exultantium populorum, aliorum lætitiæ miser, atque inuidens spectator fias. Adducens autem huius rei causam subiungit. *Quia fornicatus est à Deo tuo.* Cuius populus tu fueras, à quo in populi & in regni florentissimi formã fueras comparatus. Hunc vbi tu per summum idololatriæ scelus, adulteriumque excluseris, in eam miseriam, & calamitatem deuenies, vt populus non sis, sicut scriptum est. Ipsi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis, & ego prouocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos. Cùm itaque inquit *Noli exultare sicut populus*, significat. Israelem sua culpa labefactasse statum reipublicæ, quamobrem & merito, nomine, & dignitate reipublicæ carituros, easque res non habituros, quæ publicæ lætitiæ populis causa esse solent. Acuta sane est hæc posterior explanatio, & quæ mihi gratissima esset, nisi prior à tot sanctis Patribus, & expositoribus esset adhibita, & præterea Paraphrastes Chaldaicus eam videtur amplecti. Ait quippe, pro, *Noli exultare sicut populus*, neque exulteris iuxta consuetudines populorum. *Dilexisti mercedẽ super omnes areas tritici.* Metonymicos, per areas & triticum abundantiam omnium bonorum temporalium intelligit. Adeo verò varij sunt auctores in explanatione huius loci, vt vix vnus alteri cohæreat. Nos nonnullas missas faciemus, velut relatu indignas, eaque tantum referemus quæ

Mulier adultera ultã viri ob tantum crimen nũ quã gaudio affici potest. Leu. 30.

Putabat fatuus hic populus cornu copiæ veluti omnia bona illi abundare eo quod religiosius Idola coleb at.

quæ selectiores sunt,& veritatem propius attingunt D. Hieron. sic. Mercedem fornicationis tuæ areas multas & torcularia reputasti, vt rerum omnium abundãtia fruereris. Consentiunt cum S. Doctore Lyranus, Haymo, Carthusianus, & alij. Non est hæc explanatio omnino reiicienda, cui non parum fauere videtur vsus loquẽdi Scripturarum, quæ præpositiones variè vsurpat. Vnde quemadmodum præpositio a, vel ab, sumit pro præpositione propter, & pro præpositione super, vt apud Matthæum, Væ mundo ab scandalis, id est, propter scandala. Et in Psal. A tẽplo tuo, q̃ est in Ierusalẽ, id est, propter tẽplum tuũ, &c. In eundẽ modum præpositio super vsurpatur pro præpositione a, vel, ab, vel, de, vt apud Matthæum, Prædicate super tecta, id est, de locis editis, vt à pluribus audiantur. Sic & impresentiarum, *Dilexisti mercedem super omnes areas*, id est, de omnibus areis tritico plenis dilexisti reddit tibi mercedem, velut præmium idololatriæ, huiusmodi abundantiã dicens te accepisse ob idolorum cultum. Rupertus multo secus, inquit, expendens sic. *Dilexisti mercedem super omnes areas tritici.* Hoc est peruersa dilectio tua. Nã Deũ diligere, mercede autem vti debueras. Tu autem è contrario mercedem dilexisti, Deum contempsisti. Ergo fornicatus es à Deo tuo, quia dilectionem, qua Deum diligere debueras, addiligendam mercedem detorsisti, & hoc non parce, non quomodocunq̃ue, sed super omnes areas tritici, id est, tam immensa cupiditate, tam profunda auaritia, vt te explere nõ queant omnes areæ tritici. Tua nãq̃; auaritia ignis est, qui nunquã dicit, Sufficit. Hactenus Rupertus. Quis non videat eleganter hunc piũ virum philosophari? Cõmendarem certe hanc explanationẽ, si tam esset literæ cohærens, quã pia. Verum cũ à germano literæ sensu sit deuia relinquẽdã existimo Theophy. & Theod. mercedem referunt ad dona oblata à Iudæis idolis. Secuti namq̃; translationem Septuaginta pro *dilexisti mercedem*, vertunt, *dilexisti dona*, quæ sic dispungunt. Cũ meis bonis fruereris, tu dona dabas idolis, primitias fugum illis consecrans. Alij sic, *Dilexisti mercedem, &c.* subintelligendum dicunt meretriciam, diligere autem mercedem meretriciã est, fornicari. Quodvero subiungitur, *super omnes areas tritici*, bifariam explanant, vel *super omnes areas tritici*, id est, in omnibus areis tritici, hoc est, quoties dedi tibi abundantiam tritici, tunc, me deserto, coluisti idola, vel, in ipsis areis coluisti ea, acceptum eis referens triticum, non mihi. Hæc ni fallor, cæteris explanationibus est anteponenda. Et vinum

mẽtietur eis. Aptissimè verbum *mentietur*, trans-
latum est ad agri colarũ spes, vt, Mentietur opus oliuæ. Infert autem multo
Habac. 3. Sæpius id accidit vt strata mensa cõducta non assideant & tempore messis fallatur spes agricolæ. acerbius damnum hoc tritici mendacium, quàm si eis omnino esset negatum triticum. Idem enim est dicere, *vinum mẽtietur eis*, ac si dicat, Videbitis quidẽ exuberantes vites, & amplissimas segetes, cæterum fraudabimini spe vestra, nam nihil quicquam colligetis, neque vinum. *Non habitabunt in terra Domini*. Crescit malorum cumulus, neque solum passuros inquit penuriam famis, in terra, quàm à Domino acceperunt sed etiam in captiuitatem ducendos esse prænuntiat. Et merito à terra Domini relegandos ait, quam suis sceleribus cõtaminarunt. *In Assyriis pollutum comedit*. Quidam ad idolothyta hoc referunt, quod ducti in captiuitatem apud Assyrios, sacrificiis dæmonum vescantur, quæ dum idolis offerebantur polluta fiebat. Si in hunc modum expendas, peccatum Iudæorum attexit, quod cibos comedat in lege prohibitos. Ego verò secus opinor, nempe Iudæorum pœnas hic attexi, &
Ezech. 4. cum iam penuriam, & exilium, & captiuitatem apposuisset, nũc quam passuri sunt acerbitatem edentes cibos sibi interdictos, etiam subiungit. Captis enim in captiuitatemque è propria patria abductis, nõ qualis experitur, sed qualis contingit victus, & vita colitur. Sic apud Ezechielem legimus, Hæc dicit Dominus, Sic comedent filij Israel panem pollutum inter gentes, ad quas eiiciam eos. Quantum autem Iudæos excruciet huiusce modi cibis vesci, deprehẽdet, qui eis carnes porcinas proposuerit comedendas, quas adeo fastidium, vt solum illis conspectis vomere cogantur. *Sacrificia eorum quasi panis lugentium*. Apud Iudæos cum pro mortuo sacrificiũ offerebatur lachrymis, & mœrori vacabãt cognati, & necessarii totaq; familia iudicabatur polluta, & quisquis ex eo sacrificio comedisset, etiã censebatur immundus. Propterea enim illud sacrificiũ vocabatur *panis lugentũ*, quia pro mortuo erat oblatũ. Duo ergo hic existimo implicari alterũ est, ab hostibus facile Iudæos esse trucidãdos, & interficiẽdos etiã in captiuitate, sicut apud Thobiam legimus, Mortuis, atque occisis sepulturam solicitus exhibebat. Ac rursum, Cum filiis nunciasset ei, vnum ex filiis Israel iugulatũ iacere in platea, &c. Alterũ est, Iudæis per totam vitam apud hostes agentibus in squalore, & sordibus, & luctu, non alia epularia sacrificia, non alia sacra, quam assiduam quandã feram cœnam factitandã, vt quemadmodum nullus calamitatis expers sit, ita nemo inueniatur, qui non pollutũ, & luctu,

Hinc colligeda est antiqua consuetudo lugendi mortuos sacrificia, & inferias pro expiatione offerendi. Tob. 1. & 2.

lachry-

lachrymisque contaminatum panem non comedet. *Quia panis eorum anima ipsorum.* Panis, cum ex vocabulo Hebraico *Lehem* trãsfertur, omnẽ cibum significat. Ponã buccellã panis, & eo cõfortetur cor vestrum dixit Abrahã. nec tamen solum panem dedit sed vitulum, & butyrum, & alia. Animam etiam hoc loco pro vita accipimus ex nomine Hebraico *Nephes*. sicut & in Euangelio, Nonne anima plus est quam esca: Vt optime obseruat Haymo. Significat autem, Iudæos vsuros cibis qualibuscunque, ad vitã nempe solum alendã non lautis epulis ad voluptatem. Comedent enim viles, communesque cibos, vt viuere saltem possint, nõ autem vt fruantur. *Non intrabit in domum Domini.* Ostendit non solum loci cõmoditate carituros, sed temporum etiam occasionibus, atque spatiis fore excludendos, vt neque assidue, neque certis diebus etiã repetere solemnia, lætitiamque obseruare possint. Quandiu enim sedes suas tenuere, certos dies lege sibi traditos, atque institutos obseruauerunt, quibus saltem Ierosolymam cõuenire, & sacra celebrare poterunt, & debuerunt. Nunc verò longe à patria, templo relegati, & libertate priuati nequaquam templum adire poterunt.

Genes. 18.

Matth. 5. Exulat Israel ab illa terra sibi promissa fluente lac & mel.

Philip. 4.

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

NOLI *lætari Israel, noli exultare sicut populi.*

¶N õinquit Deus tuus, Ne *læteris, nõ & exultes*, sed addit, *sicut populi*, vt discas, non omnino esse malam lætitiam, si ea vti scias, Gaudete, inquit Apostolus, semper in Domino, iterum dico, Gaudete. Ecce quo pacto dicit Diuus Paulus, gaudendum, non vtique in voluptatibus corporeis aut in peccato, sed in Domino, quæ vera lætitia est. Atque, vt discas, quod gaudium est in Domino, nempe quod est modestia exornatum, subiungit, Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Sic illi gaudebant, de quibus inquit Scriptura, Populus erat iucundus secundum faciem sanctorum. Sic etiam discipuli gauisi sunt, viso Domino, & Zachę suscipiens Christum in domo sua, gauisus est, vt tu dicas, tũc lætari cum Deum per actiones virtutum pias suscipis in domicilio cordis tui, non autem cum Deus à te ob peccatũ fugit. Quemadmodum Tobias dicebat, Quale gaudium mihi est, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli nõ video? Ac si dicat, nullũ, In eundem modũ peccatores, qui in tenebris sunt

Iudit. vlt. Ioan. 20. Luc. 19.

peccati, cum splendore gratiæ careant, quo pacto gaudere, possunt? Quemadmodum Eunuchus reginæ Candaces nunquã legitur lætus, & gaudẽs, donec à Philippo est baptizatus.

Act. 8. Tũc inquit Scriptura, Eunuchus ibat per viã suã gaudẽs, Sic nos, cum abluimus peccata nostra, & in aliquã cõmendabilẽ actionem incumbimus, per viam huius vitæ tendentes, debemus solum gaudere, non cum peccata patramus. Tunc enim potius tristitia ingenti affecti, dolere debemus. Luctus namq; potius cõuenit peccanti, quàm gaudium Hinc D. Paulus de Corinthiis conqueritur, quod non luxerint super eo, qui fornicatus fuerat. Aduertant hoc peccatores, qui lætãtur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, de quibus rursum dicitur, Stultitia gaudium stulto. Et Regius Psaltes, Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? Atque beatus Iacobus, Nũc exultatis in superbiis vestris, sed omnis exultatio maligna est. Sic exultabant impij illi, qui dicebant, Nemo sit expers luxuriæ; nostrę, vbique relinquamus signa letitiæ, coronemus nos rosis, anteaquã marcescãt. Eleganter dicunt impij, relinquamus signa lætitię, non enim veram habent lętitiã, sed vmbras, & signa lętitię. Quemadmodũ enim vmbra fontis nõ sitim sedat, neque cibus depictus famẽ depellit, Sic lætitia impiorũ non vere eos oblectat. Vnde & bene addunt, Coronemus nos rosis. Nã quemadmodũ candor ille & odor rosarũ cito marcescit, & inter spinas crescit, Sic peccatorũ gaudia & oblectamẽta multos proferũt dolores, animũ pungentes. Quemadmodum delphini, ludentes, & præ lætitia salientes in mari portendũt, imminere tẽpestatẽ, Sic peccatores, dum exultant in peccatis, discemus, iam in ianuis adesse eorum ruinam, citoque multis iactãdos calamitatibus. Quadrat obseruatio in Euangelium Epiphaniæ in hæc verba, Videntes stellam gauisi sunt gaudio magno valde. Quando, precor, reges isti ingenti perfunduntur alacritate? Certe cum stella illos duxit ad locum, vbi Christus erat. Disce ergo vbi lætitia vera inueniẽda sit nempe cũ Deo inseruis, adoras, & munera tua, orationes, eleemosinã, animi deiectionem, & cetera offers, non cum te obscœnis voluptatibus tradis. Si enim tũc gaudes similis es immundissimo porco, qui plus exhilaratur in cœno, quam in flumine puro & crystalino.

Afflictis hominibus suaues sunt lachryma sed peccatores maxime decent.

1. Corin. 5 Prou. 2 & c. 15. Psal. 51. Iacobi. 4. Sapien. 2.

Simile. Delphinus piscis ab Vndis exiliens & quasi præ lætitia saliens tempestatem proximã sæpe sagit. Luc. 12.

¶ *Sicut populũ quia fornicatus es à Deo tuo.* Optimè inquit D. Hieronymus, hunc locum expianans, Corripit nunc Iudęos Deus, dicens, Ne gaudeas, ne lætęris, ne putes, te talem esse, vt

vt ſunt cæteræ nationes. Aliter enim neſciẽs Deũ aliter punitur recedens à Deo quia ſeruus, qui ſcit volũtatem Domini ſui, & non facit eam vapulabit multum. Et Cui multum datum eſt, multum requiretur ab eo. Et Apoſtolus, His, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcũt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnẽ animã hominis operantis malum Iudæi primum, & Græci. Ecce vtroſque Iudæos videlicet, & Græcos ait plectendos, cæterũ Iudæum Græco præfert, quoniã Iudæis maior pœna debetur, tanquam cognoſcentibus diuinã voluntatem per legẽ. Peccata enim in fidelium vt perquam docte docet D. Thomas magis, merentur veniam propter ignorantiam, iuxta illud, Miſericordiã Dei conſecutus ſum, quia ignorãs feci in credulitate mea Quemadmodum, qui ex loco eminentiori cadit grauius accipit vulnus, quã qui ob ambulans offendit, Sic qui ad culmen fidei ſunt euecti ſi per peccatũ cadant multo acerbius punientur. Vellem, hoc obſeruarẽt fideles Eccleſiæ filij vt timore pœnarum, arcerẽtur à peccatis. Vnde D. Thomas decernit. Chriſtianum quantum ad idem peccatum puta adulterium furtum, & alia id genus, puniẽdũ eſſe grauiori pœna, quã, infideles. Quis .n. nõ videat, digniorem plagis eum hominem, qui pretioſum ſmaragdũ ſtercore, & luto cõſpurcat, ac maximè, ſi puriſſimo auro ſit intextus, variiſque margaritis exornatus, quàm qui vilem laterem proiicit in cœnum: anima Chriſtiani, fidei, aliarumque virtutum ornamentis decorata, ſacramentis gratiæ ditata, ſi ſe peccatis cõtaminet, nõne acerbiore ſupplicio eſt dignior, quàm anima infidelis, quæ non tot dotibus eſt cumulata? Iritam, inquit Apoſtolus qui faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium Dei cõculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?

Rom. 2.

1. 2. q. 89. art. 5. c. Simile. Grauius peccant fideles in Chriſto renati quã Barbari quãtũ ad peccati identitatẽ in c. 2. Epiſt. ad Roman. lect. 2.

¶ *Area, & torcular nõ paſcet eos & vinum mẽtietur eis.* Obſeruate fratres mei, non eſſe à Domino dictum, Semen, & vites, ſeu vineę nõ paſcent eos, ſed, *area, torcular non paſcet eos & vinum, &c.* Quorſum putas? Certè, vt acerbius peccatorem puniat Multo enim grauius cruciat, cum in aream meſſem congregaueris, aut in horreum, & hortos iam maturos habueris hęc de manibus tolli, quia cum maiori bonorũ iactura opus, & impenſam perdis, quàm ſi ſemen non adoleſcat, & vinea

Hebr. Po. Promiſit area triticum & torcular vinum ſed mentietur promiſſio quia talia promittere ſolius Dei eſt nõ Idoli.

Deut.28. non proferat gemmas,& fructũ.Sic & apud Deuteronomium inquit,Sementem multã iacies in terra,& modicum cõgregabis,quia locustæ omnia deuorabunt,vineam plantabis & fodies,& vinum non bibes, neq; colliges ex ea quippiã, quoniam vastabitur vermibus. Ecce non sementem perdit Deus,sed iam matureſcentes fructus. Docet ergo Deus, eo maximè tempore non esse peccandum,cum tempus colligẽdi fructus adest, ne illos,cum iam tenentur, tollat è manibus. Quemadmodum homo diues iniuriam, & contumeliam irrogatam,licet ægre ferat, vindicare non audet,dicens, id pati,ne bona sua,vxorem,& filios perdat,si enim se vindicauerit,bona iudex publicat,Sic homines,iam fructibus terrę ditati,ne cœlestis iudex auferat,debẽt à peccatis resistere.

Simile.

Loci religio peccatum deterius reddit.

¶ *Non habitabuntin terra Domini.* Non inquit,Non habitabũt in terra s..,sed,in terra Domini. Duo hic sunt implicata alterũ est,graue esse peccare in terra sancta, quæ, æquum est, maiorem terrorem incutiat,vt peccare fugias. Vnde optimè inquit Theodoretus,Etenim non,vt in terra Deo dicata,vixerũt,sed iniquitatibus plenã vitã egerunt. Cupio,hoc animaduertãt religiosi,qui habitant terrã Domini. Quid enim sunt monasteria,in quibus habitãt,nisi terra Domini? Si igitur ibi impie viuant,quid mirum,si tandem, apostatæ facti, è terra sancta exeant,& fugiant? Vis, frater mi, ab instituto tuo nõ resilire,& in religione permanere? Vitam piam,& puram age. Mihi namque hoc certum est,qui religionem deserunt,apostasiæ crimen detestandum patrantes,prius,ceu in sæculo viuerent,peccatis habenas laxasse, atque in eorum pœnam,permissumà Deo,vt in apostasiam labantur. Quemadmodum enim mare cadauera,veluti à se eiiciens,ad littus propellit,Sic religio peccatores,cum mortui sint peccatis,se cum retinere non patitur. Alterum est, peccatores indignos esse bonis tẽporariis,quæ possident. Sic namque de peccatoribus inquit Deus, Propter impietates suas istæ deletę sunt nationes,& quia egerunt impietatem,introeunte te, deletæ sunt. Ecce,ob impietatem,& peccata spoliantur nationes bonis temporariis. Sanctus etiam Iob inquit de impiis,Si conportauerit,quasi terram,argẽtum,& sicut lutum præparauerit vestimenta,præparabit quidem,sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet,ædificauit,sicut tinea domum suam,& sicut custos fecit vmbraculum. Sic legimus domum Aman cõcessam à rege Assuero reginę Esther. Demum in Euangelio inquit Assertor noster,in has voces gemebundum pro-

Terra Domini monasteria.

Simile. Religio instar maris cadauera repellẽs homines mortuos peccatis ferre non potest.

Deut. 9. Iob 27. Esth.8. Luc.16.

prorumpere villicum iniquitatis, Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem? Qui igitur impie viuũt, ſciant indignos eſſe iis opibus, quas in eos cõtulit Dominus.

¶ *Reuerſus eſt Ephraim in Ægyptum.* Conſiderat Dominus, an peccator redeat ad iniquitatem priorem, Sic apud Ieremiam dicitur, Reuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum Quemadmodum ſerpens coiturus cum muræna, venenũ euomit, ſed poſt coitum ad illud redit, & reſumit, Sic homines ad peccata ſua reuertunt, Audiant iſti, quid princeps Apoſtolorum dicat, Melius eſt, veritatis viam non agnoſcere, quàm poſt agnitã retrorſum conuerti. Et Aſſertor noſter inquit, Erunt nouiſſima hominis iſtius peiora prioribus. *Ierc.* 11. *Simile. Canis ad vomitum.* 2. *Pet.* 2.

¶ *Quid facietis in die ſolenni, in die feſtiuitatis Domini? Ecce enim profecti ſunt à vaſtitate? Ægyptus congregabit eos, Memphis ſepeliet eos, deſiderabile argentum eorum vrtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum. Venerunt dies viſitationis, venerunt dies retributionis, ſcito, te Iſrael ſtultum prophetam, inſanum virum ſpiritualem propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinẽ amẽtiæ. Speculator Ephraim cum Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius inſania in domo Dei eius. Profunde peccauerũt, ſicut in diebus Gabaa, recordabitur iniquitates eorum, & viſitabit peccata eorum. Quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael, quaſi prima poma ficulneæ in cacumine eius vidi patres eorum, ipſi autem intrauerunt ad Beelphegor, & ab alienati ſunt in confuſionem, & facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt.*

¶ *Quid facietis in die ſolenni, in die feſtiuitatis Domini?* Dubium eſt, quid vocet diem ſolennem Domini, atque hinc variè explanatur locus iſte. Quidam eum diem referunt, ad illos dies feſtos, in quibus Dñs præceperat ſibi offerẽda ſacrificia iuxtà illud, Non apparebis in conſpectu meo vacuus. Solennitatem hebdomadarũ facies tibi in primitiis frugum meſſis tuæ triticeæ, & ſolennitatem, quando, redeunte anni tempore, cuncta conduntur. Tribus temporibus anni apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu omnipotentis Domini Dei Iſrael. Ac ſi apertius dicat, Seruire coacti, ac ſecundum alias leges gubernari, non poteritis diuinos cultus, & conuentus iuxtà Moſaicam traditionem celebrare. Ita explanant Theodoretus, Carthuſianus, & omnes fere recentiores. D. Hieronymus, & Lyranus multo ſecus expendunt. Intelligunt enim per diem ſolennem, & feſtiuitatis tempus illud captiuitatis & miſeriarũ, quo vindictã de inimicis, & hoſtibus Deus exercuit, quaſi Dominus exhilaretur, & lætos conuentus celebret *Quis ſit dies ſolennis domini.* *Exod.* 34.

lebret super Iudæorum interitu, dicatq; , Cum venerit dies captiuitatis, & sæuissimus hostis ingruerit, quæ mea solēnitas est, quam egō placabilem habeo hostiam, qui me de meis hostibus vindicat, & iniuriæ ponit modum, quid facietis? Vtramque explanationem adhibēt Theophylactus, & Haymo, & quanuis sub iudice reliquant, quæ sit præferenda: hæc posterior mihi videtur, velut acutior, eligenda. *Ecce enim profecti sunt à vastitate.* Tacentibus Iudæis, sibi ipse Deus respondet, imo quid sint facturi, diuinis oculis cernens, in dicta verba prorumpit. Dum autem inquit, *profecti sunt à vastitate*, velut rem iam transactam narrans, præteritum posuit pro futuro, vsitato more Sacræ Scripturæ. *Profecti sunt* scilicet pro eo quod est proficiscentur. A vastitate, hoc est, miseria, & vastitate præmentibus, & Assyrio, atque Chaldæo captos ligare impietibus, ad Ægyptum confugerunt. Cæterum *Aegyptus congregabit eos*, id est, interfecit eos, vel absumet eos Ita esse hæc verba explanāda docet Paraphrastes Chaldæus, vertens pro *Aegyptus congregabit eos*, in Ægyptum congregabuntur. Congregari autē, vel colligi quempiam Hebraismus est, qua significatur, mori, vel destrui. Sic apud Ieremiam inquit Deus, Congregans congregabo eos, hoc est, perdendo perdam. Ac rursum de Iosia ait Deus, Colligam te ad patres tuos, id est, morieris. Video, hunc locum secus à multis expēdi, qui dicunt significari his, Iudæos aufugisse in Ægyptum, quando Samaria capta est, & postea, quando Ierosolyma incensa ab Nabuzardan fugerunt in Ægyptum, occiso Godolia, Ieremia tamen eos prohibēte. Tunc enim Babylonij exacerbati, quod Ægyptiis confiderent, contra ipsos quoq; armati, atque vna cum Ægpyriis adorti, citra laborem eos debellarunt. Quare tum istam in Ægypto calamitatem, & amissæ victoriæ pericula fugiētes, ad Memphim se receperūt, ceu munitiorem vrbem, vt in qua regia, erat, sed ibi obierunt diem suum, in Iudæam non reuersi. Non reiicio hanc posteriorem explanationem, quippe quæ ab omnibus fere expositoribus est adhibita, verum & propriorem non omnino contemnendam, Ciuitas vero *Memphis* in qua Israelitas sepeliendos inquit; vrbs erat celeberrima Ægypti illis temporibus quæ olim Noph, siue Moph, dicta, nomen in Memphim mutauit. Hanc Herodotus à Meui rege, Eusebius verò ab Epapho Ius filio conditam esse scribit. *Desiderabile argentum eorum vrtica hæreditabit.* Omnem lautitiam, & delitias, reique familiaris nitorem sacræ literæ hoc verbo *desiderare*, & vocibus

Iere. 8. 4. Re. 22. 4. Re 25.

Sunt qui Cayrū celeberrimā Aegypti vrbem Babylonem olim nominatam putāt, Alij Memphim dictā fuisse scribunt quæ vasto ambitu res ingentes vrbes complectitur sed hæ raru inter se iunctæ edificiis vnam efficiunt quarum frequentissimam hodie nouū Cayrum appellant.

cibus ab eo deductis ſignificant, vt apud Iſaiam, *Et omnia deſiderabilia* noſtra verſa ſunt in vaſtationem. Et illud, Recordata eſt Ieruſalem dierum afflictionis ſuæ, & præuaricationis omnium *deſiderabilium* ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis. Ex comparatione ergo miſeriæ dolorem auget, cum futurum eſſe prædicat, vt domus illorum maximæ, atque ſumptuoſiſſimæ, in quibus magna nituerat bonorum ſupellex, horridæ, incultæque vrticis, & lappa plenæ reddantur. Per deſiderabile enim argentum ſynecdochicos delitioſas illas ædes, ſignificat, in quibus nullũ fictile erat, ſed omnia argento, tum fuſo, tum cœlato plena, multaque erãt pretioſa, atque nullus argenti nodus, ſicut ſcriptum eſt, & Repleta eſt terra argento, & auro, & nõ eſt finis theſaurorũ eius, ruina, & vaſtatio perdidit, *vrticaſque, & lappas* in eorum loco poſuit. Diuus Hieronymus, quẽ multi ſequuntur, non ſolum dicta ornamenta domuum intelligit per deſiderabile argentum, verum etiam, & ipſas villas, quoniam pretio emuntur argenti. Lyranus vero opinatur his explicari, fugientes Iſraelitas abſcõdiſſe theſauros ſuos, ſuper quos vrticæ creuerunt, quoniã deſtructã Ieruſalem nõ incoluerunt habitatores. Duæ tamẽ priores explanationes videntur veriores. *Stultum Iſrael ſtultum prophetam, inſanum virum ſpiritualem.* Pſeudoprophetas, falſóſque Vates, per prophetam inſanũ, & virum ſpiritualem intelligit, qui ſuis mendaciis Iſraelem deceperũt. Ac ſi apertius dicat, Tunc cognoſcẽt Iſraelitæ, quod propheta ille, quẽ ſacrorũ myſteriorũ peritum eſſe credebãt, & viri, quos ſpiritu Dei præditos eſſe exiſtimabãt, ſint ſtulti, & inſani, qui eos fefellerint. Video multos explanare hũc locũ de viris, ſactiſque prophetis. Ac ſi dicat Deus, O Iſrael, nũc mea verba cognoſce, qui prophetam tibi vera dicentem, & propherantem ſpiritu ſãcto, ſtultũ, & inſanũ vocabas, iuxta illud, quod in Ramoth Galaad principes locuti ſunt ad Iehu, Quid venit ad te iſte veſanus? Cognoſce nõ prophetã meum, ſed te inſa num eſſe, gratior tamẽ mihi eſt prior explanatio. *Speculator Ephraim cũ Deo meo.* Bifariã diſpũgere poſſumus. Primo, quod vox ſit prophetæ dicentis, *Speculator Ephraim*, ſubaudis, *eſt cum Deo meo*, id eſt, ad hoc à Deo meo conſtitutus eſt ſpeculator Ieroboam, qui nomine Ephraim intelligitur, vt ipſe, & eius ſequaces reges ſpeculatores eſſent populo Dei, & eis bona prouiderent, ac ſecundum Dei volũtatem regerent, atque inſtituerẽt eos. Speculatores quippe appellabãtur rectores,

Iſai. 64. Thren. 1.

Iſai. 2.

Sacerdotes Idolorum fuiſſe Phanaucos & futuam ac inſaniam paſſos priſcorũ docent hiſtoriæ hinc bacchari quod eſt Bacchi ſe ſta colere ſignificat furere, diſcurrere, feſta celebrãtes ſolebant.

4. Reg. 9. cap.

&

& prophetæ ipsius populi. Vnde dicitur Ezechieli, Speculatorem dedi te domui Israel. Ita ergo Ieroboam, quasi speculator, & quasi propheta datus est populo cũ sequacibus suis vt populum corrigerent delinquentem, & ad rectũ iter reuocarent, sed qui eos erudire debuerat, *factus est laqueus* ruinæ in omnibus suis actionibus, quia per potentiam & prauam suasionem fecit eos idola colere: & qui debuerat esse propheta, vt populum cultum Dei doceret, eum docuit idololatriam. Secundò, *Speculator Ephraim, &c.* sic potest explanari, Ipsi Ephraim est speculator, propheta videlicet, *cum Deo meo propheta*, hoc est, qui loquatur spiritu diuino, doceatq; veritatem. Sed quia tales prophetas quærebant interficere, *laqueus ruinæ factus est super omnes vias eius*, quia tũ in dictis, tum in factis talis prophetæ quærebant mortẽ illius. Tertiò, & hanc credo germanã esse huius loci intelligentiam, speculatorem vocat pseudopropheram, qui dicit prophetiam suam esse à Deo vero, cum nõ sit. Huiusmodi falsus propheta est ipsi Ephraim vna cum Deo meo. Quasi dicat, Vult Ephraim simul Deum verum, & Deos alienos colere. *Propheta aqueus ruinæ factus est.* Cõparat populũ auiculis, pseudoprophetas aucupibus, prædicationem eorum laqueo, quo populus Ephraim irretitur, & decipitur. *Insania in domo Dei eius.* Licet Hebraicè sit pro *insania*, odium, siue furor, bene per vtrunque, & per insaniam, & per odium intelligere possumus idolum, & vitulum nempe, quem in Bethel, quæ vox domus Dei interpretatur adorabant. *Profundè peccauerunt*, hoc est, studiosè, & pertinaciter. Hebraicè profundam fecerunt defectionẽ, hoc est, arte quadam subtili defecerunt à Deo. Nam in honorem Domini colebãt vitulum. *Sicut in diebus Gabaa.* Reducit propheta ad memoriam filiorum Israel, quod quondam gestum est in Gabaa, quando vxorem Leuitæ reuertentis de Bethlehẽ illicito necauere concubitu. Hoc autem exẽplo tria implicat Deus. Primum, Israelitas in maximum impietatis barathrum esse mersos, adeò vt eorum scelus vincat flagitium, quod olim fuerat in Gabbaa perpetratum. Secundum, Ostendit Israelitas non solum in Deum peccasse, sed etiam in proximum contra vitæ honestatem. Tertium, Israelitas esse perdendos, & deuastãdos, quemadmodum Iudæ duæ tribus, & Ephraim decem, inter se mutuo intricatæ interierunt in Gabaa. Contigerunt hæc, quando Ioas rex decem tribuum venit ad Amasiam regem Iudæ, & abstulit partem de mœnibus Ierosolymorum. *Quasi vuas in deserto inuenit Israel, quasi prima poma fi culue*

Ezec. 3.

Impostores falsa doctrina aucupes suas mirè decipiunt.

Iudi. 19.

ficulneæ in cacumine eius, vidi patres eorum: ipſi autem intrauerunt ad Beelphegor. Eleganti ſimilitudine explicat, quantum hunc populum dilexerit, quantumq; ipſe populus fuerit ingratus in Deum ſuum. Eſt autem, ac ſi dicat, Tam charus fuit mihi Iſrael, tam gratus, & dilectus, quam ſunt vuæ iis, qui inueniunt illas in deſerto, vbi eſt penuria rerum omnium: tam libenter vidi patres Iſraelitarum, quam libenter videt homo primos fructus in ficu, cum incipit ferre fructum. Contendunt nonnulli has vuas à Domino inuentas, fuiſſe eximios illos patriarchas, Abraham, Iacob, Iſaac, qui cum tot eſſent virtutibus exornati, Deo quàm gratiſſimi extitere. Ita eam vocem, *ſicut vuas* expendunt omnes antiqui patres, tum Græci, tum Latini. D Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus, Lyranus, Haymo. Rupertus, Cathuſianus. Verum quidam recentiores ſecus intelligunt, nempe ſolum de patribus, quos per deſertum Dominus deduxerat, eſſe ſermonem Probant autem, quoniam inquit Deus, quaſi vuas in deſerto, at certum eſt, Deum non inueniſſe in deſerto illos primos patriarchas, igitur in eos non quadrat hic locus. Huic obiectioni facile reſpondere poſſumus, non propterea à Domino hoc eſſe dictum, quòd eos inuenerit in deſerto, ſed collationis eſt ſermo, qua explicat, quantum & dicti patriarchę virtutibus antecelluerunt cæteros homines, quantóq; amore quæſierit, inuenerit, atque collegerit, ſicut ſcriptum eſt, En Domini Dei tui cœlum eſt, & cœli cœlorum, terra, & omnia, quæ in eis ſunt, & tamen patribus tuis conglutinatus eſt Dominus, & elegit eos, amauitque ſemen eorum poſt eos. *Ipſi autem intrauerunt ad Beelphegor.* Idolum Moabitarũ eſt *Beelphegor*, quem nos, teſte Diuo Hieronymo, priapum poſſumus appellare. Hoc autem completum eſt, quando ad conſilium Balaam miſſæ ſunt mulieres Madianitarum, quæ alicerent filios Iſrael ad libidinem, & ad adorandum Deum falſum eorum Beelphegor. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ adexerunt*, hoc eſt, Tot habuerunt, & coluerunt idola, quot habuerunt mulieres, & vxores diuerſarum nationum. *Ipſa enim, quæ dilexerunt*, fœminas intelligit, quibus ardentiſſimo amore fuerunt Iſraelitæ copulati. Intelligunt multi hæc ab Iſrael dilecta, eſſe idola, quibus ſimiles facti ſunt Iudæi, iuxtà illud, Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, vt iam non ſolum dicantur idololatræ, verum & idola. Cæterùm prior explanatio mihi magis arridet.

Ingratitudinem turpe vitium in Iſraele notatur.

Deut. 10.

Num. 25.

Opinabatur Ethnica ſuperſtitio quod niſi Beelphegor Deus pudendã ſiue Priapũ non propitiarent, an non abundantia nõ euenirent ſegetum. Cal. in 4. mic. c. 6. Pſ. 134.

Obſer-

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

Vid facietis in die solemni, in die festiuitatis Dominæ

¶ Timẽdũ est, tot irretiri peccatis, vt Deus non tristis, sed lætus, ac veluti diem solennem agat, puniat peccatorem. Voluit diluuio mundum perdere, & non secus, atque si illud supplicium eum afficeret tristitia, dolore cordis tactus intrinsecus. inquit, Delebo hominem, quem formaui. Et Ieremias, Si forte audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala, & pæniteat me mali, quod cogito facere eis. verum extremum hominis peccantis malum est, cum non solum dolet Deus, verum de percussione gaudet Sicut antea lætatus est, inquit Moses, Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans, sic lætabitur disperdens vos, atque subuertens, vt auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam Et Ieremias, Sit homo ille, vt sunt ciuitates, quas subuertit Dominus, & non pœnituit eum. Et apud Prouerbia, Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo vos, cum id, quod timebatis, aduenerit. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ decimæ quintæ post Pentecosten, in hæc verba, Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super illam. Quid hoc est, Domine? Nónne tu deducis ad inferos, & viuificas? Si ergo tu hunc adolescentem interfecisti, qui auctor es vitæ, & mortis, cur veluti doleas, nunc misericordia moueris super matrem eius? Fortassis nõ in tantum peccatorum barathrum inciderat, vt ob ea mereretur puniri à Domino, non secus atque si lætus esset, quemadmodum & Ephraim punit gaudens. Quadrat etiam in Euangelium Dominicæ decimæ post Pentecosten, in hæc verba, Videns ciuitatem, fleuit super illam. Iesu bone, cur fles, puniturus Ieroso lymam? Nónne digna est ciuitas eo supplicio & digna factis rependis? Ita est, verum non lætus punire vult, sed tristis ob viros pietate insignes illius ciuitatis incolas, Dauid, Iosiam, Samuelem, Elisæum, &c. Est etiam hic locus aptissimus pro Dominica prima Aduentus, in hæc verba, His autem fieri incipientibus, leuate capita vestra. Cur veluti gaudentes, & lætabundi capita læuabunt Apostoli in die extremi iudicij? Quoniam tunc puniet supernus iudex iniquus lætus, & veluti in die solemni, & die festiuitatis suæ.

Gene. 6.
Iere. 26.
Deut. 28.
Ierem. 20.
Prou. 1.

Videt Deus homines interitũ, calumniam & alia id genus timentes propter amorẽ terrenarum, ita quod male sibi conscij male etiã sibi metuant, non timẽt autẽ quod maximè timere debent Deũ scilicet.

¶ Ægyptius

¶ *Ægyptus congregabit eos, Memphis ſepelietos.* Ecce quid attulit Ægyptiis commodi, tueri peccatores Iſraelitas, quòd Babylonij etiam ipſos Ægyptios tuentes Iſraelem vaſtauerũt. Caueamus ergo, ne opem, & auxilium feramus iniquis, ne Deus vna cum illis nos perdat. Solet enim Deus huiuſmodi auxilia ores punire acerbiſſime. Sciant, inquit Deus, quia ego Dominus, cum dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. Et apud Iſaiam, Dominus inclinabit manum ſuam, & corruet auxiliator, & cadet, qui præſtat auxilium, ſimulque omnes conſumentur. Quemadmodum ſi quis hominem è flumine velit eripere, quem tumentes ob ortam tempeſtatem fluctus inuoluunt, ingreſſus alueũ fluminis, perit vna cum eo, qui in periculo erat conſtitutus, In eundem modum qui opem fert iniquis, perit vna cum ipſis iniquis. Audi, quid dicat Deus apud Ezechielem, Erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in conſumptionem. Et deſtruam parietem, quem liniſtis abſque temperamento, & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius, & cadet, & conſumetur in medio eius. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum abſque temperamento: dicamque vobis, Non eſt paries, & non ſunt, qui liniunt eum Hactenus Ezechiel. Vides autem, quo pacto Deus, non ſolum de iniquis, verum & de his, qui illis auxilium præſtant, ſumere vindictam, inſtar imbris inundantis, qui vtroſque, peccatores videlicet, & eorum auxiliatores abſumit, & ſubmergit. *Exec. 30.* *Iſa. 31.* *Auxilium inimicis nec dare nec ab eis accipere oportet. Chryſ. homil. 1. ſuper. Matth.* *Exec. 13.*

¶ *Venerunt dies viſitationis, venerunt dies retributionis.* Eleganter vtrunq; coniungit, viſitationem videlicet, & retributionem vt diſcant iudices, quod eſt eorum munus, nempe rependere digna factis vnicuique. Atque ne puniant quẽpiam, ante cauſæ eius cognitionẽ, obſerua frater mi, quem ordinem ſeruet, prius viſitat, quàm retribuat, quoniam ex viſitatione culpæ, æquum eſt, oriatur retributio pœnæ. Sic Sanctus Iob iudex cõſtitutus ante retributionẽ viſitatum ibat peccatores. Cauſam, inquit, quam neſciebã, diligentiſſime inueſtigabã, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebã prædã. Ecce, æquiſſimus iudex prius cauſam inueſtigat, quàm malefactori irroget pœnã. Quemadmodũ enim ignis vt accendatur, & ardeat, neceſſaria ligna ſunt, Sic, vt puniat iudex, debet præcedere culpa. Diſces etiam non ſatis eſſe, vt pœnam peccatori iudex infligat, audire culpam, eam videre, & perſcrutari *Iob 29.* *Simile.*

perscrutari oportet. Non enim inquit. Venerunt dies auditionis, sed. Venerunt dies visitationis. Neque inquit. Venit dies, sed venerunt dies visitationis, ac si necessum esset, non vnum tantum diem, sed plures dies consumere in peccati discussione. Non enim debent iudices esse præcipites in ferenda sententia contra delinquentē, sed mature in examinatione causæ procedere. Hinc non inquit. Venit nox, sed dies visitationis. Qui enim alium visitat, clarā & veluti luce meridiana illustratā cognitionē causæ debet habere. Demū obseruā, quo pacto diebus visitationis dies etiā iungat retributionis. Sunt nāq; nōnulli, qui multo secus faciunt, diei videlicet visitationis vni coniungentes plures dies retributionis, atq; è contrario pluribus diebus visitationis annectentes diēvnū duntaxat retributionis. Bone Deus quis æquo animo id ferre queat? Heu quoties exiguā culpā magna comitatur pœna. Quid hoc est, nisi diei visitationis non rependere diē etiā retributionis, sed dies? Inuenies etiā alios iudices hunc quoque peruertere ordinem. Nam pluribus diebus visitationis diē tantum vnum retributionis rependunt, hoc est, magis criminibus satis modicas adhibēt pœnas discant igitur isti, se non imitari cœlestem iudicem, qui eadem & æqua lance vtrumq; examinat, diē scilicet visitationis & retributionis, & vbi dies inuenit visitationis, hoc est, peccata, quę plures dies postulant, vt visitentur, dies etiā reddit retributionis, id est, culpis dignas rependit pœnas. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ octauæ post Pentecosten, in hæc verba. Habebat villicum, qui diffamatus est apud illum. Et vocavit illum, & ait illi. Quid hoc audio de te? Ecce non venerūt huic villico iniquo solum dies auditionis, sed dies visitationis. Licet enim diffamatus esset apud dominum suum, non illum dominus condemnat, sed prius visitat. Quadrat etiam in Euang. Dñicæ vicesimæ primæ post Penteco. in hęc verba. Vocauit illum Dñs suus, & illi serui nequā &c. Ecce dñs punitorus huc seruū, prius causam examinat, & nō est cōtentus, vt venirēt dies auditiōis causę ei°, sed diesveniūt visitatiōis.

Nihil enim magis cōtrariū est iudicio quā sine iudicio perscrutare aliquē. De monst. ad Aristip.

Hic ostenditur q̄ fama præcedere debet sieri inquisitio criminum extra de accu. qualiter & quādo.

¶ *Speculator Ephraim cum Deo meo prophetа laqueus ruinæ factus est*, Ecce, quod sit munus regum, & rectorum reipublicæ, esse speculatores, qui cuncta prospiciant, & homines sibi subiectos agnoscant. Hinc oculi vocantur in sacris. Ouli eius, inquit Sponsa interrogata, qualis esset Sponsus, sic ut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxtà fluenta plenissima. Quid oculos vocat Sponsi, dicat nō bi

bis Diuus Anſelmus. Illi, inquit, qui ſubtili intuitu penetrant Scripturas, & aliis præuident, oculi ſunt, ſicut columbæ ſuper riuulos, & iuxta fluenta pleniſſima. Columbæ eſt natura nidificare iuxta aquam, vt ſe reficiat inde, & vt videat ibi vmbram miſui, vel accipitris, vt poſſit effugere, ita qui alios gubernant, iuxta aquas id eſt, diuinas Scripturas immorantur, vt inde reficiantur, & inde non ſolum ſibi, verum & ſubditis præuideant ab inſidiis diaboli. Per riuulos autem accipimus minores doctrinas, vt expoſitiones, & ſermones ſanctorum, inquit ſanctus Anſelmus, ego vero etiam intelligerem leges humanas, ſacroſque canones, quibus populus eſt gubernandus. Qui merito riuuli dicuntur, quoniam ſi conferantur leges humanæ cum pelago Scripturæ ſacræ, ex quo lex diuina hauritur, exigui riuuli ſunt. Inde etiam manere debent, vt ſanctæ, & iuſtæ ſint. Atque ne quis exiſtimet, ſolum ad præſules, epiſcopos cæteroſque prælatos, & concionatos, ſpeculatores eſſe reipublicæ, attinere, excludendoſque principes ſæculares, audiat quid Dominus præcipiat regi. Poſtquàm, inquit, ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deutero. legis huius in in volumine accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit illud ſecum, egetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba, & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Vellem, hoc aduerterent reges, & principes, qui neque iuxta riuulos ſunt, hoc eſt, ignorant leges, quibus populus ſibi traditus eſt regendus, & illa fluenta diuinæ legis vix vel ſummis labiis attingunt, nihil ſi præter delitias, & diuitias curant. Demum non ſolum vocat principes columbas reſidentes iuxta riuulos, & fluenta, ſed addit. Quæ lacte ſunt lotæ, id eſt, candidæ. Quæ enim candida ſunt, cum lacte componere ſolemus, vt obſeruét principes, quanto debeant ornari virtutum candore. Quoniam igitur Ephraim non candida columba, ac reſidens iuxta diuinæ legis fluenta erat, ſed coruus nigerrimus, obſcuris vide licet moribus contaminatus, merito Deus conqueritur, laqueum ruinæ fuiſſe populo ſuo.

Ridiculosa res eſt aut magis perculoſa, ſpeculator cæcus, doctor inſci⁹ præcurſor claudus, præco mutus.

¶ *Profunde peccauerunt.* Sine lachrymis dici nõ poteſt, quàm ſtudioſè peccatores ſua perficiãt peccata, quamque ſtrenuos artifices ſe exhibeant, dum malum patrant. Vtinam, bone Deus, qui ſe exiſtimant vigilanter tibi inſeruire, vel parem ſolicitudinem impenderent.

¶ *Quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael quaſi prima poma ficulneæ in*

cauerunt eius vidipatres eorum Duo hic sunt implicata. Alterum est, vbi dicat Deus, Israelem fuisse quasi vuas, id est, sibi gratissimum, non vtique in ciuitatibus, sed in deserto. Non ergo despicienda solitudo est, quando homines in deserto viram agentes, à Deo quæruntur, sibique is fructus est gratissimus, & iocundissimus, Vbi, precor, legis factum esse verbum Domini super Ioan. Baptistam? Vtique in deserto. Discesetiam, quàm pauci sunt viri iusti iam pridem & ab orbe condito. Nam sicut in deserto est penuria rerum omnium, vixq; fructum suauẽ reperies. Sic inquit Deus sibi cõtigisse. Quod & apud Michæam testatur, dicens, Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, & non est botrus ad comedendum, præcoces ficus desiderauit anima mea. Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. Time etiam, frater mi, qui non in deserto, sed velut in amœnissimo horto, excultoque summa diligentia, constitus es, in aliqua nempe regione, vel ciuitate, vbi non desunt agricolæ tuam conscientiam excolentes, concionatores videlicet & alij viri pij, si non gratum fructum Deo reddas, sed acerbissimum, iuxta illud, Vua fellis vua eorum, & botrus amarissimus.

Tam rari sunt viri pij in quibus delectatur Deus quam sunt vuæ in deserto & præcoces ficus in cacuminibus ficulnearum. Micheæ. 7

¶ *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Aperiamus oculos mentis, vt videamus, vbi nam reponimus amorẽ, & dilectionem nostram. Si enim iniquos diligimus, facile eius mores imbibemus. Discès etiam periculosum esse, cum iniqua fœmina contrahere matrimonium. Quia enim Israelitæ fœminas peccatis contaminatas duxerunt vxores, & ipsi etiam sunt contaminati.

Periculosa matrimonia cũ iniquis mulieribus.

¶ *Ephraim quasi auis auolauit, gloria eorum à partu, & ab vtero, & à conceptu. Quod etsi enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus, sed & væ eis, cum recessero ab eis. Ephraim vt vidit, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephraim educet ad interfectorem filios suos. Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam sine liberis & vbera arentia. Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiciam eos: non addã, vt diligeseos omnes principes eorum recedentes. Percussus est Ephraim, radix eorum exiccata est, fructum nequaquam facient. Quod & si genuerint, interficiam amantissima vteri eorum. Abiciet eos Dominus Deus meus, quia non audierunt eum, & erũt vagi in nationibus.*

¶ *Ephraim, quasi auis auolauit, gloria eorũ à partu, & ab vtero, & à cõceptu.* Per Ephraim decẽ tribus intelligit, & qd hac auis collatione significet, non est omnino certum apud expositores, atque

atque hinc variè explanatur. Theoph. existimat significari, decem tribus celeriter defeciſſe à Deo, vel celeriter eſſe ad captiuitatem adducendas. Hanc ſecundam explanationẽ, ꝙ videlicet Ephraim auolet in captiuitatem, & de ſuo recedat loco, amplectuntur omnes fere expoſitores. Diuus Hieronymus, Thodoretus, Lyranus, Haymo, & Carthuſianus, & alij. Hi omnes velut vno ore fatentur Ephraim auem appellari, vt velocem eius in Babylonem tranſitum demonſtraret. Alij hunc loquendi tropum dicunt eſſe Hebraiſmum, eaque ſignificari filios Ephraim cito fore morituros, cum primum videlicet prodierint in lucem, aut abortient, vel quod vxores eorum non retinebunt ſemen. *Gloriam autem huius populi inquit esse à partu, & ab vtero, & a conceptu*, quoniam quòd in multitudine gloriabatur filiorum, & exercituum, & eo ſe maiorem arbitratus eſt Iuda, fratre ſuo, quia ipſe decem tribubus ille duabus præfuit. *Quod etsi enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus.* Subobſcurus eſt locus, ſed paucis enodabimus. Significat, ſi qui filij Ephraim videantur ſuperſtites & incolumes exiſtere, poſtquam illos parentes educauerint nequaquam diu victuros, ſed veluti in flore rapiendos, ita vt non attingant ætatem virilem. Hunc eſſe germanum ſenſum huius loci, docent Thophylactus, & Paraphraſtes Chaldæus habens pro, *quod ſi enutrierint filios, abſque liberis eos faciam.* Nam etiam ſi enutrierint filios ſuos, orbabo eos, ne in viros euadant. *Sed & væ eis cum recesſi ab eis.* Nimis acerbum eſt auferre filios à parentibus, eſt veruntamen multo acerbius Dominum ab illis recedere. Tunc enim quid ſupereſt, niſi extrema calamitas? Hinc oprimè quidam *væ iſtud* dicunt eſſe Dei maledictionem, pro quo etium *væ* nõ inepte vertit Theophilactus *Hinc ipſis dolor, & calamitas eueniet.* Ephraim, *vt videbi, ne mortis*

Tyrus erat fundata in pulchritudine. Tyrus ciuitas erat nobilis, & multarum diuitiarum, in medio maris ſita, & dicebatur *fuit in hac* emporium, eo quòd omnes ibi inuenirentur diuitiæ ad eine dum, pluriſque ciuibus abundabat. Quia propter Ephraim, *corpus Ori* id eſt, decem tribus ſuperbientes in multitudine diuitiarum, & populorum ſimilem ſe Tyro putauit ad extremum videlicet honoris, & decoris apicem euectus, nec non & diuitiarum cumulũ. Et eſt ſenſus, Tã pulcher erat Ephraim, qui nunc deſertus eſt, & ſic vallabatur Dei auxilio, vt Tyrus, quę mari cingitur, & procellas, ac turbines ventorum contemnit. Ac ſi apertius dicat, Ephraim, qui fuit in altiſſimo otio, & pace ſumma, affligetur bellis propter idololatriam. *Ephraim*

Tyrus antiquissima ciuitas cui Seuer⁹ Rex manorum ob egregiã in rẽpublicã Romanorum fidẽ Imperator ius Italicũ dedit quod non ni- quiescẽ- ſimis & be- ſtiarum eſt ca teſtatur hiſtoria.

educet ad interfectorẽ filios suos. Multi intelligunt, interfectorẽ istum esse Azaelem regem Syriæ, qui Samariam longo tempore obsedit, quousque, fame cogente, ad eum exirent, arbitrantes sibi vtilius cum gladio subito perire, quàm longa inedia. *Omnes nequitiæ eorum in Galgal.* In Galgal Saul vnctus est in regẽ, Samuele irã Dei populo nunciante, legimus præterea, quod in Galgal populus Israel secundò fuerit circuncisus, vbi etiã postea, quasi causa religionis primũ cœperũt colere idola, in quorum cultu omnibus se sceleribus contaminarunt. *De domo mea eiciam eos.* Diuus Hieronymus, quem multi sequũtur, ait, domũ, è qua eiiciendus sit Ephraim, esse Bethel, nã hæc vox Bethel interpretatur domus Dei. Theophylactus verò hanc Dei domum esse Palæstinã putat, quã pro domo habuit Ephraim à Deo sibi traditam, vel templũ Dei, quod Ierosolymis erat exstructum. Significat autem, alio Ephraim esse transferendum. *Radix illorum exiccata est, fructum nequaquã facient.* Metaphorã sumit ab arbore, cuius si radices aruerint, fructũ ferre nõ poterit, & si paululũ fecerit, statim in ipso flore siccabitur. Dicit autẽ de Ephraim, cuis radix aruit, quia Deũ, in quo fundatus fuerat perdidit, siue patres suos Abrahã, Isaac, & Iacob, in quibus radicem miserat habere non meruit, & propterea fructum iustitiæ non faciet, quod & si fecerint, interficiam, inquit, *amantissima vteri eorum*, hoc est, charissimos liberos, iuxta id quod dixerat, Si enutrierint filios suos absque liberis eos faciam in hominibus.

1. Re. 10. Iosue. 5. Bethel domus Dei à qua eiciatur Idolatria deditus populus.

Obseruationes spectantes ad componendos mores.

EPHRAIM quasi auis auolauit.

¶Eleganter oculis Ephraim subiicit cõtemplandam celeré eius punitionem. Nihil namq; nocentius peccatoribus, quàm credere procul à se supplicium esse, cum peccant. Vtinam in animum inducerent iam imminere, & ad fores esse vindicẽ vt maleactorum pœniteret eos, & gradũ reuocarent à peccatis. Id enim maximè quærit Deus, dum se vocat velocem punitorẽ. Ecce venio cito, inquit Deus in Apocalypsi, & merces mea mecum est reodere vnicuique secundum opera sua. Et Apostolus, Adhuc modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet & non tardabit. Et Isaias, Ecce festinus velociter veniet. Et Ieremias, Prope est interitus Moab, & malum eius velo-

Apoc. vlt. Hebr. 10. Isa. 5. Ierem. 48

velociter occurret. Atque Habacuc, Ecce, ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem amaram, & velocem. Horribilis, & terribilis eſt, leuiores, pardis equi eius, & velociores lupis veſpertinis, volabant, quaſi aquila feſtinans ad comedendum. Sed hoc non ſibi ſuadent homines impij, de quibus inquit Iſaias, Subito, dum non ſperatur, veniet contritio eius. Et Sapiens. Vocaui, & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cũ vobis id eſt quod timebatis aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus, quaſi tempeſtas ingruerit quando venerit ſuper vos tribulatio, & anguſtia. Atque Apoſtolus inquit, De temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis, vt ſcribamus vobis. Ipſe enim diligenter ſcitis, quia dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet: cũ enim dixerint, pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. Vos autem, fratres nõ eſtis in tenebris vt vos dies ille, tanquam fur, comprehendat. Ecce, diſcrimen aſſignat Apoſtolus inter viros iuſtos, & iniquos, quòd iuſti ſemper parati ſunt, non fidentes temporis logitudini, iniquiuero longe à ſe eſſe iudicent putantes in vtranque aurem dormiunt. Quis dedit inquit Deus Iob, gallo intelligentiã? vel quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiã? Optimè intelligentiam galli coniungit cum ſapientia. Nam certe ij maximè homines ſapientiam diſcunt, qui gallos imitãtur. Quæ quidem aues noctu cãtare ſolent, atque hinc antiqui ſignificaturi homines vigilantes gallum pingebant, neque aliud præſtantius inuenerunt vigilantiæ ſymbolum, quippe qui ſingulis horis nocturnis cantet. Hi igitur homines vere digni ſunt nomine ſapientum, qui velut galli, in nocte huius vitæ non dormiunt, ſed vigilant expectantes aduẽtum Domini, dicentes cum Apoſtolo Dominus prope eſt. Ait itaque Deus, quis dedit gallo intelligentiã? velut admirãda ſit eius cantus fortitudo, fugat enim leonem, qui vocem cantantis galli ferre nõ poteſt, quin fugiens, terga vertat. In eundem modũ leo ille, de quo inquit Apoſtol[s] vigilate, q̃a aduerſari[s] veſter diabolus, tãquã leo rugiens circuit quẽrẽs, quẽ deuoret homines vigilantes non aggreditur. Vnde idem eſt dicere, Fratres, vigilate, quia diabolus eſt tanquam leo rugiens, ac ſi apertius dicat, Date operam, fratres, vt ſitis galli diuini in Eccleſia, vt à vobis fugeat leo inferni, deterrent enim illum homines vigiles. Quadrat obſeruatio in Euangelium

Iſai. 10.
Prou. 1.
Theſ. 5. a
Iob. 38.
Gallus vigilantiæ ſymbolum
Sunt præterea qui doctores ſacos hiero glyphice, per Gallum velint intelligi propterea quod illi inter preſentes vitæ tenebras ventura luci quaſi tãdem nunc
Phil.
Pet. 5. c.
1.

pro Cõfessoribus, in hæc verba, beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Cur Dñe sunt serui vigilaturi? Quoniam cito venire solet Dominus, non sero, vt putant iniqui. Et quo pacto sunt vigilaturi? Vt galli optimi, qui enim sic vigilant, sapientes sunt.

¶ *Ephraim quasi auis, auolauit gloria eorum.* Si in hũc modum legas, ita vt sensus sit, non diu duraturam gloriam Israel, sed cito, instar volantis auis ab eo aufugituram, duo hinc discees Alterum est, gloriam impiorũ diu stare non posse. Hoc scio à principio, dicitur apud Iob, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudiũ hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderint, dicent Vbi est? Optimè gloriam impiorum cõponit cum nubibus, & stercore. Quemadmodum enim nonnunquã nubes sterquiliniũ niue tegunt, splendidũq; reddũt cãdore, niuis descendentis de cœlo, cæterum exiguo temporis spatio vel imber, vel radij solis niuem in aquam vertentes detegunt vertentem stercoris fœditatẽ In eundẽ modum quãuis impij fulgere videantur, bonis aucti tẽporariis, is gloriæ nitor cito disparet, & auolat. Et quem admodum corpus vmbra nõ diu comoratur, sed vno die vna cum occidente sole corpus derelinquit, Sic gloria mundi fallax, est, neque diu hominem sequitur peccatorem. Inimici Domini mox, vt honorificati fuerint, & exaltati deficientes quemadmodum fumus deficiẽt, ait Dauid. Egregia certè similitudine depingit quàm fluxa sit impiorum prosperitas, Regius Psaltes componens eam cum fumo. Fumus enim & hominem concitat ad fletum, & quando altius leuatur, tanto citius euanescit, Ita & iniquorũ gradus quanto altior est, tanto grauior est casus, qui & fundere lachrymas miseros peccatores ob deiectionẽ cogit. Hinc rursus inquit, Eiecisti eos dum eleuarentur, id est dum exaltati sunt impij, & semagis ac magis eleuare conantur, tu Domine eos mox ab ea gloria, & fœlicitate deiicies in extremas miserias. Sic Nabuchodonosor, dum se superbe eleuat, à consortio hominum eiectus est. Sic & Holofernes se contra Deum extollens manu fœminę corruit. Sic & impius Antiochus contra Deũ se offerens, de curru suo cecidit, & abominabilis omnibus factus, est. Quid plura? Nonne Herodes vestitus veste regia, quia se magnifice exaltauit, confestim percussus est ab angelo, quod non dedisset honorẽ Deo, & cõsumptus à vermibus expi-

Iob.20.

Simile. Inanis hominũ gloria velut nix sterquilinij quæ radiis solaribus effusa fœditatem detegit.

Psal.36.

Psal.72.

Daniel.4

Iudit.13.

2. Mac.9

expirauit? Diſcant igitur homines ad gloriæ apicem euecti, fugere ſuperbiam, ſe non contaminare peccatis, ſi ſtabilem cupiunt reddere ſui honoris, & gloriæ ſplendorem. Non enim aliud ſunt peccata, quàm ſcala, perquã à culmine glorię homo deſcendere cogitur. Et quemadmodum ſeniores illi viginti quatuor procidebãt ante thronum Dei, & adorabãt viuentem in ſęcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicẽtes, Dignus es, Domine accipere gloriam & honorẽ, In eundem modum Deo ſuo ſeruire ſtudeant, coronaſq; illas gloriæ, & fælicitatis ſubmittentes ſe ad pedes omnipotentis Dei deiiciant. Nam ſi ſecus fecerint & impie vixerint, timeant, ne ad extremam pulſi miſeriam, dicant illud Iob, Spoliauit me gloria mea, & abſtulit coronã de capite meo, deſtruxit me vndique, & pereo, &c. Quadrat obſeruatio in Euangeliũ pro Feſto Viſitationis Diuæ Virginis, in hæc verba, Depoſuit potentes de ſede. Quo pacto deponere ſolet Deus, aut quas ob cauſas homines potentes de faſtigio honoris? Certus ſum, reſpondebis, citiſſime, & ob eorum peccata. Sic & gloria Ephraim, quaſi auis auolauit, quoniam ſe peccatis implicauit.

Act. 12. Apoc. 4. d

Peccata ſunt ſcalæ quibus homines è ſolio fælicitatis ad miſera hæc ſcendunt.

Iob. 19.

¶ *Si nutrierint filios, abſque liberis eos faciam in hominibus.* In pœnam parentum plectuntur filii pro parentibus. Tria ergo hic inuenies implicata. Primũ, ecce quantũ malũ ſit peccatũ ſiquidem non ſolum auctores, & patratores eius puniuntur, verum & eorum filij. Quemadmodum nonnulli morbi cõtagio inficiunt homines bibentes, aut comedentes cũ hominibus laborantibus ea ægritudine, vt contingere videmus his qui neceſſitudinem habent cũ infectis morbo Gallico, * In eundẽ modum peccatũ adeo peſtiferum eſt, vt pœnam non ſolum inſtigat auctori, verum & auctoris illius poſteris. Hinc optime decernit D. Thomas filios iure optimo puniri pro peccatis parentum. Sic pro peccatis Ægyptiorum perierunt eorum primogeniti. Sed hoc iam à nobis eſt obſeruatũ. Secundum, Si pro peccatis Ephraim orbat eum filiis Deus, cũ nihil parentes filiis habeant charius, & in hoc ſtudium incũbant, vt filij ſint incolumes, & viuant, ecce quid maximè debeant facere parentes, ne ab illis filios auferat, vitã nempe agere inculpatam. Viris nãque piis, & iuſtis ſolet Deus cõcedere ſobolem, iniquis autem non item. Eſt enim firmamentum vitæ filiorum integritas malorum paternorum. Carebat Abraham numeroſa prole, & cum tantum vnicum filium Iſaac haberet, quia illum, Deo præcipiente, occidere voluit;

* *Morbus Gallicus ignotus fuit ante expeditionem Neapolitanam ſub carolo 8. Gall. rege, quandoque Neapolitana Indi a aut Hiſpanica ſcabies dicitur & inter cõtagioſos affectus primũ recepſ.*

voluit, in Dei ob sequium, illi Dominus pollicetur amplissimam sobolem. Quia fecisti rem hanc, inquit Deus, multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli. Exod. 23. Moses etiam filiis Israel inquit, Si audieris vocem Dei, & feceris omnia, quæ loquor, non erit infœcunda, neq; sterilis in terra tua. Atq; benedicēs Deut. 33. Aser, filios illi imprecatur. Benedict⁹, inquit, in filiis Aser Cognati⁹ etiā Rebeccę, Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum tuorum. Contra Gene. 24. vero de iniquis dicitur apud Iob, Lædetur quasi vinea ī primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciens florem suum. Congregatio enim hypocritæ sterilis. Per vineam enim, & oliuam quid intelligit, nisi homines impios? Per botros vero quid, nisi filios, & per florē, quid nisi pueros, & infantes? Hos omnes filios auferendos inquit à parentibus iniquis. Quod si, vt nonnunquam contigere videmus, Deus in flore colligat filios, non propter peccata commissa, fortassis propter committenda aufert, propter, inquam, committenda, vel à pa- Iob 15. rentibus, vel à filiis. Quemadmodum enim bonus agricola, Simile. si agnouerit fructum putrescendum, vel cuipiam nociturum, in flore carpere solet, quod tunc saltem iucundum exhalat odorem, In eundem modum Deus ex parentibus, veluti ex arboribus satis in horto Ecclesiæ solet colligere filios in flore, agnoscit enim, si vixerint, & sibi, & aliis nocumentum illaturos: Quadrat obseruatio in Euāgelium Dominicæ quītæ post Pentecosten, in hæc verba, Ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris suæ. Cur defunctus iste in flore adolescentiæ, raptus est? Fortassis vel, ob parentum peccata, vel, ne malitia mutaret intellectum, Audi enim, præterea, quæ dicta sunt, quid Sapiens dicat, Multigena impiorum multitudo non erit vtilis, & spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinauerint: infirmiter posita à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Con- Sap. 4. Filij iniquitatum patrum hæredes. fringentur enim rami incōsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitię aduersus parentes in interrogatione sua. Hactenus Sapiens, atque post pauca, Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.

¶ *Væ eis, cum recessero ab eis.* Multa infligeras, Domine, Israeli mala, auferendos nempe filios dixisti, & diuitias, relegan-

dos

dos à propria patria, sepeliendos deniq; , & interficiendos in terra Ægypti, quid vltra facere poteris? quę nocentiora incommoda inferre? Dicis enim, *Væ eis cum recesserò ab eis.* Docet Deus, quod sit extremum peccatoris malum, non vtique variis tormentis affici, non rapere charissimos filios, non, opes auferre, non, denique ipsam vitam. Hæc namque omnia vmbra sunt malorum, non vera mala. Non recedat à me Deus, flagellet, excruciet, cuncta, alia auferat bona, satis diues sum, si mecum Dominus Deus meus sit. Contra vero, si recesserit à me, Væ mihi. Quemadmodum nihil cadauere deformius, & miserius, quia corpus deseruit animal. Sic nihil dignius miseratione, nihil fœdius, & calamitosius homine derelicto à Deo. Est enim Deus vera animi vita. Igitur si Deus absit ab homine, quid erit, nisi cadauer fœtidum, horribile, atque miserandum spectaculum? Tu dicis, quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Quid homine tot malis vallato miserabilius, & despectius? Vtique adeo contemnenda res est iuxta mundi opinionem paupertas, vt homines, ne secum sit, & à se repellere possint, currant ad extremos Indos, vagentur, inuisant loca extera, & gentes incognitas adeant, mutent merces, rumpant somnum, non parcant labori, omnia quantūuis grauia reputatione lucri iudicant leuia, maris se periculis obiiciant, & nihil non faciant. Sed si alia mala, nempe miserum esse, & miserabilem, cæcum, & nudum, quid erit homo, nisi ipsum miseriarum, & calamitatum pelagus, & spectaculum? Et qui in tantum malorum incidit gurgitem? Certe, quem Deus derelinquit, Scito, & vide, inquit apud Ieremiam, quia malū est, & amarum reliquisse te Dominū Deum tuum. Agnouit impius ille Cainus extremū malum esse, Deum nō esse cum homine, atque hic dicebat Deo, Ecce eiicis me hodie, & à facie tua abscondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me. Prudenter agnoscit Cainus, nihil sibi nocētius posse cōtingere, quā se videre à Deo derelictū, hīc inquit? Si tu me deiicis, quo quiescere potero: Sed per heu me miserū ero profugus, non in hac, aut illa terra securus ero, sed timebo, ne me deglutiat, quinimo quomodo me poterit sustinere? Neque vn⁹, aut alter me interficiet, sed omnis, qui inuenerit me. Irato.n. rege cōtra me, quis famul⁹ eius nō se exhibebit mihi inimicū? quis mei miserebitur? Rogat Saul Samuelem, vt sibi respōdeat, & inquit Samuel, Quid

Simile.

Apoc. 3.

Pauperiem omnes fugiunt quæ nil habet in se duri? quā quod homines ridiculos facit.

Ier. 2.

Genes. 4.

Nihil grauius homini contingere potest quam à Deo suo derelinqui.

1. Re. 28. & c. 16.

me interrogas, cum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuũ? Ac rursum, Spiritus Domini recessit à Saũl, & exagitabat eum spiritus nequam. Heu quã plenum est miseriis. Dñm ab homine recedere, quid enim aliud homo inueniet intra se, quam spiritũ nequã misere & acerbe torquentẽ, & exagitantem? Quadrat obseruatio in Euangelũ pro Mandato, in hæc verba, Si nõ lauero te, non habebis partem mecũ. Quid respondes ad comminationem istam, Petre? Domine non solum pedes, sed & manus, & caput. Quid namque mihi tristius, & nocentius contingere potest, quàm quod me deseras, & derelinquas, tecumque nullam habeã partẽ? Quadrat etiam in Euangelium pro Martyribus tempore Paschali, in hæc verba, Si quis in me non mãserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet. O extremã miseriarum miseriam ab il la diuina vite separari, quod malũ huic palmiti deest? Certe de istis dicere possumus dictum à Domino, *Væ eis, cum recesserò abeis*. Aptari etiam potest Euangelio Dominicæ primæ Aduentus, in hæc verba, Tunc videbunt filium hominis venientem cũ potestate magna. Quę est magna potestas iudicis cœlestis? Talis est, ac tanta, vt nihil solatij relinquatur miseris damnatis. Si enim inter ipsas inferni pœnas Deus ab illis nõ recederet, tolerabiles essent pœnæ, cæterum væ eis cum Dominus recesserit ab eis. Hinc & apud Ieremiam inquit Deus, Sicut ventus vrens dispergam eum coram inimico, dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

Ierẽ. 18.

In istis Paganorũ sacris oẽs nequitiæ exercebantur vltra enim Idolatriam admittebãtur crimina nephãda vt Sodomia cũ Cynedisset forte incestus cum sãguineis proferebãtur etiam spurcissima verba vt refulit Lactantius & cæteri lib. 4. cap. 6.

¶ *Omnes nequit. eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos propter malitiam adinuẽtionum eorũ.* Cur, bone Deus, nostris oculis subiicis cõtemplandum locum, vbi peccauit Israel? Peccatum cõsidera, vt punias, siue Ierosolymis peccẽt, siue in quauis alia ciuitate, parũ refert. Imo multũ. Duo docet Deus, alterum est, reiterare peccatũ esse periculosum, atque huiusmodi reiterationem dignã esse acerbiori supplicio. Peccauerat Israel in Galgal iterum, atque iterum, ibi enim regem petierant, Samuele iram Dei ob eam rem populo nuntiante, ibi etiam primum cœperunt colere idola, nunc tertio peccasse considerat, vt digniores esse supplicio ostendat. Obserua etiam loquẽdi modũ, nõ enim inquit, ibi puniã eos, sed, *ibi exosos habui eos*. Duo ergo hinc colligens, & iterationem peccati excitare Deum tuum, vt te exosum habeat, & periculosum esse in eo loco manere, vbi peccaueras. Quoties fueris enim ibi, timendũ est, ne Deo fis exosus. Mouerẽ ego peccatorẽ, postquã in aliquo loco peccauerit, vt alio diuertat, neque rursum

ad

ad illum locum redire velit, ne forte audiat à Deo ſuo, Hic exoſum te habeo, & ſeuere punio. Quemadmodũ enim quoti es homo videt locum, in quo iniuria eſt affectus, hominem que ibi eſſe, qui iniuriam intulerat, excitatur ad ſumendam vindictam, dicens, In hoc loco accedi, & in eo etiam rependam, & referam iniuriam, Sic Deus peccatorẽ inueniens in eo loco, in quo prius peccauerat, cõmouetur, vt ſumat de illo vindictam. Alterum hic implicatũ eſt, fugiendum eſſe, in eo loco peccare, vbi Deo tuo inſeruieras, aut in aliquam piã actionem incubueras. Fuerat populus Iſrael in Galgal circuciſus, nunc illud peccato contaminari dolet Dominus, Quẽ admodum qui pulchram imaginem luto cõſpurcat, aut qui thecam rei pretioſiſſimę cœno, & ſtercore poſtea impleret, eſſet reprehẽdẽdus, dignuſque ſupplicio, In eundẽ modum, qui locum, in quo Deum coluerat, cum fuerit theca pretioſi cultus, peccati obſcœnitate fœdat, merito eſt puniendus, & obiurgandus. Hinc Aſſertor noſter eiicit de templo vendentes, & ementes, &c.

Simile.

Deus memor loci in quo eũ offendimus, eos in eodẽ punit.

Simile.

¶ *Propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiiciam eos.* Ecce, bonus Dominus, in domo ſua iniquos famulos non fert, ſed è domo ſua illos eiicit. Sic Dauid eiiciebat, ait quippe, Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeãt mecũ, ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat, nõ habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Audi etiam, quid de famulo Moſis dicat Scriptura, Ioſue filius Nun, miniſter Moyſi, electus ex pluribus. Ecce Moſes non quẽuis habebat famulum, ſed è multis elegit. Interrogatur Sponſa, qualis ſit dilectus eius, & reſpondet, Crura illius columnæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. De corpore Chriſti myſtico ſermo eſt, vt optime obſeruat Diuus Anſelmus Per crura autem quid intelligimus, niſi extrema corporis myſtici membra, famulos videlicet, & ſeruos; Qui merito pedes dicuntur, quia ſicut totius corporis pondus ſuſtinent pedes, ſic famuli pedes ſunt dominorum, quibus ad omnia tendunt, toraq; rei familiaris opera, & moles iis ſuſtinet. Vnde apud Omnoeritas pedes depicti ſeruorũ indicia ſunt. Obſeruarem, qualia dicat Spõſa eſſe crura Spõſi ſui, Vt colũnę marmoreę quę ſũdatæ ſunt, non vtique ſuper lutum, aut cœnum vitiorum, & peccatorum, ſed ſuper baſes aureas, id eſt, Apoſtolos, & propheras, vt explanat Diuus Anſelmus, qui aurei ſunt quia pleni charitate, & ſapientia. Aurum enim charitatem, & ſapientiam adumbrat. Significat autem, famulos, & ſeruos non eſſe

Pſal. 100.

Num. 11.

Cant. 5.

pecca-

peccatis implicatos, sed motibus candidis ornatos, agereq; vitam iuxta doctrinam Apostolorum, & sanctarum Scripturarum. Et quæ est hæc seruis tradita ab Apostolis, & Scriptu-
Ephe.6. ris doctrina? Respondeat D. Paulus. Serui obedite, inquit, dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cor-
Nõ est vlla possessio homini in vita iucundior quã benevolum ei-mitũ, & morigeratum famulũ sibi adiungere. dis vestri, sicut Christo: nõ ad oculũ seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi facientes voluntatẽ Dei ex animo, cũ bona voluntate seruientes, sicut Dño, & non hominibus. Multa, eaq; omnia optima docet Apostolus hic seruos spectantia ad morũ institutionem. Primò vt seruiant cum timore, & tremore Domini. Secũdò in simplicitate cordis. Tertiò, sicut Christo, cui tunc quis inseruit, cum vitæ seruat puritatẽ. Quartò facientes voluntatẽ Dei ex animo. Hi sunt pulcherrimi pedes, quos Sponsa laudat. Sine lachrymis dici nõ potest, inuenies nonnullos dominos, vtinam autem & pauci essent, similes statuæ, quam videbat rex Nabuchodonosor, cuius caput quamuis aureũ erat, pectus, & brachia argentea, tandem pedes fictiles erant. Cum enim ipsi pie, & iuste suã vitam instituant, seruos habent moribus corruptos.
Stobæum. Danie.2. *Gene. 21.* Huiusmodi seruos habebat rex ille Abimelech, qui cum Abrahamũ honorasset, quod agnosceret cum eo esse Deum, quod diuini timoris, & pietatis indiciũ est, seruos tamen habebat impios & sceleratos, quamobrem sanctus patriarcha cum increpat propter puteum aquæ, quem vi abstulerãt serui eius. Ac si apertius diceret sanctus vir, Tu culpandus es,
Singulare omnibus œconomiæ præfectis consilium vt sibi famulos eligant moribus & virtute candidos ne domus in fœlicibus auspiciis turbetur. & obiurgandus, quod seruos habeas iniquos, & non è domo tua illos eiicias. Excusat se tamẽ Abimelech dicens, Nesciui quis fecerit hanc rem, sed & tu nõ indicasti mihi, & ego non audiui præter hodie. O inanẽ & reprehendẽdã criminis purgationem. Dic, bone rex, cur non respondes, Ego diligenter inquirã, quis è famulis meis id facinus patrauerit, puniam, & de domo mea eiiciã? Hæc multo melior esset responsio, quam ignorationem malefactoris prætexere. Timeãt tamen huiusmodi domini, nam quemadmodum lapis ille abscissus de monte absque manibus percussit pedes fictiles statuæ Nabuchodonosor, & vna cum illis tota statua contrita est, Sic Deus nõ solum percutere solet seruos ob eorũ crimina, verum & ipsos dominos, quod dissimulauerint, & secũ habuerint. Sicut enim ob seruos iustos Deus dominis solet multa conferre beneficia, vt nobis exẽplo sunt, domus Ægyptij ad
Gene 39. ingressum Ioseph multis aucta diuitiis, & domus Laban, cu-
Gene.31. ius substãtia creuit, quia illi inseruierat Iacob; Sic & propter impios

impios ſeruos flagellare ſolet Deus eorũ dominos. Sicut rex Syriæ ſeruum Naaman miſit Ieroſolymã ſtudens, vt à lepra mundaretur, Sic domini debent dare operam, vt eorum famuli nõ laborent lepra vitiorum. Quadrat obſeruatio in Euangelium feriæ 4. poſt Domi. 3. Quadr. in hæc verba, Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Si iuſta eſſet accuſatio, recte crimen ſeruorum retorſiſſent in dominum. Non enim decet dominum ſeruos habere impios, & iniquos.

CAPVT DECIMVM.

VITIS frondoſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei, ſecundum multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria, iuxta hubertatem terræ ſuæ exhuberauit ſimulachris Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt, ipſe confringet ſimulachra eorum, depopulabitur ars eorum. Quia nunc dicent, Non eſt rex nobis, non enim timemus Dominum, & rex quid faciet nobis? Loquimini verba viſionis inutilis, & fœdus, & germinabit quaſi amaritudo iudicium ſuper ſulcos agri. Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ, quia luxit ſuper eum populus eius, & aditui eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo.

¶ *Vitis frondoſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei.* In hoc capite idolatriã Iſraelitarũ, & ingratitudinem maximè reprehendit noſter vates. Componit autem eos cum vite, qua metaphora crebrò vtitur Scriptura, populum Iſraelis vitem, & vineã vocans. Apud Iſaiam, Vinea Domini ſabaoth, domus Iſrael eſt. Et Iere. Paſtores multi demoliti ſunt vineam meã. Atque in Pſalmo, Vineam de Ægypto tranſtuliſti. *Frondoſa.* Hebraice vacua, & inanis. Vox namque Hebraica Boqueq, pro frondoſa poſita vacuum, & inane ſignificat. Vnde & Paraphraſtes Chaldæus, pro, *vitis frondoſa Iſrael*, habet, vitis vaſtata eſt Iſrael. Latinus tamen interpres eleganter pro *vitis vacua, ſeu inanis*, vertit *vitis frondoſa*, hoc eſt, quæ tota infrondibus creuerit, nullumque protulerit fructum. Vites enim, quæ putatæ à vinitore non fuerint, in flagella, frondeſque luxuriant, & humorem, quem debuerant in vina mutare, vana frodium, & foliorum ambitione diſperdunt: iſtiuſmodi vitis damnoſa eſt agricolis. Talis fuit Iſrael creſcens in multitudine populorum, & non reddens fructum agricolæ Deo. *Fructus adæquatus eſt ei.* Sub obſcurus videtur locus, Nam cum vitem vocauerit

Iſa. 5. Iere. 12. pſal. 79.

Quidã pro frondoſa legũt vacua ſed cũ Hieronymo aliud ſentiunt ſeptuaginta interpret.

vocauerit Israelem frondosam, hoc est inanem, & vacuã, vix intelligi potest, quo pacto nunc, & in sequentibus huberrimos ferre fructus eam dicat. Hæc nam que repugnantia videntur, ne dum non cohærentia. Hinc nonnulli per interrogationẽ legunt, *Fructus adæquatus est ei?* Ac si apertius dicat, Afferet ne ergo fructũ? Alij per *fructum adæquatum* filios intelligunt Israelitarũ, per *vitem* vero frondosam eorũ patres, & maiores, Significari autem dicunt, filios, & posteros insequi maiorum vestigia, patriosque referre mores, vt quemadmodum patres non vuas, sed labruscas Domino Deo suo tulerunt, hoc est, ad idololatriam degenẽrauerant; sic & filij similes effecti, idola coluerũt. Alij cum aptare non valeant hæc verba *fructus adæquatus est ei*, præcedentibus, videlicet, *Vitis frondosa Israel.* Omnia referunt in bonum, per vitem frondosam intelligentes illos eximios, sanctosque patres, & patriarchas, per *fructum* vero *adæquatum*, bonos multos virtutum, & piarum actionum, quibus proferẽdis vacauerant. Ego vero hunc loeũ sic explanandũ duco, quod significet vates, Israẽ multa patrasse peccata, dignosq; fructus vitis inanis protulisse huberes, & multos. Ac si dicat Deus, Licet Israel vitis sit mihi solum inanis, nullumque porrigat fructum, illi tamen non deest fructus abundans, dignus tamen se, acerbus videlicet, pura vitia, & idololatria. *Secundum multitudinem fructus sui multiplicauit altaria.* Quãuis per fructũ intelligant nonnulli, homines Israelitas, & significari dicant, quot fuerant homines, tot habuisse idolorum statuas, melius intelligimus per *multitudinem fructus sui* copiam annonæ, omniumque fructuum terræ, Quasi dicat, Cum cæpit affluere diuitiis, cœpit à me deficere. *Diuisum est cor eorum.* Aliqui subintelligunt, à Deo suo. Alij inter se ipsos. Orta namque discordia erat inter regem Hoseæ, & populum Israel de adoratione vituli aurei. Obiurgatus enim populus & reprehensus à prophetis, quòd vitulos aureos coleret, excusabat se, in ipsos reges culpã coniiciens, dicebatque, Regum paremus imperiis, nec possumus eorum resistere tyrannidi, colimus vitulos, quos adorare compellimur. In diebus autem regis Hoseæ, ab eo præceptum est, ne tanto studio vituli colerentur, sed qui vellet, iret in Ierusalem, & in templo sacrificaret Deo. Huic, aiunt, populus contradicebat sententiæ. Hoc igitur est quod dicit, *Diuisum est cor eorum*, regis scilicet, & populi, & nulla excusatione remanente, *nunc interibunt*, & tradentur æternæ captiuitati. Statim enim vt populus diuisus est à rege, venit interitus. *Ipse confringet simula-*

Vt quisque vult sit Deus esse licet.

Populus reddit errorẽ suum in Principũ auctoritatẽ cui obedire cogebant.

simulachra eorum. De Deo hoc dicitur omnipotente, nõ quod ipse hoc fecerit manu propria, sed quod per Assyrios voluntas eius impleta sit. Assyrij namque vastauerunt, & destruxerunt aras Israelitarum. *Quia nunc dicent Non est rex nobis, non enim timemus Dominum.* Sumus perinde, ac si regem non haberemus, non enim potest nos eripere ab inimicis nostris. Causam autem tanti mali subiungit, dicens, Non timemus Dominum, hoc est, resipiscamus igitur, & Deus liberabit nos ab hostibus nostris opera regis nostri. *Loquimini verba visionis.* Deridet eos Deus, qui sibi pacem & prosperitatem pollicebantur venturam, cum secus contigerit, & omnia, quæ eis videbantur prospera, in contrariũ versa sunt. Et *germinabit, quasi amaritudo iudicium super sulcos agri.* Duo hic implicat, citò videlicet puniendos, & acerbissimè. Comparat enim iudicium Domini herbæ venenatæ quæ cito crescit in terra culta. *Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ.* Per vaccas vitulum aureum intelligit, positus enim est numerus multitudinis pro singulari, quemadmodum & apud Exodum, de vitulo aureo dixerunt filij Israel, Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Vaccas autẽ vocat, nẽpe fœminas, nõ vitulos sexus masculini, causa irrisionis, & ignominiæ. Significat enim infirmum numen, & imbelle, abiectæque conditionis coluisse Israel. *Bethauen* interpretatur domus idoli, est autem ipsa ciuitas, quæ Bethel dicitur, in qua Ieroboam vitulũ aureum posuit. Per *habitores Samariæ* omnes intelligũtur habitatores decẽ tribuum, quarũ metropolis erat eadem ciuitas. *Quia luxit super eum populus eius,* vel quia is vitulis delatus est in munus regi vltori, vel ob eiusdem vituli ruinam, propriamque populi calamitatem. Et *auditui eius exultauerunt in gloria eius.* Difficilis est huius literæ ordinatio, atque propterea variè locus iste explanatur. D. Hiero. locum, vt iacet, explanans, quærit, cur æditui isti super vitulum aureum exultent, cum populus luxisse super eum dicatur? Et respondet Hebræos tradere, vitulos aureos à sacerdotibus esse furto sublatos, & pro his æneos, & deauratos repositos. Cum igitur lugeret populus tempore necessitatis & angustiæ, etiam vitulos aureos inter munera cætera Assyriis regibus, & maximè regi Sennacherib ab Israel rege esse delatos, exultabant æditui vituli, quòd fraus eorum nequaquam posset argui, vel deprehẽdi. Et hoc est, quod ait, huiusmodi ædituos exultasse super vitulum, quem gloriam suam populus iudicabat. Et vt sciamus, inquiunt, hoc esse, quod dicitur, perspicuè

conuersio ad Dominũ in timore & plãctu calamitatũ verum Asylum.

Exod. 32. Herodotus in Euterpe docuit in Ægypto l. sidisacras fuisse vaccas. Isis autẽ fuit Io vacca illa apud Poetã Ouidium 1. Metamorphoseos insignis & apud Ægyptios Dea, cuius meminit D. Aug. li. 8. c. vlt. de Ciuitate Dei Lactãtius. 1. cap. 11. & 15 Polytanus c. 83. Diod. l. 1. c. 2. Cal. c. 12.

sequens

ſequens verſus oſtendit ſi quidem ipſe in Aſſur delatus eſt, munus regi vltori. Amplectuntur hanc explanationem omnes ferè expoſitores. Recentiores multo ſecus expendunt, & nonnihil ſubintelligendum putant, vt huius loci ſenſus exactè percipi poſſit, nempe relatiuum qui, in quem modum ſi legas, videlicet. *Et æditui eius, qui exultauerunt*, non à luctu eximendos inquit quinimò eadem etiam luctus pœna plectendos ſignificat. Coniunctio enim copulatiua, & apertè inuoluere dicunt, quòd ſacerdotes ſimul cum populo luxerint Et ne quis exiſtimet hãc ſubintellectionem eſſe temere cõ-
Pſa. fictam certum eſt in ſacris inueniri, vt in Pſalmo. Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam ſuper me, hoc eſt, quæ ſuper me eſt. Fauet huic explanationi Chaldaica Paraphraſis, quæ in hunc modũ legit. Luxit propter eum populus eius, & cultores ipſius, qui propter ipſum exultabant. Non mihi eſt ingrata hæc poſterior explanatio, licet prior non omnino reiicienda ſit. Cæterum quod ad dicendi formam attinet, pro *ædituis* eſt vox Hebraica *comarim*, pro qua nonnulli vertũt ſacrificuli, verum neque hæc vox totam haurit ſignificationem huius vocis *comarim* ſignificat autẽ homines variis collegiis ad aliam atq; aliã numinum & ſacrorum rationem comparatos, veſtibus etiam à cęteris hominibus diſtinctos, quales fuerant Iſidis, Cibelis, & Anubis famuli, & apud Siculos Venerij, cuius generis hominum maxima multitudo in Iſrael, & Ieruſalem etiam eſt inducta, atque hoc genus illud eſt, quod à Ioſia rege extinctum in Iudæa fuit, quos aruſpices in eo loco vertit Latinus Interpres Et deleuit, inquit, aruſpices, quos poſuerant reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda in circuitu Ieruſalem, & eos, qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cæli. Hos autem certis ſaltationibus, & choæris ſacra ſua perage re puto, quam rem nomen ipſum *comar*, quòd reuolutionem ſignificat, indicare videtur, & verbum hic appoſitum *exultauerunt* apertius demonſtrat, quamuis nonnulli hanc lætitiam & exultationem non ad ſaltationes, ſed ad eam, quam victimis, & ſacrificiis ſibi oblatis accipiebant, referunt.

Antiqua ſacrificia fauentior quodam choreæ genere ſolue bantur.

Obſerua

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

Maiorum veſtigia homines ad ea ſequeda alliciunt.

Iob 5. 4. Re. 15. & c. 17. 9.

Extat egregiustra ctatus Bartoli de Guelphis & Gibelinis Pars quæ Fridetco Barbaroſſæ Imperæ tori contra Eccleſiam adherebat dicebatur Gibellino rũ quæ pe rtoEcclesiã ſeq; batur & imitabat dicebatur Guelphorum & quandoque nequandoq; alter bat.

Anno 12 20. Simile,

VITIS frondoſa Iſrael, *fructus adæquatus eſt ei.* Periculoſum eſt, genus ab iniquis parentibus trahere, proni quippe ſunt homines ad inſequenda maiorum veſtigia. Quemadmodum enim arbor mala malos fructus profert, & vipera non agnum gignit, ſed peſtiferum ſerpentem. Ita iniqui parentes filios impios generant. Et quemadmodum in cænoſis & turbidis aquis omnia quæ naſcuntur, ſunt venenata. Sic ex parentibus contaminatis peccatis filij prodeunt ſcelerati. Ego, dicitur apud Iob, vidi ſtultum firmare radicẽ, & ſtatim maledixi pulchritudinis eius, longe ſient filij eius à ſalute, & conterentur in porta. Radicem parentes vocat iniquos, ex qua radice, ecce qui rami naſcuntur, digni nempe maledictione, & qui longe ſunt à ſalute animi denique in iudicio conterendi. Nam iudices olim in portis ſedere ſolebant. Sic Zacharias filius Ieroboam fecit, quòd malum eſt coram Domino ſicut fecerant patres eius. Ac rurſum de filiis Iſrael colentibus idola dicitur. Filij eorum, & nepotes, ſicut fuerunt patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diẽ. Et D. Ambroſius lib. 3. de Virginibus loquens de Herodia de ait. Quid potuit filia de adultera matre diſcere, niſi damnum pudoris. Hinc prouerbium, Mali corui malum ouum. Atque vt multa præteream, hinc iura decernunt, præſumendum eſſe filios eiuſdem voluntatis, & affectus cum patre. L. ſi operarum iudicio. ff. de ope. libe. & ita dicit per illum tex. Bal. in l. liberti. columna prima. verſ. op. 3. C. eo. Bar. etiam in tracta. de Guelphis, & Gibellinis, colum. 3. verſ. circa quorum per not. in d. l. quiſquis. C. ad leg. Iuli. Maieſt. Demum. Ang. in l. fugiti. C. de ſeruis fugitiuis inquit, quòd ex eo qui præſumitur tranſiſſe ad hoſtes, quod natus eſt ex progenie eo nomine infamata. Neque tamen propterea quis inferat, neceſſum eſſe, vt ex prauis parentibus oriantur filij praui. Non nunquam enim probi parentes filios habent. Quemadmodũ enim malus citrea quanuis multis ſit plena ſpinis profert odoratiſſimum florem, quem Hiſpane dicimus Azahar, & nonnullæ herbæ licet radicem habeant nigram candidiſſimos flores producunt. In eundem modum ex parentibus iniuſtis ſolent aliquando oriri viri morum integritate conſpicui. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ quartæ Aduentus in hæc verba. Factũ eſt verbum Domini ſuper Ioan-

Ioannem filium Zachariæ. Cur filius Zachariæ dicitur Ioannes? Vt agnoscas paternam imitatum esse Diuum Ioannem puritatem, & si vitis frondosa fuerat paternam Zacharias, multis videlicet ornatus virtutibus, fructum eius nempe filium, ei esse adæquatum, implerique in eo illud Apostoli. Si Radix sancta, & rami.

¶ *Iuxta hubertatem terræ suæ exhuberauit fimu. achris.* Docet quã tum periculi afferat hominibus huberem terram & fertilem incolere, in ea enim facile homines habenas laxant peccatis *Simile.* Quemadmodum vbi abundantia est aquarum, pisces gignũtur multi. Ita vbi terra ferax, peccatores multos inuenies. *Deu. 32.* Constituit eum, inquit Moses de populo Iudæorum, super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Butyrum de armento, & lac de o...bus, cum adipe agnorum, & arietum filiorũ Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinẽ vuæ biberent meracissimum. Et quid inde, bone Moses, est subsecutũ? Audi quid addat, Incrassatus est dilectus, & recalcitauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorẽ *Iere. 2.* suum, & recessit à Deo salutari suo. Et apud Ieremiam. Induxi vos in terrã Carmeli, vt comederetis fructus eius, & in- *Iere. 48.* gressi contaminastis eã. Ac rursum, Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua. Et quid habuit ex hac fertilitate? Ecce quid habuit, Et requieuit in fęcibus suis. Quẽadmodũ rex Pharao dixit Ioseph. In optimo terræ loco fac habitare patrẽ tuũ, & fratres tuos. Sic dæmon contendit crebro feracẽ tradere ho- *4. Re. 18.* minibus terrã, qui ei inseruiunt. Sic Rabsaces alliciebat Iu- *Ex terræ* dæos, & pollicetur se transfaturũ illos interrã fructiferã, & fer- *ubertate* tilem vini, terram panis, & vinearum, terram oliuarum, ac *& abun-* mellis, & olei, dum modo à Domino Deo suo deficerent. Sic *dantia suo* etiam rex Hiram contempsit oppida, quæ ei tradiderat Salo- *laqueret* mon, quòd eorum terra esset sterilis. Quid adumbrat Hiram *usque famu* nisi diabolum? Is terram eligit frugiferam, non infertilem, a- *pos diabo-* gnoscit enim proniores esse ad vitia cultores terræ frugife- *lus.* ræ. Sic & apud Iob dicitur Behemoth dormire in locis non *3. Reg. 9.* vtiq; arenosis, & siccis, sed humentibus, vt oblectẽdatur, vbi ma- *Iob. 40.* xime diabolus quærat habitare, nẽpe in regionibus frugiferis. Audi demum, quid de Babylone dicat Apocalypsis, quæ omnium erat fere à huberrimam terram. Facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immũdi. Quadrat obseruatio in Euang. Dominicæ tertiæ. Quadragesi mę.

¶ *Secũdum multitudinem fructus sui multiplicauit altaria.* Si in hũc

modum

modum explanes, id eſt, quot fuerunt homines, tot habuerunt altaria, placetque nonnullis hæc explanatio. Ecce quàm aperte deſcribit conditionem hæreticorum, qui nunquam ſibi cohærent, & concordiæ vinculo colligantur, ſed in varias factiones diſſecantur, totque inuenies ſectas inter eos, quot capita. Quemadmodum polypus plures habet pedes. Sic ab vno hæreſiarcha plures dimanant factionum opiniones. Experimento, proh, dolor, id his noſtris calamitoſis temporibus cognoſcimus, cum ab vno execrando hæreſiarcha Luthero tot prodierint ſectarum monſtra, vt vix dinumerari poſſint. Quemadmodum enim populus Iſrael degens ſub Pharaone diſperſus eſt ad colligendas paleas in omnem terram Ægypti, Sic hæretici paleas ſuorum errorum dum colligunt, non enim grana colligere poſſunt, quibus animum nutriant, ita diſſident inter ſeſe, vt diſperſos à diabolo eſſe dicas. Vnde & Aſſertor noſter inquit. Qui non colligit mecum, diſpergit. Secus autem de Sancta catolicha Eccleſia Romana inuenies, vnam eſſe, non in varias partes ſectam, ſed vinculo ſententiarum copulatam, quoniam cum Chriſto colligit. Vna eſt columba mea, perfecta mea vna eſt eſt matri ſuæ, inquit Sponſus cœleſtis.

Simile.

Ab vno Lutherono ſtri ſæculi hydra innumeræ ſectarum & opinionum peſtes exortæ ſunt.

Simile.

Exod. 5.

Luc. 11.

¶ Deinde, *Secundum multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria*, id eſt, cœpit à Deo ſuo deficere. Periculoſa ergo res eſt diuitiarum abundantia, quãdo iuxta multitudinem fructus ſui Iſrael altaria multiplicat, quibus Deum offendat. Vnde recte quidam dixit, Quid ſunt diuitiæ, niſi officina vitiorum? Vt floridum aulæum aliquando multa tegit ſordida, Sic diuitiarum copia varia obtegit vitia. Et quemadmodum, referente id D. Greg. ſerpens dimittit hominem nudum, eumque fugit, audacter tamẽ inſilit in hominẽ veſtitum, Sic ſerpens ille antiquus homines opibus cumulatos magnopere, & ardenter impetit. Et ſicut Berzelai Galaditis, qui vir fuit diues nimis, noluit tranſire Iordanem, & cum rege Dauid requieſcere in Ieruſalem. Sic diuites contemnere ſolent illam ſupernã ciuitatẽ Ieroſolymã. Agnouit quanto in periculo verſentur diuites, Salomon, quamobrem orat, Duo rogaui te, ne deneges mihi, antequam moriar, Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria: ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Obſerua etiam, quænam fœmina ſedeat ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ,

Diuitiæ vitij magnã virtutum miniſtræ. Appetitus frænari difficilis, adiũctis verò diuitijs penitus inſanus. Effodiuntur opes irritamenta malorum.

nõ vtique vilibus induta vestibus, quales pauperes sed sunt mulier circũdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis vt ostendat impietatem eos plerumque possidere qui his ornamentis diuitiarum sunt circũsepti. Non vtique in fictili, despectoque vase habet illa impia fœmina abominationẽ, & immunditiã, sed in poculo aureo, vt oculos mentis aperiant diuites, qui vasis aureis vtuntur, & agnoscant, quid aurum soleat diuitibus propinare, abominationẽ videlicet peccatorum. Neq; parũ habet poculũ aureũ &c. abominationis, sed plenum esse dicitur. O maximum diuitum periculum, qui non parum hauriunt ex vase aureo liquorem illum execrandum, & pestiferum, sed plenum illis porrigitur. Contingit nonnunquam, pauperes non nihil bibere abominationis, & immunditiæ, cæterum se totos ingurgitare non possunt, quia vase aureo carent, non enim diuitiæ suppetunt, vt suas valeant explere voluptates, secus autem diuites, cũ enim pecuniæ cuncta obediãt, quid non poterunt impetrare? Sanctus etiam Iob, audi quid dicat de diuitib⁹ Deridetur iusti simplicitas, lampas cõtẽpta apud cogitationes diuitũ. Quis est hic iustus, & quę est hęc lãpas? Vtique Christus Isaias namque ait Propter Ierusalem non quiescam, donec egredietur, vt splendor, iustus eius, & Saluator eius. v t lampas accendatur. Et Ieremias, Hoc est, inquit, nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Bene autem Christus lampas appellatur, quoniam quemadmodũ lampas vas vitreum est, lumen continet, & oleum, & aquam Ita intra corpus Christi quid inueniemus, nisi oleum misericordiæ? quid nisi aquam lachrymarum, quibus nostra abluerent peccata? Apostolus namque inquit, in diebus carnis suæ preces, supplicationesque obtulit, cum clamore valido, & lachrymis offerens. Lumen etiam inuenimus in hac lampade, non vtique ad comburendum, sed ad illuminandum. Venit enim saluum facere, non perdere, quod perierat. Sed non desunt, qui hanc lampadem contemnant, & simplicitatem huius agni immaculati irrideant. Et qui nam sunt isti? Diuites inquit sanctus, Iob, Apud cogitationes diuitum hæc lampas contemnitur. Non enim, qua via illuminat, ire volunt nõ oleo suæ in effabilis misericordiæ suis student vulneribus mederi spiritualibus, Sed timendum est quod, subiungit sanctus Iob, Parata est hæc lampas ad tempus statutũ. Et quod est hoc tempus? Cum in maiestate veniet iudicaturus. Statutum, est inquit Apostolus, omnibus hominibus semel mori

Et genus & formã Regina pecunia domat.

Qui optibus plus possũt hodie aut horta te plus valent.

Isa. in. 62.

Ierem. 2.

Hebr. 5.

Hebr. 9.

mori,& poſt hoc iudicium. Quid dicturi ſunt tunc diuites, explicuit ſapiens. Ecce,inquã gemebundi prorumpent voces, quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Demum audi,quid dicat Chriſtus. Cum facis pandium,aut cænam noli vocare diuites. Pientiſſime Ieſu,igitur tu pauperes vocabis ad cænam illam lautiſſimam gloriæ cæleſtis. Hinc namque inquis, Diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Quadrat obſeruatio in Euangelium profecto omnium ſanctorum,in hæc verba Beati pauperes ſpiritu, Ecce non ait, Beati diuites, Agnoſcit enim eorũ ſortem eſſe periculoſam. Quadrat etiã in Euãgelium Dominicæ infra octauas corporis Chriſti in hæc verba, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis,& pauperes,ac debiles,&c,introduc huc. Ecce diuites ſe excuſant,& venire ad cœnam Chriſti contemnunt,ſolum pauperes digni inuenti ſunt illa dulciſſima cœna.

Sapiẽt. 5. *Luc. 14.* *Matt. 19.* *Difficilis & periculoſa diuitum conditio quã nõ minus ne gitij eſt ſuſtine quã quam parare.*

¶ *Diuiſum eſt cor eorum,nunc interibunt.* Docet ingens malum eſſe diſcordiam quæ non ſolum cauſa eſt,vt bona amittas tẽporaria,verum & ipſam vitam, Nunc interibunt, inquit. Et in libro Iudicum, Diuiſo contra ſe Ruben magnanimorũ reperta eſt contentio. Et Apoſtolus, Quod ſi inuicem mordetis & comeditis,videte,ne abinuicem cõſumamini, Et Sapiens Eum,qui ſeminat inter fratres diſcordias, odit Dominus. Quod ſi ad interitum animi hunc locum referas,diſces veram eſſe illam diui Thomæ ſentẽtiam,nempe diſcordiam per ſe,id eſt,ex intẽtione deliberata diſſentiendi à bono Dei vel proximi eſſe peccatum mortale. Huiuſmodi videtur eſſe diſcordia huius populi,quamobrem dicitur,exorta ea, Iſraelitas interituros.

Iudic. 5. *Galat. 5.* *Prou. 9.2.* *2.q.37. ar. 1.c.*

¶ *Non eſt rex nobis non enim timemus Dominum.* Obſerua,quam reddant cauſam ſuæ vaſtitatis,& puſillanimitatis regis, nõ timere Dominum integritas ergo morum populi non parũ addit principibus robur,vt ſubditos ab hoſtibus tueantur.

Integritas populi principis robur

¶ *Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt, munus regi vltori: confuſio Ephraim capiet, & confundetur Iſrael in voluntate ſua Transire fecit Samaria regem ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ. Et diſperdẽtur excelſa idoli peccatum Iſrael: lappa, & tribulus aſcendet ſuper aras eorum, & dicent montibus, Operite nos, & collibus, Cadite ſuper nos. Ex diebus Gabaa peccauit Iſrael, ibi ſteterunt, non comprehendet eos in Gabaa prælium ſuper filios iniquitatis. Iuxta deſiderium meum corripiã eos congregabuntur ſuper eos populi, cum corripiẽtur propter duas iniquitates ſuas Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego tranſiui ſuper pulchri-*

pulchritudinem colli eius, ascendam super Ephraim, arabit Iudas confringens sibi sulcos Iacob.

¶ *Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi vltori.* De vitulo aureo, vt placet diuo Hieronymo, ac plerique expositoribus loquitur, quē Israelitę miserūt aut dederūt regibus Assyriis, ꝙ sibi opē tulissent, vt iam diximus, *cōfusio Ephraim capiet, confundetur Israel à voluntate sua.* Volūtatē posuit pro consilio, vox enim Hebraica hic posita pro volūtate, & consiliū significat, Obseruauit hoc D. Hieronymus legēs sic dū hunc locū dispungit, *Et confundetur Israel in voluntate sua, siue in consilio suo.* Ita etiā legit translatio Septuaginta pro *à voluntate sua*, in consilio suo. Est autē sensus, Deprehēsa, fuit fraus vitulorū deauratorū, regi Israel literis indicatur, & vnde se placere ęstimauerāt, inde vel maximè confunduntur, & offendunt eos, quibus munera miserāt, ęstimātes nō furto sacerdotū, sed fraude regū, atque cōsilio hoc esse perfectū. Legimus in Regū volumine regē Israel Manahen regi Assyriorū Phul mille argenti talenta misisse vt esset manus eius cum eo, id est, vt ei præberet auxiliū: inter quę nōnulli arbitrantur, etiā vitulos aureos esse directos. *Transire fecit Samariæ regē suum quasi spumam super faciem aquæ.* Eleganti similitudine explicat citissime vastādos Israelitas, & à propria patria relegādos. Ait enim Samarię constantiā similem fore in obsidione spumis in rapido flumine productis, quæ quāuis defluentibus velocissime, maximoque impetu aquis, aliquandiu extare, & crescere in altum videantur, tandē subito cōmotæ vehementi aquarum cursu, & vi dissipātur, vt breui omnes omnino euanescant, Sic Samaria cum rege suo, cæteris Israelitarum populis hostium cedentibus potestati, obsistere tamē ipsa, arq; manere videbatur, sed tādem spuma fuit. Siquidē & ipsa etiā corruit, & fusa dissipataque adeo est, vt nullus supereſſet cultor, quinimo loca omnia vastata, atque deserta redderentur, & in frequentibus olim, maximaque celebritate claris templis ariſque solitudo esset. *Ex diebus Gabaal peccauit Israel.* Historiam vxoris Læuitæ turpiter, atque crediliter interfectæ subiicit. Ostendit autem Deus, se tum iustissimum iudicem esse tum longanimem. in longo tempore dissimulat peccata hominum. Obseruandum est etiam hic collationis esse sermonē. Ac si apertius dicat, Grauiori crimine nūc Israel est contaminatus, quam olim Benianimitæ, illic enim libidine & stupro à paucis hominibus peccatum est, & iniuria vir vnus vnaque fœmina sunt affecti, hic vero præterquā quòd pluri-

Iniquarū & turpiū actionum confusio merces.

Zeuit. 18. & 20. caput Iudi.

Exaggeratio criminum Israelis quæ illi tanquā naturalia insita apparent

Hę

pluribus ſtupris omnis Iſrael ſe implicauit, totum regnum variis criminibus & ſuperſtitionibus laxauit habenas. Cæterum quod ad loquendi modum attinet dum dicitur, *Ex diebus Gabaal peccauit Iſrael* particula, a, aut, ex, nõ temporis nota, ſed comparationis eſt coniunctio. Vt, Et iuſtificata eſt ſapiẽtia à filiis ſuis, Et Deſcendit hic in domum ſuam iuſtificatus ab illo. Quod ſi in formam argumentationis hunc locum redigamus, ſic eſt argumentatio aptanda, Iſrael maiori crimine obligatus eſt, quam Beniaminitæ olim peccantes igitur maiori pœna dignus, ſed ipſe facto impetu crimẽ Gabaitarum ſeuere eſt vltus, ergo iuſte agetur, ſi Iſrael ſui ſceleris mihi pœnas luat. *Cũ corripientur propter duas iniquitates ſuas.* Per duas iniquitates, quidam intelligunt omiſſionem diuini cultus, & commiſſionem idololatriæ iuxta illud, Duo mala fecit populus meus, me derelinquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas Alij per duas iniquitates intelligunt duos vitulos aureos, alij perſecutionem prophetarũ, & idololatriã. *Ephraim docta diligere triturã.* Conſuetudo hic terræ promiſſionis tangitur, vbi vitulæ cum cæteris animalibus fruges terrę conſueuerunt. Cum autem labore fatigantur, ſolent prodire ab area, iterum autem diligentes areã eo quod fruges in ea comedant, vnde eſt, Nõ alligabit eos bouis triturãti, ſponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim ſimilis eſt vaccæ, vel vitulæ, quia didicit, verumetiam annua conſuetudine cæpit amare quod docta eſt, licet trituratio labore inferat, Sic & populus Iſrael licet frequenter afflige-retur, & multas calamitates ob peccatum idololatriæ pateretur, tamen voluptates ſuas, & ingluuiem ventris ſequi deſiderans, vltro ad idololatriã reuertebatur. *Et ego tranſiui ſuper pulchritudinẽ colli eius*, id eſt ſuperbiã eius qua toroſa ceruice iugum meum recipit, confringam. Trãſitus aũtem maximè quando de Deo dicitur ſemper plagas, & aduerſa ſignificat. Sic exterminatos per Ægyptũ tranſiſſe memoratur. Et eſt ſenſus. Quia Ephraim non vult iugum legis accipere, ego tumentes ceruicum toros iugo impoſito perdomui.

Matt. 11. Luc. 18.

Iere. 2.

Deut. 26.

Hic regnãdi ambitio per triturã deſignatur nam ex duobus filiis Ioſeph Ephraim prælatus eſt. Vnde regnãdi libidine ſuccenſus fuit.

¶ *Seminate vobis in iuſtitia, & metite vobis in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale: tempus autem acquirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos iuſtitiam. Araſtis impietatem, iniquitatem meſſuiſtis comeditis frugem mẽdacij quia confiſus es in viis tuis & in multitudine fortium tuorũ. Conſurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ vaſtabuntur, ſicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius qui*

ædificauit Baal in die prælij, matre super filios allisa. Sic fecit vobis Bethel à facie militiæ iniquitatum vestrarum.

¶ *Seminate vobis in iustitia.* Dixerat Ephraim vitulã edoctam amare, & diligere trituram areę, & se ascendisse super collum eius, & arasse Iudam, & cõfregisse sulcos, siue glebas Iacob, nunc seruans semel cœptam ab agricolis trãslationem, sub iungit, *Seminate vobis in iustitia.* Quæ verba bifariam dispungi possunt, vel quod eos adhortetur ad implenda legis præcepta veteris. Iustitiam enim pro lege sumpsit in vetere instrumẽto tradita. Ita dispungit Diuus Hieronymus, dicẽs, Seminate vobis in iustitia, id est, in lege, & attexens verba sequentia, nempe, *& metite vobis in ore misericordiæ*, inquit, Metántque in misericordia, id est, in gratia Euangelij. Ibi enim, puta in lege oculum pro oculo, dentem pro dente, hic, in Euangelio videlicet, legimus, Qui te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alterã. Amplectuntur hanc Diui Hieronymi explanationem omnes fere Latini expositores, cui etiam fauere videtur Paraphrasis Chaldaica pro dictis verbis, *Seminate, &c.* habẽs, Dñs Israel agite vobis opera bona, ambulate per viã iustitię, stabilite vobis doctrinam legis. Theophylactus verò vocem *in iustitia* non pro lege veteri sumit, sed perquãdoctè eam expendens, inquit, Iustitiam autem verum Dei cultum appellat. Iustum est enim creatori, & autori cultum tribuere, & non idolis vel vniuersam virtutem intelligit, quæ iustitia nominatur, eo quòd virtutes operans iuste iudicat, rationi subdens affectus irrationalitatis, nec, quod peius est, potiori præferens, id quod praui, & iniusti est iudicis. Hactenus Theophylactus, quem sequuntur recentiores, & fateor mihi grauissimam hãc esse explanationem, quamuis & aliam non omnino reiiciam. Cæterum quòd adloquendi modum attinet, dum inquit, *Seminate vobis in iustitia*, opinantur Theodoretus, & Theophylactus, nõnihil latere mysterij in pronomine *vobis*. Non enim solum dixit, *Seminate in iustitia*, sed *Seminate vobis, &c.* quod est dicere, non Deum iuuabitis, sed vos ipsos, si in iustitia seminaueritis. Veruntamen si rem oculate inspiciamus, hic loquendi tropus, *Seminate vobis*. Hebraismus est, & nihil aliud videtur implicare, Seminate vobis in iustitia, quàm seminate in iustitia, sicuti Hispanè idem est dicere, *Tomate esso, o toma esso, y sembrad vosotros iusticia, y sembrà iusticia.* Verum est tamen, nescio quid emphasis habere, & nonnihil affectus maioris implicare illam pronominis additionem. Cum itaque dicitur, *Seminate vobis in iustitia*, idem est, ac si dicat,

Exod. 21. Matth. 5. Præceptũ hodie passim corruptum de patienter ferendis iniuriis quæ quidem virum charitatis plenũ & fortem probant.

Quicquid extra Iustitiæ agrũ seminatur nihil est videlicet quia cœlũ nõ promeretur vt de Charitate quæ eadẽ sanctitas est docuit Apostolus 1. Cor. 13.

cat, Date operam bonis, & iustis actionibus. *Et metite vobis in ore misericordiæ.* Imperatiuum posuit pro futuro Hebraico more ad futuræ rei certitudinem, quasi certam illis metendi copiam faciat. Ac si apertius dicat, Metetis profecto, non quantum seminastis, id enim perexiguum est ad messis magnitudinem, sed *in ore misericordiæ*, hoc est, reportabitis mercedem ampliſſimam, quàm Deus ob suam misericordiam dabit vobis. Componit autem eleganter misericordiam cum falce acutissima, certum enim est messionem fieri falcibus, os autem, siue faciem solet Scriptura appellare aciem gladij. Vnde apud Genesim, quod Æditio Vulgata habet, Homer, & Sichem necauerunt, Hebraicè est, Hemor, & Sichem occiderunt in ore gladij, id est, acuto gladio, aut acie gladij. Sic & apud Isaiam, A facie gladiorum fugerunt, à facie gladij imminentis, hoc est, ab acutis gladiis. Nonnulli, quia os pro ratione, & mensura ponitur in Sacris Hebraico sermone, vt Ioseph dictus est dedisse panem patri, fratribusque suis in ore paruuli, hoc est, quantum pueris petere libuisset, qui sæpe panem petunt, secus explanant hunc loquendi tropum, *in ore misericordiæ*, dicentes, eo significari, messem ingẽti incremento superaturam sparsum semen, plusque colligendum, quàm fuerat seminatum. Nam qui seminat, iuxta suam, & agri sui mensuram seminat, seminat enim ad os modij, aut ad summum ad os sacci, neque æstimandus est ager, qui seminatur vltra mensuram seminis, vt in Leuitico scriptum est. Cum itaque dicitur, Metite in ore misericordiæ, idem est, ac si dicat Deus, Vos iuxtà mensuram vestram, & in ore saccorum vestrorum seminate iustitiam, colligetis autem in ore misericordiæ, quæ ad vsque cœlos magna est. *Innouate vobis nouale.* Vt optimè obseruant Haymo, & Carthusianus, nouale est ager, cum primum proscissus vomere fuerit, & nouale vocat cor Israelitarum. Adhortatur autem eos, vt agrum cordis vomere pœnitentiæ proscindant, pœnitentiam de maleactis agentes, iuxtà illud Apostoli, Renouamini spiritus mentis vestræ, & exuite veterem hominem cum actibus suis. Atque illud Regij Psaltis, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. *Tempus autem requirendi Dominum.* Vox Hebraica posita pro hac voce *tempus*, nempe oportunitatis, apertiorem reddit huius loci intelligentiam. Significat namque tempus opportunum esse ad seminandum, metendum, ac læta nouali innouanda, veniet enim Christus, qui docebit homines iustitiam. Ac si dicat, Nouate

Gene. 34.

Isai. 21.

Cui iniusti a semi nat in mi sericordiæ metent, messem sparsum semen longe superefluẽtem.

Leuit. 17.

Ephes. 4.

psal. 50.

vobis noualia, id est, præparate corda vestra ad aduentum eius, qui venturus est, nempe Christi, iam enim tempus est opportunũ, vt veniat, cæterũ ob peccata vestra nõ venit. *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis.* Sensus est, Me hortante, vt seminaretis in iustitia, & meteretis in ore misericordiæ, vt me lætũ redderetis vestris nouis noualibus, vos cõtra arastis impietatem, id est, cogitastis iniqua consilia, vt à me recederetis, multisque vos peccatis implicastis, ideo messuistis iniquitatem, hoc est, pœnam, captiuitatẽ videlicet, & mortem. De semine enim malo impietatis, quẽ aliũ fructum accipere meruistis, quã acerbas pœnas, & supplicia? *Iniquitatẽ* igitur hic non pro peccato, aut culpa posuit, sed pro mercede, & retributione peccati, quidquid Lyranus dicat, distinguens inter impietatem, & iniquitatem, quod impietas sit peccatum cogitationis, & iniquitas externæ operationis. Atq; ne quis existimet, hanc explanationẽ esse temere à me fictam, & excogitatam, vt iniquitas hic sumatur pro captiuitate, & morte, ita eã vocẽ explanat Carthusianus: & Haymo, & Paraphrasis Chaldaica habet pro *arastis impietatem, iniquitatẽ messuistis*, machinati estis rapinam, impietatem commisistis, recepistis retributionem operum vestrorum. Sic etiam crebro in Sacris pro pœna accipitur, vt apud Leuiticum. Portabit iniquitatẽ, hoc est, pœnam. Quæ autem sit hæc iniquitas, puta pœna, apertius subsequentibus demonstrat, subiungens, *Comedistis fructum mendacij*, comedere fructum mendacij est frustrari speratis fructus. Est autem, ac si dicat, Laborabitis penuria annonæ. *Consurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ vastabũtur, sicut vastatus est Salmanasar à domo eius, qui iudicauit Baal in die prælij, matre super filios allisa.* Dixerat, fame præmendos Israelitas, nunc bello vastandos inquit. Vocat autem tumultum sonitum exercitus Assyriorum, quibus clamantibus, quæ munita, & tuta arbitrabantur Israelitæ ob muros, turriumque extructionem, euertenda, & capienda ab hostibus sunt, sicut in Isaia scriptum est, Quia ascendit Sennacherib, & capiet omnes ciuitates Iudæ munitas. Nonnulli tumultũ hunc referunt ad ipsos Israelitas, non ad hostes Assyrios, quod in imminente bello clamor audiatur eorum fugientiũ de prælio, & in eo pereuntium. Vox vero *consurget*, maximum fore tumultum significat, qui misero populi pereuntis clamore, & corruentium ædificiorum sonitu vehementer excrescens consurget. *Sicut vastatus est Salmana à domo eius, qui &c.* Difficilis est locus iste, atque hinc varie explicatur. Quidam hoc

Ex iniqua agri cultura deterior messis expectatio emicuit. Leuit. 5.

Spe delusa mendacij fructus habemus.

Isai. 35.

Verba sides sequitur, omnis enim Israel variis cladibus et mutuis internecionibus tumultuatus est propter regum seditiones. 4. Reg. 15.

hoc referunt ad hiſtoriam Iudicum, quando Salmana princeps Madianitarum interfectus eſt à domo,& familia Gedeonis,qui damnauit Baal,aram eius deſtruendo in die prælij. Quod autem inquit,matre ſuper filios alliſa,ad illud referẽdum dicunt,quod citata Iudicum hiſtoria attexit, captis videlicet à Gedeone principibus Madianitarum Zebee,& Salmana dictum,Quales fuerunt viri : quos occidiſtis in Thabor?cui Salmana reſpondit, Similes tui fuerunt , & vnus ex illis ſicut filius regis. Quibus Gedeon inquit , Si ſeruaſſetis eos,non occiderem vos,&c.atque ſubiungit, ſicut fecit gladius tuus mulieres ſine liberis,ſic mater tua erit ſine liberis. Percuſſitque eum,& interfecit. Alliſa eſt itaque:mater ſuper filios,quia acerbiſſimo dolore affecta morte filiorum eſt,vel certe cum ipſis eſt pariter interempta. Ad hanc eandem normam trucidandos inquit Iſraelitas apud ciuitatem Bethel,in qua vitulum poſuerunt aureum. Amplectuntur hanc explanationem diuus Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus Haymo,ac plerique alij,quos longum eſſet recenſere,quinimo Chaldaica Paraphraſis , & Græca lectio ita hunc locum diſpungendum tradunt. Lyranus multo ſecus explanat , iudicans Salmana non eſſe hic nomen proprium, ſed appellatiuum ſignificans pacificam , & quietam , & quia Hebraice eſt pro,*a domo eius,qui vindicauit Baal*,a domo inſidiatores , ſic literam iſtam ordinat,*Sicut eſt vaſtata pacifica à domo inſidiatoris*, & ſignificari inquit , quod quemadmodum gens pacifica ,& quieta,non timens ſibi de periculo,vaſtatur ab inſidiatore,& eius familia irruente ſubito ſuper gentem improuiſam,quæ credebat eſſe in pace, & quiete, ſicut legitur de vaſtatione Iais , *In die prælij* ſic inſidioſè commiſſi . *Matre ſuper filios alliſa.* Iudic. 18. Huiuſmodi latrones non ſolum ſolent interficere mares,ve Scelerati rum & fœminas,ne poſtea crimen detegant,& accuſentur ab *quo eorum* illis,Eſt autem prophetæ intentio , quod ad hunc eundem *ſcelera non* modum continget decem tribubus pro peccatis ſuis , ideo- *reuelentur* que ſubditur,*Sic fecit Bethel a facie malitiæ iniquitatum veſtrarum.* teſtes occi- Alij de Salmanaſare hoc intelligunt , Is enim primo anno *dunt nec* Hoſee irruit, & Arbel trãs Iordanem vaſtauit crudeliſſime. *propriis* Quaſi ergo citet domeſticum,&recens exemplum de Arbel, *matrum* ad eam normam vaſtandos inquit Vates Iſraelitas. Alij di- *vberibus* cunt hanc hiſtoriam non extare , erat tamen tunc omnibus *parcunt.* nota. Demum hoc vnum certum eſt,miſerandum interitionis ſpectaculum propoſitum Iſraelitis à vate noſtro , vt illos hoc exemplo deterreat.

Obſerua-

Obseruationes spectantes ad instituendos mores.

IN diebus Gabaa peccauit Israel. Ecce, Deus tuus tēpus, quo se peccator implicat peccatis, tuis obiicit oculis, vt tu discas, quanto tempore homo delinquat, considerare, anteaquam seuere punias. Si enim recens peccatum est, facilius euelles ex corde, quam si veteratum. Quemadmodum arbor denuo plantata sine multo labore extrahis è terra, & mitiori ictu succindes virgā arboris, quā ipsam arborē, si lōgas misit radices, Sic benignius agendū est cū homine, q̄ semel peccat quàm cum eo, qui pluribus se irretiuit peccatis. Adducūt ad Christum hominem habentem spiritum immundum, & interrogat ante eiectionē dæmonis, Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? Et cū pater respondisset, ab infantia. Obserua, quo pacto exierit dæmon, Multum, inquit Scriptura, discerpens eum. Poteras quidem, Domine Iesu, præcipere dæmoni, ne ita acerbe excruciaret hominem istum, cur ergo nō præcipis, & miserum sic torqueri permittis? Quoniam dignus est tanto tormento, qui tanto tempore in cordis domicilio diabolum habuit. Sic Petrus iterum atque iterum delinquens, erat enim impedimento Christo, ne crucis agonem subiret, seuerè reprehensus est. Cum enim non semel, sed bis dixisset, Absit à te, Domine non erit tibi hoc, audiuit; Vade post me satana. Quadrat obseruatio in Euangeliū prò transfiguratione Domini, in hæc verba, Adhuc eo loquente nubes lucida obūbrauit eos, & ecce vox de nube, &c. Cur transfigurationis gloria priuantur Apostoli, & terribili voce ita deterrentur, vt ceciderint in faciem suam? Opinor, quoniam Petrus rursum obstat, ne Christus pro genere humano pateretur. Ac si apertius dicat Deus, Iam iterum, atque iterū, Petre, deliquisti, non mireris, si transfigurationis gloriam interdicam tibi, & formidanda voce deterream. Quadrat & in Euangelium pro Mandato, in hæc verba, Si non lauero te, nō habebis partem mecum. Quando tantam pœnam comminatur Christus? Non vtique cum primo resistit Petrus, tunc enim benigne est ei Dominus allocutus, Quod ego facio, tu nescis modo. Sed deinde cum in obstinatione persistit dicēs Non lauabis in æternum, audiuit seueriſſimam punitionem, nempe, non habebis partem meçum.

Inueteratæ peccata cordibus hominum difficilius euellūtur. Simile.

Marc. 9.

Mat. 17.

¶ *Iuxta deſiderium meum corripiam eos, congregabuntur ſuper eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates ſuas.* Inter cætera Scripturæ teſtimonia non obtinet hoc extremum locum, ad contexendam concionem pro Euangelio Dominicæ 1. Aduentus. Quando enim Deus iuxta deſiderium ſuum puniet peccatores? quando ſuper eos populi illi inferorum truculentiſſimi deſæuient? quando corripientur nõ ſolum propter duas, verum propter omnes iniquitates ſuas iniqui? Certè cum venerit filius hominis cum poteſtate.

Extremi die Iudicij ſumet Deus vindictã & iuxta deſideriũ ſuũ meritas rependet peccatoribus vices.

¶ *Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ.* Multa hic ſunt implicata, quæ paucis abſoluemus. Primũ, inuenies nonnullos homines, ita iuſtitiæ amatores, ac ſi miſericordia floci pendenda ſit, nulluſque illi locus relinquendus. Ecce hic vtrunq; coniungit Deus, miſericordiam videlicet cũ iuſtitia. Dilige iuſtitiam, frater mi, noli tamen contemnere miſericordiã. Secundum, diſce plus eſſe miſericordem, quam iuſtum, hinc enim non inquit, Seminate vobis in ore iuſtitiæ, ſed, Seminate in iuſtitia. Contra etiam non dixit, Metite in miſericordia, ſed, Metite in ore miſericordiæ, qui loquendi tropus indicat ampliorem eſſe meſſem miſericordiæ, quàm ſationem iuſtitiæ. Et eleganter iuſtitiam compõnit cum ſemente, miſericordiam vero cum meſſe, vt te doceat plus miſericordem eſſe, quàm iuſtum. Quis enim non videat meſſem exhuberantiorem eſſe ſeminatione? Nõ prohibeo, frater mi, ſeminare in iuſtitia, cum ratio, & munus tibi iniunctum poſcerit, ſed ſit tibi copioſior miſericordia, inſtar, meſſis. Noli eſſe iuſtus nimium, inquit Sapiens. Ac ſi apertius dicat, Noli diſciplinam iuſtitiæ conuertere in carnificinam, & trucidationem. Qui enim vehementer emungit, elicit ſanguinẽ. Sic Deus proniorem ſe eſſe ad miſerendum, quàm ad puniendum oſtendit apud Iſaiam. In momẽto, inquit, indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Ecce, indignatio Dei tui momentanea eſt, miſericordia vero ampliſſima eſt, ſempiterna videlicet, Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicæ decimæ poſt Pentecoſten, in hæc verba, Alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum. Non ſolum infudit vinum, ſed oleum etiam, neque prius infudit vinum, quàm oleum, ſed contra prius oleum. Quid oleum ſignificat niſi miſericordiam? Quid vinũ niſi iuſtitiam? Oleum enim dolorem lenit, vinum vero dum purgat, dolorem parit. Cum ergo Samaritanus prius oleum infudit, quam vinum, miſericordiam prius

Eccle. 7.

Prou. 30.

Iſa. 54.

Verbis iracundis & minabundis non decet Iudicẽ reos proſequi, ſed conuincta Clementia Iuſtitiæ Deum imitetur, cuius proprium eſt miſereri & parcere ſemper.

prius adhibuisse significat, quàm iustitiã. Hinc & Apostolus connectens multas virtutes, priorem locũ misericordiæ dedit. Induite vos, inquit, sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatẽ, humilitatem, modestiã, patientiam, &c. Ecce, eos homines electos Dei, atq; sanctos, & dilectos eius inquit, qui in varias virtutũ actiones incubituri, prius in misericordiã, velut in pretiosius ornamentum, oculos coniiciunt, vt ea ante alias se exornent. Hinc & D. Tho. perquamdoctè decernit, misericordiam secũdum se esse maximam virtutum, eamque inter omnes virtutes, quæ ad proximũ sunt, esse potissimam, atque potioris actus. Et sanctus Iob hanc vnã inter cæteras secum maximè creuisse, inquit, Ab infantia mea, ait, creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum. In huius rei typum ostiola, & postes oraculi de lignis oliuarum fecit Salomon, quoniã homines animum suum fabricaturi templum Dei, ante alias virtutes, quas morales vocant, debent exordium sumere à misericordia, Quid enim aliud adumbrat oliua, quàm misericordiã? Quemadmodũ columba egressa ab arca Noë ramũ oliuæ portans in ore reuertit, atq; tunc admisit secum in arcã Noë, hãcq; præceteris elegit arborem colũba, vt benignè susceptа à Noë, admiteretur in arcã, Sic homines, vt misericorditer susciplantur à Deo, & velut in domũ Dei admitantur, debent in hoc studium incumbere, vt misericordiæ opera offerant Deo. Quadrat obseruatio in Euangeliũ pro omnibus sanctis, in hæc verba, Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã consequentur. Vides enim misericordiam promissã à Deo misericordibus. Quadrat etiam in Euangelium Dom. vicesimæ 1. post Pentecosten, in hæc verba, Serue nequam nónne oportuit te misereri conserui tui? Ecce probrò vertit Deus huic seruo, quod cum seminabat in iustitia, petebat enim, quod suũ erat à conseruo, non messuerit in misericordias. Discès etiã ex hoc loco, quinã maximè colligãt ampliſſimã Dei misericordiã, qui videlicet seminauerint in iustitia, Si tu seminas impietatẽ, cur speras te diuinæ misericordiæ percepturum fructũ? Semina puritatẽ morum, si colligere cupis Dei misericordiã. De propitiatu, inquit Sapiens, peccatorũ noli esse sine metu, neq; adiicias peccatum super peccatũ. Et ne dicas, Miserario Domini magna est, multitudinis peccatorum meorũ miserebitur, Misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius. Discè etiam ex hoc loco animi deiectionem, & cum virtutum

Coloss. 3.

2.2.q.30. art. 4.

Iob. 31.

3. Reg. 6.

Gene. 8.

Tãtoquisque perfectior est quãto perfectius sentit dolores alienos.

Eccle. 5.

tum actionibus incubueris, nihil tuis arrogare meritis, ſed omnia diuinæ miſericordiæ adſcribere, propterea enim admonet Dominus, Seminate in iuſtitia, non autem ſubiungit, Metite in iuſtitia, ſed in miſericordia, ne in ſuperbiam elatus pereas cum illo Phariſæo, qui poſtquam multa ſeminauerat in iuſtitia, quia in eadē metere voluit, nihil fructꝰ percepit. *Iuſtitiæ ſemina inſe-*

¶ Deinde, *Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ, renda ſunt innouate vobis nouale, &c.* Locus hic aptiſſimus eſt concionibus *in agro cor* Sexageſimæ, in hæc autem præcipuè quadrat verba, Exit *dis huma* qui ſeminat ſeminare ſemen ſuū Quale eſt hoc ſemen? Audi*ni.* quid dicat noſter Hoſſeas, nempe, Seminate in iuſtitia. Semē ergo iuſtitia eſt. Et quis eſt ager? Humanum cor. De hoc enim hic dicitur, Innouate vobis nouale. Et quis fructus ex hoc ſemine, & ex agro iſto eſt colligendus? Diuina procul dubio miſericordia, quæ non ſolum delictis parcet, verum & multa alia in te conferet beneficia.

CAPVT VNDECIMVM.

SICVT mane tranſit, pertranſiit rex Iſrael, quia puer Iſrael, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum eum. Vocauerunt eos, ſic abierunt à facie eorum: Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant. Et ego quaſi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & neſciebant, quod curarem eos. In funiculis Adam trahebam eos, in vinculis charitatis, & ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum, & declinaui ad eum, vt reſcerem eos.

¶ *Sicut mane tranſit, pertranſiit rex Iſrael.* Diuerſis figuris eundem explicat ſenſum. Qui ſupra dixerat, tranſire fecit Samaria regem ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ, eo quod ſpuma, & bullæ in aquarū ſummitatibus natantes celeriter diſſoluantur, nunc eandē rē ſub alia ponit ſimilitudine. Sicut enim aurora, eā enim hic *mane* vocat, atq; ita Hebraice pro, *ſicut mane tranſit*, eſt, *ſicut Aurora tranſit*. Mane inter noctis, ſoliſq; vicinia celeriter tranſit, ita vt finiatur nox, & clareſcat dies, Sic rex Iſrael, id eſt, decem tribuum, velociter tranſiet. Exiſtimant nonnulli hoc eſſe completū ſub rege Hoſſea filio Ela, qui nono imperij ſui anno ab Aſſyriis captus, atque occiſus 4. Re. 17. eſt. Alij nō ad aliquem peculiarem regē verba referunt, ſed ſignificari dicunt, regnum Iſrael deſtruendum, ampliuſque nunquam regem habiturum, quod poſt huius oraculi

pro nun-

pronuntiationem statim completum est. *Quia puer Israel.* Inci-
Commemo- pit exponere beneficia, quæ in Israelem Deus contulerat, vt
rato bene- eum ingratitudinis arguat. Dum autem Israelem puerum
ficiorũ Dei vocat, dubiũ est, quid significare voluit, atq; hinc variè ex-
in Israelẽ planatur. Quidam puerum vocari dicũt, quia in Ægypto po-
qua dete- pulus Israel natus, creuit, & multiplicatus est. Alij puerũ vo-
gitur eius cari existimant, vt ostendat Deus Israelẽ stulte, & pueriliter
in gratitu- vitam egisse, cum idololatria, aliisq; vitiis se contaminauerit
do. degens in Ægypto. Alij hanc puritiam Israelis in bonũ
Matt. 18. referunt, iuxta illud. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum, quidam enim Israelitæ inter Ægyptios innocentiam, & vitæ puritatem ingentem retinuerunt, Deo mundo corde seruientes. Sic apud Malachiam legi-
Mal. 2. mus de Leui patriarcha, quòd multos auerterit ab impietate, certum erã est, multos Israelitas in Ægypto exitisse morum candore conspicuos. Alij puerum appellari Israelem opinantur, quòd eum tanquam puerum, viribus videlicet & & consilio egntem, omni humano auxilio, curaque destitutũ omnium hominum ludibrio, & iniuriis expositum inuenerit in Ægypto. Atque cum huiusmodi pueri nemo hominum misereretur, Deus misertus est eius. Sic namq; dicitur apud Exodum, Clamor filiorum Israel venit ad me, vidique afflictionẽ eorum qua ab Ægyptiis opprimuntur, & sciens dolorem eius descendi vt liberem de manu Ægytiorum, hoc est, *& dilexi eum.* Coniunctio a copulatiua, & non parum habet emphasis. Significat enim & implicat sua connexione, quo misericordiorẽ viderat Israelẽ in Ægyto Deus, eo fuisse vehementiore erga eum affectum amore. Hæc posterior explanatio cæteris omnibus mihi gratior est. *Et ex Ægypto vocaui filium*
Vocare *meum.* Vocare duo in sacris significat, vt etiam in latino ser-
duo signi- mone, videlicet appellare, & ex aliquo loco adducere, atque
ficat. inuitare, vt, De ventre matris meæ vocauit me Dominus no-
Isa. 49. mine meo, &, Vocauit Iacob filios suos. Ad vtramque autem
Exo. 5. 6. significationem locus hic pertinet, nam Israel filius Dei ap-
7 8. 9. 10. pellatus est, Sic apud Exodũ, Hæc dicit Dominus, Primo genitum meum dimitte, vt sacrificet mihi in deserto. Ac rursum, Primogenitus me⁹ Israel. Et illud, Filios Enutriui, & exaltaui. Et vt vt filius eductus est de Ægypto. Obseruandum tamen est hunc locum, *ex Ægypto vocaui filium meum* iuxta
Exod. 4. literalẽ intelligentiã nõ solum de populo Israel esse expla-
Isai. 1. nandum, sed etiã de Christo, eum enim citat S. Matt. de Chri-
Mat. 2. sto, in eoque asserit esse completum, impium autem esset ne-

gare

gare in literali ſenſu non eſſe de Chriſto intelligẽdum, quoniam, auctore diuo Auguſtino, probatio per auctoritatem Scripturæ non tet niſi ex ſenſu literali, Sanctus etiam Dionyſius inquit in Epiſtola ad Policarpum theologiam myſticam, ſiue ſymbolicam non eſſe argumentationibus conficiendis aptam. Cùm ergo Sanctus Matthæus dicat hoc oraculum, *ex Aegypto vocaui filium meum*, quadrare in Chriſtum, nephas eſt dicere non in literali ſenſu, ſed miſtico, eſſe intelligendum de Chriſto. Neque quia de Iſrael intelligitur iuxta intelligentiam literalem, propterea inferẽdum eſt. Igitur iuxta eandẽ intelligentiã literalẽ non poteſt quadrare in Chriſtum, cum, vt optimè definit ſanctus, ac pientiſſimus doctor Thomas, idque probat, tum ſanctorum patrum teſtimoniis, tum rationibus tanto viro dignis, Scriptura ſacra ſub vna litera plures comprehẽdat literales ſenſus. *Vocauerunt eos.* Bifariam diſpungi poteſt, vel, referendo pronomen, *eos*, ad deos alienos, ac ſi dicat Deus. Ego vocaui eos, ipſi autem vocauerunt non me, ſed illos, nempe deos gentium. Vel, pronomen *eos* referendo ad Iſraelitas, quod prophetæ miſſi à Deo fuiſſent, qui eos vocarent, vt redirent ad Deum ſuum. Hæc poſterior explanatio communior eſt, & ab omnibus fere expoſitoribus adhibetur, prior tamen mihi non eſt ingrata. *Sic abierunt à facie eorum.* Significat Iſraelis duritiam, qui vocantibus prophetis terga verterunt, eorumque conſiliis noluerunt acquieſcere.

Theologia myſtica argumentis texendis minùs apta.

Induratus Iſraelis animus ne cõueniatur

¶ *Et ego quaſi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis.* Hebraice eſt. Et ego pedetẽtim deduxi Ephraim, accepit eos ſuper brachia ſua. Explicat autem, quo amore Iſraelem dilexit vocando ex Ægypto, iuxta illud Deuteron. Portauit te Dominus Deus tuus, vt ſolet homo geſtare paruulum filium in omni via per quam ambulaſtis, donec veniretis ad locum iſtum. Quod autem addit, *Portabam eos in brachijs meis* ingenti fortitudine, & potentia eductum eſſe Iſraelem de Ægypto protectumque & aſſeruatum in deſerto ſignificat Brachium, enim Dei, potentia & fortitudo eius dicitur. Sic apud Iob, Si habes brachium, ſicut Deus, id eſt, ſi tam potẽs es, atq; Deus ipſe omnipotens. Et apud Iſaiam, Brachium, id eſt, potentia Domini cui reuelata eſt? Quanta autẽ ſolicitudine Iſraelem in deſerto cuſtodierit Dominus, ne vel æſtu in die vel tenebris terreretur in nocte, oſtendit dicens, In die eram nubes in nocte columna ignis. *Et neſcierunt, quod curarem eos.* Bifariam diſpungi poteſt, vel, quod cum peccaſſent, & feciſſent ſibi

Deu. 1.

Iob. 40.

Iſa. 53.

Exod. 13. & 14.

caput vituli, dedi locum pœnitentiæ eius, & ignorauerunt, quod curare eos vellẽ, id est, mũdare ab idolis suis. Vel, quod *sanarem*, posuit pro, *sanauerim*, id est, eduxerim eos è seruitute, laboribus, & molestiis Ægypti. *In funiculis Adam traham eos:* Adam non pro primo parente accipitur, sed pro homine idẽque est dicere, *in funiculis Adam*, quod in funiculis hominis.

Sequentia prioribus explicatius eliciẽtur.

¶ Explicat autem, quos vocauerit funiculos hominum, hoc est, quibus trahuntur homines, non vitulæ, sequentibus verbis. Est enim hæc consuetudo Scripturæ, per sequentia verba aperire, quæ prius dixerat, subiungens, *In vinculis charitatis*, ac si apertius dicat. Funiculi, quibus homines vinciri solent, vincula sunt dilectionis, his ego traham, id est, semper trahere sum solitus Israelem, vt me diligat, & mihi inseruiat, qui clementissime cum hoc populo semper agere soleo. Futurum enim tempus aliquando à temporis ratione absoluitur, & consuetudinẽ implicat, vt sæpius obseruauimus. *Et ero eis, quasi exaltans iugum super maxillas eorum.* In eundem modum verbum futuri tẽporis, ero, non tã tẽpus, quàm consuetudinẽ inuoluit. Apponit autẽ elegãtissimã similitudinẽ Dei, componens se cũ aratore. Ac si dicat. Quemadmodum benigni, & clementes aratores facere solent, qui boues suos non vsque ad lassitudinem exercent, sed misericordia moti erga eos, ante operarum terminum, detracto iugo, pabuloque oblato ipsos recreant, & bis, aut ter etiam per diem requiescere permittunt, sicut scriptum est, Nouit iustus iumentorum suorũ animas. In eundẽ modũ ego imbecillitati Israelis consulebã, & ingenti clementia erga eum me gerebam, quos nõ continuo perpetuoque labore exerceri volui, sed quosdam illis dies, quædam solemnia sacra denique certas horas constitui quibus diuino cultui in sacrificiis, hostiis, aliisque oblationibus vacarẽt, cuius generis fuere sabbatha, anniuersaria que illa tria festa, Calendæ, & messis, ac vindemiæ tempora nec non & tertius, atque septimus annus. His namq; tẽporibus suam operam, certã, suorumq; fructuum portionem in diuinæ legis obsequium, in publica vota, & supplicationes, in sacerdotum, in pauperum, in suosq; ipsorum vsus impendere debuerunt, reliquo autẽ tẽpore sibi ipsis, suisque rebus prospicere, & consulere permissi sunt. Hanc autẽ libertatẽ in Ægypto degentes Israelitæ nũquã obtinuerunt, sed misera seruitute oppressi sunt, neque vel temporis momento requies minima concessa est. Confert igitur Deus calamitosam illam Ægypti vitam cum ea, quam postea, educti de tã

Simile. Prou. 12. Docet locus secũdũ mysticũ sensum iustos debere cõpati & misereri bestiarũ et fragilitati proximorũ sibi cõmissorũ denique pastoris esse opus suarũ habere rationem.

ta ſeruitute, egerunt in deſerto & terra promiſſionis. Verum ad exactam huius loci intelligentiam non nihil ſub intelligendum eſt, nempe relatiuum, *quod*, & verbum, *erat*, eſtque ſic litera aptanda, *Et fui eis quaſi exaltans iugum, quod erat ſuper maxillas eorum.* Eſt enim Hebraici ſermonis obſeruatio, & ſemel atque iterum animaduertimus, quod relatiuus interdum in antecedente lateat, vt, Secundum innocentiam meam ſuper me, id eſt, quæ eſt ſuper me, in eundem modum hic, *exaltans iugum ſuper maxillas*, hoc eſt, quod erat ſuper maxillas. Dū autē inquit, iugum ſuper maxillas exaltans, idem eſt atque non ſuper ceruices, aut collum. Ad earum enim regionum morē refert, vbi boues non in fronte, vt apud Hiſpanos, ſed in ceruicibus iuga ſuſtinēt. *Et declinaui ad eum, vt veſceretur.* Non eſt contentus Deus iugum auferre duriſſimum Iſrael, ſed vlterius progreſſus eſt, tantumq; ſe ipſum deiecit, id enim eſt implicatum verbo, *declinaui*, Deum nempe ſe demiſiſſe, vt illi pabulum daret. Perſiſtit autem in ſemel cepta metaphora, in eū enim modum faciunt aratores, qui ſolutis à labore iuuencis fœnum, aliaſque commodas eſcas manu porrigunt. Sic Deus populo Iſrael paſtum largè, & copioſe ſuppeditauit. Sic nāque ſcriptum eſt, Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam, terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & malo granata, & oliueta, naſcuntur, terram olei, ac mel lis, vbi abſque vlla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris. Poteris & hanc Dei inclinationem, ſiue declinationem, vt veſcatur Iſrael, referre ad mānna illis in deſerto præſtitum cum volatilium abundantia, iuxta illud, Mandauit nubibus deſuper, & ianuas cœli aperuit, Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Et pluit ſuper eos puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata.

Deu. 7. *In pinguiſſimo pabulo adducēs eſt Iſrael vt deliciarentur omniū rerū copia.* *Exod. 16.* *Deu. 8.* *Pſal. 77.*

Obſeruationes ſpectantes ad morum compoſitionem.

QVIA puer Iſrael, & dilexi eum. Vt multa alia ſilentio præteream, duo hic habes implicata nequaquam aſpernenda, Alterum eſt, obſerua, frater mi, quando maximè Deus tuus Iſraelem ingenti proſequitur amore, nempe cū puer erat, iuxta illud Apoſtoli, Malitia paruuli eſtote. Cōmendatur etiam Saul ob hanc pueri innocentiam. Nā inquit Scriptura, *1. Cor. 14.*

Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpisset hoc est, vt optimè expendit Chaldæus Paraphrastes, Saul vir erat innocens, sicut puer vnius anni, in quo nulla sunt peccata. Fortasis autem ob eam vitæ innocentiã cum Deus ad regiũ apicẽ euehi permisit. Sic etiam & oculos coniiciens in innocentiam Sponsæ ait, in eius amorem raptus Sponsus, Soror nostra parua est, & hubera non habet, In huius rei typum obseruabant quibus Dominus pollicetur terrã promissionis. Paruuli, inquit vestri, & filij, qui hodie boni ac mali ignorant distantiam ipsi ingrediẽtur, & ipsis dabo terram & possidebũt eam Ecce tantum paruulis patet aditus patriæ cælestis, non aliis. Terra enim promissionis quid aliud adumbrat, quàm cælestẽ illam Ierosolymã? Hinc & Assertor noster inquit, Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Ac rursum interrogatus à discipulis, Quis, putas, maior est in regno cælorum, aduocans paruulum statuit eum in medio eorum & dixit. Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini, sicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cœlorũ. Alterũ hic implicatum est, in quosnam debeas oculos coniicere, nẽpe in eos, qui omni sunt auxilio destituti, vt illis subuenias. Ob eam enim causam Israelem puerũ vocat quod multis esset expositus iniuriis Ægyptiorũ. Sic sanctus Iob his maxime se misericordẽ exhibisse inquit. Auris audiẽs beatificabat me, & oculus videns testimoniũ reddebat mihi, eo quod liberassem pauperẽ vociferãtẽ, & pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduę cõsolatus sum. Hos etiã miseros, & calamitosos esse soluendos inquit Dominus apud Ieremiã, Liberate, ait, vi oppressum de manu calumniatoris, & aduenã & pupillũ, & viduã nolite contristare, neque opprimatis inique. Et sanctus Iacobus, Religio munda, inquit, & immaculata apud Deum, & patrẽ hęc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, Sic sancti, ac fortissimi Machabæi pauperem, & afflictorum miseri, debilibus, & orphanis, & viduis diuiserunt spolia, quæ ab hostibus reportauerãt. Sic & Thabita plena prædicatur operibus bonis, & eleemosynis, quam post mortem flẽtes viduæ ostendebant Petro tunicas, & vestes quas sibi faciebat.

1. Reg. 13.

Cant. 8.

Deut. 1.

Matth. 16.

Simplicitas & morum non fucata puritas Regni cælestis nauua.

Iob 29.

Ierem. 22

Iacob. 1.

2. Mac. 8.

Act. 9.

¶ *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Monet Dominus non esse obliuioni tradendum locum in quo te, frater mi, Deus ex aliquo periculo, vel damno eripuit, sed ante oculos habendum, vt pro susceptis ibi beneficijs Deo tuo gratias agas.

¶ Eg-

¶ *Ego quaſi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis.* Patiẽtiam erga ſubditos te docet locus iſte habendam & præterea non eſſe contemnendos, aut pedibus calcandos, ſed brachiis portãdos. Sic legis in Euangelio, quod bonus paſtor ouem errantẽ impoſuerit ſuper humeros ſuos, non contriuerit aut ingulauerit.

¶ *Et ero quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum.* Docet dãdã requiem his qui tibi inſeruiunt. Audis enim Deum tuum auferre iugũ à ſeruis ſuis. Quod ſi Deus dicitur die ſeptimo quieuiſſe ab omni opere, quod patrauerat. Cur & tu non permittes reſpirare ſeruos, & ancillas tuas? Num tu inter eos vis numerari de quibus inquit Deus, Seruietis diis alienis, qui non dabũt vobis requiem die, ac nocte? Aſcendit Deus in monte, inquit ſanctus Ioannes, & ibi ſedebat non vtique ſolus, ſed cum diſcipulis, vt doceat concedendam requiem famulis.

Geneſ. 3. In ſeueros illos heros qui eneruant quietem nocturnã famuloriũ. Ierem. 16

¶ *Et ego quaſi nutritius Ephraim, portabãt eos in brachiis meis.* Nihil aptius poteſt depingere, quales ſe debeant prælati exhibere ſuis ſubditis, quàm hic locus. Primò non ſe exiſtiment prælati dominos eſſe ſubditorũ, ſed nutritios, qua voce multa implicauit. Quorum primum eſt, debere æquo animo ferre ſubditorũ imperfectiones, neque quia ſemel, aut iterum cadant propterea eſſe perdendos, trucidandos, aut conterendos. Non enim paruulos ſolent nutritii elidere, cum cecidirint, ſed clementer, & benigne è terra leuare. Secundum, non omnino deſerendos, aut derelinquendos eſſe ſubditos à prælatis. Alioqui ſi deſerantur, vt ſine adminiculo nutritij obambulent, quid mirum ſi cadant cum Miphiboſeth, & claudi efficiantur? Diſcãt etiã prælati, dum nutritii funguntur munere: pedetẽtim eſſe cum ſubditis ambulandum non currendũ, Temperandus enim eſt greſſus, prælati imbecillitate ſubditorum, ne medio itinere ſuccumbant ſubditi. Sic ſe Dominus temperaſſe teſtatur, dũ inquit, Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expãdit alas ſuas, & aſſumpſit eũ, atque portauit in humeris ſuis. Sic etiã Aſſertor noſter cum eſſet in monte dicitur ſediſſe cum diſcipulis ſuis. Quorſum putas ſedebat? Num quia defeſſus erat? Nequaquam, ſed quia nutritius erat eorum, compatitur illorum infirmitati, ac veluti defeſſus eſſet, ſedere voluit. Sic denique cum ad montẽ Transfigurationis pergeret, dicitur duxiſſe diſcipulos ſuos. Quo pacto ducebas eos, Domine in montem illum excelſum? Num excitabas eos ad curſum? Nequa-

2. Reg. 4.

Deut. 32.

quam, sed paulatim ipse enim inquit, Et ego quasi nutritius Ephraim. Discces secundò non solum verbo aut ore portandos subditos, sed etiam brachiis, hoc est bonis opitribus. Ne tu sis de numero eorum, qui grandia præcipiunt, & ea neque summo digito volunt attingere. Si ad terram promissionis subditos portare cupis apprehende eorum manus manibus tuis. Quando Ioas sagittas iecit fortiter? Cũ Elisæus super posuit manus suas manibus Ioas, tunc sagitta salutis fuit contra Syriam. Tunc enim subditi impetunt magnanimiter hostes inuisibiles, cum manibus iuuantur prælatorum. Vidit Ioannes Christum ambulãtem in medio candelabrorum, de cuius ore procedebat, gladius ex vtraque parte acutus, & in dextera eius stellas septem. Ecce non est contentus solum habere gladium in ore, vt puniat delinquentes, etiam in manu habet stellas, quibus illuminet, illustres nempe virtutum actiones vt doceat prælatos simul cum gladio seueræ corectionis exhibenda esse subditis vitæ candidæ, & cælestis exempla. Ad postremum, subditos docet etiam esse suis pedibus ambulandum, neque totum pondus iaceant super humeros prælatorum. Hinc se vocat nutritium qui pedetentim graditur cum infantulo. Sine lachrymis dici non potest, inuenies multos subditos, qui neque pedem in via virtutis ponunt & si prælatus reprehendat, aut puniat, bone Deus quas excitant tragœdias. Non arabis in boue simul & asino, præcipit Deus. Quid bos adumbrat, nisi prælatum? Is non debet secum pati subditos: instar asini viuentes, abiiciat à se puniat, reprehendat, neque cum eo iugo amicitiæ coniungi velit.

Quidam Prælati humeris ouũ ingẽtia onera imponunt quæ ipsi ferre recusant.

4. Re. 13.

Apoc. 1.

Datur est Pontificibus gladius ad cæ cæ uncidenda corda hominum.

Deut. 22.

¶ *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Multa hic sunt implicata & certe obseruatione dignissima, Primũ, ecce qualẽ Deus tuus se exhibeat hominibus, nõ semel, aut iterũ sed semper, benignũ videlicet, ac misericordem, & munificũ, consuetudinem enim inuoluit, verbum, *traham*, vti dispungentes literam diximus. Quemadmodum enim fons semper manans quacunque hora ad illum veneris, aquam porrigit, qua sitim extinguas. Sic Deus semper beneficia confert in homines, Et sicut aqua fontis sordes mundat, nedum sitim sedet, Ita Deus nostras maculas abluit peccatorum dulcissimum præbet mi' beneficiorum potum. Me derelinquerunt fontem aquæ viuæ, ait apud Ieremiam. Cur se fontem non quemcunque sed aquæ viuæ vocat, nisi vt se semper paratũ esse demonstret, vt homines multis cumulet beneficiis?

Simile.

Quid

Quid Deus est, nisi paradisus, de quo fons, ascendit, vt iriget vniuersam superficiem terræ omnes videlicet homines? Hic est fons ille de quo ait apud Cantica, Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. De quo etiã inquit apud Ioannem Assertor noster, qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam. Fontem aquæ salientis vocat quoniã semper nos lauat, semper nos fœcundat, nunquam benefacere desistit, per nos stat, si non irrigamur, Si enim dixerimus cum Regio Psalte, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita anima mea ad te Deus, refrigerium in eo fonte inueniemus. Quemadmodũ quandiu vasa vacua habuit vxor prophetę oleũ infudit, neque manare desiit oleũ. Sic in omnes homines oleũ infundit diuina misericordia per vxorẽ prophetæ adumbrat, neque vas aliquod vacuum esse punitur, hominem videlicet expertem diuinæ munificentiæ. Significauit hoc rursus eleganter Ioannes in Apocalypsi, dum in medio plateę ciuitatis Ierusalem vidit arborem vitæ plãtatã ex vtraque parte fluminis, afferentem per singulos mẽses fructum suum, ac si apertius dicat arborem illam nẽpe Deum, esse fructu onustam, vt semper homines pascat, famem pellat, & sua protegat vmbra. Quadrat obseruatio in Euãgeliũ Dominicæ Septuagesimæ, in hæc verba, Circa vndecimam horam exiit, & inuenit alios stantes, &c. Ecce, Deus tuus nõ est contentus semel, atque iterum exire, vt quærat operarios sed vsque ad horam vndecimã exiit, quoniam semper paratus est benefacere, & misereri. Vides etiam quo pacto non in funiculis flagelli trahat operarios, sed dilectionis, & charitatis, non enim otiosos tota die stantes acerbe reprehendit, sed benigne inuitat, vt suam excolant vineam. Quadrat & in Euangelium feriæ sextæ post Dominicam tertiam Quadragesimæ, in hæc verba iam citata, Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

Genes. 2. *Cant. 7.* *Ioan. 4.* *Deus fons est ex quo promanãt gratiæ & vitæ copia* *Psal. 41.* *4. Reg. 4.* *Apoc. 22.* *Beneficia amicorum mutua vincula quædã sunt pretiosissima quibus voluntates inuicẽ coniunguntur*

¶ Secundum, *In funiculis Adam*, beneficia vocat funiculos & vincula, atque perelegãter. Nihil enim magis hominem deuincit alteri, quàm collatio officiorum, ne benefactori nocumentũ inferat, aut iratũ placet, & eius beneuolentiam, & amorem sibi consiliet. Exẽplo nobis sunt sanctus Ieseph, & Iacob. Nam illectus ab impudica fœmina, vt cum ea coiret, obserua, quo pacto beneficia à Domino suo accepta contempletur, ne in eum peccet, Quomodo possum, inquit sanctus adolescens, hoc malum facere, & peccare in

dominum meum? Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua; neq; quicquã est, quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi præter te. Quid cogitauit Ioseph esse beneficia à domino in se collata nisi vincula quædam, quibus manus, & cor obligauerat Dominus, ne quid contra eum committeret? Sic etiam Ionathas iudicabat patris Saul debere cor deuinctum esse beneficiis Dauid, ne illi noceret. Ne pecces rex, inquit, in seruum tuum
1. Reg. 19. Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde, & posuit animam suam in manu tua, & percussit Philisthæum. Vidit etiam Iacob iratum Esau in se, & obserua, quibus vinculis manus fratris obligare contendit. Separauit
Gene. 32. Iacob dehis, q̃ habebat munera fratri suo Esau, & misit ante se, dicens, Placabo eum muneribus. Tertium, dices, quo pacto homines sua gubernandi, amore videlicet, & clementia ma-
Ezec. 20. gis quam minis, & terroribus. Sic & apud Ezechielem inquit Deus, Et subiiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis. Ecce, non inquit, in vinculis minarum, & terroris, sed, in vinculis fœderis, id est, clemencer, & suauiter te traha ad me, his enim blãdis ligaminibus homines facilius gubernantur. His vinculis animos Thessalonicensium sibi de-
1. Thes. 2. uinciebat Apostolus, ait quippe, Cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas no-
1. Cor. 4. stras, quoniam chariſſimi nobis facti estis, Ac rursum, Non vt confundam vos, hæc scribo, sed vt filios meos chariſſimos moneo. Vides, quo pacto vinculis amoris studeat diuus Paulus obligare animos hominum? In huius rei typum legimus apud librum Iudicum, ligna, cum crearent regem, prius oliuam inuitasse, atque illa renuẽte ficum, deinde vitem, ad postremum rhamnum. Quæ respondit, Si vere me regem vobis constituistis, venite, & sub vmbra mea requiescite. Si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros libani. Quid hæc ligna adumbrant, nisi homines? Hi cum decernunt sibi quempiam præficere, pri⁹ adeunt hominẽ misericordẽ, & qui oleũ misericordię præbeat gubernandis, aut dulcedinẽ, sicut ficus, aut lætitiam sicut vitis, non spinas minarum, & terroris proferat, sicut rhamnus. Quis enim sub tali vmbra poterit requiescere, cũ solum habeat spinas, quibus pũgat, & cruciet? Hanc etiã nõ Esau, qui horridus, & hirsutus erat, sed Iacob, qui lenis erat cõstitutus est dominus, & princeps fratrum suorum, vt doceat, magis lenitate, quam asperitate agendum esse cum subditis, dignioresque principatu qui'

Iudit. 9.
Firmissimi & colligati amoris Typus.
Gene. 27
Lenis le mẽta magni Principis altus ꝓcnos.

qui clementia gubernant, quàm qui acerbitate.

¶ *Non reuertetur in terram Aegypti & Assur ipse rex eius, quoniam noluerunt conuerti, cepit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum. Et populus meus pendebit ad reditum meum: iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur. Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Israel? Quomodo dabo te, sicut Adama, ponam te, vt Seboim? Conuersum est in me cor meum pariter conturbata est pœnitudo mea. Non faciam furorem iræ meæ, non conuertar, vt disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar ciuitatem.*

¶ *Non reuertetur in terram Aegypti.* Nonnulli æstimant hunc locum sic dispungendu, quòd decem tribus, instãte Assyriorum aduentũ, optabant in Ægyptum fugere, ac reuerti, sed id cõsequi nõ potuerunt, quod cõtigisse arbitrãtur sub Manahen rege decem tribuum. Tunc enim fugere voluit populus Israel in Ægyptum a facie Sennacherib auxilium flagitans, estq; nonnihil subintelligendum, vt sẽsus reddatur apertior, sic, *Non reuertetur in terram Aegypti*, vt scilicet habeat regem Pharaonem, sed *Assur ipse rex eius*, id est, Sennacherib. posthac erit rex eius, quia captus Israel ducetur, & eius iure victoris dominabitur. Alij multo secus expẽdũt dicẽtes vim futuri temporis apud Hebræos explanandam esse per verbum decuit, sic, Non reuertetur in terram Ægypti, id est, non decuit eum reuerti in terram Ægypti. In eundem modum est explananda illa Abimelech ad Abrahã obiurgatio, Quod non fiet, fecisti nobis, id est, quod non debebas facere, aut non decuit facere, fecisti nobis. In eundem modum expendunt, quod sequitur, *Et Assur ipse rex eius*, quod videlicet neque Assur adiisse oporteret, auxilij causa. Nam quãuis Assur inimicus antea non esset Israelis, non tamen vtilem eum sunt experti Israelitæ, sed inutilem, dum tulit opem, imò nocẽtissimum, is enim nihil apud illos profecit, & intolerabile tributum exigens reportauit. priori explanationi fauere videtur Paraphrasis Chaldaica sic habens, *Non reuertentur in terram Aegypti, sed Assur dominabitur eis.* Fatvor hanc mihi explanationem esse gratiorem, licet & aliam non omnino reiiciendam *Quoniam noluerunt conuerti.* Causam reddit, ob quam talia patiantur Israelitæ, nempe quia per pœnitentiam noluerint conuerti, ad Deum videlicet, commune Israelitarum perfugium, & singulare præsidium. *Cepit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum.* Pœnam infligendam

Israel pro Pharaone habiturus est Sennacherib.

Gene. 20.

Assur multis iugis vectigalibus & tributis emulsit vbera Israelis.

Omnium cladiũ & miseriarũ refugium pœnitent a est quane glecta temere salutis fructus expectamus.

ostendit. Verbum autem cepit, non a cœpit, sed à capio præteritum est, positumque est pro futuro capiet, quæ temporis mutatio frequentissima est in sacris, vt sæpius iam à nobis est obseruatum. Vide autem quantum sit pondus miseriarum, vt non agri, vel possessiones, ac rura vastentur, sed medias ciuitates hostis introeat, *electos* autem principes vocat, ac robustiores exercitus eius, *capita* vero consiliarios, vel consilia eorũ vt obseruat diuus Hieronymus sub disiunctione, dum hunc locum expendit, dicens, Cunque consumpserit gladius electos, & principes, siue robur exercitus, & deuorauerit vel capita, vel consilia eorum, vt non possint aliquod inuenire præsidium. Hanc explanationem amplecti videtur Chaldaica Paraphrasis, dispungit enim sic, Et versabitur gladius in ciuitatibus eius, & concidet fortes eius, & consumet fortes eius à consultationibus consilij eorum. Hebraice etiam pro, *capita eorum*, est, ob consiliarios eius. Vt autem Hebraicus, & Latinus noster textus sibi cohæreant, sic est oratio destinguenda vt hemistichium vsque ad verbum, comedet, pertineat, & in eo loco apponatur comma: deinde, vero sequatur. *capita eorũ. Et populus meus pendebit ad reditum meum.* Plura verba reperiuntur in Hebraico exemplari, atque vt omnia attexamus, sic est Hebraice, *populus meus pendent animi ad conuersionem meam, & ad altissimum vocauerunt eum, sed in vniuersum nullus est, qui exaltet, siue eleuet.* Est autem sensus, Populus autem meus semper erit suspensus animo, id est semper sibi timebit, nunquamque erit animo securo, quod rebellauerit contra me, & quamuis prophetæ vocauerunt eum, vt se ad altissimum conuerteret, nullus est, qui caput, aut aures eleuet, vt obaudiat prophetis, aut qui exaltet Deum. Qui autem solum legunt, *Et populus meus pendebit ad reditum meum*, vt Aeditio nostra vulgata habet, quæ semper suspiciẽda est, quamuis Hebraica exemplaria secus habeant, sic expendunt, quod cum tempus venerit captiuitatis, & gladius hostium consumpserit omnes bellatores illius, neque potuerint aliquod inuenire præsidium, tunc plebs mea miserabilis sero pœnitentiam aget, hostibus cuncta vastantibus, pendebit ad meum reditum, & suspirabit, ac conuerti captabit, sed non proderit, quoniam quõdam fuit populus meus, nunc autem non. *Iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.* Quod captiuitatis, & seruitatis vsque hodie patiuntur. Permanent enim redacti in miseram seruitutem in mõtibus Persarum, & Medorum. Potest etiã & hoc ad tempora Romanorum referri, quia tunc Iudæi vltima, &

perpetua

perpetua ſunt captiuitate dãnati. *Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Iſrael?* More pij patris Dominus loquitur ad Iſraelem. *Quomodo*, inquit, dabo te? id eſt, quomodo potero te dare in captiuitatem, & in manus hoſtium tuorum ſine maximo meo dolore? quomodo te protegam, & quid tibi faciam? qua arte te corripiam? Deſcribitur autem Dei clementia in Iſraelitas, paternaque miſericordia, qui non lubens punit, ſed inuitus, & non ſine ingenti animi dolore. Repetitio autem eiuſdem vocis *quomodo*, & huius *Ephraim*, & *Iſrael*, plena eſt affectibus. Tanta enim eſt verbi repetiti vis, vt miſerationẽ, dolorémq; vehementer augeat. Vt Abſalon fili mi, fili mi Abſalon, *Quomodo dabo te, ſicut Adama, ponam te, vt Seboim.* Quinque ciuitates euertit Deus ob deteſtandum peccatum, quarum nomina ſunt, Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim, & Segor, vaſtandos inquit Iſraelitas, quemadmodum Adama, & Seboim, ac ſi apertius dicat, Delebo te Iſrael vſque ad cineres, & fauillas, ſicut deleui Adama, & Seboim. Eſt autem obſeruandum ex diuo Hieronymo, Haymone, & aliis, quod vbi contra duas tribus Dominus loquitur per prophetas, non *Adama* ponitur, & *Seboim*, ſed Sodoma, & Gomorrha. Vnde in Iſaia legimus, Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite legem Domini Dei noſtri populꝰ Gomorrhę. Et Dominus in Euangelio diſcipulis ait, Tolerabilius erit Sodomæ, & Gomorrhæ, quam Ciuitati, quæ non receperit vos. Et Ezechiel ad Ieruſalem, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Quando autem decem loquitur tribubus, non Sodoma, & Gomorrha, ſed cæteræ ponuntur ciuitates illis ſubiectæ. Cauſa autẽ huius diſcriminis eſt, quia licet decem tribus maiores eſſent numero, præminebant tamen duæ dignitate quadã templi, & ſacerdotij. Ideoque grauius peccauerũt, quam decem quę his omnibus carebant: & præterea ab Ieruſalem longe erant remoti. Ad hunc eundem modum Sodoma, & Gomorrha maiores fuerunt in ſcelere, quia nequitiam harum cæteræ vrbes ſectatæ ſunt. *Conuerſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea.* Bifariam diſpungi poteſt, vel quod Deus dicat ſe ſimilem homini perturbato animo. Vel, mutaui ſententiam, quaſi dicat Statueram vos perdere, ſed iam me pœnitet: ergo reſipiſcite, paratus enim ſum mutare ſententiam, ſi reſipueritis. *Non faciam furorem iræ meæ, non conuertar, vt diſperdam Ephraim.* Contendunt nonnulli, eſſe hæc verba cum interrogatione legenda, communis ſanctorum Patrum explana-

Gene. 19. *Quinque vrbes ob nephando crimine diuinæ iudicio, de deteſtatione autẽ huius vitij vide Lactantium Firmianũ lib. 6. cap. 23. diuinarum inſtitut. & Barba. in Conſ. 63. in 1. vol. Itẽ diſputatione Anaſtaſij Plutii. An Sodomita teſtari poſſit. Et. 3. lib. conſt. regni Siciliæ. Matt. 10. Exec. 16.*

explanatio sine interrogatione & legit, & dispungit. Si cum interrogatione legas, sensus erit, quasi Deus deliberet, nũ ob suã misericordiam parcendũ sit Ephraim, & interrogatione implicet, nequaquã est cedendum hominib. istis, neq; temperandus furor iræ diuinæ, sed exequendũ consilium, quòd de perdendo Ephraim cęperat. Si autẽ sine interrogatione legas dicta verba cum sequentibus attexenda sunt, nẽpe, *Quoniam Deus ego, & non homo.* Est autem, ac si dicat, *Non faciam furorem iræ meæ, vt disperdam Ephraim*, nõ enim percutio, vt disperdã in perpetuum, sed vt emendẽ, Crudelitas quippe mea pœnitentiæ, & pietatis occasio est. Subiungit autem causam, ob quã nõ omnino Ephraim perdere decernat, sed misericordia iustitiã tẽperet, dicens, *Quoniam Deus ego, & non homo.* Ad hoc homo percutit, vt perdat, ad hoc irascitur, vt vindicet, eius iudiciũ supplicium est. Deus autẽ ad hoc corripit, vt emẽdet ad hoc flagellat, vt corripiat. Hinc homines suã irã cõtinere non possunt, Deus tamen secus, cum longanimis, & clemens sit in peccatores. Quod autẽ ad loquẽdi modũ attinet, obseruanda est vox hic posita, *Deus*, pro qua est vox Hebraica *El*, significátq; fortem, & maxima virtute prædituũ. Nam apud Hebræos varia, ac multa nomina sunt Dei, pro quibus omnibus latinè vel Deus, vel Dominus redditur, quorũ nominũ non eadem ratio, & significationis nota est. Cùm itaq; dicitur. *Quoniam Deus, & non homo*, fortitudo Dei detegitur ad ferendas iniurias, & cõtumelias sibi illatas. *In medio tui sanctus* Deum sanctum vocat, qui in medio Ephraim se futurum, & habitaturũ pollicetur, vt defendat, si pœnitentiã ageret. *Et nõ ingrediar ciuitatem.* Variè explanatur, quidam sic, *Non ingrediar ciuitatem*, aliam videlicet ab Ierusalẽ. Fauet his Chaldaica Paraphrasis, quæ sic habet, Certè nõ permutabo amplius Ierusalem pro alia ciuitate. Alij sic, *Non ingrediar ciuitatem*, id est, nõ in vna tantum ciuitate Ierusalem ponã cultum meũ, sed illum per totum orbem diffundam, quòd completum est tẽpore gratiæ. Alij etiam sic, *Non ingrediar ciuitatem*, ad hoc scilicet, vt puniam, sicut iudices, quia non sum vnus de his, qui in vrbibus habitant, & humanis legibus viuunt.

Deus iniquos tolerat, quia imperpetuũ dãnat doctos cõterit vt ad præmia æterna erudiat. Greg. lib. 26. mora. c.

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

Indignum scelus meritis.

NOn reuertetur in terram Aegypti.

¶ Docet Deus peccatores indignos esse, vt impetrent, quæ impetrare contendunt, incassũmque laboraturos, & non obtenturos, quæ desiderant.

Optabat

Optabat enim,& obnixè quærebat Israel opem Ægypti, eã tamen non est consecutus. Sic & apud Isaiam Dominus inquit, Consilium eius, nẽpe Ægypti præcipitabo, id est, ad nihilum redigam, & non sortietur effectum, quem volunt. Ac rursum irridens Syriam, & Samariam inquit, Congregamini populi, & vincimini, & audite vniuersæ procul terræ: confortamini, & vincimini, accingite vos, & vincimini, inite consilium, & dissipabitur, Et sanctus Iob, Consilia prauorum dissipat, Et iterum de se loquens, ait, Abstulisti, quasi ventus, consilium meum, Fluxum ergo, & facilè solutu est consilium, hominis, quando Deus, veluti ventus rem motu facilem, illud subuertere potest. Hinc cum telis aranearum componit humana consilia. Telas, inquit, aranęę texuerunt, telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis. Nihil aptius potest depingere humani consilij infirmitatem, quàm hæc collatio telæ aranearum, nam post quam misera aranea se euiscerauit, maximóque labore confecit; texens telam suam, vel minimo sibilo auræ dissoluitur. Videbis in papyro defixa in pariete pictas turres, & alta mœnia, maria, terras, & vniuersum denique orbem terrarum descriptum, cadit aquæ gutta, & papyrum cum tota mundi descriptione corrumpit, & penitus absumit, & perdit. Videbatur quidem mundus, & erat papyrus, & attramentum: papyrus rumpitur & attramentum deletur. Quid est vani hominis cor, nisi quædam mappa mundi, quædam orbis descriptio in papyro descripta? Fingit námque vanus homo multa, inquirit media ad illa consequenda, & dum se certo sperat illa adepturum, gutta aquæ diuinæ potentiæ ea omnia destruit, & absumit. Quemadmodum crebrò, postquam homo non parum laboris consumpsit, vt per fistulas inducat aquam ad bibendum siue irrigandum, contingere solet, capram, aut ouem, vel iumentum frangere aliquam fistulam, alioque diuertitur aqua isque sitim suam sedat, vel arbores rigat, qui neque minimũ laborem aquæ ducendæ eo impenderat, Ita postquam miser homo multa excogitauit, & adhibuit mille modos non sine ingenti diuitiarum sumptu, vt quòd vehementer optat, adipiscatur iumentum, siue alia quæuis fera, peccatum videlicet aliquod, quo est implicatus, diuino nutu omnem operam impensam perdit, & rumpens cuniculum, perquam aqua tendebat, alio transire facit, & ille potu delectatur, qui nihil de eo cogitauerat. Significauit hoc pereleganter Diuus Ioannes dicens Babyloni, Poma desiderij animæ tuæ discesserunt

Isa. 19. *Isa. 8.* *Iob 5.* *Iob 30.* *Isa. 59.* *Telis aranearũ prohibẽ comparantur futilia hominũ cõsilia.* *Simile.* *Simile.* *In medio cursu humanæ voluptates afferiã deferunt.* *Apoc. 18.*

à te, &

à te, & amplius illa iam non inuenies. Quid poma appellat nisi fructum voluptatum, & desideriorum humanorum, quē non sine magno labore homines colligere contendunt? Certum enim est obnixè laborandum esse, vt conscendas in arborem proceram ad percipienda illius poma. Sed postquam miser homo defatigatus est, audit, Poma desiderij animę tuę discesserunt à te, & amplius illa iam non inuenies. Quadrat obseruatio in Euangelium Sabbathi post Dominicam secundam Quadragesimæ, in hæc verba, Cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. Quid est, cupiebat, & nemo illi dabat, nisi contendebat reuertere ad voluptates Ægypti, cæterum non valuit obtinere? Quid, nisi poma desiderij tui discesserunt à te? Bene autem hic filius prodigus, & adolescens esse dicitur, & poma quærere Babylonis, quia is similis erat puero insipienti, qui poma facilè putrentia plus facit, quàm res pretiosas, velut gemmas, aut aliquid tale, non enim ad opes illas cœlestes conquirendas oculos mentis leuabat, sed ad poma terræ dimittebat, quibus haustis, nihil præter vermem conscientiæ inueniret in corde.

Peccatorū necessitudine semel contracta ab ea vix diuerti licet.

¶ *Et Assur ipse rex eius, quoniam noluerunt conuerti.* Ecce, in pœnam, eamque maximam Israelitæ à rege extero, puta Assur, gubernantur, causam autem subiungit, quoniam noluerint conuerti ad Dominum. Discès ergo regna crebro priuari regibus patriis ob regni peccata, quod non parum nocumenti subditis affert. Singulare enim beneficium esse Deus censet non gubernari ab alienis regibus, quamobrem pollicetur Iudæis, Conteram iugum eius de collo tuo, & vincula eius dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni, sed seruiēt Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitabo eis. Sed obiicies, Ego reddā regi tribuat, & vectigalia, quid interest, vel à regie patrio, vel ab alieno gubernari? Certè si id nō esset supplicium maximum, non comminaretur Deus peccantibus Iudęis regendos esse ab exteris. Quemadmodum mēbrum corporis alieni non sentit dolorem, sed proprij, Sic rex exterus non commouetur ad miserationem calamitatibus subditorum. Et sicut planta aliunde translata ampliore eget irrigatione ne arescat, & sua vmbra valeat protegere ad se confugientes, Sic rex cùm ab aliis regionibus venit, rerum potiturus, maiora, exigit tributa, & vectigalia, vt eius vmbram sibi populi cōcilient, quæ si negent, vel instar rhamni miseros subditos laniat, vel se arescentē illis exhibet arborem.

Infelicia regna quorū gubernacula per alienos & exteros moderantur.

Iere. 30. Simile.

rem. Et ne exiſtimes, hanc arboris ad regem ſimilitudinem eſſe temere confictam, audi apud Danielem, regem arborem vocari in medio terræ ſitam, magnam, & fortem, ſubter quã habitabant animalia, & beſtiæ, & in cuius ramis veſcebantur omnes volucres cœli, & ex qua veſcebatur omnis caro. Ecce rex Nabuchodonoſor arbor appellatur, ſubditi vero, quia variæ ſunt eorum conditiones, appellãtur animalia, beſtiæ, & volucres. Cum enim regnum conſter, viris nobilitatis ſplendore conſpicuis, hos volucres vocat, qui quoniam culmen honoris ſunt adepti apud regem, merito nomen volucrum ſedentium in ramis arboris ſortiuntur, alij vero putaciues & agricolæ, & fabri, cæteriq́ue id genus, quod inferioris ſunt claſſis, animalia, & beſtiæ ſub vmbra arboris exiſtentes dicuntur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Dominicę 4. Aduentus, in hæc verba, Procurante Pontio Pilato Iudæã. Ecce, neque procuratorem, aut proregem habet patrium, ſed exterum miſer Iudæorum populus. Sed quam ob cauſam? O pinor ob eorum peccata. Quorum vnum, idq́; maximum refert Euangelium, ſacerdotium nempe eſſe venale, hinc enim dicitur, Sub principibus ſacerdotum Anna, & Caipha.

Nobiles & proceres vocantur regni volucres, pleberi vero homines animalia & beſtiæ. Daniel. 4.

¶ *Cepit gladius in ciuitatibus eius, & conſumet electos eius, & comedet capita eorum.* Capita vocat conſiliarios, neque ab re, nam cum ſedes conſilij caput ſit, conſiliarij merito capita Iſraelitarum dicuntur. Vides ergo puniri capita, id eſt, conſiliarios ꝙ iniqua conſilia dederint? Fugiamus igitur iniquũ cuipiam præbere conſilium, ne de nobis vindictam Deus ſumat. Diſce etiã iniquos fugere conſiliarios, A conſiliario, inquit Sapiens, ſerua animã tuam. Ac rurſum, Cum fatuis conſiliũ nõ habeas. Audis enim quantum nocumenti attulerint Iſraelitis iniqui cõſiliarij, propter eos enim gladius conſumpſit electos eius. Ad hæc diſces honorandos eſſe conſiliarios, non paruipendendos. Nõ enim eos vocat pedes, ſed capita. Sic à Deo honoratos eſſe inuenies. Nã in Apocalypſi in circuitu ſedis viginti quatuor ſedilia ſunt, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes circũ amicti veſtimentis albis, & in capitibus eorũ coronæ aureæ. Quid namque illa ſeniorũ ſeſſio ſignificat, niſi ingenti honore Deum fuiſſe eos proſecutum? Obſerua etiam, quos delegerit conſiliarios, eos vide licet, qui ſunt amicti ſtolis albis, non alios, vt tu etiam diſcas eos homines, qui cãdore morũ ſunt exornati eligere in conſiliarios, non terris moribus corruptos. Quadrat obſeruatio in Euangelium de Transfiguratione Dñi, in hæc verba,

Cum imprudentibus conſilia nõ ſunt capienda eo quod ꝑ ſua affectione non poſſunt diligere & approbare niſi quæ eis placent hoc eſt ſtulta & noxia. Eccl. 37. Eccleſ. 8. Apoc. 4.

Domine,

Domine bonum est, nos hic esse. Est autem per interrogationem aptãda sic obseruatio, Decet ne, bone Petre, illud Christo præbere consilium, vt ibi oblitus redemptionis generis humani in monte permaneat? Nũ ignoras pœna dignos esse qui aliis iniqua suggerunt consilia? Nonne legis apud Hosseam, Gladius comedet, capita eorum, hoc est, consiliarios. Credo, non impunitus abibis, nam & gloria priuatus es Trãsfigurationis, & ingenti terrore affectus, in faciem tuam cecidisti quã primũ hoc Christo dedisti consilium. Quadrat & in Euang. Dñicæ quartæ Quadrag. in hæc verba, Philippe, vnde ememus panes, vt mãducent hi. Videte, precor, quẽ audit cõsiliariũ qui tardior, & rudior erat, vt inquit D. Tho. Cur, Dñe nõ, audis Petrũ, aut aut Ioãnẽ, qui Philippo pfectiores sunt? Decet ne ab infirmioribus petere consilia? Sed dum ab infirmo consilium petis, & illi non obtemperas, opinor, nos docere voluisti, non esse assentiendum prauis consiliariis. Vtrosque enim punitos legimus apud Hosseam, & qui consilium dederunt prauum, & qui acceperunt illud.

Non est assentiẽdum prauis cõsiliariis.

¶ *Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Israel.* Deus tuus non lubens, & lætus punit Ephraim, sed tristis, & velut inuitus, ne tu sis vindictæ cupidus, & ne punitione gaudeas, sed clementiam discas. Sic apud Ieremiam euersurus Ieruſalem, gemebundus inquit Deus, Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. Ac deinde paucis interiectis, Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me. Quemadmodum condimentum ex granis sinapis confectum tãtam habet acrimoniam, vt cieat lachrymas comedentis. In eundem modum supplicium inferendũ peccatori debet iudicem ad dolorem, & fletum commouere. Nam de his, qui secus faciunt, inquit, Sapiens, Viscera impiorum crudelia. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ decimæ post pentecosten, in hæc verba, Videns ciuitatem fleuit super illam, dicens, Quia si cognouisses & tu, &c. Ecce recogitans pœnam infligendam Ieruſalem ob illius peccata in lachrymas soluitur Christus.

Ieremi. 8.

Simile.

Iustitia sine misericordia non est Iustitia sed crudelitas sicut & misericordia sine Iustitia nõ est misericordia sed fatuitas.

¶ *Quomodo dabo te sicut Adama, ponam te, vt Seboim.* Demum nostris oculis subiicit pœnam inflictam his duabus ciuitatibus, duo docet, alterum est, aliorum supplicia non esse obliuioni tradenda, sed semper ante oculos habenda, ne similia peccata patremus, cum diuina iustitia easdem etiam pœnas à paribus peccatoribus exposcat, Nescio sanè vnde tanta væsania hominibus sit, vt in sacco diuinæ iustitiæ pondera

diuersa

diuerſa eſſe exiſtiment ad ſua, aliorumque peccata examinã da, ſibique perſuadeant, ſecum mitius agendum, quàm cum aliis, cum ſint iiſdem peccatis irretiti. Præcepit Dominus. Nõ habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iuſtum, & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi, & in domo iuſtiſſimi iudicis Dei pollicentur ſibi homines eſſe varia pondera varioſque modios, & inæquales ad ſua metienda, & æſtimanda peccata? O amentiã deplorandã, ô ingentẽ cæcitatẽ. Quantũ ſe glorificauit, & in delitiis fuit, date tantum ei tormentum & luctum, inquit Deus de Babylone & qui eadẽ cũ illa cõmiſit crimina minus ſe accepturũ ſperat tormenti & luctº vidit Balthaſar rex in ſuperficie parietis digitos quaſi manus hominis ſcribentis *Thecer*, id eſt, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens, & in manu Dei aliam fallacem ſtateram eſſe credes, frater mi, qua tua peccata reddantur: leuiora & non digna factis recipias quemadmodum ille recepit? Ne hac vana ſpe decipiaris, & tibi promittas miſericordiã, cum in aliis cernis vindicis cœleſtis iudicis vindictã exerceri, audi, quid apud Iſaiã dicat, Ponã in pondere iudiciũ & iuſtitiã in menſura. Non inquit, Ponam in ponderibus, & in menſuris, ne tu fingas alia lance tua examinanda peccata quam proximi tui. Si paria patrafti pecccata, & par tibi pœna manet. Vt hoc intelligas crebrò Scriptura ſupplicia aliorum proponit contemplanda. Sic capite nono huius vatis Tyrum in pulchritudine fundamenta eſſe inquit, ac poſtea vaſtatam. Sic & in Euangelio Tyrum, Sydonem, & Sodomã in noſtrã memoriã reuocat Aſſertor noſter, dicens, Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quã vobis. Et cõtra Capharnaũ loquens. Verumtamen dico vobis, quia terrę Sodomorum remiſſius erit in die iudicij, quàm tibi. Sic & hic Samaria delenda, vt Adama, & Seboim præcinitur. Quemadmodum fulmen in partem aliquã regionis cadens, vnum, aut alterum ſolũ hominẽ percutit, & vrit, ſed omnes illius regionis incolas perterret. Sic vnius hominis ſupplicium aliis terrorem incutit, eosque exuſcitat, vt à vitiis auocentur. Alterum hic implicatum eſt, crimina cuiuſque ita eſſe examinanda vt non maiora illi imponantur ſupplicia, quam culpæ ratio popoſcerit. Hinc non inquit, Ponam te, vt Sodomam & Gomorrham, quarum crimen erat grauius, ſed ſicut Adamã & Seboim, quæ minus peccarant.

Deu. 25. Multũ abeſt vt illi qui putant lapidum ſtateram naturã criminum vſquam alterius.

Apo. 18.

Dan. 5.

Iſa. 18.

Hoſſeæ. 9.

Matt. 11.

Simile.

Culpæ natura examinanda eſt ne plus æquo pœna paretur

¶ *Conuerſum eſt in me cor meum & pariter conturbata eſt pœnitudo*

mea. Docet constantiam animi habendam, neque ita iudicibus esse ad miserationem flectendum, vt omnino iustitiã deserant, & à punitione cessent delictorum. Sicut enim est pietatis commoueri ad miserationem pœnis delinquenti inferendis, ita est iusti iudicis, non relinquere sine supplicio peccatorẽ. Hinc quãuis in Deo pœnitudo est ob supplicium inferendum peccatoribus, vna cum ea est diuinæ iustitiæ executio. Quemadmodum ignis, quem Hispani vocant alquitran aqua non extinguitur, sed in ea ardet, & sicut virga non mergitur sub aquis, licet in eas illam proiicias, sed supernatat, Sic iustitiæ executio non debet vinci à lachrymis, & virga iustitiæ à misericordia in profundum mitti.

Simile.

Iustitia non debet vinci lachrymis.

¶ *Non conuertam, vt disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo.* Sic homines irascũtur in inimicos suos, vt nullũ iræ imponant modum, sed desæuiunt, donec funditus euertant, & omnino perdant eos, qui sibi irrogarunt iniuriã, aut affecerunt contumelia. Nõ sic Deus meus iratur, nã si punit, non disperdere quærit, sed iustitiã misericordia tẽperat. Obserua autẽ quam causam reddat, ne disperdat, Quoniam inquit, Ego Deus, & non homo. Nullum ergo inuenire finem vindictæ, nõ fortitudinis est, sed pusillanimitatis, temperare iram, fortissimi pectoris. Vir impius fodit malum, inquit Sapiens, & in labiis eius ignis ardescit, ignis inquã iræ, & vindictæ, quo misere torquet alios, & perdit, nocumẽta illis semper inferendo. Est namque in pectore eius ira, instar sanguisugæ, dicens, affer, affer. Et quemadmodum qui ad occidens solis nauigant, sequentes ipsum solem, nunquam portum inueniunt, Sic huiusmodi homines iræ suæ furorem insequentes, nunquã inueniunt, vbi quiescãt. Quòd certè nõ est fortis viri, sed moderari iram, quamobrem subdit Sapiens, Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. Et Seneca inquit, Magnarũ virium est contemnere lædentem. Quadrat obseruatio in Euangelium feriæ 6 in capite ieiunij, in hæc verba, Diliges amicum tuũ, & odio habebis inimicum tuum. Quo pacto, bone Deus solent homines odire inimicos suos? Id sine lachrymis dici nõ potest, dones omnino eos disperdant, quod infirmitatis est, non magnanimitatis. Deus enim inquit, Non disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo.

Prou. 16.

Simile.

Magna virtus est si non lædas à quo læsus, magna est gloria si cui nocere potuisti parcas, nobile vindictæ genus est ignoscere victo. Hugo. lib. 7. de anima.

¶ *Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris. Et auolabunt, quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorum, & collocabo eos in domibus suis, dicit*

Dom-

minus. Circundedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Iſ-
rahel: Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo, & cum ſanctis fidelibus.

¶ *Poſt Dominum ambulabunt.* Conuerſionem Iſraelitarum Euangelij tempore futuram præcinit, & quo ſtudio, quaque mente rediturí ſunt ad Chriſtum, cum enim hic Dominum vocat. Quòd autẽ ad loquendi modum ſpectat, *ambulare poſt Dominum*, dicunt nonnulli eſſe imitari Dominum, & Iſraelitæ conuerſi ad fidem Euangelij Chriſtum ſint imitaturi, Alij idiotiſmum eſſe Hebraicum hunc loquendi tropum tradunt, & ſignificari, ſeſe diuinæ voluntati obtemperare, ad nutumq; eius agere. Quadrat in hunc locum aptius prior explanatio, iuxta illud, Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, ideſt, me imitetur, quoniam de Euangelij tempore hic ſermo eſt, licet Paraphraſis Chaldaica poſteriori explanationi fauere videatur, ait quippe, pro, *poſt Dominum ambulabunt*, poſt cultum Domini ambulabunt. *Ioan. 12.*

¶ *Quaſi Leo rugiet, quia ipſe rugiet*, Chriſtum aſſertorem nostrum confert elegantiſſime cum leone, eiuſq; Apoſtolos, de quibus, vt nõnullis placet, hic ſermo eſt, quoniam Chriſtus per prædicationem, & Apoſtolorũ ſuorum, terruit peccatores, itemq; eſt, *quaſi leo rugiet*, quod vociferabitur. Vnde non inepte Chaldaica Paraphraſis pro his verbis, *quaſi leo rugiet, quia ipſe rugiet*, habet, *Et verbum eius, ſicut leo erit, quia rugit.* Vocatur item Chriſtus in Sacris leo, vt in Apocalypſi, Vicit leo de tribu Iuda, quoniam natura leonũ eſſe dicitur, vt cum infremuerit, & rugierit, omnia animantia contremiſcant, & fixo gradu ſe mouere non poſſint, tantus pauor eſt, & tanta formidolo, tunc autem leonibus rugientibus, eorum filij ad eſcas procurrunt, ſiquidem leoni rugienti certa præda eſt, ſicut ſcriptũ eſt, Nunquid rugiet leo in ſylua, niſi habuerit prædam? nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo niſi aliquid apprehenderit? Sic etiã Euangelica vox Chriſti cũ audita eſt, magna omniũ audientiũ eã cõmotio facta eſt. Illa enim vox ſpẽ, lætitiã, & fœlicitatẽ filiis, ferìs autẽ alieniſq; & incredulis hominibus metũ, horrorẽ, & exitium affert, iuxta illud, Deo autẽ gratias qui odorẽ notitiæ ſuæ manifeſtat per nos. Nã Chriſti bonus odor ſumus in his, qui pereunt, & in his, qui ſalui fiunt, aliis quidem odor mortis in mortẽ, aliis odor vitæ in vitã. Sunt qui hunc leonis rugiũ dicant eſſe cõtemplationem captiuitatis Iſraelitici populi. Rugit autem Deus, quando ait, *Sicut Adama ponam te, & ſicut Seboim.* Non

Apoc. 5.

Leoni rugienti certa præda eſt.
Amos 4.

2. Cor. 2.

desunt etiam, qui dicãt hunc leonis rugitum esse terrorem
Quidã putãt mugitum Domini fuisse prius cũ Balthasar victus & occisus à Cyro est ac ita Babilon illa desolata est & hostis Iudæo rum desolatus vel quando Iudith. Holophernem occidit.
Deo gẽtibus incussum, vt Iudæorum solueretur captiuitas. Et *formidabunt filij maris.* Vt vno verbo explicuit Chaldaica Paraphasis, atque optimè, filios maris appellat filios Israel, qui exultet, & ab occidente redeant in patriam. Hebraicum autem exemplar nonnihil addit adiumenti, vt hic locus reddatur apertior, pro his namque. Et *formidabunt filij maris*, legit, Et properabunt filij à mari. Verbum autem *Harad* Hebraicũ quod apud Latinos trepidare est agendæ rei solicitudinem inuoluit, cum turba, & tumultu, Vnde cum dicitur, Et *formidabunt filij maris*, sensus est, properabunt à mari, hoc est, ab occidente. Filios verò nominat Israelitas, vel quia filiorum adoptionem sunt adepti, vel filios maris vocat, quasi dicat maritimos, siue occidẽtales, sicut filios Ierusalem vocat Scriptura homines Ieroſolymitanos. Quod ad Christum referamus hunc locum, qui sensus, vt placet Diuo Hieronymo, germanior est, de Ægypto, & de Assyriis, hoc est, ab oriente, & ab occidente, & ab aquilone, & à meridie venerunt, & quotidie veniunt ad Christum, qui discumbant cum Abraham, Isaac, & Iacob. Filios autem maris eos possumus appellare, vel aquarum, qui sagena Domini comprehensi sunt, & abstracti de mari huius seculi. Et *auolabunt quasi aues ex Ægypto, & quasi colũba de terra Assiriorum.* Israelitarum in patriam restitutionem celerrimam fore inquit componens eos cum auibus ac maximè cum columbis, quæ maxima, atque constanti volandi pernicitate valent, quamobrem eam præcæteris auibus elegit in nuntium Noe. Dauid etiam inquit, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo? Ecce elongaui fugiẽs
Gene 8. Psal. 54. Isai. 47 ſ. Et *collocabo eos in domibus suis dicit Dominus.* Stabilem firmã eorum fœlicitatem fore confirmat, vt pote quod diuina manu in domibus suis sint collocandi. Melius tamen hæc referemus ad Christum tunc enim homines abstracti de mari huius sæculi iuxta illud Isaiæ, Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, vel de regionibus occidentis, hoc est
Mat. 13. Ioan. 4. peccatis, in quibus occidit sol iustitiæ, *collocabuntur in domibus suis*, quę horrea vocat vt Euangeliũ. Vel mãsiones domus cœlestis patris intelligit per domos, vel peculiares fidelium Ecclesias, in quibus Christus eos habitare faciet & congregabit, *Circundedit me in negatione sua Ephraim, & in dolo domus Israel.* Patientiam suam Deus detegit erga Israelem, eiusque reges, quos per Ephraim intelligit. Idem autem est Deum esse circũdatum ab Ephraim, & Israel quod inter eos habitare

Quo

Quód verò addit, *in negatione & dolo*, Ephraim, & Israelis arguit ingratitudinem, & impudentiam qui coram tanto Domino, & Deo suo idola colere multisque aliis peccatis se implicare nõ erubuerint. Ac si apertius dicat Deus, Ego hactenus habitabam inter Israelem, & Ephraim, & tamen pleni sunt sceleribus. *Iudas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.* Constantiam populi Iuda, & fidem erga Deũ detegit, vt ex cõparatione vtriusque populi, scelus Israelis reddatur grauius qui non adhæserit Domino, & fideliter religionem retinuerit, vt Iudas. Per *sanctos* quidam sacerdotes intelligunt, sacrificia, cæremonias cæteraque sacra ad pietatem spectantia, Fauet huic expositioni Chaldaica Paraphrasis. Alij sub ea voce, *cum sanctis*, mysteriũ Trinitatis latere existimant quasi dicat, Iuda fidelis est cum sanctis hoc est cum Deo, & cum in numero multitudinis dixerit, *cum sanctis*, personarum diuinarum distinctionem ibi implicatam philosophantur.

Magna Impudentia Israelis qui in conspectu altissimi ausus est digredi ad Deos alienos.

Obseruationes spectantes ad morum compositionem.

Vasi leo rugiet. Quid Christo cum leone? Nonne Christus agnus est? Ecce agnus Dei, ait Baptista. Cur ergo vocatur leo? Docet necessariam esse cum mititate seueritatem prælatis ne suo muneri desint. Leo namque rigidus est, & inflexibilis, agnus vero mansuetus. Sic vtrumque habuit sanctus Moses. Erat inquit Scriptura, Moses vir mitissimus super omnes homines, qui morabuntur in terra. Ecce agnus erat Moses sed cum munus sibi iniunctum moderatoris postulabant leonem se etiam esse demonstrauit. Nõ enim benignitas eius obstitit, quin malefactores puniret, & rugiret, vt leo. Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, inquit, Ac rursum vidēs vitulũ aureum, & choros adorantiũ eum, iratus valde proiecit de manu tabulas tantaque indignatione succēsus est reprehendens Aaronem, vt dicat Aarõ, Ne indigneturDñs meus. Apostolus etiã, audi, quid vultis in virga veniã ad vos, an in charitate, & in spiritu mansuetudinis? In huius rei typum in arca testamenti vrna aurea erat habens manna, & virga, Aaron, & tabulæ testamenti. Prius manna dicitur esse In arca, neque solum hoc in ea repositum est, etiam virgã inuenies. Quid arca adumbrat, nisi prælatum? Et in hac arca quid primum reponendum est? Gerè

Iob. 1.

Exod. Moyses Vir naturaliter mitissimus seueritatis autem in malefactorũ punitione. Num. 21. 1. Corint. 4. Hebr. 9.

Certè manna dulce, hoc est, se debet benignum suis ouibu
exhibere, cæterum virga seueræ correctionis despicienda n
est. Si mansuetudo à peccato oue non reuocat, virga percu
tienda est, vt quæ lenitatem neglexit pastoris, experiatur (
Apoc. 1. ueritatem correctionis. Sic filius hominis podere vestitus, c
put habet candidũ, tanquã lanã albam, sed oculi eius sun
tanquam ignis, & de ore eius gladius ex vtraque parte acu
clementiæ cũ zelo iu stitiæ optimum præsidium iudicis. tus exibat. Cur habet caput, velut lanam quæ ouis, & agn
est, oculos vero ignitos & ex ore anceps exit gladius? Vt do
ceat vtrũque gubernatoribus necessariũ, & mititatem, & i
gnẽ zeli cũ gladio iustitię. Gladius enim iustitię symbolũ e
dicẽte Apostolo, de ministro iustitiæ, Non sine causa gladiũ
Rom. 13. portat. Descendi, inquit Sponsa, in hortum nucum, vt vide
cant. 6. poma cõuallium. Quid Ecclesia, est nisi hortus variis reple
tus hominibus, velut arboribus? In ea nuces inuenies, & m
los, vt discas tecum virgã ferre, ad nuces colligendas, omni
bus enim compertũ est, nucem excutiendam virga, vt fruct
eius habeas, Sed mansuetudo deserẽda nõ est ad legenda po
ma, ea enim virgæ percussione non egent, sed leni manu ca
penda sunt.

¶ *Et auolabunt quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de terr
Assyriorum.* Ecce cum egrediuntur ex Ægypto, non cuiuis a
Matt. 10. ui cõparantur, sed columbę. Noli ergo tu, vt coruus exire de
Ægypto, qui vulneribus, & cadaueribus pascitur bestiarũ, sed
esto colũba. Estote simplices sicut columbæ, inquit Asserto
noster. Et in Canticis, Oculi tui columbarum. Non ait, Esto
cant. 2. te corui, aut vultures, qui fœtida mãdunt, si vulnus in pro
ximo vident rostro, & vnguibus laniãt, & impetunt, peccati
Aegyptum habitant qui impiorum familiaritate gaudent. ventrem replentes alienis, quod detractorũ est. Esto colum
ba, quæ selectiora in pabulum eligit grana hoc est, post cõuer
sionẽ tuam, cum Ægyptum relinquis, noli cũ iniquis habe
re necessitudinem quære viros pios, & iustos, & meliores ho
mines qui non te rursum ad Ægyptum redire suis praui
moribus faciant.

¶ *Et collocabo eos in domibus suis.* Non inquit, Collocabo eos
in domo vna, sed in domibus, Optimi igitur distributoris tã
git munus, qui pro cuiusq; meritis reddit iis, qui auolant ex
Isai 48. Ægypto. Hinc aput Isaiã Dominus dicit, Dextera mea men
sa est cœlos. Quid dextera Dei est, nisi beatorum, & iustorũ
Matt. 25. locus Matthęus nãque inquit Statuet agnos à dextris. Quos
sum à dextris? vt eos, qui cœlum extiterunt, & domus Dei
in ipsis enim inhabitauit Deus, nõ secus atque in cœlo ma
sic

tis ornato virtutum ſtellis, metiatur, & cuique paria meritis tepẽdat. Quod & Ezechiel ſub indicauit, dicens ſe vidiſſe virum, cuius ſpecies erat, vt æris, & funiculus eius in manu eius, & calamus menſuræ in manu eius, Quis hic vir eſt, niſi Chriſtus Dicitur autẽ ſpecies eius tanquã æris, quia quemadmodum æs funditur igne, eiuſque calore liqueſcit, quãdo ex aliqua conflatur ſtatua, Sic Chriſtus Deus noſter igne diuini amoris inflammatus, ſe erga amantiſſimum iuſtis exhibebit, manſiones illas cœleſtes diſtribuet, & in variis cœleſtis arcis cubilibus collocabit, iuxta illud, Exultabunt ſancti in gloria lætabuntur cubilibus ſuis. Quadrat obſeruatio in Euãgelium pro feſto S. Philippi, & Iacobi, in hęc verba. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Ecce, nõ inquit, Vna manſio, ſed, manſiones. Vado etiam inquit, parare vobiſcum locum. Quomodo nobis, Domine, locum paras? Habens ſpeciem ſicut ęs, id eſt, ingenti charitate ſuccenſus.

Exod. 4. Chriſtus partietur hæreditatem paternã iuſtis & electis.

¶ *Et formidabũt filij maris, & auolabunt quaſi auis ex Aegypto.* Obſeruate, fratres mei quando formidauerũt filij maris, ita vt auolent ex Ægypto, audito nempe rugitu leonis. Bona res ergo timor Dñi, quando auolare facit ex Ægypto. Dixit Moſes Pharaoni, Mitte nũc, & cõgrega iumenta tua, & omnia, quę habes in agro, homines enim, & iumenta, & vniuerſa, quę inuenta fuerint foris, & neque cõgregata de agris, ceciderit́q; ſuper ea grãdo, morientur. Intuere autẽ animo, qui fuerũt exẽpti à morte tam acerba, Qui timuit, inquit Scriptura Dñi verbum de ſeruis Pharaonis, fecit confugere ſeruos, ſuos, & iumenta in domos qui autẽ neglexit ſermonẽ Domini, dimiſit ſeruos ſuos, & iumẽta in agris, quæ poſtea grãdine perierunt. Tu ergo, qui factus es ob peccata ſeruus Pharaonis. Qui enim facit peccatum ſeruus eſt peccati, collige iumẽta tua, hoc eſt, corpus, & animam tuam, quæ libera demiſiſti, vt quoquo liberet, paſcerentur, nullũq; fuit pratũ deliciarũ, cui° flores nõ guſtarẽt, & demeterẽt, iuxta illud impiorũ Nullum ſit pratũ, quod nõ pertraſcat luxuria noſtra. Colligę inquam ea, & intra domum cohibe, timens grandinem iuſtitiæ Dei. Cur enim ſeruis Pharaonis infidelibus ignorantibus Deum & legem eius proderit timere Dominum, tu autem Deum non timebis, qui fidem Chriſti ſuſcepiſti? Infidelis congregat iumenta ſua, & tu libera dimittes iumenta tua vt in paſcua vetita irruant, diuini timoris oblitus, & grandine diuinę iuſtitiæ pereas? Congrega, inquit Dominus Moſi ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcant timere

Exod. 9.

Qui facit peccatum mancipiũ ſit peccati. Ioan. 8.

Sapien. 5.

Deut. 4. timete me omni tempore. Ingens ergo & optima hominis custodia timor Domini, quando non vna, aut altera hora, nõ hoc, aut illo anno præcipit Dominus timere se, sed omni tẽpore. Agnouit Regius Psaltes quantum emolumenti adferat homini timor Dñi, quamobrem dixerat, Cõfige timore tuo carnes meas. Et sanctus Iob ait, Semper quasi tumentes fluctus super me timui Deum. Ac rursum hunc sanctissimum virum commendans Scriptura inquit, Fuit Iob timens Deũ, ac recedens à malo. Obserua autem quid post timorem Dei fuerit appositum, nempe recedens à malo. Igitur vt homo à malo recedat hunc secum comitem portare debet, timorem videlicet Dei. Hinc Sapiens inquit, Timor Domini odit malum. Ac rursum, Timor Domini fons vitæ, vt decliret à ruina mortis. Et Isaias, Timor Domini, ipse est thesaurus eius. O pretiosissimum animæ margaritum, ô egregium hominis ornamentum timor Domini. Quando Simeon meruit in vlnas suas accipere Christum? Cùm prius dixerat Scriptura, Homo iste iustus, & timoratus. Quando auolarunt filij maris ex Ægypto? quum formidarunt ad vocem leonis rugientis, Christi videlicet. Quadrat etiã in Euãgelicũ Transfigurationis, in hæc verba. Audiẽtes discipuli ceciderũt in faciem suã, & timuerunt valde. Quinam timent ad vocem Dei Discipuli Christi. Tu ergo tunc agnosce te discipulum futurum Christi, cum Deum timueris. Quando etiam hos discipulos tetigit Iesus, & dixit, Surgite, & nolite timere? Quum timerẽt valde, Si vis ergo Christũ ad te allicere, vt tui misereatur, dexterãq; porrigat, vt è terra leuet, prius time Deum.

Optima custodia timor domini.

Iob 31.

Iob 1.

Nõ intrat Charitas incomitate habet secum socium timorem quem introducit ipsa sed illum castũ permanentem in seculũ seculi Aug. de verb. Apo.

Isai. 33.

¶ *Quasi leo rugiet, quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris.* Terribilem, & tremendam esse vocem Dei tui, hic locus ostendit similemq; rugitui leonis, iniquis, & peccatoribus. Namquid non verba mea, sunt quasi ignis, dicit Dñs, & quasi malleus conterens petram? Et Sponsa ait, Anima mea, liquefacta est, vt dilectus locutus est. Et in Apocalypsi dicitur, Gladi⁹ procedebat de ore Christi, vt eius verbũ efficax ostenderet? Vbi ergo sunt, qui hanc Dei vocem negligunt? Vbi qui, ea audita, non trement? Vbi qui non à peccati morte & somno surgunt, sed in peccatis iacẽt resupini? Suscitat catulos suos suo rugitu, & miseri homines, clamãte Deo per os cõcionatoris, non resurgent? A. diũt hic formidare filios maris, & ipsi eam vocem contemnent, atq; si iusti essent? O cæcitatem deplorãdam. Disces etiam, quid sunt calamitates, & tribulationes, nempe rugitus Dei tui quibus contẽdit te de somno peccati

Ierc. 31.

Cant. 5.

Apoc. 2.

suscitare

ſuſcitare. Comminationes namque captiuitatis, & exilij vocat Deus rugitum leonis. Non ergo omnino malę ſunt tribulationes, quãdo illis homo excitatur de ſõno peccatorum. Quemadmodũ ſi quis porrectis pedibus dormiẽs imperatur à ſerpẽte, & cũ iã proximus inſtat, vt ſuo veneno interficiat, ab aliquo vocib⁹, & clamorib⁹ excitetur, poſtea gratias agere debet excitãti ſe, In eundem modum calamitates ſunt diligendæ quia ne percutiamur ab antiquo ſepente, clamant, vt reſurgamus. Ad hæc locus hic aptiſſimus eſt concionibus Dominicæ 1. Aduentus, in hæc verba, His autem fieri incipiẽtibus, leuate capita veſtra, quoniã appropĩquat redemptio veſtra. Ecce, aliis areſcẽtibus hominibus, ad lætitiam excitat diſcipulos ſuos, quid hoc eſt, aut quã ob cauſam; Quoniã tunc quaſi leo rugiet Chriſtus, vt prędam glorię det in pabulum filiis ſuis, qui velut catuli extitere, & pugnauerunt. Tanta enim eſt cœleſtis gloriæ amplitudo, vt ipſe ſatietur, & diſcipulis, quo reficiantur, relinquat, cæterum alia animantia, puta homines peccatores deterreat. Lege, quæ nuper diximus, expendentes literam. Conferunt enim ad hanc extendendam obſeruationem.

Simile.

Tribulationes nos à ſomno vitiorũ excitant ne nos incautos hoſtis antiquus emãcipet.

¶ *Audiẽt quaſi auis ex Aegypto, & quaſi columba de terra Aſſiriorum.* Docet non ſegniter, & oſcitanter relinquenda eſſe peccata. Id enim eſt auolare ex Ægypto, quæ terra eſt peccatorum, & vbi filij Dei affliguntur, ſed celeriter, Audis enim peculiare Dei eſſe beneficium, celerẽ fugam, & exitum de Ægypto. Quemadmodum ſeruus Abraham non ſegnis, ſed feſtinus, Rebeccã ducẽs in vxorem Iſraac, reuertebatur ad dñm ſuum, Sic quiſq; Chriſtianus cũ animam ſuam educit de regione peccati, vt eam nũcupet ſponſam Chriſto, debet cum feſtinatione exire de regione vitiorum. Quadrat obſeruatio in Euangelium infra octau. Corporis Chriſti, in hæc verba, Exi cito in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos introduc huc. Qur ſunt verè pauperes, ac debiles, & cæci, niſi peccatores? Hi enim ſpiritualibus bonis ſunt ſpoliati, hi debiles, cum nihil boni valeant facere, hi cęci denique ſunt, cum lumen cœli non videant, & in tenebris iaceant peccatorum. Hi citò debent ire ad conuiuium Chriſti, vbi dapes cœleſtium donorum propinantur, non lente.

Gene. 24.

Fœlix ſerui conditio cuius ſumma voluptas eſt in ſequendo veſtigia Domini ſui.

¶ *Poſt Dominum ambulabunt.* Fœlices ſerui qui tantum Dominũ ſunt adepti vt illum ſequi poſſint, hoc eſt imitari, eiuſque dictis, & præceptis obaudire, & obtemperare. Sũt enim multi domini, poſt quos ambulare impium eſt. Hi ſunt qui

Gene. 39. iniqua præcipiunt. Sic precipit impudica Domina famulo, vt secum dormiat, sed bonus & pudicus famulus respondet. Dan. 3. Quomodo possum hoc malum facere? Sic etiam Nabuchodonosor præcipienti adolescentibus sanctis, vt adorarent statuam auream, nõ obtemperatur, sed dicunt, Non oportet nos de hoc respondere tibi. Vides etiam, quæ sit boni domini cõ Ioan. 13. ditio; prius arripere virtutis viam quam famulos, vt non sequi Dominum, serui, & famuli erubeant. Sic Assertor noster cœpit facere, & docere, dicens Exemplum meum do vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis, filij etiam Israel petunt à Domino Deo suo sibi dari ducem, non qui tantum præcipiat, sed qui prius iter arripiat virtutis. Quis ascendet, dicunt, ante nos, & erit dux belli. Ecce, non sunt cõtenti dicere, Quis præcipiet nobis, ascendite Contra Chananæũ, sed, quis ascẽdat ante nos. Hinc egregie D. Bernar- Ber. Epist. 72. dus inquit, Pulcherrimus ordo est, & saluberrimus, vt onus, quod portãdum imponis, tu portes prior, & ex te discas, qualiter oporteat alios moderari. Et Apostolus, Imitatores mei 1. Cor. 11. estote, sicut & ego Christi. Non igitur solum verbo docebat Magnicõ- fert vita laudata prælati ad exemplar subditorũ. Apostolus, neque inquit, Ite, imitamini Christum, sed, imitamini me, sicut ego Christum. Agnouit quippe, quãtũ excitet animos subditorum exemplum bonum prælatorum. Timotheo etiam inquit, Exemplum esto fidelium, in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Et Tito, In omnibus præbe teipsum exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, ingrauitate. Non solum dicit, Ore, & verbis doce bona opera, nam licet id prælato incumbat docere, vlterius illi progrediendum est, & etiam factis docere debet. Imple Ezec. 10. manus tuas, dicitur apud Ezechielem, prunis, quæ sunt inter Cherubim, & effunde super ciuitatẽ. Nõ ait, Solum ore sume prunas quod multi faciunt, magnifice de charitate, & virtutibus differentes, verbo multa docentes, & præcipientes, sed Imple manus, hoc est, operibus charitatem doce. Sic etiam Apoc. 2. apud Apocalypsim filius hominis ambulans in medio septem candelabrorum aureorum, tenet septẽ stellas in dextera sua. Quiq; sunt cãdelabra aurea, nisi prælati, & Episcopi? Hi Matth. 5. enim sunt, quibus dicitur, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Vt autem Christus hæc cãdelabra accendat, accedit ne solum verbis? Nequaquã, sed stellas portat in dextera, id est, exercet opera virtutis, id enim per stellas intelligit in manu.

¶ Secundò,

¶ Secundò, *Post Dominum ambulabunt.* Ecce veram famuli conditionem, ambulare post dominum suum, non ante eum præire, neque ad latus eius ambulare, atque si eius comes esset. Debet enim quisque suam agnoscere sortem, & conditionem, vltra quam tẽdere dedecet. Videbis nonnullos dominos ambulantes post famulos suos, & quẽadmodum vmbra corpus sequitur, neque alio diuertit, quam quo corpus deflexerit, sic citra voluntatem famulorum nihil decernunt, & faciunt, neque obseruant, iustum ne sit, vel iniustũ, quod postulant. Hoc, vellem, attendant magnates, & principes, qui ita deuincti sunt suis familiaribus, vt ipsi quamuis domini sint, magis famuli censeantur, quando post ipsos famulos ambulant. Neq; mihi quis obiiciat, vt hoc asseueret æquum esse, multa officia à famulis accepta eam beneuolentiam, & gratiam meruisse ingratitudinis signum. Nam licet impium sit, dominum esse ingratum in bonum, & fidelem famulum, vt illiq; repnedere pro meritis ratio depoſcat, non tamen vltra merita, tunc autem vltra merita reddit, cum seruum sibi æqualem, vel maiorem facit. Non est, inquit Christus, seruus maior domino suo. Exemplo nobis est Pharao, qui cum tot à Ioseph beneficia accepisset, vt saluatorem mundi eum iusserit appellari, audi quid dicat ille Ægypti rex Ioseph, Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum regni solio te præcedam. Ecce non sibi parem, neque maiorem, sed minorem se constituit Ioseph, ait. n. Vno regni solio te præcedam. Quadrat obseruatio in Euãgeliũ festi Sancti Laurẽtij in hæc verba, Qui mihi ministrat, me sequatur. Vides quo pacto ministri officium sit non præire, sed sequi dominum suum;

Simile.

In Reges qui tantũ deferunt authoritatis suis familiaribꝰ et principibꝰ à delitijs vt nihil audiãt nisi eorum ausibus nihil videant nisi eorum oculis cæci & surdi Ioan. 13. Gene. 41.

CAPVT DVODECIMVM.

EPHRAIM pascit ventũ & sequitur æstũ tota die mẽdacium, & vastitatẽ multiplicat: & fœdus cũ Assyrijs iniit, & oleũ in Aegyptũ ferebat. Iudicium ergo Domini cũ Iuda, & visitatio super Iacob iuxta vias eius & iuxta adinuentiones eius reddet ei. In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est, fleuit, & rogauit eũ: in Bethel inuenit eum, & ibi locutus est nobiscũ. Et Dominus Deus exercituũ, Dominus memoriale eius. Et tu ad Dominum tuum cõuertere: misericordiam & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

¶ Ephraim's

¶ *Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum.* Bifariam dispungitur hic locus. Antiqui Patres secuti D. Hieronymum opinantur, hoc esse ad eam historiam referendum, quæ tradit Mahanem regẽ Israel, pace facta cum Assur, ab Ægyptiis auxiliũ postulasse, & hoc est, quod nunc dicitur, *Ephraim pascere ventos* id est, spe vana se decipere, *sequique æstum*, hoc est, ire ad meridiem, nihilque aliud agere tota die, nisi sibi illudere, & dum huc, illucque discurrat, vastitatem, & euersionem suis vrbibus præparare. In eundem modum expendunt, quod sequitur, *Tota die mendacium, & vastitatem multiplicate. & fœdus cum Assyriis iniit.* Quis enim non videat, vastitatem suarum vrbiũ esse, atque mendacium, pepigisse fœdus cum Assyriis? Alij pertinaciam Israelitarum in scelere hic implicari dicunt, vt criminis grauitas hoc argumento augeatur. *Pascere enim ventum*, est, inania, atque inutilia studia sequi, operamq; perdere. Cum enim venti neque regi ab hominibus possint, neq; certis contineri locis, nam spiritus, hoc est, ventus vbi vult spirat, & vocẽ eius audis, & nescis, vnde veniat, aut quo vadat. qui ventũ, certum est, frustra laborare, eiusq; studiũ esse superuacaneũ, & inutile, huiusmodi erat cultus ille idolorum Israelitis, cum idola nullam sibi valeant ferre opem. Quod autem additur, *Et sequitur æstum*, nõ sic explanant, vt æstus significet Ægyptũ, quod ea regio in meridiana parte mundi sita est, sed eam vocem significare dicunt ventum subsolanũ, siue Eurũ, qui vehementissimus est, & homines lædens. Certum enim est, quosdam ventos quibusdam terræ partibus esse infestos, sic Italis, Austrum, qui & Mytilenensibus ægritudines affert, Corus tussim. Subsolanus vero Asiæ regionibus nocentissimus est, sicut scriptum est, Sicut ventus Subsolanus disperdã eos. Et iterum, Ecce, plantata est, ergo ne prosperabitur? Nónne cum tetigerit eã Subsolanus, siccabitur, & in areis, germinis suis arescet? In eundem modum Israelitas quos per Ephraim intelligit, nõ modo sibi, verum etiam aliis fore nocumento in vitulorum cultu, hic prædicitur. Prior explanatio antiquorum Patrum est, hæc posterior recentiorũ.

Pascere vẽti Ada gium de inani & superuaca nea opera.

4. Reg. 15.

Ioan. 3.

Quidam vẽti noxij sunt certis Climatibus aliis salubres.

Iere. 17.

Ezec. 17.

Et oleum in Aegyptum ferebat. Significat Israelem munera detulisse Ægyptiis, partem enim muneris pro omnibus muneribus missis posuit. Et erat autem inter cætera pretiosius, quale oleum terræ sanctæ est, quod omnium optimum esse perhibetur. *Iudicium ergo Domini cum Iuda, & visitatio super Iacob.* Vtrunque regnum peccasse contra Dominum inquit, Israel videlicet, & Iuda, quamobrem & vtrunque plectendum.

etiam

etiam. Quodam modo autem prædicitur transmigratio duarum tribuum & decem. *In vtero supplantauit fratrem suum.* Veteris hic recordatur historiæ, vt Dei misericordia erga Iacob, & illius duritia contra Dominum cognoscatur. Quoniam cum adhuc esset in vtero Rebeceæ supplantauit fratrem suũ Esau, non vtique fortitudine propria, sed Dei dispositione, qui eum fidelem sibi putabat futurum patriarcham. *Et in fortitudine sua directus est cum angelo.* Quãdo missus est à patre suo Mesopotamiam, vel quando iuxta torrentem cum Iacob tota nocte angelus luctatus est, à quo benedictionẽ accipiens, audiuit, Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra hominem prævalebis? *Et inualuit ad angelum*, precibus impetrans, vt sibi benedictionem daret. *Et confortatus est*, ipsius benedictione, quem vicerat, quando dictum est illi, Non vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum. *Fleuit, & rogauit eum.* Quando dixit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ista enim est luctatio, quam gessit cum angelo precibus tenẽs illũ, vt sibi benediceret, non viribus corporis. *In Bethel inuenit eum.* Ordo proposterus est. Prius enim patris matrisq; acquiescens consilio, dum fugeret à facie fratris sui, angelum inuenit in Bethel, quando submittẽs lapides capiti, obdormiuit, ibiq; angelos vidit ascendẽtes, & descendentes, & vidit Dominũ subnixũ scalæ, & dicentẽ sibi, Iacob, noli timere, ego sum Dñs Deus patrũ tuorum. Descende, eroq; tecum, & reducam te. Quam ob causam vocauit nomen loci illius Bethel, id est, domus Dei. *Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale eius.* Variè explanatur, quia obscurus est hic locus. Referunt vocẽ memoriale ad omnẽ ab angelo impositorum Iacob in dicta lucta. Ac si apertius dicat, Hoc memoriale nominis sui dedit illi, vt diceretur Israel, hoc est, vir videns Deũ. Quod nomen vsq; hodie retinẽt filij eius. Ipse enim suo nomine, quod ab angelo impositum est, semper nominis Dei recordatur, à quo & ita vocatur. Alij dicunt Dominum esse *memoriale* Iacob, quoniam Iacob semper habuit Deum in memoria. Alij *memoriale* referunt ad nomen Dei, quod est illud ineffabile tetragrãmaton *Iehoua*, quod propriũ nomen veri Dei est, pro quo Hebræi ob tanti nominis maiestatem illud ore proferre non audentes, pronuntiant *Adonai*, vel *Elohim*, pro quibus interpres Latinus vertit, Dominus, vel Deus. Est autem sensus, Ille nimirum Deus Iacob semper colendus est, atque omni officio retinendus, cuius virtutem, curam, atque prouidentiam ipse Iacob, patresque sui vbique fuerant

Gene. 25.

Gene. 28.

Gene. 23.

Gene. 23.

Hysteron proteron.

Gene. 28.

Israel, vir videns Deum.

exper-

experti, nullum autem alium illis fuisse constabat præter Adonai fortissimum Deum exercituum, cuius nutu omnia gubernantur, cuius maximus exercitus, & fortissimus in cœlo, & terra, quinimo vbiq; causa Iacob probauit ipse Deus, hoc sibi esse nomen, quamobrem hoc illis nomen sanctissimum perpetuò esse debuit, vt Deũ omni officio, & inculpata fide, atq; perpetua virtutis obseruatione prosequerentur. Quod apertius sequens versus declarat. *Et tu ad Dominum conuerteris.* Vt sæpius iam à nobis est obseruatum, crebrò futurum tempus verborum non tam temporis rationem inuoluit, quàm quid homini facere incũbat, & debeat. In hunc modũ est hic verbum, *conuerteris*, explanandum, id est, tu debuisses ad Dominum conuerti, illiq; omni pietate inseruire, atque eum colere. *Misericordiam & iudicium custodi.* Misericordia pro omni erga proximum pietatis genere posita est, iudicium vero æquitatem, & officij rationem significat.

Sanctissimi nominis Israel impositione ad beneficiorum memoriã recolendã obligatur populus.

Obseruationes spectantes ad morum institutionem.

Nihil est quod magis excitet diuinam vindictã in delinquentes quam pertinacia.

Nota die mendacium & vastitatem multiplicat.

¶Non parum Deum commouet peccatoris pertinacia, vt de eo sumat vindictam. Agnouit enim Dei nostri benignitas, & clementia, quantum sint homines vitrei, & proni ad peccandum, ac propterea multus est ad ignoscendum, si malefactorum pœniteat eos. Cæterum si in impietate persistant, semper peccatis peccata addentes, seuere puniet. Hinc Ephraim tota die multiplicasse peccatum, refert Deus. Regius etiam Psaltes obiurgat impium ob hanc ad peccandum firmitudinẽ, dicens, Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? tota die iniustitiam cogitauit lingua tua. Sed ex hac pertinacia, bone rex, quid est subsecutum? Audi quid subiungat, paucis interpositis, Propterea Deus destruet te in finem, euellet te, & emigrabit de tabernaculo tuo. Audi etiam quid per prophetas suos dicat, Dimittam reliquis hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius, eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis aduersariis suis. Cur pientissime Deus tam acerbè punis hæreditatem tuam? Obserua, quam reddat causam, Eo quod fecerunt malum coram me, & perseuerauerunt irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, vsque ad hanc diem. Obserua etiam quos Deus milites contra Madianitas iusserit eligendos, non vtiq; qui curuatis gentibus biberun, sed qui manu & lin-

Psal. 51.

4. Re. 21.

Iudic. 7.

& lingua aquas lambuerunt, ſicut canes ſolent lãbere. Quid eſt curuatis genibus milites aquas bibere, niſi peccatis ſe ingurgitare, toroſq; ſe voluptatibus tradere? Aqua namq; voluptates adumbrat. Qui ex his aquis ita bibunt, vt diu in illis ſe delectantes, perſeuerent, hos reſpuit Deus velut indignos & ineptos ad bellum ſpirituale. Conſuetudo enim peccandi hominem velut vinctum tradit hoſtibus. Vnde D. Aug inquit, Vocabas me Domine, & ſuſpirabam ligatus nõ ferro alieno, ſed mea propria voluntate. Velle enim meum tenebat inimicus, & inde catenam fecerat, & conſtrinxerat me, quippe ex voluntate peruerſa, facta eſt libido, & dũ ſeruitur libidini facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini nõ reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Hactenus D. Aug. Et Sapiens ait, Inualeſcente iniqua conſuetudine, error, tanquam lex cuſtoditus eſt. Et apud Ieremiam, Si poteſt æthiops mutare pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteſtis bene agere cum didiceritis malum. Quemadmodum ædificium nuper compactum facile, tempore autem conſolidatum difficilè diruitur. Sic mala, cum in nobis diutius immorantur, vehementiora fiunt. Et quod multo deterius eſt, hominique iniqua peccandi conſuetudine irretito nocentius, quod is vehementioris mali acerbitatem non ſentit. Sicut enim Mithridati quotidie ſumenti venenum, conſuetudine factum eſt innoxium, Ita mala, quibus miſer peccator aſſueſcit, non offendunt. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro feſto Diuæ Mariæ Magdalenæ, in hæc verba, Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Verbum, ecce attentionem captat atq; ſi rem nouam, & admirandam noſtris oculis ſubiiciat, contemplandam. Et quænã hæc res eſt, Quod mulier nõ vno aut altero peccato contaminata, ſed longa peccandi conſuetudine implicata, ſe ad meliora conuertere ſtudet. Id enim inuoluit Spiritus ille cœleſtis, Magdalenam vocans peccatricẽ. Sed cur, vt cognouit hæc peccatrix, vbi Chriſtus erat, ad illum accurrit, & moras non trahit, expectans, quod exiret de conuiuio Chriſtus? Quia quãto in periculo diuinæ vindictæ eſſet conſtituta, cernens, iã extremum ſibi exitium immi nere cogitabat, manuſq; vindicis iudicis effugere ſtudens, non eſſe differendam veteribus peccatoribus ad Deum conuerſionem ſuo facto demonſtrat. Idẽ igitur eſt dicere, Ecce, mulier peccatrix, ac ſi dicat, Ecce miles ad bellũ ignauus, & totũ ſe in aquas peccatorũ deiecerit, veluti, è fluctibus emergit vt conſtanti animo, & ingenti fortitudine contra vitia decertet

Conſuetudo peccandi tyranno potentiori homini ſuis tradit hoſtibus.

Sap. 14.

Iere. 13.

Simile.

Vincere conſuetudinẽ peccati dura eſt pugna illa enim quæ ſi ſecunda & quaſi affabricata natura dicitur.

decertet. Ecce fœmina antiqua consuetudine suorum peccatorum, veluti fortissimis funibus deuincta, non secus atque alter Sanson è gremio Dalilæ surgit vt interficiat mandibula asini Philistæos mille, hoc est, confessione, peccatorũ multorũ capita conterat se confitens, instar asini, vixisse, eaq; cõfessione multas lachrimas hauriat, quibus & Christo lauet pedes, & peccatis suum refocillans spiritum vires recipiat ad destruendum antiquum iniquitatis domicilium. Ecce, quæ prius non sentiebat venenum peccatorum, velut alter Mithridates eorum dulcedine illecta, præamaritudine ingentem copiam fundit lachrymarum, & quod antea dulce illi videbatur, nunc amarissimum esse sentit.

Iud. 15.

Mithridates Rex Põti aliq; Armeniæ puer antidotis adeo assuefactus ne volens quidem senex veneno moriri potuerit Helinandus dicit. Quo hic Rex timens ne à fratre suo veneno necaretur, ut ipse fratres viginti eum duabus uxoribus & totidem cum his admissis quotidie ieiunus edebat.

Et *fœdus cum Assyrijs iniit.* Probro Deus vertit Israel, quòd cum iniquis hominibus, & peccatoribus contraxerit amicitias. Fugiamus ergo, fratres mei, prauis hominibus fœdere, & amicitia copulari. Est enim hoc pergratum Deo sacrificium. Vnde in Apoca. legimus, Hæc dicit, qui tenet in dextera sua septem stellas, & ambulat in medio septem candelabrorum aureorum, Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos, Quid cãdelabra ista sunt, nisi homines, quibus Christus inquit, Sint lucernæ ardentes in manibus vestris. Ac rursum. Vos estis lux mundi sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Christus autẽ inter candelabra aurea ambulans, & ostendens dexterã plenã stellis, quid significat, nisi dexterã iis solum porrigendam in amicitiæ fœdus, quorum opera cœlestia sunt? Dextera namq; aliis data, amicitiæ symbolum est. Vnde Scriptura inquit, Demus dexteras hominibus istis, & faciamus mus cum illis pacem, stellæ vero virtutum splendorem significant. Sic enim inquit Apostolus, Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus, vt sitis sine reprehensione in medio nationis prauæ, & peruersæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Igitur ac si Deus dicat huic episcopo, Accipe dexteram meam in fœderis vinculum quòd iniquos ferre non potes, ne dum illis copula amicitiæ coniungi, per gratũ enim mihi facis, iniquorum hominum consuetudinem, & familiaritatem odio prosequens. Quadrat obseruatio in Euangelium Epiphaniæ, in hæc verba, Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Cur Deus admonet sanctos reges, ne redeant

Apoc. 1.
Matth. 5.
1. Mac. 6.
Phil. 2.

ad

ad Herodem? Num ſolum, vt impium regem lateat ortus Chriſti non ſane ob eam tantum cauſam, quamuis ea præcipua ſit verumetiam, vt oſtendat Deus cum iniquis hominibus non eſſe familiaritatem, & neceſſitudinem attexandam.

¶ *Oleum in Ægyptum ferebat.* Cum oleũ in Scris adulationem ſignificet, iuxta illud Regij Pſaltis, Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ. Certum eſt oleum appellari à Pſaltes adulationem, & blandiloquentiam, quibus adulatores ita ſolent peccantium animos oblectare, vt in peccatis eos foueãt & enutriant. Nihil autem aptius dici potuit ad explicandam adulationis conditionem, quam eam cum oleo componere. Adulatio enim peccati nutrix eſt, quæ ſicut oleum flammis, in culpa ardentibus ſolet adminiſtrare fomentum. Reprehendit ergo Deus Iſraelem, & meritò, quòd oleum deferret in Ægyptum, hoc eſt, idola, & peccata Ægypti laudaret, vt eius auram ſibi aucuparet. Nam quamuis ſemper mala ſit adulatio, ſiue bona cuiuſpiam commendes, & laudes, ſiue ea peccantem foueas, eſt certe multo nocentior adulatio cum hominem de peccato laudat, quam cum ob virtutem commendat. Quoniam laudatur peccator, ait Dauid, in deſideriis animæ ſuæ, & iniquis benedicitur, exacerbauit Dñm peccator. Ingens ergo malum eſt adulatio, ſi quidem Deus ea ad irã prouocatur. Quemadmodũ venator leni ſibilo ferã allicit, vt gradum figat, quo certius ſagittã in eã dirigat, quãprimum enim ceruus venatoris audit ſibilum, ſiſtit gradum, atque tunc ſagitta transfigit. In eundem modum adulatores non ſunt aliud, quam diaboli ſibilus, vt peccatorum ſagittis venenatis corda noſtra propius atringat. Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Epiphania, in hæc verba, Turbatus eſt Herodes, & omnis Ieroſolyma cũ illo. Ecce, adulatores ſunt Ieroſolymitani, imitantur enim turbationẽ impij regis vt verbis & factis oleo adulationis iungant impij regis caput. Ecce oleum in Ægyptum deferunt cõmendantes peccatoris turbationem, vt deterior fiat.

Pſal. 140.

Adulatio vitiorũ fomentum et nutrix.

Pſal. 10.

Simile.

¶ *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Angelum, &c.* Primum illum ſtipitem, à quo genus trahebant Iſraelitæ, patriarcham nempe Iacob, eis proponit cõtẽplandum, vt quantũ à maiorum ſuorũ virtute degenerauerint, animaduertant, & erubeant. Nihil enim ignominioſius, & turpius homini, quã ſuis factis iniquis & prauis actionibus maiorum ſplendorem obſcurare eorumque

Erubeſcãt qui degeneres exercent abauita patrũ gloria.

rumq; puritatem non imitari. Quemadmodũ selectum triti-
Simile. cũ iactũ in terrã malã non dignum tãto semine fructũ sed ty
pham. Sic maiorum gloria suum amittit nitorem, in filiis ob
eorum illiberales mores, Solemus nonnunquam arbores in
serere, vt fiant nobiliores, gratioreq; reddant fructum, vt
oleastrum amarum in oliua pingui, si quis autem secus face
ret, oliuam nempe insereret in oleastro quantum esset, pre-
cor, is reprehendendus? In eundem modum inuenies nõnul-
los viros tanta animi præstantia insignes, vt cum habuerint
vilem generis sui stipitem, virtutibus præluceant maioribus
suis, veluti oleastrum mutantes in oliuam. Sunt etiam,
qui contra faciant ex oliua nempe oleastrum. Obsurant e-
Nobilior est à quoge nus incepit bonum que nobilitatis hoc est quod nos à maiorum nobilitate degenerare nõ finit. nim egregia maiorum gesta suis criminibus. Bone deus, quã
tum sunt isti obiurgandi, quantoque supplicio digni censen
di? Quis non ex arbore cognoscet fructum, quem sit pro-
ductura? Cum ergo egregiam, & pulcherrimam arborem,
heus bone vir, nactus sis, cur rubore non suffunderis, quod
non parem, & dignum fructum arbore originis tuę proferas?
Quis non virtutibus suorum progenitorum excitatur, ad eo
rũ insequenda vestigia? Sic S. Apost. fatetur se esse excitatum.
Gratias ago Deo meo, inquit, cui seruio à progenitoribus
meis in conscientia pura. Ecce, illos eximios patriarchas, tot
virtutum ornamentis præclaros se esse imitatum ait, agno-
uit enim dedecori homini vertendum, patrios non referre
2. Tim. mores.

¶ *Misericordiam, & iudicium custodi.* Egregie vtrumq; con-
iũgit, misericordiam videlicet cum iudicio, ne ita simus mi-
sericordes, & iustitiæ obliuiscamur, aut ita æquitatis amato
res, vt misericordiæ non recordemur. Quemamodum enim
Simile. ad exactã humani corporis perfectionem duæ sunt homini
manus, duoque oculi necessarij, & si alterã manũ abscindas,
vel alterũ oculum eruas imperfectus is homo iudicatur. In
eundem modum qui iustus est sine misericordia, aut mise-
ricors sine iustitia non perfecti Christiani metam attingit.
Exemplo nobis Deus noster est, vt vtraque virtute, iustitiæ,
& misericordię ornati conemur, vtramq; enim se custodis-
se testatur, dicens. Si dereliquerint filij eius legem meam, &
in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustitias meas pro-
phanauerint, & mãdata mea non custodierint, Visitabo in vir
ga iniquitates eorũ: Ecce, Deus tuus iustitiã ante oculos ha
bens, peccatorũ vindicẽ se esse demõstrat. Verũ nequis inde
occasionẽ sumat despiciẽdi misericordiam, totum solum se

tra

tradens æquitati, obserua, quid subiungat. Misericordiam autem, inquit, non dispergam ab eo. Sint igitur indiuidui in nobis comites, iustitia & misericordia. Significauit elegãter vtranq; connectandã virtutẽ Apocalypsis, dicens, Ecce, sedẽs, & iris erat in circuitu sedis. Quid enim sedens in sede est, nisi Christus iudiciariam habens potestatẽ? Sed dũ sedet iudicaturus, quo totus circundatus est? Obserua, quid dicat. Et iris in circuitu sedis. Quid iris adumbrat nisi diuinã misericordiã? Sic enim scriptũ est. Nequaquã vltra interficietur omnis caro aquis diluuij: arcũ meũ ponã in nubibus cœli, & erit signũ inter me, & inter terrã. Dũ ergo Deus homines iudicat iris in circuitu esse perhibetur, quoniã ita in peccatores sententiã iustitiæ fert, vt misericordẽ se esse demonstrat. Sic rursus idẽ D. Ioan. cernit angelũ fortẽ descendentẽ de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, & habebat in manu sua libellũ apertũ. Hic angelus Christus est, fortis sane iudex in discutiendis hominũ delictis, quamobrẽ fortis appellatur, non enim decet iudicẽ esse pusillanimẽ. Vnde Sapiẽs ait, Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis. Cæterum dum libellum habet hic angelus in manu, ad discernenda cuiusq; peccata, iris est in capite eius, hoc est, misericordiæ recordatur. Cum enim in capite memoria sedẽ habeat, esse in capite iridẽ, non est aliud, quã misericordiæ recordari. Sic namque legimus apud Genesim. Videbo arcum meum in nubibus cœli, & recordabor fœderis sempiterni. Iustos etiam imitari Deum suum, dum aliorum peccata discutiunt, & puniunt, ostendit Dauid, dicens, Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Correctio namque & increpatio æquitatẽ respicit, verum eam correctionẽ misericordia temperant iusti. Quadrat obseruatio in Euang. Dominicę vndecimę post Pentecosten, in hæc verba. Non sum, sicut hic publicanus. Ecce, æquitatem habebat Pharisæus iste, sed miser homo misericordiæ oblitus, indignum esse censebat Publicanum, quod audiretur à Deo. Quadrat & in Euangelium pro festo Diuæ Mariæ Magdalenę in hęc verba Pharisęi. Hic si esset ꝓpheta, sciret vtiq; quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eũ, quia peccatrix est. Videte, precor, vt se rectissimũ iudicem exhibeat peccatrici, & misericordiæ oblitus hic Pharisæus contemnat peccatricem, & repellendam à Christo iudicet. Heus Pharisæe cæce, nonne legisti apud vatem Hoseam,

Apoc. 4.

Gene. 9.

Apoc. 10.

Eccle. 7.

Summũ est nõ vincit se homo misericordia & humanitas ꝙ qui irrumpere nephas rimus & pernicida existimandus est.

Gene. 9.

Psal. 4.

Misericordiã, & iudicium custodi, ne misericordiam à iudicio secernas.

Depositã grauis peccatorum sarcina iustè misericordiã Dei consequi posse speramus.

¶ Præterea, *Misericordiam, & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper.* Obserua, quãdo dicat Deus Israel Spera in Deo tuo. Cum videlicet custodierit misericordiam, & iudicium. Vbi ergo sunt, qui virtutibus destituti, multisque oppleti criminibus sperant misericordiam se à Deo consecuturos? Deponant sarcinam prius suorum peccatorum, ac deinde virtutũ actionibus nauent operam, si misericordiam Dei adipisci cupiunt. Cũ enim hoc fecerit Israel ait illi Deus, Spera in Deo tuo. Nam qui secus faciunt, vt optime definit D. Thomas potius dicuntur præsumere, quàm sperare Sancti autem doctoris verba citare non grauabor, vt quantum isti abscopo salutis aberrent, quantumque contra Deum delinquant, intelligãt. Circa spem, inquit, qua aliquis inhęret diuinę potentiæ potest per immoderãtiã esse præsumptio in hoc, ꝙ aliquis tẽdit in aliquod bonum, vt possibile per virtutem, & misericordiam diuinam quod possibile non est. Sicut cum aliquis sperat, se veniam obtinere sine pœnitẽtia, vel gloriam sine meritis. Hæc autem præsumptio est propriè species peccati in spiritum sanctum quia scilicet per huiusmodi prę sumptionem tollitur, vel cõtemnitur adiutorium Spiritus sancti, per quod homo reuocatur à peccato. Hactenus ille. Quemadmodum qui aquam è fonte iugiter manante haurire vult, & domi reportare, necessum est, vas ferat, quo hauriat, & portet, si enim manus vacuas habeat operam perdit, & irrisione dignus est, Sic qui in diuina misericordia sperat necessum est secum ferat virtutes, vt aquam illam dulcissimam diuinę misericordiæ gustare possit.

2.2.q.21. ar.1.c.

Qui præsumit de suis viribus antequam pugnet ille prosternitur.

Simile.

Chanaan in manu eius statera dolosa, calumniam dilexit. Et dixit Ephraim, Veruntamen diues effectus sum, inueni idolum mihi omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem, quam peccaui. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Aegypti adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. Et locutus sum super prophetas & ego visionem multiplicaui: & in manu prophetarum assimilatus sum. Si Galaad idolum ergo frustra erant in Galaad bobus immolantes, nam & altera eorum quasi acerui super sulcos agri. Fugit Iacob in regionem Syriæ, & in uxorem seruauit in propheta autem eduxit Dominus Israel de Aegypto, & in propheta seruatus est. Ad iracundiã me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eum veniet & opprobrium eius restituet ei Dominus Deus suus.

Chanaan in manu eius statera dolosa. Per *chanaan* non intelligit.

git gentem Chananæam, quę inde fuerat expulſa, ita vt Chananaan nomen ſit proprium, ſed nomen appellatiuum eſt, ſignificans mercatorem, ſicut etiam apud Prouerbia, Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo, id eſt, mercatori. Obſeruarunt hoc nonnulli expoſitores, cum antiqui, tum recẽtiores, quibus Chaldaica Paraphraſis fauet, ſic hunc locũ diſpungẽs, Ne ſitis ſicut mercatores, in quorũ manibus ſunt bilances doloſæ, rapinæ ſtudentes. D. tamen Hieronymus, quem multi ſequuntur, vt Theodoretus, Haymo, Rupertus, Chartuſianus, multo ſecus expẽdit, dicẽs Chanaan appellari Ephraim, hoc eſt, decem tribus, nõ per naturã, ſed per imitationem, quod Chananæorum vitia, idololatriãque Iſraelitæ ſecuti ſint, iuxta illud, quod ait Daniel iniquo iudici qui vtique de ſemine Iudæ erat, Semen Chanaam, & non Iudæ ſpecies decepit te. Et in Ezechiel Ieruſalẽ dicitur, Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea. Atque in Iſaia audite verbum Domini principes Sodomarum, auribus percipite legem Dei veſtri populus Gomorrhæ. Si in hunc modũ expendat optimè inquit, Rupertus ſignificari Iſraelitas indignos eſſe tãto nomine, quantum eſt Iſrael cum à patria virtute degenerauerint, potiuſque appellandos Chananæos, quorum peccata ſunt imitati non eſt omnino reiiciẽda hæc poſterior explanatio. Nam cum geſta præclara ſancti Patriarchæ, Iacob ſupra attexuerit, ob quæ nomen Iſraelis eſt adeptus, cum filij neque vmbrã paternorum morum attingerint ſed ſe multis peccatis contaminauerint, eorum ignauiam, & torpentem probro vertens, inquit, magis vocandos Chananæos, quam Iſraelitas.

Prou. 31. c *Sindon linteum auro pretioſo ac ſubtili lino conſtextum quo ad ea potiùs ornatum vtuntur mulieres putatur quæ à Sidone ciuitate Phœnicię nomen accepiſſe vbi primũ inuenta ſit* *Explicat hunc locũ Gregorius, lib. 3. Moral. ca. 22. iſai. 1.*

Calumniam dilexit. Ita fraudis eſſe ſtudioſum demonſtrat, vt nõ ſolum quemuis fraudare pro nihilo ducat verum & gaudeat, vim facere. *Verumtamen* affirmationem inuoluit, vt, Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. *Dixi effectus ſum*, mea ſcilicet induſtria, non Dei auxilio, & beneficio. *Inueni dolum mihi*, Ipſas diuitias, quibus erat refectus idolum vocat. Sicut enim guloſis Deus vẽter eſt, ita & auaris aurum idolũ eſt. Vnde Hebraicè eſt pro *inueni idolum mihi*, inueni vim mihi, vocat autẽ vim, eius facultates, & diuitias, iuxta illud, Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius. *Omnes labores mei inuenient iniquitatem mihi, quam peccauit.* Crimen maximum eſt, opes fraudibus, & peccatis fuiſſe conſecutos, & tamen ſine crimine adeptos illas, confiteri.

Pſal.

Prou.

Et ego Dominus Deus tuus de terra Aegypti adhuc ſedere te faciam in

tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. sedere posuit pro habitare, Particula, autem *adhuc* videtur pertinere ad tempus Christi quasi dicat, Beneficia in te iam pridem contuli, cum te eduxi de terra Ægypti, dies namque festiuitatis vocat tẽpus liberationis ex Ægypto, & etiam adhuc conferam alia beneficia similia in te. *Et locutus sum super prophetas, & ego visionem &c.* Præpositio *super* posita est pro præpositione *ad*. Sunt etiam, qui dicant tempus præteritum, nempe *locutus sum & multiplicaui* positum esse pro futuro, *loquar, & multiplicabo*, ac si dicat, Loquar cum prophetis ipsis, visionesque multiplicabo, & per manũ prophetarũ proponã similitudines tibi inuitãdo te ad pœnitẽtiã, & multa bona tibi promittendo. *Si Galaad idolum ergo frustra erant in Galgal boues immolantes.* Coniunctio, *si* pro *quia* posita est, & coniunctio *ergo* pro *vtique* bobus autem non dandi casus est, sed effectiui. Hebraice namque est in accusatiuo, sic, boue immolarũr. Est autẽ sensus. Quia in vrbe trãs Iordanẽ nomine Galaad, idololatriæ peccatum committunt, frustra quidem aliæ duę tribus eo se peccatis cõtaminant, cum habeant templum, & sacerdotes Dei, in quo, & per quos verum Deum colere possunt.

Maximo periculo versantur animæ qui publico malo dissentiunt.

Obseruationes spectantes ad morum venustatem.

IRA pharmacũ est fuga conspectus iræ, Sapiens iuuenem nũquam potest irã vocare modo debeat aliter in vide rim.

FVGIT *Iacob in regionem Syriæ.* Inter cætera beneficia à Deo præstita Iacob, recẽset Deus quod fugerit in regionẽ Syriæ, atque veluti si hæc fuga res esset maxima, & preclara ob eam commendatur Iacob. quid hoc est? Nõne terga vertere, & fugere, pusillanimitatis est. Quomodo ergo ac que si gestum esset eximium, inquit Deus fugit Iacob in regionem Syriæ? Docet Deus frater mi, quid facere debeas, cũ aliquem ad iram excitasti, nempe nõ te obiicere oculis, eius conspiciẽdum, sed fugere donec trãseat iræ furor. Audi, quid Rebecca filij amãtissima cõsulat, & admoneat Iacob, qui occasione iræ dederat fratri Esau, ob benedictionẽ paternam clã abiitã. Ecce Esau frater tuus minatur, vt occidat te. Nunc ergo, fili mi audi vocem meam, & consurgẽs fuge ad Laban fratrem meũ in Haram, habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui, & cesset indignatio eius, obliuiscaturque eorum, quę fecisti in eum, postea mittam, & adducam te indẽ hunc, cur vtroque orbabor filio vno die?

O pru-

O prudẽs & vere pium, ac maternarũ viscerũ consilium. Nõ inquit prudens mater, Contende, decerta, resiste fratri tuo, sicut ille tibi minatur, tu etiam illi minare, sed, consurgens fuge. Bona fœmina, non satis esset dicere, Abi ad Laban, aut si maximũ emolumentum est illi allatura absentia, dic, Curre fili mi, ad Laban. Cur præcipis, vt fugiat? Quid inuoluit hæc fuga? Paucis dicam, fratres me. Docet non lente recedendum sed cum maxima celeritate ab homine, qui tecum ixari vult. Maiorem enim velocitatem adhibet homo, cum fugit, quam cum currit. Vnde ortum est prouerbiũ, Aliud est fugere, quã currere. Ait ergo pia mater filio, quod etiam Ecclesia suis filiis præcipit, si orta rixa est, aut contentionis occasio, Fuge, & noli verba respondere verbis. Quis enim oleum lucernæ comburenti totamdomum adiungit? Quid ira est, nisi lucerna? Parum dixi, quid est, nisi rogus cuncta cito absumpturus Si verba minantia, & acerba addas verbis contendentis tecũ quid aliud facis, quam oleum, aut ligna in ignem inijcere, quibus ignis irę reddatur ardentior? Ait igitur Rebecca, Fuge, fili mi, Nam qui ad vitandas lites fugiunt, & ne cum proximo cõtendant, terga vertunt, hi digni sunt, quod ab Ecclesia, eiusq; sponso, Christo filij nominentur. Hi dum fugiunt, nõ pusillanimes, & meticulosi sunt Iudicandi, sed viri fortissimi. Melior est patiẽs, inquit Sapiẽs, viro forti, & qui * dominatur animo suo expugnatore vrbium. Quemamodum Scythæ dum fugiunt, fortiores se exhibẽt milites, tunc enim sæuius sagittis hostẽ impetunt, & trãfigunt, quàm cũ fixo pede pugnant eundem modum homo cum fugit à certatoribus, certius cor dibaoli hostis nostri iaculo patientiæ attingit, quàm si cum opugnante se decertet. Quid enim aliud consequetur ad litem, & contentionem, quam vtriusque decertantis mors? Quod si ex lite mors corporis non sequatur, quod sæpe contingere experimento discimus, saltem inde mors animæ oritur, ita vt illud impleatur, Fortis impegit in fortẽ, & ambo pariter conciderunt. Hinc Rebecca inquit gemebunda, Cur vtroque orbabor filio? agnouit enim quantum periculi in rixa sit, vt vterque decertans pereat. Vnde enim prodeunt odia, inimicitiæ, cõtumeliæ, mors denique corporis, & animæ, nisi ex lite, & concertatione? Quod agnoscens Apostolus, inquit, Non vosmetipsos defendentes, charissimi sed date locum iræ. Quid est, non vos defendentes, nisi fugite? Quid nisi similes estote Scythis, qui tergadãtes, fortius hostem prosternunt, & vincunt? In huius rei typum rex

* *Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit, oppida, nec. virtus, alius ire potest.* Prou. 16. Simile.

Ierem. 4

Rom. 12

2. Para. 6. Salomon in armentario fecit ducentas hastas aureas, & trecenta scuta aurea. Cur non totidem hastas fecit, & scuta numero vincunt? Quot sunt hastæ, debent esse scuta; aut si plura facit scuta, reddat & singulis scutis hastã, quis vnquã vidit milites solũ scutis decertare? Non docet id certe mundus Deus tamen tuus id docet, habet enim viros qui patientiæ clypeo se muniunt, quam primum orta lis est, dantes locum iræ. Fuerat Iacob miles strenuus Dei, qui solum scutum arripit in fraterna rixa patientiæ. fugit enim à fratre, ac propterea commendatur à Deo. Quadrat obseruatio in Euangelium Dñicæ quartę Quadragesimæ, in hæc verba, Abiit Ie sus trãs mare Galileę. Cur abiit Deus tuus, & exit de Ierusalẽ? Respõdeat Diuus Chrysostomus, Vt Christus cederet furori, & turbationi Iudæorum, quam conceperant contra Christũ, propterea quæ de se suprà dixerat. Nam sicut iacula, cum in durius aliquod incidunt grauius feriunt, quæ autem non habuerit aliquod obuians, dissoluũtur cito immissa, & quiescunt, Ita si cum audacibus hominibus impetuose, & resistendo incesserimus, sæuiunt magis, si autem, eis cesserimus, facile mollimus eorum insaniam.

Similc. Frangitur furoris impetus & ira placatur demisso homine & cedẽti.

¶ *Et locutus sum per prophetas, & ego visionem multiplicaui.* Patientiã suã erga peccatores detegit, quibus non vnum solum aut alterum propheram Dominus misit, vt maleactorũm eos pœniteret, & ad Deum suum conuerterentur, sed plures, vt tu nõ cito te vindices, & ne facile irascaris, sed expectare discas peccatores, mittásque, qui admoneant, multiplicesque admonitores. Quẽadmodũ enim aurifex multa habet instrumenta, eaq; varia ad fabricandã imaginẽ, & nõ vno, aut altero ictu mallei, aut limæ tunsione materiam præparat, vt eam exornet margatriis, aliisq; gemmis, sed pluribus vtitur, In eũdẽ modũ tu pluribus vti debes modis, variisque excogitatis cõsiliis, vt à peccati voragine hominem extrahas, imagineſque virtutum in eius pectore cœles, Mitte nonnunquã viros, qui obsecrationibus, & amore ad virtutem amplectẽdam alliciant, & à peccato reuocent. Quod si neque hoc satis est, mitte alios, qui deterreant minis, anteaquam supplicia & pœnas adhibeas. Sic namque Deus tuus facere consueuit. Locutus est, inquit Ieremias, ad vos de nocte consurgens, & loquẽs, & nõ audistis. Et misit Dominus ad vos omnes prophetas, seruos suos, consurgens diluculo, mittensque, & non audistis, neque inclinastis aures vestras, vt audiretis, cum diceret, Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis

Similc. Perdius & pernox danda est opera ad reuocãdũ callẽ properantis ad inextricabiles pecca & Labyrinthos. Iere. 24.

mis cogitationibus vestris,& habitabitis in terra, quam dedit dominus vobis. Multa inculcat hic vates Ieremias obseruatione dignissima. Primum, obserua, quos Dominus miserit ad obiurgãdũ peccatores, eosque monendos. Omnes, inquit, seruos suos, non vnum, aut alterum. Plures ergo artes excogitauit, vt à malo peccatores reuocaret. Secundum, obserua, quos miserit, non vtique seruos diaboli, sed seruos suos, tu etiam noli ad corripiendũ, homines iniquos mittere, sed quę reseruos Dei, quorum sancta vita, & verba lenia, charitateque plena non parum excitent peccatorem, vt se, suaque delicta cognoscat. Tertiũ, de nocte cõsurgit Deus, vt cõuertat peccatores, neque hoc Deo tuo satis fuit, sed etiam diluculo consurgit, vt ostendat, tum minis,& terroribus, tum amore auocandos homines à malo. Nox enim quid significat, nisi calamitates? Et quid dies nisi rerum prosperitas est, quibus etiã Deus homines ad se allicere solet? Iacebat puer mortuus, & mittit Elisæus famulũ suũ cũ baculo, vt eo super faciẽ mortui posito, ad vitam reduceret, non tamen sic surgit puer Destitit ne ab opere semel cœpto Elisæus? Nequaquam, sed accedit relicto baculo, orat Dominum, calefacit puerum, & sic reuixit. Tu etiã si super mortuum peccatorem posueris baculum, minas videlicet, & non resurrexerit, relinque baculum, charitate, & amore foue peccatorem, & fortassis ad vitam gratiæ illum reduces. *4. Reg. 4.*

¶ *Seruiuit Israel in vxorem, & vxorem seruauit.* Tria hic habes implicata. Primum est, ante obsequium debere hominẽ de mercede pacisci ad vitandas lites, Non.n. Iacob seruit Laban, quin prius certa mercede cõducatur. Sic etiam in Euãgelio prudens pater familias prius conuentionem facit ex denario diurno, quã mittat operarios in vineã suã Si.n prius merces certa nõ esset opera iis cõstituta, quãto postea impudentius obmurmurassent aduersus patrẽ famil. operarij, qui iactabant se pondus diei, & æstus sustinuisse? Quo etiam clypeo se protegit paterfamilias alio, quam obiiciens famulis, Non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? Secundum, discès non decere, quempiam tibi gratis, inseruire sed mercedẽ famulis pro suis operis esse reddẽdã. Nõ.n. gratis seruit Iacob, sed postquã impleti sunt dies mẽsis vnius, ait Laban Iacob, Num quia frater meus es, gratis seruies mihi? Hoc aduertant, velim, qui non solum fratres, & consanguineos sibi gratis seruire volunt, sed extraneos. Quærit sanctus Tobias comitem filij sui ducentem ad ciui- *Gene. 29.* *Pacta mercede operarij prolabore cõducto cessat litigij actio.* *Gene. 29.* *Tobiæ 5.*

tatem Medorum Rages, sed mercedem pollicetur. Nunquid poteris, ait sanctus vir ducere filium meum ad Gabelum in Rages? & cum redieris, restituam tibi mercedem tuam. Quinimo ipse Deus etiam malis, & impiis seruis mercedem reddit, & soluere curat, quãuis ipsi nõ petant, cum illi inseruierint. Sic namque inquit Deus Ezechieli, Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitũ suum seruitute magna aduersus Tyrum, omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei neque exercitui eius de Tiro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deꝰ, Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & depredabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius & operi pro quo seruiuit aduersus eam, dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laborauerint mihi. Hactenus Deus ad Ezechielẽ. S. etiam Iob se semper paratum esse, vt iudicium subeat cũ seruis, inquit, ne ob mercedẽ cõquerantur. Si cõtẽpsi iudicium subire cum seruo meo, & ancilla mea, cum di sceptarẽt aduersum me. Vbi ergo sunt homines negantes famulis mercedẽ laborum suorũ? Sine lacrymis dici nõ potest, inuenies multos, quibus nunquam opes desunt ad suas explẽdas voluptates, ad ludum, ad ingluuiem, & ad alia multa, quæ fari pudet, cum tamen famulis nunquam laboris mercedem soluant, & quod peius est, sibi persuadẽt, nõ propterea aliquo irretiri mortali peccato. O cœcitatem ingentem, & amentiam deplorandam. Quadrat obseruatio in multa Euangelia. Primò in Septuagesimam, in hæc verba, Voca operarios, & redde illis mercedem suam. Non ergo tibi gratis inseruire famulos permittis, bone pater familias. Secũdò, in Euangelium pro omnibus Sanctis, in hæc verba, Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Ecce, non sine premio, & laboris stipendio sibi quempiã seruire vult Christus, vt discant domini huius sæculi inseruientibus sibi non negare mercedem. Tertiò, quadrat in Euangelium pro Cõfessoribus, in hæc verba, Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Bene de mercede interrogãt, nõ n. Deꝰ sibi inseruire gratis permittit.

Exec. 29.

Iob 31.

Multa cõsumunt adeo scorta seruitutes cõpotationes quæ in famulorum mercedem impendi debuerunt.

¶ Secundò, *Seruiuit Israel in vxorem.* Obserua, frater mi, quid in homine faciat amor, quando in miseram seruitutem redegit Iacob. Seruiuit enim pro Rachel quatuordecim annis, & videbantur pauci dies præ amoris magnitudine. Sed quan-

tus

tus fuit hic seruitutis labor? Audi, quid dicat Iacob Laban domino, & socero suo Ego damnum omne reddebam, quicquid furto peribat, à me exigebas, die, noctuque æstu vrgebat, & gelu, fugiebatq, somnus ab oculis meis. Fortis ergo, vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Obserua etiã non ingentem dotem petiisse à Laban, Rachel contentus est pio mercede Iacob. Erat quippe fœmina hæc interna animi pulchritudine exornata, q̃ maximè fœminæ ad matrimonium quærendæ sunt. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iocunditatem à Domino, ait Sapiens. Ac rursum, Mulieris bonæ beatus vir, numerus enim annorum illorum duplex Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis.

Gene. 31.

Eccle. 8.

Sicut homines frenon ingentem dotem petiisse à Laban, Rachel contentus est pio mercede Iacob. Erat quippe fœmina hæc interna animi pulchritudine exornata, q̃ maximè fœminæ ad matrimonium quærendæ sunt. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iocunditatem à Domino, ait Sapiens. Ac rursum, Mulieris bonæ beatus vir, numerus enim annorum illorum duplex Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis.

quẽ̃er rare electio ne vxorũ vel opes vel formã vel aliud quippiam sectantes potius quã pleruq; præcauendum est.

¶ *In propheta eduxit Dominus Israel de Aegypto, & in propheta seruatus est.* Inter cætera beneficia in populũ Israel collata, hoc veluti nõ extremũ locũ abtinẽs Deus cõmemorat, Dedisse ei virum tanta sanctitate conspicuũ, vt de Ægypto eũ educeret, & seruaret nõ solũ ab hostibus, verũ & ab ipso Deo, ne de illo ob eius peccata vindictã sumeret. Duo ergo hic sunt implicata maximé obseruanda. Alterum est, ingens esse Dei tui beneficium hominem habere, qui te de peccati regione educat, id enim Ægyptus est peccatorum regio, ac tenebrarum locus. Quòd si referas ad labores, & contumelias, ex quibus eos Dominus per vatem Mosem eduxit, discere etiam Dei tui esse beneficium, hominem tibi dari, qui te de periculo & afflictionibus eripiat, decereq; vt pro his beneficiis te gratum Deo tuo exhibeas. Audis enim, vt hunc populum ingratitudinis Deus arguat, in eorum memoriam reuocare, è quãtis periculis eripuerit degentes in Ægypto. Hinc apud Isaiã cõqueritur, Cognouit bos possessorẽ suũ, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit. Alterum vero est, viros sanctos à Deo hominibus concedi, vt propter eos etiã peccatoribus parcat, & conseruet. Obserua quid dicat Isaias rursum, Iustus perit, & non est, qui recogitet in corde suo, & viri misericordiæ colliguntur, quia nõ est, qui intelligat, à facie enim malitiæ collect⁹ est iustus. Vides, quã ob causam dicat Isaias morituros viros pios? Nempe ne videãt futurã Dñi vltionẽ. Volens nãque Deus euertere aliquod regnũ, & ciuitatem, prius tollit è medio iustos quorum precibus, & virtutibus terra illa sustentatur, non secus atque firmissimis columnis ingens ædificij moles.

Inn nẽtis & summis periculi prognostico quando veris Iustis deficiunt vrbes.

Isai. 1.

Isaiæ.

Simile.

Ex

Ex Sodoma segregauit Lor, vt Sodomitas incendio consumeret, Noë ex hominum familiaritate, vt mundũ aquarũ diluuio obrueret, Hebræos ex Ægypto, vt Ægyptios in mari subuerteret. Colliges ergo Deum esse iratũ regno, à quo aufert viros morũ pulchritudine adornatos, & vitæ integritate excultos. Voluit Deus euertere Ierosolymã ob Iudæorũ scelera, sed prius Iosias rex iustus ex hac vita migrauit, enumeratisq; pij regis virtutibus, ait illi Deus, Idcircò colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace; vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum super locum istum. Fuit certè mors Iosiæ signũ vltionis, quã Deus de Iuda voluit sumere. Hinc Apostolus viros dotibus cumulatos virtutum tanto pretio inquit æstimandos, vt illis mundus indignus sit. Quibus dignus non erat mundus, ait. Quod si Naaman Syrus asportauit secum ex Samaria terrã, in qua sanctus Elisæus habitabat, quoniam eã sibi vtilẽ existimabat, in qua vir sanctus pedes figebat, quantũ, quæso, pij hominis consortiũ est emolumenti peccatoribus allaturum? Si in montibus Melanis feræ canibus insectantibus in cacumine cuiusdã rupis inueniunt perfugium, ad quod cũ canes peruenient, feras persequi desistunt, & ad dominos mœstire deunt, cur viri sancti nos non protegent ab ira Dei? Capræ syluestres in Creta, vbi se vulneratas à venatoribus sentiũt, ad dictamnũ herbam recurrentes eoq; pastæ, infixam sagittã statim profundunt, & à cæde facilè liberantur, & peccatores degentes inter viros, de quibus inquit Apostolus, Christi bonus odor sumus, odor inquam vitæ in vitam, sunt enim areolæ consitæ à pigmentariis, non vmbra piorum virorum protegentur, ne à Deo sagittis vindictæ diuinæ impetãtur, aut si iis fuerint vulnerati non consequentur pristinam sanitatem? Agnouit rex Ioas quantum sibi, suoque regno vmbrę conferebat Elisæus, quam obrem flens coram eo, dicebat, Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius.

4. Re. 22.

Heb. 11.

4. Re. 22.

Arist. de Admirandis aud. 5. & 12.

Sagittas corporibus infixas Dictamni auxilio euellunt.

1. Cor. 2.

4. Re. 13.

CAPVT XIII.

Oquente Ephraim horror inuasit Israel, & deliquit in Baal, & mortuus est. Et nunc addiderunt ad peccandũ, fecerunt q; sibi conflatile de argento suo, quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est. His ipse dicunt, Immolare homines vitulos adorantes. Idcircò erunt quasi

quaſi nubes matutina, & ſicut ros matutinus prætereiens, ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de fumario. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, & Deum abſque me non ſcies, & ſaluator non eſt præter me. Ego cognoui te in deſerto, in terra ſolitudinis.

¶ *Loquente Ephraim horror inuaſit Iſrael.* Omnes expoſitores antiqui, ac nonnulli recentiores ſecuti Diuum Hieronymum, ad initium idololatriæ Iſraelitarum hunc locum referunt, quòd Ieroboam, eum enim per Ephraim intelligit, primus decem tribuum rex, quamprimum præcepérit adorari vitulos aureos, *horror* vel admirationis, vel timoris inuaſerit Iſraelem, decem nempe tribus. Non enim, cum hoc primum idololatriæ monſtrum prodiit, omnes impio regi conſenſerunt, quia tamen ei verebantur reſiſtere, veluti timore cõpulſi vitulos aureos coluerunt. Eſt igitur hic ſermo conſciſus, & nonnihil ſubintel igendum, vt ſenſus percipi poſſit, ſic, *Loquente Ephraim*, hoc eſt, rege Ieroboam, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti, *horror*, id eſt, timor nimius *inuaſit Iſraelem* adeo, vt Deum derelinqueret, & vitulos aureos Ieroboam adorauerit. Quod vero ſequitur, *Et deliquit in Baal*, ad regem dictum Ieroboam, & ad Iſraelem, referri poteſt, quod ipſi non ſolum vitulos dictos adorauerint verum etiam Baal, idolum ſcilicet Sidoniorum. Dum vero dicitur, *& mortuus eſt*, de morte opinantur animæ eſſe ſermonem, quam per mortale peccatum homo incurrit, iuxta illud, Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Et illud, Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Mortuus namque eſt infidelitatis peccato. Hæc eſt omnium fere expoſitorum circa huius loci explanationem ſententia, quapropter non eſt contemnenda. Nonnulli tamen recentiores multo ſecus expendunt, quorum etiam explanatio reiicienda non eſt. Eorum autem ſententia eſt, quòd per Ephraim intelligatur domus Ioſeph, in qua tributis exigendis præerat Ieroboam, is primum omnem tribum ſuam oratione contra regem excitauit quod rex Iuda Roboam in ædificia ſuperuacanea, nimium operæ, atque impenſæ collocauerit, quamobrem publicæ, priuatæque facultates populorum vehementer vexarentur, ſicut ſcriptum eſt, Ieroboam quoque filius Nabat Ephratæus de Sareda ſeruus Salomonis, cuius mater erat nomine Serua, mulier vidua, leuauit manum contra regem, & hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & impleuit voraginem ciuitatis patris ſui Dauid. *Execa. 8. Omiſerum Regẽ Ieroboã. an torũ ſceleruũ authorẽ quorũ tamen eum minimè pœnituit ſed in peccato Idolatriæ mo ri maluit quàm pœnitere. 3. Reg. 11.*

Cum

Cum itaque Ieroboam vectigal apud suos colligeret,& tributorum,& sumptuum grauitatem in regis inuidiam accusans,ambitionem suam simulato bono occultaret,ita populi animos sibi deuinxit,vt defectionem à rege molientes, ex Ægypto,vbi profugus erat,reuocarent, regémque sibi constituerent.Sic namque ait Scriptura,Miserunt,&vocauerunt eum,id est,Ieroboam,venit ergo Ieroboam,& omnis multitudo Israel,& locuti sunt ad Roboam,dicentes, Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis,&c.Et post pauca,Factũ est autem cum audisset omnis Israel,quòd reuersus esset Ieroboam,miserunt,& vocauerunt eum,congregato cœtu, & constituerunt eum regẽ super omne Israel.Igitur hic locus est dispungendus, *Loquente Ephraim*,horror,& tremor,animorumq; turbatio,& tumultus excitata sunt. Tributi namque magnitudine per Ieroboam exaggerata,populus concitatus est,veluti tantam vectigalis molem ferre non potens. *Inuasit Israel* subintellige,Ieroboam.Is namq; inuasisse Israelem dicitur,quia princeps factus est in Israele.*Et nunc addiderunt ad peccandum,fecerunt sibi conflatile de argento suo* Satis clarus est sensus huius loci,loquitur enim de vitulis aureis, quos in numero singulari vocat *conflatile*, more Scripturæ Sacræ singulare ponens pro pluribus,vt locusta pro locustis,iuxta illud,Venit locusta,& bruchus,cuius non erat numerus,vbi satis liquet numerum singularem positum esse pro pluribus locustis.Quod autem inquit,*de argento suo*,non est sic intelligendum,quasi solũ consumpserint argentũ ad fabricandos vitulos aureos,sed argenti nomine Hebræi omnẽ pecuniam totumq; diuitiarum genus significant,quemadmodũ &Hispanè de homine locuplete dicimus,*tiene fulano muchos reales*, quãuis nũmos aureos habeat. Hebraicè autem non solum est,*fecerunt sibi conflatile de argento suo*,sed additum est, *iuxta intelligentiam suam*,vt non sine ingenti consilio fuisse excogitatos vitulos aureos intelligamus.*His ipsi dicunt immolare homines vitulos adorantes.* Bifariam dispungi potest,Vel sic, O homines,id est,populi decẽ tribuum,aut sacrificuli vitulorum, immolate hostias vitulis aureis, eosdem vitulos adorantes. Fauet sic explanãtibus Chaldaica Paraphrasis.Vel,iuxta D. Hieronymi sententiã,quem multi sequuntur, dæmones loquuntur,Immolate homines,aut si mauis,id dicunt sacerdotes iuxta illud,Immolauerũt filios suos,& filias suas dæmonibus.Sic legimus regẽ Manasses,ac multos alios sacrificasse homines idolis.*Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros mat-*

Psa. 104.

Hebræi argenti nomine omnem pecuniam opes & nũmos significãt.

Psal. 105.

mautinatus præteriens, ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de fumulario. Quatuor his ſimilitudinibus, nubis matutinæ, roris prætereuntis, pulueris rapti turbine ex area, id eſt, ramentorũ, aut glumarũ, quæ facile eiiciuntur à vento ex area, fumi deniq; ſignificat Deus cito puniẽdos Iſraelitas, peritu-ros, atque è propria patria eiiciendos. *Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegyppti.* Beneficia in Iſraelẽ collata antiquitus, ne dũ recentia in eius memoriã reuocat, vt oſtendat, ob beneficiorũ ſaltẽ antiquitatẽ nõ debuiſſe derelinquere cultũ Dei ſui. Vnde ſubiungit, *Et Deum abſque me neſcies.* Coniunctionẽ & poſuit p coniunctione vt, qua explicat, quid tot, ac tãta iãpridẽ beneficia Dei exhibita Iſraeli exigant ab eo, nẽpe non debere cognoſcere alium Deum, præter ipſum Deũ verum. Futurum enim poſuit pro eo quod debet homo facere, ſic, vt *alium Deum præter me neſcires, aut neſcire debuiſſes.* Quod vero ſequitur, apertius hoc oſtendit, *Et ſaluator non eſt præter me.* Rationẽ enim reddit, cur non alium Deum debuiſſet Iſrael cognoſcere, nempe, quia non eſt alius, qui ſaluare poſſit præter ipſum. Coniunctionẽ enim, & poſuit pro coniunctione cauſali *quia.* *Ego cognoui te in deſerto, in terra ſolitudinis.* Beneficia in deſerto collata in Iſraelem refert, quo pacto eos pauerit, & aquam ad ſedandam ſitim dederit, à ſerpentibus, & hoſtibus protexerit, eorumq; ingratitudinem, qui contra Dominum, & Moſem tot beneficiorũ immemores murmurabant.

Beneficiorum antiquitus collatorum commemoratio.

Beneficium quia conſuetudine eo minus ingratitudinẽ præterlabi debetãta iãpridẽ beneficia Dei exhibita Iſraeli exigant ab eo, nẽpe non debere cognoſcere alium Deum, præter ipſum Deũ verum. Futurum enim poſuit pro eo quod debet homo facere, ſic, vt alium Deum præter me neſcires, aut neſcire debuiſſes. Quod vero ſequitur, apertius hoc oſtendit, *Et ſaluator non eſt præter me.* Rationẽ enim reddit, cur non alium Deum debuiſſet Iſrael cognoſcere, nempe, quia non eſt alius, qui ſaluare poſſit præter ipſum. Coniunctionẽ enim, & poſuit pro coniunctione cauſali *quia.* *Ego cognoui te in deſerto, in terra ſolitudinis.* Beneficia in deſerto collata in Iſraelem refert, quo pacto eos pauerit, & aquam ad ſedandam ſitim dederit, à ſerpentibus, & hoſtibus protexerit, eorumq; ingratitudinem, qui contra Dominum, & Moſem tot beneficiorũ immemores murmurabant.

Obſeruationes ſpectantes ad ornandos mores.

*Eloquentiæ fortitudine præſtantior cedat armatorum Legeſ. Ael. max. lib. 8. cap. 8

duceret, tantum oratione profecit, vt ex immani superboque (quales victoria homines facere solet,) ad summam clementiam victorem traduceret. Impetrauit enim, vt non solum captiui liberarentur: verum etiam vt qui amissis omnibus nudi erant relicti, vestirentur. Quo etiam instrumento impu-
Gene. 34. dicus ille princeps Sichem animum Dinæ sibi conciliauit, post grauissimam stupri irrogatam iniuriam nisi verborum lenociniis? Tristem, inquit Scriptura, deliniuit blanditiis. Da uid etiam maxime conqueritur Sauli, quòd verbis hominum
1. Re. 24. fuisset excitatus, vt se persequeretur. Quare audis, inquit, verba hominum loquentium? Dauid quærit malum aduer-
Simile. sum te? Cur hæc de eloquentiæ viribus atteximus? vt discamus frænare linguam, quando hic audimus ex locutione E-
Gene. 18. phraim horrorem prodiisse. Discès etiam non facile loquen-
Non est te merè assentiendũ rumorib. vulgi. tibus fidem adhibendam, Solent enim verba hominem crebrò decipere. Quemadmodum nummum non solum ex tinnitu cognoscis, sed ipsum inspicere vis, ne fallaris. Sic cum verba audis contra quempiam, non facile fidem adhibeas, sed oculis prius intueri stude. Descendam, inquit Deus, & vi-
Simile. debo, vtrum clamorem compleuerint. Quid hoc est, optime
Magnore gum & reipublicæ ma lo princeps auaritiæ assentitur, cuius morum cen sus publici & vectigalia plus æquo placent, quo fit vt miser rima plebe culam nõ pel lem modo sed & carnem ipsam detractam velint. Deus? Nonne tu presens es, cum Sodomitæ peccata patrant? Quid ergo opus est, vt descendas? Certè descendere se velle simulat, ne nos clamoribus, & rumoribus dicentium facile credamus, priusque propriis oculis rem videamus, quam fidem. Multi sunt, proh, dolor leuiores foliis quę vel leuissima aura mouentur, vix enim quippiam audiunt proximi honorem obscurans, & illud, atque si verissimum esset, omnibus referuntur. Quadrat obseruatio in Euan. Dñice secundæ Aduentus in hæc verba, Ite, & renuntiate Ioanni quæ auditis, & vidistis. Ecce, non solum inquit, Renunciate, quæ audistis, sed simul apposuit, & vidistis, ne solum hominem iudicandum ex audire existimarent, vt nonnulli iudicant.

¶ Deinde, *Loquente Ephraim horror.* Vide, quid pariat regibus, & subditis tributorum onus, horrorem videlicet non amorem, qui magis necessarius est ad regni diuturnitatem. Non aliud inuenit efficacis remedium ad alliciendos subditorum animos impius ille Demetrius, quam polliceri Iudæis, se grauitatem tributorum ablatum. Remittimus vobis, inquit præst. iones multas, & nunc absoluo vos, & omnes Iudæos à tributis, & pretio salis indulgeo, & coronas
1. Mac. 10. remitto, & tertias seminis, &c. Isaias etiam quando ait ingen-
Isa. c 9. i lætitia perfundendos homines? quemadmodum agricq-

læ lætantur in meſſe, & victores capta præda? Cum iugum oneris, virgam humeri, & ſceptrum exactoris eius Dominus ſuperauerit, eximens Ieruſalem ab onere tributorum, quod eleganter virgam vocat magis enim timorem gignit in ſubditis erga reges, quàm amorem nimia vectigalis exactio. Verum ne ſubditi faciles ſint, vt in reges conſpirantes deficiant, audiant, quid ſanctus patriarcha Iacob dicat Iſachari, Vidit requiem, quod eſſet bona, & terrã, quod optima, & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens. Quid aliud docet Iſachar, quàm quæcunque dura, & moleſta eſſe ferenda ob quietem & tranquillitatem, pacẽque magni æſtimandam, quandoquidẽ duplici ſe ſarcina magis onerare permiſit, quam ſuam quietem amittere?

Et nunc addiderunt ad peccandum. Sæpius monuimus, ingens malum eſſe, non deſiſtere à peccatis, & nouis hominem irretiri culpis. Obiicit namq; Deus Iſraelitis, q̃ addiderint peccata peccatis. Hinc Sapiens ait, Qui peccat in animam ſuam pœnitebit, & qui iocundatur in malitia, de notabitur. Ne iteres verbum nequam & durum, & non minoraberis, Agnoue runt, quantum periculum immineat his, qui rurſum peccant principes filiorum Ephraim, quamobrem dicunt. Non introducetis huc captiuos, ne peccemus Domino, quare vultis adiicere ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? gigã de quippe peccatum eſt, & ira furoris Domini imminet ſuper Iſrael. Vides, quãtũ exaggerent iſti non imponere finem peccatis? Apoſtolus etiam his, qui iam ſe ad Deũ cõuerterãt, cum rurſum relaberẽtur, inquit. Quomodo conuertimini itetum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis? Et in Euangelio noſtris oculis ſubiicitur Petri recidiuatio, quantumq́ue nocumenti illi attulerit, vt recidere fugiamus. Iterum, dicitur, negauit cum iuramento, quia non nouit hominem. Ecce, qui prius ſolum negauerat ſe eſſe diſcipulum Ieſu, cum rurſus negat grauius peccat, adiicit enim iuramentum negationi priori. Sed cum tertio negat adhuc, grauiori ſe implicat crimine. Tunc enim non ſolum negat cũ iuramento, verum & cœpit deteſtari, & anathematizare, & iurare, quia non nouiſſet hominem. O periculoſam, & formidã dam recidiuationem, quæ in tantum baratrum peccatorum principem deiecit apoſtolorum, vt non ſolum negauerit Chriſtum, verũ & ad peierationem, & anathematizationem illum impulerit. Quis igitur mentis compos non dabit operam pro viribi, ne in peccata relabatur? Qui abſtinens

Eccl. 19. Deo & hominibus cõdemnabitur qui peccatum, et cui voluptati eſt iniquitas.

2. Par. 28. Galat. 4. Timenda peccatorũ recidiua quæ ſæpe in eſt & homine pœnitere facit.

Eccl. 37.

est, ait Sapiens, adiicit vitam. Tu ergo stude abstinere à peccatis, si vitam gratiæ impetrare, & mortem animæ effugere cupis. Quemadmodum si mulier pānosis induta, & veneno refecta, ac multum squalida, cum ingenti labore peruenerit ad regiam dignitatē, vt purpura, & corona exornetur, ac fiat regis sponsa, meminerit ipsa pristinarum sordium, voluerit. q́ue ad priorem statum regredi, atque nequaquam optauerit pristino pudore suffundi, hoc stolidum esset, ita qui gustauerunt gratiam diuinam, & facti sunt participes spiritus, nisi si bi caueant, dilabuntur, & fiunt deteriores, quàm erant, cum essent mundo dediti.

Simil.

¶ *Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti.* Duo hic sunt implicata, alterum est, obseruandam esse vetustatem amicitiæ, & beneficiorum inter collatorū, ne amicum offendas. Obiicit nāq; Deus Israeli temporis diuturnitatem, qua eum sibi multis beneficiis deuinxerat, puta *ex terra Aegypti*. Ac si dicat. Non heri, aut nudius tertius, sed iam pridem te multis officiis cumulaui, neque hucusque destitime tibi munificum exhibere Vtinam peccatores secum hoc reuoluerent, vt grauitatem suorum peccatorum penitius inspicerent, & fræno antiquæ beneficentiæ animum à peccatis reuocarent. Quis enim non videat, grauius esse antiquum amicum, quam nouum derelinquere, essēq; fortius vinculū veterē beneuolentiā ad obligandū hominē si in ea amicus persistat, quàm nouam? Quemadmodum quo antiquior est arbor altiores mittit radices, Sic amor, quo vetustior debet ardentius & firmius infigi in agro cordis, ne facile euellatur. Fortassis hoc significat Apost dicens, in charitate radicati, & fundati, vt possitis cōprehendere cum omnibus sanctis, &c. Regius Psaltes hāc diuinæ beneficentiæ in se vetustatē considerat, vt impensius Deo seruiat, & ad ferendam sibi variis calamitatibus iactato opem excitet. Quoniam tu es, inquit, qui extraxisti me de vē tre, spes mea ab vberibus matris meæ: in te proiectus sum ex vtero. De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me. Quoniā tribulatio proxima est, Ac rursum, Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legē agentis, & iniqui. Quoniam tu es patientia mea Domine, spes mea à iuuentute mea. In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris meæ, tu es protector meus. Sed bone rex, post tot in te collata ab vberibus matris tuæ beneficia diuina, tanti largitoris obliuiscēris? Nequaquā, quinimo illis Deo meo me maximè deinctū agnosco. Hinc pius rex subdit,

Simile. Amor quo vetustior eo constātior permanet.

Simile. Ephe. 3. Psal. 21.

Psal. 70.

dit. In te cantatio mea ſemper repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam. Sapiẽs etiam inquit, Ne derelinquas amicum antiquũ, nouus enim non erit ſimilis illi, Vinum nouum amicus nouus, veterascat, & cum ſuauitate bibes illud. Nulla aptior excogitari potuit collatio, quàm vini, ad explicandum amicitiæ diſcrimen, quis enim non videat vinum quo antiquius, eſſe melius & purius? Cum ergo inquit Deus, *Ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti*, idem eſt, ac ſi dicat, Amicitia mea in te non eſt vinũ nouũ, ſed antiquũ, cur ergo, cum iam vetuſtate ſit defecatum, & puriſſimum, atque illud biberis non charitate in me? Quadrat obſeruatio in Euangelium pro Manducato, in hæc verba Cùm dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finẽ dilexit eos. Ecce, nõ amor nouus eſt, ſed antiquus. Ob id enim Euangeliſta dictarus, dilexit in finem. prius dixit cũ dilexiſſet ſuos. Et qui ſunt, quos diligit? Qui erãt in mundo, id eſt, in regione & terra Ægypti, Dicere ergo poteſt Chriſtus, *Ego autem Dominus Deus ex terra Aegypti*, Nam cum homines, non ſecus atque filij Iſrael in Ægypto variis, atque acerbiſſimis afflictionibus afficerentur, eos dilexit, neque vnquã deſtitit amare, idque refert ſacer Euangeliſta, vt erubeamus tanto lectori non parẽ amorẽ rependere, illũq; ſemper diligere ſtudeamus. Alterũ hic implicatũ eſt, debere hominẽ obſeruare, vt ſtrictius diligat amicũ, periculi conditionẽ, ex quo amicus eripuit. Quid enim eſt *ex terra Aegypti ego Dominus Deus tuus*, niſi cum tu immẽſe eſſes oppreſſus in Ægypto, & miſere deperibas, factus ſum auxiliator, & protector tuus; Hoc autẽ non decebat te tradere obliuioni, ſed eſſe alta mẽte repoſitũ. Sic princeps ille Ionathas in patris Saulis memoriã reuocat beneficiũ à Dauide ſuſceptũ, vt ad illius dilectionẽ paternũ animũ alliceret, Ne pecces, inquit, rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt valde, & poſuit animã ſuã in manu tua, & percuſſit Philiſtęũ, & fecit Dñs ſalutẽ magnã vniuerſo Iſraeli, vidiſti, & lętatus es, quare ergo peccas in ſanguine innoxio, interficiẽs Dauid, qui eſt abſq; culpa? Quod cum audiſſet Saul placatus voce Ionathæ, iurauit, Viuit Dominus, quia non occidetur. Teneamus etiam & nos memoria, quo pacto Chriſtus non ſolum vt alter Dauid ſe periculo mortis ſubiecit, verum & mori voluit, faciens ſaltẽ magnã vniuerſæ Eccleſię, eripienſque nos de poteſtate diabolo ne contra eum peccemus. Sed ô miſeranda ſortem hominũ, qui peiores ſumus perfido Saule.

Ecclę. 9. *Multos attriſtiles qui vel leuib. quidẽ errantis in veteram amicorum offenſ. veteribus amicis derelictis nouos ambiunt amicitias.*

Amicus qui nos ab aliquo periculo liberauit nobis maiore cum affectu ſuſpiciẽdus eſt.

1. Re. 19.

Is enim placatus est,& iurauit, se quaquam occidēdum Da-
uidem,quod se regnum Israel erexerit è periculo, & ignomi-
nia gigantis Goliath, nos autem tot à Deo accipientes bene
ficia,contra eū quotidie,& crebro peccata patramus. Apta-
ri potest non inelegāter hæc obseruatio Mandato,in hunc
modum. In finem dilexit eos. Quid est in finem dilexit eos,
nisi se exposuit mortis agoni, vt Dauid decertans cum gi-
gante,vt saltem tanto beneficio obligati Christum diligere-
mus?sed nos hac in re neque impium Saulem imitamur,non
enim peccare desistimus in Christum, qui seruus noster est
effectus,pedes abluit,sanguine redemit,&c.

Nos ingrati & immemores beneficiorum Dei quotidie illum offēdimus.

¶ *Iuxta pascua sua adimpleti sunt,& saturati sunt,& eleuauerunt cor suum,& obliti sunt mei. Et ego ero eis quasi leæna,sicut pardus in via Assyriorum. Occurram eis,quasi vrsa raptis catulis,& dirumpam interiora iecoris eorum,& consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos Perditio tua Israel, tantum modo in me auxilium tuum. Vbi est rex tuus maxime, nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis & iudices tui, de quibus dixisti, Da mihi reges, & principes. Dabo tibi regem in furore meo,& auferam in indignatione mea.*

¶ *Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt.* Hic locus Dei commendat bonitatem erga filios Israelis,qui eos in deser-
to pauerat, vbi summa erat omnium bonorū indigentia, si-
mulque eorundē condēnat ingratitudinē,qui tanti beneficij
immemores multis peccatis immiserunt habenas,neque tan
tū beneficium,quantum est,dedisse illis manna de cœlo,pro
duxisse fontes aquarum de petra durissima, contulisse terrā
promissionis,aliaque multa id genus beneficia, illos à pec-
catis retraxerunt. Vnde Psalmes ait, & manducauerunt,& sa
turati sunt,nimis,& desiderium eorum attulit eis, non sunt
fraudati à desideriis suis. Et post pauca,In omnibus his pec-
cauerunt adhuc,& nō crediderunt in mirabilibus eius. Et
conuertentur inimici mei retrorsum.

De Leænæ ferocia & Pardi irruētissimi amissis catulis scribit Ælianus lib. 2. cap. 22. 2. Reg. 17

Et ego ero eis sicut pardus in via Assyriorum,&c. Leæna raptis catu
lis ferocior est omnibus bestiis,pardus quoque varius non
minoris est sæuitiæ,ingētique pernicitate,& significat, dum
se cum pardo cōponit,nequaquam fugam Israelis profutu-
ram,vt effugiat manus hostium,qui velocissimi erunt,vt cō
prehendant,& interficiant *Occurram eis,quasi vrsa raptis catulis.*
Aiunt,qui de rerum scripsere naturis nihil esse vrsa sæuius,
cū perdiderit catulos,vel indigerit cibis,quod & Scriptura te-
statur præter hoc vatis testimoniū. Nam in illa prudentis
Chusai consultatione sic legimus dixisse Absaloni? Tu nosti
patrem tuum,& eos,qui cum illo sunt,viros esse fortissimos

&

& amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat. huiusmodi naturam se imitaturum Deus prædicit, vt quo magis iniuriis exacerbatus, atque grauioribus offensionibus ad nocendum fuerit irritatus, eo magis horribilẽ & diuturniorẽ edat stragem. Vnde vt maximum nocumentum se illaturum, atque sæuissimũ mortis genus, ostendat, subiungit *Et dirumpam interiora iecoris eorum.* Solent eim sæuissimæ ferę pectus rapti animantis vsque ad præcordia diffindere, & cor ipsum primum deuorare. Meritò autẽ interiora iecoris, id est cor, pinguedinemque ipsum cor claudẽtem se laceraturum ait, Hebraice namque pro, *dirumpam interiora iecoris eorum*, est, abscindam clausurã cordis eorum. æquũ enim est Deum sumere vindictam de his etiam partibus, & mẽbris, in quibus turpissima, & impiissima consilia fuerant excogitata, & celata. *Et consumam eos ibi quasi ieo.* Incremẽtum habet hæc oratio, nam non satis esse, dirumpere interiora iecoris eorum demonstrat, sed consumendos inquit, quod sæuioris supplicij est. Potest enim contingere, vt quis laceretur, varia accipiens vulnera, ac postea sanitatẽ obtineat, cęterũ cũ ad cõsumptionẽ veneris, actum de illo est. *Bestia agri scindet eos* Ac si parũ dixisset Deus, se cõtra leæna, pardo, vrsa & leone, ad extremum supplicij genus significandũ addit, *Bestia agri scindet eos.* Quænam bestia agri scinder eos, Domine? Subticet, vt tu per vastum miseriarũ pelagus nauigans, & vela pandens ingenij intelligas, Israelem ad extremam perniciem deuenturum. Hinc nõ explicat, quæ qualisq; sit hæc bestia. Si enim tigris, pãthera, aut quæuis alia ferocissima exprimatur, parũ se dixisse existimasset. Contendunt nõnulli per quatuor bestias hic positas intelligi quatuor regna, Babylonicum, Persicum, Macedonicum, atq; Romanũ, à quibus vastati sunt Iudæi, iuxtà illud Danielis, *videbam in visione mea nocte*, & *ecce quatuor venti cæli pugnabãt in mari magno*, & *quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari, diuersæ inter se.* Prima quasi leæna, & alas habebat quasi aquilæ. Alia similis vrsо, Alia quasi pardus. Quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis. Cui explanationi libẽter assentirem, nisi quinque, & nõ quatuor hic apposita inuenirem, nempe leænam, pardum vrsam, leonẽ, ac denique bestiam agri, quamobrem nõ aliud hic latere cõspicio, quàm varias calamitates ab hostibus inferendas Israelitis. *Perditio tua Israel tantummodo in me auxilium tuum.* Hic locus satis tritus est inter Theologos Scholasticos quotics de reprobatione, & prędestinatione incidit sermo, at-

Omnium calamitatum & miseriarum cahos præparat Israeli. Daniel. 7.

De reprobatione & prædestinatione

que ita eum expendit D. Thomas. 1. p. q. 23. ar 3. ad. 2. & c. 9.
1.p.q.23. ar.3.ad.2 Epistolę ad Romanos. lect. 2. prope finē vbi probat præscien tiā meritorū non posse aliquā rationē esse prædestinationis quia merita præscita cadunt sub prædestinatione, esto præscientia peccatorum possit esse aliqua ratio reprobationis ex parte pœnę quę pręparatur reprobatis, inquātū scilicet Deus proponit se puniturū malos propter peccata, quæ à seipsis habēt, nō à Deo, iustos autem proponit se permiaturum propter merita, quæ à seipsis non habent. Confirmat D. Thomas hanc sententiam præsenti vaticinio, *Perditio tua Israel, &c.* Est autem idem, *perditio tua Israel*, quod, tu ipse es causa perditionis tuæ. Quod si latiorem desideras explanationem, nullus aptius expendit, quā Paraphrasis Chaldaica, in hunc modum dicens, Cū vos deprauatis opera vestra, ô domus Israel, dominātur in vos populi, sed quoties cōuersi estis ad legē meā verbum meum, fuit vobis præsidio. *Vbi est rex tuus? Maria nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis.* Ironice ad eos diuinus sermo profertur, quod contra Dei voluntatem elegerunt sibi regē, de cuius fortitudine pręsumentes, victores se fore iactabant. *Vbi est*, inquit, *rex tuus?* Ieroboam scilicet, vel etiam Saul de quo dicebas Samueli, Constitue nobis regem, vt iudicet nos. Cumque ille contradiceret, respōdebas, Nequaquā, sed erit rex nobis, & egredietur ante nos, & pugnabit pro nobis. De quo ergo promiseras, quòd tua bella bellaret, maximē nūc saluet te *in omnibus vrbibus tuis*, cum iam imminent Assyrij, etiam ab imminente necessitate subueniat. Sed non habes regem hominem, qui te defendat, quia me quem proiecisti non habes Deum. Et *iudices tui*, de quibus dixisti, Da mihi regem, *& principes*, subauditur, vbi sunt? *Dabo tibi regem in furore meo, & auferam indignatione mea.* Dedisse regem Saul in furore suo Deum, satis liquet, siquidem ob eam causam tunc in diebus messis contra naturam terræ promissionis pluuiā dedit. Abstulit autem regem Sedechiam, qui erutis oculis, in Babylonem captiuus ductus est. Item, *Dabo tibi regem*, id est Ieroboam in furore meo, *& auferam in indignatione mea.* Osee vltimum regem decem tribuum abstulit quidem Deus in indignatione sua, nullumque postea regem habuerunt filij Israel, sed alieni dominati sunt eorum.

Eruſtra populi confidunt in Regum præſidiis & caſtris ſi Deum habent offenſum. 1. Reg. 8.

Obſer

Obseruationes spectantes ad morum venustatem.

IXTA pascua adimpleti sunt, & saturati, & eleuauerunt cor suum. Satis aperte ostēdit locus hic, diuitiarum morbum esse superbiam. Audis enim saturatos Israelitas eleuasse cor suum. Et D. Augu. ait morbus diuitiarum est superbia, nā grandis animus est, qui inter diuitias isto morbo nō tētatur Difficile est, vt non sit superbus, qui diues est, Et vates Ezechiel, Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuę superbia, saturitas panis, & abundantia. Ecce vtrumque coniungit superbiam, & panis saturitatem. Agnouit quippe sacer vates domum superbię esse diuitias. Et diuus Iacobus, Glorietur diues in humilitate sua. O præclarum apostoli cōsilium, nullum enim pretiosius ornamentum possunt diuites sibi comparare, quam humilitatem Nam & apud Cantica quasnā imagines, & figuras cælauit cælestis Spōsus in murenulis aureis, nisi vermiculatas? Murenulas aureas, inquit, faciemus tibi vermiculatas argēto. Tu ergo si aurum possides, hoc est abundantiam diuitiarum da operam, vt in his diuitiis sint effigies vermiculorum, id est, agnosce te esse vermiculum, te ipsum deiiciens. Sic se vermiculum vilem agnoscebat rex Dauid, de quo inquit Scriptura, Dauid sedens in cathedra sapientissimus, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus. Sanctus etiam patriarcha Abrahamus cū esset diuitiis plenus, de eo enim dicitur apud Genesim, Erat diues valde in possessione auri & argenti, ideo se demittebat, vt vocaret se puluerem. Loquar, inquit ad Dominum meum cum sim puluis, & cinis? Apostolus etiā propterea inquit Timotheo, Præcipe diuitibus huius sæculi non sublime sapere. Ecce, quid primum dicat præcipiendum diuitibus esse nempe humiles. Nā quemadmodum Bucephalus Alexandri Magni equus, quoties nudus erat, equisonem in tergum admittebat ornatus tamē regiis phaleris neminem ferebat, nisi regem ipsum, in reliquos omnes ferociebat, Ita homines tenues, & pauperes quēuis ferunt, diuites tamen facti superbiunt, ac cęteros despiciunt. Significauit & hoc elegāter Assertor noster, dū diuitē componit cum camelo, dicens, Facilius est intrare camelū per foramē acus, quā diuitem in regnū cœlorū. Cur de camelo loquitur præ ceteris animantibus? Num quia cætera antecedat corporis magnitudine, aut ferocitate? Nequaquā. Omnibus enim cōpertum est, Elephantem vtraque

August. Serm. 29. Exec. 16. Iacobi. 1. Ex Apostoli consilio nihil diuitiis pretiosius addi potest quam humilitas & animi modestia. Cant. 1. 2. Reg. 23. Gene. 13. Gene. 18. 1. Tim. 9. In homines tenuis fortunæ quiditati insolentius cristas tollunt. Marc. 10.

mole nempe corporis, & sæuitia vincere camelum. Sed quoniam camelus inter omnia animalia dorsum habet inflatum, & gibbo turgidum, vt diuitum adumbraret inflationẽ, illos contulit cum camelo. Quadrat obseruatio in Euangelium pro feria quinta post Dominicam secundam Quadrag. in hæc verba, Cupiebat Lazarus saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat. Cur diues iste adeò est impius, vt despexerit pauperem vlceribus plenum, & neque micas de mensa cadentes tulerit illi erogari? Certe quia elatus erat, & diuitiæ eius eleuauerant cor.

¶ *Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.* Docet hic locus, multa sæpe esse data hominibus à Deo, nõ quia homines donis illis digni sint, sed quia improbè petunt, quamobrẽ & postea Dominus illa aufert cũ indignatione. Quoties homo filiũ à Deo petit, atque cũ impetrauerit multis fusis precibus, in flore iuuentutis rapitur, quoniam quod petebat, ignorabat, animi saluti nocumentum allaturum. Vnde bene inquit diuus Augustinus, Propitius Deus, cum male amamus, negat quod amamus, iratus autem dat amãti quod male amat. Exemplo nobis sunt illi, de quibus inquit Apostolus, Tradidit illos Deus in cõcupiscentias cordis eorum in immunditias, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Dedit ergo quod amabant sed dãnando. Habes rursum negatum petitũ, Propter quod ter Dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, stimulum videlicet carnis, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Non ergo largitio petiti doni argumentum est, quod à Deo diligaris, neque negatio doni postulati signũ iræ diuinæ est. Cõcessit Dominus filiis Israel volucres cæli ad mãducãdum sed cũ indignatione abstulit. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum. Vide ergo, quæ petas à Deo tuo, ne vel tibi deneget vel cum dederit, indignatus auferat, vel quia indigna petis, puniaris ab illo Petitis, & non accipitis, eo quod male petitis, ait sanctus Iacobus.

Homines qui nesciũt quid petãt Deo, statim frustrãtur petitionibus adeptis. August. Psal. 26. Rom. 1. 2. Cor. 12.

Psal. 77.

¶ *Colligata est iniquitas Ephraim, absconditũ cor eius. Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens. Nũc enim non stabit in contritione filiorũ. De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne, consolatio abscondita est ab oculis meis. Quia ipse inter fratres diuidet, adducet ventem ventũ Dominus de deserto ascendẽtẽ: & siccabit venas eius, & desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.*

¶ *Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatũ eius,* Bifariã

hic

hic locus diſpungitur. Communis expoſitorum ſententia eſt, his verbis ſignificari, Deũ diu futurũ memorẽ peccati Ephraim, ac ſi Deus illud aſſeruaſſet in loculis, & trumena. Inter recentiores tamen nonnulli ſecus, ſecuti Rupertum, qui in explanatione huius loci ſingularis eſt. Dicunt autem, argui Ephraim, quod tantorum flagitiorum culpã occultare, & diſſimulare, imò & negare ſtudeat, iuxta id quod iam ſupra dixerat, Cuncti labores mei non inuenient mihi iniquitatẽ, quã peccaui. Vnde & quod ſubiungitur, *Dolores* nempe *parturientis euenient ei*, implicare dicunt, tandẽ futurũ eſſe, vt Ephraim malis, & ærumnis preſſus iniquitatem ſuam vel inuitus cõfiteatur. Eſt autem appoſitiſſima ſimilitudo adducta de muliere parturiẽte. Nam quemadmodum ſtultis puellis accidere ſolet nonnunquam, quæ cum in paterna domo vitiatæ vterum gerant, reprehenſæ à patre, aut ab his, quibus curæ ſunt, id tamen pernegant, & iuramento addito, & diris, atque imprecationibus etiã in ſe, imo cõuitiis in eos, qui admonẽt, vtũtur, cæterũ dies facinus prodit, & alienis etiã detegit, atque dum famæ inepte tacendo proſpiciũt, eidem maiori pudicitiæ diſpendio officiunt. In eundem modum Ephraim dũ peccata ſua occultare ſtudet, tum cum fateri conſultius eſſet, imo cum minus fuiſſet ignominioſum illi indicare, qui ignoſcere, & reſtaurare poſſet, aduẽtante calamitate inimicis profitebũtur, ob propria facinora illos in has coniectos eſſe ærũnas, tãta enim perferẽt calamitatũ incommeda, vt non valeant diſſimulare dolorem, atque hoc eſt, quod ſubditur, *Ipſe filius non ſapiens*. Inſipientia enim eſt patri negare crimen patratum, quod tempus ipſum aperiet, cũ maiori ignominia. *Nũc enim non ſtabit in contritione filiorũ*. Tanta enim partus erit & doloris acerbitas, vt eam perferre nequeat. Gratior mihi eſt, fateor explanatio, quãuis prior, cõmunior ſit, & non contemnenda, quam ſi amplecti velis, nõ aliud ſignificat his verbis, *dolores parturiẽtis euenẽt ei*, quã Deũ de Ephraim ſumpturũ grauiſſimas pœnas. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos, ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne*. Licet vt optime obſeruant Lyranus, Dionyſius Carthuſianus, & alij, explanãt Hebræi ac nõnulli expoſitores Chriſtiani hæc verba de liberatione captiuitatis Babylonicę, iuxta diui Hieronymi ſententiam eã melius explanabimus de reſurrectione generali futura per Chriſtũ, atque ita eũ locũ expẽdit Apoſtolꝰ, citãs hoc vaticiniũ, *ero mors tua, ô mors*, aliis tamẽ verbis, nẽpe, abſorta eſt mors in victoria, vbi eſt mors

Sup. c. 12.

Simile.

In eos qui celare curæ ſunt quod piũt tempore celari nequit dies enim omnia reuelat.

Christus eſt mors mortis de qua triũphauit in ſublimi reſurrectione ſua ſic mortua lex vetus vt lex gratiæ ſuccedat.

victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? in quem modum habet translatio Septuaginta. Tunc enim Christus morsus erit inferni, iustos ab æterno supplicio eripiens, peccatores vero illi addicens. *Consolatio abscondita est ab oculis meis.* Verba sunt prophetæ condolentis ob tantam hominum dãnandorum stragẽ, vel ipsius Dei, vt illud, Dolore cordis tactus intrinsecus, delebo hominem, &c. *Qui a ipse inter fratres dimidet,* separando oues ab hædis, id est, iustos â reprobis, vt diuus Matthęus refert. Et quia illud iudiciũ prędeget ignis omnia cõflagrans, subditur, *Adducet vrentem ventũ.* Ignem conflagrationis ad modum venti discurrentem, vocat ventum vrentem. Et quoniam omnia vastabit, addit sequentia, *Et siccabit venas eius, & desolabit fontem, &c.* Et cum vasis nomine omne instrumentum, omnisque supellex Hebraice significetur, ea voce cuncta absumenda significat.

Gene. 6. Matt. 15.

Obseruationes spectantes ad ornandos mores.

COLLIGATA est iniquitas Ephraim, abscondi*tum peccatũ eius.* Existimãt peccatores pluribus se irretientes peccatis, cum cernũt differri supplicium, Deum eorum esse oblitum, secus tamen contingere docet locus iste, colligat enim Deus omnia peccantis crimina, & veluti in marsupio reponit, vt suo tempore rependat. Mea, inquit, est vltio, & ego retribuam eis in tempore, vt labatur pes eorũ: iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Et sanctus Iob ait, Signasti quasi in sacculo delicta mea. Quid est quasi in sacculo signare delicta? Respõdeat diuus Gregorius, Signantur, inquit, quasi in sacculo delicta nostra, quia hoc, quod nos exterius agimus, nisi pœnitẽtia interueniẽte diluamus, in secreto iudiciorum Dei sub quadam occultatione seruatur, vt quandoque etiam de secreti sigillo exeat ad publicum iudicij. Et Sapiens inquit, Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, & ne dixeris, Quomodo potui, aut quis me subiiciet propter facta mea? Deus enim vindicãs vindicabit me. Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste? altissimus enim est patiens redditor. Lentis passibus, etiam ait diuus Gregorius, incedit iustitia Dei, sed tarditatem eius grauitas recompensat. Adumbrat hoc egregie visio Ezechielis, dum pedes animalium currus Dei similes esse inquit plantæ pedis vituli, & ex illis prodire scintillas, quasi aspectus

Deut. 32. Iob. 14. Eccle. 5.

Monet sapiens ne quis pro- priis viribꝰ fretus ob- secundet quibusuis cordis sui desideriis vt quic- quid libet licere sibi putet.

aris

æris candentis. Cũ enim præ cæteris animantibus lentissime incedat bos, existimo patientiam Dei implicari sub planta pedis vituli, qui non celeriter tendit ad peccatores, vt puniat, sed lente. Horrendum tamẽ est, quod subiungitur, nempe ex his grauissimis pedibus orras esse scintillas æris candentis, nam ad quos cunctanter videtur puniturus accedere, supplicij pondere acerbius premit, hinc pedes dicuntur non solum æri candenti similes, verum & ex se scintillas emittentes, quo ardentius peccatores esse excruciandos significat. Quadrat obseruatio in Euangelium Dominicæ quartæ post Epiphaniam, in hæc verba, Vis, imus, & colligimus zizania? Non, sinite vtraque crescere vsque ad messem. Ecce, non quamprimũ orta sunt zizania, colliguntur, cæterũ tempus veniet, quando comburentur Colligatur enim iniquitas peccatorũ à Deo, vt tã dẽ suo tẽpore digna factis recipiant.

¶ *Abscondit ium esi peccatum eius, dolores partu ientis venient ei.* Si hunc locum expendas iuxta recentiorum explanationem, nempe quod Ephraim studeat sua occultare peccata, negetque se contra Deum deliquisse, nullus aptior locus inueniri potest ad exhortãdos homines, vt sua sacerdotibus detegẽtes delicta, adimpleant auricularis cõfessionis præceptũ. Nã his, qui abscondunt peccata, quid accidit? Obserua, quid dicit noster Hoseas, Dolores nempe parturientes euenient ei, hoc est, maximum incurrent nocumẽtum, & doloris acerbitatem similẽ parturiẽtis dolotibus. Quẽadmodũ vipęre, iuxta Isidori, & Auicẽnę sentẽtiã, filij materna viscera rumpũt, ipsamque matrem enecant, dũ nascũtur, Sic peccata si in pectore peccatoris lateant, & non prodantur sacerdoti, ipsam animã interficiunt, & foras egrediuntur in maius dedecus, & ignominiã peccatoris, Et quẽadmodũ qui habent intus in stomacho inclusã escã indigestã, aut humoris, vt phlegmatis vẽtriculo grauiter & molestę imminẽtia, si euomuerint, releuantur, Ita enim hi, qui peccauerunt, si quidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, & propemodũ suffocantur phlegmate, vel humore peccati. Si autẽ ipsi sui accusatores fiant, dũ accusant semetipsos, & confitentur, simul euomunt & delictum, atque omnem morbi digerunt causam. Hinc Sapiẽs ait, Qui abscõdit scelera sua, nõ dirigetur, qui autẽ confessus fuerit, & reliquerit ea, miseri cordiam cõsequetur. Quando adeptus est Dauid misericordiam â Dño, angelo populum cædẽte? Vtique cum dixit suũ pandens peccatum, Ego sum, qui peccaui, & ego inique egi.

Vipera à viparię do dicta in cũ cubitu mas in os fœmina cæ put inserit at illa post rem peracta mi lud abscidit mox partura distẽditur nec nisi effracto latere bus erumpunt nati ferũt autem ita cauisse naturam ne tã noxij animalis species supra modũ augesceret.

Adeo

Adeo grata fuit Deo Dauid confessio, vt propheta Gad diui no afflatus numine, dixerit, Constitue altare Domino, propi tiatus enim est terræ. D Ioannes etiam inquit, Si confitea- 1. Ioan. 1. mur peccata nostra, fidelis est, & iustus Deus, vt remittat no bis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. In Actis etiã dicitur, Multi credentium veniebant confitentes, Acto. 19. & annuntiantes actus suos. Nõ est igitur aliud confessionis sacramentum, quam sinus pacatissimus, in quo hominũ con- Apud aures Dei vox valida confessio, nã per amarum poculum confessionis peruenitur ad gaudium salutis. scientiæ religantur, ne à procellis absorbeantur delectorum, deiecta eriguntur, amissa reparantur, & quicquid immunditiæ inundantibus tentationũ procellis, aut operante malitia in nauim conscientiæ perfusum est, reiicitur, & purgatur, Quadrat obseruatio in Euangelium sabbathi post Dom. 2. Quadragesimæ, in hæc verba, Ibo ad patrem meum, & dicã ei, Pater peccaui in cœlum, & coram te. Ecce quid facit ille filius prodigus confiteri peccata sua, non illa abscondit, Ianua enim ad impetrandam veniam, confessionem esse cognouit.

¶ *Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus inferne.* Eleganter implicat, non omnes qui fidem Christi susceperunt, adepturos cæ lestem beatitudinem, sed aliquos duntaxat. Nam ex eo quod mordemus, partem obscindimus, partem vero relinquimus, In eundem modum Christus Assertor noster partem, suos videlicet electos, liberat, partem vero, reprobos nempe in Simile. inferno dimittit. Quemadmodum enim serpens multos ge- Hæc de vi nerat filios, qui iuxta Plinium, & Solini sententiã viginti fi- pera dicta lios parere solet, ouis autem vnum solum agnum. Sic Serpẽs esse puta inferni diabolus plures habet filios, id est, homines illi pa- quæ non rentes, quàm Christus. Hinc illæ voces querulę Dei, Heu mi ouæ vipe hi quia factus sum sicut qui colligit in autũno racemos vin rique ser- demiæ, & nõ est botrus ad comedendũ, præcoces ficus desi- pentes sed derauit anima mea. Periit sanctus de terra, & rectus in homi Catulos nibus nõ est, omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suũ fermè vi- ad mortem venatur. Hinc & illæ parabolæ Assertoris nostri. ginti pare Simile est regnũ cœlorum sagenæ missæ in mare, quam cum re dicitur. impleta esset, educentes, & iuxta littus sedentes, bonos ele- Mich. 7. gerunt in vasa sua, malos autem foras miserunt. Et illud, Si Mat. 13. mile est regnum cœlorum decem virginibus, &c. Atq; ex filiis Israel, cum plurimi educti essent ex Ægypto, quam pau cissimi ingressi sunt terram promissionis. Quadrat obseruatio in Euangelium pro Septuagesima, in hæc verba, Multi sunt vocati, pauci vero electi. Quid enim est, pauci vero electi,

& ,nisi morsus tuus ero inferne?

¶ *consolatio absondita est ab oculis meis, quia ipse inter fratres dividit.* Docet Deus, quod crebrò à nobis est obseruatum, nos non oblectandos esse malis proximorum, imo ad hominem pium pertinere, dolere ob calamitates alienas. ac maximè si in detrimentum vitæ spiritualis vergunt, quales Iudæorum erant, ex D. Hieronymi sententia, dolet enim Hosseas, quod infernus diuidat Israelem, & Iudam. Sic Apostolus Paulus plorãs ob incredulitatis peccatum filios Israel, inquit, Veritatem dico in Christo, non mẽtior, quoniã tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo, &c. Ac rursum, Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã super immunditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. Sic etiam sanctus Samuel ita lugebant Saul, vt Deus illi dicat Vsquequo luges Saul? Et apud Ezechielem inquit Deus, Signa thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Et Ieremias perfusus lachrymis, & totus deditus lamentis aiebat, Quis, dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei. Et in Canticis, Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Quemadmodum nubes hiberno tempore pluuiam effundunt, ob algoris, & frigoris intemperiem, quod contingere non videmus verno tempore ob Solis ardorem, In eundem modum viri pij, quos Isaias nubes appellat, Qui sunt isti, qui vt nubes volant? ait, cum cernunt frigescere charitatem multorum, in lachrymas soluuntur. Et sicut tota areæ terra rore maduit, vbi non erat vellus, Ita eos apud quos non est agnus qui tollit peccata mundi, ingenti perfundũt viri iusti lachrymarum profluuio. Quadrat obseruatio in Euangel. Dominicæ 9. post Pentecosten, in hæc verba, Videns ciuitatem, flenit super illam. Cur flet Dominus Deus noster super ciuitatem Ierusalem? Certe cernens omnia crimina, quæ in ea ciuitate committebantur dolens lachrymis circunfunditur, vt nobis exemplum relinquat, & doceat, quantum nos aliena peccata debeant afficere tristitia. Quis non doleat videns egregium ædificiũ damnari ad destructionem? Et anima hominis, quod est nisi domus & templum Dei? Cum ergo ob peccatum damnetur in ignem æternum, nónne æquum est, vt omnes nos doleamus?

Rom. 9. *2. Cor. 12.* *1. Reg. 16.* *Ezech. 9.* *Ierem. 9.* *Cant. 7.* *Simile. condolent viri pij pendentes corruptiones huius sæculi.* *Iudic. 9.* *Simile.*

CAPVT

CAPVT XIIII.

Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum suum, in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, & fœta eius discindantur. Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua. Tollite vobiscum verba, & conuertimini ad Dominum, & dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.

¶ *Pereat Samaria.* Cum Samaria crebrò in sacris literis significet decem tribus, vel earum regionem, & nonnunquam ciuitatem eiusdem prouinciæ, puta regiam, quæ postea, vt optime obseruat D. Hieronymus ex nomine Augusti vocata est Augusta, id est, Sebaste, in dubiũ vertitur, an de regione, vel ciuitate loquatur noster vates. Quidam existimãt de regione Samariæ loqui, alij de ciuitate solũ regia, & hæc posterior sententia mihi verior videtur. In eã enim inuehitur Hosseas, vel quia cum ei Deus tanta bona præparasset, illa contra Deũ faciat, & magis dæmonũ simulachra sectetur, vel quoniam totius impietatis, & idololatriæ fons, & caput exti terit. Quod autem ad loquendi modum attinet, dum dicitur, *Pereat Samaria*, dubium est, an propheta imperet, vel optatiuo modo loquatur. Et quanuis D. Hierony. vtranq; explanationem amplectatur, & verius iudicat optantis esse oratio nem, non citra rẽ philosophabimur, si dicamus à vate nostro grauissimã ferri sententiam in regiam ciuitatem Samariæ, & auctor fuerit iniquitatis totius regni. Trifariam igitur possũ mus locum expendere, primo per modum propheticæ pronuntiationis, vt sit sensus, *Pereat, in gladio pereant, parvuli eius elidantur, & fœta eius discindantur*, id est, peribunt, elidentur, discindentur. Secundò per modum imprecationis, veluti seat-tẽperet vates diuinæ voluntati, & iustitiæ Dei, quia frequenter expedit, peccatores in hoc mundo Dei supplicio subiici. Tertiô, quod vates explicet, quid illi meruerint, & quasi cõminando perterreat prauos. Hæc autẽ omnia Samariæ accidisse credendum est tempore captiuitatis, & angustiæ, quando suam patriam perdiderunt, & qui euasere gladium, in seruitutem perpetuam sunt abducti. *Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua.* Mira est omnium vatum eloquentia, & dicendi artificium, licet nõnullis secus videatur, quoniam loquendi modum non callent. Contendit Hosseas interdum minis, & terroribus reuocare Israelem à peccato,

Samaria nomen regionis & ciuitatis eiusdẽ metropolis aliquando

Sebaste dicta vnus dierum itinere distãs à Hierosolymis.

Imprecatur vates mala Israelitis ad eorũ emẽdationem aut cohibitionem.

An licitè & sanctè mala proximo optemus Consule D. Thomam 2.2.q. 108. art. 1.

peccato, cauſam ruinæ eius iniquitati eorũ adſcribens, interdum vero placidiſſima oratione ad conuerſionem excitans. Atq; vt omnem lapidem moueat, elegantem rhetorem agẽs, in genere ſuaſorio verſatur, vt ad conuerſionem Iſraelem alliciat. Inter alios autem tres ſunt præcipui loci, è quibus in genere ſuaſorio ſumitur argumentum, neceſſitas, honeſtas, & facilitas. Neceſſum eſſe Iſraelitis, idque etiam honeſtiſſimum, conuertere ſe ad Deũ, dicta vatis verba declarant, tum quia alias non potuerunt ſe eximere à diriſſimo ſupplicio, quod vocat ruinam, tũ quia impium eſt, & inhoneſtum, dereliquere Deum ſuum honeſtiſſimum autem ad eum redire

Loci qui apud Rhetores orationem ſuaſoriam conficiũt.

Nunc vero quoniam nullus modus in hoc genere poteſt eſſe magis ad perſuadendum idoneus, quàm vt quæ honeſta, atq; vtiliſſima probaueris, eadem actu, paratuq; facillima eſſe oſtendas, non eſſe difficile conuerti ad Dominũ demonſtrat. Quoniam igitur difficultas ad conuertendũ ſe ad Dominũ poterat deterrere Iſraelitas, quod è propriis locis electi, exules, patria, templo, ſacrificiorum copia, & ceremoniarum commoditate carentes, conuerſionis ſuæ ſibi argumẽta & ſigna oſtendi non poſſe putabant, hoc metu à vate liberantur, oſtendit enim ſine hoc apparatu ſacrificiorũ, & etiam in terra aliena degentes poſſe ſe ad Dominũ Deum ſuũ cõuertere, quippe qui, non ab illis eo gradu conſtitutis holocauſta, aut victimas quærat, ſed ſynceros animi cogitatus, corrigendæ vitæ conatus, & apertam ſuarum culparum confeſſionem exigat. His enim ſacrificiis, & donis, & diuinæ placantur iræ, & maxima beneficia contingunt, ſicut ſcriptum eſt. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, fletu, & planctu, ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta. *Ioel. 2.*

Obſeruationes ſpectantes ad morum honeſtatem.

DERE AT *Samaria, parvuli eorum elidantur, & fœtæ eius diſcidantur.* Sæpius obſeruauimus, grande malum eſſe peccatum, quando non ſolum peccati patratores puniuntur, verum & eorum filij, qui illud non commiſerunt. Peccat Dauid contra Deum, & ob eius peccatum moritur filius eius. Sic namque dixit Nathan Dauidi, Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc filius qui natus eſt tibi, morietur. Peccat etiam Ieroboam, & audi, quid dicat propheta Anias vxori illius, Ecce

ego

ego inducam mala super domum Ieroboam, & percutiam
3. Re. 14. de Ieroboam mingentem ad parietem, & clausum, & nouissi-
Simile. mum in Israel. Quemadmodum stipite arboris impetito i-
Locus sa- ctibus securis, fructus etiam & folia eius concutiuntur, ita
pius repeti vt decidant in terram, & puluere & luto conspurcentur. Sic
tur antea de Deus plectēs parētes ob eorū peccata, eorū pœnā etiā extē-
pœna parē dit ad filios, & familiā. Sed de hac re plura iā superius disser-
tim migran uimus. Quadrat autem obseruatio in Euangelium Domini-
te in sobo- cæ vltimæ post Pentecosten, in hæc verba, Væ autem prægnā
lem. tibus, & nutrientibus in illis diebus. Quid hoc est Domine?
Non peccarūt paruuli non dum egressi de matris vulua, non
pueri sugentes hubera, quare ergo plectuntur? Vt discant ho
mines, quantum malum sit peccatum.

¶ *Conuertere Israel ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua.* Cum te videris frater mi calamitatibus iactatū, & ruinā pati vitā tuā, & mores discute, vt causam tuæ ruinæ inquiras, fortassis inuenies esse peccata tua, quę te in hoc mi
Simile. seriarum pelagus detrudunt. Audis enim Israel corruisse in
Iob. 9. iniquitate sua. Quemadmodum nauis tempestatem patitur,
Eccle. 33. quod venti hinc inde reflent, & tandem eam fluctibus sub-
3. Re. 19. mergunt. Sic peccata nostra excitant nobis calamitatum tur
Etsi aduer bines. Hāc ob causam opinor, nos cōferri apud Iob cū naui-
sitatū & tē bus. Dies, inquit S. Iob, mei pertransierunt, quasi naues poma
tationum portantes. Sed apertius hoc explicuit Sapiens, dicens, Timē-
procellæ in ti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus il
surgant ad lum conseruabit, & liberabit à malis, Sapiens non odit man
uersus ho- data & iustitias, & non illudetur quasi in procella nauis. Si-
minē timē gnificauit hoc Elias, cū non in spiritu grandi, & forti subuer-
tem Deum tente montes, & conterente petras, neque in commotione in
ille nō in- uenit Dominum, sed in sibilo auræ tenuis. Crebrò nāq; tem
star nauis pestate tribulationū cōcutitur homo, quia in eo nō est Deus
quæ flu- sed diabolus per peccatū habitans. Cum autem Dei tēplum
ctuat con- est homo non vtiq; experitur ventum fontē omnia subuer-
cutietur sed tentem, sed sibilum auræ tenuis, qui nimia lenitate ad portū
cōstans in ducat. Hinc & apud Iob dicitur. Si mundus, & rectus incef-
obseruatio seris, statim Deus vigilabit ad te, & pacatum reddet habi-
ne manda taculum iustitiæ tuæ.
torum per- ¶ *Tollite vobiscum verba, & conuertimini ad Dominū.* Benedictus
manebit. Dominus Deus meus, qui à debitoribus suis non argentum
non multitudinem hircorum, & taurorum expescit, sed so-
lum verba, si aliud non potest homo reddere pro innu-
meratis peccatis suis, non contemnit verba. Nullus ergo
diffidat,

diffidat, nullus animum deſpondeat, conſiderans multitudinem peccatorum ſuorum, offerat verba confeſſionis, & precum & miſericordiã conſequetur omnes ſitientes, ait Iſaias. *Iſa. 55.* venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite, venite, emite, abſque argento, & abſq; vlla cõmutatione vinum & lac. Vides, cœleſtem gratiam dari ſine pretio? Eam enim vocat aquas, q̃ ſitim extinguat, peccata abluat, & animam reddat, fæcundã ad proferendos virtutũ fructus, vinum etiam eſt ob nutritionẽ, & fortitudinẽ, lac autẽ ob ſuauitatem, & candorẽ. Abſq; vlla commutatione hæc dantur homini, ſi Deo ſuo offerat verba, dolẽs ob malea cta. Hinc Apoſt. inquit, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quẽ propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum. Et in Apocalypſi ait, Deus, Ego ſitienti dabo de fonte aquæ *Apo. 21.* viuæ gratis. Demum in Canticis, quid aliud poſtulat ab Spõſa, quam verba, cum ait, Quæ habitas in hortis, amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam. Qui ſunt iſti amici, niſi ſpiritus angelici? Hi, loquente ſponſa ingenti perfundũtur alacritate, quamobrem auſcultare dicuntur. Gaudium eſt enim Angelis Dei, ait Chriſtus, ſuper vno peccatore pœnitẽ- *Luc. 15.* tiam agente. Inuitat ergo, imo rogat Sponſam Chriſtus, vt vocem proferat, qua peccata confiteatur, preces ad Deum fundat, verba denique ſecum tollat, quæ illi gratiſſima ſunt Verum ne nimis fidas in oblatione verborũ, quid cũ illis etiã ferendũ ſit, eleganter appoſuit, dicens, *Et conuert mini ad Dominum.* Parũ enim prodeſt, verba offerre, ſi in iniquitate perſiſtas. Conuerte ad Dominum, & pergrata erunt illi verba cõfeſſionis tuę. Sanctus nãq; Samuel in hunc modum loquitur *1. Reg. 7.* ad omnem domũ Iſrael, Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri. Tu etiã, ſi conuerteris ad Dominum, aufer de medio cordis tui idola peccatorum tuorum. Et Iſaias, Derelinquat impius viam ſuã *Iſa. 55.* & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominũ, & miſerebitur eius. Obſerua quando dicat Vates ſacer, Deum miſerturũ impij, quando reuerſus fuerit ad Dominũ. Et Ieremias, Conuertimini à via veſtra peſſima, & bona facite ſtudia veſtra. Et Ezechiel, Proiicite à vobis omnes, iniquitates *Iere. 25.* veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ, & quare moriemini domus Iſrael? qa *Exec. 18.* nolo mortẽ moriẽtis, dicit Dñs. Quẽadmodũ calore ignis ex

cœleſtis gratiæ thesauri præciosiſſimi ſi ne pretio dantur largiũtur.

Verba non ſufficiunt vbi emẽdatione & cõuerſione opus eſt.

Simile.

puluere, & cinere fiunt pulcherrima vasa vitrea, & lapis ardore Solis conuertitur in pretiosissimum metallum, puta in aurum. Sic ex peccatore, qui tanquam puluis erat ante faciem terræ, æquum est, fiat vas purissimum vitæ nouæ conuersione, & charitatis feruore, vt in eo reponat Deus pretiosissimum suæ gratiæ balsamum, cæreraque cœlestia dona.

Psal. 1. Vas electionis & pulchra dilectionis anima in gratia existes.

¶ *Dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum.* Non ait, hanc, aut illam aufer iniquitatem, sed omnem aufer iniquitatem. Discere ergo ex hoc loco, ad veram conuersionem necessum esse omnia reliquere peccata, & confiteri. Quid enim prodest vnum, aut alterum vulnus curare, si alia remaneant in corpore, ipsum transfigētia, quę mori cogāt. Peccata mortifera stimuli mortis sunt, ait Apost. Da igitur operā, vt omnibus medearis, si veram salutem consequi desideras.

Simile. 1. Cor. 15.

¶ *Assur non saluabit nos, super equum non ascendemus: nec dicemus vltra, Dij nostri opera manuum nostrarum: quia eius, qui in te est, miserebens populi. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee, quia auersus est furor meus ab eis. Ero quasi ros Israel, germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius, vt Libani, ibunt rami eius, & erit quasi oliua, gloria eius, & odor eius, vt libani. Conuertentur sedentes in vmbra eius: viuent tritico, & germinabunt, quasi vinea, memoriale eius, sicut vinum Libani.*

¶ *Assur non saluabit nos, & super equum non ascendemus.* Bifariā peccauerāt Israel. tum quod neglecto auxilio diuino, humanū implorauerant, & assyrios ob militum virtutem, Ægyptios vero ob equorū ferociam in societatem vocauerāt, tum quod idololatriæ impietate corrupti, simulachra pro diis coluerant. Ostendit nunc Vates Israelitas non amplius petituros auxilium ab Assyriis, & Ægyptiis, à quibus multum damni, & incommodi acceperant, tantum abest, quod illis in tāto periculo constitutis subuenissent. Cæterum dum inquit, *Super equū nō ascēdemus*, synecdochicos partem posuit p toto, nēpe pro equo, & equite, vel simauis metonymia est, sub cōtento continentē, puta equitem intelligens. Erant autem inter cæteros equi Ægyptij optimi, ac propterea equorum illius regionis meminit. Vnde scriptum est quod ad Salomonem equi de Ægypto, tanquam pulcherrimi, & fortissimi adducerentur. Et Isaias ait, Væ descendentibus in Ægyptum, in auxilium, & in equis speranerunt, quia prævalid sunt. Equū etiā dixit in numero, singulariponēs illū p numero multitudinis, puta p equis, quod, vt sępius obseruauimus frequentissimum est in Sacris. *Dij nostri opera manuum nostrar*

Aegyptij generosissimi & fortissimi equi nobilitas.

2. Par. 1. Isa. 31.

Stultitiam

ſtultitiam ſuam fatentur, qui eos iudicauerint deos, quos ſuis manibus fabricauerant. Et ſignificant, ab idolis ſe nunquam auxilium poſtulatores. *Quia eius, qui inte eſt, miſereberis pupilli.* Pro *populi* nonnulli codices habent *pupilli*, & ita legendũ eſt proculdubio, pupilli, & non populi. Hebraice enim eſt pro his verbis, quia ejus, qui in te eſt, miſereberis populi, *eo quod in te ſit miſeratio pupillo.* Ita etiam legunt Septuaginta, Lyranus, & alij plures codices. Eſt autẽ ſenſus, quod Deus tantę ſit miſericordię, vt per eum ſeruentur etiã infirmiſſimi. Ac ſi apertius dicat, in vno Deo omnium præſidium, & ſalutem ſitam eſſe. Ducitur autem argumentum à minori, enthymemate conuerſo, hoc modo, Cum ij, qui in extrema miſeria, & conſilij, atque auxilij inopia ſunt, te vnũ rerũ ſuarum præſidium, & ſalutis perugiũ paratũ habeant, quales pupilli ſunt, manifeſtũ eſt, te omnibus afflictis ſalutarẽ fore, ſicut ſcriptũ eſt. Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor, quod & nos experimento cognouimus, te vnicum eſſe omnibus miſeriis perfugium, quamobrẽ, & te vnum cognoſcimus, vnumq; appellamus ſeruatorẽ. *Sanabo contritiones eorum.* Verbũ *contritio* referri poteſt & ad peccata, & ad pœnas ob peccata patrata inflictas. Certum enim eſt, vtrunq; eſſe contritionem hominis, pœnam, & culpam, eſt tamen multo acerbior contritio peccati, quã pœnæ, & de hac præcipuè ſermo eſt, quod Hebraica exemplaria probant, habent enim pro *ſanabo contritiones eorum*, ſanabo auerſionem eorum, quæ quidem auerſio peccati magis implicat rationem, quam pœnæ. Explanat autem elegantius cæteris hæc verba Chaldaica Paraphraſis, in hunc modum diſpungens. Acceptabo eos in conuerſione ſua ignoſcam peccatis eorum. Alij neque inepte ſic expendunt, *Sanabo auerſionem eorum*, rebellionem, ſiue defectionem condonabo eis. Noſter tamen Latinus interpres effectum peccati conſiderans magis quam cauſam, p auerſionẽ eorũ poſuit *contritiones eorum*, vt omnia vulnera propter peccatum ortа ſananda demonſtraret. *Diligam eos ſpontanee*, Cauſam huius eximij beneficij non aliam reddit Deus, quam amorem ſuũ, quo Iſraelem dilexerat *ſpontanee*, hoc eſt, non coacte, non vlto legis iure, non id exigentibus meritis, ſed vltro, & quadã inſigni liberalitate animi, ſicut ſcriptum eſt, Parcis omnibus Domine, quoniam tua ſunt, qui amas animas. Et iterum, Diligamus Deum, quoniam ipſe prior dilexit nos. Amor enim Dei prœuenit nos, & cauſa eſt omniũ bonorũ, quę Deus in nos effundit abũdè. Deniq; licet Deus alia à ſe de neceſſitate, vt

Deſiderio veniæ impetrandæ lege Con. Trid. ſeſſ. 6. c. 6.

Pſa. 10.

Multo acerbior eſt contritio peccati quã culpæ.

ita loquar, cognoscat, nõ tamẽ de necessitate, sed libere vult, & diligit ea, vt diuus Thomas docet. *Quia auersus est furor meus ab eis.* Crebro inculcat Scriptura, irã siue furorẽ Dei, qui nõ est aliud quam diuinæ iustitiæ executio, non esse perpetuã, sed mutabilem. Sic apud Isaiam ait, In indignatione mea percussite, & in reconciliatione mea misertus sum tui. Et iterũ, Cũ iratus fuerit misericordiæ recordabit. Et, Ira Dñi in misericordiam conuersa est. In eundem modum hic auertendũ furorem, imo conuertendum in maximam clementiam inquit Deus. *Ero quasi ros Israel, germinabit sicut lilium.* Antithesis est eorum, quæ dicta fuerant, venas scilicet Israel fore exiccandas. Nunc enim diuina gratia, multisque beneficiis cumulandos Israelitas inquit. Rorem namque vocat gratiam Dei, & beneficia, quibus erant afficiendi Iudæi. Quomodo enim Dominus fit credentibus lumen, via, veritas, panis, vinea, ignis, pastor, agnus, ianua, vermis, &c. sic qui indigemus illis misericordia, & peccatorũ febribus æstuamus, in rorem nobis vertitur. Quo rore Dominus si nos respexerit, & siccitatẽ pectoris nostri suis pluuiis irrigauerit innumeratis nos ditabit bonis. Is enim cælestis ros fornacem Babylonicã, & caminum æstuantis incendij restinguet, ne libidinis ardore succensi perreamus. Is ros appellatur ab Isaia ros lucis, quia homines peccati veneno mortuos ad vitam gratiæ reducat, quemadmodum herbæ languescentes rore matutino pullulant, & excitantur. Iste ros est, quem super habitaculum Iacob descendere cupiebat Isaac, dicens, Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abũdãtiã frumẽti, & vini, & olei. Iste ros est de quo ait Moses, Concrescat in pluuiã doctrina mea, & fluat, vt ros eloquium meum. Vnde optime nonnulli, vt Lyranus, & Rupertus per rorem intelligunt filium Dei, qui quemadmodum ros inuisibiliter descendens fœcũdat terram, sic inuisibiliter de cœlo descens fœcundauit virginem. Fauet huic explanationi Chaldaica Parapraſis sic expẽdens, *Ero quasi ros Israeli*, hoc est, erit verbum meum sicut ros Israeli. *Germinabit sicut lilium.* Solet Scriptura sacra significare felicitatem variis similitudinibus ex agricultura desumptis, quibus & nunc nostissimè vtitur noster vates. Exorditur autem à lilio, quod omne herbarum genus vincit, tum propagationis copia, tum odoris fragrãtia nimioque candore. Nã ex singulis eius bulbi sectionibus singula etiam interdum bina, aut terna capita nascuntur, eius autem floris odor omnium est fragrantissimus, ac longe latéque diffunditur, tantusque est illi arboris splendor

Furor in scriptura ponitur pro Iustitiæ diuinæ executione.

Isai. 60.

Habac. 3.

2. Mac. 8.

Daniel.

Isai. 26.

Gene. 27.

Deut. 22.

Liliũ flos omnium gratissimo in sacris scripturis obtinuerit candorem multũ cõmendatur sicut lilium.

Plinius scribit li. 21. cap. 5. nullorũ florem esse celsitudinẽ

splendor, vt ipsum niuis candorem superet. Dum igitur Israelē germinaturū, instar lilij, inquit, certum est significari, q omnia prospere cedent Israeli, ita vt omnium animos in admirationem rapiat tātus prosperitatis cumulus. Et quoniam parum est fœlicē esse si cito aufugiat fœlicitas, & non sit constās, & permanēs, ostendit hanc prosperitatē diu duraturā se quentibus verbis *Et erumpet radix eius, vt Latini.* Mons Libanus arbores fert tanta proceritate, & firmitudine insignes, vt reliquas omnes antecellant atque hinc effectum est, vt nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistant. Idem itaque est dicere, *Et erumpe radix eius, vt Libani*, ac si dicat, Firmus erit, & stabilis, nulloque aduersæ fortunæ vento moueri poterit Israel. *Ibunt rami eius.* Prosperitatem ad filios etiā propagādam significat. Ramos enim filios appellat. Chaldaica Paraphrasis dispungit, quòd Israelitæ accrescent filiis, ac filiabus. Possumus etiam dicere non solum hic implicari filiorū propagationem, verum etiam eādem, quam patres habuerunt fœlicitatem, filios quoque fore adepturos. *Et quasi oliua erit, gloria eius.* parum se dixisse existimans, componens cū arbore montis Libani Israelem, quòd in eo monte multæ sunt arbores infructiferæ, nunc cum oliua, quæ maxime fructifera est. Israelē confert. Sic namque scriptum est, Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Quid autem vocet gloriam oliuæ similem, incertum est, opinantur nōnulli esse posteritatē, quod filios q̄plurimos habiturus sit Israel, easque fortunatissimos, sicut scriptum est, Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Chaldaica Paraphrasis hāc gloriam oliuæ indicat esse splendorem nō quemuis, sed candelabri sanctitatis, & existimo voluisse nobis significare, in gentē futurā huius populi sanctitatē. D. tamen Hieronymus venustissime hūc locū præ cæteris videtur dispungere, sic dicens, Oliuæ frugiferæ se comparat, quæ dicit in alio loco, Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Cuius fructū quinque sibi sapientes virgines parauerunt, ex quo vulnerū mitigatur tumor: languentis membra requiescunt, in tenebris lumen accenditur: vnguntur in agone certantes, *Et odor eius, vt Libani.* Quia Libanus apud Græcos, & Hebræos, vt optimè obseruant D. Hieronymus, & Haymo, mons dicitur, & thus de vtroque & de monte & de thure explanatur hic locus. Quocūque verūtamē modo expēdamus, siue de mōte siue de thure, eodē recidit sensus. Significat. n. famā Israelis futuram esse gratissimi odoris, iuxtà illud Apostoli, Christi bonu

Libanus mons Phœniciæ & Arabiæ celeberrimus cuius vepres perpetuis niuibus albescit. *Psal. 91.*

Psal. 127.

Matt. 25.

Libanus Hebræ & ita Thus. 2. C.

bonus odor sumus. Nam si de monte Libano explanes, is mons Medica mala, limonum & citronum genera varia, & herbarū atque florū eximiam copiā gignit, ex quibus gratissimus odor miscetur, & loci cōmendatur amœnitas vt ex pluribus Scripturæ locis colligere possumus, Vt, Odor vestimētorū tuorū, sicut odor Libani. Et, Nardus, crocus, fistula, cinamomū cum vniuersis lignis Libani, quā ob causam hic mons bonus à Mose appellatur, Transibo, inquit, & videbo montē istum egregium Libanū. Si autem ad thuris fragrantiam referas, quis nō videat hunc odorē esse suauem, & honore plenum? *Conuertentur sedentes in vmbratuis*, hāc vmbrā esse Christi inquit Chaldaica Paraphrasis, cui D. Hieronymus, Lyranus, Haymo, Rupertus, & alij consentiunt. Vocat autem vmbrā protectionē, & implicat, quod Israelitæ sint habitaturi sub Christi protectione, ita vt possint dicere, Sub vmbra illius quem desiderabam sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Alij dicūt hic significari, Israelitas summo & stabili otio fruituros. Sedere enim quietem diuturnam implicat. *Viuent tritico* Hebraica exemplaria sic habent. *Reuiuiscent vt frumenta*, & quāuis verba sint diuersa, ad eundē sensum possumus vtraque verba referre in hunc modū, *Viuent tritico*, id est, ad normā tritici, quod frigore & hiemis intemperie redditur pulchrius & copiosius, sic & Israelitæ fortissimè perferent afflictiones, easque æquo animo ferentes, cumulabūtur multis virtutum dotibus, patientiæ, charitatis, &c. Alij *viuent tritico* referunt ad eucharistiæ sacramentū. Estque hæc cōmunior explanatio, quia in obseruationibus spectantibus ad ornandos mores expendemus. *Et memoriale eius, sicut vinū Libani.* Mons Libanus vt aliis plantis, etiam vitibus generosissimis abundat, quod montes, & iuga vineis sint magis idonea, Significat vero tantam fore in restitutis Israelitis operum, & studiorum, omniumque actionum gratiā, vt nunquam de eis mentio, nisi honoris, ac laudis plena fiat quemadmodum vinum Libani odoris & saporis elegantia est inter cætera singulare.

Plinius. li. 13. de nat. cimi cap. 3 Virgilium sequutus negat Malum medicam alibi quam in Media & Persidena sci voluisse quamuis gentes ad se transferre tētauerint.

Collibus delectantur vites.

Obseruationes spectantes ad componendos mores.

Diligam eos spontanee, quia auersus est furor meus ab eis. Benedictus Dominus Deus meus, qui auertere scit furorem ab hominibus, esto aliquando irascatur non sic nōnulli homines irantur, sed nunquam iræ suæ modum imponunt, odientes tanquam

tanquam nunquam amaturi, cum contra doceat Ariſtoteles nempe Odi, tanquam amaturus, Quemadmodum ex mari nunquam hauries aquam dulcem, ſed ſemper amarã, Sic ex quorundam pectoribus non aliud hauries, quam amaritudinem iræ, & odij, nihilque in eis inuenies, quod dulcedinem charitatis ſapiat. Huiuſmodi fuit furor Eſau contra fratrem ſuum Iacob, dicebat enim iratus, Veniẽt dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meũ. Additque Scriptura, Oderat ſemper Eſau Iacob pro benedictione, qua benedixit ei pater. Sic nõnulli ſemper ante oculos habẽt iniurias, irrogatas neque inuenies modũ, & artẽ, quibus extrahas de corde. *Simile.* Quemadmodum homo percuſſus ferreo, aut plumbeo globulo catapultæ, licet interdũ externæ vulnus curetur, intus manet in corpore globulus, ita quidam quamuis externè nõ prodat ira, intus in pectore recondunt, neque vnquam parcunt his, qui iniuriam intulerunt. Hos admoner Apoſtolus, Sol non occidat ſuper iracundiam, veſtram, nolite locum dare diabolo. O egregium Apoſtoli conſilium, imo Domini præceptũ, eiicere è domicilio cordis iram, qui enim illam non eiicit, locũ parat diabolo in corde ſuo. Quadrat obſeruatio in Euãgelium ſabbathi poſt Dominicã ſecundã Quadrageſimæ in hæc verba, Accurrens pater miſericordia motus, cecidit ſuper collum filii, & oſculatus eſt eum. Quid hoc eſt bone pater? tam cito obliuiſceris iniuriæ irrogatę tibi à filio? Obliuiſcor certe, dedecet enim iram eſſe perpetuam. *Ephes. 4.* *Prou. 23.* *Beda his duobus Salomonis versibus intelligit prohiberi immoderatã ſcientiã de ſideriũ quo hodie plærique tenẽtur in perſcrutãdis vltra animi capacitatem miſteriis reconditis*

¶ *Ero quaſi ros Iſraeli.* Egregie incarnationẽ filii Dei ſimilẽ eſſe inquit rori, ne tu tantum myſterium penetrare contendas. Quemadmodum enim ros de cœlo deſcendens, nõ videtur donec terram contingit, Sic inquirere quo pacto Chriſtus factus eſt homo, & clauſis in vtero matris, cum æterni patris nunquã reliquerit ſinum, ſuperuacaneũ eſt, neque in oculi intellectus humani perſpicere poſſunt. Ne erigas oculos tuos, ait Sapiens, ad opes, quas non potes habere quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cœlum. Theſaurus eſt incõprehenſibilis myſteriũ incarnationis, atque recõdendũ anguſta domus eſt intellectus hominis ampliorẽ exigit domũ, hinc auolant in cœlũ. Hinc & in Canticis dicitur, Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Quanta enim Deus magis cogitatur, tanto incomprehenſibilior inuenitur. Quadrat obſeruatio in Euangelium Annuntiationis diuæ virginis, in hæc verba, Quomodo fiet iſtud

istud, quoniam virum non cognosco? Et respondit Angelus Spiritus sanctus superueniet in te Ecce Angelus ac si modum incarnationis ignoret, ad Spiritum sanctũ virginem de modo incarnationis inquirentem remittit. Vbi ergo sunt, qui hunc modum callere contendunt

¶ *Erumpet radix eius vt Liba ibunt rami eius.* Ex bonis parẽtibus, quos radicem vocat, rami optimi nascuntur, puta filij. Dedecus enim est, maximáque ignominia, cum homo natus fuerit stipitẽ maiorũ multis virtutibus insignẽ, eius nõ referre mores. Si radix sãcta, inquit Apostolus, & rami. Quẽadmodum ouis nunquam parit regulũ, aut viperam, sed agnum, qui vellus simile fert & mansuetudinem ouinam imitatur, quod si vngues haberet ad laniandum, monstrum esse iudicares, In eundẽ modũ quoties filius degenerat à maiorũ splendore, potius monstrum est appellandum, quàm filius. Docuit hoc Deus vocans filios Israel radicem, & generationem de terra Chanaan patremque eorum Amorrhæum, & matrem Cethæam. Radix tua, inquit, & generatio tua de terra Chanaã, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Ecce, nõ eos vocat radicẽ Abrahæ, nõ Isaac, aut Iacobi, a quibus originẽ trahebant, qm̃ eorũ præclara gesta non sunt insecuti. Christus etiam Pharisæos vocat ob eandẽ causam genimina viperarum. Similes etiam his fuerunt filij Samuelis, de quibus inquit Scriptura, Non ambulauerunt filij Samuelis in viis eius, sed declinauerunt post auaritiam, acceperunt que munera, & peruerterunt iudicium. O iniquorum filiorũ perfidiam. Num vidistis vnquam patrẽ vestrũ Samuelem auaritia obcæcatum, aut alicuius munus accipere? Obseruate, quid sanctus pater dicat, Ecce, præsto, sum, loquimini de me coram Domino, & corã Christo eius, vtrũ bouẽ cuiusquã tulerim, aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusdam manus accepi. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. Vnde ergo didicistis, aut quis vos docuit accipere munera? Nonne decuerat ramos etiam esse sanctos, quẽadmodũ & radix sancta extitit? Decuerat sane, verũ aliter degenerarũt. Et quemadmodũ nonnullæ plãtæ cũ habeant radicem albam, & pulchram, atque palato suauem, folia proferunt, & ramos spinosos, quos si attigeris, manum lacerabis. In eunde modu ex paretibus virtute præstantiori bus prodeũt filij impij, & sceleribus inquinati. Quadrat obseruatio in Euangelium natiuitatis Christi, in hæc verba, Eò

quod

Roma. 11.

Simile.

Nõ absre monstra dicuntur filij optimorum parentũ degeneres qui naturam benenolam turpissimè deprauant & effingunt.

Matth. 3.

1. Reg. 8.

1. Re. 12.

Simile. Ex pulchra arbore amarus flos oritur & ingratus fructꝰ.

quod eſſet Ioſeph de domo, & familia Dauid. Ecce, ex bona radice, puta Dauid oritur optimus filius, nempe Ioſeph, qui tantam ſanctitatẽ eſt adeptus, vt ad ſeruiendum Chriſto, & matri eius eligeretur. Quadrat etiam in Euãgelium Dominicæ quartæ Aduentus in hæc verba, Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ. Quid pulchrius, inueniri poteſt, quam ex patre optimo Zacharia naſci filium, qui ſanctitatis fuit exemplar?

¶ *Erit quaſi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Gloriam oliuæ vocat, quod ipſa præbeat oleum ad fouendam lucem ardentem in ſanctuario, aliósque illuminantem. Ecce ergo, quam oporteat eſſe gloriam noſtram, aliis præbere lumen virtutum, vt iacentes in tenebris peccatorum, inde ſurgant. Sic Apoſtolus hanc faretur eſſe gloriam ſuam. Quæ eſt enim inquit, noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum eſtis in aduentu eius? vos enim eſtis gloria noſtra, & gaudiũ. Rurſus etiam Philippẽſibus ait, Itaque fratres mei chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum & corona mea, ſic ſtate in Domino chariſſimi. Quẽadmodũ dux, qui induxit milites ad pugnã, poſt victoriam militum coronatur, quod ipſe cauſa extiterit victoriæ, Sic qui ſplendidũ cãdidarũ actionũ exemplũ aliis ſubminiſtrant, ingenti laude, & gloria digni ſunt. Qui docet filiũ, laudabitur in illo, & in medio domeſticorũ, in illo gloriabitur, inquit Sapiens. Igitur qui alios verbo, & exemplo docet, laudi, & gloriæ coronam à Domino accipiet. Elegãter etiam ſubiungit, *Et odor eius vt Libani*, id eſt, vt thuris, vt intelligas, qui oliuæ frugiferæ munere fungũtur in Eccleſia, gratiſſimũ Deo offerre ſacrificiũ. Certum enim, eſt, thus Deo ſolum offerri. Meritò igitur cum eſſe oliuam dixerat, odorẽ Libani ſimul appoſuit, vt tu hinc colligas, quantum ſint honoribus proſequendi, quãtũque Deo grati ſint, qui alios verbo & exẽplo illuminãt, quãdo cũ odore thuris Deo gratiſſimo illos cõponit. Atque ne ſola verba diffundas, obſerua, cui arbori cõparauerit eos, qui cæteros ſunt illuminaturi, nõ vti quæ infructuoſæ, ſed fructiferæ. Qui enim alios tantũ verbis illuſtrant, nõ oliuę ſunt, cum oleo careãt bonorum operũ, & ſimiles ſint his, qui lucernã accendunt, oleum tamen non infundunt. Quadrat obſeruatio in Euãgeliũ pro Doctoribus, in hæc verba, Vos eſtis lux mundi. De qua luce loquitur? De ea, quæ fouetur oleo candidæ vitæ, non quæ ſolum aerem habet verborum, hic enim dicitur. Erit quaſi oliua gloria eius,

Bona exẽpla prælatorum dicũtur oleum quo fouentur lãpades in conſpectu Domini 1. Theſ. 2. Philip. 4. Simile.

Eccle. 39.

Qui verbo & exẽplo alios erudiunt eos forefulgent ætatem pollicetur Dan. 12. Simile.

3. Reg. 6. In huius rei typum Salomon in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam cherubim. Quid enim ostiola sunt, per quæ ad locum, vbi Deus erat, patebat ingressus, nisi prælati? Per eos enim subditi ingredi debent ad Deum, cæterum vt ad ingrediendũ excitentur subditi, non sint solum prælati cherubim, hoc est, pleni scientia, sint etiam sicut oliuæ fructiferæ in domo Dei, id est, verbis addant oleum liberalium actionum.

¶ *Conuertentur sedentes in vmbra eius.* Non ait conuertendos, qui cito uansierint, sed qui sederint. Tu ergo non cito deseras viros pietate exultos, sed sede cum eis, hoc est, habe cũ illis familiaritatem, adiungere illis, non cito discedas, si conuerti ad Deum cupis Nõ enim subito in ferro cudes imaginem, nõ nihil temporis in ea re consumendũ est, peccatores ferrei sunt, vt sculpas imaginem Dei in eorum corde, tempus necessarium est. *Viuent tritico.* Si ad ineffabile Eucharistiæ sacramentum referas triticũ, vt multi volunt, ecce quid boni cõferat hoc cæleste munus hominibus, vitã nẽpe spiritualem. Vnde egregiè definit diuus Thomas, quod licet per baptismũ detur primus actus vitę spiritualis, per eucharistiã tamẽ datur complementum vitæ spiritualis. Elegãter autẽ eucharistiam cõponit cũ tritico, vt hinc percipias, quid maximè in hoc sacramẽto referatur, aut repræsentetur, videlicet immolatio Christi. Idẽ enim est, viuẽt tritico, ac si dicat, Quẽadmodum triticum frigora perfert hiemis, & ardorem solis, Sic ego multa, & acerbissima pertuli pro hominibus, dum agonem crucis sustinui, eaque omnia repræsentantur in hoc sacramẽto conferente vitã hominibus. Hinc & Apostolus ait. 1. Cor. 11. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Hinc etiam Assertor noster panem viuum se vocat, Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descẽdi. Ioan. 6. Quid est, panis viuus sum, nisi vitam hominibus hic cibus largitur? Implicat etiam dum sacrosanctam eucharistiam triticum vocat Christum in terra virginei vteris fuisse seminatum. Quis enim vnquam vidit triticũ nisi interra satum, indeq; ortum, Non igitur æternum patris verbum, quatenus Deus solũ est, latet in hoc admirando sacramẽto, verum etiam quatenus homo est. Ea enim ratione satũ in agro sancti vẽtris materni, deinde ortũ prodiit, & ad aream asportatũ, cruce fuit attritũ, vt homines pasceret. Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo Corporis Christi, in hæc verba, caro mea verè est cib⁹ Quinã cibus, Triticeus.

Similitudo.

Eucharistiæ sacramento vita spiritualis confertur.

Sic

Sic nanque dictum est per Hoseam, loquentem de hoc sacramento. Viuent tritico. Et cur triticum se vocat Christus? Vt eius agonem in mentem reuoces, quoties hunc cælestem panem sumis. Ad hæc, vt credas Christum, quatenus Deus, & homo est, in hoc sacramento contineri. *Christus Deus & homo in sacramento altaris.*

¶ *Memoriale eius, sicut vinum Libani* Famã, & opinionẽ huius populi componit cum vino optimo, & suauissimo, atque odoratissimo. Duo ergo hîc discres, alterũ est, ingẽs bonũ esse, multique æstimandum cãdorẽ bonę opinionis, quãdo Deus inter cætera dona huic populo collata *memoriale*, id est, famã eius similem futuram, inquit vino montis Libani, eamque obtinere, diuinæ largitatis esse dicit. Sic opinionis commendabilis splendorem donum Dei esse ostendit Deus ipse, dicens Dauidi, Feci tibi nomen grande iuxta nomen, magnorum, qui sunt in terrà. Magni quoque faciendam famam ostẽdit Sapiens, Melius est, inquit, bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Quod si tanti est fama bona faciẽda, & donũ Dei est, quomodo potero hanc sententiam veluti veram, in animum inducere, vt credam, eam esse venalem, possèque hominem quamuis infimæ sortis sit, suã vendere famam? Alterum hic implicatum est, decere, qui sæpius accedunt ad ineffabile sacramentum Eucharistię, bonæ famæ odorem retinere. Post quam enim dixit, viuent tritico, apposuit, Memoriale eius, vt vinum Libani. Quis enim non videat, turpe esse, cum quis pretiosissimum balsamum in pectore crebro recondat, exhalare fœtorem? Corpus Christi accipisti? Da ergo operam vt odorem spires virtutum, non peccatorum; graueolentiam quamobrem, & bonum nomen retineas. *2. Reg. 7. Prou. 22. Nomen bonum magis affectãdum quã honores Liuius. 3. Dec. li. 6. Simile. Nota animum piũ in priora scelera difficile reuabi.*

¶ *Ephraim quid mihi vltra idola? ego exaudiam, & dirigam eum: ego vt abietem virentem: ex me fructus tuus inuentus est. Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: præuaricatores vero corruẽt in eis.*

¶ *Ephraim quid mihi vltra idola?* Cum Ephraim omnia beneficia relata acceperit, & dictas promissiones audierit, dicet, Quid mihi vltra cũ idolis? Fauet huic explanationi Chaldaica Paraphrasis, sic dispũgẽs hũc locũ, Dicẽt prognati domus Israel, Quid ad nos attinet vltra seruire idolis? Volunt que nõnulli hoc dictũ esse, quia multi decem tribuum reuersi à regno Assyriorum crediderunt Euangelio ad prædicationem Apostolorum, aliorumq; discipulorũ Dñi, idololatria &, superstitione deiecta. Vnde bene subiungitur. *Ego exaudiam* orationes videlicet eius, cum ex animo pœnituerit eos

peccatorum

peccatorum. *Et dirigam eum*, id eſt, per rectam viam incedere faciam. Via autẽ Chriſtus eſt, per quem fit acceſſus ad patrẽ.

Ioan. Aſſertor namque noſter ait, Ego ſum via, veritas & vita. *Ego vt abietem virentem.* Bifariam explanare poſſumus, vel quod Deus faciat Ephraim, veluti abietẽ frondoſam, & ita diſpũgit Chaldaica Paraphraſis, Lyranus, Haymo, Rupertus, & alij: Vel quod ipſe Deus ſe exhibeat Ephraim abietẽ, ſiue buxũ vmbriferam, vt ſub vmbra Dei requieſcat ſemper. Eſt enim abies perpetuò virens, ac propterea ſignificat Deus ſe nunquã Iſraeli defuturũ, omniaque neceſſaria illi ſuppedita turũ. Vtramq; explanationẽ cõplectitur D. Hieron. cæterum hæc poſterior germanior literæ mihi videtur, quã & Septuaginta amplexi ſunt, habentes pro, *Ego vt abietem virentem*, ego ſicut iuniperus condenſa. *Ex me fructus tuus inuentus eſt.* Quoniam abies ſemper viret, nullum tamen fert fructum, ne quis exiſtimaret, in[illegible]em futuram hanc Dei vmbrã, vna cũ ea fructũ ſe redditurũ etiã ait, per fructum vero omnia neceſſaria intelligit. Quod ſi ad ipſum Ephraim hæc verba referamus, qui non ſolum ſit abies virens, verumetiã fructum producẽs per fructum iſtum candidas virtutum actiones, quibus proferendis daturi ſint opera Iſraelitæ, intelligit. Quæ omnia, quoniam dono Dei, & non ſuis meritis ſunt habituri, inquit *Ex me fructus tuus.* Ac ſi dicat, Non ex te. *Quis ſapiens, & intelliget iſta? intelligens, & ſciet hæc?* Vt optimè obſeruat D. Hieron. in his verbis obſcuritatem voluminis huius, & difficultatẽ explanationis oſtendit. Eſt autem ſapiens in ſacris libris, qui cuiuſque rei naturam cognoſcere, & diſtinguere poteſt, neq; vlla in parte fallitur, qui vero ea, quæ intellexerit, & cognouerit, ad aliarum rerum rationes, & occaſiones accommodare, atque ex alio exemplo aliud explicare nouit, proprio vocabulo intelligens, ſeu potius prudens appellatur. Hebraicè enim nomen HHACHAM ſapientem, NABON vero prudentem ſignificat. Sapientem enim ſic ſacra philoſophia definit, Cor ſapiens quæret doctrinam, & lingua ſapientis componet ſcientiam. Prudentis autem hæc eſt deſcriptio, Qui ſapiens eſt corde, vocabitur prudens. Cum itaque viris ſapientiæ, & prudentiæ dotibus ornatis hæc, quæ à vate Hoſſea in hoc volumine dicta ſunt, obſcura merito videãtur, quid nos facere poſſumus, qui lippientibus oculis, & peccatorũ ſordibus obſcuratis clariſſimũ iubar ſolis non poſſumus intueri, niſi dicere illud, quod ſcriptũ eſt, O profundũ diuitiarũ ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quã inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & in-

Ceumaria fugere montibus alijs ſemper viret abies arbor infrugifera, ſuis materies apta fit trabibus & plurimis vitæ operibus.

Hominis ſapientis deſcriptio.

Prou. 15.

& inueſtigabiles vitæ eius. Quis enim poteſt abſq; Chriſto cognoſcere, quid ſignificet Iſrael, quid ſoror eius. Non miſericordiam conſecuta, quid tertius frater, Non populus meus, quæ ſit adultera, quæ ſine lege Dei multo ſeſſura ſit tempore quod ſit pactum cum beſtiis terræ, & cum volatilibus cœli, qui ſit Dauid, ad quẽ populus reuerſurus ſit, quid denique cætera arcana huius vaticinij referare, & exacte cognoſcere? Hinc merito ſubiungit, *Quia rectæ viæ Domini, & iuſti abundabunt in eis.* Exiſtimat D. Hieronymus, vias Domini eſſe lectionem veteris, & noui teſtamenti, & ſanctarum intelligentiam ſcripturarũ, in his viis qui ambulat, niſi conuertatur ad Dominũ, & ablatum ab eo fuerit velamen, quod erat ante oculos Moyſi, rectũ iter inuenire nõ poteſt. Sin autẽ dixerit cũ Dauid, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua, ambulaturum in eis, & inuenturũ Chriſtũ, & Iudæos, & hæreticos, quos vel præuaricatores, vel impios Scriptura nunc nominat, offendere in eis, vel infirmitati, atq; corruere ſentiat, iuxta illud, quod ſcriptum eſt, Ecce, iſte poſitus eſt in ruinã, & in reſurrectionẽ multorum in Iſrael. Alij vero, vt Lyranus, Haymo, Carthuſianus, & Interlinearis, quibus aſſentire videtur Theodoretus, per vias intelligunt præcepta, & cõſilia Chriſti, in quibus iuſti ambulant, dum eas opere complent, dicentes ad Deum cum Pſalte, Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur, veſtigia mea, præuaricatores vero, qui mandata Domini tranſgrediuntur, ruituros in eis, quoniam qui in lege peccauerunt, per legẽ iudicabuntur. Et ſeruus, qui ſcit voluntatem Domini, & non facit, plagis vapulabit multis. Demum alij, cum via in Sacris ſignificet quicquid agimus, conuerſamur, & viuimus, omnia denique, quibus ſtudemus, ſiue bona ſiue mala, per vias Domini Dei actiones intelligunt, idemque eſſe dicũt *rectæ viæ Domini ſunt*, quòd iuſtum eſt, quicquid à Deo fit. *Et iuſti ambulabunt in eis*, qui per Chriſtum videlicet iuſtificantur.

Tutum non eſt cũ bunt in eis. veſte nare nec cũ paſſionibus aut cordis affectibus vela dare ſacris ſcripturis. Rom. 11. Luc. 2. Pſal. 16. Rom. 1.

Obſeruationes ſpectantes ad morum inſtitutionem.

Ephraim quid mihi vltra ad idola, ego exaudiam, & dirigam eum. Obſerua, quando Deus dicat, ſe exauditurum Ephraim, cum videlicet abiecerit idola non antea. Tu ergo, ſi exaudiri cupis à Deo tuo, prius relinque peccata. Scimus, quia peccatores Deus nõ audit, dicebat, qui natus fuerat cæcus, ſed ſi quis

Dei

Dei cultor est,& voluntatem eius facit,hunc exaudit. Et a-
Ioan.9. pud Isaiam Dominus ait,Cum extenderitis manus vestras,
Abiectis auertam oculos meos à vobis,& cum multiplicaueritis ora-
peccatis tionem,non exaudiam. Quare despicis prolixam orationem
nostras Domine? Causam reddit,Manus enim vestræ sanguine ple-
preces non næ sunt,Lauamini,mundi estote, auferte malum cogitatio-
audiet num vestrarum. Prius ergo peccata sunt abiicienda, si exau-
Deus. diri cupis. Sapiens etiam ait, Qui declinat aurem suam, ne
Isa.1. audiat legem,oratio eius erit execrabilis. Et Ieremias, Posui
Prou.28. sti,inquit Domine,nubem,ne transeat oratio. Eleganter pec
Thren.3. catum nostrum cum nube componit. Qemadmodum enim
Simile. nubes fumus est eleuatus è terra, Sic peccatum fumus est à
Aristoteles nobis, qui terra sumus,consurgens. Et vt nubes impedimen
lib.2. me. to est, ne quis solis splendorem accipiat, Sic peccatum ob
c.3. suam caliginem obstat,ne diuinæ gratiæ splendida luce col-
Psa.144. lustremur. Contra vero viros iustos audiri à Deo, inuenies.
Psal.33. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum
Exo.17. exaudiet,ait Regius Psaltes. Ac rursum, clamauerunt iusti,
& Dominus exaudiuit eos. Quemadmodum Moses orabat
habens in manu virgam Domini,& positus super lapidem,
preces fudit ad Dominum, atque victoriam tunc obtinuit,
Sic nos,si audiri cupimus à Deo,habeamus in manibus vir-
gam Dei,id est,iustitiam rectè vitam nostram instituentem,
& lapidem angularem Christum nobiscū habeamus,& pro-
cul dubio exaudiemur. Quadrat obseruatio in Euangelium
pro festo Apostoli sancti Iacobi in hæc verba,Nescitis,quid
petatis. Cur cum eum mater,& filij orauerint petentes,non
audiuntur à Christo? Quia non abiecerant peccatum ambi-
tionis,sed hoc peccato petunt dextram,& sinistram.

¶ *Ego vt abietem vireſcam.* Quando Domine te maximè abie
tem offendisti populo tuo? Vtique cum Cruci es affixus. Nā
Simile. quemadmodum abies folia profert spinosa, idque tradunt
De resina Isidorus,& Aristoteles,semperque viret, neque hiemis bru-
abietis vti ma siue algor folia,& virorem perdere potest,gummi etiam
lissima vi vel resinam exhalat medendis vulneribus vtilissimam, Sic
de Plinio in arbore Crucis quid inuenies,nisi coronatum Dominum
c.10. lib. Deum tuum spinis? quid nisi inter tot tormenta agonis pa-
16. tientiam inauditam,cuius virorem gelidissima pectora Iu-
dæorum non valuerunt perdere,quin oraret æternum patrē,
Pater ignosce illis,qui nesciunt,quid faciunt? quid,nisi bal-
samum sanguinis,quo nostris vulneribus mederetur? Hæc
Cant.2. arbor est illa,de qua inquit Sponsa, Sub vmbra illius quem

desiderabam

desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Hæc arbor resinam spirat pretiosissimam, de qua ait Ieremias, Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Ægypti. Hæc est arbor, ad cuius stipitem inuenit Agar puteum aquæ, qua suam & filij Ismaelis sitim extinguit, atque posteaquam ea aqua est refocillatus, Dominus cum eo. Vbi enim animæ nostræ ob peccata & tenebrarum regionem, quam incolunt, dictæ filiæ Ægypti, & qui in solitudine errauimus huius mundi, refrigerium & vmbram nos protegentem inueniemus, nisi in salutifera arbore crucis? Vnde bene subiunctum est, *Ex me fructus tuus inuentus est.* Et quisnam fructus? Vtique omnium esca. Si enim arbor, quam vidit Daniel in medio terræ plantatam, omnibus propinabat escas, folia habebat pulcherrima, & magna erat, atque fortis, cuius proceritas cœlum tãgebat, fructus nimius, & subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cœli, & ex ea vescebatur omnis caro, quanto exhuberantius hæc omnia hominibus & angelis conferet Crux Christi? Ibi quid comedant iusti, inuenies, quid peccatores, quid etiam ipsi angeli. Quadrat obseruatio in Euangelium pro festo inuentionis sanctæ crucis, in hæc verba exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipso, non pereat. Quo pacto est Christus exaltandus? Non solum vt serpens, verum vt abies frondosa, & virens, &c. Hactenus mihi Deus propitius fuit, vt hunc varem non pro eius dignitate, sed pro ingenij mei tenuitate explanarem, cui vota nostra probentur, quem obnixe supplicamus, qui sacro Euangelio secũdum Lucam iam manum admolimur, vt etiam in lucem prodeat.

Iere. 46.

Gene. 21.

Dan. 4.

Crucis fructus cœlestes preparauit esca. eas nec est aditus ad æternam gloriã nisi per crucẽ.

LAVS DEO.

FINIS.

CLASSIS AVTHORVM HAEBREORVM, GRAECORVM, ET LATINORVM QVORVM OPIBVS ET SENTENTIIS LOCVPLETATVR HOC OPVS.

A.

Ambrosius.
Augustinus.
Anselmus.
Abulensis.
Albertus magnus.
Adelinus.
Anthoninus.
Athanasius.
Aristoteles.
Auerrois.
Alexander ab Alexandro.
Alanus.
Athenæus.
Aristophanes.
Apuleius.
Auicenna.
Aulus Gellius.
Ausonius.
Amphides.

B.

Biblia Sacra.
Basilius.
Bernardus.
Beda.
Burgensis.
Brito.

C.

Chrysostomus.
Cyrillus.
Clemens Alexandrinus.
Cyprianus.
Clemens Papa.
Chaldæus Paraphrastes.
Chrysermius.
Card. Caietanus.
Cassiodorus.
Christianus Druthmerus.
Concilium Constantinopolitanum.
Concilium Cabilonense.
Concilium Aurelianum.
Concilium Aquisgranense.
Concilia Nicena.

Concilium Parisiense.
Concilium Tridentinum.
Chrisologus.
Cicero.
Columella.
Cœlius Rhodiginus.

D.

Damascenus.
Dyonysius Areopagita.
Dyonisius Corinthius.
Dyonisius Carthusianus.
Dositheus.
Dominicus de Soto.
Diogenes Laertius.
Diodorus Siculus.

E.

Epiphanius.
Egesippus.
Euthymius.
Elinardus.
Eusebius Cæsariensis.
Euripides.

F.

Firmianus.
Festus Pompeius.
Franciscus à Victoria.
Florus.

G.

Gloßa ordinaria.
Gregorius Maximus.
Gelasius.
Galatinus.
Giraldus.
Galenus.
Gaza.

H.

Hieronymus.
Haymo.
Hugo.
Hærodianus.
Hilarius.
Hippocrates.
Hæsiodus.
Homerus.

I.

Iuris canonici & ciuilis doctores.
Iosephus.
Isidorus.
Innocentius.
Ioradinus.
Ignatius.
Irenæus.
Iustinus Martyr.
Isocrates.

Iuuenalis

Iuuenalis.
Io. Rauclinus.
Interlinearis.

L.

Leo Papa.
Liranus.
Liuius.
Lucanus.

M.

Miſnaioth.
Manethon Egiptius.
Marullus.
Maximinus.
Martialis.
Menander.
Macrobius.

N.

Nazianzenus.
Nauclerus.

O.

Origenes.
Oroſius.
Onoſander.
Orphaus.

P.

Proſper.
Polihænus.
Philippus Præſbiter.
Plato.
Plutarchus.
Plinius.
Plinius ſecundus.
Pauſanias.
Plotinus.
Paulinus.
Plautus.
Propertius.

Q.

Q. Curtius.
Quintilianus.

R.

Remigius.
Ruffinus.
Rabi Salomon.
Rabi Dauid Cauchi.
Rupertus Tutienſis.

S.

Symmachus.
Sozomenius.
Seneca.
Suetonius Tranquillus.

Sabellicus.
Solinus.
Socrates.
Suidas.
Salluſtius.

T.

Thomas.
Tertulianus.
Theophilactus.
Theodoretus.
Theocritus.
Theophraſtus.
Thucidides.
Terentius.
Tibullus.
Thales.

V.

Vatablus.
Vegetius.
Varro.
Virgilius.
Valerius Maximus.
Vopiſcus.
Vitruuius.
Valla.
Valerius Flaccus.
Vollaterranus.

X.

Xenophon.

Probatos libros ſemper lege, & ſi quando ad alios diuerti libuerit ad priores redi. Seneca Epiſt. 2.

INDEX AVTHORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVÆ AB AVTHORE IN HOC OPERE declarantæ sunt, præter alias quæ sparsim citantur ad explicandos obscuriores locos huius Prophetiæ.

GENESIS.

1 Factus est vespere,& mane dies vnus.31.a.
1 Appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. 123.
1 In principio creauit Deus cœlum terram, 172.
1 Ecce,dedi vobis omnem herbam afferentẽ semen super terram.
1 Spiritus Domini ferebatur super aquas. 508.
2 Produxitque Dominus omne lignum de humo. 163.
2 Erat autem,vterque nudus. 220.
2 In Phison nascitur aurum optimum. 292.
2 In quacunque die comederis 300.
2 De ligno scientiæ boni,& mali ne. 77.
2 Deus paradisus est,de quo fons ascendit,vt irriget vniuersam terram. 840.
2 Die septimo quieuit ab vniuerso opere. 837.
3 Cumque videret lignum,quòd esset pulchrum. 196.
3 Maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabit tibi. 210.
3 Dominus eiecit de paradiso. 132.
3 Multiplicabo ærumnas tuas. 66.
3 Terram comedes cunctis diebus. 79.
3 Et collocauit ante paradisum voluptatis. 19.
3 Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus. 234.
3 Post peccatum fecit tunicas pelliceas. 358.

3	Venit ad auram.	398.
3	Adam vbi es.	534.
3	Super pectus tuum gradieris.	539.
3	Peccauerat Eua serpentis.	626.
3	Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne.	24.
4	Et ait Dominus, ad Cain, &c,	13.
4	Ecce eiicis me à facie tua.	233.
4	Sanguis Abel fratris tui.	387.
4	Ædificauit Enoch.	449.
4	Cognouit Adam vxorem.	556.
4	Dictum est Cayno, septies.	598.
4	Cum Lamech venereæ.	612.
4	Ecce eiicis me hodie à facie.	779.
4	Si male egeris, statim in foribus.	641.
4	Eua concepit, & peperit Cain.	96.
4	Egrediamur foras.	93.
4	Posuit mihi Deus aliud semen pro Abel.	101.
4	Posuit mihi Deus.	104.
4	Quare iratus es & cur concidit	132.
4	Iabel qui fuit pater habitantium.	216.
4	Lamech ab vxoribus obiurgatur.	67.
4	Possedi hominem per Deum.	81.
4	Iste cœpit inuocare nomen Domini,	55.
5	Fac tibi arcam.	370.
6	Fac tibi arcam de lignis leuigatis.	
6	Videns Deus, quod multa malitia hominum.	75.
6	Delebo hominem quem formaui.	76.
6	Cumque videret Deus terram esse corruptam.	74.
6	Factum est diluuium.	132.
6	Ecce Ego adducam aquas diluuij.	228.
6	Delebo hominem quem creaui à facie terræ.	260.
6	Cum cœpissent homines multiplicari.	436.
6	Videntes filij Dei filias hominum.	786.
6	Delebo hominem quem formaui.	796.
6	Dolore cordis tactus intrinsecus.	690.
7	Erat Noë sexcentorum annorum, quando diluuij aquæ inundauerunt super terram.	52.
7	Nequaquam vltra maledicam terræ.	524.
8	Dimisit columbam ex arca. At illa venit ad vesperã portans ramum liuæ.	831.
8	Elegit columbam, præ cæteris auibus.	850.

9 Nequaquam vltra interficietur omnis. 865.
9 Et filius Chan nuntiauit duobus fratribus. 253.
9 Non permanebit spiritus meus in homine. 321.
9 Arcum meum, ponam.
9 Noë bibens vinum inebriatus est. 335.
9 Chanaan maledictus fuit pro peccato Chan.
9 Noe inebriatus discooperiens se, detegit verenda. 722.
9 Videbo arcum meum in nubibus cœli. 866.
10 Nembrod erat robustus venator coram Domino. 26.
11 Cœperunt, hoc facere, ne desistent. 67.
11 Venite, faciamus ciuitatem, & turrim. 61.
12 Egredere de terra tua, & cognatione. 27.
12 Abrahamus descensurus in Ægytum. 546.
12 Abrahamus quod fames facta. 575.
13 Faciam semen tuum, sicut puluerem terræ. 558.
13 Ecce sicut paradisus Domini. 707.
13 Est egressa Dina. 566.
14 Leuo manum meam, 461.
14 Da mihi animas, & cætera tolle tibi. 462.
14 Elegit Loth habitare. 572.
14 An non clypeus erat? 590.
15 Factus est sermo Domini, ad Abraham, non erit hic hæres tuus. 12.
15 Suspice cœlum, & numera stellas. 155.156.
15 Domine Deus, quòd dabis mihi. 263.
15 Non completæ sunt iniquitates. 267.
15 Scias, quòd peregrinum erit. 308.
15 Abrahamus non destitit.
16 Abraham reprehenditur à Sara. 67.
16 Agar vnde venis, & quo vadis? 740.
17 Circundedit carnem præputij eorum. 77.
17 Appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. 104.
17 Statuam pactum meum inter me. 321.
17 Dabo tibi & semini tuo omnem terram. 322.
17 En supplantauit me. 345.
17 Numera stellas si potes. 435.
17 Bifariam Dominus consueuit mutare nomina. 571.
17 Abrahamus prius se circuncidit. 608.
18 Nunquid perdes. 712.
18 Abrahamus inuitauit angelos. 271.

18 Ponam buccellam panis. 707.
8 Descendam, & videbo vtrum clamore . 115.
18 Ponam buccellam panis. 224.
18 Loquar ad Dominum, cum sim puluis. 337.
18 Dimisit eorum. 326.
19 Cum subuerteret Dominus vrbes. 306.
19 Nolite malum hoc facere. 418.
19 Dederunt patri suo bibere. 503.
19 Descendam & videbo vtrum. 515.
19 An non clypeus erat. 562.
19 Quia cognouerat Deum suum. 578.
19 Deus euertit quinque ciuitates. 844.
19 Nolite quæso fratres mei. 727.
20 Non reuerteturin terram Ægypti. 842.
20 Orabit pro te & viues. 230.
20 Iussit Dominus Abimelech relinquere. 270.
20 Peccauerat Abimelech concupiscens & ferens Saram. 653.
20 Propter Abraham sanauit Dominus. 738.
21 Sara eiicit de domo sua Ismaelem. 67.
21 Visitauit Dominus Saram vt ei. 100.
21 Sara lactauit Isaac. 144.
21 Visitauit Dominus Saram. 268.
21 Fecit grande conuiuium. 420.
21 Agar proiecit filium Ismaelem. 531.
21 Cum vidisset Sara filium Agar. 27.
22 Tolle filium tuum vnigenitum. 27.
22 Multiplicabo semen tuum. 158.
22 Quia fecisti rem hanc & non. 160.
22 Dominus vidit. 625.
22 Carebat Abram numerosa prole cum vnicum haberet. 805.
23 Iacob supplantauit fratrem suum Esau in vtero Rebeccæ. 859.
24 Isaac sic Rebeccam dilexit. 505.
24 Cognati Rebeccæ soror nostra. 806.
24 Seruus Abraham non segnis. 855.
25 Filiis concubinarum largitus est munera. 295.
25 Dedit Abraham cuncta quæ. 104.
26 Quare imposuisti nobis. 559.
26 Ne descendas in Ægyptum. 100.
26 Fuit iurgium inter pastores. 180.

26 Ne descendas in Ægyptum. 298.
27 Ecce, Esau frater tuus minatur, vt. 89.
27 Sume arma tua, pharetram. 38.
27 Vox quidem Iacob, tactus autem. 197.
27 Venient dies luctus patris mei. 327.
27 Accede vt tangam te. 390.
27 Deludit Iacob patrem Isaac. 541.
27 Iacob absente Esau paternam benedic. 546.
27 Non Esau qui horridus, sed Iacob qui lenis constituetus est Dominus. 839.
28 Sibi habeat certe mendacij, arguere nos. 18.
28 Tulit lapides, &c. & erexit. &c. 166.
28 Vidit Iacob scalam. 455.
28 Si fuerint Dominus mecum. 576.
28 Iacob acquiescens consilio matris suæ Angelum inuenit in Bethel. 859.
29 Num quia frater meus es gratis seruies mihi? 871
29 Seruiuit pro Rachel septem annis, & videbantur pauci dies præ amo. 23.
29 Rursum seruiuit. 116.
29 Num gratis seruies mihi. 357.
29 Non Iacob seruit Laban quin prius certa. 871.
29 Seruiuit enim Iacob pro Rachel. 873.
30 Tollens Iacob virgas populeas virides & amygdalinas. 37.
30 Benedixitque tibi Deus ad introitum. 97.
30 Iacob virgas decorticauit. 410.
30 Rursum Iacob. 563.
30 Respondebit mihi iustitia mea. 360.
31 Ego damnum omne reddebam. 873.
31 Viginti annis fui tecum. 106.
31 Deus abstulit substantiam patris. 100.
31 Rachel furata est idola. 344.
31 Veni, & ineamus fœdus. 425.
31 Substantia creuit quia illi inseruierat Iacob. 810.
31 Rachel furata est omnia idola Laban. 512.
31 Si Sanctus Iacob animaduertens faciem. 583.
31 Laban suspicatus est quòd Iacob furatus. 219.
32 Vocaberis Israel, quoniam si contra Deum. 114.
32 Luctabatur angelus cum Iacob. 356.
32 Placabo eum muneribus. 840.
32 Placabo eum muneribus. 646.

32 Si contra Deum fortis fuisti. 859.
32 Non dimittam tibi nisi benedixeris. 858.
34 Conglutinata est Sichem anima. 803.
34 Non est egressa Dina. 568.
34 Turbastis me,&. 584.
34 Solemor,& Sichem,necauerunt. 823.
34 Inueniam gratiam,coram vobis. 93.
34 Sichem locutus est ad cor Dinæ. 275.
34 Sichem dilexit Dinam. 350.
35 Pater vocauit eum Benoni. 823.
37 Descendam ad infernum lugens. 494.
37 Ioseph accusauit fratres suos. 253.
37 Puer non comparet. 361.
37 Ruben nititur seuocare alios fratres. 453.
39 Molesta erat adolescenti. 94.
39 Benedixq́ue Dominus Ægypti. 97.
39 Benedixq́ue Dominus domui Ægyptij. 260.
39 Quomodo possum hoc malum facere. 347.
39 Domus Ægyptij ad ingressum Ioseph multis aucta diuitiis. 810.
39 Quomodo hoc possum malum facere. 840.
39 Rursum. Quomodo. 855.
39 Ioseph cum eum tetigit fœmina fugit. 783.
39 Quomodo possum hoc malum facere. 545.
39 Ecce Dominus meus omnibus. 597.
40 Pharao in carcerem misit pincernam. 486.
40 Præpositis pincernarum,succedẽtibus prosperis oblitus est interpretis sui. 576.
40 Innocens in lacum missus sum. 576.
40 Magister pistorum Pharaonis, sublato capite in cruce suspensus. 10.
40 Boues fœdę deuorarunt boues crassas. 754.
41 Somniauit Pharao. 41.
41 Vidit Pharao septem spicas in cul. 766.
41 Tu eris super domum meam. 858.
41 Boues fœdę douorarunt boues. 476.
41 In somnio Pharaonis. 575.
41 Pharao vidit oues pulchras. 616.
42 Merito hæc patimur,quia peccauimus. 149.
42 Ioseph ad fratres suos durius loquitur. 284.
42 Et serui tui venerunt. 341.
42 Filij Iacob non in Ioseph. 681.

42 Meritò

42 Meritò hæc patimur, quia peccauimus. 742.
43 Maior pars venit Beniamin, vt quinque. 26.
43 Fecit vnumquemque sedere iuxta primogenita sua. 171.
43 Interrogauit progeniem nostram. 172.
47 Dies peregrinationis vitæ meæ. 119.
48 Manasses ad sinistram. 441.
49 Maledictus furor eorum. 167.
49 Non deficiet princeps. 368.
49 Dies peregrinationis vitæ meæ. 383.
49 Tu principium doloris mei. 707.
49 Maledictus furor eorum. 480.
50 Deus visitabit vos, & ascendetis de terra ista. 102.
50 Nolite timere. 276.

Exodus.

1 Et factum est in tricesimo anno. 60.
1 Et quia timuerunt obstetrices Deum. 613.
1 Venite, sapienter opprimamus. 614.
1 Ingemiscentes filij Israel propter opera. 858.
2 Num occidere me tu vis? sicut. 251.
2 Moses dixit, Vadam. 259.
2 Filij tui Israel consurrexerunt. 678.
2 Clamor filiorum Israel venit. 690.
3 Vidi afflictionem populi mei. 66.
3 Vidi afflictionem populi mei. 148.
3 Apparuit Mosi Dominus. 565.
3 Quandiu Moses est adoptatus. 573.
3 Vidi afflictionem populi mei. 623.
3 Cum egrediemini ex Ægypto. 646.
4 Obsecro Domine, mitte qem missurus es. 85.
4 Dixit Dominus ad Mosen in Madiam. 163.
4 Versa est in colubrum. 426.
4 Ex Ægypto vocaui filium meum. 805.
4 Sume tibi laterem. 51.
4 Ego indurabo cor Pharaonis. 236.
5 Primum genitum meum dimittite. 833.
5 Cur ita agis contra seruos tuos. 240.
5 Non habebitis deos alienos. 605.
5 Populus Israel degens sub Pharaõ. 806.

5 Dimittite populum, 307.
6 Ecce,non audiunt me. 381.
7 Induratum est cor Pharaonis. 338.
8 Virga Aaronis deuorauit. 453.
8 Venit musca grauissima. 256.
8 Extinxit Moses ranas. 643.
9 Mitte nunc,& congrega iumenta tua. 853.
10 Ego inducam locustam in fines vestros. 256.
11 Adhuc vna plaga tangam Pharao. 341.
12 Decima die mensis huius. 133.
12 Eadem die egressus est. 733.
12 Et custodiatis diem festum. 181.
13 In die eram nubes & in nocte colum. 834.
13 Mementote Diei huius. 360.
15 Abyssioperient eos, 162.
15 Fiant immobiles,quasi lapis donec pertranseat. 146.
15 Tunc canet Moses. 162.
15 Descenderunt in profundum. 338.
16 Large Deus se inclinat. 836.
18 Leuius sit tibi partito in alios. 662.
18 Iudices debent esse fortes. 664.
19 Iam nunc veniam ad te in caligine. 21.
19 Homo,siue iumentum tangens montem. 22.
20 Ego sum Dominus Deus tuus fortis,zelotes. 114.
20 Rursum. 213.
20 Rursum. 601.
21 Et metite vobis in ore misericordiæ. 808.
22 Principi non maledices. 374.
22 Applica illum ad deos. 374.
22 Tintinnabula aurea. 431.
22 Diis non detrahes. 454.
22 Cum quis furatur bouem. 723.
23 Ego autem in die vltionis. 67.
23 Si audieris filium Dei. 806.
23 Prohibuit Deus ne iurarent. 561.
24 Omnia quæ præcepit Dominus. 756.
28 Electis viris strænuis de Israel. 764.
28 Vade,descende,peccauit populus. 48.
28 Hæc erunt vestimenta quæ faciet super 85.
28 Iuxta ordinem natiuitatis. 333.
30 Moses accepit legem. 711.
31 In lapideis tabulis scripsit legem. 778.

32 Conſecraſtis manus veſtras Domono. 19.
32 Quid tibi fecit populus iſte, vt induceres ſuper eum peccatum grande. 48.
32 Cur Domine iraſcitur furor tuus contra. 74.
32 Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt. 223.
32 Petit Aaron inaures ſuas. 244.
32 Placatus eſt Dominus, ne faceret malum. 317.
32 Vitulum areum combuſſit. 110.
32 Recordare Abram. 372.
32 Quid tibi fecit populus iſte. 453.
32 Viſitabo & hoc peccatum. 456.
32 Sedit populus meus manducare. 335.
32 An non etiam ſanctus Moſes. 562.
32 Vade, & deſcende cito. 587.
32 Dimitte me, vt iraſcatur. 592.
32 Deſcende, cito quia peccauit populus. 50.
32 Iſti ſunt Dij tui Iſrael qui. 717.
33 Loquebatur Dominus ad Moſem, 21.
33 Iam nunc depone ornatum tuum. 250.
33 Reſpice populum tuum. 366.
33 Quando feſta mihi celebraueritis. 674.
34 Prohibuit Deus filiis Iſrael. 584.
34 Nec vxorem de filiabus eorum accipies. 669.
34 Non apparebis in conſpectu meo vacuus. 791.
35 Arca Dei erat interius, & exterius deaurata. 197.
36 Poſuit Deus in propitiatorio duos Cherubinos. 18.
36 Deus præcepit in vnctione. 598.

Leuiticus.

1 Caput, & inteſtina hoſtiæ adolebis ſuper altare. 135.
1 Plumas præcepit Deus euellere. 309.
1 Detracta pelle. 447.
1 Deus præcipit ſibi offerri iecur. 614.
1 Si ſacerdos peccauerit. 407.
4 Si ſacerdos qui vnctus eſt. 596.
4 Offerri iubet iuuencum. 411.
5 Portabit iniquitatem. 149.
5 Portabit iniquitatem. 767.
8 Ad hoſtium tabernaculi. 366.
10 Tollite ſacrificium. 729.
10 Quomodo potui comedere eam 257.
10 Deus prohibuit ſacerdotibus, ne biberent vinum quoties

ties erant miniſtraturi. 500.
10 Cur non comediſtis hoſtiam. 448.
11 Hæc ſunt, quæ de auibus non comedetis. 135.
11 Carnes cygni non comedes. 249.
11 Non quicquam mellis adolebitur. 390.
12 Ampliorem hoſtiam exactam à diuitibus. 292.
14 In mundatione leproſi radi omnes capillos capitis eius. 631.
14 Si inuenerit, creuiſſe lepram. 169.
19 Suſcipiet Iſrael duos hircos pro peccato. 20.
16 Affligetis animas veſtras. 43.
16 Erit vobis hoc legitimum ſempit. 73.
17 Merite in ore miſericordiæ. 822.
18 Omnis homo ad proprium ſanguinem non accedat. 394.
19 Ne proſtituas filiam tuam. 707.
19 Ne conſideres perſonam pauperis. 454.
20 Nolite facere iniquum. 461.
19 Non facies quod iniuſtum eſt. 134.
19 Honora perſonam ſenis. 744.
20 Qui dormierit cum maſculo. 545.
20 Cuſtodite leges meas. 547.
20 Qui ſupra vxorem. 606.
22 Si immolaueris hoſtiam pro gratiarum actione. 296.
23 Septem diebus azima comedetis. 326.
25 Sex annis putabis vineam tuam. 278.
26 Comedetis, & non ſaturabimini. 476.
26 Panem noſtrum in ſaturitate. 556.
27 Terrebit eos ſonitus folij volantis. 90.
27 Dabo vobis cœlum deſuper ſicut. 248.
26 Addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra. 263.
26 Dabo pauorem in cordibus eorum. 412.
26 Si ambulaueritis ex aduerſo. 461.

Numerorum.

1 Anno altero egreſſionis filiorum Iſrael. 33.
1 Moſes commendatur quia mitiſſimus. 76.
3 Quinque ſiclos pro primogenitis. 69.
4 Sicut Aaron ex diuino præcepto. 436.
4 Si declinaſti à viro tuo. 705.

5 Fœmina ſuſpecta de adulterio. 359.
9 Si vero biduo, aut vno menſe. 391.
9 In omnibus deprecare altiſſimum. 484.
11 Deuorauit extremam caſtrorum partem ignis Domini. 86.
11 Non poſſum ſolus ferre. 436.
11 Non ego concepi vniuerſum populum iſtum, 788.
11 Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum. 232.
11 Ioſue filius Num ſeruus Moyſi electus. 809.
11 Nunquid ego. 619.
12 Nunquid in Moſe, aut per Moſem ſolum locutus eſt Dominus. 52.
12 Ne indignetur Dominus meus. 851.
12 Et apparuit candens lepra, quaſi nix. 251.
4 Filij veſtri portabunt fornicationem veſtram. 66.
16 Recedite à tabernaculis impiorum hominum. 652.
16 Tollat Eleazar ſacerdos thuribula, quæ iacent in incendio. 110.
19 Vas quod caret operculo, & ligatura deſuper immundū eſt, & omnia effutiens. 17.
16 Vas quod non habuerit. 505.
20 Pergat Aaron. 402.
21 Tunc canet Iſrael. 162.
21 Occidat vnuſquiſque proximos ſuos. 851.
21 Cur impoſuiſti pondus vniuerſi. 663.
22 Miſit nuntios vt vocarent te, cur non ſtatim veniſti. 85.
23 Dominus autem poſuit verbum in ore Balam. 713.
24 Quam pulcrha taberna. 687.
25 Ecce, do ei pacem fœderis mei. 19.
25 Fornicatus eſt Iſrael cum filiis Madianitarum. 192.
26 Locutus eſt Dominus ad Balam. 21.
26 Cur ſubuertitis mentes. 234.

Deuteronomium.

1 Sicut ſtellæ cœli. 435.
1 Pauit te Dominus Deus tuus. 834.
1 Paruuli veſtri, & ipſis qui hodie ignorant boni, ac mali, ipſis dabo. 837.
4 In medio ignis ardentis. 404.
4 Si fueritis patrātes malum. 578.
4 Audi Iſrael, Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt. 262.

5 Non respondebis contra proximum tuum.
5 Dominum Deum tuum adorabis. 479.
5 Ego fui medius inter Deum, & vos. 375.
6 Cum dederit tibi Dominus Deus tuus. 576.
6 Dominus Deus tuus in medio tui est. 631.
6 Erunt verba hæc, quæ ego præcipio. 780.
6 Erunt verba hæc quæ ego præcipio. 36.
6 Audi Israel Dominus Deus noster, Deus vnus est. 239.
6 Erunt verba hæc in corde tuo. 427.
7 Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum. 88.
7 Te elegit Dominus vt sis eius populus peculiaris. 146.
7 Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. 147.
7 Irascetur enim Deus, & delebit te cito. 252.
7 Aras idolorum subuertere præcipit. 316.
7 Nec sociabis cum eis coniugia. 640.
7 Dominus præcipit aras gentium subuertere, & confringere. 777.
7 Dominus Deus tuus introducet te in terram. 836.
8 Dominus ductor tuus fuit in solitudine. 207.
8 Dominus Deus tuus introducet te in terram. 259.
8 Mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli. 835.
9 Surge, descende cito, quia populus tuus. 68.
9 Audi Israel, tu transgredieris hodie Iordanem. 497.
9 Propter impietates suas iste deletæ sunt.
10 E Domini Dei tui cœlum est. 454.
11 D bit Deus terræ vestræ. 855.
11 Maledictus qui transfert terminos proximi sui. 632.
11 Vt ipsi comedatis, ac saturemini. 477.
11 En propono vobis maledictionem. 84.
12 Caueme offeras holocausta tua. 368.
13 Quære sollicite, & diligenter. 329.
14 Vulturem, & miluum. 395.
16 Iuste, quod iustum est, exequeris. 112.
16 Non accipias personam, neque munera. 328.
16 Non sit iuxta altare Domini lucus. 526.
17 Non poteris alterius gentis hominem facere regē. 285.
17 Postquam sederit in regni solio. 373.
17 Postquam sederit rex in solio. 753.
18 Quod si tacita cogitatione responderis. 155.
20 Qui percussit proximum. 458.
20 Quando obsederis ciuitatem, vt expugnes eam. 31.
21 Si genuerit homo filium contumacem. 856.

21 Si dormierit vir cum vxore. 547
22 Non arabis in boue, simul & asino. 253.
22 Non arabis in boue. 585.
24 Vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum. 114.
25 Ne fœdè laceratus abeat frater tuus ante oculos. 109.
25 Pro mensura delicti erit & plagarum modus. 134.
25 Rursum pro. 220.
25 Pro mensura delicti. 414.
25 Satis fit obsecro iuxta legem. 468.
25 Pro mensura peccati. 652.
25 Non habebis in sacculo diuersa pondera. 847.
26 In terra promissionis consueuerunt terræ vitulæ 821.
27 Nonaginta octo calamitatum acerbum complent. 359.
28 Sementem multam iacies in terra. 790.
28 Vxorem accipias, & alius dormiat cum ea. 741.
28 Nisi custodieris & feceris omnia.
28 Sicut antea lætatus est Dominus super vos. 796.
28 Si autem audieris vocem Domini Dei tui. 262.
28 Aduena qui tecum versatur in terra. 284.
28 Benedictus fructus terræ tuæ. 334.
30 Ipsi me prouocauerunt in eo. 784.
31 Sicut scripsit Moses legem hanc. 427.
32 Leuabo ad cœlum manum meam. 204.
32 Si acuero, vt fulgur gladium meum, reddam vltionem.
32 Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. 268.
32 Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. 270.
32 Constituit eum super excelsam. 572.
32 Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans. 838.
32 Constituit eum super excelsam terram. 816.
32 Vua eorum vua fellis & botri amarissimi. 553.
32 Pars Domini populus eius, Israel funiculus hæreditatis eius. 146.
33 Incrassatus est dilectus. 707.
33 Benedictus in filiis Asser. 806.

Iosue.

1 Vos transite armati ante fratres. 55.
1 Qui contradixerit ori tuo. 84.
4 Duodecim lapides reposuit. 560.

5	In Galgal populus Israel secundo fuit circumcisus.	516.
5	Saul vnctus est.	559.
7	Filij Israel præmuntur fame.	811.
7	Victi fuerunt filij Israel ob peccatum Acham.	292.
8	Vlulate in Bethauen.	648.
8	Vt poneret insidias habitatoribus.	709.
15	Iezrahel nomen ciuitatis.	99.
18	Quæ olim primum dicta est Luza.	560.
24	Transfluuium habitauerunt patres.	203.

Iudicum.

1	Quis ascendet ante nos.	512.
2	Ascendere faciam vos de terra Ægypti.	162.
2	Angelus reducit ad memoriam beneficia.	307.
2	Seruierant filij Israel Domino.	722.
5	Non est alius adulator.	402.
7	Quis ascendet ante nos.	763.
5	Vt Debora cecinit de cœlo.	594
5	Diuiso cõtra se Ruben magnanimorum reperta est.	819.
6	Angelus sedit sub quercu.	366.
7	Deus iussit illos milites qui lambuerũt aquas, eligi.	860.
7	Gedeon trecentis, solum viris vicit Amalech.	139.
7	Gedeon filius Ioas.	302.
7	Peccauit Israel & transgressi sunt.	308.
8	Date mihi inaures ex præda vestra.	84.
9	Si verè me regem vobis constituistis.	755.
10	Doluit Dominus super miseriis eorum.	400.
10	Qui primus ex vobis contra filios Amon cœperit dimicare erit dux populi Galaad.	55.
10	Filij autem Israel peccatis veteribus addentes.	54.
13	Concipies & paries filium.	99.
14	In ore leonis inuenitur fauus mellis.	701.
14	De comedente exiuit cibus.	148.
14	Interfecit leonem Sanson.	297.
14	In ore leonis inuenit Sanson fauum mellis.	18.
15	Sanson surgit è gremio Dalilæ.	873.
26	Perfida fœmina Dalila totondit.	490.
16	Sanson in sinu Dalilæ fortitudine spoliatur.	95.
16	Philistim su[illegible]r te Sanson.	66.
18	In domo Michææ fabricata Theraphim.	370.
18	Salmana princeps Madianitarum interfectus est.	827.

18 Filij Israel necauerunt concubitu vxorem Leuitæ. 794.

1. Regum.

1 Anna lactauit Samuelem. 137.
1 Æstimauit eam temulentam. 219.
2 Quicunque honorificabit me, glorificabo eum. 129.
2 Videbis æmulum tuum in templo. 133.
2 Anna Canticum Domino edidit. 295.
4 Nurus autem eius vxor Phinees prægnans. 96.
5 Azotij diluculo surgentes. 689.
6 Vaccæ illæ feræ. 576.
8 Hoc erit ius regis. 372.
8 Filij Samuelis obiurgatione dignissimi, eo quod non ambulauerint in viis patris. 723.
10 Quidam filij Belial. 666.
10 In Galgal Saul vnctus est. 810.
10 Cum Samuel fudisset oleum super caput Saul, Ecce ait vnxit te Dominus. 756.
12 Si perseuerauerittis in malitia, & vos. 67.
11 Ego vnxi te, vt esses rex super Israel. 263.
14 Hæc faciat mihi deus, & hæc addat. 760.
14 Peccauit Ionathas fauum mellis gust. 721.
15 Visitaui quæcunque fecit Amalech. 548.
15 Honora me coram senioribus, & coram Israel. 205.
15 Cum digessisset vinum Nabal. 410.
17 Pascebam greges patris mei. 429.
17 Fratres tuos visitabis, si recte agant. 98.
17 Curre in castra ad fratres. 608.
17 Goliath occisus est à Dauide, tu venisad me cum gladio. 783.
17 De qua progenie es ô adolescens. 29.
18 Acceptus erat Dauid. 234.
18 Quid me interrogas cum Dominus discesserit à te. 232.
18 Et prophetabat Saul. 97.
18 Quærebat Saul tradere. 542.
18 Anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid. 151.
18 Dauid diligebat quasi animam suam. 351.
19 Ne pecces rex in seruum tuum Dauid, qui est absque culpa. 190.
19 Sedebat Saul in domo sua. 367.
19 Fili mi Absalon. 436.

20 Fili mulieris vltro virum rapientis. 215.
21 Hœdum caprarum vnum. 214.
21 Non fuit alter talis ſicut Achab. 276.
23 Benedicti vos à Domino qui doluiſtis vicem meam. 93.
23 Et dixit Dominus tradent. 253.
23 Vade,& percuties. 518.
24 Percuſſit cor ſuum Dauid. 92.
24 Propitius ſit mihi Dominus. 67.
24 Saul perſequitur Dauid. 327.
24 Iuſtior es quam ego. 425.
24 Propitius ſit mihi Dominus. 633.
24 Cum Dauid pauper erat. 572.
24 Quare audis verba loquentium. 455.
26 Quis es tu qui clamas,& inquietas regem? 433.
26 Nunquid non vir tu es?Et quis alius ſimilis tui? 483.
26 Quouſque luges Saul?Cum ego proiecerim eum ne regnet ſuper Iſrael. 330.

2.Regum.

1 Abiectus eſt clypeus. 597.
2 Non perſequar vltra. 162.
3 Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 17.
4 Miphiboſeth cum cecidiſſet,claudus factus eſt. 838.
6 Dauid deſpicitur à Michol. 73.
6 Percuſſus eſt Oza à Domino & mortuus eſt. 248.
6 Rex Dauid,mortuo Oza quòd arcam. 654.
7 Dauid cernens Ozam. 704.
7 Tu Domine reuelaſti aurem ſerui tui. 103.
7 Inuenit ſeruus tuus cor ſuum. 472.
10 Hamon raſit dimidiam partem barbæ. 774.
11 Proprio honore deſpecto. 572.
11 Berſabe pellexit Dauid. 545.
12 Abſalon ingreſſus eſt ad vxores. 545.
12 Ecce ego ſuſcitabo ſuper. 533.
12 Duo viri erant in ciuitate vna,vnus diues. 276.
12 Peccaui Domino. 276.
12 Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. 293.
12 Vriam percuſiſti gladio. 403.
12 Tu feciſti abſconditè. 418.
12 Conuenerunt ad Dauid omnes. 678.
13 Cuba ſuper lectum tuum,& dolere te ſimula. 94.

13 Absalon præcepit Ammon esse gladiis confodiendum. 738.
14 Reuertatur in domum suam. 167.
14 Ego illi indulgeo, cæterum faciem. 67.
14 Omnes quasi aqua dilabimur. 574.
16 Dimitte eum. 338.
16 Quare maledicit canis hic moriturus. 78.
16 Egredere vir sanguinum. 509.
18 Non eris nuntius. 621.
19 Fili mi Absalon. 436.
19 Fili mi Absalon, Absalon fili mi.
19 Berzelai Galaaditis, noluit transire Iordanem. 674.
20 Tu quæris subuertere matrem ciuitatum. 184.
21 Iam non egredieris. 585.
21 Flagellati Iudæi à Deo, desiderabant agere pœnitentiam. 780.
23 Dauid sedens in cathedra sapientissimus. 751.
24 Percussit Dominus populum, ob Dauidis peccatũ. 113.
24 Ego iniquè egi. 373.
24 Deliquit Dauid numerando populum. 720.
24 Ego sum, qui peccaui. 590.

3. Regum.

3 Si ambulaueris in viis meis. 371.
3 Si ambulaueris in viis meis. 761.
3 Et seruus tuus in medio est populi. 628.
3 Quia postulasti verbum hoc. 753.
3 Mulier, cuius filius erat viuus, respondit. 760.
4 Salomon erat in ditione sua habens omnia regna. 90.
4 Iuda, & Israel, innumerabiles 435.
5 Nunc non est Satan, quamobrem cogito ædificare templum. 174.
5 Præcepit Salomon, vt tollerent lapides. 697.
5 Salomon exquisiuit à rege. 617.
5 Salomon fecit postes oraculi. 830.
7 Rex Salomõ omnia vasa templi iussit fundi in terra. 781.
7 Candelabra aurea quinque. 8.
8 Si colueritis deos alienos, & adoraueritis eos. 447.
8 Salomon dedit regi Hiram terram. 288.
9 Si ambulaueris coram me. 371.
9 Rex Hiram contempsit oppida, quæ ei tradidera-

Salomon. 816.

10 Salomon fecit ducenta ſcuta. 590.

10 Ebur & leones adumbrant fortitudinem. 337.

11 Non totum regnum à te auferam. 372.

11 Tolle tibi decem ſciſſuras. 43.

11 Cumque iam ſenex. 497.

11 Propterea Salomon. 493.

11 Cum Roboam vellet gerere bellum. 557.

11 Non bellabitis contra filios Iſrael. 557.

11 Cum iam eſſet ſenex rex Salomon. 585.

12 Fecit Ieroboam duos vitulos. 241.

12 Ecce dij tui Iſrael qui te eduxerunt. 223.

12 Ieroboam fabricauit idola. 614.

12 Nolite aſcendere vltra. 604.

12 Fecit Ieroboam phana. 436.

13 Qui cum abiiſſet, inuenit eum leo. 84.

Scripta ſunt in libro verborum.

14 Vereor ne hac, &c. 381.

15 Ipſi idolis hęc beneficia retulerunt. 591.

17 Hydria farinæ non defecit, &c.

17 Rex Oſee Salmanaſar ſeruus, &c. 308.

18 Vnde & ſacerdotes. 593.

28 Clamabant ergo voce magna. 194.

18 Quouſque claudicatis. 377.

18 Ab Achab vſque ad Oziam. 102. fluxerunt anni. 54.

19 Boues, quibus arabat, mactauit. 316.

19 Domine, altaria tua deſtruxerunt. 220.

19 Ecce ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes. 109.

19 Timuit ergo Helias. 79.

19 Prophetas tuos occiderunt gladio. 612.

21 Nónne vidiſti humiliatum Achab. 751.

21 Sanguis Naboth effuſus ab impia Iezabele. 100.

4. Regum.

2 Quo abſtulit amaritudinem aquarum Eliſæus. 297.

3 Hi ſunt dij tui Iſrael. 749.

4 Creditor venit. 701.

4 Noli mentiri ancillæ tuæ. 393.

4 Mors in olla vir Dei. 448.

5 Quis non mirabitur. 571.

5 Naaman lepra Giezi adhæſit. 601.

5 Vicesimo ſeptimo anno regni regis Ieroboam. 43.

5 Peccauit Giezi & lepra illius. 723.

6 Pone panem & aquam coram eis. 224.
8 Noluit diſperdere Iudam. 373
9 In Ramoth principes Galaad locuti ſunt ad Iehu. 593.
9 Ionadab & Rechab appellati. 793.
10 Quia ſtudioſè egiſti, quod rectum erat. 100.
10 Quales vtique fuerunt. 692.
13 Ieroboam filius Nabath. 36.
13 Eliſæus ſuperpoſuit manus ſuas manibus Ioas tunc ſagitta. 840.
15 Zacharias ſucceſſor Ieroboam. 102.
15 Mahanem rex Iſrael poſtulauit auxilium ab Ægyptiis. 857.
15 Opprimitur Ephraim ab Aſſyriis. 658.
15 A rege Aſſyriorum quærit auxilium. 657.
15 Ephraim ab Aſſyriis. 657.
15 Sennacherib omnes ciuitates munitas ſubuertit. 844.
15 Feci Zacharias quod malum eſt coram Domino. 714.
15 Ozias regnauit ſuper Iudam annis. v. 34.
16 Ioathan regnauit annis xvi. 54.
16 Obiurgatur Achaz. 371.
17 Et confundetur. 584.
17 Rex Iſrael velociter tranſiet. 832.
17 Tranſlatus eſt Iſrael de terra. 340.
17 Salmanaſar tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. 264.
18 Rabſaces alliciebat Iudæos. 816.
19 Populus eſt de exercitu Sennacherib. 129.
20 Colligam te ad patres tuos. 438.
20 Bonus eſt ſermo Domini. 751.
21 Erunt in vaſtitate & rapina cunctis aduerſariis. 77.
21 Populus Iſrael ſeductus eſt à Manaſſe. 722.
22 Colligam te ad patres. 791.
24 Nihil relictum eſt in Ieruſalem. 573.
25 Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ coram eo. 783.
25 Babylonij exacerbati quod Ægyptiis confiderent contra ipſos armati. 792.
25 Venit ad deſtruendam eam tempore Sedechiæ. 755.
18 Ezechias filius Achaz regnauit annis ſexdecim. 34.
19 Propter me & propter Dauid ſeruum meum. 134.

1. Paralipomenon.

4 Iezrahel filius Ethan. 99.

10 Omnis, qui in primis percusserit Iebusęum, erit princeps & dux. 55.
12 Achaz. 281.
22 Multum sanguinem fudisti. 400.
24 Reges in Israel coronabantur libro legis in manu posito. 753.
25 Officia non debent seruire sacerdotibus. 487.
29 Lætus obtuli vniuersa hæc. 298.

2. Paralipomenon.

6 Cum Asa laboraret morbo vehementissimo. 675.
7 Iosaphat misit sacerdotes. 38.
9 Argentis mille diebus, pro nihilo repu. 239.
9 Impio præbes auxilium, & his qui. 253.
16 Corripiet Ozias. 427.
19 Iram Domini meiebaris. 397.
19 Impio præbes auxilium. 666.
20 Post hæc iniit amicitias rex. 666.
20 Tua est Domine potentia, tua victoria. 138.
23 Eduxerunt filium regis, & imposuerunt. 37.
24 Fecit rex Ioas, quòd bonum est. 514.
24 Ambulauit Iosias, in viis Dauid. 371.
26 Rex Ozias lepra à Domino percussus. 651.
26 Orta est lepra in fronte Oziæ.
26 Non est tui officij, vt adoleas incensum. 727.
26 Sexdecim annorum erat Ozias, cum regnare cœpisset. 35.
27 Ioathan filius Oziæ fecit etiam. 35.
28 Achaz viginti annorum erat cum regnare cœpisset. 36.
28 Ad iracundiam prouocauit Dominum Deum patrum suorum. 49.
28 Tempore angustiæ auxit Achaz. 677.
29 Ezechias quoque fecit, quod erat placitum. 34.
29 Rursum. 49.
29 Equites, & expediti milites conterent arcum. 121.
29 Tua sunt Domine vniuersa, & quæ de manu tua. 363.

Esdras.

1.1. Hæc inquit rex Persarum Cyrus. 129.

2.4. Si prohibebant. 709.

Tobias.

1 Cum irent omnes ad vitulos aureos. 564.61.
2 Vbi est spes tua pro qua eleemosynas faciebas. 337.
2 Vade, & adhuc aliquos de tribu nostra. 98.
2 Cum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ. 256.
3 Nunquam cum ludentibus miscui me. 254.
3 Non delectaris in perditionibus. 740.
3 Iustus es Domine, & omnia iudicia. 723.
4 De qua domo es tu? 404.
4 Eleemosyna ab omni peccato. 701.
4 Consilium semper à sapiente perquire. 512.
4 Omnibus diebus vitæ tuæ. 556.
4 Noli timere, fili mi, pauperem vitam gerimus. 221.
5 Quale gaudium est mihi. 785.
5 Quale mihi gaudium esse potest, qui lumen cœli non video. 211.
7 Benedictio sit tibi, fili mi, qui boni, & optimi viri filius.
10 Noui quia pater meus. 364.
12 Quid possumus dare viro isti sancto. 357.

Iudith.

4 Deus misertus est eorum. 670.
9 Capiatur laqueo oculorum suorum. 196.
14 Sicut Iudith caput Holofernes. 335.
16 Dabit ignem & vermes in carnes eorum. 466.
16 Impudica Dalila adumbrat. 498.
26 Populus erat iocundus. 787.

Hester.

1 Nam quemadmodum rex Assuerus. 48.
4 Norunt prouinciæ. 434.
9 Nam & Laban. 541.
9 Constituerunt eum diem solennem. 239.
15 Cernens Assueri vultum. 683.
115. Apertius est vmbra. 713.
6 Assuerus iussit Aman suspendi. 600.
16 Quemadmodum rex Assuerus. 485.

16 Aures principum ſimplices. 455.
16 Multi bonitate principum. 754.

Iob.

1 Vir erat in terra Hus nomine Iob. 79.
1 Saram multis inſidiis aggreditur Iob. 120.
1 Filij Iob conuiuia faciebant, vnuſquiſque. 171.
1 Scidit veſtimenta ſua & in terram corruit. 175.
1 Dies mei tranſierunt. 311.
1 Fuit timens Deum ac recedens à malo. 854.
1 Dominus dedit, Dominus abſtulit. 625.
1 Surgebat Iob offerens. 688.
2 Adhuc permanens in ſimplicitate tua. 67.
3 Periet dies, in qua natus ſum. 733.
3 Nunquid præbebis æquo fortitudinem. 723.
3 Antequam comedam ſuſpiro. 448.
4 Vidi eos, qui operantur iniquitatem. 769.
4 Rugitus leonis, & vox leænæ.
4 Et in angeli s ſuis reperit prauitatem. 48.
4 Recordare obſecro. 403.
5 Beſtiæ terræ erunt tibi pacificæ. 66.
5 In bello eruet te de manu gladij. 309.
5 Conſilia prauorum diſſipat. 843.
5 Ego vidi ſtultum, firma radice, & ſtatim. 815.
5 Conſilia prauorum diſſipat. 843.
6 Fratres mei prę terierunt me ſicut torrens. 254.
6 Rurſum. 771.
6 Vtinam appenderentur peccate mea. 717.
7 Ventus eſt vita noſtra. 519.
8 Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore. 73.
8 Qui dat pluuiam. 337.
8 Heſterni ſumus. 417.
9 Dies mei pertranſierunt ſicut naues. 601.
9 Cuius iræ reſiſtere nemo poteſt. 66.
9 Quis reſiſtit ei. 309.
9 Si fortitudo quæritur, robur eſt. 141.
10 Inſtauras teſtes tuos contra me. 110.
10 Pelle & carnibus veſtiſti me. 195.
10 Vbi nullu ordo. 334.
10 Vnuſquiſque maneat in ſuo loco. 595.
11 Si iniquitatem quæ eſt in manu tua. 320.

11 Homo namque dimissus, vt pro voluptate. 493.
11 Vir vanus in superbiam erigitur. 767.
12 Nouit Dominus & decipientem. 601.
12 In antiquis est sapientia. 745.
12 Deridetur iusti simplicitas, contempta lampas apud cogita. 818.
12 Deridetur iusti simpicitas. 76.
13 Et si me occiderit, sperabo in eum. 237.
14 Homo natus de muliere. 123.
14 Lignum habet spem, si præcisum fuerit. 258.
15 Lædetur quasi vinea in primo flore. 809.
15 Currit aduersum Dominum. 406.
15 Concepit dolorem. 458.
15 Nunquid finem habebunt verba ventosa. 766.
17 Non peccaui, & in amaritudinibus. 717.
19 Spoliauit me gloria mea. 238.
20 Panis eius in vtero. 465.
20 Hoc scio à principio ex quo positus. 802.
20 Hoc scio à principio ex quo. 768.
20 Manus illius reddent ei dolorem. 745.
20 Cum dulce fuerit in ore eius malum, abscondit. 88.
20 Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum. 117.
20 Iuxta multitudinem adinuētionum. 465.
21 Agite pœnitentiam. 71.
22 Couertatur terra in silicem, & det. 291.
22 Si reuersus fueris ad omnipotentem. 149.
27 Apprehendet eum, quasi aqua. 40.
27 Nocte opprimet eum tempestas. 76.
27 Si comparauerit, quasi terram, argentum. 90.
28 Omne pretiosum vidit oculus eius. 723.
28 Non adæquabitur ei vitrum. 438.
28 Quis dedit gallo intelligentiam. 42.
38 Lapidem caliginis diuidit torrens. 284.
29 Auris audiens beatificabat me. 837.
29 Causam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. 797.
29 Iustitia indutus sum. 529.
29 Benedictio perituri super me. 332.
29 Eram mœrentium consolator. 277.
29 Qui me audiebant, expectabant sententiam meam. 15.
30 Quis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos. 206.
30 Quorum non dignabar. 406.

30 Abstuliſti, quaſi ventus, conſilium. 843.
41 Foris non manſit peregrinus, oſtium. 47.
31 Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem. 179.
31 Qui erudit nos, ſuper volucres cœli. 310.
31 Si contempſi iudicium ſubire. 557.
31 Si aduerſum me terra clamat. 387.
31 Quis mihi tribuat adiutorem. 780.
31 Ab infantia mea creuit mecum miſeratio. 830.
31 Semper quaſi tumentes fluctus. 854.
41 Si ad hoſtium amici mei inſidiatus ſum. 709.
31 Si deſpexi prætereuntem, eo quod. 751.
31 Semper quaſi tumentes fluctus. 542.
31 Si contempſi iudicium ſubire cum ſeruo meo. 872.
31 Si deceptum eſt cor meum ſuper. 542.
33 Nunquid noſti ordinem cœli. 597.
36 Depone magnitudinem tuam. 644.
38 Vbi eras cum me. 687.
38 Quis dedit gallo intelligentiam? 803.
38 Nunquid mittes fulgura. 398.
39 Induratur ad ſuos, quaſi non ſint ſui. 144.
39 Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur. 310.
39 Nunquid noſti tempus partus. 367.
39 Nunquid ad præceptum tuum. 578.
39 Præbuit ei Deus ſapientiam. 737.
40 Si habes brachium, vt Deus. 96.
40 Diſperge ſuperbos in furore tuo. 642.
40 Behemoh conatur dormire in locis non vtique arenoſis. 75.
40 Si habes brachium, ſicut Deus. 854.
40 Nunquid implebis ſagenas pelle eius & gurguſtium piſcium capite illius. 574.
41 Sternutatio eius. 465.
41 Cor eius indurabitur. 587.
41 Æſtimabit abyſſum. 587.
41 Cor eius, quaſi lapis, indurabitur. 854.
41 In ſtipulas verſi ſunt ei lapides fundæ. 771.

Pſalterium.

1 In via peccatorum non ſteteris.
2 Poſtula à me gentes. 336.

4 In pace in idipſum. 294.
4 Dormiam & requieſcam. 314.
5 Secundum multitudinem iniquitatum expelle eos. 232.
6 Lauabo per ſingulas noctes lectum. 155.
6 Domine ne,in furore tuo. 554.
6 Lauabo per ſingulas noctes. 364.
7 Deus iudex iuſtus fortis,& patiens. 51.
7 Niſi conuerſi fueritis,arcum ſuum. 115.
7 Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam. 81.
7 Ecce parturit iniuſtitiam. 451.
7 Deus iudex iuſtus. 592.
9 Clamauit ad me,& ego exaudiam eum. 148.
9 Exacerbauit Dominus peccator. 405.
9 Quoniam laudatur peccator. 452.
10 Inſidiatur in abſcondito. 423.
10 Quoniam laudatur peccator. 725.
10 Inquinatæ ſunt viæ eius. 457.
10 Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ. 362.
11 Eloquia Domini eloquia caſta. 356.
13 Quam magnificata ſunt opera tua. 440.
13 Dixit inſipiens in corde ſuo. 359.
15 Bonorum meorum non eges. 218.
15 Dominus pars hæreditatis meæ. 343.
15 Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum. 679.
15 Prouidebam Dominum in conſpectu meo. 482.
15 Prouidebam Dominum in conſpectu meo. 273.
16 Animam meam eripuit. 317.
16 Probaſti cor meum. 416.
16 Perfice greſſus meos in ſemitis tuis. 94.
17 Populus,quem non cognoui. 599.
17 In auditu auris obediuit mihi.
17 Cum Sancto Sanctus eris. 97.
17 Fulgura multiplicauit. 121.
17 Cum peruerſo peruerteris. 566.
17 Filij alieni mentiti ſunt mihi. 394.
17 A facie tua iudicium meum. 409.
18 Oculi mei ad te diluculo. 688.
18 Lex Domini immaculata conuertens. 771.
18 Tanquam ſponſus procedens de. 319.
18 Cœli enarrant gloriam Dei. 357.
18 Eloquia Domini eloquia caſta. 483.

19 Hi in curribus,& hi in equis. 138.
20 Deuorauit eos ignis. 130.
21 Spes mea ab vberibus matris meæ. 143.
22 Dominus regit me,& nihil mihi. 618.
24 Vias tuas Domine demonſtra mihi. 229.
26 Dominus protector vitæ meæ. 308.
26 Legem pone mihi Domine. 776.
26 Qui tribulant me inimici mei. 482.
27 Da illis ſecundum opera eorum. 707.
30 Ad Dominum cum tribularer clamaui. 643.
30 Ego autem in Domino ſperaui. 783.
31 Quoniam die ac nocte grauata eſt. 578.
31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. 699.
31 Quoniam taceui,inueterauerunt oſſa mea. 745.
32 Conuerſus ſum in ærumna mea. 236.
34 Iudica Domine nocentes me. 18.
35 Noluit intelligere vt bene ageret.
35 Non veniet mihi pes ſuperbiæ. 751.
35 De torrente voluptatis tuæ. 467.
36 Quoniam benedicentes ei,hereditabunt terram. 239.
36 Inimici Domini mox vt honorificati fuerint. 804.
36 Manus peccatoris non moueat me. 663.
37 Non eſt pax oſſibus meis. 192.
37 Non eſt,ſanitas in carne mea. 196.
37 Quoniam ego in flagella paratus ſum. 239.
37 Putuerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ. 370.
37 Noli æmulari in malignantibus. 563.
37 Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt. 450.
38 Relinquet alienis diuitias ſuas. 479.
38 Theſaurizat,& ignorat,cui congregauit. 220.
38 Aduena ego ſum apud te. 354.
38 Theſaurizat & ignorat cui congregauit ea. 112.
39 Miſericordia,& veritas tua. 42.
39 Cor meum dereliquit me. 493.
39 In capite libri ſcriptum eſt de me. 493.
39 Cor meum dereliquit me. 472.
41 Vnxit te Deus oleo lætitiæ. 332.
41 Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes. 363.
41 Quemadmodum deſiderat ceruus. 446.
41 Quemadmodum deſiderat ceruus. 840.
43 Propter te mortificamur tota die. 105.
43 Propter te mortificamur tota die. 263.

44 Virga directionis virga,regni tui. 136.
44 Audi filia,& inclina aurem. 599.
46 Quoniam dij fortes terræ vehementer. 589.
48 Diues cum interierit non ſumet. 467.
48 Homo cum in honore eſſet. 584.
49 Hæc feciſti,& tacui. 405.
50 Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 613.
50 Miſerere mei Deus ſecundum magnam. 574.
50 Cor mundum crea in me Deus. 823.
50 Miſerere mei Deus. 323.
50 Libera me de ſanguinibus. 394.
50 Miſerere mei Deus. 442.
51 Quid gloriaris in malitia. 787.
51 Quid gloriaris in malitia. 860.
54 Quis dabis mihi pennas ſicut columbæ. 850.
54 Cuius pennæ deargentatæ ſunt. 747.
54 Die ac nocte circundabit eam. 526.
56 Sub vmbra alarum. 451.
57 Supercecidit ignis & non viderunt. 495.
59 Dediſti ſignificationem timentibus nomen tuum. 50.
61 Mendaces filij hominum. 397.
62 Deus Deus meus ad te de luce vigilo. 687.
63 Intenderunt arcum,rem amaram. 16.
63 Omnis terra te adoret Deus. 66.
64 Sanctum eſt templum tuum. 326.
64 Valles abundabunt frumento. 337.
65 Tranſiuimus per ignem & aquam. 304.
65 Tranſiuimus per ignem & aquam. 578.
67 Verũtamẽ Deus cõfringet,pẽnæ colũbę deargẽtatę. 407.
67 Pluuiam voluntariam ſegregabis. 214.
68 Saluum me fac Deus,quoniam intrauerunt aquæ. 654.
67 Saluum me fac Deus. 700.
68 A templo ſancto tuo. 769.
68 A templo tuo,quod eſt in Ieruſalem. 786.
68 Veni in altitudinem maris. 26.
68 Saluum me fac Deus,quoniam. 291.
68 Appone iniquitatem. 451.
69 Ad adiuuandum me feſtina. 398.
72 In labore hominum non ſunt. 555.
72 Deiecisti eos dum alleuarentur. 643.
72 Ecce,qui ſe elongant à te,peribunt. 234.
72 Zelaui ſuper iniquos,pacem peccatorum. 375.
72 Velut ſomnium gentium. 757.

73 Ne tradas bestiis animas confitentium. 266.
73 Dixerunt in corde suo. 422.
74 Cum accepero tempus, ego iustitias. 76.
74 Calix in manu Domini. 372.
75 Factus in pace locus eius. 313.
75 Montes excelsi ceruis. 603.
77 Et pluit illis manna ad manducandum. 836.
77 Rumpet petras. 160.
77 Adhuc escæ eorum erant in ore eorum. 587.232.
79 Ne aper de sylua exterminet vineam. 486.
79 Qui regis Israel, intende. 117.
79 Exterminauit eam aper de sylua. 117.
79 Vineam de Ægypto transtuliſti. 811.
79 Vineam ex Ægypto transtuliſti. 362.
80 Dimisi eos secundum desideria. 556.
80 Buccinate in neomenia tuba. 947.
80 Cum exiret de terra Ægypti, linguam quam non nouerat. 22.
81 Nescierunt, neque intellexerunt. 686.
82 Venite disperdamus eos de terra. 62.
82 Imple facies eorum ignominia.
84 Super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. 495.
84 Calix in manu Domini. 319.
84 Veritas de terra orta est. 336.
84 Veruntamen prope timentes eum. 407.
84 Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. 51.
85 Tu Domine miserator. 378.
85 Eruisti animam meam ex inferno inferiori. 294.
88 In brachio virtutis tuæ disperſisti omnes inimicos tuos. 101.
88 Visitabo in virga iniquitates eorum. 213.
88 In generatione & generationem. 157.
88 Misericordia, & veritas. 374.
88 Visitabo in virga. 456.
88 Ne eam diripiant omnes transeuntes viam. 485
88 Visitabo in virga peccata ipsorum. 547
88 Visitabo in virga iniquitates. 545
88 Si dereliquerint filij eius legem meam. 886
89 Mille anni a te oculos tuos tanquam. 118.
89 Mille anni ante te sicut dies hesterna. 181.
89 Lætati sumus pro diebus. 360.

89 Mille anni ante te. 82.6
89 Lætati ſumus pro diebus. 417.
90 Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. 306.
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 297.
93 Redde retributionem ſuperbis. 662.
93 Niſi quia Dominus adiuuit me. 655.
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 682.
93 Secundum multitudinem dolorum meorum. 715.
94 Nolite obdurare corda veſtra. 471.
99 Viſita vineam iſtam. 552.
100 Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. 127.
100 Superbo oculo,& inſatiabili corde. 152.
100 Superbo oculo,& inſatiabili corde cum hoc non edebam. 253.
100 Oculi mei ad fideles terræ. 522.
101 Factus ſum ſicut nicticorax. 670.
101 Quia cinerem tanquam panem manducabam. 239.
101 Velociter exaudi me. 333.
102 Quomodo miſeretur pater filiorum,miſertus. 128.
102 Longanimis,& multum miſericors. 144.
102 Quomodo miſeretur pater filiorum. 168.
102 Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 298.
102 Miſericordiam & iudicium,cantabo.
102 Miſertus eſt Dominus timentibus ſe. 524.
102 Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 746.
103 Qui facit angelos ſuos ſpiritus. 583.
103 Auertente te faciem turbabuntur. 384.
104 Et dedit illis regiones gentium. 382.
105 Aperietur terra. 162.
105 Initiati ſunt Beelphegor,& comederunt ſacrificia mortuorum. 192.
105 Irritauerunt eum in adiuuentionibus ſuis. 260.
105 Et mutauerunt gloriam ſuam. 433.
106 Terram fructiferam poſuit in ſalſuginem à malitia inhabitantium in ea. 260.
106 Poſuit flumina in deſertum. 402.
106 Conſilium altiſſimi irritauerunt. 734.
108 In memoriam redeant iniquitates patrum eius. 29.
104 De torrente in via bibet,propterea. 682.
123 Sicut agni ouium. 214.
123 Oculos habent,& non videbunt. 504.
123 Hæc dies,quam fecit Dominus,exultemus.& 73.

117 Bonum est sperare in Domino, qua sperare in principibus. 235.
117 Hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam. 466.
118 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. 22.
118 Quomodo dilexi legem tuam Domine. 24.
118 Tunc non confundar, cum perspexero. 36.
118 Lucerna pedibus meis verbum tuum. 80.
118 Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. 158.
118 Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum. 219.
118 Priusquam humiliarer, ego deliqui.
118 Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus. 532.
118 Bonitatem, & disciplinam & scientiam doce me. 394.
118 Funes peccatorum circumplexi sunt me. 775. 417.
118 Tunc nonn confundar, cum perspexero. 424.
118 Bonum mihi quia humiliasti. 356.
118 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. 485.
118 Etenim sederunt prnicipes, & aduersum me loquebantur. 511.
118 Consilium meum iustificationes tuæ. 512.
118 Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. 592.
118 Redime me à calumniis hominum. 655.
118 Lucerna pedibus meis verbum. 702.
118 Gressus meos dirige secundum eloquium tuum. 781.
119 Quid detur tibi aut quid apponatur tibi. 274.
118 Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. 384.
122 Ad te leuaui oculos meos. 344.
123 Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. 755.
125 Qui seminãt in lachrymis, in exultatione metent. 711.
126 Nisi Dominus custodierit ciuitatem. 783.
130 Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea. 742.
131 Votum vouit Deo Iacob. 90.
131 Si dedero somnum oculis meis. 317.
134 Similes illis fiant qui faciunt ea. 794.
136 Quomodo cantabimus. 425.
138 Mihi nimis honorificati sunt amicitui Deus. 44.
138 Nimis honorificati sunt amici tui Deus. 74.
138 Quo ibo à spiritu tuo, & quo. 87.
138 Tu cognouisti sessionem meam. 367.

138 Quo ibo à ſpiritu tuo,& quo. 623.
139 Vir linguoſus non dirigetur in terra 18.
140 Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. 454.
140 Pone Domine oſtium circunſtantiæ in labiis meis. 15.
140 Corripiet me iuſtus in miſericordia. 862.
140 Cum hominibus operantibus iniquitatem. 252.
140 Corripiet me iuſtus in miſericordia. 726.
142 Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. 212.
144 Miſericors Dominus & iuſtus. 125.
144 Alleuat Dominus omnes,qui corruunt. 176
144 Patiens,& multum miſericors. 333.
149 Exultabunt ſancti in gloria. 863.

Prouerbia.

1 Site lactauerint peccatores. 421.
1 Inuocabunt me,& non exaudiam eos. 674.
1 Vocaui,& renuiſtis,extendi. 337.
1 Deſpexiſtis omne conſilium meum. 796.
1 Vocaui renuiſtis,& extendi manum meam. 803.
3 Sermo Dei clypeus ignitus. 324.
3 Miſericordia & veritas te non deſiderant. 389.
3 Noli prohibere bene facere eum. 710.
3 Abominatio Domino eſt omnis illuſor. 737.
3 Deluſores Deus deludet. 540.
3 Ne æmulieris hominem iniuſtum. 573.
3 Via impiorum impiorum tenebroſa. 458.
4 Iuſtorum ſemita,quaſi lux. 546.
5 Fauus diſtillans labia meretricis.
6 Nunquid poteſt homo abſcondere ignem. 496.
6 Non concupiſcat cor tuum pulchritudinem eius. 498.
6 Qui ſeminat inter fratres diſcordias, odit Dominus. 819.
6 Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias eius. 60.
7 Veni,inebriemur vberibus. 545.
7 Irretiuit eum multis ſermonibus. 558.
9 Bibite vinum,quod miſcui. 332.
9 Qui erudit illuſorem,iniuriam. 730.
9 Noli arguere diriſorem. 588.

10 In labiis ſapientis inuenitur ſapientia. 748.
18 Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius. 868.
11 Alij rapiunt non ſua,& ſemper in egeſtate ſunt. 477.
11 In inſidiis ſuis capiuntur iniqui. 709.
12 Viſcera impiorum crudelia. 846.
12 Iuxta opera manum ſuarum retribuet ei. 662.
13 Iuſtus enim comedit,& replet animam ſuam. 477.
13 Ne æmuleris hominem iniuſtum. 563.
13 Qui tetigerit picem,inquinabitur ab ea. 566.
13 Qui obturat aurem. 701.
14 Vita carnium ſanitas cordis, putredo officium inuidia. 559.
15 In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. 622.
15 Stultitia gaudium ſtulto. 787.
15 Iter pigrorum,quaſi ſepes ſpinarum. 458.
15 Secura mens,quaſi iuge conuiuium. 256.
16 Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum. 93.
16 Miſericordia,& veritate redemitur iniquitas. 389.
16 Miſericordia & veritate redimitur iniquitas. 417.
16 Vir impius fodit malum,& in labiis eius ardeſcit ignis. 849.
17 Omni tempore diligit,qui amicus eſt. 151.
18 Cum veneritin profundum peccator. 405.
28 Torrens redundans fons ſapientiæ. 410.
16 Fœneratur Domino,qui miſeretur pauperis. 160.
19 Turris fortiſſima nomen Domini. 483.
20 Luxurioſa res eſt vinum. 500.
20 Irriſio,vini,& tumultus ſiceræ. 730.
21 Facere iudicium & iuſtitiã magis placet Deo, quam victimæ. 700.
21 Mulctato peſtilente ſapientior erit paruus. 653.
21 Qui amat vinum & pinguia non ditabitur. 412.
21 Equus paratus ad bellum. 341.
22 Vidiſti virum velocem in opere ſuo. 68.
22 Adoleſcens iuxtà viam ſuam etiam cum ſenuerit. 745.
22 Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur. 708.
23 Fili præbe mihi cor tuum. 491.
23 Ne intuearis vinum quando flaueſcit. 501.
23 Cui væ,cuius patri væ,cui rixę,&c. 502.
23 Verberauerunt me,ſed non dolui. 654.

23 Ne intuearis vinum cum flaueſcit. 351.
25 Omnis plaga triſtitia cordis. 257.
25 Tinea oſſium cor intelligens. 642.
26 Melior eſt patiens viro forti. 582.
28 Infernus & perditio nunquam implentur. 469.
28 Regnantibus impiis ruinæ hominum. 575.
28 Fugit impius nemine perſequente. 90.
28 Iuſtus, quaſi leo confidens abſque terrore erit. 91.
28 Propter peccata terræ multi principes eius. 91.
28 Regnantibus impiis ruinæ hominum. 765.
29 Cum impij ſumpſerint principum. 135.
29 Virga atque correctio tribuit ſapientiam. 409.
30 Diuitias ne dederis mihi ne forte ſatiatus illiciar. 229.
30 Per tria mouetur terra. 225.
30 Per tria mouetur terra, per ſeruum. 293.
30 Qui vehementer emungit elicit ſanguinem. 830.
30 Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar mendicitatem. 582.
30 Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ. 582.
31 Noli regibus dare vinum. 738.
31 Non extinguetur in nocte lucerna eius. 686.
31 Syndonem fecit & vendidit. 867.

Eccleſiaſtes.

2 Et vidi in omnibus afflictionem animi. 527.
4 Si dormierint ſic duo, fouebunt ſe mutuo. 559.
7 Væ tibi terra cuius rex puer eſt. 735.
7 Noli eſſe iuſtus multum. 226.
7 Noli eſſe iuſtus multum. 546.

Canticum Canticorum.

1 Si ignoras te ô pulcherrima mulierum. 62.
1 Meliora ſunt vbera tua vino. 143.
1 Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. 191.
1 Meliora ſunt vbera tua vino. 277.
1 Oſculetur me oſculo oris ſui. 306.
1 Ecce tu pulchra es. 395.
1 Equitatui meo in curribus Pharaonis. 598.
1 Oculi tui columbarum. 610.

1 Equitatui meo in curribus Pharaonis. 781.
1 Bothrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. 720.
1 Oculi tui columbarum. 851.
2 Ostende mihi faciem tuam. 851.
2 Ordinauit in me charitatem. 46.
2 Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias. 80.
2 Surge, propera, amica mea, columba. 97.
2 Tempus putationis aduenit. 287.
2 Similis est dilectus meus capreæ. 399.
2 Vox turturis audita est in terra nostra. 614.
2 Sicut malus inter ligna syluarum. 531.
2 Tempus putationis aduenit. 588.
3 Inuenerunt me vigiles qui custodiunt cuitatem. 41.
3 Ferculum sibi fecit rex Salomon. 174.
3 In lectulo meo per noctes quæsiui. 317.
3 Egredimini filiæ Sion. 327.
3 Inuenerunt me vigiles. 328.
4 Labia enim tua sicut vita coccinea. 15.
4 Fauus distillans labia tua. 18.
4 Sicut vita coccinea labia tua. 24.
4 Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ, gemelli. 193.
4 Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. 195.
4 Sicut fragmen mali punici & gennæ tuæ. 220.
4 Sicut vita cocinea labia tua. 348.
4 Dentes tui sicut greges caprarum. 353.
4 Dentes tui sicut greges caprarum. 378.
4 Vulnerasti cor meum. 460.
4 Capilli tui grex capratum. 633.
4 Soror mea fons hortorum. 690.
4 Dentes tui sicut grex. 701.
4 Capilli tui greges caprarum. 707.
4 Fauus distillans. 726.
4 Collum tuum sicut turris. 562.
5 Anima mea liquefacta est. 22.
5 Ego dormio & cor meum vigilat. 41.
5 Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. 52.
5 Aperi mihi soror mea. 244.
5 Ego dormio, & cor meum vigilat. 314.
5 Aperi mihi soror mea. 636.
5 Aperi mihi soror mea. 688.

5	Cura illius columnæ marmoreæ.	309.
5	Fons hortorum, puteus aquarum viuentium.	840.
5	Anima mea liquefacta est.	853.
5	Fauus distillans labia meretricis.	770.
6	Descendam in hortum nucum.	295.
6	Castrorum acies ordinata.	
6	Sexaginta sunt reginæ.	527.
6	Descende in hortum nucum.	390.
6	Descendam in hortum nucum.	443.
6	Descendi in hortum nucum.	553.
6	Ecclesia terribilis vt castrorum acies ordinata.	595.
6	Quæ est ista quæ progreditur.	624.
6	Reuertere, reuertere.	379.
6	Vna est columba mea perfecta mea.	817.
6	Descendi in hortum nucum.	852.
7	Egrediamur in agrum.	278.
7	Dilecte mi commoremur in villis.	288.
7	Nasus tuus sicut turris.	607.
7	Omnia poma noua & vetera.	608.
8	Soror nostra parua est & vbera non habet.	68.
8	Lampades aius, lampades ignis atque flammarum.	105.
8	Fortis est, vt mors dilectio.	151.
8	Sub arbore fici suscitaui te.	168.
8	Ducam te in cubiculum.	340.
8	Quæ est ista, quæ descendit.	432.
8	Fortis vt mors dilectio.	251.
8	Quæ habitas in hortis.	379.
8	Soror nostra parua est & vbera.	837.
8	Quid faciemus sorori nostræ.	483.

Sapientiæ.

1	Peruersæ cogitationes separant à Deo.	629.
2	Venite ergo, fruamur bonis.	95.
2	Hæc mors inuidia diaboli intrauit.	788.
2	Nemo sit expers luxuriæ nostræ.	545.
4	Qualis ager talia & semina.	806.
4	Multigena impiorum multitudo.	459.
5	Cogitationes eorum apud altissimum.	472.
5	Transierunt omnia illa.	497.
5	Sol non ortus est nobis.	240.
5	Spes impij tanquam lanugo.	5 Iaſ-

5 Lassati sumus in via iniquitatis. 526
5 Quid nobis profuit superbia. 532.
5 Ambulauimus vias difficiles. 568.
5 Nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria nostra. 853.
5 Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum. 737.
5 Quid profuit superbia. 819.
6 Rex sapiens stabilimentum populi est. 753.
10 Transuexit illos per aquam nimiam. 290.
11 Per quæ, quis peccat. 465.

2. Ecclesiasticus.

2 Nullus sperauit in domino & confusus est. 220.
2 Væ duplici corde. 377.
5 Cor duplex malè habebit. 337.
3 Væ duplici corde. 332.
3 Dedecus filij pater sine honore. 189.
4 Funiculus triplex difficile rumpitur. 680.
4 Funiculus triplex difficile rumpitur. 461.
5 Ne dicas peccaui & quid mihi accidit. 127.
5 Ne tardes conuerti ad dominum. 253.
5 Altissimus patiens est redditor. 334.
5 De propitiatu peccatorum noli esse sine metu. 546.
7 Noli quærere fieri iudex. 663.
7 Noli quærere ab homine ducatum. 764.
7 Memento iræ. 417.
7 Inueni amariorem morte mulierem. 474.
7 Vindicta carnis impij. 466.
8 Non incendas carbones. 588.
8 Ne spernas hominem in senectute. 744.
8 Cum fatuis consilium non habeas. 846.
9 Propter speciem mulieris multi perierunt. 496.
9 Virginem ne conspicias. 408.
9 Colloquium mulieris. 499.
10 Qualis rector est ciuitatis. 628.
10 Secundum iudicem populi. 430.
10 Iudex sapiens iudicabit populum. 753
10 Rex insipiens perdet populum. 765.
10 Rex insipiens perdet populum. 135.
10 Qualis rector ciuitatis, tales inhabitantes in ea. 198.
11 Ab vna scintilla augetur ignis. 716.

11 Benedictio dei in mercedem. 389.
12 Non agnoscetur in bonis amicus. 771.
13 Omnis homo simili suo sociabitur. 512.
13 Qui communicauerit superbo, induet. 565.
15 Aqua sapientiæ salutaris. 410.
15 Non enim est speciosa laus in ore peccatoris. 591.
17 Conuertere ad dominum. 740.
17 A consiliario serua animam tuam. 846.
18 Post concupiscentias tuas non eas. 94.
18 Languor prolixus grauat medicum. 152.
18 Ante languorem adhibe medicinam. 232.
19 Amictus corporis & risus dentium. 195.
20 Sapiens in verbis producet seipsum. 15.
20 Est processio in malis viro indisciplinato. 823.
21 Qui odit correptionem. 418.
21 Fili peccasti, ne adiicias iterum. 475.
21 Fili mi peccasti, ne adiicias iterum. 626.
22 Sicut ornatus arenosus in pariete limpido. 95.
22 Confusio est de filio indisciplinato. 584.
23 Homo nequam in ore carnis suæ. 92.
24 Ego quasi Terebynthus ramos meos extendi. 526.
25 Tres species odiuit anima mea. 742.
25 In tribus beneplacitum est spiritui meo. 175.
25 In tribus beneplacitum est spiritui meo. 431.
28 Flagelli plaga liuorem facit. 311.
30 Fili miserere animæ tuæ. 692.
31 Exultatio est cordis & animæ vinum moderatè potatum. 499.
32 Rectorem te posuerunt. 284.
37 Cum viro sancto assiduus esto. 97.
37 Vide an direxit in veritate. 512.
38 Vnctionem conficiet sanitatis. 720.
42 Super filiam luxuriosam confirma custodiam. 542.

Isaias.

1 Auribus percipe terra. 66.
1 Auribus percipe terra. 79.
1 Quiescite agere peruerse. 115.
1 Omne caput languidum, & omne cor mœrens. 135.
1 Cognouit bos possessorem suum. 50.
1 Si fuerint peccata vestra velut pannus puniceus. 166.

1 Terra vestra deserta ciuitates vestræ succensæ igni. 209.
1 Super quo percutiam vos vltra. 236.
1 Vulnus,& liuor & plaga tumens non est circumligata. 266.
1 Regionem vestram alieni coram vobis deuorant. 284.
1 Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis. 329.
1 A planta pedis. 345.
1 Omne cor mœrens,& omne caput languidum. 375.
1 Audite verbum domini. 381.
1 Omne caput languidum,& omne cor. 305.
1 Quiescite agere peruerse. 401.
1 A planta pedis. 405.
1 A planta pedis. 456.
1 Cum extenderitis manus vestras. 647.
1 A planta pedis vsque. 712.
1 A planta pedis vsque ad verticem. 724.
1 Omne cor mœrens & caput languidum. 490.
1 Erubescetis super hortos. 531.
1 Væ genti peccatrici. 552.
1 Vulnus,& liuor,& plaga. 578.
1 Audite verbum domini principes Sodomorum. 840.
1 Erubescetis super hortos quos elegeratis. 770.
2 Repleta est terra argento & auro. 793.
2 Verbum quod vidit Isaias. 381.
2 Et restituam consiliarios. 514.
3 Ecce dominator dominus exercituum. 120.
3 Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ sion. 193.
3 Quia lingua eorum,& adinuentiones eorum contra dominum. 213.
3 Quia lingua eorum,& adinuentiones eorum. 212.
3 Auferet dominus omne robur panis, & omne robur aquæ. 224.
3 Erit pro suaui odore fœtor. 270.
3 Filiæ sion nutibus oculorum ibant. 346.
3 Qui vos beatos dicunt. 455.
3 Dominus crinem earum nudabit. 465.
3 Vestimentum tibi est,princeps esto noster. 630.
3 Peccata nostra responderunt nobis. 641.
3* Ruit Ierusalem,& Iuda concidit. 651.
3 Tumultuabitur puer contra senem. 744.
3 Peccatum suum,quasi Sodoma. 529.
3 Agnitio vultus eorum respondebit eis. 638.

4 Conflabunt gladios ſuos. 314
4 Apprehendent ſeptem mulieres. 341.
4 Ego ipſe ſum, qui deleo. 528.
5 Expectaui, vt faceret vuas & fecit labruſcas. 106.
5 Vinea domini Sabbaoth. 279.
5 Sepiui eam, & lapides elegi ex illa. 288.
5 Væ, qui dicitis malum bonum. 727.
5 Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis. 776.
5 Ecce feſtinus velociter veniet. 802.
5 Vinea domini Sabbaoth, domus Iſrael eſt. 810.
6 Quem mittam? Et dixi, ecce ego, mitte me, & dixit, vade. 13.
6 Pollutus labiis ego ſum. 376.
6 Seraphin ſtabant ſupter illud. 440.
7 Ecce virgo concipiet, 32.
7 Ecce virgo concipiet. 96.
7 Et qui derelictus eſt Iaſub filius tuus. 125.
7 Niſi credideritis, non intelligetis. 325.
7 Caput Siriæ Damaſcus & caput Damaſci Raſin. 317.
8 Sume tibi librum grandem. 61.
8 Accelera, ſpolia detrahere. 68.
8 Erit executio alarum eius. 309.
8 Accelera, ſpolia detrahere. 333.
8 Congregamini populi & vincimini. 845.
9 Cor Ægypti tabeſcere faciam. 375.
9 Multiplicaſti gentem. 436.
9 Propheta docens mendacium. 455.
9 Populus non eſt reuerſus. 151.
10 Bos cognouit poſſeſſorem ſuum. 117.
10 Aſſur virga furoris mei. 315.
11 Habitabit lupus cum agno & pardus cum hædo. 173.
11 Percutiet terram virga oris ſui. 290.
11 Habitabit lupus cum agno. 307.
11 Delectabitur infans ab vbere. 312.
11 Terra repleta eſt ſcientia domini. 427.
11 Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium. 578.
11 Si quæritis, quærite. 647.
11 Leo & ouis ſimul morabuntur. 654.
13 Requieſcent ibi beſtiæ. 209.
13 Vxores eorum violabuntur. 533.
13 Viſitabo per orbem mala. 456.
15 Brachio ſuo congregabit agnos. 278.

15 Nocte vastata est Moab. 415.
17 Oculi hominis ad sanctum Israel. 344.
18 Ante messem totus efflorvit. 714.
19 Consilium eius præcipitabo. 843.
20 Et fecit sic vadens nudus & discalceatus. 63.
21 A facie gladiorum fugerunt. 823.
23 Venite & ambulemus in luce domini. 62.
23 Erunt sicut paradisus aquam non habens. 207.
23 Multiplicauit Ierusalem formicationes suas. 776.
26 Misereamur impio. 565.
26 Abscondere modicum ad momentum. 683.
26 Anima mea desiderauit. 687.
27 Visitauit in gladio suo duro. 573.
28 Vexatio dabit intellectum. 741.
28 Ponam in pondere iudicium. 847.
28 Pallium breue vtrunque operire non potest. 107.
28 Nonne cum adæquabit terræ faciem. 171.
28 Nolite illudere, ne forte cõstringant vincula vestra. 202.
28 Nunquid tota die arabit. 622.
28 Ponam iudicium in pondere. 437. 361.
29 Claudet oculos vestros & prophetas. 211.
29 Væ qui profundi estis corde. 615.
30 Væ filij desertores, qui ambulatis, vt descendatis in Ægyptum. 180.
30 Propterea expectat Dominus, vt misereamur vestri. 190.
30 Dabitur pluuia semini tuo. 316.
30 Onus iumentorum austri. 750.
30 Væ filij desertores. 512.
30 Subito dum non speratur, veniet contritio eius. 803.
30 A voce domini pauebit Assur. 679.
31 Conuertimini sicut in pro. 614.
31 Væ qui descendunt in Ægyptum. 298.
11 Dominus inclinauit manum suam & corruet. 797.
31 Recesseratis filij Israel. 370.
32 Stultus fatua loquetur. 15.
33 Quis habitabit de vobis cum igne deuorante. 109.
33 Recogitabo tibi omnes annos meos. 634.
33 Luxit, & elanguit terra. 316.
33 Qui obturat aures suas. 395.
33 Quia ascendit Sennacherib. 825.
34 Non erit transiens per eam, & possidebunt eam onocrotalus. 209.

35 Tunc aperientur oculi cæcorum. 162.
36 Hæc dicit Rex Assyriorum, Facite mecum benedictionem. 259.
36 Qui petierunt auxilium, baculus. 747.
38 Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine animæ meæ. 385.
38 Sicut pullus hirundinis, sic clamabo. 143.
40 Consolamini consolamini populum meum. 275.
40 Tu qui Euangelizas Sion. 768.
40 Super montem excelsum, 608.
40 Qui sperant in Domino. 298.
40 Loquimini ad cor Ierusalem. 422.
40 In brachio suo. 920.
42 Lignum fumigans non extinguet. 67.
42 Dominus sicut fortis egredietur. 76.
42 Tacui, semper silui. 480.
42 Non est qui dicat, redde. 259.
42 Non erit tristis. 97.
42 Semper silui, & patiens fui. 379.
43 Glorificabit me bestia agri. 166.
44 Sumpsit ex eis. 507.
45 Ego suscitaui eum. 368.
45 Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro. 285.
46 Audite me duro corde. 471.
46 Redite præuaricatores ad cor. 491.
46 Consilium meum stabit. 717.
47 Denuda turpitudinem tuam discooperi. 193.
47 Veniet repente miseria. 417.
50 Posui faciem meam vt petram. 95.
49 De ventre matris meæ vocauit me dominus. 833.
49 In vacuum laboraui sine causa. 690.
50 Posui faciem meam vt petram durissimam. 96.
50 Attendite ad petram, vnde scisi estis. 27.
50 In sceleribus vestris. 343.
51 Eleuare, Eleuare, consurge. 690.
51 Attendite ad Abraham patrem. 761.
51 Audite me qui sequimini. 371.
51 Eleuare, Eleuare, consurge. 742.
51 Audite me qui sequimini. 371.
53 Sicut ouis ductus est ad occisionem. 32.
53 Brachium domini cui reuelatum est. 33.

54 In momento indignationis abscondi faciem. 830.
54 Ad punctum in modico dere liquite. 682.
55 Derelinquat impius viam suam. 460.
55. Verbum quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum. 18.
55 Non sunt viæ meæ viæ vestræ. 345.
55 Quomodo descendit imber. 689.
56 Canes muti speculatores eius. 410
57 Impij quasi mare feruens quod quiescere non potest. 19
57 Iustus perit. 479
57 In multitudine viæ tuæ laborasti. 775
57 In multitudine viæ tuæ laborasti. 527
57 Impij quasi mare feruens. 850
57 Impij quasi mare feruens. 528
57 Non in sempiternum litigabo. 681
57 Propter peccatum modicum contristaui illum. 257
57 Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum. 277.
58 Quasi tuba exalta vocem tuam. 755
58 Quasi tuba exalta vocem tuam. 760
58 Frange esurienti panem. § 701.
59 Telas araneæ texuerunt, telæ eorum. 843
59 Indutus est Dominus vestimentis. 529
60 Suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis. 275
60 Qui sunt isti, qui vt nubes volant. 747
60 Qui sunt isti qui vt nubes. 771
62 Propter Ieru salem non quiescam. 818
62 Propter Sion non tacebo. 984
62 Omnia desiderabilia nostra reuersa sunt in vastationem 793.
65 Puer centum annorum morietur. 743
66 Et terra scabellum pedum eius. 87
66 Et terra scabellum pedum eius. 67
66 Vermis eorum non morietur. 463
66 Videbunt cadauera virorum. 470

Ieremiæ

1 Ad omnia quæ mittam te ibis. 13
1 Ah, Ah domine Deus ecce nescio loqui. 83
Virgam vigilantem ego video. 327
1 Constitui te super gentes hodie. 37
1 A facie Aquilonis exardescunt mala. 384

1 Pater tuus fecit iudicium. 363
1 Ecce dedi verba mea. 422.
2 Et in alis tuis inuẽtus eſt ſanguis animarum pauperum 221.
2 Omnes qui quærunt eam, non deficient. 245.
2 Audite verbum domini, quod locutus eſt. 246.
2 Ego plantaui te vineam electam. 286.
2 Abſque peccato ſum. 404.
2 Quid niteris bona moſtendere. 458.
2 Obſtupeſcit cœlum ſuper hoc. 710.
2 Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. 775.
2 Scito, & vide quia malum eſt. 665.
2 Cum cotripientur propter iniquitates ſuas. 824.
2 Me derelinquerunt fontem aquæ viuæ. 840.
2 Miſi ad vos ſeruos meos. 674.
3 Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. 66.
3 Saltem amodo voca me, pater meus es tu. 166.
3 Polluiſti terram in fornicationibus tuis. 209.
3 Tu fornicata eſt cum multis. 326.
3 Audite verbum domini. 381.
4 Ecce, auditum eſt in Ieruſalem. 371.
4 Omne volatile receſſit 402.
4 Vſquequo morabuntur in te. 459.
5 Forſitam pauperes ſunt, & ſtulti, ignorantes verbum domini. 201.
5 Percuſſiſti eos, & non doluerunt. 236.
5 Prophetæ propheтant mendacium. 410.
9 Ecce ego dabo populum iſtum ruinas. 652.
6 Erudite Ieruſalem, ne forte recedat anima mea. 201.
7 Defecit à te ſuffiatorium. 644.
7 Nolite confidere in verbis mendacibus dicentes. 209.
7 Noli orare pro populo hoc. 738.
7 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. 80.
8 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. 71.
8 Congregans congregabo eos. 793.
8 Dolor meus ſuper dolorẽ. in me cor meum mœrẽs. 789.
8 Quare auerſus eſt populus iſte. 731.
8 Nunquid non eſt reſina in Galaad. 632.
8 Nullus eſt, qui agat pœnitentiam. 635.
8 Non in ferris triturabitur Gith. 672.
9 Ecce cibabo populum iſtum. 143.

9 Non glorietur fortis in fortitudine eius. 121.
9 Abierunt post prauitatem cordis sui. 275.
9 Quis dabit me in solitudine. 311.
9 Non glorietur sapiens. 427.
9 Vnusquisque à proximo suo se custodiat. 717.
10 Argento & auro decorauit illud. 239.
10 Pastores multi demolliti sunt Vineam. 811.
10 Corripe me Domine in iudicio. 427.
10 Quia stulte egerunt pastores. 722.
11 Reuersi sunt ad iniquitatem patrum suorum. 78.
11 Quare factus est dolor meus perpetuus. 254.
13 Si potest Ethiops mutare pellem suam. 861.
13 Vade,& posside tibi lumbare lineum. 96.
13 Quare via impiorum prosperatur. 228.
13 Dorsum & non faciem ostendam eis. 668.
13 Domine fac propter nomen tuum. 667.
14 Si peccata nostra responderunt nobis. 641.
15 Si separaueris pretiosum à vili,quasi os meum eris. 58.
15 Dabo te populo huic in murum æreum. 482.
15 Si separaueris pretiosum à vili,quasi os meum eris. 699.
16 Regnum Israel diis alienis seruit, qui non dant illis requiem. 1169
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiem. 237.
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 527.
16 Seruietis diis alienis qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 873.
17 Seruire te faciam inimicis tuis de terra quam ignoras. 265.
17 Maledictus qui ponit carnem brachium suum. 121.
17 Maledictus homo qui confidit in homine. 235.
17 Sicut ventus subsolanus dispersam eos. 858.
17 Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo. 742.
18 Si pœnitentiam egerit gens illa. 71.
18 Sicut ventus vrens dispergam eum. 809.
18 Descendam in domum figuli,& ibi audies verba mea. 671.
19 Ecce ego inducam afflictionem super locum istum. 122.
20 Sit homo ille,vt sunt ciuitates, quas subuertit Dominus,& non. 519.
22 Vsquequo lugebit terra,& omnis regionis herba. 260.
22 Pater tuus comedit. 387.

22 Liberate vi oppreſum de manu calumniatoris. 837.
23 Quemadmodum non numeratur militia cœleſtis. 155.
23 Nnnquid non cœlum & terram ego impleo. 666.
23 Hoc eſt nomen, quod vocabunt eum. 817.
24 Vos non viſitaſtis gregem meum. 162.
24 Locutus eſt ad vos Ieremias de nocte conſurgens. 868.
25 Vlulate paſtores. 437.
26 Si forte audirent & conuertantur. 796.
27 Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor. 36.
27 Catenam in collo ferebat. 61.
28 Hæc dicit Dominus. 9.
29 Pro eo quod fecerunt ſtultitiam. 198.
30 Conteram iugum eius de collo tuo. 284.
30 Plaga inimici percuſſi te. 553.
30 Seruirent domino ſuo. 378.
30 Plaga inimici percuſſite. 443.
30 Caſtigo te in iudicio. 553.
30 Ego reddam regi tributa. 554.
31 Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum. 220.
31 Non docebit vir fratrem ſuum. 251.
31 Dabo legem meam. 337.
31 Patres noſtri comederunt vuam acerbam. 717.
22 Nunquid verba mea non ſunt quaſi ignis. 854.
32 Domine Deus qui reddis iniquitatem patrum. 113.
32 Si dimicaueritis aduerſus Chaldæos, nihil proſperum habebitis. 233.
44 Sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina. 869.
46 Fortis impegit in fortem. 868.
47 Ecce aquæ deſcendent ab aquilone. 682.
48 Erit Moab in deriſum omnibus. 703.
48 Quaſi aquila volabit. 309.
49 Aquila vna grandis magnatum alarum. 755.
50 Gladius ad equos eius, & ad currus eius. 120.
50 In Sion interrogabunt viam. 206.
50 Grex perditus factus eſt populus eius. 722.
51 Tempus vltionis eſt à Domino, viciſſitudinem ipſe retribuet ei. 271.

Threni Ieremiæ.

1 Recordata est Ieruſalem dierum afflictionis ſuæ. 793.
1 Vocauit aduerſum me tempus. 360.
1 Recordata est Ieruſalem. 358.
1 De excelſo miſit ignem tribulationis. 741.
1 Vindemia eos, ſicut vindemiaſti me. 742.
2 Magna est velut mare contritio tua. 654.
3 Pars mea Dominus, dicit anima mea. 105.
3 Miſericordiæ domini, quia non ſumus conſumpti. 129.
3 Ego vir agnoſcens paupertatem meam in virga. 149.
3 Oculus meus deprędatus est animam meam. 196.
3 Pars mea Dominus, dicit anima mea. 218.
3 Circum ædificauit aduerſum me vt non egrediar. 228.
3 Quia deprædatus est animam tuam. 347.
3 Nos iniique egimus. 656.
3 Patres noſtri pecccauerunt. 720.
4 Lamiæ nudauerunt mammas ſuas. 144.
4 Qui veſcebantur voluptuoſè, interierunt in viis. 206.
4 Facies denigrata ſuper carbones. 313.
4 Cum reſpiceremus ad gentem. 345.
4 Filij Sion inclyti. 374.
4 Quomodo obſcuratum est aurum. 441.
4 Facies ſacerdotum non erubuerunt. 744.
4 Paruuli petierunt panem, & non erat. 617.
5 Ceruicibus minabamur, laſſis non dabatur requies. 516.

Ezechiel.

1 Spiritus vitæ erat in rotis currus Domini. 167.
1 Et in medio ignis intrinſecus quaſi ſpeciem vidi electri. 173.
1 Cum fuerit vox ſuper firmamentum, quod erat. 163.
1 Cum rotis currus Ezechielis. 599.
1 Alæ animalium currus Domini ſextentæ deſuper. 771.
1 Aperi os tuum. 702.
1 Similitudo vultus eorum facies hominis. 690.
1 Cum incederent, non reuertebantur. 691
3 Vident vana, & diuinant mendacium. 13

3 Ecce gloria Domini ſtabat. 279.
3 Vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem eorum 664.
3 Dominus Iſrael attrita fronte eſt. 696.
3 Ne timeas eos, neque metuas. 699.
3 Speculatorem dedi te, domui Iſrael. 79.
3 Speculatorem dedi te domũi Iſrael. 603.
3 Veni ad tranſmigrationem. 608.
4 Snme tibi laterem & deſcribes in eo ciuitatem. 27.
4 Ecce ego auferam à te deſiderium oculorum. 63.
4 Ah, Ah, Ah, Dominus Deus, ecce anima mea. 83.
4 Diem pro anno dedi tibi. 360.
4 Sic comedent filij Iſrael. 370.
4 Sic comedent filij Iſrael. 386.
4 Tu fili hominis ſume tibi laterem. 471.
6 Ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt. 244.
8 In abſcondito cubilis ſui. 419.
8 Dominus non videt. 211.
8 Eduxit me in atrium exterius. 236.
9 Dereliquit Dominus terram. 211.
9 Vas interfectionis. 458.
9 A ſanctuario meo incipite. 760.
9 A ſanctuario meo incipite. 596.
10 Species rotarum currus Domini. 688.
10 Homo veſtitus lineis. 306.
10 Cherubin habebant ſimilitudinem manus hominis. 356.
10 Imple manum tuam prunis. 392.
10 Imple manum tuam prunis. 855.
11 Dabo eis cor carneum. 337.
13 Dolore repleberis, calice mæroris & triſtitiæ. 257.
13 Complebo indignationem meam.
13 Quaſi vulpes indeſerto. 455.
13 Erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum. 797.
13 Ipſe ædificabat parietem. 626.
13 Non oppoſuiſtis vos murum. 511.
13 Linguam tuam adhærere faciam. 211.
16 Ego dedi vias tuas in capite tuo. 67.
16 Indui te biſſino & ſubtilibus. 13.

16 Multiplicasti fornicationem tuam ad irritãdum me. 263
16 Omnibus meretricibus dantur mercedes. 352.
16 Expandi amictum meum. 419.
16 In quo mundabo cor tuum. 357.
16 Hæc fuit iniquitas sodomæ. 707.
16 Iustificata est sodoma ex te. 841.
16 Radix tua,& generatio tua. 545.
16 Zelus meus recedet à te. 553.
16 Pater tuus Amorrheus. 866.
17 Aquila grandis magnarum alarum. 309.
17 Rex Babylonis. 373.
17 Aquila grãdis magnarum. 755.
17 In terra bona super aquas multas plantata est, vt facile frondes. 858.
18 Conuertimini,& agite pœnitentiam. 71.
18 Dentes filiorum obstupuerunt. 112.
18 Omnes animæ meæ sunt. 112.
18 Nolo mortem peccatoris. 283.
20 In odorem suauitatis suscipiam vos. 80.
20 Adducam vos de populis, & congregabo vos de terris. 275.
20 Et subiiciam vos sceptro meo. 841.
21 Tu autem profane,impie, Rex Israel. 270.
21 Mucro,mucro euagina.te. 315.
21 Aufercidarim. 451.
22 Ecce,ego congregabo vos congregatione argenti. 120.
22 Ciuitas effundens sanginem in medio tui. 270.
23 Cumque veniissent ad eam filij Babylonis. 630.
23 Multiplicauit Ieruſalem fornicationes suas. 776.
23 Nomina earum Oolla maior. 568.
24 Fili hominis scribe tibi. 415.
24 Multo labore sudatum est. 690.
24 Immunditia tua execrabilis. 657.
24 Pone hanc ollam vacuam. 646.
24 Multo labore sudatum est. 575.
26 Bestiis terræ dedi ad deuorandum. 266.
30 Sciant quia ego dominus. 797.
34 Væ pastoribus. 462.
34 Percutiam arcum tuum. 117.
34 Suscitabo super oues meas pastorem vnum. 171.
34 Vos greges mei,greges pascuæ meæ. 267.
34 Habitabunt indeserto securę. 314.

34 Diſperſi ſunt greges mei. 331.
34 Ego ero eis in Deum. 350.
34 In paſcuis vberrimis paſcam eas. 617.
40 Ecce vir, cuius erat ſpecies, quaſi ſpecies eris. 853.
46 In porta eſt princeps. 487.
47 Princeps erit in medio eorum, cum ingredientibus ingredietur. 36.
47 Princeps in medio eorum erit. 628.

Daniel.

1 Pueris autem his abſtinentibus dedit ſcientiam. 496.
1 Legumina præpoſuerunt cibus regiis. 564.
2 Abimelech habebat ſeruos moribus corruptos. 810.
3 Tunc Nabuchodonoſor in furore. 602.
3 Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. 855.
3 In veritate, & in iudicio induxiſti. 742.
4 Eiiciente te ab hominibus, & cum beſtiis feriſque. 66.
4 Nabuchodonoſor dum ſe ſuperbè eleuat. 805.
4 Rex vocatur arbor in medio terræ ſita. 845.
5 Appenſus es in ſtatera. 395.
5 Vidit Baltaſſar Rex inſuperficie parietis digitos. 847.
7 Hircus caprarum magnificauit. 215.
9 Poſt hebdomadas ſexaginta occidetur Chriſtus. 146.
9 Non in iuſtificationibus noſtris. 670.
9 Auertatur obſecro ira tua. 724.
10 Non remanſit in eo fortitudo. 635.
12 Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 158.
13 Suſcitauit Dominus ſpiritum ſanctum pueri iunioris. 232.
13 Erubuerunt ſerui vehementer. 252.
13 Ecce oſtia pomerij clauſa ſunt. 723.
13 Egreſſa eſt iniquitas de Babylone. 743.
13 Inueterate dierum malorum. 498.
13 Species decepit te. 524.
13 Sub ſchino alter vero ſub prino. 527.
13 Quid Suſanna ſanctius. 546.
14 An non vides, quanta comedat & bibat quotidie. 242.
14 Daniel ſerue dei. 423.
14 Exiſtimabant ſacerdotes Bel. 722.

Hoſſeas.

1 Fornicatione fornicati ſunt. 181.
2 Ducam eam inſolitudinem. 436.
4 Non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerint fornicatæ. 108.
4 Ego ſcio Ephraim, contaminatus eſt Iſrael. 132.
8 Ipſi regnauerunt & non per me. 287.
9 Quaſi aquila ſuper domum Domini. 309.
9 Interficiam amantiſſima eorum. 213.
10 Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. 184.
11 In vinculis charitatis. 304.
12 Iudicium Domini cum Iuda, & viſitatio ſuper Iacob. 102.

Ioel.

1 Computruerunt vt iumenta in ſtercore ſuo. 479.
1 Computruerunt vt Iumenta. 585.
1 Vocate cætum, congregate ſenes. 681.
2 Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum. 129.
2 Poſui vineam meam deſertam. 287.
2 Inter veſtibulum, & altare. 430.
2 Conuertimini ad me in toto corde veſtro. 631.
3 Erit Ieruſalem ſancta. 373.
3 Filios Iuda & filios Ieruſalem. 658.

Amos.

4 Nunquid rugiet leo in Sylua. 849.
5 Conuertitis Iudicium. 390.
5 Odio habuerunt corripientem. 418.
6 Optimates capita eorum. 194.
8 Mittam famem in terra non famem panis. 207.
8 Conuertam feſtiuitatem in luctum. 271.
9 Ponam oculos meos ſuper eos in malum. 246.

Ionas.

1 Patiar ego famem. 771.
2 Cum angustiaretur in me anima mea. 678.

4 Bene iraſcor ego vſque ad mortem. 531.

Michæas.

13 Et tu Bethleem terra iuda nequaquam. 288.
7 Præcoquas ficus deſiderauit anima mea. 255.
7 Ne læteris inimica mea. 315.
7 Væ mihi quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos. 2.

Nahum.

1 Dominus in tempeſtate & in turbine ira eius. 766.
3 Reuelabo pudenda tua in facie tua. 250.

Habacuc.

2 Lapis de pariete clamabit, & lignum. 252.
2 Si moram fecerit, expecta eum. 333.
2 Peccauit anima tua. 641.
2 Super cuſtodiam meam ſtabo. 480.
2 Super cuſtodiam meam ſtabo. 487.
3 Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. 127.
3 Cumulum aquarum, pro mari. 359.
3 Mentietur opus oliuæ. 786.

Aggæi.

1 Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras. 57

Zacharias.

1 Ira magna ego iraſcor. 681.
1 Ira magna ego iraſcor. 556.
2 Accipe calamum menſuræ. 361.
2 Leuaui oculos meos. 438.
5 Ecce talentum plumbi. 517.
6 Ecce vir oriens nomen eius. 236.
7 Aures ſuas aggrauauerunt, ne audirent, & cor ſuum poſuerunt, vt adamantem. 20.

9 Ecce,Rex tuus veniet tibi iustus. 76.
9 Vinum dei germinans virgines. 281.
Exibit vt fulgur. 380.
10 Super pastores iratus est furor eius. 381.
10 Ad terram Galaad,& Libani adducam eos. 733.
11 Sumpsi mihi duas virgas,& alteram vocaui decorem,& alteram vocaui funiculum. 149.

Malachias.

1 Onus domini ad Israel in manu Malachiæ. 12.
1 Si ego pater,vbi est honor meus. 218.
1 Si ego Dominus. 301.
2 Magnum est nomen meum in gentibus. 187.
2 Labia sacerdotis. 374.
3 Labia sacerdotis. 429.

1.Machabæorum.

2 Nos habentes solatio sanctos. 391.
2 Facile est,concludi multos in manu paucorum 121.
3 Facile est,concludi multos in manu paucorum. 139.
6 Et incidit in languorem præ tristitia. 257.
6 Demus dextras hominibus istis. 263.
6 Refulsit sol in clypeos. 590.
6 Antiochus certaturus cum Iuda, fecit prius canere tubis. 759.
9 Elegit Bachides viros impios. 764.

2.Liber Machabæorum.

4 Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum. 136.
6 Etenim multo tempore non sinere peccatoribus. 231.
6 Etenim multo tempore non sinere peccatoribus. 587.
7 Pro peccatis nostris patimur. 315.
7 Tu qui iuuētor omnis malitiæ factus es in Hebræos. 651.
7 Nos propter nosmetipsos hoc patimur. 687.
7 Tu qui inuentor omnis malitiæ. 707.
8 Post Sabbathum diuiserunt spolia debilibus, orphanis, & viduis. 838.
9 Qui vniuersa conspicit dominus Deus Israel, percussit eum insanabili plaga. 679.

13 Antiochus Iudæos est deprecatus. 308.

Euangelium secundum Matthæum.

2 Defuncti sunt, qui quærebant animam pueri. 307.
2 Ecce, Magi ab oriente venerunt. 226.
2 Qui quærebant animam pauperi. 316.
2 Ex Ægypto vocaui Filium meum. 853.
5 Beati qui lugent. 297.
5 Ei qui voluerit tecum contendere. 314.
5 Diligite inimicos vestros. 316.
5 Vos estis lux mundi. 430.
5 Beati pauperes spiritu. 434.
5 Non veni soluere legem, sed adimplere. 776.
5 Nonne anima plus est, quam esca. 787.
5 Qui te percusserit in vnam maxillam. 822.
5 Sic luceat lux vestra coram hominibus. 856.
5 Sint lucernæ ardentes. 862.
6 Quid prodest homini, si vniuersum mundū lucretur. 204.
6 Primum quærite regnum dei, & iustitiam eius. 204.
6 Quærite primum Regnum dei, & hæc omnia. 230.
6 Thesaurizate vobis. 339.
6 In ignem mittetur. 403.
6 Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo. 616.
7 Domine nonne in nomine tuo prophetauimus. 28.
7 Eiice prius trabem de oculo tuo. 187.
7 Hypocrita, eiice primum trabem. 406.
7 Noli sanctum dare canibus. 588.
7 Non potest arbor mala. 544.
8 Sinite mortuos sepelire mortuos suos. 19.
8 Misericordiam volo, & non sacrificium. 109.
8 Sinite mortuos sepelire mortuos suos. 778.
6 Discite, quid est misericordiam volo & non sacrificium. 284.
9 Non opus est valentibus medicus. 555.
10 Nihil occultum quod non reueletur. 252.
10 Estote prudentes, sicut serpentes. 747.
10 Prædicate super tecta. 785.
10 Tolerabilius erit Sodomæ, & Gomorrhæ. 839.
10 Estote simplices sicut columbæ. 852.
10 Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. 579.

10 Qui perſeuerauerit vſque in finem. 692.
11 Regnum cœlorum vim patitur. 149.
11 Regnum cælorum vim patitur. 636.
11 Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. 820.
11 Veruntamen dico vobis Tyro,& Sidoni. 877.
13 Venit inimicus & ſuperſeminauit zizania. 42.
13 Congregate triticum in horreum. 172.
13 Simile eſt Regnum cœlorum fermento. 720.
14 Cum ſubleuaſſet oculos Ieſus. 838.
15 Ab eo enim exeunt cogitationes prauæ. 631.
15 Si cæcus cæco ducatũ præſtet. 763.
16 Cauete à fermento Phariſæorum. 720.
17 Vade poſt me Satana. 829.
18 Si non lauero te. 404.
18 Vade & corripe eum. 418.
18 Væ mundo ab ſcandalis. 785.
18 Niſi efficiamini ſicut paruuli. 832.
18 Væ mundo ab ſcandalis. 838.
19 Quis putas maior eſt in regno cælorum. 779.
19 Cum facis prandium,aut cœnam. 820.
19 Si vis ad vitam ingredi. 472.
20 Reges gentium dominantur. 232.
20 Simile eſt Regnum cælorum homini patri familias. 683.
21 Mittam filium meum,ipſum forſan reuerebuntur. 201.
21 Auferetur a vobis Regnum dei. 248.
21 Locauit paterfamilias vineam ſuam, 729.
22 Ligatis manibus & pedibus mittite eum. 20.
22 Simile eſt Regnum cælorum homini Regi. 326.
22 Quomodo huc intraſti non habens veſtem. 629.
23 Quoties volui congregare filios tuos. 144.
23 Væ vobis Phariſæi hypocritæ quia mundatis. 197.
23 Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. 207.
23 Sicut oues in medio luporũ. 316.
23 Ieruſalem,Ieruſalem,quæ occidis prophetas. 424.
23 Quoties volui congregare filios tuos. 619.
23 Ecce ego mittto ad vos. 700.
23 Væ vobis hypocritæ. 770.
23 Implete menſuram patrum veſtrorum. 518.
24 Væ prægnantibus. 96.
24 Sicut in diebus Noe erit Aduentus filij hominis. 110.
24 Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. 178.
24 Sicut

24 Sicut fulgur exit ab Oriente. 398.
24 Infine mundi adsonitum tubæ mortui resurgent. 759.
25 Mitte hunc seruum nequam. 686.
25 Ibunt in supplicium æternum. 413.
25 Vigilate quia nescitis diem. 120.
25 Statuet hædos à sinistris 644. 853.
25 Statuet agnos à dextris. 853.
26 Quod non nouisset hominem. 404.
27 Duo latrones blasphemauerunt. 307.
27 Emerunt ex illo agrum figuli. 384.
27 Nihil tibi, & iusto illi. 737.

Marcus.

3 Et imposuit eis nomina boanerges. 760.
3 Et conuenientes Apostoli ad Iesum renuntiauerunt ei omnia. 234.
6 Herodes natalis sui cœnam fecit. 729.
6 Omnis enim igne salitur, & omnis victima sale salietur. 231.
9 Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit. 270.
9 Bonum est nos hic esse. 413.
9 Quantum temporis est ex quo ei accidit? 830.
16 Prædicate Euangelium omni creaturæ. 337.
19 Si mortiferum quid biberint non eis nocebit. 307.

Lucas.

1 Concipiens in vtero & paries filium & vocabitur nomen eius Iesus. 96.
1 Quomodo fiet istud. 344.
1 Gloria in altissimis deo. 688.
2 Cum inducerent puerum Iesum parentes eius. 234.
2 Orbis describitur. 314.
2 Videamus hoc verbum. 380.
3 Factum est verbum Domini super Ioannem. 12.
3 Sub principibus sacerdotum. 374.
2 Cuius ventilabrum. 714.
5 Matthæus secutus est Christum. 316.
5 Non indigent sani medico.
6 Eleuatis oculis in discipulos. 716.

6 Væ vobis qui ridetis. 348.
6 Exiit in montem orare. 764.
6 Omnis qui se exaltat humiliabitur. 711.
7 Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. 225.
7 Mulier peccatrix. 312.
7 Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. 586.
8 Quod cecidit super petram aruit. 337.
10 Homo quidam de Ieruſalem in Ierico. 180.
10 Forſitan filium meum verebuntur. 201.
10 Meſſis multa, operarij autem pauci. 336.
10 Samaritanus quidam iter faciens venit ſecus eum, & videns eum, miſericordia motus. 701.
10 Infundens oleum, & vinum, & imponens. 720.
10 Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethſaida. 618.
11 Si oculus tuus, nequam eſt, totum corpus erit tenebroſum. 112.
11 Amice commoda mihi tres panes, quoniam. 245.
11 Quis veſtrum habebit amicum. 248.
12 Ignem veni mittere in terram. 46.
12 Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. 118.
12 Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis. 119
12 Si ſciret pater familias qua hora fur veniret. 181.
12 Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. 252.
13 Stulte, hac nocte animam tuam. 37.
12 Sint lumbi veſtri præcincti. 392.
12 Ne gaudeas, ne lætaris. 788.
13 Arborem fici habebant. 106.
13 Sin autem in futurum ſuccides. 190.
13 Gaudium eſt angelis dei. 333.
13 Ecce tres anni ſunt. 365.
13 Domine dimitte ficulneam. 524.
13 Cauete á fermento Phariſeorum. 720.
13 Ecce eiicio dæmonia. 768.
14 Cum intraſſet Ieſus domum cuiuſdam principis. 224.
14 Cum facis prandium aut cœnam. 819.
15 Quanti mercenarij ſunt in domo patris mei. 57.
15 Surgam & ibo ad patrem meum. 204.
15 Congratulamini mihi. 327.
15 Solem ſuum oriri facit. 346.
15 Cupio ſaturari ſiliquis. 370.
15 Quanti mercenarij in domo patris mei. 617.

16 Diues induebatur purpura & epulabatur quotidie splendidè. 353.
16 Quid faciam? Dominus meus aufert à me. 790.
16 Et habebat villicum. 585.
16 Filij huius sæculi prudentiores. 613.
17 Si peccauerit in te frater tuus septies dimitte illi. 76.
17 Memores estote vxoris Loth. 110.
17 Regnum cœlorum intra nos est. 280.
18 Non sum sicut cæteri hominum. 524.
18 Cum venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra. 201.
18 Nemo bonus nisi solus Deus. 756.
18 Descendit hic in domum suam iustificatus. 820.
19 Negotiamini dum venio. 392.
19 Negotiamini dum venio. 629.
19 Discipuli gauisi sunt viso Domino. 787.
20 Qui habet aures. 381.
21 Minuta vetulæ grata. 353.
21 Attendite vobis ait Christus, ne forte grauentur corda vestra. 502.
22 Ego pro te rogaui Petre. 326.
23 Duo latrones blasphemabant. 307.

Ioannes.

1 Super quem videris spiritum. 34.
1 Erat lux vera, quæ illuminat. 76.
1 Quotquot autem recèperunt eum. 161.
1 Vidimus glororiam eius, quasi vnigeniti à patre. 208.
1 Ecce agnus, Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 210.
1 Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. 257.
1 Ego vidi, & testimonium perhibui. 268.
1 A Nazareth potest aliquid boni esse. 288.
1 Erat lux vera, quæ illuminat. 687.
1 Ecce agnus Dei, ecce qui tollit. 851.
1 Nam cum potestatem acceperis filium Dei fieri. 471.
3 Spiritus vbi vult spirat. 508.
3 Spiritus vbi vult spirat. 858.
4 Benedixisti, quia virum non habeo. 239.
4 Spiritus est Deus, & eos qui adorant. 268.
4 Pacem meam do vobis. 317.

4 Leuate oculos vestros.
4 Venit mulier de Samaria haurire aquam. 336.
4 Qui biberit ex aqua, quam ego dabo. 586.
5 Sicut audio, iudico, & iudicium meum verum est. 840.
5 Vos amici mei estis. 268.
5 Scrutamini scripturas. 434.
5 Pater non iudicat quemquam. 594.
6 Nolite iudicare secundum faciem. 780.
6 Non habent necesse ire. 192.
6 Colligite quæ superauerunt fragmenta. 334.
6 Stagnum Genezareth. 360.
6 Cum vidissent, quod fecerat signum. 402.
7 Miserunt principes & Pharisæi. 577.
8 Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. 374.
8 Qui facit peccatum, seruus est peccati. 761.
8 Ego sum lux mundi. 853.
9 Quandiu in mundo sum, lux sum mundi. 585.
10 Nemo potest rapere de manu patris mei. 40.
11 Iesus moriturus erat pro gente. 666.
11 Herodias insidiabatur illi. 161.
12 Qui mihi ministrat me sequatur. 709.
13 Sciens Iesus, quia venit hora eius. 848.
13 Nunc clarificatus est filius hominis. 218.
13 Exemplum meum do vobis. 404.
13 Non est seruus maior domino suo. 855.
14 Philippe qui videt me. 857.
14 Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. 360.
15 Ego sum vitis vera. 778.
15 Ego sum vitis vera. 280.
16 Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili. 152.
17 Non pro eis tantum rogo, sed pro eis. 171.
18 Nobis non licet interficere quenquam. 171.
19 Non haberes potestatem in me nisi datum esset. 363.
20 Accipite spiritum sanctum. 681.
20 Gauisi sunt discipuli viso Domino. 320.
20 Pasce oues meas 787.
321.

Acta Apostolorum.

1 Erant perseuerantes vnanimiter in oratione. 122. 174.
1 Eritis mihi testes. 336.
1 Apostoli erant perseuerantes vnanimiter. 680.

1 Tu Domine, qui corda nosti omnium. 764.
2 Erant autem perseuerantes in doctrina. 691.
3 Interim autem Dominus augebat, qui salui fiebant. 171.
3 Et nunc fratres scio quia per ignorantiam feciſtis. 514.
4 Solus Rex Herodes. 302.
4 Das seruis tuis cum omni fiducia. 759.
5 Non sero sed diluculo. 688.
5 Punitus Ananias. 704.
6 Considerate septem viros boni testimonij. 764.
8 Quæso Domine de quo prophéta loquitur de se? an de alio? 23.
8 Eunuchus nunquam lætus Donec à Phillippo baptizatus. 787.
9 Domine audiui à multis de viro hoc. 83.
9 Tabita prædicatur plena bonis operibus. 838.
10 Surge Petre, occide, & manduca. 12.
10 Et vidit cœlum apertum & descendens vas. 377.
10 Vigilante memoria retinentes. 362.
10 Eleemosinæ tuæ ascenderunt. 413.
10 Occide, & manduca. 447.
11 Barnabas hortabatur permanere in perseuerantia in domino. 691.
14 Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. 144.
17 Suscepérunt verbum. 703.
27 Honoremus fratres mei viros sanctitate insignes. 338.

Epistola ad Romanos.

1 Qui prædicas non mœchandum, mœcharis? non furandum furaris? 39.
1 Qui prædicas non furandum, furaris? 187.
1 Inuentores malorum parentibus non obedientes. 216.
1 Obscuratum est cor eorum. 498.
1 Quia commutauerunt veritatem. 534.
1 Ire permisit passiones. 538.
1 Prius sunt plectendi criminum authores. 650.
2 Honor & pax omni operanti bonum. 44.
2 Non enim qui in manifesto Iudæus est. 153.
2 Confidis te ipsum lumen esse. 415.
2 Secundum duritiam tuam. 470.
2 Testimonium reddente illis conscientia. 641.

2 Non auditores legis ſed factores. 778.
3 In Adam omnes peccauerunt & egent gloria dei. 158.
4 Crucifixus eſt propter delicta noſtra. 320.
5 Spes autem non confundit. 162.
5 Gloriamur in tribulationibus ſcientes. 290.
6 Quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? 88.
6 Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore. 94.
6 Sicut exhibuiſtis membra veſtra. 496.
6 Quem fructum habuiſti tunc. 770.
6 Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro. 105.
8 Quicunque ſpiritu dei aguntur ij filij dei ſunt. 281.
8 Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. 284.
8 Si filij, & hæredes. 413.
8 Deligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 413.
9 Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum. 303.
8 Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? 516.
8 Orationi inſtantes. 319.
9 Triſtitia magna mihi eſt, & cõtinuus dolor cordi meo. 46.
9 Quod ſi volens Deus oſtendere iram. 154.
9 Si fuerit numerus filiorũ Iſrael tanquam arena maris. 155.
9 Et erit in loco, vbi dictum eſt eis. 164.
9 Populus meus es tu. 273.
9 Non currentis, neque volentis opera. 321.
9 Volens ergo indurat Deus 535.
9 Optabam ego ipſe anathema eſſe pro. 418.
10 Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. 282.
10 In omnem terram exiuit. 481.
11 Nonne decebat omnes ſtellas eſſe & ſicut radix ſancta eſt. 159.
12 Quandiu ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum glorificabo. 134.
12 Debet enim eſſe rationale obſequium. 497.
13 Eſt enim deus verax. 9.
13 Non ſine cauſa gladium portat. 18.
13 Dies appropinquauit, abiiciamus opera tenebrarum. 40.
13 Abiiciamus opera tenebrarum. 257.
13 Non ſine cauſa gladium portat. 257.
13 Nox præceſſit dies autem appropinquauit. 674.
13 Non eſt poteſtas niſi à Deo. 684.
13 Non ſine cauſa gladium portat. 851.

1 Videte fratres vocationem veſtram. 26.
2 Si ego contriſto vos. 689.
2 Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis, potum dedi 68.
3 Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. 87.
3 Dei agricultura eſtis. 336.
3 Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. 430.
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. 49.
4 Nos ſtulti propter Chriſtum. 74.
4 Quid habes quod non accepiſti? 263.
4 In Chriſto vos genui. 364.
4 Non in ſermone verbum dei. 391.
4 Tempus eſt vt incipiat iudicium. 598
4 In quo in præſentiarum eſt momentaneum. 682*
4 Non vt confundam vos, hæc ſcribo ſed vt. 841*
4 Quid vultis in virga veniam ad vos, an in charitate. 551*
5 Scripſi, ne commiſceamini fornicariis. 152*
5 Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis. 198*
5 Scripſi vobis in Epiſtola. 568*
5 Expurgate vetus fermentum. 746*
5 In fine mundi ad ſonitum tubæ mortui reſurgent. 759*
5 Gratia dei ſum id quod ſum. 776*
6 Dolendum eſt ſuper eo qui fornicatus eſt. 787.
6 Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. 166.
6 Fugite fornicationem. 497.
6 Nolite errare 505.
6 Fugite prauorum hominum conſortium. 575.
6 Empti enim eſtis pretio. 688.
7 Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. 67.
7 Perficientes ſanctificationem in timore dei. 94.
7 Sanctificatus eſt vir infidelis. 97.
7 Itaque dico fratres, tempus breue eſt. 119.
7 Præterit figura huius mundi. 160.
7 Hoc itaque dico fratres, tempus breue eſt. 181.
7 Oculus non vidit. 472.
7 Tempus breue eſt. 769.
7 Qui vruntur hoc mundo. 528.
8 Si quis diligit deum. 622.
10 Nec murmuraueritis, vt quidam eorum. 110

10 Nos ſumus in quos fines ſæculorum. 779.
10 Petra autem erat Chriſtus. 483.
10 Non poteſtis calicem bibere. 563.
10 Petra autem erat Chriſtus. 596.
10 Nemo quod ſuum eſt. 701.
11 Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. 856.
12 Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi inſpiritu ſancto. 539.
12 Æmulamini non iniquitatem. 585.
12 Eccleſia quoddam corpus myſticum. 594.
13 Videmus nunc per ſpeculum. 325.
13 Non ex parte cognoſcemus. 678.
13 Charitas enim non ſolum quærit. 678.
14 Omnia in vobis ſecundum ordinem fiant. 171.333.
15 Corrumpunt bonos mores colloquia praua. 456.

2. Corinth.

1 Benedictus dominus pater miſericordiarum & deus. 127.
1 Benedictus dominus qui conſolatur. 655.
1 Deus de tantis periculis nos eripuit. 687.
1 Benedictus deus qui conſolatur. 715.
2 Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos. 257.
2 Chriſti bonus odor ſumus. 849.
6 Quæ ſocietas lucis ad tenebras? autquæ conuentio Chriſti ad Belial. 152.
6 Quaſi triſtes ſemper autem gaudentes. 208.
6 Templum ſanctum dei viui. 662.
6 Vos eſtis templum Dei viui. 629.
8 Qui multum non abundauit & qui modicum non minorauit. 227.
9 Hilarem datorem diligit dominus. 25.
10 In promptu habentes vlciſci omnem inobedientiã. 84.
11 In plagis ſupra modum. 109.
11 Benedictus pater domini noſtri Ieſu Chriſti. 276.
11 Deſpondi vos vni viro. 526.
12 Non quærimus veſtra, ſed vos. 151.

Ad Galathas.

1 Cum placuit ei qui me ſegregauit. 86.
3 Factus pro nobis delictum. 444.

4 Filiorum dei adoptionem recepimus. 217.
4 Quod si filius & hæres. 414.
4 Misit Deus filium suum. 687.
6 Fratres & si præoccupatus fuerit homo. 126.
6 Si quis præoccupatus fuerit. 335.
6 Quæcunque seminauerit homo. 662 540.
6 Alter alterius onera portate. 703.
6 Quæcunque seminauerit homo & hæc. 768.
6 Operemur bonum ad omnes. 47.

Ad Ephes.

1 Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi. 163.343.
1 Accepistis spiritum adoptionis filiorum dei. 281.
2 Spiritus qui nunc operatur. 630.
3 In charitate bene radicati. 303.
3 Sacramentum hoc magnum est. 354.
4 Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. 15.
4 Donec occurramus omnes in vnitatem fidei. 171.
4 Solliciti estote adseruandam vnitatem. 178.
4 Renouamini spiritu mentis vestræ. 813.
5 Gratias agentes semper. 298.
5 Vnusquisque vxorem, sicut seipsum. 305.
5 Sol non occidat super iracundiam vestram. 317.
5 In Christo & Ecclesia. 322.
5 Fornicatio neque nominetur in vobis. 497.
5 Hoc scitote intelligentes, quod omnis. 498.
5 Nolite inebriari vino. 500.
5 Fornicatio & omnis immunditia. 556.
5 Surge, qui dormis & illuminabit te Christus. 677.
5 Eratis aliquando tenebræ. 686.
5 Nolite inebriari vino. 736.
5 Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore. 810.

Ad Philip.

1 Testis est mihi Deus. 62
2 Omnia facite sine murmurationibus. 7
2 Mediator dei & hominum homo Christus Iesus. 20
2 Misertus est dominus eius & mei. 2

Cupio dissolui. 514.
2 Vobis donatum est. 361.
2 Omnes quæ sua sunt, quærunt. 518.
3 Signati estis spiritu promissionis. 180.
3 Qui terrena sapiunt. 311.
3 Quorum Deus venter est, 440.
4 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. 199.
4 Gaudete semper in domino. 767.
4 Dominus prope est. 803.
4 Scio humiliari. 576.
4 Omnia possum, in eo qui me confortat. 592.

Ad Colossenses.

2 Spiritu vobiscum sum. 594.
3 Super omnia charitatem habete. 24.
3 Omne quodcunque facitis in verbo. 112.
3 Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum. 771.
3 Induite vos sicut electi dei sancti modestiam. 195.
3 Exuentes veterem hominem. 298.
3 Induimini viscera misericordiæ. 745. 830.
4 Deprecationi instate vigilantes. 379.

Ad Thessalonicenses.

2 Sunt inter vos, qui omnibus aduersantur. 270.
2 Neque gloriam quærentes. 314.
2 Nos persecuti sunt. 771.
2 Cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium dei. 841.
4 Nolo vos ignorare de dormientibus. 314.
5 Qui dormiunt, nocte dormiunt. 41.
3 Si quis non obedit verbo nostro, ne commisceamini cum illo vt confundatur. 253.

1. Ad Timothæum.

2. Obsecro fieri obsecrationes. 720.
2 In omnibus præbe te ipsum exemplum bonorum operum. 850.
3 Oportet episcopum irreprehensibilem esse. 289.
3 Non ebriosos. 501.

4 Exemplum esto fidelium in verbo. 856.
5 Peccantes coram omnibus argue. 409.
5 Seniorem ne increpaueris. 743.
5 Vtere modico vino. 499.
6 Diuitibus huius seculi præcipe non sublime. 184.
6 Habentes alimenta & quibus tegamur. 572.
1 Comites diuitiarum desideria. 141.
2 In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea. 232.
3 Erunt homines seipsos amantes. 559.
3 Omnes derelinquerunt. 401.
3 Et ex omnibus eripiat me Dominus. 700.
4 Alexander ærarius multa mala mihi ostendit. 32.
4 Tu vero vigila. 42.
4 Cum igitur ministri simus. 487.
5 Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. 289.

Ad Titum.

1 Vt potens sis exhortari. 430.
3 Admone illos principibus & potestatibus subditos esse dicto obedire. 84.

Ad Hebræos.

1 Locutus est patribus per prophetas. 320.
1 Sine fide & misericordia impossibile est. 694.
3 Quibus autem iurauit 413.
3 Adhortamini vos metipsos. 679.
4 Omnia nuda sunt. 623.
4 Viuus est sermo domini. 485.
5 Et ipse circundatus est infirmitate. 449.
5 Neque quisquam sibi sumit honorem. 764.
5 In diebus carnis suæ obtulit preces. 818.
6 Iterum crucifigentes Christum. 436.
7 In quem dicuntur hæc de alia tribu. 32.
7 Sacerdotes debent offerre hostias. 375.
7 Adhuc modicum aliquantulum. 417.
8 Quod antiquatur & senescit. 732.
9 Statutum est omnibus hominibus semel mori. 818.
9 In arca testamenti erat vrna aurea habens manna. 811.
10 Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam

habet remunerationem. 163.
10 Horrendum est incidere in manus dei viuentis. 168.
10 Irritam quis faciens legem Moysi. 787.
10 Adhuc modicum aliquantulumq; qui venturus est. 825.
11 Multo magis obtemperabimus patri spirituum. 2 1.
11 Fides est substantia. 383.
11 Iuxta fidem defuncti sunt. 324.
11 Circuierunt in me pellibus in potitis caprinis. 248.
12 Si extra disciplinam estis. 503.
12 Deus flagellat omnem filium, quem recipit. 106.
12 Omnem filium, quem recipit. 301.
12 Flagellat omnem filium, quem. 304. 305.
12 Nec simus paruuli fluctuantes. 595.
12 Deponentes omne pondus. 740.
13 Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. 43.
13 Mementote præpositorum. 714.
13 Beneficentiæ & communionis. 694.

Epistola beati Iacobi.

1 Si quisputat se religiosum esse non refrænans. 18.
1 Deus intentator malorum est. 65.
1 Sit omnis homo tardus ad iram. 76.
1 Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortē. 88.
1 Iacobus dei & domini nostri seruus. 126.
1 Qui perspexerit in lege 427.
1 Sit omnis homo tardus ad iram. 614.
1 Religio munda, & immaculata apud deum. 657.
2 Iudicium sine misericordia. 701.
3 Non est ista sapientia de sursum. 800.
3 Nunquid fons de eodem foramine. 348.
5 Helias homo erat similis nobis. 213.
5 Tristatur quis in vobis? Oret. 217.
6 Ecce iudex ante ianuam. 417.

Petri. 1.

2 Qui vocauit nos è tenebris in admirabile lumen suum. 214.
2 Vos genus electum, & regale sacerdotium. 171.
3 Non tardat dominus promissionem suam. 333.

3 Vnum hoc non lateat vos chariſſimi. 12.
3 Impartimini honorem vxoribus. 366.
4 Charitas operit multitudinem peccatorum. 107.
4 Charitas operit multitudinem peccatorum. 630.
4 Tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo dei. 60.
5 Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens. 83.
5 Forma facti gregis ex animo, & cum apparuerit. 231.
5 Tanquam leo rugiens circuit. 431.
5 Omnes inuicem humilitatem inſinuate. 754.
5 Vigilate, quia aduerſarius. 803.

Petri 2.

1 Habemus firmiorem propheticum ſermonem. 385.
2 Melius eſt veritatis viam non agnoſcere. 790.
3 Patienter agit Chriſtus propter vos. 106.
6 Ciuitates Sodomorum. 420.

Ioannis Epiſtola. 1.

3 Videte qualem charitatem nobis dedit pater.
3 Filioli non diligamus verbo. 307.
3 Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius. 96

Tertia Ioannis.

1 Chariſſime noli imitari malum. 562.

Apocalypſis.

1 Vidi in medio ſeptem candelabrorum. 316.
1 Caput eius velut lana alba. 471.
1 Vidit Ioannes Chriſtum ambulantem in medio candelabrorum. 839.
1 Caput filius hominis velut lana alba. 851.
1 Caput eius & capilli erant candidi. 633.
1 Gladius procedens de ore Chriſti. 854.
1 Noli timere. 656.
2 Memento vnde excideris. 206.
2 Scio opera tua. 397.
2 Filius hominis ambulans in medio candelabrorum, 856.
2 Eſto fidelis vſque ad mortem. 691.

3 Nomen habes, quod viuas, & mortuus es. 16 167. 494.
3 Tu dicis, quia diues sum. 471.
3 Ego sto ad ostium, & pulso. 725.
4 In circuitu sedis viginti quatuor sedilia sunt. 843.
4 Peccata sunt scala per quam homo. 805.
5 Phialas aureas plenas odoramentorum. 132. 80.
5 Ego flebam multum. 421.
5 Vicit leo de tribu Iuda. 591.
5 Si quis dignus est aperire. 702.
5 Dignus est aperire librum. 697.
6 Et vidi, & ecce equus rufus. 174.
8 Stetit angelus ante altare. 333.
8 Væ, væ, væ. 384.
8 Vicit leo de tribu Iuda. 877.
11 Et datus est mihi calamus similis virgæ. 699.
12 Væ terra & mari. 417.
13 Vidi de mari bestiam ascendentem. 664.
14 Non habent requiem die ac nocte. 528.
14 Misit angelus falcem suam. 473.
14 Mitte falcem tuam, & mete. 431.
15 Vidi tanquam mare vitreum mixtum. 295.
17 Circundata erat purpura & coccino. 817. 245.
17 Mulier erat circundata purpura. 631.
17 Qui bibit de vino prostitutionis magnę meretricis. 632.
18 Poma desyderij animę tuæ discesserunt à te. 844.
18 Quantum se glorificauit in deliciis suis. 751 847.
21 Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. 27.
21 Fornicatoribus pars erit in stagno. 498.
21 Ipsa ciuitas aurum mundum. 522.
22 Beati qui lauant stolas suas. 471.
22 Vidi arborem plantatam in medio. 840.
22 Ego sum stella splendida. 656.
22 Ecce venio cito, & merces mea mecum est. 803.
22 Et folia ligni ad sanitatem gentium. 17.

EXPLICIT INDEX AVTHORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ.

RERVM MEMORABILIVM ET HÆBRAISMORVM, AC SENTENTIARVM OMNIVM IN IIS COMMENTARIIS OBSERVATV DIGNARum, index absolutissimus.

A.

ADONIS à Venere adamatus. 519.
Adulatores in pretio habentur inter aulicos. 420.
Adulatio quæ latet periculosissima est. 726.
Adulteram filiam occidere ius ciuile permittebat. 141.
Adulteros sui thori interficiens, exequitur iustum dolorem. 704.
Adulterum virum vxor nec arguere nec occidere potest licet hoc viro quondam liceret. 541.
Adulterium Ethnicis mulieribus detestabile, feris ac Barbaris. 541.
AEnigma Samsonis. 148.
Alexander magnus vino æstuans Clytum occidit. 502.
Alexander magnus deuicti hostis vxorem intactam pudicus reliquit. 345.
Amor coniugij balsis. 87.
Amici falsi comparantur hyrundinibus. 254.
Amicitia similitudine morum inchoatur. 152.
Apoplexia morbus in ventriculis cerebri. 677.
Apes regem habent qui caret aculeo. 78.
Aquila Romanorum imperatorum insigne. 723.

Artaxerxes ruſtici exiguo dono delectatur. 211.
Arma Chriſtiani militis. 475.
Arcturus ſtella in cauda vrſæ maioris. 581.
Auris perforatio amiſſæ libertatis ſignum. 353.
Ablactare quid ſit variè à doctoribus explicatur. 140.141.
Adulterium graue malum. 345.541.
Aulterium infœminis grauius dedecus. 641.
Ada ſupplicium proponitur, vt à peccato deterreamur. 704.
Acceptio perſonarum fugienda maximè iudicibus. 454.
Adulatio per oleum ſignificatur. 863.
Agamemnon Leonem in clypeo depinxit. 591.
Alexander magnus dixit ad imperium eligendos digniſſimos. 761.
Amicitia vera durat ſemper. 150.
Amicitia operibus oſtendenda. 151.
Amicitia non eſt contrahenda cum iniquis, ſed cum bonis. 182.
Animaduerſionem maximam in peccatores ſignificat extinctio familiæ Achab. 101.
Animæ ſalus pluris æſtimanda à Deo qui eam viſitat. 75.
Animæ proximi ſalus præponenda eſt proprio honori vt Chriſtus fecit. 76.
Amaritudinem maximam parit dulcedo peccati. 469.400. 89. 88.
Amor leuiora facit onera, & plura facit vnum. 777.29.23.
Animæ ornamenta quibus priuamur per peccatum. 203.
Author primuſque inuentor alicuius boni maximè commendatur. 54.
Author alicuius mali ſeuerius punitur. 216.651.707.
Abundantia bonorum plura mala parit. 225.573.708.564.
Amatores idola dicuntur. 233.
Amicitia non contrahatur cum iniquis, & quamprimum eos tales cognoſcimus fugiamus ab eis. 253.
Amici ficti in paupertate deficiunt. 254.771.

Amicitia cum iniquis durare non potest. 771.
Achor vtrum sit nomen proprium vel quid significet explicatur. 281.
Ascendere est ad meliora transire, descedere è contra. 298.
Abundantia timenda. 243.
Angeli amant nos maximè. 333.
Apostoli per cœlum significantur. 331.
Amoris vis. 873.350.
Amoris Dei signum est, quod numerat dies quibus homo est sine Deo. 265.
Auari non sunt diligendi. 351.
Audire non nisi pro re maxima in Sacra Scriptura vsurpatur. 381.
Adulatores quales & eorum pœna. 421.455.725.
Amor patriæ magnus est. 426.
Anima quæ habet Deum fortissima est, pulchrè explicatur. 482.
Arbores infructuosæ sunt peccata, bonorum opera arbores sunt frugiferæ. 531.
Artes & mechaniæ impudici hominis ad seducẽdam mulierem depinguntur. 516.
Adulter homo punitur per huiusmodi malum in domo sua. 539.
Ante punitionem videre oportet, vtrum verum sit de quo quis accusatur, & debet audiri. 538.
Ante dominum nullus appareat vacuus, maximè peccator. 645.
Aspicit Deus cor inter omnia munera. 647.
Aquilæ renouatio explicatur. 298.
Auxilium Dei instanter petendum ad perseuerandum. 689.
Aquila dicuntur in sacris litteris Nabuchodonosor, & alij reges. 756.
Alienæ felicitatis odium minuit dia. 133.
Amoenior non eligatur ad prælationem. 764.

Ambitio facit hominem cœcum. 765.
Ad regimen meliores eligantur. 765.
Auxilium fe entes iniquis deus diſsipat. 797.
Auxilium ferendum eſt miſeris & omnino deſtitutis. 837.
Amicus antiquus maxime exiſtimandus. 880.

B.

Babylonia ſiue Memphis hodie Cayrum. 792.
Bellum, malum maximum & reipublicæ nocentiſsimum. 140.
Bellorum mater regnandi inſana libido. 312.
Buccephalus equus Alexandri Magni. 885.
Baal quid ſit explicatur. 240.
Benefacit Deus terræ propter bonos, & propter malos punit. 316.
Beneficia funiculi & vincula dicuntur. 840.841.
Beneficij locus mandetur memoriæ. 359.
Beneficij memoria habenda ne benefaciens offendatur. 880.
Beneficia Dei præoculis habenda, ne pecces. 881.
Beſtiæ dicuntur homines crudeles. 359.
Bona opera celeriter ſunt facienda. 268.67.68.
Bona opera occultanda. 407.278.728.
Bona opera hilariter agenda. 298.
Bona huius mundi non poſſunt hominem ſaturare. 475. 476.
Bona & mala qua ex bonis & iniquis ſeruis ſequuntur. 810.
Boni dicuntur ſtellæ, mali arena. 158.
Boni incipientes aliquod bonum conantur perficere, à malo vero facile ceſſant. 91.92.
Boni proximis non tantum mala ſed ſi quid boni eſt intuentur, è contra mali. 346.

Bonorum paucitas. 800.890.712.
Brachium domini potentiam dei significat. 834.

C.

Cayrum celebrrima Aegypti Ciuitas.
Canis antiquus Cathenæ assuefieri non potest. 345.
Cani capilli nuncij sunt sinus. 746.
Ciuitates interemit cum boni non discernuntur à malis. 765.
Coniugij comites. 66.
Consilium prauum consultori pessimum. 455.
Chrisolitis lapus prætiosus noctu resplendens. 688.
Corpus denudare & verenda, olim graue supplicium. 250.
Correctio est quædam Eleemosina spiritualis. 46.
Capræ in Cephalnia haustu venti sitim depellunt. 212.
Cynedy Cybeli sacri. 550.
Calamitates excitant ad quærendum Deum. 643.644.
vide verbo tribulatio.
Cauti simus aliorum periculis & flagellis. 654.704.
Cœli aliquando Apostolos, aliquando Angelos significant. 331.
Censores exactissimi sunt homines in aliena peccata. 124. 125.
Charitas prius exercenda erga proprios, deinde erga alios. 46.
Charitatis est excitare alios a peccato. 680.
Christus in illo loco passus est in quo primi parentes peccauerunt. 112.168.
Christus homo factus est, vt nexus sanguinis trahat nos ad eius amorem. 359.
Christus leo dicitur, qui precipuè exorandus est à peccatoribus. 569.
Christus imber temporaneus & serotinus dicitur. 883.

Christus lux dicitur qui venit tollere tenebras figurarum tribulat onum peccatorũ, & ãnationis æternæ. 686. 687.
Christus dicitur ros, & eius incarnatio. 898.
Christus aliquando medicus, pastor & vir dicitur, quorum omnia media querit, vt reuocet à peccato. 716. 717.
Christus affixus Cruci abies dicitur. 610.
Christiani lapides pretiosi. 697.
Christianus peccans grauius punietur, quam infidelis. 789.
Christianus erga proximum sit columba, non coruus. 851.
Ciuitates sanguine & reliquiis sanctorum consecratæ detinere nos debent à peccatis. 564.
Cesaraugust ciuitas laudatur. 564.
Ciuitas spoliata diuitus signum est ibi esse peccata. 741.
Cogitationes malas supplicio bonas autem præmio remunerabit deus. 459.
Caritas maiorum excitat inferiores ad opera clara. 590.
Clypei peccatorum dicuntur iusti. 561.
Clypei dicuntur prælati & reges. 589.
Colirium est tribulatio qua aperiuntur oculi peccatoris vt conuertatur. 741.
Colligi, vel congregari significat mori, vel destrui. 792.
Columba aliquando sapientiam aliquando stultitiam significat. 747.
Confiteri mala salubrius est quam occultare. 887.
Confessio sacramentalis suadetur. 889. 890.
Confessionem facturus primo oportet recogitet peccata.
Comunctiu & sepe abundat in sacra Scriptura. 59.
Cõunctio & sepe ponitur in sacra Scriptura pro vt. 87. 226.
Concordia laudabilis & bona eius .25. 174.
Concionator fortis sit vt malleus. 696.
Concionatores oculi dicuntur. 697.
Concionatorum munus grande. 698.
Concionator tuba dicitur propter quinque. 759. 760.
Concionum auditores æque ferant percuti malleis.

Consiliarij praui grande malum. 454.455.
Consiliarij capita dicuntur. 846.
Consiliarios prauos fugiamus & bonos sequamur. 809.
Consilium dei require in omnibus & sine eo nihil facias. 808.
Consilium accipiunt iniqui é diabolo vel ab iniquis. 808.
Consilia praua dantes grauissime punit deus. 600
Consilia prauorum vana facile dissipantur. 846
Compati oportet proximorum malis temporalibus & spiritualibus. 891.
Constantia piorum hominum inter malos cõmendatur. 705. 628.
Consolatio nostra pendet à conuersione nostra in deum. 276.
Consortia iniquorum fugienda. 404.566.567.653.
Contraria contrariis curantur. 231.
Cor appetit deus plus quam alia hominis. 492.
Cor amittit peccator. .472.491
Cor peccatoris requirit deus ab eo. 631.632.
Cor cogitationes & opera danda sunt deo. 634.
Corrigendi sunt prius meliores quam pessimi. 46.47.
Corrigens alios labe carere debet. 187.
Corrigere debent qui sunt chariores, non qui odio habentur. 189.
Correctio benignè facienda est. 189.
Corrigere quomodo debeant filij parentes suos. 189.
Ad corrigendum eum qui habet radices in peccato plures sunt adhibendi. 188.
Aliter agendum est cum his qui conuertuntur, aliter cum his qui perseuerant in peccatis. 126.
Correctionis fraternæ finis est emendatio fratris. 409.
Corripere quis non tenetur quando non speratur emendatio. 588.
Corripere debet sacerdos libere eos qui peccant. 409.
Corripere peccata & nõ allicias aliquẽ ad peccata. 452.453.

Conuersatio cum meretricibus periculosissima. 558.559.
Consortium bonorum prodest maximè etiam malis. 97.98. 566.
Conceptus, & partus sæpe in Sacra Scriptura iunguntur. 97.
Crudelitas militum. 141.
Crux Christi comedatur. 909.
Culpa debet præcedere pœnam. 404.
Consuetudo vitiorum difficile tollitur. 744.
Conuersio vera ad Deum quomodo sit facienda. 324.
Copia diuitiarum mater superbia. 564.

D.

Diuitiarum morbus superbia. 751.885.
Domus appellatione continentur genus & familia. 112.
Domus sceleris conscia diruenda. 169.
Duplex genus hominum qui in Charitate deficiunt. 47.
Dat Deus iratus aliquando, quæ petimus ad perditionem nostram. 886.
Deus largitur munera ignobilibus, & infimis. 15.
Deus familiariter, & dulciter loquitur cum amicis. 21.
Deus punit peccatores citra condignum. 108.
Deus cum fœnore rependit bona, quæ pro eo facimus. 160.
Deus iubet ardua, quia potest iuuare ad illa. 67.
Deus longanimis patienter fert malos vt emendentur. 705.
Deus vere pœnitenti perfecte reconciliatur: secus est de hominibus. 166.
Deus immittit tribulationes, vt emendemur. 51.108.337. 166.
Deus punit aliquos, benefaciendo aliis, vt illi resipiscant. 134. 133.
Deus prius minatur, quam puniat. 51.

Deus non punit ſine cauſa. 404.251.
Deus omnem lapidem mouet,vt homo reuocetur a peccato. 346.212.692.
Deus operatur intus in corde prophetarum, vt loquantur, & diſponit.vt audiamus. 51.
Deus viuens maxime timendus. 166.
Deus circunſtantias peccati, & boni operis etiam attendit. 271.
Deo gratias agamus,non tantum in bonis,ſed etiam in laboribus. 579.
Deus diligit quos punit,& ſæpe comburit flagella. 314.
Deus non dedignatur vocari vir animæ noſtræ. 326.
Deus benefacit terræ propter bonos, & punit propter malos. 316.
Deus præſto eſt ad miſerendum,tardus ad puniendum. 332.
Deus numerat tempus,in quo benefacit,vel punit. 360.
Deus propter bonos parentes miſericors eſt in filios iniquos. 372.
Deus puniturus Iſraël filium vocat,vt confundatur. 370.
Deus totus eſt tuus. 380.
Deus murus eſt,& fortitudo animæ noſtræ. 482.483.
Deus peccata diſſimulat,vt conuertamur, quod ſi ſecus ſit, ſeueriſſime punit. 481.
Deus non tantum mala,ſed ſi quid boni eſt in homine, intuetur. 345.
Deus & ſerui eius extenuant aliorum peccata. 524.
Deus quomodo ſit cauſa peccati. 537.538.539.
Deus quando dicatur excecare,indurare,permittere. 539. 140.
Deus omnia perfectiſſimè cognoſcit. 623.
Deus intuetur certamen iuſtorum,vt fortiores fiant. 624.
Deus non inuenitur,quoniam frigidè quæritur. 646.
Deus percutit,& ſanat. 681.
Deus benigne recipit & egreditur vt quærat. 688.

Deus occidere dicitur concionatores propter præmium magnum eis paratum. 699.
Deum habere inimicum maximum malum. 782.
Deus benignus, & semper paratus bene facere nobis. 113.
Deus in ingratos irascitur quasi vrsa. 389.
Deus differt supplicium sed non obliuiscitur peccati.
Derelinquere dominum initium est omnũ malorum. 485.
Delectatio carnis & cuiusque peccati ventus est cito transiens. 580.
Delectationis Venereæ finis. 588.
Desperatio remedij maximus cruciatus est peccatori. 258.
Desponsatio filij Dei cum natura humana explicatur. 319.
Destructio Ierusalem per metaphoram vineæ explicatur. 264.
Dies aliquando pro die naturali aliquando pro tempore sumitur. 33. 300.
Dies magnus dicitur dies resurrectionis. 177.
Dies dicitur tota vita nostra, quoniam parum durat. 181.
Dies in quo peccator conuertitur, dicitur magnus ob tria. 181.
Diebus, in quibus aliqui peccant, puniuntur. 271.
Dies, in quo Deus dedit beneficium, sit in memoria, vt pro eo Deo seruias. 359.
Dies solennis est malis cum peccant, bonis vero quando surgunt à peccato. 734. 732.
Dies solennis pro die festo vel pro die vindictæ sumitur. 791.
Diligentibus Deum nihil deest. 334.
Diuites plus fugiant peccata quoniam vehementius affliget eos pœna. 441.
Diuites nullam habent occasionem peccandi. 573.
Diuitiæ non sunt quærendæ mediis iniquis. 461.
Diuitiæ licentiores faciunt homines ad vitia. 571. 572.
Diuitiæ sunt matres superbiæ. 564.

Dies & horæ quibus à Deo receſſimus computandæ ſunt & gemendæ. 364.
Diſtributor optimus cuique pro meritis reddit. 85.
Diſcordiæ mala. 816.
Domini eiiciant à domo ſua famulos iniquos. 556.
Domini & duces præcedant ſeruos. 300.
Domus in Sacra Scriptura non tantum manſionem, ſed familiam ſignificat. 103.
Dulcedo peccati maximam parit amaritudinem. 88.89.

E.

EPhemeris animal mane oriens veſperi occidens. 772.
Eligi non debet quiſpiam fauore vel prætio. 762.
Enoch primus nomen Dei inuocauit. 216.
Ebrietas in ſacris gentilium colebatur. 735.
Ebenus non vritur. 107.
Ebrietas mala. 500.501.502.503.735.504.
Ebrietas mater omnium flagitiorum eſt maxime in principibus. 735.
Ecce, in Sacra Scriptura variis modis ſumitur. 226.
Eccleſia ſignificatur per templum Salomonis. 80.
Eccleſia per vineam ſignificatur pulchre. 279.285.
Effectus peccati erubeſcentia. 220.768.769.
Egreſſus Dei dicitur incarnatio. 683.
Electio ſtatus maxime matrimonij & religionis ſit libera. 87.
Electores in ſuis electionibus Deum conſulant exemplo Chriſti & Apoſtolorum. 763.764.
Eligant meliores & ſapientes non inſipientes. 765.
Electi an fuerint Saul & Ieroboam à Deo in reges. 765.
Euchariſtia vitam ſpiritualem tribuit. 48.
Euchariſtiam ſumentes habeant bonam famam. 905.
Extranei non ſunt contemnendi. 48.
Excæcare Deus dicitur in Sacra Scriptura. 537.

Excita te & alios à peccato. 680.
Exempla & vestigia malorum ne sequaris. 584.
Exempla clara maiorum mouent subditos ad opera clara. 590.
Exempla parentum imitantur filij. 543.
Ex iniquis parentibus filij nequam, ex bonis filij boni communiter oriuntur. 544. 545.
Exire deum, est operari à dextra. 583.
Extremum peccatoris malum est derelinqui à Deo. 808. 805. 485.

F.

Fel hominis varij & mirabiles effectus. 204.
Fœminæ affectibus impotentiores quam mares. 570.
Fides animarum vinculum. 170.
Finis Monachiæ Israelitarum. 126.
Fuco mentiri annos ætatis. 94.
Furtum quid. 394.
Facies plura significat maximè principes. 143.
Faciem negare peccatori post veniam vide quando fiat. 682.
Facies Ecclesiæ sunt viri Iusti. 713.
Fama olet. 899.
Festa varia & quid in eis sit agendum. 255.
Festum agunt mali quando peccant, boni vero surgentes à peccato. 734.
Fermentum significat peccatum. 719.
Fœlicem fuisse maxima miseria. 205.
Fœminas esse solas, grauia mala parit. 545.
Fiducia in deo non in carne imbecilla. 121.
Fide desponsamur Christo. 323.
Filij studeant imitari bonorum parentum exempla. 27.
Fides cum operibus laudatur. 351.

Filij nequam aliquando ex bonis parentibus. 159.
Filij boni non despiciendi licet ex malis parentibus. 50.
Filij quales erga parentes debeant esse. 98.
Filij quandoque pro parentibus puniuntur. 112.113.
Filij iniquorum timeant semper Dei flagellum. 723.
Filios dei esse, magna dignitas est & vtilitas. 218.
Filij nequam communiter ex malis parentibus, & boni ex bonis oriuntur. 830.831.
Filij facile imitantur parentum exempla. 815.816.830.
Filiorum peccata aliquando obscurant gloriam maiorum. 626.584.
Filios nequam ex bonis parentibus nasci magna ignominia est. 92.
Filius illius aliquis dicitur, cuius mores & opera imitatur. 761.
Flagellum Dei est sæpe malus & iniquus 111.
Flagella flagellis addit Deus, vt emendemur. 126.587.553.
Flagellum Dei maximum est, priuare populum sapientibus. 422.
Flagella quibus Deus punit, postea sæpe comburit. 315.
Flagellis aliorum erudiamur. 654.
Fornicatio duplex, corporalis & spiritualis. 190.
Fornicationis signa discooperire vbera, &c. 191.
Fornicatio sæpe significat idololatriam. 66.
Fornicatio aufert cor, & radix est omnium malorum spiritualium & corporalium. 491.492.493.
Fortitudo piorum inter iniquos ad seruiendum Deo. 583. 625.
Fulgur dici peccatum explicatur pulchrè. 204.
Fructus iam maturi aliquando tolluntur propter peccata. 790.

G

GVadalupense Monasterium Virgini Mariæ sacrum. 564.

Generalis de moribus disputatio. 591.
Generis nobilitas est non degenerare à maiorum nobilitate. 864.
Galli gallinacei cantũ reformidant Leones.
Gallicus morbus à Neapolitanis introductus. 806.
Gaudium decõuersione peccatoris explicatur. 327.734.895.
Genitiuis substantiuis vtuntur Hebraei pro adiectiuo, filius perditionis. 214.
Gentes quomodo & quando populus Dei & filius dicantur. 163.
Gloria & corona est docere verbo & exemplo. 903.
Gloria impiorum diu stare non potest. 803.
Gratia Dei dicitur ros. 898.
Gratia est vita animæ. 166.
Gratiarum actio fiat, vbi beneficium accipitur. 578.
Gratias agamus Deo in bonis & etiam in laboribus. 579.
Gubernare alios, magnum opus propter continuam solicitudinem. 85.87.
Gubernatores ementes vineam detestatur Deus. 86.
Grauitas peccati propter quod homo, terra, & quæ non peccant puniuntur. 210.517.

H.

Hæreticorum pœna transit ad liberos. 601.
Hominis nomen indignè sibi vendicat qui non secundum hominem viuit. 78.
Homo homine insidiatur. 266.
Hieronymus Guadalupensis breui pollicetur in lucem daturum commentaria in Cantica Salomonis. 699. *Et in Lucam.*
Hæretici iuste expoliantur bonis temporalibus. 203.
Hypocrisis odiosa Deo. 197.
Hæreticorum conditio est nunquam sibi cohærere. 817.

Hypocritæ fructus ventus & paleæ. 771.
Homo omnia sibi & suis meritis arogat. 262.
Homines crudeles bestiæ dicuntur. 266.
Hominis conditio est non attendere beneficia àdeo accepta, sed ministeria quæ exhibet Deo. 263.
Homines naues dicuntur. 518.
Homines iniqui & pleni veneno dicuntur reptilia. 515.
Homines peccata aliena maxime exagerant & propria extenuant. 520.
Homicidij grauitas. 399.
Honoris puncta non respicit Deus. 58.
Hosseas filius Beeti ad differentiam alterius Hoseæ filij Hela. 13.
Hosseam probabilius est fuisse de tribu Ruben quam de tribu Isachar. 13.
Hosseas prophetauit tempore Ieroboam, Oziæ & fuit tempore Esaiæ & Ioel. 34.
Hosseas non fuit primus omnium prophetarum, ad quos locutus est Deus, bene tamen respectu eorum qui fuerunt sui temporis. 54.
Hosseæ duæ vxores vtrum realiter vel secundum allegoriã intelligantur. 82.
Hosseas si meretricem duxit Deo iubente, non peccauit. 65. 64.
Hosseas vtrum verè duxerit fornicariam, an per visionem agatur. 63.
Humilitas liberat ab omnibus laqueis mundi.

I.

IMpius nunquam est apud se. 471.
Iustitia sine miseriordia Crudelitas est. 841.
Iustitia est retributio pro meritis in Deo. 216.

Iudicij extremi memoria nos à peccatis auertit. 164.
Iudex iustus ab omni munerum corruptela manus excutit. 454.
Iudices quidam habent aures in pedibus alij in manibus. 484.
Iudices consanguineorũ obtutu minus æquè iudicant. 760.
Inuentores optimi rerum commendantur. 54.216.
Intemperantia morborum officina. 96.
Ingratitudo causa est exhæredationis hæreditatis paternæ. 247.
Inquisitio fidei laudatur. 58.
Inuidia alienæ fœlicitatis odium. 133.
In omnium rerum principiis tria quærenda sunt. 32.
Idololatriæ opera per ventum significantur. 766.
Idololatriæ fructus est maxima punitio. 767.
Iehu fuit punitus, quoniam licet obedierit Deo, non tamen zelo Dei motus. 100.
Iehu erat rex, & non dicitur rex, quoniam ingratus priuatur acceptis. 113.
Iezrael tribus conuenit & etiam tribuitur filio Hoseæ. 98.
Ignorantia & nescientia qui sint. 240.
Incorrigibilitas grande peccatum. 412.
Inauditus nullus puniatur. 115.
Incorrigibilitatis pœna grauis. 413.
Inferni pœna qualis sit explicatur. 466.467.
Inferni memoria iuuat, vt peccator in se reuertatur. 471. 472.
Inferni pœna vtrum debeat esse æterna explicatur. 469.
Infimi non sunt despiciendi. 26.
Infimis & ignobilibus Deus etiam largitur munera. 13.
Ingratitudo maximũ malũ & priuat acceptis. 114.247.206.
Ingratitudo per grauis explicatur. 242.
Ingratitud filiorum Israel explicatur. 882.
In ingratos irascetur Deus. 883.

Inimici sunt diligendi. 79.
Inimicis benefaciendum est. 259.
Iniqui sæpe prævalent aduersus iustos, 31.
Insidiis uti licet in bello iusto. 705
Intentio sancta exigitur, vt opera sancta sint. 395.396.
In terra sanctorum peccare graue malum. 790.
Impedimenta omnia pacis & boni tolluntur. 316.
Impudici hominis media & artes ad seducendam mulierem. 516.
Ira Dei magna est non punire peccata, 405.552.
Iratum Deum lachrym oportet placare. 668.
Ira Dei non est perpetua, sed habet admixtam misericordiam. 898.
Iratum hominem fugere oportet. 869.
Irrisor corrigentem, omniaque alia contemnit. 730.
Israel quasi vas immundum repudiatus est. 766 767.
Israel multitudine calamitatum puniendus. 768.
Iteratio peccatorum graue malum. 773.593.
Iterantes peccata Deus lætus punit. 296.809.
Iudæi nil prosperum sunt habituri. 767.
Iudex aduersus peccatores verbis cõminatoriis agat. 18.19.
Iudex pro meritis sententiam ferat. 136.798.797.
Iudex attendat quanto tempore quis fuit in peccato vt puniat. 269.
Iudicis animus cum punit debet esse mundare sordes. 657.
Iudices fortes sint & prudentes. 737.671.
Iudex ne sit velox in plectendis peccatis, sed lentus vt tinea. 664.847.663.
Iudices dolore animi puniant delinquentes. 846.689.
Iudex iustus nec domui suæ vel filiis parcit. 760.
Iusti reginæ, mali vero concubinæ dicuntur. 344.
Iusti plurimum valent apud Deum. 427.
Iusti sunt clypei. 713 738.712.561.
Iustos non punit deus cum impiis. 562.

Iustorum paucitas. 890.712.
Iustis semper vigilantes significantur per gallum. 802.
Iustum hominem habere, Dei beneficium est. 874.
Iustitia temperanda est misericordia. 108.127.
Iustitia & misericordia in Deo. 126.
Iustitiæ bonitas explicatur. 328.329.
Iustitia & misericordia sint simul. 830.851.
Iudicia hominum parui facienda. 420.
Ieroboam vtrum sit rex electus à domino. 653.654.757.

L.

Laberinthus Cretæ siue Candiæ. 635.
Latronis & Furis discrimen. 718.
Lapis qui canibus latratum impedit. 410.
Leo in sibi prostratos non desæuit. 769.
Leo terroris, roboris, & vigilantiæ symbolum. 592.
Laboribus aliorum erudimur. 704.
Labores euenire propter peccata sua difficile confitetur peccator. 718.
Lactare quid significet. 275.
Lachrymæ lauant animam à sordibus. 586.
Libido effrænata citius trahit ad mortem. 93.
Libido causa est multorum malorum. 94.95.
Lilia & luminaria dicuntur Iusti. 79.
Liberales sunt homines in vitia, non vero in pietatem & cultum Dei. 244.
Lex Dei semper ante oculos habenda. 33.
Leges amoris. 305.
Lætitia vera & consolatio in deserto pœnitentiæ. 295.297.
Lex Dei vna dicitur in singulari non plures. 25.563.
Lex Dei frænum & moderatrix est actionum nostrarũ. 779.
Lex Dei scripta dicitur propter duo. 777.
Lætitia quædam optima, alia pessima. 787.

Locus in quo peccatur, relinquẽdus est, quia periculosus. 808.
Locum, in quo Deo inseruisti maculare grãde malum 809.
Locus beneficij accepti commendetur memoriæ. 36.
Longanimus est Deus dilert vindictam vt emendemur. 1. 76. 398. 723.
Loca sacra & templa detinere nos debent, ne vbi sunt, peccemus. 566.
Loqui per verborum repetitionẽ sæpe fit in Sacra Scriptura. 63.
Loqui ad cor Hæbraismus & quid significet. 275.
Luxuria & adulterium in fœminis grauius dedecus. 543.

M.

MAre cadauera ferre non potest. 791.
Matrimonia inuitis filiis per parentes contrahuntur. 87.
Matres poculum abortus accipientes mortis reæ sunt. 96.
Male parta maledi labuntur. 221.
Maledictio in contumeliam dicitur. 393.
Mendacium cum voluntate fallendi. 398.
Mulierum libido multos interemit. 94.
Mulier nec videre nec videri debet. 556.
Mulier rei domesticæ studiosa mariti labores non prodigit ad luxum. 521.
Mulieres noua ornatus inuentione luxuriantur. 249.
Memphis Aegypti Ciuitas hodie Cayrum. 792.
Mythridates rex Ponti atque Armeniæ. 862.
Mynothaurus monstrum Pasiphaes. 635.
Morbi hæreditarij vitio spermatis. 600.
Mali & iniqui anxij sunt ad mala opera perficienda, omnẽ lapidẽ mouent vt illa faciant. 91.
Malis tempus breue est ad sua peccata exequenda. 93.
Mala etiam temporalia ex peccato. 741.

Malus eſt flagellum Dei: 110.
Malitia hominum magna abutentium dei pietate. 52.
Matres lactare debent filios non tradere aliis. 143.
Matrimoniũ opus grauiſsimũ magno conſilio fieri debet. 67.
Medetur Deus peccatoribus variis modis vt emendent. 107. 219.
Medicina ſtatim peccato adhibenda. 232.
Mediis iniquis nullus quærat diuitias, vel honores, &c. 461. 762.
Memoria inferni vel gloriæ iuuat maximè vt peccator conuertatur ad Deum. 471.
Miſericordia & iuſtitia in Deo. 127.
Miſericordia magna eſt inter malos iuſtos ſeruare, vt eorũ exemplis illuſtrentur. 79.
Miſericordia noſtra parua, Dei maxima, additamentum dicitur. 127. 351.
Miſeretur Dominus domui Iuda non vero domui Iſrael, quare? 128.
Miſericordia Dei ſplendet in punitione. 204. 128.
Miſeria maxima eſt, fuiſſe fœlicem. 205. 441.
Miſericordia Dei magna quæ condonat peccata, & non eſt numerus eius. 293.
Miſericordia arra eſt quam promittit Deus animæ. 339.
Miſericordia plus Deo placet quam ſacrificium. 701. 693.
Miſericordiæ in proximum, laudes & præmium. 700.
Miſericordia Dei magna eſt in peccatores dare eis viros pios, qui eos corrigant. 837. 873.
Miſericordia Dei parata eſt ſemper recipere peccatores, ſi deſiſtant, à peccatis. 739.
Miſericordia Dei magna nõ occidit, ſed illaqueat peccatores vt reſipiſcant. 754.
Miſericordia & iuſtitia ſint ſimul maximè in prælato. 830. 851. 864. 855.
Monachus hic accipit pignus gloriæ. 289.

Modicũ tempus significat quinquaginta annos quia noster Deus amat nos, spectat vt emendemur. 197.
Modestia maximè commendatur. 195.196.
Modestia oculorum maximè commendatur. 347.
Mulieres non sunt relinquendæ solæ à suis viris. 545.546.
Munditiam quærit non solum in opere, sed etiam in corde. 460.461.
Multa media tentanda sunt pro cõuersione peccatoris. 213. 345.349.716.720.

N.

Natalis Regum dies celebris & solennis. 728.
Noctua Athenienſium insigne Prudẽtiæ symbolũ. 570.
Nemo tute sibi pollicetur crastinum. 119.
Nato Christo qui est sol iustitiæ Angelos lætari pulchrè explicatur. 687.
Nobilitas est parcere inimicis. 79.
Necessitas aliquo modo est occasio peccãdi, eis qui egẽt. 577.
Nomina habent aliquod mysterium penes id à quo imponuntur. 80.
Nomina propter varios respectus imponuntur aliquando Deo inspirante. 81.
Nomina sanctorum filiis imponantur vt eos sanctis commendent, non quia auus sic vocatur. 104.105.
Nomina mutat Deus aliquando propter merita, aliquando propter peccata. 568.
Nouity vel incipientes lacte & melle cibandi sunt. 68.
Nullus etiam in vili loco natus debet despici. 287.

O.

OBstinati & pertinaces publicè corripiendi. 126.
Oratio Voluptatum domitrix. 217.
Ordo in omni re seruandus. 333.

Obediendum celeriter & prompte Deo. 60.
Obediendum est statim Deo & his qui eius vices gerunt prælatis. 83.84.86.
Obediendum est non tantum in facilioribus, sed in omnibus. 84.
Eorum qui non obediunt pœna. 85.84.
Occasio peccandi fugienda. 278.777.
Oculi hominum ad Deum sperando in eo. 344.
Oculorum modestia commendatur. 346.
Onera & tributa perditionem regnorum pariunt. 878.
Opera nostra semina dicuntur. 769.
Operum malorum finis est miseria, turbatio, mors æterna. 769.766.
Opera bona fiant cum spiritu & feruore. 67.516.
Opera bona occultanda. 278.386.438.
Opera bona hilariter agenda. 298.
Opera bona arbores frugiferæ, mala contra. 531.532.
Oratio sit munda à peccatis, vt exaudiatur. 212.
Orationes Sanctorum odoramenta. 80.
Oratio assidua fiat pro regibus. 721.
Ordo maxime ornat Ecclesiam. 594.
Ordo seruandus in Ecclesia, vt meliora aliis præferãtur. 772.
Ornamenta animæ sanctæ. 203.
Os Dei dicitur concionator. 699.

P.

Paulus optabat pro fratribus Anathema fieri. 47.
Paupertas integritatis signum. 573.
Paupertatem Dei filius sua æstimatione pretiosã fecit. 574.
Pœnitentia lætalis vulneris præsentissimum remedium. 89.
Peccatoris definitio. 89.
Peccati finiti infinita pœna damnatis. 469.
Pecunia periculosa suppellex. 571.

Palpum obtrudere Adaglum explicatur. 725.
Poentarum huius temporis impudica ſcripta lenocinia ſunt ad proſtituendas caſtas mentes. 516.
Phidias pictor, artifex nunquam ſatis laudatus. 492.
Pax per totum orbem diffuſa temporibus Auguſti. 312.
Polipus piſcis. 621.
Panis in Sancta Scriptura omnem cibum quandoque ſignificat. 223.
Patres theſaurizent filijs ſpiritualia, quæ permanent. 113.
Parente nil mali agant coram filiis quoniam eos concitant ad illud. 222.
Parentes filios corripiant. 556.
Parentes non acquirant diuitias filiis cõtra legem Dei. 223.
Parentes propter filios puniuntur à Deo. 555.
Parentes boni & ſtudioſi ſint exemplo filiis. 543.26. 25.
Paruulos diligit Deus. 837.
Parentes nequam non ſunt ſequendi. 49.
Parentes inculpate viuant, vt Deus eorum filios ſeruet, & multiplicet. 805.
Parentum gloria præbet ſplendorem filiis. 29.30.
Paſtoris officium vigilare in cuſtodia gregis. 484.
Pater qualis erga filium, nam pater debet nutrire & erudire. 98.
Patientia in laboribus commendatur. 442.
Pax multa promittitur legem Dei ſeruantibus. 312.
Patriæ recordatio dulcis. 425.
Pax interior cõmendatur etiam ſi ſæuiant hoſtes in nos. 309.
Patientia Dei erga peccatores. 870.
Peccator contemnit Deum quia non ſtatim punit, faciet tamen ſuo tempore. 75.
Pauci ſaluantur. 890.
Peccati grauitas terra cum ſimus, Deum irritamus. 78.
Peccatorum iteratio graue malum. 773.790.796.809.
Peccator ſæpe dicitur terra in ſacra Scriptura & quare. 78.

Peccatori maximè nocet credere longe esse supplicium. 803. 889.
Peccatores spinæ & tenebræ dicuntur. 79.
Peccatorum occasiones vitandæ. 777.
Peccati dulcedo maximam parit amaritudinem, 87.89. 400.769.
Peccatum parit tormentum æternum. 89.207.
Peccatorum auctores Deus punit & eorum filios. 906 894.
Peccator puniatur statim ne inueteraſcat vulnus. 575.578.
Peccatum reddit timidum & imbecillum. 38.
Peccatis irretitus est in maxima inquietudine. 116.
Peccatori pœnitenti non est neganda venia. 276.172.
Faciem quandoque peccatori negare licet. 682.
Peccator quamuis maximus non desperet. 165.
Peccator locum in quo peccauit piis actionibus destinet. 168.
Peccata sacerdotum maiora quam aliorum, etiam principum. 198.410.596.
Peccatum elongat à Deo. 809.
Peccata aliorũ considera & pœnas quoniam similiter punieris. 847.
Peccatum facit, vt nil pro votis succedat peccatori. 232.
Peccati effectus rubor & erubescentia, 231.
Peccata peccatis addere grauissimum malum est. 625.
Peccatum licet occultissimum reuelabitur. 252.
Peccandum non est etiam coram fratre, quoniam erit contra nos hostis. 253.
Peccati pœna vt homo relinquatur à Deo & non reuertatur nisi ad puniendum. 244.
Peccati grauitas per quod non tantum homo sed & res nõ peccantes puniuntur. 260.809.
Peccatum cum multiplicatur, multiplicat Deus flagella. 262.
Peccata cauenda, ne impleatur numerus peccatorum. 437.69.

Peccata dimittenda,& soli deo indiuisibiliter adhærendum. 227.

Peccatores dum eunt ad peccandũ recordantur dei, quod est maxima misecordia,alij vero obliuiscuntur. 274.

Peccator si conuertatur non debet despici. 274.

Peccatori conuerso non est detrahendum propter peccata transacta. 327.310.

Peccatores nuper cõuersi blande tractãdi& ablactãdi. 276.

Peccatori conuerso verba & opera danda, vt fecit Christus. 278.

Peccatori pœnitenti aliquod signum dilectionis exhibendum est. 366.

Peccati status est timendus quoniam vita breuis. 410. 417.

Peccata occulta etiam timenda, quoniam deus sæpe illa manifestat

Peccata publica publicè punienda sunt. 420.

Peccata maiora sunt in ciuitate & multitudine. 437.

Peccata fratrum in nos etiam iterata patienter feramus, vt deus nostra. 437.

Peccatum hostia dicitur, quoniam statim dimittendum est. 450.

Peccator extra cor suum est. 472.

Peccata nunquam saturare possunt homines, nec omnia huius mundi. 476.

Peccata publica magis cauenda,quia grauius Deum offendunt,ratio. 530.

Peccatum imago est depicta à dæmone. 528.

Peccatorum viæ laboriosæ & finis amarissimus. 526. 527.

Peccata filiorum aliquando obscurant gloriam maiorum. 584. 626.

Peccata testes sunt contra nos ante tribunal dei. 641.

Peccata inueterata perniciosa sunt maxime. 745.125.

Peccati fructus est pœna. 768.769.

Peccatum est ventus. 269.

Pertinacia peccatoris in malum mouet deum ad vindictam. 860.
Philippus rex laudatur qui audit anum pauperculã. 433.
Præceptum contritionis quosnam obliget. 72.
Præfationes & tituli prophetarum non sunt facti ab Esdra. 45.
Prædicator longe sit à vitiis, vt bene prædicet. 37.
Prædicator maiores studeat erudire, & infimos omnino non despiciat. 37.
Prædicator totus vox. 39.57.
Prædicatores sunt vasa sapientiæ dei ideo oportet sint munda. 56.57.
Prædicatores licet non videant fructum non deiiciant animium. 371.
Prælati dei legem præ oculis habeant. 36.
Prælatus communis eandem faciem habeat circa omnes. 621.
Prælati debent esse oculatissimi in præcipiendo, ne timere fiat. 84.
Prælati subeant onus, vt subditi facilius obediant. 869.
Prælati erga subditos, vt nutricij non vt domini. 837.
Prælati puientes subditos, eorum correctionem maxime quærant. 579.
Prælati aliquando eliguntur peccatores vt compatiantur aliis. 289.
Prælati plus faciunt amore quam timore. 430.
Prælatos eligi ex eodem populo magnum dei beneficium est. 284.
Prælatus puniat iniquos, quoniam donum dei est. 292.
Prælati crebro peccãtes non despiciat sed conentur mundare & fouere. 192.
Præteritum sæpe ponitur pro futuro & contra. 169.
Præmium allicit homines ad operandum. 359.887.
Peregrini sumus super terram, & vt tales nos gerimus. 783.

Percutit deus aliquando vt amicus ad emendam, aliquando vt inimicus. 553.
Per ea in quibus aliquis peccat, punitur. 661.560.
Perseuerantiæ laudes sine qua nil boni perficitur. 69.
Percutit deus aliquando occultè. 669.
Percussio maximè est non statim puniri à deo. 587.553.
Pœna debet respondere culpæ, superbiæ derectio, &c. 564.
Pœna peccatorum maxima quæ erit in inferno. 463.462.
Primus inuentor & auctor malitiæ seuerius punitur. 215.
Primus in aliquare deo seruire incipiens maximè laudatur. 54.55.
Prophetæ ad captandam attentionem sic loquuntur, Hæc dicit dominus, Verbum dei. 9.
Prophetia visio dicitur. 10.
Pronomen, sibi, sæpe in Scriptura Sancta nil significat. 61.
Pueritia aliquando in bonam partem, aliquando in malam sumitur. 832.
Punitio compassione miscenda. 846.
Puniatur peccator secundum tempus quo fuit in peccato. 827.

Q.

Quando patientiæ deficit incrementū perditur tribulationis meritum. 715.
Quinque vrbes ab imphando crimine diruta. 841.
Qui metas sortis trāsgreditur tota via cælo q; aberrat. 595.
Quærendus est Deus non frigide aut oscitanter. 674.
Qui dignitate excellūt, ceteros & moribus anteire debēt. 484.
Qualis princeps talis & populus. 198.
Qualitas pœnæ secundum qualitatem criminis. 642.666.
Quando obliget præceptum contritionis. 60.72.
Quasi &. huiusmodi aduerbia explicantur. 207.208.
Quærimus deum nō vt oportet, & ideo nō inuentur. 646.
Quomodo conuersio ad deum facienda sit. 894.

Quomodo deus sit causa peccati, excæcationis, obdurationis. 534.535.536.538.

R.

Rex Philosophus & literatus esse debet. 753.
Rex insipiens reipublicæ politiam contemnit. 372.
Rogationum dies quare instituti. 248.
Regnum est libera seruitus. 487.
Repugnantia mendacium & veritas, Deus & Idolum. 717.
Rationē opera nostra regenda sunt instar dei. 75.
Recipit deus benigne peccatores si cessent à peccatis. 737.
Reges legem dei præ oculis habeant. 37.
Regum tempora dicuntur dies, quoniam debent splendere virtutibus. 40.
Regum tempora attexuntur oraculis, quoniam eis incumbit, vt adimpleantur quæ deus docet. 36.
Reges & curam aliorum gerentes vigilent, ideo dicuntur dies. 41.42.
Reges vigilare debent, ideo significantur per leonem habentem oculos apertos. 42.43.
Reges rectè viuant, & studeant, vt omnes id faciant. 48.
Reges superbi volucres dicuntur. 308.
Rege impio nihil peius, & nihil melius rege optimo. 373. 735.
Reges sint subditorum & audiant eos. 433.
Reges, prælati, & iudices dicuntur protectores & clypei. 303.304.
Reges, & prælati, in suo pectore depingant Christum. 308.
Reges sint boni, quando exempla eorum, bona vel mala sequitur populus. 722.714.528.
Reges & principes cor regni. 636.
Regum peccata punit deus in populis. 749.
Regum sors periculosa, quoniam habent adulatores & non reprehensores

reprehenſores criminum. 734.726.
Reges audire adulatores benigne,graue crimen. 736.
Reges clementes ſint. 752.
Reges & principes impij dicuntur ſuperbia. 751.
Regũ munus eſt omnia preſpicere,ideo oculi dicũtur. 787.
Reges extranei dantur propter peccata populorum. 847.
Rex bonus,& prælatus vtiliſsimus eſt populis. 134.135.
Rex & prælatus omnibus virtutibus debet eſſet ornatus. 608.
Rex ſit in medio ornatus virtutibus. 629.
Rex Agamemnon leonem in clypeo ſuo depinxit. 591.
Rex inſipiens perditio eſt populi. 752.
Rex ſapiens dilectus deo & vtiliſsimus populis. 755.
Reprehenſione nemo eſt indignus. 45.46.
Reptilia dicuntur homines iniqui pleni veneno. 311.
Reſurgendum ſtatim à peccato. 73.69.
Reſidentia ſuperiores neceſſaria & de iure diuino. 610.611.
Reuocare aliquos à via virtutis diſplicet deo. 710.
Ros ſignificat filium dei. 41.
Ros ſignificat incarnationem filij dei. 901.

S.

Samaria Iſraelis regni Metropolis. 717.
Sapientis admonitio organum ſpiritus ſancti. 588.
Simonia eſt grauiſsima ſacrificare ob queſtum. 775.
Sententia iudicis tarda & ponderata. 592.
Spiritualia locare Simonia, nec licet aliquid recipere pro labore ſpirituali. 781.
Spes in fundo. 258.
Solennis dies Domini. 791.
Sacrificabant antiqui cum omni peccatorum turpitudine. 808.
Schiſmaticorum pœna tranſit ad liberos. 601.

Scientia niſi fuerit charitatis igne decocta malos humores generat. 392.
Sacræ ſcripturæ lectio vtiliſſima. 703.
Sebaſte Iſrael Metropolis. 99.
Senectus nos admonet è vita proficiſci. 743.
Si claudo vicinus ambulaueris & ipſe claudus ambulare diſces. 559.
Sacerdotes honorandi qualeſcumque ſint. 374.
Sacerdotum puritas ſit maxima, quia dij & angeli. 375.
Sacerdotum dignitas ſuperat regiam dignitatem. 375.
Sacerdotes quales debeant eſſe, vt proficiant populo. 406.
Sacerdotes caute viuant. 410.
Sacerdotis munus eſt, libere corripere delinquentes. 409.
Sacerdotum peccata grauiora ſunt. 198.410.596.
Sacerdos ſit ſapiens & quãta debeat eſſe eius ſcientia. 429.
Sacerdotis ignorantia graue crimen. 431.
Sacerdos magna veneratione deo ſeruiat. 431.
Sacerdotis munus eſſe peccata populi comedere explicatur. 445.
Sacerdos ſtomachus Eccleſiæ dicitur. 446.448.
Sacerdotes accipientes oblationes plorent offerentiũ peccata. 447.
Sacerdos pro ſe & pro aliis offerat dona. 450.
Sacerdotes quærant ſalutẽ animarũ non diuitias. 462.782.
Sacerdos raro vel nunquam deberet peccare. 597.
Sacerdotes facilius quam alij debent deo obedire. 598.
Sacra Scriptura ſæpe cum verbis immediatis non coniungit ſequentia. 273.
Sacra Scriptura vtitur his verbis, Hec dicit dominus ad conciliandam fidem & attentionem. 301.
Sacræ Scripturæ ſtudium deo gratiſſimum. 702.
Sacrificia offerenda ſunt deo cum gaudio. 257.
Sacrificium gratum deo cor contritum & pœnitentia. 613.
Sanguis peccatum ſignificat. 395.

Sapiens viros deesse populo, grande flagellum est. 422.211.
Sapiens & sapientia quid sint. 906.
Sapientes magnum bonum populo quoniã oculi eius. 421.
Sapientia & scientia Dei amanda, quoniam vtilißima. 391. 557.
Sedere in Sacra Scriptura pro morari vel manere sumitur. 368.
Sedere aliquando significat humilitatem. 337.367.
Semen dei requirit cor dispositum. 742.
Senes sint continentiores alius. eod.
Senes maxime honorandi. 744.
Senex malus odio est deo. 743.
Singulare sæpe ponitur pro plurali in Sacra Scriptura. 255.
Senes vitam iuuenum agere, turpißimum est. 747.
Seruus sequatur dominum, non præcedat. 857.
Solitudo qua deus punit animam quid significat. 207.
Solitudo commendatur. 874.800.278.
Societas bonorum maximè prodest. 565.98.97.
Societas iniquorum fugienda. 404.566.653.566.
Speculatores dicuntur Sacerdotes & reges. 604.
Sperare in deo sine meritis præsumptio est. 866.
Statim resurgendum à peccato. 71.72.
Stultitia in Sacra Scriptura maximum scelus dicitur. 250.
Superbia humilianda est coram ipsis superbis. 564.
Superbiæ origo copia diuitiarum. 564.
Supplicium impœnitentibus non differatur. 564.
Seruis & operariis initio operis taxetur præmium, vt tollantur lites. 872.871.
Suspitione tantum nullus iudicetur. 218.

T.

TAntalus inter aquas sitiens. 477.
Theraphim hoc est Idolum. 369.

Thus ſacris adoletur aris. 268.
Tyrus Diues opum Ciuitas. 801.
Talentum plumbi grauitatem peccati ſignificat. 518.
Tẽpus, locus & perſona initio cuiuſque libri debet poni. 32.
Tẽporum memoria ſit in prophetis, vt eorum oracula nunquam excidant. 33.
Temerarium iudicium ex ſola ſuſpitione ſit. 218.219.
Terra hominem ſignificat. 63.
Terra abundans facit vt homines licentius peccent. 816.
Timere debent non imitantes ſanctorum exempla. 80.
Timeant ſemper dei flagellum filij iniquorum. 113.216.
Timor domini quo quis recedit à malo laudatur. 853.
Tribulatione boni perficiuntur, mali peiores fiũt. 148.149.
Tribulationes deus mittit, vt emendemur. 564.123.236.
Tribulantur boni, vt probentur, mali vero vt crucientur propter culpam. 231.
Tribulatio aperit ſpem & iter ad gloriam pulchrè. 316.
Tribulationes animæ quæ eſt ſponſa Chriſti ſunt ſigna dilectionis. 303.587.
Tribulationes ſunt dona dei. 361.
Tribulatio à Deo miſſa nux quædam eſt. 443.
Tribulationes mittit Deus in menſura. 361.
Tribulationes breues magnas afferunt conſolationes. 682. 683.
Tribulationibus boni nutriuntur. 644.
Tribulationibus miſcet Deus guttam conſolationis, ne corruamus. 655.656.715.
Tribulationes ſunt voces Dei, vt ſurgas à peccãto. 678.
Tribulationes agnoſce eſſe à Deo propter peccata tua. 679.
Tribulationes excitant nos ad quærẽdum Deum. 644.894.
Tribulationibus aliqui peiores efficiuntur. 655.672.
Tribulationes difficile confitetur peccator euenire ei propter peccata ſua. 718.
Tribulatio colyriũ eſt, quo aperiũtur oculi peccatoris. 241.

Tributorum onera perditionem regnorum pariunt. 878.
Triſtitia pœna eſt, qua Deus punit peccatorem? 256.
Triſtes conſolandi. 278.
Tuba dicitur concionator propter quinque. 759.
Turpia, cum neceſſitas cogit, honeſte nominanda ſunt. 556.
Turpe eſt filiis degenerare à bonis parentibus per mala opera. 864.

V.

VEnia vltione melior. 75
Verba obſcœna ſunt per periphraſim proferẽda. 557.
Vicinia cum improbis non ineunda. 653.
Via facilis inferni clauſis enim oculis illuc itur. 45.
Vipera ſibilo è mari murenam ad coitum euocat. 543.
Vini vſus apud Locrenſes ad valetudinem tuendam tantum permiſſus medico id iubente. 350.
Vita hominum mera eſt peregrinatio. 383.
Voluptatis non appetitus ſed vires deficiunt. 429.
Voluptatis Venereæ incommoda. 492.
Voluptas inſatiabilis. 463.
Vxorum æquo animo ferendæ iniuriæ. 365.
Vxor viri moribus conſonet. 544.
Vbi quis peccauit, ſæpe ibi punitur à Deo. 122.
Verba noſtra qualia debeant eſſe. 15.
Verba oſtendunt hominem. 16.17.
Verba noſtra opere cõplenda, vt Deus nobiſcum facit. 158. 18.
Verba repetuntur in Sacra Scriptura propter varia. 130.
Verbis aliis alloquitur Deus bonos, aliis vero malos. 21.22.
Verba Dei quomodo audienda. 427.
Verba Dei efficaciſſima. 854.
Verba noſtra accipit Deus, quando non habemus aliud. 381.
Verbum Domini, viſio, & onus quomodo differant. 10.

Verbum pro reſumitur in Sacra Scriptura. 581.
Veritas, & anima ſint ſimul, & maxime placẽt Deo. 388. 389.
Veſtes ad tegendam nuditatem, nõ ad ſuperfluitatem. 248.
Veſtes operiunt ignominiam peccati, ſed non delent. 250.
Via ad gloriam aſcenſus eſt, & laborioſus. 180.
Via, & ſemita quid ſint. 233.
Victoria, & fortitudo noſtra à Deo eſt. 138. 159.
Viæ dicuntur actiones bonæ, vel malæ. 457.
Viæ Domini intelligentia ſanctarum Scripturarum. 907.
Viæ Domini Dei præcepta dicuntur. 907.
Viæ peccatorum ducunt in infernum. 458.
Vinea Domini Eccleſia eſt. 779.
Vinitores vineæ Domini, prælati dicuntur, vbi ſex notantur. 285. 286. 552.
Vini immoderatus vſus illicitus, & cauſa plurium malorum. 499. 500. 501. 502. &
Viſitare pro punire ſumitur in Sacra Scriptura. 456.
Viſitat Deus, vt emendet. 108.
Vitia ſtatim extirpanda. 728.
Viſitare in bonam, & in malam partem ſumitur. 102. 267.
Vita breuis, ideo & in ea bene operemur. 119.
Virtus præfertur nobilitati, potentiæ, & diuitiis. 43.
Virtutem habentes ſunt amici Dei. 44.
Volucres dicuntur potentes, quoniam cito tranſit eorum potentia. 311.
Voluntates hominum dicitur Deus inclinare ad bonum, & ad malum variè tamen. 538.
Voluptas peccati dicitur peregrinus, quoniam cito tranſit. 520.
Vrſa nihil ſæuius, quando perdidit catulos. 884.
Vxores diligendæ. 305.
Vigilare debent paſtores, & quilibet in ſuo ſtatu, rationem redditurus eſt officij. 487. 488.

ODE

FINIS.

ODE SAPPHICA

PETRI MATTHÆI INTEGERRIMO IVXTA AC REVERENDO PATRI

HIERONYMO GVADALVPENSI THEOLOGO INCOMPARABILI.

Osseas summi referans Tonantis
Iussa, cœlestes loquitur querelas
Israel durus simulchra falsa
Quærit amatque.

Vindicis spernit Domini sagittas,
Iupiter iustas iaculatur iras,
Terruit plebem, pauidi rebelles
Fune ligantur.

Qui fuit quondam tritico repletus
Nunc famet, panem tremulaque poscit
Voce, mendicus sitiens Lyæi
Inuidet vuis.

Memphis extorris colit alta tecta
Iam silent domus Solymæ ministri,
Dat leues somnos timor ara nullo
Fumat odore.

Mater

Mater exiſtens populoſa quondam
Prolis extinctæ fera fata luget,
Dantur inſontes laqueis Tyranni
Labe parentum.

Tunc boni dicent vbi nunc Deorum
Gentium vires? quibus hæc iniqua
Turba fidebat? modo plebis arctæ
Caſtra gubernent.

Hæc Dij non ſunt, tamen hæc adorant,
Non minus quam ſi bona cuncta donent,
Proh! truci ſe dant miſerè Leoni
Dilacerandos.

Ob ſcelus tantum ſteriles manebunt
Arbores omnes, minime racemos
Vineæ, ficus, oleæ Mineruæ,
Germina reddent.

Non agri flauas ſegetes colonis
Adferent, macræ pecudes peribunt
Non boues, vaccæ, nec oues, replebunt
Fœtibus ædes.

Hinc venenatos in eos colubros.
Rex poli mittet, facietque ſolus
Ne vir ex tota fugiat phalange,
Præda Charontis.

Euge conuerſi miſeri videte
Quod Deus nullus ſit in orbe toto
Qui queat quidquam, niſi ſummus alti
Author Athlantis.

Hic tenet vitam manibus necémque,
Hoſtibus pœnas meritas rependit,
Qui mari mergens equites iniquos
Laude triumphat.

Stulte iam lapſum memorare tempus
Iſrael, pulſis ſcelerum tenebris
Numen æternum venerare regis
Cunctipotentis.

Inde reddetur tibi grata rerum
Omnium meſsis locuples, Olympus
Rore fœcunda patulæ rigabit
Vbera terræ.

Lactis & mellis, gregis & bidentum,
Panis, armenti, butiri, caprarum,
Dona concedet, repetens feracis
Arua Syonis.

Thure deſtructas adolebis aras
Et prophanatæ gladiis penates
Arduum tollent caput vſque ad aſtra
Sacra colentes.

Hæc

Hæc rudi Vates cecinit popello.
Dum Poli lauros virides momordit
Quæ pius Doctor Gadalupa docto
Explicatore.

Sacra non tantum decorant Pyropi
Templa Laurenti, velut vmbra magni
Huius authoris, radiis choruſcis.
Ornat Iberos.

Si fauent votis Heliconis aulæ
Hunc canam magni Iouis & Philippi
Hermetem, veræ feriant piorum
Sydera laudes.

Hæc in authoris doctiſſimi gratiam & Vaticinij Periocham cecinit
P. M.

FINIS.